Diiloŋ-nelma Tobisĩfɛlɛnni

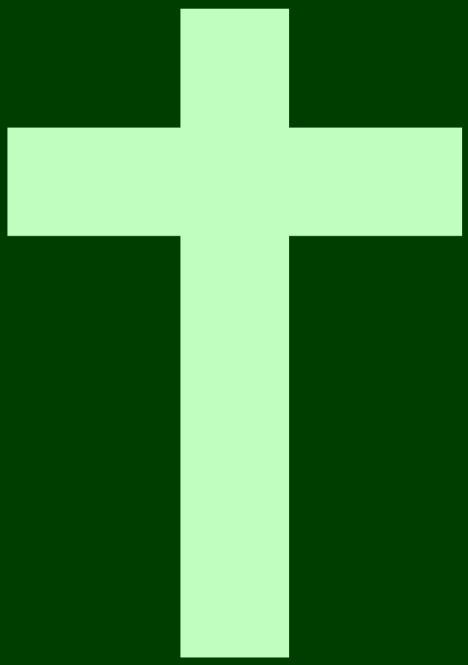

New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

Diiloŋ-nelma Tobisĩfɛlɛnni
New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Cerma)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:
You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Cerma

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 29 Jan 2022
5ffe1c98-1ba9-54d8-8f4c-03a7c12fba11

Contents

Matie sɛbɛ 1
Marke sɛbɛ 55
Like sɛbɛ 88
Nsãa sɛbɛ 143
Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma 182
Ɔrɔmutaamba sɛbɛ 232
Korɛ̃ntitaamba sɛbɛdɨɛlãŋo 255
Korɛ̃ntitaamba sɛbɛhãalɨŋo 277
Galasitaamba sɛbɛ 291
Efɛsitaamba sɛbɛ 299
Filiputaamba sɛbɛ 306
Kolɔsitaamba sɛbɛ 312
Tesaloniketaamba sɛbɛdɨɛlãŋo 317
Tesaloniketaamba sɛbɛhãalɨŋo 322
Timote sɛbɛdɨɛlãŋo 325
Timote sɛbɛhãalɨŋo 332
Tite sɛbɛ 337
Filemɔ sɛbɛ 340
Ebire ba sɛbɛ 342
Sake sɛbɛ 359
Piɛr sɛbɛdɨɛlãŋo 365
Piɛr sɛbɛhãalɨŋo 372
Nsãa sɛbɛdɨɛlãŋo 376
Nsãa sɛbɛhãalɨŋo 382
Nsãa sɛbɛsiɛliŋo 383
Yuda sɛbɛ 384
Ãmpigãama 386

Matieŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Matie waa Yesu *hãalãbiloŋo (9.9; 10.3). U nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i a vii *Yuifubaa. U taa u taara u pigãaŋ-ba wuɔ nuharuŋgu si dii, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i. Aa Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ-i-na, u yaa juɔ ji ce-ma hiere.

Yesuŋ huɔŋ dumaa, Matie duɔŋ u sɛbɛ-i baa ku yaa-i aa suonu-kuɔ baa u *batɛmu-i ka cor baa *Sitãniŋ juɔ tuɔ taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na (sap. 1–4).

Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i Yesuŋ ciɛ u maacemma-i dumaa *Galile-i-na: U waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i, aa sire jaamba-i, aa donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na. U ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi (sap. 5–18). U siire kusuɔŋ-nu'i a kã *Yerusalɛmu-i-na ba ka ta ba ko-yo. Baŋ fiɛ ko-yo, Diiloŋo siire-yuɔ u temma-i (sap. 19–28).

Yesu waaŋ nelma bɔi a kã *Diiloŋ-nellentesĩnni kũŋgu-na.

Matie huɔnu u sɛbɛ-i sɔmma ndii: Bamaŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i baŋ saaya ba ta ba wuɔ dumaa (sap. 5–7). Yesuŋ puɔraa u *hãalãbiemba-i ba ka waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i kusuɔŋ-nu (sap. 10). Gbãnɛini maŋ pigãaŋ Diiloŋ-nellentesĩnni-i (sap. 13). Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa (sap. 18), baa miwaaŋo tĩmmaŋ-maama-i (sap. 24–25).

Yesu bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa
(Like 3.23-38)

1 Yesu-Kirsa bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Yesu-Kirsa hilaa *Davidi
hãayɛ̃lmba-na. Davidi fuɔ u hel *Abiramu hãayɛ̃lmba-na.
2 Abiramu siire da *Isaki.
Isaki sire da *Yakɔbu.
Yakɔbu sire da *Yuda a naara bisãlmba namba.
3 Yuda sire da Perɛsi baa Sera. Bisãlŋ daaba nyu-i ba taa ba bĩ-yo Tamar.
Perɛsi sire da Esirɔmu.
Esirɔmu sire da Aramu.
4 Aramu sire da Aminadabu.
Aminadabu sire da Naacũɔŋo.
Naacũɔ sire da Salmɔ.
5 Salmɔ sire da Bosi. Bosi nyu-i ba taa ba bĩ-yo Araabu.
Bosi sire da Obɛdi. Obɛdi nyu-i ba taa ba bĩ-yo Uruti.
Obɛdi sire da Yese.
6 Yese sire da Davidi. Davidi faŋo yaa juɔ ce nellentieŋo-i.
Fuɔ sire da *Salomɔ. Salomɔ nyu-i, Uri ciɛŋo'i waa.
7 Salomɔ sire da Orobamu.
Orobamu sire da Abiya.
Abiya sire da Asa.
8 Asa sire da Yosafa.
Yosafa sire da Yoramu.
Yoramu sire da Osiyasi.
9 Osiyasi sire da Yotamu.
Yotamu sire da Akasi.
Akasi sire da Esekiyasi.
10 Esekiyasi sire da Manase.
Manase sire da Amɔ.
Amɔ sire da Yosiyasi.

11 Yosiyasi sire da Yekoniya a naara bisãlmba namba.
Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i baŋ bilaa *Isirahɛl-baamba-i kã baa-ba *Babilɔni-i-na.
12 Baŋ kãa Babilɔni-i-na, Yekoniya wuɔ ka da Salatiɛl.
Salatiɛl sire da Sorobabɛl.
13 Sorobabɛl sire da Abiyudi.
Abiyudi sire da Elakimu.
Elakimu sire da Asɔr.
14 Asɔr sire da Sadɔki.
Sadɔki sire da Akimu.
Akimu sire da Eludi.
15 Eludi sire da Elasar.
Elasar sire da Matã.
Matã sire da Yakɔbu.
16 Yakɔbu sire da Yosɛfu. Yosɛfu sire biɛ ciɛŋo.
U ciɛŋo-i ba taa ba bĩ-yo Maari.
Maari faŋo yaa huɔŋ Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Kirsa-i.
17 Kuu dii ŋaa a doŋ Abiramu-i-na a ji hi Davidi-i, tonaamba cĩncieluo ba naa-i dii. Aa a doŋ Davidi-i-na a ji hi baŋ bilaa *Isirahɛl-baamba-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, tonaamba cĩncieluo ba bi naa-i dii. A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, ji hi Kirsa homma-i, tonaamba cĩncieluo ba bi naa-i tiraa ba ye dii hɔlma-na.

Yesu-Kirsa homma-i
(Like 2.1-7)

18 Yesu-Kirsaŋ huɔŋ homma maŋ, ma yaa daama: U nyu-i, Maari-i, Yosɛfu yaa naa bel-o u dɔrŋo. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, *Diiloŋ-Yal diɛ ce kusũŋgu yiɛra Maari-i-na. A ne da Yosɛfu saa naa hi suɔ-yo ciɛŋo yogo.
19 Yosɛfu waa nelfɛfɛiŋo. Uŋ daa kusũŋguŋ yiɛraaya u dɔrŋo-na dumaaŋo-na, u sa taara u dii senserre yuɔ; wuɔ tuɔ taara u hiel u gboluoŋgu-i u maama-na molo baa suɔ.
20 Uŋ diyaa mafamma-i u huɔŋga-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ carra-yuɔ dãnsãaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Yosɛfu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, *Diiloŋ-Yalle yaa ciɛ kusũŋ daaku yiɛra Maari-i-na; baa kãalã, biɛ-yo.
21 U ka hoŋ naacombiloŋo. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu; ku yuŋgu yaa wuɔ koŋkortieŋo. U yaa ka kor u nelleŋ-tobimba-i ba ãmbabalma-na.»
22 Itieŋ uŋ ciɛ u *pɔpuɔrbiloŋo waŋ mamaŋ, ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ:
23 *«Biloŋyɔnyuro ka ce kusũŋgu*
a hoŋ naacombiloŋo.
*Ba ka ta ba bĩ-yo Emaniɛl.»**
Ku yuŋgu yaa wuɔ Diiloŋo dii baa-ye.
24 Yosɛfuŋ juɔ sire duɔfũmmu-na, wuɔ ce Itieŋo dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ baa-yo aa u dɔrŋo kãal jo ji tĩɛna baa-yo.
25 Maariŋ kãalãa jo, u juɔ bɔrɔ dumaa Yosɛfu saa suɔ-yo ciɛŋo. Uŋ buɔra, Yosɛfu wuɔ haa biloŋo yerre-i Yesu.

2

Hiriemba namba taara Yesu terieŋgu-i

1 Yesu huɔŋ Betelɛmu, dii *Yude mara nuɔ. Huɔŋgu faŋgu-na, *Erɔdi yaa waa *Yude yuŋgu-na. Uŋ huɔŋ, hiriemba namba waa bãpagũŋgu-na; baa sire a jo *Yerusalɛmu-i-na
2 a ji ta ba yuure u kũŋgu-i wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo maŋ huɔŋ fɛlɛmma-i uu dii hie? I daa u mɔɛle-i bãpagũŋgu-na ku'i ciɛ i sire tiɛ jo diɛ ji jaal-o.»
3 Erɔdiŋ nuɔ nel daama-i, u huɔŋ kaa pãŋ cu ka hel baa Yerusalɛmutaamba-i hiere.

---

* **1:23** Isayi (Ésaïe) 7.14

4 Wuɔ bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba maŋ waa nelle-na hiere baa *ãnjĩnamma
pigãataamba-i a ji yuu-ba wuɔ: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo* maŋ,
u saaya u hoŋ terieŋ haku-i nuɔ-i?»
5 Baa cira: «U saaya u hoŋ Betelɛmu dii Yude mara nuɔ. *Diilopɔpuɔrbiloŋo nyɛgãaŋ
ma yaa-i wuɔ:
6 *‹Betelɛmutaaŋ namaa,*
baa na ta na ne wuɔ sĩ Yude nilɛiŋa-na hiere
namaa nelle yaa huoŋ-nu dɛ!
*Umaŋ ka waa *Isirahɛl-baamba yuŋ-nu,*
umaŋ ka ta mi baamba yaaŋ-na tuɔ ne-ba,
u ka hoŋ namaa nelle yaa nuɔ-i.›†»
7 Erɔdiŋ juɔ suɔ *Kirsa muŋhommuŋ-terieŋgu-i, wuɔ cuo bĩ hirieŋ daaba-i a ji yuu-ba
suɔ mɔɛl daadeŋ duɔŋ ta di hel huɔŋgu maŋ nuɔ-i.
8 Uŋ juɔ yuu ba piiye tũnu-yuɔ, wuɔ cira: «Kãaŋ Betelɛmu-i-na na ka yuure u kũŋgu-i
jeje na ne; da na ka da-yo, na jo na ji tũnu muɔŋo-i mi bi kã ka jaal-o.»
9 Erɔdiŋ piiye baa-ba tĩ, baa sire ta ta ba kã Betelɛmu-i-na. Ba'a ba ne, tiraa da mɔɛl
daade-i ba yaaŋga-na di wuɔ di kã. Baa ta ba nyaanu-diɛ. Diŋ kaa hi biloŋ uŋ waa terieŋgu
maŋ nuɔ-i, diɛ yiɛra ku yudɔrɔ-i-na.
10 Ba hɔŋ muɔ gbuu pãŋ fɛ̃.
11 Baa har suur ka da biloŋo-i baa u nyu-i. Baa dũuna jaal-o aa naa fir ba coŋgorni-i
hiel sɛ̃nɛ hã-yo baa wusũnaŋo a naara *miir-namma.
12 Baŋ juɔ'a ba bir, Diiloŋ wuɔ piiye baa-ba dãnsãaŋ-nu wuɔ ba baa kã Erɔdi terieŋgu-na
ka tũnu-yuɔ. Baa pãŋ biɛ ba deŋ hũmelle.

Yosɛfubaa-ba gbaraa kã Esipi

13 Hirieŋ baŋ taa, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ carra Yosɛfu-i dãnsãaŋ-nu a waŋ baa-yo
wuɔ: «Yosɛfu, *Erɔdi ka sire wuɔ u taara naacombiloŋo-i ko-yo. Sire ŋ gbar baa-yo baa
nyuŋo-i hiere na ka tĩɛna Esipi. Da mi saa ji cira na jo, molo baa jo.»
14 Yosɛfu wuɔ bi sire isuɔŋgu faŋgu-na a biɛ naacombiloŋo-i baa u nyu-i hũu ŋ hã-mi!
Esipi.
15 U kãa ka tĩɛna kusuɔŋ-nu'i Erɔdi ji tuɔ ku. Itieŋ uŋ ciɛ u *pɔpuɔrbiloŋo waŋ nelma
maŋ, ma'i sa juɔŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ:
«Mi ciɛ mi biɛŋo hel Esipi-i-na.»‡

Erɔdiŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa Betelɛmutaamba-i

16 *Erɔdiŋ juɔ niya naa, wuɔ suɔ wuɔ hirieŋ daaba tãalãa-yo aa cor ba deŋ. U huɔŋ
kaa gbuu pãŋ du. Wuɔ cira ba wuɔra ko naacombiemba maŋ saa cor bieŋa hãi yogo
Betelɛmu-i-na hiere baa nilɛiŋa maŋ u kɔtɔnni-na. Hiriemba naa pigãaŋ-yo huɔŋgu faŋgu
yaa-i wuɔ mɔɛle duɔŋ ta di hel.
17 *Diiloŋ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wɛi? Seremi waaŋ-ma
wuɔ:
18 *«I nu molo kaal Arama-i-na;*
kutieŋo kaal kuliiŋ-kaaluŋgu.
Arasɛl yaa kaalaaŋ wuɔ ba kuɔ u bisãlmba.
U sa nu gbɛ̃nyɛmma.
U bisãlmba taa aa yaŋ-yo.»§

Yosɛfubaa-ba siire ka tĩɛna Nasarɛti

19 *Erɔdiŋ juɔ ku, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ carra Yosɛfu-i dãnsãaŋ-nu dii
Esipi-i-na

---

* **2:4** Baŋ gbɛ̃ŋ Yuifu ba nellentieŋo maŋ, baa Koŋkortieŋo-i, nelduɔŋo yaa-i bande-i-na. † **2:6** Mise (Michée) 5.1
‡ **2:15** Ose (Osée) 11.1 § **2:18** Seremi (Jérémie) 31.15

20 a waŋ baa-yo wuɔ: «Bamaŋ taa ba taara ba ko naacombiloŋo-i ba kuu. Sire ŋ biɛ-yo
baa nyuŋo-i na bir na kã *Isirahɛl-na.»
21 Yosɛfu wuɔ bi sire a biɛ naacombiloŋo-i baa u nyu-i ba bir kã Isirahɛl-na.
22 Erɔdi biɛŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Arkelɔsi. Yosɛfuŋ kãa, wuɔ nu-ma wuɔ tuoŋ
uŋ kuu, u yaa ciɛ nellentieŋo-i *Yude-i-na. Kor maa ta ma da Yosɛfu-i u saa siɛ duɔ kã ka
tĩɛna terieŋgu-na. Diiloŋ wuɔ piiye baa-yo dãnsãaŋ-nu wuɔ u kã u ka tĩɛna *Galile mara
nuɔ.
23 Wuɔ kã ka tĩɛna Galile nelle nande-na ba bĩ-de Nasarɛti. *Diilopɔpuɔrbiemba waaŋ-
ma wuɔ: *«Ba ka ta ba bĩ *Koŋkortieŋo-i Nasarɛtiyiɛŋo»*, ma bi ciɛ.

3

Nsãa-Batisi ãndaaŋgu-i
(Marke 1.1-8; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

1 Ku huoŋgu-na, *Nsãa-Batisi wuɔ ji sire tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i dii *Yude
*hĩɛkuraaŋgu-na. U taa u piiye wuɔ:
2 «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĩ!»
3 Diiloŋo puɔraa *Isayi waŋ Nsãa fuɔ maama yaa wuɔ:
«Molo dii tuɔ hohuola hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:
‹Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i
*Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.›»**
4 Joŋgoruo maŋ waa Nsãa nuoŋgu-na, baa sũɔ-yo baa nyɔgɔ̃mɛkuɔsĩnni aa u taa u pɛ̃yɛ̃
u nɛgɛlle-i baa cãanuŋ-kpãŋkpaaŋgu. U taa u wuo dũŋgbɛrmba baa sɔllu.
5 Yerusalɛmutaamba-i baa Yudetaamba-i hiere ka hel baa bamaŋ waa *Yurdɛ̃ nuo-
raaŋgu kɔtɔnni-na hiere ba taa ba kã u wulaa
6 ba kã ba waŋ ba cãlmuɔ-i baa-yo aa u tuɔ *batiseŋ-ba Yurdɛ̃ nuoraaŋgu-na.
7 Nsãaŋ juɔ da *Farisĩɛbaa-ba-i baa *Sadusĩɛbaa-ba kũɔl ba-naa ba jo u wulaa wuɔ u
batiseŋ-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Hai juɔ tũnu-nɛi wuɔ
da na batiseŋ Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na?
8 Yaaŋ aa na ta na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i
kelkel.
9 Baa na da niɛ sĩ *Abiramuŋ yeŋ na bĩncɔiŋo Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na. Mi tũnu-nɛi:
Naŋ fiɛ da tãmpĩɛŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbãa bir-a ce-ya Abiramu hãayɛ̃lmba namaa
fuoŋgu-na.
10 Maale nuŋgu saaraa jĩna. Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa, ku jũŋ aa sɛnu.
11 Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ da mi pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i;
ŋga molo ka jo mi huoŋgu-na. Kutieŋo fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i. Mɛi saa piɛra u
natãaŋgu-i. Fuɔ ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle baa dãamu.
12 Kəkɔruəŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dĩmma-i. Duɔ ji pe-ma tĩ hiere torre-na, u ka
kũɔl belle-i dii-de inɔŋgɔ̃-na aa sɛnu fuoru-i baa dãamu. Dãamu fammu sa dĩŋ dede.»

Yesu batisemma-i
(Marke 1.9-11; Like 3.21-22)

13 Nsãa uŋ taa u *batiseŋ nuɔmba-i huɔŋgu-na, Yesu wuɔ sire *Galile-i-na a kã *Yurdɛ̃-i-
na u duɔ ka batiseŋ-yo.
14 Nsãa wuɔ ka muo jãŋ wuɔ fuɔ siɛ ce-ma. Aa naa tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Nuɔnɛi saaya
ŋ batiseŋ muɔ, nuɔ da ŋ bir yaŋ aa jo wuɔ mɛi ji batiseŋ-ni, mi batiseŋ-ni niɛ?»
15 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa, yaŋ i ce-ma dumɛi. Yaŋ aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ
waaŋ-ma dumaa.» Nsãa wuɔ naa wuɔ hũu-ma.
16 Baŋ juɔ batiseŋ Yesu-i tĩ aa u hel hũmma-na, dɔrɔ wuɔ puur. Wuɔ u ne da *Diiloŋ-
Yalle hilaa koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.

* **3:3** Isayi (Ésaïe) 40.3

17 Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i; u maama sa suɔ aa dɔlnumiɛ. U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.»

4

Sitãni taara duɔ guɔl Yesu gbeini-i
(Marke 1.12-13; Like 4.1-13)

1 Ku huoŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle kã baa Yesu-i *hĩɛkuraaŋgu-na *Sitãni duɔ ka guɔl u gbeini-i.
2 Uŋ kãa, wuɔ ce bãaŋ-yinni komuɔŋa hãi baa isuɔyinni komuɔŋa hãi u saa dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na. Yiŋ daaniŋ juɔ cor, nyulmu sire cuɔl-o.
3 Sitãni wuɔ jo ji waŋ baa-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, ce tãmpĩɛŋ daaya bir niiwuoni i ne!»
4 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Niiwuoni-i yoŋ, ni siɛ gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ba. Ŋ saaya ŋ bi ta ŋ nu Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i hiere naara.*›»*
5 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Sitãni wuɔ kã baa-yo *Yerusalɛmu-i-na, ka haa-yo *Diilodubuɔ dɔrɔ-i-na
6 aa naa cira: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ diire i ne! Ma sĩ ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Diiloŋo ka ce *dɔrpɔpuɔrbiemba tũu-ni ba nammu-na ŋ baa ji tisĩŋ ŋ fɛrɛ*›† kɛ?»
7 Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Baa dãŋ Itieŋo-i Diiloŋo-i ŋ ne.*›‡»
8 Sitãni wuɔ tiraa kã baa-yo tãnuŋgu naŋgu dɔrɔ-i-na, ku maama saa fa baa jajaatamma-i, ka pigãaŋ-yo nilɛiŋa-i hiere baa a huɔya-niini-i
9 aa naa cira: «Da ŋ dũuna jaal-mi, niŋ daa nilɛiŋa maŋ daaya-i hiere mi ka hã-ni baaya.»
10 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Sitãni, kã ŋ filiɛŋ ŋ halaŋ! Ma nyɛgãaŋ Diiloŋnelma-na wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ ta ŋ dũuna ŋ jaal Itieŋo-i Diiloŋo yaa-i, aa ta ŋ cãa u yaa u diei yoŋ.*›§»
11 Sitãni wuɔ naa u ta aa yaŋ-yo. Uŋ taa, dɔrpɔpuɔrbiemba namba jo ji ta ba kãyã-yuɔ.

Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na
(Marke 1.14-15; Like 4.14-15)

12 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa bel Nsãa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ nu-ma aa bir kã *Galile-ina.
13 Uŋ kãa, u saa ka tĩɛna Nasarɛti-i-na, wuɔ kã ka tĩɛna Kafarnamu, dii dalaŋga caaŋguna. Terieŋgu faŋgu-i, Sabulõ hĩɛma, fuɔ baa Nefutali.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi?
15 Isayi waaŋ-ma wuɔ:
«Sabulõ hĩɛma-na, Nefutali nelle-na,
dii dalaŋga caaŋgu-na,
*kã ka hel dii *Yurdẽ nuoraaŋgu bomborma-na,*
*a biɛ Galile-i hiere, *niɛraamba nelle-i,*
bamaŋ waa hiere kukulma-na, cecerma hilaa-bɛi.
16 *Bamaŋ waa kukulmaŋ-nelle-na kuliiŋgu nammu-na, bãaŋgu paa-bɛi.»**
17 Yesuŋ kãa dumaaŋo-na, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanaŋ na ciɔbabalaŋo-i, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĩ!»

Yesu bĩɛ gbosobaa-ba namba
(Marke 1.16-20; Like 5.1-11)

---

* **4:4** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 8.3 † **4:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 91.11-12 ‡ **4:7** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.16 § **4:10** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.13 * **4:16** Isayi (Ésaïe) 8. 23–9.1

18 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji tuɔ cor a da gbosobaa-ba namba naŋ juɔŋo *Galile
dalaŋga-na. Ba waa ba hãi; nɛliɛŋo baa u hãaŋo. Ba bĩ mɔlŋo-i Simɔ, u yerre nande yaa
Piɛr, aa bĩ hãaŋo-i Ãndere.
19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.»
20 Baa bi pãŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu Yesu huoŋ-nu.
21 Ba'a ba kã yaaŋga-na, a tiraa da naacolŋo naŋo baa u hãaŋo a naara ba to. Ba bĩ
tuoŋo-i Sebede aa bĩ bɛpomɔlŋo-i Sake aa hãaŋo-i Nsãa. Ba waa beŋ-na ta ba migãaŋ ba
jɔnaamba. Yesu wuɔ bĩ bɛpuɔmba-i.
22 Bafaŋ baa tiraa nanna ba beŋo-i baa ba to-i aa cu u huoŋ-nu.

Yesu waaŋ Diiloŋ-nelma-i aa sire jaamba

23 Yesu taa u wuɔra *Galile-i-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na, aa
tuɔ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i, aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sĩnni-na hiere u kã.
24 Siiritaamba-i hiere baa nu u maama-i ka saa. Baa ta ba jo baa jaamba-i ba sĩnni-na
hiere ba jo ba hã u tuɔ sire-bɛi. *Jĩnabaa-baŋ waa bamaŋ nuɔ-i ba waa, kurmɔrɔ̃ntaamba
waa, ka hel baa murgubaa-ba-i hiere. Yesu wuɔ sire-bɛi kpɛ̃mmu!
25 Nuɔŋ baa sire kũɔl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ; Galiletaamba waa, a naara banamba
naa hel Dekapol jo, banamba *Yerusalɛmu, banamba *Yude, banamba hel *Yurdɛ̃
bãpagũŋgu-na jo.

5

Bamaŋ yunni-i dɔlaa
(Like 6.20-23)

1 Yesuŋ daa nuɔmbaŋ kũɔlãa ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã ka nyugũŋ
tãnuŋgu naŋgu-na tĩɛna. U *hãalãbieŋ baa jo ji cĩilã-yuɔ.
2 Wuɔ doŋ tuɔ piiye baa-ba wuɔ:
3 «Bamaŋ kaalaaŋ baa Diiloŋo-i, ba yunni dɔlaa;
*Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.
4 Bamaŋ dii kaaluŋgu-na, ba yunni dɔlaa;
Diiloŋo ka hur ba nyinyɔlma-i.
5 Hɔhĩnantaamba yunni dɔlaa;
hĩɛma ka ce ba maama.
6 Bamaŋ kuuyeŋ kuuviiŋgu cemma-i, ba yunni dɔlaa;
ma ka dɔl-ba.
7 Hujarreŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i, ba yunni dɔlaa;
Diiloŋo ka bi ce hujarre bɛi.
8 Bamaŋ hɔmmu-i kuɔŋ, ba yunni dɔlaa;
ba ka da Diiloŋo-i.
9 Bamaŋ fĩɛŋ ba muntĩɛnammu-i, ba yunni dɔlaa;
Diiloŋo ka tuɔ bĩ ba yaa u bisãlmba-i.
10 Baŋ ceŋ bamaŋ kpãncɔ̃lgũɔ ba viisĩnni maama-na, ba yunni dɔlaa;
Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.
11 «Da ba ta ba tuora-nɛi, aa ta ba ce-na sũlma, aa haa balaaŋgu sĩnni-i hiere nɛi mɛi
maama-na, na yunni dɔlaa.
12 Taa na gbu na nyɛ aa na fɛ̃ na hɔmmu-i; Diiloŋo ka pã-na bɔi dɔrɔ-i-na. Na saa da,
*Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire namaa yaaŋga-na, ba ciɛ-ba sũlma dumɛi.»

Namɛi dãmma, namɛi cecerma
(Marke 9.50; Marke 4.21; Like 14.34-35)

13 «Namɛi dii dãmma-i hĩɛma-na. Ŋga dãŋ da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce niɛ ce
kpɛ̃nnɛ? Ma siɛ gbãa fa wɛima; ba biɛ ka kũnna fuoreŋ.

14 «Namɛi fitĩmbaa namaa hĩɛma-na. Na saa da, nelle maŋ da di waa tãnuŋ dɔrɔ, di sa
fuo.
15 Na suyaa wuɔ ba sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa biɛ bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Ba haa-yo dɔrɔ terieŋgu
ce hiere da gbaa.
16 Fitĩnuɔŋ ceŋ gbagbaama-i dumaa, namaa na saaya na ta na ce gbagbaama-i dumɛi
nuɔmba hɔlma-na; ku yaa ba ka da na maacenfafamma-i aa ta ba kaal na To-i dɔrɔ-i-na.»

Yesu saa jo baa u deŋ hũmelle

17 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na da niɛ sĩ *Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbiembaŋ
nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na wuɔ na ta na ce, mi juɔ da mi ji gbuonu ma yaa-i, ma'i sĩ. Mi juɔ
da mi ji pigãaŋ-na nelma famma belle yaa-i.
18 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i da ni gbãŋ waa tĩ, nelma diei siɛ
gbãa gbuo nel daama-na. Halle cɛkũɔ, ma siɛ gbãa gbuo, fuɔ miwaaŋo tĩmma.
19 Terieŋgu faŋgu-na, halle nelma maŋ yuraanu yaŋ nel daama-na, umaŋ duɔ saa wuɔ
ma hũmelle-i, aa tiraa ce banamba ce fuɔ temma-i, u yaa ka waa huoŋgu-na *Diiloŋ-nelle-
na. Ŋga umaŋ duɔ wuɔ ma hũmelle-i, aa ce banamba ce fuɔ temma-i, kutieŋo ka ce nelbuɔ
Diiloŋ-nelle-na.
20 Mi tũnu-nɛi: Da na saa vii yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba-i, na
cɛraa na suur Diiloŋ-nelle-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã hɔdulle-na
(Marke 11.25; Like 12.57-59)

21 «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waaŋ baa i bĩncuɔmba-i wuɔ molo saa saaya u ko u
nanolŋo.* Da ŋ ko ŋ nanolŋo-i ba saaya ba bĩ-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu.
22 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ nyɔ ŋ nuoŋgu
baa ŋ nanolŋo-i, ba saaya ba bĩ-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umaŋ duɔ tuora u nanolŋo-i
wuɔ mimilãŋo, ba ka bĩ kutieŋo-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umaŋ duɔ bi gbɛ̃ u nanolŋo-i
wuɔ nelsɔsɔiŋo, ba ka caa kutieŋo-i.
23 A ce dumaaŋo-na, da ŋ fiɛ kã baa bĩŋkũŋgu da ŋ ka pã-ku hã Diiloŋo-i, aa ka ne da
wɛima dii nuɔ baa moloŋ hɔlma-na,
24 yaŋ ku bĩŋkũŋgu-i dii mumbuolmuŋ-terieŋgu caaŋgu-na aa ŋ jo na ji nunu na-naa baa
kutieŋo-i igɛ̃na aa ŋ suɔ ŋ kã ŋ ka pã-ku ŋ hã Diiloŋo-i.
25 «Moloŋ cɛ̃mɛl da di waa-niɛ aa wuɔ u ka bĩ-ni, gbãŋ baa-yo; baa yaŋ ãndaaŋgu hi
fãamaambaa-ba-i. Da ku hi-ba, ba ka hã fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i baa-ni, fɔ̃ŋgɔ̃taamba bel-ni ka
dii-ni kaso.
26 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pã ŋ cɛ̃mɛlle tĩ hiere, ŋ
cɛraa ŋ da muŋhelmu.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cakũŋgu-na
(Matie 18.8-9; Marke 9.43,47-48)

27 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ ŋ saa saaya ŋ ce *fuocesĩnni.†
28 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ ne moloŋ ciɛŋo-i
baa yufelle nande, kuu dii ŋaa ŋ gaala baa-yo tĩ ŋ huɔŋga-na.
29 Terieŋgu faŋgu-na, da ŋ da ŋ nadieyufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, hiel-de
ŋ fara ŋ nanna dii daalɛi. Da ŋ suur yufeduɔla nuɔ Diiloŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka
caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hãi-i-na.
30 Da ŋ da ŋ nadienaŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, kar-ka ŋ fara ŋ nanna dii
daalɛi. Da ŋ suur nagãduɔla nuɔ Diiloŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ
nammu-i mu hãi-i-na.»

---

* **5:21** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17 † **5:27** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.14; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.18.

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã ãnsorre bɔrɔmma-na
(Matie 19.7-9; Marke 10.11-12; Like 16.18)

31 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ: ‹Umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i, u saaya u nyɛgẽŋ sɛbɛ hã-yo. Sɛbɛ maŋ pigãaŋ wuɔ ba ãnsorre buɔra.›‡
32 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Ciɛŋo maŋ duɔ u sa wuɔra u ce bɛmba, aa u bɔlɔ nanna-yuɔ, kuu dii ŋaa u diyaa-yo *fuocesĩnni-na. Aa da ba bi nanna ciɛŋo maŋ aa ŋ biɛ-yo, ŋ saa wuɔ Diiloŋ-hũmelle; ŋ ciɛ fuocesĩnni-i dumaaŋo-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã Diiloŋ-yerre bĩmma-na

33 «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waaŋ baa na bĩncuɔmba-i wuɔ: ‹Da ŋ pã nuŋgu aa bĩ Diiloŋo yerre-i wuɔ ŋ ka ce mamaŋ, ce-ma; baa yaŋ-ma.›§
34 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Molo baa tiraa u ce wɛima aa u bĩ Diiloŋo yerre-i u nuŋgu-na gbula. Molo baa hiel u niele dɔrɔ-i-na; Diiloŋ-muntĩɛnammu.
35 Molo baa bi hiel u niele hĩɛma-na; Diiloŋ gbeiniŋ-munjĩnammu. Molo baa bi cira fuɔ baa *Yerusalɛmu; Itieŋo nelle yaa difande-i.
36 Molo siɛ gbãa ce halle kuɔsĩŋgu diei pusũŋ u yuŋgu-na, u siɛ bi gbãa ce ku biil; terieŋgu faŋgu-na, molo baa bi cira fuɔ baa u yuŋgu.
37 Da ba yuu-na mamaŋ, da kuɔ ma yaa-i, na cira: ‹Ũu, ma yaa-i.› Da kuɔ ma'i sĩ, na cira: ‹E'e, ma'i sĩ.› Baa na cira: ‹Muɔ baa Diiloŋo mi saa ce daama-i!› *Sitãni-nelma-i mafamma-i.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã sɔlaaŋgu maama-na
(Like 6.29-30)

38 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra umaŋ duɔ muonu u nanolŋ yufelle, ba bi muonu kutieŋo diele-i ku sɔlaaŋgu. Umaŋ duɔ ka u nanolŋ nyilãaŋgu, ba bi ka u kũŋgu-i ku sɔlaaŋgu.*
39 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Unaŋ nuɔ ŋ baa ji ce ŋ nanolŋo-i kuubabalaaŋgu wuɔ ŋ suu sɔlaaŋgu. Umaŋ duɔ caa ŋ nadietũŋgu-i, bir daaku-i ŋ hã-yo.
40 Umaŋ duɔ u ka bĩ-ni fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-terieŋ-nu a hũu ŋ joŋgoryelle-i, hã-yo baa-yo baa ŋ joŋgorbuɔ-i hiere.
41 Fɔ̃ŋgɔ̃tieŋo maŋ duɔ haa coŋgoruoŋgu hã-ni wuɔ ŋ tũu saaŋ-yo cɛllɛ, saaŋ-yo ŋ maa baa-yo.
42 Umaŋ duɔ cãrã ŋ wulaa, hã-yo. Umaŋ duɔ jo wuɔ ŋ hor-o, baa balaŋ-yo.»

Taa na dɔl baa na bigãarãamba-i
(Like 6.27-28,32-36)

43 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ ta ŋ dɔl baa ŋ nanuɔmba-i*† aa bigãaŋ ŋ bigãarãamba-i.›
44 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Taa na dɔl baa na bigãarãamba-i, taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i,
45 ku yaa na ka waa na To-i dɔrɔ-i-na u bɛŋ namaa kelkel. U yaa hielaaŋ bãaŋgu-i u hã nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hiere aa bi tuɔ dãa u hã nelfafaamba-i baa nelbabalaamba-i hiere.
46 Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yoŋ, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Halle nelbabalaamba‡ gbã ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.
47 Da na ta na fiɛlnu na jaal na sɔsuɔtaamba yoŋ, hai moloŋo-i siɛ gbãa ce kufaŋgu-i? Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba sa ce-ku dii wɛi, aa ji da baa namaa?
48 Yaaŋ aa na ta na ce kumaŋ faa, ŋaa na To maŋ dɔrɔ-i-na uŋ ceŋ dumaa.»

---

‡ **5:31** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 24.1 § **5:33** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 19.12; Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 30.3; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 23.22-24. * **5:38** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 21.23-25; Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 24.19-20; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 19.21. † **5:43** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 ‡ **5:46** ***Nelbabalaamba:*** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Halle *nampohũutaamba gbã ba dɔl baa ba dɔdɔltaamba-i.» Bafamba taa ba kãŋ nampohũutaamba-i nelbabalaamba. Niɛŋ ãnfirnumma-na.

6

Ba hã moloŋo-i bĩŋkũŋgu-i niɛ?

1 Ku huoŋgu-na Yesu wuɔ cira: «Baa na ta na wuɔ na Diiloŋ-hũmelle-i wuɔ nuɔmba da-
na; da na ce mafamma-i, na To-i dɔrɔ-i-na u siɛ ka pã-na.
2 Da ŋ da bĩŋkũŋgu da ŋ hã sũntieŋo-i, baa ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa
*Diilonelhãalãdũnni-na baa nelleŋ-huɔŋga-na; ba taara nuɔmba da-ba aa cira bafamba
faa. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.
3 Ŋga da ŋ'a ŋ hã moloŋo-i bĩŋkũŋgu-i, hã-yo aa ŋ baa yaŋ halle ŋ jĩɛkpekpelŋo suɔ,
4 ku yaa ma siɛ hel bomborma-na. Niŋ ciɛ kumaŋ, ŋ To-i Diilo fuɔ daa-ku, u ka pã-ni
ku sɔlaaŋgu.»

Diiloŋ uŋ saaya u cãrã dumaa

5 «Da na'a na cãrã Diiloŋo-i baa na ta na ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa.
Yetaarataaŋ da ba'a ba cãrã Diiloŋo-i *Diilonelhãalãdũnni-na, halle baa nelleŋ-huɔŋga-
na, ba sire yiɛra ba gbeiniŋ nuɔmba da ba da-ba. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ
kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.
6 Da ŋ'a ŋ cãrã Diiloŋo-i, suur dũŋ-nu aa ŋ bĩŋ-ku ŋ fɛrɛŋ nuɔ, ŋ To dii terieŋgu faŋgu-na,
cãrã-yuɔ. Niŋ fuyaa ta ŋ ce kumaŋ u daa-ni, u ka pã-ni.
7 «Da na ta na cãrã Diiloŋo-i, baa na ta na piiye pirri ŋaa bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i baŋ
ceŋ dumaa. Bafamba daa niɛ sĩ da ba piiye agaga ku yaa Diiloŋo ka nu ba nuŋgu-i.
8 Baa na suur ba nallu-na. Na saa da, namaaŋo-i, aa na suɔ da na puur na nunni-i da
na cãrã, na To suyaa kumaŋ maama-i dii-nɛi tĩ.»

(Like 11.2-4)

9 «Taa na cãrã Diiloŋo-i dumandɛ:
‹I To nuɔni maŋ dii dɔrɔ-i-na,
yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i.
10 Pa ŋ bãaŋgu-i yiɛ.
Ŋ huɔŋgaŋ ceŋ dumaa dɔrɔ-i-na, yaŋ ka ta ka ce dumɛi hĩɛma-na.
11 Hã-ye nyuŋgo ku niiwuoni-i i wuo.
12 Ce jande yiɛ ŋaa miɛ iŋ ceŋ jande-i dumaa bamaŋ cãlãaŋ-yeŋ.
13 Baa yaŋ wɛima gbãa tãal-e dii-ye kuubabalaaŋgu cemma-na. Hũu-ye *Bigãarãŋo
nyisɛ̃nni-na.
[Fɔ̃ŋgũɔ dii baa nuɔnɛi hɔnni-na hiere baa himma-i aa ŋ tiraa waa bɔi.]›
14 «Na saa da, moloŋ duɔ cãl-ni aa ŋ yaŋ ma tĩ, nuɔ da ŋ bi cãl ŋ To-i dɔrɔ-i-na, u ka bi
yaŋ ma tĩ.
15 Ŋga namaa da na'a na siɛ yaŋ banamba maama tĩ, na To ce niɛ aa yaŋ namaa maama
tĩ u huɔŋga-na?»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã sũŋgu yaŋga-na

16 «Da na dii sũŋgu-i, baa na vãa na yammu-i ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa.
Yetaarataaŋ da ba dii sũŋgu-i, ba vãa ba yammu-i nuɔmba da ba suɔ wuɔ bafamba diyaa
sũŋgu. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.
17 Ŋga da ŋ dii sũŋgu-i, saar ŋ yaaŋga-i da welewele aa ŋ migãaŋ ŋ yukuɔsĩnni-i
fafamma,
18 ku yaa molo siɛ suɔ wuɔ ŋ diyaa sũŋgu. Ŋga ŋ To maŋ fuyaa, u yaa ka suɔ u diei yoŋ.
U da mamaŋ fuyaa hiere. U ka pã-ni.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã wɛisĩnni yaŋga-na

(Like 12.33-34)

19 «Baa na ta na gbagbarra miwaaŋ daayo wɛisĩnni huoŋ-nu. Na saa da, nyɛiŋo dii,
gbɛ̃llũɔ bi dii a naara cuobaa-ba bi dii ta ba kanu dũnni-i.

20 Yaaŋ aa na ta na taara dɔr-niini yaa-i. Nyɛiŋo si dii terieŋgu-na duɔ ji wuo-ni, gbɛ̃llũɔ si dii, cuobaa-ba bi si dii.
21 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ da ŋ tiera kusuɔŋ-nu, ŋ huɔŋga dii kusuɔŋ-nu'i.»

Yufelle-i baa fitĩnuɔ-i kuuduɔŋgu yaa-i
(Like 11.34-36)
22 «Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa ŋ fɛrɛŋ kerre fitĩnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-na.
23 Ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na. Kumaŋ ciɛŋ cecerma-i ku hã nuɔ, da ku dĩŋ aa yaŋ-ni, ŋ ce niɛ ŋ siɛ waa kukulberre-na?»

Diiloŋo-i baa gbeiŋa-i naŋ par bige-i?
(Like 16.13)
24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Nɛliɛ siɛ gbãa tuɔ cãa nuɔmba hãi. Ŋ ka da u bigãaŋ u diei aa dɔl u diei; u ka waa baa u diei aa cĩina u diei. Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i, na siɛ gbãa ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeiŋa-i terduɔŋgu faŋgu-na.
(Like 12.22-31)
25 «Baa na ta na tie holle baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i. Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yuŋgu saa buɔ niiwuoni-na wɛi? Aa ŋ kũɔma saa buɔ niidiini-na wɛi?
26 Niɛŋ huriimba-i dɔrɔ-i-na, ba sa guona, aa inɔŋgõbaa-ba sĩ baa-ba, ŋga na To-i dɔrɔ-i-na u hã ba ta ba wuo. Namaa saa buɔ huriimba-na titirre wɛi?
27 Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u hɔculle-i u gbãa naara kunaŋgu u yinni-na?
28 Mafammaŋ yaraa-na, bige-i ciɛ na hɔmmu ta mu cu baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i? Na sa ne hĩɛŋguŋ puŋ fafamma dumaa wɛi? Ku sa bi ce maacemma, ku sa bi sũ joŋgorbaa.
29 Mi tũnu-nɛi: *Salomɔ-i baa u wɛisĩnni-i hiere u saa ji dii kompaŋga maŋ faa yii baa pũlma-i dede.
30 Hĩɛŋgu maŋ hĩɛŋgu, Diiloŋ duɔ diiya-kuɔ fafamma nyuŋgo-i-na diiyaŋ daama temma-i, aa bisĩnuɔ dãamu waa da mu caa-ku, namaa namaŋ nelbilieŋ namaa, u ka diiya-nɛi ka hi hie? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na ku haama.
31 Baa na ta na cira: ‹I ka wuo bige-i? I ka nyɔŋ bige-i? I ka dii bige-i?›
32 Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayaŋ nifanni huoŋ-nu. Ŋga namaa To-i dɔrɔ-i-na, u suyaa wuɔ ni maama dii-nɛi.
33 Yaaŋ *Diiloŋ-nelle maama yaa yu na hɔmmu-i igɛ̃na aa na ta na ce u huɔŋga-i, na ka da u hãa-na baa daani-i hiere naara.
34 Yaaŋ bisĩŋ ku maama-i na hã bisĩŋ ku yiiŋgu baa-ma. Yiiŋgu yiiŋgu, baa ku yuŋ-maama.»

7

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cãlma yaŋga-na
(Like 6.37-38,41-42)
1 «Baa na ta na cãl banamba-i ku yaa Diiloŋo siɛ ka cãl-na.
2 Naŋ cãl nuɔmba-i dumaa, Diiloŋo bi ka cãl-na dumɛi. Aa naŋ fiŋ baa kekerieŋgu maŋ na hã nuɔmba-i ba ka bi fi baa ku yaa-i hã namaaŋo-i.
3 Naŋ ciɛ niɛ da hũyãŋo-i unaŋ yufelle-na, aa daabolma maŋ naŋ yufelle-na ŋ saa da-ma?
4 Daabolma-i naŋ yufelle-na jũnnu dumandɛ-i, ŋ bir gbɛ̃ ŋ nabentieŋo-i wuɔ: ‹Yaŋ mi hiel hũyãŋo-i ŋ yufelle-na hã-ni!›
5 Ãŋgbãŋgbãama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na igɛ̃na ku yaa ŋ ka ta ŋ da dɛi a gbãa hiel hũyãŋo-i ŋ nabentieŋo yufelle-na.
6 «Baa na ta na hã juoraamba-i Diiloŋ-bĩmbĩnni-i. Da na hã-ba baa-ni, ba gbãa sire pu baa-na. Baa na ta na nanna na niibilenni-i pɛrmba hɔlma-na, ba ka fĩɛna-niɛ muonu-niɛ hã-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã̃ Diilocã̃rã̃lle-na
(Like 11.9-13)

7 «Cã̃arã̃ŋ! Ba ka hã-na. Taaraayaŋ! Na ka da. Bĩɛŋ! Ba ka siɛ-na.
8 Umaŋ duɔ tuɔ cã̃rã̃, ba hã u yaa-i, umaŋ duɔ tuɔ taara, u yaa daaŋ, aa umaŋ duɔ tuɔ
bĩ, ba siɛ kufaŋgu tieŋo yaa-i.
9 Namaaŋo-na, hai moloŋ biɛŋo-i duɔ cã̃rã̃ *buruo u wulaa, u yaŋ-yo aa biɛ tã̃mpɛ̃lle
hã-yo?
10 Ni ma'i sĩ, duɔ cã̃rã̃ teterieŋo, u yaŋ-yo aa bel jĩɛŋo hã-yo?
11 Namaa namaŋ balaaŋ, da na ta na suɔ-ma na hã na bisã̃lmba-i bĩmbĩfafanni, ku ce
niɛ aa na To-i dɔrɔ-i-na, bamaŋ cã̃arã̃ŋ bĩmbĩfafanni-i u wulaa, u siɛ hã-ba baa-ni?
12 «Da na ta na taara ba ta ba ce kumaŋ ba hã-na, taa na ce ku temma na hã banamba-i.
*Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i ba'a i tiɛ ce ku yaa-i.»

Hũmeyelle baa hũmbuɔ
(Like 13.24)

13 «Suuriiŋ baa dumɛlle maŋ wullu-diele yaa-i, baa na suur baa dimaŋ gbaa-diele-i,
difande kã dã̃amu-na. Hũmelle maŋ bi kã̃aŋ dã̃amu-na dii bi dii gbaa dumɛi. Nuɔmba
bɔi cor baa di yaa-i.
14 Ŋga hũmelle maŋ kã̃aŋ Diiloŋ-nelle-na, di wuɔsaaŋgu jaŋ, aa di dumɛlle tiraa waa
wullu. Nuɔmba bɔi sa biɛ difande-i.»

Ba suɔ nelfɛfɛiŋo-i u ciluɔ yaa nuɔ-i
(Like 6.43-44)

15 «Coikartaamba maŋ wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba, bilaaŋ na fɛrɛ bɛi. Da ŋ da-ba,
ŋ cira nelfafaamba, ŋga ba hɔmmu sa suɔ aa doŋ ŋaa maamunaamba.
16 Da na da ba ciluɔ-i, na ka pã̃ŋ suɔ-ba. Namaa daa ba yagal musĩɛŋa kaapugammu-na
wɛi? Aa ba sa bi biɛra hã̃lɛ̃iŋa caaterreŋ-yuŋ-nu.
17 Tibifafaaŋgu maŋ biefɛfɛiŋa, aa tibibabalaaŋgu maŋ biebabalɛiŋa.
18 Tibifafaaŋgu siɛ gbã̃a maŋ biebabalɛiŋa, aa tibibabalaaŋgu siɛ bi gbã̃a maŋ
biefɛfɛiŋa.
19 Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa ba ka jũŋ-ku aa sɛnu-kuɔ.
20 Terieŋgu faŋgu-na, coikartaamba maŋ wuɔ bafamba Diilopɔpuɔrbiemba, na ka bi
suɔ-ba ba ciluɔ yaa nuɔ-i.»

A bĩ mi yerre-i aa ce mi huɔŋga-i kuuduɔŋgu sĩ
(Like 13.25-27)

21 «Baa na da niɛ sĩ bamaŋ hilaaŋ ba bĩ-mi yinni maŋ joŋ ‹Itie, Itie›, ba'i ka suur *Diiloŋ-
nelle-na dɛ! Ba'i sĩ. Bamaŋ ciɛŋ mi To maŋ dɔrɔ-i-na u huɔŋga-i, ba'i ka suur.
22 Gɛ̃ŋgɛryiiŋ da ku ji hi, nuɔmba bɔi ka cira: ‹Itie, i saa tiɛ ce Diilopɔpuɔruŋgu-i naŋ
yerre yaa nuɔ-i wɛi? I taa i gbuuse nuɔnɛi aa tiɛ donya *jĩnabaa-ba-i. I ciɛ gbɛrɛ-wɛima-i
baa naŋ yerre yaa-i.›
23 Da ba waŋ mafamma-i, mi ka gbɛ̃-ba miɛ: ‹Kã̃aŋ na halaŋ mi caaŋ-nu; mi sa suɔ-na!
Na hieroŋo-i ã̃mbabalmanciraaŋ namaa.›»

Jaagɔciraamba hã̃i maama
(Like 6.47-49)

24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa ce-ma, kutieŋo-i mi
gbã̃a saa-yo baa cɛ̃cɛ̃muntieŋo maŋ maa u dũŋgu-i tã̃mpɛ̃lleŋ.
25 Diiloŋ uŋ juɔ tã̃, kanni gbar, fafalmu sire mu siremma-i dũŋ daaku saa sagalla.
26 Ŋga umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa u saa ce-ma, kutieŋo saa baa mimilã̃ŋo maŋ maa u
dũŋgu-i hĩɛmugã̃aŋ-nu.
27 Diiloŋ uŋ juɔ tã̃, kanni gbar, fafalmu sire, ku pã̃ŋ cii hiere bĩŋkũŋgu saa tĩɛ!»
28 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, u nel maa cu nuɔmba hɔmmu-i.

29 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i.

8

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Marke 1.40-45; Like 5.12-16)

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ hiire tãnuŋgu-na tuɔ kã. Nuɔŋ baa sire cu u huoŋ-nu.
2 *Wontorŋo naŋ wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, ku siɛ yar-ni.»
3 Yesu wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ma ta!» Naacolŋo jarma pãŋ ta-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.
4 Yesu wuɔ cira: «Baa tũnu nɛliɛŋo baa-ma dɛ! Mamaŋ dii, kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-ni aa ŋ pã niikonni maŋ dii pãmma ŋ hã-yo ŋaa *Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa* ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ ŋ jarma taa-niɛ.»

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembiloŋo-i
(Like 7.1-10)

5 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kã Kafarnamu. Uŋ kaa tuɔ suur nelle-na, *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋo naŋ wuɔ kã u wulaa
6 ka cira: «Itie, mi maacembiloŋo naŋo gaala dii cĩiŋgu-na u sa gbãa sire, kuu dii-yuɔ kpelle! Jande, kãyã-miɛ!»
7 Yesu wuɔ cira: «Mi ka kã ka sire-yuɔ.»
8 Sorosi ba yuntieŋo cira: «Itie, nuɔ ŋ saa saaya ŋ suur mɛi temmaŋ-temma dumɛlle-na. Ŋga yaŋ aa ŋ waŋ nelma diei yoŋ, mi maacembiloŋo ka sire.
9 Ŋ saa da, ma miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔmba dii mi yuŋ-nu; aa mɛi bi dii banaŋ yuŋ-nu. Da mi gbɛ̃ umaŋ miɛ: ‹Kã!› ŋ da u kãa. Da mi bi cira: ‹Jo!› ŋ da u juɔ. Da mi bi gbɛ̃ mi maacembiloŋo-i miɛ: ‹Ce daama!› ŋ da u ciɛ-ma.»
10 Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ uŋ juɔ piiye tĩ, Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Isirahɛl-baamba-na, mi saa da umaŋ haa u naŋga-i miɛ *niɛryiɛŋ daayo temma-i!
11 Mi tũnu-nɛi: Niɛraamba bɔi ka hel bãpagũŋgu-na baa bãsuuruŋgu-na a ka tĩɛna baa *Abiramubaa-ba-i† dii *Diiloŋ-nelle-na ta ba gbu ba ce ba bãaŋgu-i.
12 Aa bamaŋ naa saaya ba suur, ba nyaa bafamba-i hiel-ba fuoreŋ dii kukulma-na. Kaaluŋgu siɛ waa dɛi terieŋgu-na!»
13 Uŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ bir waŋ baa sorosi ba yuntieŋo-i wuɔ: «Bir ŋ kũŋ, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ma ka dɔl-ni.» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, maacembiloŋ wuɔ sire dii cĩiŋgu-na.

Yesu siire jaamba bɔi
(Marke 1.29-34; Like 4.38-41)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta kã Piɛr dumɛlle-na kã ka da Piɛr cura‡ si dii hĩnni. U kũɔma gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla.
15 Yesu wuɔ bel u naŋga-i, fafal muɔ pãŋ da-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na. Wuɔ sire a tuɔ ce u nersĩnni-i.
16 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa fũnuŋ jo baa *jĩna ba nuɔmba-i ji hã Yesu-i. Wuɔ donya jĩnabaa daaba-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu aa naa bi sire jaamba maŋ waa hiere.
17 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma wuɔ:
«U hũyãa i mulĩɛma-i ce-ma u maama.
U siire-yiɛ i jarma-na.»§

---

* **8:4** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 14.2-32 † **8:11** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ:... a ka tĩɛna baa *Abiramu baa *Isaki baa *Yakɔbu dii *Diiloŋ-nelle-na. ‡ **8:14** Curaŋo waa ciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na. § **8:17** Isayi (Ésaïe) 53.4

Nuɔmba namba taara da ba ta ba nyaanu Yesu-i
(Like 9.57-62)

18 Yesuŋ daa nuɔmbaŋ yuu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ ba
jãal kã dalaŋga bomborma namma-na.
19 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋ wuɔ piɛ a waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, mi ka ta mi
nyaanu-niɛ niŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»
20 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, ne! Muncɔmmu dii baa bũɔrãamba-i aa kamma dii baa
huriimba-i. Ŋga terieŋgu sĩ baa *Moloŋ-Biɛŋo-i u duɔ tuɔ cĩnnu u yuŋgu-i.»
21 U hãalãbiloŋo naŋ wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tĩ, mi ka suɔ
jo i ji tiɛ wuɔra.»
22 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Jo i ta aa ŋ yaŋ, kuomba ka fuure ba nakuomba-i.»

Yesu yiɛraaya fafalbuɔ naŋo
(Marke 4.35-41; Like 8.22-25)

23 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ kã ka suur beŋo-na baa u *hãalãbiemba-i ta ba karnu
dalaŋga-i.
24 Ba'a ba hi yaaŋga-i Yesu wuɔ duɔfũŋ. Fafalmu naŋ temma sire suuye-bɛi dii dalaŋga-
na, ta mu pe hũmma-i mu dii beŋo-na.
25 Hãalãbieŋ baa cira «Itie, sire ŋ kor-e! I yii diɛ ku!»
26 Yesu wuɔ sire aa naa cira: «Korŋ hama-i temma-i dumaaŋo-na? Na saa haa na
naŋga-i Diiloŋo-na ku haama.» Aa naa nuola fafalmu-i baa hũmma-i niɛ kã ka ciire.
27 Kuɔ cu hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Nɛliɛŋ hayo-i temma-i
dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

Yesu siire pepetaamba hãi
(Marke 5.1-20; Like 8.26-39)

28 Yesubaa-baŋ karaanu kã bomborre maŋ nuɔ-i, ba bĩ nelle fande-i Gadara.
Pepetaamba namba waa Gadara-i-na, ba waa ba hãi. Ba taa ba cɔ cĩncuɔŋ-na. Baa naa
silaa balaŋ cor, a ce molo saa tuɔ siɛ u cor baa hũmelle fande-i. *Jĩnabaa-ba'i naa ciɛ-ba
dumaaŋo-na. Baŋ juɔ da Yesu-i, baa sire ta ba jãrã-yuɔ
29 aa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Diiloŋ-Biɛ, i ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji haa kakãlle-i yiɛ a ne da ku
yiiŋgu saa hi yogo.»
30 Pɛrsãlle nande waa ba yaaŋga-na ta di wuora.
31 Jĩnabaa baa ta ba cãrã Yesu-i wuɔ: «Da ŋ'a ŋ ka nyaa-ye, jande yaŋ i hel ka suur pɛrŋ
daaba-na.»
32 Yesu wuɔ cira: «Hilaaŋ na kã!» Baa hel ka suur pɛrmba-na. Pɛrŋ baa pãŋ ta ba gbar
ba hiire ba kã ba tie ba suur dalaŋga-na ba kunu.
33 Nuɔmba waa ta ba ceŋ pɛrŋ daaba-i. Baŋ gbaraa ka kunu hiere dumaaŋo-na, kutaaŋ
baa gbar ka waŋ-ma cĩiŋgu-na. Pepetaaŋ daaba maama yaa waa ba nunni-na.
34 Nuɔŋ baa hel hiere da ba ji ne Yesu-i. Baŋ juɔ ji da-yo, baa cãrã-yuɔ wuɔ u ce jande
aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na.

9

Yesu siire murgu naŋo
(Marke 2.1-12; Like 5.17-26)

1 Baŋ birii Yesu-i dumaaŋo-na, wuɔ biɛ beŋo-i a karnu kã ba nelle-na.*
2 Baa jo baa murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu ji hã-yo wuɔ u sire-yuɔ. Wuɔ ne da ba haa ba
naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jĩɛ, baa tie holle. Ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
3 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *ãnjĩnamma pigãataamba namba ta ba piiye ba huɔŋ-na wuɔ:
«Naacolŋ daa u tuora Diiloŋo-i dɛ!»

* **9:1** Ba waa tĩɛna Kafarnamu. Niɛŋ 4.13.

4 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nelbabalaŋ daama temma-i
na hɔmmu-na?
5 Namaa wulaa, a hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na hama-i ce
fɛ̃u yaŋ?
6 Mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo hãa *Moloŋ-Biɛŋo-i ku
fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Aa naa gbɛ̃ murgu-i wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ
kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ.»
7 Naacolŋ wuɔ bi sire ba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ u kũŋ.
8 Korma bir yaŋ aa bel nuɔmba-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo! Hiŋ daama
temma-i u hãa nelbiliemba baa-ma.»

Matie ciɛ Yesu hãalãbiloŋo
(Marke 2.13-17; Like 5.27-32)

9 Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuɔ u cor da *nampohũutieŋo naŋo tĩɛnaana u maacem-
maŋ-dũŋgu-na. Ba taa ba bĩ-yo Matie. Yesu wuɔ cira: «Matie, sire i ta.» Matie wuɔ bi sire
cu u huoŋ-nu.
10 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji waa baa u *hãalãbiemba-i Matie dumɛlle-na ba ta ba
wuo niiwuoni. Nampohũutaamba bɔi waa a naara ãmbabalmanciraamba namba.
11 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa ta ba piiye baa Yesu hãalãbiemba-i wuɔ:
«Bige-i ciɛ na hãalãtieŋo tuɔ wuo niiwuoni-i baa nelbabalaaŋ daaba temma-i?»
12 Yesu wuɔ nu baŋ piiyeŋ; wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa hĩnni, ŋ ka ce bige-i
pɛrruntieŋ terieŋ-nu?
13 Diiloŋo ciɛra: ‹*Taa na ce hujarre na-naa nuɔ, ku yaa dɔlaa-miŋ ku yaŋ na niikonni-i.*›†
Kãaŋ na ka taara nelma famma yuŋgu-i. Na saa da, muɔmi saa jo nelfafaaŋ maa-na, mi
juɔ nelbabalaaŋ maa-na.»

Kuucɔlaaŋgu saa saaya ku guɔl baa kuufɛliɛŋgu-i
(Marke 2.18-22; Like 5.33-39)

14 Ku huoŋgu-na, *Nsãa-Batisi *hãalãbieŋ baa jo Yesu wulaa ji cira: «Hãalãtie, miɛŋo-i
baa *Farisĩɛbaa-ba-i i hinu i dii sũŋgu, bige-i ciɛ naŋ hãalãbiemba sa dii?»
15 Yesu wuɔ cira: «ŋ jĩɛŋ duɔ tuɔ jã ciɛŋo, ŋ gbãa kã ka vãa ŋ yaaŋga-i tĩɛna wɛi? Ku
yaa ŋaa bafamba kũŋgu-i: Da mi saa ji waa ba hɔlma-na yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ba ka suɔ dii
sũŋgu-i.»
16 Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafɛlɛŋga a nar joŋgorcɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma, joŋgorcɔlɔŋo
migãaŋ tuɔ taalnu u kã.
17 Aa ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa
duvɛ̃ŋo tiraa kũnna. Ŋga da ŋ'a ŋ dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpɔfɛlɛŋ-na, ni yaa
gbĩɛ baa ni-naa.»

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tamma aa sire bikuloŋo naŋo
(Marke 5.21-43; Like 8.40-56)

18 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da *Yuifu ba yuntieŋo naŋo juɔ ji dũuna u
yaaŋga-na aa naa cira: «Mi biloŋo jarma yaraa-yo, ŋga jo i ta ŋ ka haa ŋ naŋga-i yuɔ u ka
sire.»
19 Yesu wuɔ sire baa u *hãalãbiemba-i ba ta ta ba kã baa naacolŋo-i.
20 A ne da ciɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bieŋ cĩncieluo baa
a hãi waa belle fande-na. Wuɔ piɛ Yesu huoŋ-yaŋga a yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i.
21 U taa u piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Da mi gbãŋ hi yiɛya u joŋgoruo-i yoŋ, mi kuraa.»
22 Uŋ yiɛyaaya-yuɔ dumaaŋo-na, Yesu wuɔ miɛl da-yo, wuɔ cira: «Mi bilo, baa tie holle,
niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa.» Terduɔŋgu faŋgu-na, ciɛŋo tãŋ maa pãŋ yiɛra.

† **9:13** Ose (Osée) 6.6

23 Baŋ kaa hi Yuifu ba yuntieŋo cĩiŋgu-i, baa da niimarnintaamba, aa da nuɔmba haa
ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal terni-na hiere.
24 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Biriiŋ na kũŋ, biloŋo saa ku, u duɔfũŋ.» Baa bir yaŋ aa
ta ba cõmuɔŋ-yo.
25 Baa hiel nuɔmba-i kuloŋ uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i aa Yesu wuɔ suur. Uŋ suurii, wuɔ
bel biloŋo naŋ-na, wuɔ bi sire.
26 Nelma faŋ maa pãŋ gbuo terieŋgu faŋgu-i hiere.

Yesu puurii yiriemba hãi yufieŋa

27 Yesuŋ juɔ hel tuɔ kũŋ, yiriemba namba cu u huoŋ-nu. Ba waa ba hãi; ta ba fara ba
piiye baa-yo wuɔ: «*Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre-yiɛ aa ŋ puur i yufieŋa-i.»
28 Uŋ kaa hi cĩiŋgu-i, baa jo ji yiɛra u caaŋgu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na hũyãa-ma wuɔ
mi gbãa puur na yufieŋa-i wɛi?»
Baa cira: «Itie, i hũyãa-ma.»
29 Yesu wuɔ yiɛya ba yufieŋa-i aa naa cira: «Ma ce ŋaa naŋ hũyãa-ma dumaa!»
30 Ba yufieŋ aa bi pãŋ puur. Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma
hel.
31 Baŋ taa, ba saa gbãa fĩinaŋ-mɛi, baa wuɔra gbuo nelle-i hiere baa-ma.

Yesu ciɛ bobo naŋo gbãa tuɔ piiye

32 Yirieŋ daabaŋ birii ta ba hel, baa jo baa bobo naŋo Yesu wulaa. *Jĩna'i naa ciɛ-yo
dumaaŋo-na.
33 Yesu wuɔ donya jĩna daayo-i naacolŋo-na. Naacolŋ wuɔ pãŋ doŋ tuɔ piiye. Kuɔ ce
nuɔmba-i gbɛrɛ. Baa ta ba piiye wuɔ: «Iŋ siire, i saa da daama temma-i dede *Isirahɛl-
na!»
34 *Farisĩɛbaa-baŋ'a ba ka waŋ mamaŋ, baa bir yaŋ aa ta ba piiye wuɔ: «Jĩna ba
yuntieŋo‡ yaa hãa-yo himma famma-i u tuɔ donya jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.»

Nuɔmba hujarre bilaa Yesu-i

35 Yesu taa u wuɔra nilɛiŋa-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na aa
tuɔ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sĩnni-na hiere u kã.
36 Nuɔmba naa mulĩɛŋ aa ba kũɔma naa tiraa kara ŋaa tũlmba maŋ tieŋo sĩ-bɛi. Yesuŋ
daa-ba dumaaŋo-na, ba hujarre gbuu bel-o.
37 Wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Dĩmma dii bɔi a ne da ma kartaamba saa
ciinu.
38 Cãarãŋ suontieŋo-i u puɔr nuɔmba namba naara.»

10

Yesu hãa u hãalãbiemba-i himma
(Marke 3.13-19; Like 6.12-16)

1 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bĩ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a hã-ba himma
ba da ba gbãa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i aa ta ba sire jaamba-i ba sĩnni-na hiere.
2 U hãalãbiemba famba yaa u *pɔpuɔrbiemba-i. Ba yirɛiŋa yaa daaya: Dĩɛlã-wuoŋo
yaa Simɔ, baa u hãaŋo-i Ãndere. Simɔ yerre nande yaa Piɛr. A naara Sebede bɛmba-i ba
hãi-i-na: Sake baa Nsãa-i.
3 A naara Filipu baa Batelemi. Toma baa Matie. Matie waa *nampohũutieŋo. A naara
Sake maŋ Alfe biɛŋo-i, baa Tade.
4 A naara Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i, baa *Yuda-Isikaro. U yaa juɔ hel Yesu
huoŋgu-na.

Yesu puɔraa u pɔpuɔrbiemba-i
(Marke 6.7-13; Like 9.1-6)

‡ **9:34** Ba bĩ *Sitãni yaa *jĩna ba yuntieŋo-i. Niɛŋ 12.22-28.

5 Yesuŋ hãa u *pɔpuɔrbiemba-i himma-i, wuɔ puɔr-ba aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saa
cira na kã *niɛraaŋ wulaa, mi saa bi cira na kã *Samari.
6 Kãaŋ *Isirahɛl-baamba yaa wulaa-i. Ba baala ŋaa tũlmba.
7 Da na hi terieŋgu terieŋgu, na waŋ baa nuɔmba-i wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa ti̍.
8 Taa na sire jaamba-i baa bikuomba-i baa *wontuɔrmba-i. Taa na donya *ji̍nabaa-
ba-i nuɔmba-na. Na daa ku fɔ̃ŋgũɔ-i gbãŋgbãŋ, taa na bi ce na hã nuɔmba-i gbãŋgbãŋ.
9 Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeiŋa,
10 molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ joŋgoruo naŋo a naara uŋ diyaa umaŋ, molo baa
biɛ naatɛnni, molo baa bi biɛ bũɔle. Maacembiloŋo saaya baa u yerreŋ kalaaŋgu.
11 «Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, na taara hartiefɛfɛiŋo baa na fɛrɛ igɛ̃na. Da na da
hartieŋo, na ti̍ɛna baa u yaa-i a ji hi na tamma-i nelle fande-na.
12 Da na suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na cira: ‹Ti̍yãaŋ dɛi!›
13 Da ba siɛ na har dumɛlle fande-na, Diilo yaŋ na jaaluŋgu kãyã di taamba-i; ŋga da
ba saa siɛ na har-bɛi, Diilo yaŋ ba ti̍ɛ ba temma-i.
14 Da na kã terieŋgu maŋ nuɔ-i aa ba'a ba sa taara ba da na yufelle, na pir na nallu-i na
ta aa naa yaŋ-ba.
15 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ da ba ce mafamma-i, Diiloŋ duɔ ji tuɔ
yuu nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balaŋ yaŋ
Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i.»*

Mui̍ɛma maŋ dii Diiloŋ-maacemma-na
(Marke 13.9-13; Like 21.12-19)

16 «Na saa da, miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka dii-ba
maamunaamba-na. Terieŋgu faŋgu-na, taa na suɔ na fɛrɛŋ belma, aa na baa yaŋ ba da
cãlmuɔ haa-nɛi.
17 Yaaŋ mi gboya-nɛi ji̍na: Ba ka bi̍-na fãamaambaa-ba wulaa ka gɛr-na. Ba ka muo-na
*Diilonelhãalãdũnni-na.
18 Ba ka kã baa-na fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mɛi maama-na. Na
ka hi-ba kusuɔŋ-nu'i baa *niɛraamba-i hiere a piiye naŋ suɔnuŋ kumaŋ mɛi kũŋgu-na.
19 Da ba ji bel-na da ba ka yuu-na, baa na tie holle wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ;
yaaŋ mafamma-i na hã Diiloŋo, u kaa pigãaŋ-na baa-ma terduɔŋgu faŋgu-na.
20 Ku saa ce ŋaa nelma famma-i namaa kusũnniŋ-maama'i kaa waa dɛ! Na To yaa kaa
ce u *Yalle dii-ma na hɔmmu-na na waŋ-ma.
21 «Banamba ka bel ba fɛrɛŋ hãmba hã-ba wuɔ ba ko-ba, banamba ba fɛrɛŋ mɔlbaa,
banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bi̍ncuɔmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba.
22 Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mɛi maama-na. Ŋga umaŋ duɔ nyaar ka hi ku
bãlma-i, kutieŋo ka kor.
23 Da ba donya-nɛi nel daade-na, na gbar na kã daade-na. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na:
*Moloŋ-Biɛŋo ka bir jo ji da na saa hi *Isirahɛl nilɛiŋa-i hiere.
24 «Na saa da, *hãalãbiloŋo sa maar u hãalãtieŋo-i, aa maacembiloŋo sa bi maar u
yuntieŋo-i.
25 Hãalãbiloŋo jɔguɔŋ u ce u hãalãtieŋo temma aa maacembiloŋo jɔguɔŋ u ce u
yuntieŋo temma. Da ba gbɛ̃ dumɛllentieŋo-i wuɔ *Bɛlsebul† ba ka tuora u dumɛlleŋ-
baamba-i ka hi hie?»

Umaŋ saaya kãalãmma
(Like 12.2-9)

26 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na kãalã nuɔmba-i.
Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel.

---

* **10:15** ***Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i:*** Niɛŋ Miwaanɔ ji̍namman-sɛbɛ-i-na (Genèse) 18–19.
† **10:25** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul. Niɛŋ 12.24-28.

27 Da mi fuo waŋ mamaŋ baa-na, hilaaŋ na muonu-mɛi na gbuo terni-i hiere.
28 Baa na ta na kãalã bamaŋ gbãa ko-na aa ba siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu na yalɛiŋa-na. Umaŋ dii kãalãmma, u yaa ŋaa Diiloŋo-i; u yaa gbãa caa-na baa na yalɛiŋa-i hiere.
29 Tigãlãamba hãi sullu saa cor warbelle diei; a ne da na To duɔ saa hũu-ma, u diei siɛ gbãa par diire.
30 Halle na yukuɔsĩnni maŋ daani-i, Diiloŋo kãaŋ-ni hiere.
31 Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na tie holle; na bɔyaa tigãlãamba-na titirre.
32 «Umaŋ duɔ yiɛra-mɛi nuɔmba yaaŋga-na wuɔ mɛi wuoŋo, muɔmi ka bi yiɛra-mɛi mi To maŋ dɔrɔ-i-na u yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i mɛi bi wuoŋo.
33 Ŋga umaŋ duɔ cĩina-miɛ nuɔmba yaaŋga-na, muɔmi ka bi cĩina kutieŋo-i mi To maŋ dɔrɔ-i-na u yaaŋga-na.»

Yesu saa jo baa yaafɛ̃lle
(Like 12.51-53; 14.26-27)

34 «Baa na ta na ne wuɔ sĩ mi juɔ baa yaafɛ̃lle hĩɛma-na; mi saa jo baa yaafɛ̃lle, mi juɔ baa bɛrru.
35 Mi juɔ da mi ji gbo bɛpuɔmba-i baa ba tobaa-ba-i, aa gbo biemba-i baa ba nyubaa-ba-i, aa bi gbo caamba-i baa ba hũɔbaa-ba-i.
36 Naŋ fɛrɛŋ dũŋ-baamba ka bigãaŋ-ni.‡
37 «Umaŋ duɔ dɔl u bĩncuɔmba-i yaŋ muɔŋo-i, kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu. Umaŋ duɔ bi dɔl u bisãlmba-i yaŋ muɔŋo-i, kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
38 Aa umaŋ duɔ u sa siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i, u siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
39 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ. Ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, u ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»

Ãnfafamma pã ma tieŋo-i
(Marke 9.41)

40 «Umaŋ duɔ suɔ na belma, kutieŋo suyaa mɛi belma yaa-i. A ne da umaŋ duɔ suɔ muɔmi belma, u suyaa mi pɔpuɔrtieŋo belma yaa-i.
41 Umaŋ duɔ ne *Diilopɔpuɔrbiloŋo maacemma-i aa bel-o fafamma, Diiloŋ uŋ ka pã u pɔpuɔrbiloŋo-i dumaa, u ka bi pã kutieŋo-i dumɛi. Umaŋ duɔ bel nelviiŋo-i fafamma wuɔ nelviiŋo, Diiloŋo ka pã kutieŋo-i a saa baa nelviiŋo-i.
42 Umaŋ duɔ ne mi *hãalãbiloŋo-i baa u yornumma-i aa hã-yo hũŋkolŋo-i yoŋ u nyɔŋ, mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, u siɛ naa u daluɔ-i Diiloŋo wulaa.»

11

Nsãa-Batisi puɔraa ba jo Yesu wulaa
(Like 7.18-23)

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i, wuɔ sire suur nilɛiŋa-na tuɔ wuɔra u waŋ Diiloŋ-nelma-i.
2 Nsãa wuɔ tĩɛ dii kaso-i-na aa naa nu *Kirsaŋ ceŋ mamaŋ hiere. Wuɔ puɔr u hãalãbiemba-i wuɔ ba ka yuu-yo
3 kɛrɛ *Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wɛi sisɔ uu dii huoŋ-nu? Baa kã ka hi Yesu-i baa-ma.
4 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kãaŋ na ka tũnu Nsãa-i baa naŋ nuŋ mamaŋ baa naŋ daŋ mamaŋ:
5 Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba wuɔ, *wontuɔrmba jarma taa-bɛi, tugben-taamba tũnni puurii, bikuomba siire aa sũntaamba nuɔ *Neldɔdɔlma.*
6 Umaŋ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huoŋgu-na, kutieŋo yuŋgu dɔlaa.»

‡ **10:36** Mise (Michée) 7.6 * **11:5** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1.

Nsãa-Batisi sĩnni-i
(Like 7.24-35)

7 Nsãa pɔpuɔrbiembaŋ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigãaŋ nuɔmba-i Nsãa sĩnni-i. Wuɔ
yuu-ba wuɔ: «Na kãa ka ne bige-i hĩɛŋgu-na? Fafalmuŋ sagallaŋ hĩɛŋgu-i dumaa, na kãa
ka ne ku yaa wɛi?
8 Namaa kãa ka ne bige-i? Na kãa ka ne umaŋ diyaa bĩmbĩfafanni wɛi? Ma sĩ bamaŋ
diyaaŋ bĩmbĩfafanni-i baa dii tĩɛna fɔ̃ŋgɔ̃taamba dũnniŋ kɛ?
9 Ŋga namaa kãa ka ne bige-i? Ma sĩ na kãa ka ne *Diilopɔpuɔrbiloŋo'i kɛ? Aa naacolŋo
faŋo-i, mi tũnu-nɛi: U maaraa Diilopɔpuɔrbiloŋo-i.
10 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo wuɔya ta ŋ yaaŋ-na*
ka cãa ŋ hũmelle-i›†,
ba gbɛ̃ Nsãa yaa-i.
11 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Nsãa-Batisi temma saa hi hoŋ yogo caaŋ-biemba-na. A ne
da umaŋ si dii baa yuŋgu *Diiloŋ-nelle-na, u maaraa Nsãa-i.
12 A doŋ dii Nsãa-Batisi bãaŋ-nu, ji hi baa nyuŋgo, nelbabalaamba cĩinaana *Diiloŋ-
nellentesĩnni-i aa ta ba taara ba hũu u nelle-i ce-de ba diele.‡
13 Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere ka hel baa *Moisi-i ba siire piiye Diiloŋ-nellentesĩnni
maama a ji hi Nsãa-Batisi bãaŋgu-i.
14 Na saaya na suɔ wuɔ baŋ waaŋ *Eli maŋ maama-i wuɔ u ka jo, u yaa juɔ Nsãa-i.
15 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
16 Aa naa cira: «Mi gbãa saa fiɛfiɛ ku nuɔmba-i baa haba-i? Mi gbãa saa-ba baa
bisãlmba maŋ tĩɛnaana ponsanatigerreŋ. Banamba ta ba waŋ baa banamba-i wuɔ:
17 ‹I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛŋ.
I hãl kuliiŋ-nɛini hã-na, na saa kaal.›
18 Nsãa juɔ, u sa dii dĩbelle u nuŋgu-na, u sa nyɔŋ kolma, na cira wuɔ *jĩna dii u yuŋgu-na.
19 *Moloŋ-Biɛŋ uŋ wuo aa tuɔ nyɔŋ, na sire ta na piiye wuɔ: ‹Naacolŋ daa fuɔ bi yii baa
niiwuoni yaa-i yoŋ baa konyɔlle! Aa tiraa sire bel jĩɛru baa *nampohũutaamba baa
nelbabalaamba.› Ŋga Diiloŋ-nelma fafaaŋgu da u maacemma'i nuɔ-i.»

Sũlma haraa nilɛiŋa naŋa-na
(Like 10.13-15)

20 Yesuŋ ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi nilɛiŋa maŋ nuɔ-i, a taaŋ baa sa hũu-ma nanna ba
ciləbabalaŋo-i. Yesu wuɔ doŋ tuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
21 «Korasitaaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Betisadataaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi!
Gbɛrɛ maŋ ciɛ namaa hɔlma-na, kuɔ uu naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i baa Sidõ nelle-na, dii
yiinaa baa naa kũnna cuoŋgu ba fɛrɛŋ nuɔ aa dii buɔr ba joŋgorbaa a pigãaŋ wuɔ ba naana
ba ciləbabalaŋo-i!
22 Terieŋgu faŋgu-na, mi tũnu-nɛi: Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, uŋ ka haa kumaŋ nɛi,
ku ka balaŋ yaŋ Tiirtaamba kũŋgu-i baa Sidõtaamba kũŋgu-i hiere.§
23 Kafarnamutaaŋ namaaŋo-i, na daa niɛ sĩ na kaa da Diiloŋo-i wɛi? Na tãal na fɛrɛ,
na ta na kã dãamu-na. Gbɛrɛ maŋ ciɛ namaa nelle-na*, kuɔ uu naa ce Sodɔmu yaa nuɔ-i,
nyuŋgo daayo-na, nelle fande naa waa yogo.†
24 Terieŋgu faŋgu-na, mi tũnu-nɛi, kumaŋ ka haa-nɛi gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Sodɔmu kũŋgu ka
waa hãaŋo.»

(Like 10.21-22)

---

† **11:10** Malaki (Malachie) 3.1 ‡ **11:12** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: Dii Nsãa-Batisi bãaŋ-nu ji hi baa nyuŋgo *Diiloŋ-nelle kpakpaa di hũmelle-i di hiel-de. Aa nuɔmba gbãaŋ kpelle da ba suur-diɛ. § **11:22** Kumaŋ haa Tiirtaamba-na baa Sidõtaamba-na: Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 23.1-18; Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 26; Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 4.4-8; Amɔsi sɛbɛ-i-na (Amos) 1.9-10. * **11:23** Niɛŋ 8.5-17; 9.1-8; na ka da gbɛrɛ-wɛima namma. † **11:23** ***Sodɔmu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24-28.

25 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baba, nuɔnɛi Yuntieŋ nuɔ dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huɔŋga-i cɛ̃cɛ̃muntaamba-na baa sɛbɛsuɔtaamba-na aa cɛr pigãaŋ bisãmbiemba-i baa-ka, ŋ jaaluŋgu bɔi.
26 Ninsoŋo, ŋ ciɛ ŋ huɔŋga yaa dumaaŋo-na, Baba.»
27 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Mi To birii wɛima-i hiere hã-mi. Da ma hel Tuoŋo-na, molo sa suɔ Bɛpolŋo-i, aa da ma bi hel Bɛpolŋo-na baa uŋ taaraŋ u pigãaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuoŋo-i.»

Fiisaaŋgu dii Yesu huoŋgu-na
28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa namaŋ tũyãa coŋgorni ta ni ko-na, juɔŋ mi ji har-na na fiisa.
29 Mi huɔŋga sa doŋ, aa mi sa tɛtɛŋ mi fɛrɛ. Juɔŋ mi ji haa mi coŋgoruoŋgu-i hã-na na cu mi huoŋ-nu ku yaa na ka da fiisaaŋgu.
30 Mi coŋgoruoŋgu si dii yonduo, mi tusãlle dii fiɛfiɛfiɛ.»

12

Yitĩɛnaŋgu maama-i
(Marke 2.23-28; Like 6.1-5)
1 Yibieŋa faŋa-na, *yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. A ne da nyulmu waa u *hãalãbiemba-na. Baa doŋ ta ba kar bile-i ba wuo.
2 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa sire ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Ne ŋ hãalãbiemba-i, kumaŋ saa saaya ku ce yitĩɛnaŋgu-na ba ce ku yaa-i!»
3 Yesu wuɔ cira: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kumaŋ, ma sĩ na kalaaŋ-ku kɛ?
4 Davidi suurii Diiloŋ-dũŋgu-na a biɛ Diiloŋ-buruo-i ba wuo baa u nuɔmba-i.* A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, da kuɔ *Diilojigãntieŋ nuɔ sĩ, ŋ siɛ gbãa wuo buruo faŋo-i.
5 Ma sĩ na bi kalaaŋ *ãnjĩnamma-i kɛ? Wuɔ nɛliɛ saa saaya u ce maacemma yitĩɛnaŋgu-na, ŋga Diilojigãntaamba ce maacemma-i *Diilodubuɔ-i-na aa molo sa kãŋ-ku wuɔ cãlmuɔ.
6 A ne da bande-i-na, kunaŋgu dii kumaŋ maaraa Diilodubuɔ-i.
7 Diiloŋo ciɛra wuɔ: *‹Taa na ce hujarre na-naa nuɔ ku yaa dɔlaaŋ-miŋ ku yaŋ na niikonni-i.›*† Kuɔ na taa na suɔ nel daama yuŋgu-i, naa naa saa ta na cãl nuɔmba-i na yuŋ-nu.
8 A tiraa naara kufaŋgu-i: *Moloŋ-Bɪɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Marke 3.1-6; Like 6.6-11)
9 Yesuŋ juɔ piiye baa *Farisĩɛbaa-ba-i tĩ, wuɔ ta kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na.
10 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u naŋga diei naa minaŋ. Farisĩɛbaa baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na, a ce dumaaŋo-na baa yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, ŋ gbãa sire jɛiŋo *yitĩɛnaŋgu-na wɛi?»
11 Yesu wuɔ cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ waa baa tũmaaŋo diei yoŋ u kũndũŋgu-na aa tũmaaŋ daayo par suur fuoŋ-nu yitĩɛnaŋgu-na, kutieŋo ka yaŋ-yo dii fuoŋgu-na wuɔ yitĩɛnaŋgu wɛi?
12 Nelbiloŋo-i baa tũmaaŋo-i, hai bɔyaa? Terieŋgu faŋgu-na, ãnfafamma gbãa ce yitĩɛnaŋgu-na, wɛima si dii.»
13 Aa naa waŋ baa naacolŋ daayo-i wuɔ: «Fara ŋ naŋga-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa firnu kananga temma-i.
14 Farisĩɛbaa baa pãŋ hel ka ta ba da ba-naa Yesu kommaŋ-kũŋgu-na.

---

* **12:4** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7. † **12:7** Ose (Osée) 6.6

Yesu yaa Itieŋo cãarãŋo-i

15 Yesuŋ juɔ suɔ wuɔ ba taara ba ko-yo, wuɔ ta halaŋ terieŋgu-na. Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa
ta ba nyaanu-yuɔ. Jaamba waa ba hɔlma-na. Wuɔ sire-bɛi hiere
16 aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ molo suɔ wuɔ u yaa siire-bɛi.
17 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma wuɔ:
«Diiloŋo ciɛra wuɔ:
18 *‹Mi hielaa mi cãarãŋo yaa daayo.*
U maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.
*Mi ka hã-yo mi *Yalle-i.*
U yaa ka pigãaŋ nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere baa hũmeviile-i.
19 *U siɛ gãŋ baa moloŋo.*
U sa jo duɔ ji hohuola baa moloŋo.
Molo siɛ nu u piiye hũŋgbɛsɛnniŋ.
20 *U siɛ perieŋ terre maŋ kaanu tĩ,*
aa u siɛ dĩŋ dãamu maŋ kusiriiye tĩ.
U ka waa ma yaa nuɔ-i fuɔ nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ji hũu viisĩnni maama-i.
21 *Nuɔmba-i hiere ba ka haa ba naŋga-i yuɔ.›»*‡

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Marke 3.22-30; Like 11.14-23)

22 Ku huoŋgu-na, baa ji jo baa bobo-yiroŋo naŋo-i Yesu wulaa. *Jĩnabaa-ba'i naa ciɛ-yo
dumaaŋo-na. Yesu wuɔ puur u yufieŋa-i aa naa ce u tuɔ gbã u piiye.
23 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku biyaa ŋaa *Davidi hãayɛ̃lŋo
yaa-i?»
24 *Farisĩɛbaa-baŋ juɔ nu-ma, baa gbɛ̃-ku dumaa wuɔ: «Jĩna ba yuntieŋo-i *Bɛlsebul§
yaa hãa naacolŋ daayo-i himma-i u tuɔ donya jĩnabaa-ba-i.»
25 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ da neduɔleŋ-baaŋ namaaŋo-i na sa gbo,
yiiŋgu dii baa yiiŋgu na nelle ka muonu. Da na bi waa cĩiŋgu-na sisɔ dumɛlle-na aa na sa
taara na da na-naa, na dumɛlle ka muonu.
26 *Sitãni duɔ tuɔ donya fuɔ fɛrɛŋ baamba-i, ma sĩ kuu dii ŋaa u gãŋ baa u fɛrɛ kɛ?
Dumaaŋo-na, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u wulaa?
27 Na gbĩɛ-ku dumaa wuɔ Bɛlsebul yaa hãa muɔ himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i,
namaa nuɔmba fuɔ, hai moloŋo-i hãa bafamba-i himma-i ba ta ba donya-bɛi? Na saa da,
namaa fɛrɛŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i.
28 Muɔ fuɔ, *Diiloŋ-Yalle yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i. Ku yaa
pigãaŋ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu paa-nɛi tĩ.
29 «Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiɛŋ dũŋgu-na a biɛra u bĩmbĩnni-i hel baa-ni aa u
nabiɛŋo yaŋ-yo dumaa? Ŋga kutieŋ duɔ bel u nabiɛŋo-i vaa-yo igɛ̃na, u gbãa suur biɛra u
bĩmbĩnni-i hiere ta baa-ni.
30 «Umaŋ duɔ uu si dii baa-mi, kuu dii ŋaa kutieŋo bigãaŋ-mi; aa umaŋ duɔ u sa tigiiŋ
baa-mi, kuu dii ŋaa u pisãllã.
31 «Mi tũnu-nɛi: Nelbiliembaŋ cãl Diiloŋo-i aa ta ba haa tuosĩnni maŋ yuɔ hiere, u gbãa
ce jande bɛi aa yaŋ ma tĩ. Ŋga umaŋ duɔ tuora u *Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuɔ hĩɛma-na,
jande cɛraa u ce-yuɔ dɔrɔ-i-na.
32 Umaŋ duɔ waŋ ãndababalaaŋgu hã *Moloŋ-Biɛŋo-i, ma gbãa tĩ. Ŋga umaŋ duɔ piiye
ãndaparaaŋgu hã Diiloŋ-Yalle-i, ma siɛ tĩ nyuŋgo, ma siɛ tĩ bisĩnuɔ.
33 «Tibifafaaŋgu yaa maaŋ biefɛfɛiŋa-i. Tibibabalaaŋgu maŋ biebabalɛiŋa. Ba suɔ
tibiiŋgu-i ku bieŋa yaa nuɔ-i.

‡ **12:21** Isayi (Ésaïe) 42.1-4 § **12:24** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul.

34 Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Naŋ balaaŋ, nelfafamma ce niɛ aa hel na
nunni-na? Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋgaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaaŋ ŋ nuŋgu-na.
35 Nelfɛfɛiŋ u ãnfafamma hel u hɔfafaŋga'i nuɔ-i. Aa nelbabalaŋ u maacembabalamma
hel u hɔbabalaŋga'i nuɔ-i.
36 Mi tũnu-nɛi: Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, bamaŋ waaŋ ãndasɔsɔnni-i hiere, Diiloŋo ka gãŋ baa-
ba.
37 Diiloŋo ka ne naŋ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i aa cira ŋ cãlãa sisɔ ŋ saa cãl.»

Nuɔmba ciɛra Yesu ce himma ba ne
(Marke 8.11-12; Like 11.29-32)

38 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, *ãnjĩnamma pigãataamba namba-i baa *Farisĩɛbaa-ba namba
cira: «Hãalãtie, i taara ŋ ce himma i ne.»
39 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku! Ba gbĩɛ-ku
dumaa wuɔ mi ce himma ba ne. Bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na. *Yonasiŋ ciɛ mamaŋ, ma ka
saanu baa-na.
40 Yonasiŋ ciɛ yinni siɛi-i dumaa teterieŋo kusũŋgu-na*, *Moloŋ-Biɛŋo ka bi ce yinni
siɛi-i dumɛi hĩɛma-na.
41 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba ciləbabalaŋo-i†, a ne da namaa
hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i aa na yagar wuɔ na siɛ nu u
nuŋgu-i! Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, Ninivetaamba ka cira na cãlãa cemma.
42 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Seba nellentieŋo‡ ka da nuŋgu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-na. Fuɔ siire
termaaŋ daaku-na a karnu nilɛiŋa-i hiere ji nu *Salomɔ nelma-i, a ne da namaa hɔlma-
na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomɔ-i aa na yagar na sa nu u nuŋgu-i!»

Jĩna duɔ bir jo u sa fa
(Like 11.24-26)

43 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «*Jĩna duɔ waa moloŋo-na aa ji hel, u kã ka tuɔ wuɔra
u bĩŋ hĩɛŋ-nu duɔ taara muntĩɛnammu.
44 Duɔ saa ka da, u cira: ‹Mi ka bir kã mi muntercɔləmmu-na.› Aa bi bir. Duɔ kã ka da
bĩŋkũŋgu si dii kutieŋo huɔŋga-na, aa u gbuu migãaŋ-ka da welewele aa tigiiŋ-ka,
45 u bir ka bĩ u najĩnabaa niehãi, bamaŋ balaaŋ yaŋ ufaŋo-i ba jo ji suur tĩɛna-kɛi. Da
ba suur tĩɛna dumaaŋo-na, ku migãaŋ balaŋ kutieŋo-na a yaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i. Mafamma
temma yaa ka da fiɛfiɛ ku nuɔmba-i; ba saa fa.»

Yesu baamba juɔ da ba ji ne-yo
(Marke 3.31-35; Like 8.19-21)

46 Yesuŋ waa tuɔ piiye baa nuɔmba-i, u nyu wuɔ jo baa u hãmba-i da ba ji ne-yo. Baŋ
juɔ ji da u piiye, baa yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋ-nu.
47 Naacolŋo naŋ wuɔ da-ba aa naa piɛ waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ nyu-i baa ŋ hãmba juɔ
da ba ji ne-ni, baa dii yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋgu-na ta ba cie-ni.»
48 Yesu wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hãmba-i wɛi?»
49 Aa naa wuɔra pigãaŋ u *hãalãbiemba-i baa u naŋga aa cira: «Mi nyu-i baa mi hãmba
yaa daaba.
50 Bamaŋ ciɛŋ mi To maŋ dɔrɔ-i-na u huɔŋga-i, ba yaa mi hãmba-i, ba yaa mi tũɔbaa-
ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

13

Fũmanarãŋo naŋ maama
(Marke 4.1-9; Like 8.4-8)

1 Yinduɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ sire hel kã ka tĩɛna dalaŋga nuŋgu-na.

---

* **12:40** Niɛŋ Yonasi sɛbɛ-i-na (Jonas) 2.1. † **12:41** Yonasi (Jonas) 3.5-10 ‡ **12:42** Nellentieŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

2 Nuɔmba jo ji yu-yuɔ. Wuɔ bel nyugũŋ beŋo naŋo-na tĩɛna aa nuɔmba waa bomborma-na.
3 Uŋ tĩɛnaana, wuɔ biɛ gbãnɛini tuɔ naŋ baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na.
4 Fũma naŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na, huriimba jo ji wuo ufaŋo-i.
5 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu. Hĩɛma saa waa bɔi terieŋgu-na; a ce u pa yaŋ unaŋo-i.
6 Uŋ paa, u kaasĩnni saa gbãa suur kã yaaŋ-na. Bãaŋguŋ juɔ doŋ ta ku jo, wuɔ kuol hiere kpɛ̃mmu!
7 Unaŋo kã ka diire hĩɛŋ-nu. Hĩɛŋgu tu suuye-yuɔ.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unaŋo bieŋa komuɔŋa da-a-ndii, unaŋo bieŋa komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo komuɔŋa baa cĩncielbaa.»
9 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Kumaŋ ciɛ Yesu tuɔ naŋ gbãnɛini-i
(Marke 4.10-12; Like 8.9-10)

10 Yesuŋ juɔ naŋ tĩ, u *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ naŋ gbãnɛini baa nuɔmba-i?»
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellentesĩnni maama maŋ fuyaa, u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma, a ne da banamba sa suɔ kunaŋgu mɛi.
12 Umaŋ duɔ tuɔ suɔ yiɛŋgu, kunaŋgu ka ta ku naara u sɔsuɔmuŋgu-i; ŋga umaŋ duɔ u sa suɔ bĩŋkũŋgu, cɛllɛ-kũŋgu maŋ uŋ suɔ-kuŋ, ku ka kor-yuɔ.
13 Na saa da, kumaŋ ciɛ mi ta mi naŋ gbãnɛini-i baa-ba, yufieŋa dii baa-ba, ŋga ba sa da baa-ya. Tũnni dii baa-ba, ŋga ba sa nu baa-ni. Ba sa suɔ nelmaŋ kãŋ yaŋga maŋ nuɔ-i.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Na ka ta na nu nelma-i,
ŋga na siɛ ta na suɔ ma yaaŋga-i.
Na ka ta na ne colcol, ŋga na siɛ ta na da bĩŋkũŋgu.
15 *Hama-i nuɔ-i?*
Bande ku nuɔmba nyaayã ba fɛrɛ cor;
ba suunu ba tũnni-i
aa suuye ba yufieŋa-i.
Ba sa taara ba da bĩŋkũŋgu.
Ba sa taara ba nu wɛima.
*Ba sa bi taara ba suɔnu kunaŋgu aa jo mi wulaa mi ji kor-ba.»›**»
16 Yesu wuɔ cira: «Namaa fuɔ, na yunni dɔlaa; na da baa na yufieŋa-i aa ta na nu baa na tũnni-i.
17 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa nelviimba bɔi taa ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa da ma diei, ba saa bi nu ma diei.»

Yesu firiinu fũmanarãŋo gbãnalãaŋgu-i
(Marke 4.13-20; Like 8.11-15)

18 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Karaaŋ na tũnni-i na nu fũmanarãŋo gbãnalãaŋgu yuŋgu-i:
19 Nuɔmba naŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga; da ba nu *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i ba sa bel-ma nammu hãi, ba yaŋ *Bigãarãŋo jo ji hiel-ma aa yaŋ-ba.
20 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ma pãŋ dɔlnu-bɛi ba hũu-ma.

---

* **13:15** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

21 Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasĩnni. A ce dumaaŋo-na wɛiŋ da ma da kutaamba-i, sisɔ da
ba ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jĩna.
22 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ba yaŋ ãnjɔguɔma-i baa
gbeiŋ-maama jo ji suuye-mɛi; a ce ma sa da belle ba wulaa.
23 A ne da banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛfafamma; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ba suɔ ma
yuŋgu-i aa wuɔ ma hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Kufaŋgu taamba yaa dii ŋaa fũma
maŋ gbuu sire kpatalla; unaŋo bieŋa komuɔŋa da-a-ndii, unaŋo bieŋa komuɔŋa sa-a-siɛi,
unaŋo komuɔŋa baa cĩncielbaa.»

Suontieŋo naŋo baa u bigãarãŋo

24 Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa
moloŋo maŋ siire ka duu dĩmma u suoŋgu-na aa jo ji tĩɛna.
25 Isuɔŋgu naŋgu-na, u bigãarãŋo naŋo yaŋ nuɔmba duɔfũŋ aa sire ka naŋ hɛ̃bieŋa
dĩmma hɔlma-na.
26 Dĩmmaŋ juɔ ta ma hoŋ huɔŋgu-na, suontieŋo maacembiemba da hĩɛŋ daaku-i.
27 Ba jo ji ta ba yuu suontieŋo-i wuɔ: ‹Yuntie, ma sĩ ŋ duu dĩmma'i ma kula suoŋgu-na
kɛ, hĩɛŋgu maama niɛ?›
28 «Suontieŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Unaŋo sĩ, mi bigãarãŋo naŋo'i ciɛ mafamma-i.›
«Maacembiemba cira: ‹I kã ka for-ku nanna wɛi?›
29 «Suontieŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ-kuŋ, baa na for-ku; da na'a na for-ku, na ka for baa
dĩmma namma.
30 Yaaŋ ni vãa hiere. Dĩŋ da ma ji hi karma, mi ka ce ba for ku yaa igɛ̃na a tigiiŋ-ku
caa-ku aa suɔ kar mi dĩmma-i dii-ma inɔŋgɔ̃-na hã-mi.›»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa mutardi-belle
(Marke 4.30-32; Like 13.18-19)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ: «*Diiloŋ-
nellentesĩnni dii ŋaa mutardi-belle maŋ baŋ duu-de.
32 Mutardi-belle yaa yuraanu yaŋ hiere, ŋga da di pa, di sire maar niifiɛlu-i hiere a ce
tibiiŋgu huriimba ta ba jo ba sɛ kamma kuɔ.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa konsiini

33 Aa naa tiraa cira: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluoŋ-nu
a du burjũmmu-i kolloyufieŋa siɛi baa-ni, ni sire-muɔ hiere.»

Kumaŋ ciɛ Yesu tuɔ naŋ gbãnɛini-i?
(Marke 4.33-34)

34 Yesu waaŋ nel daama-i hiere baa nuɔmba-i gbãnɛiniŋ; duɔ puur duɔ piiye
gbãnalãaŋgu, a puur duɔ piiye gbãnalãaŋgu.
35 *Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ ma'i sĩ daama-i wɛi? Diilopɔpuɔrbiloŋo waaŋ-
ma wuɔ: «Diiloŋo ciɛra wuɔ:
‹Mi ji ta mi piiye baa-ba gbãnɛiniŋ.
Mamaŋ naa fuo dii miwaaŋo domma-na,
mi ka waŋ-ma baa-ba.›»†

Yesu firnu suontieŋo-i baa u bigãarãŋo-i ba gbãnalãaŋgu-i

36 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ yaŋ nuɔmba-i aa naa ta kũŋ. U *hãalãbiemba kã u wulaa ka
cira: «Niŋ naaŋ gbãnalãaŋgu maŋ wuɔ suontieŋo naŋo duu dĩmma aa u bigãarãŋo kã ka
naŋ hɛ̃bieŋa dĩmma hɔlma-na, ŋ sa firnu-kuɔ baa-ye i suɔ ku yuŋgu-i wɛi?»
37 Yesu wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo yaa suontieŋo-i; u yaa duu dĩmma-i.
38 U suoŋgu yaa miwaaŋo-i. Dĩmma yaa bamaŋ cuu Diiloŋo huoŋ-nu aa hɛ̃bieŋa yaa
bamaŋ cuu *Bigãarãŋo huoŋ-nu.

† **13:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 78.2

39 Suontieŋo bigãarãŋo yaa *Sitãni-i. U yaa kãa ka naŋ hɛ̃bieŋa-i dɩ̃mma
hɔlma-na. Dɩ̃kara-huɔŋgu yaa miwaaŋo tɩ̃mmaŋ-huɔŋgu-i aa dɩ̃kartaamba yaa
*dɔrpɔpuɔrbiemba-i.
40 Baŋ kaal hɩ̃ɛŋgu-i ba caa-ku dumaa, miwaaŋo tɩ̃mma-na, ku ka waa dumɛi.
41 Yiiŋgu faŋgu-na, Moloŋ-Biɛŋo ka ce u dɔrpɔpuɔrbiemba jo ji bel bamaŋ guɔlaaŋ
nuɔmba gbeini-i baa bamaŋ ciɛŋ ãmbabalma-i hiere a hiel-ba u nelle-na
42 ka caa-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na. Kaaluŋgu siɛ ji waa dɛi.
43 Ŋga bamaŋ wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i, ba ka waa huɔŋgu faŋgu-na ba To nelle-na ta
ba gbu ba caa ŋaa bãansɛ̃niɛŋgu. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa sɛ̃nɛ

44 «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa sɛ̃nɛ maŋ fuyaa suoŋgu naŋgu-na, naacolŋo naŋo kã ka
paya-yuɔ. U huɔŋga gbuu fɛ̃, u migãaŋ fuo-yo aa kã ka suor u nagãŋ-niini-i hiere a jo ji
sãa suoŋgu faŋgu-i.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa niibilieŋgu

45 «*Diiloŋ-nellentesĩnni tiraa ni ye ŋaa torgoceroŋo maŋ taaraayaŋ niibilefafanni duɔ
sãa.
46 U juɔ da sukpekpelluŋ-kũŋgu naŋgu-i, u kã ka suor u nagãŋ-niini-i hiere a sãa-ku.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa juɔŋo

47 «*Diiloŋ-nellentesĩnni tiraa ni ye ŋaa tetebeljuɔŋo. Da ba naŋ juɔŋo-i, duɔ hi teterieŋo
teterieŋo, u bel.
48 Da ba fa-ba hel baa-ba hũmma-na, ba kã ka tɩ̃ɛna fiɛl baafafaamba-i aa nanna
baababalaamba-i.
49 Miwaaŋo tɩ̃mma ka waa dumɛi: *Dɔrpɔpuɔrbiemba ka jo ji fiɛl nelbabalaamba-i
hiel-ba nelfafaamba-na
50 ka dii-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na. Kaaluŋgu siɛ ji waa dɛi.»
51 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Miŋ waaŋ mamaŋ, na
nuɔ-ma hiere wɛi?»
Baa cira: «Ũu, i nuɔ-ma.»
52 Yesu wuɔ cira: «*Ãnjɩ̃namma pigãatieŋo maŋ duɔ hũu-ma hãalã Diiloŋ-nellentesĩnni
kũŋgu-i, uu dii ŋaa dumɛllentieŋo maŋ hielaaŋ bɩ̃mbɩ̃fɛlɛnni-i baa niicɔlɔnni-i u
muntierammu-na u hã nuɔmba-i.»

Nasarɛtitaamba cɩ̃naana Yesu-i
(Marke 6.1-6; Like 4.16-30)

53 Yesuŋ juɔ naŋ gbãnɛini-i tɩ̃, wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na
54 a kã ba nelle-na‡. Uŋ kãa, wuɔ kã ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-
nelma-i baa-ba. Kuɔ cu ba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Fuɔ kaa hel baa nelnul daade-i
hie? U ciɛ niɛ tuɔ gbã u ce hiŋ daama temma-i?
55 Ma sɩ̃ fãnaŋo biɛŋo yaa kɛ? Maari biɛŋo'i sɩ̃ wɛi? Fuɔ hãaŋo naŋo yaa baŋ bɩ̃ŋ-yoŋ
Sake-i, unaŋo-i Yosɛfu, unaŋo-i Simɔ aa unaŋo-i *Yuda.
56 U tũɔbaa-ba dii baa-ye tɩ̃ɛnamma-na. Fuɔ kaa hel baa hiŋ daama-i hie?»
57 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i. Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba kãŋ
*Diilopɔpuɔrbiloŋo-i terni-na hiere; ŋga u nelleŋ-baamba-i baa u dũŋ-baamba sa kãŋ-yo.»
58 Baŋ'a ba saa hũu u nelma-i dumaaŋo-na, u saa ce gbɛrɛ-wɛima bɔi terieŋgu-na.

14

Nsãa-Batisiŋ kuu kuliiŋgu maŋ
(Marke 6.14-29; Like 9.7-9)

‡ **13:54** Ba nelle yaa Nasarɛti. Niɛŋ Like 4.16.

1 Yibieŋa faŋa-na, fãamaaŋo maŋ waa *Galile yuŋgu-na, wuɔ nu ba piiye Yesu maama-i.
Ba taa ba bĩ-yo *Erɔdi-Antipasi.
2 Wuɔ gbɛ̃ u maacembiemba-i wuɔ: «Naacolŋ daayo-i mi suyaa miɛ *Nsãa-Batisi yaa
birii jo. U hilaa kuoŋ-nelle-na jo, ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i.»
3 A ne da Erɔdi fuɔ fɛrɛ yaa naa ciɛ ba bel Nsãa-i vaa-yo aa dii-yo kaso Erodiyadi maa-
na. Erodiyadi faŋo waa u mɔlɔ̃ ciɛŋo aa u hũu-yo mɔlŋo wulaa. Ba taa ba bĩ mɔlŋo-i
Filipu.
4 Uŋ hũyãa-yo dumaaŋo-na, Nsãa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiiŋo sĩ.
5 Erɔdi wuɔ tuɔ taara u ko-yo. Ŋga nuɔmba-i hiere baa naa suɔ wuɔ Nsãa waa
*Diilopɔpuɔrbiloŋo. Erɔdi duɔ ne terieŋgu faŋgu-i, korma da-yo baa nuɔmba-i.
6 Yiiŋgu naŋgu-na, Erɔdi wuɔ ji tuɔ ce u hommaŋ-yiiŋgu ponsaaŋgu-i aa naa bĩ u
jɛ̃naamba-i. Erodiyadi biloŋ wuɔ nyɛŋ Erɔdi jɛ̃naamba yaaŋga-na ponsaaŋ daaku-na;
kuɔ fũnuŋ dɔlnu Erɔdi.
7 Wuɔ pã nuŋgu baa biloŋo-i wuɔ fuɔ baa Diiloŋo, kɛrɛ uŋ taaraŋ kumaŋ, u waŋ-ma, u
ka hã-yo baa-ku.
8 Biloŋo nyu wuɔ gbo-yo wuɔ u cira u taara Nsãa-Batisi yuŋgu. Biloŋ wuɔ bi cira: «Mi
taara ŋ kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i a dii-ku tasaaŋ-na jo baa-ku ji hã-mi bande.»
9 Fãamaaŋo yaaŋ kaa pãŋ bir ka deŋ birma; ŋga u ka ce-ma niɛ? U yaa pãa nuŋgu-i
baa-yo nuɔmba-na. Wuɔ naa wuɔ cira: «Wɛima sĩ.»
10 Aa naa puɔr ba kã ka kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i dii kaso-i-na
11 a dii-ku tasaaŋo-na ji hã biloŋo-i baa-ku. Biloŋ wuɔ hũu-ku hã nyuŋo-i baa-ku.
12 Nsãa *hãalãbieŋ baa kã ka biɛ u bomborre-i ka fuure-diɛ aa naa kã ka tũnu Yesu-i
baa-ma.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Marke 6.30-44; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)

13 Yesuŋ nuɔ nel daama-i, wuɔ biɛ beŋo ta tuɔ kã u deŋ. Nuɔŋ baa yagar nu-ma aa naa
hel nilɛiŋa-na a bella nuoraaŋgu nuŋgu-i ta ba nyaanu-yuɔ.
14 Uŋ kaa hi, wuɔ huɔl, wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋ temma u yaaŋga-na. Ba hujarre gbuu
bel-o. Wuɔ doŋ tuɔ sire jaamba maŋ waa baa-ba.
15 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu-na, u *hãalãbiemba piɛ kã u wulaa ka cira: «Bãaŋgu tĩɛ tĩ, aa
ii dii hĩɛŋ-nu, ŋ sa ce nuɔmba bɔrɔ kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo
wɛi?»
16 Yesu wuɔ cira: «Yuŋgu si dii ba da ba kã; namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»
17 U hãalãbieŋ baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye bande-i-na yoŋ baa titiraamba hãi.»
18 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ baa-ni na ji hã-mi.»
19 Baa jo baa-ni, wuɔ ce nuɔmba tĩɛna hĩɛŋgu-na, aa naa biɛ buruo u ndii daayo-i
baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na a jaal Diiloŋo-i aa naa bũlnu
buruo-i a hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ hã nuɔmba-i.
20 Nuɔŋ baa wuo niɛ yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ cĩncieluo a hãi.
21 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma. Caamba
nuŋgu sĩ baa bisãlmba-i.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Marke 6.45-52; Nsãa 6.16-21)

22 Baŋ bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋo-i ta u yaaŋ-na ta
ba karnu ba kã bomborre nande-na aa fuɔ wuɔ tĩɛna duɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.
23 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Bãaŋguŋ
fiɛ ji tĩ, wuɔ tĩɛna dii u da-u-diei tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
24 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba naa maa baa beŋo-i. Fafalmu naŋ temma
sire ta mu jãrã-bɛi. Hũŋ maa ta ma sagalla beŋo-i baa-ba.

25 Cicãnjãale-na, Yesu wuɔ sire a tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã ba wulaa.
26 Baŋ juɔ'a ba ne da u wuɔ u jo hũmma dɔrɔ-i-na, ba hulɛiŋa gbuu pãŋ caar wuɔ sĩ
isuɔtieŋo. Baa doŋ ta ba kaasĩŋ.
27 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
28 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da kuɔ nuɔnɛi kelkel, ce mi wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na kã ŋ wulaa.»
29 Yesu wuɔ cira: «Jo!» Piɛr wuɔ hel beŋo-na tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u jãrã-yuɔ.
30 Uŋ juɔ jɔguɔŋ fafalmu maama-i, u holle pãŋ caar, wuɔ doŋ tuɔ nyiɛrã hũmma-na. Uŋ
nyiɛrãŋ dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ kaasĩŋ wuɔ: «Itie, kor-mi o! Kor-mi!»
31 Yesu wuɔ fara u naŋga-i a bel-o aa naa cira: «Ŋ saa haa ŋ naŋga-i miɛ ku haama ku'i
ciɛ. Bige-i ciɛ ŋ ce ŋ hɔmmu-i mu hãi?»
32 Uŋ bilaa u naŋga-i dumaaŋo-na, baa kã ka suur beŋo-na, fafal muɔ bi pãŋ yiɛra.
33 Bamaŋ waa beŋo-na, baa jo ji dũuna Yesu yaaŋga-na aa naa cira: «Coima saa fa, nuɔnɛi
Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i kelkel!»

Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na
(Marke 6.53-56)

34 Fafalmuŋ yiɛraaya, Yesubaa baa perieŋ karnu kã Genesarɛti.
35 Genesarɛtitaambaŋ daa Yesu-i, baa suɔ-yo aa naa wuɔra tũnu ba-naa ka hel baa
kɔtɔnniŋ-nilɛiŋa-i hiere. Nuɔŋ baa hel jo baa ba jaamba-i hiere
36 ji ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u ce jande aa u yaŋ ba yiɛya u joŋgoruo tũŋgu yaa yoŋ. Ku waa
umaŋ duɔ yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i, kutieŋo pãŋ sire da yeryer.

15

Bĩncuɔŋ-hũmelle maama
(Marke 7.1-13)

1 Ku huoŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba namba sire
*Yerusalɛmu-i-na a kã Yesu wulaa
2 ka yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ *hãalãbiemba sa wuɔ bĩncuɔŋ-hũmelle-i? Da ba'a ba wuo
niiwuoni-i ba sa saara ba nammu-i?»
3 Yesu wuɔ cira: «Bige-i bi ciɛ namaa na yaŋ Diiloŋo uŋ waaŋ mamaŋ aa ta na ce na
bĩncuɔŋ-maama?
4 Diiloŋo ciɛra: ‹*Ta ŋ dii ŋ bĩncuɔmba nuŋgu-i.*›* Aa tiraa cira: ‹*Umaŋ duɔ waŋ
ãndaparaaŋgu hã u to-i sisɔ u nyu-i, kutieŋo saaya komma.*›†
5 Ŋga namaa birii cira wuɔ umaŋ duɔ waŋ baa u bĩncɔiŋo-i wuɔ: ‹Miŋ ŋa naa da kumaŋ
da mi kãyã-niɛ, mi pãa-ku hã Diiloŋo.› Kɛrɛ umaŋ duɔ ce mafamma-i aa u saa ji feŋ da
bĩŋkũŋgu hã u bĩncɔiŋo-i wɛima sĩ.
6 Terieŋgu faŋgu-na, na huraa Diiloŋ-nelma-i baa na bĩncuɔŋ-maama.
7 Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i; *Isayiŋ fii-na baa kumaŋ, na yuu-ku. Isayi
waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
8 «*Nel daade taamba kãŋ-mi ba nuŋ-nu yoŋ.*
Mi maama si dii ba hɔmmu-na.
9 *Baŋ pigãaŋ nuɔmba-i hũmelle maŋ, bafamba diele.*
A ce dumaaŋo-na, yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»›‡»

Kumaŋ gbãa guɔla nɛliɛŋ nuɔŋo-i
(Marke 7.14-23)

10 Yesuŋ piiye mafamma-i, wuɔ bĩ nuɔmba-i a ji cira: «Karaaŋ na tũnni-i fafamma na
nu mi nelma-i:
11 Kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na, ku siɛ gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.
Kumaŋ hilaaŋ, ku yaa gbãa guɔla-niɛ.»

---

* **15:4** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12; Ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ 5.16 † **15:4** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 21.17 ‡ **15:9** Isayi (Ésaïe) 29.13

12 U *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Ŋ saa suɔ wuɔ ŋ nelma jaaŋ *Farisĩɛbaa-ba-i wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Mi To maŋ dɔrɔ-i-na, uŋ'a u saa sũ tibinni maŋ hiere, ni ka fuur halaŋ.
14 Yaaŋ-baŋ, baa dii ŋaa yiriemba maŋ bilaa ba nayirieŋ nammu. Na suyaa kerre yiroŋ duɔ bel u nayiroŋ naŋga, ba ka par suur fuoŋ-nu ba hãi-i-na hiere.»
15 Piɛr wuɔ cira: «Niŋ waŋ nelma maŋ daama-i i saa suɔ ma yaaŋga-i; firnu-mɛi baa-ye.»
16 Yesu wuɔ cira: «Bisãlmba'i namaaŋo-i yogo wɛi?
17 Namaa saa suɔ wuɔ kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na ku kã ŋ kusũŋ-nu aa cor ka ce biniɛŋa wɛi?
18 A ne da nɛliɛŋ nuɔ niŋ waŋ mamaŋ ŋ nuŋgu-na, ma hel ŋ huɔŋga'i nuɔ-i; ma yaa gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.
19 Ãnjɔgɔbabalamma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i: Ŋ huɔŋga'i diyaaŋ-niŋ nelkolle-na, *fuocesĩnni-na, bĩŋwosĩnni-na, cuosĩnni-na, coikarre-na, baa yebĩɛnande-na.
20 Daama temma yaa guɔlaayaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i. Ŋga a wuo niiwuoni-i ŋ saa saara nammu-i, kufaŋgu siɛ gbãa guɔla-niɛ.»

Nerciɛŋo naŋo haa u naŋga Yesu-i-na (Marke 7.24-30)

21 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na a kã Fenisi mara nuɔ.§
22 A ne da nerciɛŋo* naŋo waa terieŋgu faŋgu-na. Yesuŋ kãa, ciɛŋ daa wuɔ cu u huoŋ-nu tuɔ fara u piiye baa-yo wuɔ: «Itie, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre-miɛ! *Jĩna naŋo dii mi biloŋo yuŋgu-na, kuu si dii-yuɔ dɛi.»
23 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. U *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, ŋ sa bir ciɛŋ daayo-i i huoŋgu-na wɛi? Ŋ saa da uŋ ceŋ ijieni-i u nyaanu-yiɛ wɛi?»
24 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo puɔraa-mi *Isirahɛl-baamba yaa wulaa-i yoŋ, baa dii ŋaa tũlmba maŋ baala.»
25 Ciɛŋ daa wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, jande suuye-miɛ!»
26 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ biɛ bisãlmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa fa.»
27 Ciɛŋ wuɔ cira: «Itie, ŋ waaŋ ninsoŋo, ŋga ma sĩ juoroŋo tieŋ duɔ wuo niiwuoni-i aa nimaŋ diire, juoroŋo wuo-ni kɛ?»
28 Uŋ waaŋ mafamma-i Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ haa ŋ naŋga-i miɛ kelkel! Niŋ taaraŋ kumaŋ, Diilo ka hã-ni baa-ku.»
Terduɔŋgu faŋgu-na, biloŋ wuɔ bi pãŋ da u fɛrɛ.

Yesu siire jaamba bɔi

29 Yesu wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na a kã *Galile dalaŋga-na ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na tĩɛna.
30 Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa ta ba kã u wulaa baa ba jaamba-i: Cisɛduɔlbaa-ba waa, yiriemba waa, murgubaa-ba waa, bobobaa-ba waa a naara jaamba namba. Ba saa waa dɛi. Umaŋ duɔ jo baa u wuoŋo, u jo ji jĩna-yuɔ Yesu caaŋgu-na. Yesu wuɔ sire-bɛi hiere kpɛ̃mmu!
31 Bobobaa-ba piiye, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ, cisɛduɔlbaa-ba wuɔ fafamma, yiriemba yufieŋa puurii. Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ. Baa ta ba gbɛliɛŋ *Isirahɛl-baamba Diiloŋo-i.

Nuɔmba neifieŋa hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba (Marke 8.1-10)

§ **15:21** Ku birii a saanu baa cerma; ni ma'i sĩ ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ «Tiir baa Sidõ mara». Nilɛiŋa faŋa dii Fenisi huɔŋ-na. * **15:22** Ciɛŋ daayo bĩncuɔmba taa ba hel Kanaa; ku kaalaaya girɛkimma-na. Ku pigãaŋ wuɔ ba saa waa *Yuifubaa.

32 Yesuŋ waa dalaŋga-na, yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a tuɔ piiye baa-ba
wuɔ: «Nuɔŋ daaba hujarre ko-mi; ba yinni siɛi yaa dɛ-i baa-mi ba saa da bĩŋkũŋgu wuo.
Da mi ce ba ta baa nyulmu-i, ku kaa nuɔl-ba hũmelle-na.»
33 U hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie hĩɛŋ daaku-na diɛ hã nelpũŋ
daaku da ku wuo ye?»
34 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa cira: «Buruo niehãi baa tetebiemba namba.»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃ nuɔmba-i wuɔ ba tĩɛna hĩɛma-na
36 aa naa biɛ buruo niehãi daayo-i baa tetebieŋ daaba-i a jaal Diiloŋo-i aa naa bũlnu-
niɛ hã u hãalãbiemba calnu-niɛ hã nuɔmba-i.
37 Nuɔmba-i hiere baa wuo niɛ yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ niehãi.
38 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi temma. Caamba nuŋgu sĩ baa
bisãlmba-i.
39 Baŋ juɔ wuo tĩ, Yesu wuɔ ce ba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ aa fuɔ wuɔ kã ka biɛ beŋo tuɔ kã
Magadã.

16

Yesu suɔraaya
(Marke 8.11-13; Like 12.54-56)

1 Ku huoŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa *Sadusĩɛbaa-ba namba siire kã Yesu
wulaa wuɔ ba ka piiye cure-yuɔ. Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, ce himma namma i ne,
mamaŋ pigãaŋ wuɔ ŋ juɔ Diiloŋ-jomma.»
2 Yesu wuɔ cira: «Bãaŋ da ku ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, da na ne diiloŋo yaaŋga-i
da-ka dãa, na cira: ‹Diiloŋo siɛ dãa, terieŋgu ka fa.›
3 Aa da na sire cucuuyuŋgu-na a da diiloŋo yaaŋga saa fa, na cira: ‹Diiloŋo ka dãa
nyuŋgo-i-na.› Na ciɛ niɛ ta na suɔ diiloŋo yammu-i na bɔrɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ
ciɛŋ fiɛfiɛ-i-na ma yuŋgu-i?
4 Fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku. Ba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ mi ce himma ba
ne. Bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na. *Yonasi maama ka saanu baa-na.»
Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta aa naa yaŋ-ba.

Yesu gbuɔya u hãalãbiemba-i
(Marke 8.14-21)

5 Yesubaa-baŋ taa terieŋgu-na, baa kã ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã dalaŋga yiɛŋgu
naŋgu-na. A ne da baŋ'a ba ta, ma saa tĩɛnu u *hãalãbiemba biɛ *buruo.
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Jande, bilaaŋ na fɛrɛ *Farisĩɛ ba siini-na baa *Sadusĩɛ ba bi
niini-na.»
7 U hãalãbieŋ baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Iŋ'a i saa biɛ buruo ku'i ciɛ u tuɔ
piiye dɛ-i-na.»
8 Yesu wuɔ suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ cira: «Na saa haa na naŋga-i miɛ ku haama. Na
bilaa-ma niɛ aa cira naŋ'a na saa biɛ buruo ku'i ciɛ mi ta mi piiye dɛ-i-na?
9 Na saa suɔ ku yaaŋga-i yogo wɛi? Naŋ calaanu buruo u ndii maŋ hã nuɔmba neifieŋa
hãi nuɔsiba ndii ba wuo u yar-ba,* u maama karaanu-nɛi wɛi? Aa naŋ biyaa segeyufieŋa
maŋ ta ku yiiŋgu-na, a maama karaanu-nɛi wɛi?
10 A naara buruo niehãi maŋ naŋ calaanu-yuɔ hã nuɔmba neifieŋa hãi ba wuo u yar-
ba,† mafamma karaanu-nɛi wɛi? A tiraa naara segeyufieŋa maŋ naŋ biyaa-ya ta kufaŋgu
yiiŋgu-na a maama karaanu-nɛi wɛi?
11 Naa naa gbɛ̃ na suɔ wuɔ miŋ ciɛra na bel na fɛrɛ Farisĩɛ ba siini-na baa Sadusĩɛ ba
niini-na, mi sa waŋ bur-maama!»

---

* **16:9** Niɛŋ 14.15-21. † **16:10** Niɛŋ 15.32-38.

12 Terieŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba suɔ suɔ wuɔ u saa cira ba bel ba fɛrɛ siiniŋ-kerreŋ,
ŋga wuɔ ba bel ba fɛrɛ Farisĩɛ ba nelma'i nuɔ-i baa Sadusĩɛ ba maama-na.

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Marke 8.27-30; Like 9.18-21)

13 Yesubaa baa kãa kunaŋgu-i Sesare maŋ Filipu wuoŋo-na. Yesu wuɔ ka yuu u
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Nuɔŋ ba'a hai moloŋo-i *Moloŋ-Biɛŋo-i?»
14 U hãalãbieŋ baa cira: «Banamba ciɛra nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i; banaŋ ba'a nuɔnɛi *Eli-i;
banaŋ ba'a *Seremi; banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋ nuɔ.»
15 Yesu wuɔ cira: «Aa namaa fuɔ, na'a hai moloŋ muɔmɛi?»
16 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i.
Cicɛ̃lmantieŋo Biɛŋo yaa nuɔŋo-i.»
17 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, Nsãa biɛŋ nuɔ, naŋ yuŋgu dɔlaa, niŋ waaŋ mamaŋ daama-i naŋ
kusũŋ-maama sĩ, mi To maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa diyaa-ma ŋ nuŋgu-na.»
18 Aa naa cira: «Piɛr, ŋ yerre yuŋgu yaa wuɔ tãmpɛ̃lle. Mi tũnu-niɛ: Mi ka fu mi dũŋgu-i
tãmpɛ̃lle fande yaa nuɔ-i. *Sitãni yufelle kuɔ, u siɛ gbãa ce-ku bĩŋkũŋgu.
19 Mi ka hã-ni *Diiloŋ-nelle dieŋa-i: Da ŋ cĩina kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ba ka cĩina
ku bĩŋkũŋgu-i dɔrɔ-i-na; da ŋ bi siɛ kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ba ka bi siɛ ku bĩŋkũŋgu-i
dɔrɔ-i-na.»
20 Aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ u yaa ufaŋo-i.

Yesu kaal u mulĩɛma-i baa u hãalãbiemba-i
(Marke 8.31-9.1; Like 9.22-27)

21 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ doŋ tuɔ piiye u pigãaŋ u *hãalãbiemba-i wuɔ:
«Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, fuɔ mi kã *Yerusalɛmu-i-na. Da mi kã, nelle bĩncuɔmba-i baa
*Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *ãnjĩnamma pigãataamba ka ce-mi sũlma aa
ko-mi. Ŋga da ba ko-mi, mi ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i, mi ka sire hel
jo.»
22 Uŋ waaŋ mafamma-i, Piɛr wuɔ bĩ-yo ba kã ba deŋ ka tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, baa
ta ŋ piiye dumaa, ku saa fa. Diilo baa jo baa-ma, Diilo siɛ hũu-ma ma ce.»
23 Yesu wuɔ ne-yo da fĩɛ aa naa cira: «*Sitãni, kã ŋ halaŋ mi caaŋ-nu! Ŋ taara ŋ guɔl mi
gbeini-i wuɔ niɛ? Ŋ kusũŋ-maama-i Diiloŋ-maama sĩ, nelbilieŋ-maama.»
24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Umaŋ duɔ tuɔ taara u cu mi
huoŋ-nu, kutieŋo saaya u cĩina u fɛrɛ, aa u bi saaya u siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i.
25 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ
kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
26 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaaŋo-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
Nɛliɛŋ nuɔ ŋ gbãa sãa ŋ yuŋgu-i baa bige-i Diiloŋo wulaa?
27 *Moloŋ-Biɛŋo ka jo baa u To fɔ̃ŋgũɔ-i baa u *dɔrpɔpuɔrbiemba-i. Duɔ jo, u ka pã
nuɔmba-i ba maacemma sullu-i.
28 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba siɛ hi ku,
ba ka da Moloŋ-Biɛŋo juɔ u fɔ̃ŋgõtesĩnniŋ-jomma-i.»

17

Yesu birii u deŋ birma
(Marke 9.2-13; Like 9.28-36)

1 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niediei ku huoŋgu-na, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr baa Sake a
naara Sake hãaŋo-i Nsãa, ba kã ba deŋ ka nyugũŋ tãnujaataama naŋo-na.
2 Ba'a ba ne da Yesu birii u deŋ birma: U yaaŋga caa dumaa ka fɛrɛŋ nuɔ ŋaa bãaŋgu, u
joŋgorbaa-ba bir baapiɛlmba ta ba caa da muimui.
3 Ba'a ba tiraa ne da *Moisi-i baa *Eli-i ba caraaya-bɛi ta ba piiye baa Yesu-i.

4 Piɛr wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, i jomma faa bande-i-na dɛ! Da ŋ siɛ, ŋ yaŋ mi ce
gbuganni siɛi: ku diei naŋ kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu naŋgu-i Eli
kũŋgu.»
5 Nelma saa ji tĩ u nuŋgu-na, nyaasĩnni nanni jo ji cĩnnu-bɛi. Ba'a ba ne da, molo piiye
ni huɔŋga-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U yaa fĩɛŋ mi
huɔŋga-i. Taa na nu u nuŋgu-i!»
6 Moloŋ daa uŋ piiye, *hãalãbiemba kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ; baa dũuna hiere nisĩŋ ba
yunni-i hĩɛma-na.
7 Yesu wuɔ piɛ a wuɔra haa u naŋga-i bɛi aa naa cira: «Baa na kãalã; siireŋ!»
8 Ba ciirii ba yunni-i ku yaa nuɔ-i, a da Yesu yaa u diei yoŋ.
9 Baŋ juɔ ta ba hiire tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ *Moloŋ-Biɛŋ
duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo.
10 U hãalãbieŋ baa cira: «Ma sĩ *ãnjĩnamma pigãataamba ciɛra wuɔ Eli yaa saaya u bir
jo igɛ̃na aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u suɔ jo kɛ?»*
11 Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima, Eli naa saaya u jo ji migãaŋ wɛima-i hiere,
12 ŋga mi tũnu-nɛi: Eli juɔ tĩ. Uŋ juɔ, ba saa suɔ wuɔ u yaa-i, ba ce ba bãaŋgu-i yuɔ. Ba
ka bi ce ba bãaŋgu-i Moloŋ-Biɛŋo-na dumɛi.»
13 Terieŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba suɔ suɔ wuɔ u gbɛ̃ *Nsãa-Batisi yaa dumaaŋo-na.

Yesu duɔnya jĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Marke 9.14-29; Like 9.37-43)

14 Baŋ hiiriiye tãnuŋgu-na ka hi nuɔmba terieŋgu-i, naacolŋo naŋ wuɔ piɛ ka dũuna
Yesu yaaŋga-na aa naa cira:
15 «Itie, jande ce hujarre mi biɛŋo-na aa ŋ sire-yuɔ; kurmɔrɔ̃ŋo dii-yuɔ, ku si dii-yuɔ dɛi.
Da ku sire-yuɔ dɛ-i-na, kuniɛ u cii suur dãamu-na, kuniɛ u cii suur hũmma-na.
16 Mi juɔ baa-yo ŋ *hãalãbiemba wulaa, ŋga u maama yaraa-ba.»
17 Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na sa hũu nɛliɛŋ maama, na saa fa! Na daa
niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula wɛi? Namaa ji hũu mɛi maama-i yaku-i?» Aa naa cira:
«Juɔŋ baa naacombiloŋo-i bande.»
18 Baa jo baa naacombiloŋo-i. *Jĩna'i naa ciɛ-yo dumaaŋo-na. Yesu wuɔ nuola jĩna-i
wuɔ u cor u hel naacombiloŋo-na. Jĩna wuɔ bi hel. Naacombiloŋ wuɔ da u fɛrɛ.
19 Jĩnaŋ hilaa, hãalãbiemba piɛ ba kula a yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ miɛ i saa gbãa
donya-yuɔ?»
20 Yesu wuɔ cira: «Na saa haa na naŋga-i miɛ ku haama ku'i ciɛ. Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i
baa-na: Halle da na fiɛ haa na niele-i miɛ yoŋ, wɛima siɛ gbãa yar-na cemma: Na gbãa
gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ ku sire kã dii daalɛi, aa ma bi ce.» [
21 Aa naa cira: «Jĩna daayo temma-i, da na saa dii sũŋgu aa cãrã Diiloŋo-i na siɛ gbãa
donya-yuɔ.»]

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Marke 9.30-32; Like 9.43-45)

22 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba waa ta ba wuɔra *Galile huɔŋga-na, Yesu
wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã nuɔmba-i
baa-yo
23 ba ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel
jo.» U hãalãbiemba nuɔ mafamma-i ce niɛ? Baa gbuu pãŋ vãa ba yammu-i.

Nampo kũŋgu

24 Baŋ kaa hi Kafarnamu-i, bamaŋ hũyãaŋ *Diilodubuɔ nampo-i, baa piɛ yuu Piɛr wuɔ:
«Na hãalãtieŋo pã Diilodubuɔ nampo-i wɛi?»

---

* **17:10** Malaki (Malachie) 3.23

25 Piɛr wuɔ cira: «U sa pã-yo wuɔ bige-i ciɛ?»
Piɛrŋ juɔ jo ji tuɔ suur, Yesu wuɔ sĩɛŋ-yo cira: «Piɛr, naŋ wulaa haba-i pãaŋ nampo-i ba
hã fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hĩɛma-na bande-i-na? Ba bisãlmba'i pãaŋ-yoŋ waa niɛraamba'i pãaŋ-
yoŋ?»
26 Piɛr wuɔ cira: «Niɛraamba'i pãaŋ-yoŋ.»
Yesu wuɔ cira: «Kuu dii ŋaa ba bisãlmba nuŋgu si dii nampo pãmma-na; dumɛi sĩ wɛi?
27 Ŋga, mi sa taara i guɔla Diilodubuɔ yaataamba hɔmmu-i. Kã nuoraaŋgu-na ŋ ka dii
halle. Da ŋ ka bel teterieŋo maŋ dĩɛlã-wuoŋo-i, ŋ gbaar u nuŋgu-i, ŋ ka da warbelle
nande, ŋ hiel-de ŋ ka pã mɛi nampo-i baa naŋ bi wuoŋo-i hiere; di ka gbɛ̃.»

18

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i Diiloŋ-nelle-na?
(Marke 9.33-37,42-48; Like 9.46-48; 17.1-2)

1 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu *hãalãbieŋ baa piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, hai nelbuɔ-i *Diiloŋ-
nelle-na?»
2 Yesu wuɔ bĩ bisãmbiloŋo naŋo a ji yiɛra-yuɔ ba hɔlma-na
3 aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa bir ce bisãmbieŋ temma,
na cɛraa na suur Diiloŋ-nelle-na.
4 Umaŋ duɔ hiire u fɛrɛ a ce u fɛrɛ cɛkũɔ bisãmbiloŋ daayo temma-i, kufaŋgu tieŋo yaa
nelbuɔ-i Diiloŋ-nelle-na.
5 Na saa da, umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisãmbiloŋ daayo temma-i fafamma, kuu dii
ŋaa u bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i.
6 «Bisãmbiemba maŋ haa ba naŋga miɛ daaba-i hiere, umaŋ duɔ guɔl unaŋ gbeini bɛi
Diiloŋ-hũmelle-na, sũlma haraa kutieŋo-na! Kuɔ baa na to namɛlle u nuoŋgu-na aa sɛ-yo
dii-yo nuoraaŋ-nu u ciire, kuu naa buɔ-yuɔ.
7 «Sũlma haraa nelbiliemba-na; ba siɛ gbãa naa kuubabalaaŋgu muncemmu-i, ŋga
umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i ku cemma-na, sũlma haraa kutieŋo-na.
8 «Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, sisɔ ŋ gboluoŋgu, kar-ku ŋ nanna
dii daalɛi. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na ba naŋga diei, sisɔ baa gboluoŋgu diei, ku bɔyaa ba
ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na, sisɔ baa ŋ gbeini-i ni hãi-i-na.
9 «Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalɛi!
Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hãi-i-
na.»

Diiloŋo sa siɛya u bisãlmba-i
(Like 15.3-7)

10 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, taa na kãŋ bisãlŋ daaba-i hiere, baa na yaŋ
u diei. Mi tũnu-nɛi: *Dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ niɛyaŋ-bɛi, baa dii baa mi To-i dɔrɔ-i-na
bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. [
11 *Moloŋ-Biɛŋo juɔ duɔ ji taara bamaŋ baala a kor-ba.]»
12 Aa naa cira: «Namaa wulaa, tũlmba komuɔŋa ndii da ba waa baa umaŋ, aa u diei
balla-bɛi, kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa ba ta ba wuora*
aa kã ka taara u diei-wuoŋ daayo-i wɛi?
13 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Duɔ ka da-yo, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃. A ne da komuɔŋa naa
baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa ba saa balla, bafamba kũŋgu saa gbãa fɛ̃ u huɔŋga-i fɛ̃ŋ
daama temma-i.
14 Ku yaa ŋaa na To maŋ dɔrɔ-i-na u kũŋgu-i; u sa taara u diei balla bisãmbieŋ daaba-
na.»

Nelmaŋ saaya ma ta ma fiɛlnu dumaa

* **18:12** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa dii tãnuŋgu-na.» Bafamba hĩɛma-i hiere tãnni.

15 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Ŋ natobiŋ duɔ cãl, kã u wulaa ŋ ka pigãaŋ-yo uŋ cãlãa
kusuɔŋ-nu; na hã-na-hãi. Duɔ hũu-ma wuɔ u cãlãa, na cor baa na horre-i.
16 Duɔ saa hũu-ma, ŋ yaŋ-yo aa ŋ taara nelduɔŋo ŋ naara ŋ fɛrɛ, sisɔ nuɔmba hãi na kã
u wulaa na ka fiɛlnu-mɛi ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ: ‹*Siɛrtaamba hãi sisɔ ba*
siɛi da ba da nelma maŋ nuɔ-i, ma ka fiɛlnu.›†
17 Duɔ saa ka hũu bafamba maama-i, kã ŋ ka hi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa-ma. Duɔ
saa nu Diiloŋ-dũŋ-baamba nuŋgu-i, baa tiraa ŋ ta ŋ kãŋ-yo na horre-na; ta ŋ kãŋ-yo baa
*niɛraamba sisɔ ŋ ta ŋ kãŋ-yo baa nelbabalaamba.‡
18 «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na cĩina bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ba
ka cĩina-kuɔ dɔrɔ-i-na. Da na bi siɛ bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ba ka siɛ-ku
dɔrɔ-i-na.
19 Aa mi tũnu-nɛi: Na hɔlma-na, bamaŋ da ba nunu ba-naa hĩɛma-na bande-i-na aa
cãrã bĩŋkũŋgu mi To-i dɔrɔ-i-na u wulaa, u ka hã-ba baa ku bĩŋkũŋgu-i.
20 Na saa da, nuɔmba hãi sisɔ nuɔmba siɛi da ba tigiiŋ ba-naa mɛi yerre-na, mi dii ba
hɔlma-na.»

Diiloŋo taara i tiɛ ce jande i-naa nuɔ

21 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, Piɛr wuɔ piɛ yuu-yo wuɔ: «Itie, moloŋ duɔ tuɔ cãl-mi aa mi
ta mi yaŋ ma ta ma tĩ, da ku ji hi niel hade-i mi saaya mi pẽ? Da ku ji hi niehãi wɛi?»
22 Yesu wuɔ cira: «Mi siɛ cira niehãi yoŋ dɛ! Ŋga mi ka cira da ku hi komuɔŋa siɛi baa
cĩncieluo a tir sɔmma niehãi.»
23 Aa naa cira: «Na saa da, *Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nellentieŋo maŋ taaraayaŋ duɔ
yuu u cẽmiɛŋa-i u maacembiemba wulaa.
24 U ce ba ta ba bĩ-ba ba hã-yo u tuɔ yuu-ba. Ku juɔ hi unaŋo-i u cẽmɛlle waa gbɛgɛ-
diele.§
25 U saa naa waa duɔ gbãa pã-de. Nellentieŋo cira: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, suoraaŋ-
yoŋ baa u ciɛŋo-i baa u bisãlmba-i a naara u nagãŋ-niini-i hiere na suu u cẽmɛlle-i.›
26 «Naacolŋo kã ka dũuna nellentieŋo yaaŋga-na aa cira: ‹Jande, ne Diiloŋo-i aa ŋ fẽ ŋ
huɔŋga-i, mi ka gbãŋ kpelle suu-de.›
27 Uŋ piiye dumaaŋo-na, u hujarre ko nellentieŋo-i, u cira u yaŋ u baa tiraa u pã
bĩŋkũŋgu aa u sire u kã.
28 «Maacembiloŋ daa u bi hilaa ku yaa nuɔ-i a suu baa u nabentieŋo naŋo. Ba ce
maacemma-i baa ba-naa. U cẽmɛlle waa u nabentieŋo faŋo-na. Di saa bi waa bɔi.* U
pãŋ nyɔŋ u nuhɔɛŋ-na aa cira: ‹Jo baa mi gbeiŋa-i!›
29 U nabentieŋo dũuna u yaaŋga-na aa cira: ‹Jande, ne Diiloŋo-i aa ŋ fẽ ŋ huɔŋga-i mi
ka gbãŋ kpelle suu-de.›
30 Naacolŋ wuɔ ma sa tĩ. Aa ce ba bel-o dii-yo kaso wuɔ duɔ saa suu cẽmɛl daade-i u sa
da hel.
31 Ku saa dɔlnu u nabaamba-i. Baa kã ka tũnu nellentieŋo-i baa-ma.
32 Nellentieŋ wuɔ ce ba bĩ u jo. Uŋ juɔ, nellentieŋ wuɔ cira: ‹Nelbabalaŋ nuɔ naŋ
temma-i daani-i, ma sĩ naŋ cãarã-muɔ mɛi ce naŋ yaŋ mɛi gbeiŋa-i kɛ?
33 Ma miŋ ciɛ hujarre-i nuɔ-na dumaa, naŋ saa waa ŋ ce hujarre-i ŋ nabentieŋo-na
dumɛi wɛi?›
34 U huɔŋgaŋ guɔlaaya baa-yo cor dumaaŋo-na, wuɔ pãŋ saaŋ-yo u ka tuɔ ce pɔrtɔmma
duɔ suu u cẽmɛlle-i.»

---

† **18:16** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 19.15 ‡ **18:17** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «... ta ŋ kãŋ-yo baa *niɛraamba sisɔ *nampohũutaamba.» Bafamba taa ba kãŋ niɛraamba-i baa nampohũutaamba-i nelbabalaamba. Niɛŋ Ãnfirnumma-na. § **18:24** Cẽmɛlle maŋ waa-yuɔ di gbãa pã goŋguonaamba neifieŋa ndii a ka hi bieŋ cĩncieluo a ndii a saa baa gbeiŋ nuŋgu maŋ bĩɛ girɛkimma-na. * **18:28** Girɛkimma-na ba ciɛra u cẽmɛlle waa «*deniebaa komuɔŋa ndii». A ne da ba taa ba pã goŋguonaŋo-i denie diei bãduɔŋgu-na. A ce dumaaŋo-na caamba siɛi baa yinni cĩnciel maacemmaŋ-sullu'i waa-yuɔ.

35 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa da na saa bi ta na ce hujarre na-naa nuɔ,
mi To maŋ dɔrɔ-i-na u bi ka ce-na dumɛi.»

19

Bige-i gbãa bĩɛna ãnsorre-i?
(Marke 10.1-12)

1 Yesuŋ juɔ waŋ nel daama-i tĩ baa nuɔmba-i *Galile-i-na, wuɔ ta kã *Yude ka waa dii
*Yurdɛ̃ bomborma namma-na.
2 Nuɔŋ baa sire kũɔl ba-naa kã u wulaa baa ba jaamba-i. Wuɔ sire-bɛi hã-ba.
3 *Farisĩɛbaa-ba naŋ baa ta ba ne wuɔ sĩ ba ka gbãa piiye cure-yuɔ. Baa piɛ u caaŋ-nu a
yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, da ku dɔl-niŋ ŋ gbãa nanna ŋ ciɛŋo-i wɛi?»
4 Yesu wuɔ cira: «Namaa saa kalaŋ mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wɛi? Ma sĩ ma
waaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ Diiloŋ uŋ'a u jĩna miwaaŋo-i ‹*u maa biɛŋo baa ciɛŋo*›*
5 aa cira: ‹*A ce dumaaŋo-na bibiɛŋo ka yaŋ u bĩncuɔmba-i aa waa baa u ciɛŋo ba gbonu ce
kuuduɔŋgu.*›†
6 Da ba waa dumaaŋo-na, ba sa tiraa kãŋ-ba nuɔmba hãi, ba kãŋ-ba ŋaa nelduɔŋo.
Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu kumaŋ, nelbilo saa saaya u bɔrɔ-kuɔ.»
7 Farisĩɛbaa baa yuu-yo wuɔ: «Maŋ yeŋ dumaaŋo-na, bige-i ciɛ *Moisi wuɔ umaŋ duɔ
nanna u ciɛŋo-i u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ hã-yo a pigãaŋ wuɔ ba ãnsorre buɔra?»‡
8 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ taa u ma miwaaŋo-i u saa naa dii mafamma-i u huɔŋga-na,
ŋga Moisi daa na tũnni sa nu, ku'i ciɛ u hã-na hũmelle-i wuɔ na ta na nanna na caamba-i.
9 Ŋga mi tũnu-nɛi: Umaŋ ciɛŋo-i duɔ u sa ce bɛmba fuɔ aa u nanna-yuɔ aa jã unaŋo,
kutieŋo saa wuɔ Diiloŋ-hũmelle; u ciɛ *fuocesĩnni'i dumaaŋo-na.»
10 Uŋ waaŋ mafamma-i, u *hãalãbiemba cira: «Da kuɔ maa dii dumɛi, ba'a ŋ biɛ ciɛŋo-i
tĩiŋgu wɛi? Ŋ sa yaŋ aa tĩɛ serŋ nuɔ bɔlbɔl wɛi?»
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ duɔ hã bamaŋ ku fɔ̃ŋgũɔ-i ba'i gbãa hũu nel daama-i, da ma'i
sĩ nuɔmba-i hiere ba maahũuma sĩ.
12 Na saa da, banamba huɔŋ baa ba sersĩnni-i, banamba nelbiliemba'i diyaa-ba niɛ,
banamba Diiloŋ-maama'i diyaa-ba niɛ. Umaŋ duɔ u ka gbãa hũu-ma u hũu-ma.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba
(Marke 10.13-16; Like 18.15-17)

13 Ku huoŋgu-na, baa jo baa bisãmbiemba namba-i Yesu wulaa wuɔ ji haa u nammu-i
bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba. *Hãalãbieŋ baa sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.
14 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ bisãlmba ta ba jo mi wulaa, baa na ta na cie-ba. Na saa da,
bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele.»
15 Aa naa haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ta halaŋ
terieŋgu-na.

Wɛiŋo naŋ maama
(Marke 10.17-31; Like 18.18-30)

16 Baŋ taa dumaaŋo-na, naacolŋo naŋ wuɔ piɛ tuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, mi saaya
mi ce ãnfafaŋ hama-i da mi gbãa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?»
17 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ yuu-mi baa ãnfafammaŋ-maama? Nelduɔŋo diei dii
umaŋ faa; u yaa Diiloŋo-i. Da ŋ ta ŋ taara ŋ da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, ŋ saaya ŋ ta ŋ
wuɔ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ.»
18 Naacolŋ wuɔ cira: «A yaa haya-i?»
Yesu wuɔ cira: «‹*Baa ko nɛliɛŋo, baa ce *fuocesĩnni, baa cuo, baa kar coima ŋ haa molo-
na,*

* **19:4** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 1.27 † **19:5** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24 ‡ **19:7** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 24.1

19 *ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i, ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*›§»
20 Naacolŋ wuɔ cira: «Mafamma-i daama-i hiere mi ciɛ-ma. Mi saaya mi tiraa ce hama-i naara?»
21 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ ta ŋ taara ŋ gbuo-ma ma tuole-na hiere, kã ŋ ka suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na; aa ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»
22 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ vãa u yaaŋga-i aa naa ta.
23 Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.
24 Na suyaa wuɔ kumaŋ ka ce nyɔgɔ̃mɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ-fuoŋgu-na kuu dii kpelle dɛ! Ŋga mi tũnu-nɛi: Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur Diiloŋ-nelle-na, kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»
25 Uŋ waaŋ mafamma-i, u hãalãbiemba hɔŋ muɔ gbuu cu da kullu! Baa ta ba piiye wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa suur Diiloŋ-nelle-na?»
26 Yesu wuɔ ne-ba aa naa cira: «Nelbiliemba wulaa ma siɛ gbãa ce, ŋga wɛima sa yar Diiloŋo-i.»
27 Terieŋgu faŋgu-na, Piɛr wuɔ cira: «Itie, ne, miɛ maŋ yaaŋ i wɛima-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ i ka da bige-i kuɔ?»
28 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bĩmbĩŋ da ni ji bir hiere niifɛlɛnni, *Moloŋ-Biɛŋo ka tĩɛna u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na aa namaa namaŋ nyaanuŋ-miɛ cĩncieluo baa na hãi, na ka bi tĩɛna fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na ta na fiɛlnu *Isirahɛl dũnni cĩncieluo ni hãi niini yuŋ-maama-i.
29 Aa umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumɛlle-i, u hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũɔbaa-ba-i, u to-i, u nyu-i, u bisãlmba-i, u sonni-i mɛi maama-na, uŋ taa aa yaŋ nimaŋ, u ka da ni temma sɔmma komuɔŋa ndii. Aa u ka tiraa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
30 Na saa da, bamaŋ taa yaaŋga fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huoŋ-nu, aa bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaaŋga.»

20

Suontieŋo naŋo baa u maacenciraamba

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «*Diiloŋ-bãaŋgu dii ŋaa suontieŋo maŋ siire naar taara maacenciraamba ba da ba ka guona u suoŋgu-na.
2 Uŋ daa maacenciraamba-i ba waŋ ma saa wuɔ u pã-ba *deniebaa-ba* da-ba-diei bãduɔŋgu-na aa ce ba kã suoŋgu-na.
3 «Bãaŋguŋ juɔ boŋ, u kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tiraa da banamba wuɔra ba bĩŋ ba sa ce bĩŋkũŋgu.
4 U gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Kãaŋ mi suoŋgu-na, mi ka pã-na, mi siɛ du-na.›
5 Bafaŋ baa bi ta kã.
«Bãaŋguŋ juɔ huol, u tiraa hel da banamba-i, u tiraa ce bafamba kã. Bãtaruŋgu-na, maaduɔma.
6 U juɔ tiraa hel bãaŋ-yufelleŋ kãŋ suurma huɔŋgu-na, a tiraa da banamba-i, u yuu-ba wuɔ: ‹Bige-i ciɛ na tĩɛna naŋ bãaŋgu-i na saa ce bĩŋkũŋgu?›
7 «Baa cira: ‹I saa da maacemma ku'i ciɛ.›
«Suontieŋ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, kãaŋ mɛi suoŋgu-na.›
8 «Bãaŋguŋ juɔ tĩ huɔŋgu-na, suontieŋ wuɔ waŋ baa u suoŋ-tayaana-i wuɔ: ‹Bĩ maacen-ciraamba-i ŋ pã-ba. Ŋ doŋ baa bamaŋ juɔ huoŋgu'i nuɔ-i ŋ ka bãl baa dĩɛlã-baamba-i.›

§ **19:19** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-16; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.16-20; Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 * **20:2** Ba taa ba pã goŋguonaŋo-i denie diei bãduɔŋgu-na.

9 Bamaŋ juɔ bãaŋguŋ kãŋ suurma-i huɔŋgu-na, ba bĩ bafamba jo, ji hã-ba deniebaa-ba
da-ba-diei ba yunniŋ.
10 Kuŋ juɔ hi dĩɛlã-baamba-i, bafamba da niɛ sĩ ba ka da maar bamaŋ juɔ huoŋgu-na;
ba hã-ba kuuduɔŋgu yaa baa-ba; deniebaa-ba da-ba-diei.
11 Baa sire ta ba waana baa suontieŋo-i
12 wuɔ: ‹Bamaŋ juɔ huoŋgu-na ba saa da ce bĩŋkũŋgu aa bãaŋgu tĩ aa ŋ bel diiloŋo-i
pã-ba kuuduɔŋgu baa miɛ maŋ juɔ dii cucuuyuŋ-nu, bãaŋgu ye-ye naŋ bãaŋgu!›
13 «Suontieŋ wuɔ gbɛ̃ unaŋo-i wuɔ: ‹Mi jĩɛ, mi saa du-ni. Ma sĩ i naa saa-ma wuɔ
dãnambãaŋgu-na mi pã-ni denie u diei kɛ?
14 Ŋ gbeiŋa'i si a nuŋgu-na wɛi? Biɛ-ya ŋ kã. Muɔmɛi ciɛra mi ka hã umaŋ juɔ huoŋgu-na
kuuduɔŋgu baa umaŋ juɔ yaaŋga-i, naŋ nuŋgu dii-kuɔ wɛi?
15 Mɛi gbeiŋa-i, mi baa ce kumaŋ dɔlaanu-miɛ baa-ya wɛi? Sisɔ miŋ ciɛ ãnfafamma-i
ma'i jaa-ni?›»
16 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Na saa da, bamaŋ dii huoŋgu-na, ba ka ta yaaŋga,
aa bamaŋ dii yaaŋga-na, ba bir tĩɛ huoŋ-nu.»

Yesu tiraa tir u kuliiŋgu maama-i
(Marke 10.32-34; Like 18.31-34)

17 Yesuŋ juɔ biɛ hũmelle-i tuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na, wuɔ bĩ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba
hãi baamba-i ba deŋ a waŋ baa-ba wuɔ:
18 «Na daa iŋ kãŋ Yerusalɛmu-i-na kɛ. Diɛ kã, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i a hã *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa-yo. Da ba hã-ba baa-yo,
bafamba ka cira u saaya komma
19 aa bel-o hã *niɛraamba-i baa-yo ba nyɛ-yo sũlma aa muo-yo aa gbu-yo *daaŋ-nu ko-
yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Nelbuɔ saaya u ce u fɛrɛ maacembiloŋo
(Marke 10.35-45; Like 22.25-27)

20 Ku huoŋgu-na, Sebede ciɛŋ wuɔ piɛ Yesu caaŋ-nu baa u bɛpuɔmba-i ba hãi-i-na† ka
dũuna duɔ cãrã.
21 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara bige-i?»
Wuɔ cira: «Mi taara da ŋ ji da ŋ nellentesĩnni-i, ŋ yaŋ mi bɛpuɔŋ daaba-i ba hãi-i-na
unaŋo tĩɛna ŋ nadieŋga-na unaŋo-i ŋ nanyuɔŋgu-na.»
22 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ naŋ cãrãŋ kumaŋ dɛ! Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, namaa
ka siɛ u temma haa-nɛi wɛi?»
Bisãlŋ daa baa cira: «Ũu, i ka siɛ u haa-yiɛ.»
23 Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, u ka haa-nɛi ninsoŋo, ŋga mɛi siɛ gbãa pã
nuŋgu wuɔ mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nadieŋga-na aa mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nanyuɔŋgu-na. Mi To
uŋ tigiiŋ muntĩɛnammu fammu-i tuɔ cie bamaŋ, ba yaa ka da-mu.»
24 U *hãalãbieŋ cĩnciel-baamba nambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔŋ muɔ pãŋ guɔla baa
ba hãi-baaŋ daaba-i.
25 Yesu wuɔ bĩ-ba hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ fãamaambaa-ba ce
hãlmaaŋgu baa ba fãamaansĩnni-i aa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba ta ba haa fɔ̃ŋgũɔ-i nuɔmba-na.
26 Ŋga ku saa saaya ku waa dumaaŋo-na namaa na wulaa. Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce
nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo,
27 aa umaŋ duɔ tuɔ taara yaaŋga-i, u saaya u ce u fɛrɛ na kɔriɛŋo.
28 Na saa da, *Moloŋ-Biɛŋo juɔ jomma famma yaa-i hĩɛma-na duɔ ji cãa nuɔmba-i, aa
pã u fɛrɛ duɔ sãa nuɔmba bɔi yunni, u saa jo ba da ba ji cãa-yo.»

Yesu puurii yiriemba naŋ yufieŋa
(Marke 10.46-52; Like 18.35-43)

† **20:20** Sebede bɛpuɔŋ daaba-i ba gbɛ̃ Sake baa Nsãa. Niɛŋ 4.2.

29 Baŋ siire Yeriko-i-na, nelpũŋgu naŋ temma cu Yesu huoŋ-nu.
30 Yiriemba namba waa ti̇ɛna hũmelle tũŋgu-na, baa tũnu-bɛi wuɔ Yesu yaa curaaŋ. Ba
waa ba hãi. Baa pãŋ doŋ ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Itie, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande
ce hujarre yiɛ!»
31 Nuɔŋ baa ta ba nuola-bɛi wuɔ ba budii. Baa migãaŋ ta ba kaasi̇̃ŋ ba naara wuɔ: «Itie,
Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre yiɛ!»
32 Yesu wuɔ yiɛra aa naa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi ce bige-i hã-na?»
33 Baa cira: «Itie, i taara ŋ puur i yufieŋa-i.»
34 Baŋ piiye dumaaŋo-na, ba hujarre ko Yesu-i, wuɔ wuɔra yiɛya ba yufieŋa-i.
Terduɔŋgu faŋgu-na, aa pãŋ puur. Aŋ puurii dumaaŋo-na, baa cu u huoŋ-nu.

21

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Marke 11.1-11; Like 19.29-40; Nsãa 12.12-19)

1 Yesubaa-baŋ kaa piɛ *Yerusalɛmu-i, a saanu baa Betifage-i, dii *Olivi-tibinni-tãnuŋgu
hɔlma-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
2 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na ka da ba vaa kakũnciɛŋo naŋo baa u biloŋo.
Na fir-ba na jo baa-ba.
3 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: ‹Itieŋo'i puɔraa-ye.› Da na waŋ mafamma-i, ba ka yaŋ na
ta baa-ba.»
4 *Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Diilopɔpuɔrbiloŋo
waaŋ-ma wuɔ:
5 *«Waaŋ baa *Sinyɔtaamba-i wuɔ:*
Niɛŋ, na nellentieŋo'i juɔŋ daayo na wulaa,
uu dii hɔhi̇̃nantieŋo.
*U nyugãaŋ ti̇ɛna kakũnyuŋ-na, baa kakũmbiloŋ-na.»**
6 Hãalãbieŋ baa kã ku yaa nuɔ-i, ka bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaŋ-ma dumaa.
7 Baa jo baa kakũmuɔ-i baa u biloŋo-i. Baŋ juɔ baa-ba, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa
ba honni-na aa Yesu wuɔ nyugũŋ ti̇ɛna.
8 Nuɔmba maŋ waa hiere, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bɛi hũmelle-na Yesu tuɔ
wuɔ ba dɔrɔ. Banaŋ baa kar fiɛlu ta ba ji̇̃na.
9 Bamaŋ naa waa u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere, baa ta ba piiye da gbagaga wuɔ:
«*Davidi hãayɛ̃lŋo temma si dii!
Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo!
Dɔrwuoŋo temma si dii!»†
10 Yesuŋ kãa ka suur Yerusalɛmu-i-na, nelle-i hiere diɛ sire yiɛra di gbeiniŋ. Da ba cor
kusuɔŋ-nu, nuɔmba ta ba yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i?»
11 Baa ta ba siɛ-ba wuɔ: «Yesu maŋ Diilopɔpuɔrbiloŋo yaa-i. U hilaa Nasarɛti, dii
*Galile.»

Yesu duɔnya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Marke 11.15-19; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)

12 Yesuŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, wuɔ kã ka suur *Diilodubuɔ-i-na a donya niisuorn-
intaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa naa kã ka tisi̇̃ŋ gbeihortaamba
taabalebaa-ba-i nanna, aa sɛ bamaŋ suoraaŋ nɔnsɔr ba huriimba-i ba titiɛŋa-i nanna.
13 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ta ba bi̇̃ mi*
dũŋgu-i Diilojaaldũŋgu›‡, ma si̇̃nni niɛ namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?»
14 Yesuŋ suurii Diilodubuɔ-i-na, yiriemba namba-i baa cisɛduɔlbaa-ba namba kã u
wulaa u ka sire-bɛi.

---

* **21:5** Sakari (Zacharie) 9.9. Nellentieŋo maŋ duɔ nyugũŋ kakũmuɔ-i-na ku pigãaŋ wuɔ u hiiriiye u fɛrɛ. † **21:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.25-26 ‡ **21:13** Isayi (Ésaïe) 56.7

15 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataambaŋ daa uŋ ceŋ gbɛrɛ-wɛima-i, aa bisãlmba maŋ waa baa-yo ba ta ba piiye gbagaga Diilodubuɔ-i-na, ku saa dɔlnu-bɛi. Bisãlŋ daaba taa ba piiye wuɔ: «*Davidi hãayɛ̃lŋo temma si dii.»
16 Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa ãnjĩnamma pigãataaŋ baa ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ nuɔ bisãlmbaŋ waŋ mamaŋ wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Mi nuɔ.» Aa naa cira: «Diiloŋ-nelmaŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ: ‹*Ŋ ciɛ halle bisãlmba-i baa tontobaa-ba tuɔlnu nuɔnɛi*›§ namaa saa kalaŋ terieŋgu faŋgu-i dede wɛi?»
17 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta kã Betani aa naa yaŋ-ba. U kaa cɔ kusuɔŋ-nu'i.

Yesu ciɛ yensãaŋgu naŋgu kuol
(Marke 11.12-14,20-24)

18 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ sire cucuuyuŋgu-na tuɔ jo nelleŋ-huɔŋga-na, a ne da nyulmu waa-yuɔ.
19 U juɔ hi hɔlma namma-i a da *yensãaŋgu naŋgu-i hũmelle tũŋgu-na. Wuɔ piɛ kã ka da fiɛgbãŋgbãŋlãndu. Wuɔ gbɛ̃ yensãaŋgu-i wuɔ: «Ma bãlãa nyuŋgo, naŋ cɛraa ŋ ji maŋ bieŋa!» Terduɔŋgu faŋgu-na, yensãaŋgu pãŋ kuol.
20 Kuɔ cu u *hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ciɛ ceŋ hama-i aa yensãaŋ daaku kuol hɔdɔmma dumandɛ-i-na?»
21 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na saa ce na hɔmmu-i mu hãi, aa haa na naŋga-i miɛ, miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i na gbãa ce ku temma. Halle na gbãa gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ: ‹Juur ŋ halaŋ bande-i-na ŋ ka suur nuoraaŋgu-na›, ŋ da ma bi ciɛ.
22 Da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu Diiloŋo wulaa, aa haa na naŋga-i yuɔ, na ka da ku bĩŋkũŋgu-i.»

Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Marke 11.27-33; Like 20.1-8)

23 Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa piɛ yuu-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i, hai moloŋo-i hãa-ni hũmelle-i ŋ ta ŋ ce-ku?»
24 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei. Da na siɛ-mi, mi ka pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i.
25 Hai moloŋo-i puɔraa Nsãa jo ji tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i? Diiloŋo'i puɔraa-yo waa nelbiliemba'i puɔraa-yo?» Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na bige-i ciɛ na saa hũu u nelma-i?›
26 Diɛ bi hɔr-ma cira: ‹Nelbiliemba'i puɔraa-yo›, bamaŋ dii bande-i-na hiere ba suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo, ba siɛ yaŋ-ye.»
27 Baa naa baa cira: «I saa suɔ umaŋ puɔraa-yo.»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i mi ta mi ce kumaŋ daaku-i.»

Bɛpuɔmba hãi maama

28 Ku huoŋgu-na Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba hãi. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji gbɛ̃ mɔlŋo-i wuɔ: ‹Sire ŋ kã suoŋgu-na.›
29 «Naacombiloŋ wuɔ: ‹Mi siɛ kã.› Aa ji jɔguɔŋ aa ta kã.
30 «Tuoŋ wuɔ kã ka ce maaduɔma baa hãaŋo-i. Hãaŋ wuɔ: ‹Baba, wɛima sĩ, mi ka kã›. Aa u saa ji kã.»
31 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba hãi-i-na, hai moloŋo-i nuɔ tuoŋo nuŋgu-i?»
Baa cira: «Dĩɛlã-wuoŋo yaa-i.»
Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Nampohũutaamba-i baa saasorbaa-ba ka suur yaaŋga nɛi *Diiloŋ-nelle-na.

§ **21:16** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.3

32 Na saa da, Nsãa juɔ ji pigãaŋ-na hũmeviile-i na yagar na saa hũu u nelma-i, ŋga
nampohũutaamba-i baa saasorbaa-ba hũyãa-ma. Mafammaŋ fiɛ ce na da-ma, ku saa
jaŋ-na na nanna na ciləbabalaŋo-i aa hũu Nsãa nelma-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba
(Marke 12.1-12; Like 20.9-19)

33 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-na:
Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu aa kalla-kuɔ. Uŋ kalaaya-kuɔ, u hĩŋ fuoŋgu ba da
ba ta ba kãmal ɛrɛsɛ̃-i aa ce felge ba ta ba nyugũŋ ba niya suoŋgu-i. Uŋ ciɛ mafamma-i,
u biɛ maacenciraamba jĩna-kuɔ aa ta kã nelle.
34 «Ɛrɛsɛ̃ŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiemba siɛi maacenciraamba wulaa wuɔ ba
ji hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.
35 Maacembiembaŋ juɔ, maacenciraamba bel diiloŋo-i a muo unaŋo-i aa ko ba hãi-
baamba-i. Ba naaŋ unaŋo-i baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa'i ko-yo.
36 Suontieŋo tiraa puɔr maacembiemba namba. Bafamba maaraa dĩɛlã-baamba-i.
Baŋ juɔ, maacenciraamba tiraa ce-ba ŋaa baŋ ciɛ dĩɛlã-baamba-i dumaa.
37 Suontieŋo naa u puɔr u biɛŋo yaa wuɔ u jo u fɛrɛ ba wulaa. U taa u ne wuɔ sĩ bɛpolŋ
duɔ jo, ba ka kãŋ-yo.
38 «Baŋ juɔ'a ba ne da bɛpolŋo-i, ba piiye baa ba-naa wuɔ: ‹Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ
daayo! Yaaŋ i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ kũŋgu!›
39 Ba siire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suoŋgu-na ka ko-yo.»
40 Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontieŋ duɔ jo, u ka ce maacenciraaŋ daaba-i niɛ?»
41 Baa cira: «Kartaaŋ daaba-i! Duɔ jo, u ka ko-ba hiere aa hã banamba baa suoŋgu-i.
Bafamba ka ta ba hã-yo u yufelle-i ku huɔŋ-nu.»
42 Yesu wuɔ cira: «Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wɛi? Ma nyɛgãaŋ wuɔ:
‹Dũmarãambaŋ cĩinaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i.
Itieŋo yaa wuɔ ma ce dumaaŋo-na.
*Miɛ fuɔ ku ciɛ nerma i wulaa.›**

43 «Ku'i ciɛ mi ta mi tũnu-nɛi miɛ: Ba ka hũu *Diiloŋ-nelle-i na wulaa a hã *niɛraamba
maŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i baa-de. [
44 Ŋga miŋ waaŋ kpãŋkpara maŋ maama-i, umaŋ duɔ par diire naŋ u fɛrɛ yuɔ, u ka kara
u fɛrɛ; duɔ bi par naŋ umaŋ, u ka putĩɛnu kutieŋo-i.]»
45 Yesuŋ naaŋ gbãnɛini maŋ daani-i, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Farisĩɛbaa
baa pãŋ suɔ wuɔ u gbɛ̃ ba yaa-i.
46 Baa ta ba taara ba bel-o. Ŋga nuɔmba naa suɔ wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo, a ce
dumaaŋo-na Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisĩɛbaa-ba taa ba kãalã-bɛi.

22

Nellentieŋo naŋo baa u jɛ̃naamba
(Like 14.15-24)

1 Yesu wuɔ cor baa u gbãnɛini-i wuɔ:
2 «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nellentieŋo maŋ jãaŋ ciɛŋo duɔ hã u biɛŋo aa bĩ nuɔmba
bɔi.
3 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiemba-i wuɔ ba ka waŋ baa nuɔmba jo.
Maacembiemba kã, nuɔmba ka yagar wuɔ ba siɛ jo.
4 Nellentieŋo tiraa puɔr u maacembiemba namba ba wulaa wuɔ: ‹Kãaŋ na ka waŋ
baa-ba wuɔ mɛi ciɛra mi hĩyãa bɔi aa ko mi balyunni-i baa fombayaamba-i, kɛrɛ ba jo,
niiwuoni biɛ tĩ.›

* **21:42** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22-23

5 Pɔpuɔrbiembaŋ kãa, nuɔmba saa gbuu suɔ dii wuɔ ba waŋ wɛima, ba bɔrɔ hiere kã
ba muŋkãmmu: Banamba kã sonniŋ, banamba kã torguoŋ-nu.
6 Banamba bir yaŋ aa bel nellentieŋo maacembiemba-i muo-ba da dɛi aa ko-ba.
7 Nellentieŋo huɔŋ kaa pãŋ guɔla. Wuɔ ce u sorosibaa-ba kã ka ko kutaamba-i aa caa
ba nelle-i.
8 «Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ waŋ baa u maacembiemba-i wuɔ: ‹Niiwuoni biɛ tĩ, ŋga miŋ
ŋa naa bĩ bamaŋ, ni saa naa waa bafamba niini.
9 Kãaŋ hũŋgbɛsɛnni-na, da na ka da nɛliɛŋo nɛliɛŋo, na ce u jo.›
10 Maacembiemba taa ku yaa nuɔ-i kã hũŋgbɛsɛnni-na ka bĩ nelbabalaamba-i baa
nelfafaamba-i hiere ji dii nellentieŋo dũŋgu yu.
11 Nellentieŋo suur wuɔ u ka ne-ba, kã ka da naacolŋo naŋo diyaa joŋgorgbãŋgbãlãŋo
tĩɛna, a ne da ba hãa-ba joŋgorbaa ma yerreŋ.
12 Wuɔ yuu-yo wuɔ: ‹Mi jĩɛ, naŋ ciɛ niɛ suur bande-i baa joŋgorgbãŋgbãlãŋo-i?›
Naacolŋo saa da wɛima waŋ.
13 Nellentieŋ wuɔ waŋ baa u maacembiemba-i wuɔ: ‹Bilaaŋ naacolŋ daayo-i na vaa u
nammu-i baa u gbeini-i aa na tɛtɛŋ-yo na nanna-yuɔ fuoreŋ dii kukulma-na. Duɔ tĩɛ dii
terieŋgu-na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.›»
14 Yesu wuɔ cira: «Na saa da, ba bĩɛ nuɔmba bɔi, ŋga baŋ fiɛlaa bamaŋ ba saa ciinu.»

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Marke 12.13-17; Like 20.20-26)

15 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, *Farisĩɛbaa baa kã ka da ba-naa baŋ ka ce dumaa cure-yuɔ
bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-na.
16 Baŋ juɔ nunu ba-naa tĩ, baa puɔr ba *hãalãbiemba-i u wulaa baa *Erɔdi baamba
namba. Baa kã ka gbɛ̃-yo wuɔ: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i; ŋ gbu ŋ pigãaŋ
nuɔmba-i baa Diiloŋ-hũmelle yaa kelkel, ŋ sa kãalã nɛliɛŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce
ciɛluɔ.»
17 Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i hã *Oromɛ
ba *jãmatigi-i wɛi?»
18 Yesu wuɔ suɔ ba kusũŋ-maama-i; wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i,
na taara na cure muɔmɛi wɛi?
19 Naŋ pãŋ nampo-i baa warbieŋa maŋ, hãa-miŋ di diei mi ne.» Baa hã-yo warbelle
nande.
20-21 Wuɔ hũu-de ne aa naa yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yuŋgu-i warbel daade-na?»
Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»
Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»
Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre.»
Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu-i, pãaŋ-kuŋ na hã jãmatigi-i
baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diiloŋ-kũŋgu-i na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.»
22 Nel daama cu ba hɔmmu-i, baa naa baa ta aa naa yaŋ-yo.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Marke 12.18-27; Like 20.27-40)

23 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Yinduɔŋgu faŋgu-na, banamba piɛ Yesu-i a
yuu-yo wuɔ:
24 «Hãalãtie, *Moisi ciɛra wuɔ umaŋ duɔ saa da biloŋo baa u ciɛŋo-i aa ku, u hãaŋo saaya
u biɛ ciɛŋo-i a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.*
25 A ne da i hɔlma-na, naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã
ciɛŋo, u saa da biloŋo baa-yo aa ku. Umaŋ cuu-yo u biɛ ciɛŋo-i
26 u saa da biloŋo baa-yo. Siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma. Ba ciɛ dumɛi ka ku gbuo hiere
niehãi-i-na molo saa ji da biloŋo baa ciɛŋ daayo-i.

---

* **22:24** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6

27 Ku huoŋgu-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.
28 Ba hieroŋo-na, baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuoŋ da ba ji sire yiiŋgu maŋ nuɔ-i, u ka ce hai wuoŋo-i?»
29 Yesu wuɔ cira: «Na piɛra! Na saa suɔ Diiloŋ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i.
30 Na saa da, kuoŋ da ba ji sire, cadiile siɛ ji waa, ba ka waa ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba.»
31 Aa naa cira: «Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, na saa kalaŋ Diiloŋ-nelma-i wɛi?
32 U ciɛra wuɔ: *‹*Abiramu Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Isaki Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Yakɔbu Diiloŋo yaa muɔŋo-i.›*† Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo; bikuoŋ-wuoŋo sĩ.»
33 Bamaŋ waa terieŋgu-na nu nel daama-i maa gbuu suurnu-bɛi.

Nelma maŋ dii yuŋgu Diiloŋ-nelma-na
(Marke 12.28-34; Like 10.25-28)

34 *Farisĩɛbaa-baŋ juɔ nu-ma wuɔ Yesu piiye yar *Sadusĩɛbaa-ba-i, baa ne ba-naa kã u wulaa
35 da ba ka piiye cure-yuɔ. *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo waa ba hɔlma-na, wuɔ biɛ ãndaaŋgu-i wuɔ:
36 «Hãalãtie, Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, hade-i yuŋgu?»
37 Yesu wuɔ cira: «‹*Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusũŋgu-i hiere, baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere.›*‡
38 Hũmelle fande yaa yuŋgu aa tiraa maar anaŋa-i hiere.
39 Hãalĩŋ-diele maŋ nyaanu di-naa baa difande-i di yaa daade: *‹Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.›*§
40 *Moisi hũmieŋa-i hiere a yuŋgu dii hũmieŋ daaya'i nuɔ-i a hãi-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i hiere.»

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?
(Marke 12.35-37; Like 20.41-44)

41 *Farisĩɛbaa-baŋ tigiiŋ ba-naa dumaaŋo-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ:
42 «Namaa na'a Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka hoŋ dũŋ haku-i nuɔ-i?»
Baa cira: «*Davidi dũŋ-nu, u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo.»
43 Yesu wuɔ cira: «A ma ce niɛ *Diiloŋ-Yalle ce Davidi bĩ-yo u Tieŋo? Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ ciɛra wuɔ:
44 *‹Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
*aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›**
45 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, Davidi fuɔ fɛrɛ duɔ tuɔ bĩ-yo u Tieŋo, u ce niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋo yoŋ?»
46 Uŋ piiye dumaaŋo-na, molo saa da nelma duɔ siɛ-yo. A bãl dii yiiŋgu faŋgu-na, ba saa ji tiraa da holle yuu-yo baa nelma.

23

Baa na suur ãnjĩnamma pigãataamba kuuceŋgu-na
(Marke 12.38-39; Like 11.43,46; 20.45-46)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
2 «*Moisiŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba yaa saaya ba ta ba pigãaŋ nuɔmba-i a wuɔsaaŋgu-i.
3 A ce dumaaŋo-na, da ba waŋ mamaŋ baa-na, na ce-ma; ŋga baa na suur bafamba kuuceŋgu-na. Baŋ waŋ mamaŋ ba sa ce-ma.

† **22:32** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.6 ‡ **22:37** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.5 § **22:39** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 * **22:44** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 110.1

4 Da ba ce ba haa coŋgorni-i hã nuɔmba ta ba kpɛkpɛllɛ aa yagar wuɔ ba siɛ kãyã-bɛi ba
migãaŋ tũu.
5 Ba ce ba wɛima-i hiere ba taara yerre baa-ma. Na saa da, bafamba kuɔlbaa-ba*
maar banamba baamba-i. Aa baŋ naŋ kompammu maŋ, bafamba muumu comieŋa dii
pɔ̃mpɔr banamba waaŋa-na.
6 Da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, sisɔ *Diilonelhãalãdũŋgu maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-
na.
7 Aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba aa ta ba bĩ-ba hãalãtaamba.
8 Jande, namaaŋo-i, baa na yaŋ ba ta ba bĩ-na hãalãtaaŋ namaa. Namɛi baaduɔŋ
namaa aa na hãalãtieŋo dii u diei yoŋ.
9 Mi baa da na bĩɛ moloŋo hĩɛma-na wuɔ na to. Na To dii u diei yoŋ, u yaa dɔrɔ-i-na.
10 Na baa bi ce ba ta ba bĩ-na yuntaaŋ namaa. Na yuntieŋo dii u diei yoŋ, u yaa *Kirsa-i.
11 Umaŋ na yuŋgu-na, u saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo.
12 Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ,
ba ka tɛtɛŋ-yo.»

Sũlma haraa huhurmantaamba-na
(Marke 12.40; Like 11.39-52; 20.45-47)

13 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «*Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa
*Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Na suu *Diiloŋ-nelle
hũmelle-i, namaa fɛrɛ-i na siɛ suur, bamaŋ taaraayaŋ da ba suur na suu-de bɛi.
[
14 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ na-
maa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i a wuo-
ni, aa da na'a na cãrã Diiloŋo-i, na cãrã-yuɔ da agaga wuɔ ba cira namaa faa. Kumaŋ ka
haa-nɛi, ku ka balaŋ cor.]
15 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ na-
maa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na wuɔra gbuo terni-i hiere a taara nuɔmba-i dii-ba na
hũmelle-na. Ŋga umaŋ duɔ gbãŋ suur tĩ, na bir-o na birma a ce u bir balaŋ yaŋ namaa
fɛrɛ-i titirre.
16 «Namaa yirii aa bi cira na pigãaŋ banamba hũmelle. Sũlma haraa-nɛi! Na gbĩɛ-ku
dumaa wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ *Diilodubuɔ yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma,
wɛima sĩ. Ŋga umaŋ duɔ cira: ‹Muɔ baa sɛ̃nɛ maŋ Diilodubuɔ-i-na mi ka ce daama-i.› Da
ku fiɛ balaŋ niɛ niɛ, u saaya u ce-ma.
17 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Diilodubuɔ-i baa sɛ̃nɛ-i
haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Sɛ̃nɛ uŋ yeŋ Diilodubuɔ-i-na ku'i saa ce-yo Diiloŋ-wuoŋo wɛi?
18 «Da na bi ce na ta na piiye wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-terieŋgu
yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma, wɛima sĩ, ŋga umaŋ duɔ cira: ‹Muɔ baa tãmmaŋ-
kũŋgu maŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu dɔrɔ-i-na mi ka ce daama-i›, da ku fiɛ gbãŋ niɛ niɛ, u
saaya u ce-ma.
19 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Mumbuolmuŋ-terieŋgu-i
baa tãmmaŋ-kũŋgu-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Tãmmaŋ-kũŋguŋ yeŋ mumbuolmuŋ-
terieŋgu dɔrɔ-i-na, ku'i saa ce-ku Diiloŋ-kũŋgu wɛi?
20 «Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-terieŋgu yerre-i, kuu dii ŋaa u bĩɛ baa
nimaŋ dii ku dɔrɔ-i-na hiere.
21 Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ Diilodubuɔ yerre-i, kuu dii ŋaa u bĩɛ baa ku tieŋo-i hiere.
22 Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa hiel u niele dɔrɔ-i-na, kuu dii ŋaa kutieŋo bĩɛ Diiloŋo yerre-i
baa u muntĩɛnammu-i hiere.

---

* **23:5** *Yuifubaa-ba taa ba ce Diiloŋ-nelma-i ba pũu kuɔlbaa baa-ma. Da ba'a ba jaal Diiloŋo-i ba biɛ kuɔlbaa-ba famba-i a vaa-ba: unaŋo ba napuɔŋ-na, unaŋo ba yaadãmma-na. Ba ce mafamma-i wuɔ Diiloŋ uŋ hãa-ba *ãnjĩnamma maŋ, ma maama baa karaanu-bɛi.

23 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ na-
maa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na dii Diiloŋo *yufelle-i ka cor baa niifiɛlu-i du sĩnni-na
hiere, a ne da kumaŋ yuŋgu *ãnjĩnamma-na na sa ce-ku: Na sa ce kumaŋ vii, na siɛ bi
tiraa ce kumaŋ faa, na sa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i. Naa naa saaya na yu nyɔlma baa ma yaa
igɛ̃na aa suɔ haa manamma-i ma dɔrɔ.
24 Namaa yirii aa bi cira na pigãaŋ banamba hũmelle. Da na ce na seŋ hũmma-i wuɔ
na sa taara na nyɔŋ baa kilekilebaa, a ne da naŋ nyɔŋ baa nimaŋ ni saa baa nyɔgɔ̃mɛbaa-
ba-i.
25 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ na-
maa; sũlma haraa-nɛi! Naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ saaraa kalni honni-i aa yaŋ ni hɔmmu
yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ na kũɔma yaa da welewele aa yaŋ na hɔmmu yu
baa cuosĩnni baa nenemuŋgu.
26 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Saaraaŋ kalni hɔmmu
yaa igɛ̃na, na ka da ni honni bi kuɔŋ.
27 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ na-
maa; sũlma haraa-nɛi! Naa dii ŋaa cĩncuɔŋa maŋ baŋ puu-ya baa pilammu a ta a ne da
fafamma, a ne da a hɔmmu yuu baa kokonni baa hũlãbabalaaŋgu.
28 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i. Nuɔŋ da ba da-na, ba cira: ‹Bamaŋ wuɔyaaŋ Diiloŋ-
hũmelle-i fafamma ba yaa daaba-i.› A ne da na hɔmmu yuu baa huhurma baa balaaŋgu.
29 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ na-
maa; sũlma haraa-nɛi! Na siire ta na ma *Diilopɔpuɔrbiemba cĩncuɔŋa-i aa ta na tuɔlnu
bamaŋ siire wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma aa ku ba waaŋa-i
30 aa ta na piiye wuɔ: ‹Kuɔ ii naa waa i bĩncuɔmba bãaŋgu-na, ii naa saa cu ba huoŋ-nu
Diilopɔpuɔrbiemba komma-na.›
31 Terieŋgu faŋgu-na, na pigãaŋ wuɔ bamaŋ kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i namaa
bĩncuɔmba.
32 Ku faa! Gbãaŋ na cor baa na bĩncuɔmba maacemma-i na ka bãl-ma.
33 Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Diiloŋo ce niɛ aa u siɛ ka caa namaa?
34 Niɛŋ, mi ka saaŋ Diilopɔpuɔrbiemba hã-na, baa nelnurãamba a naara ãnjĩnamma
pigãataamba namba. Da ba kã, na ka ko banamba bɛi, aa gbu banamba dɛnniŋ aa
muo banamba na *Diilonelhãalãdũnni-na. Na ka nyaa ba huoŋ-nu nilɛiŋa-na hiere ce-ba
kpãncɔ̃lgũɔ.
35 Terieŋgu faŋgu-na, baŋ fiɛŋ bamaŋ ko-ba hiere a doŋ Abɛl-na a ji hi Barasi biɛŋo-i
Sakari-i, naŋ kuɔ umaŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu hɔlma-na baa Diilodubuɔ-i, Diiloŋo ka
haa-ma hã namɛi baa-ma hiere.
36 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Diiloŋo ka haa nuɔŋ daaba kuliiŋgu maama-i hiere
hã fiɛfiɛ ku nuɔŋ namɛi baa-ma.»

Yesu kũɔma siɛŋ baa Yerusalɛmutaamba-i
(Like 13.34-35)

37 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «E Yerusalɛmutaaŋ namaa! Namɛi kuɔŋ *Di-
ilopɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ duɔ saaŋ umaŋ hã-na, na bel diiloŋo-i naŋ kutieŋo-i baa
tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-yo. Mɛi ciɛ ji gbɛ̃; mi na'a mi tigiiŋ-na ŋaa kũɔnaŋ uŋ tigiiŋ u biemba-i
dumaa aa pũl-bɛi. Ŋga na saa hũu-ma.
38 Kuŋ hii terieŋgu maŋ fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo ka yaŋ na nelle-i hã-na.
39 Aa mi tũnu-nɛi, da na saa ji ta na cira: *‹Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo›*† na siɛ
tiraa da mi yufelle.»

† **23:39** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.26

24

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Marke 13.1-13; Like 21.5-19)

1 Yesuŋ juɔ hel *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ta, u *hãalãbiemba kã u wulaa ka ta ba piiye baa-
yo wuɔ u ne Diilodubuɔ-i kɛrɛ u mamma faa.
2 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i, yiiŋgu
dii baa yiiŋgu ku ka fara hiere hĩɛma-na!»
3 Uŋ kaa hi *Olivi-tibinni tãnuŋgu-i, wuɔ tĩɛna. U hãalãbiemba piɛ kã u wulaa ba kula,
a ka yuu-yo wuɔ: «Itie, niŋ waaŋ nelma maŋ daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce niɛ suɔ
ŋ jommaŋ-huɔŋgu-i baa miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-i?»
4 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ moloŋo ji pira-nɛi.
5 Nuɔmba bɔi ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de ba diele. Umaŋ duɔ jo, u ka cira Diiloŋ uŋ
saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba bɔi.
6 Na ka da bɛrru ce terni-na hiere. Ŋga da na ji ta na da-ma, baa na tie holle, mafamma
saaya ma ce, ŋga miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huɔŋgu faŋgu-na.
7 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa. Nyulmu kaa ta mu suur
aa hĩɛma kaa ta ma sagalla terni nanni-na.
8 Nifanni-i daani-i hiere hãaŋo. Ku domma'i dumaaŋo-na.
9 «Ba kaa bel-na ce-na sũlma aa ko-na. Ba ka bigãaŋ-na nilɛiŋa-na hiere mɛi maama-na.
10 Huɔŋgu faŋgu-na, nuɔmba bɔi kaa nanna Diiloŋ-hũmelle-i. Ba kaa hel ba-naa honniŋ
aa bigãaŋ ba-naa.
11 Nuɔmba bɔi ka jo ji ta ba tãal nuɔmba-i wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka
pira nuɔmba bɔi.
12 Ãmbabalma kaa ta yaaŋga nuɔmba-na a ce ba bɔi siɛ tiraa ta ba ce nelnyulmu-i.
13 Ŋga umaŋ duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor.
14 *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma ka wuɔra waŋ terni-na hiere nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere
ba suɔ-ma aa fiɛfiɛ-i-na miwaaŋo tĩmma suɔ da ma hi.»

(Marke 13.14-23; Like 21.20-24)

15 «Nuɔni maŋ da ŋ kalaŋ terieŋ daaku-i, ŋ gbãŋ kpelle ŋ suɔ ku yuŋgu-i. Diiloŋ uŋ
puɔraa Daniɛl waŋ Terbĩɛnatieŋo maŋ maama-i,* da na ji da u juɔ ji tĩɛna *Diilodubuɔ-i-
na,
16 bamaŋ da ba waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã tãnniŋ.
17 Umaŋ duɔ ji waa u dũŋgu dɔrɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar, u baa cira u suur biɛ bĩŋkũŋgu.
18 Umaŋ duɔ ji waa suoŋ-nu, u baa cira u jo cĩiŋ-nu ji biɛ waaŋ-joŋgoruo.
19 «Kusũntaamba-i baa bientaamba-i sũlma haraa-bɛi yinni fanni-na.
20 Taa na cãrã Diiloŋo-i ku baa ji ce waaŋ-huɔŋgu aa ku baa ji waa *yitĩɛnaŋgu.
21 Diiloŋ uŋ jĩɛna miwaaŋo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ temma-i saa da nel-
biliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa yaahuolo daayo temma sa ji tiraa da-ba dede.
22 Kuɔ Diiloŋo saa naa hiel kunaŋgu yiŋ daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u yufelleŋ
hilaa bamaŋ nuɔ-i, u ka ne ba yaa-i aa parra yiŋ daani-i.
23-24 «Coikartaamba ka ta ba jo. Umaŋ duɔ jo, u ka cira Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ,
u yaa ufaŋo-i. Banaŋ ba'a bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bɔi baa himma
bɔi da ba gbãŋ pira halle Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋo-na, umaŋ
duɔ ji gbɛ̃-na wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, uu dii bande, sisɔ uu dii daalɛi, baa
na hũu-ma; u tãal-na.
25 Muɔ fuɔ, mɛi gbuɔya-nɛi jĩna.
26 «Terieŋgu faŋgu-na, moloŋ duɔ ji gbɛ̃-na wuɔ: ‹*Kirsa juɔ; uu dii hĩɛŋgu-na›, baa na kã;
u tãal-na. Da ba bi gbɛ̃-na wuɔ: ‹Niɛŋ, uu dii fuo bande›, ba tãal-na; baa na hũu-ma.

---

* **24:15** Daniɛl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

27 Diiloŋ uŋ nyiɛsɩ̃ŋ dumaa nuɔmba da-yo a doŋ bãpagũŋgu-na ka jũŋ bãsuuruŋgu-na,
*Moloŋ-Biɛŋ duɔ jo, ba ka da-yo dumɛi.
28 Bɩ̃ŋkũkuliiŋ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.»

(Marke 13.24-31; Like 21.25-33)

29 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bãl, *bãaŋgu ka bir cure, cɛiŋo ka ce da bɩ̃ntũu. Mɔɛŋa ka par diire, aa bɩ̃mbɩ̃nni maŋ dii dɔrɔ-i-na hiere ni ka hel ni fonni-na.*†
30 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i *Moloŋ-Biɛŋo dãnyuɔ ka carra dɔrɔ-i-na. Duɔ carra, nuɔmba-i
hiere hɩ̃ɛma-na ba ka haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba gbu ba kaal. Da ba'a ba ne, ba ka
da u hiire u jo baa duherru. Ba ka da u yuntesɩ̃nni-i baa u bɔbɔima-i.
31 Huɔŋgu faŋgu-na, na ka da ba buu yɛrre maŋ bãmbãale diele-i. Da ba bu-de terieŋgu
maŋ nuɔ-i, u ka ce u *dɔrpɔpuɔrbiemba wuɔra terni-na hiere a tigiiŋ u yufelleŋ hilaa
bamaŋ nuɔ-i ba waa terduɔŋ-nu.
32 «Na saa da *yensãaŋgu-i wɛi? Da na ji da ku caa fiɛlu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na bi suɔ
kerre ifɛlle hii tɩ̃.
33 Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duɔŋ ta ma ce huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na
saaya na suɔ wuɔ Moloŋ-Biɛŋo jomma piyaa.
34 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuɔmba namba aa ba
suɔ ku.
35 Dɔrɔ-i baa hɩ̃ɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo dede.»

(Marke 13.32-37; Like 17.26-30,34-36)

36 «Ŋga kumaŋ ŋaa yiiŋgu faŋgu fɛrɛ-i, baa huɔŋgu-i, molo sa suɔ-ku. Halle
*dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i dɔrɔ-i-na baa Bɛpolŋ fuɔ fɛrɛ-i ba sa suɔ-ku. U To yaa
suyaaŋ-kuŋ u diei yoŋ.
37 Kumaŋ ciɛ *Nowe bãaŋgu-na, *Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ku temma ka ce.
38 Nowe bãaŋgu-na, aa diilobuɔ suɔ duɔ dãa, nuɔmba naa gonya niiwuoni baa kolma
baa cɛjãlle a ji hi yiiŋgu maŋ Noweŋ suurii begubuɔ-i-na.
39 Ba saa suɔ wuɔ wɛima jo dii. Ba juɔ'a ba ne da diilopepetieŋo naŋo-i duɔŋ tuɔ dãa.
Hũmma wuo-ba hiere kpɛ̃mmu!‡ Moloŋ-Biɛŋ duɔ ji'a u jo, ku ka tugol nuɔmba-i dumɛi.
40 Nuɔmba hãi gbãa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ unaŋo-i.
41 Caamba hãi gbãa waa ta ba sɔrɔŋ, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ unaŋo-i.
42 Terieŋgu faŋgu-na, baa na gonya duɔfũmmu, na saa suɔ na Tieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i.
43 Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo uŋ ka suur-niɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i isuɔŋgu-na, ŋ ka tɩ̃ɛna
cie-yo, ŋ siɛ yaŋ u ji kanu ŋ dũŋgu-i.
44 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na tigiiŋ na fɛrɛ. Naŋ'a na saa tɩ̃ɛna baa-ma wuɔ Moloŋ-
Biɛŋo ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u bi jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i.»

Maacembiemba hãi maama
(Like 12.41-48)

45 «Da ŋ nu wuɔ maacembiloŋo maŋ vii aa tuɔ cɛ̃, u yaa umaŋ u yuntieŋo kãa nelle aa
haa-yo u namaacembiemba namba yuŋ-nu u tuɔ hã-ba niiwuoni-i fafamma.
46 U yuntieŋ duɔ ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i fafamma, fuɔ yuŋgu dɔlaa.
47 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Yuntieŋo ka haa-yo u nagãŋ-niini yuŋ-nu hiere.
48 Ŋga da ku waa maacembilobabalaŋo, u ka tuɔ jɔguɔŋ wuɔ u yuntieŋo siɛ jo fiɛfiɛ,
49 aa doŋ tuɔ muo u nabaamba-i, aa tɩ̃ɛ tuɔ wuo aa tuɔ wuɔra u nyɔŋ kolma baa
konyɔrãamba.
50 Uŋ'a u saa tɩ̃ɛna baa yiiŋgu maŋ maama-i, baa huɔŋgu maŋ maama-i, u yuntieŋo jo
huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i.
51 Duɔ jo ji da-yo dumaaŋo-na, baŋ ka haa kumaŋ huhurmantaamba-na, u ka haa ku
yaa yuɔ. Kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.»

---

† **24:29** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10 baa 34.4. ‡ **24:39** Miwaaŋo jɩ̃namman-sɛbɛ (Genèse) 6–7

25

Nyɔnyuriimba naŋ maama

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «*Diiloŋ-nelle suurmaŋ-
kũŋgu ka waa ŋaa biemba cĩncieluo naŋ kũŋgu: Ba siire isuɔŋgu naŋgu-na a biɛ ba
fitĩmbaa-ba-i wuɔ ba ka jãrã dɔrbiɛŋo.
2 Ba hɔlma-na, ba ndii cɛ̃ aa ba ndii baamba namba sa cɛ̃.
3 Bamaŋ sa cãaŋ ba biyaa ba fitĩmbaa-ba-i aa ba saa biɛ namma bel ba naŋ-na.
4 Bamaŋ cãaŋ, bafamba biɛ ba baamba-i aa biɛ namma bel ba naŋ-na wuɔ ba sa suɔ
wɛimaŋ maa-na.
5 Baŋ kãa, dɔrbiɛŋo jomma ka ce pãnna, ba kor duɔfũŋ hiere.
6 «Isuɔholleŋ juɔ hi, ba nu molo piiye da gbagaga wuɔ: ‹Dɔrbiɛŋo'i juɔŋ daayo! Hilaaŋ
na jãrã-yuɔ!›
7 Ba sire ku yaa nuɔ-i ba hieroŋo-i, ta ba migãaŋ ba fitĩmbaa-ba-i.
8 Bamaŋ saa biɛ namma-i, ba ta ba piiye baa bamaŋ biyaa wuɔ: ‹I namma tĩɛ, i
fitĩmbaa-ba ce da ba dĩŋ; na sa hã-ye manamma wɛi?›
9 Bamaŋ biyaa namma-i ba cira: ‹Miɛ iŋ biyaa mamaŋ, ma siɛ gbɛ̃ i calnu-mɛi. Kumaŋ
bɔyaa, kãaŋ na ka sãa manamma na jo.›
10 Ba sire ku yaa nuɔ-i da ba ka sãa. Baŋ taa, dɔrbiɛŋo jo. Ba ndii baamba suur baa-yo
kãlleŋ-dũŋgu-na aa ba gbonu-kuɔ.
11 Daabaŋ kaa jo, ba jo ji ta ba muo dũŋgu-i wuɔ ba hĩl-ku ba suur.
12 Dɔrbiɛŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Mi sa suɔ namaaŋo-i, mi siɛ fuo-ma nɛi!›»
13 Yesu wuɔ miɛl gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Terieŋgu faŋgu-na, baa na gonya
duɔfũmmu. Na sa suɔ *Moloŋ-Biɛŋo jommaŋ-yiiŋgu ka feŋ bĩ u jommaŋ-huɔŋgu.»

Ba sa biɛra japũŋgu hĩɛŋ-nu gbãŋgbãŋ
(Like 19.11-27)

14 «*Diiloŋ-nelle kũŋgu ka waa ŋaa naacolŋo maŋ wuɔ u kã nelle aa bĩ u maacem-
biemba-i a ji hã-ba u gbeiŋa-i.
15 U hãa unaŋo-i tãmabaa-ba* ndii, aa hã unaŋo-i ba hãi, aa hã siɛliŋ-wuoŋo-i u diei. U
niɛ ba fɔ̃ŋgɔ̃baa-baŋ hii ba ce mamaŋ aa hã-ba saanu baa ku yaa-i, aa ta.
16 Umaŋ daa tãmabaa-ba ndii-i, u pãŋ kã ka doŋ tuɔ bibirre u naŋga baa u waaŋa-i ji
da u gbeinyuŋo temma.
17 Umaŋ daa tãmabaa-ba hãi maaduɔma; fuɔ-i a bi ji da u gbeinyuŋo temma.
18 Umaŋ daa u diei u bir yaŋ aa kã ka hĩŋ fuoŋgu fuo u wuoŋo-i.
19 «Ba yuntieŋ uŋ taa dumaaŋo-na, u kaa vaaya. Uŋ juɔ jo, u bĩ-ba ji tuɔ yuu-ba.
20 Uŋ ŋa naa hã umaŋ tãmabaa-ba ndii-i, u piɛ pigãaŋ-yo tãmabaa-ba ndii daayo-i aa
cira: ‹Yuntie, niŋ ŋa naa hã-mi tãmabaa-ba ndii maŋ, mi tiraa da ba temma naara-bɛi;
ba yaa daaba.›
21 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ku faa, maacembiloviiyoŋ nuɔ. Niŋ suyaa cɛkũɔ kũŋgu
belma, mi ka hã-ni bãmbãale kũŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bãaŋgu-i baa-mi.›
22 «Uŋ ŋa naa hã umaŋ tãmabaa-ba hãi, u piɛ aa cira: ‹Yuntie, niŋ ŋa naa hã-mi
tãmabaa-ba hãi maŋ, mi daa ba hãi naŋo naara-bɛi, ba yaa daaba.›
23 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ku faa, maacembiloviiyoŋ nuɔ. Niŋ suyaa cɛkũɔ kũŋgu
belma, mi ka hã-ni bãmbãale kũŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bãaŋgu-i baa-mi.›
24 «Uŋ ŋa naa hã umaŋ u diei, u piɛ aa cira: ‹Yuntie, mi suyaa miɛ naŋ kũŋgu dii kpelle,
nuɔ da ŋ saa kũ suoŋgu maŋ, ŋ kar kufaŋgu dĩmma yaa-i; da ŋ saa duu dĩmma maŋ, ŋ
kar ma yaa-i.
25 Mɛi kãalãayã aa kã ka hĩŋ fuoŋgu fuo ŋ gbeiŋa-i, a yaa daaya.›

---

* **25:15** Bafamba tãma diei gbãa pã goŋguonaŋo-i bieŋ cĩncieluo baa a ndii.

26 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Maacembilobabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i, yentieŋ
nuɔni maŋ daani-i, nii naa suɔ wuɔ da mi saa kũ suoŋgu maŋ, mi kar kufaŋgu dĩmma
yaa-i; aa da mi saa duu dĩmma maŋ, mi kar ma yaa-i,
27 bige-i ciɛ ŋ saa kã ka jĩna mi gbeiŋa-i gbeindũŋ-nu? Miŋ juɔ dɛ-i-na mii naa saa jo ji
da a huonaana mi hũu-ya wɛi?›
28 Aa naa cira: ‹Hũyãaŋ tãma maŋ u wulaa na hã umaŋ daa tãmabaa cĩncieluo-i baa-
yo!
29 Umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka naara u kũŋgu-i a ce ku yure baa-yo, ŋga umaŋ duɔ saa
da, cɛllɛ kũŋgu maŋ dii baa-yo, ku hũu.
30 Aa maacembiloŋo faŋo-i daayo-i, u siɛ bi gbãa cii muonu caŋga, hielaaŋ-yoŋ fuoreŋ
dii kukulma-na. Duɔ tĩɛ dii terieŋgu-na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.›»

Da ŋ duu kumaŋ, ŋ ji kar ku yaa-i

31 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋ duɔ ji jo u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-jomma-i baa
*dɔrpɔpuɔrbiemba-i u ka tĩɛna u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na.
32 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka tigiiŋ u yaaŋga-na u fiɛl nelfafaamba-i hiel-ba
nelbabalaamba-na ŋaa ãncĩinaŋ uŋ fiɛl tũlmba-i dumaa hiel-ba yɛrmba-na
33 a jĩna tũlmba-i u nadieŋ-na aa yɛrmba-i u nanyuɔŋ-nu.
34 «Bamaŋ da ba ji waa u nadieŋga-na ba yaa nelfafaamba-i; u ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Juɔŋ, mi
To ciɛ baa namaaŋo-i. *Diiloŋ-nelle migãaŋ dii miwaaŋo jĩnammaŋ-huɔŋgu ta di cie-na,
juɔŋ na ji ta na ce na bãaŋgu-i diɛ.
35 Na saa da, nyulmu taa mu ko muɔ, na hã-mi niiwuoni mi wuo. Hũŋkuɔsĩnni waa-
miɛ, na hã-mi hũmma mi nyɔŋ. Mi kãa na wulaa, na hũu-ma mi har-nɛi.
36 Mi waa bebelle, na hã-mi nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi jaŋ, na kã
ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na kã ka jaal-mi.›
37 «Duɔ waŋ mafamma-i, nelfafaamba ka bir yuu-yo wuɔ: ‹Itie, i daa-ni nyulmu-na
yaku-i aa i hã ŋ wuo? Yiiŋ haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni waa-niɛ aa i hã-ni hũmma-i ŋ nyɔŋ?
38 Yiiŋ haku-i ŋ juɔ i wulaa i hũu-ma ŋ har-yiɛ? Aa yiiŋ haku-i i daa-ni bebelle i hã-ni
nyarkpãtãnni-i ŋ cĩnnu ŋ kũɔma-i?
39 Ŋ taa ŋ jaŋ yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na yaku-i i kã ka ne-ni?›
40 «U ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ taa na ce-ma na hã mi
baamba-i baa ba hãasĩmma-i, kuu dii ŋaa na taa na ce-ma na hã muɔmɛi.›
41 «Ku huoŋgu-na, u ka bir waŋ baa bamaŋ dii u nanyuɔŋgu-na wuɔ: ‹Halaaŋ mi caaŋ-
nu, Diiloŋo gãaŋ baa namaa fuɔ! Dãŋgbɔguɔŋgu maŋ diyaa ta ku cie *Sitãni-i baa u
pɔpuɔrbiemba-i, taa na kã ku yaa nuɔ-i!
42 Na saa da, nyulmu taa mu ko-muɔ, na saa hã-mi niiwuoni mi wuo. Hũŋkuɔsĩnni
waa-miɛ, na saa hã-mi hũmma mi nyɔŋ.
43 Mi kãa na wulaa, na saa hũu-ma mi har-nɛi. Mi waa bebelle, na saa hã-mi
nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi jaŋ, na saa kã ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na,
na saa kã ka jaal-mi.›
44 «Duɔ waŋ mafamma-i, ba ka cira: ‹Itie, i daa nyulmu taa mu ko-ni yaku-i aa i yagar
wuɔ i siɛ hã ŋ wuo? Yiiŋ haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni-i waa-niɛ aa i balaŋ-ni hũmma-i? Yiiŋ
haku-i nuɔ-i ŋ juɔ i wulaa aa i saa hũu-ma ŋ har-yiɛ? Aa yiiŋ haku-i nuɔ-i i daa-ni bebelle
i saa hã-ni nyarkpãtãnni-i ŋ cĩnnu ŋ kũɔma-i? Ŋ taa ŋ jaŋ yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na
yaku-i aa i saa kã ka ne-ni?›
45 «U ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ ŋa naa ta na yagar ma
cemma da na hã mi baamba-i baa ba hãasĩmma-i, kuu dii ŋaa na taa na yagar da na
ce-ma hã muɔmɛi.›
46 Terieŋgu faŋgu-na, bafamba ka ta ba kã dãamuŋ-nelleŋ aa nelfafaamba ta ba kã
Diiloŋ-nelleŋ.»

26

Ba saa Yesu belmaŋ-maama-i
(Marke 14.1-2; Like 22.1-2; Nsãa 11.47-53)

1 Yesuŋ juɔ waŋ nel daama-i hiere tĩ, wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
2 «Ma sĩ na suyaa wuɔ yinni hãi tĩyãa aa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu da ku hi kɛ? Da ku hi, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i a hã ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.»
3 Yibieŋa faŋa-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa tigiiŋ ba-naa *Diilojigãntaamba yuntieŋo dumɛlle-na, ba taa ba bĩ-yo Kayifu,
4 a saa-ma baŋ ka ce dumaa bel Yesu-i ko-yo.
5 Ba taa ba piiye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaaŋgu yinni-na ni ma'i sĩ ku ka du.»

Ciɛŋo naŋo kũɔna natikolo-hũmma Yesu yuŋgu-na
(Marke 14.3-9; Nsãa 12.1-8)

6 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa Betani, *jardãamaŋ waa Simɔ maŋ nuɔ-i u dumɛlle-na.
7 Ciɛŋo naŋ wuɔ kã u wulaa baa sukpekpelluŋ-natikolo naŋo *alabati-kamoeleŋ. Yesubaa-ba waa ta ba wuo niiwuoni. Wuɔ kã ka kũnna-yuɔ Yesu yuŋgu-na.
8 *Hãalãbiembaŋ daa kufaŋgu-i, ba hɔmmu gbuu pãŋ guɔla. Baa ta ba piiye wuɔ: «Bige-i ciɛ u bĩɛna natikolofɛfɛiŋ daayo-i?
9 Uu naa gbãa suor-o a da gbeibuɔ a calnu hã sũntaamba-i do!»
10 Yesu wuɔ suɔ baa-ba; wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na piiye na guɔla ciɛŋo huɔŋga-i? Uŋ ciɛ kumaŋ miɛ daaku-i, ku faa.
11 Na saa da, sũntaamba dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi siɛ tĩɛna baa-na gbula.
12 U kũɔna natikolo daayo-i miɛ tuɔ cie mi kuliiŋ-yiiŋgu yaa-i.
13 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Neldɔdɔl daama da ma waŋ terieŋgu terieŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ciɛŋ daa uŋ ciɛ mamaŋ daama-i, ma ka bi waŋ nuɔmba suɔ-ma.»

Yuda suoraa Yesu-i
(Marke 14.10-11; Like 22.3-6)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, baŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ sire kã *Diilojigãntaamba yuntaamba wulaa
15 ka yuu-ba wuɔ: «Da mi kãyã-nɛi na bel Yesu-i, na ka hã-mi bige-i?» Baa kãŋ bafamba warbieŋ komorre baa cĩncieluo a hã-yo.
16 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yuda wuɔ doŋ tuɔ ne uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tigiima-i
(Marke 14.12-16; Like 22.7-13)

17 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋgu yidĩɛlãŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ŋ taara i ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i hie a hã-ni?»
18 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ nelleŋ-huɔŋga-na mɛlŋ daayo wulaa, na ka waŋ baa-yo wuɔ: ‹Hãalãtieŋ wuɔ ku hii u wulaa tĩ, u ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i naŋ terieŋ-nu'i baa u hãalãbiemba-i.›»
19 Hãalãbiemba ta kã nelleŋ-huɔŋga-na ŋaa Yesuŋ bi waaŋ-ma dumaa ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.

Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni wuoma-i
(Marke 14.17-21; Like 22.14; Nsãa 13.21-30)

20 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba kã ka tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i.
21 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Na hɔlma-na unaa ka hel mi huoŋ-nu.»
22 Ba yammu pãŋ vãa hiere; baa doŋ ta ba yuu-yo, wulawula wuɔ: «Itie, muɔmɛi wɛi?»

23 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ wuyaaŋ baa-mi kaladuɔŋgu-na u yaa ka hel mi huoŋ-nu.
24 *Moloŋ-Biɛŋo ka ku ŋaa maŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na dumaa; ŋga umaŋ ka hã-ba
baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa-yuɔ! Bɔlbɔl uu naa baa hoŋ.»
25 *Yuda wuɔ suuye u yufieŋa-i aa naa cira: «Hãalãtie, muɔmɛi wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Ɩ̃ suɔ-ma ŋ yaŋ muɔ.»

(Marke 14.22-25; Like 22.15-20; Kor. dɩ̃ɛ. 11.23-25)

26 Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã u
hãalãbiemba-i aa cira: «Hũyãaŋ mi kũɔma yaa-i daama na wuo.»
27 Ku huoŋgu-na, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na, aa jaal Diiloŋo-i aa hã-ba baa-yo aa cira:
«Nyuɔŋ hiere,
28 mi tãmma yaa-i, *tobisɩ̃nniŋ-tãmma yaa-i. Ma ka kũnna pir nuɔmba bɔi
ãmbabalma.
29 Mi tũnu-nɛi: Da ma hel fiɛfiɛ-i-na, ni mi To nelleŋ sɩ̃, mi siɛ tiraa nyɔŋ duvɛ̃ŋo baa-
na.»
30 Ku huoŋgu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa sire ta ba kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-
na.

Yesu gboya Piɛr wuɔ u ka cɩ̃ina-yuɔ
(Marke 14.27-31; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)

31 Baŋ kãŋ hũmelle-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-
nelma-na wuɔ:
‹*Mi ka ko ãncɩ̃inaŋo-i*
aa yaŋ tũlmba pisãllã hiere›*
ma yaa ka da-mi isuɔŋ daaku-na. Na ka nanna-miɛ na hieroŋo-i hiere.
32 Ŋga da mi sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»
33 Piɛr wuɔ cira: «Banaŋ da ba fiɛ nanna-niɛ hiere, muɔ fuɔ, mi cɛraa mi nanna-niɛ
gbula.»
34 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Isuɔŋ daaku-na, kɔhɔldɩ̃ɛlãŋo siɛ hi
bu, ŋ ka cɩ̃ina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»
35 Piɛr wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-ba ba hãi-i-na, fuɔ cɛraa u
cira u sa suɔ-yo. Hãalãbiemba namba-i hiere baa bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba hii Getisemane
(Marke 14.32-42; Like 22.39-46; Nsãa 18.1)

36 Yesubaa-ba kaa hi terieŋgu naŋgu-i ba bɩ̃-ku Getisemane. Yesu wuɔ gbɛ̃ u
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Tĩɛnaanaŋ bande aa mi kã dii daalɛi ka cãrã Diiloŋo-i aa bir jo.»
37 Aa naa kã baa Piɛr baa Sebede bɛpuɔmba-i ba hãi-i-na.† Uŋ kãa terieŋgu-na, u huɔŋga
doŋ ta ka guɔla aa korma tiraa ta ma da-yo.
38 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga, tɩ̃ɛnaanaŋ bande-i-na na cie-mi; baa na
duɔfũŋ.»
39 Aa kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna nisɩ̃ŋ u yuŋgu-i hɩ̃ɛma-na aa cira: «Baba, da ŋ'a ŋ ka gbãa,
hiel-muɔ yaahuolo daayo-na. Ŋga baa cira ŋ fer-muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»
40 Ku huoŋgu-na, wuɔ bir jo u hãalãbiemba siɛi baaŋ daaba wulaa, a jo ji da ba kuraa
duɔfũŋ. Wuɔ pɩ̃ŋ-ba aa naa tuɔ piiye baa Piɛr wuɔ: «Halle na saa gbãa tɩ̃ɛna da huɔŋgu
cɛllɛ baa-mi!
41 Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diiloŋo-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na kuubabalaaŋgu
cemma-na. Ãnfafamma cemmaŋ-maama dii nelbiloŋo huɔŋga-na, ŋga ku fɔ̃ŋgũɔ yaa si
dii-yuɔ.»
42 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bir ta ka cãrã Diiloŋo-i. Uŋ waaŋ mamaŋ gboluoŋgu
faŋgu-na, u ciɛra: «Baba, da kuɔ yaahuolo daayo saaya u da-mi, wɛima sɩ̃, ma ce niŋ taaraŋ
ma ce dumaa.»

---

* **26:31** Sakari (Zacharie) 13.7 † **26:37** Sebede bɛpuɔŋ daaba-i ba gbɛ̃ Sake baa Nsãa. Niɛŋ 4.2.

43 Aa naa bir jo u hãalãbiemba wulaa jo ji da duɔfũmmu kuure-bɛi.
44 Wuɔ bir ta ka tiraa cãrã Diiloŋo-i baa ãndaduɔŋ daaku yaa-i. Ku ce i siɛi.
45 Uŋ juɔ kufaŋgu-i, wuɔ jo ji gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Na saa ye dumaa duɔfũmmu-na wɛi? Ku piyaa. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba-i baa *Moloŋ-Biɛŋo-i.
46 Siireŋ i ta! Umaŋ ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo, u saa maa!»

Yesu belma hii
(Marke 14.43-50; Like 22.47-53; Nsãa 18.2-12)

47 Nelma saa tĩ Yesu nuŋgu-na; ba'a ba ne da baŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-i u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, u juɔ ji tuɔ yiɛra baa nelpũŋgu naŋgu u huoŋgu-na. Banamba waa baa jigãmmu, banamba bɔ̃ɛŋa. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba yaa puɔraa-ba.
48 A ne da baŋ'a ba jo, Yuda naa gboya-bɛi wuɔ: «Da mi ka pũrã umaŋ da mi jaal-o, u yaa-i; na bel-o.»
49 Baŋ kãa ka hi, Yuda wuɔ pãŋ piɛ Yesu caaŋ-nu aa cira: «Hãalãtie, jaaluŋgu yaa-i!» Aa kã ka pũrã-yuɔ.
50 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, niŋ juɔ mamaŋ nuɔ-i ce-ma.»
Bamaŋ juɔ baa Yuda-i baa pãŋ piɛ bel Yesu-i.
51 Bamaŋ waa baa Yesu-i, unaŋ wuɔ fa u jigãŋga-i hiel-ka a jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo tũŋgu-i a kar-ku.
52 Yesu wuɔ cira: «Dii ŋ jigãŋga-i ka foguoŋgu-na. Ŋ saa da, umaŋ duɔ tuɔ ce bɛrru-i baa jigãŋga, jigãŋga'i ji wuyaaŋ-yoŋ.
53 Ŋ daa niɛ sĩ mi siɛ gbãa muo mi natiɛŋa mi To-i-na wɛi? Aa da ŋ bi da mi muyaa mi natiɛŋa yuɔ, hoi huɔŋgu-i baa huɔŋgu-i, uŋ ka saaŋ *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ ba ji kãyã-miɛ, ba ka cor pũnni cĩncieluo baa ni hãi.
54 Ŋga da ba jo, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma ka ce niɛ aa gbãa ce? Diiloŋ wuɔ ma ce dɛ'i nuɔ-i.»
55 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ. Yinni maŋ joŋ mi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, bige-i ciɛ na saa bel-mi terieŋgu-na?
56 Ŋga *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma saaya ma ce, ku'i ciɛ.» Hãalãbiemba gbar hiere aa nanna-yuɔ.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa
(Marke 14.53-65; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.12-14,19-23)

57 Baŋ bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo Kayifu terieŋ-nu. U yaa waa *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i. *Ãnjĩnamma pigãataamba-i baa nelle bĩncuɔmba waa tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.
58 Baŋ kãŋ baa Yesu-i, Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu. Baŋ kaa hi Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-i, wuɔ suur tĩɛna baa maacembiemba-i duɔ ne kuŋ ka cor dumaa.
59 Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo,
60 ŋga ma saa dɔl-ba. Nuɔmba bɔi juɔ ji kar coima haa-yuɔ. Ku huoŋgu-na, banamba sire ba hãi
61 ta ba piiye wuɔ: «U ciɛra wuɔ fuɔ gbãa muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siɛi.»
62 Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ sire yiɛra aa naa cira: «Naacolŋ nuɔ, baŋ cãl-niŋ naŋ'a niɛ?»
63 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i wɛi? Nuɔnɛi Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i wɛi? Da kuɔ nuɔnɛi, hiel ŋ niele-i Cicɛ̃lmantieŋo-na aa ŋ siɛ-ma i ne.»

64 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi. Aa mi gbar-ma baa-na: A doŋ fiɛfiɛ daayo-na, na ka da
*Moloŋ-Biɛŋo tĩɛnaana Itieŋo caaŋgu-na, na ka da u hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ jo baa duherru.»‡
65 Terieŋgu faŋgu-na, Diilojigãntaamba yuntieŋo huɔŋ kaa pãŋ guɔla. Wuɔ pãŋ fa fuɔ
fɛrɛŋ joŋgorbaa-ba-i taalnu-bɛi aa naa cira: «U tuoraaya Diiloŋo-i! Ii si dii diɛ ka tiraa yuu
moloŋo; ma ciɛ miɛ fɛrɛ-i i yufelleŋ!»
66 Aa naa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Uŋ tuoraaya Diiloŋo-i, namaa na'a niɛ?»
Nuɔŋ baa cira: «U cãlãa, u saaya komma.»
67 Aa naa ta ba tu taalni u yaaŋga-na aa ta ba dudul-o. Banamba ta ba caa u tũnni-i.
68 Da ba muo-yo, ba cira: «Da kuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i, suɔ
umaŋ muyaa-ni i ne!»

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Marke 14.66-72; Like 22.56-62; Nsãa 18.15-18,25-27)

69 Baŋ taa ba muo Yesu-i huɔŋgu-na, Piɛr waa tĩɛna dumɛlleŋ-huɔŋga-na. Maacem-
biloŋo§ naŋo piɛ kã u wulaa ka cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ bi waa baa Galiletaaŋ Yesu daayo-i
kɛ?»
70 Piɛr wuɔ hel-kuɔ nuɔmba yaaŋga-na hiere. U birii yuu ciɛŋo-i wuɔ: «Ŋ taara ŋ waŋ
wuɔ niɛ?»
71 Aa naa sire ta tuɔ kã fondumɛlle-na. Ciɛŋo naŋo tiraa da-yo aa tuɔ piiye baa bamaŋ
terieŋgu-na wuɔ: «Naacolŋ daa u waa baa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i.»
72 Piɛr wuɔ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i.»
73 Kuɔ ku ce cɛllɛ, bamaŋ waa, baa piɛ Piɛr caaŋ-nu ka cira: «Coima saa fa, unaŋo'i
nuɔŋo-i. Da ŋ ta ŋ piiye, ba pãŋ suɔ niŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»
74 Piɛr wuɔ pãŋ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da kuɔ mi kar
coima, Diilo baa yaŋ-mi!» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, kɔhɔldĩɛlãŋo doŋ
tuɔ bu.
75 Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i
siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi», maa pãŋ tĩɛnu-yuɔ. Wuɔ hel gbuu pãŋ tuɔ kaal.

27

Ba kãa baa Yesu-i Pilati wulaa
(Marke 15.1; Like 23.1; Nsãa 18.28)

1 Ku cuo kaala-i-na kãŋkãŋkãŋ, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i hiere baa nelle
bĩncuɔmba waŋ-ma aa yiɛra-mɛi wuɔ ba ko Yesu-i.
2 Aa bel-o vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i baa-yo, u yaa waa *Yude yuŋgu-na.

Yuda kuɔ u fɛrɛ
(Pɔpuɔr. 1.16-20)

3 *Yudaŋ juɔ da ba'a ba ko Yesu-i, a ne da u yaa suoraa-yo baa-ba, kuɔ ce-yo bĩŋkũŋgu.
Baŋ hãa-yo komorre baa cĩncieluo* maŋ, wuɔ biɛ-ya bir kã baa-ya ba wulaa
4 ka cira: «Mi saa ce maacenfafamma; mi bilaa diiloŋo-i hã-na nɛliɛŋo maŋ saa ce
bĩŋkũŋgu na da na ko-yo.»
Baa bir gbɛ̃-yo wuɔ: «Maasũmpĩɛ! Ma sũlma dii ŋaa nuɔnɛi.»
5 Yuda wuɔ nanna gbeiŋa-i *Diilodubuɔ-i-na aa ta ka nuŋ u fɛrɛ.
6 *Diilojigãntaamba yuntaamba biɛra gbeiŋa-i aa naa cira: «Gbeiŋ daaya-i tãmmaŋ-
gbeiŋa, a saa baa miɛ hũmelle-i, i siɛ gbãa dii-ya Diiloŋ-waaŋa-na.»
7 Baa saa-ma, aa kã ka sãa bitomarãŋo suoŋgu-i baa-ya, wuɔ ba ce terieŋgu-i ta ba fuure
niraamba kuɔ.
8 Ku'i ciɛ na da a ji hi baa nyuŋgo, ba bĩ suoŋgu faŋgu-i «tãmmaŋ-suoŋgu.»

‡ **26:64** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1; Daniɛl (Daniel) 7.13 § **26:69** Maacembiloŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na. * **27:3** Niɛŋ 26.15.

9 *Diiloŋ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wɛi? Seremi waaŋ-ma wuɔ:
«Ba biyaa komorre baa cĩncieluo daayo-i.
**Isirahɛl-baamba naa kar u sullu-i dumɛi.*
10 *Ba biyaa-ya a dii-ya bitomarãŋo suoŋgu-na*
ŋaa Itieŋ uŋ ŋa na'a mi ce-ma dumaa.»†

Pilati tĩɛnaana Yesu ãndaaŋgu-na
(Marke 15.2-15; Like 23.3-5,13-25; Nsãa 18.29-40; 19.4-16)

11 Baŋ kãa baa Yesu-i *Pilati wulaa, wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
12 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba doŋ ta ba cãl-o. Wuɔ fĩinaŋ u sa waŋ wɛima.
13 Pilati wuɔ cira: «Baŋ cãl-niŋ ŋ sa nu wɛi?»
14 Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu u huɔŋga-i.
15 Belle belle, Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da kuɔ hi, Pilati ce ba pigãaŋ kasobiloŋo diei u nanna-yuɔ.
16 A ne da naacolŋo naŋo waa huɔŋgu faŋgu-na kaso-i-na, u yerre naa silaa du cor. Ba taa ba bĩ-yo Yesu-Barabasi.
17 Pilati wuɔ yuu nuɔmba-i wuɔ: «Yesu-Barabasi-i, baa Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yo *Kirsa-i, na taara mi nanna hai?»
18 Pilati wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i ciɛ ba bel Yesu-i ka hã-yo baa-yo.
19 Uŋ waa tuɔ gɛr ãndaaŋ daaku-i, u ciɛŋo puɔr ba ka tũnu-yuɔ wuɔ u baa dii u nuŋgu Yesu ãndaaŋgu-na, u saa ce bĩŋkũŋgu, kɛrɛ isuɔŋgu maŋ curaa u mulãaŋ fuɔ dãnsãaŋgu-na.
20 Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa gbo nuɔmba ta ba piiye wuɔ ba taara ba nanna Barabasi yaa-i aa ko Yesu-i.
21 Pilati wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna hai ba hãi-i-na?»
Baa cira: «I taara ŋ nanna Barabasi yaa-i!»
22 Pilati wuɔ cira: «Aa Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Kirsa-i mi ce ufaŋo-i niɛ?»
Baa cira: «U saaya u gbu *daaŋ-nu!»
23 Pilati wuɔ cira: «U guɔlaaya bige-i aa na'a mi gbu-yo?»
Baa migãaŋ dii kunaŋgu naara wuɔ: «U saaya u gbu daaŋ-nu! U saaya u gbu daaŋ-nu!»
24 Pilatiŋ juɔ da ijieni maara ni kã, wuɔ ne da fuɔ jãŋ vakuloŋ-juuru. Wuɔ biɛ hũmma a saar u nammu-i nuɔmba yaaŋga-na aa naa cira: «Da na ko naacolŋ daayo-i, na da-na-diei, mi nuŋgu sĩ.»
25 Baa siɛ hiere wuɔ: «I hũyãa-ma! Diɛ ko-yo, miɛ yuŋ-maama-i baa i bisãlmba!»
26 Pilati wuɔ nanna Barabasi-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dɛi aa hã-ba baa-yo wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ haa kumaŋ Yesu-i-na
(Marke 15.16-32; Like 23.11,26-43; Nsãa 19.2-3,17-22)

27 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, u sorosibaa-ba hũu-yo suur baa-yo cĩiŋ-huɔŋga-na aa bĩ ba nabaamba-i hiere ba jo.
28 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa hiel u joŋgorbaa-ba-i aa dii joŋgorbuɔ naŋo hã-yo. Joŋgorbuɔ faŋo waa dãa-wuoŋo.
29 Aa ce huɔni sũ nyantuoluo a dii u yuŋgu-na aa hã-yo gboruoŋgu u nadieŋga-na u bella. Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba dũuna u yaaŋga-na ba jaal-o. Ba taa ba nyɛ-yo'i dumaaŋo-na. Umaŋ duɔ dũuna wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»
30 Ba taa ba tu taalni yuɔ aa hũu gboruoŋgu-i u naŋga-na ta ba muo-yo baa-ku u yuŋ-nu.

† **27:10** Sakari (Zacharie) 11.12-13; Seremi (Jérémie) 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

31 Baŋ gbuu ji nyɛ-yo ye huɔŋgu-na, baa hiel joŋgorbuɔ-i aa bir dii fuɔ fɛrɛŋ bĩmbĩnni
yaa hã-yo aa kã baa-yo da ba ka gbu-yo *daaŋgu-na.
32 Baŋ ŋ'a ba hel nelleŋ-huɔŋga-na, baa suu baa Sirɛniyiɛŋo naŋo, ba bĩ-yo Simɔ. Baa
guor u tũu daaŋgu-i.
33 Ba kaa hi terieŋgu maŋ baŋ bĩŋ-kuŋ «Gɔlgota-i» ku yuŋgu yaa wuɔ yukoluoŋ-terieŋgu.
34 Baa guɔl gbegege kũŋgu naŋgu baa duvɛ̃ŋo a hã Yesu-i wuɔ u nyɔŋ. Yesu wuɔ dãa ne
aa naa cira u siɛ nyɔŋ.
35 Baŋ juɔ gbu Yesu-i daaŋgu-na tĩ, baa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-ba-i
36 aa naa tĩɛna ta ba niya-yuɔ.
37 Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuɔ-i, baa nyɛgɛ̃ŋ-ku jĩna u yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Umaŋ daayo-i
Yesu, Yuifu ba nellentieŋo yaa-i.»
38 Baa bi gbuu cuobaa-ba hãi baa-yo; unaŋo-i u nadieŋga-na unaŋo-i u nanyuɔŋgu-na.
39 Hũncortaamba ta ba misĩrrã ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ.
40 Ba taa ba piiye wuɔ: «Nuɔni maŋ ciɛra naŋ gbãa muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni
siɛi hɔlma-na, kor ŋ fɛrɛ i ne! Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, hiire daaŋgu-na i ne!»
41 Halle *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a naara
nelle bĩncuɔmba taa ba bi nyɛ-yo aa ta ba piiye wuɔ:
42 «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u siɛ gbãa kor u fɛrɛ! Da kuɔ u yaa-i *Isirahɛl-
baamba nellentieŋo-i u hiire fiɛfiɛ daaŋgu-na i ne ku yaa i ka hũu-ma.
43 Ma sĩ u haa u naŋga-i Diiloŋo'i nuɔ-i aa cira fuɔ Diiloŋ-Biɛŋo kɛ? Da kuɔ Diiloŋo dɔl-o,
u kor-o i ne!»
44 Baŋ ŋa naŋ gbuu cuobaa-ba maŋ baa-yo, baa bi kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliiŋgu-i
(Marke 15.33-41; Like 23.44-49; Nsãa 19.25-30)

45 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere. Ku
tĩyãa dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
46 Bãaŋguŋ juɔ tɛrɛŋ, Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: *«Eli, Eli, lama sabatani?»* Ku
yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i ciɛ ŋ nanna-miɛ?‡
47 Bamaŋ waa, banamba ta ba piiye wuɔ: «U bĩ *Eli!»
48 Unaŋo pãŋ gbar ka biɛ kãnsaarma namma a nyiɛ-ma niisaarniŋ aa ful-ma gboruoŋ-
nu a kã baa-ma Yesu nuŋgu-na wuɔ u mɔsũnya.
49 Banamba bir yaŋ aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ i ne sĩ Eli ka jo ji kor-o!»
50 Yesu wuɔ tiraa kaasĩŋ da gbagaga aa bi pãŋ hũu u fɛrɛ.
51 Hɔduɔŋgu faŋgu-na, kompaŋga maŋ naa karnu *Diilodubuɔ-i kaa pãŋ taalnu sɔmma
hãi; a doŋ dɔrɔ-i-na ji hel cicaara-i-na. Hĩɛŋ maa sagalla; tãŋ niɛ wuɔra muo hiere,
52 cĩncuɔŋ aa puur. Bamaŋ waa Diiloŋ-baamba-i aa ku, ba fɔ̃ŋgũɔ baa sire.
53 Yesuŋ juɔ sire, baa hel ba cĩncuɔŋa-na a suur *Yerusalɛmu-i-na. Baŋ suurii, nuɔmba
bɔi daa-ba.
54 Sorosibaa-ba maŋ taa ba niya Yesu-i baa ba yuntieŋo-i, baŋ juɔ da hĩɛma sagalaaya
a naara mamaŋ taa ma ce hiere, korma gbuu bel-ba. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo
waa Diiloŋ-Biɛŋo kelkel!»
55 Caamba bɔi waa yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne. Ba yaa naa nyaanu Yesu-i a hel
*Galile-i-na ji ta ba kãyã-yuɔ.
56 Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba, baa u duoŋo-i Sake ba nyu-i§ a
naara Sebede ciɛŋo-i.

Yesu fuuremma-i
(Marke 15.42-47; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42)

‡ **27:46** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.2

§ **27:56** ***Sake ba nyu-i:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Sake baa Yosɛfu ba nyu.

57 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, wɛiŋo naŋo jo. Ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu; u taa u hel
Arimate. Fuɔ bi waa Yesu huoŋgu-na.
58 Uŋ juɔ, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã kuloŋo-i. Pilati wuɔ hã-yo baa-yo.
59 Yosɛfu wuɔ kã ka har-o a fĩnya-yuɔ baa kompafɛlɛŋga
60 aa kã ka fuure-yuɔ fuɔ fɛrɛŋ cĩncorreŋ. Wuɔ ciɛ ba hĩŋ-de fɛlɛmma; di waa tãmpɛ̃lleŋ.
Uŋ fuuriiye-yuɔ, wuɔ bũmal tãmpɛ̃kãŋkarre nande-i a suuye di nuŋgu-i aa ta.
61 Maari maŋ ta u hel Magidala-i-na wuɔ tĩɛna cĩncorre yaaŋga-na baa u duoŋo-i hiere.
62 Yesuŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i*, *Yuifubaa-ba taa ba tigiiŋ ba *yitĩɛnaŋgu-i yiiŋgu
faŋgu'i nuɔ-i. Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba kũɔl ba-naa kã Pilati
wulaa baa *Farisĩɛbaa-ba-i.
63 Baŋ kãa ka hi, baa cira: «Yuntie, coikartieŋ daayo naa cira wuɔ da ba ko-yo, u ka ce
yinni hãi yoŋ hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-i u sire hel jo.
64 Ku'i ciɛ i tiɛ jo ŋ wulaa yiɛ ŋ hã-ye nuɔmba ba ka ta ba niya u cĩncorre-i yiŋ daani-i
ni siɛi-i-na, ni ma'i sĩ u *hãalãbiemba gbãa kã ka hiel-o ka fuo-yo aa tãal nuɔmba-i wuɔ
u siire. Da ba ce mafamma-i ma ka balaŋ yaŋ kuloŋ uŋ ciɛ mamaŋ.»
65 Pilati wuɔ cira: «Sorosibaa-ba yaa-i. Naŋ taaraŋ ba ka niya-diɛ dumaa, kãaŋ baa-ba
ba ka niya-diɛ.»
66 Baa ta ku yaa nuɔ-i baa sorosibaa-ba-i kã cĩncorre terieŋgu-na. Baŋ kãa ka hi, baŋ ŋa
naa bũmal tãmpɛ̃lle maŋ suuye cĩncorre nuŋgu-i, baa tiɛla-diɛ aa ce sorosibaa-ba tĩɛna
ta ba niya-diɛ.

28

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Marke 16.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-2)

1 *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ cor, ku cuo kaala waa jumaansi. Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na,
baa u duoŋo-i, baa naar sire ta ba kã da ba ka ne cĩncorre-i.
2 Ba'a ba ne da hĩɛma sagalaaya hɔduɔŋgu baa fɔ̃ŋgũɔ! Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo
hiire jo ji bũmal tãmpɛ̃lle-i halaŋ-de aa bel nyugũŋ tĩɛna di dɔrɔ.
3 U taa u caa ŋaa diiloŋ duɔ nyiɛsĩŋ uŋ caa dumaa, aa u joŋgorbaa-ba pusũŋ ŋaa cɛikoiŋo.
4 Korma gbuu da sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i fuɔ ba kũɔma ta ma nyɛŋ;
baa galla ŋaa bikuomba.
5 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ tuɔ piiye baa caaŋ daaba-i wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Mi
suyaa miɛ baŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i.
6 Uu si dii bande-i-na, u siire hel ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na dumaa. Juɔŋ na ji da,
ba ŋa naa galla-yuɔ terieŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku.
7 Biriiŋ na kũŋ donduo na ka tũnu u *hãalãbiemba-i wuɔ u siire hel kuomba hɔlma-
na. U taa duɔ ka cie-na dii *Galile, na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i. Ma yaa waa mi da mi waŋ-ma
baa-na.»
8 Caaŋ daaba saa tiraa yiɛra, baa pãŋ gũunu ta ba gbar ba kũŋ da ba ka waŋ baŋ kaa
da mamaŋ baa hãalãbiemba-i. Korma'i daama, hɔfɛ̃lle-i daade.
9 Ba'a ba ne da hai moloŋo-i juɔŋ daayo-i ba yaaŋga-na? Yesu fuɔ fɛrɛ yaa-i. Wuɔ cira:
«Mi jaalaa-na!» Baa piɛ kã ka dũuna u yaaŋga-na aa pũrã u gbeini-i.
10 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Kãaŋ na ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ
ba ka da-mi Galile-i-na.»
11 Caaŋ daabaŋ curaa ta ba kũŋ, sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i, banamba
sire kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tũnu *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa mamaŋ curaa
hiere.
12 Diilojigãntaamba yuntaamba tigiiŋ ba-naa baa nelle bĩncuɔmba-i a waŋ ma saa, aa
naa hã sorosibaa-ba-i gbeibuɔ

* **27:62** Yesuŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i ku waa jumayiiŋgu.

13 aa gbɛ̃-ba wuɔ: «Wuɔraayaŋ na waŋ baa nuɔmba-i, wuɔ namaa gaala ta na duɔfũŋ
isuɔŋgu-na, u hãalãbiemba jo ji hiel-o ta baa-yo na saa suɔ ku huɔŋgu.»
14 Aa naa cira: «*Pilati duɔ fiɛ nu-ma, i ka suɔ iŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo u baa gãŋ baa-
na.»
15 Sorosibaa-ba hũu gbeiŋa-i dii ba jufanniŋ aa bi wuɔra ce baŋ'a ba ce kumaŋ. A ji hi
baa nyuŋgo, da ŋ cor terieŋgu terieŋgu, nelma famma yaa dii *Yuifubaa-ba nunni-na ba
ta ba waŋ-ma.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Marke 16.14-18; Like 24.36-49; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

16 Yibieŋa faŋa-na, *hãalãbieŋ cĩncieluo u diei maŋ tĩyãa, baa sire kã Yesuŋ ŋa na'a ba
ta ba jã ba-naa tãnuŋgu maŋ nuɔ-i dii *Galile-i-na.
17 Baŋ ka'a ba ne da-yo, baa dũuna hiere. Banaŋ hɔmmu saa hũu-ma.
18 Yesu wuɔ piɛ ba caaŋ-nu aa naa cira: «Diiloŋo hãa-mi dɔrfɔ̃ŋgũɔ-i baa hĩɛmaŋ-wuoŋo-i
hiere.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kãaŋ nilɛiŋa-na hiere na ka gbãŋ baa nuɔmba cu mi huoŋ-nu.
Umaŋ duɔ hũu-ma, na *batiseŋ-yo Tuoŋo-i baa u Biɛŋo-i a naara u *Yalle yerre-na.
20 Miŋ ciɛra na ta na ce mamaŋ hiere, na bi hãalã-bɛi ma cemma-i ba ta ba ce-ma. Niɛŋ,
mi ka waa baa-na yinni maŋ joŋ a ji hi miwaaŋo tĩmma.»

Markeŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Marke nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i a vii *niɛraamba baa-yo, u saa nyɛgɛ̃ŋ-yo hã *Yuifubaa. Sɛbɛ domma-na, u waaŋ-ma wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo. Ŋga wuɔ Yesu saa tuɔ taara nuɔmba gbãana suɔ u sĩnni-i a ce u taa u hinu u bĩ u fɛrɛ «*Moloŋ-Biɛŋo». U juɔ ku yaa aa sire, ku suɔ kaala dɛi wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo.

*Nsãa-Batisiŋ tigiiŋ nuɔmba-i dumaa hã Yesu-i, Marke duɔŋ u sɛbɛ-i baa ma yaa-i, aa suonu-mɛi baa Yesu batisemmaŋ-kũŋgu-i, ka cor baa *Sitãniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na. Uŋ hilaa mafamma-na, u waŋ-ma kaala-mɛi wuɔ bĩŋkũŋgu sa yii baa Yesu-i: Duɔ bĩ umaŋ wuɔ u nyaanu-yuɔ kutieŋo siɛ gbãa yagar; duɔ cira jɛiŋo maŋ sire, u bi sire; duɔ donya *jĩna maŋ u bi ta; duɔ pir ãmbabalma maŋ, ma bi halaŋ (sap. 1.1–8.30). Yesuŋ gbuɔya u *hãalãbiemba-i baa u kuliiŋ-maama-i kusuɔŋ-nu, u nuŋgu hii-ma (sap. 8.31–10.52).

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa Yesu kuliiŋ-maama yaa-i. U suurma-i *Yerusalɛmu-i-na, nuɔŋ baŋ jãarã-yuɔ fafamma dumaa, Yuifu ba yuntaambaŋ bigãaŋ-yo dumaa, baŋ gbuu-yo *daaŋgu-na dumaa ko-yo, aa Diiloŋ uŋ siire-yuɔ dumaa, u nuŋgu hii-ma hiere (sap. 11–16).

Nsãa uŋ tigiiŋ Yesu jomma-i dumaa
(Matie 3.1-12; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

1 Yesu *Kirsa *Neldɔdɔlma duɔŋ bande yaa nuɔ-i. U yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i.

2 Ma duɔŋ ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa *Isayi* sɛbɛ-i-na wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
‹Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo ta ŋ yaaŋ-na
ka cãa ŋ hũmelle-i.†
3 *U ka kã ka tuɔ hohuola baa nuɔmba-i *hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:*
«Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i.
Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.»›‡»

4 Pɔpuɔrbiloŋo faŋo yaa juɔ jo Nsãa-i, a ji kã ka waa hĩɛkuraaŋgu-na tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanaŋ na ciɔbabalaŋo-i aa na jo na ji *batiseŋ, ku yaa Diiloŋo ka hur na ãmbabalma-i.»

5 Yudetaamba-i hiere ka hel baa Yerusalɛmutaamba-i ba taa ba kã u wulaa ba kã ba waŋ ba cãlmuɔ-i baa-yo aa u tuɔ batiseŋ-ba *Yurdɛ̃ nuoraaŋgu-na.

6 Nsãaŋ taa u dii joŋgoruo maŋ, baa sũɔ-yo baa nyɔgõmɛkuɔsĩnni, aa tuɔ pɛ̃yɛ̃ u nɛgɛlle-i baa cãanuŋ-kpãŋkpaaŋgu. U taa u wuo dũŋgbɛrmba, baa sɔllu.

7 U taa u piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Molo ka jo mi huoŋgu-na. Kutieŋo fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i, mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i.

8 Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga fuɔ duɔ jo, u ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle.»

Yesu batisemma-i
(Matie 3.13–4.11; Like 3.21-22; 4.1-13)

9 Nsãa uŋ waa *Yurdɛ̃-i-na tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i, Yesu wuɔ hel Nasarɛti-i-na, dii *Galile mara-i-na a kã u wulaa u ka batiseŋ-yo.

10 Uŋ baatiseŋ aa u tuɔ hel hũmma-na, wuɔ u ne da dɔrɔ puurii aa *Diiloŋ-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.

---

* **1:2** ***Isayi:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo. † **1:2** Malaki (Malachie) 3.1 ‡ **1:3** Isayi (Ésaïe) 40.3

11 Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-
miɛ; nuɔnɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i.»
12 Diiloŋ-Yalle pãŋ ce Yesu ta kã *hĩɛkuraaŋ-nu.
13 Uŋ kãa, *Sitãni wuɔ ka tuɔ tãal-o duɔ guɔl u gbeini-i. U ciɛ yinni komuɔŋa hãi
bĩmbaamba hɔlma-na. *Dɔrpɔpuɔrbiemba taa ba kãyã-yuɔ.

Yesu bĩɛ nuɔmba naa cu u huoŋ-nu
(Matie 4.12-22; Like 4.14-15; 5.1-11)

14 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa bel Nsãa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ sire kã *Galile-i-na ka tuɔ
waŋ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.
15 U taa u piiye wuɔ: «Ku hii, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa. Naanaŋ na ciɔbabalaŋo-i aa na siɛ
Neldɔdɔlma-i.»
16 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bella Galile dalaŋga nuŋgu-i tuɔ wuɔ u kã, a ka da gbosobaa-
ba namba naŋ juɔŋo; nɛliɛŋo baa u hãaŋo. Ba bĩ mɔlŋo-i Simɔ aa bĩ hãaŋo-i Ãndere.
17 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.»
18 Baa bi pãŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu u huoŋ-nu.
19 Ba'a ba kã yaaŋga-na, a da naacolŋo naŋo-i ba bĩ-yo Sebede, u tĩɛnaana baa u
bɛpuɔmba hãi beŋo naŋo-na ta ba migãaŋ ba jɔnaamba. Ba bĩ bɛpolŋo-i Sake, aa bĩ
hãaŋo-i Nsãa.
20 Yesu wuɔ bĩ-ba. Baa yaŋ tuoŋo-i beŋo-na baa maacembiemba waa, aa sire cu u huoŋ-
nu.

Yesu duɔnya jĩna naŋo
(Like 4.31-37)

21 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba ji kã Kafarnamu. *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ kã
*Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
22 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i; a ce dumaaŋo-na, u
nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor.
23 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, *jĩna waa u yuŋgu-na. Wuɔ kaasĩŋ wuɔ:
24 «Nasarɛtitaaŋ Yesu, i ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ bige-i ciɛ? Mi suɔ-ni;
Diiloŋ-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»
25 Yesu wuɔ nuola-yuɔ wuɔ: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor hel naacolŋo-na.»
26 Jĩna wuɔ gbuu sagalla naacolŋo-i aa naa kaasĩŋ da gbagaga aa suɔ hel-yuɔ.
27 Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i dumandɛ-i? Naacolŋ
daayo hii dɛ! Ãnfɛlɛŋo-i daayo-i. Halle baa jĩnabaa-ba-i hiere ba nu u nuŋgu-i.»
28 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Yesu yer diɛ pãŋ gbuo *Galile-i hiere.

Yesu siire jaamba bɔi
(Matie 8.14-17; Like 4.38-41)

29 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ hel *Diilonelhãalãdũŋgu-na, fuɔ baa Sake baa Nsãa, a kã
Simɔ ba§ dumɛlleŋ.
30 Simɔ cura saa waa hĩnni; u kũɔma naa gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla. Ba
himma-i, baa tũnu Yesu-i wuɔ ciɛŋ daayo si dii hĩnni.
31 Yesu wuɔ kã ka bel u naŋ-na u sire; terduɔŋgu faŋgu-na, fafal muɔ pãŋ da-yuɔ. Wuɔ
sire tuɔ ce ba nersĩnni-i.
32 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔmba kã baa jaamba-i baa jĩna ba nuɔmba-i
hiere Yesu wulaa.
33 Nuɔmba-i hiere nelle-na baa hel kã ka yu dumɛlle yaaŋga-i.
34 Yesu wuɔ sire jaamba bɔi ba jarma-na, aa bi donya *jĩnabaa bɔi hiel-ba nuɔmba-na.
Jĩnabaa-ba taa ba suɔ Yesu-i, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ yaŋ ba ta ba da ba piiye.

---

§ **1:29** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Ba kãa Simɔ baa Ãndere ba dumɛlleŋ.

Yesu wuɔra Galile-i-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i
(Like 4.42-44)

35 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ naar sire cicãnjãale-na kã hĩɛŋ-nu ka tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
36 Simɔ-i baa u nabentaambaŋ juɔ sire naa-yo, baa hel ta ba taara-yuɔ.
37 Baŋ kaa da-yo, baa cira: «Itie, nuɔmba-i hiere ba taara-niɛ.»
38 Yesu gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ i ta i halaŋ bande-i-na mi bi ka waŋ Diiloŋ-nelma-i nilɛiŋa maŋ dii kɔtɔnni-na; mi jommaŋ-yuŋgu yaa kufaŋgu-i.»
39 Ba taa ku'i nuɔ-i a wuɔra gbuo *Galile *Diilonelhãalãdũnni-i hiere u tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Matie 8.1-4; Like 5.12-16)

40 Yiiŋgu naŋgu-na, *wontorŋo naŋo kãa ka dũuna Yesu caaŋgu-na aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, ku siɛ yar-ni.»
41 U hujarre gbuu bel Yesu-i. Wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta-niɛ.»
42 Naacolŋo jarma pãŋ ta-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.
43 Yesu wuɔ hã-yo hũmelle-i aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ:
44 «Baa tũnu nɛliɛŋo baa-ma dɛ! Yaŋ aa ŋ kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-ni, aa ŋ pã niikonni maŋ dii pãmma ŋ hã-yo u migãaŋ ŋ yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa*, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ ŋ jarma taa-niɛ.»
45 Naacolŋo taa ku yaa nuɔ-i, u saa ka gbãa fĩinaŋ, wuɔ wuɔra waŋ-ma baa nuɔmba-i hiere. A ce dumaaŋo-na, Yesu wuɔ kã ka tĩɛna u deŋ dii hĩɛŋ-nu u sa siɛ suur nilɛiŋa-na. Uŋ fiɛ ce mafamma-i, nuɔmba ta ba hel terni-na hiere ba kã u wulaa.

2

Yesu siire murgu naŋo
(Matie 9.1-8; Like 5.17-26)

1 Yesuŋ siire *wontorŋ daayo-i, ku saa da yinni wuɔ bir kã Kafarnamu-i-na. Nuɔmbaŋ juɔ nu-ma wuɔ u juɔ,
2 baa kã ka suur yu uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i ka hel baa gõŋgũɔŋgu-i hiere, halle gboluoŋ-munjĩnammu saa waa. Yesu wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba.
3 Ba juɔ'a ba ne da nuɔmba naa tũyãa murgu naŋo-i ta ba jo baa-yo Yesu wulaa.
4 Baŋ juɔ ji da nuɔmba yuu dũŋgu-i dumaaŋo-na, ba saa da munsuurmu. Baa nyugũŋ dũŋgu dɔrɔ-i-na, a ne Yesuŋ waa hɔlma maŋ nuɔ-i aa kaasĩŋ dũŋgu-i a dii jɛiŋo-i baa u kuugallaŋgu-i hiere.
5 Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor. Wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jĩɛ, ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
6 *Ãnjĩnamma pigãataamba namba waa tĩɛna terieŋgu-na. Ba nuɔ mafamma-i ce niɛ? Baa doŋ ta ba jɔguɔŋ wuɔ:
7 «Bige-i ciɛ naacolŋ daayo tuɔ tuora Diiloŋo-i tuoraŋ daama temma-i? Da ma hel Diiloŋo-na, hai gbãa hur u nanolŋ ãmbabalma?»
8 Yesu wuɔ pãŋ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nel daama temma-i na hɔmmu-na?
9 A hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na, namaa daa hama-i ce fɛ̃u yaŋ?
10 Ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo hãa *Moloŋ-Biɛŋo-i ku fõŋgũɔ-i u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Aa naa gbɛ̃ murgu daayo-i wuɔ:
11 «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi waaŋ-ma dumaa.»

---

* **1:44** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

12 Naacolŋ wuɔ bi pãŋ sire nuɔmba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i ta tuɔ kũŋ. Kuɔ ce
nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «Iŋ huɔŋ, i saa da
nel daama temma dede.»

Yesu bĩɛ Levi
(Matie 9.9-13; Like 5.27-32)

13 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Galile dalaŋga-na. Nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa.
Wuɔ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ-ba.
14 Wuɔ u cor a da Alfe biɛŋo maŋ *nampohũutieŋo-i, u tĩɛnaana u maacemmaŋ-dũŋgu-
na. Ba taa ba bĩ-yo Levi. Yesu wuɔ cira: «Levi, sire i ta!» Levi wuɔ bi sire cu u huoŋ-nu.
15 Nuɔmba bɔi taa ba nyaanu Yesu-i. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kã Levi wulaa ba
ka ta ba wuo niiwuoni baa u *hãalãbiemba-i. Nampohũutaamba waa bɔi a naara
ãmbabalmanciraamba namba.
16 *Ãnjĩnamma pigãataamba maŋ waa *Farisĩɛbaa-ba-i, ba daa mafamma-i ce niɛ?
Baa ta ba piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na hãalãtieŋo tuɔ wuo niiwuoni-i
baa nelbabalaaŋ daaba temma-i?»
17 Yesu wuɔ nu baŋ piiyeŋ; wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa hĩnni, ŋ ka ce bige-i
pɛrruntieŋ terieŋ-nu? Mi saa jo nelfafaaŋ maa-na, ŋga mi juɔ nelbabalaaŋ maa-na.»

Kuucɔlaaŋgu saa saaya ku guɔl baa kuufɛliɛŋgu-i
(Matie 9.14-17; Like 5.33-39)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, *Nsãa-Batisi *hãalãbiemba-i baa *Farisĩɛbaa-ba naa dii sũŋgu. Baa
jo ji yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ Nsãa hãalãbiemba-i baa Farisĩɛbaa-ba ta ba dii sũŋgu aa
naŋ hãalãbiemba sa dii?»
19 Yesu wuɔ cira: «Namaa daa dɔrbiɛŋo jɛ̃naamba gbãa dii sũŋgu a ne da dɔrbiɛŋo dii ba
hɔlma-na wɛi? Na suyaa wuɔ ma siɛ gbãa ce!
20 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel dɔrbiɛŋo-i ta baa-yo. Kufaŋgu yiiŋgu'i nuɔ-i baŋ
ka dii sũŋgu-i.»
21 Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafɛlɛŋga a nar joŋgorcɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma, kom-
pafɛlɛŋga ka taalnu joŋgorcɔlɔŋo-i naara.
22 Aa ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa
duvɛ̃ŋo tiraa kũnna. Duvɛ̃nfɛlɛŋo gbĩɛ baa cirkpɔfɛlaamba.»

Yitĩɛnaŋgu maama-i
(Matie 12.1-8; Like 6.1-5)

23 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. U
*hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba wuo ba kã.
24 *Farisĩɛbaa-ba ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ hãalãbiemba ta ba ce kumaŋ
saa saaya cemma yitĩɛnaŋgu-na?»
25 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kumaŋ,
ma sĩ na kalaaŋ-ku Diiloŋ-nelma-na kɛ?*
26 U suurii Diiloŋ-dũŋgu-na Abiyataarŋ waa *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i huɔŋgu maŋ
nuɔ-i, a biɛ Diiloŋ-buruo-i wuo-yo. A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bamaŋ si dii
*Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i. Ŋga Davidi suurii biɛ-yo wuo, aa
bi hã u nuɔmba wuo.»
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Ku saa ce ŋaa Diiloŋo hielaa nelbiloŋo-i a hã
yitĩɛnaŋgu dɛ! Ŋga u hielaa yitĩɛnaŋgu yaa hã nelbiloŋo.
28 A ce dumaaŋo-na, *Moloŋ-Biɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

---

* **2:25** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

3

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Matie 12.9-14; Like 6.6-11)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na. Naacolŋo naŋo waa ba
hɔlma-na u naŋga naa minaŋ.
2 *Farisĩɛbaa-ba tĩɛna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire naacolŋ daayo-i *yitĩɛnaŋgu-na ba
ka da ãntãalãmma haa-yuɔ.
3 Yesu wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ ji yiɛra nuɔmba yaaŋga-na.» Naacolŋ wuɔ sire
kã ka yiɛra.
4 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bige-i faa cemma yitĩɛnaŋgu-
na? Ãnfafamma'i faa cemma waa ãmbabalma? Da ŋ da molo yii duɔ ku, ku saaya ŋ kor
kutieŋo-i waa ku saaya ŋ yaŋ u ku?» Ba saa seŋ sũnuŋgu yuɔ.
5 Ba hɔdor diɛ du Yesu huɔŋga-i, wuɔ wuɔra ne ba yammu-i aa naa gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ:
«Fara ŋ naŋga-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa bir ka temma-i.
6 Farisĩɛbaa-ba pãŋ hel ka ta ba da ba-naa baa *Erɔdi baamba-i Yesu kommaŋ-kũŋgu-
na.

Nuɔmba kũɔlãa ba-naa jo Yesu wulaa

7 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i a kã Galile dalaŋga-na. Nuɔmba
kũɔl ba-naa cu ba huoŋ-nu. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude,
8 banamba *Yerusalɛmu, banamba Idume, banamba karnu *Yurdɛ̃-i jo, banamba hel
nilɛiŋa maŋ Tiir baa Sidɔ̃-i a kɔtɔnni-na. Baa nuɔ Yesu maama-i ku'i ciɛ ba kũɔl ba-naa ta
ba jo u wulaa dumaaŋo-na.
9 Baŋ juɔ ji yu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa u hãalãbiemba-i wuɔ ba ne beŋo naŋo
hã-yo, jaamba baa ji tisĩŋ-yo nanna.
10 U taa u sire-bɛi bɔ̃mbɔ̃ŋ a ce ba ta ba nii-yuɔ hiere da ba yiɛya-yuɔ.
11 *Jĩnabaa-baŋ waa bamaŋ nuɔ-i, da ba da Yesu-i ba kã ka dũuna u yaaŋga-na aa piiye
da gbagaga wuɔ: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!»
12 Da ba waŋ mafamma-i, Yesu sĩɛl u yufieŋa-i a waŋ baa-ba wuɔ ba baa waŋ u sĩnni-i
baa molo.

Yesu fiɛlaa pɔpuɔrbiemba
(Matie 10.1-4; Like 6.12-16)

13 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na aa naa bĩ u yufelleŋ-
nuɔmba kã u wulaa.
14 Baŋ kãa, wuɔ hiel nuɔmba cĩncieluo ba hãi bɛi a ce-ba u *pɔpuɔrbiemba. U hielaa-ba
ba da ba waa u caaŋ-nu u tuɔ puɔr-ba baa *Neldɔdɔlma-i
15 aa duɔ hã-ba himma ba ta ba donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.
16 Uŋ hielaa nuɔmba cĩncieluo ba hãi maŋ, ba yirɛiŋa yaa daaya: Simɔ, Yesu taa u bĩ
Simɔ faŋo-i Piɛr,
17 baa Sebede bɛmba-i ba hãi-i-na Sake-i a naara Nsãa-i, Yesu taa u bĩ-ba wuɔ
«Buwanɛrjɛsi», ku yuŋgu yaa diiloŋ-naarmaŋ-bɛmba,
18 baa Ãndere, baa Filipu, baa Batelemi, baa Matie, baa Toma, baa Alfe biɛŋo-i Sake,
baa Tade, baa Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i
19 a naara *Yuda-Isikaro maŋ juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Matie 12.22-32; Like 11.14-23; 12.10)

20 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta kũŋ baa u *hãalãbiemba-i. Baŋ kaa hi, nuɔmba tiraa kã
ka yu-bɛi a ce halle ba sa da ba fɛrɛ wuo niiwuoni-i.
21 U nyu-i baa u hãmbaŋ nuɔ mafamma-i, baa ta ba piiye wuɔ u yuŋgu si dii; aa sire
wuɔ ba ka bel-o kũŋ baa-yo.

22 A ne da *ãnjĩnamma pigãataamba namba naa hel *Yerusalɛmu-i-na jo. Bafaŋ baa ta
ba piiye wuɔ: «*Jĩna ba yuntieŋo-i *Bɛlsebul* yaa dii u yuŋgu-na. U yaa hãa-yo himma-i
u tuɔ gbã u donya jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.»
23 Baŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, Yesu wuɔ bĩ ba jo ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ†: «Namaa daa
*Sitãni siɛ tuɔ donya fuɔ fɛrɛŋ-baamba-i wɛi?
24 Nelle maŋ di nuɔmba bigãaŋ ba-naa, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, nelle fande ka muonu.
25 Aa da na bi da dumɛlle maŋ di nuɔmba sa dɔl ba-naa, yiiŋgu dii baa yiiŋgu dumɛlle
fande ka muonu.
26 Sitãni duɔ bir tuɔ gãŋ baa fuɔ fɛrɛŋ-baamba-i, da ba gãŋ bɔrɔ hiere, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa
cɔ u wulaa?
27 Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiɛŋ dũŋgu-na a biɛra u bĩmbĩnni-i hel baa-ni aa u
nabiɛŋo yaŋ-yo dumaa? Ŋga kutieŋ duɔ bel u nabiɛŋo-i vaa-yo igɛ̃na, u gbãa suur biɛra u
bĩmbĩnni-i hiere ta baa-ni.»
28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel-
biliembaŋ ciɛ ãmbabalma maŋ cor hiere, halle baa baŋ waŋ ãndaparni maŋ ba hã
Diiloŋo-i, Diiloŋo gbãa ce jande bɛi aa yaŋ ma tĩ.
29 Ŋga umaŋ duɔ tuora *Diiloŋ-Yalle-i, kutieŋo cãlãa bɔi cor; jande siɛ gbãa ce-yuɔ.»
30 Baŋ taa ba piiye wuɔ jĩna dii Yesu yuŋgu-na, ku'i ciɛ u tuɔ waŋ mafamma-i baa-ba.

Yesu nyu-i baa u hãmba kãa u wulaa
(Matie 12.46-50; Like 8.19-21)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu nyu-i baa u hãmba jo u wulaa dii uŋ waa kusuɔŋ-nu a ji yiɛra
fuoreŋ aa puɔr wuɔ ba bĩ-yo hã-ba.
32 Nuɔmba waa bɔi tĩɛna cĩilã Yesu-i. Ba jo ji gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, ŋ nyu-i baa ŋ hãmba-i
[a naara ŋ tũɔbaa-ba] dii yiɛra fuore-na ta ba cie-ni.»
33 Yesu wuɔ cira: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hãmba-i wɛi?»
34 Aa wuɔra ne nuɔmba yammu-i aa cira: «Mi nyu-i baa mi hãmba yaa mi yaaŋga-na
daaba-i.
35 Na saa da, bamaŋ ciɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i, ba yaa mi hãmba-i, ba yaa mi tũɔbaa-ba-i,
ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

4

Nuɔmbaŋ bel Diiloŋ-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Like 8.4-15)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã Galile dalaŋga-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. Nuɔmba
kũɔl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ bel nyugũŋ tĩɛna beŋo naŋo-na dii hũmma-na aa nuɔmba
waa yiɛra nuŋgu-na.
2 U piiye nelma bɔi baa-ba gbãnɛiniŋ. Uŋ'a u doŋ, u gbĩɛ nuɔmba-i wuɔ: «Karaaŋ na
tũnni-i dɛi na nu:
3 Naacolŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na.
4 Fũma naŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na. Huriimba jo ji wuo-yo.
5 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu. Hĩɛma si dii bɔi terieŋgu-na, a ce u pa yaŋ
unaŋo-i.
6 Uŋ paa dumaaŋo-na, u kaasĩnni saa gbãa suur kã yaaŋ-na. Bãaŋguŋ juɔ ta ku jo
huɔŋgu-na, u kuol hiere kpɛ̃mmu!
7 Unaŋo kã ka diire hĩɛŋ-nu. Hĩɛŋgu tu suuye-yuɔ a ce u saa gbãa dii belle.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unaŋo bieŋ
komuɔŋa baa cĩncielbaa, unaŋo bieŋ komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo bieŋ komuɔŋa da-a-ndii.»
9 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

---

* **3:22** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul. † **3:23** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ:... ba jo ji tuɔ naŋ gbãnɛiŋ daani-i baa-ba wuɔ...

10 Bamaŋ taa ba nyaanu-yuɔ koko baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i, baŋ juɔ
waa ba kula-i baa-yo, baa ta ba piiye wuɔ ba saa suɔ u gbãnɛini yaaŋga-i baa ni huoŋgu-i.
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellentesĩnni maama maŋ fuyaa, u
pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma, ŋga ma piiye baa banamba-i gbãnɛiniŋ,
12 *a ce da ba ne-ma, ba siɛ da ma terieŋgu-i,*
da ba nu-ma, ba siɛ suɔ ma yuŋgu-i.
Kuɔ maa naa kaala ba wulaa, baa naa cu Diiloŋo huoŋ-nu
*aa baŋ cãlãa-yo baa mamaŋ hiere, uu naa hiel-ma u huɔŋga-na.»**
13 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Naŋ'a na saa suɔ gbãnalãaŋ daaku
yuŋgu-i, na ka ce niɛ gbãa suɔ ninanni yunni-i?
14 Fũma yaa Diiloŋ-nelma-i.
15 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga, da ba nu Diiloŋ-nelma-i ma sa cɔ; ba yaŋ
*Sitãni jo ji hiel-ma aa yaŋ-ba.
16 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ma pãŋ dɔlnu-bɛi
ba hũu-ma.
17 Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasĩnni. Wɛiŋ da ma da kutaamba-i, sisɔ da ba ji ta ba huol ba
yammu-i ma maama-na, ba har jĩna.
18 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu;
19 da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba yaŋ ãnjɔguɔma-i baa gbeiŋ-maama-i a naara ba kusũŋ-
maama jo ji suuye-mɛi a ce dumaaŋo-na ma siɛ gbãa dii belle.
20 A ne da banaŋ hɔmmu dii ŋaa munterfafammu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba jãrã-mɛi
hũu-ma nammu hãi a wuɔ ma hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Kufaŋgu taamba yaa
dii ŋaa fũma maŋ diyaa bieŋ komuɔŋa baa cĩncielbaa-ba-i, komuɔŋa sa-a-siɛi-i a naara
komuɔŋa da-a-ndii-i.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Like 8.16-18)

21 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaaŋo-na, hai moloŋo-i duɔ celieŋ fitĩnuɔ-i u ce
bĩŋkũŋgu cure-yuɔ? Sisɔ u dii-yo muŋgallammuŋ-tuoleŋ? Ma sĩ da na celieŋ-yo, na haa-
yo dɔrɔ kɛ?
22 Na saa da, ku wɛima si dii mamaŋ siɛ ji hel, aa ku nelma si dii mamaŋ siɛ ji nu.
23 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Naŋ nuŋ nelma maŋ, taa na ne-ma torro. Niŋ
fiŋ baa kekerieŋgu maŋ ŋ hã banamba-i, ba ka fi baa ku yaa a bi hã nuɔŋo-i aa naara
kunaŋgu kuɔ.
25 Kuŋ yeŋ baa umaŋ, ba ka hã-yo naara, aa umaŋ kuu sĩ baa-yo, cɛllɛ kũŋgu maŋ dii
baa-yo, ba ka hũu-ku aa yaŋ-yo.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii niɛ?
(Matie 13.31-32; Like 13.18-19)

26 Yesu wuɔ tiraa cira: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nɛliɛŋo baa u dĩmma. U duu-ma,
27 aa kã ka tuɔ ce u deŋ-maama. Dĩmmaŋ paŋ dumaa baa maŋ vãa dumaa, u sa suɔ
kunaŋgu kuɔ.
28 Hĩɛma yaa ciɛŋ dĩmma pa ma fɛrɛ, aa ce ma vãa a ji dii bieŋa.
29 Da ma ji vãa hi karma-i, u jo ji kar-ma.»
30 Aa tiraa cira: «I ka naŋ gbãnalãaŋ haku-i a pigãaŋ Diiloŋ-nellentesĩnniŋ yeŋ dumaa?
I gbãa saa-ni baa bige-i?
31 I gbãa saa-ni baa mutardi-belle, di yaa yuraanu yaŋ.
32 Ŋga da ŋ duu-de, di sire pa a hiel negemmu a maar niifiɛlu-i hiere, huriimba gbãa
jo ji sɛ kamma muɔ.»

---

* **4:12** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

33 Yesu naaŋ gbãnɛiŋ daani temma bɔi a pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelma-i a saa baa ba
nelnulle-i.
34 Yesu saa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa u saa dii gbãnalãaŋgu hɔlma-na. Duɔ puur duɔ
piiye, gbãnalãaŋgu, a puur duɔ piiye, gbãnalãaŋgu. Ŋga da ba ji waa ba kula-i baa u
*hãalãbiemba-i u suɔ firnu-niɛ hiere baa-ba.

Yesu yiɛraaya fafalmu
(Matie 8.23-27; Like 8.22-25)

35 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu wuɔ tĩɛ dii beŋo-na aa gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i
wuɔ: «Yaaŋ i karnu i kã bombor damaalɛi!»
36 U hãalãbieŋ baa yaŋ nuɔmba-i terieŋgu faŋgu-na aa naa suur baa Yesu-i uŋ waa beŋo
maŋ nuɔ-i a ta ba karnu ba kã. Benni nanni bi waa terieŋgu-na, nuɔmba naŋ baa biɛ
nifanni-i a cu ba huoŋ-nu.
37 Ba'a ba ne da fafalmu naŋ temma siire ta mu pe hũmma-i mu dii beŋo-na. Hoi
huɔŋgu-i baa huɔŋgu-i beŋ wuɔ tuɔ yii duɔ yu.
38 Yesu waa galla beŋo huoŋ-yaŋga-na a kuo u yuŋgu-i yukuodaaŋ-nu tuɔ duɔfũŋ. U
hãalãbiemba pĩŋ-yo aa cira: «Hãalãtie, i tiɛ yii diɛ ku, aa naŋ waa galla ta ŋ duɔfũŋ ŋaa
wɛima si dii.»
39 Yesu wuɔ yiiye sire nuola fafalmu-i aa waŋ baa hũmma-i wuɔ ma ciire. Terduɔŋgu
faŋgu-na, niɛ kã ka ciire.
40 Wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i korda-kũŋgu fuɔ? Ku ce ŋaa na saa haa na
naŋga-i Diiloŋo-na wɛi?»
41 Ba kũɔ maa pãŋ ta ma nyɛŋ, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nɛliɛŋ hayo-i temma-i
dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

5

Yesu duɔnya jĩnabaa naacolŋo naŋo-na
(Matie 8.28-34; Like 8.26-39)

1 Yesubaa-baŋ taa ba karnu dalaŋga-i ba kã bomborre maŋ nuɔ-i, ba bĩ nelle fande-i
Geresa.
2 Baŋ kaa hi huɔl, Yesu wuɔ u ne da naacolŋo naŋo hilaa cĩncuɔŋa-na tuɔ jãrã-yuɔ.
Naacolŋo faŋo-i *jĩna waa u yuŋgu-na.
3 U taa u cɔ cĩncuɔŋa yaa nuɔ-i. Ku bibiɛ saa waa umaŋ gbãa bella-yuɔ u tĩɛna
terduɔŋgu-na. Da ba fiɛ vaa-yo baa jɔlgɔbaa u kar-ba.
4 Nuɔmba ciɛ u maama yar-ba. U waa da ba ce ba bel-o dii kɔllu u gbeini-na aa vaa u
nammu-i baa jɔlgɔbaa wuɔ u baa kã terieŋgu. Da ba vaa-yo, u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa kara
kɔllu-i hiel-du u gbeini-na aa sire ta.
5 U waa da ŋ saa da-yo cĩncuɔŋa-na, ŋ ka da-yo tãnni-na. Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i uu dii
tuɔ wuɔra u bĩŋ yaa-i u kaasĩŋ aa tuɔ ce tãmpĩɛŋa-i u posol u fɛrɛ.
6 Uŋ juɔ fara da Yesu-i, wuɔ gbar jo ji dũuna u yaaŋga-na
7 aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, Dɔrwuoŋo Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-ni niɛ? Jande, baa ce
hɔdorre baa-mi; ne Diiloŋo-i aa ŋ yaŋ-mi.»
8 Yesu wuɔ nuolaaya jĩna-i wuɔ u cor hel-yuɔ ku'i ciɛ wuɔ tuɔ piiye dumaaŋo-na.
9 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bĩ-ni niɛ?»
Wuɔ cira: «I ciinu, ba bĩ-mi Sãlle.»
10 Aa gbuu tuɔ cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u baa donya-bɛi hiel-ba nelle-na.
11 A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na.
12 Jĩnabaa baa gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Jande, ŋ sa yaŋ i hel ka suur pɛrŋ daaba-na wɛi?»
13 Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i. Baa hel naacolŋo-na ka suur pɛrmba-na. Pɛrŋ daaba naa
yu pɛrmba neifelle-i. Baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã ba suur dalaŋga-na ba kunu.

14 Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaaŋo-na, baa
pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã nelleŋ-huɔŋga-na, banamba kã sonni-na ka tũnu
nuɔmba-i. Nuɔmba hel da ba ji ne.
15 Baŋ juɔ ji hi da naacolŋ daayo diyaa bĩmbĩnni tĩɛna da welewele Yesu caaŋgu-na,
korma pãŋ ta ma da-ba.
16 Bamaŋ waa da maŋ ciɛ dumaa hiere, baa suur ma yaaŋga-na waŋ-ma.
17 Nuɔŋ baa cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na.
18 Yesu wuɔ kã ka tuɔ nyugũŋ beŋo-na duɔ bir. Uŋ duɔnya jĩnabaa-ba-i naacolŋo maŋ
nuɔ-i, wuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo.
19 Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tũnu ŋ baamba-i Itieŋ uŋ ciɛ hujarre
niɛ aa ce baa-ni dumaa.»
20 Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra Dekapol-na u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ yuɔ hiere. Umaŋ
duɔ nu nel daama-i, ma ce-yo gbɛrɛ.

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo
(Matie 9.18-26; Like 8.40-56)

21 Yesubaa-baŋ birii karnu dalaŋga-i kã bomborre nande-na, nuɔmba kũɔl ba-naa kã
u wulaa dii hũmma nuŋgu-na.
22 *Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo naŋo-i ba taa ba bĩ-yo Yarusi; wuɔ kã ka dũuna Yesu
caaŋgu-na
23 aa naa cira: «Itie, mi biloŋo ka ku mi wulaa, jande kã ŋ ka haa ŋ nammu-i yuɔ ŋ kor-o
ŋ hã-mi.»
24 Yesu wuɔ kã ba ta. Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kã baa-ba. Ba nogol Yesu-i terni-na
hiere dumaa.
25 Ciɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bieŋ cĩncieluo baa a hãi
waa belle fande-na.
26 U ciɛ pɛrrumbaa-ba-i ji gbɛ̃. U gbeiŋa ji tĩ hiere aa ku migãaŋ ta ku hor-yuɔ ku kã.
Pɛrru bɔi mulãaŋ-yo.
27 Uŋ juɔ nu Yesu maama-i, wuɔ suur nuɔmba hɔlma-na a cor u huoŋ-yaŋga ka yiɛya u
joŋgoruo-i.
28 U taa u piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Da mi gbãŋ hi u joŋgoruo-i yiɛya-yuɔ yoŋ, mi kuraa.»
29 U tãŋ maa pãŋ yiɛra. Terduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ pãŋ suɔ wuɔ fafalmu daa-yuɔ.
30 Hɔduɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ suɔ wuɔ fɔ̃ŋgũɔ naŋo hilaa fuɔ-i-na. Wuɔ miɛl yuu
nuɔmba-i wuɔ: «Hai moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?»
31 U *hãalãbieŋ baa cira: «Itie, nuɔmba yuu ta ba nogol-ni terni-na hiere ŋ bir ta ŋ yuu
wuɔ: ‹Hai moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?›»
32 Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tuɔ wuɔra u nira nuɔmba-na umaŋ yiɛyaaya-yuɔ.
33 Ciɛŋ daa uŋ suyaa wuɔ fafalmu daa-yuɔ, kuɔ ce-yo kũɔnyɛlle. Wuɔ piɛ dũuna Yesu
caaŋgu-na aa naa waŋ ma yaaŋga-i hiere baa-yo; u saa fuo ma diei.
34 Yesu wuɔ cira: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiɛi; ŋ cɛraa ŋ ji nunu
jarŋ daama-i.»
35 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔŋ baa hel Diilonelhãalãdũŋgu
yuntieŋo cĩiŋgu-na ji ta ba piiye baa-yo wuɔ: «Baa yaŋ hãalãtieŋo mulĩɛŋ u fɛrɛ, ŋ biloŋo
jarma yaraa-yo.»
36 Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie holle. Haa ŋ naŋga-i miɛ yoŋ.»
37 Aa naa bir nuɔmba-i hiere aa yaŋ Piɛr, baa Sake a naara Sake hãaŋo-i Nsãa ba yaa
cu u huoŋ-nu yoŋ.
38 Baŋ kaa hi cĩiŋgu-i, baa da nuɔmba haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal hiere.
39 Yesu wuɔ suur aa naa gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i maacemma-i na wulaa dumaaŋo-i? Biloŋo
saa ku, u duɔfũŋ.»

40 Baa bir yaŋ aa ta ba cɔ̃muɔŋ-yo. Wuɔ ce ba hel hiere aa naa ce fuɔ baa biloŋo
bĩncuɔmba-i a naara u hãalãbiemba'i suur biloŋoŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i.
41 Baŋ suurii, wuɔ bel biloŋo naŋ-na aa naa cira: «Talita kumi.» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Bilo,
sire, muɔmɛi waaŋ-ma dumaa!
42 Terduɔŋgu faŋgu-na, biloŋ wuɔ pãŋ sire tuɔ wuɔ. Kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Biloŋ daa u waa
baa bieŋ cĩncieluo a hãi.
43 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo. Aa
naa cira ba hã biloŋo-i bĩŋkũŋgu u wuo.

6

Nasarɛtitaamba cĩinaana Yesu-i
(Matie 13.53-58; Like 4.16-30)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ sire terieŋ daaku-na baa u *hãalãbiemba-i a kã ba nelle-na*.
2 *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. U
nelma taa ma ce nuɔmba-i gbɛrɛ, a ne da ba saa waa dɛi baa yuliiŋgu-i. Baa ta ba piiye
wuɔ: «Fuɔ hilaa baa nel daama-i hie? Fuɔ kaa da nelnul daade-i hie baa hiŋ daama-i?
3 Ma sĩ Maari biɛŋo maŋ fãnaŋo-i, u yaa kɛ? Fuɔ hãaŋo naŋo yaa Sake-i, baa Yose-i, baa
*Yuda-i a naara Simɔ-i. Halle u tũɔbaa-ba dii baa-ye tĩɛnamma-na.» Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na
ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i.
4 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i terni-na hiere; ŋga u nelleŋ-
baamba-i baa u dũŋ-baamba sa kãŋ-yo.»
5 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Yesu saa gbãa ce gbɛrɛ-wɛima terieŋgu-na. Uŋ ciɛ kumaŋ, ku yaa
ŋaa a haa u nammu-i jaamba namba-na a sire-bɛi ba jarma-na.
6 U nelleŋ-baambaŋ'a ba saa hũu u nelma-i kuɔ ce-yo gbɛrɛ.

Yesu puɔraa u hãalãbiemba-i
(Matie 10.5-15; Like 9.1-6)

Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i tuɔ wuɔra nilɛiŋa maŋ Nasarɛti
kɔtɔnni-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i.
7 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bĩ u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a puɔr-ba ba hã-ba-
hãi aa hã-ba himma ba ta ba gbã ba donya *jĩnabaa-ba-i,
8 aa naa gboya-bɛi wuɔ ba tamma-na, molo baa biɛ bĩŋkũŋgu: Molo baa biɛ niiwuoni,
molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ gbeiŋa; kɛrɛ ba biɛ gborni yoŋ.
9 Wuɔ ba dii naatɛnni aa molo baa biɛ joŋgorbaa-ba hãi.
10 U taa u bi piiye wuɔ: «Da na har dumɛlle maŋ nuɔ-i, na tĩɛna dumɛlle fande-na fuɔ
na tamma.
11 Da ba ka cira ba sa taara ba da na yufelle terieŋgu maŋ nuɔ-i, na pir na nallu-i na ta,
ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»
12 Hãalãbiemba taa ku yaa nuɔ-i ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ ba
nanna ba ciləbabalaŋo-i.
13 Ba bi hii donya jĩnabaa bɔi nuɔmba-na aa hure namma jaamba bɔi-na sire-bɛi ba
jarma-na.

Nsãa-Batisiŋ kuu kuliiŋgu maŋ
(Matie 14.1-12; Like 9.7-9)

14-15 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu yer diɛ wuɔra gbuo terni-i hiere. Banaŋ ba'a *Nsãa-Batisi'i
siire hel kuomba hɔlma-na jo, ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i. Banaŋ ba'a *Eli yaa siire
jo. Banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo-i juɔ. *Erɔdi wuɔ nu-ma. U yaa waa
*Galile yuŋgu-na.
16 Wuɔ cira: «Nsãa yaa-i! Ŋ siɛ suɔ wuɔ mi ciɛ ba kar u yuŋgu-i, ŋga u'i siire jo daayo.»

* **6:1** Ba nelle yaa Nasarɛti. Niɛŋ Like 4.16.

17 Ninsie ninsie, fuɔ fɛrɛ yaa naa ciɛ ba bel Nsãa-i dii-yo kaso Erodiyadi maa-na.
Erodiyadi faŋo-i u mɔlõ ciɛŋo'i waa aa wuɔ hũu-yo mɔlŋo wulaa dii-yo. Ba taa ba bĩ
mɔlŋo-i Filipu.
18 Uŋ hũyãa u mɔlõ ciɛŋo-i, Nsãa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiiŋo sĩ.
19 Ciɛŋ wuɔ pãŋ cõ Nsãa-i aa naa tuɔ taara-yuɔ baa komma. Ŋga ma saa naa waa ma
gbãa ce.
20 A haa hama-i nuɔ-i? Erɔdi taa u kãalã Nsãa-i. Uu naa suɔ wuɔ nelviiŋo aa tiraa suɔ
wuɔ Diiloŋ-nolŋo, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ siɛya-yuɔ. Nsãa nelma taa ma surnu-yuɔ ma
cor. Ŋga u waa duɔ tuɔ piiye, Erɔdi holle pãŋ caar.
21 Erodiyadi maamaŋ'a ma ka fa dumaaŋo-na, Erɔdi ji tuɔ ce u hommaŋ-yiiŋgu
ponsaaŋgu aa bĩ u kuoyataamba-i, baa sorosi ba yuntaamba-i, baa Galile yuntaamba-i
hiere.
22 Erodiyadi biloŋ wuɔ nyɛŋ nyɛmuŋgu naŋ temma, kuɔ gbuu dɔlnu Erɔdi-i baa bamaŋ
waa hiere. Erɔdi wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara bige-i mi hã-ni baa-ku?»
23 Aa naa cira: «Muɔ baa Diiloŋo, niŋ taaraŋ kumaŋ mi ka hã-ni baa-ku. Halle da ŋ fiɛ
cira mi cal mi nelle-i sɔmma hãi, a hã-ni sɔmma diei, mi ka ce-ma.»
24 Biloŋ wuɔ hel nuɔmba-na ka yuu nyuŋo-i. Nyuŋ wuɔ cira: «Kã ŋ ka cira ŋ taara Nsãa-
Batisi yuŋgu.»
25 Biloŋo gũunu baa gbaruŋgu kã nellentieŋo wulaa ka cira: «Mi taara ŋ kar Nsãa-Batisi
yuŋgu-i dii-ku tasaaŋ-na hã-mi fiɛfiɛ!»
26 Nellentieŋo yaaŋ kaa pãŋ bir ka deŋ birma. Ŋga u ka ce-ma niɛ, u yaa pãa nuŋgu-i
baa-yo nuɔmba-na.
27 Wuɔ naa wuɔ bi pãŋ puɔr sorosiyiɛŋo naŋo-i wuɔ u kã ka kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i ji
hã-yo baa-ku. Sorosiyiɛŋ wuɔ bi ta kã kasodũŋgu-na ka kar Nsãa yuŋgu-i
28 a dii-ku tasaaŋ-na jo baa-ku ji hã biloŋo-i baa-ku. Biloŋ wuɔ hũu-ku ka hã nyuŋo-i
baa-ku.
29 Nsãa *hãalãbiembaŋ juɔ nu-ma wuɔ ba karaa ba yuntieŋo yuŋgu-i, baa kã ka biɛ u
bomborre-i ka fuure-diɛ.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)

30 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo ji tũnu Yesu-i baa baŋ kaa ce mamaŋ hiere.
31 A ne da nuɔmba bɔi taa ba jo u wulaa, a ce halle fuɔ baa u *hãalãbiemba-i ba sa da
ba fɛrɛ ba wuo niiwuoni-i yɛrɛ. Yesu wuɔ gbẽ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaaŋ i kã hĩɛŋ-nu na
ka fiisa cɛllɛ.»
32 Baa sire ku yaa nuɔ-i a biɛ beŋo-i ta ta ba kã.
33 Baŋ taa dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi daa-ba aa suɔ baŋ kãŋ kusuɔŋ-nu. Baa hel terni-na
hiere a gbar ta yaaŋga bɛi.
34 Yesuŋ huɔlaa hũmma-na, wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋ temma u yaaŋga-na; ba ne ŋaa
tũlmba maŋ tieŋo sĩ bɛi. Ba hujarre gbuu bel-o. Wuɔ pãŋ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i
baa-ba. U piiye baa-ba vaaya.
35 Bãaŋguŋ juɔ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu a waŋ baa-yo
wuɔ: «Itie, ŋ suyaa wuɔ ii dii hĩɛŋ-nu dɛ? Bãaŋguŋ hir ku kã
36 ŋ sa yaŋ nuɔmba kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo wɛi?»
37 Yesu wuɔ cira: «Namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»
Baa cira: «Itie, diɛ fiɛ sãa niiwuoni-i *deniebaa nuɔsũɔ, ni siɛ gbẽ!»
38 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ na ka ne, *buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa kã ka ne aa jo ji cira: «Buruo u ndii a naara titiraamba hãi.»
39 Yesu wuɔ cira ba ce nuɔmba calnu tĩɛna hĩɛbĩnaaŋgu-na.
40 Nuɔŋ baa tĩɛna. Banamba komuɔŋa da-a-ndii, banamba komuɔŋa hã-a-hãi baa
cĩncielbaa.

41 Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i
dɔrɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ a hã nuɔmba-i. Aa
bi calnu titiraamba-i hã-ba hiere.
42 Nuɔŋ baa wuo ye hiere.
43 Baa gbura ni boini-i a dii-ni segeyufieŋ cĩncieluo baa a hãi.
44 Nuɔmba maŋ waa, bibɛmba-i yoŋ, ba kã nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma
nuɔ.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Matie 14.22-33; Nsãa 6.16-21)

45 Baŋ bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋo-i ta u yaaŋ-na ta
ba kã Betisada yaŋga aa fuɔ wuɔ tĩɛna duɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.
46 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
47-48 Bãaŋguŋ juɔ suur, Yesu yaa waa yoŋ bomborma-na. A ne da fafalmu taa mu jãrã u
hãalãbiemba-i. Wuɔ fara da ba ce sũlma-i dii hũmma holle-na baa beŋo-i. Cuo kaalmaŋ-
caaŋgu-na, wuɔ sire tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã ba wulaa. Uŋ kaa hi, wuɔ ce ŋaa u
ciɛl-ba duɔ cor.
49 Hãalãbieŋ ba'a ba ne da hai moloŋo-i wuɔyaaŋ hũmma dɔrɔ-i-na daayo-i! Baa doŋ
ta ba kaasĩŋ wuɔ sĩ isuɔtieŋo.
50 Baŋ daa-yo, ba hulɛiŋa caaraa. Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
51 Aa kã ka bel beŋo-i suur. Fafal muɔ bi pãŋ yiɛra. Hãalãbieŋ baa kar da hãmmu!
52 Niiwuoniŋ-kũŋgu maŋ fiɛ ce cor, ba saa suɔ ku yaaŋga-i. Nelma famma yaraa-ba
suɔma.

Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na
(Matie 14.34-36)

53 Fafalmuŋ yiɛraaya, Yesubaa-ba perieŋ karnu kã Genesarɛti.
54 Baŋ hii bi huɔl, nuɔmba pãŋ suɔ Yesu-i
55 aa gbagbarra tũnu ba-naa terni-na hiere. Da ba nu wuɔ u dii kusuɔŋ-nu, ba biɛ ba
jaamba-i ba niigallanni-na gbar kã u wulaa.
56 Yesu waa duɔ cor terieŋgu terieŋgu, nuɔmba biɛ ba jaamba-i ka jĩna ponsanatigerre-
na aa cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ ba yiɛya-yuɔ; da ku fiɛ'a u joŋgoruo tũŋgu, ku ka saanu. Ninsie
ninsie, ku waa jɛiŋo maŋ duɔ yiɛya-yuɔ fafalmu pãŋ da-yuɔ.

7

Bĩncuɔŋ-hũmelle saa saaya di gbuonu Diiloŋ-hũmelle-i
(Matie 15.1-9)

1 Yiiŋgu naŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba maŋ naa hilaa
*Yerusalɛmu-i-na jo, baa kũɔlãa ba-naa kã Yesu wulaa.
2 Ba'a ba ne da Yesu *hãalãbiemba namba wuo niiwuoni-i a ne da ba saa saara ba
nammu-i a saanu baa *Yuifu ba bĩncuɔŋ-hũmelle-i.
3 A ne da Farisĩɛbaa-ba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ba sa puona baa ba bĩncuɔŋ-maama-i:
Ba sa siɛ wuo niiwuoni-i ni ba saa saara ba nammu-i.
4 Aa da ba hel saŋga-na kũŋ, ba cɛ hũmma'i igɛ̃na aa suɔ wuo niiwuoni-i. Ba bĩncuɔŋ-
maama'i saa waa mafamma-i yoŋ: Hũŋkaacimmuŋ-saarma waa ma deŋ, bũnammuŋ-
saarma waa, bitonniŋ-saarma bi waa.
5 Baŋ daa ba wuo niiwuoni-i dumaaŋo-na, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ
hãalãbiemba sa wuɔ bĩncuɔŋ-hũmelle-i? Ku ciɛ niɛ ba saa saara ba nammu-i aa ta ba
wuo niiwuoni-i?»
6 Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i, *Isayiŋ fii-na baa kumaŋ, na
yuu-ku. Isayi waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Nel daade taamba kãŋ-mi ba nuŋ-nu yoŋ.
Mi maama si dii ba hɔmmu-na.

7 *Baŋ pigãaŋ nuɔmba-i hũmelle maŋ, bafamba diele.*
*A ce dumaaŋo-na yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»›**»
8 Yesu wuɔ cira: «Na birii yaŋ Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ aa vaa na fɛrɛ baa na bĩncuɔŋ-maama ta na ce.
9 Maa namaa cã! Na yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i aa bir bel na bĩncuɔŋ-maama yaa nammu hãi.
10 Ma sĩ *Moisi waaŋ-ma wuɔ na ta na dii na bĩncuɔmba nunni-i kɛ? Aa tiraa cira umaŋ duɔ waŋ ãndaparaaŋgu hã u to, sisɔ u nyu, kutieŋo saaya baa komma.
11 Ŋga namaa birii cira wuɔ umaŋ duɔ waŋ baa u bĩncɔiŋo-i wuɔ: ‹Miŋ ŋa naa da kumaŋ da mi kãyã-niɛ ku ciɛ «kɔrbã»; ku yuŋgu yaa wuɔ mi pãa-ku hã Diiloŋo.› Wuɔ kɛrɛ umaŋ duɔ ce mafamma-i aa u saa ji fiɛ da bĩŋkũŋgu hã u bĩncɔiŋo-i wɛima sĩ.
12 Terieŋgu faŋgu-na, na ce nuɔmba ta ba yaŋ ba bĩncuɔmba-i ba sa kãyã-bɛi.
13 Na birii biɛ na bĩncuɔŋ-maama yaa-i a dii-ma Diiloŋ-nelma fuoŋgu-na ta na hãalã na-naa baa-ma. Na ciɛ ma temma bɔi cor tĩ a ne da ma saa fa.»

Kumaŋ gbãa guɔla nɛliɛŋ nuɔŋo-i
(Matie 15.10-20)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa bĩ nuɔmba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Karaaŋ na tũnni-i fafamma na nu mi nelma-i.
15 Kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na, ku siɛ gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na; kumaŋ hilaaŋ, ku yaa gbãa guɔla-niɛ. [
16 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!]»
17 Uŋ juɔ hel nuɔmba hɔlma-na kũŋ cĩiŋgu-na, u *hãalãbiemba cira u firnu nel daama-i pigãaŋ-ba.
18 Wuɔ cira: «Bisãlmba'i namaaŋo-i wɛi? Namaa saa suɔ wuɔ kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na ku siɛ gbãa guɔla-niɛ wɛi?
19 Kumaŋ suuriiŋ ŋ nuŋgu-na ku sa kã ŋ huɔŋ-na, ku kã ŋ kusũŋ-nu ka ce biniɛŋa a hel.» Terieŋgu faŋgu-na, Yesu taara duɔ pigãaŋ wuɔ niiwuoni-i hiere ni gbãa wuo.
20 Aa naa tiraa cira: «Mamaŋ dii nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ma yaa gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.
21 Ãnjɔgɔbabalamma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i: Ŋ huɔŋga'i diyaaŋ-niŋ bĩŋwosĩnni-na, cuosĩnni-na, nelkolle-na,
22 *fuocesĩnni-na, cãncaaya-i-na, hɔdorre-na, nuɔŋ-tãalma-na, kakarkuoŋo-na, nene-muŋgu-na, yebĩɛnande-na, bombolma-na, ãnyagarma-na.
23 Nelbabalaŋ daama-i hiere ma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i. Ma yaa guɔlaayaŋ-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.»

Niɛryiɛŋo naŋo haa u naŋga Yesu-i-na
(Matie 15.21-28)

24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta halaŋ terieŋgu-na a kã Tiir. Uŋ kãa, wuɔ suur dũŋgu naŋgu-na duɔ fuo nuɔmba baa da-yo. Ŋga u saa gbãa.
25 Ciɛŋo naŋ wuɔ nuɔ u maama nelle fande-na, a ne da *jĩna waa u biloŋo-na. Yesu bi himma-i, ciɛŋ daa wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na
26 a cãrã-yuɔ wuɔ u donya jĩna daayo-i u biloŋo-na. Ciɛŋ daa u waa *niɛryiɛŋo. U taa u hel Fenisi maŋ dii Siiri mara-i-na.
27 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ biɛ bisãlmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa fa. Yaŋ da ba wuo ye, ŋ suɔ ŋ biɛ boini-i ŋ hã juoraamba-i.»
28 Ciɛŋ wuɔ cira: «Itie, ma sĩ bisãlmbaŋ wuo aa jubieŋa maŋ ta a diire hĩɛma-na, juoraamba biɛra-yɛi ba wuo kɛ?»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Niŋ suyaa mafamma-i waŋ-ma, bir ŋ kũŋ, jĩna taa halaŋ ŋ biloŋo-na.»

---

* **7:7** Isayi (Ésaïe) 29.13

30 Ciɛŋo birii ku yaa nuɔ-i kũŋ, kã ka da biloŋo gaala u muŋgallammu-na: ɟĩna taa.

Yesu ciɛ bobo naŋo tuɔ piiye

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ sire Tiir-na a hel Sidõ aa bir hiire kã ka karnu Dekapol
nilɛiŋa-i kã ka hel Galile dalaŋga-na.
32 Baa jo baa bobo naŋo-i a ji cãrã-yuɔ wuɔ u haa u naŋga-i yuɔ a firnu u jumɛlle-i aa
puur u tũnni-i.
33 Yesu wuɔ bel-o hel baa-yo nuɔmba-na. Baŋ hilaa, wuɔ dii u nieŋa-i naacolŋo tũnni-
na aa ce u taaluŋgu-i hure u jumɛlle-na.
34 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ciir u yuŋgu-i aa fiisa da fũɔ aa cira: «Efata!» Ku yuŋgu yaa
wuɔ: Puur!
35 Terduɔŋgu faŋgu-na, naacolŋo tũŋ niɛ pãŋ puur aa u jumɛl diɛ bi pãŋ firnu u tuɔ piiye
da welewele ŋaa u'i sɩ̃.
36-37 Kuɔ fũnuŋ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u maacemma
faa cor! U puur tugbentaamba tũnni-i aa tuɔ ce bobobaa-ba ta ba gbã ba piiye.» Yesu wuɔ
tuɔ piiye baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel. Duɔ waŋ mafamma-i, ku ce ŋaa u kaa namma
dii dãamu-na.

8

Nuɔmba neifieŋa hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba
(Matie 15.32-39)

1 Yibieŋa faŋa-na, nuɔmba tiraa kũɔl ba-naa ka tigiiŋ Yesu caaŋgu-na. A ne da niiwuoni
saa waa baa-ba. Yesu wuɔ bɩ̃ u *hãalãbiemba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ:
2 «Nuɔŋ daaba hujarre gbu di ko-mi; ba yinni siɛi yaa dɛ-i baa-mi ba saa da bɩ̃ŋkũŋgu
wuo.
3 Banamba hilaa termaaŋ-nu jo, da mi yaŋ ba bir baa nyulmu-i ku kaa nuɔl-ba
hũmelle-na.»
4 U hãalãbiemba cira: «Itie, i ka da niiwuoni-i hie hɩ̃ɛŋ daaku-na diɛ ji hã nelpũŋ daaku
temma da ku wuo ye?»
5 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa cira: «Buruo niehãi.»
6 Yesu wuɔ ce nuɔmba tɩ̃ɛna hɩ̃ɛma-na aa naa biɛ buruo niehãi daayo-i a jaal Diiloŋo-i
aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba-i wuɔ ba calnu-yuɔ hã-ba. U hãalãbiemba hũu-yo bi
calnu-yuɔ.
7 Tetebiemba namba bi waa, wuɔ tiraa biɛ bafamba-i a jaal Diiloŋo-i aa hã u
hãalãbiemba-i baa-ba wuɔ ba calnu-bɛi hã nuɔmba-i.
8 Nuɔmba maŋ waa hiere, baa wuo ye. Baa gbura ni boini-i dii-ni segeyufieŋ niehãi.
9 A ne da nuɔmba maŋ waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi temma.
Baŋ juɔ wuo tɩ̃, Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i wuɔ ba kũŋ ba cɩ̃nniŋ
10 aa fuɔ baa u hãalãbiemba-i baa biɛ beŋo-i ta ba kã Dalmanuta.

Nuɔmba ciɛra Yesu ce himma ba ne
(Matie 16.1-12)

11 Yesubaa-baŋ kãa Dalmanuta-i-na, *Farisɩ̃ɛbaa-ba namba jo ji ta ba fanu ba-naa
baa-yo. Baa ji cira wuɔ da kuɔ Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ce himma ba ne. Ba taa ba waŋ
mafamma-i wuɔ sɩ̃ ba ka gbãa cure-yuɔ.
12 Yesu wuɔ fiisa da fũɔ aa naa cira: «Bige-i ciɛ fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na'a mi ce
himma pigãaŋ-na ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo'i puɔraa-mi? Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na,
bɩ̃ŋkũŋgu sa ce dii pigãaŋ-na!»
13 Aa naa pãŋ ta baa u *hãalãbiemba-i ka suur beŋo-na ta ba karnu ba kã dalaŋga
yiɛŋgu naŋgu-na.
14 A ne da ma saa naa tɩ̃ɛnu u hãalãbiemba biɛ *buruo. Buruo diei waa baa-ba yoŋ
beŋo huɔŋga-na.

15 Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Jande, bilaaŋ na fɛrɛ Farisĩɛ ba siini-na baa *Erɔdi
bi niini-na.»
16 Hãalãbiemba doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Na saa da, iŋ'a i saa biɛ niiwuoni ku'i
ciɛ u tuɔ piiye dɛ-i-na.»
17 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na piiye wuɔ mi daa na saa
biɛ niiwuoni ku'i ciɛ mi ta mi piiye dɛ-i-na? Ku ce ŋaa a ji hi baa nyuŋgo, miŋ waŋ nelma
maŋ na saa hi ta na da ma terieŋgu-i wɛi?
18 Na sa da baa na yufieŋa-i wɛi? Aa na sa nu baa na tũnni-i wɛi? Ma karaanu-nɛi wɛi?
19 Miŋ bũlãanu buruo u ndii-i a hã nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii-i, na biɛraaya
boini-i segeyufieŋa niɛ ta?» Baa cira: «Segeyufieŋ cĩncieluo a hãi.»
20 Wuɔ cira: «Aa miŋ bũlãanu buruo niehãi a hã nuɔmba neifieŋa hãi ba wuo,
segeyufieŋa niɛ juɔ tĩɛ?»
Baa cira: «Segeyufieŋ niehãi juɔ tĩɛ.»
21 Yesu wuɔ cira: «Ji hi baa nyuŋgo na saa hi suɔ ku yaaŋga-i yogo wɛi?»

Yesu puurii yiroŋo naŋo yufieŋa-i

22 Yesubaa-baŋ kaa hi Betisada-i, baa jo baa yiroŋo naŋo ji hã-yo wuɔ u ce jande aa u
haa u naŋga-i yuɔ a puur u yufieŋa-i.
23 Yesu wuɔ bel yiroŋ daa u naŋ-na ba hel nelleŋ-huɔŋga-na a kã ba deŋ. Baŋ kaa hi,
wuɔ ce taaluŋgu a hure naacolŋo yufieŋa-na aa ce u nammu-i cuye-yɛi ku ce cɛllɛ aa suɔ
halaŋ-mu. Uŋ halaaŋ-mu, wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ da wɛi?»
24 Naacolŋ wuɔ ne aa naa cira: «Mi da nuɔmba-i ŋga mi sa da-ba dɛi; mi da-ba ŋaa
tibinni aa ta ni wuɔ.»
25 Yesu wuɔ tiraa bir cu u nammu-i naacolŋo yufieŋa-na. Uŋ juɔ halaŋ-mu kufaŋgu-i,
naacolŋ wuɔ pãŋ tuɔ da fafamma.
26 U yufieŋ aŋ puurii, Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Ta ŋ kũŋ cĩiŋ-nu, baa tiraa ŋ suur
nelleŋ-huɔŋga-na.»

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Matie 16.13-20; Like 9.18-21)

27 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba ji ta ba kã nilɛiŋa maŋ dii Sesare maŋ
Filipu wuoŋo-i u kɔtɔnni-na. Baŋ kãŋ hũmelle-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba ciɛra
hai moloŋo-i muɔŋo-i?»
28 U hãalãbiemba cira: «Banamba ciɛra wuɔ nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i, banaŋ ba'a nuɔnɛi
*Eli-i, banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo-i nuɔŋo-i.»
29 Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Aa namaa fuɔ, na'a hai moloŋo-i muɔŋo-i?»
Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i.»
30 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel molo nu-ma.

Yesu kaal u mulĩɛma-i
(Matie 16.21-28; Like 9.22-27)

31 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ doŋ tuɔ piiye u pigãaŋ u *hãalãbiemba-i wuɔ
*Moloŋ-Biɛŋo ka mulĩɛŋ da dɛi! Nelle bĩncuɔmba-i, baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i,
a naara *ãnjĩnamma pigãataamba ka cĩina-yuɔ aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni
hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.
32 Yesu wuɔ waaŋ nel daama-i kaala-mɛi baa-ba. Piɛr wuɔ bĩ-yo ba kã ba deŋ ka tuɔ
waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, baa ta ŋ piiye dumaa, ku saa fa.»
33 Yesu wuɔ miɛl ne u hãalãbiemba-i aa naa gbẽ Piɛr wuɔ: «*Sitãni, kã ŋ halaŋ mi caaŋ-
nu! Ŋ kusũŋ-maama-i Diiloŋ-maama sĩ, nelbilieŋ-maama.»
34 Ku huoŋgu-na, wuɔ bĩ nuɔmba-i baa u hãalãbiemba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Nuɔni
maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ cĩina ŋ fɛrɛ, aa ŋ saaya ŋ siɛ mulĩɛma-i baa
kuliiŋgu-i.

35 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, u ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u
fɛrɛ mɛi maama-na baa *Neldɔdɔlma maama-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ siɛ ji tĩ dede.
36 Nɛliɛŋ nuɔ, da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaaŋo-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
37 Nɛliɛŋ nuɔ, ŋ gbãa sãa ŋ yuŋgu-i baa bige-i Diiloŋo wulaa?
38 Na saa da, fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku. Umaŋ duɔ tuɔ ce senserre
bɛi u sa taara ba suɔ wuɔ mɛi wuoŋo, u sa bi taara u waŋ mi maama-i baa-ba, Moloŋ-
Biɛŋo duɔ ji jo baa u To fɔ̃ŋgũɔ-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i, u ka bi ce senserre baa kutieŋo
maama-i.»

9

1 Aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na,
ba ka da *Diiloŋ-bãaŋgu-i aa suɔ da ba ku. Diiloŋo ka ce u bãaŋgu-i baa fɔ̃ŋgũɔ.»

Yesu birii u deŋ birma
(Matie 17.1-13; Like 9.28-36)

2 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niediei temma cor, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr, baa Sake a
naara Nsãa ba kã ba deŋ ka nyugũŋ tãnujaataama naŋo-na. Ba'a ba ne da Yesu birii u
deŋ birma.
3 U joŋgorbaa-ba birii baapiɛlmba ta ba caa da kpoikpoi; halle molo siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu
pusũŋ dumaaŋo-na.
4 *Hãalãbieŋ ba'a ba tiraa ne, a da *Eli baa *Moisi ba caraaya-bɛi ta ba piiye baa Yesu-i.
5 Piɛr wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i jomma faa bande-i-na dɛ! Ŋ sa yaŋ i ce gbuganni
siɛi wɛi? Ku diei naŋ kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu naŋgu-i Eli kũŋgu.»
6 Korma'i naa bilaa Piɛrbaa-ba-i a ce u tuɔ piiye dumaa u yuŋ-nu u sa suɔ uŋ waŋ
maman.
7 Duherru nandu jo ji cĩnnu-bɛi. Baa nu molo piiye du huɔŋga-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa
daayo-i; u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ, taa na nu u nuŋgu-i.»
8 Hãalãbiemba wuɔra ne terni-na hiere ba saa da moloŋo baa Yesu-i.
9 Baŋ juɔ ta ba hiire tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ *Moloŋ-Biɛŋ
duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo!
10 Hãalãbiemba siɛ aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «A sire hel kuomba hɔlma-na, ku yuŋgu
yaa wuɔ niɛ?»
11 Baŋ kaa hi yaaŋga-i, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Ma sĩ *ãnjĩnamma pigãataamba ciɛra wuɔ
Eli saaya u bir jo igɛ̃na aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u suɔ
jo kɛ?»*
12 Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima; Eli saaya u jo igɛ̃na ji migãaŋ wɛima-i hiere. Ŋga
bige-i ciɛ Diiloŋ-nelma cira wuɔ: ‹Moloŋ-Biɛŋo ka mulĩɛŋ da dɛi aa ba siɛ ta ba kãŋ-yo?›
13 Mi tũnu-nɛi: Eli juɔ tĩ. Uŋ juɔ, nuɔmba ciɛ ba bãaŋgu-i yuɔ. Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma
dumaa, ba bi ciɛ-ma dumɛi.»

Yesu duɔnya jĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Matie 17.14-21; Like 9.37-43)

14 Yesubaa-baŋ hiiriiye ka hi u *hãalãbiemba namba terieŋgu-i, baa da nuɔmba juɔ
ji yu ba caaŋgu-na, aa da *ãnjĩnamma pigãataamba namba juɔ ba ji ta ba fanu ba-naa
baa-ba.
15 Nuɔmba juɔ'a ba ne da Yesu jo, kuɔ ce-ba gbɛrɛ, baa gbar jãrã-yuɔ ka ta ba jaal-o.
16 Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ yuu u hãalãbiemba-i wuɔ: «Na fanu na-naa baa-ba nel hama-i
nuɔ-i?»
17 Naacolŋo naŋo tĩɛ dii nuɔmba-na aa cira: «Hãalãtie, *jĩna naŋo dii mi biɛŋo yuŋgu-na
a ce-yo bobo. Mi juɔ baa u yaa-i ŋ wulaa.

---

* **9:11** Malaki (Malachie) 3.23

18 Duɔ sire-yuɔ terienŋgu terienŋgu, u mal-o. Duɔ mal-o, sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na, aa ŋ da u wuo u nyiɛni-i aa kuola da girri. Mi waaŋ baa ŋ hãalãbiemba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa gbãa.»
19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i, na sa hũu nɛliɛŋ maama. Na daa niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula wɛi? Namaa ji hũu mɛi maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombiloŋo-i.»
20 Baa ta ta ba kã baa-yo da ba ka hã-yo. Jĩnaŋ kaa cira u ne da Yesu-i, wuɔ pãŋ bel naacombiloŋo-i gbuu sagalla-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ hel cii tuɔ bũmallã aa sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na.
21 Yesu wuɔ yuu tuoŋo-i wuɔ: «Jĩna daayo dii-yuɔ ku bãaŋgu cuɔ wɛi?»
Tuoŋ wuɔ cira: «Uu dii-yuɔ dii u bisãnsĩnniŋ.
22 Duɔ ce u ce u suur dãamu-na sisɔ hũmma-na duɔ ko-yo hã-mi. Da ŋ'a ŋ ka gbãa, jande ne Diiloŋo-i aa ŋ kãyã-yiɛ.»
23 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ'a da miɛ mi ka gbãa? Umaŋ duɔ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, wɛima-i hiere ma gbãa ce hã kutieŋo-i.»
24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, naacombiloŋo to wuɔ pãŋ cira: «Mi haa mi naŋga-i Diiloŋo-na ŋga kãyã-miɛ ni mɛi sĩ kuu dii kpelle.»
25 Baŋ tĩyãa kufaŋgu-na, nuɔŋ baa ta ba jo ba naara. Yesuŋ daa ba kũɔlãa ba-naa ta ba jo dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Jĩna nuɔ, ma'a ŋ'a ŋ gbãŋ ce nuɔmba-i bobobaa baa tugbentaamba? Cor ŋ hel naacombiloŋo-na, mi sa taara mi tiraa da-ni yuɔ gbula.»
26 Jĩna wuɔ kaasĩŋ da gbagaga aa naa gbuu sagalla naacombiloŋo-i aa suɔ hel-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ galla ŋaa u kuu. Nuɔmba maŋ waa hiere baa da niɛ sĩ u kuu.
27 Yesu wuɔ bel u naŋ-na sire-yuɔ u yiɛra u gbeiniŋ.
28 Yesuŋ juɔ kũŋ baa u hãalãbiemba-i ba ka waa ba kula-i, baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, bige-i ciɛ miɛ i saa gbãa donya jĩna daayo-i?»
29 Yesu wuɔ cira: «Jĩna daayo temma-i Diilocãrãlle'i gbãa donya-yuɔ yoŋ.»

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Matie 17.22-23; Like 9.43-45)

30-31 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba sire terienŋgu-na a suur *Galile huɔŋga-na ta ba karnu ba kã. Yesu taa u piiye Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ u hãalãbiemba-i a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ taara molo suɔ ba saaŋgu. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»
32 Hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i; ŋga ba siɛ bi siɛ yuu-yo.

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i hãalãbiemba-na?
(Matie 18.1-5; Like 9.46-48)

33 Yesubaa-baŋ kaa hi Kafarnamu-i a suur ba dũŋgu-na, Yesu wuɔ yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Iŋ joŋ hũmelle-na, na taa na fanu na-naa nel hama-i nuɔ-i?»
34 A ne da hũmelle-na, ba taa ba fanu ba-naa da ba suɔ umaŋ nelbuɔ-i ba hɔlma-na. Yesuŋ yuu-ba dumaaŋo-na, ba fiinaŋ ba saa waŋ wɛima.
35 Yesu wuɔ bir tĩɛna aa bĩ-ba cĩncieluo ba hãi-i-na hiere a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuɔ taara u waa na yaaŋga-na, kutieŋo saaya u jĩna u fɛrɛ na hieroŋo huoŋ-nu aa tiraa ce u fɛrɛ na maacembiloŋo.»
36 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bel bisãmbiloŋo naŋo-i jo baa-yo ba hɔlma-na. Uŋ juɔ baa-yo, wuɔ tũu-yo aa cira:
37 «Umaŋ duɔ bel bisãmbiloŋ daayo temma-i fafamma mɛi maama-na, kuu dii ŋaa u bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i, aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutieŋo bilaa umaŋ puɔraa-mi.»

Umaŋ duɔ saa bigãaŋ-ye, uu dii baa-ye
(Like 9.49-50)

38 Ku huoŋgu-na, Nsãa wuɔ cira: «Hãalãtie, i daa naacolŋo naŋo gbuuse-niɛ aa tuɔ donya
*jĩnabaa-ba-i, miɛ ne da u sa nyaanu-niɛ baa miɛŋo-i i ce u yaŋ.»
39 Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo. Na saa da, molo siɛ gbãa gbuuse-miɛ a ce gbɛrɛ-wɛima
aa tiraa bir bĩ mi yebabalande-i terduɔŋgu faŋgu-na.
40 Umaŋ duɔ saa bigãaŋ-ye, uu dii baa-ye.
41 Aa umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa hã-na hũmma-i na nyɔŋ wuɔ *Kirsa baaŋ namaa, da ku
fiɛ waa ciyufelle yoŋ, coima saa fa, kutieŋo siɛ naa u daluɔ-i Diiloŋo wulaa.»

Kunaŋgu bɔyaa kunaŋ-na
(Matie 18.6-9; Like 17.1-2)

42 «Bisãlmba maŋ hũyãa mɛi maama-i, umaŋ duɔ guɔl unaŋ gbeini bɛi Diiloŋ-hũmelle-
na, sũlma haraa kutieŋo-na. Kumaŋ ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa to namɛlle u nuoŋgu-na aa
sɛ-yo dii-yo nuoraaŋ-nu, kuu naa ce bɔlbɔl yuɔ.
43 Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, kar-ka ŋ nanna. Da ŋ suur Diiloŋ-
nelle-na baa naŋga diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na. [
44 Jĩamba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa dĩŋ.]
45 Da ŋ da ŋ gboluoŋgu dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, kar-ku ŋ nanna. Da ŋ suur
Diiloŋ-nelle-na baa gboluoŋgu diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ gbeini-i ni hãi-i-na.
[
46 Jĩamba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa dĩŋ.]
47 Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, hiel-de ŋ nanna. Da ŋ suur
*Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hãi-i-na.
48 Jĩamba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa dĩŋ.
49 «Na saa da, dãamu ka dii dãmma yiɛ hiere.
50 «Dãmma-i bĩŋkũfafaaŋgu; ŋga da ma ji saara, namaa gbãa ce-ma niɛ ma tiraa ce
kpɛ̃nnɛ? Diyaaŋ dãmma na fɛrɛŋ nuɔ aa na bel na-naa fafamma.»

10

Ãnsorre bɔrɔmmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 19.1-12; Like 16.18)

1 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba sire terieŋgu-na a kã *Yude, kã ka waa dii *Yurdɛ̃ bom-
borma namma-na. Nuɔmba tiraa kũɔl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ doŋ tuɔ piiye Diiloŋ-
nelma-i u pigãaŋ-ba ŋaa uŋ cemmaŋ dumaa koko.
2 *Farisĩɛbaa-ba namba ta ba taara ba cure-yuɔ baa nelma-i, baa piɛ a yuu-yo wuɔ: «A
saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, nɛliɛŋ nuɔ ŋ gbãa nanna ŋ ciɛŋo-i wɛi?»
3 Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «*Moisi hãa-na hama-i wuɔ na ta na ce?»
4 Baa cira: «Moisi hãa-ye hũmelle-i wuɔ i gbãa tiɛ nanna i caamba-i; ŋga da ŋ'a ŋ nanna-
yuɔ ŋ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ hã-yo igɛ̃na umaŋ pigãaŋ wuɔ na ãnsorre buɔra.»
5 Yesu wuɔ cira: «Moisi daa na tũnni sa nu ku'i ciɛ u nyɛgɛ̃ŋ mafamma-i hã-na.
6 Da ma'i sĩ Diiloŋ uŋ'a u jĩna miwaaŋo-i *u maa biɛŋo baa ciɛŋo.*
7 *A ce dumaaŋo-na, bibiɛŋo ka yaŋ u bĩncuɔmba-i aa waa baa u ciɛŋo*
8 *ba gbonu ce kuuduɔŋgu.** Da ba waa dumaaŋo-na, ba sa tiraa kãŋ-ba nuɔmba hãi, ba
kãŋ-ba ŋaa nelduɔŋo.
9 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu kumaŋ, nelbilo saa saaya u bɔrɔ-kuɔ.»
10 Baŋ juɔ kũŋ ĉiiŋgu-na, u *hãalãbiemba tiraa sire nel daama-i ta ba yuu-yo.
11 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i aa jã unaŋo, kutieŋo ciɛ *fuocesĩnni, u
cãlãa cɛdĩɛlãŋo-i.

* **10:8** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24

12 Ciɛŋo maŋ duɔ bi hel u bɔlɔ wulaa aa kã ka soŋ yaŋga naŋga, ciɛŋo faŋo ciɛ fuocesĩnni'i
dumaaŋo-na.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba
(Matie 19.13-15; Like 18.15-17)

13 Ku huoŋgu-na, baa jo baa bisãmbiemba namba-i Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i
bɛi a cãrã Diiloŋo-i hã-ba. U *hãalãbiemba sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.
14 Ku saa dɔlnu Yesu-i, wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yaaŋ bisãlmba ta ba jo mi wulaa,
baa na cie-ba. Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele-i.
15 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ u saa siɛ *Diiloŋ-nellentesĩnni-i ŋaa
bisãlãaŋo, kutieŋo siɛ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na.»
16 Ku huoŋgu-na, wuɔ tũu bisãlŋ daaba-i aa haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba.

Wɛiŋo naŋ maama
(Matie 19.16-30; Like 18.18-30)

17 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba sire biɛ hũmelle-i ta ba kã. Naacolŋo naŋo
gbar jo ji dũuna Yesu yaaŋga-na aa cira: «Hãalãtiefɛfɛi, mi saaya mi ce bige-i da mi gbãa
da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?»
18 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ bĩ-mi nelfɛfɛiŋ muɔ? Da ma hel Diiloŋo-na, nelfɛfɛiŋo
dii wɛi?
19 Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, ma sĩ ŋ suɔ-ya kɛ? ‹*Baa ko nɛliɛŋo, baa ce*
**fuocesĩnni-i, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na,* baa du moloŋo, *ta ŋ dii ŋ to-i baa*
ŋ nyu-i ba nuŋgu-i.›†»
20 Naacolŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, mi duɔŋ dii mi bisãnsĩnniŋ ta mi ce mafamma-i hiere.»
21 Uŋ piiye dumaaŋo-na, u maama gbuu pãŋ dɔlnu Yesu-i; wuɔ ne-yo aa naa cira: «Ma
tĩyãa ma diei: Kã ŋ ka suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba
baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»
22 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ vãa u
yaaŋga-i aa ta.
23 Uŋ taa, Yesu wuɔ wuɔra ne u hãalãbiemba-i aa cira: «Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa
suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.»
24 Nel daama cu u hãalãbiemba hɔmmu-i. Yesu wuɔ tiraa tir-ma wuɔ: «Mi jɛ̃naaŋ
namaa, Diiloŋ-nelle suurma dii kpelle dɛ!
25 Na suyaa wuɔ nyɔgɔ̃mɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ-fuoŋgu-na kuu dii kpelle dɛ! Ŋga wɛiŋo
duɔ gbãa suur Diiloŋ-nelle-na kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»
26 Nel daama migãaŋ cu u hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ:
«Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa kor?»
27 Yesu wuɔ ne-ba aa cira: «Nelbiliemba wulaa ma siɛ gbãa ce, ŋga wɛima sa yar
Diiloŋo-i.»
28 Piɛr wuɔ cira: «Hãalãtie, aa miɛ maŋ naana i wɛima-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ fuɔ?»
29 Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumɛlle-i, u
hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũɔbaa-ba-i, u nyu-i, u to-i, u bisãlmba-i, sisɔ u sonni-i mɛi
maama-na baa *Neldɔdɔlma maama-na,
30 kutieŋ uŋ ka da nimaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ni ka maar uŋ taa aa yaŋ nimaŋ sɔmma
komuɔŋa ndii. U ka da dumiɛŋa-i, hãmba-i, mɔlãamba-i, nyunaamba-i, bisãlmba-i,
sonni-i, aa bi da mulĩɛma-i naara. Aa bisĩnuɔ-i-na, u ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
31 Na saa da, bamaŋ taa yaaŋga fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huoŋ-nu, aa bamaŋ dii
huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaaŋga.»

Mamaŋ dii ta ma cie Yesu-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 20.17-19; Like 18.31-34)

† **10:19** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-17

32 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba ji sire ta ba kã *Yerusalɛmu. Yesu wuɔ ta nuɔmba yaaŋ-na
hiere. Baŋ kãŋ dumaaŋo-na, korma doŋ ta ma da u *hãalãbiemba-i baa bamaŋ naa cuu
ba huoŋ-nu hiere. Yesu wuɔ bĩ u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i ba deŋ ka tuɔ piiye
baa-ba wuɔ:
33 «Na daa iŋ kãŋ Yerusalɛmu-na kɛ? Diɛ kã, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa-yo. Da ba hã-ba baa-yo,
ba ka cira wuɔ u saaya komma aa bir-o hã *niɛraamba-i baa-yo
34 ba nyɛ-yo sũlma aa tu taalni yuɔ aa muo-yo aa suɔ ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni
hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Sebede bɛmbaŋ muyaa ba natiɛŋa Yesu-i-na
(Matie 20.20-28)

35 Ku huoŋgu-na, Sebede bɛmba maŋ waa baa Yesu-i, ba taa ba bĩ unaŋo-i Sake aa bĩ
unaŋo-i Nsãa, baa piɛ Yesu caaŋ-nu ka cira: «Hãalãtie, i juɔ diɛ ji cãrã bĩŋkũŋgu naŋgu ŋ
wulaa, jande baa yagar.»
36 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na'a mi ce bige-i hã-na?»
37 Baa cira: «I taara da ŋ ji waa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i-na, ŋ yaŋ miɛŋo-i, u diei tĩɛna ŋ nadieyaŋga-na
aa u diei bi tĩɛna ŋ nanyuɔyaŋga-na.»
38 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ naŋ cãrãŋ kumaŋ dɛ! Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ na ka siɛ
u temma haa-nɛi wɛi? Na ka siɛ mulĩɛŋ mɛi temma-i wɛi?»
39 Baa cira: «Ũu, i ka siɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, baa mulĩɛma maŋ ka bi haa-miɛ, ni ka bi
haa-nɛi ninsoŋo.
40 Ŋga mɛi siɛ gbãa pã nuŋgu wuɔ mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nadieŋga-na aa mɛlŋo'i ka tĩɛna
mi nanyuɔŋgu-na. Muntĩɛnammu fammuŋ tigiiŋ ta mu cie bamaŋ, ba yaa ka da-mu.»
41 Ba nahãalãbieŋ cĩncieluo baambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu pãŋ du baa-ba.
42 Yesu wuɔ bĩ-ba hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ fãamaambaa-ba ce
hãlmaaŋgu baa ba fãamaansĩnni-i aa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba ta ba haa fɔ̃ŋgũɔ-i nuɔmba-na.
43 Ŋga ku saa saaya ku waa dumaa namaa na wulaa. Umaŋ duɔ tuɔ taara u waa
nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo;
44 aa umaŋ duɔ tuɔ taara yaaŋga-i, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na kɔriɛŋo.
45 Na saa da, *Moloŋ-Biɛŋo juɔ kufaŋgu jomma yaa-i hĩɛma-na duɔ ji cãa nuɔmba-i aa
pã u fɛrɛ duɔ sãa ba bɔi yunni; u saa jo ba da ba ji cãa-yo.»

Yesu puurii Bartime yufieŋa-i
(Matie 20.29-34; Like 18.35-43)

46 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka hi Yeriko. A ne da nelpũŋgu naŋ temma taa ku
nyaanu-yuɔ a naara u *hãalãbiemba-i. Baŋ juɔ ta ba hel Yeriko-i-na da ba ta, yiroŋo
naŋo waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na tuɔ cãrã. Ba taa ba bĩ-yo Bartime aa bĩ u to-i Time.
47 Yiroŋ daa uŋ nuɔ nuɔmba piiye ba cor, wuɔ yuu. Baa cira wuɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu yaa
curaaŋ. Wuɔ pãŋ sire tuɔ fara u bĩ da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce
hujarre miɛ!»
48 Uŋ faraŋ u bĩ dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa yaŋ aa ta ba nuola-yuɔ wuɔ u budii. Wuɔ
migãaŋ dii kunaŋgu naara wuɔ: «Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre miɛ!»
49 Yesu wuɔ yiɛra aa naa cira: «Bĩɛŋ u jo.»
Baa cira: «U bĩ-ni, fɛ̃ ŋ huɔŋga-i aa ŋ sire ŋ kã.»
50 Yiroŋ wuɔ pãŋ nanna u joŋgoruo-i aa tie sire ta tuɔ kã.
51 Uŋ kaa hi, Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara mi ce bige-i hã-ni?»
Wuɔ cira: «Hãalãtie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»
52 Yesu wuɔ cira: «Kã! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa.» Terduɔŋgu faŋgu-na, naacolŋo
yufieŋa pãŋ puur. Wuɔ cu Yesu huoŋ-nu ba ta ba kã.

11

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Like 19.28-40; Nsãa 12.12-19)

1 Yesubaa-baŋ kaa ta ba piɛ *Yerusalɛmu-i, a saanu baa nilɛiŋa naŋa hɔlma-i, dii *Olivi-
tibinni-tãnuŋgu-na, ba bĩ dinande-i Betifage aa bĩ dinande-i Betani. Yesu wuɔ waŋ baa
u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
2 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na suurma-i, na ka da ba vaa kakũmbiloŋo
naŋo, molo saa nyugũŋ-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo.
3 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: ‹Itieŋo yaa wuɔ i ji fir-o ka hã-yo; wuɔ u ka bir jo baa-yo
fiɛfiɛ.›»
4 Baa kã ka bi da ba vaa kakũmbiloŋo naŋo-i dumɛlle nande yaaŋga-na; hũmelle tũŋgu-
na. Baa ture ta ba fir-o.
5 Nuɔmba waa, banamba ta ba piiye baa-ba wuɔ: «Haba-i daaba-i! Na ce bige-i
dumaaŋo-na?»
6 Yesuŋ waaŋ mamaŋ baa-ba, baa bi waŋ ma yaa-i baa-ba. Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa
yaŋ ba ta baa-yo.
7 Baŋ kãa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huoŋgu-na aa Yesu wuɔ nyugũŋ tĩɛna-
yuɔ.
8 Nuɔmba fɔ̃ŋgũɔ baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i fara-bɛi hũmelle-na Yesu tuɔ wuɔ ba dɔrɔ u
kã. Banamba kar fiɛlu ta ba jĩna.
9 Bamaŋ waa u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere baa ta ba piiye da gbagaga wuɔ:
«Diiloŋo temma si dii.
*Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ jo, Diilo baa-yo!**
10 I bĩncɔiŋo-i *Davidi fɔ̃ŋgũɔ temma yaa juɔŋ!
Diilo migãaŋ-yo hã-ye.
Dɔrwuoŋo temma si dii!»
11 Yesuŋ kaa suur Yerusalɛmu-i-na, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka wuɔra ne kumaŋ ciɛŋ
hiere. Bãaŋgu naa tĩ tĩ, wuɔ ta baa u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a kã Betani.

Yesu ciɛ yensãaŋgu naŋgu kuol
(Matie 21.18-19)

12 Ku cuo kaala-i-na, Yesubaa-ba sire Betani-i-na ta ba kã *Yerusalɛmu-i-na, a ne da
nyulmu waa Yesu-i-na.
13 Ba kaa hi hɔlma namma-i, wuɔ da *yensãaŋgu naŋgu fiɛlu gbu caa da fafamma ŋaa
ku maaŋ, a ne da ku mammaŋ-huɔŋgu'i saa waa huɔŋgu faŋgu-na. Yesu wuɔ haar duɔ ka
ne sĩ u ka da bieŋa kuɔ. Uŋ kaa piɛ, wuɔ da fiɛgbãŋgbãŋlãndu yoŋ du kula.
14 Wuɔ gbɛ̃ yensãaŋgu-i u *hãalãbiemba yufelle-na wuɔ: «Ma bãlãa nyuŋgo; naŋ cɛraa
ŋ ji maŋ bieŋa hã molo wuo.»

Yesu duɔnya torgociraamba-i hiel-ba Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-17; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)

15 Yesubaa-baŋ kaa hi *Yerusalɛmu-i, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka donya niisuorn-
intaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa kã ka tisĩŋ gbeihortaamba
taabalebaa-ba-i nanna, aa sɛ bamaŋ suoraaŋ nɔnsɔr ba huriimba-i ba titiɛŋa-i nanna,
16 aa cie-ba wuɔ molo baa suur baa kuusuorŋgu Diilodubuɔ dumɛlle-na.
17 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ biɛ Diiloŋ-nelma-i tuɔ piiye u pigãaŋ-ba wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ
Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ta ba bĩ mi dũŋgu-i nilɛiŋa-i hiere a Diilojaaldũŋgu.*›† Ma sĩnni
niɛ namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?»

---

* **11:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.25-26 † **11:17** Isayi (Ésaïe) 56.7

18 Nel daama kã ka hi *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i. Baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa komma. A ne da u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor, a ce dumaaŋo-na ba taa ba kãalã-yuɔ.
19 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hãalãbieŋ baa hel nelleŋ-huɔŋga-na.

A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku fa wɛima
(Matie 21.20-22)

20 Ku cuo kaala-i-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba naar sire biɛ hũmelle-i. Baŋ kaa hi *yensãaŋgu terieŋgu-i, ba'a ba ne da ku kuolaa baa ku yuŋgu-i hiere.
21 Mamaŋ ciɛ cor hiere ba kãmma-na *Yerusalɛmu-i-na, maa tĩɛnu Piɛr. Wuɔ tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, ne, niŋ waasaaŋ yensãaŋgu maŋ, ku kuolaa hiere.»
22 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Haaŋ na naŋga-i Diiloŋo-na.
23 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na haa na naŋga-i Diiloŋo-na, na gbãa gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ: ‹Juur ŋ halaŋ bande-i-na ŋ ka suur nuoraaŋgu-na›, aa ma bi ce. Ŋga naŋ waaŋ mamaŋ, da na saa hũu-ma wuɔ ma gbãa ce, ma siɛ bi ce.
24 Ku'i ciɛ mi ta mi piiye baa-na miɛ: Da na ta na cãrã kumaŋ Diiloŋo wulaa, na saaya na hũu-ma wuɔ na daa ku bĩŋkũŋgu-i tĩ. Da na hũu-ma, ku yaa Diiloŋo ka hã-na baa-ku.
25 Aa da ŋ'a ŋ cãrã Diiloŋo-i, a ji ne da molo cãlãa-ni, ce kutieŋo-i jande aa ŋ hiel-ma ŋ huɔŋga-na, ku yaa nuɔ niŋ ciɛ mamaŋ, na To maŋ dɔrɔ-i-na u ka bi ce-ni jande aa hiel-ma u huɔŋga-na. [
26 Ŋga da na'a na sa hiel nuɔŋ-maama-i na hɔmmu-na, na To maŋ dɔrɔ-i-na, u siɛ bi hiel namaa maama-i u huɔŋga-na.]»

Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Matie 21.23-27; Like 20.1-8)

27 Yesubaa-baŋ kaa hi *Yerusalɛmu-i, baa kã *Diilodubuɔ-i-na. Yesu wuɔ tuɔ wuɔra u bĩŋ dumɛlleŋ-huɔŋga-na. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a naara nelle bĩncuɔmba sire jo u wulaa
28 ji yuu-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ mamaŋ daama-i, hai moloŋo-i hãa-ni hũmelle-i ŋ ta ŋ ce-ma?»
29 Yesu wuɔ cira: «Mi ka bi yuu-na baa nelma diei, da na siɛ-mi, mi ka pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i.»
30 Aa naa yuu-ba wuɔ: «Hai moloŋo-i naa puɔr Nsãa jo ji tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i? Diiloŋo'i naa puɔr-o waa nelbiliemba'i naa puɔr-o?»
31 Baa doŋ ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na bige-i ciɛ na saa hũu u nelma-i?›
32 I siɛ bi siɛ cira nelbiliemba'i puɔraa-yo.» Nuɔmba-i hiere baa suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo, da ŋ da ba ciɛra nelbiliemba'i puɔraa-yo, maacemma haraa-bɛi.
33 Baa naa ba cira: «I saa suɔ moloŋo maŋ naa puɔr-o.»
Yesu wuɔ bi cira: «Muɔ mi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ mamaŋ daama-i.»

12

Suontieŋo naŋo baa u maacenciraamba
(Matie 21.33-46; Like 20.9-19)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ biɛ gbãnɛini tuɔ naŋ baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu aa kalla-kuɔ. Uŋ kalaaya-kuɔ, u hĩŋ fuoŋgu ba da ba ta ba kãmal ɛrɛsɛ̃-i, aa ce felge ba ta ba nyugũŋ ba niya suoŋgu-i. Uŋ ciɛ mafamma-i, u biɛ maacenciraamba jĩna-kuɔ aa ta kã nelle.
2 «Tibibieŋa karmaŋ juɔ hi, wuɔ puɔr u maacembiloŋo naŋo-i maacenciraamba wulaa, wuɔ u ji hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.

3 Maacembiloŋ uŋ juɔ, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o ba saa hã-yo bĩŋkũŋgu.
4 U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Baa muo ufaŋo-i kaasĩnya-yuɔ aa naa tuora-yuɔ.
5 U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Baa ko ufaŋo-i. Ba muyaa ba fɔ̃ŋgũɔ aa ko ba fɔ̃ŋgũɔ.
6 Maacembiemba ji tĩ suontieŋo wulaa aa ku tĩɛ u bɛduɔla yaa-i. U cira: ‹Fiɛfiɛ fuɔ, mi ka puɔr mi bɛduɔla yaa ba wulaa. Fuɔ duɔ kã, ba ka kãŋ-yo.› Aa ce bɛpolŋo sire ta.
7 Maacenciraambaŋ juɔ'a ba ne da bɛpolŋo jo, baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: ‹Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo, yaaŋ duɔ jo i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ kũŋgu.›
8 Ba siire ku yaa nuɔ-i, naacombiloŋ uŋ hii, a bel-o ko-yo, aa hel baa-yo suoŋgu-na ka nanna.»
9 Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontieŋ daa u ka ce bige-i fiɛfiɛ-i-na? U ka jo ji ko maacenciraaŋ daaba-i aa hã banamba baa suoŋgu-i.
10 Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wɛi wuɔ:
‹Dũmarãambaŋ cĩinaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i.
11 *Ku ciɛ nerma miɛ i wulaa.*
*Itieŋo yaa wuɔ ma ce dumaaŋo-na.›**»
12 *Yuifu ba yuntaamba pãŋ suɔ wuɔ Yesu naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã ba yaa-i. Baa ta ba taara ba bel-o. A ne da ba taa ba kãalã nuɔmba-i, baa naa ba yaŋ-yo aa ta.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Matie 22.15-22; Like 20.20-26)

13 Ku huoŋgu-na, baa ji puɔr *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa *Erɔdi baamba namba-i Yesu wulaa, wuɔ ba ka gbãŋ baa-yo bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-na.
14 Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, ŋ sa kãalã nɛliɛŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ. Ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle yaa kelkel.» Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saanu baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i wɛi?»
15 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Na taara na cure muɔmɛi wɛi? Hãa-miŋ warbelle mi ne.»
16 Baa hã-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yuŋgu-i diɛ?»
Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»
Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»
Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre'i diɛ.»
17 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu-i, pãaŋ-kuŋ na hã jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diiloŋ-kũŋgu-i, na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.» U kũŋ kuɔ cu ba hɔmmu-i.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 22.23-33; Like 20.27-40)

18 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Banaŋ baa kã ka gbɛ̃ Yesu-i wuɔ:
19 «Hãalãtie, *Moisi nyɛgãaŋ nelma namma hã-ye wuɔ: *‹Umaŋ duɔ saa da biloŋo baa u ciɛŋo-i aa ku aa yaŋ-yo, u hãaŋo saaya u biɛ-yo a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.›*†
20 A ne da naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã ciɛŋo, u saa da biloŋo baa-yo aa ku.
21 Umaŋ cuu-yo, u biɛ ciɛŋo-i u saa da bisãlmba baa-yo, fuɔ u ku aa yaŋ-yo. Siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma.
22 Ba kuu dumɛi ka gbuo hiere unaa saa ji da biloŋo baa ciɛŋ daayo-i. Ku huoŋgu-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.

---

* **12:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22-23 † **12:19** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6

23 Ba hieroŋo-na baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuoŋ da ba ji sire, u ka ce hai wuoŋo-i?»
24 Yesu wuɔ cira: «Na piɛra. Aa na suyaa kumaŋ ciɛ na pira wɛi? Na saa suɔ Diiloŋ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i ku'i ciɛ.
25 Na saa da, kuoŋ da ba ji sire, cadiile siɛ waa. Ba ka waa ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba.
26 Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, Moisiŋ piiye dãamu naŋ bilaa pɛrfiɛlu‡ maŋ du maama-i Diiloŋ-nelma-na terieŋgu maŋ nuɔ-i, na saa kalaŋ ku terieŋgu-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ terieŋgu-na wuɔ: Diiloŋo gbĩɛ Moisi-i wuɔ: ‹*Abiramu Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Isaki Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Yakɔbu Diiloŋo yaa muɔŋo-i.›§
27 Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo, bikuoŋ-wuoŋo sĩ. Na piɛra bɔi.»

Nelma maŋ dii yuŋgu Diiloŋ-nelma-na
(Matie 22.34-40; Like 10.25-28)

28 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋ uŋ daa Yesu suyaa *Sadusĩɛbaa-ba siɛma, wuɔ piɛ u caaŋ-nu a yuu-yo wuɔ: «Diiloŋ uŋ ciɛra i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ hiere, hade-i yuŋgu?»
29 Yesu wuɔ cira: «Hũmelle maŋ yuŋgu, di yaa daade: ‹*Isirahɛl-baaŋ namaa, karaaŋ na tũnni-i! Diiloŋo yaa Itieŋo-i u diei yoŋ.
30 *Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusũŋgu-i hiere,* baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere, *baa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i hiere.*›*
31 Mamaŋ cuu mafamma-i ma yaa daama: ‹*Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*›† Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ hiere, a hãi-waaŋ daaya yaa yuŋgu.»
32 Ãnjĩnamma pigãatieŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, ŋ waaŋ ninsoŋo, Diiloŋo dii u diei yoŋ, unaŋo si dii yaŋga naŋga.
33 Terieŋgu faŋgu-na, ku saaya nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u dɔl-o baa u huɔŋga-i hiere, baa u ãnjɔguɔma-i hiere, baa u fɔ̃ŋgũɔ-i hiere; aa u saaya u dɔl u nanolŋo-i ŋaa uŋ dɔl u fɛrɛ dumaa. Kufaŋgu bɔyaa tãmmaŋ-niini pãmma-na.»
34 Yesu wuɔ ne da u siyaa-yo baa cɛ̃cɛ̃muŋgu. Wuɔ cira: «Ŋ saa maa baa *Diiloŋ-nelle-i.» A hel mafamma-na, molo saa tiraa siɛ yuu-yo baa wɛima.

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?
(Matie 22.41-46; Like 20.41-44)

35 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ biɛ Diiloŋ-nelma-i tuɔ piiye u pigãaŋ nuɔmba-i *Diilo-dubuɔ-i-na aa ji yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, *ãnjĩnamma pigãataamba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo? Ba taara ba waŋ wuɔ niɛ dumaaŋo-na?
36 Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ-i, *Diiloŋ-Yalle ciɛ u nyɛgɛ̃ŋ-ma wuɔ:
‹*Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›‡
37 «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, Davidi fuɔ fɛrɛ bĩ-yo u Tieŋo, u ce niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋo yoŋ?»

Yesu firiiye ãnjĩnamma pigãataamba-i
(Matie 23.1-36; Like 20.45-47)

Nuɔmba bɔi waa ta ba nu Yesu tuɔ piiye. U nelma taa ma dɔlnu-bɛi ma cor.
38 Wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na ta na ce *ãnjĩnamma pigãataamba temma-i, ba maacemma saa fa: Ba hinu ba dii joŋgorbɔ̃mbɔ̃mbaa, aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba.
39 Da ba suur *Diilonelhãalãdũŋgu-na, sisɔ da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-na.

---

‡ **12:26** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2-6 § **12:26** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2,6 * **12:30** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.4-5 † **12:31** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 ‡ **12:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

40 Da ba ce ba bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i wuo-ni, a ne da da ba'a ba
cãrã Diiloŋo-i ba cãrã-yuɔ da agaga wuɔ nuɔmba cira bafamba faa. Kumaŋ ka haa-bɛi,
ku ka balaŋ cor.»

Bikulciɛŋo naŋo maama
(Like 21.1-4)

41 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka tĩɛna kekerieŋgu caaŋgu-na *Diilodubuɔ-i-na tuɔ
ne nuɔmba ta ba dii ba gbeiŋa-i ba hã Diiloŋo-i. Waamba bɔi taa ba kã ba dii
gbeibɔ̃mbɔ̃mbaa.
42 Bikulcɛsũntieŋo naŋo jo ji dii tãmabieŋa hãi.
43 Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-
na: Ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku maaraa banambaŋ diyaa kumaŋ hiere.
44 Bafamba paraa dii aa yaŋ boluoŋgu; ŋga ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku yaa waa u
yuŋgu-na yoŋ; kunaŋgu si dii yaŋga naŋga.»

13

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Matie 24.1-2; Like 21.5-6)

1 Yesuŋ juɔ tuɔ hel *Diilodubuɔ-i-na, u *hãalãbiloŋo naŋo tuɔ piiye baa-yo wuɔ:
«Hãalãtie, ne dubuɔ daayo temma-i! Ne baŋ maa-yo baa tãmpĩɛŋa maŋ! A faa cor!»
2 Yesu wuɔ cira: «Ŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i kɛ? Yiiŋgu dii baa yiiŋgu ku ka fara hiere
hĩɛma-na!»
(Matie 24.3-14; Like 21.7-19)
3 Baŋ kaa hi *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-i, Yesu wuɔ tĩɛna bir u yaaŋga-i *Diilodubuɔ-i-na. A
ne da huɔŋgu faŋgu-na, Piɛr baa Sake baa Nsãa, a naara Ãndere, ba yaa waa baa-yo yoŋ.
Baa yuu-yo wuɔ:
4 «Hãalãtie, niŋ waaŋ nelma maŋ daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce niɛ suɔ ma
cemmaŋ-huɔŋgu-i?»
5 Yesu wuɔ cira: «Gbãaŋ molo baa ji pira-nɛi.
6 Nuɔmba bɔi ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de bafamba diele. Umaŋ duɔ jo, u ka cira wuɔ
Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba
bɔi.
7 Da na ji da bɛrru ce terni-na hiere, baa na tie holle. Mafamma saaya ma ce, ŋga
miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huɔŋgu faŋgu-na.
8 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa. Hĩɛma kaa ta ma wuɔra
ma sagalla. Nyulmu kaa bi waa. Nifanni-i daani-i hiere hãaŋo. Ku domma'i dumaaŋo-
na.
9 «Namaaŋo-i, mi ka gbuya-nɛi jĩna. Ba ka bĩ-na fãamaambaa-ba wulaa. Ba ka muo-na
*Diilonelhãalãdũnni-na. Ba ka kã baa-na fõŋgõtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa
mɛi maama-na. Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i na ka da na fɛrɛ piiye mi maama-i baa-ba.
10 Aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba saaya ba nu *Neldɔdɔlma-i ka
saa.
11 Da ba ji bel-na ta ba kã baa-na fãamaambaa-ba wulaa, baa na tie holle wuɔ na siɛ
ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ. Da na ka hi, mamaŋ da ma ka par hã-na, na waŋ ma yaa-i.
Ma siɛ ji hel namaa hɔmmu-na, ma kaa hel *Diiloŋ-Yalle huɔŋ-na.
12 «Banamba kaa bel ba fɛrɛŋ hãmba-i a hã ba ko-ba, banamba ba fɛrɛŋ mɔlbaa,
banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bĩncuɔmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba.
13 Nuɔmba-i hiere ba kaa bigãaŋ-na mɛi maama-na. Ŋga umaŋ duɔ nyaar ji hi ku
bãlma-i, kutieŋo ka kor.»
(Matie 24.15-28; Like 21.7-19)

14 «Nuɔni maŋ da ŋ kalaŋ terieŋ daaku-i, ŋ gbãŋ kpelle ŋ suɔ ku yuŋgu-i. Da na ji da
Terbĩɛnatieŋo juɔ ji tĩɛna terieŋgu maŋ u saa saaya u tĩɛna-kuɔ*, namaa namaŋ da na ji
waa *Yude-i-na, na ta na gbar na kã tãnniŋ.
15 Umaŋ duɔ ji waa u dũŋgu dɔrɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar; u baa cira u suur biɛ bĩŋkũŋgu
dũŋgu-na.
16 Umaŋ duɔ ji waa suoŋ-nu, u baa cira u jo cĩiŋ-nu ji biɛ waaŋ-joŋgoruo.
17 Kusũntaamba-i baa bientaamba-i, sũlma haraa-bɛi yinni fanni-na.
18 Taa na cãrã Diiloŋo-i ku baa ji ce waaŋ-huɔŋgu.
19 Diiloŋ uŋ jĩɛna miwaaŋo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ temma-i saa da nel-
biliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa da ma hel ufaŋo-na, u temma sa ji da-ba.
20 Kuɔ Itieŋo saa naa hiel kunaŋgu yiŋ daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u yufelleŋ hilaa
bamaŋ nuɔ-i, u niɛ ba yaa-i aa hiel kunaŋgu niɛ.

21-22 «Na saa da, coikartaamba ka ta ba jo; umaŋ duɔ jo, wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i
wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i, banamba ka cira bafamba *Di-
ilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi da ba pira halle Diiloŋo
yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ji gbẽ-na wuɔ Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ uu dii bande, sisɔ uu dii daalɛi, baa na hũu-ma,
u tãal-na.
23 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, mi gbuɔya-nɛi jĩna.»

(Matie 24.29-31; Like 21.25-28)

24 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bãl, *bãaŋgu ka bir cure, cɛiŋo ka ce da bĩntũu.*
25 *Mɔɛŋa ka par diire, bĩmbĩnni maŋ dɔrɔ-i-na hiere ni ka halaŋ ni fonni-na.* †

26 «Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i ba ka da *Moloŋ-Biɛŋo jo duherru-na. Ba ka da u yuntesĩnni-i
baa u bɔbɔima-i.
27 Duɔ jo, u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u ka ce *dɔrpɔpuɔrbiemba wuɔra terni-na
hiere baa hĩɛma-na hiere a tigiiŋ-ba terduɔŋ-nu.»

(Matie 24.32-35; Like 21.29-33)

28 «Na saa da *yensãaŋgu-i, da na ji da ku caa fiɛlu-i, na bi suɔ kerre ifɛlle hii.
29 Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama ce, na saaya na suɔ wuɔ *Moloŋ-Biɛŋo
jomma piyaa.
30 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku.
31 Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo dede.»

(Matie 24.36-44)

32 «Ŋga kumaŋ ŋaa yiiŋgu faŋgu fɛrɛ-i, sisɔ huɔŋgu faŋgu fɛrɛ-i, molo sa suɔ-ku. Halle
*dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i dɔrɔ-i-na baa Bɛpolŋ fuɔ fɛrɛ-i, ba sa suɔ-ku. Tuoŋo yaa
suyaaŋ-kuŋ u diei yoŋ.
33 Naŋ'a na sa suɔ yiiŋgu-i, baa na duɔfũŋ.
34 Mi gbãa saa-ku baa naacolŋo naŋ maama. U taa u kã nelle. Uŋ'a u ta, u dii u
dumɛlle wɛima-i hiere u maacembiemba naŋ-na; nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma. Uŋ
ciɛ mafamma-i, u waŋ baa umaŋ taa u niya fondumɛlle-i wuɔ: ‹Baa duɔfũŋ!›
35 Terieŋgu faŋgu-na, baa na bi duɔfũŋ, na sa suɔ dumɛllentieŋ uŋ ka jo huɔŋgu maŋ
nuɔ-i: U ka jo dãnambãaŋ-nu wa, isuɔholleŋ wa, kɔhɔlaamba-na wa, cucuuyuŋ-nu wa,
na sa suɔ.
36 Duɔ fiɛ jo huɔŋgu huɔŋgu, na baa yaŋ u jo ji da na duɔfũŋ.
37 Miŋ waaŋ mamaŋ daama-i baa-na, mi bi waŋ maaduɔma famma yaa-i baa
nuɔmba-i hiere wuɔ ba baa duɔfũŋ.»

---

* **13:14** Daniɛl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11 † **13:25** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10; 34.4.

14

Ba saa Yesu belmaŋ-maama-i
(Matie 26.1-5; Like 22.1-2; Nsãa 11.45-53)

1 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba taa ba taara nelma
da ba cure Yesu-i gbãa bel-o ko-yo. *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, baa *baŋ'a ba sa dii
siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u kũŋguŋ juɔ tĩɛ yinni hãi aa da ni hi,
2 baa ta ba piiye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaaŋgu hɔlma-na ni ma'i sĩ ku ka du.»

Ciɛŋo naŋo kũɔna natikolo Yesu yuŋgu-na
(Matie 26.6-13; Nsãa 12.1-8)

3 Yibieŋa faŋa-na Yesu waa Betani baa u *hãalãbiemba-i tuɔ wuo niiwuoni *jardãamaŋ
waa Simɔ maŋ nuɔ-i u dumɛlle-na. Ciɛŋo naŋo jo baa natikolo naŋo *alabati-kamoeleŋ.
Natikolo faŋo ciɛ baa *naar-yɔmma ma kula. U sullu waa kpelle. Uŋ juɔ, wuɔ kaya
kamoele nuŋgu-i aa kũnna natikolo-i Yesu yuŋgu-na.
4 Nuɔmba maŋ waa, banamba hɔmmu pãŋ du baa ciɛŋ daayo-i. Baa ta ba piiye wuɔ:
«Bige-i ciɛ u bĩɛna natikolofɛfɛiŋ daayo-i temma-i?
5 Uu naa gbãa suor-o *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii a kãyã sũntaamba-i.» Aa ta ba
waana.
6 Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Yaaŋ ciɛŋo fiisa! Bige-i ciɛ na ta na guɔla u huɔŋga-i? Uŋ ciɛ
kumaŋ miɛ daaku-i, ku faa.
7 Sũntaamba-i dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i; na gbãa kãyã-bɛi huɔŋgu maŋ
dɔlaanu-nɛi. Ŋga muɔmi si dii baa-na gbula.
8 Ciɛŋ daayo ciɛ u kuusaanuŋgu yaa-i: U kũɔna natikolo-i miɛ tuɔ cie mi kuliiŋ-yiiŋgu
yaa-i.
9 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Neldɔdɔlma da ma waŋ terieŋgu terieŋgu hĩɛma-na
bande-i-na, ciɛŋ daa uŋ ciɛ mamaŋ daama-i, ba ka bi ta ba waŋ-ma nuɔmba ta ba suɔ-
ma.»

Yuda suoraa Yesu-i
(Matie 26.14-16; Like 22.3-6)

10 Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, ba naŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-Isikaro-i, wuɔ
ta ka waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i wuɔ fuɔ gbãa kãyã-bɛi ba bel Yesu-i.
11 Kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bɛi. Baa pã nuŋgu baa-yo wuɔ duɔ gbãa ce-ma, ba ka hã-yo
gbeiŋa. Yuda wuɔ doŋ tuɔ taara uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Yesu ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i baa u hãalãbiemba
(Matie 26.17-25; Like 22.7-14,21-23; Nsãa 13.21-30)

12 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋgu yidĩɛlãŋgu-na, baŋ koŋ
*kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niikonni-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu *hãalãbiemba yuu-yo
wuɔ: «Hãalãtie, ŋ taara i ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i terieŋ haku-i nuɔ-i
a hã-ni?»
13 Yesu wuɔ waŋ baa ba hãi wuɔ: «Kãaŋ nelleŋ-huɔŋga-na na ka da naacolŋo naŋo tũyãa
hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huoŋ-nu.
14 Duɔ ka suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na suur baa-yo. Da na suur, na waŋ baa
dumɛllentieŋo-i wuɔ hãalãtieŋ wuɔ u pigãaŋ-na dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa-ku u wuo
kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i baa u hãalãbiemba-i.
15 U ka pigãaŋ-na dubuɔ naŋo dɔrɔ-i-na. U tigiiŋ tĩ; bĩmbĩnni-i dii-yuɔ. Na ce niiwuoni-i
kusuɔŋ-nu'i i ka wuo.»
16 Hãalãbiemba ta. Baŋ kãa ka hi, ba bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaŋ-ma dumaa. Baa ce
niiwuoni-i.
17 Bãaŋguŋ juɔ suur, Yesu wuɔ jo baa u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i.
18 Baŋ juɔ tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na:
Na hɔlma-na, unaa ka hel mi huoŋ-nu; kutieŋo-i dii tuɔ wuo baa-mi bande-i-na.»

19 Ba yammu pãŋ vãa. Baa ta ba yuu-yo ba da-ba-diei. Umaŋ duɔ puur wuɔ: «Hãalãtie,
muɔmɛi wɛi?»
20 Yesu wuɔ cira: «Kutieŋo dii hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baaŋ namaa hɔlma yaa nuɔ-i;
kutieŋo wuo baa-mi kaladuɔŋ-nu.
21 *Moloŋ-Biɛŋo ka ku ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa, nuharuŋgu si dii-mɛi. Ŋga
umaŋ ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa kutieŋo-na; bɔlbɔl uu naa baa hoŋ.»
(Matie 26.26-30; Like 22.15-20; Kor. dĩɛ. 11.23-25)
22 Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ ji biɛ *buruo, aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ
hã-ba aa cira: «Hũyãaŋ, mi kũɔma yaa daama.»
23 Ku huoŋgu-na, u biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na aa jaal Diiloŋo-i aa hã-ba baa-yo ba nyɔŋ hiere.
24 Baŋ juɔ nyɔŋ tĩ, wuɔ cira: «Mi tãmma yaa-i; tobisĩfɛlɛnniŋ-tãmma yaa-i. Ma ka kũnna
nuɔmba bɔi maa-na.»
25 Aa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ni *Diiloŋ-nelleŋ sĩ, mi siɛ tiraa nyɔŋ
duvɛ̃ŋo.»
26 Ku huoŋgu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa sire ta kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Piɛr wuɔ u ka cĩina-yuɔ
(Matie 26.31-35; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)
27 Yesubaa-baŋ kãa *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Mi ka ko ãncĩinaŋo-i aa yaŋ
tũlmba pisãllã.*›*» Yesu wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, namaa na ka nanna-miɛ hiere.
28 Ŋga da mi ji sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»
29 Piɛr wuɔ cira: «Banamba da ba fiɛ nanna-niɛ, muɔ fuɔ mi cɛraa mi nanna-niɛ.»
30 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni, nyuŋgo daayo-na, isuɔduɔŋ daaku-na,
kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi tir bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»
31 Piɛr wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-ba ba hãi-i-na, fuɔ cɛraa u
cira u sa suɔ-yo. Banamba bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba kãa Getisemane
(Matie 26.36-46; Like 22.39-46)
32 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba sire kã terieŋgu naŋgu-na ba bĩ-ku Getisemane. Baŋ kãa,
Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Tĩɛnaanaŋ bande mi ka cãrã Diiloŋo-i aa jo.»
33 Uŋ'a u ta, wuɔ ta baa Piɛr, baa Sake a naara Nsãa. Baŋ kãŋ hũmelle-na, u holle doŋ
ta di tie, korma ta ma da-yo.
34 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga; tĩɛnaanaŋ bande na cie-mi. Baa na
duɔfũŋ!»
35 Aa kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna tuɔ cãrã Diiloŋo-i wuɔ duɔ siɛ u baa yaŋ yaahuolo daayo
haa-yuɔ.
36 Uŋ waaŋ mamaŋ ma yaa daama, u ciɛra: «Baba, wɛima si dii mamaŋ gbãa yar-ni
cemma, jande maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa fer-muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma
ce dumaa.»
37 Ku huoŋgu-na, wuɔ sire duɔ ji ne Piɛrbaa-ba-i; a jo ji da ba kuraa duɔfũŋ. Wuɔ cira:
«Simɔ, ŋ duɔfũŋ wɛi? Halle ŋ saa gbãa tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ, ŋ yaŋ duɔfũmmu nuɔl-ni.
38 Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diiloŋo-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na kuubabalaaŋgu
cemma-na. Ãnfafamma cemmaŋ-maama dii nelbiloŋo huɔŋga-na, ŋga ku fɔ̃ŋgũɔ yaa si
dii-yuɔ.»
39 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ tiraa bir ta ka cãrã Diiloŋo-i baa nelduɔŋ daama yaa-i.
40 Uŋ kaa cãrã tĩ aa bir jo hãalãbiemba wulaa, wuɔ jo ji da duɔfũmmu yirii-ba. Ba saa
suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo.
41 Wuɔ tiraa bir ta. Uŋ kaa bir tuɔ jo siɛliŋ-jomma-i, wuɔ jo ji gbɛ̃-ba wuɔ: «Na saa duɔfũŋ
ye dumaa wɛi? Ku hii. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba baa *Moloŋ-Biɛŋo-i.

---

* **14:27** Sakari (Zacharie) 13.7

42 Siireŋ i ta, umaŋ ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo.»

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Like 22.47-53; Nsãa 18.3-12)

43 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da *Yuda juɔ ji tuɔ yiɛra baa nelpũŋgu naŋgu u huoŋgu-na. Yuda nuŋgu waa baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i. Bamaŋ waa baa-yo, banamba waa baa jigãmmu, banamba bɔ̃ɛŋa. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i, a naara nelle bĩncuɔmba yaa naa puɔraa-ba.
44 A ne da baŋ'a ba jo, Yuda gbuɔya-bɛi wuɔ: «Da mi ka pũrã umaŋ jaal-o, u yaa-i, na bel-o fafamma na kã baa-yo.»
45 Baŋ juɔ ji hi, wuɔ piɛ Yesu caaŋ-nu aa naa cira: «Hãalãtie» aa pũrã-yuɔ jaal-o.
46 Bamaŋ waa u huoŋgu-na baa bi pãŋ piɛ bel Yesu-i.
47 Hãalãbiloŋo naŋ wuɔ pãŋ fa u jigãŋga-i hiel-ka a jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo tũŋgu-i a yer-ku.
48 Yesu wuɔ cira: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ.
49 Ma sĩ i da i-naa yinni maŋ joŋ *Diilodubuɔ-i-na kɛ? Mi kã mi waŋ Diiloŋ-nelma-i mi pigãaŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu'i. Bige-i ciɛ na saa siɛ bel-mi? Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma saaya ma ce ku'i ciɛ.»
50 Hãalãbiemba gbar hiere aa yaŋ-yo.
51 Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, naacombiloŋo naŋo cu ba huoŋ-nu. Naacombiloŋo faŋ wuɔ naaŋ kompaŋga yoŋ u kũɔma-na. Bamaŋ bilaa Yesu-i, baa kã nii-yuɔ da ba bel-o.
52 Wuɔ nanna kompaŋga-i hã-ba aa gbar tãmporuoŋgu.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa
(Matie 26.57-68; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.13-14,19-24)

53 Baŋ bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo *Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-na. *Diilo-jigãntaamba yuntaamba-i, baa nelle bĩncuɔmba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa terieŋgu-na.
54 A ne da baŋ taa ba kã baa Yesu-i, Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu kã ka suur baa-ba Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-na. Uŋ suurii, wuɔ kã ka tuɔ yiraaŋ dãamu baa bamaŋ niɛyaŋ dumɛlle-i.
55 Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo, ŋga ma saa dɔl-ba.
56 Nuɔmba bɔi taa ba kar coima-i ba haa-yuɔ, ŋga ba nelma taa ma hel ma-naa honniŋ.
57 Banaŋ baa sire baa coiŋ daama-i ta ba piiye wuɔ:
58 «I nuɔ u ciɛra wuɔ: ‹Nelbiliembaŋ maa *Diilodubuɔ maŋ daayo-i, mi ka muonu-yuɔ aa ma uufɛlɛŋo yinni siɛi hɔlma-na; ufaŋo siɛ waa nelbilieŋ uumaŋo.›»
59 Halle baŋ fiɛ waŋ mafamma-i, ma saa ce kuuduɔŋgu.
60 Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ sire yiɛra nuɔmba-na aa naa cira: «Naacolŋ nuɔ, baŋ cãl-niŋ naŋ'a niɛ?»
61 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i wɛi? Iŋ tuɔlnuŋ Diiloŋo maŋ, fuɔ biɛŋo'i nuɔŋo-i wɛi?»
62 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.» Aa naa cira: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na ka da *Moloŋ-Biɛŋo tĩɛnaana Itieŋo caaŋgu-na. Na ka da u hilaa dɔrɔ-i-na duherru suuye-yuɔ u tuɔ jo.»
63 Uŋ waaŋ mafamma-i, Diilojigãntaamba yuntieŋo huɔŋ kaa pãŋ du; wuɔ fa fuɔ fɛrɛŋ joŋgorbaa-ba-i taalnu-bɛi aa naa cira: «Ii si dii diɛ ka tiraa yuu moloŋo!
64 Uŋ tuoraaya Diiloŋo-i namaa na'a niɛ?» Baa sire hiere wuɔ u cãlãa, kɛrɛ u saa baa kuliiŋgu.
65 Banamba pãŋ ta ba tu taalni yuɔ, aa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba dudul-o. Da ba dudul-o, ba yuu-yo wuɔ: «Ŋ suyaa umaŋ muyaa-ni wɛi? Bĩ kutieŋo yerre-i i ne!» Bamaŋ naa niɛyaŋ dumɛlle-i, baa bel-o ta ba caa u tũnni-i.

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Matie 26.69-75; Like 22.56-62; Nsãa 18.15-18,25-27)

66 Baŋ taa ba ce Yesu-i kpãncɔ̃lgũɔ faŋo-i, Piɛr waa yogo hĩɛma-na† dumɛlleŋ-huɔŋga-na.
*Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo‡ naŋo jo
67 ji da u yiraaŋ dãamu-i. Wuɔ ne-yo da kelkelkel aa cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ waa baa
Nasarɛtitaaŋ Yesu-i kɛ?»
68 Piɛr wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, mɛi saa suɔ ŋ nelma yaaŋga-i; ŋ taara ŋ waŋ wuɔ niɛ?» Uŋ
waaŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ hel ka yiɛra fondumɛlle-na. [Kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu.]
69 Uŋ kãa ka yiɛra fondumɛlle-na, maacembiloŋ daayo daa-yo. Wuɔ tuɔ piiye baa
bamaŋ waa dumɛlle-na wuɔ: «Unaŋo yaa yiɛraaya daayo-i.»
70 Piɛr wuɔ tiraa ju-ma wuɔ coima. Cɛllɛ, bamaŋ waa, baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Ma sĩ Galileyiɛŋ
nuɔ kɛ? Ŋ ju-ma gbãŋgbãŋ, unaŋo'i nuɔŋo-i.»
71 Piɛr wuɔ cira: «Muɔ baa Diiloŋo mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da kuɔ mi karaa coima,
Diiloŋo baa yaŋ-mi!»
72 Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu hãalĩŋ-
bumma-i. Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi tir bu, ŋ ka cĩina-
miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi» nelma famma pãŋ tĩɛnu-yuɔ. Wuɔ pãŋ naŋ yuŋgu tuɔ
kaal.

15

Ba kãa baa Yesu-i Pilati wulaa
(Matie 27.1-2,11-14; Like 23.1-5; Nsãa 18.28-38)

1 Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba naar tigiiŋ ba-naa, baa nelle
bĩncuɔmba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba-i. Kuu dii ŋaa *Yuifu ba *nellentaamba
yaa naa naaraa tigiiŋ ba-naa, a da ba-naa, aa bel Yesu-i vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i
baa-yo.
2 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
3 Diilojigãntaamba yuntaamba doŋ ta ba cãl-o baa nelma bɔi.
4 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Baŋ cãl-niŋ balbalbal naŋ'a niɛ?»
5 Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu Pilati huɔŋga-i.

Pilati hãa-ba Yesu-i wuɔ ba ka ko-yo
(Matie 27.15-26; Like 23.13-25; Nsãa 18.39-19.16)

6 Belle belle, *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da kuɔ hi, *Pilati nanna kasobiloŋo diei.
Nuɔmba yaa pigãaŋ ba yufelleŋ-nolŋo u nanna-yuɔ.
7 Naacolŋo naŋo waa kaso-i-na, ba taa ba bĩ-yo Barabasi. U waa baa bubɔlaamba
namba. Ijieni naŋ niɛ ciɛ nelle-na bafamba hi ko nɛliɛŋo, baa bel-ba ka suuye-bɛi.
8 Nuɔmba sire kã Pilati wulaa dii u cĩiŋgu-na ka ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u hã-ba kasobiloŋo-i
ŋaa uŋ jo u hã-ba dumaa koko.
9 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna *Yuifu ba nellentieŋo yaa wɛi?»
10 Fuɔ fɛrɛ wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i ciɛ *Diilojigãntaamba yuntaamba bel Yesu-i
ka hã-yo.
11 Pilatiŋ yuu dumaaŋo-na, Diilojigãntaamba yuntaamba gbo nuɔmba-i wuɔ ba cira u
nanna Barabasi.
12 Pilati wuɔ tiraa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Na'a mi ce naŋ bĩŋ umaŋ Yuifu ba nellentieŋo-i
niɛ?»
13 Baa kaasĩŋ hiere wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu!»
14 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «U guɔlaaya bige-i?»
Baa migãaŋ ta ba kaasĩŋ bɔ̃mbɔ̃ŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»

† **14:66** Ba waa baa Yesu-i sãŋkãnso-dɔrɔ. ‡ **14:66** Maacembiloŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

15 Pilati wuɔ hiel Barabasi-i kaso-i-na duɔ fɛ̃ ba hɔmmu-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dɛi aa suɔ hã-ba baa-yo wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa Yesu-i
(Matie 27.27-31; Nsãa 19.2-3)

16 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa hũu-yo suur baa-yo cĩiŋ-huɔŋga-na aa naa bĩ ba nabaamba jo hiere.
17 Baŋ juɔ, baa biɛ joŋgorbuɔ naŋo dii hã-yo. Joŋgoruo faŋo waa dãa-wuoŋo, aa naa ce huɔni sũ nyantuoluo dii u yuŋgu-na.
18 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba nyɛ-yo aa cira ba jaal-o. Umaŋ duɔ puur wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»
19 Aa ta ba muo u yuŋgu-i baa gboruoŋgu aa ta ba tu taalni yuɔ, aa naa ta ba cor ba dũuna u yaaŋga-na.
20 Baŋ juɔ nyɛ-yo ye huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa hiel ba joŋgorbuɔ-i u nuoŋgu-na aa bir dii fuɔ fɛrɛŋ bĩmbĩnni-i hã-yo aa hel baa-yo da ba ka gbu-yo *daaŋgu-na.

Yesu gbummaŋ-huɔŋgu hii
(Matie 27.32-44; Like 23.26-43; Nsãa 19.17-27)

21 Sorosibaa-baŋ hilaa baa Yesu-i ta ba kã da ba ka gbu-yo, baa suu baa Sirɛniyiɛŋo naŋo hilaa suoŋ-nu tuɔ jo. Ba taa ba bĩ-yo Simɔ. U bɛmba waa ba hãi; ba taa ba bĩ unaŋo-i Alɛsãndire aa bĩ unaŋo-i Urufusi. Baŋ taa ba kã baa *daaŋgu maŋ da ba ka gbu Yesu-i, baa bel u yaa-i a haa-ku hã-yo.
22 Baŋ kãa baa Yesu-i terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba bĩ-ku Gɔlgota, ku yuŋgu yaa wuɔ yukoluoŋ-terieŋgu.
23 Baŋ hii, baa guɔl *miir baa duvɛ̃ŋo a hã-yo wuɔ u nyɔŋ. Wuɔ yagar wuɔ u siɛ nyɔŋ.
24 Baa gbu-yo daaŋgu-na aa naa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-ba-i.
25 Baŋ gbuu Yesu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, bãaŋgu naa boŋ tĩ.
26 Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuɔ-i, baa nyɛgɛ̃ŋ-ku jĩna u yudɔrɔ-i-na wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo.»
27 Baa bi gbuu cuobaa-ba hãi baa-yo. Unaŋo-i u nadieŋga-na, unaŋo-i u nanyuɔŋgu-na. [
28 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ba diyaa-yo baa nelbabalaamba**», ma'i saa ce daama-i wɛi?]
29 Hũncortaamba ta ba misĩrrã ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ. Ba taa ba piiye wuɔ: «Hai daayo-i! Naŋ saa cira wuɔ naŋ ka muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siɛi wɛi?
30 Kor ŋ fɛrɛ i ne! Hiire daaŋgu-na i ne!»
31 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba taa ba bi nyɛ-yo aa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u siɛ gbãa kor u fɛrɛ.
32 Da kuɔ u yaa-i *Koŋkortieŋo-i Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, da kuɔ u yaa-i *Isirahɛl-baamba nellentieŋo-i, u hiire fiɛfiɛ daaŋgu-na i ne, ku yaa i ka hũu u maama-i.» Baŋ ŋa naŋ gbuu bamaŋ baa-yo, baa kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Like 23.44-49; Nsãa 19.28-30)

33 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere. Ku tĩyãa dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
34 Kuŋ juɔ tɛrɛŋ, Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: *«Eloyi, Eloyi, lama sabatani?»* Ku yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i ciɛ ŋ nanna-miɛ?
35 Bamaŋ waa, banaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «Niɛŋ, u bĩ *Eli.»

* **15:28** Isayi (Ésaïe) 53.12

36 Unaŋ wuɔ gbar kã ka nyiɛ kãnsaarma namma-i niisaarniŋ aa to-ma gboruoŋ-nu a
hã-yo wuɔ u mɔsũnya hĩŋ, aa naa cira: «Yaaŋ mi hã u mɔsũnya, aa i ne si Eli ka jo ji har-o
*daaŋgu-na.»
37 Yesu wuɔ tiraa kaasĩŋ da gbagaga, aa bi pãŋ hũu u fɛrɛ.
38 Kompaŋga maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãŋ taalnu sɔmma hãi; a doŋ dɔrɔ-i-
na ji hel cicaara-i-na.
39 Sorosi ba yuntieŋo naŋo waa yiɛra Yesu caaŋgu-na. Uŋ juɔ da u kuu kuliiŋ daaku-i,
wuɔ cira: «Naacolŋ daayo waa Diiloŋ-Biɛŋo kelkel.»
40 Caamba namba bi waa yiɛra yargaa ta ba fara ba ne. Maari maŋ taa u hel
Magidala-i-na u waa baa-ba baa u duoŋo-i Sake bisãlãaŋo-i ba nyu-i†. A naara Salome
bi waa.
41 Ba yaa naa cuu Yesu huoŋ-nu ta ba kãyã-yuɔ uŋ waa *Galile-i-na. Caamba namba
naa bi nyaa u huoŋ-nu jo *Yerusalɛmu-i-na. Caamba faŋ baa ciinu.

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42)

42 Yesuŋ hũyãa u fɛrɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, bãaŋgu naa ta ku kã suurma-na. Aa ba
*yitĩɛnaŋgu waa ŋaa bisĩŋ ku temma, a ce dumaaŋo-na ba waa gbagbarramma-na.
43 Naacolŋo naŋ wuɔ doŋ holle kã *Pilati wulaa ka cãrã kuloŋo-i. Ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu,
u taa u hel Arimate. U waa nelbuɔ *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-na. U taa u niya
*Diiloŋ-bãaŋgu domma-i.
44 Pilatiŋ nuɔ wuɔ Yesu kuu, kuɔ ce-yo gbɛrɛ. Fuɔ wulaa u kuu donduo. Wuɔ ce ba bĩ
sorosi ba yuntieŋo-i a ji yuu-yo da kuɔ u kuu yiinaa.
45 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-yo. Wuɔ suɔ hã Yosɛfu-i
hũmelle-i wuɔ u ka har-o.
46 Yosɛfu wuɔ kã ka sãa kompaŋga-i aa kã ka har-o *daaŋgu-na a fĩnya-yuɔ aa kã baa-yo
ka fuure-yuɔ cĩncorre nande-na baa naa hĩŋ-de tãmpɛ̃lleŋ.
Baŋ kaa nanna tĩ, wuɔ bũmal tãmpɛ̃lle nande-i a suuye cĩncorre nuŋgu-i.
47 Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na baa u duoŋo-i Yose ba nyu-i, baa yiɛra ne baŋ
gaala Yesu-i kusuɔŋ-nu.

16

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-10)

1 *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ cor, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duoŋo-i Sake ba nyu-i,
a naara Salome-i, baa sãa natikolo wuɔ ba ka kũnna Yesu-i-na.
2 Ku cuo kaala-i-na*, baa naar biɛ hũmelle-i ta ba kã cĩncorre-na.
3 Baŋ kãŋ, baa ta ba piiye wuɔ: «I kaa da hai u bũmal tãmpɛ̃lle-i halaŋ-de cĩncorre
nuŋgu-na hã-ye?»
4 Baŋ kaa piɛ, baa fara da tãmpɛ̃lle bũmalãa halaŋ. A ne da di maama saa naa fa baa
bɔbɔima-i.
5 Baa kã ka suur cĩncorre-na. Ba'a ba ne da naacoloŋo naŋo tĩɛnaana ba nadieyaŋga-na
baa joŋgorpilaŋo. Korma pãŋ ta ma da-ba.
6 Naacoloŋ daa wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na, mi suyaa miɛ baŋ
gbuu Nasarɛtitaaŋ Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i. Uu si dii bande-i-na, u
siire hel kuomba hɔlma-na. Niɛŋ, baa naa galla-yuɔ bande yaa nuɔ-i.
7 Kãaŋ na ka tũnu u *hãalãbiemba-i baa Piɛr, wuɔ u taa duɔ ka cie-na *Galile; na ka
da-yo kusuɔŋ-nu'i ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na dumaa.»

---

† **15:40** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Sake bisãlãaŋo-i baa Yose ba nyu-i. * **16:2** Ku cuo kaala waa jumaansi.

8 Caaŋ daaba kũɔma gbuu ta ma nyɛŋ; baa hel baa gbaruŋgu ta. Baŋ taa dumaaŋo-na,
ba saa ka gbãa waŋ wɛima baa moloŋo korma nammu-na.

Yesu caraaya Maari-i
(Matie 28.9-10; Nsãa 20.11-18)

[
9 Yesuŋ naaraa sire jumaansi cucuuyuŋgu-na, u caraaya Magidalataaŋ Maari yaa
igɛ̃na. Wuɔ duɔnya *jĩnabaa niehãi fuɔ-i-na.
10 U yaa kãa ka tũnu Yesu wuɔrataamba-i. U kãa ka da-ba kuliiŋ-kaaluŋgu-na yogo.
11 Wuɔ cira: «Yesu siire, mi daa-yo nuɔ baa mi yufelle!» U wuɔrataamba saa hũu-ma
wuɔ ninsoŋo.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Matie 28.16-20; Like 24.13-49; Nsãa 20.19-23)

12 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba hãi baamba namba ji ta ba kã neyelle nande-na;
Yesu wuɔ bir u deŋ birma carra-bɛi.
13 Hãalãbieŋ daaba bir ka waŋ-ma baa ba nabaamba-i. Ba saa tiraa hũu bafamba
maama-i.
14 Kufaŋguŋ curaa, Yesu fuɔ fɛrɛ wuɔ yaŋ u hãalãbiemba maŋ tĩyãa cĩncieluo baa u diei
wuoŋo-i ba tĩɛna ta ba wuo niiwuoni aa u carra-bɛi tuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ miŋ
siire ba da-mi aa jo ji waŋ-ma baa-na na saa hũu-ma?»
15 Aa naa cira: «Kãaŋ nilɛiŋa-na hiere na ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i hiere.
16 Umaŋ duɔ hũu-ma aa *batiseŋ, u kuraa. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu-ma, kutieŋo ka caa.
17 Bamaŋ da ba hũu-ma, baŋ ka ta ba suɔ-ba dumaa ku yaa daaku: Ba ka ta ba gbuuse-
miɛ aa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i, ba ka ta ba piiye nelfɛlɛmma-na;
18 da ba fiɛ bel jĩɛŋo-i, u siɛ gbãa ce-ba bĩŋkũŋgu, aa da ba fiɛ nyɔŋ puɔsɔ̃nɔ-i, u siɛ gbãa
ce-ba wɛima. Ba ka ta ba haa ba nammu-i jaamba-na aa ta ba cãrã Diiloŋo-i ba sire-bɛi.»

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na
(Like 24.50-53; Pɔpuɔr. 1.9-11)

19 Itieŋo-i Yesuŋ juɔ piiye baa-ba tĩ, wuɔ nyugũŋ ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu.
20 Uŋ taa dumaaŋo-na, u *hãalãbiemba ta ka ta ba wuɔra terni-na hiere ba waŋ
*Neldɔdɔlma-i. Itieŋ wuɔ tuɔ kãyã-bɛi ba maacemma-na aa bi tuɔ kãyã-bɛi ba ta ba ce
gbɛrɛ-wɛima ba pigãaŋ nuɔmba-i ba da ba suɔ wuɔ baŋ waŋ mamaŋ ninsoŋo.]

Likeŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Like nuŋgu saa waa Yesu *pɔpuɔrbiemba-na, ŋga fuɔ wuɔraaya baa Pol ba ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i (File. 24). U yaa bi nyɛgãaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ-i. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u wuɔraaya yuure ma yaaŋga-i aa suɔ nyɛgɛ̃ŋ-ma. U sɛbɛ-i-na, u pigãaŋ wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo-i. U juɔ duɔ ji kor *Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere ãmbabalma nammu-na. U waaŋ Yesu nelnyulmuŋ-kũŋgu-i bɔi u sɛbɛ-i-na. Wuɔ nuɔmba maama dɔlnu Yesu-i, nawalaamba hujarre ko-yo, baa jaamba-i baa sũntaamba-i hiere.

U duɔŋ u sɛbɛ-i baa *Nsãa-Batisi hommaŋ-kũŋgu ka cor baa Yesu hommaŋ-kũŋgu (sap. 1–2). Ku huoŋgu-na, u piiye Nsãa-Batisiŋ *baatiseŋ Yesu-i dumaa baa *Sitãniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hɩ̃ɛkuraaŋgu-na (sap. 3.1–4.13). Kufaŋgu huoŋgu-na, u suɔ dii u nuŋgu-i Yesu nuŋ-ãndaaŋgu-na baa u ãncemma-na *Galile-i-na (sap. 4.14–9.50). Yesuŋ taa dumaa Galile-i-na kã *Yerusalɛmu-i-na, u nuŋgu hii-ku. U waaŋ nelma bɔi u sɛbɛ-i-na, a ne da banamba nunni saa hi-ma (sap. 9.51–19.27).

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa mamaŋ daa Yesu-i Yerusalɛmu-i-na. Wuɔ ba gbuu-yo *daaŋ-nu ko-yo, Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ. Kufaŋgu huoŋgu yaa nuɔ-i uŋ nyugãaŋ kã Tuoŋo wulaa (sap. 19–24).

Like piiye uŋ nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i yuŋgu maŋ nuɔ-i

1 Tofil, mi ninsontieŋ nuɔ, Yesuŋ siire ce nelma maŋ i hɔlma-na, nuɔmba bɔi duɔŋ ta ba nyɛgɛ̃ŋ-ma.
2 Bamaŋ waa da-ma baa ba yufelle dii ma domma-na, aa ce ma wataamba, baŋ waaŋ-ma baa-ye dumaa, nuɔmba bi nyɛgãaŋ-ma dumɛi.
3 Ku'i ciɛ, mɛi fɛrɛ-i, mi bi sire wuɔra yuure-mɛi fafamma a ne maŋ ciɛ dumaa. Miŋ juɔ suɔ ma yaaŋga-i, mi da ku saaya mi gbura-mɛi nyɛgɛ̃ŋ-ma hã-ni
4 ŋ da ŋ suɔ wuɔ baŋ waaŋ mamaŋ baa-ni u maama-na coima sɩ̃.

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo caraaya Sakari-i

5 *Erɔdiŋ waa nellentesɩ̃nni-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i *Yude-i-na, *Diilojigãntieŋo naŋo waa Abiya baamba-na, ba taa ba bɩ̃-yo Sakari. U ciɛŋo waa *Aarɔ̃ hãayɛ̃lŋo; ba taa ba bɩ̃-yo Elisabɛti.
6 Sakari-i baa u ciɛŋo-i baa naa vii baa Diiloŋo-i. Ba taa ba nu u nuŋgu-i aa ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.
7 Ŋga Elisabɛti waa cɛnyɛiŋo, a ce ba ji vãa ba hãi-i-na hiere ba saa da biloŋo baa ba-naa.
8 Yiiŋgu naŋgu-na, Sakari wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ce u maacemma-i, bafamba yiiŋgu'i waa.
9 Ku waa da ku bibirre hi bamaŋ, ba hiel nelduɔ suur ka ce mamaŋ dii cemma. Yiiŋ daaku-na, baa hiel Sakari yaa suur ka dii wusũnaŋo-i.
10 Nuɔŋ baa yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋgu-na ta ba cãrã Diiloŋo-i.
11 Sakari juɔ'a u ne da Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i u caaŋ-nu. Dɔrpɔpuɔrbiloŋo waa yiɛra wusũnaŋ-igãŋga nadieŋ-na.
12 Sakari holle gbuu pãŋ caar, u kũɔma ta ma nyɛŋ.
13 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo cira: «Sakari, baa yaŋ korma da-ni. Niŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa, u ka hã-ni baa-ku. Ŋ ciɛŋo ka ce kusũŋgu, a hoŋ naacombiloŋo. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Nsãa.
14 U homma ka dɔlnu-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i ŋaa bige-i! Ku ka bi dɔlnu nuɔmba bɔi.

15 U ka waa nelbuɔ Diiloŋo wulaa. U siɛ ji tuɔ nyɔŋ kolma maŋ gbãa bel nɛliɛŋo. *Diiloŋ-Yalle ka yu u huɔŋga-i aa u suɔ duɔ hoŋ.
16 U ka ce *Isirahɛl-baamba bɔi bir jo ba Tieŋo-i Diiloŋo wulaa.
17 U ka ce Diiloŋo maacemma-i baa *Eli huɔŋga temma, baa u himma bi temma a dii bisãlmba-i baa ba bĩncuɔmba-i ba-naa nuɔ. Bamaŋ sa nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i, u ka ce ba ta ba nu-ku. U ka tigiiŋ nuɔmba hɔmmu-i a ce ba ta ba niya Itieŋo jomma-i.»*
18 Sakari wuɔ cira: «Muɔ baa mi ciɛŋo-i i vãa tĩ, dɛ-i-na mi ce niɛ suɔ wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo?»
19 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ cira: «Ba bĩ-mi Gabiryɛl. Mii dii baa Diiloŋo-i u tuɔ puɔr-mi. U yaa puɔraa-mi wuɔ mi ji tũnu-niɛ baa neldɔdɔl daama-i.
20 Ŋga niŋ'a ŋ saa hũu mi nelma-i, ŋ ka ce bobo nuɔ, ŋ siɛ gbãa ta ŋ piiye a ji hi maŋ ka ce yiiŋgu maŋ nuɔ-i. Miŋ waaŋ-ma baa-ni dumaa, ma yiiŋ da kuɔ hi, ma ka bi ce.»
21 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Sakari wuɔ vaaya dii huɔŋga-na. A ne da nuɔmba taa ba cie u helma-i gõŋgũɔŋgu-na. Uŋ vaaya dumaaŋo-na, kuɔ cu ba hɔmmu-i.
22 Uŋ juɔ hel, u saa gbãa duɔ puur u nuŋgu-i piiye baa-ba; wuɔ naa u tuɔ piiye baa u nammu. Baa pãŋ suɔ wuɔ bĩŋkũŋgu ciɛ-yo dii dũŋ-huɔŋga-na.
23 Uŋ juɔ bãl u maacemma-i, wuɔ kũŋ.
24 Yinni saa da, kusũŋgu yiɛra u ciɛŋo-na. Wuɔ ce caamba ndii u sa hel, aa naa tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ:
25 «Diiloŋo niɛ mi yaaŋ-na; senserre maŋ taa di da-mi baa nuɔmba-i, u hurii-de.»

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo caraaya Maari-i

26 Caamba niediei ku huoŋgu-na, Diiloŋ wuɔ puɔr *dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i† *Galile nelle nande-na ba bĩ-de Nasarɛti,
27 bilonyɔnyuroŋo naŋo wulaa ba bĩ-yo Maari. Baa naa bel-o dɔrruŋ tĩ. U dɔrŋo-i ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu. U waa jãmatigi *Davidi hãayɛ̃lŋo.
28 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo kã ka suur Maari wulaa aa naa cira: «Maari, gbuŋ fɛ̃ ŋ huɔŋga-i; Itieŋo ciɛ baa-ni. U kuɔnu u huɔŋga-i baa-ni cor.»
29 Nel daama cu Maari huɔŋga-i, u tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Nel hama-i temma-i dumandɛ-i?»
30 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Diiloŋo ciɛ baa-ni, baa yaŋ korma da-ni.
31 Ŋ ka ce kusũŋgu a hoŋ naacombiloŋo. Da ŋ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu.
32 U ka waa nelbuɔ, ba ka ta ba bĩ-yo Dɔrwuoŋo Biɛŋo. Diiloŋo ka ce-yo fõŋgõtieŋo u haayiɛŋo-i Davidi temma.
33 U ka tĩɛna *Isirahɛl-baamba yuŋ-nu gbula, aa u fõŋgũɔ sa ji tĩ dede.»
34 Maari wuɔ cira: «Muɔmi sa bi suɔ bibiɛŋo yogo, ma ka ce niɛ gbãa ce?»
35 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «*Diiloŋ-Yalle ka jo ŋ wulaa, Dɔrwuoŋo ka hã-ni ku fõŋgũɔ-i. Ku'i ciɛ miɛ niŋ ka hoŋ naacombiloŋo maŋ, ba ka ta ba bĩ-yo Diiloŋ-Biɛŋo.
36 Ŋ daa na horoŋo-i Elisabɛti-i kɛ! Naacombiloŋ-kusũŋgu yiɛraaya-yuɔ; ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaaŋga cãa. Baŋ taa ba gbɛ̃ umaŋ wuɔ cɛnyɛiŋo, u caamba niediei yaa dɛi kuŋ yaraa-yo.
37 Wɛima sa yar Diiloŋo-i.»
38 Maari wuɔ cira: «Mii dii Itieŋo naŋ-na, u yaŋ ma ce ŋaa niŋ waaŋ-ma dumaa.» Uŋ waaŋ mafamma-i, dɔrpɔpuɔrbiloŋo bir ta.

Maari kãa Elisabɛti terieŋ-nu

39 Yibieŋa faŋa-na, Maari wuɔ sire gbãana kã *Yude nelle nande-na duɔ ka ne Elisabɛti-i. Nelle fande waa tãnniŋ.
40 Uŋ kaa hi dii u gboluoŋgu-i Sakari dumɛlle-na a jaal Elisabɛti-i,
41 biloŋo pãŋ sagalla Elisabɛti kusũŋgu-na. *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu Elisabɛti huɔŋga-i.

---

* **1:17** Malaki (Malachie) 3.23-24 † **1:26** Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo-i ba bĩ-yo Gabiryɛl, niɛŋ 1.19.

42 U tuɔ piiye baa Maari-i da gbagaga wuɔ: «Diiloŋo ciɛ baa-ni a yaŋ caamba-i hiere, aa
bi ce baa biloŋo maŋ ŋ kusũŋgu-na.»
43 Aa cira: «Mi Tieŋo nyu waa hie ji har mɛi temma-i mi wulaa?
44 Miŋ nuɔ ŋ jaaluŋgu-i, ku gbuu dɔlnu biloŋo-i mi kusũŋgu-na; u sagalla.
45 Itieŋ uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ni, niŋ hũyãa-ma wuɔ ma ka ce, naŋ yuŋgu
dɔlaa.»
46 Maari wuɔ bi pãŋ doŋ tuɔ hãl wuɔ:
«Mɛi gbu mi jaal Itieŋo yaa mi huɔŋga-na.
47 Diiloŋo maŋ kuraaŋ-miŋ,
mi huɔŋga gbuu fɛ̃ baa-yo da hĩninni!
48 U niɛ u maacembiloŋo yaaŋ-na.
Coima saa fa, a doŋ fiɛfiɛ-i-na, nuɔmbaŋ sireŋ ba jo dumaa, ba ka cira mi yuŋgu dɔlaa.
49 Itieŋo ciɛ baa-mi cor.
U fafaaŋgu temma si dii.
50 Bamaŋ kãalãayãŋ-yuɔ, u ka tuɔ ce baa-ba baŋ sireŋ ba cu ba-naa dumaa.
51 U ciɛ bɛmma;
u duɔnya bombolmantaamba-i.
52 U hũyãa fɔ̃ŋgũɔ-i fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa
aa ce nawalaamba da yuŋgu.
53 Nyulmuŋ waa bamaŋ nuɔ-i, u hãa ba wuo ye,
aa bir waamba-i u saa hã-ba bĩŋkũŋgu.
54 U juɔ ji kãyã *Isirahɛl-baamba-i.
U juɔ ji kor u cãarãamba-i.
U saa yaŋ u ãnfafamma cemma-i
55 *Abiramu-i-na baa u huoŋ-baamba-na.
Uu naa pã nuŋgu faŋgu yaa baa i bĩncuɔmba-i.»
56 Maariŋ kãa Elisabɛti terieŋgu-na, u ciɛ caamba siɛi temma aa suɔ bir kũŋ.

Nsãa homma-i

57 Elisabɛti kusũŋguŋ juɔ vãa, wuɔ bɔrɔ naacombiloŋo.
58 U caantaamba-i baa u huraamba nu-ma wuɔ u buɔra. Kuɔ gbuu dɔlnu-bɛi wuɔ
Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-yo.
59 Yinni niehãi cor, niisiɛi-yiiŋgu-na, ba *jã biloŋo-i‡ aa haa tuoŋo yerre yaa yuɔ wuɔ
Sakari.
60 Nyuŋo yagar aa cira: «I ka tiɛ bĩ-yo Nsãa.»
61 Baa cira: «Ba bĩ naŋ dũŋ-wuoŋ hayo-i dumaaŋo-na?»
62 Aa yuu tuoŋo-i bobomma-na uŋ taaraŋ u haa yerre maŋ u biɛŋo-na.
63 Tuoŋ wuɔ ce ba hã-yo yilaaŋgu. Uŋ hũyãa yilaaŋgu-i wuɔ nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: «U yerre yaa
Nsãa.» Kuɔ cu ba hɔmmu-i hiere.
64 Terduɔŋgu faŋgu-na, u jumɛlle pãŋ firnu, wuɔ doŋ tuɔ piiye aa tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.
65 Korma pãŋ bel ba nelleŋ-baamba-i baa-yo. Yibieŋa faŋa-na, nelma famma yaa waa
*Yude nilɛiŋa faŋa-na hiere.
66 Diiloŋo naa silaa ce baa naacombiloŋ daayo-i cor, a ce umaŋ duɔ nu nel daama-i,
kutieŋo tuɔ yuu u fɛrɛ wuɔ: «Aa naacombiloŋ daayo duɔ ji waa niɛ?»

Diiloŋo diyaa nalãaŋgu Sakari nuŋgu-na

67 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu Sakari huɔŋga-i. Diiloŋ wuɔ dii nel daama-i
u nuŋgu-na u tuɔ hãl-ma nalãaŋgu wuɔ:
68 «Itieŋo gbĩɛ baa jaaluŋgu.
*Isirahɛl-baamba Diiloŋo temma si dii.
U juɔ ji kor u baamba-i.

‡ **1:59** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 12.3

69 U hãa-ye ninsoŋ-koŋkortieŋo.
U hielaa-yo *Davidi hãayɛ̃lmba-na.
U hielaa-yo u cãarãŋo dũŋ-nu hã-ye.
70 Wuɔ ciɛ u *pɔpuɔrbiemba waŋ ma yaa dii ku huɔŋgu-na
71 wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nammu-na.
72 Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa i bĩncuɔmba-i.
Uŋ pãa nuŋgu maŋ u *tobisĩnni-na, ku maama saa karaanu-yuɔ.
73 U pãa nuŋgu faŋgu yaa baa i bĩncɔiŋo-i *Abiramu-i
74 wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nyisɛ̃nni-na
aa ce i tiɛ cãa u yaa-i aa korma baa ta ma da-ye.
75 I ka waa nelfafaaŋ miɛ baa nelviiŋ miɛ yinni maŋ joŋ a ji hi i kuliiŋgu.»
76 Aa gbɛ̃ bɛpolŋo-i wuɔ:
«Mi biɛ, nuɔ fuɔ, ŋ ka ta yaaŋga Itieŋo-na
ka cãa u hũmelle-i,§
a ce dumaaŋo-na ba ka ta ba bĩ-ni Dɔrwuoŋo pɔpuɔrbiloŋ nuɔ.
77 Ŋ ka ce u baamba suɔ wuɔ
Diiloŋo ka hur ba ãmbabalma-i a kor-ba.
78 Miɛ Diiloŋo faa aa u tiraa waa hujantieŋo.
U ka pa bãfɛliɛŋgu yiɛ.
Ku ka waa ŋaa bãansɛ̃niɛŋgu.
79 U ka pa-ku hã bamaŋ dii kukulma-na.
U ka pa-ku hã bamaŋ dii kuliiŋ-hũmelle-na.
Bãfɛliɛŋgu faŋgu ka dii-ye yaafɛ̃lleŋ-hũmelle-na.»*
80 Naacombiloŋ wuɔ tuɔ vãa u jo, kunaŋ kuɔ bi ta ku naara u nelnulle-i. U waa tĩɛna hĩɛŋ-nu. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, u doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa Isirahɛl-baamba-i.

2

Yesu homma-i
(Matie 1.18-25)

1 Maari kusũŋguŋ juɔ vãa, kuɔ saanu baa *Oromɛ ba *jãmatigi wuɔ ba kãŋ nuɔmba-i hiere nelle-na. Ba taa ba bĩ-yo Ogisi.
2 Nuɔkãl daade temma saa ce dede. Huɔŋgu faŋgu-na, Kirinisi yaa waa Siiri yuŋgu-na.
3 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u kã u neholleŋ ka nyɛgɛ̃ŋ u yerre-i.
4-5 Yosɛfu waa *Davidi hãayɛ̃lŋo. U waa tĩɛna Nasarɛti, dii *Galile huɔŋ-na. Fuɔ wuɔ sire terieŋgu-na tuɔ kã u tonelle-na duɔ ka nyɛgɛ̃ŋ u yerre-i baa u dɔrŋo-i Maari-i. Ba bĩ ba nelle-i Betelɛmu; Davidi ba nelle yaa-i difande-i. Dii dii *Yude huɔŋ-na.
6 Baŋ kãa, Maari kusũŋgu ka bel-o dii terieŋgu-na
7 u hoŋ u bilodĩɛlãŋo-i naacombiloŋo. Ba saa naa da muncɔmmu niraaŋ-dũŋgu-na. Wuɔ ce nyarkpãtãnni fĩnya biloŋo-i aa galla-yuɔ kũnaŋ-na.
8 Nelle kɔtuɔŋgu-na, ãncĩinaamba namba waa ta ba cɔ ba tũlmba caaŋ-nu ba niya-bɛi.
9 Ba juɔ'a ba ne da Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i ba yaaŋga-na; u caraaya-bɛi baa cecerma naŋ temma; ba hulɛiŋa pãŋ caar.
10 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na, mi juɔ baa neldɔdɔlma da mi ji tũnu-nɛi. Ma ka fɛ̃ nuɔmba hɔmmu-i hiere:
11 Isuɔŋ daaku-na, na koŋkortieŋo huɔŋ Davidi ba nelle-na. Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa-i, aa u yaa Itieŋo-i.
12 Naŋ ka suɔ-yo dumaa ku yaa daaku: Da na ka hi, na ka da ba fĩɛnya bilosĩɛlãŋo naŋo baa nyarkpãtãnni aa galla-yuɔ kũnaŋ-na; u yaa-i.»

§ **1:76** Malaki (Malachie) 3.1 * **1:79** Isayi (Ésaïe) 9.1

13 Ba'a ba ne, a da dɔrpɔpuɔrbiemba namba juɔ ji naara daayo-i, ba ta ba hãl ba tuɔlnu
Diiloŋo-i. Ba maama saa waa dɛi baa yuliiŋgu-i. Ba taa ba hãl wuɔ:
14 «Diiloŋo gbĩɛ baa tuɔlnumma dii dɔrɔ-i-na,
aa uŋ dɔlaa nelbiliemba-i, yaafɛ̃lle waa hĩɛma-na.»
15 Dɔrpɔpuɔrbiembaŋ juɔ hãl tĩ, ba ta nyugũŋ dɔrɔ. Baŋ taa, ãncĩinaamba cira: «Yaaŋ i
kã nelleŋ-huɔŋga-na i ka ne Diiloŋ uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ye maŋ ciɛ dumaa.»
16 Baa sire gbãana kã ka da Maari-i baa Yosɛfu-i baa bilosĩɛlãŋo-i kũnaŋo-na.
17 Baŋ daa biloŋo-i, baa doŋ ta ba piiye dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ u kũŋgu-na.
18 Umaŋ duɔ nu-ma, ku ce-yo gbɛrɛ.
19 Maari wuɔ bella nel daama-i hiere u huɔŋ-na tuɔ jɔguɔŋ-ma; u saa yaŋ ma diei
karaanu-yuɔ.
20 Ku huoŋgu-na, ãncĩinaamba bir gũunu. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ-ma baa-ba dumaa,
ba bi kaa da-ma dumɛi. Baa ta ba hãl nɛini ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i ba kũŋ.

Yesu yerre haama-i

21 Biloŋ uŋ juɔ da yinni niisiɛi-i, baa *jã-yo* aa haa u yerre-i Yesu†. *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo
naa pigãaŋ Maari-i yerre fande yaa-i aa u kusũŋgu suɔ da ku yiɛra-yuɔ.

Yesu pãmma-i da ba hã Diiloŋo-i

22 Naacombiloŋ u bĩncuɔmba yuŋ-maama migãamaŋ-yiiŋguŋ juɔ hi ŋaa maŋ waaŋ
dumaa *Moisi *ãnjĩnamma-na‡, baa bi kã baa naacombiloŋo-i *Diilodubuɔ-i-na dii
*Yerusalɛmu-i-na da ba ka pã-yo hã Diiloŋo-i
23 ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Naacombilodĩɛlãŋo saaya u pã hã
Diiloŋo.»*§
24 Baa naa bi saaya ba pã niikonni a saa baa ãnjĩnaduɔŋ daama-i: koŋhuriimba hãi sisɔ
nɔnsɔr ba huriimba hãi.
25 A ne da bĩncɔiŋo naŋo waa Yerusalɛmu-i-na, ba taa ba bĩ-yo Siminyɔ. U taa u nu
Diiloŋo nuŋgu-i aa tiraa vii baa-yo. Umaŋ naa saaya u jo ji kor *Isirahɛl-baamba-i u taa
u niya u jomma-i. *Diiloŋ-Yalle waa-yuɔ.
26 Dii naa tũnu-yuɔ wuɔ Itieŋ uŋ ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka da-yo baa u yufelle aa
suɔ ku.
27 Diiloŋ-Yalleŋ waa-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã Diilodubuɔ-i-na. Baŋ kãa baa Yesu-i da
ba ka pã-yo hã Diiloŋo-i ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa ãnjĩnamma-na,
28 Siminyɔ wuɔ hũu-yo tũu-yo aa naa cira:
29 «Itie, fiɛfiɛ fuɔ, niŋ waaŋ mamaŋ ma ciɛ.
Ŋ cãarãŋo huɔŋga fĩɛ; ŋ gbãa hũu-yo dumaa.
30 Mi daa Koŋkortieŋo-i baa mi yufelle.
31 Niŋ saaŋ umaŋ hã nelbiliemba-i hiere, mi daa-yo.
32 U yaa *niɛraamba fitĩnuɔ-i.
U yaa ka ce ba suɔ ŋ saaŋgu.
Aa ce ŋ baamba-i Isirahɛl-baamba da yerre.»
33 Kuɔ cu naacombiloŋo bĩncuɔmba hɔmmu-i.
34 Siminyɔ wuɔ cãrã Diiloŋo-i hã-ba aa naa gbɛ̃ nyuŋo-i wuɔ: «Ŋ biɛŋo jomma ka kɔsuɔŋ
nuɔmba bɔi *Isirahɛl-na aa bi kor nuɔmba bɔi. U ka pigãaŋ Diiloŋo sĩnni-i, ŋga nuɔmba
ka bigãaŋ-yo.
35 A ce dumaaŋo-na, u ka puure nuɔmba bɔi kusũŋ-maama. Aa nuɔ fuɔ, ciɛŋ nuɔ,
ãnjɔguɔma ka gbuu ko-ni.»

---

* **2:21** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 12.3 † **2:21** Niɛŋ Like 1.31. ‡ **2:22** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 12.3-8.
§ **2:23** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 13.2,12

36 *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo bi waa ba taa ba bĩ-yo Ani. Asɛr dũŋ-wuoŋo'i waa. Ba taa
ba bĩ u to-i Faniɛl. Uu naa gbuu vãa ce cicɔrŋo. Uŋ siire u bilosĩnni-na aa naacolŋo maŋ
jã-yo, naacolŋo ciɛ bieŋ niehãi baa-yo aa ku aa yaŋ-yo.
37 U saa tuɔ naa Diilodubuɔ-i-na. U taa u dii sũŋgu-i aa tuɔ cãrã Diiloŋo-i bãaŋgu-i baa
isuɔŋgu-i. A ne da u bieŋ komuɔŋa naa baa a naa'i waa belle fande-na.
38 Fuɔ wuɔ bi jo huɔŋgu faŋgu-na ji da naacombiloŋo-i. Wuɔ jaal Diiloŋo-i aa naa tuɔ
piiye u maama baa bamaŋ taa ba niya Yerusalɛmu kormaŋ-yiiŋgu-i.
39 Mamaŋ nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na, Yesu bĩncuɔmbaŋ kaa ce-ma tĩ, baa bir kã
Nasarɛti-i-na; ba nelle yaa-i difande-i dii *Galile-i-na.
40 Naacombiloŋ wuɔ tuɔ vãa u jo; u taa u nu nelma-i ŋaa bige-i! Diiloŋo naa firnu u
huɔŋga-i baa-yo.

Ba kãa baa Yesu-i ponsaaŋ-nu

41 Belle belle, Yesu bĩncuɔmba taa ba kã ba ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i
*Yerusalɛmu-i-na.
42 Yesuŋ juɔ da bieŋ cĩncieluo a hãi, baa kã baa-yo.
43 Ponsaaŋguŋ kaa bãl, baa gũunu. Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tĩɛna dii Yerusalɛmu-i-na ba
saa suɔ.
44 Nuɔmba naa maara cor hũmelle-na. Baŋ naa-yo, ba da niɛ sĩ uu dii nuɔmba hɔlma-
na. Ba wuɔ yififiiŋgu, moloŋ yufelle saa haa-yuɔ. Ba doŋ ta ba taara-yuɔ nuɔmba-na
45 ba sa da-yo. Ba naa ba bir ta ba taara ba kã Yerusalɛmu-i-na.
46 Yinni hãi cor, siɛliŋ-yiiŋgu-i, ba kã ka da-yo *Diilodubuɔ-i-na; u tĩɛnaana
*ãnjĩnamma pigãataamba hɔlma-na tuɔ yuu-ba ba ta ba piiye u tuɔ nu.
47 Bamaŋ waa hiere, u maama cu ba hɔmmu-i.
48 U bĩncuɔmbaŋ kaa da-yo dumaaŋo-na, kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Nyuŋ wuɔ cira: «Naacombilo,
ŋ ciɛ bige-i yiɛ dumandɛ-i-na? Ŋ ciɛ i hulɛiŋa fũnuŋ caar i sire tiɛ taara-niɛ.»
49 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na taara-miɛ? Na saa suɔ wuɔ mi saaya mi waa mi To
dũŋgu-na wɛi?»
50 Ba saa suɔ u nelma yuŋgu-i.
51 Wuɔ naa wuɔ sire ba ta Nasarɛti-i-na. U taa u nu u bĩncuɔmba nuŋgu-i. Mamaŋ ciɛ
cor hiere, nyuŋo saa yaŋ ma diei karaanu-yuɔ.
52 Yesu wuɔ tuɔ vãa u jo aa kunaŋgu bi ta ku naara u nelnulle-i. U maama taa ma dɔlnu
Diiloŋo-i aa bi ta ma dɔlnu nuɔmba-i.

3

Nsãaŋ ciɛ u maacemma-i dumaa
(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Nsãa 1.19-28)

1 *Oromɛ ba *jãmatigi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Tibɛr, uŋ daa bieŋ cĩncieluo baa a ndii-i
belle maŋ nuɔ-i fɔ̃ŋgũɔ-i-na, belle fande-na *Pɔ̃se-Pilati yaa waa *Yude yuŋgu-na aa
*Erɔdi waa *Galile yuŋ-nu, u mɔlɔ̃-i Filipu fuɔ waa Iture yuŋ-nu baa Tirakoniti bi yuŋ-
nu, Lisaniyasi fuɔ waa Abilɛni yuŋ-nu.
2 Ani-i baa Kayifu-i ba yaa waa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i. Belle fande'i nuɔ-i
Diiloŋ uŋ caraaya Sakari biɛŋo-i Nsãa-i *hĩɛkuraaŋgu-na a piiye baa-yo.
3 Uŋ piiye baa-yo dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ wuɔra nilɛiŋa maŋ *Yurdɛ̃ kɔtɔnni-na u waŋ
baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba ciɔbabalaŋo-i aa ba *batiseŋ ku yaa Diiloŋo ka hur ba
ãmbabalma-i.
4 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma wuɔ:
«Molo dii tuɔ hohuola hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:
‹Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i.
Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.
5 *Diiyaanuŋ fonni-i!*

Tãnniŋ yeŋ terni maŋ nuɔ-i baa tãntũnni-i,
na herra-niɛ na saanu-niɛ.
Hũmieŋaŋ miɛlãa terni maŋ nuɔ-i, na viinu-yɛi,
aa amaŋ cuolaanu, na diinu-yɛi.
6 *Nuɔmba-i hiere ba ka da Diiloŋ uŋ ka kor-ba dumaa.»»**
7 Nuɔmba bɔi taa ba jo Nsãa tuɔ batiseŋ-ba. Wuɔ tuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i, hai juɔ tũnu-nɛi wuɔ da na batiseŋ Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na?
8 Taa na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i kelkel. Baa na ta na ne wuɔ sĩ *Abiramuŋ yeŋ na bĩncɔiŋo Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na! Mi tũnu-nɛi, naŋ fiɛ da tãmpĩɛŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbãa bir-a ce-ya Abiramu hãayɛ̃lmba namaa fuoŋgu-na†.
9 Maale nuŋgu saaraa jĩna. Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa, ku jũŋ aa sɛnu.»
10 Nuɔŋ baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Kufaŋgu terieŋgu-na, i saaya i ce bige-i?»
11 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Joŋgorbaa-ba hãi da ba waa baa nuɔni maŋ, umaŋ saa da bĩŋkũŋgu ŋ hã-yo u diei, aa niiwuoŋ da ni bi waa baa nuɔni maŋ, umaŋ saa da duɔ wuo ŋ hã-yo.»
12 *Nampohũutaamba namba naa bi jo u duɔ ji batiseŋ-ba, bafaŋ baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, miɛ i saaya i ce bige-i?»
13 Wuɔ gbɛ̃ bafamba-i wuɔ: «Nuɔmbaŋ saaya ba ta ba pã kumaŋ ba hã-na, baa na ta na hũu na cor kufaŋgu-i.»
14 Sorosibaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «Aa miɛ fuɔ, i saaya i ce bige-i?»
Wuɔ gbɛ̃ bafamba-i wuɔ: «Baa na ta na du nuɔmba-i na hũu ba gbeiŋa-i. Taa na yii baa na cufaluŋgu yaa yoŋ.»
15 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, nuɔmba taa ba niya u jomma-i. Baŋ juɔ da Nsãa-i ba da niɛ sĩ u yaa-i.
16 Nsãa wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga unaa jo dii, u fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i, mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i. Fuɔ ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle baa dãamu.
17 Kɔkɔruɔŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dĩmma-i. Duɔ ji pe-ma tĩ hiere torre-na, u ka kũɔl belle-i dii-de inɔŋgɔ̃-na aa sɛnu fuoru-i baa dãamu. Dãamu fammu sa dĩŋ dede.»
18 Nsãa taa u dii nelma bɔi nuɔmba tũnni-na, a ce dumaaŋo-na u taa u waŋ *Neldɔdɔlma-i baa-ba.
19 Erɔdi wuɔ hũyãa u mɔlɔ̃ ciɛŋo a dii-yo. Ba taa ba bĩ ciɛŋo-i Erodiyadi. Aa naa tiraa ce wɛima bɔi ma saa fa. U yaa waa nellentieŋo-i Galile-i-na. Nsãa wuɔ fulnu-yuɔ wuɔ u maacemma saa fa.
20 Wuɔ ce baa bel Nsãa-i dii-yo kaso, a migãaŋ tuɔ naara kunaŋgu u cãlmuɔ-i-na.

Yesu batisemma-i
(Matie 3.13-17; Marke 1.9-11)

21 Nuɔmba-i hiere ba kãa ka *batiseŋ. Baŋ taa ba batiseŋ huɔŋgu-na, Yesu wuɔ bi kã ba ka batiseŋ-yo. Baŋ baatiseŋ-yo tĩ, wuɔ tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Dɔrɔ wuɔ puur.
22 *Diiloŋ-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ. Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ; nuɔnɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i.»‡

Yesu bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku
(Matie 1.1-17)

23 Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa baa bieŋ komorre baa cĩnciel temma. Nuɔmba taa ba jɔguɔŋ wuɔ Yosɛfu biɛŋo.
Yosɛfu to-i ba taa ba bĩ-yo Eli.
24 Eli to-i ba taa ba bĩ-yo Mata.
Mata to-i ba taa ba bĩ-yo Levi.

---

* **3:6** Isayi (Ésaïe) 40.3-5 † **3:8** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 8.33-39. ‡ **3:22** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7; Isayi (Ésaïe) 42.1

Levi to-i ba taa ba bĩ-yo Mɛlki.
Mɛlki to-i ba taa ba bĩ-yo Yanai.
Yanai to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yosɛfu.
25 Yosɛfu faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Matatiyasi.
Matatiyasi to-i ba taa ba bĩ-yo Amɔsi.
Amɔsi to-i ba taa ba bĩ-yo Nahɔmu.
Nahɔmu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛsili.
Ɛsili to-i ba taa ba bĩ-yo Nagai.
26 Nagai to-i ba taa ba bĩ-yo Maatĩŋo.
Maatĩŋ to-i ba taa ba bi bĩ-yo Matatiyasi.
Matatiyasi faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Semiɛ.
Semiɛ to-i ba taa ba bĩ-yo Yosɛki.
Yosɛki to-i ba taa ba bĩ-yo Yoda.
27 Yoda to-i ba taa ba bĩ-yo Yohana.
Yohana to-i ba taa ba bĩ-yo Eresa.
Eresa to-i ba taa ba bĩ-yo Sorobabɛl.
Sorobabɛl to-i ba taa ba bĩ-yo Salatiɛl.
Salatiɛl to-i ba taa ba bĩ-yo Neri.
28 Neri to-i ba taa ba bi bĩ-yo Mɛlki.
Mɛlki faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Adi.
Adi to-i ba taa ba bĩ-yo Kosamu.
Kosamu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛlmadamu.
Ɛlmadamu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛr.
29 Ɛr to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yesu.
Yesu faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Eliesɛr.
Eliesɛr to-i ba taa ba bĩ-yo Yorimu.
Yorimu to-i ba taa ba bi bĩ-yo Mata.
Mata faŋo to-i ba taa ba bi bĩ-yo Levi.
30 Levi faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Siminyɔ.
Siminyɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Yuda.
Yuda to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yosɛfu.
Yosɛfu faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Yonamu.
Yonamu to-i ba taa ba bĩ-yo Eliyakimu.
31 Eliyakimu to-i ba taa ba bĩ-yo Meleya.
Meleya to-i ba taa ba bĩ-yo Mena.
Mena to-i ba taa ba bĩ-yo Matata.
Matata to-i ba taa ba bĩ-yo Natamu.
Natamu to yaa *Davidi.
32 Davidi to yaa Yese.
Yese to yaa Yobɛdi.
Yobɛdi to yaa Bosi.
Bosi to yaa Sala.
Sala to yaa Nasɔ̃.
33 Nasɔ̃ to yaa Aminadabu.
Aminadabu to yaa Adimɛ.
Adimɛ to yaa Arni.
Arni to yaa Esirɔmu.
Esirɔmu to yaa Perɛsi.
Perɛsi to yaa *Yuda.
34 Yuda faŋo to yaa *Yakɔbu.

Yakɔbu to yaa *Isaki.
Isaki to yaa *Abiramu.
Abiramu to yaa Tera.
Tera to yaa Nahɔr.
35 Nahɔr to yaa Seruge.
Seruge to yaa Erehu.
Erehu to yaa Pelɛgi.
Pelɛgi to yaa Ebɛr.
Ebɛr to yaa Sala.
36 Sala faŋo to yaa Kanamu.
Kanamu to yaa Arpasadi.
Arpasadi to yaa Sɛmu.
Sɛmu to yaa *Nowe.
Nowe to yaa Lemɛki.
37 Lemɛki to yaa Matusalɛmu.
Matusalɛmu to yaa Enɔki.
Enɔki to yaa Yerɛdi.
Yerɛdi to yaa Maleleyɛl.
Maleleyɛl to yaa Kenamu.
38 Kenamu to yaa Enɔsi.
Enɔsi to yaa Sɛti.
Sɛti to yaa Adãma.
Diiloŋ uŋ hielaa miwaaŋo-i u maa Adãma faŋo yaa ɟ̃na.

4

Sitãni taara duɔ guɔl Yesu gbeini-i
(Matie 4.1-11; Marke 1.12-13)

1 *Diiloŋ-Yalle naa yu Yesu huɔŋga-i. Uŋ hilaa *Yurdɛ̃-i-na, diɛ kã baa-yo *hĩɛkuraaŋgu-na.
2 Uŋ kãa terieŋgu-na, *Sitãni wuɔ nyaanu-yuɔ duɔ ka guɔl u gbeini-i. U ciɛ yinni komuɔŋa hãi baa-yo tãalma-na. Yinni fanni-na, Yesu saa dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na. Ku huoŋgu-na, nyulmu sire cuɔl-o.
3 Sitãni wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, ce tãmpɛ̃l daade bir kuuwuoŋgu i ne!»
4 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Niiwuoni-i yoŋ, ni siɛ gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ba.*›*»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, Sitãni nyugũŋ baa-yo dɔrɔ a ka pigãaŋ-yo nilɛiŋa-i hiere hĩɛma-na da hɔlhɔlhɔl
6 aa cira: «Niŋ daa nilɛiŋa maŋ daaya-i hiere baa a huɔya-niini-i, mɛi waaŋa; da miɛ mi ka ce kumaŋ baa-ya mi ce.
7 Da ŋ dũuna jaal-mi, mi ka hã-ni baa-ya.»
8 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ ta ŋ dũuna ŋ jaal Itieŋo-i Diiloŋo yaa-i; aa ŋ ta ŋ cãa u yaa u diei yoŋ.*›†»
9 Sitãni wuɔ hiire baa-yo a kã baa-yo *Yerusalɛmu-i-na, ka haa-yo *Diilodubuɔ dɔrɔ-i-na aa cira: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ diire hĩɛma-na i ne. Ma sĩ ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
10 ‹*Diiloŋo ka ce u *dɔrpɔpuɔrbiemba ta ba niya-niɛ.*›
11 Aa tiraa cira:
‹*Ba ka tũu-ni ba nammu-na*

* **4:4** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 8.3 † **4:8** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.13

ŋ baa ka tisĩŋ ŋ fɛrɛ terieŋgu.›‡»
12 Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *‹Baa dãŋ Itieŋo-i Diiloŋo-i ŋ ne.›*§»
13 Sitãni wuɔ ce ji gbɛ̃; u saa ji gbãa guɔl Yesu gbeini-i. Wuɔ naa u ta aa yaŋ-yo tuɔ cie huɔŋgu naŋgu.

Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na
(Matie 4.12-17; Marke 1.14-15)

14 *Sitãniŋ juɔ ta aa yaŋ Yesu-i, wuɔ bir kã *Galile-i-na baa *Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ-i. Uŋ kãa, baa fũnuŋ ta ba gbɛliɛŋ-yo terni-na hiere.
15 U taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na. Nuɔmba-i hiere ba taa ba kaalo.

(Matie 13.53-58; Marke 6.1-6)

16 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kã Nasarɛti-i-na. U vãa kusuɔŋ-nu'i. *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na. U taa u kã koko. Diiloŋ-nelmaŋ juɔ hi kalamma, wuɔ sire duɔ kalaŋ.
17 Baa hã-yo *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i *Isayi sɛbɛ yaa wuɔ u kalaŋ. Wuɔ puur terieŋgu maŋ uŋ nyɛgãaŋ wuɔ:
18 *«Itieŋo *Yalle dii mi yuŋgu-na.*
Na saa da, u hielaa-mi
*mi da mi waŋ *Neldɔdɔlma-i baa sũntaamba-i.*
U puɔraa-mi
mi da mi waŋ baa kɔraamba-i wuɔ kɔrsĩnni tĩɛ,
aa waŋ baa yiriemba-i wuɔ ba yufieŋa ka puur,
aa bamaŋ dii pɔrtɔmma-na wuɔ pɔrtɔmma tĩɛ,
19 *aa waŋ baa-ba wuɔ Diiloŋo ka firnu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i fiɛfiɛ-i-na.»**
20 Uŋ kalaaŋ tĩ, wuɔ suuye sɛbɛ-i aa hã Diilonelhãalãdũŋgu maacenceroŋo-i baa-yo aa tĩɛna. Nuɔmba-i hiere baa dĩŋ-yuɔ ta ba ne-yo.
21 Wuɔ cira: «Miŋ kalaaŋ nelma maŋ daama-i, ma ciɛ nyuŋgo daayo'i nuɔ-i.»
22 Nuɔmba kar da hãmmu! Wuɔ cor tuɔ piiye. U nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor. Ba hɔmmu cu; ba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Yosɛfu biɛŋo'i sĩ wɛi?»
23 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na ka naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-mi wuɔ: ‹Pɛrruntie, sire ŋ fɛrɛ i ne!› Aa na ka cira: ‹I nuɔ niŋ ciɛ mamaŋ hiere Kafarnamu-i-na, ce ma temma naŋ fɛrɛŋ nelle-na i ne.›»
24 Aa tiraa gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Diilopɔpuɔrbiloŋo-i, u nelleŋbaamba sa kãŋ-yo.
25 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, *Eli bãaŋgu-na, bikulcaamba bɔi waa *Isirahɛl-na, Diiloŋ wuɔ ce bieŋa siɛi baa caamba niediei u saa dãa. Nyul muɔ suur nelle-na†.
26 Ŋga Diiloŋ wuɔ yaŋ bafamba-i aa puɔr Eli-i bikulciɛŋo naŋ wulaa Sarɛputa, dii Sidõ‡.
27 Aa Diilopɔpuɔrbiloŋo-i Elise bãaŋgu-na, *wontuɔrmba bɔi waa Isirahɛl-na, ŋga Elise saa ji sire u diei *Isirahɛl-baamba-na; u yaaŋ bafamba-i aa sire umaŋ naa hilaa Siiri mara-i-na jo, ba taa ba bĩ-yo Naama§.»
28 Baŋ juɔ nu mafamma-i, ba hɔmmu pãŋ guɔla hiere.
29 Ba nelle waa tãnuŋ-nu. Baa sire tisĩŋ-yo hiel-o Diilonelhãalãdũŋgu-na, a hel baa-yo nelleŋ-huɔŋga-na, a nyugũŋ baa-yo tãnuŋgu dɔrɔ-i-na wuɔ ba ka sɛ-yo nanna.
30 Yesu wuɔ yaŋ-ba aa yɛgɛl hel ba hɔlma-na ta.

Yesuŋ siire jaamba-i dumaa Kafarnamu-i-na
(Marke 1.21-28)

---

‡ **4:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 91.11-12 § **4:12** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.16 * **4:19** Isayi (Ésaïe) 61.1-2 † **4:25** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 17.1 ‡ **4:26** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 17.8-16 § **4:27** Jãmatigi ba sɛbɛhãalĩŋo (2 Rois) 5.1-14

31 Yesuŋ hilaa Nasarɛti-i-na, wuɔ ta kã Kafarnamu. *Galile nelle nande-i difande-i. Uŋ
kãa, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na *yitĩɛnaŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i.
32 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i; a ce dumaaŋo-na, u
nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor.
33 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, *jĩna waa u yuŋgu-na. Wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ:
34 «Nasarɛtitaaŋ Yesu! I ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ bige-i ciɛ? Mi suɔ-ni,
Diiloŋ-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»
35 Yesu wuɔ cira: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor ŋ hel naacolŋo-na.» Jĩna wuɔ mal naacolŋo-i
nuɔmba-na aa naa hel u saa ce kuubabalaaŋgu yuɔ.
36 Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ, baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daayo hii dɛ! Baa
jĩnabaa-ba-i hiere u donya-bɛi baa u nuŋ-ãndaaŋgu.»
37 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, u yerre gbuo terni-i hiere.

(Matie 8.14-17; Marke 1.29-34)

38 Uŋ hilaa *Diilonelhãalãdũŋgu-na, wuɔ kã Simɔ cĩiŋ-nu. Simɔ cura sa waa hĩnni; u
kũɔma naa gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla. Ba cãrã Yesu-i wuɔ u sire-yuɔ.
39 U kã ka ture ciɛŋo yudɔrɔ-i-na, a nuola jarma-i. Ciɛŋo pãŋ da u fɛrɛ terduɔŋgu faŋgu-
na. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersĩnni-i.
40 Bãaŋguŋ juɔ ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, jaambaŋ waa baa bamaŋ hiere nelle-na,
baa jo baa-ba. Yesu wuɔ tuɔ haa u nammu-i bɛi u sire-bɛi.
41 Jaaŋ daaba hɔlma-na, *jĩnabaa-ba waa nuɔmba bɔi-na. Duɔ donya umaŋ baamba-i,
ba ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!» Jĩnabaa-ba naa suɔ wuɔ Diiloŋ uŋ
pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i; a ce dumaaŋo-na Yesu tuɔ nuola-bɛi,
u sa yaŋ ba da piiye.

(Marke 1.35-39)

42 Cuoŋ juɔ kaal, u sire kã hĩɛŋ-nu. Nuɔmba taara-yuɔ ka da-yo aa ta ba taara ba bella-
yuɔ u baa da ta aa yaŋ-ba.
43 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saaya mi wuɔra waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa
naŋa-na hiere; Diiloŋo puɔraa-mi baa ma yaa.»
44 Aa naa ta tuɔ wuɔra *Yude *Diilonelhãalãdũnni-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i.

5

Gbɛrɛ-tetebelle

1 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa Genesarɛti dalaŋga-na. Nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa da
ba ka nu Diiloŋ-nelma-i.
2 Wuɔ da benni nanni-i ni hãi hũmma nuŋgu-na, ni taamba naa hel ta ba saara ba
jɔnaamba-i.
3 Wuɔ kã ka suur kunaŋgu-na, Simɔ kũŋgu'i waa aa ce u forra-kuɔ cɛllɛ koŋkondaaŋgu-na.
Uŋ furaaya-kuɔ, Yesu wuɔ tĩɛna a doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
4 Uŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ gbẽ Simɔ-i wuɔ: «Kã pututu terieŋgu-na, na ka naŋ na jɔnaamba-i.»
5 Simɔ wuɔ cira: «Hãalãtie, i naaŋ juɔŋo-i cɔ i saa da bĩŋkũŋgu bel, ŋga niŋ waaŋ-ma dɛi,
mi siɛ yagar ŋ nuŋgu-i.» Aa naa ta.
6 Baŋ kãa ka naŋ ba jɔnaamba-i, baa bel titiraamba-i jɔnaamba yu ta ba yii da ba kar.
7 Ba nabentaamba namba waa, baa fara bĩ ba jo baa ba beŋo-i a ji kãyã-bɛi ba jul
titiraamba-i. Baŋ julii-ba, benni-i ni hãi-i-na niɛ yu ta ni yii da ni nyiɛrã hũmma-na.
8 Simɔ-Piɛrŋ daa mafamma-i, wuɔ kã ka dũuna Yesu caaŋgu-na aa naa cira: «Itie,
muɔŋo-i ãmbabalmanceroŋ muɔ, baa piɛ-mi.»
9 Titiraaŋ daaba ciinumma diyaa korma yuɔ baa bamaŋ waa baa-yo hiere beŋo-na.
10 Halle u nagbosobaa-ba-i Sebede bɛpuɔmba-i korma bi bilaa-ba. Ba taa ba bĩ unaŋo-i
Sake aa bĩ unaŋo-i Nsãa. Yesu wuɔ waŋ baa Simɔ-i wuɔ: «Baa yaŋ korma da-ni, a doŋ
nyuŋgo, ŋ ka yaŋ tetebelle-i aa ta ŋ dii nuɔmba-i Diiloŋ-hũnuŋ-nu.»

11 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, baa hel baa ba benni-i bomborma-na ka yaŋ-ni aa cu u huoŋ-nu.

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Matie 8.1-4; Marke 1.40-45)

12 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa nelle nande-na. *Wontorŋo naŋo da-yo aa piɛ ka dũuna u caaŋ-nu aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, mi suyaa miɛ ku siɛ yar-ni.»
13 Yesu wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta.» Naacolŋo jarma pãŋ ta yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.
14 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ u baa yaŋ ma hel; aa u kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-yo, aa u pã niikonni maŋ dii pãmma u hã-yo u migãaŋ u yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa*. Ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ u jarma taa-yuɔ kelkel.
15 Kufaŋguŋ ciɛ, Yesu yerre migãaŋ ta di du di kã. Nuɔmba bɔi taa ba jãnu ba-naa ba nu u nelma-i. Jaamba taa ba cãrã-yuɔ u tuɔ sire-bɛi ba jarma-na.
16 Ŋga huɔŋgu naŋ-nu duɔ ce, u yaŋ-ba aa ta kã u deŋ ka cãrã Diiloŋo-i aa bir jo.

Yesu siire murgu naŋo
(Matie 9.1-8; Marke 2.1-12)

17 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i. A ne da *Farisɩ̃ɛbaa-ba namba waa tɩ̃ɛna ba hɔlma-na, baa *ãnjɩ̃namma pigãataamba namba. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude, halle banamba naa hel *Yerusalɛmu-i-na jo. Itieŋo fɔ̃ŋgũɔ waa baa-yo u tuɔ sire jaamba-i.
18 Balamba namba tũu murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu jo baa-yo, wuɔ ba ji suur jɩ̃na-yuɔ Yesu caaŋgu-na.
19 A ne da nuɔmba naa yu dũŋgu-i, ba saa suɔ baŋ ka suur baa-yo dumaa. Ba naa ba nyugũŋ dũŋgu dɔrɔ-i-na, aa kaasɩ̃ŋ-ku dii-yo baa u kuugallaŋgu-i nuɔmba hɔlma-na jɩ̃na-yuɔ Yesu caaŋgu-na.
20 Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jɩ̃ɛ, ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
21 Ãnjɩ̃namma pigãataamba-i baa Farisɩ̃ɛbaa-ba doŋ ta ba piiye wuɔ: «Hai moloŋo-i daayo-i aa u tuɔ tuora Diiloŋo-i? Da ma hel Diiloŋo-na, hai moloŋo-i gbãa hur u nanolŋo ãmbabalma-i?»
22 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nel daama temma-i na hɔmmu-na?
23 A hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire a tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na, namaa daa hama-i ce fɛ̃u yaŋ?
24 Ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo hãa *Moloŋ-Biɛŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i hɩ̃ɛma-na u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃ murgu-i wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi waaŋ-ma dumaa.»
25 Naacolŋo bi sire ba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u kũŋ.
26 Maa ce-ba hiere gbɛrɛ; baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo!» Korma taa ma da-ba a ce ba ta ba piiye wuɔ: «I daa gbɛrɛ-wɛima nyuŋgo-i-na.»

Yesu bɩ̃ɛ Levi-i
(Matie 9.9-13; Marke 2.13-17)

27 Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuɔ da *nampohũutieŋo naŋo tɩ̃ɛnaana u maacemmaŋ-dũŋgu-na, ba taa ba bɩ̃-yo Levi. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Levi, sire i ta.»
28 Levi bi pãŋ nanna u maacemma-i aa sire cu u huoŋ-nu.
29 Ku huoŋgu-na, Levi wuɔ ce kãlle u dumɛlle-na Yesu yerreŋ aa bɩ̃ u jo ba ji ta ba wuo niiwuoni-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba. Nampohũutaamba waa ba hɔlma-na.

---

* **5:14** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

30 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce bige-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i? Kuɔ gbuu
jaŋ-ba; baa ta ba waana aa naa ta ba piiye baa Yesu *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta
na wuo aa ta na nyɔŋ baa nelbabalaaŋ daaba temma-i?»
31 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ waa hĩnni, ŋ ka ce bige-i pɛrruntieŋ terieŋ-nu?
32 Mi saa jo nelfafaaŋ maa-na, ŋga mi juɔ nelbabalaaŋ maa-na ba da ba nanna ba
ciɔbabalaŋo-i.»

Yesu piiye sũŋgu maama
(Matie 9.14-17; Marke 2.18-22)

33 Baŋ waa mafamma-na, *Farisĩɛbaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «*Nsãa-Batisi
*hãalãbiemba dii sũŋgu-i aa ta ba cãrã Diiloŋo-i, miɛ baamba bi dii aa ta ba cãrã,
bige-i ciɛ naŋ baamba sa dii?»
34 Yesu wuɔ siɛ-ba baa gbãnalãaŋgu wuɔ: «Nɛliɛ gbãa tuɔ jã ciɛŋo aa na ce u jɛ̃naamba
dii sũŋgu ku yiiŋgu-na dɔrbiɛŋo yufelle-na wɛi?
35 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel dɔrbiɛŋo-i ta baa-yo. Kufaŋgu yinni'i nuɔ-i baŋ ka
dii sũŋgu-i.»
36 Aa naa tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ: «Ba sa taal joŋgorfɛlɛŋo-i a nar
uucɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma, joŋgorfɛlɛŋo kompaŋga siɛ biɛ baa uucɔlɔŋo kaaŋga-i, u yaa daayo
u taalaa tĩ.
37 Ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa
duvɛ̃ŋo ka kũnna.
38 Ŋga da ŋ'a ŋ dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpɔfɛlɛŋ-na.
39 Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ nyɔŋ duvɛ̃ncɔlɔŋo-i uufɛlɛŋo sa dɔlnu-yuɔ a ce dumaaŋo-na
u sa taara-yuɔ.»

6

Yitĩɛnaŋgu maama
(Matie 12.1-8; Marke 2.23-28)

1 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni ba cor. U *hãalãbiemba
ta ba kar bile-i ba hu-yo ba natiɛŋa-na ba wuo.
2 *Farisĩɛbaa-ba namba ta ba waŋ baa-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na ce kumaŋ saa saaya
cemma yitĩɛnaŋgu-na?»
3 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i wuɔ ce kumaŋ baa u nuɔmba-i*,
ma sĩ na kalaaŋ-ku kɛ?
4 U naŋ suurii Diiloŋ-dũŋgu-na dumaa a biɛ Diiloŋ-buruo-i ba wuo. A ne da a saa baa miɛ
Diiloŋ-hũmelle-i, bamaŋ si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i.»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Matie 12.9-14; Marke 3.1-6)

6 *Yitĩɛnaŋgu bi naŋgu-na, Yesu wuɔ suurii *Diilonelhãalãdũŋgu-na tuɔ waŋ Diiloŋ-
nelma-i. A ne da naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u nadienaŋga naa minaŋ.
7 *Ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba kã ka tĩɛna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ
sire jɛiŋo yitĩɛnaŋgu-na ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.
8 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ jo ŋ ji yiɛra nuɔmba yaaŋga-na.»
Naacolŋ wuɔ sire jo ji yiɛra.
9 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi yuu-na nelma diei: A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bige-i faa
cemma yitĩɛnaŋgu-na? Ãnfafamma'i faa cemma waa ãmbabalma? Da ŋ da molo yii duɔ
ku, ku saaya ŋ kor-o waa ku saaya ŋ yaŋ u ku?»

---

* **6:3** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

10 Aa naa wuɔra ne ba yammu-i hiere aa waŋ baa naacolŋo-i wuɔ: «Fara ŋ naŋga-i.»
Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa bir ka temma-i.
11 Ba hɔmmu gbuu pãŋ du hiere; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «I ka ce Yesu daayo-i niɛ?»

Yesu fiɛlaa u pɔpuɔrbiemba-i
(Matie 10.1-4; Marke 3.13-19)

12 Yibieŋa faŋga-na, Yesu wuɔ kã tãnuŋgu naŋgu-na ka cãrã Diiloŋo-i cɔ u yufieŋ-na.
13 Cuoŋ juɔ kaal, wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a fiɛl cĩncieluo ba hãi bɛi, a tuɔ bĩ-ba
*pɔpuɔrbiemba.
14 Uŋ fiɛlaa bamaŋ ba yirɛiŋa yaa daaya: Simɔ, (Yesu wuɔ bĩ Simɔ faŋo yaa Piɛr-i,) baa
u hãaŋo-i Ãndere, baa Sake, baa Nsãa, baa Filipu, baa Batelemi,
15 a naara Matie, baa Toma, baa Alfe biɛŋo-i Sake, baa Simɔ maŋ taa u kuye u nelle
maama-i,
16 a naara Sake biɛŋo-i *Yuda, baa *Yuda-Isikaro maŋ juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

Jaamba bɔi juɔ Yesu ji sire-bɛi
(Matie 4.23-25)

17 Yesuŋ juɔ fiɛl u *pɔpuɔrbiemba-i tĩ, wuɔ hiire baa-ba tãnuŋgu-na ka yiɛra baa-ba
kpaŋkpataaŋgu naŋgu-na. U *hãalãbiemba namba waa terieŋgu faŋgu-na, baa sa waa
dɛi baa yuliiŋgu-i a naara nelpũŋgu naŋgu. Banamba taa ba hel *Yude, banamba
*Yerusalɛmu, banamba Tiir, banamba Sidõ dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu caaŋ-nu.
18 Baa juɔ da ba ji nu Yesu nelma yaa-i aa u duɔ sire jaamba-i ba jarma-na. Wuɔ bi
donya *jĩnabaa-ba-i u hiel-ba nuɔmba yunni-na.
19 Fõŋgũɔ naŋo taa u hel Yesu-i-na u sire-bɛi ba jarma-na, a ce dumaaŋo-na, baa ta ba
taara ba yiɛya-yuɔ hiere.

Yesu gboya u hãalãbiemba-i
(Matie 5.1-12)

20 Nuɔmbaŋ nii Yesu-i-na da ba yiɛya-yuɔ, wuɔ wuɔra ne u *hãalãbiemba-i aa naa cira:
«Sũntaaŋ namaaŋo-i, na yunni dɔlaa;
*Diiloŋ-nelle-i namaa diele-i.
21 Nyulmuŋ yeŋ namaa namaŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, na yunni dɔlaa;
niiwuoni kaa haaya baa-na.
Namaa namaŋ kaalaaŋ fiɛfiɛ-i-na, na yunni dɔlaa;
na kaa waa nyɛmbĩnniŋ.
22 Nuɔŋ da ba bigãaŋ-na,
da ba nanna-nɛi,
da ba ta ba tuora-nɛi,
sisɔ da ba ta ba bĩɛna na yirɛiŋa-i *Moloŋ-Biɛŋo maama-na, na yunni dɔlaa.
23 Taa na gbu na nyɛ yiiŋgu faŋgu-na, aa na ta na muora na gbugbanni-i; Diiloŋo kaa
pã-na bɔi dɔrɔ-i-na. Na saa da, ba bĩncuɔmba ciɛ karaaŋgu faŋgu temma yaa-i baa
*Diilopɔpuɔrbiemba-i.
24 Ŋga waaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi;
na ciɛ na bãaŋgu-i tĩ.
25 Niiwuoniŋ haaya baa namaa namaŋ fiɛfiɛ-i-na, sũlma haraa-nɛi;
na kaa waa nyulmu-na.
Namaa namaŋ dii nyɛmbĩnni-na fiɛfiɛ-i-na, sũlma haraa-nɛi;
na kaa waa kuliiŋ-kaaluŋ-nu.
26 Nuɔmba-i hiere da ba ta ba bĩ na yefafalle,
ŋaa ba bĩncuɔmba naŋ bĩŋ coikartaamba maŋ naa ciɛ ba fɛrɛ Diilopɔpuɔrbiemba
ba yefafalle-i dumaa, sũlma haraa-nɛi.»

Taa na dɔl na bigãarãamba-i
(Matie 5.38-48; 7.12)

27 «Namaa namaŋ karaa na tũnni-i ta na nu mi nelma-i, yaaŋ mi tũnu-nɛi: Taa na dɔl
na bigãarãamba-i, taa na ce ãnfafamma bamaŋ diyaaŋ luŋgu nɛi.
28 Umaŋ duɔ haa u nubabalaaŋgu nuɔni maŋ nuɔ-i, baa waasa kutieŋo-na, yaŋ aa ŋ ta
ŋ jɔguɔŋ kuufafaaŋgu baa-yo. Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kuujaŋgu-i.
29 Umaŋ duɔ caa ŋ tũŋ daaku-i, bir daaku-i ŋ hã-yo. Umaŋ duɔ biɛ ŋ joŋgorbuɔ-i, baa
cie-yo ŋ joŋgoryelle-na.
30 Umaŋ duɔ cãrã ŋ wulaa, hã-yo. Aa umaŋ duɔ biɛ bĩŋkũŋgu ŋ wulaa, baa yuu-yo ku
maama.
31 Naŋ taaraŋ nuɔmba ta ba ce kumaŋ ba hã-na, taa na ce ku temma na bi hã-ba.
32 Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yoŋ, na jaaluŋgu sĩ Diiloŋo wulaa. Na saa da, halle
bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.
33 Da na ta na bi ce ãnfafamma-i bamaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i nɛi yoŋ, na jaaluŋgu sĩ
Diiloŋo wulaa. Halle bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i ba ce kufaŋgu-i.
34 Aa da na ta na dii cɛ̃miɛŋa-i naŋ suyaa wuɔ bamaŋ ka gbãa suu-ya, na jaaluŋgu sĩ
Diiloŋo wulaa. Halle bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i, da ba suɔ wuɔ umaŋ ka gbãa
suu cɛ̃mɛlle-i ba dii-de u'i nuɔ-i.
35 Ŋga, taa na dɔl na bigãarãamba-i, taa na ce ãnfafamma bɛi, taa na hã aa na baa ta
na cie ku sɔlaaŋgu huoŋgu-na. Ku yaa Diiloŋo ka pã-na bɔi. Aa na ka waa Dɔrwuoŋo bɛŋ
namaa. U yaa faa. U faa baa nuɔmba-i hiere ka hel baa bamaŋ sa suyaaŋ ãnfafamma-i
baa nelbabalaamba-i hiere.
36 Na saaya na waa hujantaaŋ namaa, ŋaa na Toŋ yeŋ hujantieŋo dumaa.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cãlmuɔ yaŋga-na
(Matie 7.1-5)

37 «Baa na ta na cãl na-naa, ku yaa Diiloŋo siɛ ka cãl-na. Baa na ta na haa cãlmuɔ-
cãŋkuɔle na-naa nuɔ, ku yaa Diiloŋo siɛ ka haa cãlmuɔ-cãŋkuɔle nɛi. Umaŋ duɔ cãl nuɔni
maŋ, ce jande aa ŋ yaŋ-yo, ku yaa nuɔ da ŋ bi cãl Diiloŋo-i u ka ce jande aa yaŋ-ni.
38 Niŋ fiŋ baa kekerieŋgu maŋ ŋ hã nuɔmba-i, ba ka fi baa ku yaa hã-ni, terieŋgu faŋgu-
na, yaŋ ŋ naŋga ta ka fara, ku yaa ba ka fi naŋ kũŋgu-i aa fɛ̃l-ku ku yu kũnna hã-ni.»
39 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋgu baa-ba wuɔ: «Namaa daa yiro gbãa bel u nayiroŋ nagãŋ-
na ba kã terieŋgu aa ba siɛ ka par suur fuoŋ-nu wɛi?
40 *Hãalãbiloŋo sa suɔ u yaŋ u hãalãtieŋo-i, ŋga hãalãbiloŋo maŋ duɔ hãalã ka hi u
fuoŋgu-i, u ka tuɔ suɔ ŋaa u hãalãtieŋ uŋ suɔ dumaa.
41 «Naŋ ciɛ niɛ da hũyãŋo-i unaŋ yufelleŋ aa daabolma-i naŋ yufelle-na ŋ saa da-ma?
42 Daabolma-i naŋ fɛrɛŋ yufelle-na jũnnu dumandɛ-i ŋ bir ŋ gbɛ̃ ŋ nabentieŋo-i wuɔ:
‹Yaŋ mi hiel hũyãŋo-i ŋ yufelle-na hã-ni.› Ãŋgbãŋgbãama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na
igɛ̃na, ku yaa ŋ ka ta ŋ da dɛi a gbãa hiel hũyãŋo maŋ ŋ nabentieŋo yufelle-na.»

(Matie 7.16-20; 12.33-35)

43 «Tibifafaaŋgu sa maŋ biebabalɛiŋa, tibibabalaaŋgu sa bi maŋ biefɛfɛiŋa.
44 Ba suɔ tibinni-i ni bieŋa'i nuɔ-i. Ba sa yagal musĩɛŋa kaapugammu-na, aa ba sa bi
biɛra hãlɛ̃iŋa caaterreŋ-yuŋ-nu.
45 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋgaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaaŋ ŋ nuŋgu-na. Nelfɛfɛiŋo-i
u ãnfafamma hel u hɔfafaŋga'i nuɔ-i aa nelbabalaŋo-i u maacembabalamma hel u
hɔbabalaŋga'i nuɔ-i.»

Jaagɔciraamba hãi maama
(Matie 7.24-27)

46 «Bige-i ciɛ na ta na bĩ-mi ‹Itie, Itie›, aa da mi waŋ mamaŋ baa-na, na siɛ ce-ma?
47 Umaŋ duɔ jo ji nu mi nelma-i aa ce-ma, mi ka pigãaŋ-na kutieŋ uŋ saa baa umaŋ:

48 U saa baa nɛliɛŋo maŋ wuɔ u ma dũŋgu, aa hĩŋ ka hi tãmpɛ̃lle-i jĩna ku tuole-i. Ku
tuoleŋ jĩɛna fafamma aa u ma-ku, diiloŋoŋ juɔ tã, kanni gbar, hũmma bũŋ ka naŋ-ku, ma
saa gbãa naara-kuɔ.
49 Ŋga umaŋ juɔŋ u nu mi nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaŋ wuɔ u ma dũŋgu aa u
saa hĩŋ jĩna ku tuole-i aa ma-ku. Diiloŋoŋ juɔ tã, hũmma bũŋ ka naŋ-ku, ku pãŋ cii hiere,
bĩŋkũŋgu saa tĩɛ.»

7

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembiloŋo-i
(Matie 8.5-13)

1 Yesuŋ juɔ piiye u nelma-i tĩ baa nuɔmba-i, wuɔ ta kã Kafarnamu.
2 *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋo naŋo waa nelle fande-na, u maacembiloŋo naŋo
maama waa kpelle yuɔ. Maacembiloŋ daayo tuɔ jaŋ. U jarma waa kpelle.
3 Yesuŋ juɔ, sorosi ba yuntieŋ daayo nu-ma. Wuɔ puɔr *Yuifu ba bĩncuɔmba namba-i
u wulaa, wuɔ ba ka cãrã-yuɔ u ji sire u maacembiloŋo-i hã-yo.
4 Bĩncuɔŋ daaba kã ka ta ba cãrã Yesu-i aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo saaya
kãyãmma.
5 Yuifubaa miɛ i maama dɔlnu-yuɔ; ŋ saa da, u'i maa i *Diilonelhãalãdũŋgu-i hã-ye.»
6 Yesu wuɔ ta tuɔ kã baa-ba sorosi ba yuntieŋo cĩiŋgu-na. Baŋ kaa piɛ cĩiŋgu-i, ba suu
baa sorosi ba yuntieŋo tiraa puɔr u jɛ̃naamba namba Yesu wulaa. Baa waŋ baa Yesu-i
wuɔ: «Itie, i jĩɛŋ wuɔ i ji waŋ baa-ni, wuɔ ŋ baa mulĩɛŋ ŋ fɛrɛ; kɛrɛ nuɔ ŋ saa saaya ŋ suur
fuɔ temma dumɛlle-na
7 ku'i ciɛ ŋ da u saa siɛ jo u fɛrɛ ŋ wulaa. Ŋga da ŋ siɛ, ŋ waŋ nelma diei, u maacembiloŋo
ka sire.
8 Wuɔ fuɔ fɛrɛ-i nuɔmba dii u yuŋ-nu, aa fuɔ bi waa banaŋ yuŋ-nu. Duɔ gbɛ̃ umaŋ wuɔ:
‹Kã ŋ ka ce daaku!› Ŋ da kutieŋo kãa. Duɔ bi gbɛ̃ umaŋ wuɔ: ‹Jo bande!› Ŋ da kutieŋo bi
juɔ. Duɔ bi tiraa gbɛ̃ u maacembiloŋo-i wuɔ: ‹Ce daama!› Ŋ da u ciɛ-ma.»
9 Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ uŋ juɔ piiye tĩ, Yesu wuɔ bir u yaaŋga-i nuɔmba-
na aa naa cira: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi; *Isirahɛl-na hiere, mi saa da umaŋ haa u naŋga-i miɛ
naacolŋ daayo temma-i.»
10 Sorosi ba yuntieŋo pɔpuɔrbieŋ baa bir ta ba kũŋ. Baŋ kaa hi cĩiŋgu-i, baa da
maacembiloŋ daayo siire da yeryer u temma-i.

Bikulciɛŋo naŋo biɛŋo kuu Yesu sire-yuɔ

11 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kã nelle nande-na, ba bĩ-de Nayine. U *hãalãbiemba
waa baa-yo a naara nelpũŋgu naŋgu.
12 Baŋ kaa ta ba suur nelle-na, baa suu baa ba tũyãa bikuloŋo naŋo ta ba kã da ba ka
fuure. U waa naacombiloŋo, aa u yaa waa u diei u nyu wulaa, a ne da u to naa ku aa
yaŋ-ba. Nuɔmba bɔi taa ba kã u fuuremma-na.
13 Yesuŋ daa nyuŋo-i, u hujarre gbuu ko-yo, wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, budii;
baa kaal.»
14 Aa naa piɛ ka haa u naŋga-i kuloŋo-na. Bamaŋ naa tũyãa-yo baa yiɛra. Wuɔ waŋ
baa-yo wuɔ: «Naacombilo, sire!»
15 Wuɔ bi yiiye sire tĩɛna, aa doŋ tuɔ piiye. Yesu wuɔ gbɛ̃ nyuŋo-i wuɔ: «Biɛ ŋ biɛŋo
yaa-i.»
16 Korma pãŋ bel-ba hiere terieŋgu faŋgu-na. Baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba piiye
wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbilobuɔ hilaa-yiɛ. Diiloŋo juɔ ji kãyã u nuɔmba-i.»
17 Nelma famma gbuo *Yude-i hiere baa nilɛiŋa maŋ u kɔtɔnni-na.

Nsãa-Batisi puɔraa u hãalãbiemba-i Yesu wulaa
(Matie 11.2-6)

18 Yesuŋ ciɛ mamaŋ hiere, Nsãa *hãalãbiemba kã ka tũnu-yuɔ baa-ma.

19 Wuɔ bir puɔr ba hãi Yesu wulaa wuɔ ba ka yuu-yo kɛrɛ *Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo,
u yaa ufaŋo-i wɛi sisɔ uu dii huoŋ-nu?
20 Baa kã ka da Yesu-i, baa cira: «*Nsãa-Batisi puɔraa-ye ŋ wulaa, wuɔ i ji yuu-ni kɛrɛ
Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa nuɔŋo-i wɛi sisɔ uu dii huoŋ-nu?»
21 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ sire jaamba bɔi ba jarma-na aa tuɔ donya
*jĩnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na aa bi tuɔ puur yiriemba yufieŋa-i.
22 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Kãaŋ na ka tũnu Nsãa-i baa naŋ daa kumaŋ, baa naŋ nuɔ
mamaŋ: *Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ,* *wontuɔrmba jarma taa
bɛi, *tugbentaamba tũnni puurii, bikuomba siire aa sũntaamba nuɔ *Neldɔdɔlma-i.**
23 Umaŋ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huoŋgu-na kutieŋo yuŋgu dɔlaa.»

Nsãa-Batisi sĩnni-i
(Matie 11.7-19)

24 Nsãa pɔpuɔrbieŋ baŋ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigãaŋ nuɔmba-i baa Nsãa sĩnni-i,
wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kãa ka ne bige-i *hĩɛkuraaŋgu-na? Fafalmuŋ sagallaŋ hĩɛŋgu-i
dumaa na kãa ka ne ku yaa wɛi?
25 Namaa kãa ka ne bige-i? Na kãa ka ne umaŋ diyaa bĩmbĩfafanni wɛi? Ma sĩ bamaŋ
diyaaŋ bĩmbĩfafanni-i aa ta ba ce ba bãaŋgu-i baa dii jãmatigi ba dũnniŋ kɛ?
26 Ŋga namaa kãa ka ne bige-i? Ma sĩ na kãa ka ne *Diilopɔpuɔrbiloŋo'i kɛ? Aa naacolŋo
faŋo-i, mi tũnu-nɛi, u maaraa Diilopɔpuɔrbiemba-i.
27 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo wuɔya ta ŋ yaaŋ-na
ka cãa ŋ hũmelle-i*›†, ba gbẽ Nsãa yaa-i.
28 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, Nsãa temma saa hi hoŋ caaŋ-biemba-na yogo, a ne da umaŋ si dii
baa yuŋgu *Diiloŋ-nelle-na u maaraa Nsãa-i.
29 Nuɔmba-i hiere ka hel baa *nampohũutaamba-i ba nuɔ Nsãa nelma-i aa suɔ wuɔ
Diiloŋo maacemma vii, ba ce Nsãa *batiseŋ-ba.
30 Ŋga *Farisĩɛbaa-ba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba yagaraa wuɔ Nsãa baa batiseŋ-
ba. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ taa u taara u ce kumaŋ hã-ba, ba cĩinaana-kuɔ.»
31 Yesu wuɔ tiraa cira: «Mi gbãa saa fiɛfiɛ ku nuɔmba-i baa haba-i?
32 Mi gbãa saa-ba baa bisãlmba maŋ tĩɛnaana ponsanatigerreŋ. Banamba ta ba waŋ
baa banamba-i wuɔ:
‹I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛŋ,
i hãl kuliiŋ-nɛini hã-na, na saa kaal.›
33 *Nsãa-Batisiŋ juɔ aa u sa dii dĩbelle u nuŋgu-na, u sa nyɔŋ kolma, na cira wuɔ *jĩna dii
u yuŋgu-na.
34 *Moloŋ-Biɛŋ uŋ wuo aa tuɔ nyɔŋ, na tiraa sire ta na piiye wuɔ: ‹Naacolŋ daa fuɔ bi
yii baa niiwuoni yaa yoŋ baa konyɔlle, aa tiraa sire bel jĩɛru baa nampohũutaamba baa
nelbabalaamba.›
35 Ŋga bamaŋ siyaa Diiloŋo nelma-i ba suyaa wuɔ ma faa.»

Yesu kãa Simɔ cĩiŋ-nu

36 *Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Simɔ. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bĩ Yesu-i wuɔ
ba ka wuo niiwuoni u terieŋgu-na. Yesu wuɔ kã ba ka ta ba wuo.
37 A ne da saasorciɛŋo naŋo waa nelle fande-na. Wuɔ nu-ma wuɔ Yesu dii Simɔ
terieŋgu-na ba ta ba wuo niiwuoni. Wuɔ kã baa natikolo-hũmma *alabati-kamoeleŋ
38 ka yiɛra saanu baa Yesu gbeini-i tuɔ kaal. Uŋ kaal dumaaŋo-na, nyinyɔlma ta ma
kũnna Yesu gbeini-na. Wuɔ ce u yukuɔsĩnni-i a hurre-niɛ aa pũrã-niɛ nammu hãi aa ce
natikolo-hũŋ daama-i a kũnna-niɛ.

* **7:22** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1. † **7:27** Malaki (Malachie) 3.1

39 Simɔ daa mafamma-i ce bige-i, u pãŋ tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Kuɔ naacolŋ daayo waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo ninsoŋo, ciɛŋo maŋ yiɛyaayaŋ-yuɔ daayo-i uu naa suɔ wuɔ cɛfɛfɛiŋo sĩ.»
40 Yesu wuɔ cira: «Simɔ, nelma dii mi da mi waŋ-ma baa-ni.»
Simɔ wuɔ: «Hãalãtie, waŋ-ma.»
41 Yesu wuɔ cira: «Naacolŋo naŋo cɛ̃mɛlle waa nuɔmba hãi nuɔ; dĩɛlã-wuoŋo-i neifieŋ-komuɔŋa hãi baa cĩncieluo, hãalĩŋ-wuoŋo-i neifieŋa ndii.
42 Ba saa gbãa da ba pã-ya, u ce hujarre bɛi aa ce ba yaŋ-ya. Ba hãi-i-na, cɛ̃mɛllentieŋo maama ka dɔlnu hai yaŋ?»
43 Simɔ wuɔ cira: «Mɛi huɔŋ-na, umaŋ gbeiŋa-i waa bɔi u maama ka dɔlnu u yaa yaŋ.»
Yesu wuɔ cira: «Ŋ waaŋ ninsoŋo.»
44 Aa naa bir u yaaŋga-i ciɛŋo-na, aa gbɛ̃ Simɔ-i wuɔ: «Ŋ daa ciɛŋ daayo-i kɛ? Miŋ diyaa mi gboluoŋgu-i ŋ dumɛlle-na, ŋ saa hã-mi hũmma mi saara mi gbeini-i. Ŋga fuɔ kaalaa kũnna u nyinyɔlma-i mi gbeini-na a saara-niɛ hã-mi, aa hurre-niɛ baa u yukuɔsĩnni-i.
45 Ŋ saa jãrã-miɛ pũrã-miɛ, ŋga fuɔ-i, dii uŋ suurii ŋ dumɛlle-na ji hi baa fiɛfiɛ, u saa yaŋ mi gbeini pũrãmma-i.
46 Ŋ saa hure namma mi yuŋgu-na, ŋga ciɛŋ daayo kũɔna natikolo-hũmma mi gbeini-na.
47 Ku'i ciɛ mi ta mi tũ-niŋ miɛ: Mi maamaŋ dɔlaanu-yuɔ dɔlnumma maŋ daama-i, ku pigãaŋ wuɔ u ãmbabalma-i baa ma ciinumma-i hiere, ma hurii. Ŋga umaŋ ãmbabalma-i da ma saa hur bɔi, mi maama sa dɔlnu kutieŋo-i bɔi.»
48 Aa naa waŋ baa ciɛŋo-i wuɔ: «Ŋ ãmbabalma hurii.»
49 Bamaŋ waa juwuoterieŋgu-na baa doŋ ta ba jɔguɔŋ wuɔ: «Naacolŋ daa fuɔ hilaa hie aa tuɔ gbã u hur ãmbabalma-i?»
50 Yesu wuɔ waŋ baa ciɛŋo-i wuɔ: «Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa, kã fiɛi.»

8

Caamba namba taa ba kãyã Yesu-i baa u hãalãbiemba-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji sire tuɔ wuɔra nilɛiŋa-na hiere u waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i u kã. U *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba waa baa-yo
2 a naara caamba namba. Wuɔ duɔnya *jĩnabaa halaŋ-ba caamba famba yunni-na, aa naa bi sire banamba jarma namma-na. Ba taa ba bĩ unaŋo-i Maari. Fuɔ taa u hel Magidala. Jĩnabaa niehãi naa hilaa fuɔ-i-na.
3 Aa bĩ unaŋo-i Sani. Fuɔ bɔlɔ waa *Erɔdi dumɛlle maacembiemba yuntieŋo naŋo, ba taa ba bĩ-yo Kusa. Aa ta ba bĩ unaŋo-i Susani a naara capũŋgu naŋgu. Ba taa ba ce ba nagãŋ-niini-i ba kãyã Yesu-i baa u hãalãbiemba-i.

Nuɔmbaŋ bel Diiloŋ-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Marke 4.1-20)

4 Nuɔmba taa ba hel nilɛiŋa-na hiere ba jo ba nu Yesu nelma-i. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ:
5 «Naacolŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na. Unaŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na. Nuɔmba ta ba cor ba fĩɛna-yuɔ; huriimba jo ji wuo-yo hiere.
6 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu a pa, kpekpelma ce u ku.
7 Unaŋo kã ka diire hĩɛŋ-nu; hĩɛŋgu tu suuye-yuɔ.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla.» Yesuŋ waaŋ mafamma-i, u piiye da gbagaga wuɔ: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
9 U *hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Gbãnalãaŋ daaku yuŋgu yaa wuɔ niɛ?»
10 U cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellentesĩnni maama maŋ fuyaa, u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma. Ŋga ma piiye baa banamba-i gbãnɛiniŋ; a ce dumaaŋo-na,
da ba ne-ma, ba siɛ da ma terieŋgu-i,

*aa da ba nu-ma, ba siɛ suɔ ma yuŋgu-i.**»
11 Aa naa cira: «Mi gbãnalãaŋgu yuŋgu yaa daaku: Diiloŋ-nelma yaa fũma-i, aa nuɔmba
hɔmmu yaa u mundiiremmu-i.
12 Nuɔmba naŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba yaŋ *Sitãni
jo ji hiel-ma ba hɔmmu-na, a ce dumaaŋo-na ba siɛ da hũu-ma aa kor.
13 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ma gbuu dɔlnu-bɛi;
ba hũu-ma. Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasĩnni. Da ku ji huol, ba har jĩna.
14 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba yaŋ ãnjɔguɔma-i baa
gbeiŋ-maama-i a naara ba kusũŋ-maama jo ji suuye-mɛi. A ce dumaaŋo-na ma siɛ gbãa dii
belle ba wulaa.
15 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛfafamma, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba hũu-ma aa bel-ma baa
hɔfafaŋga aa nyaar ta ba wuɔ ma hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Marke 4.21-25)

16 Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ba sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa ce
bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Da ba celieŋ-yo, ba haa-yo dɔrɔ ku yaa ŋ da dũŋ-huɔŋga ciɛ gbaa hiere.
17 Ku wɛima si dii mamaŋ siɛ ji hel bomborma-na, aa ku nelma si dii mamaŋ siɛ ji nu.
18 Kuŋ yeŋ baa umaŋ, ba ka hã-yo naara, aa umaŋ kuu sĩ baa-yo, cɛllɛ kũŋgu maŋ uŋ
haa u naŋga-i kuɔ, ba ka hũu-ku aa yaŋ-yo. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na ta na suɔ nelma
numma.»

Yesu nyu-i baa u hãmba juɔ u wulaa
(Matie 12.46-50; Marke 3.31-35)

19 Yesuŋ waa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i, u nyu-i baa u hãmba jo da ba ji ne-yo; jo ji da
nuɔmba yuu, ba saa gbãa da ba piɛ u caaŋ-nu.
20 Baa waŋ ba Yesu-i wuɔ: «Ŋ nyu-i baa ŋ hãmba juɔ da ba ji ne-ni, baa dii gõŋgũɔŋgu-
na.»
21 Yesu wuɔ cira: «Bamaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa ce-ma, ba yaa mɛi nyubaa-ba-i, ba yaa
mɛi hãmba-i.»

Yesu yiɛraaya fafalmu
(Matie 8.23-27; Marke 4.35-41)

22 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji bel nyugũŋ beŋo naŋo-na baa u *hãalãbiemba-i aa naa
cira: «Yaaŋ i karnu dalaŋga-i i kã bombor damaalɛi-i.» Baa bi ta ta ba karnu ba kã.
23 Ba'a ba kã yaaŋga-na, Yesu wuɔ duɔfũŋ. Ba kaa hi hɔlma namma-i, fafalmu naŋ
temma sire suuye-bɛi. Hũmma doŋ ta ma suur beŋo-na. Baa ta ba yii da ba kunu.
24 Hãalãbiemba ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Hãalãtie, sire, i yii diɛ ku!» Yesu wuɔ sire nuola
fafalmu-i baa hũmma-i niɛ kã ka ciire.
25 Kuɔ cu ba hɔmmu-i, ba kũɔŋ maa ta ma nyɛŋ. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaa na'a
na haa na naŋga-i miɛ hie?» Baa ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Nɛliɛŋ hayo-i temma-i
dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

Yesu duɔnya jĩnabaa naacolŋo naŋo-na
(Matie 8.28-34; Marke 5.1-20)

26 Yesubaa-baŋ karaanu ka hi Geresa-i dii Galile dalaŋga bomborma namma-na, baa
huɔl.
27 *Jĩna ba nolŋo naŋo waa nelle fande-na, u bãaŋgu cuɔ. U waa tuɔ wuɔra u bĩŋ
tãmporuoŋgu aa tuɔ kã u cɔ cĩncuɔŋ-na. Yesubaa-baŋ huɔlaa u da-ba, u ta tuɔ jãrã-bɛi.
28 Uŋ juɔ hi, u kaasĩŋ aa dũuna Yesu caaŋgu-na aa piiye da gbagaga wuɔ: «Dɔrwuoŋo
Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-ni niɛ? Jande, baa ce hɔdorre baa-mi.»

---

* **8:10** Isayi (Ésaïe) 6.9

29 Yesu wuɔ nuolaaya jĩnabaa-ba-i wuɔ ba hel-yuɔ ku'i ciɛ wuɔ tuɔ piiye dumaaŋo-na.
Ku waa da ku sire-yuɔ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ba bel-o vaa-yo baa jɔlgɔbaa jĩna. Ŋga da ba fiɛ
vaa-yo, u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa suur hĩɛŋ-nu.
30 Jĩnabaa daaba naa ciinu cor u yuŋgu-na. Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bĩ-ni niɛ?»
Wuɔ cira: «Ba bĩ-mi Sãlle.»
31 Jĩnabaa-ba bir yaŋ aa ta ba cãrã Yesu-i wuɔ u baa donya-bɛi ba kã yaahuol-terieŋgu-
na.
32 A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na. Jĩnabaa-ba cãrã Yesu-i wuɔ u
yaŋ ba ka suur pɛrmba famba yaa nuɔ-i. Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i.
33 Baa hel naacolŋo-na a kã ka suur pɛrmba-na. Pɛrmba pãŋ ta ba gbar ba hiire, ba kã
ba kunu dalaŋga-na.
34 Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaaŋo-na, baa
pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã nelleŋ-huɔŋga-na, banamba kã sonni-na ka waŋ-ma.
35 Nuɔmba hel da ba ji ne. Baŋ juɔ ji hi, baa da naacolŋ daayo diyaa bĩmbĩnni tĩɛna da
welewele Yesu caaŋgu-na. Korma pãŋ ta ma da-ba.
36 Bamaŋ waa da baŋ duɔnya jĩnabaa daaba-i dumaa naacolŋo-na, baa ta ba piiye ba
tũnu banamba-i.
37 Kor maa gbuu ta ma da Geresataamba-i. Baa cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u ta u
halaŋ ba terieŋgu-na. Wuɔ kã ka nyugũŋ beŋo-na duɔ bir.
38 Uŋ duɔnya jĩnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo.
Yesu wuɔ cira:
39 «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tũnu nuɔmba-i Diiloŋ uŋ ciɛ kumaŋ niɛ.» Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ
wuɔra u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ yuɔ hiere.

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo
(Matie 9.18-26; Marke 5.21-43)

40 Yesuŋ hilaa Geresa-i-na jo, nuɔmba kũɔl ba-naa kã ka yu-yuɔ. Ba taa ba niya u
jomma-i hiere.
41 Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Yarusi. U waa *Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo.
Wuɔ jo ji dũuna Yesu caaŋgu-na a tuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u kã u dumɛlle-na
42 kɛrɛ u biloduɔla yii baa u yuŋgu. Biloŋo bieŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na.
Yesu wuɔ ta ba ta ba kã. Nuɔmba fũnuŋ yu-yuɔ ta ba nogol-o terni-na hiere.
43 Ciɛŋo naŋo bi waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna. Ku bieŋ cĩncieluo baa a hãi
waa belle fande-na. U ciɛ pɛrru-i ji gbẽ. U gbeiŋa tiraa tĩ aa tãmma saa yiɛra.
44 Ciɛŋ daayo piɛ Yesu huoŋ-yaŋga a yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i. Uŋ yiɛyaaya joŋgoruo-i
terieŋgu maŋ nuɔ-i, tãmma pãŋ yiɛra.
45 Yesu wuɔ suɔ wuɔ molo yiɛyaaya-yuɔ. Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?»
Wulawula wuɔ fuɔ sĩ, wulawula wuɔ fuɔ sĩ. Piɛr wuɔ cira: «Hãalãtie, molo saa yiɛya-
niɛ, nuɔmba yaa yuu ta ba tisĩŋ-ni.»
46 Yesu wuɔ cira: «Molo yiɛyaaya-miɛ. Mi daa kunaŋgu paraaya-miɛ ku'i ciɛ mi suɔ.»
47 Ciɛŋ daa uŋ daa Yesu suyaa dumaaŋo-na, u kũɔma doŋ ta ma nyɛŋ. Wuɔ piɛ dũuna u
yaaŋga-na, aa naa piiye nuɔmba-i hiere ba yufelle-na kumaŋ ciɛ u yiɛya-yuɔ. Aa fafalmuŋ
daa-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na dumaa, wuɔ tiraa waŋ mafamma-i.
48 Yesu wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiɛi.»
49 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, moloŋ wuɔ hel Diilonelhãalãdũŋgu
yuntieŋo cĩiŋgu-na ji waŋ baa-yo wuɔ: «Baa yaŋ hãalãtieŋo mulĩɛŋ u fɛrɛ, ŋ biloŋo jarma
yaraa-yo.»
50 Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie holle. Da ŋ haa ŋ naŋga-i miɛ,
ŋ biloŋo ka sire.» Uŋ waaŋ mafamma-i, baa cor ta ba kã.
51 Baŋ kaa hi cĩiŋgu-i, u saa siɛ molo suur baa-yo dũŋgu-na. U ciɛ fuɔ baa Piɛr baa Nsãa
baa Sake a naara biloŋo to-i baa u nyu-i ba'i suur baa-yo yoŋ.

52 Nuɔmba-i hiere ba waa kaaluŋ-nu. Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na kaal, u saa ku, u duɔfũŋ.»
53 Baa bir yaŋ aa ta ba cɔ̃muɔŋ-yo. Bafamba wulaa ma tĩɛ.
54 Yesu wuɔ bel biloŋo naŋga-i, aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Bilo, sire!»
55 Biloŋ wuɔ puur u yufieŋa-i aa pãŋ yiiye sire. Yesu wuɔ cira ba hã-yo bĩŋkũŋgu u wuo.
56 Kuɔ ce u bĩncuɔmba-i gbɛrɛ. Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel.

9

Yesu puɔraa u hãalãbiemba-i
(Matie 10.5-15; Marke 6.7-13)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tigiiŋ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a hã-ba himma baa fɔ̃ŋgũɔ ba da ba gbãa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i hiere aa ta ba sire jaamba-i.
2 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba wuɔra waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i aa sire jaamba-i.
3 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Da na'a na ta, molo baa biɛ bũɔle, molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ niiwuoni, molo baa biɛ gbeiŋa, molo baa bi biɛ joŋgorbaa-ba hãi.
4 Da na kã terieŋgu terieŋgu, aa ba ka hã-na dũŋgu wuɔ na ta na cɔ, na tĩɛ dũŋgu faŋgu-na fuɔ na tamma.
5 Ŋga da na kã da na ka har bamaŋ nuɔ-i aa ba yagar, na pir na nallu-i na ta. Ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»
6 U hãalãbiemba ta ta ba wuɔra nilɛiŋa-na hiere ba waŋ *Neldɔdɔlma-i aa ta ba sire jaamba-i ba kã.

Erɔdi huɔŋga cuu
(Matie 14.1-12; Marke 6.14-29)

7 Mamaŋ ciɛŋ hiere, *Erɔdi maŋ waa *Galile yuŋgu-na wuɔ nu-ma. Uŋ nuɔ-ma, u huɔŋ kaa cu. Banamba taa ba piiye wuɔ *Nsãa-Batisi yaa siire kuoŋ-nelle-na a jo.
8 Banaŋ ba'a *Eli yaa caraaya-bɛi. Banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo'i siire kuoŋ-nelle-na jo.
9 Erɔdi wuɔ cira: «Mi ciɛ ba kar Nsãa yuŋgu-i, hai moloŋo-i daayo fuɔ?» Aa naa tuɔ taara u da Yesu yufelle.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Nsãa 6.1-14)

10 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo ji tũnu-yuɔ baa baŋ kaa ce mamaŋ hiere. Yesu wuɔ ce ba hel nelleŋ-huɔŋga-na kã ba deŋ, dii nelle nande caaŋgu-na ba bĩ-de Betisada.
11 Baŋ fiɛ ta, nuɔmba yagar nu-ma, aa sire nyaa u huoŋ-nu. Baŋ kaa hi, Yesu wuɔ hã-ba muntĩɛnammu aa biɛ *Diiloŋ-nellentesĩnni maama-i waŋ baa-ba aa bi sire jaamba maŋ waa ba hɔlma-na.
12 Bãaŋguŋ juɔ doŋ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba kã u wulaa ka cira: «Itie, iŋ yeŋ hĩɛŋgu-na dumandɛ-i aa bãaŋgu ta ku suur, ŋ sa ce nuɔmba bɔrɔ kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni wuo, baa muncɔmmu wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»
Baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye yoŋ baa titiraamba hãi. Da ŋ bi'a miɛmɛi ka sãa ji hã nelpũŋ daaku-i hiere ŋ waŋ-ma.»
14 A ne da bɛmba maŋ waa, ba yuu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ ba tĩɛna nuɔmba komuɔŋa hã-a-hãi baa cĩncielbaa.»
15 U hãalãbiemba ce nuɔmba tĩɛna.
16 Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i. Uŋ jaalaa Diiloŋo-i, wuɔ bũlnu-niɛ hã u hãalãbiemba calnu-niɛ hã nuɔmba-i.

17 Nuɔmba wuo hiere niɛ yar-ba. Hãalãbiemba gbura ni boini-i a dii-ni segeyufieŋ cĩncieluo baa a hãi a ta baa-ni.

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Matie 16.13-28; Marke 8.27-9.1)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa u deŋ ka tuɔ cãrã Diiloŋo-i. U *hãalãbiemba waa baa-yo. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba waŋ wuɔ niɛ mɛi kũŋgu-na?»
19 Baa cira: «Banamba ciɛra wuɔ nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i, banaŋ ba'a nuɔnɛi *Eli-i, banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo'i birii jo nuɔŋo-i.»
20 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Namaa fuɔ, na'a hai moloŋ muɔmɛi?»
Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i.»
21 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ molo nu-ma.
22 Aa naa cira: «*Moloŋ-Biɛŋo saaya u gbuu mulĩɛŋ. Nelle bĩncuɔmba-i baa *Diilo-jigãntaamba yuntaamba-i a naara *ãnjĩnamma pigãataamba ka cĩina-yuɔ aa bel-o ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-na u ka sire hel jo.»
23 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ cĩina ŋ fɛrɛ aa ŋ jo i ta. Aa ŋ saaya ŋ ta ŋ siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i yinni maŋ joŋ.
24 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, kutieŋo ka da cicẽlma maŋ siɛ ji tĩ dede.
25 Da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere hĩɛma-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
26 Umaŋ duɔ tuɔ ce senserre u sa taara ba suɔ wuɔ u cuu mi huoŋ-nu, aa bi tuɔ ce senserre baa mi nelma wamma-i, Moloŋ-Biɛŋ duɔ ka bir jo baa u fõŋgũɔ-i, baa u To wuoŋo-i a naara u To u dɔrpɔpuɔrbiemba wuoŋo-i, u ka bi ce senserre baa kutieŋo maama-i.
27 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba ka da *Diiloŋ-bãaŋgu-i baa ba yufelle aa suɔ ku.»

Yesu birii u deŋ birma
(Matie 17.1-8; Marke 9.2-8)

28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niisiɛi temma cor, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr, baa Nsãa a naara Sake ba kã tãnuŋgu naŋgu-na da ba ka cãrã Diiloŋo-i.
29 Uŋ kaa tuɔ cãrã Diiloŋo-i u yaaŋga fũnuŋ bir ka deŋ birma aa u joŋgorbaa-ba bir baapiɛlmba ta ba gbu ba caa da muimui.
30 Wuɔ u ne da nuɔmba hãi juɔ ji ta ba piiye baa-yo: *Moisi baa *Eli.
31 Dɔrcecerma namma'i naa dii-ba huɔŋga ba ta ba piiye baa Yesu-i uŋ ka ku kuliiŋgu maŋ *Yerusalɛmu-i-na a perieŋ u maacemma-i bãl-ma.
32 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Piɛrbaa-ba naa kor duɔfũŋ bir ba nammu-i ba honniŋ, ŋga ba yagar sire da cecer daama diyaa Yesu-i huɔŋga baa muɔŋ daaba-i ba hãi-i-na u caaŋ-nu.
33 Nuɔŋ daabaŋ juɔ ta ba ta, Piɛr wuɔ waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i jomma faa bande-i-na dɛ! Ŋ sa yaŋ i ce gbuganni siɛi wɛi? Ku diei naŋ kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu naŋgu-i Eli kũŋgu.» U taa u piiye dumaa u yuŋ-nu, u sa suɔ uŋ waŋ mamaŋ.
34 Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, duherru nandu jo ji cĩnnu-bɛi. Korma ta ma da-ba.
35 Ba'a ba ne, da molo piiye duherru-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, mi hielaa u yaa-i. Taa na nu u nuŋgu-i*.»
36 Moloŋ daa uŋ juɔ piiye tĩ, *hãalãbiemba da Yesu yaa u diei yoŋ; ba saa da moloŋo baa-yo. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba fĩinaŋ nel daama-na, ba saa waŋ-ma baa moloŋo huɔŋgu faŋgu-na.

Yesu duɔnya jĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Matie 17.14-18; Marke 9.14-27)

* **9:35** Isayi (Ésaïe) 42.1; Like 3.22

37 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ hiire tãnuŋgu-na baa u *hãalãbiemba-i. Nelpũŋgu
naŋgu jo u wulaa.
38 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na. Wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Hãalãtie, jande, ne
mi biɛŋo-i, u yaa u diei yoŋ mi wulaa.
39 *Jĩna dii u yuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ dumandɛ-i, u tugol kaasĩŋ. Duɔ kaasĩŋ, jĩna mal-o
u tuɔ tãrã aa sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ, u mulĩɛŋ-yo da suu aa suɔ
ji ciire-yuɔ.
40 Mi cãarã ŋ hãalãbiemba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa gbãa.»
41 Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na sa hũu nɛliɛŋ maama; na saa fa. Na daa
niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula a tiera na nonni-i wɛi?» Aa naa gbẽ naacolŋo-i wuɔ: «Jo
baa ŋ biɛŋo-i bande.»
42 Naacombiloŋ uŋ kaa tuɔ piɛ Yesu-i, jĩna wuɔ sire-yuɔ. Wuɔ cii pãŋ tuɔ tãrã. Yesu wuɔ
nuola jĩna-i wuɔ u cor hel naacombiloŋo-na. U bi siremma yaa dumaaŋo-na u jarma-na.
Wuɔ hã u to-i baa-yo.
43 Nuɔmba maŋ waa hiere kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Wulawula wuɔ Diiloŋo hii, wulawula wuɔ
Diiloŋo hii.

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Matie 17.22-23; Marke 9.30-32)

Yesu ãncemmaŋ taa ma ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa u
*hãalãbiemba-i wuɔ:
44 «Karaaŋ na tũnni-i na nu nel daama-i fafamma: Ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã
nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo.»
45 U hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i; ma yuŋgu naa fuo-bɛi, ba saa gbãa da ba
suɔ-ma. Ba siɛ bi siɛ da ba yuu-yo.

Hayo-i nelbuɔ-i hãalãbiemba-na?
(Matie 18.1-5; Marke 9.33-37)

46 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba ji ta ba fanu ba-naa da ba suɔ umaŋ nelbuɔ-i ba
hɔlma-na.
47 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ biɛ bisãmbiloŋo naŋo jĩna u caaŋgu-na aa naa waŋ baa-ba
wuɔ:
48 «Umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisãmbiloŋ daayo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutieŋo bilaa
mɛi fɛrɛ yaa-i; aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa umaŋ puɔraa-mi.
Na saa da, umaŋ duɔ ce u fɛrɛ cɛkũɔ na hɔlma-na hiere, u yaa-i nelbuɔ-i.»
49 Nsãa wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, i daa naacolŋo naŋo taa u bĩ ŋ yerre-i aa tuɔ
donya *jĩnabaa-ba-i. Miɛ ne da u sa nyaanu-niɛ baa miɛŋo-i, i ce u yaŋ.»
50 Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo, umaŋ duɔ saa bigãaŋ-na, kutieŋo dii baa-na.»

Yesu kãmma-i Yerusalɛmu-i-na

51 Diiloŋ uŋ ŋa naa saaya u hũu Yesu-i yinni maŋ nuɔ-i, niŋ juɔ ta ni piɛ, wuɔ sire wuɔ
fuɔ fuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na.
52 Aa naa puɔr nuɔmba ta u yaaŋ-na. Kutaambaŋ kaa hi *Samari nelle nande-i, baa
yiɛra wuɔ ba tigiiŋ cie-yo.
53 Ŋga baŋ waa da ba cor kã Yerusalɛmu-i-na, nelle fande taamba saa hũu-ma u duɔ
har ba nelle-na.
54 Baŋ juɔ hi da-ma dumaaŋo-na, Sake-i baa Nsãa-i baa cira: «Itie, ŋ sa yaŋ i ce Diiloŋo
naar ko-ba wɛi?»
55 Yesu wuɔ bir nuola-bɛi.†
56 Aa ba cor ta ba kã nelle nande.

---

† **9:55** Banamba naaraaya wuɔ: «Na saa suɔ wuɔ na balaaŋ cor wɛi? *Moloŋ-Biɛŋo saa jo duɔ ji ko nuɔmba, ŋga u juɔ duɔ ji kor-ba.» Saa-ku baa Like 19.10.

Ba nyaanu Yesu-i niɛ?
(Matie 8.19-22)

57 Baŋ kãŋ hũmelle-na, naacolŋo naŋo gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, mi ka ta mi nyaanu-niɛ
niŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»
58 Yesu gbɛ̃-yo wuɔ: «Muncɔmmu dii baa bũɔrãamba-i, aa kamma dii baa huriimba-i;
ŋga terieŋgu si dii baa *Moloŋ-Biɛŋo-i u duɔ tuɔ cĩnnu u yuŋgu-i.»
59 Aa naa miɛl waŋ baa unaŋo-i wuɔ: «Jo i ta».
Naacolŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tĩ, mi ka suɔ jo i ji tiɛ wuɔra.»
60 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ kuomba fuure ba nakuomba-i, aa nuɔŋo-i ŋ kã ŋ ka ta ŋ
wuɔra ŋ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa nuɔmba-i.»
61 Unaŋ wuɔ tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mɛi ka ta mi nyaanu-niɛ, ŋga yaŋ mi ka cãrã
hũmelle-i cĩiŋgu-na igɛ̃na.»
62 Yesu wuɔ cira: «Ŋ saa da, umaŋ duɔ tuɔ kũ baa niimba-i aa tuɔ miɛl u ne u huoŋgu-na,
kutieŋo siɛ gbãa guona Diiloŋ-suoŋgu-na.»

10

Yesu puɔraa nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo ba hãi

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa hiel nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo ba hãi a puɔr-
ba ba hã-ba-hãi nilɛiŋa-na hiere baa terni maŋ uŋ ŋa naa saaya u kã-niɛ, ba da ba ta u
yaaŋ-na.
2 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Dĩmma dii bɔi ŋga ma kartaamba saa ciinu. Cãarãŋ
suontieŋo-i u puɔr nuɔmba namba naara.»
3 Aa naa cira: «Miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka dii-ba
maamunaamba-na.
4 Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeiŋa, molo baa biɛ buɔra, molo baa bi biɛ naatɛnni. Aa
da na ta na kã, molo baa ka yiɛra hũmelle-na wuɔ u jaal moloŋo.
5 Da na ka suur cĩiŋgu maŋ nuɔ-i, mamaŋ dii cemma igɛ̃na ma yaa daama, na cira:
‹Tĩyãaŋ dɛi.›
6 Da kuɔ yaafɛ̃llentieŋo dii cĩiŋgu faŋgu-na, na jaaluŋgu ka hi-yo, da ma'i sĩ ku ka bir jo
na wulaa.
7 Da ba jãrã-nɛi fafamma terieŋgu maŋ nuɔ-i, na har na tĩɛna kusuɔŋ-nu'i. Da ba hã-na
kumaŋ, na hũu na wuo. Da ba bi hã-na kuunyɔŋgu maŋ, na hũu na nyɔŋ. Maacembiloŋo
saaya baa u maacemma sullu. Baa na ta na horuonu na muŋharmunterni-i.
8 Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, da ba bel-na fafamma aa hã-na kumaŋ, na hũu na wuo
fiɛi.
9 Aa jaamba maŋ dii nelle fande-na, na sire-bɛi aa na waŋ baa nuɔmba-i wuɔ *Diiloŋ-
bãaŋgu piyaa-ba tĩ.
10 Ŋga da na suur nelle maŋ nuɔ-i, aa ba yagar ba saa hã-na muntĩɛnammu, na kã
nelleŋ-huɔŋga-na na ka cira:
11 ‹I pirii i nallu-i na nelle-na, ŋga mamaŋ dii, na saaya na suɔ wuɔ Diiloŋ-bãaŋgu piyaa
tĩ.›
12 Mi tũnu-nɛi, bamaŋ da ba saa ka hã-na muntĩɛnammu, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu
nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balaŋ yaŋ
Sodɔmutaamba kũŋgu-i*.»

(Matie 11.20-24)

13 Aa naa cira: «Korasitaaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Betisadataaŋ namaaŋo-i,
sũlma haraa-nɛi! Gbɛrɛ-wɛima maŋ ciɛ namaa hɔlma-na, kuɔ maa naa ce Tiir nelle yaa
nuɔ-i baa Sidõ nelle-na, dii yiinaa nilɛiŋa faŋa taamba naa kũnna cuoŋgu ba fɛrɛŋ nuɔ aa
dii buɔrbaa joŋgor ba temma a pigãaŋ wuɔ ba naana ba ciləbabalaŋo-i.

---

* **10:12** ***Sodɔmutaamba kũŋgu-i:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24-28.

14 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ nɛi, ku ka balaŋ yaŋ Tiirtaamba kũŋgu-i baa Sidõtaamba kũŋgu-i hiere.
15 Kafarnamutaaŋ namaaŋo-i, na daa niɛ sĩ namɛi ka maar nuɔmba-i hiere wɛi? Na tãal na fɛrɛ; namɛi ka waa ba hieroŋo-i hiere ba huoŋ-nu.»
16 Aa naa waŋ baa uŋ hielaa bamaŋ duɔ puɔr-ba wuɔ: «Da na kã, umaŋ duɔ ka nu na nunni-i, kutieŋo nuɔ mɛi nuŋgu yaa-i; umaŋ duɔ ka cĩina-nɛi, u cĩinaana muɔmɛi. A ne da umaŋ duɔ cĩina muɔŋo-i, u cĩinaana umaŋ puɔraa-mi.»
17 *Pɔpuɔrbiembaŋ kãa aa jo, ba jo ji ta ba nyɛ da musɛ̃musɛ̃ aa ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, halle baa *jĩnabaa-ba-i hiere, diɛ piiye baa-ba aa bĩ ŋ yerre-i ba nu i nunni-i.»
18 Yesu wuɔ cira: «Mi daa *Sitãni hilaa dɔrɔ-i-na jo ji diire ŋaa diiloŋ-nyiɛsĩmma.
19 Niɛŋ, mi hãa-na himma-i ninsoŋo na ta na gbã na fĩɛna jɛ̃naamba-i baa namɛlmba-i, aa ta na gbã na yar bigãarãŋo-i; a ce dumaaŋo-na bĩŋkũŋgu siɛ gbãa ce kuubabalaaŋgu nɛi.
20 Na saa da! Kumaŋ saaya ku fɛ̃ na hɔmmu-i ku'i sĩ wuɔ *jĩnabaa-ba nuɔ na nunni-i, ŋga ku yaa daaku: Na saaya na suɔ wuɔ na yirɛiŋa nyɛgãaŋ dii dɔrɔ-i-na.»

Yesu huɔŋga fĩɛ
(Matie 11.25-27; 13.16-17)

21 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ ce Yesu huɔŋga fɛ̃. Wuɔ cira: «Baba, nuɔnɛi Yuntieŋ nuɔ dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huɔŋga-i cɛ̃cɛ̃muntaamba-na baa sɛbɛsuɔtaamba-na, aa cɛr pigãaŋ bisãmbiemba-i baa-ka, ŋ jaaluŋgu bɔi. Ninsoŋo, ŋ ciɛ ŋ huɔŋga yaa dumaaŋo-na Baba.»
22 Aa naa cira: «Mi To birii wɛima-i hiere hã-mi. Da ma hel Tuoŋo-na, molo sa suɔ Bɛpolŋo-i, aa da ma bi hel Bɛpolŋo-na baa uŋ taaraŋ u pigãaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuoŋo-i.»
23 Aa naa bir fulnu u *hãalãbiemba-i ba kula wuɔ: «Naŋ daŋ kumaŋ daaku-i, bamaŋ daaŋ-kuŋ ba yunni dɔlaa.
24 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa fɔ̃ŋgõtaamba bɔi taa ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa ji gbãa†.»

Samariyiɛŋo naŋo maama

25 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo sire yiɛra aa yuu Yesu-i baa nel daama-i duɔ cure-yuɔ wuɔ: «Hãalãtie, da mi ta mi taara mi ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, mi saaya mi ta mi ce bige-i?»
26 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ wuɔ niɛ *ãnjĩnamma-na?»
27 Naacolŋ wuɔ cira: «Ba ciɛra wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusũŋgu-i hiere, baa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i hiere,* baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere, *aa ŋ bi dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*›‡»
28 Yesu wuɔ cira: «Ma yaaŋga yaa-i. Da ŋ ta ŋ ce mafamma-i, ŋ ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»§
29 Ŋga ãnjĩnamma pigãatieŋo tuɔ taara u pigãaŋ Yesu-i wuɔ u nelma saa kã hĩɛŋ-nu. U bir yuu-yo wuɔ: «Mi nanolŋo yaa hai?»
30 Yesu wuɔ siɛ-yo baa nel daama-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo hilaa *Yerusalɛmu-i-na a tuɔ hiire u kã Yeriko. Uŋ kãŋ hũmelle-na, cuobaa-ba ka cie-yo hũu u bĩmbĩnni-i, aa gbuu muo-yo ta ba yii da ba ko-yo. Baŋ muyaa-yo dumaaŋo-na, ba nanna-yuɔ aa ta.
31 *Diilojigãntieŋo naŋo tuɔ jo ji da-yo, u ciɛl cor aa yaŋ-yo.
32 *Levitiyiɛŋo naŋo jo ji ce maaduɔma.
33 *Samariyiɛŋo naŋo jo ji hi da-yo, u hujarre gbuu ko-yo.

---

† **10:24** Niɛŋ Piɛr dĩɛ. 1.10-12. ‡ **10:27** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.5; Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18
§ **10:28** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 18.5.

34 U yiɛra. Duvɛ̃ waa baa-yo, u ce duvɛ̃ŋ daayo-i a saar u pãnni-i aa hure namma niɛ aa
vaaya-niɛ. Uŋ ciɛ mafamma-i, kakũmuɔ waa baa-yo; u tɛtɛŋ-yo haa-yo u kakũmuɔ-i-na a
kã baa-yo niraaŋ-muŋharmu nammu-na ka migãaŋ bel-o fafamma.
35 Ku cuo kaala-i-na, u hiel warbieŋa* hã terientieŋo-i, wuɔ u hũu u tuɔ bel jɛiŋo-i, kɛrɛ
fuɔ cor yaaŋ-na. Da a ji yor a da u saa jo, u ce fuɔ waaŋa u tuɔ bel-o, duɔ ji jo, u ka pã-ya
hã-yo.»
36 Yesu wuɔ yuu ãnjĩnamma pigãatieŋo-i wuɔ: «Naŋ huɔŋga-na, balaŋ daaba-i ba siɛi-i-
na, hayo-i niɛ jɛiŋ daayo-i wuɔ u nanolŋo?»
37 Ãnjĩnamma pigãatieŋ wuɔ cira: «Umaŋ ciɛ hujarre-i yuɔ, u yaa-i.»
Yesu wuɔ cira: «Kã ŋ ka ta ŋ ce dumɛi!»

Nɛliɛŋoŋ saaya u par mamaŋ

38 Yesuŋ taa u kã *Yerusalɛmu-i-na baa u *hãalãbiemba-i, ba kã ka hi nelle nande-i.
Ciɛŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Marti. Marti wuɔ ce ba har u wulaa.
39 U hãaŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Maari. Maari wuɔ kã ka tĩɛna Yesu caaŋgu-na tuɔ nu u
tuɔ piiye.
40 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Marti yaaŋga naa gbuu huol baa gonyamma-i. Wuɔ jo ji
tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mi hãaŋoŋ yaaŋ mi ta mi gonya mi da-mi-diei naŋ daa ku
biyaa wɛi? Ŋ sa waŋ baa-yo u jo ji kãyã-miɛ wɛi?»
41 Yesu wuɔ cira: «Marti, ne hãa, ŋ huɔŋga yuu baa nelma bɔi, ku'i ciɛ ŋ yaaŋga huol
huolŋ daama temma-i.
42 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ saaya ŋ ne wɛima diei par. Daŋ'a ŋ par, ŋ ne mamaŋ faa. Maariŋ paraa
mamaŋ, ma yaa faa; molo si dii duɔ ji hũu-ma u wulaa.»

11

Yesu pigãaŋ u hãalãbiemba-i baŋ cãrãŋ Diiloŋo-i dumaa
(Matie 6.9-13; 7.7-11)

1 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa terieŋgu naŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Uŋ juɔ cãrã tĩ, u
*hãalãbiloŋo naŋo waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, hãalã-yiɛ i tiɛ cãrã Diiloŋo-i ŋaa Nsãa uŋ
hãalãayã u hãalãbiemba-i dumaa.»
2 Yesu wuɔ cira: «Da na'a na cãrã Diiloŋo-i, ciɛraŋ:
‹I To nuɔ,
yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i.
Pa ŋ bãaŋgu-i yiɛ.
3 Ta ŋ hã-ye niiwuoni-i yinni maŋ joŋ.
4 Umaŋ duɔ cãl miɛŋo-i i ce-yo jande.
Diɛ bi cãl-ni ŋ ce-ye jande;
ŋ baa gãŋ baa-ye.
Baa yaŋ wɛima gbãa tãal-e dii-ye kuubabalaaŋgu cemma-na.›»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, u tiraa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ sire kã u jĩɛŋo naŋ wulaa
isuɔholleŋ ka tuɔ muo dũŋgu-i yuɔ, wuɔ u sire hã-yo niiwuoni,
6 kɛrɛ u jĩɛŋo naŋo haraa-yuɔ, u saa da kuuwuoŋgu duɔ hã-yo.
7 U jĩɛŋo tĩɛ dii dũŋgu-na aa cira: ‹Baa mulĩɛŋ-muɔ; mi gaala tĩ baa mi bisãlmba-i aa
dũŋgu tiraa gbonu, mi siɛ gbãa sire da mi biɛ niiwuoni hã-ni.›
8 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, naacolŋ duɔ cor tuɔ muo dũŋgu-i, u jĩɛŋ duɔ fiɛ'a u saa ne ba
jĩɛsĩnni-i aa sire, uŋ muo u huol u yaaŋ-na u ka sire hã-yo uŋ taaraŋ nimaŋ hiere.
9 «Yaaŋ mi tũnu-nɛi: Cãarãŋ! Ba ka hã-na. Taaraayaŋ! Na ka da. Bĩɛŋ! Ba ka siɛ-na.
10 Umaŋ cãarãŋ ba hã u yaa-i, umaŋ taaraayaŋ u yaa daaŋ, aa umaŋ bĩɛŋ ba siɛ u yaa-i.

* **10:35** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Wuɔ hiel *deniebaa-ba hãi hã terientieŋo-i.»

11 «Namaaŋo-na, hai moloŋ biɛŋo-i duɔ cãrã teterieŋo u wulaa, u yaŋ-yo aa bel jĩɛŋo hã-yo?
12 Sisɔ duɔ cãrã cumɛlle, u yaŋ-yo aa bel namiɛŋo hã-yo?
13 Namaa namaŋ balaaŋ, da na ta na suɔ-ma na hã na bisãlmba-i bĩmbĩfafanni, ku ce niɛ aa na To-i dɔrɔ-i-na, bamaŋ cãarãŋ u *Yalle-i u siɛ hã-ba baa-de?»

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Matie 12.22-30; Marke 3.22-27)

14 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa tuɔ donya *jĩna naŋo-i naacolŋo naŋo-na. Jĩna wuɔ ciɛ naacolŋo-i bobo. Uŋ juɔ hel, naacolŋo doŋ tuɔ piiye, kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i.
15 Banamba ta ba piiye wuɔ: «Jĩna ba yuntieŋo-i *Bɛlsebul* yaa hãa-yo himma-i u tuɔ donya jĩnabaa-ba-i.»
16 Banamba ta ba taara ba cure-yuɔ, baa cira wuɔ da kuɔ Diiloŋo puɔraa u yaa-i, u ce bĩŋkũŋgu pigãaŋ-ba ba ne.
17 Yesu wuɔ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ da neduɔleŋ-baaŋ na-maaŋo-i na sa gbo, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na nelle ka muonu.
18 Namaa naŋ ciɛra wuɔ Bɛlsebul hãa-mi himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i hãa, *Sitãni duɔ tuɔ gãŋ baa fuɔ fɛrɛŋ baamba-i, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u wulaa?
19 Sitãni duɔ hã-muɔ himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i, namaa baamba fuɔ, hai moloŋo-i hãa bafamba-i ba ta ba donya-bɛi? Na saa da, namaa fɛrɛŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i.
20 Muɔ fuɔ, Wɛimantieŋo yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i. Ku yaa pigãaŋ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu paa-nɛi tĩ.
21 «Fɔ̃ŋgɔ̃tieŋo maŋ jĩɛna kuumuoŋgu u caaŋ-nu tuɔ niya u dumɛlle-i, cuoyuo sa siɛ suur-yuɔ.
22 Ŋga umaŋ fɔ̃ŋgũɔ-i jĩɛnya fuɔ wuoŋo-i duɔ jo, uŋ haa u naŋga u kuumuoŋgu maŋ nuɔ-i, u hũu-ku aa biɛra u bĩmbĩnni-i hiere calnu-niɛ hã nuɔmba.
23 «Umaŋ duɔ uu si dii baa-mi, kutieŋo bigãaŋ-mi, aa umaŋ duɔ u sa tigiiŋ baa-mi, u pisãllã.»

(Matie 12.43-45)

24 «*Jĩna duɔ hel moloŋo-na, u kã ka tuɔ wuɔra u bĩŋ hĩɛŋ-nu duɔ taara muntĩɛnammu. Duɔ saa ka da, u cira: ‹Mi ka bir kã mi muntercɔlɔmmu-na.›
25 Aa bi bir. Duɔ kã ka da kutieŋo gbuu migãaŋ u huɔŋga-i da welewele aa tigiiŋ-ka,
26 u bir ka bĩ u najĩnabaa niehãi, bamaŋ balaaŋ yaŋ ufaŋo-i, ba jo ji suur tĩɛna-kɛi. Da ba jo ji waa dumaaŋo-na, ku migãaŋ balaŋ kutieŋo-na a yaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i.»
27 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i, ciɛŋo naŋo piiye da gbagaga nuɔmba-na wuɔ: «Ciɛŋo maŋ huɔŋ-ni aa fiɛ-ni u yuŋgu dɔlaa!»
28 Yesu wuɔ yaŋ aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Cira, bamaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa wuɔ ma hũmelle-i ba yunni dɔlaa.»

Nuɔmba ciɛra Yesu ce bĩŋkũŋgu ba ne
(Matie 12.38-42)

29 Nuɔmbaŋ gbuu ji ta ba ciinu huɔŋgu maŋ nuɔ-i Yesu caaŋgu-na, wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na saa fa; na ciɛra mi ce bĩŋkũŋgu hã na ne. Ŋga bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na, mamaŋ daa *Yonasi-i ma ka saanu baa-na.
30 Yonasiŋ waa kumaŋ Ninivetaamba wulaa†, *Moloŋ-Biɛŋo ka waa kufaŋgu temma yaa-i namaa na wulaa.
31 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Seba nellentieŋo ka da nuŋgu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-na. Fuɔ siire termaaŋ daaku-na a karnu nilɛiŋa-i hiere duɔ ji nu *Salomɔ nelma-i‡, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomɔ-i aa na yagar na sa nu u nuŋgu-i.

---

* **11:15** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul. † **11:30** Yonasi (Jonas) 3.3-5 ‡ **11:31** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 10.1-10

32 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba cilɔbabalaŋo-i§, a ne da namaa
hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i, aa na yagar wuɔ na siɛ nu u
nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, Ninivetaamba ka cira na
cãlãa cemma.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Matie 5.15; 6.22-23)

33 «Molo sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa fuo-yo, sisɔ aa ce bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Da ŋ celieŋ-yo, ŋ
haa-yo dɔrɔ dũŋ-huɔŋga ce cerre hiere.
34 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa naŋ fɛrɛŋ kerre fitĩnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-
na; ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na.
35 Terieŋgu faŋgu-na, gbãŋ fitĩnuɔ maŋ dii baa-ni u baa ji dĩŋ aa yaŋ-ni.
36 Da ŋ waa hiere cecerma-na, ŋ bĩŋkũŋgu diei si dii kukulma-na, ŋ ka waa ŋaa ŋ suurii
fitĩŋ-dũŋ-nu.»

Yesu haa cãlmuɔ Farisĩɛbaa-ba-na
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

37 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, *Farisĩɛyiɛŋo naŋo bĩ-yo wuɔ ba ka wuo niiwuoni u cĩiŋgu-na. Yesu
wuɔ kã ba ka ta ba wuo.
38 Uŋ ŋa u saa saara u nammu-i aa suɔ duɔ wuo niiwuoni-i, kuɔ ce Farisĩɛyiɛŋ daayo-i
gbɛrɛ.
39 Yesu wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ saaraa kalni
honni-i aa yaŋ ni hɔmmu yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ na kũɔma yaa da
welewele aa na hɔmmu yu baa cuosĩnni baa balaaŋgu.
40 Mimiɛl namaa temma-i daana-i, umaŋ ciɛ huoŋgu-i u'i saa ce huɔŋga-i wɛi?
41 Firiinuŋ na hɔmmu-i baa sũntaamba-i ŋ ka da na birii nuɔfafaaŋ namaa.
42 «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi; da na ce na dii Diiloŋo *yufelle-i ka cor baa
niifiɛlu-i du sĩnni-na hiere aa na siɛ bi ce kumaŋ vii, na siɛ bi tiraa dɔl Diiloŋo-i. A ne da,
naa naa saaya na ta na ce ma yaa-i igẽna aa suɔ haa manamma-i ma dɔrɔ.
43 «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi; da na suur *Diilonelhãalãdũŋgu-na, na
taara na tĩɛna yaaŋ-na. Na taara da na waa nuɔmba-na, ba ta ba piɛ ba jaal-na.
44 Sũlma haraa-nɛi; naa dii ŋaa cĩncuɔŋa maŋ gbuyaanu, nuɔmba saa suɔ wuɔ
munterbabalammu, ba ta ba wuɔ ba cor a dɔrɔ.»
45 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo gbẽ-yo wuɔ: «Hãalãtie, da ŋ ta ŋ piiye dɛ-i-na, ma sĩ ŋ
bi tuora miɛ fɛrɛ-i kɛ?»
46 Yesu wuɔ cira: «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i, sũlma bi haraa-nɛi; da na ce na
biɛ coŋgorni maŋ nɛliɛ siɛ gbãa tũu-ni a hã nuɔmba-i wuɔ ba tũu, aa na siɛ bi bel ba tũu.
47 Sũlma haraa-nɛi; na bĩncuɔmbaŋ kuɔ *Diilopɔpuɔrbiemba maŋ, na siire ta na ma
ba cĩncuɔŋa-i.
48 Naŋ ciɛ mafamma-i, kuu dii ŋaa na pigãaŋ wuɔ na bĩncuɔmbaŋ ciɛ kumaŋ ku faa.
Bafamba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i aa namaa ta na ma ba cĩncuɔŋa-i.
49 Ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ suɔ wɛima-i hiere, u waŋ-ma gbar-ma wuɔ: ‹Mi ka saaŋ mi
pɔpuɔrbiemba namba hã-ba. Ba ka ko banamba bɛi, aa ce banamba kpãncɔ̃lgũɔ.›
50 Diilopɔpuɔrbiemba maŋ baŋ kuɔ-ba a doŋ dii miwaaŋo domma-na, Diiloŋo kaa yuu
fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i kumaŋ ciɛ na ko-ba.
51 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, baŋ kuɔ Abɛl* aa ko bamaŋ cu-yo hiere a ji hi Sakari† maŋ baŋ
kuɔ-yo mumbuolmuŋ-terieŋgu hɔlma-na baa *Diilodubuɔ-i, ba kaa yuu-na kumaŋ ciɛ na
ko-ba.

§ **11:32** Yonasi (Jonas) 3.5-10 * **11:51** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 4.8 † **11:51** Ãncɔlɔmmaŋ-sɛbɛhãalĩŋo (2 Chroniques) 24.20-22

52 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Naŋ fuyaa mamaŋ gbãa ce
nuɔmba suɔ Diiloŋo-i; naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ gbuɔnu dũŋgu aa fuo diele-i. Fuɔ siɛ suur
aa bamaŋ taaraayaŋ ba suur u siɛ bi yaŋ ba da suur.»
53 Yesuŋ juɔ hel juwuoterieŋgu-na, ãnjĩnamma pigãataamba-i baa Farisĩɛbaa-ba jo ji
yu-yuɔ ta ba waana baa-yo aa ta ba yuu-yo baa nelma bɔi
54 wuɔ sĩ u ka piiye cãl ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.

12

Umaŋ saaya kãalãmma
(Matie 10.26-33)

1 Yesuŋ taa u piiye baa *Farisĩɛbaa-ba-i, nuɔŋ baa kũɔl ba-naa jo ji yu-yuɔ. Wuɔ waŋ
baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ Farisĩɛ ba dawɔruɔ-i-na; uu dii ŋaa konsiini.
Baa na yaŋ ba ji celieŋ-na baa-yo.
2 Nelma maŋ fuyaa hiere, ma ka hel.
3 Da na fiɛ fuo waŋ mamaŋ, ma ka nu.
4 «Mi jɛ̃naaŋ namaa, yaaŋ mi tũnu-nɛi, baa na ta na kãalã umaŋ gbãa ko-na yoŋ aa u
siɛ gbãa ce kunaŋgu nɛi.
5 Mi ka pigãaŋ-na naŋ saaya na ta na kãalã umaŋ. Na saaya na ta na kãalã Diiloŋo yaa-i.
Da ŋ ku, u yaa gbãa dii-ni dãamu-na. Coima saa fa, na saaya na ta na kãalã u yaa-i.
6 Na saa da, ba sa suor tigãlãamba ndii warbieŋa hãi yoŋ wɛi? A ne da u diei maama
sa karaanu Diiloŋo-i.
7 Halle na yukuɔsĩnni maŋ daani-i, Diiloŋo kãaŋ-ni hiere. Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta
na tie holle; na bɔyaa tigãlãamba-na titirre.
8 «Mi tũnu-nɛi: Umaŋ duɔ yiɛra-mɛi nuɔmba yaaŋga-na wuɔ mɛi wuoŋo, *Moloŋ-Biɛŋo
kaa yiɛra-mɛi *dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i fuɔ bi wuoŋo.
9 Ŋga umaŋ duɔ cĩina-miɛ nuɔmba yaaŋga-na, Moloŋ-Biɛŋo kaa bi cĩina kutieŋo-i
dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na.
10 Umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-ãndaaŋgu baa Moloŋ-Biɛŋo-i, jande gbãa ce kutieŋo-na, ŋga
umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-ãndaaŋgu baa *Diiloŋ-Yalle-i, jande cɛraa u ce kutieŋo-na.
11 Da ba bĩ-na yiiŋgu yiiŋgu *Diilonelhãalãdũnni-na, sisɔ yaataamba wulaa, sisɔ
fãamaaŋ ba terieŋ-nu; baa na yaŋ na hɔmmu cu wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ a
kor.
12 Da na ka hi, Diiloŋ-Yalle ka pigãaŋ-na naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Wɛiŋo maŋ milãaŋ u gbãnalãaŋgu

13 Yesuŋ taa u piiye, naacolŋo naŋo tĩɛ dii nuɔmba-na aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Hãalãtie, waŋ
baa mi mɔlõ-i u yaŋ i calnu i to ciiluŋgu-i.»
14 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, hai juɔ haa-mi gɛŋgɛrtie muɔ na yuŋgu-na, sisɔ caltie muɔ, mi
da mi cal namaa ciiluŋgu?»
15 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ gbeiŋ-maama yu na
hɔmmu-i ji cor. Na suyaa wuɔ nɛliɛŋ nuɔ da ŋ fiɛ waa wɛiŋ nuɔ niɛ niɛ, ŋ wɛisĩnni siɛ gbãa
haa kunaŋgu ŋ yinni-na.»
16 Aa naa naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Belle nande-na, wɛiŋo naŋo dĩmma naa
gbuu ce.
17 U tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: ‹Mundiimu sĩ baa-mi, mi ka ce dĩŋ daama-i niɛ?›
18 Aa ji cira: ‹Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ. Mi ka muonu mi inɔŋgõbaa-ba-i aa ma
bõmbõŋ-baamba a dii-ma baa mi nagãŋ-niini-i hiere.
19 Da mi gbãa ce mafamma-i, mi dĩmmaŋ ciinu, mi ka tĩɛna ta mi wuo yoŋ aa ta mi
nyɔŋ, aa bi ta mi ce mi bãaŋgu-i. Mi ka ce bieŋa bɔi, mi siɛ guona.›

20 Diiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ŋ milãaŋ ŋ sa cɛ̃, isuɔŋ daaku-na ŋ ka ku. Da ŋ ku, niŋ daa dɩ̃mma maŋ daama-i ma ka ce hai maama-i?›»
21 Yesu wuɔ cira: «Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ gbaraaŋ ba nyaanu miwaaŋ daayo wɛisɩ̃nni-i aa yaŋ Diiloŋ-niini-i.»

Hɔcugbãŋgbãlãnde
(Matie 6.25-34)

22 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Da mi ta mi piiye baa-na wuɔ na baa tie holle baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i, baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i;
23 kuu dii ŋaa nɛliɛŋ nuɔ ŋ yuŋgu bɔyaa niiwuoni-na aa ŋ kũɔma bɔyaa niidiini-na.
24 Niɛŋ huriimba-i! Ba sa guona, aa inɔŋgɔ̃baa-ba bi sɩ̃ baa-ba, ŋga Diiloŋo hã ba ta ba wuo. Na saa buɔ huriimba-na titirre wɛi?
25 Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u hɔculle-i hiere u gbãa naara kunaŋgu u yinni-na?
26 Ku fɔ̃ŋgũɔ ŋ'a uu si dii-nɛi na da na ce maayilemma famma-i, bige-i ciɛ na hɔmmu ta mu cu baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i?
27 Niɛŋ pũlmaŋ puŋ ma fa dumaa, a ne da ma sa ce maacemma, ma sa bi sũ joŋgorbaa. Mi tũnu-nɛi, halle *Salomɔ-i baa u wɛisɩ̃nni-i hiere, u saa ji dii kompaŋga maŋ faa yaŋ pũlma-i dede.
28 Hɩ̃ɛŋgu maŋ hɩ̃ɛŋgu, Diiloŋ duɔ diyaa-kuɔ fafamma nyuŋgo-i-na diyaaŋ daama temma-i, aa bisɩ̃nuɔ dãamu waa da mu caa-ku; namaa namaŋ nelbilieŋ namaa, u ka diiya-nɛi ka hi hie? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na ku haama.
29 Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu cu baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i. Baa na ta na hel na jɔguɔŋ-ma.
30 Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayaŋ nifanni huoŋ-nu. Namaa To suyaa wuɔ ni maama dii-nɛi.
31 Yaaŋ u maama yaa yu na hɔmmu-i igɛ̃na, na ka da u hãa-na baa daani-i naara.
32 «Cɛllɛ-baaŋ namaa namaŋ nuɔ mi babɩ̃muɔ-i, baa na yaŋ korma da-na. Ku dɔlaanu na To-i u hã-na u nelle-i.
33 Suoraaŋ na nagãŋ-niini-i aa na hã sũntaamba baa gbeiŋa faŋa-i. Da na ce mafamma-i, kuu dii ŋaa na tieraaya gbeibuɔ jɩ̃na *Diiloŋ-nelle-na. Gbeiŋa faŋa sa ji tɩ̃ dede, a sa bi ji kã terieŋgu. Molo si dii duɔ ji biɛ-ya na wulaa terieŋgu-na, nyɛi bi si dii duɔ ji wuo-ya.
34 Nɛliɛŋ nuɔ niŋ tieraaya kusuɔŋ-nu ŋ huɔŋga dii kusuɔŋ-nu'i.»

Baa na gonya duɔfũmmu

35 «Tigiiŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ na fitɩ̃mbaa-ba dɩ̃ŋ.
36 Na saaya na waa ŋaa maacembiemba maŋ ba yuntieŋo kãa bilohɩ̃yãlle aa ba tɩ̃ɛna ta ba cie u jomma-i wuɔ duɔ jo ba hɩ̃l dumɛlle-i hã-yo.
37 Ba yuntieŋ duɔ jo ji da ba saa kor duɔfũŋ, ba yunni dɔlaa. Mi tũnu-nɛi, ŋ da ba yuntieŋo biyaa maacemmaŋ-joŋgoruo dii, aa ce ba tɩ̃ɛna u hã-ba niiwuoni ba wuo.
38 Duɔ fiɛ jo isuɔholleŋ, sisɔ cuo kaalmaŋ-caaŋ-nu, a jo ji da ba saa duɔfũŋ, ba yunni ka dɔl.
39 Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo uŋ ka suur-niɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ŋ siɛ yaŋ u ji kanu ŋ dũŋgu-i.
40 Namaa fɛrɛ-i naŋ'a na saa tɩ̃ɛna baa-ma wuɔ *Moloŋ-Biɛŋo ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na tigiiŋ na fɛrɛ.»
41 Piɛr yuu-yo wuɔ: «Itie, gbãnalãaŋ daaku vii *hãalãbieŋ miɛ yoŋ wɛi, sisɔ ku vii nuɔmba-i hiere?»
42 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ nu wuɔ maacembiloŋo maŋ vii, aa tuɔ cɛ̃, u yaa umaŋ u yuntieŋo kãa nelle aa ce u tuɔ ne u dumɛlle-i aa tuɔ hã u namaacembiemba namba-i niiwuoni-i fafamma.

43 U yuntieŋ duɔ ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma ce dumaa, fuɔ yuŋgu
dɔlaa.
44 Mi tũnu-nɛi, u yuntieŋo ka haa-yo u nagãŋ-niini yuŋ-nu hiere.
45 Ŋga duɔ da niɛ sĩ u yuntieŋo siɛ bir jo fiɛfiɛ, aa doŋ tuɔ muo u namaacembiemba-i,
ku bɛmba-i baa ku caamba-i hiere, tuɔ wuo aa tuɔ nyɔŋ u ye;
46 uŋ ŋ'a u saa tĩɛna baa yiiŋgu maŋ maama-i, baa huɔŋgu maŋ maama-i, u yuntieŋo
jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Duɔ jo ji da-yo dumaaŋo-na, uŋ ka haa kumaŋ yuɔ, u'i ka suɔ-ku.
U ka ce-yo ŋaa bamaŋ sa nuɔŋ Diiloŋ-nuŋgu-i baŋ ceŋ-baŋ dumaa.
47 «Maacembiloŋo maŋ suyaa u yuntieŋoŋ taaraŋ kumaŋ, aa u saa taara u ce-ku, fuɔ
temma-i ba sa muo-yo ce hujarre-yuɔ.
48 Ŋga maacembiloŋo maŋ sa suyaaŋ u yuntieŋoŋ taaraŋ kumaŋ, duɔ ce mamaŋ saaya
ba muo-yo, ba sa muo fuɔ temma-i bɔi. Da ba hã nuɔni maŋ bɔi, ba ka yuu-ni bɔi, da ba
hã nuɔni maŋ bɔi ŋ tiera, ba ka yuu-ni cor nuŋgu faŋgu-i.»

Yesu saa jo baa yaafɛ̃lle
(Matie 10.34-36)

49 «Muɔmi juɔ baa dãamu'i hĩɛma-na. Mi taara dãaŋ daamu ta mu caa.
50 Wɛima dii da ma da-mi, da ma saa da-mi cor, mi huɔŋga siɛ gbãa tĩɛna terduɔŋ-nu.
51 «Na daa niɛ sĩ mi juɔ baa yaafɛ̃lle'i hĩɛma-na wɛi? Coima, mi juɔ baa bɔrɔmma.
52 Nuɔmba ka doŋ ta ba gãŋ dũnni dũnni. Bamaŋ da ba waa ba ndii ba dũŋgu-na, ba
siɛi ka ta ba gãŋ baa ba hãi aa ba hãi bi ta ba gãŋ baa ba siɛi.
53 Tonaamba ka ta ba gãŋ baa bɛpuɔmba-i; bɛpuɔmba bi ta ba gãŋ baa tonaamba-i.
Nyunaamba ka ta ba gãŋ baa ba biemba-i; biemba bi ta ba gãŋ baa nyunaamba-i.
Hũɔyãamba ka ta ba gãŋ baa ba caamba-i; caamba bi ta ba gãŋ baa hũɔyãamba-i*.»

(Matie 16.2-3)

54 Yesu wuɔ tiraa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Da na da diiloŋo biilii, na cira: ‹U ka dãa›,
aa ma bi ce.
55 Aa da na da fafalmu kã bãpagũŋgu-na, na cira: ‹Babãaŋgu ka waa›, aa ma bi ce.
56 Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i, na ciɛ niɛ ta na suɔ diiloŋo yammu-i na
bɔrɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i ma yuŋgu-i?
57 Bige-i ciɛ na sa suɔ-ma ce kumaŋ faa cemma?
58 Moloŋ cɛ̃mɛl da di waa-niɛ, aa kutieŋo bĩ-ni, da na ta na kã hũmelle-na, gbãŋ baa-yo
ŋ cãrã-yuɔ. Ni ma'i sĩ, duɔ kã baa-ni fãamaambaa-ba wulaa, ba ka hã kpãŋkpannintaamba
baa-ni ba dii-ni kaso.
59 Mi tũnu-nɛi, da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pã ŋ cɛ̃mɛlle tĩ hiere, ŋ cɛraa ŋ da
muŋhelmu.»

13

Yesu wuɔ nuɔmba nanna ba ciɔbabalaŋo-i

1 *Pilati wuɔ puɔraa ba ka ko Galiletaamba namba *Diilodubuɔ-i-na. Ba waa ta ba
buol. Yesuŋ waa tuɔ waŋ nel daama-i, nuɔmba namba jo ji ta ba piiye mafamma-i baa-
yo.
2 Yesu wuɔ cira: «Na daa niɛ sĩ Galiletaaŋ daabaŋ kuu kuliiŋgu maŋ, ku pigãaŋ wuɔ ba
yaa balaaŋ yaŋ Galiletaamba-i hiere wɛi?
3 Na karaa coima! Da na saa nanna na ciɔbabalaŋo-i, na ka ku kulduɔŋgu baa-ba.»
4 Aa naa cira: «Nuɔmba cĩncieluo niisiɛi maŋ Siloe dujaataama naŋ cii haa-bɛi ko-ba,
na daa niɛ sĩ ba yaa balaaŋ yaŋ Yerusalɛmutaamba-i hiere wɛi?
5 Na karaa coima! Da na saa nanna na ciɔbabalaŋo-i, na ka ku kulduɔŋgu baa-ba.»
6 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu,
aa sũ *yensãaŋgu kuɔ. Yiiŋgu naŋgu-na, u jo ji taara u saa da belle kuɔ.

* **12:53** Mise (Michée) 7.6

7 U waŋ baa u maacembiloŋo-i wuɔ: ‹Bieŋa siɛi yaa dɛ-i tibiiŋ daaku sa maŋ. Jã-ku ŋ
nanna! Ku tĩyãa ta ku bõnɔŋ hĩɛma-i gbãŋgbãŋ.›
8 Maacembiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Yaŋ ku cɔnu bende-i-na; mi ka hĩŋ ku yuŋgu-i aa dii
hũɔŋgu ne
9 sĩ ku ka maŋ belle maŋ juɔŋ. Da ku saa maŋ, i ka suɔ jã-ku nanna.›»

Yesu siire ciɛŋo naŋo yitĩɛnaŋgu-na

10 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesu kãa *Diilonelhãalãdũŋgu naŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-
nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
11 A ne da ciɛŋo naŋo waa baa-ba dũŋgu-na, *jĩna waa u yuŋgu-na a ce-yo jɛiŋo. Uŋ gaala
jarma-na, ku bieŋ cĩncieluo baa niisiɛi waa belle fande-na. U saa gbãa tuɔ ciir u wuɔ.
12 Yesuŋ daa-yo, wuɔ bĩ u jo. Uŋ juɔ, wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ jarma taa-niɛ.»
13 Aa naa bi haa u nammu-i yuɔ. Ciɛŋ wuɔ bi pãŋ ciir yiɛra derre! Uŋ ciirii yiɛra
dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.
14 Yesuŋ siire jɛiŋo-i yitĩɛnaŋgu-na, ku saa dɔlnu Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo-i, wuɔ
tuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Maacemmaŋ-yinni dii yinni niediei saahɔlma-na*; na saaya
na ta na jo yinni fanni'i nuɔ-i ba ta ba sire-nɛi na jarma-na; bige-i ciɛ na sire jo yitĩɛnaŋgu-
na?»
15 Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i! Namaaŋo-na, niintaamba-i
baa kakũntaamba-i, da ku waa yitĩɛnaŋgu-i ba sa kã baa-ba ba ka nyɔŋ hũmma wɛi?
16 Aa ciɛŋo maŋ daayo-i, ma sĩ *Abiramu hãayɛ̃lŋo naŋo-i kɛ? *Sitãniŋ ciɛ-yo jɛiŋo
ku bieŋ cĩncieluo baa niisiɛi yaa dɛ-i. Miŋ daa-yo, mii naa yaŋ-yo baa u jarma-i wuɔ
yitĩɛnaŋgu wɛi?»
17 Yesu bigãarãamba waa nuɔmba hɔlma-na. Uŋ piiye dumaaŋo-na, senserre gbuu da-
ba. A ne da uŋ taa u ce himma maŋ, ma taa ma dɔlnu nuɔmba-i hiere.

Diiloŋ-bãaŋgu doŋ tɛ̃ntɛ̃ŋ
(Matie 13.31-33; Marke 4.30-32)

18 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Mi gbãa saa *Diiloŋ-nellentesĩnni-i baa bige-i?
19 Mi gbãa saa-ni baa mutardi-belle†. Da ŋ duu-de, di sire pa ce tibiiŋgu, huriimba ta
ba jo ba sɛ kamma ku negemmu-na.»
20 Aa tiraa cira: «Mi gbãa saa Diiloŋ-nellentesĩnni-i baa bige-i?
21 Mi gbãa saa-ni baa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluoŋ-nu a du farniŋ-jũmmu-i
kolloyufieŋa siɛi baa-ni; ni sire ce jũmmu nyurã.»

Hũmelle maŋ kãaŋ Diiloŋ-nelle-na
(Matie 7.13-14,21-23)

22 Yesu wuɔ cor tuɔ suur nilɛiŋa-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i u kã *Yerusalɛmu-i-na.
23 Naacolŋo naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋaa nuɔmba maŋ ka suur Diiloŋ-nelle-na
ba siɛ ciinu wɛi?»
Yesu wuɔ cira:
24 «Gbãaŋ kpelle na suur baa dumɛlle maŋ wullu diele yaa-i. Mi tũnu-nɛi, nuɔmba bɔi
ka cira ba suur baa-de, ŋga ba siɛ gbãa.
25 Dumɛllentieŋ duɔ ji sire a gbonu dũŋgu-i aa yaŋ namaa namaŋ gɔ̃ŋgũɔŋgu-na, na ka
doŋ ta na muo dũŋgu-i aa ta na piiye baa-yo wuɔ: ‹Itie, jande hĩl dũŋgu-i i suur!› U ka
cira u sa suɔ-na.
26 «Kufaŋgu huɔŋgu-na, na ka doŋ ta na piiye baa-yo wuɔ: ‹I saa tiɛ wuo aa tiɛ nyɔŋ baa
nuɔnɛi wɛi? Nuɔnɛi saa ta ŋ wuɔra ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i ŋ pigãaŋ-ye nilɛiŋa-na wɛi?›
27 «U ka bir waŋ baa-na wuɔ: ‹Kãaŋ na halaŋ mi caaŋ-nu, mi sa suɔ-na, na hieroŋo-i
hiere ãmbabalmanciraaŋ namaa.›

---

* **13:14** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.9-10; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 5.13-14 † **13:19** Mutardi-belle dii cɛkũɔ ŋaa sɔrhɛ̃belle.

28 Da na ka da *Abiramu-i baa *Isaki-i baa *Yakɔbu-i a naara *Diilopɔpuɔrbiemba-i
hiere *Diiloŋ-nelle-na, aa ba cie namaaŋo-i wuɔ na siɛ da suur, na hɔmmu ka gbuu guɔla
na ta na kaal.
29 Nuɔmba ka hel terni-na hiere a jo u kãlle-na ji ta ba wuo aa ta ba nyɔŋ.
30 Huɔŋgu faŋgu-na, bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, banamba ka ta yaaŋ-na, aa bamaŋ
dii yaaŋga-na, banamba ka bir ti̍ɛ huoŋ-nu.»

(Matie 23.37-39)

31 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, *Farisi̍ɛbaa-ba namba piɛ u caaŋ-nu
a waŋ baa-yo wuɔ: «*Erɔdi taara duɔ ko-ni, ta bande-i-na ŋ kã yaŋga naŋga!»
32 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ na ka waŋ baa jumɛli̍ɛŋo faŋo-i wuɔ nyuŋgo-i baa bisi̍nuɔ-i mi
donya *ji̍nabaa aa sire jaamba; daakũŋgu-i, mi bãl mi maacemma-i.
33 Ŋga nyuŋgo-i baa bisi̍nuɔ-i baa daakũŋgu-i, mi saaya mi cor baa mi hũmelle-i ta mi
kã *Yerusalɛmu-i-na. *Diilopɔpuɔrbiloŋo saa saaya u ku yaŋga naŋga.»
34 Aa naa cira: «E Yerusalɛmutaaŋ namaa! Namɛi kuɔŋ Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ
duɔ saaŋ umaŋ hã-na, na naŋ kutieŋo-i baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-yo. Mɛi ciɛ ji gbɛ̃. Mi na'a mi
tigiiŋ-na ŋaa kũɔnaŋoŋ tigiiŋ u biemba-i dumaa aa pũl-bɛi, ŋga na saa hũu-ma.
35 Diiloŋo ka yaŋ na nelle-i hã-na. Aa mi tũnu-nɛi, da na saa ji ta na cira: ‹Itieŋ uŋ saaŋ
umaŋ u jo, Diilo baa-yo› na siɛ tiraa da mi yufelle.»

14

Farisi̍ɛ ba yuntieŋo naŋo ciɛ kãlle aa bi̍ Yesu-i

1 *Yiti̍ɛnaŋgu naŋgu-na, Yesu kãa *Farisi̍ɛ ba yuntieŋo naŋo dumɛlle-na ba da ba ka wuo
niiwuoni. Nuɔmba bir ka yaŋ aa ta ba ne Yesu-i wuɔ si̍ u ka ce cãl.
2 A ne da naacolŋo naŋo waa u yaaŋga-na, kũɔnyurãmmaŋ-jarma waa-yuɔ.
3 Wuɔ yuu *ãnji̍namma pigãataamba-i baa Farisi̍ɛbaa-ba-i wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-
hũmelle-i, da ŋ sire jɛiŋo yiti̍ɛnaŋgu-na ku faa waa ku saa fa?»
4 Ba saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Wuɔ bel naacolŋo-i a sire-yuɔ u jarma-na, aa naa ce u kũŋ.
5 Naacolŋ uŋ taa, wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaaŋo-na, umaŋ biɛŋo-i duɔ par suur
hũnfuoŋ-nu yiti̍ɛnaŋgu-na, kutieŋo yaŋ-yo dii wuɔ yiti̍ɛnaŋgu wɛi? Da ku fiɛ waa u niiŋo,
u yaŋ-yo dii hũnfuoŋgu-na wuɔ yiti̍ɛnaŋgu-na wɛi?»
6 Ba saa da mumpiiyemmu.
7 Baŋ bi̍ɛ bamaŋ kãlle-na, Yesu wuɔ ne da umaŋ duɔ jo, u tuɔ taara u ti̍ɛna yaaŋ-na.
Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
8 «Moloŋ duɔ bi̍-ni u kãlle-na, da ŋ kã, baa wuɔya ŋ ka ti̍ɛna yaaŋga-na. Uŋ bi̍ɛ bamaŋ,
kuniɛ si̍ unaa maaraa nuɔŋo-i ŋ sa suɔ.
9 Da ŋ kã ka ti̍ɛna yaaŋga-na, kãllentieŋo duɔ ka jo ji cira ŋ sire ka ti̍ɛna huoŋ-nu aa hã
unaŋo teterre fande-i, ŋ yaaŋga ka ce wullu.
10 Da ba bi̍-ni, da ŋ kã, ti̍ɛna huoŋ-nu. Ku yaa umaŋ bi̍ɛ-na duɔ ka jo ji da-ni huoŋgu-na,
u ka cira: ‹Mi ji̍ɛ, sire ŋ ji ti̍ɛna yaaŋ-na.› Kufaŋgu huɔŋgu-na, u ka ce-ni bɔi nuɔmba-na.
11 Umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ, ba ka tɛtɛŋ-
yo.»
12 Mafammaŋ curaa, wuɔ waŋ baa umaŋ taa u ce kãlle-i wuɔ: «Da ŋ ta ŋ ce kãlle-i, ku
saa saaya ŋ bi̍ ŋ jɛ̃naamba yoŋ, baa ŋ hãmba, baa ŋ huraamba, baa ŋ caantaamba maŋ
waamba-i. Da ŋ bi̍ ba yaa yoŋ, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bafamba ka bi ce aa bi̍-ni. Niŋ ciɛ
ãnfafamma maŋ bɛi, ma sɔlaaŋgu ka suu yiiŋgu faŋgu-na.
13 Da ŋ'a ŋ ce kãlle-i, ŋ saaya ŋ bi̍ baa sũntaamba-i, baa jaamba-i, baa murgubaa-ba-i,
baa yiriemba-i.
14 Bafamba siɛ gbãa pã ŋ babi̍muɔ sullu-i hã-ni. Diiloŋo'i kaa pã-ni uŋ ka sire
nelviimba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋo-na ŋ yuŋgu ka dɔl.»

15 Naacolŋo naŋo waa tuɔ wuo baa-ba, uŋ juɔ nu nel daama-i, wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Jaa
bamaŋ ka da wuo niiwuoni-i *Diiloŋ-nelle-na ba yunni ka dɔl dumɛi!»
16 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-yo wuɔ: «Naacolŋo naŋo taa u ce kãlle aa tũnu
nuɔmba bɔi.
17 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiloŋo-i wuɔ u ka bĩ-ba.
18 Maacembiloŋ duɔ kã ka bĩ umaŋ, kutieŋo gbɛ̃-yo wuɔ u siɛ gbãa kã. Dĩɛlã-wuoŋo
gbĩɛ-yo wuɔ: ‹Mi sãa suoŋgu, mi saaya mi kã ka ne-ku. Kã ŋ ka waŋ baa ŋ yuntieŋo-i wuɔ
u ce jande mi siɛ gbãa hi baa-na.›
19 U cor kã unaŋo wulaa, fuɔ ka gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi sãa niikũrãamba duɔŋa ndii, mi saaya
mi kã ka kũ baa-ba ne. Kã ŋ ka waŋ baa ŋ yuntieŋo-i wuɔ u ce jande kɛrɛ mi siɛ gbãa hi
baa-na.›
20 U cor kã unaŋo wulaa, fuɔ ka tiraa gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi jãa ciɛŋo fɛlɛmma mi siɛ gbãa hi
baa-na.›
21 «Maacembiloŋo bir kã ka tũnu u yuntieŋo-i baa-ma. U yuntieŋo huɔŋga pãŋ guɔla,
u waŋ baa-yo wuɔ: ‹Baa tĩɛna; bir ŋ kã nelleŋ-huɔŋga-na ŋ ka bĩ sũntaamba-i baa
nagãduɔlbaa-ba-i baa yiriemba-i baa murgubaa-ba-i ba jo.›
22 Maacembiloŋo bir ta. Uŋ kãa aa bir jo kufaŋgu-i, u jo ji waŋ baa u yuntieŋo-i wuɔ:
‹Mi bĩɛ nuɔmba jo, ŋga muntĩɛnammu tĩyãa yogo.›
23 U yuntieŋo tiraa waŋ baa-yo wuɔ: ‹Bir ŋ kã sonniŋ-hũmieŋa-na ŋ ka gbãŋ baa
nuɔmba-i ba jo ji yu mi dũŋgu-i.
24 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, miŋ bĩɛ bamaŋ dĩɛlũɔ-i-na, ba siɛ da wuo mi niiwuoni-i.›»

Ŋ saaya ŋ ce bige-i igɛ̃na aa suɔ cu Yesu huoŋ-nu?
(Matie 10.37-38)

25 Nuɔmba bɔi baa cuu Yesu huoŋ-nu ta ba kã *Yerusalɛmu-i-na. Yesu wuɔ waŋ baa-ba
wuɔ:
26 «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ ce-mi bɔlbɔl ŋ to-i-na, baa ŋ nyu-i-na,
baa ŋ ciɛŋo-na, baa ŋ bisãlmba-na, baa ŋ hãmba-na, baa ŋ mɔlbaa-ba-na, baa ŋ tũɔbaa-
ba-na, halle baa naŋ fɛrɛ-i-na. Ni ma'i sĩ, ŋ siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
27 Aa nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i, ŋ siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
28 Na hɔlma-na, umaŋ duɔ cira u ma dubuɔ, ma sĩ u tĩɛna igɛ̃na a ne dũŋguŋ ka yu
dumaa, aa ne da kuɔ gbeiŋa maŋ dii baa-yo a ka gbãa baal-ku.
29 Ni ma'i sĩ, duɔ jĩna ku tuole-i, aa u saa ji gbãa baal-ku, nuɔmba ka ta ba nyɛ-yo
30 aa ta ba piiye wuɔ: ‹Bombolma sa suɔ aa dɔlnu naacolŋ daayo-i; u siire wuɔ fuɔ ma
dubuɔ, u yaa daayo ku juɔ yar-o baalma.›
31 Kuuduɔŋgu yaa-i baa nellentieŋo maŋ dii baa sorosibaa neifieŋa ndii. Duɔ da bɛrru
baa u nanellentieŋo maŋ dii baa sorosibaa neifieŋ-cĩncieluo, u saaya u tĩɛna igɛ̃na a ne
da kuɔ fuɔ sorosibaa neifieŋa ndii ka gbãa ce bɛrru-i baa sorosibaa neifieŋ-cĩncieluo-i.
32 Duɔ da u siɛ gbãa, ŋ da u diyaa nuɔmba ka cãrã-yuɔ; u siɛ yaŋ u ji jo ji diire-yuɔ.
33 Mamaŋ dii, umaŋ duɔ saa ne u nagãŋ-niini-i aa yaŋ-ni, kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-
nu.
34 «Dãmma-i bĩŋkũfafaaŋgu, ŋga da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce niɛ ce kpɛ̃nnɛ?
35 Ma siɛ bi gbãa ce hũɔŋgu, ma siɛ bi tiraa gbãa fa manamma ba biɛ ka kũnna fuoreŋ.
Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

15

Bige-i fĩɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i?
(Matie 18.12-14)

1 *Nampohũutaamba-i baa ãmbabalmanciraamba taa ba kã Yesu wulaa ba kã ba nu
u nelma-i.
2 *Farisĩɛbaa-ba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba ta ba waana wuɔ u ciɛ niɛ yaŋ
nelbabalaamba ta ba piɛ-yo aa tiraa tuɔ siɛ u wuo niiwuoni-i baa-ba?

3 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ:
4 «Namaaŋo-na, tũlmba komuɔŋa ndii da ba waa baa umaŋ, aa u diei balla-bɛi, kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa baamba ta ba wuora aa kã ka taara umaŋ baala wɛi?
5 Duɔ ka da-yo, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃ u tũu-yo kũŋ baa-yo
6 ka bĩ u jɛ̃naamba-i baa u caantaamba-i a waŋ baa-ba wuɔ: ‹Mi daa mi tũmaaŋo-i, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ mɛi kaaŋga temma-i.›»
7 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi, ãmbabalmanceroŋo diei duɔ nanna u ciləbabalaŋo-i, kuŋ fɛ̃ŋ Diiloŋo huɔŋga-i dumaa dɔrɔ-i-na, nuɔmba komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ saa nanna ba ciləbabalaŋo-i wuɔ sĩ bafamba vii, ba siɛ gbãa fɛ̃-ka dumaaŋo-na.»
8 Aa naa tiraa cira: «Neifieŋ-cĩncieluo duɔ waa baa ciɛŋo maŋ, aa neifelle balla dũŋ-huɔŋga-na u wulaa, u siɛ celieŋ fitĩnuɔ aa pir dũŋgu-i hiere a taara-diɛ wɛi?
9 Duɔ da-de, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃ u bĩ u jɛ̃naamba-i baa u caantaamba-i a waŋ baa-ba wuɔ: ‹Mi daa mi warbelle-i, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ mɛi kaaŋga temma-i.›
10 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, ãmbabalmanceroŋo diei duɔ nanna u ciləbabalaŋo-i, *dɔrpɔpuɔrbiemba waa hɔfɛ̃lle fande temma yaa nuɔ-i dɔrɔ-i-na.»

Naacolŋo naŋo biɛŋo gbaraa aa ka bir jo

11 Yesu wuɔ tiraa cira: «Naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba hãi.
12 Yiiŋgu naŋgu-na, bisãlãaŋo gbɛ̃ tuoŋo-i wuɔ: ‹Baba, miɛ iŋ saaya i da kumaŋ ŋ nagãŋ-niini-na, hã muɔ baa mi kũŋgu-i fiɛfiɛ.› Tuoŋo cal u nagãŋ-niini-i hã-ba.
13 Yinni saa da, hãaŋo suor fuɔ niini-i aa biɛ gbeiŋa faŋa-i kã hĩɛŋ-nu baa-ya, kã ka bĩɛna-yɛi hiere kakarkuoŋ-na.
14 U gbeiŋaŋ kaa tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nyulmu naŋ temma suur nelle fande-na a ce u sa da niiwuoni u wuo.
15 A ne da naacolŋo naŋo waa nelle fande-na tuɔ heŋ pɛrmba, naacombiloŋo kã u wulaa wuɔ u ka taara maacemma. Naacolŋo biɛ-yo u tuɔ ceŋ u pɛrmba-i.
16 Nyulmuŋ gbu mu ko-yo dumaaŋo-na, u tuɔ nenu pɛrmba niiwuoni-i. Ŋga hai ka hã fuɔ baa-ni?
17 U gbuu ji tĩɛna jɔguɔŋ da suu, aa cira: ‹Maacembiemba maŋ dii baa mi to-i hiere, niiwuoni sa tĩ-bɛi, aa muɔmɛi daami ta mi ku nyulmu-na.
18 Mi ka sire bir kã mi to wulaa ka waŋ baa-yo wuɔ mi cãlãa Diiloŋo-i aa tiraa cãl fuɔ fɛrɛ-i.
19 U baa tiraa u tuɔ kãŋ-mi u biɛŋ muɔ, u yaŋ aa u bel-mi ŋaa u maacembiloŋ muɔ.›
20 Aa sire ta.
«Uŋ kaa tuɔ piɛ cĩiŋgu-i, tuoŋo fara da-yo, u hujarre gbuu bel-o, u gbar jãrã-yuɔ kã ka gbuu pũrã-yuɔ u fɛrɛŋ nuɔ.
21 Bɛpolŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Baba, mi cãlãa Diiloŋo-i aa tiraa cãl naŋ fɛrɛ-i, baa tiraa ŋ ta ŋ bĩ-mi ŋ biɛŋ muɔ.›
22 Tuoŋo fara bĩ u maacembiemba-i a waŋ baa-ba wuɔ: ‹Gbaraaŋ na ka biɛ joŋgoruo maŋ faa yaŋ dũŋgu-na, baa naafontarre, baa naatɛnni na ji dii na hã-yo.
23 Aa iŋ muyaa balyuŋgu maŋ, na kã na ka bel-ku na ji ko-ku i ce ponsaaŋgu.
24 Mi taa mi kãŋ mi biɛŋ daayo-i baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyuŋgo-i cicɛ̃lma; uu naa balla, mi daa-yo.› Ponsaaŋgu yaa bi duɔŋ dumaaŋo-na.
25 «A ne da huɔŋgu faŋgu-na, bɛpomɔlŋo waa dii suoŋ-nu. Uŋ juɔ tuɔ jo ji piɛ cĩiŋgu-i, u nu niimarni du, baa kaasĩŋgu.
26 U bĩ maacembiloŋo diei a yuu-yo wuɔ: ‹Bige-i ciɛ cĩiŋgu-na?›
27 «Maacembiloŋo cira: ‹Ŋ hãaŋo yaa birii jo. Uŋ juɔ hĩnni ŋ to ji da-yo, u huɔŋga gbuu fɛ̃. U ce i bel balyuŋgu maŋ iŋ muyaa-ku ko-ku hã-yo.›
28 Mɔlŋo huɔŋga pãŋ du. U cĩina wuɔ u siɛ suur cĩiŋgu-na.

«Ba kã ka tũnu tuoŋo-i. U hel jo ji tuɔ cãrã-yuɔ.
29 Naacombiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Baba, mɛi dii ŋ caaŋgu-na ta mi cãa-ni ku daa bieŋa bɔi.
Mi saa yagar ŋ nuŋ-ãndaaŋgu-i dede. Ŋga yinduɔŋgu ŋ saa ji bel-ku a cira yoloŋo wuɔ:
«Hũu ŋ ka ko ŋ wuo baa ŋ jɛ̃naamba-i.»
30 Aa ŋ biɛŋo maŋ daayo-i, fuɔ maŋ kãa ka bĩɛna ŋ nagãŋ-niini-i baa saasorbaa aa bir
jo, ŋ ce ba bel balyuŋgu ko hã-yo.›
31 «Tuoŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Nuɔ ŋ dii baa muɔŋo-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, mɛi nagãŋ-niini-i
hai niini-i? Naŋ niini sĩ wɛi?
32 Ŋ hãaŋo-i, mi taa mi kãŋ-yo baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyuŋgo-i cicɛ̃lma; uu naa
balla, mi daa-yo. Yaŋ aa ŋ kũnna ŋ huɔŋga-i aa i ce ponsaaŋgu-i.›»

16

Cɛ̃cɛ̃muntieŋo naŋ maama

1 Ku huoŋgu-na, Yesu waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Wɛiŋo naŋo waa, kombiyiɛ waa
baa-yo. Baa ji tũnu-yuɔ wuɔ kombiyiɛŋ daayo bĩɛna u nagãŋ-niini-i.
2 Wuɔ bĩ-yo ji waŋ baa-yo wuɔ: ‹Niŋ ceŋ mamaŋ hiere mi nuɔ-ma. A bãl nyuŋgo, ŋ siɛ
tiraa gbãa waa mi kombiyiɛŋ nuɔ. Ce aa ŋ tagaaya niŋ daa kumaŋ ŋ pigãaŋ-mi.›
3 Kombiyiɛŋo tĩɛna tuɔ jɔguɔŋ wuɔ: ‹Mi yuntieŋo wuɔ u nanna-miɛ maacemma-na. Duɔ
nanna-miɛ, mi ka ce niɛ? Mi siɛ bi gbãa kũ, aa da miɛ mi ta mi wuɔra mi cãrã, senserre
ka ta di da-mi.›
4 Aa ji cira: ‹Ãhãa! Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ da ba nanna-miɛ nuɔmba baa bi nanna-
miɛ.›
5 U yuntieŋo cɛ̃miɛŋaŋ waa bamaŋ nuɔ-i hiere, u tuɔ bĩ-ba ba da-ba-diei ba ta ba jo.
Dĩɛlã-wuoŋo juɔ, u yuu-yo wuɔ: ‹Ŋ saaya ŋ pã niɛ hã mi yuntieŋo-i?›
6 «U cira: ‹Mi saaya mi pã namma gboŋgboyufieŋ komuɔŋa ndii.›
«Kombiyiɛŋo waŋ baa-yo wuɔ: ‹Ŋ cɛ̃mɛlleŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i, u yaa daayo. Tĩɛna
donduo ŋ nyɛgɛ̃ŋ gboŋgboyufieŋ komuɔŋa hãi baa cĩncieluo.›
7 Aa bĩ unaŋo jo. Uŋ juɔ, u yuu ufaŋo-i wuɔ: ‹Nuɔ ŋ saaya ŋ pã niɛ?›
«U cira: ‹Mi saaya mi pã dĩmma buɔrbaa komuɔŋa ndii.›
«Kombiyiɛŋo waŋ baa-yo wuɔ: ‹Ŋ cɛ̃mɛlleŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i, u yaa daayo.
Nyɛgɛ̃ŋ buɔrbaa komuɔŋa naa.›
8 Uŋ ciɛ baa u yuntieŋo cɛ̃miɛntaamba-i cemma maŋ daama-i, u yuntieŋ uŋ juɔ nu-ma,
u gbɛliɛŋ-yo wuɔ u cɛ̃ u cor.»
Yesu wuɔ cira: «Na saa da, bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i ba suɔ ba suuye ba-naa
ba yaŋ bamaŋ wuɔyaaŋ-deŋ.
9 Mi tũnu-nɛi, nɛliɛ sa ji ku aa ba dii-yo baa u gbeiŋa-i. Terieŋgu faŋgu-na, gbeiŋa maŋ
dii baa-na hĩɛma-na bande-i-na, ciɛŋ-yaŋ na bel jɛ̃naamba baa-ya, ku yaa da na saa ji
waa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ba hã-na muntĩɛnammu Diiloŋo caaŋgu-na.
10 Umaŋ duɔ suɔ bĩŋkũcɛkũɔma belma, kutieŋo ka suɔ bĩŋkũbuɔ belma. Umaŋ duɔ cãl
bĩŋkũcɛkũɔma belma, kutieŋo ka cãl bĩŋkũbuɔ belma.
11 Da na cãl miwaaŋ daayo gbeiŋa belma, hai ka siɛ hã namaa ninsoŋ-bĩ̃ŋkũŋgu na
tiera?
12 Da ŋ cãl moloŋ bĩŋkũŋgu belma, Diiloŋ uŋ ŋa na'a u hã nuɔ kumaŋ, u ka ce niɛ aa
hã-ni baa-ku?
13 Na suyaa wuɔ maacembiloŋo diei siɛ gbãa cãa nuɔmba hãi. Ŋ ka da u bigãaŋ u diei
aa dɔl u diei, u ka waa baa u diei aa cĩina u diei. Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i, na siɛ gbãa
ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeiŋa-i terduɔŋgu faŋgu-na.»
14 Gbeiŋa taa a dɔlnu *Farisĩɛbaa-ba-i a cor. Yesuŋ waaŋ nel daama-i, baa bir yaŋ aa
ta ba nyɛ-yo.

15 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaaŋo-i, da na da nuɔmba-i na ce na fɛrɛ nelviiŋ namaa,
ŋga Diiloŋo suɔ na hɔmmu-i. Nelbiliembaŋ kaal kumaŋ, Diilo sa hiel u yufelle kuɔ.
16 Yiinaa-i-na, nuɔmba taa ba nu *Moisi ãnjĩnamma yaa-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba
nelma-i aa ta ba ce ba wɛima-i. Ba ciɛ kufaŋgu-i a ji hi Nsãa bãaŋgu-i. A doŋ Nsãa bãaŋgu-
na, ba duɔŋ ta ba nu *Diiloŋ-nelle maama-i. A ce dumaaŋo-na, nuɔmba-i hiere ba gbãŋ
kpelle da ba suur-diɛ.
17 «Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni gbuonumma dii fɛ̃u yaŋ ãnjĩnamma nelbelle diei gbuon-
umma-i.
18 «Na saa da; umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i aa jã unaŋo, kutieŋo ciɛ *fuocesĩnni-i
dumaaŋo-na; aa da ba nanna ciɛŋo maŋ aa ŋ biɛ-yo, ŋ bi ciɛ fuocesĩnni-i dumaaŋo-na.»

Wɛiŋo baa sũntieŋo

19 «Wɛiŋo naŋo waa tuɔ gbu u diiya u fɛrɛ. U taa u ce u bãaŋgu-i aa bi tuɔ wuo
niiwuofafanni yaa yinni maŋ joŋ.
20 A ne da sũntieŋo naŋo waa tuɔ galla u dumɛlle yaaŋga-na, ba taa ba bĩ-yo Lasaar.
Pãnni'i naa gbuyaa u kũɔma-i hiere.
21 Wɛiŋ duɔ wuo aa juuru maŋ diire hĩɛma-na, Lasaar tuɔ nenu-duɔ, ŋga u siɛ bi da-du.
Juoraamba tiraa waa hie ta ba nallã u pãnni-i?
22 Uŋ juɔ ku, *dɔrpɔpuɔrbiemba biɛ-yo kã baa-yo *Abiramu caaŋ-nu dii ninsoŋ-nelle-na.
Ku huoŋgu-na, wɛiŋo bi ji ku, ba fuure-yuɔ.
23 U kã ka tuɔ gbu u ce sũlma-i dãamu-na. U juɔ ciir u yuŋgu-i ku yaa nuɔ-i, a fara da
Lasaar dii Abiramu caaŋgu-na.
24 U fara tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: ‹Abiramu, mi to nuɔ, mi mulĩɛŋ mi cor dãaŋ daamu-
na, jande, ce hujarre miɛ aa ŋ puɔr Lasaar ka dii u niele-i hũmma-na a ji dii mi nuŋgu-na
mi nuhɔlle fɛ̃rɛ̃.›
25 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi biɛ, ma sĩ ŋ suyaa wuɔ niŋ waa miwaaŋo-na, ŋ waa ŋ fɛrɛŋ
nuɔ aa Lasaar waa sũlma-na kɛ? Fiɛfiɛ-i-na, uu dii fiisaaŋ-nu bande-i-na aa nuɔ ŋ cɛr waa
sũlma-na.
26 Da mi fiɛ hũu-ma, fobãmbãale dii i hɔlma-na. Molo siɛ gbãa hel bande-i-na a karnu
kã namaa terieŋgu-na, aa molo siɛ bi gbãa hel namaa terieŋgu-na a karnu jo bande-i-na.›
27 «Wɛiŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, yaŋ aa ŋ puɔr-o miɛ cĩiŋgu-na
28 u ka piiye tũnu mi hãmba-i, baa dii ba ndii; ba baa ji jo yaahuol-terieŋ daaku-na.›
29 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹*Moisi nelma dii baa-ba, a naara *Diilopɔpuɔrbiemba
maama-i, mafamma ka saanu baa-ba.›
30 «Wɛiŋo cira: ‹Abiramu, mi to nuɔ, mafamma siɛ gbɛ̃ baa-ba. Ŋga moloŋ duɔ hel kuoŋ-
nelle-na a ka piiye baa-ba, ŋ ka da ba naana ba ciləbabalaŋo-i.›
31 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Da ba'a ba sa nu Moisi nelma-i baa Diilopɔpuɔrbiemba
maama-i, molo duɔ fiɛ hel kuoŋ-nelle-na kã, u kãa gbãŋgbãŋ.›»

17

Baŋ gãaŋ hãalãbiemba-i baa nelma maŋ
(Matie 18.6-7,21-22; Marke 9.42)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Nuɔmba siɛ gbãa naa
kuubabalaaŋgu muncemmu-i, ŋga umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i kuubabalaaŋgu cemma-na,
sũlma haraa kutieŋo-na.
2 Kumaŋ ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa to namɛlle u nuoŋgu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraaŋ-nu
kuu naa ce bəlbəl yuɔ.
3 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ.
«Ŋ natobiŋ duɔ cãl-ni, ŋ piiye baa-yo da yambaa. Duɔ siɛ u cãlmuɔ-i, ŋ yaŋ ma tĩ.
4 Duɔ fiɛ cãl-ni ku yu niehãi yinduɔŋgu-na aa tuɔ suɔ-ma u jo u cãrã-niɛ, baa gãŋ baa-
yo.»

5 Yesu *pɔpuɔrbieŋ baa waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, iŋ haa i naŋga-i niɛ dumaa, kãyã-yiɛ
kunaŋgu naara-kuɔ.»
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Halle da ku fiɛ waa na haa na niele'i miɛ yoŋ, na gbãa gbɛ̃ tibiiŋ
daaku-i wuɔ ku fuur ka sũ ku fɛrɛ nuoraaŋgu-na, aa ma bi ce.»
7 Aa naa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ biɛ maacembiloŋo jĩna u suoŋgu-na, sisɔ u biyaa-
yo u tuɔ ceŋ u muɔru, duɔ hel hĩɛŋgu-na jo, kutieŋo ka gbɛ̃-yo wuɔ u tĩɛna donduo wuo
niiwuoni-i wɛi?
8 Ma sĩ u bir gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ce mɛi niiwuoni-i aa ŋ hor ŋ niidiini-i aa ŋ biɛ ŋ hã mi wuo
igɛ̃na. Da mi wuo tĩ, nuɔ ŋ ka suɔ wuo.› Ma sa ce dumɛi wɛi?
9 Maacembiloŋ duɔ ce u maacemma-i, ku saaya ba jaal-o tĩiŋgu wɛi?
10 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i. Baŋ hãa-na mamaŋ, da na ce-ma, na saaya na cira:
‹Miɛŋo-i maacembieŋ miɛ yoŋ, i ciɛ i maacemma.›»

Yesu siire wontuɔrmba cĩncieluo

11 Yesuŋ taa u kã *Yerusalɛmu-i-na, u bilaaya *Galile-i baa *Samari-i cor.
12 U kaa tuɔ suur nelle nande-na, *wontuɔrmba namba sire ta ba jãrã-yuɔ. Ba waa
wontuɔrmba cĩncieluo. Baŋ juɔ piɛ, baa yiɛra aa naa ta ba fara* ba piiye baa-yo wuɔ:
13 «Hãalãtie, jande, ce hujarre yiɛ.»
14 Yesu wuɔ fara waŋ baa-ba wuɔ: «Kãaŋ *Diilojigãntaamba ka ne-na.»†
Baa ta ta ba kã. Baŋ kãŋ hũmelle-na, ba jarŋ maa ta-bɛi.
15 Unaŋ wuɔ bir tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i da gbagaga u jo.
16 Uŋ juɔ hi Yesu caaŋgu-na, wuɔ dũuna jaal-o. A ne da u waa *niɛryiɛŋo; u taa u hel
Samari.
17 Yesu wuɔ cira: «Ba siire cĩncieluo-i-na hiere, ŋga nennaa baamba curaa hie?
18 Bige-i ciɛ ba saa suɔ-ma bir jo ji jaal Diiloŋo-i ŋaa niɛryiɛŋ daa uŋ birii ji jaal-o
dumaa?»
19 Aa naa gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ kã! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa.»

Moloŋ-Biɛŋ uŋ ka bir jo dumaa
(Matie 24.23-28,37-41)

20 Yiiŋgu naŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba yuu Yesu-i wuɔ: «*Diiloŋ-bãaŋgu ka doŋ yaku-i?»
Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ-bãaŋgu sa ji doŋ domma naŋ temma ba da-ku baa ba yufelle,
21 aa cira: ‹Ku yaa bande ku yaŋga; ku yaa dɛ ku yaŋga.› Na saaya na suɔ wuɔ Diiloŋ-
bãaŋgu duɔŋ tĩ na hɔlma-na.»
22 Aa naa waŋ baa *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, *Moloŋ-Biɛŋo kũɔma
kaa bel-na, ŋga na siɛ da-yo halle yinduɔŋgu.
23 Nuɔmba kaa ta ba tãal-na wuɔ ba daa-yo yaŋga naŋga. Banamba ka gbɛ̃-na wuɔ: ‹Uu
dii daalɛi›, banaŋ ba'a: ‹Uu dii terieŋ daaku-na.› Da ba pigãaŋ-na terieŋgu maŋ, baa na
kã; ba tãal-na.
24 Diiloŋ uŋ nyiɛsĩŋ dumaa ba da-yo terni-na hiere, Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ba ka da-yo
dumɛi terni-na hiere. Molo si dii duɔ ji pigãaŋ moloŋo baa-yo.
25 Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, fiɛfiɛ ku nuɔmba ka cĩina-yuɔ aa ce-yo sũlma.
26 «Mamaŋ taa ma ce *Nowe bãaŋgu-na, Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ma temma ka ce.
27 Nowe bãaŋgu-na, nuɔmba naa gonya niiwuoni baa kolma baa cɛjãlle. Ba tĩyãa ku
yaa nuɔ-i a ji hi yiiŋgu maŋ Noweŋ suurii begubuɔ-i-na aa yaŋ diilopepetieŋo dãa hɔr-ba
hiere.‡
28 Mamaŋ taa ma bi ce Lɔti bãaŋgu-na, ma temma ka ce. Lɔti bãaŋgu-na, nuɔŋ baa bi
guɔnya wuolalle baa nyɔlle, suoruŋgu baa sãamuŋgu, kũlle baa jaaguɔ.

---

* **17:12** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 13.45-46 † **17:14** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 14.2-3 ‡ **17:27** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 6.9–7.24

29 Ŋga yiiŋgu maŋ Lɔtiŋ hilaa Sodɔmu-i-na, Diiloŋ wuɔ kũnna dãŋgbɔguɔŋgu naŋ
temma a kukul nuɔmba-i hiere.§
30 Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ma temma ka ce.
31 Duɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, umaŋ duɔ ji waa gɔ̃ŋgũɔŋ-nu, u baa cira u suur dũŋ-nu a
biɛra u bĩmbĩnni-i; umaŋ duɔ bi waa hĩɛŋ-nu, u baa bi cira u bir kũŋ.
32 Mamaŋ daa Lɔti ciɛŋo-i ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi kɛ?*
33 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ
kɔsuɔŋ u fɛrɛ, kutieŋo ka kor u fɛrɛ.
34 Mi tũnu-nɛi, yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba hãi gbãa waa galla muŋgalladuɔmu-na, ba biɛ
u diei ta aa yaŋ unaŋo-i.
35 Caamba hãi gbãa waa ta ba sɔrɔŋ, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋo-i. [
36 Nuɔmba hãi gbãa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋo-i.]»
37 Hãalãbieŋ baa yuu-yo wuɔ: «Itie, mafamma ka ce hie-na?»
Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Bĩŋkũkuliiŋ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.»

18

Cacãrãtie sa mulĩɛŋ

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa u *hãalãbiemba-i duɔ pigãaŋ-ba
wuɔ ba saaya ba ta ba cãrã Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ; ba baa yaŋ ba kũɔma seŋ. U gbĩɛ-ba
wuɔ:
2 «Gɛ̃ŋgɛrtieŋo naŋo waa nelle nande-na, u saa tuɔ kãalã Diiloŋo-i aa u saa bi tuɔ kãŋ
moloŋo.
3 A ne da, bikulciɛŋo naŋo bi waa nelle fande-na. Bikulciɛŋ daayo ji da wɛima baa
moloŋo naŋo; u kã ka bĩ kutieŋo-i gɛ̃ŋgɛrtieŋo wulaa.
4 Duɔ kã, gɛ̃ŋgɛrtieŋo siɛ ne u yaaŋ-na. Ciɛŋo siɛ bi bir. Yiiŋgu naŋgu-na, gɛ̃ŋgɛrtieŋo ji
cira: ‹Mi suyaa miɛ mi sa kãalã Diiloŋo-i aa mi sa bi kãŋ nɛliɛŋo.
5 Ŋga ciɛŋ daa uŋ jo u mulĩɛŋ-mi yinni maŋ joŋ dumandɛ-i-na, mi ka ce ba ãndaaŋgu-i
aa gbuu da fiisa; ni ma'i sĩ u ka tuɔ jo u huol mi yaaŋ-na.›»
6 Yesu wuɔ cira: «Na nuɔ gɛŋgɛrtiebabalaŋ daa uŋ waaŋ mamaŋ kɛ?
7 Aa Diiloŋo maŋ Diiloŋo, ku ce niɛ aa u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, da ba ta ba cãrã-
yuɔ bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i u siɛ ne ba yaaŋ-na?
8 Mi tũnu-nɛi: U siɛ dure aa ce-ma. *Moloŋ-Biɛŋ duɔ ka bir jo, u ka jo ji da nuɔmba haa
ba naŋga yuɔ wɛi?»

Ba sa cãrã Diiloŋo-i baa bombolma

9 Nuɔmba namba taa ba ne ba fɛrɛ wuɔ ba vii, a ce dumaaŋo-na, ba taa ba ne wuɔ ba
bɔyaa banamba-na. Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã-ba wuɔ:
10 «*Farisĩɛyiɛŋo naŋo-i baa *nampohũutieŋo naŋo-i ba kãa *Diilodubuɔ-i-na da ba ka
cãrã Diiloŋo-i.
11 Farisĩɛyiɛŋ wuɔ sire yiɛra aa naa cira: ‹Diilo, mi jaal-ni. Mi jaal-ni hama-i nuɔ-i? Mi
sa ce kuubabalaaŋgu ŋaa banambaŋ ceŋ dumaa: Mi sa cuo, mi huɔŋga saa balaŋ baa
nɛliɛŋo, mi sa wuɔra mi ce caamba. Mii si dii ŋaa nampohũutieŋo maŋ yiɛraaya duɔlɛi u
temma.
12 Mi dii sũŋgu-i i hãi saahɔlma-na, aa da mi da bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, mi hiel ŋ *yufelle-i
hã-ni.›
13 «Nampohũutieŋ wuɔ yiɛra dii huoŋ-nu, u saa siɛ duɔ ciir u yaaŋga-i, aa tuɔ muo u
pãmpĩnaŋga-i aa cira: ‹Diilo, mi suyaa miɛ mi ciluɔ saa fa, jande, baa gãŋ baa-mi.›»
14 Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi, balaŋ daaba-i ba hãi-i-na, aa
ba suɔ da ba bir kũŋ, Diiloŋo hurii nampohũutieŋo ãmbabalma-i aa yaŋ Farisĩɛyiɛŋo

§ **17:29** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 18.20–19.25 * **17:32** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 19.26

maama-i. Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ, ba ka tɛtɛŋ-yo.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba
(Matie 19.13-15; Marke 10.13-16)

15 Ku huoŋgu-na, baa jo baa tontobaa-ba namba Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i
bɛi a cãrã Diiloŋo-i hã-ba. U *hãalãbiembaŋ daa mafamma-i, baa sire ta ba nuola bamaŋ
juɔ baa-ba.
16 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ bisãlmba jo mi wulaa, baa na cie-ba». Baŋ juɔ, wuɔ cira: «Bamaŋ
dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele.
17 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ saa siɛ *Diiloŋ-nellentesĩnni-i ŋaa
bisãlãaŋo, kutieŋo siɛ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na.»

Wɛiŋo naŋ maama
(Matie 19.16-30; Marke 10.17-31)

18 *Yuifu ba yuntieŋo naŋ wuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hãalãtiefɛfɛi, da mi ta mi taara mi da
cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, mi saaya mi ce bige-i?»
19 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ bĩ-mi nelfɛfɛiŋ muɔ? Da ma hel Diiloŋo-na, nelfɛfɛiŋo
dii wɛi?
20 Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, ma sĩ ŋ suɔ-ya kɛ? Ta ŋ wuɔ a yaa-i: ‹*Baa ce
*fuocesĩnni, baa ko nɛliɛŋo, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na, aa ta ŋ dii ŋ to-i baa
ŋ nyu-i ba nuŋgu-i.*›*»
21 Naacolŋ wuɔ bir waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Mi duɔŋ dii mi bisãnsĩnniŋ ta mi ce
mafamma-i hiere.»
22 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Ma tĩyãa ma diei: Suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere
aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce
mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»
23 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ gbuu pãŋ
vãa u yaaŋga-i.
24 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.
25 Na saa da, kumaŋ ka ce nyɔgõmɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ fuoŋgu-na kuu dii kpelle dɛ!
Ŋga kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na, kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»
26 Nuɔŋ baa yuu-yo wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa da Diiloŋo-i?»
27 Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ da ma yar nuɔmba-i cemma, ma siɛ gbãa yar Diiloŋo-i.»
28 Piɛr wuɔ cira: «Itie, aa miɛ maŋ yaaŋ i nagãŋ-niini-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ, i ka da
bige-i kuɔ?»
29 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ u
dumɛlle-i, u ciɛŋo-i, u hãmba-i, u bĩncuɔmba-i, u bisãlmba-i Diiloŋ-maama-na,
30 kutieŋ uŋ ka da kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ku ka maar uŋ taa aa yaŋ kumaŋ. Aa
u ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i bisĩnuɔ-i-na.»

Yesu tiraa tir u kuliiŋgu maama-i
(Matie 20.17-19; Marke 10.32-34)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i ba deŋ, a
waŋ baa-ba wuɔ: «Na daa iŋ kãŋ *Yerusalɛmu-i-na kɛ? *Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ
mamaŋ *Moloŋ-Biɛŋo maama-na, ma ka ce kusuɔŋ-nu'i.
32 Ba ka bel-o hã *niɛraamba-i baa-yo ba nyɛ-yo sũlma, aa tuora-yuɔ, aa tu taalni yuɔ,
33 aa muo-yo, aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-na, u
ka sire hel jo.»
34 Hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i, ma yuŋgu naa fuo-bɛi, a ce dumaaŋo-na, ba
saa suɔ uŋ taaraŋ u waŋ mamaŋ baa-ba.

---

* **18:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-16; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 5.16-20

Yesu puurii yiroŋo naŋ yufieŋa
(Matie 20.29-34; Marke 10.46-52)

35 Yesuŋ kaa tuɔ piɛ Yeriko-i, yiroŋo naŋo waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na tuɔ cãrã.
36 Uŋ juɔ nu nuɔmba ce ijieni-i ba cor, wuɔ yuu wuɔ: «Bige-i ciɛ?»
37 Baa cira: «Ma sĩ Nasarɛtitaaŋ Yesu'i curaaŋ.»
38 Wuɔ pãŋ tuɔ fara u piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande, ce hujarre miɛ!»
39 Bamaŋ naa taa yaaŋga-na, baa ta ba nuola-yuɔ wuɔ u suuye u nuŋgu-i. Wuɔ migãaŋ tuɔ kaasĩŋ u naara wuɔ: «Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande, ce hujarre miɛ!»
40 Yesuŋ juɔ saanu baa-yo, wuɔ yiɛra aa naa ce ba jo baa-yo. Baŋ juɔ baa-yo, wuɔ yuu-yo wuɔ:
41 «Ŋ taara mi ce bige-i hã-ni?»
Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»
42 Yesu wuɔ cira: «Puur ŋ yufieŋa-i! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa.»
43 U yufieŋ aa bi pãŋ puur terduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ cu Yesu huoŋ-nu tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u kã. Nuɔmbaŋ daa mafamma-i, ba hieroŋo-i baa bi kã ba ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.

19

Yesu haraa Sase terieŋ-nu

1 Yesuŋ suurii Yeriko-i-na tuɔ karnu duɔ cor,
2 *nampohũutaamba yuntieŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Sase. Sase waa bĩŋkũntieŋo.
3 Yesuŋ kãa, Sase wuɔ tuɔ taara u da-yo suɔ-yo; a ne da u waa beterie. Nuɔmbaŋ yuu dumaaŋo-na, u saa gbãa duɔ hi da Yesu-i.
4 Wuɔ gbar ta u yaaŋ-na ka nyugũŋ tibiiŋ-nu wuɔ duɔ ji tuɔ cor fuɔ da-yo.
5 Yesuŋ juɔ hi terieŋgu faŋgu-i, wuɔ ciir u yuŋgu-i a waŋ baa-yo wuɔ: «Sase, hiire i ta, mi saaya mi har nuɔnɛi nuɔ-i nyuŋgo-i-na.»
6 Sase huɔŋ kaa pãŋ fɛ̃, wuɔ hiire da donduo kũŋ baa-yo.
7 Nuɔmba daa mafamma-i ce bige-i? Baa ta ba waana wuɔ Yesu ciɛ niɛ jo ji har nelbabalaŋ daayo temma wulaa?
8 Sase wuɔ sire yiɛra Yesu yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, ne, mi ka calnu mi nagãŋ-niini-i sɔmma hãi, a hã sũntaamba-i sɔmma diei aa muɔmi ce sɔmma diei-maama namma-i. Miŋ duu bamaŋ a hũu ba gbeiŋa-i, mi ka hã-ba a temma sɔmma naa.»
9 Yesu wuɔ cira: «Naacolŋ daa uŋ bi yeŋ *Abiramu hãayɛ̃lŋo, koŋkoro suurii u dumɛlle-na nyuŋgo-i-na.
10 *Moloŋ-Biɛŋo juɔ duɔ ji taara bamaŋ baala a kor-ba.»

Ba sa biɛra japũŋgu hĩɛŋ-nu gbãŋgbãŋ
(Matie 25.14-30)

11 Baŋ kaa ta ba piɛ *Yerusalɛmu-i, nuɔŋ baa da niɛ sĩ *Diiloŋ-bãaŋgu ka pãŋ doŋ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Yesu wuɔ suɔ baa-ba. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u waa tuɔ piiye baa-ba.
12 Wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Nelbuɔ naŋo kãa nemaale ba da ba ka hã-yo nellentesĩnni u duɔ ji tĩɛna u nelle-na.
13 Uŋ'a u ta, u bĩ u maacembiemba cĩncieluo a ji cal gbeiŋa hã-ba, aa waŋ baa-ba wuɔ: ‹Taa na torgoŋ baa gbeiŋ daaya-i, mi kã aa jo.›
14 A ne da u nelleŋ-baamba naa bigãaŋ-yo. Uŋ taa, ba sire puɔr nuɔmba u huoŋ-nu dii ku yuŋ-terieŋgu-na wuɔ ba ka waŋ baa-ba wuɔ ba sa taara naacolŋ daayo nellentesĩnni-i.
15 «Naacolŋ uŋ kaa da nellentesĩnni-i aa bir jo, u ce ba bĩ u maacembiemba maŋ uŋ ŋa naa cal gbeiŋa-i hã-ba wuɔ ba ta ba torgoŋ, duɔ ji ne baŋ daa kumaŋ.

16 Dĩɛlã-wuoŋo jo ji cira: ‹Yuntie, mi bibiriiye mi naŋga-i baa niŋ hãa-mi gbeiŋa maŋ,
a da gbeinyuŋo temma sɔmma cĩncieluo.›
17 «Nellentieŋo cira: ‹Ku faa, maacembilofɛfɛiŋ nuɔ; niŋ suyaa cɛllɛ-kũŋ daaku belma,
mi ka haa-ni nilɛiŋa cĩnciel yuŋ-nu.›
18 «Hãalĩŋ-wuoŋo jo ji cira: ‹Yuntie, mi bibiriiye mi naŋga-i baa niŋ hãa-mi gbeiŋa maŋ,
a da gbeinyuŋo temma sɔmma ndii.›
19 «Nellentieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi ka bi haa nuɔŋo-i nilɛiŋa ndii yuŋ-nu.›
20 «Siɛliŋ-wuoŋ wuɔ jo ji cira: ‹Yuntie, ŋ gbeiŋa yaa daaya, mii naa fĩnya-yiɛ baa fɔtɔruɔ
jĩna kɔtuɔŋgu.
21 Naŋ huɔŋga doŋ ka cor a ce mɛi sa hĩrã-niɛ, ku'i ciɛ mi fĩnya-yiɛ jĩna kɔtuɔŋgu. Da ŋ
saa jĩna kumaŋ, ŋ biɛ ku yaa-i; aa da ŋ saa duu kumaŋ, ŋ kar ku yaa-i.›
22 «Nellentieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Maacembilobabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i, ŋ piiye bel
ŋ fɛrɛ. Niŋ suyaa wuɔ mi huɔŋga doŋ, aa da mi saa jĩna kumaŋ mi biɛ ku yaa-i, da mi saa
duu kumaŋ mi kar ku yaa-i;
23 bige-i ciɛ ŋ saa kã ka jĩna mi gbeiŋa-i gbeiŋ-dũŋ-nu? Miŋ juɔ dɛ-i-na, mii naa saa jo ji
da a huonaana mi hũu-ya wɛi?›
24 Nuɔmba waa u caaŋgu-na, u waŋ baa-ba wuɔ: ‹Hũyãaŋ u gbeiŋa-i na hã umaŋ daa
gbeinyuŋo-i sɔmma cĩncieluo-i.›
25 «Ba cira: ‹Yuntie, ma sĩ fuɔ daa gbeinyuŋo temma sɔmma cĩncieluo kɛ!›
26 «U cira: ‹Yaaŋ mi tũnu-nɛi, umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka naara u kũŋgu-i, ŋga umaŋ duɔ
saa da, cɛllɛ-kũŋgu maŋ dii, ku hũu.›
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: ‹Mi bigãarãamba maŋ saa ta ba taara mi waa ba yuŋgu-
na, bilaaŋ-baŋ na jo baa-ba bande, na ji ko-ba mi yufelleŋ.›»
28 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ ta nuɔmba yaaŋ-na ba ta ba kã Yerusalɛmu-i-na.

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Nsãa 12.12-19)

29 Yesubaa-baŋ kaa ta ba piɛ Betani-i baa Betifage-i dii *Olivi-tibinni-tãnuŋgu caaŋgu-
na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
30 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na suurma-na, na ka da ba vaa kakũmbiloŋo
naŋo, molo saa nyugũŋ-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo.
31 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira Itieŋo yaa ciɛra na fir-o ka hã-yo.»
32 Uŋ puɔraa bamaŋ, baa kã ka bi da kakũmbiloŋo-i ŋaa uŋ waaŋ-ma dumaa.
33 Ba ture ta ba fir-o, u taamba yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na fir kakũmbiloŋo-i?»
34 Baa cira: «Itieŋo yaa ciɛra i fir-o ka hã-yo.»
35 Aa naa fir-o ka hã Yesu-i baa-yo.
Baŋ kãa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huoŋgu-na aa ce Yesu nyugũŋ ba ta ba
wuɔ ba suur nelle-na.
36 Nuɔmba maŋ waa, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bɛi hĩɛma-na u tuɔ wuɔ ba dɔrɔ
u kã.
37 Baŋ kaa ta ba hiire Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na aa da ba suur *Yerusalɛmu-i-na,
hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere, ba hɔmmu gbuu fɛ̃. Baa doŋ ta ba hãl nɛini da
kabakaba ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i wuɔ u ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi pigãaŋ-ba.
38 Ba taa ba hãl wuɔ:
*«Itieŋ uŋ saaŋ nellentieŋo maŋ u jo, Diilo baa-yo!**
I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i
Dɔrwuoŋo gbĩɛ baa tuɔlnumma.»
39 A ne da *Farisĩɛbaa-ba namba waa ba hɔlma-na. Baŋ juɔ da ba hãl nɛini-i kabakaba
dumaaŋo-na, baa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ sa waŋ baa ŋ hãalãbiemba budii wɛi?»
40 Yesu wuɔ cira: «Mi tũnu-nɛi, da ba fiɛ budii, tãmpĩɛŋa ka sire ta a hãl ba sɔlaaŋgu-i.»

* **19:38** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.26

Yesu kaalaa Yerusalɛmutaamba maama-na
41 Yesuŋ kaa piɛ da nelle-i, wuɔ pãŋ tuɔ kaal
42 aa naa cira: «E! Yerusalɛmutaaŋ namaa, kuɔ naa naa suɔ kumaŋ ka fɛ̃ na hɔmmu-i nyuŋgo daayo-na, kuu naa fa. Ŋga ku fuyaa-nɛi; na siɛ gbãa suɔ-ku.
43 Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na bigãarãamba ka jo ji dii-na huɔŋga. Ba ka suuye-nɛi terni-na hiere na siɛ da muŋkormu.
44 Diiloŋ uŋ juɔ duɔ ji kor-na aa na saa hũu-ma, ba ka muonu na nelle-i aa ko-na hiere. Ba siɛ yaŋ dũŋgu diei ku gbeiniŋ.»

Yesu duɔnya niisuornintaamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-17; Marke 11.15-19; Nsãa 2.13-22)
45 Yesuŋ kãa ka suur *Diilodubuɔ-i-na da niisuornintaamba-i, wuɔ tuɔ donya-bɛi
46 aa naa tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Mi dũŋgu ka ce Diilojaaldũŋgu.*›† Ma sĩnni niɛ namaa ce-ku *cuo ba terieŋgu*‡?»
47 Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i yinni maŋ joŋ Diilodubuɔ-i-na. *Diilojigãntaamba yuntaambaŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i, a naara nelle yuntaamba-i, baa ta ba taara ba ko-yo.
48 Ŋga u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor a ce ba saa suɔ baŋ ka ce-yo dumaa da-yo ko-yo.

20

Hai moloŋo-i hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Matie 21.23-27; Marke 11.27-33)
1 Yesuŋ kãa ka tuɔ waŋ *Neldɔdɔlma-i u pigãaŋ nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, yiiŋgu naŋgu-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a naara nelle bĩncuɔŋ baa kã
2 ka cira: «Naacolŋ nuɔ, hai hãa-nuɔ hũmelle-i ŋ ta ŋ ce niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i?»
3 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei:
4 Pigãaŋ-muɔ umaŋ naa puɔraa Nsãa tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i; Diiloŋo'i naa puɔraa-yo sisɔ nelbiliemba'i naa puɔraa-yo?»
5 Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋo'i naa puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na, bige-i ciɛ na saa hũu u nelma-i?›
6 Diɛ bi hɔr-ma cira nelbiliemba'i naa puɔraa-yo, bamaŋ dii bande-i hiere, ba suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo; ba ka naŋ-ye baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ye.»
7 Baa naa ba cira: «I saa suɔ umaŋ naa puɔraa-yo.»
8 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba
(Matie 21.33-46; Marke 12.1-12)
9 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu* aa biɛ maacenciraamba jĩna-kuɔ aa kã nelle duɔ ka vaaya.
10 Tibibieŋaŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiloŋo diei maacenciraamba wulaa, wuɔ u ka hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo. Maacembiloŋo ta kã. Uŋ kãa, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o; ba saa hã-yo bĩŋkũŋgu.
11 Suontieŋo tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Ba tiraa bel ufaŋo-i a muo-yo aa gbuu tuora-yuɔ aa bir-o; ba saa hã-yo bĩŋkũŋgu.
12 U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa ba ce ba siɛi. Ba muo ufaŋo-i posol-o aa donya-yuɔ.

---

† **19:46** Isayi (Ésaïe) 56.7 ‡ **19:46** Seremi (Jérémie) 7.11 * **20:9** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 5.1.

13 Suontieŋo cira: ‹Mi ka ce niɛ?› Aa ji cira: ‹Mi ka puɔr mi bɛduɔla yaa ba wulaa; fuɔ
duɔ kã, kuniɛ sĩ ba ka kãŋ-yo.› Aa ce u biɛŋo ta kã ba wulaa.
14 Baŋ juɔ'a ba ne da u jo, ba piiye baa ba-naa wuɔ: ‹Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo.
Yaaŋ i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ kũŋgu.›
15 Ba sire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suoŋgu-na ka ko-yo.»
Yesu wuɔ cira: «Suontieŋ daa u ka ce bige-i?
16 U ka jo ji ko-ba aa hã banamba baa suoŋgu-i.»
Nuɔŋ baa cira: «Diilo baa jo baa-ma!»
17 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Mafamma da ma saa ce, baŋ nyɛgãaŋ nelma
maŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹Dũmarãambaŋ cĩinaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i›†,
nelma famma yuŋgu yaa haku-i?
18 Nuɔni maŋ da ŋ par diire a naŋ ŋ fɛrɛ kpãŋkpara daayo-na, ŋ ka kara ŋ fɛrɛ; duɔ bi par
diire naŋ nuɔni maŋ, u ka putĩɛnu-niɛ.»
19 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa pãŋ suɔ wuɔ Yesu
naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã ba yaa-i, baa ta ba taara ba bel-o huɔŋgu faŋgu-na, ŋga ba taa
ba kãalã nuɔmba-i.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Matie 22.15-22; Marke 12.13-17)

20 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, baa doŋ ta ba cumaŋ Yesu-i da ba bel-o. Baŋ puu mafamma-i,
baa ce huhurmantaamba namba kã u wulaa ka ce ba fɛrɛ nelfafaamba wuɔ sĩ ba ka gbãa
ce u piiye cãl ba bel-o hã fãamaambaa-ba-i baa-yo.
21 Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, aa ŋ sa kãalã nɛliɛŋo
baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ, ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle yaa-i kelkel.
22 Ŋga, a saa baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i
wɛi?»
23 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
24 «Hãa-miŋ warbelle mi ne.» Baa hã-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai
yuŋgu-i diɛ?»
Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»
Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»
Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre-i diɛ.»
25 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu, pãaŋ-kuŋ na hã jãmatigi-i baa-ku,
aa kumaŋ da ku waa Diiloŋ-kũŋgu-i, na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.»
26 Ba saa gbãa cure-yuɔ bel-o nuɔmba yaaŋga-na. U nel maa bir yaŋ aa naa cu ba
hɔmmu-i, baa naa ba par fĩinamma.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 22.23-33; Marke 12.18-27)

27 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Banaŋ baa kã ka gbɛ̃ Yesu-i wuɔ:
28 «Hãalãtie, *Moisi nyɛgãaŋ nelma namma hã-ye wuɔ: *‹Umaŋ duɔ ku aa yaŋ u ciɛŋo-i u
saa da biloŋo baa-yo, u hãaŋo saaya u biɛ-yo a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.›*‡
29 A ne da naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã ciɛŋo, u saa
da bisãlmba baa-yo aa ku.
30 Umaŋ cuu-yo, u biɛ ciɛŋo-i u saa da bisãlmba baa-yo, fuɔ tiraa ku aa yaŋ-yo;
31 siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma. Ba kuu dumɛi niehãi-i-na ka gbuo hiere unaa saa da
biloŋo baa ciɛŋ daayo-i.
32 Ku huoŋgu-na, fuɔ fɛrɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.

† **20:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22 ‡ **20:28** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6

33 Ba hieroŋo-na, baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, yiiŋgu maŋ kuoŋ da ba ji sire, u ka ce hai
wuoŋo-i?»
34 Yesu wuɔ cira: «Miwaaŋ daayo-na cadiile dii,
35 ŋga Diiloŋ uŋ ka fiɛl bamaŋ wuɔ nelfafaamba a sire-bɛi hiel-ba kuomba hɔlma-na
ba da ba tĩɛna u nelle-na, bafamba siɛ ji ta ba dii caamba.
36 Ba kaa waa gbula ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba; ba siɛ tiraa gbãa ku. Baŋ siire hel kuomba
hɔlma-na ba ciɛ Diiloŋ-biemba.
37 Moisi bi waaŋ kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i uŋ piiye pɛrfiɛlu maama-i kusuɔŋ-nu wuɔ
dãamu bilaa-du. U gbaraa-ma wuɔ: ‹*Abiramu Diiloŋo, *Isaki Diiloŋo, *Yakɔbu Diiloŋo!›§
38 Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo, bikuoŋ-wuoŋo sĩ. Diiloŋo wulaa nuɔmba-i hiere baa
dii cicɛ̃lma.»
39 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *ãnjĩnamma pigãataamba naŋ baa cira: «Hãalãtie, ŋ suyaa
piiyemma.»
40 Aa ba saa siɛ da ba tiraa yuu-yo baa nelma namma.

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?
(Matie 22.41-45; Marke 12.35-37)

41 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, nuɔmba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo? Ba taara ba waŋ
wuɔ niɛ dumaaŋo-na?
42 Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ waaŋ-ma gbar-ma Gbɛliɛmaŋ-nɛini-na wuɔ:
‹*Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu,
43 *aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»*›*
44 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, Davidi bĩ-yo u Tieŋo, u ce niɛ aa ce u
hãayɛ̃lŋo yoŋ?»

Yesu firiiye ãnjĩnamma pigãataamba-i
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

45 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i nuɔmba-na wuɔ:
46 «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na ta na ce *ãnjĩnamma pigãataamba temma-i, ba maacemma
saa fa: Ba hinu ba dii joŋgorbõmbõmbaa, aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ
ba jaal-ba. Da ba kã *Diilonelhãalãdũŋgu maŋ nuɔ-i, sisɔ kãlle maŋ nuɔ-i, ba taara ba
tĩɛna yaaŋ-na.
47 Da ba ce ba bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i hiere a wuo-ni, a ne da da
ba'a ba cãrã Diiloŋo-i, ba cãrã-yuɔ da agaga wuɔ nuɔmba cira bafamba faa. Kumaŋ ka
haa-bɛi ku ka balaŋ cor.»

21

Bikulciɛŋo naŋo ciɛ sãmma
(Marke 12.41-44)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ne da waamba namba dii gbeiŋa-i kekerieŋgu-na da ba hã
Diiloŋo-i.
2 Wuɔ u ne da bikulciɛŋo naŋo kãa ka dii tãmabieŋa hãi. A ne da u waa sũntieŋo.
3 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ciɛŋ daayoŋ diyaa kumaŋ, ku maaraa
banambaŋ diyaa kumaŋ hiere.
4 Bafamba paraa dii aa yaŋ boluoŋgu; ŋga ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku yaa waa u
yuŋgu-na yoŋ; kunaŋgu si dii yaŋga naŋga.»

§ **20:37** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2,6 * **20:43** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Matie 24.1-14; Marke 13.1-13)

5 Nuɔmba naŋ baa yiɛraaya ta ba piiye wuɔ: «*Diilodubuɔ daayo faa cor. Ba maa-yo baa
tãmpɛ̃fɛfɛiŋa, aa baŋ pãa bĩmbĩnni maŋ hã ba tuɔlnu-yuɔ ni bi tiraa fa cor.»
Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
6 «Naŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ku ka fara hiere hĩɛma-na!»
7 Baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, mafamma ka ce yaku-i, aa i ka ce niɛ suɔ huɔŋgu faŋgu-i?»
8 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ molo ji pira-nɛi. Nuɔmba bɔi ka ta ba jo. Umaŋ duɔ jo, u ka
cira wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i, aa tiraa
cira, miwaaŋo tĩmma hii. Baa na cu ba huoŋ-nu! Ba tãal-na.
9 Da na ji ta na da bɛrru ce terni-na hiere, aa nuɔmba ta ba cĩina ba yuntaamba-i, baa
na yaŋ korma da-na. Mafamma'i saaya ma ce igɛ̃na, ŋga miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa
huɔŋgu faŋgu-na.
10 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa.
11 Hĩɛma kaa ta ma sagalla bɔ̃mbɔ̃ŋ a naara nyulmu-i baa jarcelienumma kaa waa
terni nanni-na. Korda-bĩmbĩnni kaa ta ni hel dɔrɔ-i-na.
12 Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, ba ka bel-na ce-na kpãncɔ̃lgũɔ. Ba ka kã baa-na
*Diilonelhãalãdũnni-na ka gɛr-na aa dii-na kaso. Naŋ cuu muɔmi huoŋ-nu, yiiŋgu dii
baa yiiŋgu ba ka bel-na kã baa-na fãamaambaa-ba wulaa, baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa.
13 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i na ka da na fɛrɛ piiye kumaŋ ciɛ na ta na nyaanu-miɛ.
14 Baa na tie holle wuɔ na siɛ ji suɔ naŋ kaa piiye mamaŋ a kor.
15 Naŋ ka waŋ mamaŋ, mɛi fɛrɛ'i ka dii-ma na nunni-na. A ce dumaaŋo-na, da na waŋ-
ma, na bigãarãamba siɛ gbãa da manamma waŋ.
16 Halle na tobaa-ba-i baa na nyubaa-ba-i, baa na mɔlbaa-ba-i, baa na hãmba-i, baa na
huraamba-i, a naara na jɛ̃naamba ka dii-na na bigãarãamba nammu-na ba ko banamba
nɛi.
17 Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mɛi maama-na.
18 Ŋga, halle unaŋ yukuɔsibelle diei siɛ kar diire.
19 Da na hĩrã na kũɔma-i na ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»
(Matie 24.15-21; Marke 13.14-19)
20 «Da na ji da sorosibaa-ba cĩilãayã *Yerusalɛmu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na saaya na suɔ
wuɔ u muonumma hii tĩ.
21 Bamaŋ da ba ji waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã tãnniŋ; bamaŋ da ba ji waa
Yerusalɛmu huɔŋga-na ba hel; aa bamaŋ da ba ji waa hĩɛŋgu-na, ba baa cira ba suur nelle
huɔŋ-na.
22 Mamaŋ nyɛgãaŋ hiere Yerusalɛmu kũŋgu-na Diiloŋ-nelma-na, ma ka ce yinni fanni'i
nuɔ-i. *Isirahɛl-baambaŋ ciɛ ãmbabalma maŋ, ba ka pã ma sullu-i yinni fanni'i nuɔ-i.
23 Yiŋ daani ka huol. Kusũntaamba-i baa bientaamba-i sũlma haraa-bɛi yinni fanni-
na. Diiloŋo ka pigãaŋ Isirahɛl-baamba-i u jãyãmma-i yinni fanni'i nuɔ-i.
24 Ba ka ko banamba baa jigãmmu, aa bel banamba a pisãllã baa-ba jãmalãbaa-ba-na
hiere. *Niɛraamba ka jo ji muonu Yerusalɛmu-i aa sɛrɛ-yuɔ ce ba bãaŋgu-i.»
(Matie 24.29-35; Marke 13.24-31)
25 «Bãaŋgu kaa bir ku deŋ birma baa cɛiŋo-i baa mɔɛŋa-i hiere.* Dãmmaŋ-nuoraaŋgu siɛ
ji ta ku suɔ dumma, a ce dumaaŋo-na, nuɔmba hɔmmu kaa cu baa-ku, korma siɛ ji waa
dɛi bɛi.
26 Bĩmbĩnni maŋ dii dɔrɔ-i-na hiere, ni ka hel ni fonni-na. Nuɔmba da ba jɔguɔŋ ne
mamaŋ ka da-ba, korma ka ce ba naŋ yir.
27 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i, baŋ ka da *Moloŋ-Biɛŋo hilaa dɔrɔ-i-na baa u fɔ̃ŋgũɔ-i duherru
suuye-yuɔ u tuɔ jo.

---

* **21:25** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10; Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 32.7; Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 3.3-4.

28 Mafamma da ma ji doŋ ta ma ce, siireŋ na ta na ne u hũmelle-i, na kormaŋ-huɔŋgu piyaa.»
29 Aa naa waŋ nel daama-i pigãaŋ-ba wuɔ: «Niɛŋ *yensãaŋgu-i baa tibinni nanni-i hiere,
30 da na ji da ni duɔŋ ta ni caa fiɛlu-i, na bi suɔ kerre ifɛlle hii tĩ.
31 Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duɔŋ ta ma ce, na saaya na suɔ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu hii tĩ.
32 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku.
33 Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo dede.
34 Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ na hɔmmu yu baa ponsanniŋ-maama, baa konyɔlleŋ-maama, baa ãnjɔguɔma. Da na saa bel na fɛrɛ, yiiŋ daaku ka tugol-na.
35 Ku ka tugol nuɔmba-i hiere ŋaa kɔlluŋ tugol bĩŋwuoŋo dumaa bel-o.
36 Yaahuolo maŋ juɔŋ, vaaŋ na fɛrɛ baa Diilocãrãlle-i ku yaa u ka kãyã-nɛi na hel-yuɔ. Da na hel yaahuolo daayo-na, na gbãa yiɛra Moloŋ-Biɛŋo yaaŋga-na a piiye.»
37 Yesu taa u dii bãaŋgu-i *Diilodubuɔ-i-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i, aa tuɔ kã u cɔ *Olivi-tibinni-tãnuŋ-nu.
38 Cuo duɔ kaal, nuɔmba naar kũɔl ba-naa jo Diilodubuɔ-i-na ji ta ba nu u nelma-i.

22

Yuda suoraa Yesu-i
(Matie 26.1-5,14-16; Marke 14.1-2,10-11; Nsãa 11.45-53)

1 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋguŋ juɔ ta ku piɛ, ba bi bĩ ponsaaŋgu faŋgu yaa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i,
2 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa ta ba taara ba ko Yesu-i, ŋga ba taa ba kãalã nuɔmba-i.
3 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i, *Sitãniŋ suurii *Yuda-i-na, u yerre nande yaa Isikaro. Yuda nuŋgu waa Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na.
4 Wuɔ sire kã ba ka nunu ba-naa baa Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuɔ niyataamba yuntaamba-i, uŋ ka kãyã-bɛi dumaa ba bel Yesu-i.
5 Kuɔ gbuu dɔlnu-bɛi, baa cira ba ka hã-yo gbeiŋa.
6 Yuda wuɔ hũu-ma aa naa tuɔ ne uŋ ka da hɔfafaaŋgu maŋ ba bel Yesu-i nuɔmba baa suɔ.

Yesu puɔraa ba da ba ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i
(Matie 26.17-25; Marke 14.12-21; Nsãa 13.21-30)

7 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋguŋ juɔ hi, baŋ koŋ *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tũlmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i,
8 Yesu wuɔ waŋ baa Piɛr-i baa Nsãa-i wuɔ: «Kãaŋ na ka ce ponsaaŋgu niiwuoni-i, diɛ kã i ka wuo.»
9 Baa yuu-yo wuɔ: «I ka ce-ni hie?»
10 Wuɔ cira: «Da na ka suur nelleŋ-huɔŋga-na, na ka da naacolŋo naŋo tũyãa hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huoŋ-nu. Duɔ ka suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na suur baa-yo.
11 Da na suur, na waŋ baa dumɛllentieŋo-i wuɔ hãalãtieŋ wuɔ u pigãaŋ-na dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa-ku u wuo kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i baa u *hãalãbiemba-i.
12 U ka pigãaŋ-na dubuɔ naŋo dɔrɔ-i-na; bĩmbĩnni dii-yuɔ tĩ. Na ce niiwuoni-i kusuɔŋ-nu'i.»
13 Piɛrbaa-ba ta. Baŋ kãa ka hi, baa bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaŋ-ma dumaa. Baa ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.

(Matie 26.26-30; Marke 14.22-26; Kor. dĩɛ. 11.23-25)

14 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ jo ji tĩɛna baa u *pɔpuɔrbiemba-i.

15 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi gbuu ta mi taara mi ce ponsaaŋ daaku-i baa-na aa suɔ
suur yaahuolo-na.
16 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, da ŋ da yiɛ i da i-naa diɛ tiraa ce ponsaaŋ daaku-i ku siɛ waa bande;
ku ka waa *Diiloŋ-nelleŋ. Kuŋ donyaŋ kumaŋ kuu dii kusuɔŋ-nu'i.»
17 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na a jaal Diiloŋo-i, aa cira: «Hũyãaŋ na
nyɔŋ tɛ̃ntɛ̃ŋ.
18 Mi tũnu-nɛi, *Diiloŋ-bãaŋ da ku saa ji doŋ, mi sa ji tiraa dii duvɛ̃ŋo mi nuŋgu-na.»
19 Ku huoŋgu-na, wuɔ biɛ *buruo aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã-ba, aa cira: «Mi
kũɔma yaa-i, ma ka ce tãmmaŋ-kũŋgu na maama-na. Taa na ce miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i
mi maama ta ma ti̇ɛnu-nɛi.»
20 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i ti̇, wuɔ tiraa biɛ duvɛ̃ŋ-ciiŋga-i hã-ba aa cira: «Mi tãmma maŋ
ka kũnna na maama-na ma yaa daama ciiŋga-na. Diiloŋo ka bel u *tobisi̇fɛlɛnni-i baa ma
yaa-i.
21 Niɛŋ, umaŋ ka hel mi huoŋ-nu, uu dii ti̇ɛna tuɔ wuo baa-ye bande-i-na.
22 Ba ka ko *Moloŋ-Biɛŋo-i ninsoŋo ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa, ŋga umaŋ ka hã-ba
baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa kutieŋo-na.»
23 *Hãalãbieŋ baa doŋ ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Miɛŋo-na bande-i-na, hai moloŋo-i siɛ
ce daama temma-i?»

Hãalãbiemba-na hai moloŋo-i yuŋgu?

24 Ku huoŋgu-na, *hãalãbieŋ baa ta ba taara ba suɔ umaŋ yuŋgu ba hɔlma-na. Kuɔ ce
ijieni.
25 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Nellentaamba haa fɔ̃ŋgũɔ-i nuɔmba-na, fɔ̃ŋgɔ̃taamba ta
ba guor nuɔmba ta ba bi̇-ba nelfafaamba.
26 Ku saa saaya ku waa dumaaŋo-na namaa na wulaa. Umaŋ duɔ waa nelbuɔ-i na
hɔlma-na, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ cɛkũɔ, umaŋ duɔ waa na yuŋgu-na, kutieŋo ce u fɛrɛ
ŋaa maacembiloŋo.
27 Yaaŋ mi yuu-na nelma diei: Nuɔ baa ŋ maacembiloŋo-i hai nelbuɔ-i? Nuɔnɛi si̇ wɛi?
Ŋga mɛi dii na hɔlma-na ŋaa na maacembiloŋ muɔ.
28 Miŋ ciɛ mui̇ɛma maŋ cor hiere, na hi̇ɛrã na kũɔma-i a ti̇ɛna baa-mi.
29 Terieŋgu faŋgu-na, mi To uŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ-i dumaa, muɔmi ka bi hã-na baa-yo
dumɛi,
30 i diɛ ka waa baa i-naa mi nelle-na a tiɛ wuo aa tiɛ nyɔŋ baa i-naa. Aa na ka waa
*Isirahɛl dũnni ci̇ncieluo ni hãi-niini yuŋ-nu.»

Yesu gboya Simɔ-Piɛr wuɔ u ka ci̇ina-yuɔ
(Matie 26.31-35; Marke 14.27-31; Nsãa 13.36-38)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa Simɔ-i wuɔ: «Simɔ, ne! *Sitãni cãarã-nɛi Diiloŋo
wulaa duɔ sagalla-nɛi ne si̇ u ka gbãa hũu-na mi wulaa.
32 Ŋga mɛi cãarã Diiloŋo-i a hã nuɔŋo-i wuɔ ŋ Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu baa ku. Ŋ ka
nanna-miɛ ŋga ŋ ka bir jo. Da ŋ jo, ŋ kãyã ŋ nabaamba-i.»
33 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da ba fiɛ dii-ni kaso, ŋ ka bi da ba diyaa muɔŋo-i baa-ni. Halle da
ku fiɛ waa kuliiŋgu, mii dii ŋ huoŋ-nu.»
34 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, yaŋ ŋ fɛrɛ, muɔmɛi tũɔ-niŋ, isuɔduɔŋ daaku-na, kɔhɔldi̇ɛlãŋo siɛ
hi bu, ŋ ka ci̇ina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»
35 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa *hãalãbiemba-i hiere wuɔ: «Mi naŋ puɔraa-na aa
naa cira nɛliɛ baa biɛ gbeiŋa, nɛliɛ baa biɛ buɔra, nɛliɛ baa biɛ naatɛnni; bi̇ŋkũŋgu kaa naa
na wulaa wɛi?»
Baa cira: «E'e, ma saa ka ce.»
36 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku kũŋgu-i kuuduɔŋgu si̇: Gbeiŋ da a waa baa umaŋ, u biɛ-
ya. Buɔra duɔ waa baa umaŋ, u biɛ-yo. Aa nuɔni maŋ jigãŋga si̇ baa-ni, ŋ suor ŋ joŋgoruo-i
ŋ sãa kanaŋga.

37 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ce-yo nelbabalaŋo*›*,
ba gbɛ̃ muɔmɛi. Ma ka bi ce. Mi maama maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ-i-na, ma cemmaŋ-yiiŋgu hii.»
38 Hãalãbieŋ baa cira: «Itie, jigãmmu hãi daa tĩ.»
Yesu wuɔ cira: «Ku ka saanu.»

Yesu kuliiŋgu piɛ ku jo
(Matie 26.36-46; Marke 14.32-42)

39 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hel ta tuɔ kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na. Ba taa ba kã
koko terieŋgu faŋgu-na. U *hãalãbieŋ baa bi sire cu u huoŋ-nu.
40 Baŋ kaa hi, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Cãarãŋ Diiloŋo-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na
kuubabalaaŋgu cemma-na.»
41 Aa fuɔ wuɔ cor kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna tuɔ cãrã wuɔ:
42 «Baba, da ŋ siɛ ŋ maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa cira ŋ fer muɔ, ce-ma niŋ
taaraŋ ma ce dumaa.» [
43 Huɔŋgu faŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ jo ji carra-yuɔ a dii holle yuɔ.
44 U huɔŋgaŋ ŋa na'a ka saa waa huɔŋga dumaaŋo-na, kunaŋ kuɔ migãaŋ naara u
Diilocãrãlle-i. U cufaluŋ kuɔ ta ku kũnna ŋaa tãmma.]
45 Uŋ juɔ cãrã tĩ, wuɔ sire jo u hãalãbiemba wulaa jo ji da hɔculle ciɛ ba kor duɔfũŋ.
46 Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na duɔfũŋ? Siireŋ na ta na cãrã Diiloŋo-i bĩŋkũŋgu baa
gbãa tãal-na dii-na kuubabalaaŋgu cemma-na.»

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Nsãa 18.3-11)

47 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da nuɔmba namba jo. Yesu *hãalãbieŋ
cĩncieluo ba hãi baamba-na, baŋ taa ba bĩ umaŋ *Yuda-i, u yaa waa nuɔŋ daaba yaaŋga-
na. Baŋ juɔ hi, wuɔ piɛ duɔ pũrã Yesu-i jaal-o.
48 Yesu wuɔ cira: «Yuda, ŋ ka jaal *Moloŋ-Biɛŋo-i baa jaaluŋ daaku yaa-i a da ŋ pigãaŋ-
ba baa-yo ba bel-o kɛ?»
49 Bamaŋ waa baa Yesu-i baa suɔ suɔ fiɛfiɛ-i-na wuɔ ku huoŋgu siɛ fa. Baa yuu Yesu-i
wuɔ: «Itie, i biɛ i jigãmmu-i bɛi wɛi?»
50 Unaŋ wuɔ pãŋ biɛ u kaaŋga-i a jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo
naŋo nadietũŋgu-i a yer-ku.
51 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ dumaa, daaku ka saanu!» Aa naa kã ka bel naacolŋo tũŋgu-i a
nar-ku ku temma-i.
52 Uŋ naraa-ku, wuɔ waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *Diilodubuɔ
niyataamba yuntaamba-i, a naara bĩncuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigãmmu baa bõɛŋa
da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ.
53 Ma sĩ yinni maŋ joŋ i da i-naa Diilodubuɔ-i-na kɛ? Bige-i ciɛ na saa siɛ bel-mi terieŋgu
faŋgu-na? Fiɛfiɛ yaa namaa huɔŋgu-i, baa *Sitãni bi huɔŋgu-i; na gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-
nɛi.»

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Matie 26.57-58,69-75; Marke 14.53-54,66-72; Nsãa 18.12-18,25-27)

54 Baŋ bilaa Yesu-i, baa ta baa-yo ta ba kã baa-yo *Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-
na. Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu.
55 Uŋ kaa hi, wuɔ da nuɔmba namba yiraaŋ dãamu gõŋgũɔŋ-huɔŋga-na, wuɔ kã ka tĩɛna
baa-ba.
56 Maacembiloŋo naŋ wuɔ ne Piɛr da kelkelkel aa naa cira: «Naacolŋ daayo waa baa
Yesu-i.»
57 Piɛr wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, mɛi sa suɔ-yo.»
58 Cɛllɛ, naacolŋo naŋo da-yo, wuɔ cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ bi waa baa-ba kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ haanu, muɔ sĩ!»

---

* **22:37** Isayi (Ésaïe) 53.12

59 Kuɔ vaaya cɛllɛ, unaŋo saa hũu-ma, wuɔ cira: «Coima saa fa, naacolŋ daayo hel
*Galile; u waa baa-yo.»
60 Piɛr wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ waŋ wuɔ niɛ dumandɛ-i?» Uŋ taa u waŋ mafamma-i,
kəhəldĩɛlãŋo doŋ tuɔ bu.
61 Yesu wuɔ miɛl ne-yo. Uŋ ŋa naa gboya-yuɔ baa nelma maŋ wuɔ isuɔduɔŋ daaku-na,
kəhəldĩɛlãŋo siɛ hi bu, kɛrɛ u ka cĩina-yuɔ da i siɛi wuɔ u sa suɔ-yo† maa pãŋ tĩɛnu Piɛr-i.
62 Wuɔ hel fuoreŋ gbuu pãŋ tuɔ kaal.

Ba kãa baa Yesu-i da ba ka yuu-yo
(Matie 26.59-68; Marke 14.55-65; Nsãa 18.19-24)

63 Baŋ bilaa Yesu-i aa jĩna nuɔmba maŋ ta ba niya-yuɔ ba taa ba muo-yo aa ta ba nyɛ-
yo.
64 Baa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba muo-yo. Umaŋ duɔ muo, ba yuu-yo wuɔ: «Hai
moloŋo-i muyaa-ni? Bĩ kutieŋo yerre-i i ne!»
65 Aa ba tuoraaya-yuɔ ŋaa ba ka ko-yo.
66 Cuoŋ juɔ kaal, *Yuifu ba bĩncuɔmba-i, baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa
*ãnjĩnamma pigãataaŋ baa jãnu ba-naa aa naa ce ba jo baa-yo wuɔ ba ji ce u ãndaaŋgu-i.
67 Baŋ juɔ baa-yo, baa yuu-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i waŋ-ma baa-ye.»
Yesu wuɔ cira: «Da mi fiɛ waŋ wuɔ niɛ, na siɛ hũu-ma,
68 aa da mi yuu-na baa mamaŋ, na siɛ siɛ-mi.
69 Ŋga mamaŋ dii, *Moloŋ-Biɛŋo ka kã ka waa Itieŋo caaŋ-nu.»‡
70 Uŋ waaŋ mafamma-i, ba hieroŋo-i baa cira: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
71 Baa cira: «Ii si dii diɛ ka yuu moloŋo, miɛ fɛrɛ-i i nuɔ-ma u nuŋgu-na; wuɔ fuɔ Diiloŋ-
Biɛŋo.»

23

Ba kãa baa Yesu-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu
(Matie 27.1-2,11-14; Marke 15.1-5; Nsãa 18.28-38)

1 Ku huoŋgu-na, baa sire hiere a kã baa Yesu-i *Pilati wulaa.
2 Baŋ kaa hi, baa gbẽ Pilati-i wuɔ: «I daa naacolŋ daa u wuɔra u gbo nuɔmba-i nelle-na
wuɔ ba baa pã nampo-i a hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i. Aa cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u
ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i aa tiraa cira fuɔ nellentieŋo.»
3 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
4 Pilati wuɔ waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Mɛi
saa da cãlmuɔ naacolŋ daayo-na.»
5 Baa yagar aa naa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «U saa fa; nelgboroŋo. U duɔŋ baa-ku dii *Galile
a jo ji wuɔra gbuo *Yude-i hiere baa-ku, fiɛfiɛ-i u juɔ ji cor baa ku yaa-i *Yerusalɛmu-i-na
bande-i-na; wuɔ nuɔmba ta ba ce ba fɛrɛŋ-maama.»
6 Pilatiŋ juɔ nu ba bĩɛ Galile yerre-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naacolŋ daayo-i Galileyiɛŋo-i
wɛi?»
7 Baa cira: «Ũu, Galileyiɛŋo.» A ne da huɔŋgu faŋgu-na, *Erɔdi yaa waa Galile yuŋgu-na.
Kuɔ bi saanu u juɔ yinni fanni-na Yerusalɛmu-na. Pilati wuɔ saaŋ Yesu-i a hã-yo.
8 Erɔdi wuɔ nuɔ Yesu maama-i ku bãaŋgu cuɔ, wuɔ tuɔ taara u da u yufelle ŋga u saa ji
da-yo. Pilatiŋ juɔ saaŋ-yo hã-yo, kuɔ gbuu dɔlnu-yuɔ; wuɔ tuɔ taara u ce gbɛrɛ-wɛima fuɔ
ne.
9 Wuɔ yuu-yo baa nelma bɔi, ŋga Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ.

† **22:61** Niɛŋ 22.34. ‡ **22:69** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

10 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba waa Erɔdi terieŋgu-na gbuu ta ba kar coikãŋkarɛiŋa ba haa-yuɔ.
11 Erɔdi-i baa u sorosibaa-ba-i baa nyɛ-yo aa tuora-yuɔ da dɛi aa dii yuntaaŋ-joŋgoruo hã-yo ku da ku col-o aa bir saaŋ-yo hã Pilati-i baa-yo.
12 Erɔdi-i baa Pilati-i ba saa ta ba gbo, ŋga yiiŋgu faŋgu-na, baa pãŋ bel jĩɛru.

(Matie 27.15-26; Marke 15.6-15; Nsãa 18.39-19.16)

13 Yesuŋ birii jo, *Pilati wuɔ bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *Yuifu ba yuntaamba-i, a naara nelleŋ-nuɔmba-i
14 a ji cira: «Namɛi juɔ baa naacolŋ daayo-i ji hã-mi wuɔ u wuɔra u gbo nuɔmba-i. Mɛi yuu-yo namaa fɛrɛ-i na yufelleŋ, naŋ haa mamaŋ yuɔ mi saa da-ma yuɔ.
15 Na saa da *Erɔdiŋ birii saaŋ-yo hã-mi wɛi? Fuɔ saa bi da uŋ ciɛ kumaŋ aa ku hi u kuliiŋgu.
16 Mi ka ce ba muo-yo yoŋ aa nanna-yuɔ.»
[
17 Belle belle, *Yuifubaa da ba'a ba ce ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, Pilati nanna ba kasobiloŋo diei.]
18 Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Ko naacolŋ daayo-i aa ŋ nanna Barabasi yaa-i!»
19 Barabasi wuɔ gbuɔ nuɔmba ce ijieni nanni nelleŋ-huɔŋga-na, aa naa tiraa ko nɛliɛŋo. Baa bel-o dii-yo kaso-i-na.
20 Pilati saa tuɔ taara ba ko Yesu-i, wuɔ tiraa piiye baa-ba.
21 Baa yagar aa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»
22 Pilati wuɔ yuu-ba ku yu u bɛyufieŋa siɛi wuɔ: «U guɔlaaya hama-i? Mɛi saa da uŋ ciɛ kumaŋ aa na'a i ko-yo. Mamaŋ dii, mi ka ce ba muo-yo aa nanna-yuɔ.»
23 Baa yagar aa naa gbuu pãŋ ta ba kaasĩŋ da gbagaga wuɔ ba saaya ba gbu-yo daaŋ-nu ko-yo.
24 Baŋ kaasĩŋ dumaaŋo-na, Pilati saa gbãa duɔ yagar, wuɔ naa u hũu-ma.
25 Uŋ hũyãa-ma dumaaŋo-na, wuɔ ce ba nanna Barabasi-i, fuɔ maŋ gbuɔ nuɔmba ce ijieni-i aa tiraa ko nɛliɛŋo, aa hã-ba Yesu-i wuɔ ba kã, kumaŋ da ku ka dɔlnuŋ-bɛi, ba ce-ku yuɔ.

Yesu-i u kuliiŋ-hũmelle-na
(Matie 27.32-34; Marke 15.21-23)

26 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa biɛ baŋ ka gbuŋ-yoŋ *daaŋgu maŋ nuɔ-i a haa-ku hã-yo, aa naa ta baa-yo da ba ka ko-yo. Baŋ kãŋ hũmelle-na, baa suu baa Sirɛniyiɛŋo naŋo hilaa suoŋ-nu. Ba bĩ-yo Simɔ. Baa bel-o haa daaŋgu-i hã-yo, aa ce u cu Yesu huoŋ-nu.
27 Nuɔmba saa waa dɛi ba huoŋgu-na. Caamba bi waa ba hɔlma-na, baa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal.
28 Yesu wuɔ miɛl tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «*Yerusalɛmu caaŋ namaa, baa na kaal mɛi maama-na, taa na kaal namaa fɛrɛŋ maa-na baa na bisãlmba maa-na.
29 Na saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba kaa cira: ‹Caamba maŋ saa hoŋ da, baa bamaŋ saa fiɛ dede, ba yunni dɔlaa.›
30 Yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba kaa ta ba gbẽ tãnni-i wuɔ: ‹Ciiŋ na haa-yiɛ!› aa gbẽ tãnyieŋa-i wuɔ: ‹Suuyeŋ-yiɛ!›*
31 Da ba dii daabĩnaaŋgu-i dãamu-na, ba ka ce daakuraaŋgu fuɔ niɛ?»
32 Baa bilaa gburaŋgbotaamba namba ba hãi, baa gbonu-bɛi baa Yesu-i da ba ka ko-ba.

Yesu gbummaŋ-huɔŋgu hii
(Matie 27.35-44; Marke 15.24-41; Nsãa 19.17-27)

* **23:30** Ose (Osée) 10.8

33 Tãnyelle nande dii ba bĩ-de Yukoluoŋgu. Baŋ kaa hi tãnyelle fande-i baa gbu Yesu-i
baa gburaŋgbotaaŋ daaba-i ba hãi-i-na. Unaŋo-i u nadieŋ-na, unaŋo-i u nanyuɔŋ-nu.†
34 Baŋ gbuu-ba, Yesu wuɔ cira: «Baba, baa gãŋ baa-ba; baŋ ceŋ kumaŋ ba sa suɔ-ku.»
Sorosibaa-ba-i ba-naa nuɔ, baa ta ba taara ba calnu u joŋgorbaa-ba-i, ba saa suɔ baŋ ka
hã umaŋ aa yaŋ umaŋ. Baa naa ba ful tieŋa calnu-bɛi.‡
35 Nuɔŋ baa yiɛra ta ba fara ba ne. *Yuifu ba yuntaaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «U kuraa
banamba-i, fiɛfiɛ-i ku hii u yaa-i, u kor u fɛrɛ i ne. Duɔ kor u fɛrɛ, ku yaa i ka suɔ wuɔ
Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa ufaŋo-i.»
36 Sorosibaa baa bi ta ba nyɛ-yo aa naa hã-yo niisaarni wuɔ u nyɔŋ,§
37 aa naa cira: «Da kuɔ nuɔnɛi Yuifu ba nellentieŋ nuɔŋo-i, kor ŋ fɛrɛ i ne.»
38 Baa nyɛgãaŋ u yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Yuifu ba nellentieŋo yaa daayo.»
39 Ba naŋ gbuu gburaŋgbotaamba maŋ, unaŋ wuɔ bir gbẽ Yesu-i wuɔ: «Naŋ saa cira wuɔ
Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i wɛi? Kor ŋ fɛrɛ aa ŋ kor
miɛŋo-i kɛ!»
40 Ku saa dɔlnu u nawuoŋo-i, wuɔ tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Naŋ sa kãalã Diiloŋo-i dɛ! Ma
sĩ ii dii mulĩɛnduɔma yaa nuɔ-i baa-yo kɛ?
41 Baŋ bilaa miɛŋo-i ba ninsoŋo. Miɛ ãntaaramma'i diyaa-ye kuliiŋ daaku-na, aa fuɔ
saa bi guɔla bĩŋkũŋgu ba bel-o da ba ko-yo gbãŋgbãŋ.»
42 Aa naa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Yesu, da ŋ ji waa ŋ nellentesĩnni-na, ŋ baa yaŋ mi
maama karaanu-niɛ.»
43 Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Nyuŋgo daayo-na, ŋ ka suur baa-mi Diiloŋ-
nelle-na.»

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Nsãa 19.28-30)

44 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere da bĩntũu. Ku tĩyãa
dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
45 Kompaŋga maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãŋ taalnu ka holle-na sɔmma hãi.
46 Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: «Baba, hũu-mi.» Aa bi hũu u fɛrɛ.
47 Sorosi ba yuntieŋo naŋ uŋ daa mafamma-i, wuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa naa cira: «Coima
saa fa, naacolŋ daayo naa vii.»
48 Nuɔmba maŋ naa kãa ka ta ba ne, baŋ juɔ da-ku dumaaŋo-na, baa bir ta ba misĩrrã
ba yunni-i ba kũŋ.
49 Yesu sɔsuɔtaamba-i baa caamba maŋ naa nyaanu-yuɔ a hel *Galile-i-na kã, baa yiɛra
da yargaa ta ba fara ba ne.

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Nsãa 19.38-42)

50 Naacofɛfɛiŋo naŋo waa *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu.
Yosɛfu naa tuɔ kãalã Diiloŋo-i.
51 U nabaambaŋ ciɛ kumaŋ Yesu-i-na, u saa siɛ dii u nuŋgu-i baa-ba. U taa u hel
Arimate. Yuifu ba nelle nande'i difande-i. U taa u niya *Diiloŋ-bãaŋgu domma-i.
52 Yesuŋ kuu, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã-yuɔ. Pilati wuɔ hã-yo baa-yo.
53 Wuɔ kã ka har-o a fĩnya-yuɔ aa kã ka fuure-yuɔ cĩncorre nande-na, baa hĩɛŋ-de
tãmpẽlleŋ. Baa sa fuure moloŋo diɛ dede.
54 Yiiŋgu faŋgu waa jumayiiŋgu, Yuifu ba *yitĩɛnaŋgu naa saaya ku doŋ bãsuuruŋgu-na.
55 Caamba maŋ naa hilaa *Galile-i-na a nyaanu Yesu-i, baa cu Yosɛfu huoŋ-nu ka ne
baŋ naana dumaa.

---

† **23:33** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 53.12. ‡ **23:34** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.19 § **23:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.22

56 Baŋ kaa nanna tĩ, baa bir kũŋ da ba ka taara nantiilma baa natikolo ka kũnna-yuɔ.
Baŋ'a ba ce mafamma-i bãl, bãaŋgu suurii tĩ. Yitĩɛnaŋgu hii. Baa tĩɛna fiisa ŋaa maŋ
nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na.*

24

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-10; Marke 16.1-8; Nsãa 20.1-10)

1 *Yitĩɛnaŋgu cuo kaala-i-na,* caaŋ daaba naar kã cĩncorre-na baa natikolo-i
2 kã ka da tãmpɛ̃lle maŋ baŋ ŋa naa ce-de suu cĩncorre nuŋgu-i di bũmalãa halaŋ.
3 Ba suurii ku yaa-i, ba saa da kuloŋo-i.
4 Ba hɔŋ muɔ cu, ba'a ba ne da nuɔmba hãi, ba joŋgorbaa-ba caa da kpɛikpɛi.
5 Kor maa ta ma da-ba, baa nisĩŋ ba yammu-i. Nuɔŋ daa baa gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na
jo ji ta na taara umaŋ dii cicɛ̃lma-i bikuoŋ hɔlma-na?
6 Uu si dii bande-i, u siire hel. Uŋ taa u waŋ mamaŋ baa-na *Galile-i-na, ma tĩyãanu-nɛi
wɛi?
7 Ma sĩ uu naa cira: ‹Fuɔ ba hã nelbabalaamba baa *Moloŋ-Biɛŋo-i ba gbu-yo *daaŋ-nu
ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.›† Ma
saa waŋ wɛi?»
8 Yesu nel maa pãŋ tĩɛnu-bɛi.
9 Baa ta kũŋ ka tũnu u *hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere.
10 Caamba maŋ waa da mafamma-i ba yirɛiŋa yaa daaya: Maari maŋ taa u hel
Magidala-i-na u waa, a naara u duoŋo-i Sake nyu-i, baa Sani, a naara caamba namba.
Ba yaa daa-ma aa kã ka tũnu Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.
11 Baŋ tũɔnu-bɛi, pɔpuɔrbiemba da niɛ sĩ ba ce kɔrni; ba saa hũu-ma.
12 Piɛr wuɔ sire gbar kã cĩncorre-na ka gbĩina ne, a da kompaŋga yaa yoŋ hĩɛma-na. U
huɔŋ kaa cu, wuɔ naa wuɔ bir kũŋ.

Emawusi hũmelle-na
(Marke 16.12-13)

13 Yinduɔŋgu faŋgu-na, bamaŋ taa ba nyaanu Yesu-i, ba hãi baa sire ta ba kã nelle
nande-na, ba bĩ-de Emawusi. Di hɔlma yuu kilobaa cĩncieluo u diei temma baa
*Yerusalɛmu-i.
14 Ba taa ba piiye Yesu maama yaa-i ba kã.
15 Yesu wuɔ jo ji hi-ba ba gbonu.
16 Ba daa moloŋo-i, ŋga ba yammu cuu-yuɔ, ba saa suɔ-yo.
17 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na waŋ wuɔ niɛ?» Baa yiɛra, ba yammu gbuu vãa hiere.
18 Unaŋo-i ba taa ba bĩ-yo Kilopasi. Fuɔ wuɔ cira: «Ku ce naŋ saa nu mamaŋ ciɛ
Yerusalɛmu-i-na yiŋ daani-na wɛi?»
19 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ?»
Baa cira: «Mamaŋ daa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i, naŋ saa nu-ma wɛi? Da ŋ nu wuɔ
*Diilopɔpuɔrbiloŋo-i, u yaa waa naacolŋ daayo-i. Uŋ taa u ce mamaŋ hiere, ma taa ma
dɔlnu Diiloŋo-i aa bi ta ma dɔlnu nelbiliemba-i.
20 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa i yuntaamba hãa sorosibaa-ba-i baa-yo wuɔ
ba ko-yo. Ba bel-o gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.
21 Ii naa haa i naŋga-i u yaa nuɔ-i wuɔ u'i ka kor *Isirahɛl-baaŋ miɛŋo-i. Ŋga ba kuɔ-yo
ku yinni siɛi yaa nyuŋgo-i.
22 Caamba maŋ dii baa-ye, banamba naaraa kã cĩncorre-na, aa jo ji tiraa cu i hɔmmu-i
23 wuɔ ba saa ka da-yo. Aa tiraa cira *dɔrpɔpuɔrbiemba kaa carra-bɛi a waŋ baa-ba
wuɔ u siire hel.

---

* **23:56** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.10; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.14 * **24:1** Ku cuo kaala waa jumaansi. † **24:7** Niɛŋ 9.22; 17.25; 18.32-33.

24 Baŋ piiye dumaaŋo-na, i nabaamba namba bi sire kã ka da-ma ŋaa baŋ waaŋ-ma
dumaa. Ba saa da Yesu yufelle.»
25 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaaŋo-i, na sa gbuu suɔ ku yuŋgu. Na sa hũu nɛliɛŋ
maama donduo. Diilopɔpuɔrbiemba saa waŋ-ma baa-na wɛi?
26 Ba saa waŋ-ma wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, duɔ jo,
u ka ce sũlma aa suɔ doŋ u yuntesĩnni-i wɛi?»
27 Baŋ nyɛgãaŋ u maama maŋ Diiloŋ-nelma-na, wuɔ suur ma yaaŋga-na tuɔ waŋ-ma baa-
ba. U duɔŋ *Moisi sɛbɛbaa-ba yaa nuɔ-i ka cor baa Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i hiere,
aa baa cor ta ba kã.
28 Baŋ kaa hi Emawusi-i, Yesu wuɔ ce ŋaa u cor yaaŋ-na.
29 Ba saa hũu-ma u duɔ cor; aa naa cira: «Bãaŋgu tĩɛ tĩ, yaŋ aa ŋ haar ŋ cɔ bande.» Yesu
wuɔ haar duɔ ka cɔ baa-ba.
30 Baŋ juɔ cira ba wuo niiwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo-i aa jaal Diiloŋo-i, aa bũl-oŋ hã-ba.
31 Huɔŋgu faŋgu-na, ba yammu suɔ kaala-yuɔ baa suɔ-yo. Baŋ bi suyaa-yo terieŋgu maŋ
nuɔ-i, ba'a ba ne naa-yo.
32 Baa ta ba piiye wuɔ: «Uŋ taa u piiye Diiloŋ-sɛbɛ maama-i baa-ye hũmelle-na huɔŋgu
maŋ nuɔ-i, i hɔmmu naa gbuu fɛ̃ ŋaa ba kũɔna hũŋhĩnaŋo muɔ.»
33 Ba saa tiraa tĩɛna, baa pãŋ sire bir kã Yerusalɛmu-i-na kã ka da *hãalãbiemba maŋ
tĩyãa cĩncieluo u diei, ba tigiiŋ ba-naa, a naara ba nabaamba namba.
34 Baŋ kãa ka da bamaŋ, baa cira: «Itieŋo siire ninsoŋo, Simɔ daa-yo.»
35 Bafambaŋ bi daa mamaŋ Emawusi hũmelle-na, baa bi suur ma yaaŋga-na waŋ-ma.
Aa naa cira: «U juɔ tuɔ calnu buruo yaa i suɔ suɔ-yo.»

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

36 *Hãalãbieŋ baŋ waa ta ba piiye, ba'a ba ne da Yesu fuɔ fɛrɛ-i ba hɔlma-na. Wuɔ waŋ
baa-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
37 Korma pãŋ ta ma da-ba wuɔ sĩ *jĩna.
38 Yesu wuɔ cira: «Bige-i kormaŋ-kũŋgu fuɔ? Bige-i ciɛ na ta na dii nuharuŋgu miɛ?
39 Niɛŋ mi nammu-i baa mi gbeini-i. Muɔmɛi mi fɛrɛ! Juɔŋ na ji yiɛya-miɛ na ne. Jĩna
muɔ sĩ. Jĩna dii ŋaa fafalmu; kũɔma si dii-yuɔ, kokonni bi si dii-yuɔ, ŋga ni yaa daani
muɔmi-na.»
40 Uŋ taa u waŋ mafamma-i, wuɔ tuɔ pigãaŋ-ba u nammu-i baa u gbeini-i.
41 Ba hɔŋ muɔ gbuu fɛ̃ da yogogo, ŋga ba saa hũu-ma wuɔ u yaa-i. Baa yiɛra kar da
hãmmu! Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuuwuoŋgu dii baa-na bande-i-na wɛi?»
42 Teterieŋo naŋo waa boluoŋgu, baa hĩɛ-yo, baa biɛ-yo hã-yo.
43 Wuɔ hũu-yo wuo-yo ba yufelle-na.
44 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa-na i wuɔramma-na, ma'i sĩ
daama-i wɛi? Mi maama maŋ nyɛgãaŋ *Moisi *ãnjĩnamma-na, baa *Diilopɔpuɔrbiemba
sɛbɛbaa-ba-na a naara gbɛliɛmaŋ-nɛini-na, maa naa saaya ma ce; ma bi ciɛ.»
45 Uŋ piiye dumaaŋo-na, kuɔ kãyã-bɛi ba suɔ Diiloŋ-nelma yaaŋga-i.
46 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Baŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, ba ciɛra wuɔ: Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u saaya u ku a ce yinni hãi hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-
na u sire hel kuomba hɔlma-na
47 aa nuɔmba ka nu u maama-i nilɛiŋa-na hiere ka saa. Ba ka doŋ ta ba waŋ-ma
*Yerusalɛmu yaa nuɔ-i wuɔ nuɔmba nanna ba ciloɔbabalaŋo-i, ku yaa Diiloŋo ka ce jande
ba ãmbabalma-na hiere.
48 Mamaŋ ciɛ daama-i hiere, namɛi daa-ma, namɛi saaya na wuɔra waŋ-ma.
49 Terieŋgu faŋgu-na, mi To uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka hã-na fɔ̃ŋgũɔ maŋ, da mi kã, mi ka
saaŋ-yo hã-na. Baa na kã terieŋgu; tĩɛnaanaŋ na cie u jo igɛ̃na.»‡

‡ **24:49** Pɔpuɔr. 1.4-5

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na
(Marke 16.19-20; Pɔpuɔr. 1.9-11)

50 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ce ba hel *Yerusalɛmu-huɔŋga-na a kã Betani caaŋ-nu. Baŋ
kaa hi, wuɔ sire u nammu-i dɔrɔ tuɔ cãrã Diiloŋo-i u hã-ba.
51 Ba juɔ'a ba ne da u nyugũŋ dɔrɔ.§
52 Baa jaal-o aa naa ta kũŋ, ba hɔmmu gbuu fɛ̃ da yogogo.
53 Ba saa ta ba naa *Diilodubuɔ-i-na; ba taa ba kã ba jaal Diiloŋo-i.

§ **24:51** Niɛŋ Pɔpuɔr. 1.9.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Nsãa nuŋgu waa Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na. Duɔ tuɔ waŋ fuɔ fɛrɛŋ maama-i, u sa bĩ u yerre-i; kuniɛ u cira «*hãalãbiloŋo naŋo» (18.15), kuniɛ wuɔ «hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ» (13.23).

Sɛbɛ domma-na, u taara u cira wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-ãndaaŋgu-i, ŋga u ciɛ u fɛrɛ nɛliɛŋo jo hĩɛma-na (sap. 1). Ku huoŋgu-na, Nsãa piiye gbɛrɛ-wɛima niehãi maama. Yesu ciɛ gbɛrɛ-wɛima famma-i a pigãaŋ u sĩnni. Aa bi piiye Yesuŋ wuɔraaya suu baa nuɔmba maŋ ba maama. Ba suumaŋ kãayã nuɔmba-i dumaa baa kutaamba famba fɛrɛ-i, u nuŋgu hii-ma. *Yuifu ba yuntaambaŋ cũɔ Yesu-i dumaa, baŋ cĩinaana-yuɔ dumaa wuɔ u'i sĩ Diiloŋ-Koŋkortieŋo-i, Nsãa nuŋgu bi hii mafamma-i (sap. 2–12).

Ku huoŋgu-na, baŋ bilaa Yesu-i isuɔŋgu maŋ nuɔ-i, mamaŋ ciɛ, u suurii ma yaaŋga-na waŋ-ma: Yesuŋ diyaa nelma-i dumaa u *pɔpuɔrbiemba tũnni-na, uŋ cãarã Diiloŋo-i dumaa (sap. 13–17), baa baŋ ciɛ u ãndaaŋgu-i dumaa a ji ta ba ko-yo (sap. 18–19). Sɛbɛ periema-na, u waaŋ Yesu siremmaŋ-kũŋgu-i aa waŋ fuɔ uŋ nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i yuŋgu maŋ nuɔ-i (sap. 20–21).

Nelma ciɛ ma fɛrɛ nelbiloŋo

1 Ku domma-na, Nelma naa waa tĩ. Nelma naa waa baa Diiloŋo, aa maa naa waa Diiloŋo.
2 Ku domma-na, Nelma naa waa baa Diiloŋo.
3 Diiloŋo ciɛ ma yaa ce bĩmbĩnni-i hiere. Bĩmbĩnni maŋ ciɛ hiere, ma nuŋgu dii ni cemma-na.
4 Cicɛ̃lma waa Nelma yaa nuɔ-i. Aa cicɛ̃lma famma yaa waa nelbiliemba fitĩnuɔ-i.
5 Fitĩnuɔ uŋ juɔ, kukulma saa gbãa cie-yo.
6 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Diiloŋo saaŋ molo jo. Ba taa ba bĩ kutieŋo-i Nsãa.
7 U saaŋ-yo wuɔ u ji piiye fitĩnuɔ maama baa nuɔmba-i kumaŋ ka ce ba hũu u maama-i.
8 Ku saa ce ŋaa Nsãa yaa waa fitĩnuɔ-i dɛ! Ŋga uu naa jo duɔ ji waŋ fitĩnuɔ maama yoŋ baa nelbiliemba-i.
9 Nelma yaa waa ninsoŋ-fitĩnuɔ-i. Ma juɔ hĩɛma-na ji kaala nuɔmba yammu-i hiere.
10 Nelma waa tĩ miwaaŋo-na. Ma yaa jĩɛna miwaaŋo-i. Ŋga nelbiliemba yagaraa-ma.
11 Ma juɔ ma fɛrɛŋ nelle-na, ma nelleŋ-baamba cĩina-mɛi.
12 Ŋga banamba siyaa-ma aa hũu ma maama-i. Ma hãa kufaŋgu taamba-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i ba da ba ce Diiloŋ-bisãlmba.
13 Diiloŋ-bisãlmba famba-i ku saa ce ŋaa u huɔŋ-ba nelbiloŋ temma, ku saa bi ce ŋaa ku dɔlaanu moloŋo-i u ce u hoŋ-ba, ŋga ku dɔlaanu fuɔ fɛrɛ yaa u hoŋ-ba.
14 Nelma ciɛ ma fɛrɛ nelbiloŋo jo ji waa i hɔlma-na. I daa u fafaaŋgu-i. U waa hujantieŋo aa tiraa waa ninsowaraŋo. Fafaaŋgu faŋgu-i i To-i hãa u Bɛduɔla-i baa-ku.
15 Nsãa yaa juɔ ji tuɔ waŋ u maama-i. U taa u piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Miŋ taa mi gbɛ̃ umaŋ miɛ uu dii huoŋ-nu, u yaa daayo-i. Aa mɛi suɔ da mi hoŋ, uu naa waa tĩ; a ce dumaaŋo-na u maaraa muɔŋo-i.»
16 U ciɛ baa-ye cor. Cuobaa-baŋ kaal, u bi ce baa-ye dumɛi.
17 *Moisi yaa juɔ baa *ãnjĩnamma-i ji hã-ye, ŋga hujarre-i baa ninsoŋo-i, Yesu-Kirsa yaa juɔ baa-ni.
18 Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede. Ŋga u Bɛduɔla pigãaŋ-ye u sĩnni-i. U yaa dii tĩɛna baa-yo.

Nsãa-Batisi ãndaaŋgu-i
(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Like 3.1-18)

19 Nsãa nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku. Uŋ waa tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i, *Yuifu ba
yuntaamba maŋ waa *Yerusalɛmu-i-na, baa puɔr *Diilojigãntaamba namba-i baa
*Levitibaa-ba namba-i wuɔ ba ka yuu u sĩnni-i. Baŋ kãa ka hi, baa cira: «Naacolŋ nuɔ,
naŋ hilaa hie?»
20 Nsãa saa fuo ma diei bɛi; wuɔ cira: «Baa na ta na ne wuɔ sĩ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ
u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ muɔŋo-i, muɔ sĩ.»
21 Baa cira: «Nuɔnɛi *Eli-i wɛi?»
Nsãa wuɔ cira: «E'e, muɔ sĩ.»
Baa cira: «Nuɔnɛi *Diilopɔpuɔrbiloŋ nuɔŋo-i wɛi?»
Wuɔ cira: «E'e.»
22 Baa cira: «A naŋ hilaa hie? Nuɔmba'i puɔraa-ye; pigãaŋ-ye ŋ sĩnni-i i ka tũnu-bɛi.»
23 Nsãa wuɔ siɛ-ba baa *Isayi* ãndaaŋ daaku-i wuɔ:
«Muɔmɛi *hohuolaayaŋ *hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:*
‹Siireŋ na cãa Itieŋo hũmelle-i›.†»
24 *Farisĩɛbaa-ba waa pɔpuɔrbieŋ daaba hɔlma-na.
25 Baa cira: «Ŋ ciɛra wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ
nuɔŋo-i, aa cira Eli'i sĩ nuɔŋo-i aa tiraa cira Diilopɔpuɔrbiloŋo'i bi sĩ nuɔŋo-i; a ma bilaa
niɛ ŋ ta ŋ batiseŋ nuɔmba-i?»
26 Nsãa wuɔ cira: «Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga moloŋo naŋo dii na hɔlma-
na, na sa suɔ-yo.
27 Mi juɔ yaaŋga kufaŋgu tieŋo-na, ŋga mi saa piɛra u natãaŋgu-i.»
28 Nel daama-i hiere ma ciɛ Betani. Nsãa taa u batiseŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu'i, dii *Yurdɛ̃
bomborma-na.

Yesu yaa Diiloŋ-Tũmbiloŋo-i

29 Ku cuo kaala-i-na, Nsãa wuɔ u ne da Yesu jo u wulaa. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-Tũmbiloŋo
yaa juɔŋ daayo. U yaa piriiŋ nelbiliemba ãmbabalma-i.
30 Mi taa mi gbɛ̃ u yaa-i miɛ uu dii huoŋ-nu, ŋga u taa yaaŋga muɔŋo-na, a ce dumaaŋo-na
u maaraa-mi.
31 Mɛi saa ta mi suɔ-yo, ŋga mi juɔ ji ta mi *batiseŋ nuɔmba-i hũmma-na da mi ce
*Isirahɛl-baamba suɔ-yo.»
32 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: «Mi daa *Diiloŋ-Yalle hilaa dɔrɔ-i-na koŋhuruŋ temma
jo ji diire-yuɔ.
33 Mi saa ta mi suɔ-yo. Ŋga umaŋ puɔraa-mi wuɔ mi ji batiseŋ nuɔmba-i hũmma-na,
uu naa gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Da ŋ ji da mi Yalle hiiriiye ji diire umaŋ nuɔ-i, u yaa ka tuɔ batiseŋ
nuɔmba-i baa-de.›
34 Mi daa mafamma-i nuɔ baa mi yufelle. Mi siɛ fuo-ma: Naacolŋ daa u yaa Diiloŋ-
Biɛŋo-i.»

Bamaŋ cuu Yesu huoŋ-nu dĩɛlũɔ

35 Ku cuo kaala-i-na, Nsãa wuɔ tiraa kã baa u *hãalãbiemba hãi terduɔŋgu faŋgu-na.
36 U juɔ'a u ne da Yesu cor. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-Tũmbiloŋo yaa kãaŋ daayo!»
37 Hãalãbieŋ daabaŋ nuɔ mafamma-i, baa pãŋ ta cu Yesu huoŋ-nu.
38 Yesu wuɔ u miɛl ne ku yaa nuɔ-i, a da-ba u huoŋgu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuu dii
niɛ?»
Baa cira: «Arabi, ŋ haraa hie?» (Arabi yuŋgu yaa wuɔ hãalãtie.)
39 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ i ta, na ka suɔ-ku.» Baa kã baa-yo ka suɔ uŋ haraa kusuɔŋ-nu.
Bãaŋgu naa tɛrɛŋ tĩ, baa pãŋ perieŋ bãaŋgu boluoŋgu-i baa-yo.

---

* **1:23** ***Isayi:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo.
† **1:23** Isayi (Ésaïe) 40.3

40 Hãalãbieŋ daaba-i ba hãi-i-na, ba taa ba bĩ unaŋo-i Ãndere, Simɔ-Piɛr hãaŋo'i waa.
41 Fuɔ wuɔ ta kã mɔlŋo yaa wulaa-i igẽna ka waŋ baa-yo wuɔ: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, i daa-yo.» (Ba bĩ u yaa-i *Kirsa-i girɛkimma-na.)
42 Aa naa kã baa Simɔ-i Yesu wulaa. Yesu wuɔ ne-yo aa naa cira: «Nsãa biɛŋ nuɔ, ba bĩ-ni Simɔ; i ka tiɛ bĩ-ni fiɛfiɛ-i-na Sefasi.» (Sefasi yuŋgu yaa wuɔ tãmpẽlle.)
43 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ cira u kã *Galile. Uŋ hilaa, wuɔ suu baa naacolŋo naŋo-i ba bĩ-yo Filipu; wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «Filipu, jo i ta!»
44 Filipu taa u hel Betisada. Ba taa ba hel neduɔle baa Ãndere-i baa Piɛr hiere.
45 Ku huoŋgu-na, Filipu wuɔ bi kã ka da Natanayɛl; wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «*Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbieŋ baŋ waaŋ naacolŋo maŋ maama-i ba sɛbɛbaa-ba-na, i daa-yo. Ba bĩ-yo Yesu, Nasarɛtitaaŋ Yosɛfu biɛŋo.»
46 Natanayɛl wuɔ cira: «Niŋ huɔŋ, ŋ nuɔ ba'a bĩŋkũfafaaŋgu hilaa Nasarɛti-i-na dede wɛi?»
Filipu wuɔ cira: «Jo i ta ŋ ka da baa ŋ yufelle.»
47 Yesuŋ juɔ'a u ne da Natanayɛl jo, wuɔ cira: «*Isirahɛlyiɛŋ kerre yaa daade-i; huhurma diei maa si dii-yuɔ.»
48 Natanayɛl wuɔ yuu-yo wuɔ: «Naŋ suyaa muɔ hie?»
Yesu wuɔ cira: «Aa Filipu suɔ duɔ bĩ-ni, mii naa da-ni *yensãaŋgu yuŋgu-na.»
49 Uŋ waaŋ mafamma-i, Natanayɛl wuɔ cira: «Hãalãtie, Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, *Isirahɛl-baamba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i!»
50 Yesu wuɔ cira: «Miŋ ciɛra mi daa-ni yensãaŋgu yuŋgu-na ku'i ciɛ ŋ hũu mi nelma-i. Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ŋ ka da mamaŋ maaraa daama-i.»
51 Aa naa cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na ka da dɔrɔ puurii aa *dɔrpɔpuɔrbiemba ta ba nyugũŋ aa ta ba hiire *Moloŋ-Biɛŋo yudɔrɔ-i-na.»‡

2

Yesu birii hũmma-i kolma

1 Yesuŋ bĩɛ Filipu-i baa Natanayɛl, yiiŋgu diei cor, hãalĩŋ-yiiŋgu-na, ba ta ba jã ciɛŋo dii nelle nande-na ba bĩ-de Kana; dii dii *Galile huɔŋ-na. Yesu nyu waa kãlle fande-na
2 a naara Yesu-i baa u *hãalãbiemba-i.
3 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, ba kolma yor. Yesu nyu wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «Ba kolma* yuraa.»
4 Yesu wuɔ cira: «Nnaa, yaŋ-ma ŋ hã muɔ, ku saa hi mi wulaa yogo.»
5 Nyuŋ wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Duɔ waŋ mamaŋ baa-na, na ce-ma.»
6 A ne da bɔ̃ɛŋa naŋa waa terieŋgu-na; baa naa jĩna-yɛi ta ba dii hũmma ba saara ba fɛrɛ a saa baa *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i. A waa bɔ̃ɛŋ niediei. Di diei gbãa yu litiribaa komuɔŋa ndii temma.
7 Yesu wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Kãaŋ na ka hu hũmma na ji dii bɔ̃ɛŋ daaya yu.» Baa kã ka hu hũmma-i ji dii bɔ̃ɛŋa yu.
8 Wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Kaaŋ manamma na ka hã umaŋ niɛŋ niiwuoni-i.» Ba kaa ka hã-yo.
9 Hũmma birii kolma! Wuɔ hũu nyɔŋ, u saa suɔ maŋ hilaa kusuɔŋ-nu. Maacembiemba fuɔ ba suyaa. Wuɔ bĩ dɔrbiɛŋo-i
10 a ji tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Kolma maŋ dɔlaaŋ, ba hã nuɔmba-i ma yaa-i igẽna. Da ba ji nyɔŋ ye, ba suɔ hã-ba mamaŋ sa dɔlaaŋ. Nuɔ fuɔ, naŋ bir yaŋ kondɔdɔlma-i ji ta ŋ hã-ba baa-ma huoŋ-nu!»
11 Yesu kaaŋ ce hiŋ daama yaa-i. U ciɛ-ma Kana dii Galile mara nuɔ. U pigãaŋ u fɛrɛ pigãaŋ daama temma yaa-i u hãalãbiemba hũu u maama-i.
12 Uŋ hilaa terieŋgu-na, u kã Kafarnamu ka ce yinni cɛllɛ. U nyu waa baa-yo baa u hãmba-i a naara u hãalãbiemba-i.

‡ **1:51** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 28.12.

* **2:3** *Yuifubaa-ba taa ba fẽ ba kolma-i baa tibibieŋa naŋa ba bĩ-ya *ɛrɛsẽ. Ba bĩ ba kolma-i duvẽŋo.

Yesu duɔnya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-13; Marke 11.15-17; Like 19.45-46)

13 *Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ ta ku piɛ, Yesu wuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na.
14 Uŋ kãa, wuɔ kã ka da ba suor niimba baa tũlmba baa nɔnsɔr ba huriimba *Diilodubuɔ-i-na. Aa da bamaŋ huraaŋ gbeiŋa-i ba tĩɛnaana ba taabalebaa-ba canni-na ta ba hor gbeiŋa-i.
15 Wuɔ ce iyiemba a pãl comelle a muo-ba hiere donya-bɛi hiel-ba Diilodubuɔ-i-na baa ba niimba-i baa ba tũlmba-i hiere. Aa naa sɛ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna baa ba gbeiŋa-i.
16 Aa gbẽ bamaŋ taa ba suor nɔnsɔr ba huriimba-i wuɔ: «Biyaaŋ na huriimba-i na hiel-ba bande-i-na; baa na ce mi To dũŋgu-i gbeitaara-terieŋgu.»
17 Uŋ ciɛ mafamma-i, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diilo, mi kuye ŋ dũŋgu maama-i. Ma gbu ma ko-mi»*†, nelma faŋ maa tĩɛnu u *hãalãbiemba-i.
18 Yuifubaa baa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka ce hiŋ hama-i pigãaŋ-ye i suɔ wuɔ niŋ ciɛ mamaŋ daama-i, ba hãa-ni hũmelle-i aa ŋ suɔ ce-ma?»
19 Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Muyaanuŋ Diilodubuɔ-i, na ka da mi maa-yo yinni siɛi hɔlma-na yoŋ.»
20 Baa cira: «Baŋ maa bĩŋkũŋgu maŋ bieŋ komuɔŋa hãi baa niediei, naŋ'a naŋ ka ma-ku yinni siɛi hɔlma-na yoŋ!»
21 Yesuŋ taa u waŋ Diilodubuɔ maŋ maama-i, u yaa fuɔ fɛrɛŋ kerre-i.
22 Uŋ juɔ ku aa sire, nelma faŋ maa tĩɛnu u *hãalãbiemba-i; baa pãŋ hũu mamaŋ nyɛgãaŋ hiere Diiloŋ-nelma-na baa Yesuŋ waaŋ mamaŋ hiere.

Yesu suɔ nelbiliemba kusũnni-i

23 Yesuŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, u ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu yinni-na. A ce dumaaŋo-na, nuɔmba maŋ daa gbɛrɛ-wɛiŋ daama-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu u maama-i.
24 Ŋga Yesu naa konnu-bɛi, a ce u saa haa u naŋga bɛi.
25 Fuɔ fɛrɛ taa u suɔ nelbiloŋo kusũŋgu-i, u saa waa duɔ ka yuu moloŋo wuɔ mɛlŋo dii niɛ?

3

A hoŋ fɛlɛmma

1 *Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa ba taa ba bĩ-yo Nikodɛmu; u waa *Yuifu ba yuntieŋo.
2 Isuɔŋgu naŋgu-na, wuɔ sire kã Yesu wulaa ka cira: «Hãalãtie, i suyaa yiɛ nuɔŋo-i Diiloŋo'i puɔraa-ni baa u nelma-i; ni ma'i sĩ niŋ ceŋ gbɛrɛ-wɛima maŋ daama-i, nel-gbãŋgbãlãaŋ siɛ gbãa ce-ma.»
3 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umaŋ duɔ saa puma hoŋ fɛlɛmma, kutieŋo yufelle siɛ gbãa haa *Diiloŋ-nelle-na.»
4 Nikodɛmu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nɛliɛŋo maŋ vãa tĩ, u ce niɛ gbãa puma hoŋ fɛlɛmma-i? U gbãa bir suur u nyu kusũŋgu-na u tiraa hoŋ-yo wɛi?»
5 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umaŋ duɔ saa hoŋ hũmma-na baa *Diiloŋ-Yalle-na, kutieŋo siɛ gbãa suur Diiloŋ-nelle-na.
6 Da ŋ hoŋ nelbiloŋ homma-i, nelbiloŋ huɔŋga'i waaŋ-niɛ, da ŋ bi hoŋ Diiloŋ-Yalleŋ homma-i, Diiloŋ-Yalleŋ huɔŋga'i waaŋ-niɛ.
7 Miŋ ciɛra na puma hoŋ fɛlɛmma-i, baa yaŋ ma cu ŋ huɔŋga-i.
8 Ŋ saa da, terieŋgu maŋ da ku dɔlnu fafalmu-i mu sire; da ŋ ji cira ŋ suɔ, ŋ da mu du; ŋ siɛ suɔ muŋ hilaa kusuɔŋ-nu, ŋ siɛ bi tiraa suɔ muŋ kãŋ kusuɔŋ-nu. Bamaŋ huɔŋ Diiloŋ-Yalle homma-i baa dii dumɛi.»
9 Nikodɛmu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nel daama gbãa ce niɛ ce?»

† **2:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.10

10 Yesu wuɔ cira: «Ŋ siɛ suɔ wuɔ nelpigãatieŋ nuɔ *Isirahɛl-na, nel daama ciɛ niɛ yar-ni
suɔma?
11 Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Iŋ suɔ mamaŋ, i piiye ma yaa-i; aa iŋ daa mamaŋ, i
waŋ ma yaa-i aa na sa taara na hũu-ma.
12 Nelma maŋ ciɛŋ hĩɛma-na bande-i-na, da mi waŋ-ma na sa hũu-ma, na ka ce niɛ gbãa
hũu dɔr-maama-i mi wulaa?
13 Molo saa kã dɔrɔ-i-na dede, da ku saa waa *Moloŋ-Biɛŋo yaa-i. U yaa hilaa dɔrɔ-i-na
jo.
14 *Moisi naŋ haa kɔvɛ̃lluŋ-jĩɛŋo-i daaŋgu-na dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na, ba ka bi haa
Moloŋ-Biɛŋo-i daaŋgu-na dumɛi.
15 Ku yaa bamaŋ hũyãa u maama-i, ba ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
16 Na saa da, nelbiliemba maama gbuu silaa dɔlnu Diiloŋo-i u naa u hã-ba u Bɛduɔla-i
wuɔ umaŋ duɔ hũu u maama-i, kutieŋo baa ka caa, ŋga u da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede.
17 Diiloŋo saa saaŋ u Biɛŋo jo hĩɛma-na duɔ ji kɔsuɔŋ nelbiliemba-i, ŋga u saaŋ-yo wuɔ
u ji kor-ba.
18 Umaŋ duɔ hũu Diiloŋ-Biɛŋo maama-i, ba sa ka yuu kutieŋo-i baa wɛima. Ŋga umaŋ
duɔ saa hũu-ma, kumaŋ ciɛ u saa hũu Diiloŋ-Bɛduɔla maama-i, Diiloŋo ka gãŋ baa-yo.
19 Kumaŋ juɔ baa kufaŋgu-i ku yaa daaku: Fitĩnuɔ juɔ miwaaŋo-na, ŋga nelbiliemba
ciluɔŋ balaaŋ dumaaŋo-na, ba bir yaŋ aa par kukulma.
20 Nɛliɛŋo maŋ duɔ tuɔ ce kuubabalaaŋgu-i, cecerma sa dɔlnu-yuɔ. U sa taara u carra
wuɔ ba ka da u ciləbabalaŋo-i.
21 Ŋga nelfɛfɛiŋo sa fuo; u ce u wɛima-i hiere cecerma-na wuɔ nuɔmba da uŋ ceŋ
Diiloŋo huɔŋga-i dumaa.»

Nsãa taara duɔ yaŋ terieŋgu-i hã Yesu

22 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji kã *Yude baa u *hãalãbiemba-i ka tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i.
23 *Nsãa waa terieŋgu naŋgu-na bi tuɔ batiseŋ. Ba bĩ terieŋgu faŋgu-i Ayinɔ. Kuu dii
Salimu caaŋ-nu. Hũmma waa bɔi terieŋgu-na ku'i ciɛ Nsãa wuɔ kã ka waa terieŋgu-na.
24 Huɔŋgu faŋgu-na, ba saa naa hi dii-yo kaso-i-na yogo.
25 Yiiŋgu naŋgu-na, u hãalãbiemba namba ji ta ba fanu ba-naa baa *Yuifuyiɛŋo naŋo-i
nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ migãaŋ ŋ fɛrɛ dumaa a saanu baa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i.
26 Baa kã ka gbɛ̃ Nsãa-i wuɔ: «Hãalãtie, niŋ waaŋ naacolŋo maŋ maama-i baa-ye;
umaŋ waa baa-ni dii *Yurdɛ̃ bomborma namma-na, u duɔŋ tuɔ batiseŋ nuɔmba-i, a ce
dumaaŋo-na nuɔmba-i hiere ba kã fuɔ yaa wulaa-i.»
27 Nsãa wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Diiloŋ duɔ saa hã-ni baa kumaŋ, ŋ siɛ gbãa da-ku.
28 Namaa fɛrɛ-i mi waaŋ-ma na yufelleŋ miɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ muɔŋo-i, ŋga u puɔraa muɔmi da mi jo u yaaŋ-na yoŋ.»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ da
ŋ ta ŋ jã ciɛŋo, ŋ huɔŋga gbuu fɛ̃ da yogogo wuɔ ŋ ka da hũnyɔmma. Ŋ jĩɛŋ duɔ ne da ŋ
huɔŋga fĩɛ, ŋ bi da fuɔ kaaŋga fĩɛ. Muɔ mii dii ŋaa dɔrbiɛŋo jĩɛŋo'i baa-mi; mi huɔŋga fĩɛ
gbarnu.
30 Ku saaya kunaŋgu ta ku suur-yuɔ ku naara aa kunaŋgu cɛr ta ku hel muɔmi-na.
31 «Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yuŋ-nu. Umaŋ duɔ hoŋ hĩɛma-na,
hĩɛmaŋ-wuoŋo, u waŋ hĩɛmaŋ-tĩmma. Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba
yuŋ-nu.
32 Uŋ daa mamaŋ baa uŋ nuɔ mamaŋ, u waŋ ma yaa-i, ŋga molo sa hũu u nelma-i.
33 Umaŋ duɔ hũu u nelma-i, kutieŋo pigãaŋ wuɔ Diiloŋo waŋ ninsoŋo.
34 Na saa da, Diiloŋ uŋ puɔraa umaŋ, u yuu kutieŋo huɔŋga-i baa u *Yalle-i, a ce
dumaaŋo-na u waŋ Diiloŋ-nelma.
35 Bɛpolŋo maama dɔlnu Tuoŋo-i a ce Tuoŋo diyaa wɛima-i hiere u naŋ-na.

36 Umaŋ duɔ hũu Bɛpolŋo maama-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu Bɛpolŋo maama-i, u siɛ da cicɛ̃lŋ daama-i aa Diiloŋo tiraa gãŋ baa-yo.»

4

Yesu cãarã hũmma Samaricɛŋo naŋo wulaa

1 Nuɔmbaŋ kãŋ Yesu tuɔ *batiseŋ-ba, ba kã ka tũnu *Farisĩɛbaa-ba-i wuɔ Yesu da nuɔmba u batiseŋ u yaŋ Nsãa-i.
2 A ne da fuɔ saa tuɔ batiseŋ-ba u fɛrɛ, u *hãalãbiemba'i taa ba batiseŋ-ba.
3 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, wuɔ sire *Yude-i-na a bir tuɔ kã *Galile-i-na.
4 Uu naa saaya u karnu *Samari-i cor.
5 Uŋ kãa ka hi tuɔ karnu, wuɔ kã ka suur nelle nande-na ba bĩ-de Sikaar. Dii dii Yosɛfu suoŋgu caaŋ-nu. Suoŋgu faŋgu-i *Yakɔbu yaa hãa Yosɛfu-i baa-ku.*
6 Yakɔbu kɔlɛŋo waa kusuɔŋ-nu'i. Yesuŋ wuɔyaa mulĩɛŋ dumaaŋo-na, wuɔ tĩɛna kɔlɛŋ daayo nuŋgu-na tuɔ fiisa. Bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ.
7 Samaricɛŋo naŋo jo duɔ ji hu hũmma. Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ sa hã-mi hũmma namma mi nyɔŋ wɛi?»
8 A ne da u hãalãbiemba naa kã nelleŋ-huɔŋ-na da ba ka sãa niiwuoni.
9 Ciɛŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Ma sĩ *Yuifuyiɛŋ nuɔ kɛ? A bige-i ciɛ ŋ ta ŋ cãrã hũmma-i *Samariyiɛŋ muɔmi wulaa?» Ninsie ninsie, Yuifubaa-ba saa ta ba siɛ ba ce wɛima baa Samaritaamba-i.
10 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ ŋ taa ŋ suɔ Diiloŋ-caluɔ-i aa suɔ umaŋ cãarãŋ hũmma-i ŋ wulaa, nuɔnɛi naa bir cãrã u wulaa aa uu naa hã-ni cicɛ̃lmaŋ-hũmma.»
11 Ciɛŋ wuɔ cira: «Kɔlɛŋo-i filofilo dumandɛ-i-na aa kɔlɛncaŋga bi sĩ baa nuɔ, naŋ ka da kufaŋgu cicɛ̃lmaŋ-hũmma-i hie a hã muɔ baa-ma?
12 I bĩncɔiŋo-i Yakɔbu yaa birii kɔlɛŋ daayo-i hã-ye, fuɔ fɛrɛ nyuɔŋ u hũmma-i, u bisãlmba sire nyɔŋ-ma baa ba muɔru-i hiere. Naŋ ne wuɔ sĩ naŋ maaraa Yakɔbu-i wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nyɔŋ hũŋ daama-i, hũŋkuɔsĩnni ka tiraa bir bel-o.
14 Ŋga muɔ da mi hã umaŋ mi hũmma-i u nyɔŋ, ma ka ce hũnfoele kutieŋo huɔŋga-na, aa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede ma'i ka ta ma hel hũnfoele fande-na, a ce dumaaŋo-na hũŋkuɔsĩnni cɛraa ni ji bel-o.»
15 Ciɛŋ wuɔ: «Hã muɔ hũmma famma-i hũŋkuɔsĩnni baa ji tiraa bel-mi aa mi baa ji tiraa jo bande-i-na wuɔ mi ji hu hũmma.»
16 Yesu wuɔ: «Kã ŋ ka bĩ ŋ bɔlɔ-i na jo.»
17 Ciɛŋ wuɔ: «Bɔlŋo si dii baa-mi.»
Yesu wuɔ: «Ma dɔlaa-ni!
18 Ŋ tĩɛnaana baa bibɛmba ndii cor tĩ. Aa niŋ yeŋ baa umaŋ fiɛfiɛ-i-na, ŋ bɔlɔ-i sĩ. Ŋ saa kar coima.»
19 Uŋ waaŋ mafamma-i, ciɛŋ wuɔ: «Ku biyaa ŋaa nuɔŋo-i *Diilopɔpuɔrbiloŋ nuɔ.»
20 Aa naa cira: «Yaŋ mi yuu-ni nelma diei: Samari-bĩncuɔmba siire jaal Diiloŋo-i tãnuŋ daaku yaa nuɔ-i, bige-i ciɛ Yuifubaa namaaŋo-i na'a Diilojaalterieŋgu dii *Yerusalɛmu?»
21 Yesu wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na siɛ ji tiraa ta na jaal i To-i Diiloŋo-i tãnuŋ daaku-na, na siɛ bi ji tiraa ta na jaal-o Yerusalɛmu-i-na.
22 Samaritaaŋ namaaŋo-i na sa suɔ naŋ jaal umaŋ, a ne da Yuifubaa miɛŋo-i, Koŋkortieŋo hilaa miɛmɛi nuɔ-i, a ce dumaaŋo-na i suɔ iŋ jaal umaŋ.
23 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, *Diiloŋ-Yalle ka ce ninsoŋ-Diilojaaltaamba ta ba jaal i To-i Diiloŋo-i baa huɔŋga diei. Yiiŋgu faŋgu hii tĩ yɛrɛ. I To-i Diiloŋo-i taara ba ta ba jaal-o dumɛi.

---

* **4:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 33.19; Yosuwe (Josué) 24.32.

24 Diiloŋo-i molo sa da-yo; bamaŋ jaalaaŋ-yoŋ ba saaya ba ta ba jaal-o baa huɔŋga diei,
aa ba yaŋ u *Yalle dii-ba hũmelle-na.»
25 Ciɛŋ wuɔ: «Mi suyaa miɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u
ka jo. Ba bĩ u yaa-i *Kirsa-i. Duɔ jo, u ka waŋ ma yaaŋga-i hiere baa-ye.»
26 Yesu wuɔ: «Niŋ gbɛ̃ŋ umaŋ, u yaa piiyeŋ baa-ni daayo-i.»
27 Uŋ taa u waŋ mafamma-i, u hãalãbiemba jo ji ta ba yiɛra.
Baŋ juɔ ji da u piiye baa ciɛŋ daayo-i, kuɔ cu ba hɔmmu-i. Ŋga molo saa siɛ duɔ yuu-yo
wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ piiye baa ciɛŋ daayo-i? Ŋ'a u ce bige-i hã-ni?»
28 Ciɛŋ wuɔ yaŋ u bũnaŋga-i aa naa gbar kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tuɔ piiye baa nuɔmba-i
wuɔ:
29 «Juɔŋ i ta na ka da, ma miŋ siire ce mamaŋ hiere, naacolŋo naŋo waaŋ-ma baa-mi.
Ku biyaa ŋaa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ.»
30 Nuɔŋ baa hel kã Yesu wulaa.
31 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba waa ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u wuo niiwuoni-i.
32 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi daa niiwuoni nanni da mi wuo ŋga namaa na sa suɔ
niiwuoni fanni-i.»
33 Hãalãbieŋ baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku ce molo juɔ baa niiwuoni ji hã-yo wɛi?»
34 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ puɔraa-mi, da mi gbãa ce u huɔŋga-i, a ce u maacemma ka bãl,
mɛi niiwuoni yaa nifanni-i.
35 Ma sĩ namaa fɛrɛ-i da na ce na ta na piiye wuɔ dĩmma ce caamba naa aa ba suɔ
kar-ma kɛ? Ciiriiŋ na yunni-i na ne; nuɔmba maŋ juɔŋ, baa dii ŋaa dĩmma maŋ vãa hi
karma.
36 Umaŋ karaaŋ dĩmma-i u ka da u cufaluŋgu sullu-i aa uŋ karaa dĩmma maŋ, ma ka
kã Diiloŋ-nelleŋ. A ce dumaaŋo-na, umaŋ duuŋ baa umaŋ karaaŋ, ba hɔfɛ̃lle-i diiduɔle.
37 Da ba cira: ‹Unaŋo-i duuŋ aa unaa kar› ba saa kar coima.
38 Suoŋgu maŋ namaa saa kũ-ku, mi puɔraa na ka ta na ka kufaŋgu dĩmma yaa-i.
Banamba'i kũɔ-ku cufal, aa namaa kã ka ta na ka ku dĩmma-i.»
39 Ciɛŋ uŋ tũɔnu nuɔmba-i wuɔ uŋ siire ce mamaŋ hiere Yesu waaŋ-ma baa-yo, ba
fɔ̃ŋgũɔ hũu Yesu maama-i nelle fande-na.
40 A ce dumaaŋo-na, baŋ juɔ ji da-yo, baa cãrã-yuɔ wuɔ u tĩɛna baa-ba. Yesu wuɔ tĩɛna
ce yinni hãi
41 a piiye baa-ba u fɛrɛ.
Uŋ ciɛ mafamma-i, nuɔmba bɔi tiraa hũu u maama-i naara.
42 Baa ta ba piiye baa ciɛŋo-i wuɔ: «Iŋ nuɔ naŋ nelma-i aa jo ji nu fuɔ maama-i a suɔ
wuɔ u yaa miwaaŋo koŋkortieŋo-i kelkel, ku yaa kãyã-yiɛ i hũu u maama-i.»

Yesu siire nelbuɔ naŋ biɛŋo

43 Yesuŋ siire Sikaar-na, wuɔ cor baa u hũmelle-i tuɔ kã *Galile-i-na.
44 Fuɔ fɛrɛ wuɔ waaŋ-ma wuɔ: «Ba sa kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i u fɛrɛŋ nelle-na.»
45 Uŋ kaa hi Galile-i, Galiletaaŋ baa gbuu bel-o da fafamma. Baŋ ŋa naa kã
*Yerusalɛmu-i-na *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-na, ba daa uŋ ciɛ mamaŋ hiere, ku'i ciɛ
uŋ kãa ba terieŋgu-na, ba suɔ u belma.
46 Ku huoŋgu-na, wuɔ ji tiraa kã Kana-i-na uŋ ŋa naŋ birii hũmma-i kolma-i kusuɔŋ-nu.
A ne da fãamaaŋo naŋo biɛŋo taa u jaŋ. U waa Kafarnamu.
47 Tuoŋ uŋ juɔ nu wuɔ Yesu hilaa *Yude-i-na jo Galile-i-na, wuɔ kã ka cãrã-yuɔ wuɔ u
ce jande aa u kã baa-yo Kafarnamu-i-na ka sire u biɛŋo-i hã-yo, kɛrɛ jarma cɔraanu-yuɔ
cor.
48 Yesu wuɔ cira: «Ku ce ŋaa da na saa da gbɛrɛ-i baa na yufelle-i na sa hũu-ma wɛi?»
49 Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, jande baa sɛrɛ. Da ŋ sɛrɛ, mi biɛŋo ka ku.»
50 Yesu wuɔ cira: «Bir ŋ kũŋ, ŋ biɛŋo siire.»
Naacolŋ wuɔ bi hũu-ma aa naa bir tuɔ kũŋ.

51 Uŋ kãŋ hũmelle-na, wuɔ suu baa u maacembiemba jo u wulaa. Wuɔ yuu-ba. Baa cira: «ŋ biɛŋo siire, i taa i kã diɛ ka waŋ ma yaa baa-ni.»
52 Wuɔ yuu-ba wuɔ: «U siire yaku-i?»
Baa cira: «U siire cicuɔŋ-nu, bãaŋgu naa ciɛl yuhuɔŋga-na cɛllɛ.»
53 Tuoŋ wuɔ bi ne da huɔŋgu bi faŋgu'i nuɔ-i Yesu naa gbɛ̃-yo wuɔ u biɛŋo siire. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, fuɔ baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere baa pãŋ hũu Yesu maama-i.
54 Yesuŋ hilaa Yude-i-na bir kã Galile-i-na, u gbɛrɛ daayo yaa ciɛ ba ce ba hãi terieŋgu faŋgu-na.

5

Yesu siire murgu naŋo

1 Ku huoŋgu-na, *Yuifubaa-ba ji ta ba ce ba ponsaaŋgu naŋgu-i *Yerusalɛmu-i-na. Yesu wuɔ kã.
2 A ne da Tũlŋ-dumɛlle* caaŋgu-na hũnfuoŋgu naŋgu dii, ba bĩ-ku ebiremma-na «Bɛtisata»†. Gbuganni ndii waa cĩilã-kuɔ.
3-4 [*Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo waa tuɔ jo u sagalla hũmma-i hũnfuoŋ daaku-na. Duɔ sagalla-mɛi, jɛiŋo maŋ duɔ gbãa suur igɛ̃na, u jarŋ da ma fiɛ kuola niɛ niɛ, fafalmu pãŋ da-yuɔ.] A ce dumaaŋo-na, jaamba bɔi waa terieŋgu-na ta ba cɔrɔ gbugaŋ daani-na [ba cie hũmma sagallamma-i]: Yiriemba waa, cisɛduɔlbaa-ba waa a naara murgubaa-ba bi waa.
5 Unaŋo waa ba hɔlma-na, uŋ gaala jarma-na, ku bieŋ komorre baa cĩncieluo niisiɛi waa belle fande-na.
6 Yesuŋ kãa ka da u gaala, aa nu wuɔ u bãaŋgu cuɔ jarma-na, wuɔ yuu-yo wuɔ: «ŋ taara ŋ sire wɛi?»
7 Jɛiŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, hũŋ da ma sagalla, mi siɛ da molo dii-mi; muɔ da mi namallã da mi ka suur dii huɔŋgu-na, unaa ta yaaŋga miɛ suur. Mi ce-ma niɛ?»
8 Yesu wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ figĩiŋgu-i ŋ kũŋ.»
9 Terduɔŋgu faŋgu-na, fafalmu pãŋ da naacolŋo-na. Wuɔ sire biɛ u figĩiŋgu-i tuɔ kũŋ. A ne da yiiŋgu faŋgu waa *yitĩɛnaŋgu.
10 Yuifu ba yuntaambaŋ daa u tũyãa figĩiŋgu-i, baa ta ba waŋ baa-yo wuɔ: «ŋ saa suɔ wuɔ nyuŋgo-i yitĩɛnaŋgu wɛi? Bige-i ciɛ ŋ sire biɛ figĩiŋgu tũu?»
11 Naacolŋ wuɔ: «Umaŋ siire-miɛ u yaa ciɛra mi biɛ mi figĩiŋgu-i kũŋ.»
12 Baa cira: «Hai moloŋo-i ufaŋo-i?»
13 Naacolŋo yiɛra bege! U sa suɔ Yesu-i duɔ pigãaŋ-yo. A ne da nuɔmba naa maara cor. Yesu baala ba hɔlma-na.
14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji da naacolŋo-i *Diilodubuɔ-i-na. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Nuɔnɛi daani yeryer fiɛfiɛ-i-na, da ŋ'a ŋ sa taara wɛima namma da-ni mamaŋ balaaŋ yaŋ dĩɛlã-maaŋ daama-i, baa tiraa ŋ cãl Diiloŋo-i.»
15 Naacolŋ wuɔ kã ka waŋ baa Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ naacolŋ daayo yaa naa sire-yuɔ u jarma-na.
16 Yuifu ba yuntaaŋ baa sire ku yaa nuɔ-i a cõ Yesu-i wuɔ u ciɛ niɛ sire moloŋo yitĩɛnaŋgu-na?
17 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi biyaa mi to-maama. Mi To sa nanna yiiŋgu baa u maacemma-i.»
18 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yuifu ba yuntaaŋ baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa komma, wuɔ u saa kãŋ yitĩɛnaŋgu-i aa tiraa cira Diiloŋo-i fuɔ tohoiŋo; dumaaŋo-na, u saa u fɛrɛ baa Diiloŋo-i.

---

* **5:2** Baa naa ma koko dii Yerusalɛmu-i huɔŋga aa hiel dumiɛŋa. Dumiɛŋa faŋa-i yirɛiŋa waa-yiɛ. Dimaŋ daade-i ba taa ba bĩ-de Tũlŋ-dumɛlle. † **5:2** «Bɛtisata» yuŋgu yaa wuɔ «hujarreŋ-dũnni».

19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bɛpolŋo siɛ gbãa da dumaa u
tuɔ ce. U ne Tuoŋo yaa-i aa tuɔ ce. Tuoŋ uŋ ceŋ mamaŋ, Bɛpolŋo bi ce ma yaa-i.
20 Bɛpolŋo maama dɔlnu Tuoŋo-i, u yaa pigãaŋ-yoŋ u maacemma-i u tuɔ ce. U ka
pigãaŋ-yo mamaŋ maaraa daama-i a ce-na gbɛrɛ.
21 Tuoŋ uŋ pĩŋ bikuomba-i dumaa ba sire, Bɛpolŋ duɔ tuɔ taara umaŋ waa u gbeini-na
u sire-yuɔ dumɛi.
22 Aa Tuoŋo sa ce moloŋ ãndaaŋgu, u yaaŋ ãndacelle-i hã Bɛpolŋo yaa-i,
23 ku yaa nuɔmba ka ta ba kãŋ-yo ŋaa baŋ kãŋ Tuoŋo-i dumaa. Umaŋ duɔ u sa kãŋ
Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u sa kãŋ u To maŋ puɔraa-yo.
24 «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ
nu mi nelma-i aa haa u naŋga mi To-i-na, kutieŋo daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ. Ba
siɛ ka yuu-yo baa wɛima. Kuu dii ŋaa kutieŋo kuu tĩ aa sire.
25 Yaaŋ mi tũnu-nɛi: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bikuomba ka nu Diiloŋ-Biɛŋo piiye. Ku yiiŋgu
hii tĩ yɛrɛ. Umaŋ duɔ nu u nuŋgu-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ siɛ ji tĩ dede.
26 Cicɛ̃lmaŋ yeŋ baa Tuoŋo-i dumaa u tuɔ hã nuɔmba-i baa-ma, u bi hãa Bɛpolŋo-i baa-
ma dumɛi u tuɔ hã-ba.
27 Aa u birii ãndacelle-i hã Bɛpolŋo yaa baa-de wuɔ u yaa *Moloŋ-Biɛŋo-i.
28 Baa na yaŋ ma ce-na gbɛrɛ. Na saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bamaŋ suurii hĩɛma-na
ba ka nu Moloŋ-Biɛŋo piiye.
29 Da ba ji nu u piiye, ba ka sire hel cĩncuɔŋa-na. Bamaŋ taa ba ce ãnfafamma-i ba ka
kã Diiloŋ-nelleŋ, ŋga bamaŋ taa ba ce kuubabalaaŋgu-i ba ka kã dãamu-na.
30 Mɛi siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu mi fɛrɛ. Baŋ ciɛra mi gɛr dumaa, mi gɛr dumɛi. Mi sa ce
kumaŋ dɔlaanu muɔ, umaŋ puɔraa-mi, mi ce fuɔ kuudɔlnuŋgu'i. Terieŋgu faŋgu-na, mi
gbãa cira mi suɔ gɛrma.
31 «Kuɔ muɔmɛi taa mi waŋ mi maama-i mi fɛrɛ, yuŋgu naa saa waa mi nelma-na.
32 Ŋga unaŋo-i waaŋ-maŋ, aa mi suyaa miɛ u waŋ ma yaaŋga yaa-i.
33 Ma sĩ na puɔraa nuɔmba Nsãa wulaa wuɔ ba ka yuure mi sĩnni-i kɛ? Baŋ kãa, Nsãa
saa ka fuo ninsoŋo-i bɛi.
34 Uŋ waaŋ mamaŋ baa-ba mi maama-na, ma sa kãyã muɔ, ma kãyã namɛi. Mi waŋ
mafamma-i da mi kor namɛi.
35 Nsãa waa ŋaa fitĩnuɔ na hɔlma-na, na hũyãa-ma ce na bãaŋgu-i cɛllɛ yoŋ baa-yo.
36 A ne da mɛi maaraa Nsãa-i. Mi Toŋ hãa-mi maacemma maŋ mi ta mi ce, ma yaa
pigãaŋ mi sĩnni-i aa ma yaa bi pigãaŋ wuɔ mi To yaa puɔraa-mi.
37 Aa umaŋ puɔraa-mi, u bi bĩ mi yefafalle. Ŋga na saa nu u yalle-i dede, na saa bi da u
yufelle dede.
38 Uŋ puɔraa umaŋ, naŋ'a na saa hũu u nelma-i, na ce niɛ aa gbãa hũu fuɔ maama-i?
39 Na suyaa wuɔ cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede ma da Diiloŋ-nelma yaa nuɔ-i, ku'i ciɛ na vaa
na fɛrɛ baa ma kalamma-i. A ne da ma yaa bi piiyeŋ mɛi maama-i
40 aa na sa taara na cu mi huoŋ-nu a ji kor.
41 «Mi sa taara nuɔmba dɔl-mi.
42 Mi suɔ-na. Mi suyaa miɛ Diiloŋo maama sa dɔlnu-nɛi.
43 Mi juɔ mi To yerreŋ aa na sa taara na da mi yufelle. Ŋga moloŋ duɔ jo u fɛrɛŋ jomma,
na sire ta na gbar na nyaanu-yuɔ.
44 Namaa naŋ birii yaŋ Diiloŋo-i aa ta na taara nelbiliemba'i dɔl-na, na ka ce niɛ gbãa
hũu u maama-i?
45 Baa na da niɛ sĩ muɔmɛi kaa cãl-na mi To terieŋgu-na; muɔ sĩ. Naŋ haa na naŋga-i
*Moisi maŋ nuɔ-i, u yaa ka cãlãaŋ-naŋ.
46 Na saa da, Moisi nyɛgãaŋ mɛi maama'i u sɛbɛ-i-na. Kuɔ naa naa hũu u maama-i, naa
naa bi hũu mɛi maama-i.
47 Ŋga naŋ'a na saa hũu uŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, na ka ce niɛ gbãa hũu mɛi nelma-i?»

6

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Like 9.10-17)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã *Galile dalaŋga yiɛŋgu naŋgu-na; ba bi bĩ dalaŋga faŋga-i
Tiberiyadi-dalaŋga.
2 Uŋ taa u ce himma-i u sire jaamba-i dumaaŋo-na, nuɔŋ baa kũɔl ba-naa ta ba nyaanu-
yuɔ.
3 Wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na tĩɛna baa u *hãalãbiemba-i.
4 *Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu naa piɛ tĩ.
5 Wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋgu jo. Wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie diɛ sãa
hã nuɔŋ daaba-i hiere ba wuo?»
6 Uu naa suɔ uŋ saaya u ce kumaŋ, ŋga u taa u yuu duɔ ne Filipuŋ ka waŋ mamaŋ.
7 Filipu wuɔ cira: «Da ŋ fiɛ biɛ *deniebaa nuɔsũɔ a sãa niiwuoni-i wuɔ ŋ cal hã-ba tɛ̃ntɛ̃ŋ,
ba siɛ da hiere.»
8 U hãalãbiloŋo naŋo waa, Simɔ-Piɛr hãaŋo; ba taa ba bĩ-yo Andere. Fuɔ wuɔ cira:
9 «*Buruo u ndii dii baa naacombiloŋo naŋo bande-i-na a naara titiraamba hãi. Ŋga
nifanni gbãa fa hama-i a hã nelpũŋ daaku temma-i?»
10 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Ciɛŋ ba tĩɛna hiere.» Hɔlma famma-na, hĩɛŋgu waa bɔi.
Nuɔŋ baa tĩɛna. Bibɛmba maŋ waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
11 Yesu wuɔ biɛ buruo-i a jaal Diiloŋo-i aa naa calnu-yuɔ hã-ba. Aa naa bi hã-ba
titiraamba-i baŋ taaraŋ dumaa.
12 Baŋ gbuu ji wuo ye tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, wuɔ waŋ baa u hãalãbiemba-i wuɔ:
«Biɛraayaŋ boini maŋ tĩyãa, mi sa taara ni bĩɛna.»
13 Baa biɛra baŋ wuyaa buruo u ndii daayo-i aa boini maŋ tĩɛ, niɛ yu segebaa cĩncieluo
ba hãi.
14 Nuɔmbaŋ daa gbɛrɛ faŋo-i, baa ta ba piiye wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbiloŋo maŋ naa saaya
u jo hĩɛma-na, u yaa juɔ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mɛi.»
15 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba ka jo ji bel-o fɔ̃ŋgũɔ ce-yo nellentieŋo; wuɔ ta halaŋ ba caaŋgu-na
bir ka tĩɛna u da-u-diei dii tãnuŋgu-na.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Matie 14.22-23; Marke 6.45-52)

16 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu *hãalãbieŋ baa hiire kã dalaŋga-na,
17 ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã Kafarnamu yaŋga. Bãaŋgu ji tĩ ba sa da Yesu-i.
18 Fafalpepetieŋo naŋo sire tuɔ sagalla hũmma-i dalaŋga-na.
19 Ba gbaraa kilobaa-ba ndii, sisɔ niediei temma, ba'a ba ne da Yesu-i ba caaŋ-nu; u wuɔ
hũmma dɔrɔ-i-na u jo. Kor maa pãŋ ta ma da-ba.
20 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
21 Ba'a ba yiɛra biɛ-yo ku yaa nuɔ-i, a da ba hii baŋ taa ba kã kusuɔŋ-nu.

Niiwuoni maŋ hãaŋ nelbiliemba-i ninsoŋ-cicɛ̃lma-i

22 Ku cuo kaala-i-na, nuɔmba maŋ naa tĩyãa bomborma namma-na ba saa da Yesu-i.
A ne da u *hãalãbiembaŋ taa ba ta dɛ̃ndĩɛle-na, beŋo diei waa yoŋ hũmma nuŋgu-na. Ba
biyaa u yaa-i ta. Cuoŋ kaalaa nuɔmba saa da Yesu-i, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Naacolŋ
daayo curaa hie? U saa naa bi suur baa u hãalãbiemba-i cicuɔŋgu-na!»
23 Ba'a ba ne da benni nanni hilaa Tiberiyadi-i-na jo ji yiɛra Yesuŋ ŋa naa jaal Diiloŋo-i
aa hã-ba *buruo-i kusuɔŋ-nu ku caaŋgu-na.
24 Baa ne da Yesu-i baa u hãalãbiemba-i molo si dii benaamba famba-na. Baa bel-ba
nyugũŋ ta ba karnu ba kã Kafarnamu-i-na da ba ka taara-yuɔ.
25 Baŋ karaanu ka da-yo, baa cira: «Hãalãtie, ŋ juɔ yaku-i bande-i-na?»

26 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Miŋ ceŋ gbɛrɛ maŋ, ku saa ce ŋaa na
suyaa fuɔ yuŋgu yaa-i aa ta na taara-miɛ, ŋga miŋ hãa-na niiwuoni-i na wuo ni yar-na,
ku'i ciɛ na ta na taara-miɛ.
27 Baa na ta na ce maacemma-i na taara niiwuoni maŋ bĩɛnaanaŋ, taa na ce na taara
niiwuoni maŋ sa bĩɛnaanaŋ aa ta ni kã baa nɛliɛŋo Diiloŋ-nelle-na. *Moloŋ-Biɛŋo hã
nuɔmba-i ni yaa-i; u To-i Diiloŋo haa u dãnyuɔ-i u yaa nuɔ-i duɔ pigãaŋ wuɔ u'i hãa-yo
ku fɔ̃ŋgũɔ-i.»
28 Baa yuu-yo wuɔ: «I saaya i tiɛ ce Diiloŋo huɔŋga-i niɛ?»
29 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: U taara uŋ puɔraa
umaŋ, na hũu u maama-i.»
30 Baa cira: «Ŋ ka ce gbɛrɛ hayo-i pigãaŋ-ye i suɔ wuɔ Diiloŋo puɔraa nuɔnɛi?
31 I bĩncuɔmbaŋ waa *hĩɛkuraaŋgu-na, Diiloŋo naa tuɔ hã-ba niiwuoni ba ta ba wuo.
Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*U hielaa niiwuoni dɔrɔ-i-na nanna hã ba wuo.*›*»
32 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na *Moisi
saa hã-na baa-ni. Mi To yaa hãaŋ-naŋ ninsoŋ-niiwuoni maŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na.
33 Diiloŋ-niiwuoni yaa nimaŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na. Ni yaa hãaŋ nuɔmba-i ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.»
34 Uŋ waaŋ mafamma-i, baa cira: «Itie, ta ŋ hã-ye niiwuoni fanni-i i tiɛ wuo.»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni-i. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu,
nyulmu cɛraa mu bel-o aa umaŋ duɔ hũu mi nelma-i, hũŋkuɔsĩnni cɛraa ni bel-o.
36 Mi waaŋ-ma baa-na cor tĩ, aa na tiraa da-ma baa na yufieŋa-i, ŋga na saa hũu-ma.
37 Mi To duɔ hã-mi bamaŋ hiere, ba ka cu mi huoŋ-nu. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu, mi sa
ji donya-yuɔ mi fɛrɛŋ nuɔ dede.
38 Hama-i nuɔ-i? Mi saa hel dɔrɔ-i-na da mi ji ce mi kuudɔlnuŋgu, mi juɔ da mi ji ce
umaŋ puɔraa-mi u kuudɔlnuŋgu.
39 A ne da umaŋ puɔraa-mi u sa taara uŋ hãa-mi bamaŋ, u diei balla-bɛi. U taara
miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-i, mi sire kutaamba-i hiel-ba cĩncuɔŋa-na.
40 Na saa da, mi To taara umaŋ duɔ suɔ-mi aa hũu mi nelma-i, kutieŋo da cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i aa mi sire-yuɔ miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na.»
41 Yesuŋ ciɛra wuɔ u yaa-i cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na, ku saa dɔlnu
*Yuifubaa-ba-i.
42 Baa ta ba piiye wuɔ: «Yosɛfu biɛŋ daa u sa suɔ aa cɔrnu! I suɔ u to-i aa suɔ u nyu-i, u
bir gbɛ̃-ye dumaa wuɔ fuɔ hilaa dɔrɔ.»
43 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu guɔla.
44 Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaaŋo-na molo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu u fɛrɛ ni u saa
dii u nuŋgu-i. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu, duɔ fiɛ ku, miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na, mi ka
sire-yuɔ.
45 *Diilopɔpuɔrbiemba nyɛgãaŋ nel daama-i wuɔ:
‹*Diiloŋo ka hãalã-bɛi hiere baa u nelma-i.*› †
Umaŋ duɔ nu mi To nelma-i aa siɛ u nuŋ-ãndaaŋgu-i, kutieŋo ka cu mi huoŋ-nu.
46 Dumaaŋo-na ku saa ce ŋaa molo daa mi To-i dede dɛ! Ma'i sĩ. Umaŋ hilaa Diiloŋo wulaa
jo, u yaa daa-yo u diei yoŋ.
47 «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ hũu mi nelma-i, kutieŋo daa cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i tĩ.
48 Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni-i.
49 Na tobaa-ba wuyaa niiwuoni-i hĩɛkuraaŋgu-na ŋga ba kuu.
50 A ne da niiwuoni maŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na, umaŋ duɔ wuo-ni, kutieŋo sa ku.

---

* **6:31** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 16.4,15; Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 78.24 † **6:45** Isayi (Ésaïe) 54.13

51 Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo. Umaŋ duɔ wuo-ni, kutieŋo ka da
cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Miŋ ka hã nelbiliemba-i niiwuoni maŋ ba da ba da ninsoŋ-
cicɛ̃lma-i, mɛi fɛrɛŋ kũɔma yaa-i.»
52 Uŋ waaŋ mafamma-i, maa gbuu jaŋ Yuifubaa-ba-i, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ:
«Naacolŋ daa wuɔ u hã-ye u kũɔma-i i wuo-ma wuoŋ hama-i temma-i?»
53 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa wuo *Moloŋ-Biɛŋo
kũɔma-i aa nyɔŋ u tãmma-i, na siɛ da ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.
54 Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, u daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ.
Duɔ fiɛ ku, miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na, mi ka sire-yuɔ.
55 Mi kũɔma-i ninsoŋ-niiwuoni aa mi tãmma-i ninsoŋ-kuunyɔŋgu.
56 Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, kutieŋo dii baa-mi aa mi bi waa
baa-yo.
57 Mi To maŋ puɔraa-mi, cicɛ̃lma dii baa u yaa-i. U yaa hãa muɔŋo-i cicɛ̃lŋ daama-i; a
ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i, mi ka bi hã kutieŋo-i cicɛ̃lma famma-i.
58 Niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, ni yaa daani. Nii sĩ niiduɔni baa na tobaa-baŋ
wuyaa nimaŋ aa ku. Umaŋ duɔ wuo niiwuoŋ daani-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ
dede-i.»
59 Yesuŋ waaŋ mamaŋ baa nuɔmba-i Kafarnamu *Diilonelhãalãdũŋgu-na ma yaa
mafamma-i.

Yesu nelma ciɛ kpelle u hãalãbiemba wulaa

60 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, u *hãalãbiemba fɔ̃ŋgũɔ baa cira: «Nel daama cemma dii
kpelle cor; hai gbãa siɛ daama temma-i?»
61 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ku saa dɔlnu-bɛi, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nel daama ciɛ kpelle na wulaa
wɛi?
62 Aa da na ji da *Moloŋ-Biɛŋo nyugũŋ u kã u muntercɔlɔmmu-na, na ka waŋ wuɔ niɛ?
63 *Diiloŋ-Yalle yaa hãaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i cicɛ̃lma-i, ni ma'i sĩ nɛliɛŋ nuɔŋo-i baa ŋ
yundaaŋgu-i ŋ siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu. Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na, Diiloŋ-Yalle dii ma
yaa nuɔ-i baa cicɛ̃lma-i hiere.
64 Ŋga banamba dii na hɔlma-na, ba saa hũu-ma.» Ninsie ninsie, Yesu wuɔ suyaa
ãnyagarmantaamba-i dii ku domma-na, aa wuɔ bi suyaa umaŋ ka hel u huoŋ-nu, ku'i
ciɛ wuɔ tuɔ waŋ mafamma-i.
65 Uŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Da na da mi ciɛra molo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu ni
Diilo saa dii u nuŋgu, ku yuŋgu yaa kufaŋgu-i.»
66 A doŋ yiiŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba fɔ̃ŋgũɔ bir, ba sa tiraa nyaanu-yuɔ.
67 Baŋ birii, Yesu wuɔ yuu u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i wuɔ: «Namaa na bi
taara na bir mi huoŋ-nu wɛi?»
68 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma nelma dii baa nuɔnɛi; i bir
naŋ huoŋgu-na ka nyaanu hai?
69 I haa i naŋga-i nuɔnɛi nuɔ-i, aa i suyaa wuɔ Diiloŋ uŋ puɔraa u nolŋo maŋ jo, u yaa
nuɔŋo-i.»
70 Yesu wuɔ cira: «Ma sĩ naa dii cĩncieluo baa na hãi kɛ? Hai fiɛlaa-na? Muɔmɛi sĩ wɛi?
A ne da Sitãni-nolŋo dii na hɔlma-na.»
71 U gbɛ̃ *Yuda yaa dumaaŋo-na. Simɔ-Isikaro biɛŋo. U nuŋgu waa Yesu hãalãbieŋ
cĩncieluo ba hãi baamba-na. U yaa juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

7

Yesu hãmba taara u hel pigãaŋ u fɛrɛ

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cor tuɔ wuɔra *Galile yaa nuɔ-i, u sa taara u kã *Yude-i-na.
*Yuifu ba yuntaamba taa ba taara-yuɔ baa komma ku'i ciɛ u saa tuɔ taara u kã.

2 A ne da huɔŋgu faŋgu-na Yuifu ba ponsaaŋgu maŋ baŋ bĩŋ-kuŋ *gbuganniŋ-
ponsaaŋgu-i kuu naa piɛ tĩ.
3 U hãmba gbɛ̃-yo wuɔ: «Ŋ sa ta bande-i-na kã Yude-i-na wɛi? Da ŋ kã, ŋ *hãalãbiemba
maŋ dii terieŋgu-na ba ka bi da ŋ ãncemma-i.
4 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara ba suɔ-ni, ŋ saaya ŋ hel pigãaŋ ŋ fɛrɛ. Niŋ ceŋ himma maŋ
daama-i, ŋ saaya ŋ hel nuɔmba-i hiere ba da-ni.»
5 A ne da bafamba fɛrɛ-i ba saa naa haa ba naŋga Yesu-i-na.
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Namaa daa ma cemmaŋ-huɔŋgu hii, ŋga mɛi wulaa ku saa hi
yogo.
7 Nelbiliemba siɛ gbãa bigãaŋ namaaŋo-i, ŋga ba bigãaŋ muɔŋo-i wuɔ mi ciɛ niɛ ta mi
piiye wuɔ ba maacemma saa fa?»
8 Aa naa cira: «Taa na kã mi yaaŋ-na ponsaaŋgu-na, muɔmi kãmmaŋ-huɔŋgu saa hi.»
9 U waaŋ ma yaa-i baa-ba aa bir tĩɛna Galile-i-na.

Yesu nelma ciɛ Yuifubaa-ba-i gbɛrɛ

10 Yesu hãmbaŋ taa ponsaaŋgu-na, wuɔ bi sire nyaa ba huoŋ-nu. Ŋga u saa yaŋ molo
da-yo.
11 Ponsaaŋguŋ kaa doŋ, *Yuifu ba yuntaamba taara-yuɔ ba saa da-yo. Baa ta ba yuu
ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»
12 Fuɔ nelma yaa waa nuɔmba nunni-na. Banaŋ ba'a nelfɛfɛiŋo. Banaŋ ba'a nelfɛfɛiŋo
sĩ, kɛrɛ u pira nuɔmba-i.
13 Ŋga ba taa ba kãalã Yuifu ba yuntaamba-i a ce ba sa siɛ piiye u maama-i gbagaga.
14 Ponsaaŋguŋ juɔ hi ku holle-i, Yesu wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-
nelma-i.
15 Kuɔ ce Yuifubaa-ba-i gbɛrɛ. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u saa bi ce kalaŋo, fuɔ
ciɛ niɛ tuɔ suɔ Diiloŋ-nelma-i jeje dumandɛ-i?»
16 Yesu wuɔ cira: «Miŋ waŋ mamaŋ daama-i mɛi huɔya-maama sĩ, Diiloŋo'i puɔraa-mi
baa-ma.
17 Umaŋ duɔ hũu-ma duɔ ce Diiloŋo huɔŋga-i, kutieŋo ka suɔ wuɔ mɛi nelma sĩ.
18 Umaŋ duɔ tuɔ waŋ fuɔ fɛrɛŋ maama-i, ŋ da kutieŋo kaal u fɛrɛ. Ŋga umaŋ duɔ tuɔ
taara u ce u pɔpuɔrtieŋo ce bɔi, fuɔ yaa ninsontieŋo-i, huhurma sa waa u nelma-na.
19 Ma sĩ *Moisi yaa hãa-na *ãnjĩnamma-i kɛ? A bige-i ciɛ na sa wuɔ ma hũmelle-i? Ma
bilaa niɛ na ta na taara na ko-mi?»
20 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ yuŋgu siire wɛi? Hai taaraayaŋ duɔ ko-ni?»
21 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi ciɛ nelma diei yoŋ aa ma ce-na gbɛrɛ.
22 Moisi wuɔ na ta na *jã bibɛmba-i; ŋga ku saa doŋ fuɔ bãaŋ-nu, ku duɔŋ i bĩncuɔŋ-
bãaŋ-nu. Ŋga Moisiŋ waaŋ-ma, da ku fiɛ waa *yitĩɛnaŋgu-i na jã nuɔmba-i.
23 Namaa da na ta na jã yitĩɛnaŋgu-na wuɔ na wuɔ Moisi hũmelle, ku ce niɛ muɔ miŋ
siire nelfifiŋo-i yitĩɛnaŋgu-na, na sire wuɔ hĩi?
24 Baa na ta na ne nuɔmba yammu aa na ta na piiye. Da na da mamaŋ, na taara ma
yaaŋga-i igɛ̃na ku yaa na ka suɔ naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Yesu yaa Koŋkortieŋo-i wɛi?

25 Yesuŋ waa tuɔ piiye, Yerusalɛmutaamba namba da-yo. Baa ta ba piiye wuɔ: «Baŋ
taaraŋ naacolŋo maŋ da ba ko-yo, u'i sĩ daayo-i wɛi?
26 U yaa piiyeŋ daayo nuɔmba-na aa ba fĩinaŋ aa yaŋ-yo. Ku baa ji waa i yuntaamba
daa niɛ sĩ u yaa *Koŋkortieŋo-i?
27 Ba siɛ siɛ! Naacolŋ daayo-i i suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu, a ne da Koŋkortieŋ duɔ ji jo, molo
siɛ suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»
28 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilodubuɔ-i-na, wuɔ piiye da
gbagaga wuɔ: «Ma sĩ na'a na suɔ-mi aa tiraa suɔ mi muŋhelmu-i? Na saaya na suɔ wuɔ

mi saa jo mi fɛrɛŋ jomma; moloŋo-i ciɛ mi jo. Aa kutieŋo-i huhurmantieŋo sĩ, ŋga na sa suɔ-yo.
29 Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Kumaŋ ciɛ mi ta mi suɔ-yo, mi hilaa fuɔ terieŋ-nu'i jo, aa u yaa puɔraa-mi.»
30 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, baa pãŋ ta ba taara ba bel-o. Ŋga u belmaŋ-huɔŋgu saa naa hi, a ce molo saa siɛ duɔ haa u naŋga yuɔ.
31 Mafammaŋ fiɛ ce, nuɔmba bɔi yagar hũu u nelma-i ba hɔlma-na aa naa ta ba cuo ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, duɔ fiɛ ji jo, u ji ce gbɛrɛ hayo-i u maar naacolŋ daayo wuoŋo-i?»

Yesu nelma cuu Yuifubaa-ba hɔmmu-i

32 Nuɔmbaŋ cuo ba waŋ Yesu maama-i, *Farisĩɛbaa-ba ji nu-ma. Baŋ nuɔ-ma, ba sire baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i a puɔr *Diilodubuɔ niyataamba namba wuɔ ba ka bel-o.
33 Yesu wuɔ ka gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi ka tĩɛna baa-na ce yinni cɛllɛ aa suɔ bir kã umaŋ puɔraa-mi u wulaa.
34 Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na siɛ gbãa kã, a ce dumaaŋo-na, na ka taara-miɛ na siɛ da-mi.»
35 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Wuɔ u kã hie aa cira i siɛ gbãa da-yo? Ku ce Yuifubaa-ba maŋ dii hĩɛŋgu-na u taara duɔ kã ba yaa wulaa-i ka waŋ Diiloŋ-nelma-i baa *niɛraamba-i wɛi?
36 Nel hama-i temma-i dumandɛ-i? ‹Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu namaa na siɛ gbãa kã, a ce dumaaŋo-na na ka taara-miɛ na siɛ da-mi?›»

Yesu waŋ Diiloŋ-Yalle maama

37 *Gbuganniŋ-ponsaaŋgu tĩmmaŋ-yiiŋgu yaa waa yibuɔ-i. Yiiŋgu faŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ sire yiɛra aa naa piiye da gbagaga baa nuɔmba-i wuɔ: «Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel umaŋ, u jo mi wulaa u ji nyɔŋ hũmma-i.
38 Ŋaa maŋ waaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹Umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ, cicɛ̃lmaŋ-hũmma ka ta ma bũŋ kutieŋo huɔŋga-na ŋaa nuoraaŋgu.›*»
39 Bamaŋ naa hũyãa Yesu nelma-i, baŋ ŋa naa saaya ba da *Diiloŋ-Yalle maŋ, Yesu taa u waŋ difande maama yaa dumaaŋo-na. Huɔŋgu faŋgu-na, Diiloŋo saa naa hi pigãaŋ Yesu bɔbɔima-i, a ce dumaaŋo-na, molo saa naa hi da Diiloŋ-Yalle-i yogo.

Nuɔmba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na

40 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, banaŋ baa ta ba piiye dii nuɔmba hɔlma-na wuɔ: «Coima saa fa, naacolŋ daayo yaa *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i!»
41 Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa-i!» Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, u ce niɛ aa hel *Galile?
42 Diiloŋ-nelma saa cira wuɔ Koŋkortieŋo ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo wɛi? Aa tiraa cira wuɔ u ka hoŋ Betelɛmu, Davidi ba nelle-na.»
43 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na.
44 Banaŋ baa ta ba taara ba bel-o, ŋga hai ka siɛ haa u naŋga yuɔ?
45 *Diilodubuɔ niyataamba bir kã bamaŋ puɔraa-ba ba wulaa.† Baŋ kãa, baa yuu-ba wuɔ: «Ku kaa ce niɛ aa na saa bel-o jo baa-yo?»
46 Baa cira: «Iŋ siire, i saa da molo piiye naacolŋ daayo temma-i dede.»
47 *Farisĩɛbaa baa cira: «Ku ce namaa na bi yaaŋ u pira-nɛi tĩ yaa dɛ-i-na wɛi?
48 Na nuɔ ba'a i yuntieŋ hayo-i cuu u huoŋ-nu? Sisɔ Farisĩɛyiɛŋ hayo-i cuu u huoŋ-nu?
49 Bamaŋ cuu u huoŋ-nu, u diei sa suɔ *ãnjĩnamma-i. Niŋ daaba dɛ-i hiere Diiloŋo gãaŋ baa-ba!»

---

* **7:38** Niɛŋ Esekiɛl (Ézéchiel) 47.1; Sakari (Zacharie) 14.8. † **7:45** *Diilojigãntaamba yuntaamba yaa naa puɔraa-ba baa *Farisĩɛbaa-ba-i. Niɛŋ 7.32.

50 Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Nikodɛmu; u yaa naa kãa Yesu
wulaa isuɔŋgu naŋgu-na.‡ Fuɔ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
51 «Na suyaa wuɔ a saa baa miɛ ãnjĩnamma-i, diɛ saa yuu moloŋo-i a suɔ uŋ ciɛ kumaŋ,
i siɛ gbãa ce-yo bĩŋkũŋgu dɛ?»
52 Baa cira: «Nuɔ ŋ taara ŋ cu Galiletaamba huoŋ-nu wɛi? Kã ŋ ka migãaŋ ŋ kalaŋ
Diiloŋ-nelma-i fafamma ŋ ne, ŋ sa ka da *Diilopɔpuɔrbilo naŋo hilaa Galile-i-na.»
53 [Baŋ juɔ piiye tĩ, baa sire bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

8

Ba bilaa ciɛŋo naŋo-i baa bibiɛŋo jo baa-yo Yesu wulaa

1 Nuɔmbaŋ buɔra, Yesu wuɔ ta kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.
2 Ku cuo kaala-i-na, wuɔ naar jo *Diilodubuɔ-i-na. Nuɔmba-i hiere baa kũɔl ba-naa jo
u wulaa. Wuɔ tĩɛna tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba.
3 U juɔ'a u ne da *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba juɔ ji jĩna moloŋ ciɛŋo
naŋo-i ba yaaŋga-na, wuɔ ba bilaa-yo baa bibiɛŋo.
4 Baŋ jĩɛna-yuɔ, baa gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i bilaa ciɛŋ daayo-i baa bibiɛŋo.
5 A ne da ãnjĩnamma-na, *Moisi ciɛra wuɔ i tiɛ naŋ caamba famba temma-i baa
tãmpɛ̃lɛ̃iŋa i ko-ba. Nuɔ fuɔ, naŋ'a niɛ?»
6 Ba yuu-yo dumaaŋo-na da ba ne sĩ u ka piiye cãl ba bel-o. Yesu wuɔ yaŋ-ba aa naa
ture u yuŋgu-i tuɔ nyɛgɛ̃ŋ hĩɛma-na baa u niele.
7 Baa cor ta ba yuu-yo. Baŋ yuu-yoŋ ba titirre dumaaŋo-na, wuɔ ciir u yuŋgu-i aa naa
cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ saa ce kuubabalaaŋgu dede, kutieŋo doŋ u naŋ-yo mi ne.»
8 Aa naa tiraa ture u yuŋgu-i tuɔ nyɛgɛ̃ŋ hĩɛma-na.
9 Uŋ piiye baa-ba dumaaŋo-na, baa doŋ ta ba ta ba da-ba-diei. Ba bĩncɔiŋo yaa taa igɛ̃na
aa banamba cu. Ba taa dumɛi hiere aa ji yaŋ Yesu yaa yoŋ baa ciɛŋ daayo-i.
10 Yesu wuɔ ciir u yuŋgu-i aa naa cira: «Ciɛŋ nuɔ, ba curaa hie? Molo saa naŋ-ni wɛi?»
11 Ciɛŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, molo saa naŋ-mi.»
Yesu wuɔ cira: «Ãhãa! Kã, muɔmi siɛ bi gãŋ baa-ni. Ŋga baa tiraa ŋ ce kuubabal-
aaŋgu.»]

Yesu yaa fitĩnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na

12 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji tiraa tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Muɔmɛi fitĩnuɔ-i
nelbiliemba hɔlma-na. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu, u siɛ waa kukulma-na, u ka da
gbagbaama maŋ kãaŋ baa-yo Diiloŋ-nelle-na.»
13 *Farisĩɛbaa baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Nuɔ da ŋ ji ta ŋ waŋ naŋ fɛrɛŋ maama-i, yuŋgu ce niɛ
waa naŋ nelma-na?»
14 Yesu wuɔ cira: «Muɔ mi suyaa mi muŋhelmu-i aa tiraa suɔ mi muŋkãmmu-i, a ce
dumaaŋo-na, da mi fiɛ ta mi waŋ mamaŋ mi kũŋgu-na, mi sa kar coima. A ne da
namaaŋo-i, na sa suɔ mi muŋhelmu, na sa suɔ mi muŋkãmmu.
15 Namaa ne nelma-i nelbilieŋ nemma aa ta na cãl nuɔmba-i, a ne da mɛi sa cãl nɛliɛŋo.
16 Aa da mi fiɛ cãl umaŋ, da ŋ ne-ma, ŋ da-ma ninsoŋo. Hama-i nuɔ-i? Mi sa ce wɛima-i
mi diei; umaŋ puɔraa-mi, uu dii baa-mi.
17 Ma sĩ ma nyɛgãaŋ na *ãnjĩnamma-na wuɔ: *‹Siɛrtaaŋ da ba yu ba hãi nelma maŋ nuɔ-i,
ninsoŋo.›**
18 Terieŋgu faŋgu-na, muɔ baa mi To-i miɛmɛi siɛrtaaŋ miɛ mɛi maama-na; u yaa
puɔraa-mi.»
19 Farisĩɛbaa-ba yuu-yo wuɔ: «Ŋ to dii hie?»

‡ **7:50** Niɛŋ 3.1-2. * **8:17** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 17.6, 19.15; Kãmmaŋ-sɛbɛ (Nombres) 35.30

Yesu wuɔ cira: «Na sa suɔ muɔŋo-i na ka ce niɛ gbãa suɔ mi To-i. Kuɔ na taa na suɔ muɔŋo-i, naa naa gbãa suɔ mi To-i.»
20 Yesu waa *Diilodubuɔ-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa tuɔ piiye nel daama-i. U waa baŋ dii gbeiŋa-i kusuɔŋ-nu ba hã Diiloŋo-i. U belmaŋ-huɔŋguŋ ŋa naa ku saa hi dumaaŋo-na, molo saa haa u naŋga yuɔ.

Yesu pigãaŋ u sĩnni-i

21 Yesu wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i baa-ba wuɔ: «Mi ka ta. Aa mi suyaa miɛ na ka taara-miɛ. Na siɛ bi gbãa kã miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu; a ce dumaaŋo-na, na ka ku baa na ãmbabalma-i.»
22 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i ciɛ wuɔ i siɛ gbãa kã uŋ kãŋ kusuɔŋ-nu? U taara duɔ ko u fɛrɛ wɛi?»
23 Yesu wuɔ cira: «Namaa hilaa hĩɛmaŋ bande aa mɛi hel dɔrɔ. Hĩɛmaŋ-baamba'i namaaŋo-i aa muɔŋo-i hĩɛmaŋ-wuoŋ muɔ sĩ,
24 ku'i ciɛ miɛ na ka ku baa na ãmbabalma-i. Coima saa fa, da na saa hũu-ma wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i, na ka ku baa na ãmbabalma-i.»
25 Baa yuu-yo wuɔ: «Nuɔŋo-i hai moloŋ nuɔnɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Mi pigãaŋ-na mi sĩnni-i dii ku domma-na.
26 Na nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-na, na yuŋ-maama bɔi bi dii mi da mi fiɛlnu-mɛi. Ŋga umaŋ puɔraa-mi huhurmantieŋo sĩ. Uŋ pigãaŋ-mi mamaŋ, mi waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i.»
27 Yesuŋ piiye baa-ba, ba saa suɔ wuɔ u gbɛ̃ u To yaa-i.
28 Wuɔ cira: «Da na ji haa *Moloŋ-Biɛŋo-i dɔrɔ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na ka suɔ suɔ wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i. Na ka bi suɔ wuɔ mi sa ce wɛima mi fɛrɛ. Mi Toŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, mi waŋ ma yaa-i.
29 Umaŋ puɔraa-mi, mi ce u huɔŋga-i; a ce dumaaŋo-na uu dii baa-mi; u saa nanna-miɛ mi diei yoŋ.»
30 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi hũu u nelma-i.

Ninsoŋo sa dɔlnu nelbiliemba-i

31 *Yuifubaa-ba maŋ naa hũyãa Yesu nelma-i, wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da na bel mi nelma-i nammu hãi, na ka ce mi *hãalãbieŋ namaa kelkel.
32 Na ka suɔ ninsoŋo-i aa ninsoŋo ka ce na waa na fɛrɛŋ nuɔ.»
33 Baa cira: «Ŋ waŋ wuɔ niɛ dɛ-i? Miɛŋo-i *Abiramu hãayɛ̃lŋ miɛ, ii dii i fɛrɛŋ nuɔ, i saa ce nɛliɛŋ-kɔrsĩnni dede.»
34 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ce ãmbabalma-i, kutieŋo ciɛ kɔriɛŋo ãmbabalma wulaa.
35 A ne da kɔriɛŋo siɛ gbãa ce dũŋgu baa u yuntieŋo-i, ŋga u yuntieŋo biɛŋo yaa gbãa ce dũŋgu-i baa u to-i.
36 Terieŋgu faŋgu-na, Bɛpolŋ duɔ cira nuɔni maŋ dii ŋ fɛrɛŋ nuɔ, nii dii ŋ fɛrɛ nuɔ kelkel.
37 Mi suyaa miɛ Abiramu hãayɛ̃lŋ namaa, ŋga na taara na ko-mi wuɔ mi nelma sa dɔlnu-nɛi.
38 Muɔ miŋ daa mamaŋ mi To wulaa, mi waŋ ma yaa-i. Ŋga namaaŋo-i, na toŋ hãalãayã-nɛi mamaŋ, na ce ma yaa-i.»
39 Baa cira: «Miɛ to yaa Abiramu.»
Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa waa Abiramu bisãlŋ namaa kelkel, naa naa ta na ce Abiramu temma-i.
40 Ŋga na bir yaŋ aa ta na taara na ko-mi a ne da miŋ daa ninsoŋo maŋ mi To wulaa, mi waaŋ u yaa baa-na. Naŋ ceŋ mamaŋ mafamma-i Abiramu maacemma'i wɛi?
41 Na biyaa na to u maama.»
Baa cira: «Miɛŋo-i bũɔrãaŋ miɛ sĩ; i to dii u diei yoŋ, u yaa Diiloŋo-i.»

42 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmi hilaa Diiloŋ-terieŋ-nu'i jo, aa mi juɔ fuɔ jomma'i. Kuɔ
na to yaa naa waa Diiloŋo-i ninsoŋo, muɔmi kũŋgu naa ta ku dɔlnu-nɛi. Mi saa jo mi fɛrɛŋ
jomma, u yaa puɔraa-mi.
43 Naŋ'a na sa nu mi nelma-i ku'i ciɛ miŋ waŋ mamaŋ baa-na, na sa suɔ ma yuŋgu-i.
44 Na to yaa *Sitãni. Na taara na ce fuɔ kusũŋgu yaa-i. Dii ku domma-na, u yii baa
nelkolle yaa-i. Uŋ'a u sa waŋ ninsoŋo-i dumaaŋo-na, u saa siɛ ninsoŋo-i dede. U yaa
coima tieŋo-i, a ce dumaaŋo-na u nelma-i hiere coima.
45 Ŋga muɔ fuɔ, mɛi waŋ ninsoŋo yaa-i; ku'i ciɛ ŋ da na saa hũu mi nelma-i.
46 Namaaŋo-na, hai gbãa da cãlmuɔ haa-miɛ? Da kuɔ mi waŋ ninsoŋo, bige-i ciɛ na ta
na cĩina mi nelma-i?
47 Umaŋ duɔ waa Diiloŋ-wuoŋo, ŋ da kutieŋo nu Diiloŋo nelma-i. Ŋga namaaŋo-i,
Diiloŋ-baaŋ namaa sĩ, ku'i ciɛ na sa nu mi nelma-i.»
48 Baa cira: «Diɛ cira nuɔŋo-i *Samariyiɛŋ nuɔ, i saa kar coima; aa *jĩna ka sire ŋ yuŋgu-i
dii.»
49 Yesu wuɔ cira: «Mi yuŋgu saa sire; mi kãŋ mi To yaa-i aa namaa na yagar wuɔ na siɛ
kãŋ muɔŋo-i.
50 Mɛi sa taara mi jĩna mi fɛrɛ dɔrɔ, moloŋo'i dii tuɔ ce mafamma-i, aa kufaŋgu tieŋo
yaa suyaaŋ nɛliɛŋo nɛliɛŋo kumaŋ gbĩɛ baa-yo.
51 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ tuɔ nu mi nuŋgu-i u sa ji suu baa kuliiŋgu-i
dede.»
52 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, Yuifubaa-ba gbɛ̃-yo wuɔ: «Fiɛfiɛ fuɔ, nuharuŋgu si dii, i
suyaa wuɔ nii si dii gbãŋgbãŋ. Abiramu-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i ba kuu hiere, aa
naŋ ta ŋ piiye wuɔ umaŋ duɔ tuɔ nu naŋ nuŋgu-i kutieŋo sa ji suu baa kuliiŋgu-i dede.
53 Daa u cɔrnu dɛ! Naŋ daa niɛ sĩ naŋ maaraa i to-i Abiramu-i wɛi? Ŋga fuɔ u kuu,
Diilopɔpuɔrbiemba tiraa ku.»
54 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ muɔmɛi taa mi kaal mi fɛrɛ, yuŋgu naa saa waa-kuɔ. Ŋga mi To
yaa kaalaaŋ-miŋ. Na gbɛ̃ u yaa-i wuɔ namaa Diiloŋo
55 aa na sa bi suɔ-yo. Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Da mi cira mi sa suɔ-yo, mi ka ce coikartieŋ
muɔ namaa temma-i. Mi suɔ-yo aa tiraa ta mi nu u nuŋgu-i.
56 Abiramu maŋ namaa to, uŋ juɔ suɔ wuɔ u ka hi mi jommaŋ-yiiŋgu-i, u huɔŋga gbuu
pãŋ fɛ̃. Uŋ juɔ da-mi, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-yuɔ ŋaa bige-i?»
57 Yuifubaa baa cira: «Naŋ saa bi hi da bieŋ komuɔŋa hãi baa cĩncieluo-i yogo aa cira
naŋ daa Abiramu-i; ŋ daa-yo daŋ hama-i temma-i?»
58 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Aa Abiramu suɔ duɔ hoŋ, muɔmi
maŋ dii gbula mii naa waa.»
59 Uŋ waaŋ mafamma-i, baa biɛra tãmpɛ̃lɛ̃iŋa wuɔ ba naŋ-yo. Wuɔ yaŋ-ba aa naa fuo
hel *Diilodubuɔ-i-na ta.

9

Yesu puurii yiroŋo naŋ yufieŋa

1 Yesuŋ taa ka hi hɔlma namma-i, wuɔ da yiroŋo naŋo. Kutieŋo huɔŋ baa u yirsĩnni-i.
2 U *hãalãbieŋ baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, bige-i yirii naacolŋ daayo-i? Fuɔ fɛrɛŋ
ãmbabalma'i yirii-yo waa u bĩncuɔŋ-maama'i yirii-yo?»
3 Yesu wuɔ cira: «Fuɔ ãmbabalma sĩ, u bĩncuɔŋ-maama bi sĩ. Diiloŋ uŋ hii dumaa, u yirii
duɔ pigãaŋ nelbiliemba-i ku yaa-i.
4 Cuo duɔ gbãŋ kaal, i saaya i tiɛ ce mi pɔpuɔrtieŋo maacemma-i, ni ma'i sĩ, bãaŋ da ku
tĩ, molo siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu.
5 Miŋ yeŋ nelbiliemba hɔlma-na, muɔmɛi ba fitĩnuɔ-i.»
6 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ tu taaluŋgu hĩɛma-na aa guɔlnu-kuɔ baa hĩɛma-i a hure
yiroŋ daa u yufieŋa-na

7 aa naa cira: «Kã ŋ ka saar ŋ yaaŋga-i Siloe hũnfuoŋgu-na.» (Siloe yuŋgu yaa wuɔ pɔpuɔrbiloŋo.) Naacolŋ wuɔ kã ka saar u yaaŋga-i, u yufieŋ aa pãŋ puur; wuɔ bir tuɔ kũŋ.
8 Uŋ kãa ka hi, u caantaamba-i baa bamaŋ taa ba suɔ-yo hiere baa piel u maa-na. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u yaa saa tuɔ tĩɛna u cãrã wɛi?»
9 Banaŋ ba'a u yaa-i, banaŋ ba'a u'i sĩ kɛrɛ u nabiɛraŋo. Naacolŋ fuɔ fɛrɛ wuɔ cira: «Muɔmɛi mi fɛrɛ!»
10 Baa yuu-yo wuɔ: «Ɣ ciɛ ŋ yufieŋa-i niɛ a puur?»
11 Wuɔ cira: «Baŋ bĩŋ naacolŋo maŋ Yesu-i, u yaa ciɛ kpɔkpɔtuɔŋgu hure-yɛi aa cira mi kã Siloe-i-na ka saar-a. Mi kãa ku yaa-i ka saar-a, a pãŋ puur.»
12 Baa yuu-yo wuɔ: «Naacolŋo faŋo we-i-na?»
Wuɔ cira: «Na feŋ muɔ, mɛi suɔ hie?»

Diiloŋo gbãa nu nelbabalaŋo nuŋgu-i wɛi?

13-14 Yesuŋ puurii naacolŋ daayo yufieŋa-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku waa *yitĩɛnaŋgu. Naacolŋ uŋ piiye dumaaŋo-na, baa bel-o kã baa-yo *Farisĩɛbaa-ba wulaa.
15 Farisĩɛbaa baa bi yuu-yo u yufieŋaŋ ciɛ dumaa puur. Wuɔ cira: «U huure kpɔkpɔtuɔŋgu yɛi aa cira mi kã ka saar mi yaaŋga-i. Mi kãa ka saar-ka ku yaa nuɔ-i, mi yufieŋa puur.»
16 Farisĩɛbaa-ba namba ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋo maŋ ciɛ maaceŋ daama-i u siɛ gbãa jo Diiloŋ-jomma. Na saa da, u sa kãŋ yitĩɛnaŋgu baa u maacemma-i.»
Banaŋ ba'a: «Ãmbabalmanceroŋ hayo-i gbãa ce nel daama temma-i?» Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ.
17 Farisĩɛbaa baa yuu naacolŋo-i wuɔ: «Nuɔ fuɔ, naŋ'a niɛ naacolŋ daayo kũŋgu-na?»
Wuɔ cira: «Mɛi wulaa, *Diilopɔpuɔrbiloŋo.»
18 *Yuifubaa baa sire wuɔ naacolŋ daa u saa naa yir. Baa bĩ u bĩncuɔmba jo.
19-20 Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa biɛŋo-i naacolŋ daayo-i wɛi?»
Baa cira: «Ũu, miɛ biɛŋo.»
Yuifubaa ba'a: «U huɔŋ baa yirsĩnni-i wɛi?»
Naacolŋo bĩncuɔŋ ba'a: «Ũu, u huɔŋ baa-ni.»
Yuifubaa ba'a: «U yufieŋa ciɛ niɛ aa puur fiɛfiɛ-i-na?»
21 U bĩncuɔŋ ba'a: «Coima saa fa, i saa suɔ u yufieŋaŋ ciɛ dumaa puur, aa i saa bi tiraa suɔ umaŋ puurii-ya.» Aa naa cira: «Yuuŋ fuɔ fɛrɛ-i, bisãlãaŋo sĩ; maŋ ciɛ dumaa, u ka waŋ-ma baa-na.»
22 Kumaŋ naa ciɛ ba waŋ mafamma-i, Yuifubaa baa wurii-ba wuɔ umaŋ duɔ cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa Yesu-i, ba nyaa kutieŋo-i *Diilonelhãalãdũŋgu-na.
23 Kufaŋgu korma'i naa ciɛ u bĩncuɔmba cira ba yuu fuɔ fɛrɛ-i bisãlãaŋo sĩ.
24 Ku huoŋgu-na, Farisĩɛbaa-ba tiraa ji bĩ naacolŋo-i ji cira: «Ne Diiloŋo-i aa ŋ waŋ ninsoŋo-i; naacolŋ daayo-i nelfɛfɛiŋo sĩ, miɛ fɛrɛ-i i suyaa-ma.»
25 Naacolŋ wuɔ cira: «Mɛi siɛ gbãa cira nelfɛfɛiŋo, mɛi siɛ bi gbãa cira nelfɛfɛiŋo sĩ. Ŋga ma diei maama maŋ mɛiŋ suyaa-ma: U puurii mɛi yufieŋa-i.»
26 Baa yuu-yo wuɔ: «U ciɛ-ni niɛ? U puurii ŋ yufieŋa-i puur hama-i temma-i?»
27 Naacolŋ wuɔ cira: «Mi waaŋ-ma baa-na, na saa yiɛra nu-ma. Bige-i ciɛ na'a mi tir-ma? Namaa na bi taara da na ce u *hãalãbieŋ namaa wɛi?»
28 Baa pãŋ ta ba tuora-yuɔ aa naa cira: «Nuɔnɛi u hãalãbiloŋ nuɔ! Miɛ fuɔ, *Moisi hãalãbieŋ miɛ.
29 I suyaa wuɔ Diiloŋo piiye baa Moisi-i, ŋga daayo-i i sa suɔ u muŋhelmu!»
30 Naacolŋ wuɔ cira: «Namaa gbɛrɛ! Na sa suɔ u muŋhelmu a ne da u puurii mɛi yufieŋa-i!

31 Na suyaa kerre wuɔ Diiloŋo sa nu nelbabalaamba nunni-i dɛ! Umaŋ duɔ tuɔ wuɔ u
hũmelle-i aa tuɔ ce u huɔŋga-i u nu fuɔ nuŋgu yaa-i.
32 Moloŋo maŋ huɔŋ baa yirsĩnni-i, iŋ siire ji hi baa nyuŋgo, i saa nu-ma dede wuɔ mɛlŋ
daayo puurii kutieŋo yufieŋa-i.
33 Kuɔ naacolŋ daa u saa naa jo Diiloŋ-jomma, uu naa saa gbãa ce bĩŋkũŋgu.»
34 Baa cira: «Daa u cɔrnu dɛ! Nuɔni maŋ huɔŋ baa ãmbabalma-i, nuɔnɛi gbãa pigãaŋ
miɛŋo-i nelma wɛi?» Aa naa pãŋ nyaa-yo hiel-o Diilonelhãalãdũŋgu-na.

Yirsĩnni dii ni hãi

35 Baŋ duɔnya naacolŋo-i, Yesu wuɔ nu-ma aa kã u wulaa ka yuu-yo wuɔ: «Ŋ haa ŋ
naŋga-i *Moloŋ-Biɛŋo-na wɛi?»
36 Naacolŋ wuɔ: «Hãalãtie, u yaa hai? Pigãaŋ-mi baa-yo; mi taara mi hũu u maama-i!»
37 Yesu wuɔ: «U yaa ŋ yaaŋga-na; u yaa piiyeŋ baa-ni.»
38 Naacolŋ wuɔ: «Itie, mi hũyãa-ma.» Aa naa pãŋ dũuna Yesu yaaŋga-na.
39 Yesu wuɔ cira: «Mi juɔ hĩɛma-na da mi ji ce nelma diei. Mi juɔ da mi ji puur yiriemba
yufieŋa-i aa suuye bamaŋ daaŋ ba waaŋa-i.»
40 *Farisĩɛbaa-ba namba waa u caaŋgu-na, baa cira: «Miɛ fuɔ i saa yir yogo.»
41 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa suɔ-ma wuɔ na yirii, ãmbabalma naa saa waa-nɛi, ŋga
naŋ ciɛra namaa saa yir, na ãmbabalma dii ma temma-i yogo.»

10

Yesu yaa ãncĩinafɛfɛiŋo-i

1 Baŋ tĩyãa nelma famma-na, Yesu wuɔ ji naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Umaŋ
duɔ yaŋ naatuɔŋgu dumɛlle-i aa suur yaŋga naŋga, coima saa fa, ba bĩ u yaa-i cuoyuo-i.
2 Ŋga umaŋ duɔ suur baa dumɛlle-i, u yaa naatuɔntieŋo-i, u yaa ãncĩinaŋo-i.
3 Tũlmba suɔ ba tieŋo-i. Duɔ kã dɛ-i-na, umaŋ niɛyaŋ naatuɔŋgu-i u sire puur dumɛlle-i
hã-yo, u tuɔ bĩ tũlmba-i ba yirɛiŋ-na ba da-ba-diei, ba ta ba hel.
4 Baŋ suɔ-yoŋ dumaaŋo-na, duɔ ji bĩ-ba ba hel hiere, u ta ba yaaŋ-na aa ba cu-yo.
5 Ŋga da ba'a ba sa suɔ-ni, ba siɛ siɛ cu ŋ huoŋ-nu. Baŋ'a ba sa suɔ ŋ yalle-i, da ŋ bĩ-ba,
ba bir yaŋ aa ta ba gbar-niɛ.»
6 Yesuŋ naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i, ba saa suɔ ku yuŋgu-i.
7 Wuɔ tiraa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Muɔmɛi naatuɔŋgu dumɛlle-i.
8 Bamaŋ juɔ yaaŋga muɔmi-na hiere, cuobaa; ŋga tũlmba saa nu ba nunni-i.
9 Muɔmɛi dumɛlle-i. Umaŋ duɔ suur baa dumɛlle-i, kutieŋo kuraa. U gbãa tuɔ suur aa
tuɔ hel kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa, aa u ka tuɔ da u niiwuoni-i.
10 Cuoyuo jommaŋ-yuŋgu yaa a ji cuo, sisɔ a ji ko, da ma'i bi sĩ a ji guɔla. Ŋga muɔmi juɔ
da mi ji kor nelbiliemba-i ba waa ba fɛrɛŋ nuɔ.
11 «Da ŋ nu wuɔ ãncĩinafɛfɛiŋo-i, u yaa muɔŋo-i. Umaŋ ka hũu-ma ku u tũlmba maama-
na, u yaa ãncĩinafɛfɛiŋo-i.
12 Da ba biɛ umaŋ u tuɔ ceŋ tũlmba-i, ba sa bĩ ufaŋo-i ãncĩinaŋo. Tũlmba-i fuɔ baamba
sĩ; u taara gbeiŋa. Fuɔ temma-i, duɔ ji da jara jo, u gbar aa yaŋ u jo ji bel u yufelleŋ-
wuoŋo-i ta.
13 Fuɔ juɔ duɔ ji taara gbeiŋa; tũlmba maama ce niɛ aa waa kpelle u huɔŋga-na?
14-15 Muɔmɛi ãncĩinafɛfɛiŋ muɔŋo-i. Muɔ baa mi To-i iŋ suɔ i-naa dumaa, muɔ baa mi
tũlmba-i i bi suɔ i-naa dumɛi. Aa mi hũyãa-ma da mi ku ba maama-na.
16 Tũlmba namba bi dii baa-mi yaŋga naŋga. Mi saaya mi kã ka nyaa-ba jo baa-ba
tũusɛ̃lle ji ce di diei aa ãncĩinaŋo bi waa u diei. Da mi kã, ba ka nu mi nuŋgu-i.
17 «Miŋ hũyãa-ma da mi ku mi tũlmba maama-na aa da mi sire, ku ciɛ mi maama ta
ma dɔlnu mi To-i.

18 Muɔ da mi saa siɛ, molo siɛ gbãa ko-mi. Ku dɔlaanu muɔmɛi mi pã mi fɛrɛ. Ku fɔ̃ŋgũɔ
dii-miɛ mi da mi ku aa sire. Mi To puɔraa-mi baa ma yaa-i.»
19 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, *Yuifubaa baa tiraa hel ba-naa honniŋ.
20 Ba fɔ̃ŋgũɔ baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u yuŋgu si dii! *Jĩna dii-yuɔ! Baa na ta
na nu u nelma-i.»
21 Banaŋ ba'a: «Jĩna duɔ waa moloŋo maŋ nuɔ-i, u siɛ gbãa piiye dumandɛ-i-na. Namaa
daa jĩna ba nolŋo gbãa puur moloŋ yufieŋa wɛi?»

Yuifubaa-ba cĩinaana Yesu-i

22 Waaŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, *Yuifubaa baa ta ba ce *Diilodubuɔ *migãamaŋ-ponsaaŋgu-i
*Yerusalɛmu-i-na.
23 Yesu wuɔ kã ka tuɔ wuɔra u bĩŋ *Salomɔ kukuruuŋgu-na.
24 Yuifubaa baa kã ka cĩilã-yuɔ aa naa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka kaala ŋ nelma-i baa-ye
yaku-i? Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i,
waŋ ninsoŋo-i baa-ye kɛ!»
25 Yesu wuɔ cira: «Mi waaŋ-ma baa-na cor tĩ, ŋga na saa hũu-ma. Miŋ ceŋ mamaŋ mi
To yerre-na ma yaa pigãaŋ mi sĩnni-i.
26 Ŋga naŋ'a naa sĩ mɛi tũlŋ namaa, na saa hũu mi nelma-i.
27 Mi suɔ mi tũlmba-i. Ba nu mi nelma-i aa ta ba nyaanu-miɛ.
28 Mi hã-ba cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede. Ba cɛraa ba ku, aa molo siɛ gbãa hũu-ba mi
wulaa.
29 Mi To yaa hãa-mi baa-ba, u fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya nuɔmba-i hiere ba wuoŋo-i, a ce dumaaŋo-
na, molo siɛ gbãa hũu u diei u wulaa.
30 Muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i.»
31 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa baa tiraa biɛra tãmpɛ̃lɛ̃iŋa da ba naŋ-yo.
32 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi To ciɛ mi ce nelfafamma bɔi pigãaŋ-na. Miŋ ciɛ mamaŋ, na
taara na naŋ-mi ko-mi hama-i yuŋ-nu'i jebi?»
33 Yuifubaa ba'a: «Niŋ ciɛ nelfafamma maŋ, i saa cira i naŋ-ni mafamma maa-na; niŋ
wuɔraŋ ŋ bĩɛna Diiloŋo yerre-i wuɔ nuɔ Diiloŋ nuɔ, ku'i ciɛ yiɛ i naŋ-ni ko-ni.»
34 Yesu wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ na *ãnjĩnamma-na wuɔ Diiloŋo ciɛra: ‹*Namaaŋo-i naa dii ŋaa
Diiloŋo.*›*
35 Diiloŋ-nelmaŋ vii bamaŋ, Diiloŋo ciɛra wuɔ baa dii ŋaa Diiloŋo. I siɛ bi gbãa maar
Diiloŋ-ãndaaŋgu-i.
36 Uŋ hielaa muɔmi maŋ puɔr-mi mi jo hĩɛma-na, bige-i ciɛ da mi cira Diiloŋ-Biɛŋ muɔ,
na'a mi bĩɛna Diiloŋo yerre?
37 Da kuɔ mi sa ce mi To maacemma, baa na hũu mi nelma-i.
38 Ŋga da kuɔ mi ce ma yaa-i, hũyãaŋ-maŋ. Da na fiɛ'a na saa haa na naŋga miɛ, miŋ
ceŋ mamaŋ, hũyãaŋ-maŋ wuɔ Diiloŋ-maacemma; ku yaa na ka suɔ wuɔ mi To dii baa-mi
aa mi bi waa baa-yo.»
39 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yuifubaa baa tiraa sire wuɔ ba bel-o. Wuɔ kor ba wulaa.
40 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ bir kã *Yurdɛ̃ bomborre nande-na, dii Nsãaŋ taa u *batiseŋ
nuɔmba-i kusuɔŋ-nu, ka tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ.
41 Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa nyaa u huoŋ-nu. Ba taa ba piiye wuɔ: «Nsãaŋ siire, u saa ce
himma dede. Ŋga uŋ waaŋ mamaŋ hiere naacolŋ daayo kũŋgu-na, ninsoŋo.»
42 Nuɔmba bɔi hũyãa Yesu nelma-i terieŋgu faŋgu-na.

11

Lasaar kuliiŋgu-i

* **10:34** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 82.6

1-2 Yesu jĩɛŋo naŋo waa Betani-i-na ba taa ba bĩ-yo Lasaar. U tũɔbaa-ba waa ba hãi:
Ba taa ba bĩ unaŋo-i Marti aa bĩ unaŋo-i Maari. Maari faŋo yaa naa kũɔna natikolo-
hũmma-i Itieŋo gbeini-na aa naa hurre-niɛ baa u yukuɔsĩnni-i.*
Lasaar wuɔ ji cii jarma-na.
3 U tũɔbaa-ba puɔr ba ka waŋ baa Yesu-i wuɔ u jĩɛŋo jaŋ.
4 Baŋ waaŋ-ma, Yesu wuɔ cira: «Jarŋ daama saa jo da ma ji ko Lasaar, ŋga ma juɔ da ma
ji ce Diiloŋo-i bɔi baa u Biɛŋo-i hiere.»
5 Lasaar baa u tũɔbaa-ba-i, ba maama taa ma dɔlnu Yesu-i ma cor.
6 Baŋ tũɔnu-yuɔ wuɔ Lasaar si dii hĩnni, wuɔ yaŋ yinni hãi cor
7 aa naa suɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «I ka bir kã *Yude-i-na.»
8 U hãalãbiemba cira: «Hãalãtie, ma sĩ *Yuifubaa-ba taa ba taara ba naŋ-ni baa
tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ni terieŋgu faŋgu-na kɛ? Ku saa bi da yinni yogo aa ŋ'a i bir kã!»
9 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ma sĩ lɛrbaa cĩncieluo ba hãi dii
bãaŋgu-na kɛ? Da ŋ ta ŋ wuɔ bãaŋgu-na, ŋ sa tisĩŋ ŋ fɛrɛ dumaa,
10 ŋga da ŋ ta ŋ wuɔ isuɔŋgu-na, cecer maa sĩ, ŋ sa gbãŋ aa tisĩŋ ŋ fɛrɛ.»
11 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «I jĩɛŋo-i Lasaar yaa kuraa duɔfũŋ, mi ka kã ka pĩŋ-
yo.»
12 U hãalãbiemba cira: «Da kuɔ u kuraa duɔfũŋ, yaŋ-yo fafalmu ka da-yuɔ.»
13 Yesu taa u taara u waŋ Lasaar kuliiŋgu maama yaa baa-ba dumaaŋo-na, ŋga ba saa
suɔ. Bafamba daa niɛ sĩ u waŋ duɔfũgbãŋgbãlãmmuŋ maama.
14 Baŋ'a ba saa suɔ Yesu nelma yaaŋga-i dumaaŋo-na, wuɔ naa wuɔ waŋ-ma gbar-ma
baa-ba wuɔ Lasaar jarma yaraa-yo.
15 Aa naa cira: «Uŋ'a u saa ku mi caaŋ-nu, ku dɔlaanu-miɛ cor. Ku ka kãyã-nɛi na haa
na naŋga-i miɛ fafamma. Siireŋ i ka ne kuŋ yeŋ dii dumaa.»
16 U hãalãbiloŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Toma, Girɛkibaa ba'a Didimu; ku yuŋgu
yaa wuɔ pĩɛbaa. Fuɔ wuɔ gbɛ̃ u nahãalãbiemba namba-i wuɔ: «Yaaŋ i kã, da ku ka waa
kuliiŋgu, i bi ku baa Itieŋo-i hiere.»

Yesu yaa cicɛ̃lma tieŋo-i

17 Yesuŋ kãa ka hi, wuɔ nu wuɔ baŋ fuuriiye Lasaar u yinni naa yaa waa yiiŋgu faŋgu-
na.
18 Betani-i baa *Yerusalɛmu-i ku saa yu kilobaa-ba siɛi,
19 a ce dumaaŋo-na, *Yuifubaa bɔi baa hilaa kã da ba ka jaal kuliiŋgu-i.
20 Martiŋ juɔ nu wuɔ Yesu jo dii, wuɔ sire tuɔ jãrã-yuɔ aa naa yaŋ Maari yaa tĩɛna
dumɛlle-na baa niraamba-i.
21 Uŋ kaa hi, wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi tũɔ naa saa ku.
22 Ŋga mi suyaa miɛ niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, da ŋ cãrã kumaŋ Diiloŋo
wulaa, u ka hã-ni baa-ku.»
23 Yesu wuɔ cira: «Ŋ tũɔ ka sire.»
24 Marti wuɔ cira: «Mi suyaa miɛ miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na, kuoŋ da ba ji ta ba sire,
u ka sire.»
25 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi siireŋ kuomba-i aa muɔmɛi cicɛ̃lma-i. Umaŋ duɔ haa u
naŋga miɛ, duɔ fiɛ ku, u ka sire.
26 Aa umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ, u cɛraa u ku; ku yuŋgu yaa wuɔ u daa cicɛ̃lma maŋ sa
tĩɛŋ dede-i. Ŋ hũyãa mafamma-i wɛi?»
27 Marti wuɔ: «Itie, mi hũyãa-ma. Mi hũyãa-ma wuɔ *Koŋkortieŋo maŋ naa saaya u jo,
u yaa nuɔŋo-i. Nuɔnɛi Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i.»
28 Martiŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta kũŋ. Uŋ kaa hi, wuɔ cuo bĩ Maari-i a waŋ baa-yo
wuɔ: «Hãalãtieŋo juɔ; wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ kã u wulaa.»
29 Maariŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ pãŋ sire baa gbaruŋgu tuɔ kã Yesu wulaa.

---

* **11:1-2** Nsãa 12.3

30 Yesu wuɔ sa hi suur nelleŋ-huɔŋga-na yogo, Martiŋ kãa ka da-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i,
u waa yogo kusuɔŋ-nu'i.
31 Yuifubaa-ba maŋ waa ta ba ce jaaluŋgu-i, baŋ juɔ da Maari tãanu hel dumaaŋo-na,
baa sire cu u huoŋ-nu wuɔ sĩ u kã tɔ̃ɛŋo cĩncorre'i nuɔ-i duɔ ka kaal.
32 Wuɔ kã ka hel Yesu terieŋgu-na. Uŋ kaa'a u ne da Yesu-i, wuɔ kã ka dũuna u yaaŋga-
na aa naa cira: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi tũɔ naa saa ku.»
33 Aa pãŋ haa u nammu-i u yuŋ-nu. Bamaŋ naa kãa baa-yo, baa bi kã ba ta ba kaal
hiere.
Yesuŋ daa baŋ kaal dumaaŋo-na, u huɔŋ kaa pãŋ kũɔl.
34 Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na fuuriiye-yuɔ hie?»
Baa cira: «Itie, jo i ta i ka pigãaŋ-ni baa terieŋgu-i.»
35 Yesu wuɔ pãŋ doŋ tuɔ kaal.
36 Yuifubaa baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Na saa da, kuloŋo maama taa ma dɔlnu-
yuɔ dɛ!»
37 Banaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sĩ u yaa puurii yiroŋo yufieŋa-i kɛ? Bige-i ciɛ u saa
cie Lasaar baa ku?»
38 Yesu huɔŋgaŋ ŋa naa gbuu kũɔl dumaaŋo-na, wuɔ kã ba kã cĩncorre terieŋgu-na. Di
waa tãmpɛ̃fuoŋ-nu aa ba ce tãmpɛ̃lle suuye di nuŋgu-i. Baŋ kaa hi,
39 wuɔ cira: «Halaaŋ tãmpɛ̃lle-i!»
Marti wuɔ cira: «Itie, u yinni naa yaa dɛ-i uŋ fuuriiye; u ka doŋ tuɔ hũŋ dii.»
40 Yesu wuɔ cira: «Marti, ma sĩ mi waaŋ-ma baa-ni miɛ da ŋ haa ŋ naŋga miɛ ŋ ka da
Diiloŋ uŋ hii dumaa kɛ?»
41 Baa halaŋ tãmpɛ̃lle-i. Yesu wuɔ tã u yuŋgu-i dɔrɔ aa naa cira: «Baba, niŋ nuɔ mi
nuŋgu-i mi jaal-ni bɔi.
42 Mi suyaa miɛ ŋ sa yagar mi nuŋgu-i, ŋga bamaŋ dii mi caaŋgu-na mi piiye ba yaa da
ba suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.»
43 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Lasaar, sire ŋ hel ŋ jo bande!»
44 Kuloŋ wuɔ hel jo; u gbeini fĩɛnya baa u nammu-i hiere ka hel baa u yuŋgu-i. Yesu
wuɔ cira: «Firiiŋ-yoŋ aa na yaŋ u kã!»

Ba taara ba ko Yesu-i
(Matie 26.1-5; Marke 14.1-2; Like 22.1-2)

45 *Yuifubaa bɔi baa kãa Maari ba terieŋgu-na da ba ka jaal ba tũɔ kuliiŋgu-i. Baŋ juɔ
da Yesu ciɛ nel daama-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu u maama-i.
46 Banaŋ baa bir yaŋ aa kã ka tũnu *Farisĩɛbaa-ba-i baa uŋ ciɛ mamaŋ.
47 Baŋ tũɔnu-bɛi dumaaŋo-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisĩɛbaa baa
tigiiŋ *nellentaamba-i aa naa cira: «Naacolŋ daa u wuɔra u ce himma bɔi, i ka ce niɛ?
48 Diɛ bi yaŋ u cor tuɔ ce, nuɔmba-i hiere ba ka cu u huoŋ-nu. Da ŋ bi da ba cuu u
huoŋ-nu, *Oromɛbaa-ba ka jo ji muonu i *Diilodubuɔ-i aa ko-ye hiere.»
49 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Kayifu. U yaa waa *Diilojigãntaamba
yuntieŋo-i belle fande-na. Fuɔ wuɔ cira: «Na sa suɔ ku yaaŋga-i dɛ!
50 Na saa suɔ wuɔ nelduɔŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu wɛi?»
51 Kayifuŋ waaŋ nelma maŋ daama-i fuɔ maawamma sĩ. Uŋ waa Diilojigãntaamba
yuntieŋo-i belle fande-na dumaaŋo-na, Diiloŋo yaa diyaa-ma u nuŋgu-na, wuɔ Yesu yaa
saaya u ku Yuifubaa-ba maama-na
52 aa bi ku tigiiŋ Diiloŋ-bisãlmba maŋ dii hĩɛŋgu-na a ce-ba kuuduɔŋgu.
53 Yinduɔŋgu faŋgu-na, Yuifu ba yuntaaŋ baa yiɛra-mɛi wuɔ fuɔ ba ko Yesu-i.
54 Baŋ puu mafamma-i, Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tuɔ fuo u hel. Duɔ hel u sa yaŋ ba da-yo.
Ku huoŋgu-na, wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i ka tĩɛna nelle nande-na ba bĩ-de Efiramu,
di saa maa baa hĩɛkuraaŋgu-i.

55 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ piɛ, *Yuifubaa baa jãnu ba-naa da bãmbãale
*Yerusalɛmu-i-na da ba tigiiŋ ba fɛrɛ a saa baa ba Diiloŋ-hũmelle-i aa ponsaaŋgu suɔ da
ku hi.
56 Nuɔmbaŋ juɔ dumaaŋo-na, baa ta ba taara Yesu-i Diilodubuɔ dumɛlle huɔŋga-na, ba
sa da-yo ba da-yo. Baa ta ba piiye wuɔ: «Na yuu ba'a naacolŋ daayo ka jo ponsaaŋ daaku-
na wɛi?»
57 A ne da Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisĩɛbaa-ba naa waŋ baa nuɔmba-i
wuɔ umaŋ duɔ suɔ uŋ yeŋ kusuɔŋ-nu, kutieŋo pigãaŋ-ba baa-yo ba ka bel-o.

12

Maari kũɔna natikolo-hũmma Yesu gbeini-na
(Matie 26.6-13; Marke 14.3-9)

1 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ tĩɛ yinni niediei aa da ku hi, Yesu wuɔ kã
Lasaarbaa-ba wulaa dii Betani-i-na. Lasaar faŋo yaa naa kuu aa Yesu wuɔ sire-yuɔ.
2 Uŋ kãa, baa haa bituoŋgu u yerreŋ. Marti yaa ciɛ niiwuoni-i aa biɛ hã-ba. Lasaar waa
baa-ba tuɔ wuo.
3 Maari wuɔ biɛ natikolo naŋo-i litiri boluoŋgu, a kũnna Yesu gbeini-na aa ce u
yukuɔsĩnni-i hurre-niɛ. Natikolo faŋo-i baa ciɛ-yo baa *naar-yɔmma ma kula. U sullu
waa kpelle. Wuɔ sire nyaayã dũŋgu-i.
4 Yesu *hãalãbiloŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ *Yuda-Isikaro-i, umaŋ juɔ hel Yesu huoŋgu-na,
wuɔ cira:
5 «Natikolo daayo naa gbãa da *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii. Bige-i ciɛ u saa yaŋ i
suor-o a hã sũntaamba baa gbeiŋa faŋa-i?»
6 Ku saa ce ŋaa sũntaamba hujarre waa-yuɔ ku'i ciɛ u tuɔ waŋ mafamma-i dɛ! U taa
u waŋ-ma baa u huɔya-maama. U yaa taa u tiera ba gbeiŋa-i, a ne da u taa u cuo; a ce
dumaaŋo-na u taa u dii u naŋga-i yɛi.
7 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Yuda, yaŋ ciɛŋo fiisa! U kũɔna natikolo daayo-i
miɛ tuɔ cie mi kuliiŋgu yaa-i.
8 Sũntaamba dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi siɛ tĩɛna baa-na gbula.»

Nuɔmba gbagbarra Yesu huoŋ-nu

9 *Yuifubaa-baŋ juɔ nu wuɔ Yesu juɔ dii Betani-i-na, baa sire kaal ba-naa kã da ba ka
ne-yo aa bi ne Lasaar.
10 *Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa sire wuɔ ba ko Lasaar
11 wuɔ u siremma ciɛ Yuifubaa bɔi nanna ba bĩncuɔŋ-hũmelle-i aa hũu Yesu maama-i.

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Like 19.28-40)

12 Ku cuo kaala-i-na, nelpũŋgu maŋ naa juɔ *Yerusalɛmu-i-na da ba ji ce *kɔrsĩnni
tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, baa nu-ma hiere ka saa wuɔ Yesu jo dii.
13 Baa sire kar nampurni ta ba kã da ba ka jãrã-yuɔ. Ba taa ba hãl wuɔ:
«Diiloŋo temma si dii!
Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ jo, Diilo baa-yo!
Diilo baa *Isirahɛl-baamba nellentieŋo-i!»*
14 Yesuŋ joŋ hũmelle-na, wuɔ ji da kakũmuɔ naŋo-i, wuɔ bel-o nyugũŋ. Ma bi nyɛgãaŋ
dumɛi Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
15 *«*Siŋyɔtaaŋ namaa, baa na tie holle.*
Niɛŋ, na nellentieŋo'i juɔŋ daayo na wulaa.
U nyugãaŋ tĩɛna kakũmbiloŋ-na.»†

* **12:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 25.26 † **12:15** Sakari (Zacharie) 9.9

16 Nel daamaŋ taa ma ce huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u *hãalãbiemba saa naa suɔ ma yaaŋga-i.
Yesuŋ juɔ nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na, maa suɔ tĩɛnu-bɛi wuɔ *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ
mamaŋ u kũŋgu-na, ma yaa taa ma ce-yuɔ dumaaŋo-na.
17 Bamaŋ waa hiere da uŋ siire Lasaar dumaa, baa ta ba waŋ-ma baa nuɔmba-i.
18 Nuɔmbaŋ nuɔ gbɛrɛ daayo maama-i, baa kũɔl ba-naa ta ba jo u wulaa.
19 *Farisĩɛbaa baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Ma sĩ na daa kɛ? Nuɔmba-i hiere baa
dii u huoŋ-nu; ma maaraa-na na gbãa ce bĩŋkũŋgu!»

Yesu waŋ u kuliiŋgu maama

20 Bamaŋ naa juɔ *Yerusalɛmu-i-na da ba ji jaal Diiloŋo-i ponsaaŋgu-na, Girɛkibaa-ba
bi waa-bɛi.
21 Baa kã ka ta ba piiye baa Filipu-i wuɔ: «I taara diɛ piiye baa Yesu-i.» Filipu waa Yesu
*hãalãbiloŋo. U taa u hel Betisada dii *Galile mara nuɔ.
22 Filipu wuɔ kã ka tũnu Ãndere. Baa sire ba hãi-i-na ka hi Yesu-i baa-ma.
23 Yesu wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo uŋ ka da yerre huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ku yaa hii daaku-i.»
24 Aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da dĩbelle saa suur hĩɛma-na a
hɔr, di bi tĩɛ di diei yaa-i; ŋga da di suur hĩɛma-na a hɔr, ŋ da di diyaa bieŋa bɔi.
25 Umaŋ duɔ tuɔ dɔl u fɛrɛ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ hiel u naŋga u fɛrɛŋ
nuɔ miwaaŋ daayo-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
26 Umaŋ duɔ tuɔ taara duɔ ce mi cãarãŋo, kutieŋo saaya u tuɔ nyaanu-miɛ. Muɔ da mi
waa kusuɔŋ-nu, mi cãarãŋo ka bi waa kusuɔŋ-nu'i. Mi To ka ce mi cãarãŋo ce bɔi.
27 «Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, mi huɔŋga si dii huɔŋga. Mi sa suɔ miŋ ka
waŋ mamaŋ baa mi To-i. Mi juɔ yaahuolo daayo maama yaa nuɔ-i, mi siɛ bi siɛ cira u
kor-mi yuɔ.»
28 Aa naa cira: «Baba, ce ŋ yerre ce bɔi!» Uŋ waaŋ mafamma-i, baa nu molo piiye dɔrɔ-i-
na wuɔ: «Mi ciɛ mi yerre ce bɔi tĩ, mi ka tiraa ce di ce bɔi.»
29 Bamaŋ waa nu moloŋ daa uŋ piiye, baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo'i naaraa!» Banaŋ
ba'a: «*Dɔrpɔpuɔrbiloŋo'i piiye baa-yo!»
30 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Moloŋ daa u saa piiye mɛi maa-na, u piiye namaa maa-na.
31 Fiɛfiɛ yaa Diiloŋo ka pigãaŋ nelbiliemba-i u jãyãmma-i. Kuŋ hii terieŋgu maŋ fiɛfiɛ-i,
Diiloŋo ka donya miwaaŋ daayo tieŋo-i‡.
32 Aa da ba ji haa-mi dɔrɔ, mi ka fa nelbiliemba-i hiere piɛ-ba mi caaŋ-nu.»
33 Yesu waaŋ nel daama-i a pigãaŋ uŋ ka ku kuliiŋgu maŋ.
34 Nuɔŋ baa cira: «*Ãnjĩnamma ciɛra wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u sa ku dede. Ma da niɛ naŋ'a Moloŋ-Biɛŋo gbĩɛ ba haa-yo dɔrɔ? Ma
diei ma hãi Moloŋ-Biɛŋo yaa hai moloŋo-i?»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fitĩnuɔ dii baa-na yogo, ŋga u siɛ cɔ. Terieŋgu faŋgu-na,
wuɔsaaŋgu maŋ dii na gbeini-na, siireŋ na ce-ku, ku yaa na ka hi baa cecerma-i. Na
saa da, da ŋ ta ŋ wuɔ kukulma-na ŋ sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-nu.
36 Da na ta na taara na waa cecerma-na, fitĩnuɔŋ yeŋ baa-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, haaŋ
na naŋga yuɔ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i.»
Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hel ba hɔlma-na ka fuo.

Yuifubaa-ba saa hũu Yesu nelma-i

37 Yesuŋ fiɛ ce gbɛrɛ-wɛima bɔi *Yuifubaa-ba yufelle-na, molo saa hũu u nelma-i.
38 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayiŋ waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi ciɛra wuɔ:
«Itie, ŋ daa hai moloŋo-i hũyãa i nelma-i?
Ŋ pigãaŋ hai moloŋo-i wuɔ ŋ hii?»§
39 Kumaŋ ciɛ ba siɛ gbãa hũu-ma, Isayi bi waaŋ-ma. U ciɛra wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
40 *‹Mi ciɛ-ba yiriemba,*

‡ **12:31** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i. § **12:38** Isayi (Ésaïe) 53.1

a ce ba baa ta ba da baa ba yufieŋa-i.
Mi guɔlaa ba ãnjɔguɔma-i,
a ce ba baa ta ba suɔ nelma yaaŋga-i.
*Ku'i ciɛ ba siɛ gbãa hũu mi nelma-i aa jo mi ji sire-bɛi ba jarma-na.›»**
41 Isayi naa fara da Yesu bɔbɔima-i ku'i ciɛ u piiye nel daama-i. U waaŋ Yesu maama'i dumaaŋo-na.
42 *Yuifu ba yuntaamba famba fɛrɛ-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũyãa Yesu nelma-i, ŋga baa kãalã *Farisĩɛbaa-ba-i wuɔ da ba waŋ-ma, ba ka nyaa-ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na.
43 Bafamba wulaa, bɔlbɔl nelbiliemba dɔl-ba aa Diiloŋo bigãaŋ-ba.

Yesu jommaŋ-yiiŋgu-i

44 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa nuɔmba-i da gbagaga wuɔ: «Umaŋ duɔ hũu mi nelma-i, kutieŋo saa hũu mɛi nelma, u hũyãa umaŋ puɔraa-mi u nelma.
45 Da ŋ da muɔŋo-i, ŋ daa umaŋ puɔraa-mi.
46 Muɔmi dii ŋaa fitĩnuɔ. Mi juɔ hĩɛma-na miɛ umaŋ duɔ hũu mi maama-i, kutieŋo baa tĩɛ kukulma-na.
47 Mi saa jo da mi ji gãŋ baa nelbiliemba-i, mi juɔ da mi ji kor-ba; a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa yagar ma hũmelle wuɔsaaŋgu-i, mɛi sa gãŋ baa-yo.
48 Umaŋ duɔ cĩina-miɛ baa mi nelma-i hiere, kutieŋo daa muotieŋo u fɛrɛŋ nuɔ tĩ. Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-yo, ma'i ka gãŋ baa-yo miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na.
49 Hama-i nuɔ-i? Mi sa waŋ mɛi kusũŋ-maama. Mi To yaa puɔraa-mi, aa miŋ gbĩɛ mi waŋ mamaŋ hiere, u pigãaŋ-mi baa-ma u fɛrɛ.
50 Aa mi suyaa miɛ uŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, ma yaa diyaaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i cicɛ̃lmaŋ-hũmelle-na. A ce dumaaŋo-na uŋ waaŋ-ma baa-mi dumaa, mi bi waŋ-ma dumɛi.»

13

Yesu saaraaya u hãalãbiemba gbeini-i

1 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu waa ŋaa bisĩŋ ku temma. Nyuŋgo ku temma-i, Yesu wuɔ suɔ wuɔ u tammaŋ-huɔŋgu hii tĩ duɔ kã Tuoŋo wulaa. Bamaŋ waa baa-yo hĩɛma-na, ba maama taa ma dɔlnu-yuɔ. U dɔlaa-ba a ji hi u tamma.
2 Ku isuɔŋgu-na, baa tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, *Sitãni naa dii-ma tĩ *Yuda huɔŋga-na wuɔ u hel Yesu huoŋgu-na. Yuda to yaa Simɔ-Isikaro-i.
3 Ŋga Yesu wuɔ suyaa wuɔ fuɔ fɛrɛ hilaa Diiloŋ-terieŋ-nu jo, aa u ka bir kã u wulaa. Aa tiraa suɔ wuɔ u To birii wɛima-i hiere hã-yo.
4 Wuɔ sire jukalaaŋgu-na a hiel u joŋgoruo-i aa biɛ kompaŋga naŋga pɛ̃yɛ̃ u nɛgɛlle-i.
5 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ biɛ bĩŋkũŋgu a dii hũmma tuɔ saara u *hãalãbiemba gbeini-i aa tuɔ hurre-niɛ baa kompaŋga maŋ u nɛgɛlle-na.
6 Uŋ kaa hi Simɔ-Piɛr, Simɔ-Piɛr wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, naŋ siɛ gbãa saara mɛi gbeini-i.»
7 Yesu wuɔ: «Piɛr, miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i ŋ siɛ gbãa suɔ ku yuŋgu-i nyuŋgo-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu ŋ ka suɔ-ku.»
8 Piɛr wuɔ: «Mi siɛ siɛ aa yaŋ nuɔ ŋ saara mi gbeini-i!»
Yesu wuɔ: «Da ŋ saa yaŋ mi saara-niɛ, ŋ suɔ kerre ŋ nuŋgu sĩ baa-mi wɛima-na!»
9 Simɔ-Piɛr wuɔ: «Da ma waa dumaaŋo-na, saara-niɛ aa ŋ saara baa mi nammu-i baa mi yuŋgu-i hiere.»
10 Yesu wuɔ: «Umaŋ duɔ cɛ hũmma-i u ne welewele hiere, u kuɔŋ, u saara u fɛrɛ ce niɛ? Mi saa yagar-ma u gbeini. Namaa na kuɔŋ, ŋga na hieroŋo sĩ.»
11 Uu naa suɔ umaŋ ka hel u huoŋgu-na ku'i ciɛ wuɔ ba saa koŋ hiere.
12 Uŋ juɔ saara ba gbeini-i tĩ, wuɔ biɛ u joŋgoruo-i dii, aa kã ka tĩɛna u muntĩɛnammu-na aa cira: «Miŋ ciɛ kumaŋ nɛi daaku-i, na suyaa ku yuŋgu-i wɛi?

* **12:40** Isayi (Ésaïe) 6.10

13 Da na ce na ta na bĩ-mi wuɔ: ‹Hãalãtie.› Kuniɛ na'a: ‹Itie.› Ma dɔlaa-na; na saa kar
coima.
14 Muɔmi maŋ na Tieŋ muɔ baa na hãalãtieŋ muɔ, da mi saara na gbeini-i, namaa na
saaya na bi ta na saara na-naa gbeini.
15 Mi pigãaŋ-na nelma'i. Taa na ce ku yaa-i na hɔlma-na.
16 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Maacembiloŋo sa maar u yuntieŋo-i, aa
pɔpuɔrbiloŋo sa maar umaŋ puɔraa-yo.
17 Da kuɔ na saa naa suɔ-ma, fiɛfiɛ-i-na na suyaa-ma. Da na wuɔ ma hũmelle-i, na yunni
dɔlaa.
18 «Da na da mi piiye dɛ-i-na, mi sa gbɛ̃ na hieroŋo. Mi suɔ miŋ fiɛlaa bamaŋ. Ŋga
mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma gbĩɛ ma ce. Ma nyɛgãaŋ wuɔ: ‹*Umaŋ taa u wuo baa-
mi kaladuɔŋgu-na, u birii tuɔ gãŋ baa-mi.*›*
19 Mi ka wuɔya waŋ-ma baa-na aa ma suɔ da ma ce; ku yaa da ma ji ce, na ka hũu-ma wuɔ
umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i.
20 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ bel mi pɔpuɔrbiloŋo-i fafamma, kutieŋo
bilaa muɔmɛi; aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, u bilaa umaŋ puɔraa-mi.»

Yesu firiiye Yuda-i

21 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, u huɔŋga pãŋ kũɔl. Wuɔ cira: «Mi siɛ fuo-ma nɛi: Na hɔlma-
na, unaa ka hel mi huoŋ-nu.»
22 *Hãalãbieŋ baa bir ta ba ne ba-naa aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U gbɛ̃ hai?»
23 Hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ, u waa tĩɛna u caaŋgu-na.
24 Simɔ-Piɛr wuɔ piiye baa-yo baa u naŋga, wuɔ u yuu-yo u gbɛ̃ hai?
25 Hãalãbiloŋ wuɔ miɛl cira: «Itie, ŋ gbɛ̃ hai moloŋo-i?»
26 Yesu wuɔ cira: «Da mi nafiiye *buruo-i hã umaŋ, u yaa-i.» Aa naa bũl buruo-i a
nafiiye hã *Yuda-Isikaro.
27 Yudaŋ hũyãa buruo-i, *Sitãni wuɔ pãŋ sire-yuɔ. Yesu wuɔ cira: «Yuda, sire ŋ ce niŋ
saaya ŋ ce mamaŋ, baa sɛrɛ baa-ma!»
28 Bamaŋ waa hiere juwuoterieŋgu-na ba saa suɔ u nelma yaaŋga-i.
29 Yudaŋ taa u tiera ba gbeiŋa-i, banamba da niɛ sĩ Yesu taara u ka sãa baŋ saaya ba ce
ponsaaŋgu-i baa nimaŋ, sisɔ wuɔ u ka hã sũntaamba-i bĩŋkũŋgu.
30 Yudaŋ hũyãa buruo-i dumaaŋo-na, wuɔ pãŋ sire hel. Ku waa isuɔŋgu.

Taa na dɔl na-naa

31 *Yudaŋ hilaa, Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ-i-na, nuɔmba daa *Moloŋ-Biɛŋo bɔbɔima-i baa
Diiloŋo maama-i Moloŋ-Biɛŋo-na.
32 [Uŋ ciɛ ba da Diiloŋo bɔbɔima-i yuɔ,] ku siɛ vaaya, Diiloŋo ka bi ce ba da Moloŋ-Biɛŋo
maama-i fuɔ-i-na.»
33 Aa naa cira: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, mi yinni saa tiraa tĩɛ bɔi na hɔlma-na. Na ka taara-
miɛ na siɛ da-mi. Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa *Yuifubaa-ba-i, mi waŋ-ma baa namɛi
fiɛfiɛ-i-na: ‹Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na siɛ gbãa kã.›
34 Mi ka hã-na nelfɛlɛmma aa suɔ ta. Nelfɛlɛmma famma yaa daama: Taa na dɔl na-
naa. Muɔ miŋ dɔlaa-na dumaa, taa na dɔl na-naa dumɛi.
35 Da na ta na dɔl na-naa, nuɔmba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ mɛi baaŋ namaa.»
36 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, ŋ kã hie?»
Yesu wuɔ cira: «Piɛr, miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, ŋ siɛ gbãa kã baa-mi fiɛfiɛ-i-na, ŋga ŋ ka ta ŋ
jo huoŋ-nu.»
37 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, bige-i dii fiɛfiɛ-i-na aa ŋ'a mi siɛ gbãa kã baa-ni? Da mi fiɛ'a
mi ka ku naŋ maama-na, wɛima sĩ.»

---

* **13:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 41.10

38 Yesu wuɔ cira: «Ŋ ka siɛ ku mɛi maama-na ninsoŋo wɛi? Ne! Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i
baa-ni: Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

14

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu cu. Yaaŋ aa na haa na naŋga-i
Diiloŋo-na baa muɔmi-na.
2 Muntĩɛnammu bɔi dii mi To dumɛlle-na. Kuɔ muntĩɛnammu saa naa waa, mii naa
waa hie wuɔ mi ka tigiiŋ muntĩɛnammu cie-na?
3 Da mi kã ka tigiiŋ na muntĩɛnammu-i tĩ, mi ka bir ji biɛ-na na ka tĩɛna mi caaŋ-nu.»
4 Aa naa cira: «Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu na sa bi yaŋ ku hũmelle-i suɔma.»
5 Toma wuɔ cira: «Itie, i sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, i ce niɛ gbãa suɔ ku hũmelle-i?»
6 Yesu wuɔ: «Muɔmɛi hũmelle-i, muɔmɛi ninsoŋo-i aa muɔmɛi cicɛ̃lma-i. Molo siɛ gbãa
kã mi To wulaa ni kutieŋo saa cor baa muɔ.
7 Da na suɔ muɔŋo-i, na ka suɔ mi To-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na suyaa-yo aa na daa-yo.»
8 Filipu wuɔ cira: «Itie, da ŋ pigãaŋ-ye ŋ To-i i siɛ tiraa yuu-ni baa wɛima.»
9 Yesu wuɔ: «Filipu, mi bãaŋgu cuɔ baa-na, aa naŋ waa yogo naŋ sa suɔ-mi! Da ŋ da
muɔŋo-i, ŋ daa mi To yaa-i; ku ce niɛ ŋ'a mi pigãaŋ-na mi To-i?
10 Ŋ saa hũu-ma wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i wɛi? Miŋ waŋ nelma maŋ baa-
na, mɛi huɔya-maama sĩ. Iŋ yeŋ kuuduɔŋgu baa mi To-i, u'i ciɛŋ u fɛrɛŋ maacemma.
11 Da mi cira muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i, na saaya na hũu-ma wuɔ ninsoŋo. Da
kuɔ coima, na sa ne miŋ ceŋ mamaŋ wɛi?
12 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, miŋ ceŋ mamaŋ daama-i, umaŋ duɔ haa u naŋga
miɛ, u gbãa ce ma temma. Aa ji da miŋ kãŋ mi To wulaa dɛ-i-na, kutieŋo gbãa ce mamaŋ
maaraa daama-i yɛrɛ.
13 Da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na a ce mi To ce bɔi.
14 Da na cãrã kumaŋ aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na.»

Yesu waŋ u hortieŋo maama

15 «Da kuɔ mi maama dɔlnu-nɛi, na ka vaa na fɛrɛ ta na ce miŋ waaŋ mamaŋ baa-na.
16 Mi ka waŋ baa mi To-i u hã-na kakãyãtieŋo u ji tĩɛ baa-na gbula.
17 Kakãyãtieŋo faŋo yaa *Diiloŋ-Yalle-i; di yaa ninsontieŋo-i. Nelbiliemba sa da-yo, ba
sa bi suɔ-yo, a ce dumaaŋo-na u siɛ gbãa jo ba wulaa. Ŋga uŋ yeŋ baa namaaŋo-i, na
suɔ-yo aa u ka tĩɛ baa-na gbula.
18 Mi siɛ ta aa yaŋ-na yombĩŋ namaa; mi ka bir jo.
19 Cɛllɛ, nuɔmba siɛ tiraa ta ba da-mi, ŋga namaaŋo-i, na ka ta na da-mi. Mi ka tĩɛ gbula
aa namaa na ka tĩɛ gbula.
20 Ku yiiŋ da ku hi, na ka suɔ wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i, aa namaa baa
muɔŋo-i kuuduɔŋgu bi yaa-i.
21 Umaŋ duɔ bella mi nelma-i aa tuɔ ce-ma, mi maama dɔlnu u yaa-i. A ne da mi
maamaŋ dɔlnuŋ umaŋ, kutieŋo maama ka dɔlnu mi To-i aa bi dɔlnu mɛi fɛrɛ-i, aa mi
ka pigãaŋ kutieŋo-i mi fɛrɛ.»
22 *Yuda naŋo waa a naara *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ cira: «Itie, bige-i ciɛ ŋ'a ŋ ka yaŋ
nuɔmba namba-i aa pigãaŋ miɛmɛi baa ŋ fɛrɛ?»
23 Yesu wuɔ cira: «Mi maama da ma ta ma dɔlnu umaŋ, u ka tuɔ ce miŋ waaŋ mamaŋ.
Duɔ tuɔ ce-ma, u maama ka dɔlnu mi To-i. Aa u maaŋ da ma dɔlnu mi To-i, i ka jo ji har
kutieŋo-na.
24 Mi maaŋ da ma'a ma sa dɔlnu umaŋ, u sa ce miŋ waaŋ mamaŋ. A ne da miŋ waŋ
mamaŋ baa-na, mɛi kusũŋ-maama sĩ, mi To maama. U yaa puɔraa-mi.
25 Mii dii baa-na yogo aa waŋ daama-i hiere baa-na.

26 Mi To ka saaŋ Diiloŋ-Yalle jo mɛi yerreŋ. Di ka kãyã-nɛi. Di ka jo ji waŋ ma yaaŋga-i
baa-na hiere aa miŋ waaŋ mamaŋ cor hiere, di ka ce ma tĩɛnu-nɛi.
27 Mi fɛ̃ na hɔmmu-i, aa mi fɛ̃-mu mɛi fɛ̃mma. Mi sa fɛ̃-mu ŋaa nelbiliembaŋ fɛ̃ŋ ba-naa
hɔmmu dumaa. Baa na yaŋ na hɔmmu cu, baa na bi yaŋ korma ta ma da-na.
28 Ma sĩ mi waaŋ-ma baa-na miɛ: ‹Mi ka ta ŋga mi ka bir jo kɛ?› Da kuɔ mi maama
dɔlnu-nɛi, miŋ kãŋ mi To wulaa, ku saaya ku dɔlnu-nɛi. Hama-i nuɔ-i? Mi To maaraa
muɔŋo-i.
29 Mi waliɛya waŋ nel daama-i baa-na ku yaa da ma ji ta ma ce na ka suɔ wuɔ mi waaŋ
ninsoŋo.
30 Miwaaŋ daayo tieŋo* jo dii mi huoŋ-nu; a ce dumaaŋo-na, mi siɛ tiraa da piiye bɔi
baa-na. Ŋga u siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu miɛ.
31 Nelbiliemba saaya ba suɔ wuɔ mi To maama dɔlnu-miɛ, aa tiraa suɔ wuɔ mi Toŋ'a mi
ce mamaŋ, mi ce ma yaa-i ku'i ciɛ *Bigãarãŋo tuɔ jo. Siireŋ i halaŋ bande-i-na!»

15

Yesu dii ŋaa ɛrɛsɛ̃-tibiiŋ-kerre

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
«Muɔmɛi *ɛrɛsɛ̃-tibiiŋ-kerre-i aa mi To yaa ku tieŋo-i.
2 Mi negemmu maŋ sa maaŋ hiere, u ka kar-mu nanna aa mumaŋ maaŋ, u ka jũɔrã-
muɔ a ce mu migãaŋ ta mu maŋ fafamma.
3 Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na, ma migãaŋ-na tĩ.
4 Nyaarãaŋ-miɛ ŋaa muɔ miŋ nyaarãa-nɛi dumaa. Na suyaa wuɔ negeŋga maŋ da ka
saa nyaar ka nyu-i-na ka siɛ gbãa maŋ dɛ! Kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i: Da na saa
nyaar muɔmi-na, na siɛ gbãa ce bĩŋkũfafaaŋgu.
5 «Muɔmɛi tibiiŋgu-i, aa namɛi ku negemmu-i. Muɔ da miɛ mii si dii, na siɛ gbãa ce
bĩŋkũŋgu. Umaŋ duɔ nyaar-miɛ aa muɔmi bi nyaar-yuɔ, kutieŋo gbãa ce wɛima bɔi.
6 Umaŋ duɔ saa nyaar-miɛ, ba bũul kutieŋo-i ka nanna puona ŋaa da ba jã negeŋga-i
baŋ bũul-kaŋ ka nanna dumaa ka kuol ba biɛ-ka dii-ka dãamu-na caa-ka.
7 Ŋga da na nyaar-miɛ, aa mi nelma waa na hɔmmu-na, da na ta na taara kumaŋ, na
cãrã-kuɔ, na ka da-ku.
8 Da na ta na ce maacenfafamma na hã Diiloŋo-i, aa cu mi huoŋ-nu, ku yaa ciɛŋ mi To
ce bɔi.
9 Mi Toŋ dɔlaa-mi dumaa, muɔmi bi dɔlaa namaaŋo-i dumɛi. Tĩyãaŋ mi caaŋ-nu mi ta
mi ce baa-na.
10 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na, da na ta na ce-ma, na maama ka ta ma dɔlnu-miɛ ŋaa muɔ
miŋ ceŋ mi To maama-i mi maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumaa.»

Yesu hãalãbiemba birii u jɛ̃naamba

11 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Mi taara na hɔmmu fɛ̃ da yogogo mɛi kaaŋga
temma-i ku'i ciɛ mi ta mi waŋ nel daama-i baa-na.
12 Mi nelma yaa daama: Taa na dɔl na-naa ŋaa muɔmiŋ dɔlaa-na dumaa.
13 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ hũu-ma ku ŋ jɛ̃naamba maama-na, nelnyul hamu-i dii ji maar
mufammu-i?
14 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na, da na ce-ma, na ka ce mi jɛ̃naaŋ namaa.
15 Mi sa tiraa mi bĩ-na maacembieŋ namaa, mi bĩ-na mi jɛ̃naaŋ namaa. Hama-i nuɔ-i?
Maacembiloŋo sa suɔ u yuntieŋo kusũŋgu-i. A ne da namaaŋo-i, mi Toŋ waaŋ mamaŋ
baa-mi hiere, mi waaŋ-ma baa-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi siɛ gbãa bĩ-na mi maacembieŋ
namaa.

---

* **14:30** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i.

16 Ku saa ce ŋaa namɛi fiɛlaa muɔ, muɔmɛi fiɛlaa namaa aa puɔr-na wuɔ na ka ce
maacenfafamma aa na yaŋ na maacemma da belle, ku yaa da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu
mi To wulaa aa bĩ mi yerre-i u ka hã-na baa-ku.
17 Ŋga miŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Taa na dɔl na-naa.»

Nelbiliemba bigãaŋ Diiloŋo-i

18 «Da na da nelbiliemba bigãaŋ-na, na saaya na suɔ wuɔ ba bigãaŋ muɔmɛi igɛ̃na.
19 Kuɔ na waa baa-ba, baa naa dɔl-na wuɔ bafamba baaŋ namaa. Ŋga mi fiɛlaa
namaaŋo-i hiel-na ba hɔlma-na; bafamba baaŋ namaa sĩ, ku'i ciɛ ba bigãaŋ-na.
20 Yaaŋ mi nel daama ta ma tĩɛnu-nɛi: ‹Maacembiloŋo sa maar u yuntieŋo-i.›* Da ba
huol mi yaaŋ-na, ba ka bi huol namaa na yaaŋ-na. Da ba nu mi nuŋgu-i, ba ka bi nu
namaa kũŋgu-i.
21 Ba ka ce mafamma-i mɛi maa-na. Baŋ'a ba saa suɔ umaŋ puɔraa-mi, ku'i ciɛ.
22 Kuɔ mi saa naa jo ji piiye baa-ba, molo naa saa cãl-ba. Ŋga dɛ-i-na, ba siɛ gbãa da
ãntãalãmma.»
23 «Umaŋ duɔ bigãaŋ muɔŋo-i, kutieŋo bi bigãaŋ mi To-i.
24 Miŋ ciɛ himma maŋ ba daa-ma. Aa ba suyaa wuɔ molo siɛ gbãa ce ma temma. Kuɔ
ba saa naa da-ma, molo naa saa cãl-ba. Ŋga ba daa-ma aa cor ta ba bigãaŋ-mi baa mi To-i
hiere.
25 Na saa da! Mamaŋ nyɛgãaŋ ba *ãnjĩnamma-na, ma'i saa ce daama-i wɛi? Ma
nyɛgãaŋ wuɔ: *‹Ba bigãaŋ-mi gbãŋgbãŋ.›*†
26 «Mi To uŋ ka hã-mi kakãyãtieŋo maŋ mi saaŋ-yo hã-na, u yaa ninsontieŋo-i. Duɔ jo,
u ka piiye mi maama-i tũnu nuɔmba-i.
27 Aa namaa fɛrɛ-i, iŋ waa baa i-naa dii ku domma-na, na ka bi ce mi siɛrtaaŋ namaa.

16

Diiloŋ-Yalleŋ ka jo ji ce mamaŋ

1 «Mi sa taara ku ji nuɔl-na Diiloŋ-hũmelle-na ku'i ciɛ mi ta mi waŋ daama-i hiere baa-
na.
2 Ba ka nyaa-na *Diilonelhãalãdũnni-na. Aa yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bamaŋ ji taa ba ko-
na, ba ka da niɛ sĩ ba cãa Diiloŋo'i dumaaŋo-na.
3 Baŋ'a ba saa suɔ mi To-i baa mɛi fɛrɛ-i hiere, ku'i ka dii-ba mafamma cemma-na.
4 Kumaŋ ciɛ mi wuɔya ta mi waŋ-ma baa-na, mi taara da ma ji ta ma ce, na suɔ wuɔ
mi waaŋ-ma baa-na cor tĩ. Mii naa waa na caaŋ-nu ku'i ciɛ mi saa waŋ-ma baa-na dii ku
domma-na.
5 Dɛ-i-na, mi ta da mi kã umaŋ puɔraa-mi u wulaa, aa molo saa da duɔ yuu-mi wuɔ: ‹Ŋ
kã hie?›
6 Mi suyaa miɛ miŋ waaŋ mamaŋ baa-na daama-i, ma'i saa dɔlnu-nɛi.
7 A ne da mi waaŋ ninsoŋo yaa baa-na. Da mi ta, ku ka kãyã-nɛi. Na saa da, da mi saa
ta, kakãyãtieŋo siɛ gbãa jo. Fuɔ mi kã ka hi aa saaŋ-yo hã-na.
8 Duɔ jo, u ka pigãaŋ nelbiliemba-i wuɔ ba piɛra ãmbabalma kũŋgu-na, ba piɛra viisĩnni
kũŋgu-na aa pira Diiloŋ-bɛrru kũŋgu-na.
9 Baŋ'a ba saa hũu mɛi nelma-i, ku'i pigãaŋ ãmbabalma-i.
10 Aa miŋ kãŋ mi To wulaa, na siɛ tiraa da-mi, ku'i pigãaŋ viisĩnni-i.
11 Aa miwaaŋ daayo tieŋo* yuŋ-maamaŋ fiɛlaanu tĩ, ku'i pigãaŋ Diiloŋ-bɛrru-i.
12 «Nelma bɔi dii yogo mi da mi waŋ-ma baa-na, ŋga da mi waŋ-ma baa-na fiɛfiɛ-i-na, ma
ka mulĩɛŋ-na.

---

* **15:20** Niɛŋ Matie 10.24; Nsãa 13.16. † **15:25** Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 35.19; 69.5 * **16:11** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i.

13 *Diiloŋ-Yalle da di ji jo, di yaa ninsoŋo tieŋo-i, di ka kaala ninsoŋ-belle-i baa-na. Di sa
ji waŋ difande kusũŋ-maama. Diŋ nuɔ mamaŋ, di ji waŋ ma yaa-i aa bi tũnu-nɛi mamaŋ
juɔŋ.
14 Di ka da mi kusũŋ-maama-i ji piiye tũnu-nɛi, a ce dumaaŋo-na di ka ce-mi bɔi.
15 Mi To maama-i hiere mɛi maama, ku'i ciɛ na da mi ciɛra di ka da mi kusũŋ-maama-i
ji piiye tũnu-nɛi.»

Yesu tamma saa dɔlnu u hãalãbiemba-i

16 Kufaŋgu huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Cɛllɛ na ka naa-mi, aa cɛllɛ
na ka bir da-mi.»
17 U hãalãbiemba namba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i temma'i dumandɛ-i: ‹Cɛllɛ
na ka naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi›? Aa tiraa cira u kã u To wulaa.
18 Uŋ gbɛ̃ŋ cɛllɛ maŋ, u yuŋgu yaa wuɔ niɛ? I saa suɔ u nelma yaaŋga-i.»
19 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba taara ba yuu-yo. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi waaŋ-ma baa-na miɛ:
‹Cɛllɛ na ka naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi.› Na yuu na-naa ma yaa nuɔ-i wɛi?
20 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Namaaŋo-i na kaa haa na nammu-i na yunniŋ ta na
gbu na kaal aa banamba waa ponsaaŋ-nu. Na hɔmmu ka guɔla, ŋga na hɔguɔla ka bir ce
hɔfɛ̃lle.
21 Ciɛŋo kusũŋ da ku bel-o, yaaŋga sa waa-yuɔ. Ŋga duɔ ji gbãŋ da u yuŋgu-i, biloŋo fɛ̃
u huɔŋga-i a ce u mulĩɛma karaanu-yuɔ.
22 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i: Na yammu vãa fiɛfiɛ-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, mi
ka tiraa da-na. Da mi ji'a mi da-na, na hɔmmu ka fɛ̃ aa molo cɛraa u gbãa guɔla-muɔ.
23 Ku yiiŋ da ku ji hi, na siɛ yuu-mi baa nelma. Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na
cãrã kumaŋ aa bĩ mi yerre-i, mi To ka hã-na baa-ku.
24 Na saa hi cãrã bĩŋkũŋgu yogo aa bĩ mi yerre-i. Cãarãŋ, na ka da, aa da na da, na
hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.
25 «Mi waaŋ nel daama-i hiere baa-na gbãnɛiniŋ. Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, mi siɛ tiraa
ta mi piiye baa-na dumaaŋo-na. Mi To u maamaŋ yeŋ dumaa, mi ka bi waŋ-ma baa-na
dumɛi.
26 Ku yiiŋgu da ku hi, na ka cãrã Diiloŋo-i aa bĩ mi yerre-i. Mi saa cira mi kaa cãrã
Diiloŋo-i hã-na dɛ! Na maama dɔlnu-yuɔ, na gbãa cãrã-yuɔ na fɛrɛ.
27 Naŋ dɔlaa muɔŋo-i aa hũu-ma wuɔ mi hilaa fuɔ terieŋ-nu'i jo, ku'i ciɛ na maama ta
ma dɔlnu-yuɔ.
28 Mi hilaa mi To yaa wulaa-i jo hĩɛma-na. Fiɛfiɛ-i-na, mi ka ta hĩɛma-na bir kã mi To
wulaa.»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, u hãalãbieŋ baa cira: «Fiɛfiɛ fuɔ, ŋ yaaŋ gbãnɛini-i aa ta ŋ
kaala ŋ nelma-i.
30 I suyaa yende-i-na wuɔ ŋ suɔ wɛima-i hiere. Diɛ tiɛ taara diɛ yuu-ni baa mamaŋ, ŋ
wuɔya suɔ-ma. Terieŋgu faŋgu-na, i hũyãa-ma wuɔ ŋ juɔ Diiloŋ-jomma.»
31 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ma sĩ na'a na hũyãa mi nelma-i fiɛfiɛ-i-na kɛ?
32 Ŋga mi tũnu-nɛi, huɔŋgu naŋgu ka hi, aa ku hii tĩ yɛrɛ, na ka pisãllã; nɛliɛŋo nɛliɛŋo
baa u muŋkãmmu aa yaŋ mi tĩɛ mi diei yoŋ. Ŋga mi siɛ tĩɛ mi diei; mi To dii baa-mi.
33 Naŋ cuu mi huoŋ-nu, mi taara na hɔmmu fɛ̃ ku'i ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i baa-na.
Nelbiliemba ka mulĩɛŋ-na miwaaŋ daayo-na, ŋga vaaŋ na fɛrɛ, mi guɔlaaya ba fɔ̃ŋgũɔ-i.»

17

Yesu Diilocãrãlle-i

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ tã u yuŋgu-i dɔrɔ aa naa cira: «Baba, ku hii. Ce ŋ Biɛŋo ce bɔi,
kumaŋ ka ce fuɔ bi ce nuɔ ŋ ce bɔi.
2 Ŋ haa-yo nelbiliemba yuŋ-nu wuɔ u hã u dombũurãamba-i cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ
dede-i.

3 A ne da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma yaa a suɔ ninsoŋ-Diiloŋ nuɔŋo-i aa bi suɔ
*Koŋkortieŋo muɔmi maŋ niŋ puɔraa-mi.
4 Mi ciɛ ŋ ce bɔi hĩɛma-na. Niŋ ŋa naa hã-mi maacemma maŋ, mi ciɛ-ma.
5 Baba, miŋ ŋa naa waa baa-ni aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, niŋ ŋa naa ce mi ce bɔi dumaa,
ce mi ce bɔi dumɛi fiɛfiɛ-i-na.
6 «Niŋ fiɛlaa bamaŋ miwaaŋo-na hã-mi, mi pigãaŋ-ba ŋ sĩnni-i. Naŋ baamba'i waa, ŋ
bir-ba hã muɔ baa-ba. Ba nuɔ ŋ nuŋgu-i.
7 Ba suyaa fiɛfiɛ-i-na wuɔ niŋ hãa-mi mamaŋ hiere, naŋ kusũŋ-maama.
8 Niŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, mi waaŋ-ma baa-ba. Ba siyaa-ma. Ba suyaa wuɔ mi hilaa
naŋ terieŋ-nu'i jo. Aa ba suyaa wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.
9 Mi cãrã-niɛ da mi hã-ba. Mi sa cãrã-niɛ da mi hã nelbiliemba-i hiere dɛ! Niŋ hãa-mi
bamaŋ, mi cãrã-niɛ da mi hã ba yaa-i; naŋ baamba-i.
10 Mɛi kũŋgu-i naŋ kũŋgu, aa naŋ kũŋgu-i mɛi kũŋgu. Mi bɔbɔima da ba yaa nuɔ-i.
11 Muɔmi sa tiraa mi ye dii miwaaŋo-na, mi kã naŋ terieŋ-nu, a ne da bafamba dii-yuɔ
yogo. Baba, cãlmuɔ sĩ nuɔni maŋ nuɔ-i, jande, ta ŋ niya-bɛi ŋ fɛrɛ baa naŋ fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ; ŋ
hãa muɔŋo-i u yaa-i. Ku yaa ba ka waa baaduɔmba ŋaa muɔ baa nuɔŋo-i iŋ yeŋ baaduɔŋ
miɛ dumaa.
12 Niŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, miŋ ciɛ huɔŋgu maŋ baa-ba, mi niɛya-bɛi baa u yaa-i. Mi
niɛya-bɛi, u diei saa ji balla mi wulaa, da ku saa waa umaŋ naa saaya u balla ŋaa maŋ
nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.*
13 «Fiɛfiɛ-i-na, mi ka bir kã ŋ wulaa. Mi taara ba hɔmmu fɛ̃ gbarnu mɛi kaaŋga temma-i,
ku'i ciɛ mi tĩɛ hĩɛma-na aa ta mi waŋ mafamma-i.
14 Miŋ waaŋ ŋ nelma-i baa-ba, nelbiliemba bigãaŋ-ba wuɔ ba sa wuɔ hũmeduɔle baa-
ba ŋaa muɔ.
15 Ku saa ce ŋaa mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ hiel-ba miwaaŋo-na dɛ! Ma'i sĩ. Mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ ta
ŋ niya-bɛi *Bigãarãŋo baa da suur ba hɔlma-na.
16 Ba sa wuɔ hũmeduɔle baa nelbiliemba-i ŋaa muɔ.
17 Naŋ nelma yaa ninsoŋo-i. Pigãaŋ-ba baa-ma ba suɔ-ma aa ta ba cãa nuɔnɛi yoŋ.
18 Niŋ puɔraa muɔmi-i dumaa miwaaŋo-na, mi bi puɔraa bafamba-i dumɛi miwaaŋo-
na.
19 Muɔ mi cãa nuɔnɛi yoŋ ba da ba da ninsoŋo-i aa fulnu nuɔnɛi ta ba bi cãa-ni.
20 «Mi sa cãrã-niɛ da mi hã bafamba yoŋ dɛ! Bamaŋ ka nu ba nelma-i aa hũu mi
maama-i, mi bi cãrã-niɛ da mi hã kutaamba-i.
21 Baba, mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ yaŋ ba ce kuuduɔŋgu ŋaa muɔ baa nuɔ iŋ yeŋ baaduɔŋ miɛ
dumaa. Yaŋ i suurnu i-naa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.
22 Niŋ ciɛ mi ce bɔi dumaa, mi bi ciɛ ba ce bɔi dumɛi, ku yaa ba ka gbãa ce kuuduɔŋgu
ŋaa muɔ baa nuɔ iŋ yeŋ kuuduɔŋgu dumaa.
23 Ku yuŋgu yaa daaku: Mi ka waa baa-ba aa ŋ waa baa-mi, ku yaa ba ka gbãa ce
kuuduɔŋgu kelkel. Dumaaŋo-na, nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi aa tiraa suɔ wuɔ
ba maama dɔlnu-niɛ ŋaa mɛi maamaŋ dɔlnuŋ-niɛ dumaa.
24 «Baba, niŋ dɔlaa-mi dumaa aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, mi taara niŋ ciɛ mi ce bɔi
dumaa, da mi waa kusuɔŋ-nu, mi dombũurãamba waa mi caaŋ-nu ta ba da-mi.
25 Baba, ŋ faa teu! Nelbiliemba saa suɔ-ni, ŋga mɛi suyaa-ni aa dombũurãamba suyaa
wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.
26 Mi pigãaŋ-ba ŋ sĩnni-i, aa mi ka cor ta mi pigãaŋ-ba baa-ni, ku yaa niŋ dɔlaa muɔŋo-i
dumaa, bafamba ka bi dɔl ba-naa dumɛi, aa muɔ baa bafamba-i i gbonu ce baaduɔŋ miɛ.»

---

* **17:12** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.18 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

18

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Like 22.47-53)

1 Yesuŋ juɔ cãrã Diiloŋo-i tĩ, wuɔ hel baa u *hãalãbiemba-i a jãal Sedurɔ̃ kaaŋgu-i kã
bomborma namma-na. Tibinniŋ-suoŋgu naŋgu waa terieŋgu faŋgu-na, baa kã ka suur-
kuɔ.
2 Ba taa ba kã terieŋ daaku-na koko; a ce dumaaŋo-na, *Yuda maŋ taa u taara u hel u
huoŋgu-na, u taa u suɔ ku saaŋgu.
3 Wuɔ sire nyaa ba huoŋ-nu dii tibinniŋ-suoŋgu-na baa sorosibaa-ba-i a naara *Diilo-
dubuɔ niyataamba namba. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba yaa naa
hãa-yo Diilodubuɔ niyataamba-i. Fitĩmbaa-ba waa baa-ba a naara jigãmmu.
4 Yesu wuɔ suyaa mamaŋ ka da-yo. Baŋ kãa ka hi, wuɔ piɛ yuu-ba wuɔ: «Na taara hai
moloŋo-i?»
5 Baa cira: «I taara Nasarɛtitaaŋ Yesu.»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.» Yuda maŋ taa u taara u hel u huoŋgu-na, u waa baa-ba.
6 Yesuŋ ciɛra muɔmɛi terieŋgu maŋ nuɔ-i, baa bir baa ba honni kã ka cii da burɔŋ!
7 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara hai?»
Baa cira: «I taara Nasarɛtitaaŋ Yesu.»
8 Yesu wuɔ cira: «Mi saa cira muɔmɛi wɛi? Da na'a na taara muɔmɛi, yaaŋ bamaŋ daaba
kã.» U gbɛ̃ u hãalãbiemba yaa-i.
9 Uŋ ŋa naa waŋ mamaŋ, ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Uu naa cira: «Baba, niŋ hãa-mi
bamaŋ, u diei saa balla mi wulaa.»*
10 A ne da jigãŋga waa baa Simɔ-Piɛr; wuɔ fa-ka hiel-ka pãŋ jafũŋ *Diilojigãntaamba
yuntieŋo maacembiloŋo nadietũŋgu-i a yer-ku. Ba taa ba bĩ naacolŋo-i Malkusi.
11 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, dii ŋ jigãŋga-i ka foguoŋgu-na!» Aa naa cira: «Mi To uŋ ciɛra
mamaŋ da-mi, ŋ sa taara ma da-mi wɛi?»
12 Yesuŋ bi waaŋ mafamma-i, sorosibaa-ba-i baa ba yuntieŋo-i a naara Diilodubuɔ
niyataamba kã ka bel-o vaa u nammu-i mu hãi-i-na.
13 Belle fande-na, Kayifu yaa waa Diilojigãntaamba yuntieŋo-i. Baŋ vaa-yo, baa kã
baa-yo Kayifu cura yaa wulaa-i igɛ̃na. Ba taa ba bĩ-yo Ani.
14 A ne da Kayifu duɔŋo faŋo yaa naa gbɛ̃ *Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ nelduɔŋ duɔ ku
a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu.†

Simɔ-Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Matie 26.69-70; Marke 14.66-68; Like 22.55-57)

15 Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, Simɔ-Piɛr baa u nahãalãbiloŋo naŋo-i baa cu ba
huoŋ-nu. *Diilojigãntaamba yuntieŋo taa u suɔ Simɔ-Piɛr nabentieŋo-i, a ce dumaaŋo-
na, baŋ kaa hi Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-i, *hãalãbiloŋ daa wuɔ kã ka suur baa
Yesu-i hiere.
16 Piɛr wuɔ yiɛra fondumɛlle-na u saa suur. Hãalãbiloŋ daa wuɔ hel piiye baa ciɛŋo
maŋ taa u niya dumɛlle-i aa naa ce Piɛr suur.
17 Ciɛŋ daa wuɔ yuu Piɛr wuɔ: «Ma sĩ naacolŋ daa u hãalãbiloŋo naŋo'i nuɔŋo-i kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «U hãalãbiloŋo sĩ muɔ dɛ!»
18 Waaŋgu waa; *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiemba-i baa bamaŋ niɛyaŋ-yuɔ
baa dii dãamu ta ba yiraaŋ. Piɛr wuɔ kã ka tuɔ yiraaŋ baa-ba.

(Matie 26.59-66; Marke 14.55-64; Like 22.66-71)

19 Baŋ kãa baa Yesu-i, *Diilojigãntaamba yuntieŋo wuɔ yuu-yo a kã u *hãalãbiemba
yaŋga, baa uŋ wuɔraŋ u waŋ nelma maŋ baa nuɔmba-i ma yaŋga.

---

* **18:9** Niɛŋ 6.39; 17.12. † **18:14** Niɛŋ 11.50.

20 Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ waa mi wulaa, mi piiye-mɛi nuɔmba-i hiere ba yufelleŋ. Mi
piiye-mɛi *Diilonelhãalãdũnni-na aa piiye-mɛi *Diilodubuɔ-i-na. *Yuifubaa-ba jãnu ba-
naa terni fanni'i nuɔ-i. Mi saa fuo ma diei bɛi.
21 Ma ce niɛ ŋ ta ŋ yuu-mi? Miŋ piiye baa bamaŋ, ba suyaa miŋ waaŋ mamaŋ baa-ba;
yuu ba yaa-i, ba ka waŋ ma yaaŋga-i baa-ni.»
22 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, Diilojigãntaamba yuntieŋo niyatieŋo naŋ wuɔ caa u
tũŋgu-i aa naa cira: «Ŋ piiye baa Diilojigãntaamba yuntieŋo yaa dɛ-i-na wɛi?»
23 Yesu wuɔ cira: «Da kuɔ mi cãlãa piiyemma, pigãaŋ-mi miŋ cãlãa kusuɔŋ-nu; ŋga da
kuɔ mi saa cãl piiyemma, ŋ muyaa-mi hama-i nuɔ-i?»
24 Ani wuɔ yaŋ-yo baa iyiemba-i aa saaŋ-yo hã Kayifu-i baa-yo, u yaa waa Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo-i.

(Matie 26.71-75; Marke 14.69-72; Like 22.58-62)

25 Baŋ taa baa Yesu-i ta ba kã Kayifu terieŋgu-na, Simɔ-Piɛr wuɔ tĩɛna dii dãntorre-na.
Naacolŋo naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ma sĩ naacolŋ daa u *hãalãbiloŋo naŋo'i nuɔŋo-i kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «U hãalãbiloŋo sĩ muɔ dɛ!»
26 *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo naŋo waa, ba kuuduɔŋgu'i baa Piɛrŋ
jafãaŋ umaŋ tũŋgu-i yer-ku. Fuɔ wuɔ cira: «Ma sĩ mɛi daa nuɔ baa naacolŋ daayo-i
tibinniŋ-suoŋgu-na kɛ?»
27 Piɛr wuɔ tiraa hel-kuɔ wuɔ coima, fuɔ sĩ. Kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu.

Ba kãa baa Yesu-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu
(Matie 27.1-2,11-31; Marke 15.1-20; Like 23.1-5,13-25)

28 Cuoŋ kaalaa kãŋkãŋkãŋ, baa naar hel baa Yesu-i Kayifu terieŋgu-na a kã baa-yo ba
fãamaaŋo wulaa. Fãamaaŋo faŋo waa *Oromɛyiɛŋo. Baŋ kaa hi, *Yuifu ba yuntaamba
saa siɛ suur fãamaaŋo dumɛlle-na; wuɔ da ba suur, ba ka guɔla ba fɛrɛ a ce ba siɛ gbãa
wuo *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.
29 *Pilati yaa waa fãamaaŋo-i belle fande-na. Wuɔ hel yuu-ba wuɔ: «Na'a naacolŋ
daayo ciɛ bige-i?»
30 Baa cira: «Kuɔ u maacemma naa fa, ii naa saa jo baa-yo ji hã-ni.»
31 Pilati wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Biyaaŋ-yoŋ na kã baa-yo na ka ce u ãndaaŋgu-i namaa
cemma.»
Baa cira: «Miɛ siɛ gbãa hã-ba hũmelle-i i fɛrɛ wuɔ ba ko moloŋo.»
32 Yesuŋ ŋa na'a u ka ku kuliiŋgu maŋ, ku'i sa juɔŋ daaku-i wɛi?‡
33 Pilati wuɔ bir suur u dumɛlle-na aa bĩ Yesu-i ji yuu-yo wuɔ: «Nuɔnɛi Yuifu ba
nellentieŋ nuɔŋo-i wɛi?»
34 Yesu wuɔ cira: «Moloŋo-i waaŋ mi maama baa-ni wɛi? Sisɔ naŋ kusũŋ-maama'i?»
35 Pilati wuɔ cira: «Ne niŋ feŋ-miŋ! Ŋ daa muɔ Yuifuyiɛŋ muɔ wɛi? Ŋ nelleŋ-baamba'i
hãa muɔ baa-ni baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, ŋ guɔlaaya bige-i ba wulaa?»
36 Yesu wuɔ cira: «Mɛi nellentesĩnni sa hel hĩɛma-na bande. Kuɔ ni taa ni hel hĩɛma-na
bande, bamaŋ cuu mi huoŋ-nu baa naa gbãŋ kpelle a hũu-mi Yuifubaa-ba nammu-na.
Ŋga mɛi nellentesĩnni-i miwaaŋ daayo niini sĩ.»
37 Uŋ waaŋ mafamma-i, Pilati wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, nellentieŋ nuɔ wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Nellentieŋ muɔ ŋaa niŋ waaŋ-ma dumaa. Mi juɔ ji hoŋ hĩɛma-na da mi
waŋ ninsoŋo maama. Umaŋ duɔ cu ninsoŋo huoŋ-nu ŋ da kutieŋo nu mi nelma-i.»
38 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ninsoŋo yaa bige-i fuɔ?» Aa naa tiraa hel kã Yuifubaa-ba
wulaa ka cira: «Mɛi saa da kumaŋ ciɛ na'a na ko naacolŋ daayo-i.
39 Ŋga ma diei dii, kumaŋ ciɛŋ koko, belle belle, da na'a na ce na kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu-i, mi nanna kasobiloŋo diei hã-na. Na taara bende-i mi nanna Yuifu ba
nellentieŋo yaa hã-na wɛi?»

‡ **18:32** Niɛŋ 12.32-33.

40 Baa kaasĩŋ wuɔ: «I sa taara ŋ nanna ufaŋo-i! I taara ŋ nanna Barabasi!» A ne da
Barabasi faŋo waa cuoyuo.

19

Pilati hãa-ba hũmelle-i wuɔ ba ko Yesu-i

1 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, *Pilati wuɔ cira ba jo baa Yesu-i ji muo-yo.
2 Sorosibaa baa ce huɔni a sũ nyantuoluo dii u yuŋgu-na. Aa naa bi dii joŋgorbuɔ hã-yo
ce-yo ŋaa nellentieŋo. Joŋgorbuɔ faŋo waa dãa-wuoŋo.
3 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba piɛ ba jaal-o. Umaŋ duɔ piɛ, wuɔ: «*Yuifu ba nellentie,
mi jaalaa-ni.» Aa caa u tũŋgu-i.
4 Pilati wuɔ tiraa hel waŋ baa-ba wuɔ: «Mi ka ce ba hel baa-yo jo baa-yo, ku yaa na ka
suɔ wuɔ mɛi saa da kumaŋ ciɛ na'a na ko-yo.»
5 Aa naa bi ce ba hel baa Yesu-i baa huɔniŋ-nyantuoluo-i u yuŋgu-na a naara joŋgorbuɔ-i
u nuoŋgu-na. Baŋ juɔ baa-yo, Pilati wuɔ cira: «U yaa daayo!»
6 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuɔ niyataaŋ baŋ juɔ'a ba ne da Yesu-i,
baa pãŋ doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»
Pilati wuɔ cira: «Kãaŋ na ka gbu-yo na fɛrɛ; mɛi saa da kumaŋ ciɛ na'a na ko-yo.»
7 Yuifubaa baa cira: «U ciɛ u fɛrɛ Diiloŋ-Biɛŋo; a ne da a saa baa miɛ *ãnjĩnamma-i, fuɔ
temma-i i saa saaya i yaŋ-yo, i gbĩɛ i ko-yo.»
8 Baŋ waaŋ mafamma-i, Pilati holle pãŋ caar.
9 Wuɔ bir suur baa Yesu-i ka yuu-yo wuɔ: «Naŋ hel hie?» Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ.
10 Pilati wuɔ cira: «Ŋ fĩinaaŋ muɔmɛi nuɔ-i wɛi? Ŋ saa suɔ wuɔ mi gbãa nanna-niɛ, mi
gbãa bi ce ba gbu-ni *daaŋgu-na wɛi?»
11 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ Diilo saa naa hã-ni baa ku fɔ̃ŋgũɔ-i, nii naa saa gbãa ce
bĩŋkũŋgu muɔmi-na. Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ juɔ baa-mi ji hã-ni, fuɔ cãlmuɔ maaraa
naŋ wuoŋo-i.»
12 Pilatiŋ nuɔ nel daama-i wuɔ pãŋ tuɔ taara u nanna Yesu-i. Yuifubaa baa sire ta ba
kaasĩŋ wuɔ: «Da kuɔ naŋ jĩɛŋo sĩ *jãmatigi-i, nanna-yuɔ! Umaŋ duɔ ce u fɛrɛ nellentieŋo,
jãmatigi bigãarãŋo!»
13 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Pilati wuɔ tiraa hel baa Yesu-i kã baa-yo terieŋgu naŋgu-na
ba bĩ-ku «Gabata» ebiremma-na. Fãamaaŋo tĩɛna kusuɔŋ-nu'i u gɛr. Baŋ kãa, wuɔ tĩɛna u
teterre-na.
14 Bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ, aa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu waa ŋaa bisĩŋ ku
temma. Pilati wuɔ gbẽ Yuifubaa-ba-i wuɔ: «Na nellentieŋo yaa daayo!»
15 U waaŋ mafamma-i ce niɛ? Baa sire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Ko-yo! Ko-yo! Gbu-yo daaŋ-
nu!»
Pilati wuɔ cira: «Na'a mi gbu na nellentieŋo yaa daaŋgu-na wɛi?»
*Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa cira: «Da ma hel *Oromɛ ba *jãmatigi-i-na, nellen-
tieŋo naŋo si dii baa-ye.»
16 Pilati wuɔ hã-ba Yesu-i wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Ba taa baa Yesu-i da ba ka ko-yo
(Matie 27.32-44; Marke 15.21-32; Like 23.26-43)

17 *Pilatiŋ hãa-ba hũmelle-i, baa hel baa Yesu-i nelleŋ-huɔŋga-na kã baa-yo baŋ bĩŋ
terieŋgu maŋ ebiremma-na «Gɔlgota-i», ku yuŋgu yaa wuɔ yukoluoŋgu. Baŋ ka gbuŋ-yoŋ
*daaŋgu maŋ nuɔ-i, baa haa-ku hã fuɔ fɛrɛ yaa tũu-ku.
18 Ba kãa baa-yo kusuɔŋ-nu'i ka gbu-yo, a naara nuɔmba namba ba hãi; unaŋo-i kɔtuɔŋ
daaku-na, unaŋo-i kɔtuɔŋ daaku-na.
19 Pilati wuɔ nyɛgɛ̃ŋ haa Yesu yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Nasarɛtitaaŋ Yesu, *Yuifu ba nellen-
tieŋo.»

20 Ba naŋ gbuu-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, kuɔ sa maa baa nelleŋ-huɔŋga-i, aa ba naŋ
nyɛgãaŋ nelma maŋ haa u yudɔrɔ-i-na, baa nyɛgãaŋ-ma ebiremma-na, baa latɛ̃mma-na,
baa girɛkimma-na; a ce dumaaŋo-na, Yuifubaa bɔi baa kalaŋ-ma.
21 *Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa sire kã Pilati wulaa ka cira: «Hur Yuifu ba nellen-
tieŋo-i aa ŋ nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: ‹Naacolŋ daayo ciɛra u yaa Yuifu ba nellentieŋo-i.›»
22 Pilati wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Miŋ nyɛgãaŋ kumaŋ, mi nyɛgãaŋ ku yaa-i; mi siɛ gbãa hur-
ku aa nyɛgɛ̃ŋ kunaŋgu.»
23 Sorosibaa-baŋ gbuu Yesu-i, baa biɛ u niidiini-i calnu-niɛ sɔmma naa; nelduɔŋo biɛ
sɔmma diei. Aa naa bi biɛ u joŋgorbuɔ-i. Joŋgorbuɔ daayo-i muŋgbommu saa waa-yuɔ;
kompaŋga diei duɔŋ dɔrɔ-i-na ji hi cicaara-i.
24 Baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Baa na yaŋ i taalnu joŋgorbuɔ daayo-i, yaaŋ i ful
tieŋa i ne umaŋ ka da-yo.» Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma'i sĩ daama-i wɛi? Ma
nyɛgãaŋ wuɔ: *«Ba calaanu mi niidiini-i ba-naa nuɔ aa ful tieŋa biɛ mi joŋgorbuɔ-i.»**
25 Baŋ gbuu Yesu-i, u nyu waa u caaŋgu-na baa u nyu hãaŋo naŋo, a naara Maari maŋ
Kulopasi ciɛŋo-i, baa Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na.
26 Yesu wuɔ ne da u nyu-i baa u *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu-yuɔ ba waa
yiɛra ba-naa canniŋ; wuɔ gbɛ̃ nyuŋo-i wuɔ: «Nnaa, ŋ biɛŋo yaa-i.»
27 Aa gbɛ̃ hãalãbiloŋo-i wuɔ: «Ŋ nyu yaa-i.»
Uŋ piiye dumaaŋo-na, hãalãbiloŋ daa u saa bir u huoŋgu nyuŋo-na; wuɔ biɛ-yo u ka
tĩɛna fuɔ terieŋ-nu.

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Like 23.44-49)

28 Yesuŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ne da mamaŋ waa cemma hiere ma ciɛ. Wuɔ cira:
«Hũŋkuɔsĩnni bilaa-mi.»† U waaŋ ma yaa-i a ce mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma da
ma gbãa ce.
29 Bũnaŋga naŋga waa terieŋgu-na niisaarni'i naa yuu-ka. Sorosibaa baa dii
kãnsaarma niisaarŋ daani-na aa naa ful-ma *isopegboruoŋ-nu kã baa-ma Yesu nuŋgu-
na.
30 Yesu wuɔ mɔsũnya niisaarŋ daani-i aa naa cira: «Fiɛfiɛ fuɔ, wɛima tĩɛ.» Aa naa bi
nisĩŋ u yuŋgu-i, u tamma yaa dumaaŋo-na.

Ba fũɔ Yesu gbugbɛiŋo-i baa puɔluŋgu

31 Baŋ gbuu Yesubaa-ba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku waa jumayiiŋgu. Ku cuo kaala waa
*yitĩɛnaŋgu; a ce dumaaŋo-na, *Yuifu ba yuntaamba saa ta ba taara yitĩɛnaŋgu hi
Yesubaa-ba-i dii dɔrɔ-i-na. A tiraa naara yitĩɛnaŋgu faŋgu waa yibuɔ ba wulaa. Baa kã
ka cãrã *Pilati-i wuɔ u yaŋ ba ka kara ba gbeini-i ku yaa ba ka ku donduo ba har-ba aa
yitĩɛnaŋgu suɔ da ku hi.
32 Pilati wuɔ hã-ba hũmelle-i. Sorosibaa baa kã. Baŋ ŋa naa gbu bamaŋ baa Yesu-i,
baa kara dĩɛlã-wuoŋo gbeini-i aa kã ka kara hãalĩŋ-wuoŋo niini-i.
33 Ba birii ku yaa nuɔ-i da ba kara Yesu niini-i, a da u kuu; a ce dumaaŋo-na ba saa
kara-niɛ.
34 Sorosiyiɛŋo naŋo yagar fɔ̃ u gbugbɛiŋo-i baa u puɔluŋgu-i. Uŋ fũɔ-yo dumaaŋo-na,
tãŋ maa ta ma hel baa hũmma.
35 Umaŋ nyɛgãaŋ nel daama-i, u daa-ma nuɔ baa u yufelle, u sa kar u huɔyasaŋga. Fuɔ
fɛrɛ suyaa wuɔ u waŋ ninsoŋo. U taara na hũu-ma wuɔ ninsoŋo ku'i ciɛ u tuɔ waŋ-ma
baa-na.
36 Diiloŋ-nelmaŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ: *«Ba siɛ kanu halle u gboluoŋgu diei»*‡,
ma'i saa ce daama-i wɛi?

---

* **19:24** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.19 † **19:28** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 69.22 baa 22.16. ‡ **19:36** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 12.46; Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.21

37 Aa ma tiraa piiye terieŋgu naŋgu-na wuɔ: *«Ba ka bir ta ba ne baŋ fũɔ umaŋ.»*§

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Like 23.50-56)

38 Ku huoŋgu-na, Yosɛfu maŋ taa u hel Arimate-i-na, wuɔ kã ka cãrã *Pilati-i aa duɔ ka har Yesu-i. Fuɔ bi waa Yesu huoŋgu-na, ŋga fuɔ taa u kãalã *Yuifu ba yuntaamba-i, a ce dumaaŋo-na, u taa u fuo u kũŋgu-i. Pilati wuɔ hã-yo hũmelle-i u kã ka har Yesu-i.
39 Nikodɛmu maŋ naa kãa Yesu wulaa isuɔŋgu naŋgu-na, wuɔ kã ka naara-yuɔ. Nikodɛmu wuɔ guɔlaa *miir-namma baa alowɛsi*-namma a kã. Ma yoyondoŋ maa yuu kilobaa komorre baa cĩnciel temma.
40 Baa kãyã ba-naa ba hãi-i-na a tiil kuloŋo-i baa natikolo-naŋ daama-i aa fĩnya-yuɔ. Ba migãaŋ-yo ŋaa Yuifubaa-baŋ bi migãaŋ ba kuomba-i dumaa aa suɔ fuure-bɛi.
41 Ba naŋ gbuu Yesu-i kusuɔŋ-nu, tibinniŋ-suoŋgu naŋgu waa ku caaŋgu-na. Tibinniŋ-suoŋ daaku huɔŋga-na, cĩncorfɛlɛnde waa, baa sa hi fuure moloŋo diɛ yogo.
42 *Yitĩɛnaŋguŋ hii tĩ dumaaŋo-na, baa kã baa Yesu-i kusuɔŋ-nu'i ka fuure-yuɔ aa da ba da ba fɛrɛ tigiiŋ cie yitĩɛnaŋgu-i.

20

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-8; Marke 16.1-8; Like 24.1-12)

1 *Yitĩɛnaŋgu cuo kaala-i-na*, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, wuɔ sire naar cicãnjãale-na a kã Yesu cĩncorre-na. Tãmpɛ̃buɔ naŋo naa suuye di nuŋgu-i. Uŋ kãa ka hi, wuɔ da tãmpɛ̃l daade bũmalãa halaŋ.
2 Wuɔ bir gũunu baa gbaruŋgu kã ka da Simɔ-Piɛr baa *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba hielaa Itieŋo-i cĩncorre-na, aa i saa suɔ baŋ diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»
3 Piɛr baa hãalãbiloŋ daayo-i baa sire ta ba gbar ba kã cĩncorre terieŋgu-na.
4 Hãalãbiloŋ daa wuɔ gbar ka hi yaaŋga Piɛr-na.
5 Uŋ hii, u saa suur, wuɔ yiɛra aa naa gbĩina tuɔ ne. U niɛ ku yaa-i a da kompabieŋa† yaa yoŋ cĩncorre huɔŋga-na.
6 Simɔ-Piɛrŋ juɔ ji hi, wuɔ cor suur a bi da kompabieŋa jĩɛna dumandɛ hĩɛma-na.
7 Baa naa ce kompaŋga naŋga a fĩnya kuloŋo yaaŋga-i, wuɔ da kafaŋga fĩɛŋ jĩna ka deŋ.
8 Hãalãbiloŋ daayo suɔ suur fiɛfiɛ-i-na. Uŋ suurii ka da-ku dumaaŋo-na, wuɔ suɔ hũu-ma wuɔ Yesu siire ninsoŋo.
9 Ninsie ninsie, Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ mamaŋ wuɔ Yesu naa saaya u sire hel kuomba hɔlma-na, u hãalãbiemba saa naa hi suɔ ma yaaŋga-i yogo.
10 Hãalãbieŋ daabaŋ kaa da-ma dumaaŋo-na, baa bir kũŋ.

Yesu caraaya Magidalataaŋ Maari-i
(Matie 28.9-10; Marke 16.9-11)

11 *Hãalãbieŋ daabaŋ taa, Maari wuɔ yiɛra cĩncorre nuŋgu-na tuɔ kaal. Uŋ kaal, wuɔ ji gbĩina wuɔ fuɔ ne cĩncorre huɔŋga-i;
12 a da bige-i daaku-i? *Dɔrpɔpuɔrbiemba hãi baa joŋgorpiɛlmba. Ba tĩɛnaana baŋ ŋa naa galla Yesu-i kusuɔŋ-nu: Unaŋo-i u yuŋguŋ waa kusuɔŋ-nu, unaŋo-i u gbeiniŋ waa kusuɔŋ-nu.
13 Dɔrpɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ kaal?»
Maari wuɔ cira: «Ba hielaa mi Tieŋo-i aa mi saa suɔ baŋ diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»
14 Wuɔ u miɛl ne ku yaa-i a da Yesu-i u huoŋgu-na, ŋga u saa suɔ wuɔ u yaa-i;
15 u daa niɛ sĩ baŋ fuuriiye Yesu-i suoŋgu maŋ nuɔ-i kutieŋo yaa-i.

---

§ **19:37** Sakari (Zacharie) 12.10 * **19:39** ***Alowɛsi:*** Tibiiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ba ce natikolo baa-ku. * **20:1** Ku cuo kaala waa jumaansi. † **20:5** Bafamba taa ba fĩnya ba kuomba-i baa kompabieŋa.

Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ kaal? Ŋ taara hai moloŋo-i?»
Wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, da kuɔ nuɔnɛi biyaa-yo, pigãaŋ-mi niŋ ɟ̌ɛna-yuɔ kusuɔŋ-nu mi ka biɛ-yo.»
16 Yesu wuɔ cira: «Maari!»
U miɛlãa ku yaa-i a suɔ suɔ-yo. Wuɔ piiye ebiremma-na wuɔ: «Araabuuni!» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Hãalãtie.
17 Yesu wuɔ cira: «Baa bella-miɛ! Mi saa hi nyugũŋ kã mi To wulaa yogo. Mamaŋ dii cemma: Kã ŋ ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ miɛ mi nyugũŋ kã mi To wulaa, u yaa namaa bi To. Mi kã mi Diiloŋo wulaa, u yaa namaa bi Diiloŋo.»
18 Maari wuɔ bi ta ka tũnu hãalãbiemba-i wuɔ u daa Itieŋo-i, aa bi waŋ uŋ puɔraa-yo baa mamaŋ.

Hãalãbiemba daa Yesu yufelle
(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Like 24.36-49)

19 Yinduɔŋgu faŋgu dãnambãaŋgu-na, *hãalãbiemba tigiiŋ ba-naa dũŋgu naŋgu-na aa naa gbonu-kuɔ ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba taa ba kãalã *Yuifu ba yuntaamba-i ku'i ciɛ baa gbonu-kuɔ ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
20 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ pigãaŋ-ba u nammu-i baa u gbugbɛiŋo-i. Hãalãbiembaŋ daa-yo, ba hɔmmu gbuu pãŋ fɛ̃ da yogogo.
21 Yesu wuɔ tiraa cira: «Tĩyãaŋ dɛi!» Aa naa cira: «Mi To uŋ puɔraa-mi dumaa, muɔ mi bi puɔr-na dumɛi.»
22 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hul fafalmu dii-bɛi aa naa cira: «Mi hãa-na *Diiloŋ-Yalle yaa-i.
23 Da na pir bamaŋ ãmbabalma-i, ma ka pir, ŋga da na saa pir bamaŋ maama-i, ma ka ti̍ɛ ba yunni-na.»

Toma daa Yesu yufelle

24 *Hãalãbiembaŋ daa Yesu-i, Toma maŋ ba naŋ bi̍ŋ-yoŋ Pi̍ɛbaa-ba-i u saa waa.
25 U nabaamba kã ka tũnu-yuɔ wuɔ ba daa Itieŋo-i. Toma wuɔ cira: «Muɔ da mi saa da hɛiŋa fonni-i u nammu-na, da mi saa dii mi niele-i foŋ daani-na, da mi saa dii mi naŋga-i u gbugbɛiŋo-na, mi cɛraa mi hũu-ma.»
26 Yinni niediei cor, niehãi yiiŋgu-na, hãalãbiemba tiraa tigiiŋ ba-naa duduɔŋgu faŋgu-na. Toma waa baa-ba kufaŋgu-i. Baa gbonu dũŋgu-i ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne tiraa da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
27 Aa naa cira: «Toma, jo baa ŋ niele-i bande. Ne mi nammu-i. Dii ŋ naŋga-i mi gbugbɛiŋo-na ŋ ne. Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi; hũu-ma wuɔ muɔmɛi!»
28 Toma wuɔ cira: «Nuɔnɛi mi Tieŋ nuɔ, nuɔnɛi mi Diiloŋ nuɔ!»
29 Yesu wuɔ cira: «Ŋ daa mi yufelle ku'i ciɛ ŋ hũu-ma; yaŋ mi tũnu-niɛ: Bamaŋ da ba saa da mi yufelle aa hũu-ma, kutaamba yunni dɔlaa.»
30 Yesu ciɛ gbɛrɛ-wɛima namma u hãalãbiemba hɔlma-na aa ma saa waŋ sɛbɛ daayo-na. Gbɛrɛ-wɛima famma bi ciinu.
31 Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ daama-i, ma nyɛgãaŋ wuɔ na suɔ aa hũu-ma wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, u yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i. Aa da na hũu u nelma-i, na ka da cicɛ̃lma maŋ sa ti̍ɛŋ dede-i fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i.

21

Hãalãbiemba tiraa da Yesu-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba namba tiraa da-yo dii Tiberiyadi dalaŋga-na. Baŋ daa-yo dumaa ku yaa daaku:

2 Simɔ-Piɛr, baa Toma maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Pĩɛbaa-ba-i, ba waa yiiŋgu naŋgu-na baa ba-
naa, a naara Natanayɛl maŋ taa u hel Kana nelle-na dii *Galile mara-i-na, baa Sebede
bɛpuɔmba-i a naara hãalãbiemba namba ba hãi.
3 Simɔ-Piɛr wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mɛi taara da mi ka naŋ juɔŋo.»
Baa cira: «Miɛ fɛrɛ-i i ka kã baa-ni.» Ba taa ku yaa-i, ku waa isuɔŋgu, kã ka suur beŋo-na
a naŋ juɔŋo-i da suu, ba saa da bĩŋkũŋgu bel.
4 Kuŋ juɔ ta ku kaala huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa da moloŋo naŋo yiɛraaya bomborma-na;
ŋga ba saa suɔ wuɔ Yesu yaa-i.
5 Yesu wuɔ cira: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, na daa bel wɛi?»
Baa cira: «I saa da bĩŋkũŋgu.»
6 Yesu wuɔ cira: «Naaŋ juɔŋo-i na nadieyaŋga-i na ka da.» Baa bi naŋ juɔŋo-i a bel
titiraamba-i juɔŋo yu tuɔ yar-ba famma.
7 *Hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i u waa. Fuɔ wuɔ gbɛ̃ Simɔ-Piɛr wuɔ:
«Itieŋo yaa-i!» Simɔ-Piɛrŋ nuɔ mafamma-i, uu naa hiel u joŋgoruo-i, wuɔ pãŋ biɛ-yo dii-yo
aa naa tie suur hũmma-na.
8 U nabaaŋ baa fa titiraaŋ daaba-i kã baa-ba bomborma-na baa beŋo-i. Ku saa naa
gbãa maa dumaa, mɛtiribaa komuɔŋa ndii temma.
9 Baŋ huɔlaa, baa da dãamu baa teterieŋo mu dɔrɔ a naara *buruo.
10 Yesu wuɔ cira: «Naŋ bilaa titiraamba maŋ, juɔŋ baa banamba bande.»
11 Simɔ-Piɛr wuɔ suur beŋo-na a fa juɔŋo-i hel baa-yo bomborma-na. Uu naa yu baa
tetekãŋkarɛiŋa. Ba waa komuɔŋ-niehãi baa cĩncieluo titiraamba siɛi juɔŋo-na. Baŋ fiɛ
ciinu dumaaŋo-na, juɔŋo saa kar.
12 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ na ji wuo niiwuoni-i.» Hãalãbieŋ baa pãŋ suɔ wuɔ Itieŋo yaa-i,
ŋga hai ka siɛ yuu-yo?
13 Yesu wuɔ piɛ a biɛ buruo-i bũlnu-yuɔ hã-ba; aa naa bi hã-ba titiraamba-i.
14 Yesuŋ siire hel kuomba hɔlma-na, u caraaya u hãalãbiemba-i i siɛi yaa dɛ-i.

Yesu yuu Piɛr a ka hi u bɛyufieŋa-i

15 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, Yesu wuɔ cira: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ
a yaŋ daaba-i wɛi?»
Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fɛrɛ ŋ suyaa wuɔ ŋ maama dɔlnu-miɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i* dɛi.»
16 Aa naa tiraa cira: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ wɛi?»
Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fɛrɛ ŋ suyaa wuɔ ŋ maama dɔlnu-miɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Ta ŋ ne mi dombũurãamba-i.»
17 Aa naa tiraa yuu-yo ku yu u bɛyufieŋa-i wuɔ: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-
niɛ wɛi?» Simɔ huɔŋ kaa pãŋ du baa Yesu-i, wuɔ u ciɛ niɛ tuɔ yuu-yo i sa-i-siɛi dumaaŋo-na.
Wuɔ cira: «Itie, ŋ suɔ nelma-i hiere, aa ŋ suyaa kerre wuɔ ŋ maama dɔlnu-miɛ!»
Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i dɛi.»
18 Aa naa cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Niŋ ŋa naa waa naacoloŋ nuɔŋo-i, ŋ taa
ŋ pɛ̃yɛ̃ ŋ nɛgɛlle-i ŋ fɛrɛ, aa terieŋgu maŋ dɔlaanu-niɛ ŋ kã kusuɔŋ-nu'i; ŋga da ŋ ji vãa, ŋ
ka tɛtɛŋ ŋ nammu-i ba pɛ̃yɛ̃ ŋ nɛgɛlle-i hã-ni, aa niŋ'a ŋ sa taara ŋ kã kusuɔŋ-nu, ba kã
baa-ni kusuɔŋ-nu'i.»
19 Yesu piiye ãndaaŋ daaku-i duɔ pigãaŋ Piɛrŋ ka ku kuliiŋgu maŋ a ce Diiloŋo ce bɔi.
Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Suur mi nallu-na.»
20 Piɛr wuɔ u miɛl ne ku yaa nuɔ-i, a da *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i
ma yaŋ ba huoŋgu-na. Hãalãbiloŋo faŋo yaa naa yuu Yesu-i jukalaaŋgu-na wuɔ: «Itie, ŋ'a
hai ka hel ŋ huoŋgu-na?»
21 Piɛrŋ daa-yo dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Itie, daa fuɔ, hama-i ka da-yo?»

---

* **21:15** ***Dombũurãamba-i:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba bĩɛ-ba tũmbiemba. Bamaŋ hũyãa Yesu maama-i u taa u hinu u bĩ-ba u tũmbiemba. Niɛŋ sap. 10.

22 Yesu wuɔ cira: «Da mi fiɛ cira u ťĩɛ ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i? Nuɔ suur
mi nallu-na.»
23 Nel daa maa sire gbuo terni-i hiere wuɔ hãalãbiloŋ daayo siɛ ku. A ne da Yesu saa
waŋ mafamma; u ciɛra: «Da mi fiɛ cira u ťĩɛ ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i?»
24 Hãalãbiloŋo faŋo yaa daa nel daama-i aa nyɛgɛ̃ŋ-ma, aa i suyaa wuɔ u saa kar u
huɔyasaŋga.
25 Yesu ciɛ nelma bɔi. Diɛ i biɛ-ma ma yuŋ-nu hiere nyɛgɛ̃ŋ-ma maŋ ciɛ dumaa, mɛi
huɔŋ-na, sɛbɛbaa-ba famba siɛ gbãa suur miwaaŋo-na.

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ
Nelmuoyamma

Like sɛbɛbaa-ba dii ba hãi Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u nyɛgãaŋ ma yaa-i u sɛbɛdĩɛlãŋo-na (Yesu maama maŋ Likeŋ nyɛgãaŋ-ma). Hãalĩŋ-wuoŋo yaa daayo-i. Mamaŋ ciɛ Yesu huoŋgu-na, ma yaa dii-yuɔ: *Hãalãbiembaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i dumaa kuu dii, a naara Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ ba da holle-i dumaa a waŋ *Kirsa-nelma-i aa nuɔmba bɔi hũu-ma. Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ ciɛ sũlma maŋ, u nuŋgu bi hii-ma. Diiloŋ-Yalleŋ bi kãayã-bɛi dumaa ba nyaar aa ma dɔl-ba, u bi waaŋ mafamma-i.

Hãalãbiembaŋ duɔŋ dumaa ta ba waŋ Kirsa-nelma-i baa *Yuifubaa-ba-i *Yerusalɛmu-i-na, sɛbɛ daayo duɔŋ baa ku yaa-i (sap. 1–7). Ku huoŋgu-na, maŋ hii *Yude-i baa *Samari-i dumaa, mafamma suɔ waŋ (sap. 8–12). Aa perieŋ baa Pol baa u nabaamba-i baŋ wuɔraaya dumaa yayargaa-terni-na a waŋ Kirsa-nelma-i baa *niɛraamba-i (sap. 13–28).

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ pigãaŋ wuɔ molo siɛ gbãa fĩllã Diiloŋ-nelma-i baa u Yalle-i wuɔ ni siɛ da ce ni maacemma-i. Yesu maama-i nelduɔŋ-maama sĩ, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba maama.

Yesu nyugũmma-i duɔ kã Tuoŋo wulaa

1-2 Tofil, Yesuŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i aa ce mamaŋ hiere a ji hi u nyugũmma-i, mi waaŋ ma yaa-i mi sɛbɛdĩɛlãŋo-na. Aa suɔ duɔ ta, uŋ ŋa naa hiel bamaŋ ce-ba u *pɔpuɔrbiemba, *Diiloŋ-Yalle ciɛ u pigãaŋ-ba ba maacemma-i.

3 Uŋ kuu aa sire, u taa u carra ba yaa-i ba da ba suɔ wuɔ u siire. U ciɛ yinni komuɔŋa hãi baa-ba tuɔ carra-bɛi u piiye *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i.

4 Yiiŋgu naŋgu-na, ba waa ta ba wuo niiwuoni, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na maa *Yerusalɛmu-i-na; miŋ waaŋ mamaŋ baa-na wuɔ mi To pãa-na nuŋgu, ciyaaŋ ma ce igɛ̃na.

5 Na saa da, Nsãa *baatiseŋ nuɔmba-i baa hũmma, ŋga namaaŋo-i, ku siɛ da yinni, mi ka batiseŋ-na baa Diiloŋ-Yalle-i.»

6 Yiiŋgu naŋgu-na, baa ji tigiiŋ ba-naa. U pɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋ ka bir hã *Isirahɛl-baamba-i baa fɔ̃ŋgũɔ-i fiɛfiɛ dumandɛ wɛi?»

7 Yesu wuɔ cira: «Mi To uŋ diyaa huɔŋgu maŋ baa ma cemma-i, kuu sĩ namaa kuusuɔŋgu.

8 Ŋga u Yalle da di jo-nɛi, na ka da fɔ̃ŋgũɔ ta na waŋ mi maama-i Yerusalɛmu-i-na, baa *Yude-i-na, baa *Samari-i-na ka cor baa nilɛiŋa naŋa-i hiere hĩɛma-na.»

9 Uŋ waaŋ mafamma-i, ba'a ba ne da u nyugũŋ u kã dɔrɔ, u nyugũŋ u kã dɔrɔ, kã ka balla nyaasĩnni-na.

10 Baa bi yagar yiɛra tã ba yunni-i ta ba ne. Ba juɔ'a ba ne da joŋgorpiɛlntaamba hãi ba caaŋgu-na.

11 Joŋgorpiɛlntaaŋ daaba gbɛ̃-ba wuɔ: «Galiletaaŋ namaa, bige-i ciɛ na yiɛra dĩŋ dɔrɔ-i-na ta na ne dumaaŋo-na? Naŋ daa Yesuŋ taa dumaa kã dɔrɔ-i-na, duɔ ji cira u jo, u ka bi jo dumɛi.»

12 Ba waa *Olivi-tibinni-tãnuŋ-nu. Ku hɔlma yuu kilo diei temma baa Yerusalɛmu huɔŋga-i. Baa bir gũunu jo Yerusalɛmu-i-na.

13 Baŋ juɔ, baa kã ka nyugũŋ suur dũŋgu naŋgu-na, ba jo ba tigiiŋ ba-naa kusuɔŋ-nu'i koko. Bamaŋ waa, ba yaa daaba: Piɛr, Nsãa, Sake baa Andere, Filipu baa Toma, Batelemi baa Matie, Sake maŋ Alfe biɛŋo waa, Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i a naara *Yuda maŋ Sake biɛŋo-i, ba'i waa dumaaŋo-na.

14 Ba hieroŋo-i, baa ta ba tigiiŋ ba-naa kpɛ̃kpɛ̃ ba cãrã Diiloŋo-i. Caamba namba waa
baa-ba, Yesu nyu waa a naara u hãmba-i.

Hai ka suur Yuda fuoŋgu-na?

15 Yiiŋgu naŋgu-na, Piɛr wuɔ ji sire yiɛra Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na, ba waa nuɔmba
komuɔŋ-niediei temma, aa naa cira:
16 «Tobiŋ namaa, nelma maŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, maa naa saaya ma ce. *Diiloŋ-
Yalleŋ ciɛ *Davidi waŋ mamaŋ* *Yuda kũŋgu-na, ma ciɛ. Yuda yaa juɔ ce tayaana ba ka
bel Yesu-i.
17 Yuda waa baa-ye i tiɛ ce maacenduɔma.
18 Uŋ ciɛ maacembabalaŋ daama-i da gbeiŋa maŋ, u sãa suoŋgu baa-ya.† U juɔ par diire
u yuŋ-nu suoŋgu faŋgu-na a muonu u kusũŋgu-i, u purru hel hiere bomborma-na.
19 Yerusalɛmutaamba nuɔ nel daama-i hiere ka saa, a ce ba haa suoŋgu faŋgu yerre-i
ba nelma-na wuɔ ‹Hakɛldama›, ku yuŋgu yaa wuɔ tãmmaŋ-suoŋgu.
20 A ne da ma nyɛgãaŋ Gbɛliɛmaŋ-nɛini-na wuɔ:
‹U dumɛlle saaya di muonu;
molo baa waa tĩɛna-diɛ.›‡
Aa tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ:
‹Molo saaya u biɛ u maacemma-i.›§
21 «Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ waa baa-ye i wuɔramma-na hiere baa Itieŋo-i,
22 a doŋ Nsãa uŋ *baatiseŋ-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, a ka hi u nyugũmmaŋ-yiiŋgu-i,
kutieŋo saaya u hel ba yaa nuɔ-i a naara-yiɛ i tiɛ waŋ u siremma kũŋgu-i.»
23 Uŋ juɔ piiye tĩ, baa hiel nuɔmba hãi da ba fiɛl u diei bɛi: Yosɛfu baa Matiyasi. Yosɛfu
yerre nande yaa waa Barsabasi aa dinande-i Yutusi.
24 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa cãrã Diiloŋo-i cira: «Itieŋ nuɔ, nuɔnɛi suyaaŋ i hɔmmu-i
hiere. Niŋ ka hiel umaŋ ba hãi baaŋ daaba-na, pigãaŋ-ye baa-yo
25 u biɛ maacemma* maŋ Yudaŋ naana-mɛi aa kã u muŋkãmmu.»
26 Baŋ juɔ cãrã tĩ, baa ful tieŋa a hiel. Tieŋa bel Matiyasi. Matiyasi wuɔ suur naara
*pɔpuɔrbiemba-i. Baa naa tĩɛ cĩncieluo u diei.

2

Diiloŋ-Yalle jomma-i

1 *Pãntekɔti-yiiŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba waa hiere tigiiŋ terduɔŋ-nu.
2 Ba juɔ'a ba ne da ijieni naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na ŋaa fafalmu, a jo ji yu baŋ waa
dũŋgu maŋ nuɔ-i.
3 Ba'a ba tiraa ne, a da dãamu nammu calnu mu haa ba yunni-na.
4 Muŋ calaanu haa-bɛi dumaaŋo-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu ba hɔmmu-i a ce ba doŋ ta ba
piiye niɛraaŋ-nelma.
5 A ne da *Yuifubaa-ba maŋ wuɔyaaŋ ba Diiloŋ-hũmelle-i fafamma, ba fɔ̃ŋgũɔ baa
hilaa nilɛiŋa-na hiere jo *Yerusalɛmu-i-na yibieŋa faŋa-na.
6 Baa tĩɛna ji nu ijieŋ daani-i, baa sire gbar kã ka yu. Bamaŋ waa hiere, nɛliɛŋo nɛliɛŋo
u nuɔ Yesu *pɔpuɔrbiemba piiye fuɔ fɛrɛŋ nelma-i.
7 Kuɔ cu ba hɔmmu-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sĩ Galiletaamba-i daaba-i hiere kɛ?
8 Ba ciɛ niɛ ta ba nu i nelma-i hiere ba waŋ-ma baa-ye?
9 Ŋ siɛ suɔ wuɔ miɛ maŋ jãanu i-naa bande-i-na, Partitaamba dii-yiɛ, Meditaamba
dii, Elamutaamba dii, Mesopotamitaamba dii, bamaŋ hilaa *Yude-i-na baa bi dii,
Kapadɔsitaamba dii, Pɔ̃taamba dii, Asitaamba dii,

---

* **1:16** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 41.10. † **1:18** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 27.3-8. ‡ **1:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.26 § **1:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 109.8 * **1:25** Yudaŋ taa u ce maacemma maŋ baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i ba gbɛ̃ ma yaa-i.

10 Firgitaamba dii, Pãnfilitaamba dii, Esipitaamba dii, Libitaamba maŋ dii Sirɛni
caaŋgu-na baa dii, bamaŋ hilaaŋ *Ɔrɔmu-i-na bafamba bi dii,
11 Yuifukirɛiŋa dii, bamaŋ bi suurii Yuifusĩnni-na baa bi dii, Kirɛtitaamba dii,
Arabubaa-ba dii, aa i hieroŋo-na, Diiloŋ uŋ ciɛ maacenfafamma maŋ, nɛliɛŋo nɛliɛŋo u
nuɔ-ma u fɛrɛŋ nelma-na.»
12 Kuɔ ce-ba gbɛrɛ, ba sa suɔ baŋ jɔguɔŋ mamaŋ. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i
temma-i dumandɛ-i?»
13 Banaŋ baa bir yaŋ aa ta ba nyɛ pɔpuɔrbiemba-i wuɔ ba nyuɔŋ kolma.

Piɛr ãndaaŋgu-i

14 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, Piɛr wuɔ sire yiɛra baa u nabaamba-i* aa naa doŋ tuɔ
piiye da gbagaga wuɔ: «*Yuifubaa namaa, baa namaa namaŋ dii tĩɛna *Yerusalɛmu-i-na,
mi ka waŋ nelma diei baa-na, karaaŋ na tũnni-i dɛi na nu-ma.
15 Na suyaa wuɔ bãaŋgu saa hi boŋ yogo aa na'a ba nyuɔŋ kolma, ba daa-ma hie?
16 Na saa da, Diiloŋ uŋ puɔraa Yowɛl waŋ mamaŋ, ma'i ciɛŋ.
17 Yowɛl waaŋ-ma wuɔ:
‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-na,
*mi ka gbuo nuɔmba-i hiere baa mi *Yalle-i.*
Na bisãlmba ka ta ba ce mi pɔpuɔruŋgu-i.
Mi kaa ta mi carra naaciemba-i mi piiye baa-ba.
Aa ta mi piiye baa bĩncuɔmba-i dãnsãnniŋ.
18 *Coima saa fa, bamaŋ cãa-miŋ hiere,*
caamba-i baa bɛmba-i,
mi ka gbuo-ba baa mi Yalle-i huɔŋ daaku-na,
ba ka waa mi pɔpuɔrbiemba.
19 *Mi ka ce gbɛrɛ-wɛima dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere:*
Tãmma kaa waa, dãamu kaa waa, nyaasĩnni kaa bi waa bɔi.
20 *Bãaŋgu kaa bir cure ŋaa isuɔŋgu*
aa cɛiŋo bir ce dãa ŋaa tãmma.
Mafamma ka ce aa Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu suɔ hi.
Yiiŋgu faŋgu temma siɛ ji waa;
ku kaa waa yibuɔ.
21 *A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ji tuɔ gbuuse Itieŋo-i, kutieŋo ka kor.»*†›»
22 Piɛr wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i wuɔ: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, yaaŋ mi waŋ nelma diei
baa-na: Diiloŋo pigãaŋ-na Nasarɛtitaaŋ Yesu fɔ̃ŋgũɔ-i. U ciɛ u ce gbɛrɛ-wɛima bɔi na
hɔlma-na. Namaa fɛrɛ-i na saa yaŋ-ma damma.
23 Ba bel diiloŋo-i bel-o hã-na. Diiloŋo suɔ wɛima-i hiere; uu naa suɔ wuɔ na siɛ yaŋ-yo.
Ma bi ciɛ: Na bilaa-yo a hã bamaŋ sa kãaŋ Diiloŋo-i ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.
24 Ŋga hĩɛma saa naa waa ma gbãa wuo-yo. A ce dumaaŋo-na, baŋ kuɔ-yo, Diiloŋo yaŋ-
ba aa sire-yuɔ.
25 Na saa da, *Davidi piiye u maama wuɔ:
‹*Mi da Itieŋo-i hɔnni maŋ joŋ mi yaaŋga-na.*
U sa taara mi kũɔma nyɛŋ,
ku'i ciɛ u jo ji waa mi caaŋ-nu.
26 *Kufaŋgu hɔfɛ̃lle yaa yuu mi huɔŋga-i*
a ce mi ta mi piiye dumandɛ-i-na.
Mi suyaa wuɔ da mi ku, mi ka fiisa.
27 *Diilo, mi suyaa wuɔ ŋ siɛ yaŋ mi tĩɛ dii kuoŋ-nelle-na.*

---

* **2:14** Yesu pɔpuɔrbiemba yaa baŋ gbɛ̃ŋ-baŋ. † **2:21** Yowɛl (Joël) 3.1-5a

Ŋ siɛ siɛ yaŋ naŋ nolŋo hɔr dii hĩɛma-na.
28 *Hũmelle maŋ kãaŋ ŋ wulaa,*
ŋ pigãaŋ-mi baa-de.
Da mi waa ŋ caaŋgu-na
ŋ ka ta ŋ ce baa-mi.›‡»
29 Piɛr wuɔ cor baa u ãndaaŋgu-i wuɔ: «Tobiŋ namaa, mi ka waŋ ninsoŋo-i baa-na i bĩncɔiŋo-i Davidi kũŋgu-na: Davidi kuu ba fuure-yuɔ, a ji hi baa nyuŋgo u cĩncorre dii i hɔlma-na.
30 Davidi waa Diilopɔpuɔrbiloŋo. Diiloŋo naa pã nuŋgu baa-yo wuɔ duɔ saa ji waa, u jãmatigisĩnni-i, u ka hã u hãayɛ̃lŋo naŋo'i baa-ni.
31 A ce dumaaŋo-na, Davidi naa tĩɛna baa-ma wuɔ *Koŋkortieŋo ka ku aa sire. Na saa da u ciɛra: ‹Diiloŋo siɛ yaŋ u nolŋo tĩɛ dii kuoŋ-nelle-na› aa ‹u siɛ yaŋ u hɔr dii hĩɛma-na.›
32 Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i. Diiloŋ uŋ siire-yuɔ, miɛ maŋ daaye-i hiere i daa-ma nuɔ.
33 Diiloŋo kãa baa-yo u ka tĩɛna u caaŋ-nu, aa uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa-yo wuɔ u ka hã-yo u Yalle-i, u hãa-yo baa-de u gbuo-ye baa-de hiere. Naŋ daŋ mamaŋ daama-i baa naŋ nuŋ mamaŋ, difande maacemma'i.
34 Davidi fuɔ fɛrɛ saa kã dɔrɔ-i-na, ŋga u piiye Yesu kũŋgu-i wuɔ:
‹Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
35 *aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›*§
36 Terieŋgu faŋgu-na, nuharuŋgu si dii, Isirahɛl-baaŋ namaaŋo-i hiere na saaya na suɔ wuɔ naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na, Diiloŋo ciɛ u yaa-i Itieŋo-i aa tiraa ce-yo Koŋkortieŋo.»
37 Baŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ ce-ba bĩŋkũŋgu. Baa yuu Piɛrbaa-ba-i* wuɔ: «Dumaaŋo-na, i saaya i ce bige-i?»
38 Piɛr wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i aa na jo ba ji *batiseŋ-na Yesu-Kirsa yerre-na, ku yaa Diiloŋo ka hur na ãmbabalma-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo ka hã-na u Yalle-i.
39 Na saa da, Diiloŋo pãa nuŋgu-i baa namɛi baa na bisãlmba, wuɔ u ka hã-na u Yalle-i. U bi pãa-ku baa uŋ ka bĩ bamaŋ yaayargaa-terni-na hiere ba cu u huoŋ-nu.»
40 Piɛr waaŋ nelma bɔi baa-ba a dii sirɛiŋa bɛi ba da ba hũu-ma. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Siyaaŋ koŋkoro-i, ku yaa mamaŋ kaa da fiɛfiɛ ku nuɔmba-i ma siɛ ka da-na.»
41 Yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba bɔi hũyãa Piɛr nelma-i aa ce ba batiseŋ-ba. Ba yuu nuɔmba neifelle nuɔsiba ndii temma bamaŋ naa suurii naara Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
42 Baa bilaanu ta ba jo ba nu Diiloŋ-nelma-i Yesu pɔpuɔrbiemba wulaa. Ba waa ŋaa cɛduɔŋ-biemba, ta ba wuo niiwuoni-i baa ba-naa aa ta ba bi cãrã Diiloŋo-i baa ba-naa.
43 Yesu pɔpuɔrbiemba taa ba ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, a ce dumaaŋo-na korma taa ma da nuɔmba-i baa-ba.
44 Diiloŋ-dũŋ-baamba naa bel ba-naa hiere, ba saa ta ba ce huɔŋga baa ba nagãŋ-niini-i.
45 Ba waa umaŋ duɔ da kumaŋ, u suor-ku aa jo baa gbeiŋa-i ba ji cal-a ba-naa nuɔ a saa baa gbeiŋ-maamaŋ yeŋ-bɛi dumaa.
46 Yinni maŋ joŋ baa dii *Diilodubuɔ-i-na, ba sa nanna yiiŋgu. Ba taa ba wuo niiwuoni-i baa ba-naa cĩnni-na. Ba niiwuoni wuoma taa ma dɔl aa ba hɔmmu na firnu baa mu-naa.
47 Ba taa ba hãl nɛini-i ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Ba maama taa ma dɔlnu nuɔmba-i hiere nelle-na. Aa yinniŋ taa ni cor dumaa, Itieŋo taa u kor nuɔmba-i dumɛi u naara ba kãlle-na.

---

‡ **2:28** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 16.8-11 § **2:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1 * **2:37** ***Piɛrbaa-ba-i:*** Ba gbɛ̃ Piɛr baa u napɔpuɔrbiemba namba yaa-i.

3

Murgu naŋo siire

1 Yiiŋgu naŋgu-na, bãtaruŋgu-na, Piɛr baa Nsãa-i ba taa ba kã da ba ka cãrã Diiloŋo-i.
2 A ne da naacolŋo naŋo waa, uŋ siire, u saa gbãa wuɔ dede. Yinni maŋ joŋ, ba biɛ-yo
ba kã ba jĩna *Diilodubuɔ dumɛlle nande yaaŋga-na u tuɔ cãrã bamaŋ suuriiŋ ba wulaa.
Dumɛlle fande-i, ba bĩ-de wuɔ «Dumɛfafalle».
3 Piɛrbaa-baŋ kãa da ba ka suur, wuɔ tuɔ cãrã ba wulaa.
4 Baa ne-yo aa naa cira: «Ne bande.»
5 Naacolŋ wuɔ tuɔ ne-ba wuɔ sĩ ba taara ba hã-yo bĩŋkũŋgu.
6 Piɛr wuɔ cira: «Warbelle sĩ mi yerreŋ, ŋga kumaŋ dii baa-mi, mi ka hã-ni baa-ku.» Aa
naa cira: «Nasarɛtitaaŋ Yesu-Kirsa yerre-na, sire ŋ ta ŋ wuɔ!»
7 Aa kã ka bel u nadienaŋga-i duɔ sire-yuɔ. Naacolŋo gbeiŋ niɛ pãŋ firnu.
8 Wuɔ wuɔr sire pãŋ tuɔ wuɔ. Uŋ siire dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa tuɔ
tetiera aa kã ba ta ba suur baa Piɛrbaa-ba-i Diilodubuɔ-i-na.
9 Nuɔmba juɔ'a ba ne da hai moloŋo-i gbɛlaaŋ Diiloŋo-i u suur daayo-i?
10 Umaŋ tĩɛnaanaŋ Diilodubuɔ dumɛlle yaaŋga-na u cãrã, u yaa-i. Kuɔ ce-ba gbɛrɛ aa
tiraa dii kũɔnyɛlle-bɛi.

Piɛrŋ waaŋ mamaŋ Diilodubuɔ-i-na

11 Naacolŋ daa uŋ siire, wuɔ pãŋ nyaarãa Piɛrbaa-ba-i. Nuɔŋ baa jo ji yu-bɛi dii
*Salomɔ kukuruuŋgu-na ta ba ne-ba.
12 Piɛrŋ daa baŋ neŋ-baŋ dumaaŋo-na, wuɔ cira: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, baa na yaŋ ku
ce-na gbɛrɛ. Baa na ta na ne wuɔ sĩ miɛmɛi siire naacolŋ daayo-i baa i fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ, sisɔ i
wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma ku'i ciɛ i gbãa sire-yuɔ; ku'i sĩ.
13 I bĩncuɔmbaŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i, *Abiramu-i baa *Isaki-i a naara
*Yakɔbu-i, baŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i, u'i ciɛ u cãarãŋo ce bɔi. U cãarãŋo faŋo
yaa Yesu-i. Na ciɛ ba bel-o ka hã *Pilati-i baa-yo. Pilati wuɔ u nanna-yuɔ, na'a ma siɛ gbãa
wuɔ.
14 Na cĩinaana Diiloŋ-nolŋo-i, na ciɛ ba bel nelviiŋo-i aa ce ba nanna nelkoroŋo-i.
15 Na ciɛ ba ko cicɛ̃lma tieŋo-i. Ŋga naŋ fiɛ ko-yo, Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-
na, i daa-yo nuɔ.
16 Iŋ haa i naŋga-i yuɔ ku'i kãayã naacolŋ daayo-i; na sa bi yaŋ-yo suɔma. Iŋ haa i
naŋga-i Yesu-i-na, ku'i ciɛ u sire-yuɔ yeryer dumandɛ-i-na na yufelle-na.
17 «Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ na saa naa suɔ-ma aa ce-ma, halle baa na yuntaamba-i
hiere.
18 Ŋga Diiloŋ uŋ ŋa naa ce u *pɔpuɔrbiemba wuɔya waŋ mamaŋ, wuɔ uŋ ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u ka mulĩɛŋ; nelma famma yaa ciɛ.
19 «Mamaŋ dii cemma fiɛfiɛ-i-na, naanaŋ na ciɔbabalaŋo-i aa na bir na jo Diiloŋo
wulaa, ku yaa u ka hur na ãmbabalma-i.
20 Mafaŋ da ma ce, u ka pa kufĩɛŋ-bãaŋgu nɛi. Aa uŋ ŋa naa hiel Koŋkortieŋo maŋ dii
ku domma-na, u ka bir saaŋ u jo. Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i.
21 Dumandɛ-i-na, uu dii tĩɛna dii dɔrɔ-i-na tuɔ cie miwaaŋo duɔ bibirre ŋaa Diiloŋ uŋ
ciɛ u pɔpuɔrbiemba waŋ-ma dumaa dii ku bembieŋa-na.
22 Na saa da, *Moisi waaŋ Yesu-Kirsa maama yaa wuɔ: *‹Diiloŋo ka hiel u *pɔpuɔrbiloŋo
naŋo mɛi temma na hɔlma-na. Pɔpuɔrbiloŋo faŋ duɔ waŋ mamaŋ, baa na yagar-ma.*
23 *Umaŋ duɔ saa nu u nuŋgu-i, ba ka hiel kutieŋo nuŋgu-i Diiloŋo baamba-na aa ba ka ko-
yo.›**
24 Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire piiye hiere, a doŋ *Samiɛl-na, ba waaŋ nyuŋgo ku yiŋ
daani maama-i.

---

* **3:23** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 18.15,18,19.

25 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ aa ce u pɔpuɔrbiemba waŋ ku maama-i, u pãa-ku baa namɛi. Aa uŋ pãa nuŋgu-i baa na bĩncuɔmba-i kusuɔŋ-nu aa gbɛ̃ Abiramu-i wuɔ: *‹Mi ka ta mi cor baa naŋ hãayɛ̃lmba yaa-i mi ce baa dũnni-i hiere hĩɛma-na›*†, na nuŋgu dii nupãlle fande-na.
26 Ku'i ciɛ na da Diiloŋo ciɛ u cãarãŋo jo namɛi wulaa-i igɛ̃na duɔ ji kãyã-nɛi na nanna na maacembabalamma-i.»

4

Ba bilaa Piɛrbaa-ba-i

1 Piɛr baa Nsãa-i baŋ waa ta ba piiye baa nuɔmba-i, *Diilojigãntaamba-i baa *Diilodubuɔ sorosibaa-ba yuntieŋo-i, a naara *Sadusĩɛbaa-ba jo ji da-ba.
2 Piɛrbaa-ba taa ba piiye baa nuɔmba-i wuɔ Yesu kuu aa sire, kɛrɛ yiiŋgu dii baa yiiŋgu kuomba ka bi sire fuɔ temma-i. Baŋ juɔ ji da ba piiye dumaaŋo-na, ku saa dɔlnu-bɛi.
3 Baa bel-ba. Bãaŋgu naa tĩ tĩ. Baa kã ka dii-ba kaso ba cɔ.
4 Baŋ fiɛ bel-ba, baŋ hii piiye baa bamaŋ hiere, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu-ma. Bamaŋ naa hũyãa-ma, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
5 Ku cuo kaala-i-na, *Yuifu ba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa *Yerusalɛmu-i-na.
6 *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Ani-i, u waa baa u dumɛlleŋbaamba-i hiere, a naara Kayifu, baa Nsãa, baa Alɛsãndire.
7 Baŋ jãanu ba-naa, baa ce ba jo baa Piɛrbaa-ba-i. Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa hilaa baa hiŋ daama-i hie a ji sire naacolŋ daayo-i? Hai moloŋo-i puɔraa-na?»
8 Huɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle naa yu Piɛr huɔŋga-i, wuɔ cira: «Nelle yuntaaŋ namaa, baa bĩncuɔŋ namaa,
9 i ciɛ ãnfafamma molo-na aa na bĩ-ye ji ta na yuu-ye iŋ ciɛ dumaa sire-yuɔ u murgusĩnni-na, dumɛi sĩ wɛi?
10 Nelma diei dii na saaya na suɔ-ma hiere baa *Isirahɛl-baamba-i: Naŋ gbuu Nasarɛtitaaŋ Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo aa Diiloŋo sire-yuɔ, fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i naacolŋ daayoŋ siire yeryer na yufelle-na dumandɛ-i.
11 Ba waaŋ Yesu fuɔ maama yaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹Tãmpɛ̃lle maŋ dumarãaŋ namaaŋo-i naŋ cĩinaana-diɛ,
*di yaa juɔ bella dũŋgu-i.›**
12 Yesu yaa gbãa kor nelbiliemba-i u diei yoŋ. Da ma hel ufaŋo-na, Diiloŋo saa hã-ye moloŋo yaŋga naŋga umaŋ gbãa kor-e.»
13 Piɛrbaa-baŋ daa holle-i piiye dumaa, kuɔ cu ãndacetaamba hɔmmu-i. Da ba ne, ba da-ba nelgbãŋgbãlãamba; ba sa suɔ sɛbɛ. Baa pãŋ suɔ wuɔ Yesu wuɔrataamba.
14 Da ba ne naacolŋo maŋ siire ba caaŋgu-na, ba siɛ suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ.
15 Baa ce ba hiel Piɛrbaa-ba-i gɔ̃ŋgũɔŋ-nu aa naa yuu ba-naa wuɔ:
16 «I ka ce-ba niɛ? Nuɔmba-i hiere Yerusalɛmu-i-na ba suyaa wuɔ ba yaa siire naacolŋ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mɛi; i siɛ bi gbãa ju-ma.
17 Ŋga diɛ i sa taara nel daama gbuo nelle-i hiere, i saaya i gboya-bɛi wuɔ ba baa yaŋ i tiraa nu ba bĩɛ Yesu yerre-i baa moloŋo. Umaŋ duɔ bĩ-de, kumaŋ da ku waa, u ka da-ku.»
18 Baŋ juɔ da ba-naa tĩ, baa bĩ Piɛrbaa-ba-i a ji waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ba tiraa nu ba bĩɛ Yesu yerre-i ba nunni-na, ba baa bi waŋ u maama baa moloŋo.
19 Piɛrbaa baa gbɛ̃-ba wuɔ: «Namaa fɛrɛ-i niɛ-kuŋ na ne! I ce namaa maama yaa-i aa yaŋ Diiloŋ-maama-i wɛi?
20 Miɛ fuɔ, iŋ nuɔ mamaŋ, aa da mamaŋ, i siɛ gbãa fĩinaŋ-mɛi.»

---

† **3:25** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 22.18 * **4:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22

21 Baŋ siire naacolŋo-i, kuɔ gbuu dɔlnu nuɔmba-i, baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i, a ce
dumaaŋo-na ãndacetaamba saa da nelma da ba cãl-ba; baa naa ba sĩɛl ba yufieŋa yaa
piiye baa-ba aa nanna-bɛi ba kã.
22 Baŋ siire naacolŋo maŋ, u bieŋa naa cor bieŋ komuɔŋa hãi.

Diiloŋ-dũŋ-baamba cãarã Diiloŋo-i

23 Baŋ naana Piɛr-i baa Nsãa-i, baa ta kã ba nabaamba wulaa. *Diilojigãntaamba
yuntaamba-i baa bĩncuɔmbaŋ waaŋ mamaŋ baa-ba hiere, baa tũnu ba nabaamba-i baa-
ma.
24 Baŋ tũɔnu-bɛi dumaaŋo-na, baa gbonu cãrã Diiloŋo-i wuɔ: «Itie, nuɔnɛi hielaa dɔrɔ-i
baa hĩɛma-i, baa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i. Aa bi hiel ni huɔya-niini-i hiere.
25 Nuɔnɛi ciɛ ŋ *Yalle dii nel daama-i i bĩncɔiŋo-i *Davidi† nuŋgu-na u waŋ-ma wuɔ:
‹Bige-i ciɛ nuɔmba sire ta ba pepiena nilɛiŋa-na?
Ba saa suɔ wuɔ baŋ puu mamaŋ, ma siɛ kã terieŋgu wɛi?
26 *Fõŋgõtaamba siire tɛrɛŋ yiɛra,*
aa yuntaamba pũulã Itieŋo-i baa u Yufelleŋ-Nolŋo-i.›‡
27 Ninsie ninsie, *Erɔdi-i baa *Põse-Pilati-i a naara *niɛraamba-i baa *Isirahɛl-baamba-i
hiere, ba tigiiŋ ba-naa nel daade§ yaa nuɔ-i, a pũulã ŋ cãarãŋo-i Yesu-i. Ba tigiiŋ ba-naa
a pũulã ŋ Yufelleŋ-Nolŋo-i.
28 Dumandɛ-i-na, niŋ ŋa naa pu mamaŋ, mamaŋ waa ŋ huɔŋga-na, ba ciɛ ma yaa-i.
29 Fiɛfiɛ-i-na, Itie, ŋ daa baŋ wur ŋ cãarãaŋ miɛŋo-i dumaa. Hã-ye holle i tiɛ gbã i waŋ ŋ
nelma-i.
30 Kãyã-yiɛ i tiɛ gbã i sire jaamba-i aa bi tiɛ ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi ŋ cãarãŋo-i
Yesu yerre-na.»
31 Baŋ juɔ cãrã Diiloŋo-i tĩ, hĩɛŋ maa sagalla baŋ waa tigiiŋ kusuɔŋ-nu. Diiloŋ-Yalle pãŋ
yu ba hɔmmu-i hiere. Baa da holle ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ bilaa ba-naa dumaa

32 Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa ba ciinumma-i hiere baa naa gbuu bel ba-naa fafamma. Ba
hɔlma-na, ŋ siɛ gbãa suɔ wuɔ mɛl kũŋgu-i daaku-i aa mɛl kũŋgu-i daaku-i.
33 Himma naŋ temma waa Yesu *pɔpuɔrbiemba ãncemma-na ta ma pigãaŋ wuɔ Yesu
siire kelkel. Diiloŋo naa silaa tuɔ ce baa-ba u cor.
34-35 Sonniŋ waa baa bamaŋ hiere, baa cĩnniŋ bi waa baa bamaŋ, ba taa ba suor-ni
ba jo ba hã Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa ni gbeiŋa-i. Bafaŋ da ba hũu-ya, ba ne ba gbeiŋ-
maamaŋ jĩɛnya ma-naa dumaa aa bi hɔnu-yɛi dumɛi. A ce dumaaŋo-na sũntie saa waa ba
hɔlma-na.
36 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu. U waa *Levitiyiɛŋo. U taa u hel
Sipire. Pɔpuɔrbiemba taa ba bĩ-yo Barnabasi, ku yuŋgu yaa wuɔ Sirɛintieŋo.
37 Suoŋgu naŋgu waa baa-yo, wuɔ suor-ku aa naa jo baa ku gbeiŋa-i ji hã
pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.

5

Diilo sa siɛ huhurma-i

1 Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi aa bĩ u ciɛŋo-i Safira. Terieŋgu naŋgu
waa baa-ba, baa suor terieŋ daaku-i
2 aa naa saa-ma aa bɔlŋo hiel gbeiŋa naŋa aa kã baa a boluoŋgu-i ka hã Yesu
*pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.
3 Uŋ kãa, Piɛr wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «Ananiyasi, bige-i ciɛ ŋ yaŋ *Sitãni tãal-ni ŋ hiel kunaŋgu
gbeiŋa-na aa jo ji ta ŋ kar coima-i baa *Diiloŋ-Yalle-i?

† **4:25** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya Davidi yerre-na wuɔ Diiloŋ-cãarãŋo. ‡ **4:26** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 2.1-2 § **4:27** Ba gbẽ *Yerusalɛmu.

4 Terieŋgu-i naŋ kũŋgu, molo saa cira ŋ suor-ku. Niŋ fiɛ suor-ku, gbeiŋa-i naŋ waaŋa.
Bige-i ciɛ ŋ ce maaceŋ daama temma-i? Niŋ karaa coima maŋ, ŋ saa kar-ma baa ŋ
nanuɔmba, ŋ karaa-ma baa Diiloŋo.»
5 Ananiyasiŋ nuɔ nel daama-i, u pãŋ cii, u bi kuliiŋgu yaa dumaaŋo-na. Umaŋ duɔ nu
nel daama-i, u kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ.
6 Naacieŋ baa jo ji biɛ-yo ka fuure.
7 Ciɛŋo saa waa. Bɔlŋoŋ kuu, lɛrbaa-ba siɛi temma cor aa u suɔ tuɔ jo. Uŋ juɔ ji suur, u
saa suɔ wuɔ wɛima ciɛ.
8 Piɛr yuu-yo wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, na suoraa na terieŋgu-i sul daadu'i nuɔ-i wɛi?»
Ciɛŋ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu, ku sullu yaa-i.»
9 Piɛr wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na saa-ma baa ŋ bɔlɔ-i aa da na cure Diiloŋ-Yalle-i? Ne, bamaŋ
kãa ka fuure ŋ bɔlɔ-i ba yaa bi suuriiŋ daaba, ba ka bi biɛ nuɔŋo-i ka fuure-niɛ.»
10 Ciɛŋ wuɔ pãŋ cii terieŋgu faŋgu-na a ku Piɛr caaŋgu-na. Naacieŋ ba'a ba suur ku yaa
nuɔ-i, a da u kuu. Baa tiraa biɛ ufaŋo-i bir gũunu ka fuure bɔlŋo caaŋgu-na.
11 Diiloŋ-dũŋ-baamba kũɔma migãaŋ ta ma nyɛŋ ma naara. Umaŋ duɔ nu nel daama-i,
ku ce-yo kũɔnyɛlle.

Gbɛrɛkulaŋo

12 Yesu *pɔpuɔrbiemba taa ba ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi nuɔmba hɔlma-na. Ba
taa ba tigiiŋ ba-naa *Salomɔ kukuruuŋgu yaa nuɔ-i.
13 Nuɔmba-i hiere nelle-na ba taa waŋ ba yefafalle, ŋga molo saa tuɔ siɛ u piɛ-ba.
14 Caamba-i baa bɛmba maŋ naa hũyãaŋ Itieŋo maama-i baa sa waa dɛi baa yuliiŋgu-i.
15 Nuɔmba waa da ba ce ba hel baa gbãŋgbaarbaa, baa figĩnni a galla ba jaamba-i Piɛr
muncormu-na, wuɔ duɔ tuɔ cor aa u yalle yiɛya umaŋ, u sire.
16 Nilɛiŋa maŋ *Yerusalɛmu kɔtɔnni-na hiere, nuɔmba bɔi taa ba hel-yɛi ba jo baa ba
jaamba-i pɔpuɔrbiemba wulaa. *Jĩnabaa-baŋ bi waa bamaŋ nuɔ-i, ba taa ba jo baa-ba.
Umaŋ duɔ jo baa u wuoŋo, u sire.

Baŋ haa kumaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba-na

17 Nuɔmbaŋ joŋ pirpir Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa dumaaŋo-na, ku saa dɔlnu *Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo-i baa u kuoyataamba-i *Sadusĩɛbaa-ba-i. Baa ce-ku nenemuŋgu
18 aa naa bel pɔpuɔrbiemba-i ka dii-ba kaso.
19 Ku isuɔŋgu-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo jo ji hĩl kaso-i a hiel-ba aa naa gbɛ̃-ba wuɔ:
20 «Kãaŋ *Diilodubuɔ-i-na na ka waŋ hũmefɛlɛnde maama-i hiere baa nuɔmba-i.»
21 Ku cuo kaala-i-na, pɔpuɔrbieŋ baa naar kã Diilodubuɔ-i-na ka doŋ ta ba waŋ Diiloŋ-
nelma-i. Diilojigãntaamba yuntieŋo-i baa u kuoyataamba saa suɔ wuɔ ba hilaa. Cuoŋ
kaalaa, baa bĩ bĩncuɔmba-i da ba ji ce ãndaaŋgu-i. Baŋ juɔ, baa puɔr wuɔ ba ka hiel-ba
kaso-i-na jo baa-ba.
22 Baa kã ba saa ka da-ba. Baa bir jo ji cira:
23 «I saa ka da moloŋo kaso-i-na. Iŋ kãa, kaso naa waa bĩŋ u temma-i, aa bamaŋ niɛyaŋ-
yuɔ ba waa ba munyiɛrammu-na hiere dumiɛŋa yammu-na. I hĩlãa-yo ku yaa nuɔ-i, i saa
da moloŋo huɔŋga-na.»
24 Sorosibaa-ba maŋ niɛyaŋ Diilodubuɔ-i ba yuntieŋo-i, baa *Diilojigãntaamba yun-
taambaŋ nuɔ nel daama-i, ba hɔŋ muɔ pãŋ cu; ba sa suɔ ku huoŋguŋ ka jo baa kumaŋ.
25 Ba'a ba ne da naacolŋo naŋo juɔ ji tuɔ tũnu-bɛi wuɔ: «Naŋ bilaa balamba maŋ ka
dii-ba kaso-i-na, baa dii ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i dii Diilodubuɔ-i-na.»
26 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ pãŋ sire baa u sorosibaa-ba-i ka bel-ba jo baa-ba. Baŋ kãa,
ba saa kã baa bubuɔsĩnni, wuɔ sĩ nuɔmba ka naŋ-ba baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa.

Ba ce Yesu pɔpuɔrbiemba ãndaaŋgu-i

27 Baŋ kãa ka bel Yesu *pɔpuɔrbiemba-i jo baa-ba, *Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ
yuu-ba wuɔ:

28 «Ma sĩ i waaŋ-ma baa-na kuola-mɛi wuɔ na baa bĩ naacolŋ daayo yerre-i baa moloŋo
kɛ? Ma daa niɛ na yaŋ-ye aa sire gbuo *Yerusalɛmu-i hiere baa u maama-i? Na taara na
cira miɛmɛi kuɔ-yo kɛ?»
29 Piɛr baa u nabaamba-i baa cira: «I siɛ gbãa maar Diiloŋo nuŋgu-i ka ce nelbilieŋ
kũŋgu.
30 Naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, i tobaa-baŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i,
u siire-yuɔ
31 aa kã baa-yo ka jĩna u caaŋ-nu. U hãa-yo yuntesĩnni-i aa ce-yo koŋkortieŋo. U ciɛ
kufaŋgu-i duɔ kãyã *Isirahɛl-baamba da ba nanna ba ciɔbabalaŋo-i aa u duɔ hur ba
ãmbabalma-i.
32 Nel daama-i miɛ i daa-ma nuɔ, *Diiloŋ-Yalle bi daa-ma. Bamaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i,
u hã-ba di yaa-i.»
33 *Nellentaambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu pãŋ guɔla. Baa pãŋ ta ba taara ba
komma.
34 *Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa baa-ba, ba taa ba bĩ-yo Gamaliɛl. U waa *ãnjĩnamma
pigãatieŋo. Nuɔmba taa ba kãŋ-yo nelle-na. Wuɔ sire yiɛra ba hɔlma-na aa naa cira:
«Ciɛŋ ba hel gõŋgũɔŋ-nu.»
35 Baŋ hilaa, wuɔ gbẽ nuɔmba-i wuɔ: «Isirahɛl-baaŋ namaa, jɔgaaŋ na ne igẽna aa na
suɔ na ce naŋ taaraŋ na ce kumaŋ balaŋ daaba-na.
36 Ku belle-na, Tedasi siire ce u fɛrɛ nelbuɔ. Nuɔmba sire cu u huoŋ-nu ta ba kã nuɔmba
nuɔsiba hãi caaŋ-nu. Baŋ juɔ ko-yo, ba curaa hie? Ba saa pisãllã hiere wɛi?
37 Fuɔ kũŋguŋ curaa, baŋ taa ba kãŋ nuɔmba-i belle-na, Yuda maŋ taa u hel *Galile-i-
na, u siire hiel u yerre-i. Nuɔmba bɔi cu u huoŋ-nu. Baŋ juɔ ko ufaŋo-i, bamaŋ naa cu u
huoŋ-nu, na daa-ba wɛi?
38 Fiɛfiɛ-i-na, bamaŋ daaba-i, mi gbãa waŋ mamaŋ: Niɛŋ-baŋ aa na yaŋ-ba. Da kuɔ ba
ce nɛliɛŋ-maama, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ma ka bĩɛna.
39 Ŋga da kuɔ Diiloŋ-maama ninsoŋo, na siɛ gbãa bĩɛna-mɛi. Niɛŋ torro, na baa ji ta na
gãŋ baa Diiloŋo aa cira na gãŋ baa nelbiliemba?»
40 Gamaliɛlŋ piiye dumaaŋo-na, ba kã ka ciire aa naa bĩ pɔpuɔrbiemba suur. Baŋ
suurii, baa bel-ba muo-ba da dɛi aa naa waŋ baa-ba wuɔ ba baa tiraa yaŋ ba da ba bĩɛ
Yesu yerre-i baa moloŋo! Baŋ ciɛ mafamma-i, baa nanna-bɛi ba ta.
41 Baŋ bilaa-ba muo-ba Yesu maama-na, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bɛi wuɔ Diiloŋo ka tuɔ
kãŋ-ba nelfafaamba Yesu huoŋgu-na.
42 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, yinni maŋ joŋ, ba waŋ *Neldɔdɔlma-i *Diilodubuɔ-i-na baa
cĩnni-na wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saaŋ-yo.

6

Yesu pɔpuɔrbiemba calaanu maacemma-i

1 Nuɔmba bɔi taa ba hũu Yesu maama-i huɔŋ daaku-na, a ce dumaaŋo-na bamaŋ piiyeŋ
girɛkimma-i, baa ta ba waana wuɔ bamaŋ piiyeŋ ebiremma-i, ba cal niiwuoni-i yinni
maŋ joŋ aa ba sa hã bafamba bikulcaamba-i.
2 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ daa ba waana dumaaŋo-na, baa tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
hiere a waŋ baa-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ i siɛ gbãa yaŋ Diiloŋ-nelma
wamma-i aa diɛ ne niiwuoniŋ-kũŋgu, ku saa biɛ dumaaŋo-na.
3 Hielaaŋ nuɔmba niehãi na hɔlma-na. Nuɔmba famba yefafalle saaya di waa nuɔmba
nunni-na. *Diiloŋ-Yalle saaya di yu ba hɔmmu-i aa ba saaya ba ta ba nu nelma. Da na
hiel-ba, i ka bir maaceŋ daama-i hã ba yaa-i
4 aa miɛ i fulnu Diilocãrãlle baa u nelma wamma.»
5 Bamaŋ waa hiere, baa hũu-ma aa naa sire hiel Etiɛni. Diiloŋ-maama-i baa Diiloŋ-Yalle
naa yu Etiɛni huɔŋga-i. Baŋ hielaa Etiɛni-i, baa hiel Filipu, baa Purokɔr, baa Nikanɔr,

baa Timɔ a naara Parmenasi, baa Nikola. Nikola taa u hel Ãntiyɔsi, ŋga uu naa suur
Yuifusĩnni-na.
6 Baŋ hielaa-ba, baa pigãaŋ pɔpuɔrbiemba-i baa-ba. Baa haa ba nammu-i ba yunni-na
a cãrã Diiloŋo-i hã-ba.
7 Diiloŋ-nelma taa ma gbuo terni-i ma kã. Yinniŋ cor dumaa, nuɔmba hũu-ma dumɛi
*Yerusalɛmu-i-na. *Diilojigãntaamba maŋ naa hũyãa Yesu maama-i baa sa waa dɛi.

Ba bilaa Etiɛni-i

8 Diiloŋo naa silaa ce baa Etiɛni-i: Uu naa hã-yo himma u tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima bɔi nelle-
na.
9 A ne da *Yuifubaa-ba namba taa ba kã *Diilonelhãalãdũŋgu naŋgu-na ba kã ba nu
Diiloŋ-nelma-i. Ba taa ba bĩ Diilonelhãalãdũŋgu faŋgu-i «Kufĩɛŋ ba dũŋgu»*. Yuifubaa-ba
famba kã ba ta ba fanu ba-naa baa Etiɛni-i Diiloŋ-nelma-na. Ba hɔlma-na, banamba taa
ba hel Sirɛni, banamba Alɛsãndiri, banamba Silisi, banamba *Asi.
10 *Diiloŋ-Yalle naa waa baa Etiɛni a ce ba saa gbãa piiye yar-o.
11 Kuŋ nuɔlaa-ba, ba bir yaŋ aa biɛ nuɔmba gbeiŋa-na ba ta ba wuɔra ba waŋ wuɔ:
«Naacolŋ daayo u wuɔra u tuora *Moisi-i baa Diiloŋo-i; baaŋo sĩ.»
12 Ba ciɛ ku yaa-i nuɔmba hɔmmu du baa Etiɛni-i nelle-na. Bĩncuɔmba-i baa
*ãnjĩnamma pigãataamba-i hiere ba hɔmmu duu baa-yo. Baŋ ciɛ kufaŋgu-i, ba kã ka
bel-o kã baa-yo *nellentaamba wulaa.
13 Baŋ kãa baa-yo, ba tiraa bĩ coikartaamba namba kã, wuɔ siɛrtaamba. Baa kã ka
ta ba kar coima-i ba haa-yuɔ wuɔ: «Naacolŋ daayo sa gbuu piiye *Diilodubuɔ yefafalle,
halle baa *ãnjĩnamma-i hiere.
14 I daa u wuɔra u piiye wuɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu ka muonu Diilodubuɔ-i aa bir Moisi
nelma-i birma namma.»
15 Bamaŋ waa hiere gẽŋgɛrterieŋgu-na, baa dĩŋ-yuɔ ta ba ne-yo. U yaaŋga taa ka caa
ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiloŋ yaaŋga.

7

Etiɛni ãndaaŋgu-i

1 Siɛrtaambaŋ juɔ piiye tĩ, *Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ yuu Etiɛni-i wuɔ: «Baŋ waŋ
mamaŋ ninsoŋo wɛi?»
2 Etiɛni wuɔ cira: «Mi nelleŋ-tobiŋ namaa, baa mi tobaa namaa, mi ka waŋ nelma diei
baa-na: Na suyaa wuɔ aa i bĩncɔiŋo-i *Abiramu suɔ duɔ sire Mesopotami-i-na ka tĩɛna
Arã-i-na, Cagaaŋ-Diiloŋo naa carra-yuɔ
3 a waŋ baa-yo wuɔ u yaŋ u huraamba-i aa u sire ba jãmalã-i-na, kɛrɛ u ka pigãaŋ-yo
jãmalã naŋo u ka tĩɛna.
4 Abiramu sire* ka tĩɛna Arã-i-na. Uŋ kãa terieŋgu-na, u toŋ juɔ ku, Diiloŋo ce u jo ji
tĩɛna naŋ yeŋ jãmalã maŋ nuɔ-i daayo-i.
5 «Uŋ juɔ, Diiloŋo saa hã-yo munturemmu aa bi cira mu yaa daamu. U yaaŋ aa pã
nuŋgu baa-yo wuɔ: ‹Mi ka hã-ni jãmalã daayo-i. Da ŋ saa ji waa, ŋ huoŋ-baamba ka biɛ-
yo cor.›† A ne da huɔŋgu faŋgu-na, bilo saa waa baa Abiramu-i.
6 Diiloŋo gbẽ-yo wuɔ: *‹Ŋ huoŋ-baamba ka waa juɔma-na, ba ka bel-ba kɔrsĩnni-na jãmalã
faŋo-na gbuu mulĩɛŋ-ba. Ba ka ce bieŋ nuɔsiba hãi mulĩɛma.*
7 *Ŋga bamaŋ ka bel-ba kɔrsĩnni-na, muɔmɛi ka pã kutaamba-i mi fɛrɛ. Da mi ji ce
mafamma-i, ŋ hãayẽlmba ka suɔ sire terieŋgu-na ji tĩɛna bande ta ba buol-mi.›*‡

---

* **6:9** Baa bilaa Yuifubaa-ba namba-i kɔrsĩnni-na a kã baa-ba *Ɔrɔmu aa ji nanna-bɛi. Ku gbãa waa Yuifubaa-ba famba hãayẽlmba yaa baŋ gbẽŋ-baŋ bande-i-na. * **7:4** Girɛkimma-na ba ciɛra u siire Kalde jãmalã-i-na. Kalde-i baa Mesopotami-i jãmalã duɔŋo yaa-i. † **7:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 12.7; 13.15; 15.18; 17.8. ‡ **7:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 15.13-14, Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 3.12.

8 «Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bel *tobisĩnni baa Abiramu-i aa naa ce u *jã a dãnya
tobisĩnni fanni-i§. Ku'i ciɛ na da *Isakiŋ juɔ hoŋ, yinni niehãi cor, niisiɛi yiiŋgu-na,
Abiramu jã-yo. Isakiŋ bi siire da *Yakɔbu-i, u bi jã-yo. Yakɔbu bi sire ce maaduɔma baa
i bĩncuɔmba-i*.
9 «I bĩncuɔmba sire bigãaŋ ba hãaŋo-i Yosɛfu-i aa bel-o suor-o ba sãa-yo kã baa-yo
Esipi. Ŋga Diiloŋo waa baa Yosɛfu-i.
10 U hielaa u yuŋgu-i mulĩɛma-na hiere aa ce-yo nelnurãŋo aa tiraa ce u kũŋgu dɔlnu
Esipitaaŋ jãmatigi-i. Jãmatigi haa-yo u jãmalã yuŋ-nu baa u dumɛlle bi yuŋgu-na.
11 «Nyulmu nammu ji suur Esipi-i-na, ka hel baa *Kanaa jãmalã-i hiere. Kuu naa balaŋ
cor, a ce i bĩncuɔmba sa da niiwuoni ba wuo dii Kanaa-i-na.
12 Yakɔbu ji nu wuɔ ba suor dĩmma dii Esipi-i-na. U puɔr i bĩncuɔmba kã ka sãa bir
kũŋ.
13 «Baŋ juɔ kã hãalĩŋo-i, Yosɛfu pigãaŋ-ba u fɛrɛ wuɔ fuɔ yaa Yosɛfu-i. Terieŋgu faŋgu'i
nuɔ-i, jãmatigiŋ suyaa Yosɛfu baamba-i.
14 Yosɛfu wuɔ ce u mɔlbaa-ba bir kũŋ ka jo baa tuoŋo-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere.
Ba kũŋgu-na, ba waa nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo nuɔmba ndii.
15 Yakɔbu kãa kãmma famma yaa-i Esipi-i-na. Diiloŋ-babĩmuɔ kaa hi-yo kusuɔŋ-nu'i
baa i bĩncuɔmba-i hiere.
16 Ba waa umaŋ duɔ ku, ba biɛ-yo ka fuure-yuɔ Sisɛmu. Ba fuuriiye-bɛi Abiramuŋ sãa
cĩncorre maŋ Amɔr bisãlmba wulaa†.
17 «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, ku cemmaŋ-huɔŋguŋ juɔ ta ku piɛ, miɛ
baamba sire gbuu ciinu Esipi-i-na.
18 Jãmatigi naŋo ji nyugũŋ. Jãmatigi faŋo saa tuɔ suɔ Yosɛfu-i.
19 Wuɔ fũnuŋ tuɔ ce karaaŋgu baa i bĩncuɔmba-i. U waa ciɛŋo maŋ duɔ hoŋ u biloŋo-i,
u bel diiloŋo-i ce u nanna-yuɔ u kaal ji ku.
20 *Moisi huɔŋ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. U maama saa naa fa baa fafaaŋgu-i. Uŋ huɔŋ, u
bĩncuɔmba gbãaŋ fuo-yo ba dũŋgu-na u ce caamba siɛi yoŋ baa-ba.
21 Baŋ juɔ suɔ baa-ba aa ce ba biɛ-yo ka nanna, jãmatigi biloŋ wuɔ biɛ-yo ce-yo ŋaa fuɔ
bilohoiŋo, a fiɛ-yo u ji vãa.
22 Ku ciɛ dumɛi Moisi suɔ Esipitaamba ãncemma-i hiere. U taa u nu nelma-i ŋaa u
yuŋgu ka muonu aa wɛima saa ta ma yar-o cemma.
23 «Uŋ juɔ da bieŋ komuɔŋa hãi, wuɔ kã duɔ ka ne u nelleŋ-baamba-i‡.
24 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji da Esipiyiɛŋo naŋo ce ba wuoŋo naŋo-i sũlma. Wuɔ hũu
naacolŋo-i aa naa muo Esipiyiɛŋo-i ko-yo.
25 U taa u taara u ce u nelleŋ-baamba suɔ wuɔ Diiloŋo ciɛ u'i jo duɔ ji kor-ba. Ŋga ba saa
suɔ-ma.
26 «Ku cuo kaala-i-na, wuɔ da ba baamba namba gãŋ. Wuɔ karnu-bɛi aa naa tuɔ piiye
baa-ba wuɔ: ‹Bige-i ciɛ na ta na gãŋ, ma sĩ namɛi kuuduɔŋgu?›
27 Umaŋ taa u jĩnya u nawuoŋo-i wuɔ sɛ Moisi-i da yɛr, aa naa cira: ‹Hai moloŋo-i diyaa
naŋ nuŋgu-i?
28 Ŋ taara da ŋ ko-mi ŋaa niŋ kuɔ Esipiyiɛŋo-i dumaa cicuɔŋgu-na wɛi?›
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Moisi saa gbãa duɔ tiraa tĩɛna; wuɔ gbar ka tĩɛna Madiyã. U
kaa biɛ ciɛŋo-i kusuɔŋ-nu'i a hoŋ bisãlmba hãi baa-yo.
30 «Bieŋ komuɔŋa hãi cor. Yiiŋgu naŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo carra Moisi-i dii
*hĩɛkuraaŋgu-na Sinayi tãnuŋgu hɔlma-na. Wuɔ u ne da bige-i daaku-i? Dãamu'i caaŋ
tibiyelle nande-i aa dɔrpɔpuɔrbiloŋo waa dii mu huɔŋga-na.

§ **7:8** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 17.10-14. * **7:8** Yakɔbu bɛpuɔmba waa cĩncieluo baa ba hãi. Etiɛni bĩɛ ba yaa-i bande-i-na wuɔ ba bĩncuɔmba. † **7:16** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 23.1-18; 33.19; 50.7-13. ‡ **7:23** Moisi waa *Isirahɛl wuoŋo naŋo.

31 Kuɔ cu u huɔŋga-i. Wuɔ ta tuɔ piɛ duɔ ka ne dãamu fammu-i dɛi. Wuɔ u ne da Itieŋo
piiye baa-yo wuɔ:
32 ‹Moisi, ŋ bĩncuɔmba Diiloŋo yaa muɔŋo-i: Abiramu siire wuɔ mɛi hũmelle yaa-i,
Isaki-i baa Yakɔbu-i hiere maaduɔma.› Moisi kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ, a ce u saa tiraa siɛ
duɔ ne terieŋgu faŋgu yaŋga-na.
33 Itieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Hiel naatɛnni-i ŋ gbeini-na; niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i
Diiloŋ-terieŋgu.
34 Mi baambaŋ ceŋ sũlma maŋ Esipi-i-na, mi daa-ma; baŋ bireŋ, mi nuɔ, ku'i ciɛ mi
hiire jo miɛ mi ji kor-ba. Jo mi ji puɔr-ni ba wulaa.›§
35 «*Isirahɛl-baambaŋ siɛ Moisi maŋ wuɔ u halaŋ, molo saa dii u nuŋgu ba bɛrru-na,
Moisi duɔŋo faŋo yaa Diiloŋ uŋ ciɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋo jo ji puɔr-o wuɔ u ka waa ba yuŋ-nu
aa hũu-ba Esipitaamba nyisɛ̃nni-na.
36 Moisi yaa ciɛ himma-i a hiel i bĩncuɔmba-i Esipi-i-na. U ciɛ-ma Esipi-i-na, aa ce-
ma dãmmaŋ-nuoradãama-i-na aa tiraa ce-ma hĩɛkuraaŋgu-na duɔ gbãa kor-ba. U ciɛ
kufaŋgu-i bieŋ komuɔŋa hãi.
37 «Moisi duɔŋo faŋo yaa gbĩɛ Isirahɛl-baamba-i wuɔ Diiloŋo ka hiel ba nelleŋ-wuoŋo
naŋo ce-yo u *pɔpuɔrbiloŋo fuɔ temma hã-ba*.
38 Aa i bĩncuɔmbaŋ waa hĩɛkuraaŋgu-na, u yaa waa ba hɔlma-na baa Diiloŋo-i.
Dɔrpɔpuɔrbiloŋo taa u piiye baa u yaa-i Sinayi tãnuŋgu-na u tuɔ kã u tũnu i bĩncuɔmba-i.
U yaa taa u jo baa cicɛ̃lmaŋ-nelma-i u jo u waŋ-ma baa-ye.
39 I bĩncuɔmba bir yaŋ ba sa nu u nuŋgu-i. Ba cĩinaana-yuɔ aa ta ba taara ba bir kã
Esipi-i-na.
40 «Baŋ diyaa mafamma-i ba hɔmmu-na, ba gbɛ̃ *Aarɔ̃-i wuɔ: *‹Ce tĩnni ŋ hã-ye, nimaŋ
ka kãyã-yiɛ i hi i muŋkãmmu-i. Moisi hielaa-ye Esipi-i-na, u yaa daayo i sa suɔ uŋ curaa
kusuɔŋ-nu.›*†
41 Yibieŋa faŋa-na, baa sire kul nambiloŋo a ce-yo tĩiŋgu ta ba buol. Baŋ kulii
nambiloŋo-i, kuɔ silaa gbuu dɔlnu-bɛi ŋaa bige-i! Baa ce ponsaaŋgu ma yerreŋ.
42 Diiloŋ wuɔ ne-ba aa yaŋ-ba ba ta ba buol mɔɛŋa baa cɛiŋo baa bãaŋgu ŋaa maŋ
nyɛgãaŋ dumaa Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛ-i-na wuɔ:
‹Isirahɛl-baaŋ namaa,
naŋ ciɛ bieŋ komuɔŋa hãi maŋ hĩɛkuraaŋgu-na,
na taa na ko niikonni-i na hã muɔmɛi wɛi?
Na taa na bi pã niipãnni-i na hã muɔmɛi wɛi?
43 *Ma sĩ na birii yaŋ aa kul tĩnni ta na buol?*
Na saa tũu Molɔki‡dũŋgu-i
baa Erefã§mɔɛle-i ta baa-ni wɛi?
Na ciɛ kɔlluŋ-nobimba famba-i ta na buol-ba.
*Mi ka ce ba kã baa-na dii *Babilɔni huoŋ-nu.›**»
44 Etiɛni wuɔ cor baa u ãndaaŋgu-i wuɔ: «*Tobisĩnniŋ-dũŋgu waa baa i bĩncuɔmba-i
hĩɛkuraaŋgu-na. Diiloŋ-nelma waa ku yaa nuɔ-i. Moisi ciɛ-ku ŋaa Diiloŋoŋ pigãaŋ-yo ku
cemma-i dumaa.
45 Ku huoŋgu-na, i bĩncuɔmba huoŋ-baamba ji wuo dũŋ daaku ciiluŋgu-i. Yosuwe yaa
waa ba yaaŋga-na. Diiloŋ wuɔ kãyã-bɛi ba donya nuɔmba maŋ waa hiere jãmalã daayo-
na aa biɛ dũŋ daaku-i ji tĩɛna baa-ku. Ku tĩyãa dumɛi ji hi *Davidi bãaŋgu-i.

---

§ **7:34** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 3.1-10. * **7:37** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 18.15. † **7:40** Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 32.1,23. ‡ **7:43** ***Molɔki:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. Isirahɛl-baamba naa biɛ tĩiŋgu faŋgu-i Kanaataaŋ wulaa ta ba buol-ku. § **7:43** ***Erefã:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. Baa kulii-ku ŋaa mɔɛle ta ba buol-ku, Isirahɛl-baamba bi niya kutaamba-i kul ku temma ta ba bi buol. * **7:43** Amɔsi (Amos) 5.25-27

46 Diiloŋo taa u ce baa Davidi-i u cor; Davidi wuɔ cãrã hũmelle-i u wulaa wuɔ u yaŋ u
ma ninsoŋ-dũŋgu hã-yo *Isirahɛl-baamba ta ba jo ba jaal-o kuɔ.†
47 Dũŋgu faŋgu-i, *Salomɔ'i juɔ ma-ku hã Diiloŋo-i.‡
48 Ŋga Dɔrwuoŋo sa cɔ dũŋ-nu ŋaa Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ:
49 ‹Itieŋo ciɛra wuɔ:
«Dɔrɔ yaa mɛi fɔ̃ŋgɔ̃tesɪ̃nniŋ-teterre-i.
Mi ciɛ hɪ̃ɛma-i ta mi haa mi gbeini.
Namaa gbãa ma dũŋ haku-i hã muɔŋo-i?
Mi munfiisammuŋ-terieŋgu yaa hie hɪ̃ɛma-na?
50 *Bɪ̃mbɪ̃nni maŋ dii hiere,*
mɛi napɔrreŋ-niini'i sɪ̃ wɛi?»›§»
51 Etiɛni wuɔ cira: «Ãnyagarmantaaŋ namaa temma-i daana-i, Diiloŋo bɪ̃ɛ-na ji gbɛ̃! Na
sa siɛ *Diiloŋ-Yalle wulaa. Na biyaa na bɪ̃ncuɔŋ-maama.
52 Diilopɔpuɔrbiloŋ hayo-i siire aa na bɪ̃ncuɔmba saa ce-yo sũlma? Halle bamaŋ siire
piiye Nelviiŋo jommaŋ-kũŋgu-i, na bɪ̃ncuɔmba kuɔ-ba. Fiɛfiɛ-i-na Nelviiŋ uŋ juɔ, namaa
na hel u huoŋ-nu aa bel-o ko-yo.
53 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Diiloŋo puɔraa dɔrpɔpuɔrbiemba ji hã namɛi baa u *ãnjɪ̃namma-i, na
yaŋ aa hũu-ma nanna.»

Ba naaŋ Etiɛni-i ko-yo

54 Etiɛniŋ piiye dumaaŋo-na, u piiye suur *nellentaamba-na. Baa pãŋ pu baa-yo.
55 A ne da *Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i. Wuɔ tã u yuŋgu-i tuɔ ne dɔrɔ. Wuɔ u ne da
Diiloŋo yaaŋga caa da kpoikpoi aa da Yesu yiɛraaya Diiloŋo caaŋgu-na.
56 Wuɔ cira: «Niɛŋ, dɔrɔ puurii, aa *Moloŋ-Biɛŋo yaa yiɛraaya daayo Diiloŋo caaŋgu-
na!»
57 Baa pãŋ suunu ba tũnni-i aa naa ta ba kaasɪ̃ŋ, aa kã ka yu-yuɔ bel-o.
58 Baŋ bilaa-yo, baa hel baa-yo nelleŋ-huɔŋga-na, kã baa-yo kɔtuɔŋgu ka ta ba naŋ-
yo baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa da ba ko-yo. Naacombiloŋo naŋo waa baa-ba, ba taa ba bɪ̃-yo Sol.
Siɛrtaaŋ baa hielaa ba joŋgorbaa-ba-i hã u yaa tuɔ niya-bɛi aa kã ka ta ba naŋ Etiɛni-i.
59 Baŋ naŋ-yoŋ dumaaŋo-na, wuɔ ji cira: «Yesu, Itieŋ nuɔ, hũu-mi.»
60 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ dũuna aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Itie, baa ne baŋ ceŋ
kumaŋ.» Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cii, u kuliiŋgu yaa dumaaŋo-i.

8

Solŋ haa kumaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-na

1 Etiɛni kuliiŋgu dɔlaanu Sol ŋaa bige-i! Etiɛniŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i, baa sire suuye
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i *Yerusalɛmu-i-na. Baa pisãllã hiere; banamba ta ba kã *Yude,
banamba *Samari aa naa yaŋ Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa yoŋ.
2 Nelfafaamba namba biɛ Etiɛni-i ka fuure aa ce mamaŋ waa cemma hiere u kuliiŋgu-
na.
3 Sol wuɔ gbuu faya u fɛrɛ tuɔ ce karaaŋgu-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: U taa u wuɔra
cɪ̃nni-na u bel caamba-i baa bɛmba-i hiere u kã u dii-ba kaso.

Diiloŋ-nelma hii Samari-i

4 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ gbaraa pisãllã, ba taa ba wuɔra ba waŋ *Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa-
na.
5 Filipu wuɔ kã ka hel *Samari nelle nande-na, a doŋ tuɔ piiye *Koŋkortieŋo maama-i.
6 U bi taa u ce gbɛrɛ-wɛima ba hɔlma-na. U waa duɔ waŋ mamaŋ, u ce-ma nuɔmba
yufelle-na. A ce dumaaŋo-na duɔ tuɔ piiye, ba kar ba tũnni-i fafamma ta ba nu.

---

† **7:46** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛhãalɪ̃ŋo-na (2 Samuel) 7.1-16. ‡ **7:47** Niɛŋ Jãmatigi ba sɛbɛdɪ̃ɛlãŋo-na (1 Rois) 6.1-38. § **7:50** Isayi (Ésaïe) 66.1-2a

7 U duɔnya *jĩnabaa bɔi nuɔmba-na. Duɔ donya umaŋ, u kaasĩŋ da gbagaga aa hel. U
bi siire murgubaa bɔi baa jaamba bɔi.
8 Kuɔ gbuu fũnuŋ dɔlnu nuɔmba-i nelle fande-na.
9 A ne da hiroŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Simɔ. Simɔ himma naa ce
*Samaritaamba-i gbɛrɛ, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ jĩna u fɛrɛ kpaga.
10 Bĩncuɔmba-i baa bisãlmba-i hiere, ba taa ba kãalã-yuɔ. Ba taa ba piiye wuɔ: «Diiloŋ-
himma yaa dii baa naacolŋ daayo-i, baŋ bĩŋ mamaŋ ‹ninsoŋ-himma-i›.»
11 Simɔ naa da yinni baa u himma cemma-i ba hɔlma-na, ku'i ciɛ ba ta ba kãalã-yuɔ
kãalãŋ daama temma-i.
12 Filipuŋ juɔ kã ka waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa Yesu-Kirsa maama-i, caamba-i
baa bɛmba-i hiere baa hũu Neldɔdɔlŋ daama-i aa naa ce ba *batiseŋ-ba.
13 Simɔ fuɔ fɛrɛ wuɔ bi hũu-ma aa ce ba *batiseŋ-yo. Baŋ baatiseŋ-yo, wuɔ pãŋ nyaarãa
Filipu-i. Filipu himma bir yaŋ aa ta ma ce fuɔ fɛrɛ-i gbɛrɛ.
14 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ juɔ nu-ma dii *Yerusalɛmu-i-na wuɔ Samaritaamba hũyãa
Diiloŋ-nelma-i, baa saaŋ Piɛr-i baa Nsãa-i ba wulaa.
15 Piɛr-i baa Nsãa-i baŋ kãa, baa cãrã Diiloŋo-i hã-ba wuɔ u hã-ba u *Yalle-i.
16 Huɔŋgu faŋgu-na, Samaritaamba saa naa hi da *Diiloŋ-Yalle-i yogo. Baa baatiseŋ-ba
yaa yoŋ.
17 Ku'i ciɛ Piɛrbaa-baŋ kãa, baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cãrã Diiloŋo hã-ba u
Yalle-i.
18 Simɔ daa mafamma-i ce bige-i? Wuɔ hiel gbeiŋa duɔ hã Piɛrbaa-ba-i. Aa naa cira:
19 «Hãaŋ-muɔ baa hiŋ daama-i; da mi haa mi nammu-i umaŋ nuɔ-i, kutieŋo da Diiloŋ-
Yalle-i!»
20 Piɛr wuɔ cira: «Simɔ, ŋ daa niɛ sĩ ba sãa Diiloŋ-caluɔ-i baa gbeiŋa wɛi? Niŋ diyaa
mafamma-i ŋ huɔŋga-na, mi waasaaŋ-ni baa ŋ gbeiŋa-i hiere.
21 Ŋ saa koŋ baa Diiloŋo-i. Ŋ siɛ gbãa da bĩŋkũŋgu bande-i-na.
22 Hiel nel daama-i ŋ huɔŋga-na, ma saa fa, aa ŋ cãrã Itieŋo-i si u ka ce jande niɛ.
23 Mi niɛ da ŋ balaaŋ cor, aa da *Sitãni taa yaaŋga niɛ.»
24 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Simɔ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Namaa fɛrɛ-i, cãarãŋ Itieŋo-i na hã-mi,
wuɔ naŋ waaŋ mamaŋ daama-i, u baa yaŋ ma da-mi.»
25 Piɛrbaa-baŋ juɔ waŋ Itieŋo melma-i tĩ, baa bir kã Yerusalɛmu-i-na. Ba taa ba waŋ
Neldɔdɔlma-i Samari nilɛiŋa bɔi-na ba kã.

Fãamaaŋo naŋo hũyãa Yesu maama-i

26 Yiiŋgu naŋgu-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo ji waŋ baa Filipu-i wuɔ: «Sire ŋ ka biɛ
hũmelle maŋ hilaa *Yerusalɛmu-i-na ta di kã Gasa-i-na. Hũmelle fande-i nuɔmba sa biɛ-
de dumaa.»
27 Filipu wuɔ sire ta, u saa sɛrɛ. Uŋ biyaa hũmelle-i tuɔ kã, wuɔ fara da wotortieŋo
naŋo kã u yaaŋga-na. Fãamaaŋo naŋo'i waa u huɔŋga-na. U taa u hel Etiyopi. Jãmatigi*
maŋ waa Etiyopi-i-na ba ta ba bĩ-yo Kãndasi, u yaa waa u nagãŋ-niini yuŋgu-na. Wuɔ juɔ
Yerusalɛmu-i-na ji jaal Diiloŋo
28 aa bir tuɔ kũŋ. U taa u kalaŋ *Isayi sɛbɛ-i u kũŋ.
29 *Diiloŋ-Yalle gbɛ̃ Filipu-i wuɔ: «Gbãana ŋ ka hi wotortieŋ daayo-i.»
30 Filipu wuɔ gbar ka hi-yo. Uŋ hii, wuɔ da u kalaŋ *Isayi sɛbɛ. Wuɔ yuu-yo wuɔ: «Niŋ
kalaŋ mamaŋ, ŋ suɔ-ma wɛi?»
31 Naacolŋ wuɔ cira: «Molo duɔ saa hielnu-mɛi baa-mi, mi siɛ gbãa suɔ-ma.» Aa naa ce
Filipu nyugũŋ tĩɛna u caaŋgu-na.
32 Uŋ taa u kalaŋ terieŋgu maŋ, ku yaa daaku:
«Ba ciɛ-yo sũlma

---

* **8:27** Jãmatigi daayo waa ciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

u saa ji puur u nuŋgu-i waŋ wɛima ŋaa tũmaaŋo.
Ba bilaa-yo da ba ka ko-yo wa,
ba bilaa-yo ta ba karra u kuɔsĩnni-i wa,
u sa waŋ wɛima.
33 *Ba ciɛ-yo nelsɔsɔiŋo*
aa hũu ninsoŋo-i u wulaa.
Baŋ kuɔ-yo, u ka ce niɛ da huoŋgu molo duɔ ji waŋ ku maama?»†
34 Naacolŋ wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «*DiiloPɔpuɔrbiloŋo piiye hai maama-i dumandɛ-i? U piiye fuɔ maama waa u piiye unaŋ maama?»
35 Filipu wuɔ suur nelma yaaŋga-na, a doŋ tuɔ piiye Yesu *Neldɔdɔlma-i baa-yo.
36 Baŋ kaa hi yaaŋga-i, baa da hũmma namma. Naacolŋ wuɔ cira: «Hũmma namma yaa daama, ŋ sa *batiseŋ-mi wɛi?» [
37 Filipu wuɔ cira: «Da kuɔ ŋ hũyãa Yesu maama-i hĩŋ, mi gbãa batiseŋ-ni, wɛima si dii.» Naacolŋ wuɔ cira: «Mi hũyãa-ma wuɔ Yesu-Kirsa yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i.»]
38 Aa naa ce ba yiɛra. Baŋ yiɛraaya, baa hiire ba hãi-i-na suur hũmma-na, Filipu wuɔ batiseŋ-yo.
39 Baŋ hilaa, naacolŋo huɔŋga gbuu fɛ̃. Wuɔ u ne naa Filipu-i; Diiloŋ-Yalle biyaa-yo ta baa-yo. Ku saa ce-yo bĩŋkũŋgu; wuɔ cor baa hɔfɛ̃lle-i tuɔ kũŋ.
40 Filipu juɔ'a u suɔ da u fɛrɛ Asɔti. Wuɔ cor tuɔ waŋ Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa-na hiere u kã. U ciɛ dumɛi fuɔ ka hi Sesare.

9

Solŋ hũyãa Yesu maama-i dumaa
(Pɔpuɔr. 22.5-16; 26.12-18)

1 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Sol waa yogo u sa taara u da Itieŋo baamba-i baa u yufelle, wuɔ duɔ hi umaŋ, u ko-yo. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji sire kã *Diilojigãntaamba yuntieŋo wulaa,
2 wuɔ u ce sɛbɛbaa hã-yo, u kã Damasi *Diilonelhãalãdũnni-na, wuɔ ba hã-yo hũmelle-i duɔ da bamaŋ suurii Itieŋo hũmelle-na; caamba-i ka hel baa bɛmba-i hiere, u bel-ba jo baa-ba *Yerusalɛmu-i-na.
3 Diilojigãntaamba yuntieŋo ce sɛbɛbaa-ba-i hã u ta.
Uŋ kaa tuɔ piɛ Damasi-i, wuɔ u ne da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-yo huɔŋga.
4 Wuɔ pãŋ hel cii. Uŋ cii dumaaŋo-na, wuɔ nu molo piiye baa-yo wuɔ: «Sol, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?»
5 Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo'i?» Kutieŋ wuɔ cira: «Muɔ Yesu. Ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmɛi.
6 Sire ŋ perieŋ ŋ suur nelle-na; mamaŋ dii cemma, da ŋ suur ba ka waŋ-ma baa-ni.»
7 Nuɔmba namba waa baa Sol-i, bafamba bi nuɔ moloŋ daayo piiye, da ba ne, ba siɛ da-yo. Baa yiɛra kar da hãmmu!
8 Sol wuɔ sire. Duɔ puur u yufieŋa-i, u siɛ da bĩŋkũŋgu. Baa bel u naŋ-na, a perieŋ suur baa-yo Damasi-i-na.
9 U ciɛ yinni siɛi aa u yufieŋa suɔ da a puur. Yiŋ daani-i ni siɛi-i-na, u saa dii bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na.
10 A ne da Itieŋo wuoŋo naŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi. Itieŋ wuɔ carra-yuɔ aa naa cira: «Ananiyasi!»
Ananiyasi wuɔ cira: «Mi siyaa.»
Itieŋ wuɔ cira:

† **8:33** Isayi (Ésaïe) 53.7-8a

11 «Sire mi puɔr-ni naacolŋo naŋo wulaa, ba bĩ-yo Sol; u hel Tarse. U haraa Yuda
dumɛlleŋ, dii hũmelle maŋ baŋ bĩŋ-deŋ Hũmeviile-i di tũŋgu-na. Dumandɛ-i-na, uu dii
tuɔ cãrã Diiloŋo-i,
12 aa u daa ŋ kãa u wulaa dii dũŋgu-na ka haa ŋ nammu-i yuɔ a cãrã Diiloŋo-i u yufieŋa
da a puur.»
13 Ananiyasi wuɔ cira: «Itie, nuɔmba bɔi waaŋ naacolŋ daayo maama baa-mi. Bamaŋ
cuu ŋ huoŋ-nu Yerusalɛmu-i-na, uŋ haa kumaŋ bɛi, mi nuɔ-ku.
14 Niŋ daa uŋ juɔ bande-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba'i hãa-yo hũmelle-i u duɔ
ji bel bamaŋ gbuusiiŋ ŋ yerre-i.»
15 Itieŋ wuɔ cira: «Yaŋ aa ŋ kã, mi hielaa naacolŋ daayo-i u duɔ pigãaŋ *niɛraamba-i
mi sĩnni-i, aa bi pigãaŋ nellentaamba-i baa-ni, baa *Isirahɛl-baamba-i hiere.
16 Uŋ ka mulĩɛŋ dumaa mi maama-na, mɛi fɛrɛ yaa ka pigãaŋ-yo baa-ku.»
17 Uŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, Ananiyasi wuɔ sire ta kã Yuda cĩiŋgu-na ka haa u nammu-i
Sol-na aa naa cira: «Sol, Itieŋo yaa puɔraa-mi ŋ wulaa wuɔ mi ji puur ŋ yufieŋa-i aa yu ŋ
huɔŋga-i baa *Diiloŋ-Yalle-i. Ba bĩ-yo Yesu. Niŋ taa ŋ jo hũmelle-na u yaa caraaya-niɛ.»
18 Uŋ bi waaŋ mafamma-i, ninanni nanni yer u yufieŋa-na ŋaa tetefuoru a diire. U
yufieŋa pãŋ puur. Wuɔ pãŋ sire baa *batiseŋ-yo.
19 Ku huoŋgu-na, wuɔ wuo niiwuoni-i a da fɔ̃ŋgũɔ.

Sol yufieŋaŋ puurii, wuɔ tĩɛna Damasi-i-na ce yinni cɛllɛ baa Yesu baamba-i.
20 Uŋ tĩɛnaana, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Yesu maama-i Diilonelhãalãdũnni-na, wuɔ Yesu yaa
Diiloŋ-Biɛŋo-i.
21 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bamaŋ taa ba gbuuse Yesu
yerre-i Yerusalɛmu-i-na, naacolŋ daayo'i saa tuɔ huol ba yammu-i wɛi? Ku baa ji waa u
suyaa u fɛrɛ jo duɔ ji bel-ba ka hã Diilojigãntaamba yuntaamba yaa baa-ba?»
22 Baŋ fiɛ ba waŋ mafamma-i, Sol kũɔma saa kara; yinniŋ cor dumaa, kunaŋgu'i
suuriiŋ-yuɔ ku naara. Duɔ biɛ tagaaya pigãaŋ wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u
yaa Yesu-i, *Yuifubaa-ba maŋ Damasi-i-na ba siɛ da nelma waŋ.
23 Ku huoŋgu-na, Yuifubaa-ba ji saa-ma wuɔ ba ko-yo.
24 Baŋ puu mafamma-i, baa ta ba niya nelle munsuurmu-i* bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. Sol
wuɔ nu-ma wuɔ ba'a ba ko-yo.
25 Isuɔŋgu naŋgu-na, bamaŋ waa u huoŋgu-na, baa dii-yo sãmbaga nuɔ a hiire-yuɔ jĩna
nelle huoŋ-yaŋga-na.

Sol birii kã Yerusalɛmu-i-na

26 Baŋ hiiriiye Sol jĩna nelle huoŋgu-na, wuɔ ta bir kã *Yerusalɛmu-i-na. Uŋ kãa ka hi,
wuɔ kã Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa. Baa bir yaŋ aa ta ba kãalã-yuɔ. Baa sa hũu-ma wuɔ u
hũyãa Yesu maama-i ninsoŋo.
27 Barnabasiŋ daa ba kãalã-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã baa-yo Yesu *pɔpuɔrbiemba
wulaa. Baŋ kãa, Itieŋ uŋ caraaya-yuɔ dumaa Damasi hũmelle-na a piiye baa-yo,
Barnabasi wuɔ suur ma yaaŋga-na hiere a waŋ-ma baa-ba, aa uŋ bi daa holle-i dumaa
a waŋ Yesu maama-i Damasi-i-na, wuɔ bi waŋ mafamma-i baa-ba.
28 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Sol wuɔ ce ba wuɔratieŋo: U taa u wuɔra baa-ba Yerusalɛmu
huɔŋga-na u waŋ Itieŋo maama-i. Uu naa fɛ̃ u huɔŋga-i baa ma wamma-i.
29 Ba taa ba bi fanu ba-naa baa *Yuifubaa-ba maŋ piiyeŋ girɛkimma-i, a ce bafamba
ta ba taara-yuɔ baa komma.
30 Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ juɔ nu wuɔ ba taara-yuɔ baa komma, baa saaŋ-yo ba kã Sesare,
ka ce u cor kã Tarse.

---

* **9:24** ***Nelle munsuurmu:*** Yiinaa-i-na, nuɔmba bɔi taa ba ma kokobaa ba cĩilãa ba nilɛiŋa-i aa hiel dumiɛŋa. Ba taa ba ce mafamma-i ba bigãarãamba baa gbãa tugol-ba. Dumiɛŋa yammu-na, ba taa ba jĩna nuɔmba ta ba niya-yɛi.

31 Huɔŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba waa ba fɛrɛŋ nuɔ *Yude-i-na, baa *Galile-i-na,
baa *Samari-i-na hiere. Kunaŋgu taa ku naara ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-na. Ba taa ba
siɛ Itieŋo wulaa aa *Diiloŋ-Yalle naa ce ba ta ba ciinu ba kã.

Ene siire u jarma-na

32 Piɛr fuɔ taa u wuɔra terni-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kã
Lida duɔ ka ne Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa terieŋgu-na.
33 A ne da murgu naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Ene. U bieŋ niisiɛi waa belle
fande-na u sa gbãa sire.
34 Piɛr wuɔ kã ka da-yo. Wuɔ cira: «Ene, Yesu-Kirsa siire-niɛ! Sire ŋ pĩŋ ŋ figĩiŋgu-i ŋ
jĩna.» Ene wuɔ bi pãŋ yiiye sire.
35 Uŋ siire dumaaŋo-na Lidataamba da-yo, baa pãŋ hũu Itieŋo maama-i baa
Sarõtaamba-i hiere.

Tabita kuu aa sire

36 Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo waa Yope-i-na, ba taa ba bĩ-yo Tabita, Girɛkibaa ba'a Dɔrkasi.
Ku yuŋgu yaa wuɔ yɔrɔŋo. U waa ciɛŋo. Uu naa firnu u naŋga-i cor baa nuɔmba-i. U taa
u kãyã sũntaamba-i.
37 Piɛrŋ waa yibieŋa maŋ nuɔ-i Lida-i-na, Dɔrkasi wuɔ cii jarma-na a ji yii ji ku. Baa
cɛ-yuɔ hũmma-i aa biɛ-yo ka galla-yuɔ dũŋgu naŋgu-na. Dũŋgu faŋgu waa dɔrɔ.
38 Lida-i baa Yope-i ni saa gbãa da hɔlma baa ni-naa, a ce dumaaŋo-na, Diiloŋ-dũŋ-
baamba naa nu-ma Yope-i-na wuɔ Piɛr juɔ ji waa dii Lida-i-na. Baa puɔr nuɔmba hãi u
wulaa wuɔ ba ka cãrã-yuɔ u jo donduo.
39 Pɔpuɔrbiembaŋ kãa ka hi, baa waŋ ma yaaŋga-i baa Piɛr. Piɛr saa tiraa tĩɛna; wuɔ
kã ba gbonu ta ba jo Yope-i-na. Baŋ juɔ ji hi, baa nyugũŋ baa Piɛr kuloŋ uŋ waa dũŋgu
maŋ nuɔ-i. Bikulcaamba sire baa kaaluŋgu-i jo ji ta ba pigãaŋ Piɛr kuloŋ uŋ waa baa-ba
aa nyɛ joŋgorbaa-ba maŋ hã-ba.
40 Piɛr wuɔ ce nuɔmba hel hiere dũŋgu-na aa wuɔ dũuna cãrã Diiloŋo-i. Uŋ juɔ cãrã tĩ,
wuɔ bir u yaaŋga-i kuloŋo-na aa naa cira: «Tabita, sire!» Kuloŋ wuɔ puur u yufieŋa-i. Uŋ
puurii u yufieŋa-i da-yo, wuɔ sire tĩɛna.
41 Piɛr wuɔ bel u naŋ-na u sire u gbeiniŋ. Uŋ siire, wuɔ bĩ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa
bikulcaamba-i ji pigãaŋ-ba baa-yo.
42 Nel daa maa sire gbuo Yope-i hiere, a ce dumaaŋo-na, Yopetaamba fõŋgũɔ baa hũu
Itieŋo maama-i.
43 Piɛr wuɔ tĩɛna Yope-i-na da huɔŋgu. U naŋ haraa naacolŋo maŋ nuɔ-i, ba bĩ-yo Simɔ,
u waa jeruo.

10

Kɔrnɛi hũyãa Yesu maama-i

1 *Oromɛ ba sorosibaa-ba namba waa Sesare-i-na, ba taa ba bĩ-ba *Italitaaŋ-sorosibaa.
Ba yuntieŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Kɔrnɛi.
2 U taa u wuɔ *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i fafamma baa u dumɛlleŋ-baamba-i. U taa u
kãalã Diiloŋo-i. U taa u kãyã sũntaamba-i aa bi tuɔ cãrã Diiloŋo-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i.
3 Bãtaruŋgu naŋgu-na, wuɔ tĩɛna u dũŋgu-na a ji da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo suurii-yuɔ
ka cira: «Kɔrnɛi!»
4 Kɔrnɛi kũɔma pãŋ doŋ ta ma nyɛŋ. Wuɔ dĩŋ dɔrpɔpuɔrbiloŋo-na tuɔ ne aa yuu-yo wuɔ:
«Kuu dii niɛ?»
Dɔrpɔpuɔrbiloŋo cira: «Diiloŋo'i puɔraa-mi ŋ wulaa; niŋ cãrãŋ-yuɔ aa bi tiraa ta ŋ kãyã
sũntaamba-i ku dɔlaanu-yuɔ.
5 Ku'i ciɛ wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka bĩ naacolŋo naŋo jo; ba
bĩ-yo Simɔ. U yerre nande yaa Piɛr.

6 Uŋ haraa umaŋ nuɔ-i, ba bi bĩ-yo Simɔ; jeruo. U cĩiŋgu dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu nuŋ-
nu.»
7 Dɔrpɔpuɔrbiloŋoŋ juɔ piiye tĩ aa ta, Kɔrnɛi wuɔ bĩ u maacembiemba hãi baa u
sorosiyiɛŋo naŋo. Sorosiyiɛŋo faŋo taa u bi wuɔ Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i fafamma.
8 Baŋ juɔ, u biɛ piiye mamaŋ ciɛ hiere tũnu-bɛi, aa puɔr-ba Yope-i-na Piɛr wulaa.
9 Ku cuo kaala-i-na, Piɛr fuɔ saa bi suɔ wuɔ ba puɔraa nuɔmba ta ba jo dii u wulaa.
Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, u nyugũŋ dũŋgu naŋgu dɔrɔ-i-na duɔ jaal Diiloŋo-i. A ne da
huɔŋgu faŋgu-na, Kɔrnɛi pɔpuɔrbiemba naa piɛ nelle-i tĩ.
10 Nyulmu ji bel Piɛr dii dɔrɔ-i-na, u ce ba ta ba ce niiwuoni da ba hã-yo. Wuɔ u ne
dɔrɔ-i-na, a da bige-i daaku-i?
11 Dɔrɔ puurii aa bĩŋkũŋgu naŋgu ta ku hiire ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bãmbãale
aa to ka nunni naa-i-na hiere.
12 Bĩmbaamba-i ba sĩnni-na hiere ba waa: Hĩɛŋ-baamba-i, baa huriimba-i a naara
baabũulãamba waa hiere.
13 Kaŋ juɔ saanu baa Piɛr, wuɔ nu molo piiye wuɔ: «Piɛr, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!»
14 Piɛr wuɔ cira: «Mi siɛ wuo; niiwuoni maŋ nyaa-ye, niiwuoni maŋ saa fa hiere, miŋ
siire mi saa wuo-ni dede.»
15 Moloŋ daa wuɔ cira: «Diiloŋ duɔ migãaŋ kumaŋ, nuɔ baa ce-ku kuubabalaaŋgu.»
16 Ku tirii ce i siɛi aa kompaŋga bir nyugũŋ dɔrɔ-i-na.
17 Kɔrnɛi pɔpuɔrbiembaŋ kãa ka hi Yope-i, baa yuure ba pigãaŋ-ba Simɔ dumɛlle-i. A ne
da huɔŋgu faŋgu-na, Piɛr waa tuɔ jɔguɔŋ nel daama-i u sa da yaaŋga mɛi. Pɔpuɔrbiembaŋ
kãa ka hi fondumɛlle-i,
18 ba fara ta ba yuu wuɔ: «Baŋ bĩŋ Simɔ maŋ Piɛr, u haraa bande yaa nuɔ-i wɛi?»
19 *Diiloŋ-Yalle gbɛ̃ Piɛr wuɔ: «Sire, nuɔmba namba juɔ ji ta ba yuu ŋ maama, baa dii
nuɔmba siɛi.
20 Hiire ŋ kã na kã, muɔmɛi puɔraa-ba ŋ wulaa, baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi.»
21 Piɛr wuɔ hiire jo ji cira: «Muɔmɛi Piɛr. Ku faa wɛi?»
22 Baa cira: «Ku faa. Sorosi ba yuntieŋo naŋo'i puɔraa-ye ŋ wulaa, ba bĩ-yo Kɔrnɛi.
Naacolŋ daayo-i nelfɛfɛiŋo aa u kãalã Diiloŋo-i. Yuifubaa-ba-i hiere ba bĩ u yefafalle.
Diiloŋo puɔraa dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo ji waŋ baa-yo wuɔ u ce ŋ kã u wulaa kɛrɛ nelma
dii ŋ da ŋ ka piiye baa-yo.»
23 Piɛr wuɔ ce ba suur nyɔŋ hũmma-i aa naa cɔ yiiŋgu faŋgu-na. Ku cuo kaala-i-na, wuɔ
sire baa-ba ba ta ba kã Sesare-i-na. Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Yope-i-na, banaŋ baa
sire kã baa-ba.
24 Piɛrbaa-ba wuɔyaa yifiiiŋgu diei. Ku cuo kaala-i-na, ba suɔ hi Sesare-i. Ba kãa ka da
Kɔrnɛi tigiiŋ u dũŋ-baamba-i baa u jɛ̃nakpekpelmba-i tuɔ cie-ba.
25 Piɛrŋ kãa ka tuɔ suur, Kɔrnɛi wuɔ sire jãrã-yuɔ kã ka dũuna duɔ jaal-o.
26 Piɛr wuɔ cira: «Baa ce dumaa, Diiloŋ muɔ sĩ, sire!» Aa naa bel u sire.
27 Uŋ siire, baa ta ba piiye ba suur. Piɛr suurii ku yaa-i, a da nuɔmba tĩɛnaana da
bãmbãale.
28 Wuɔ jaal-ba aa naa cira: «Na suyaa wuɔ a saanu baa *Yuifubaa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i,
Yuifubaa-ba saa saaya ba ta ba piɛ *niɛraamba-i, ba saa bi saaya ba ta ba suur ba
dumiɛŋa-na. Ŋga ma miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, Diiloŋo pigãaŋ-mi wuɔ mi
baa ta mi ne moloŋo wuɔ u balaaŋ.
29 Ku'i ciɛ na da naŋ bĩɛ-mi, mi saa ce mi hɔmmu-i mu hãi, mi sire ta jo. Dɛ-i-na mi
taara mi suɔ, ku faa na bĩ-mi wɛi?»
30 Kɔrnɛi wuɔ cira: «Ku faa. Ku yinni naa yaa dɛ-i, bãaŋgu naa bi doŋ ta ku tɛrɛŋ fiɛfiɛ ku
bi temma yaa dɛ-i. Mi suur mi dũŋgu-na ta mi jaal Diiloŋo-i. Mi juɔ'a mi ne da naacolŋo
naŋo-i mi yaaŋga-na, u joŋgorbaa-ba carra ŋaa duɔleŋo.
31 Naacolŋo gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Kɔrnɛi, niŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa u ka hã-ni baa-ku.
Aa niŋ kãyãŋ sũntaamba-i u daa-ni.

32 Puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka bĩ naacolŋo naŋo jo, ba bĩ-yo Simɔ. U yerre nande
yaa Piɛr. Uŋ haraa naacolŋo maŋ nuɔ-i, ba bi bĩ-yo Simɔ; jeruo. U cĩiŋgu dii dãmmaŋ-
nuoraaŋgu nuŋ-nu.›
33 Miŋ nuɔ mafamma-i mi saa sɛrɛ; mi pãŋ puɔr miɛ ba ka bĩ-ni. Niŋ hũyãa-ma jo, ku
faa. Itieŋ uŋ hãa-ni mamaŋ ŋ da ŋ ji waŋ baa-ye, i tigiiŋ i-naa diɛ nu ma yaa-i.»

Piɛrŋ ãndaaŋgu-i

34 Piɛr wuɔ biɛ ãndaaŋgu-i aa naa cira: «Yende-i-na, mɛi suyaa miɛ Diiloŋo sa ce ciɛluɔ.
35 Da ŋ fiɛ ta ŋ hel hie, aa ta ŋ kãŋ-yo, aa bi ta ŋ ce kuuviiŋgu, ŋ maama ta ma dɔlnu-yuɔ.
36 U puɔraa ba ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa *Isirahɛl-baamba-i, wuɔ Yesu-Kirsa diyaa-ye
i-naa nuɔ baa-yo, kɛrɛ u yaa nuɔmba-i hiere ba Tieŋo-i.
37 Nsãaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i aa *batiseŋ nuɔmba-i aa kumaŋ ce *Yude-i-na hiere na
suyaa-ku. Ku duɔŋ *Galile yaa nuɔ-i.
38 Diiloŋ uŋ hielaa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i dumaa aa hã-yo u *Yalle-i baa himma-i, na
suyaa-ku. Diiloŋo waa baa-yo, a ce duɔ cor terieŋgu terieŋgu, u kãyã nuɔmba-i aa donya
*jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.
39 Uŋ ciɛ mamaŋ *Yerusalɛmu-i-na baa *Yuifu ba nilɛiŋa naŋa-na hiere i daa-ma nuɔ.
Ba yaŋ aa bel-o gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.
40 Baŋ fiɛ ko-yo, u ciɛ yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i, Diiloŋo sire-yuɔ aa ce u
wuɔra carra nuɔmba-i.
41 Nuɔmba hiero saa da-yo. Diiloŋ uŋ hielaa miɛ maŋ ku domma-na wuɔ siɛrtaaŋ miɛ,
miɛmɛi daa-yo. I wuyaa baa i-naa, aa nyɔŋ baa i-naa.
42 U puɔraa-ye wuɔ i waŋ Neldɔdɔlma-i baa Isirahɛl-baamba-i, aa waŋ baa-ba wuɔ
Diiloŋo haa u yaa-i gẽŋgɛrtieŋo-i nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-na ka hel baa bikuomba-i.
43 *Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere ba siire waŋ u maama cor, wuɔ nuɔni maŋ da ŋ hũu u
maama-i, ŋ ãmbabalma hur halaŋ.»

Niɛraamba daa Diiloŋ-Yalle-i

44 Nelma saa ji tĩ Piɛr nuŋgu-na, Diiloŋ wuɔ saaŋ u *Yalle-i Kɔrnɛibaa-ba-na hiere.
45 *Yuifubaa-ba maŋ naa hilaa jo baa Piɛr, kuɔ ce-ba gbɛrɛ wuɔ *niɛraamba bi daa
*Diiloŋ-Yalle-i.
46 Niɛraaŋ baŋ daa Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na aa ta ba hãl nɛini
ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Piɛr wuɔ cira:
47 «Ba daa Diiloŋ-Yalle-i miɛ bi temma-i, hai gbãa cie-ba wuɔ ba siɛ da *batiseŋ.»
48 Aa naa ce ba *batiseŋ-ba Yesu-Kirsa yerre-na. Kɔrnɛibaa baa cãrã-yuɔ wuɔ u tĩɛna
ce yinni cɛllɛ baa-ba.

11

Yerusalɛmutaamba cãl Piɛr

1 *Niɛraambaŋ hũyãa Yesu maama-i, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba
maŋ waa *Yude-i-na baa nu-ma.
2 Piɛrŋ juɔ bir kã *Yerusalɛmu-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa *Yuifubaa-ba-i, baa ta
ba waŋ baa-yo
3 wuɔ u ciɛ niɛ suur *niɛraamba dũnni-na, aa tiraa wuo niiwuoni-i baa-ba?
4 Maŋ ciɛ dumaa hiere, Piɛr wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-ba wuɔ:
5 «Mi waa Yope-i-na ta mi cãrã Diiloŋo-i, mi juɔ'a mi ne da bĩŋkũŋgu naŋgu hilaa dɔrɔ-i-
na ta ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bãmbãale aa to ka nunni naa-i-na. Kaŋ juɔ saanu
baa-mi, ka yiɛra.
6 Mi ne ka huɔŋga-na da suu a da bĩmbaamba-i ba sĩnni-na hiere: Hĩɛŋ-baamba-i, baa
huriimba-i a naara baabũulãamba waa hiere.
7 Miŋ daa-ba dumaaŋo-na, mi nu molo piiye baa-mi wuɔ: ‹Piɛr, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!›

8 Miɛ: ‹Moloŋ nuɔ, mɛi siɛ wuo. Niiwuoni maŋ nyaa-ye baa nimaŋ saa fa hiere, miŋ
siire mi saa dii ku diei mi nuŋgu-na dede.›
9 Moloŋ daa u ti̧ɛ dii dɔrɔ-i-na aa cira: ‹Diiloŋ duɔ migãaŋ kumaŋ, nuɔ baa ce-ku
kuubabalaaŋgu.›
10 Ku tirii ce i siɛi aa kompaŋga bir nyugũŋ baa bi̧mbaamba-i hiere dɔrɔ-i-na.
11 «Kaŋ bi birii nyugũŋ, miɛ mi ne da nuɔmba siɛi juɔ ji ta ba suur miŋ haraa dumɛlle
maŋ nuɔ-i, wuɔ ba hilaa Sesare. Ba puɔraa-ba muɔmɛi wulaa-i.
12 *Diiloŋ-Yalle gbẽ-mi wuɔ: ‹Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi, sire na kã.› Naŋ daa nuɔmba
niediei maŋ daaba-i, ba yaa saaŋ-mi i kã Kɔrnɛi terieŋgu-na.
13 Iŋ kãa, u biɛ piiye pigãaŋ-ye, wuɔ u ti̧ɛnaana u dũŋgu-na, a ji da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo
naŋo caraaya-yuɔ a waŋ baa-yo wuɔ u puɔr ba ka bi̧-mi Yope-i-na
14 mi ka waŋ nelma namma baa-yo, kɛrɛ nelma famma ka kor-o baa u dumɛlleŋ-
baamba-i hiere.
15 Miŋ kãa ka hi doŋ ta mi piiye, ku saa vaaya, Diiloŋ-Yalle suur ba hɔmmu-na ŋaa diŋ
bi suurii miɛŋo-na dumaa ku domma-na.
16 Itieŋ uŋ waaŋ nelma maŋ, wuɔ Nsãa *baatiseŋ-ye baa hũmma, ŋga yiiŋgu dii baa
yiiŋgu Diiloŋo ka batiseŋ-ye baa u *Yalle-i; nelma famma pãŋ ti̧ɛnu-miɛ.
17 Miɛ iŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i aa Diiloŋo hã-ye kumaŋ, u bi hãa
bafamba-i kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i. Muɔmi naa gbãa cie Diiloŋo-i wuɔ u baa hã-ba wɛi?»
18 Piɛrŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, ba hɔmmu suɔ ciire. Baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i
bibiɛŋo! U bi kãayã niɛraamba da ba nanna ba ciɔbabalaŋo-i aa duɔ kor-ba.»

Ãntiyɔsi Diiloŋ-dũŋ-baamba maama

19 Baŋ kuɔ Etiɛni-i aa pisãllã* Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ, banamba kã ka hel dii Fenisi,
banamba Sipire, banamba Ãntiyɔsi. Baa naa fulnu *Yuifubaa-ba yaa yoŋ ta ba waŋ Yesu
maama-i baa-ba.
20 Sipiretaamba namba waa ba hɔlma-na baa Sirɛnitaamba namba. Baŋ kaa hi
Ãntiyɔsi-i, baa bi piiye-mɛi baa *niɛraamba-i.
21 Itieŋo taa u kãyã-bɛi, a ce dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa hũyãa Diiloŋ-nelma-i a cu
Itieŋo huoŋ-nu.
22 Nel daama kã ka hi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i *Yerusalɛmu-i-na. Baŋ nuɔ-ma, baa saaŋ
Barnabasi-i ba wulaa dii Ãntiyɔsi-i-na.
23 Barnabasiŋ kãa ka hi da Diiloŋ uŋ ciɛ baa-ba cemma maŋ, kuɔ gbuu fũnuŋ dɔlnu-
yuɔ. Wuɔ dii sirɛiŋa bɛi, wuɔ ba baa hel Itieŋo huoŋ-nu.
24 Barnabasi waa nelviiŋo, *Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i baa Yesu maama-i, a ce
dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa hũyãa Itieŋo maama-i.
25 Ku huoŋgu-na, Barnabasi ji ta kã Tarse duɔ ka taara Sol-i.
26 Uŋ kaa da-yo, wuɔ ce ba bir kã Ãntiyɔsi-i-na ka ti̧ɛna ce benfifille baa Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i. Ba hãalãayã nuɔmba bɔi Diiloŋ-hũmelle-i terieŋgu-na. Ba duɔŋ Ãntiyɔsi yaa
nuɔ-i ta ba bi̧ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i «Kertĩɛbaa-ba-i».
27 Huɔŋgu faŋgu-na, *Diilopɔpuɔrbiemba namba hel Yerusalɛmu-i-na a kã Ãntiyɔsi-i-
na.
28 Ba taa ba bi̧ unaŋo-i Agabusi. Diiloŋ-Yal diɛ sire-yuɔ a ce u tuɔ piiye wuɔ nyulbabal-
ammu ka suur nilɛiŋa-na hiere. (Ninsie ninsie, nyulmu fammu yaa juɔ suur *Oromɛ ba
*jãmatigi maŋ ba naŋ bi̧ŋ-yoŋ Kulodi-i u bãaŋgu-na.)
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Ãntiyɔsi-i-na, baa saa-ma wuɔ umaŋ duɔ
saanu kumaŋ, u jo baa-ku ba saaŋ-ku hã tobimba maŋ *Yude-i-na ba kãyã ba fɛrɛ.
30 Baŋ saanu baa kumaŋ hiere, baa jãnu-kuɔ a puɔr Barnabasi baa Sol ba ka hã
yaataamba-i baa-ku dii Yude-i-na.

---

* **11:19** Niɛŋ 8.1,4.

12

Ba diyaa Piɛr kaso

1 Huɔŋgu bi faŋgu-na, jãmatigi maŋ waa *Yude-i-na, wuɔ bel Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i tuɔ ce-ba sũlma. Ba taa ba bĩ-yo *Erɔdi*.
2 U tĩyãa kufaŋgu-na ji ce ba ko Nsãa mɔlõ-i Sake-i†.
3 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ne da ku dɔlaanu *Yuifubaa-ba-i, wuɔ tiraa ce ba bel Piɛr. Baŋ bilaa Piɛr yibieŋa maŋ nuɔ-i, *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i, ba taa ba ce u ponsaaŋgu-i yinni fanni yaa nuɔ-i.
4 Wuɔ ce ba kã ka dii-yo kaso aa naa ce sorosibaa cĩncieluo niediei ba ta ba niya-yuɔ ba hor ba-naa, ba na-ba-naa. U taa u ne wuɔ *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da ku cor, u bĩ nuɔmba-i ji ce u ãndaaŋgu-i.
5 Piɛr wuɔ tĩɛ ba nammu-na dii kaso-i-na. Diiloŋ-dũŋ-baamba gbuu faya ba fɛrɛ ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-yo.
6 Ãndaaŋgu naa saaya ku ce ŋaa bisĩŋ ku temma, isuɔŋgu-na, sorosibaa-ba hãi jo ji yiɛra Piɛr yudɔrɔ-i-na u tuɔ duɔfũŋ aa banamba waa dumɛlle yaaŋga-na. Baa naa vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hãi.
7 Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hiire jo. Piɛrŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i, kuɔ pãŋ ce da cerre. Wuɔ kã ka muo Piɛr aa cira: «Sire donduo!» Piɛr wuɔ sire. Jɔlgɔbaa-ba fir u nammu-na hiere.
8 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo cira: «Migãaŋ ŋ vaa ŋ kpaŋkpaaŋgu-i aa ŋ vaa naatɛnni comieŋa-i.» Piɛr wuɔ migãaŋ vaa u kpaŋkpaaŋgu-i aa naa bi vaa u naatɛnni comieŋa-i. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ cira: «Dii ŋ joŋgoruo-i i ta.»
9 Piɛr wuɔ dii u joŋgoruo-i aa naa hel ba ta. Ku waa u wulaa ŋaa dãnsãaŋgu.
10 Ba kã ka cor munniyadĩɛlãmmu-i, aa sire ka cor hãalĩŋ-muumu-i. Baŋ kaa hi dumɛbuɔ-i, wuɔ puur u fɛrɛ ba hel. Dumɛlle fande waa kɔlluŋ-diele. Baŋ hilaa a wuɔ maa cɛllɛ, Piɛr wuɔ u ne naa dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i, u taa.
11 Uŋ taa huɔŋgu-na, Piɛr wuɔ suɔ suɔ wuɔ dãnsãaŋgu sĩ. Wuɔ cira: «Fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa miɛ Itieŋo yaa puɔraa dɔrpɔpuɔrbiloŋo ji hũu-mi Erɔdi nyisɛ̃nni-na. Yuifubaa-baŋ taa ba jɔguɔŋ-mi baa mamaŋ, Diiloŋo saa hũu-ma.»
12 Piɛrŋ juɔ suɔ u fɛrɛŋ maa-na dumaaŋo-na, wuɔ ta kã Nsãa maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Marke-i u nyu dumɛlle-na; ba taa baa bĩ nyuŋo-i Maari. Nuɔmba bɔi waa terieŋgu-na ta ba cãrã Diiloŋo-i.
13 Uŋ kãa ka hi tuɔ muo dumɛlle-i, maacembiloŋo‡ naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Ɔrɔdi, wuɔ kã duɔ ka hĩl-de.
14 Uŋ kaa nu Piɛr yalle-i, u huɔŋga pãŋ fɛ̃ a ce dumɛlle hĩlma maama karaanu-yuɔ. Wuɔ bir gũunu baa gbaruŋgu ka tũnu-bɛi wuɔ Piɛr juɔ.
15 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ yuŋgu si dii wɛi?» Maacembiloŋ wuɔ cira: «Mi sa kar coima, Piɛr yaa-i.» Baa cira: «Piɛr sĩ, ku ka waa u jufoiŋo.»
16 Piɛr wuɔ bi faya u fɛrɛ tuɔ muo dumɛlle-i. Ba ji naa ba kã ka hĩl-de a da-yo; kuɔ ce-ba gbɛrɛ.
17 Piɛr wuɔ ce u naŋga-i ce ba budii aa naa suur ma yaaŋga-na piiye tũnu-bɛi Itieŋ uŋ hielaa-yo dumaa kaso-i-na. Uŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ cira: «Kãaŋ na ka tũnu Sake-i§ baa tobimba namba-i.» Aa naa hel ta tuɔ kã yaŋga naŋga.
18 Cuoŋ juɔ kaal, sorosibaa-ba saa suɔ Piɛrŋ curaa kusuɔŋ-nu. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»

---

* **12:1** Ba gbɛ̃ *Erɔdi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Agirpa-dĩɛlãŋo-i. † **12:2** Ba gbɛ̃ Sebede bɛmba maŋ waa Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa-i. Yesu pɔpuɔrbiemba-na, ba kaaŋ ko Sake yaa Yesu maama-na. ‡ **12:13** Maacembiloŋ daayo waa ciɛŋo. § **12:17** Ba gbɛ̃ Yesu hãaŋo yaa-i.

19 Jãmatigi wuɔ ce ba wuɔra taara-yuɔ ba saa da-yo. Wuɔ ce ba bel sorosibaa daaba-i
ka yuu-ba baŋ ciɛ dumaa u ji tuɔ kor, aa naa ko-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ta kã Sesare
ka da yinni cɛllɛ.

Erɔdiŋ kuu dumaa

20 *Erɔdi waa bɛrruŋ baa Tiirtaamba-i baa Sidõtaamba-i. A ne da niiwuoni hel *Erɔdi
jãmalã yaa nuɔ-i ni kã ba wulaa. Baa nunu ba-naa da ba ka cãrã-yuɔ. Umaŋ taa u ce
maacemma-i Erɔdi ducɔŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Bilatusi; baa cãrã u yaa duɔ ta ba yaaŋ-
na.
21 Baŋ diyaa yiiŋgu maŋ kuŋ juɔ hi, Erɔdi wuɔ dii u nellentesĩnniŋ-joŋgoruo-i ka tĩɛna
u fõŋgõsĩnniŋ-teterre-na tuɔ gbu u piiye baa nuɔmba-i.
22 Duɔ piiye, nuɔŋ ba'a: «Diiloŋo'i piiyeŋ daayo-i, nelbiloŋo sĩ.»
23 Terduɔŋgu faŋgu-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo pãŋ naŋ Erɔdi-i baa jarma, wuɔ u ciɛ
niɛ hũu Diiloŋo yerre-i ce-de u diele? U naaŋ-yo baa jĩaŋ-jarma. Jĩamba wuo-yo ko-yo.
24 Diiloŋ-nelma taa ma muonu terni-na hiere ma kã.
25 Barnabasi-i baa Sol baŋ kãa baa coŋgoruoŋgu* maŋ *Yerusalɛmu-i-na, baŋ kaa hũu-
ku, baa gũunu kã Ãntiyɔsi-i-na. Ba kãmma-na, baa kã baa Nsãa maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ
Marke-i†.

13

Diiloŋo puɔraa Sol baa Barnabasi

1 *Diilopɔpuɔrbiemba namba waa Ãntiyɔsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-na, baa Di-
ilonelpigãataamba namba. Ba hɔlma-na Barnabasi waa a naara Siminyɔ. Siminyɔ
faŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Uubiloŋo. Lusiwusi maŋ taa u hel Sirɛni-i-na, u waa. Manahai
maŋ ciɛ niɛŋgu-i baa *Erɔdi-Ãntipasi-i, u waa; Sol bi waa.
2 Yiiŋgu naŋgu-na, ba ji dii sũŋgu aa tigiiŋ ba-naa ta ba cãrã Itieŋo-i. *Diiloŋ-Yalle gbẽ-ba
wuɔ: «Miŋ hãa Barnabasi-i baa Sol maacemma maŋ, yaaŋ-baŋ ba fɛrɛŋ nuɔ ba ce-ma.»
3 Baŋ juɔ bãl sũŋgu-i baa Diilojaale-i, baa haa ba nammu-i Barnabasibaa-ba-na aa cãrã
Diiloŋo-i hã-ba, aa hã-ba hũmelle-i ba ta.

Barnabasibaa-ba kãa Sipire

4 *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ Barnabasi-i baa Sol ba ta dumaaŋo-na, baa kã Selusi ka biɛ baatoŋo-i
ta ba kã Sipire.
5 Baŋ kaa hi Sipire-i, baa hiire Salamine ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i *Yuifu ba *Di-
ilonelhãalãdũnni-na. Baŋ bĩŋ Nsãa maŋ Marke-i, u waa baa-ba tuɔ kãyã-bɛi.
6 Baa karnu Salamine huɔŋga-i hiere ka hi Pafɔsi. Baŋ kãa Pafɔsi-i-na, ba da hiroŋo
naŋo-i, ba bĩ-yo Bar-Yesu. U waa Yuifuyiɛŋo. U taa u wuɔra u tãal nuɔmba-i wuɔ fuɔ
Diilopɔpuɔrbiloŋo.
7 U waa Sɛrju-Polusi dumɛlleŋ. Sɛrju-Polusi yaa waa fãamaaŋo-i nelle fande-na. U taa
u cẽ ŋaa jumɛlĩɛŋo. Barnabasibaa-baŋ kãa, wuɔ ce ba bĩ-ba wuɔ ba ka waŋ Diiloŋ-nelma-i
baa-yo, kɛrɛ ma nyulmu dii-yuɔ. Baa kã ku'i nuɔ-i ka ta ba piiye.
8 Hiroŋ daayo-i Girɛkibaa-ba taa ba bĩ-yo Elimasi, ku yuŋgu yaa wuɔ hiroŋo. Wuɔ sire
wuɔ hĩi, wuɔ Sɛrju-Polusi baa hũu ba nelma-i, kɛrɛ ba tãal-o.
9 Sol yerre nande yaa wuɔ Pol, Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i. Wuɔ dĩŋ hiroŋo-na tuɔ
ne,
10 aa ji gbẽ-yo wuɔ: «Huhurmantieŋ nuɔni maŋ daani-i, ŋ balaaŋ cor. Nuɔŋo-i Sitãnitieŋ
nuɔ. Ŋ sa taara ŋ da ãnfafamma-i baa ŋ yufelle. Ŋ sa yaŋ Itieŋo maacemma bĩɛnamma-i
dumaa wɛi?

---

* **12:25** Niɛŋ 11.30. † **12:25** Barnabasi horoŋo-i Nsãa faŋo-i. Niɛŋ Kol. 4.10.

11 Ne! Diiloŋo ka gãŋ baa-ni, u ka ce ŋ yir suur dũŋ-nu a da huɔŋgu cɛllɛ.» Terduɔŋgu
faŋgu-na, hiroŋ daa u yufieŋa pãŋ dĩŋ aa yaŋ-yo. Wuɔ da terieŋgu-i hiere da kullu. Wuɔ
tuɔ wuɔra u tafũrrã u taara molo duɔ bel u naŋ-na.
12 Sɛrju-Polusiŋ daa mafamma-i, Itieŋo nelma pãŋ ce-yo gbɛrɛ; wuɔ pãŋ hũu-ma.

Polbaa-ba kãa Pisidi

13 Ku huoŋgu-na, Pol baa u wuɔrataamba sire Pafɔsi-i-na a biɛ baatoŋo-i kã Pɛrge, dii
Pãnfili mara nuɔ. Baŋ kãa Pɛrge-i-na, Nsãa wuɔ ka bir kã *Yerusalɛmu aa yaŋ-ba.
14 Pol baa Barnabasi baa cor kã Ãntiyɔsi, dii Pisidi mara nuɔ. *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, baa
kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka suur tĩɛna.
15 Baŋ juɔ kalaŋ *ãnjĩnamma sɛbɛ-i tĩ, baa *Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i, Di-
ilonelhãalãdũŋgu yuntaamba puɔr ba waŋ baa Polbaa-ba-i wuɔ da kuɔ nelma dii ba da
ba piiye dii sirɛiŋa nuɔmba-na, kɛrɛ ba gbãa sire piiye.
16 Pol wuɔ sire yiɛra aa naa ce nuɔmba budii baa u naŋga. Baŋ budii, wuɔ cira:
«*Isirahɛl-baaŋ namaa, baa *niɛraaŋ namaa namaŋ suurii *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na,
karaaŋ na tũnni-i na nu mi nelma-i.
17 Isirahɛl-baaŋ miɛ iŋ wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i, Diiloŋo faŋo yufelle hilaa miɛ
bĩncuɔmba yaa nuɔ-i u hã-ba huoŋgu bɔi baŋ ŋa naa waa juɔma-na huɔŋgu-na dii Esipi-i-
na. Uŋ ciɛ mafamma-i, u kãyã-bɛi ba hel terieŋgu faŋgu-na,
18 aa fiɛ-ba bieŋ komuɔŋa hãi temma *hĩɛkuraaŋgu-na.
19 Mafammaŋ curaa, u ko siyaabaa niehãi *Kanaa jãmalã-i-na aa hã Isirahɛl-baamba-i
baa ba terieŋgu-i*.
20 Nel daama-i hiere ma ciɛ bieŋ nuɔsiba hãi komuɔŋa hãi baa cĩnciel temmaŋ hɔlma-
na. Ku huoŋgu-na, u hã-ba yuntaamba. Yuntaaŋ daaba tĩyãa baa-ba a ji hi *Samiɛl†
bãaŋgu.
21 «Kufaŋgu huoŋgu-na, i bĩncuɔmba ji cira ba taara jãmatigi. Diiloŋo hã-ba Sawul.
Ba taa ba bĩ u to-i Kisi. *Bensaamiɛ dũŋ-baamba'i waa. Sawul ciɛ bieŋ komuɔŋa hãi
jãmatigisĩnni-na.
22 Ku huoŋgu-na, Diiloŋo halaŋ-yo aa haa *Davidi. Uŋ haa Davidi-i, u cira: ‹Miŋ taa mi
taara umaŋ, mi daa-yo, u yaa Davidi-i Yese biɛŋo-i. U'i ka tuɔ ce mi huɔŋga-i.›
23 «Diiloŋo ciɛ Davidi hãayɛ̃lŋo naŋo yaa jo Yesu-i ji kor Isirahɛl-baamba-i ŋaa uŋ ŋa naŋ
pãa ma nuŋgu-i dumaa.
24 Aa Yesu suɔ duɔ doŋ u maacemma-i, Nsãa waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa Isirahɛl-
baamba-i hiere, aa cira ba nanna ba ciɔbabalaŋo-i aa jo u ji *batiseŋ-ba.
25 «Nsãa maacemmaŋ juɔ piɛ tĩmma, wuɔ tuɔ piiye wuɔ: ‹Umaŋ saaya u jo, uu dii huoŋ-
nu. Baa na ta na ne wuɔ sĩ muɔmɛi; muɔ sĩ. Naacolŋo faŋo-i mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i.›
26 «Tobiŋ namaa, nelma maŋ kuraaŋ-yeŋ, Diiloŋo saaŋ-ma hã miɛmɛi baa-ma. U saaŋ-
ma hã *Abiramu hãayɛ̃lmba-i aa bi saaŋ-ma hã namaa namaŋ suurii Yuifu ba Diiloŋ-
hũmelle-na.
27 Yerusalɛmutaamba-i baa ba yuntaamba saa suɔ Yesu sĩnni-i, ba bel-o ko-yo. Baŋ
waŋ mamaŋ yitĩɛnanni-na hiere *Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na, ba ciɛ ma yaa-i.
28 «Baŋ bilaa-yo a fiɛ ka da u saa cãl, ba yagar ce *Pilati ko-yo.
29 Maama nyɛgãaŋ Yesu kũŋgu-na, maŋ juɔ ce-yuɔ hiere, ba har-o *daaŋgu-na ka fuure-
yuɔ.
30 Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na.
31 Bamaŋ cuu u huoŋ-nu a hel *Galile-i-na a kã Yerusalɛmu-i-na, uŋ siire, u caraaya ba
yaa-i yinni bɔi-na. Nyuŋgo ku bãaŋgu-na, ba yaa dii ta ba waŋ u maama-i baa Isirahɛl-
baamba-i.

---

* **13:19** Niɛŋ Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 7.1; Yosuwe (Josué) 14.1. † **13:20** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Samiɛl yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo.

32 Miɛ fɛrɛ-i, i juɔ diɛ ji waŋ *Neldɔdɔlma famma yaa baa-na wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu
maŋ baa i bĩncuɔmba-i,
33 u ciɛ-ku hã ba huoŋ-baaŋ miɛmɛi: U siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na ŋaa maŋ
nyɛgãaŋ dumaa Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu maŋ hãalĩŋ-kũŋgu-na wuɔ:
‹Mi biɛŋo yaa nuɔŋo-i.
Muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.›‡
34 Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, u saa yaŋ u hɔr. Uu naa hi waŋ-ma wuɔ:
‹Miŋ pãa nufafaaŋgu maŋ baa Davidi-i,
nuharuŋgu si dii, mi ka ce-ku hã-na.›§
35 Ku'i ciɛ na da ma waaŋ terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
*‹Ɲ siɛ siɛ yaŋ ŋ nolŋo hɔr hĩɛma-na.›**
36 A ne da Davidi maŋ waaŋ mafamma-i, u siire ce Diiloŋo huɔŋga-i ji ku. Uŋ kuu, ba
fuuriiye-yuɔ baa u bĩncuɔmba-i aa u hɔraa.
37 Ŋga Diiloŋo siire Yesu yaa hiel-o hĩɛma-na, u saa da hɔr.
38 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ juɔ
ji tiɛ waŋ ãmbabalma hurmaŋ-maama-i baa-na. *Moisi ãnjĩnamma saa gbãa hur na
ãmbabalma-i.
39 Ŋga bamaŋ hũyãa fuɔ maama-i, ba ãmbabalma hurii aa yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ.
40 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ, ma
ji wuo-na.
41 Ba ciɛra wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra:
«Bombolmantaaŋ namaa, niɛŋ!
Mi ka ce nelma namma na bãaŋgu-na.
Nelma famma-i molo duɔ waŋ-ma baa-na na siɛ hũu-ma.
Ma ka ce-na gbɛrɛ aa na ka ku halaŋ.»›†»
42 Baŋ juɔ hel Diilonelhãalãdũŋgu-na, nuɔmba jo ji ta ba cãrã Pol baa Barnabasi-i wuɔ
yitĩɛnaŋgu maŋ juɔŋ, ba tiraa ba tir nelduɔŋ daama-i.
43 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ, Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba maŋ suurii Yuifusĩnni-na, baa cu
Pol baa Barnabasi-i ba huoŋ-nu ta ba piiye baa-ba ba dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba ne Diiloŋo
ãnfafamma-i aa ba nyaar-yuɔ. Ba maama saa waa dɛi baa yuliiŋgu-i.
44 Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, nuɔmba-i hiere nelle-na baa tigiiŋ ba-naa da ba nu Itieŋo nelma-i.
45 Yuifubaa-baŋ juɔ da nelpũŋ daaku temmaŋ hilaa, ba bir yaŋ aa ce-ku nenemuŋgu.
Pol duɔ waŋ mamaŋ, ba'a coima aa ta ba tuora-yuɔ.
46 Polbaa-ba doŋ holle waŋ baa-ba wuɔ: «Diiloŋ-nelma naa vii Yuifubaa namɛi igɛ̃na.
Ŋga naŋ juɔ ta na cĩina-mɛi wuɔ na sa taara na da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, i ka yaŋ-na
aa ka waŋ-ma baa niɛraamba.
47 Itieŋo waaŋ ma yaa baa-ye wuɔ:
‹Mi ciɛ-ni nilɛiŋa-i hiere a fitĩnuɔ nuɔ
ŋ da ŋ gbãa hi terni-i hiere baa koŋkor-nelma-i.›‡»
48 Niɛraambaŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ gbuu dɔlnu-bɛi. Baa pãŋ ta ba kaal Itieŋo nelma-i
wuɔ ma faa. Bamaŋ naa waa da ba da kor, baa hũu-ma.
49 Itieŋo nelma doŋ ta ma gbuo nilɛiŋa faŋa-i hiere.
50 Yuifubaa-ba bir yaŋ aa tãal caamba maŋ waa bĩŋkũntaamba-i aa suur Yuifu ba Diiloŋ-
hũmelle-na, baa nelleŋ-bĩncuɔmba-i a gbo-ba Polbaa-ba-na. Baa bel-ba huol ba yammu-i
da dɛi aa donya-bɛi ba nelle-na.
51 Pol baa Barnabasi-i baa pir ba nallu-i ba terieŋgu-na, aa ta kã Ikoniyɔmu.

‡ **13:33** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 § **13:34** Isayi (Ésaïe) 55.3 * **13:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 16.10
† **13:41** Abakuke (Habaquq) 1.5 ‡ **13:47** Isayi (Ésaïe) 49.6

52 Baŋ fiɛ donya-bɛi, bamaŋ naa cu Yesu huoŋgu-na, baa cor baa ba hɔfɛ̃lle-i. *Diiloŋ-Yalle naa bi yu ba hɔmmu-i.

14

Polbaa-baŋ ciɛ kumaŋ Ikoniyɔmu-i-na

1 Pol baa Barnabasi-i baŋ kãa Ikoniyɔmu-i-na, baa tiraa kã *Yuifu ba *Di-ilonelhãalãdũŋgu-na ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i. Baŋ waŋ-maŋ dumaa, Yuifubaa-ba saa gbãa da ba yagar-ma baa *niɛraamba-i. Ba bɔi baa hũyãa-ma.
2 Yuifubaa-ba maŋ saa hũu-ma, baa yaŋ aa kã ka gbo niɛraamba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
3 Baŋ fiɛ gbo-ba, Polbaa-ba saa ta; baa tĩɛna da huɔŋgu Ikoniyɔmu-i-na. Baa naa haa ba naŋga Itieŋo-na aa ta ba piiye. U taa u kãyã-bɛi ba ta ba ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi a pigãaŋ wuɔ baŋ waŋ u ãnfafamma maŋ, coima sĩ.
4 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, nuɔmba saa gbãa nunu ba-naa nelle-na: Banamba waa baa Yuifubaa-ba-i, banamba waa baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.
5 Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i a naara ba yuntaamba-i, baa nunu ba-naa da ba bel Polbaa-ba-i huol ba yammu-i aa naŋ-ba baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ba.
6-7 Polbaa-ba nu-ma. Baŋ nuɔ-ma, baa gbar kã Likawoni ka ta ba waŋ *Neldɔdɔlma-i. Ba waaŋ-ma Lisire-i-na, baa Dɛrbu-i-na baa nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na hiere.

Mamaŋ ciɛ Lisire-i-na

8 Naacolŋo naŋo waa Lisire-i-na, u saa gbãa tuɔ sire u yiɛra. Uŋ siire, u saa gbãa tɛtɛŋ u gboluoŋgu-i dede.
9 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ tĩɛna tuɔ nu Pol tuɔ piiye. Pol wuɔ ji dĩŋ-yuɔ tuɔ ne, a ji da u suyaa wuɔ Diiloŋo gbãa sire-yuɔ u jarma-na.
10 Wuɔ piiye baa-yo da gbagaga wuɔ: «Sire ŋ yiɛra ŋ gbeiniŋ!» Naacolŋ wuɔ tie sire pãŋ tuɔ wuɔ.
11 Lisiretaambaŋ daa mafamma-i, baa ta ba piiye likawonimma-na wuɔ: «I tĩnni cĩɛŋ nelbiliemba a hiire* jo ji tĩɛna baa-ye.»
12 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa ta ba bĩ Barnabasi-i Yewusi. Ba waa da ba cor kusuɔŋ-nu Pol yaa piiyeŋ, a ce dumaaŋo-na baa ta ba bĩ ufaŋo-i Hɛrmɛsi.†
13 Yewusi jigãntieŋ wuɔ kã ba nunu ba-naa baa nuɔmba-i aa wuɔ bel balmba namba a tuɔlnu-bɛi jo baa-ba u tĩnniŋ-dũŋgu-na duɔ ji ko-ba tĩnni-na hã Pol baa Barnabasi-i. U tĩnniŋ-dũŋgu waa nelle munsuurmu-na‡.
14 Polbaa-ba saa suɔ ku yuŋgu. Baŋ juɔ suɔ, ba hɔmmu pãŋ guɔla; baa taalnu ba joŋgorbaa-ba-i aa gbar kã ba wulaa ka ta ba waŋ baa-ba wuɔ:
15 «Na ce bige-i maacemma-i dumandɛ-i-na? Caamba'i bi huɔŋ miɛŋo-i namaa temma-i. I juɔ baa *Neldɔdɔlma'i diɛ ji tũnu-nɛi, wuɔ na nanna ãnsɔsɔŋ daama-i aa na cu Cicɛ̃lmantieŋo huoŋ-nu. U yaa hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i baa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i baa ni huɔya-niini-i hiere.
16 Yiinaa-i-na, u yaaŋ nuɔmba-i ba fɛrɛŋ nuɔ ba sire wuɔ ba hũmieŋa.
17 Naŋ fiɛ waa na fɛrɛŋ nuɔ, u saa yaŋ u ãnfafamma cemma-i: U dãa u hã-na dii, u ce na dĩmma ta ma ce fafamma, u hã na ta na wuo na ye aa tiraa tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i.»
18 Polbaa-baŋ fiɛ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba saa ta ba ne da ba yaŋ niiŋ daaba komma-i da ba hã-ba.
19 Ku huoŋgu-na, *Yuifubaa-ba namba ji jo; banamba hilaa Ikoniyɔmu, banamba hel Ãntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na. Baŋ juɔ, baa gbo nuɔmba-i Polbaa-ba-na. Ba sire ta ba

* **14:11** Bafamba wulaa tĩnni waa tãnuŋ-nu. † **14:12** Girɛkibaa-ba wulaa, tĩnni waa bɔi. Ba tĩnni yuntieŋo yaa baŋ taa ba bĩ-yo Yewusi-i, aa u pɔpuɔrbiloŋo-i Hɛrmɛsi. ‡ **14:13** ***Nelle munsuurmu:*** Niɛŋ 9.24 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

naŋ Pol baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa wuɔ ba ko-yo. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, ba da niɛ sĩ u kuu, baa bũul-o hel baa-yo nelle-na ka nanna.
20 Diiloŋ-dũŋ-baamba kã ka tigiiŋ u caaŋgu-na, wuɔ sire ba bir suur nelleŋ-huɔŋga-na.

Polbaa-ba birii ta ba kã Ãntiyɔsi maŋ Siiri-i-na

Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ ta baa Barnabasi-i ta ba kã Dɛrbu.
21 Baŋ kaa hi, baa waŋ *Neldɔdɔlma-i baa Dɛrbutaamba-i. Nuɔmba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu-ma. Baŋ siire Dɛrbu-i-na, baa bir kã Lisire-i-na ka cor kã Ikoniyɔmu. Baŋ hilaa Ikoniyɔmu-i-na, baa kã Ãntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na.
22 Ba waa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba ta ba piiye ba dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ ba bel Yesu maama-i nammu hãi. Aa bi ta ba piiye baa-ba wuɔ: «I saaya i mulĩɛŋ da dɛi aa suɔ diɛ suur *Diiloŋ-nelle-na.»
23 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa hiere nilɛiŋa faŋa-na, Polbaa-ba hiel yaataamba bɛi aa dii sũŋgu, aa cãrã Itieŋo-i hã-ba, ba haa ba naŋga-i u yaa nuɔ-i.
24 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa sire karnu Pisidi mara-i a kã Pãnfili mara nuɔ.
25 Baŋ kãa Pãnfili-i-na, baa waŋ Diiloŋ-nelma-i Pɛrge-i-na, aa cor kã Atali
26 ka biɛ baatoŋo-i ta ba kã Ãntiyɔsi maŋ Siiri-i-na. Ba wuɔsaaŋgu duɔŋ kusuɔŋ-nu'i. Baŋ wuɔraaya ce mamaŋ daama-i hiere, ba cãarã Diiloŋo-i hã-ba kusuɔŋ-nu'i aa ba suɔ ta.
27 Diiloŋ uŋ kãayã-bɛi ba ce mamaŋ hiere, baŋ kãa ka hi, baa tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere tũnu-bɛi baa-ma, aa uŋ bi kãayã *niɛraamba-i dumaa ba hũu Yesu maama-i, baa tiraa waŋ mafamma-i baa-ba.
28 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa tĩɛna ce huɔŋgu baa-ba cɛllɛ.

15

Niɛraamba saaya ba jã wɛi?

1 Nuɔmba naŋ baa hilaa *Yude-i-na jo Ãntiyɔsi-i-na ji ta ba piiye baa *niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i wuɔ: «Da na saa *jã ŋaa *Moisi *ãnjĩnammaŋ waaŋ-ma dumaa, na siɛ gbãa kor.»
2 Pol baa Barnabasi-i ba saa hũu-ma baa-ba. Kuɔ sire bel vaa.
Diiloŋ-dũŋ-baamba ji naa ba hiel Pol baa Barnabasi-i a naara terieŋgu faŋgu taamba namba, wuɔ ba kã *Yerusalɛmu-i-na ka hi Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba-i baa-ma.
3 Aa naa tigiiŋ ba hũmelle-i hã-ba; ba sire ta. Ba kãmma-na, ba curaa baa Fenisi, a kã ka hel *Samari. Niɛraambaŋ hũyãa Itieŋo maama-i dumaa, da ba hi nelle nelle, ba tũnu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa-ma aa cor. Da ba waŋ-ma baa bamaŋ, ku gbuu fũnuŋ dɔlnu kutaamba-i.
4 Baŋ kaa hi Yerusalɛmu-i, Diiloŋ-dũŋ-baamba jãrã-bɛi. Yaataamba waa hiere baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ uŋ kãayã Polbaa-ba ce mamaŋ hiere, baa tũnu-bɛi baa-ma.
5 Baŋ juɔ piiye tĩ, *Farisĩɛbaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i ba hɔlma-na, banamba sire wuɔ niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i, ba saaya ba jã aa ta ba wuɔ Moisi ãnjĩnamma hũmelle-i.

Nelma ka da yaaŋga

6 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba da ba-naa ku ãndaaŋgu-na.
7 Ãndaaŋ daaku waa pãnna cor. Piɛr wuɔ ji naa u sire yiɛra aa naa cira: «Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ dii ku domma-na Diiloŋ uŋ hielaa-mi na hɔlma-na wuɔ mi ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa *niɛraamba-i ba nu-ma aa hũu-ma.
8 Fuɔ maŋ suyaaŋ nuɔmba kusũnni-i, da na da u hãa-ba u *Yalle-i ŋaa uŋ hãa miɛŋo-i baa-de dumaa, kuu dii ŋaa u pigãaŋ wuɔ u hũyãa-ma ba da ba piɛ-yo.

9 Diiloŋo kãŋ-ye kuuduɔŋgu hiere baa-ba. Ba hũyãa u maama-i ku'i ciɛ u hur ba
ãmbabalma-i aa yaŋ-ba welewele waaŋ daama temma-i.
10 Coŋgoruoŋgu maŋ i bĩncuɔmba saa gbãa tũu-ku, miɛ fɛrɛ-i i saa gbãa tũu-ku, bige-i
ciɛ na'a i haa-ku hã niɛraamba-i baa-ku? Baa na feŋ Diiloŋo-i.
11 I hũyãa-ma wuɔ Yesu kuraa-ye gbãŋgbãŋ, kuuduɔŋgu yaa baa bafamba-i.»
12 Piɛrŋ piiye dumaaŋo-na, terieŋgu ce da sensenseŋ ŋaa molo si dii. Diiloŋ uŋ kãayã Pol
baa Barnabasi-i ba ce nelma maŋ hiere niɛraamba hɔlma-na, ka hel baa gbɛrɛ-wɛima-i,
bafaŋ baa suur ma yaaŋga-na ta ba waŋ-ma.
13 Baŋ juɔ piiye tĩ, Sake* wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, niɛŋ,
14 dii ku domma-na, Diiloŋ uŋ curaa corma maŋ duɔ hiel niɛraamba namba ce-ba fuɔ
baamba, Simɔ† waaŋ ma yaaŋga-i hiere baa-ye.
15 Kuŋ curaa corma maŋ, ku juɔ ji ce kuuduɔŋgu baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i.
Diilopɔpuɔrbiemba nyɛgãaŋ wuɔ:
16 Itieŋo ciɛra: ‹*Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, mi ka bir jo.*
*Da mi jo, *Davidi dũŋgu maŋ cii,*
mi ka sire-kuɔ.
Mi ka migãaŋ-ku ma-ku
ku yiɛra ku gbeiniŋ.
17 *Mafaŋ da ma ce, nuɔmba maŋ saa hi suɔ-mi yogo,*
ba ka taara-miɛ suɔ-mi.
Miŋ bĩɛ bamaŋ nilɛiŋa-na hiere da mi ce-ba mi baamba,
ba ka ta ba taara ba Tieŋo-i.
Muɔmɛi waaŋ-ma dumaa.
Da mi waŋ mamaŋ, mi ce-ma.
18 *Aa miŋ waaŋ-ma ku bãaŋgu cuɔ.*›‡»
19 Sake wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i wuɔ: «Ku'i ciɛ na da niɛraamba maŋ cuu Itieŋo huoŋ-nu,
mɛi sa taara i mulĩɛŋ-ba.
20 Ŋga mamaŋ dii cemma, i nyɛgẽŋ sɛbɛ a waŋ baa-ba wuɔ ba yaŋ cufĩɛŋ-kũɔma wuoma-i,
baa bĩmbaamba maŋ ba saa cãa ba nonni-i, ka hel baa tãmma-i hiere. Aa ba hiel ba
naŋga bĩŋwosĩnni-na.
21 Na saa da, a doŋ dii i bĩncuɔŋ-bãaŋ-nu, *Moisi *ãnjĩnamma waŋ nilɛiŋa-na hiere, aa ba
sa nanna *yitĩɛnaŋgu baa ma kalamma-i *Diilonelhãalãdũnni-na.»
22 Sakeŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ka hel
baa ba yaataamba-i hiere, baa cira ba ka hiel nuɔmba ba hɔlma-na a puɔr-ba baa Polbaa-
ba-i Ãntiyɔsi-i-na. Aa naa sire hiel yaataamba hãi; Silasi baa *Yuda. Yuda yerre nande
yaa waa Barsabasi.
23 Baŋ hielaa-ba, baa nyɛgẽŋ sɛbɛ-i hã-ba. Sɛbɛ huɔya-maama yaa daa-ma:
«I natobiŋ namaa namaŋ niɛraaŋ namaaŋo-i Ãntiyɔsi-i-na, baa Siiri-i-na, baa
Silisi-i-na, i jaalaa-na.
Yesu pɔpuɔrbieŋ miɛŋo-i a naara *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i,
miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã-na.
24 I nuɔ wuɔ i nelleŋ-baamba namba kãa na terieŋgu-na ka piiye cu na hɔmmu-i. Baa
na tie holle, miɛ saa puɔr-ba.
25 Iŋ nuɔ-ma, i daa i-naa aa hiel nuɔmba diɛ puɔr-ba na wulaa. Kutaamba ka gbonu
baa Pol baa Barnabasi-i.
26 Ba yaa i jẽnaamba. Ba siyaa kuliiŋgu-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na.
27 I hielaa Yuda baa Silasi ba da ba ka waŋ iŋ nyɛgãaŋ mamaŋ sɛbɛ-i-na hã-na baa
ba fɛrɛŋ nunni.

---

* **15:13** Ba gbẽ Yesu hãaŋo yaa-i. Niɛŋ 12.17 baa 21.18. † **15:14** Ba gbẽ Piɛr yaa bande-i-na, u yerre nande yaa Simɔ-i.
‡ **15:18** Amɔsi (Amos) 9.11-12

28 *Diiloŋ-Yalle-i baa miɛ fɛrɛ-i i sa taara i haa coŋgoruoŋgu naŋ temma hã-na, ŋga
mamaŋ siɛ gbãa ciɛl kɔtuɔŋgu ma yaa daa-ma:
29 Na hiel na naŋga cufĩɛŋ-kũɔma wuoma-na, baa bĩmbaamba maŋ ba saa cãa ba
nonni-i, baa tãmma-i. Aa na ne bĩŋwosĩnni-i aa na yaŋ-ni. Da na ce-ma ŋaa iŋ waaŋ-ma
dumaa, ku ka fa.
I ka waa Diiloŋ-yiiŋgu.»
30 Ba taa baa sɛbɛ-i ku yaa nuɔ-i, kã ka hi Ãntiyɔsi-i; ba tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere
a hã-ba baa-yo.
31 Diiloŋ-dũŋ-baamba hũu-yo kalaŋ-yo. Baŋ kalaaŋ-yo, u huɔya-maama gbuu silaa
dɔlnu-bɛi hiere ŋaa bige-i! Ba kũɔma pãŋ firnu.
32 Yuda-i baa Silasi-i ba waa *Diilopɔpuɔrbiemba, baa piiye nelma bɔi baa Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i a dii sirɛiŋa bɛi ba migãaŋ bel Yesu maama-i nammu hãi.
33 Ba daa huɔŋgu cɛllɛ baa-ba aa suɔ da ba bir kũŋ. Baŋ'a ba ta yiiŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-
baamba gbuu jaal-ba da dɛi aa hã-ba hũmelle-i.
34 [Baŋ hãa-ba hũmelle-i, Silasi saa ta.]
35 Pol baa Barnabasi-i bafamba waa tĩɛna Ãntiyɔsi ta ba waŋ Itieŋo maama-i. Nuɔmba
bɔi waa baa-ba naara.

Pol baa Barnabasi-i ba buɔra

36 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ gbẽ Barnabasi-i wuɔ: «Iŋ curaa waŋ Itieŋo maama-i
nilɛiŋa maŋ nuɔ-i hiere, yaŋ i bir i kã-yɛi i ka ne bamaŋ hũyãa-ma baŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i.»
37 Barnabasi wuɔ tuɔ taara ba kã baa Nsãa maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Marke-i.
38 Pol saa hũu-ma, wuɔ uu naa kã baa-ba aa ka bir aa yaŋ-ba dii Pãnfili.
39 Kuɔ sire bel vaa. Ba saa ji nunu ba-naa, ba naa ba bɔrɔ. Barnabasi wuɔ biɛ Marke-i
ba kã ka biɛ baatoŋo ta ba kã Sipire.
40 Diiloŋ-dũŋ-baamba cãrã Diiloŋo-i hã Pol aa u biɛ Silasi-i ba ta.
41 Ba wuɔraaya bĩŋ Siiri nilɛiŋa-na hiere baa Silisi waaŋa-i ta ba dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-
baamba-na.

16

Timote cuu Polbaa-ba huoŋ-nu

1 Pol baa Silasi-i baŋ taa dumaaŋo-na, ba kã ka hel Dɛrbu, cor ka hel Lisire. A ne da
Yesu wuoŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Timote. U nyu waa *Yuifuyiɛŋo aa
hũu Yesu maama-i aa u to-i Girɛkiyiɛŋo.
2 Tobimba maŋ waa Lisire-i-na baa Ikoniyɔmu-i-na, ba taa ba bĩ Timote yefafalle.
3 Pol wuɔ tuɔ taara u ta baa-yo. A ne da Yuifubaa-ba maŋ waa terieŋgu-na, baa suyaa
wuɔ Timote to-i Girɛkiyiɛŋo. Pol wuɔ naa u *jã-yo aa ba suɔ ta.
4 Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ yiɛraaya
nelma* maŋ nuɔ-i, Polbaa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba waŋ ma yaa-i baa Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i; aa cira ba wuɔ ma hũmelle-i ŋaa baŋ waaŋ-ma dumaa.
5 Yinniŋ taa ni cor dumaa, Diiloŋ-dũŋ-baamba taa ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na
dumɛi, aa bi ta ba ciinu ba kã.

Pol dãnsãaŋ Torasi-i-na

6 Ku huoŋgu-na, Polbaa-ba ji ta ba taara ba ka waŋ Diiloŋ-nelma-i *Asi nilɛiŋa-na.
*Diiloŋ-Yalle saa hũu-ma. Ba naa ba karnu Firgi mara-i cor baa Galasi wuoŋo-i.
7 Baŋ kaa piɛ Misi-i, baa ta ba taara ba kã Bitini. Yesu Yalle saa hũu-ma.
8 Ba naa ba karnu Misi-i cor, a kã ka hi Torasi.
9 Isuɔŋgu naŋgu-na, Pol wuɔ dãnsã da Maseduɔniyiɛŋo naŋo juɔ ji yiɛra tuɔ cãrã-yuɔ
wuɔ u kã ka kãyã-bɛi dii Maseduɔni-i-na.

---

* **16:4** Nelma famma yaa piiye cor 15.29.

10 Yiɛ† pãŋ suɔ yiɛ Diiloŋo taara i ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa Maseduɔnitaamba-i. I saa
tiraa tĩɛna, yiɛ pãŋ sire tiɛ tigiiŋ i hũmelle-i.
11 Iŋ juɔ'a i ta yiiŋgu maŋ nuɔ-i Torasi-i-na, yiɛ biɛ baatoŋo-i pãŋ kar vii Samotirase, ka
hiire. Iŋ hii yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ cor kã Neyapolisi.
12 Iŋ siire terieŋgu-na, yiɛ kã Filipu ka tĩɛna da yinni terieŋgu faŋgu-na. Filipu yaa waa
nebuɔ-i Maseduɔni-i-na. *Oromɛbaa-ba'i waa tĩɛna terieŋgu-na.

Lidi hũyãa Itieŋo maama-i

13 Iŋ kãa Filipu-i-na, *yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, yiɛ hel nelleŋ-huɔŋga-na a kã kaaŋgu naŋgu
nuŋgu-na. Ii naa suɔ wuɔ Diilojaalterieŋgu ka waa terieŋgu-na. Iŋ kãa, yiɛ da caamba
namba; yiɛ tĩɛna piiye baa-ba.
14 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Lidi. U taa u hel Tiyatire. U taa u suor
nelbɔ̃mbɔ̃ŋ ba kompammu aa u taa u kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. Iŋ kãa ka tiɛ piiye dumaaŋo-
na, wuɔ kar u tũŋgu-i tuɔ nu iŋ waŋ mamaŋ. Polŋ waaŋ mamaŋ hiere, Itieŋ wuɔ kãyã-yuɔ
ma suur u tũnni-na dɛi.
15 Maŋ suurii u tũnni-na dɛi dumaaŋo-na, wuɔ ce ba *batiseŋ-yo baa u dumɛlleŋ-
baamba-i hiere aa naa gbɛ̃-ye wuɔ: «Da kuɔ na hũyãa-ma wuɔ mi hũyãa Itieŋo maama-i
kelkel, juɔŋ na ji har mɛi terieŋ-nu.» Aa naa gbãŋ baa-ye i ji hũu-ma.

Ba diyaa Polbaa-ba-i kaso Filipu-i-na

16 Yiiŋgu naŋgu-na, i taa i kã Diilojaalterieŋgu-na a suu baa maacembiloŋo‡ naŋo.
Maacembiloŋ daayo-i, *jĩna waa u yuŋgu-na a ce u tuɔ suɔ mamaŋ juɔŋ u waŋ-ma. U
taa u da gbeiŋa bɔi kufaŋgu-na u hã bamaŋ biyaa-yo maacemma-na.
17 Maacembiloŋ daa wuɔ cu i huoŋ-nu tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Balaŋ daaba cãa
Dɔrwuoŋo. Ba pigãaŋ-na koŋkor-hũmelle yaa-i.»
18 U ciɛ kufaŋgu-i da yinni bɔi i huoŋgu-na. Pol huɔŋga ji guɔla baa-yo. Wuɔ waŋ baa
u jĩna-i wuɔ: «Yesu-Kirsa yerre-na, cor ŋ hel ciɛŋo-na!» Terduɔŋgu faŋgu-na, jĩna wuɔ pãŋ
yaŋ ciɛŋo-i.
19 U taambaŋ juɔ da u sa tiraa u da bĩŋkũŋgu u hã-ba, baa bel Pol baa Silasi-i kã baa-ba
ãndacetaamba wulaa dii gɛ̃ŋgɛrterieŋgu-na§
20 ka hã *Oromɛ ba fãamaambaa-ba-i baa-ba aa cira: «*Yuifubaa-ba'i daaba-i, ba juɔ ji
ta ba guɔl nelle-i ba hã-ye.
21 Ba juɔ baa hũmefɛlɛnde. A ne da hũmelle fande nyaa Oromɛbaa miɛŋo-i: I siɛ gbãa
siɛ-de, i siɛ bi gbãa wuɔ-de.»
22 Baŋ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba maŋ waa hiere, baa sire wuɔ ba siɛ yaŋ Polbaa-ba-i.
Fãamaambaa-ba ce ba col ba joŋgorbaa-ba-i aa hã-ba hũmelle-i wuɔ ba muo-ba.
23 Baa fũnuŋ muo-ba da dɛi aa kã ka dii-ba kaso. Baŋ diyaa-ba, baa waŋ baa umaŋ
niɛyaŋ kasobiemba-i wuɔ u tuɔ ne-ba dɛi.
24 Naacolŋ uŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i dubiloŋo maŋ dii tuogbuole-na
ka sɔgɔlnu ba gbeini-i daaŋgu naŋ-nu.
25 Isuɔholleŋ juɔ hi, Pol baa Silasi-i baa ta ba cãrã Diiloŋo-i aa ta ba hãl nɛini ba tuɔlnu-
yuɔ. Kasobiemba namba waa dii ba dũnni-na aa ta ba fara ba nu.
26 Ba juɔ'a ba suɔ, da hĩɛma sagalaaya hɔduɔŋgu, ka hel baa kasodũŋgu-i hiere!
Dũnfenni pãŋ puur. Baŋ ŋa naa vaa kasobiemba-i baa jɔlgɔbaa-ba maŋ, ba fir hiere.
27 Umaŋ taa u niya kasobiemba-i u taa u duɔfũŋ; wuɔ cɛ̃. Wuɔ u ne da dũnfenni puurii
hiere. Wuɔ fa u taacɛrɛŋo-i hiel-o duɔ ko u fɛrɛ wuɔ sĩ kasobiemba gbaraa hiere.
28 Pol wuɔ kaasĩŋ wuɔ: «Baa ce ŋ fɛrɛ gbomma, molo saa kã terieŋgu!»
29 Naacolŋo kũɔma nyɛŋ dumaa ma fɛrɛŋ nuɔ. Wuɔ ce ba hã-yo dãamu; u gbar kã ka
dũuna Polbaa-ba caaŋgu-na

---

† **16:10** Like naa bi tuɔ wuɔra baa Pol hɔnni nanni. ‡ **16:16** Maacembiloŋ daayo waa ciɛŋo. § **16:19** Bafambaŋ gɛr ãndɛnni-i kusuɔŋ-nu ba bi nyɔŋ saŋga-i kusuɔŋ-nu'i. Terieŋgu faŋgu dii yuɔyuɔ hɔnni-na hiere.

30 aa cira ba hel gɔ̃ŋgũɔŋ-nu. Baŋ hilaa, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, muɔmi
saaya mi ce bige-i a gbãa da mi kor?»
31 Baa cira: «Da ŋ hũu Itieŋo-i Yesu maama-i, ku yaa gbãa kor-ni baa ŋ dumɛlleŋ-
baamba-i hiere.»
32 Aa naa doŋ ta ba waŋ Itieŋo maama-i baa-yo baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere.
33 Isuɔduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ kã baa-ba ka saar ba pãnni-i aa naa pãŋ ce ba *batiseŋ-yo
baa u baamba-i hiere.
34 Baŋ juɔ batiseŋ-ba tĩ, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i u dumɛlle-na ba ka wuo niiwuoni. Uŋ
hũyãa Yesu maama-i baa u baamba-i hiere, ba hɔmmu gbuu pãŋ fɛ̃ da yogogo.
35 Cuoŋ juɔ kaal, fãamaambaa-ba puɔr sorosibaa-ba ka waŋ baa kasobiemba niy-
atieŋo-i wuɔ u nanna Polbaa-ba-i.
36 Naacolŋ wuɔ kã ka cira: «Pol, fãamaambaa-ba puɔraa ba jo wuɔ mi nanna-nɛi.
Hilaaŋ na kã na muŋkãmmu.»
37 Pol wuɔ yagar aa naa gbɛ̃ sorosibaa-ba-i wuɔ: «Ku ciɛ niɛ ba bel-e ba saa bi yuu-ye,
ba muo-ye nuɔmba-na ŋ siɛ suɔ wuɔ Oromɛbaa miɛ*, aa jo ji dii-ye kaso. Fiɛfiɛ-i, ba ta ba
taara ba fuo nanna-yiɛ! Ma siɛ gbãa wuɔ dumaaŋo-na! Kãaŋ na ka waŋ baa-ba wuɔ ba
jo ba fɛrɛ ba ji hiel-e.»
38 A ne da fãamaambaa-ba saa naa suɔ wuɔ Pol baa Silasi-i Oromɛbaa. Sorosibaa-baŋ
kãa ka hi-ba baa nelma-i, ba kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ.
39 Baa sire jo ba wulaa ji cãrã-bɛi aa ce ba hel kaso-i-na. Baŋ hilaa, baa cãrã-bɛi wuɔ
ba ce jande aa ba hel nelle-na.
40 Baa ta kã Lidi terieŋ-nu; kã ka da Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Baa piiye dii sirɛiŋa bɛi aa naa
cãrã hũmelle-i ta.

17

Mamaŋ daa Polbaa-ba-i Tesalonike-i-na

1 Pol baa Silasi-i baŋ taa Filipu-i-na, baa cor baa Ãnfipolisi, kã ka hel Apoloni a suɔ ta
ba kã Tesalonike-i-na. *Diilonelhãalãdũŋgu waa baa *Yuifubaa-ba-i nelle fande-na.
2 A ne da Pol sa da Diilonelhãalãdũŋgu aa cor-ku. Wuɔ kã ka suur a tuɔ firnu Diiloŋ-
nelma-i baa-ba. U ciɛ mafamma-i *yitĩɛnanni siɛi.
3 U tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ *Koŋkortieŋo naa saaya u mulĩɛŋ aa ku. Aa duɔ ku, Diiloŋo
sire-yuɔ. Aa Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu maŋ uŋ waŋ u maama-i baa-ba.
4 Polŋ piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa-ba namba hũu-ma cu ba huoŋ-nu fuɔ baa Silasi-i, a
naara Girɛkibaa-ba maŋ taa ba kuye Diiloŋ-kũŋgu-i ba bɔi bi cuu ba huoŋ-nu, baa caamba
bɔi. Caamba famba waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa.
5 Ku saa dɔlnu Yuifubaa-ba namba-i. Baa ce-ku nenemuŋgu aa wuɔra taara naŋgalbaa a
tigiiŋ nuɔmba-i ta ba wuɔra ba ce ijieni ba du nelle-i. Aa naa kũɔl ba-naa kã Yasɔ̃ dumɛlle-
na wuɔ ba ka bel Polbaa-ba-i ka hã fãamaambaa-ba-i baa-ba. Polbaa-ba naa har kusuɔŋ-
nu'i.
6 Ba kãa ku yaa-i ba saa ka da-ba. Baa bel Yasɔ̃ yaa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba namba kã
baa-ba fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa ka ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Balaŋ daaba wuɔraaya du
nilɛiŋa-i hiere, ba hii bande yaa fiɛfiɛ-i-na.
7 Yasɔ̃ yaa haraa-ba u dumɛlle-na. Ba maacemma saa fa; ba yagaraa *jãmatigi nuŋgu-i
aa ta ba piiye wuɔ jãmatigi naŋo dii, kɛrɛ ba bĩ-yo Yesu.»
8 Nel daama saa dɔlnu nuɔmba-i baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hiere.
9 Yasɔ̃baa-ba juɔ pã gbeibuɔ hã-ba aa ba suɔ nanna-bɛi.

Polbaa-ba kãa Bere

* **16:37** *Yuifubaa bɔi saa naa gbãa da *Oromɛ ba sĩnni-i, ŋga Pol naa da-ni (niɛŋ Pɔpuɔr. 22.25-29; 23.27). Da ŋ waa Oromɛyiɛŋ nuɔŋo-i, molo saa saaya u muo-ni baa daaŋgu, molo saa bi saaya u muo-ni baa nyaŋgbãaŋgu.

10 Ku isuɔŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba ce Polbaa-ba ta kã Bere. Baŋ hii, baa kã *Yuifu ba
*Diilonelhãalãdũŋgu-na ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i.
11 Yuifubaa-ba maŋ waa Bere-i-na baa naa fa yaŋ bamaŋ waa Tesalonike-i-na. Diiloŋ-
nelma numma taa ma dɔlnu bafamba-i ŋaa bige-i! Yinni maŋ joŋ ba kalaŋ-ma ba ne da
kuɔ Polŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaaŋga yaa-i.
12 Nuɔmba bɔi baa hũyãa Yesu maama-i ba hɔlma-na. Aa Girɛkibaa-ba maŋ bi waa, ba
fɔ̃ŋgũɔ baa hũyãa-ma. Caamba waa-bɛi. Caamba famba waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa.
13 Yuifubaa-ba maŋ waa Tesalonike-i-na baŋ juɔ nu wuɔ Pol kãa Bere-i-na ka tiraa tuɔ
waŋ Diiloŋ-nelma-i, baa sire nyaa u huoŋ-nu wuɔ ba ka du terieŋgu-i aa gbo nuɔmba-i
yuɔ.
14 Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa kã baa Pol dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na ka
biɛ baatoŋo ta, aa yaŋ Silasi yaa baa Timote-i Bere-i-na.
15 Ba saaŋ Pol ka hi Atɛni aa bir. Baŋ'a ba bir, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba ka waŋ baa Silasi-i
baa Timote-i ba jo u wulaa donduo.

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Atɛnitaamba-i

16 Polŋ ťĩɛnaana Atɛni-i-na tuɔ cie Silasi-i baa Timote-i, duɔ cor kusuɔŋ-nu, u da cufɛ̃llu,
a cor kusuɔŋ-nu, u da ťĩnni; kuɔ gbuu fũnuŋ ta ku kukul-o.
17 A ce duɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na, u waŋ ma yaa-i baa *Yuifubaa-ba-i baa
*niɛraamba maŋ taa ba kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. Aa yiiŋgu yiiŋgu, duɔ kã nelleŋ-huɔŋga-na
ka da bamaŋ, u bi piiye baa-ba.
18 Bamaŋ naa ciɛ Epikure ba kalaŋo-i baa Sitoyisi ba kalaŋo-i kã yaaŋ-na, yiiŋgu naŋgu-
na, banamba jo ji ta ba piiye baa Pol. Banamba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ãndapirrentieŋ
daa u waŋ wuɔ niɛ?» Bamaŋ naa nuɔ Polŋ piiyeŋ Yesu maama-i baa kuomba siremmaŋ-
kũŋgu-i, baa cira: «Ku biyaa ŋaa u piiye Diilohũmefɛlɛndeŋ-maama.»
19 Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa bel Pol kã baa-yo gɛ̃ŋgɛrtaamba* wulaa ka cira: «Niŋ juɔ
ji ta ŋ piiye hũmefɛlɛnde maŋ maama-i, i taara i suɔnu kunaŋgu diɛ.
20 Niŋ waŋ mamaŋ, ma ciɛ nerma miɛŋo-na, i taara i suɔ ma yaaŋga-i.»
21 A ne da nelfɛlɛmma numma-i baa ma wamma taa ma dɔlnu Atɛnitaamba-i baa
niraamba maŋ waa ba hɔlma-na ŋaa bige-i!
22 Pol wuɔ sire yiɛra gɛ̃ŋgɛrtaamba yaaŋga-na aa naa cira: «Atɛnitaaŋ namaa, ma miŋ
daa-na damma maŋ, ku biyaa ŋaa cufɛ̃llu sa cor-na.
23 Na saa da, mi wuɔramma-na, mi daa na cufɛ̃llu-i hiere nelleŋ-huɔŋga-na. Aa mi daa
ba nyɛgãaŋ dunandu-na wuɔ: ‹Cufɛ̃nerieŋo.› Naŋ buol cufɛ̃nerieŋo maŋ aa na sa suɔ-yo,
muɔmi juɔ da mi ji pigãaŋ-na u yaa-i.
24 U yaa Diiloŋo-i. U yaa hielaa bĩmbĩnni-i hiere. U yaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni Tieŋo-i.
Molo siɛ gbãa ma dũŋgu a hã u suur.
25 U yaa hãaŋ-yeŋ fafalmu-i i tiɛ fiisa. Bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, u yaa hãaŋ nelbiliemba-i
baa-ku, a ce dumaaŋo-na, u sa taara moloŋ napɔrreŋ-bĩŋkũŋgu.
26 U hielaa siyaabaa-ba-i hiere nelduɔŋo diei nuɔ ba ťĩɛna gbuo hĩɛma-i hiere. U huɔnu
huɔŋgu-i hã-ba belle-na aa dii yumma ba nilɛiŋa-na.
27 U taara nelbiliemba taara-yuɔ, ku'i ciɛ u ce-ma dumaaŋo-na. Da ku fiɛ balaŋ niɛ niɛ,
ŋ gbãa tafũrrã da-yo. Coima saa fa, Diiloŋo saa maa baa-ye.
28 Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ yeŋ hĩɛma-na tiɛ gbã i ce i wɛimambaa-ba-i. Na fãnaamba
namba waaŋ ma yaa-i wuɔ: ‹Diiloŋo bisãlmba namba'i miɛŋo-i.›
29 Iŋ yeŋ Diiloŋ bisãlŋ miɛ, bige-i ciɛ da na ce na kul sɛ̃nɛ jĩna wuɔ Diiloŋo yaa dumaaŋo-
na? Bige-i ciɛ da na ce na kul wargbɛ? Bige-i ciɛ da na ce na sisĩŋ tãmpɛ̃lle jĩna? Diiloŋo-i
nɛliɛ siɛ gbãa suɔ-yo kul-o.

---

* **17:19** Ba taa ba bĩ gɛ̃ŋgɛrtaaŋ daaba bɛliɛŋgu-i Aropasi.

30 Mamaŋ ciɛ cor ku huɔŋgu-na, Diiloŋo sa ne-ma, wuɔ nuɔmba saa ta ba suɔ kuyuŋgu.
Fiɛfiɛ-i-na, u taara nɛliɛŋo nɛliɛŋo, duɔ fiɛ waa hie, u nanna u ciɔbabalaŋo-i.
31 Bige-i ciɛ wuɔ ma ce dumaaŋo-na? U diyaa yiiŋgu duɔ ce nuɔmba-i hiere ba
ãndaaŋgu-i ku cemma-i. U hielaa molo duɔ ji ce-ma. U siire kutieŋo-i hiel-o kuomba
hɔlma-na a pigãaŋ wuɔ u yaa hielaa-yo.»
32 Polŋ juɔ cira Diiloŋo siire moloŋo hiel-o kuomba hɔlma-na, banaŋ baa bir yaŋ aa ta
ba nyɛ-yo, banaŋ baa cira: «Cie yiiŋgu naŋgu ŋ ji waŋ mafamma-i baa-ye.»
33 Pol wuɔ ta aa naa yaŋ-ba.
34 Kuŋ fiɛ ce dumaaŋo-na, banamba yagar hũu Yesu maama-i a cu u huoŋ-nu. Ba
hɔlma-na, gɛ̃ŋgɛrtieŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Deni, aa ciɛŋo naŋo bi waa, ba taa ba
bĩ-yo Damarisi, a naara nuɔmba namba.

18

Pol kãa Korɛ̃nti

1 Ku huoŋgu-na, Pol wuɔ ji ta Atɛni-i-na kã Korɛ̃nti.
2 Belle fande-na, *jãmatigi maŋ waa *Ɔrɔmu-i-na, wuɔ ciɛra *Yuifubaa-ba sire hiere
Ɔrɔmu-i-na. Ba taa ba bĩ-yo Kulodi. A ne da Yuifuyiɛŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Akilasi,
u taa u hel Põ. Ba taa ba bĩ u ciɛŋo-i Pirsili. Bafamba waa tĩɛna *Itali. Baŋ juɔ cira ba sire,
baa sire kã Korɛ̃nti-i-na. Baŋ kãa, ku saa da huɔŋgu Pol wuɔ kã ka da-ba; wuɔ bel jĩɛru
baa-ba.
3 Ba taa ba ce maacenduɔma hiere. Ba taa ba ce kompadũnni. Polŋ wuɔ har ba yaa
nuɔ-i ba ta ba gbonu ba ce maacemma-i.
4 Da ku waa *yitĩɛnaŋgu-i, u kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ gbãŋ baa Yuifubaa-ba-i
baa *niɛraamba-i ba da ba hũu Yesu maama-i.
5 Silasi-i baa Timote-i baŋ juɔ hel Maseduɔni-i-na jo, Pol wuɔ yaŋ u maacemma-i aa
fulnu Diiloŋ-nelma wamma yaa yoŋ. U taa u piiye u pigãaŋ Yuifubaa-ba-i wuɔ Yesu yaa
*Koŋkortieŋo-i.
6 Baa bir yaŋ aa bigãaŋ-yo aa ta ba tuora-yuɔ. Pol wuɔ muora u joŋgorbaa-ba-i* aa gbɛ̃-
ba wuɔ: «Mamaŋ da ma ji da-na, namaa yuŋ-maama-i; na baa feŋ-mi! Mi ka ta kã niɛraaŋ
wulaa.»
7 Uŋ taa terieŋgu-na, wuɔ kã niɛryiɛŋo naŋo cĩiŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Titiyusi-Yutusi. U
taa u kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. U cĩiŋgu naa kuo Diilonelhãalãdũŋgu-na.
8 Umaŋ waa Diilonelhãalãdũŋgu yuŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Kiripusi. Fuɔ wuɔ hũu Itieŋo
maama-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere. Korɛ̃ntitaamba bɔi taa ba hũu Yesu maama-i
Pol wulaa aa ta ba ce ba ta ba *batiseŋ-ba.
9 Isuɔŋgu naŋgu-na, Itieŋo ji piiye baa Pol dãnsãaŋ-nu wuɔ: «Baa kãalã, cor ŋ ta ŋ piiye.
10 Mi dii baa-ni, molo siɛ gbãa ce-ni bĩŋkũŋgu. Mi baamba dii bɔi nel daade-na, ta ŋ
piiye.»
11 Pol wuɔ tĩɛna Korɛ̃nti-i-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. U tĩɛnaana ce belle diei baa
boluoŋgu.
12 Yiiŋgu naŋgu-na, Yuifubaa-ba ji gbo ba-naa bel Pol kã baa-yo fãamaaŋ ba terieŋ-nu.
Umaŋ waa ku huɔŋgu-na Akayi† yuŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Galinyɔ.
13 Baŋ kãa baa-yo, baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Naacolŋ daa u juɔ baa u deŋ Diilojaale, a ne da di
sa kã hũmeduɔle baa *ãnjĩnamma-i.»
14 Pol wuɔ u puur u nuŋgu-i duɔ piiye, Galinyɔ wuɔ sĩɛŋ-yo cira: «Yuifubaa namaa, kuɔ
uu naa ce kuubabalaaŋgu naŋ temma-i, mii naa ce ãndaaŋgu-i ku cemma-i.
15 Ŋga naŋ ceŋ na-naa na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋ-nu, baa yirɛiŋ-kũŋ-nu, baa na
ãnjĩnammaŋ-kũŋ-nu, namɛi saaya na fiɛlnu-kuɔ na-naa nuɔ; mɛi nuŋgu sĩ.»
16 Aa naa hiel-ba gɛ̃ŋgɛrdũŋgu-na.

* **18:6** Pol ciɛ kufaŋgu-i a pigãaŋ wuɔ u siɛ tiraa dii u nuŋgu-i ba wɛima-na. † **18:12** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na.

17 Baŋ hilaa, ba hieroŋo-i baa bel Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo-i ta ba muo-yo
gɛ̃ŋgɛrdũŋgu yaaŋga-na. Ba taa ba bĩ naacolŋo-i Sɔsitɛni. Galinyɔ wuɔ gbuu fĩinaaŋ ce
ŋaa u saa da-ba.

Pol birma-i duɔ kã Ãntiyɔsi-i-na

18 Ijieŋ daaniŋ ciɛ cor, Pol wuɔ tiraa tĩɛna da huɔŋgu Korɛ̃nti-i-na. Ku huoŋgu-na, wuɔ
ji cãrã hũmelle-i tobimba wulaa duɔ kã Siiri mara nuɔ; fuɔ baa Akilasi-i baa u ciɛŋo-i
Pirsili-i hiere. Wuɔ pãa nuŋgu baa Diiloŋo-i, a ce dumaaŋo-na baŋ kaa hi Sãŋkire-i, wuɔ
ce ba cir u yuŋgu-i aa ba suɔ da ba suur baatoŋo-na.

19 Baŋ kaa hi Efɛsi-i, baa bɔrɔ. Pol wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ piiye baa
*Yuifubaa-ba-i.

20 Uŋ juɔ'a u ta, baa cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ aa tĩɛna ce yinni cɛllɛ baa-ba.

21 Wuɔ cira: «Yaaŋ mi ta. Diiloŋ duɔ siɛ, mi ka bir jo.» Aa naa ta ka biɛ baatoŋo-i ka
hiire Sesare.

22 Uŋ hiiriiye Sesare-i-na, wuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na ka jaal Diiloŋ-dũŋ-baamba-i aa suɔ
tuɔ kã Ãntiyɔsi-i-na.

23 Poln kãa Ãntiyɔsi-i-na, wuɔ tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ aa naa tiraa sire biɛ Galasi nilɛiŋa-i
a yuŋ-nu baa Firgi waaŋa-i tuɔ wuɔra u dii sirɛiŋa bamaŋ cuu Yesu huoŋ-nu hiere.

Apolɔsi maama

24 Poln taa u wuɔra u dii sirɛiŋa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, *Yuifuyiɛŋo
naŋ wuɔ jo Efɛsi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Apolɔsi. U taa u hel Alɛsãndiri. Naacolŋ daa u taa
u suɔ u piiye aa tiraa tuɔ suɔ Diiloŋ-nelma-i ŋaa bige-i!

25 U taa u suɔ Yesu hũmelle-i aa u taa u hinu pãama baa u nelma wamma-i. Aa duɔ u
waŋ-ma, ma sa ciɛl; ŋ siɛ suɔ wuɔ u taa u suɔ Nsãa *batɛmu yaa yoŋ.

26 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ gbuu fɛ̃ u huɔŋga-i baa nelma-i *Diilonelhãalãdũŋgu-na.
Akilasi waa baa u ciɛŋo-i. Baŋ juɔ hel, baa bĩ-yo ka migãaŋ kaala Diiloŋ-hũmelle-i baa-yo.

27 Akayi kãmmaŋ-maama waa-yuɔ, Diiloŋ-dũŋ-baamba dii sirɛiŋa yuɔ aa naa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ
hã Akayi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ duɔ kã, ba bel-o dɛi.

Uŋ kãa, Diiloŋ uŋ ciɛ baa bamaŋ ba hũu Yesu maama-i, ku kãayã-bɛi bɔi.

28 U waa duɔ ce u biɛ Diiloŋ-nelma-i a tagaaya pigãaŋ Yuifubaa-ba-i nuɔmba-na, wuɔ
ba suurii hĩɛŋ-nu, kɛrɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ
Yesu-i.

19

Pol birii kã Efɛsi-i-na

1 Apolɔsiŋ waa Korɛ̃nti-i-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Pol wuɔ karnu tãnni-i kã ka hi Efɛsi-i.
Uŋ kãa, wuɔ da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i,

2 wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naŋ hũyãa Yesu maama-i, na daa *Diiloŋ-Yalle-i wɛi?»

Baa cira: «Ba bĩ bige-i Diiloŋ-Yalle-i? I saa nu di maama dede!»

3 Pol wuɔ yuu-ba wuɔ: «Namaa daa *batɛmu hayo-i?»

Baa cira: «Nsãa batɛmu.»

4 Pol wuɔ cira: «Bamaŋ naana ba ciɔbabalaŋo-i Nsãa taa u hã ba yaa-i u batɛmu-i aa
tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ umaŋ ka jo fuɔ huoŋgu-na, ba haa ba naŋga yuɔ. U taa u gbɛ̃
Yesu yaa-i.»

5 Poln piiye baa-ba dumaaŋo-na, baa ce ba *batiseŋ-ba Itieŋo-i Yesu yerre-na.

6 Baŋ baatiseŋ-ba, wuɔ haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo saaŋ u *Yalle-i hã-ba. Baŋ juɔ
da Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na. Diiloŋ uŋ diyaa mamaŋ ba nunni-
na, baa ta ba waŋ-ma baa nuɔmba-i.

7 Bamaŋ naa ciɛŋ mafamma-i, ba gbãa yu nuɔmba cĩncieluo baa ba hãi temma.

8 Pol saa tuɔ naa *Diilonelhãalãdũŋgu-na. Duɔ kã, u biɛ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i a
piiye ma yaaŋga-i baa nuɔmba-i ba da ba hũu-ma. U nuŋgu saa ta ku ce yelma baa ma
wamma-i. U ciɛ mafamma-i caamba siɛi.
9 Ŋga banamba saa hũu-ma, aa bir ta ba nyɛ Itieŋo hũmelle-i nuɔmba-na. Polŋ juɔ da
ba ce dumaaŋo-na, wuɔ kã baa bamaŋ hũyãa-ma Tiranusi nakoleŋ-cĩiŋgu-na ka tuɔ waŋ
Diiloŋ-nelma-i baa-ba kusuɔŋ-nu'i yinni maŋ joŋ.
10 U ciɛ mafamma-i bieŋa hãi. A ce dumaaŋo-na, *Yuifubaa-ba maŋ waa hiere *Asi-i-na
baa *niɛraamba-i, baa nu Itieŋo maama-i.
11 Diiloŋo naa hã Pol himma naŋ temma u tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima-i.
12 A ce nyarkpãtãaŋgu maŋ da ku yiɛya Pol kũɔma-i aa ba haa-ku jɛiŋo maŋ nuɔ-i, u
sire. Jaamba bɔi siire dumaaŋo-na, aa *jĩnabaa-ba bi hilaa nuɔmba bɔi-na dumaaŋo-na.

Sikeva bɛpuɔmba maama

13 *Yuifubaa-ba namba bi waa ta ba wuɔra ba donya *jĩnabaa-ba-i ba hiel-ba nuɔmba-
na. Yiiŋgu naŋgu-na, baa ji sire wuɔ bafamba cĩŋ Yesu-i-na aa donya-bɛi ne si ba ka gbãa.
Aa naa maa cira: «Polŋ piiyeŋ Yesu maŋ maama-i, fuɔ yerre-na curaaŋ na hel naacolŋ
daayo-na!»
14 Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Sikeva-i, fuɔ bɛpuɔmba'i naa ciɛ
maacemma famma-i. Ba waa nuɔmba niehãi.
15 Baŋ piiye dumaaŋo-na, jĩna bir gbẽ-ba wuɔ: «Mi suɔ Yesu-i baa Pol hiere, namaa fuɔ,
namaa hilaa hie?»
16 Uŋ waa naacolŋo maŋ nuɔ-i wuɔ pãŋ diire-bɛi baa muoru. Ma saa ji fa baa gbar. Ba
gbaraa hel tãmporni naacolŋo cĩiŋgu-na, baa tãmma-i nyɛlẽlẽ ba kũɔma-na.
17 Korma pãŋ ta ma da Yuifubaa-ba maŋ waa Efɛsi-i-na hiere baa *niɛraamba-i, a ce
ba sa siɛ bĩ Yesu yerre-i ãnsɔsɔmma-na.
18 Bamaŋ naa hũyãa Yesu maama-i, baŋ ciɛ guɔyuɔ maŋ cor hiere, ba fɔ̃ŋgũɔ baa ta ba
jo ba yiɛra nuɔmba-na ba waŋ-ma a pigãaŋ wuɔ ba siɛ tiraa ce ma temma.
19 Bamaŋ naa bi waa hiriemba-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa jo baa ba himmaŋ-sɛbɛbaa-ba-i ji tigiiŋ-
ba caa-ba nuɔmba yufelle-na. Baa tagaaya sɛbɛbaa daaba sullu-i, a da ba yuu bafamba
neifieŋ-komorre baa a ndii* temma.
20 Itieŋo barguɔ-i-na, Diiloŋ-nel maa da fɔ̃ŋgũɔ ta ma gbuo terni-i hiere ma kã.

Efɛsi siire yiɛra u gbeiniŋ

21 Ku huoŋgu-na, Pol wuɔ ji cira u ka cor kã *Yerusalɛmu. Ŋga aa suɔ duɔ kã
Yerusalɛmu-i-na, u ka cor Maseduɔni igẽna baa Akayi. U taa u bi piiye wuɔ duɔ hi
Yerusalɛmu-i, u saaya u bi kã *Ɔrɔmu.
22 Uŋ puu mafamma-i dumaaŋo-na, wuɔ saaŋ kakãyãtaamba hãi Maseduɔni-i-na:
Timote baa Erati; aa fuɔ wuɔ tĩɛna *Asi-i-na a ce yinni cɛllɛ.
23 Kufaŋgu yinni-na, Itieŋo hũmelle kũŋ kuɔ ce nelle sire du.
24 Fãnaŋo naŋo waa tuɔ kul niikulni, ba taa ba bĩ-yo Demetursi. Uu naa biɛ maacenci-
raamba ta ba kul baa-yo. Tĩiŋgu naŋgu waa Efɛsi-i-na, ba taa ba bĩ-ku Artemisi. Tĩiŋgu
faŋgu dũŋgu-i, Demetursibaa-ba taa ba kul ku temma baa wargbɛ ba suor. Ba taa ba kũɔl
gbeiŋa-i ku maacemma-na.
25-26 Polŋ kãa ka tuɔ waŋ Yesu maama-i, Demetursi wuɔ da u gbuonu bafamba saŋga.
Wuɔ bĩ u maacenciraamba-i baa u nafãnaamba-i hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ:
«Naacolŋo maŋ juɔ ji tuɔ wuɔra u piiye daayo-i, wuɔ ba bĩ-yo Pol; uŋ wuɔraŋ u waŋ
mamaŋ na saa bi yaŋ-ma numma. Wuɔ iŋ kul tĩnni maŋ, yuŋgu si dii-niɛ. A ne da miɛ
i wuo ma'i nuɔ-i. Nuɔmba cuu u huoŋ-nu wuɔ u waŋ ninsoŋo. U saa bãl-ku Efɛsi bande
yoŋ; u yii duɔ gbuo Asi nilɛiŋa-i hiere baa nel daama-i.

---

* **19:19** Huɔŋgu faŋgu-na, ku waa ba gbãa pã maacembieŋ komuɔŋ-niehãi baa cĩncieluo baa gbeiŋ daaya-i belle diei-i-na.

27 Mamaŋ jaaŋ muɔ, ku saa ce ŋaa u yii duɔ bĩɛna hã miɛ yoŋ, ŋga u ka ce Artemisi dũŋgu
nuoŋgu hel nuɔmba-na, a ce ba siɛ tiraa ta ba kãŋ Artemisi fuɔ fɛrɛ-i, a ne da Asitaamba-i
baa nuɔmba-i hiere miwaanɔ-na ba buol u yaa-i.»
28 Demetursiŋ piiye dumaanɔ-na, nuɔmba hɔmmu gbuu pãŋ guɔla; baa sire ta ba
kaasĩŋ wuɔ: «Efɛsitaaŋ Artemisi temma si dii!»
29 Ijieŋ daa niɛ ce nelle-i hiere di sire yiɛra di gbeiniŋ. A ne da Maseduɔnitaamba
namba naa nyaanu Pol jo. Ba waa ba hãi. Ba taa ba bĩ unaŋɔ-i Gawusi aa bĩ unaŋɔ-i
Aritarke. Baa bel bafamba-i kã baa-ba ponsanatigerre-na.
30 Pol wuɔ cira u kã. Diiloŋ-dũŋ-baamba cie-yo wuɔ u baa kã.
31 U jɛ̃naamba namba bi waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa Asi-i-na, bafamba puɔr ba ji waŋ baa-yo
wuɔ u baa kã.
32 Ijieni saa waa dɛi ponsanatigerre-na: Hooi haai! Hooi haai! Ba fɔ̃ŋgũɔ waa da ŋ
yuu-ba, ba siɛ suɔ kumaŋ ciɛ nuɔmba tigiiŋ ba-naa.
33 *Yuifuyiɛŋɔ naŋɔ waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Alɛsãndiri. Baa waŋ ma yaaŋga-i
baa-yo aa naa titiire-yuɔ dii-yo nuɔmba hɔlma-na wuɔ u piiye baa-ba. Wuɔ sire u naŋga-i
wuɔ nuɔmba budii.
34 Nuɔmba saa naa suɔ wuɔ Yuifuyiɛŋɔ. Baŋ juɔ suɔ, baa cor ta ba kaasĩŋ wuɔ:
«Efɛsitaaŋ Artemisi temma si dii! Efɛsitaaŋ Artemisi temma si dii!» Ba ciɛ lɛrbaa-ba hãi
temma kaasĩŋgu-na.
35 Kombiyiɛŋɔ maŋ waa ba nelle-na, u yaa juɔ gbãŋ baa nuɔmba-i ba budii. Baŋ budii,
wuɔ cira: «Efɛsitaaŋ namaa, hai moloŋɔ-i dii aa u saa suɔ wuɔ Artemisi dũŋgu-i baa ku
nobiŋɔ maŋ hilaa dɔrɔ-i-na diire, miɛ niini?
36 Kutieŋɔ si dii. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na budii. Aa da na'a na ce kumaŋ, na
jɔguɔŋ na ne aa na suɔ na ce-ku.
37 Naŋ siire bel balaŋ daaba-i ta na jo baa-ba, ba saa bi guɔla bĩŋkũŋgu Artemisi dũŋgu-
na, ba saa bi bĩ u yebabalande, na'a i ce-ba niɛ?
38 Demetursi-i baa u nabaamba-i, da ba'a ba ka bĩ umaŋ, gɛ̃ŋgɛrtaamba dii, ba bĩ
kutieŋɔ-i kusuɔŋ-nu'i; ba jĩɛna yinni ta ba ce ãndɛnni-i.
39 Da ku bi waa nelma namma dii na wulaa, diɛ ji tigiiŋ i-naa hiere, na jo, i ka fiɛlnu-
mɛi.
40 Ni ma'i sĩ, dumandɛ-i-na, fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ da ba bĩ-ye yuu-ye wuɔ: ‹Bige-i dii nyuŋgɔ-i-na
aa na tigiiŋ na-naa?› I da hama-i waŋ-ma aa ba hũu-ma? I ka ce ba da niɛ sĩ i taara i hel
ba huoŋ-nu, a ne da ma'i sĩ.»
41 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

20

Pol taa Efɛsi-i-na

1 Ijieŋ daaniŋ juɔ bãl, Pol wuɔ tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i a dii sirɛiŋa bɛi, aa cãrã
hũmelle-i ba wulaa a ta tuɔ kã Maseduɔni.
2 Uŋ kaa hi, wuɔ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa tobimba-i u dii sirɛiŋa bɛi u kã, ka hi Girɛsi.
3 Uŋ hii Girɛsi-i wuɔ tĩɛna ce caamba siɛi. Ku huoŋgu-na, u ji tuɔ taara u biɛ baatoŋɔ-i
kã Siiri. Baa gbuya-yuɔ wuɔ *Yuifubaa-ba taara-yuɔ baa wɛima. Wuɔ yaŋ baatoŋɔ-i aa
naa bir hel Maseduɔni yaŋga.
4 Bamaŋ taa ba wuɔra baa-yo, ba yirɛiŋa yaa daaya: Sopatɛr waa. Sopatɛr to-i ba taa
ba bĩ-yo Pirusi, ba taa ba hel Bere. Aritarke waa, baa Sekɔ̃ndusi. Bafamba taa ba hel
Tesalonike. Gawusi waa, fuɔ taa u hel Dɛrbu. Tisike waa baa Turofimu. Bafamba taa ba
hel *Asi. A naara Timote-i.
5 Yiɛ ce ba ta yaaŋga ka ta ba cie-ye Torasi.
6 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i, u ponsaaŋgu naa piɛ tĩ, kuŋ juɔ ce cor tĩ, yiɛ
biɛ baatoŋɔ-i Filipu-i-na a nyaa ba huoŋ-nu Torasi-i-na. I ciɛ yinni ndii hũmelle-na aa
suɔ diɛ hi.

Pol siire naacombiloŋo naŋo

Iŋ kãa Torasi-i-na, yiɛ ce yinni niehãi terieŋgu-na.
7 Sãmadi-dãnambãaŋgu-na, yiɛ tigiiŋ i-naa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i diɛ wuo Itieŋo niiwuoni-i. Pol naa saaya u ta ku cuo kaala-i-na, a ce dumaaŋo-na u nelma sa tĩ. U piiye ji tuɔ hi isuɔholle.
8 Ii naa waa sãŋkãnso dɔrɔ. Iŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i, fitĩmbaa-ba waa bɔi kuɔ.
9 Naacombiloŋo naŋo waa baa-ye tĩɛna fɛ̃nɛtiri-i-na tuɔ nu Pol tuɔ piiye; ba bĩ-yo Etike. Nelmaŋ juɔ'a ma sa tĩ ma tĩ dumaaŋo-na, naacombiloŋ daa wuɔ kor duɔfũŋ. Iŋ juɔ'a i suɔ, u hilaa dii sãŋkãnso dɔrɔ-i-na a cor dũnni siɛi jo ji diire hĩɛma-na. I kãa ka sire-yuɔ ku yaa nuɔ-i, a da u kuu.
10 Pol wuɔ hiire pãŋ jo ji tũu-yo aa naa cira: «Baa na tie holle, uu dii cicɛ̃lma!»
11 Iŋ birii nyugũŋ kufaŋgu-i, wuɔ calnu Itieŋo niiwuoni-i i wuo aa tiraa cor baa u nelma-i. U piiye dumɛi ji kaal cuo-i aa suɔ ta.
12 Uŋ siire naacombiloŋo-i, kuɔ fũnuŋ dɔlnu nuɔmba-i ŋaa bige-i! Baa saaŋ-yo kũŋ baa-yo.

Pol curaa kã Milɛti

13 Iŋ siire Torasi-i-na, yiɛ kã Asɔsi. Iŋ'a i ta, Pol wuɔ fuɔ ka wuɔ kã. Miɛ yiɛ suur baatoŋ-na ta yaaŋga ka tiɛ cie-yo.
14 Uŋ juɔ jo, wuɔ suur baa-ye yiɛ cor kã Mitilɛni.
15 Iŋ siire Mitilɛni-i-na yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ kã ka tiɛ hi Kiyɔsi. Iŋ siire Kiyɔsi-i-na, cuo kaal yiɛ kã ka tiɛ hi Samɔsi. Siɛliŋ-yiiŋgu-i, i suɔ tiɛ suur Milɛti-i-na.
16 Pol taa u taara u hi *Yerusalɛmu-i donduo a ce *Pãntekɔti-i kusuɔŋ-nu'i, a ce dumaaŋo-na, wuɔ bella Efɛsi-i cor; wuɔ duɔ haar ba kaa bella-yuɔ.
17 Iŋ hii Milɛti-i, wuɔ puɔr ba ka bĩ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba yaa Efɛsi-i-na ba jo.
18 Baŋ juɔ, wuɔ cira: «Miŋ waa waama maŋ na hɔlma-na ji ta mi ta, na suɔ-ku.
19 Mi saa ce Itieŋo maacemma-i baa bombolma. Da ku ce kuniɛ mi ji ta mi hiel nyinyɔlma. *Yuifubaa-baŋ haa kumaŋ miɛ, Diiloŋo'i suyaaŋ-kuŋ.
20 Mamaŋ gbãa fa na maama-i hiere, mi saa fuo ma diei nɛi: Mi waaŋ-ma baa-na puoŋa-na aa tiraa waŋ-ma baa-na na dumiɛŋa-na.
21 Mi muyaa mi natiɛŋa Yuifubaa-ba-na baa *niɛraamba-i hiere wuɔ ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i a gbãa cu Diiloŋo huoŋ-nu, aa hũu Itieŋo-i Yesu maama-i.
22 Dumandɛ-i, *Diiloŋ-Yalle ciɛ mi ta mi kã Yerusalɛmu; mi saa suɔ mamaŋ ciyaaŋ-miŋ terieŋgu-na.
23 Miŋ suyaa mamaŋ, da mi kã terieŋgu terieŋgu, Diiloŋ-Yalle gbuya-miɛ wuɔ ba kaa huol mi yaaŋ-na aa dii-mi kaso.
24 Da mi fiɛ ku, mɛi wulaa wɛima sĩ. Kumaŋ gbãaŋ, miŋ biyaa mi gboluoŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, mi ce-ma ma cemma-i. Diiloŋ uŋ ciɛ baa nelbiliemba-i cemma maŋ, aa Itieŋ wuɔ mi wuɔra waŋ-ma, mi donya ku yaa-i.
25 «Mi curaa na terni-na hiere a waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa miɛ na siɛ tiraa da mi yufelle.
26 Ku'i ciɛ mi ta mi kuola-mɛi baa-na nyuŋgo-i-na miɛ nuɔni maŋ da ŋ hũu mi nelma-i nanna, mɛi yuŋ-maama sĩ.
27 Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, mi waaŋ-ku baa-na hiere, mi saa fuo ma diei nɛi.
28 Bilaaŋ na fɛrɛ fafamma, aa na bi bel Diiloŋ-Yalleŋ hãa-na bamaŋ. Taa na ne Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma. Diiloŋo pãa fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo yaa duɔ gbãa da-ba.
29 Mi suyaa miɛ da mi bir mi huoŋgu-i, nelbabalaamba ka jo ji suur na hɔlma-na a guɔla-nɛi. Ba sa ce hujarre ŋaa maamunaamba.
30 Namaa fɛrɛ-i na hɔlma-na, banamba ka sire baa coima-i a tãal Diiloŋ-dũŋ-baamba cu ba huoŋ-nu.

31 Terieŋgu faŋgu-na, suyaaŋ na fɛrɛŋ belma, aa na baa yaŋ ma karaanu-nɛi wuɔ mi ciɛ
bieŋa siɛi baa-na ta mi dii nelma-i na tũnni-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, kuniɛ mi ji ta mi
kaal baa-ma yɛrɛ.
32 «Fiɛfiɛ-i-na, mi diyaa-na Diiloŋo naŋ-na aa tiraa dii-na u hujarreŋ-nelma naŋ-na. U
yaa gbãa ce na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na aa hã-na ciiluŋgu maŋ jĩɛna ta ku cie u
baamba-i.
33 Miŋ waa baa-na, mi saa ji nenu moloŋ warbelle dede, mi saa bi nenu moloŋ
nyarkpãtãaŋgu dede.
34 Niɛŋ mi nammu-i, mi ciɛ maacemma-i baa mu yaa-i a yiɛra baa i yuŋ-maama-i muɔ
baa mi nabaamba-i hiere; namaa fɛrɛ-i na suyaa-ma.
35 Mi taa mi ce da mi pigãaŋ-na wuɔ na saaya na siɛya na napuɔŋa-i dumɛi a gbãa da
na da kãyã sũntaamba-i aa yaŋ Itieŋo-i Yesu nelma ta ma tĩɛnu-nɛi wuɔ: ‹Yudɔdɔlle dii
hãmma-na yaŋ hũuma-na.›»
36 Poln juɔ piiye tĩ, baa dũuna hiere cãrã Diiloŋo-i.
37 Baŋ juɔ ta ba jaal-o aa u duɔ ta, baa naŋ yuŋgu hiere ta ba kaal.
38 Uŋ ciɛra ba siɛ tiraa da u yufelle, ku yaa migãaŋ ce ba ta ba kaal. Baŋ juɔ jaal-o tĩ,
baa saaŋ-yo u ka suur baatoŋo-na.

21

Pol kãmma-i Yerusalɛmu-i-na

1 Iŋ buɔra baa Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i, miɛ yiɛ ta baa baatoŋo-i tiɛ kã Kɔsi.
Ku cuo kaala-i-na, yiɛ sire Kɔsi-i-na a kã Ɔrɔdi. Iŋ siire Ɔrɔdi-i-na, yiɛ kã Patara.
2 Iŋ kãa Patara-i-na, yiɛ da baatoŋo naŋo kã Fenisi; yiɛ suur ufaŋo-na a ta.
3 Iŋ kaa piɛ Sipire-i, yiɛ yaŋ-yo i nanyuɔŋ-nu aa naa bella cor tiɛ kã Tiir, dii Siiri mara
nuɔ. Coŋgorni maŋ waa baatoŋo-na, nii naa saaya ni hiire kusuɔŋ-nu'i.
4 Iŋ hii terieŋgu-i, yiɛ da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba, yiɛ tĩɛna ce yinni niehãi baa-ba.
Bafaŋ baa ta ba piiye baa Pol wuɔ u baa kã *Yerusalɛmu-i-na. *Diiloŋ-Yalle'i naa diyaa
nelma famma-i ba nunni-na.
5 Iŋ juɔ'a i ta yiiŋgu maŋ nuɔ-i, baa hel hiere baa ba caamba-i baa ba bisãlmba-i a
saaŋ-ye kã baa-ye dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Iŋ kaa hi nuoraaŋgu nuŋgu-i, yiɛ dũuna cãrã
Diiloŋo-i
6 aa sire jaal i-naa. Iŋ jaalaa i-naa, miɛ yiɛ suur baatoŋo-na aa bafaŋ baa gũunu ta ba
kũŋ.
7 Iŋ siire terieŋgu-na, yiɛ kã Pitolemayisi. Iŋ hiiriiye Pitolemayisi-i-na, molo saa ji tiraa
suur baatoŋ-na. Iŋ hiiriiye, yiɛ kã ka jaal tobimba maŋ dii terieŋgu-na aa tĩɛna ce yiiŋgu
diei baa-ba.
8 Ku cuo kaala-i-na, yiɛ sire cor kã Sesare. Iŋ hii, yiɛ har Filipu terieŋ-nu. Filipu faŋo
waa Diilonelwaraŋo. Ba naŋ hielaa nuɔmba niehãi maŋ Yerusalɛmu-i-na wuɔ ba ta ba
kãyã Yesu *pɔpuɔrbiemba-i, u waa ba hɔlma-na.*
9 U biemba waa ba naa. Ba saa naa hi soŋ yogo. Ba waa *Diilopɔpuɔrbiemba hiere.
10 Yiiŋgu naŋgu-na, *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ hel *Yude-i-na jo, ba taa ba bĩ-yo
Agabusi.
11 Uŋ juɔ ji da-ye, wuɔ biɛ Pol kpaŋkpaaŋgu-i a vaa fuɔ fɛrɛŋ gbeini-i baa u nammu-i aa
cira: «Diiloŋ-Yalle ciɛra wuɔ kpaŋkpaaŋ daaku tieŋ duɔ kã Yerusalɛmu-i-na, *Yuifubaa-ba
ka bel-o vaa-yo dumandɛ yaa nuɔ-i a hã *niɛraamba-i baa-yo.»
12 Uŋ piiye dumaaŋo-na, miɛ fɛrɛ-i yiɛ gbuu cãrã Pol baa terieŋgu faŋgu taamba-i wuɔ
u baa kã Yerusalɛmu-i-na.
13 Wuɔ bir gbɛ̃-ye wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na kaal da na caar mi holle-i? Da ba ka vaa-mi,
wɛima sĩ. Da ba fiɛ ka ko-mi, wɛima sĩ. Mi hũyãa-ma da mi ku Yerusalɛmu-i-na Itieŋo-i
Yesu maama-na.»

* **21:8** Niɛŋ 6.5.

14 Uŋ yagaraa miɛ nuŋgu-i, i saa ce-ku ku hãi; yiɛ yaŋ-yo aa naa cira: «Ma ce ŋaa Itieŋ
uŋ taaraŋ-mɛi dumaa.»
15 Ku huoŋgu-na, yiɛ tigiiŋ ta tiɛ kã Yerusalɛmu-i-na.
16 Diiloŋ-dũŋ-baamba namba hel Sesare-i-na a cu i huoŋ-nu. Iŋ kaa hi, baa ce i kã ka har
naacolŋo naŋo-na, ba bĩ-yo Minasõ. U taa u hel Sipire. U huɔŋgu cuɔ Yesu hũmelle-na.

Pol kãa Sake dumɛlleŋ

17 Iŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, kuɔ fũnuŋ dɔlnu tobimba maŋ waa terieŋgu-na!
18 Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ kã baa-ye Sake† dumɛlle-na. Yiɛ kã ka da Diiloŋ-dũŋ-
baamba yaataamba-i hiere terieŋgu-na.
19 Pol wuɔ jaal-ba, aa Diiloŋ uŋ kãayã-yuɔ u ce mamaŋ hiere *niɛraamba hɔlma-na,
wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-ba.
20 Uŋ juɔ piiye tĩ, baa gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa naa cira: «Pol, ne, *Yuifubaa-ba maŋ cuu Yesu
huoŋ-nu aa yagar nyaar *Moisi *ãnjĩnamma-na ba ciinu cor.
21 Ba nuɔ ŋ maama-i. Ba gbĩɛ-ba wuɔ naŋ wuɔra ŋ piiye baa Yuifubaa-ba maŋ dii
juɔma-na wuɔ ba nanna Moisi ãnjĩnamma-i. Wuɔ naŋ ciɛra ba baa tiraa ba ta ba *jã
ba bisãlmba-i aa ba nanna ba bĩncuɔŋ-maama-i.
22 Dɛ-i-na, nuharuŋgu si dii-mɛi, ba ka suɔ wuɔ ŋ juɔ. Terieŋgu faŋgu-na, i ka ce-ma niɛ?»
23 Aa naa cira: «Ne, mamaŋ dii cemma, nuɔmba naa dii bande-i-na, ba pãa nuŋgu baa
Diiloŋo-i,
24 ne-ba na ka migãaŋ na yunniŋ-maama-i aa ŋ yiɛra baa nimaŋ dii pãmma hiere ba
yunni-na aa ba cir ba yunni-i. Da ŋ ce mafamma-i, nuɔmba ka ne da naŋ fɛrɛ-i ŋ wuɔ
Moisi ãnjĩnamma hũmelle-i. Ba ka suɔ terieŋgu faŋgu-na wuɔ baŋ waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-
na hiere coima.
25 Aa niɛraamba maŋ cuu Yesu huoŋ-nu, iŋ yiɛraaya mamaŋ‡, i nyɛgãaŋ-ma hã-ba, wuɔ
ba yaŋ cufĩɛŋ-kũɔma wuoma-i, baa bĩmbaamba maŋ ba saa cãa ba nonni-i, baa tãmma
famma fɛrɛ-i aa ba hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na.»
26 Baŋ piiye dumaaŋo-na, ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ gbonu baa balaŋ daaba-i ka doŋ
tuɔ migãaŋ u yuŋ-maama-i. Baŋ hilaa migãmmaŋ-terieŋgu-na, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na
ka tũnu *Diilojigãntaamba-i kuŋ saaya ku bãl yiiŋgu maŋ nuɔ-i aa ba ko ba niikonni-i.

Ba bilaa Pol Diilodubuɔ-i-na

27 Polbaa-ba yunniŋ-maama migãama naa saaya ma ce yinni niehãi. Yiŋ daaniŋ juɔ ta
ni kã bãlma-i, *Yuifubaa-ba naŋ baa da Pol *Diilodubuɔ-i-na, baa gbo nuɔmba-i yuɔ ba
bel-o. Yuifubaa-ba famba taa ba hel *Asi.
28 Ba siire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, kuraaŋ-kuŋ! Naacolŋo maŋ
wuɔraayaŋ u bĩɛna i yerre-i terni-na hiere u yaa daayo. U wuɔra u piiye wuɔ Isirahɛl-
baaŋ miɛ i saa fa, nuɔŋ miɛ sĩ. Aa tiraa cira *Moisi *ãnjĩnamma saa fa baa Diilodubuɔ-i
hiere. U yaa tiraa sire biɛ *niɛraamba jo ji suur baa-ba Diilodubuɔ-i-na a guɔla-yuɔ hã-
ye.»
29 Kumaŋ ciɛ ba ta ba piiye wuɔ u juɔ baa niɛraamba Diilodubuɔ-i-na, ba daa-yo baa
Efɛsiyiɛŋo naŋo nelleŋ-huɔŋga-na, ba da niɛ sĩ u juɔ baa-yo Diilodubuɔ-i-na. Efɛsiyiɛŋo
faŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Turofimu.
30 Ijieŋ daani sire gbuo nelle-i hiere. Nuɔmba hel terni-na hiere jo ji yu Pol-na a bel-o
hiel-o Diilodubuɔ-i-na§ aa pãŋ bĩŋ dũnfenni-i.
31 Baŋ hielaa-yo, baa ta ba taara ba ko-yo. Yalle kã ka hi *Oromɛ ba sorosi ba
yuntieŋo-i, wuɔ *Yerusalɛmu huolaa.

---

† **21:18** Sake yaa waa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋ-nu Yerusalɛmu-i-na. Niɛŋ Gal. 1.19. ‡ **21:25** Niɛŋ 15.1-29. § **21:30** Ba saa hiel-o *Diilodubuɔ-i-na koi koi, ba kãa baa-yo niɛraaŋ-gõŋgũɔŋgu'i nuɔ-i.

32 Sorosi ba yuntieŋo pãŋ sire ne sorosibaa-ba namba baa u nayuntaamba namba, ba
ta ta ba gbar ba kã. Nuɔmbaŋ juɔ'a ba ne da sorosibaa-ba jo dii, baa yaŋ Pol muoma-i aa
naa yiɛra ta ba ne.
33 Baŋ juɔ ji hi, sorosi ba yuntieŋo bel Pol aa ce ba vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hãi. Baŋ
vaa-yo, wuɔ yuu u sĩnni-i aa naa yuu uŋ ciɛ kumaŋ.
34 Ŋga, nuɔmbaŋ yuu dumaaŋo-na, ba piiye ba da-ba-deŋ hiere; a ce sorosi ba yuntieŋo
saa ji suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ naa wuɔ cira ba kã baa-yo sorosi ba cĩiŋ-nu.
35-36 Baa biɛ-yo ta. Nuɔmba-i hiere baa cu ba huoŋ-nu ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Kuɔŋ-yoŋ!
Kuɔŋ-yoŋ!» Baŋ kaa ta ba nyugũŋ baa-yo munyugũmmu-na da ba suur baa-yo, baa ta
ba nii-yuɔ. Sorosibaa baa naa baa tũu-yo ta ba suur baa-yo.

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Yerusalɛmutaamba-i

37 Baŋ suur baa Pol sorosi ba cĩiŋgu-na, wuɔ yuu sorosi ba yuntieŋo-i girɛkimma-na
wuɔ: «Mi gbãa piiye baa-ni wɛi?»
Sorosi ba yuntieŋo cira: «Naŋ daa girɛkimma-i hie ta ŋ nu-ma?
38 Esipiyiɛŋo maŋ siire pu aa nuɔmba neifieŋa hãi cu u huoŋ-nu hĩɛŋgu-na, mɛi na'a sĩ
u yaa nuɔŋo-i.»
39 Pol wuɔ cira: «Muɔŋo-i, *Yuifuyiɛŋ muɔ, mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; mi hel
nebuɔ-na; nelgbãŋgbãlãŋ muɔ sĩ. Jande mi cãrã-niɛ, yaŋ mi piiye cɛllɛ baa nuɔmba-i.»
40 Sorosi ba yuntieŋo hã-yo hũmelle-i. Pol wuɔ yiɛra munyugũmmu-na aa naa ce u
naŋga-i wuɔ nuɔmba budii. Baa bi budii. Wuɔ biɛ nelma-i ebiremma-na wuɔ:

22

1 «Mi mɔlbaa namaa, baa mi tobaa namaa, yaaŋ mi waŋ nelma yaaŋga-i baa-na.»
2 Polŋ duɔŋ tuɔ piiye ebiremma-na, baa gbuu budii da tententeŋ ŋaa molo si dii. Wuɔ
cira:
3 «Muɔŋo-i *Yuifuyiɛŋ muɔ. Mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; ŋga mi vãa bande yaa
nuɔ-i. Mi waa baa Gamaliɛl. U yaa hãalãayã-miɛ bĩncuɔŋ-hũmelle-i hiere. Mi Diiloŋ-
kũŋgu waa kpelle ŋaa kũŋ yeŋ kpelle namaa na wulaa dumaa nyuŋgo-i-na.
4 Bamaŋ naa suur Itieŋo hũmelle-na, mi taa mi ko-ba. Mi ciɛ ba bel caamba namba
baa bɛmba namba dii-ba kaso.
5 Da na'a mi tãal-na, na yuu *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i baa nelle bĩncuɔmba-i, ba
ka waŋ-ma baa-na.»

(Pɔpuɔr. 9.1-19; 16.12-18)

«Ba nyɛgãaŋ sɛbɛbaa hã-mi wuɔ mi ka hã i nelleŋ-tobimba maŋ dii Damasi-i-na, wuɔ ba
hã-mi hũmelle-i mi bel bamaŋ cuu Yesu huoŋ-nu terieŋgu-na jo baa-ba *Yerusalɛmu-i-na
bande-i-na ji huol ba yammu-i.
6 Mi taa ku yaa-i. Miŋ kaa ta mi piɛ Damasi-i, bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ. Mi juɔ'a mi
suɔ da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-mi huɔŋga.
7 Mi pãŋ cii. Miŋ cii dumaaŋo-na, mi nu molo piiye baa-mi wuɔ: ‹Sol, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ
ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?›
8 «Mi yuu miɛ: ‹Hai moloŋo-i piiyeŋ?›
Kutieŋo gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Muɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu, muɔmɛi piiyeŋ. Ŋ ce karaaŋgu-i baa
muɔmɛi.›
9 Bamaŋ waa baa-mi, ba daa cecerma-i, ŋga moloŋ daa uŋ waaŋ mamaŋ ba saa nu-ma.
10 Uŋ piiye dumaaŋo-na, mi yuu miɛ: ‹Mɛi Tie, mi saaya mi ce niɛ?›
U gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Diiloŋ uŋ taaraŋ ŋ ce mamaŋ, sire ŋ kã Damasi-i-na ba ka pigãaŋ-ni
baa-ma.›
11 Cecerŋ daama pãŋ yir muɔ gbula. Baa bel mi naŋ-na kã baa-mi Damasi-i-na.
12 «A ne da naacolŋo naŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi. U taa u
wuɔ *ãnjĩnamma-i fafamma. *Yuifubaa-ba maŋ waa hiere Damasi-i-na, ba taa ba bĩ
u yefafalle.

13 Wuɔ jo ji da-mi. Wuɔ piɛ mi caaŋ-nu aa naa cira: ‹Sol, puur ŋ yufieŋa-i!› Mi yufieŋa
bi pãŋ puur terduɔŋgu faŋgu-na mi ta mi da.
14 Wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: ‹I bĩncuɔmbaŋ siire cu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i, u hielaa-ni duɔ
pigãaŋ-ni u huɔŋga-i aa duɔ ce ŋ da ŋ da Nelviiŋo-i baa ŋ yufelle, aa tiraa ce u piiye baa-ni
baa fuɔ fɛrɛŋ nuŋgu.
15 U taara niŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, ŋ wuɔra ŋ waŋ-ma baa nuɔmba-i hiere.
16 Baa sɛrɛ, sire ŋ ce ba *batiseŋ-ni aa ŋ gbuuse-yuɔ u hur ŋ ãmbabalma-i hiere niɛ.›
17 «Miŋ juɔ bir kã Yerusalɛmu-i-na, yiiŋgu naŋgu-na, mi kã *Diilodubuɔ-i-na ka ta mi
cãrã Diiloŋo-i. Itieŋ wuɔ carra-miɛ.
18 Miɛ mi ne da-yo. U gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Pol, da ŋ fiɛ waŋ wuɔ niɛ mi maama-na,
Yerusalɛmutaamba siɛ hũu-ma. Sire ŋ hel ba nelle-na donduo, baa tĩɛna!›
19 «Miɛ cira miɛ: ‹Itie, ba suyaa wuɔ bamaŋ cuu ŋ huoŋ-nu muɔmɛi taa mi wuɔra
*Diilonelhãalãdũnni-na mi bel-ba mi muo-ba aa ta mi dii-ba kaso.
20 Aa mi waa baŋ taa ba ko Etiɛni maŋ taa u waŋ ŋ maama-i. U kuliiŋgu dɔlaanu-miɛ.
Bamaŋ kuɔ-yo, muɔmɛi taa mi niya ba joŋgorbaa-ba-i.›*
21 Miŋ waaŋ mafamma-i, Itieŋo gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Sire ŋ kã, mi taara mi puɔr-ni termaaŋ-nu
*niɛraamba wulaa.›»
22 Nuɔmba naa kar ba tũnni-i ta ba nu Pol tuɔ piiye. Uŋ juɔ cira wuɔ Diiloŋ wuɔ u ka
saaŋ u yaa-i niɛraamba wulaa, baa pãŋ doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Kuɔŋ naacolŋ daayo-i,
baa na yaŋ-yo!»
23 Ba taa ba kakarra aa hiel ba joŋgorbaa-ba-i ta ba naŋ-ba dɔrɔ aa ta ba bi kũɔl hĩɛma-i
ba naŋ dɔrɔ-i-na.
24 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira ba suur baa Pol ba cĩiŋgu-na
ka muo-yo, ku yaa u ka waŋ ninsoŋo-i.
25 Baa suur baa-yo ka vaa-yo aa da ba muo-yo. Wuɔ yuu sorosi ba yuntieŋo maŋ waa u
caaŋgu-na wuɔ: «Hai hãa-na hũmelle-i wuɔ da na bel *Oromɛyiɛŋo maŋ, na gbãa muo-yo
a ne da na saa ce u ãndaaŋgu-i yogo?»
26 Uŋ piiye dumaaŋo-na, yuntieŋ daayo kã ka gbɛ̃ ba yuntieŋo maŋ naa cira ba muo-yo
wuɔ: «Yuntie, i taa i yii diɛ cãl dɛ! Naacolŋ daayo-i Oromɛyiɛŋo.»
27 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ sire jo ji yuu Pol wuɔ: «Nuɔŋo-i Oromɛyiɛŋ nuɔ wɛi?»
Pol wuɔ cira: «Ũu.»
28 Sorosi ba yuntieŋo cira: «Muɔmi hielaa gbeibuɔ da mi gbãa da Oromɛsĩnni-i.»
Pol wuɔ cira: «Muɔ fuɔ, mi huɔŋ baa-ni.»
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, bamaŋ naa saaya ba muo-yo, baa pãŋ forra u caaŋgu-na.
Sorosi ba yuntieŋ uŋ ciɛ ba vaa-yo, kor maa pãŋ ta ma da-yo.

Ba juɔ baa Pol Yuifu ba nellentaamba wulaa

30 Ku cuo kaala-i-na, sorosi ba yuntieŋo ce ba bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa
*nellentaamba-i duɔ ji suɔ baŋ cãl Pol mamaŋ nuɔ-i jebi. Baŋ juɔ, wuɔ ce ba fir Pol jo
baa-yo ba wulaa.

23

1 Pol wuɔ tuɔ ne *nellentaamba-i da kelkelkel, aa naa cira: «Tobiŋ namaa, mi suyaa
miɛ ji hi baa nyuŋgo, mi wuɔyaa Diiloŋ-hũmelle-i baa huɔŋga diei; terieŋgu faŋgu-na, mi
sa cãl mi fɛrɛ baa wɛima.»
2 *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi; wuɔ gbɛ̃ bamaŋ waa Pol
caaŋgu-na wuɔ: «Muyaaŋ u nuŋgu-i na hã-yo!»
3 Pol wuɔ cira: «Ŋ ciɛra ba muo muɔmɛi wɛi? Diiloŋo ka bi muo nuɔŋo-i. Huhurmantieŋ
nuɔni maŋ daani-i; ma sĩ ŋ juɔ da ŋ ji ce ãndaaŋgu-i a saanu baa *ãnjĩnamma yaa kɛ? Ma
ce niɛ ŋ bir ciɛl-ma jĩna aa cira ba muo-mi?»

---

* **22:20** Niɛŋ 7.58; 8.1.

4 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ tuora Diilojigãntaamba yuntieŋo yaa wɛi?»
5 Pol wuɔ cira: «Aoo! Tobiŋ namaa, mi saa naa suɔ wuɔ u yaa-i Diilojigãntaamba yuntieŋo-i, mi cãlãa. Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: ‹*Baa piiye babalaa ŋ hã nellentieŋo-i.*›*»
6 Pol wuɔ suyaa wuɔ nellentaamba namba waa *Sadusĩɛbaa aa banamba *Farisĩɛbaa, wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, muɔŋo-i Farisĩɛyiɛŋ muɔ, mi bĩncuɔmba-i Farisĩɛbaa. Da na da na ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hĩŋ taaluŋgu-i kuomba siremma-na, ku'i juɔ baa mafamma-i.»
7 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Sadusĩɛbaa-ba-i baa Farisĩɛbaa-ba sire ta ba fanu ba-naa u nelma-na, a ji ce calnu sɔmma hãi.
8 Kumaŋ ciɛ ku ce ijieni-i, Sadusĩɛbaa-ba ciɛra bafamba saa hũu-ma wuɔ kuomba ka sire, ba saa bi hũu-ma wuɔ *dɔrpɔpuɔrbiemba dii baa Diiloŋo-i, ba saa bi tiraa hũu-ma wuɔ jĩnabaa-ba dii. Farisĩɛbaa ba'a bafamba hũyãa-ma wuɔ daani-i hiere nii dii; ku'i juɔ baa ijieni-i.
9 *Ãnjĩnamma pigãataamba namba waa ba hɔlma-na, ba waa Farisĩɛbaa; bafamba sire muo jãŋ wuɔ bafamba saa da Polŋ cãlãa kusuɔŋ-nu, kɛrɛ jĩna'i ka carra-yuɔ dii; da ma'i sĩ dɔrpɔpuɔrbiloŋo.
10 Kuɔ sire bel vaa. Korma doŋ ta ma da sorosi ba yuntieŋo-i wuɔ sĩ ba ka hɔnu Pol. Wuɔ ce sorosibaa-ba jo ji hiel-o ba hɔlma-na a kã baa-yo ba cĩiŋgu-na.
11 Ku isuɔŋgu-na, Itieŋ wuɔ carra Pol a waŋ baa-yo wuɔ: «Vaa ŋ fɛrɛ! Niŋ waaŋ mi maama-i dumaa *Yerusalɛmu-i-na bande-i-na, da ŋ kã, ŋ waŋ-ma dumɛi *Ɔrɔmu-i-na.»

Yuifubaa-ba saa-ma da ba ko Pol

12 Ku cuo kaala-i-na, *Yuifubaa-ba sire nunu ba-naa cucuuyuŋgu-na da ba ko Pol, aa naa waasa wuɔ da ba saa ko-yo, juuru sa wuo, hũmma sa nyɔŋ.
13 Bamaŋ naa ciɛ mafamma-i baa curaa nuɔmba komuɔŋa hãi-i.
14 Baa sire kã ka ne *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nelle bĩncuɔmba-i a waŋ baa-ba wuɔ: «I daa i-naa, aa i waasaaŋ wuɔ diɛ saa ko Pol, molo sa dii bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na.
15 Fiɛfiɛ-i-na, namaa da na siɛ baa *nellentaamba-i, na kã sorosi ba yuntieŋo wulaa, wuɔ u ce ba jo baa-yo na ji migãaŋ ce u ãndaaŋgu-i fafamma. Da ba ta ba jo baa-yo, miɛ i ka gbãŋ kpelle ko-yo hũmelle-na.»
16 Pol hãsĩŋo naŋo waa nu-ma. Wuɔ kã ka tũnu Pol baa-ma dii sorosi ba cĩiŋgu-na.
17 Pol wuɔ bĩ sorosi ba yuntieŋo naŋo-i a ji waŋ baa-yo wuɔ: «Kã baa naacombiloŋ daayo-i na yuntieŋo wulaa, nelma dii u duɔ waŋ-ma baa-yo.»
18 Sorosiyiɛŋ wuɔ kã baa naacombiloŋo-i ba yuntieŋo wulaa ka cira: «Pol yaa bĩɛ-mi hã-mi naacombiloŋ daayo-i wuɔ mi jo baa-yo ŋ wulaa, kɛrɛ ŋ pɔpuɔruŋgu dii u wulaa.»
19 Ba yuntieŋ wuɔ bel naacombiloŋo naŋ-na ba kã ba deŋ ka yuu-yo wuɔ: «Ku faa wɛi?»
20 Naacombiloŋ wuɔ cira: «Ku faa. Kuu dii ŋaa Yuifubaa-ba saa-ma wuɔ ba ka jo ji waŋ baa-ni ŋ kã baa Pol bisĩnuɔ-i-na ba ka migãaŋ ce u ãndaaŋgu-i.
21 Da ba jo, ŋ baa hũu-ma. Bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ baa komma-i ba curaa nuɔmba komuɔŋa hãi-i. Ba waasaaŋ wuɔ da ba saa ko-yo, molo sa dii bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na. Bafamba tigiiŋ tĩ, ba cie nuɔnɛi.»
22 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira: «Mi nuɔ, ŋga ma diei dii: Baa yaŋ molo suɔ wuɔ ŋ tũɔnu-miɛ.» Aa naa ce u bir kũŋ.

Ba saaŋ Pol hã fãamaaŋo-i baa-yo

23 Naacombiloŋ uŋ taa, sorosi ba yuntieŋo bĩ bamaŋ cuu ufaŋo-i ba hãi, a ji gbɛ̃-ba wuɔ: «Hielaaŋ sorosibaa nuɔsũɔ na tigiiŋ-ba, baa sũŋgbartaamba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo, a naara puɔlnintaamba nuɔsũɔ. Diɛ wuo isuɔniiwuoni-i tĩ, na ka kã Sesare.
24 Niɛŋ sũnaamba namba na ji kã baa Pol. Mi taara u hi fãamaaŋo terieŋgu-i u yuŋgu baa jaŋ-yo.» Fãamaaŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Felisi.

---

* **23:5** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 22.27

25 Aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã-ba wuɔ ba ka hã-yo. U nyɛgãaŋ wuɔ:
26 «Fãamaa, mi pãa-ni jaaluŋgu.
Muɔ Kulodi-Lisiyasi, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-ni.
27 Baŋ kãa baa naacolŋo maŋ, *Yuifubaa-ba naa bel-o ta ba taara ba ko-yo. Miŋ juɔ suɔ miɛ *Oromɛyiɛŋo, mi kã baa sorosibaa-ba-i ka hũu-yo ba wulaa
28 kã baa-yo ba *nellentaamba wulaa da mi ka suɔ baŋ cãl-oŋ mamaŋ nuɔ-i jebi.
29 Mi kãa ku yaa nuɔ-i, ka da ba cãl-o ba hũmelleŋ-kũŋ-nu. U saa ce mamaŋ hii ba bel-o dii-yo kaso aa ji da baa a ko-yo.
30 Dumandɛ-i-na, mi nuɔ ba'a ba jɔguɔŋ-yo baa komma, ku'i ciɛ mi saaŋ-yo hã-ni. Mi waaŋ-ma baa-ba miɛ da kuɔ wɛima dii, ba kã naŋ wulaa.
I ka waa.»
31 Sorosibaa baa bi biɛ Pol isuɔŋgu faŋgu-na a kã ka hi Ãntipatirisi.
32 Ku cuo kaala-i-na, bamaŋ waa baa ba gbeini-i, baa gũunu aa naa yaŋ bamaŋ waa baa sũnaamba yaa cor baa Pol.
33 Baŋ kaa hi Sesare-i, baa dii sɛbɛ-i fãamaaŋo naŋ-na baa Pol hiere.
34 Fãamaaŋ wuɔ kalaŋ sɛbɛ-i aa naa yuu Pol uŋ hel yasĩnni maŋ nuɔ-i. Pol wuɔ cira u hel Silisi mara nuɔ.
35 Fãamaaŋ wuɔ cira: «Bamaŋ cãlãaŋ-niŋ da ba jo, nelma maŋ dii yuuma-i, mi ka yuu-ni baa-ma.» Aa naa ce ba kã baa-yo ka jĩna-yuɔ *Erɔdi cĩiŋ-nu.

24

Fãamaaŋo tĩɛnaana Pol ãndaaŋgu-na

1 Baŋ juɔ baa Pol ji hã fãamaaŋo-i, yinni naa cor, diiluŋ-yiiŋgu-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i Ananiyasi wuɔ sire baa nelle bĩncuɔmba namba-i a jo baa ãndaaŋgu-i fãamaaŋo wulaa. Baa naa bi jo baa naacolŋo naŋo u duɔ ji piiye cu ba huoŋ-nu. Ba bĩ naacolŋo-i Tɛrtulusi.
2 Baŋ juɔ, fãamaaŋ wuɔ ce ba bĩ Pol jo. Uŋ juɔ, Tɛrtulusi wuɔ doŋ tuɔ piiye wuɔ: «Yuntie, iŋ yeŋ fiisaaŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i nuɔnɛi juɔ baa-ku. Ŋ migãaŋ wɛima bɔi hã-ye.
3 I siɛ gbuu gbãa jaal-ni.
4 Mi sa taara mi bella-niɛ jĩna ku'i ciɛ mi ta mi cãrã-niɛ miɛ ŋ ce jande aa ŋ kar ŋ tũŋgu-i i piiye cɛllɛ yoŋ baa-ni.
5 Naacolŋ daayo-i nɛliɛŋo sĩ; i daa u wuɔra u gbo *Yuifubaa-ba-i baa ba-naa terni-na hiere. Nasarɛtitaaŋ Diiloŋ-hũmelle yuntieŋo naŋo'i.
6 U taa u yii duɔ bi bĩɛna *Diilodubuɔ-i hã-ye, ku'i ciɛ i bel-o. [Ii naa cira i ce ãndaaŋgu-i miɛ cemma,
7 Lisiyasi* yaŋ aa kã ka hũu-yo i wulaa fɔ̃ŋgũɔ
8 aa cira mamaŋ da ma waa i jo naŋ wulaa.] Miŋ waaŋ mamaŋ, da kuɔ coima, u yaa-i ŋ yuu-yo.»
9 Yuifubaa baa cira ma yaaŋga yaa-i, kɛrɛ ma ciɛ dumɛi.
10 Fãamaaŋ wuɔ hã Pol baa ãndaaŋgu-i. Pol wuɔ cira: «Yuntie, mi suyaa miɛ nyuŋgo saa jĩna-niɛ ãndacelle-na miɛ jãmalã-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi holle sa tie baa wɛima.
11 Mi kãa *Yerusalɛmu-i-na da mi ka jaal Diiloŋo. Miŋ kãa, ku saa cor yinni cĩncieluo ni hãi yogo. Da ŋ'a mi tãal-ni yuu-ba ŋ ne.
12 Aa ŋ yuu-ba da kuɔ ba daa mi ciɛ ãndapirre baa moloŋo Diilodubuɔ-i-na, sisɔ *Diilonelhãalãdũnni-na, da ma'i bi sĩ yaŋga naŋga, ba waŋ-ma. Da kuɔ ba bi daa mi wuɔra mi gbo nuɔmba-i, ba bi tiraa ba waŋ mafamma-i.
13 «Baŋ waaŋ mamaŋ hiere daama-i ãŋgbãŋgbãlãmma.
14 Mi gbãa waŋ mamaŋ baa-ni, ma yaa daama: Hũmelle maŋ bafamba ciɛra di saa fa, muɔ mi suurii di yaa nuɔ-i ta mi cãa i bĩncuɔmbaŋ siire cu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i.

* **24:7** Sorosi ba yuntieŋo maŋ bilaa Pol ba bĩ u yaa dumaaŋo-na. Niɛŋ 23.26.

Mamaŋ nyɛgãaŋ *ãnjĩnamma-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na, mi hũyãa-ma wuɔ ninsoŋo.
15 Mi hũyãa-ma miɛ nelfafaamba maŋ kuu baa nelbabalaamba-i hiere, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka sire-bɛi. Bafamba fɛrɛ maŋ daaba-i ba bi hũyãa-ma mɛi temma-i.
16 Terieŋgu faŋgu-na, ku'i ciɛ mi ta mi gbãŋ kpelle, mi baa cãl Diiloŋo-i, mi baa bi cãl moloŋo.
17 «Miŋ hilaa Yerusalɛmu-i-na ku bãaŋgu cuɔ. Miŋ kaa wuɔra, mi da gbeiŋa cɛllɛ bel mi naŋ-na da mi ji kãyã mi nelleŋ-baamba-i aa bi da hã Diiloŋo-i.
18 Da ŋ da ba daa-mi Diilodubuɔ-i-na, kuu dii ŋaa mii naa kã baa ma yaa-i: Mi kãa ka migãaŋ mi yuŋ-maama. Nuɔmba bɔi saa waa baa-mi! Ijieni saa bi waa!
19 Da ku waa wɛima, Yuifubaa-ba maŋ hilaaŋ *Asi-i-na, ba yaa waa. Kuɔ mii naa cãl, ba yaa naa saaya ba waa nyuŋgo-i-na a pigãaŋ-ni miŋ cãlãa terieŋgu maŋ nuɔ-i.
20 Baŋ kãa baa-mi *nellentaamba wulaa, ba kaa da cãlmuɔ hayo-i haa-miɛ?
21 Iŋ kãa, aa mi sire yiɛra waŋ nelma maŋ miɛ: ‹Mi suyaa miɛ da ŋ da ba ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hĩŋ taaluŋgu-i kuomba siremma-na ku'i juɔ baa mafamma-i›, ba ka ta ba nii-miɛ ma yaa nuɔ-i, ni ma'i sĩ, ba nuɔ wuɔ mi guɔlaaya bige-i?»
22 Fãamaaŋo-i ba taa ba bĩ-yo Felisi, wuɔ suyaa Yesu hũmelle-i konnu-diɛ. Polŋ juɔ piiye tĩ, u saa kar ãndaaŋgu-i yiiŋgu faŋgu-na, wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Lisiyasi duɔ ji jo, mamaŋ da ma waa, mi ka tũnu-nɛi baa-ma.»
23 Aa naa waŋ baa sorosi ba yuntieŋo naŋo-i wuɔ u dii Pol kaso jĩna. Duɔ dii-yo, u yaŋ u waa u fɛrɛŋ nuɔ u jẽnaamba ta ba gbã ba kã ba ne-yo aa ta ba ce u pɔpuɔrni-i.
24 Ku saa da yinni, wuɔ jo baa u ciɛŋo-i aa naa puɔr ba ka bĩ Pol wuɔ u ji piiye Yesu-Kirsa hũmelleŋ-kũŋgu-i pigãaŋ-ba. U ciɛŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Durusil, u waa Yuifuyiɛŋo.
25 Pol wuɔ jo ji tuɔ piiye baa-ba nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ ce Diiloŋo huɔŋga-i dumaa, baa niŋ saaya ŋ bel ŋ fɛrɛ dumaa, baa Diiloŋ uŋ kaa yuu-ye dumaa. Uŋ piiyeŋ, Felisi hol diɛ doŋ ta di tie, wuɔ cira: «Yiɛra dumaa nyuŋgo-i-na; da mi ji da mi fɛrɛ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, mi ka tiraa ce ba bĩ-ni ŋ jo.»
26 U taa u bi ne wuɔ sĩ Pol ka hã-yo gbeiŋa. A ce dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ puɔr ba ta ba bĩ-yo kpẽkpẽ ba hã-yo.
27 U ciɛ dumɛi suu! Naacolŋo naŋo ji jo ji hor-o fãamaansĩnni-na. A ne da bieŋa hãi naa cor tĩ. Naacolŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Pɔrkusi-Fɛtusi. Felisiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaaŋo-na, wuɔ yaŋ Pol dii kaso-i-na u saa hiel-o.

25

Fɛtusi tĩɛnaana Pol ãndaaŋgu-na

1 Fɛtusiŋ juɔ ji hor Felisi-i, wuɔ ce yinni siɛi aa naa sire kã *Yerusalɛmu-i-na.
2 Uŋ kãa, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle yuntaamba sire kã baa Pol maama-i u wulaa ka ta ba waana.
3 Aa naa cira wuɔ u ce jande aa u jo baa-yo Yerusalɛmu-i-na ba ji ce u ãndaaŋgu-i. A ne da ba taa ba taara u jomma-na ba ko-yo hũmelle-na.
4 Fɛtusi wuɔ waŋ baa-ba wuɔ Pol siɛ gbãa jo, uu dii kaso. Aa cira fuɔ fɛrɛ-i u saa jo duɔ ji vaaya Yerusalɛmu-i-na;
5 da kuɔ Pol cãlãa, duɔ u ta, ba hiel nuɔmba ba gbonu, da ba ka hi Sesare-i ba ka ce u ãndaaŋgu-i.
6 Fɛtusiŋ ciɛ yinni maŋ Yerusalɛmu-i-na aa bir kã Sesare-i-na, ni saa cor yinni cĩncieluo-i. Uŋ kãa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, wuɔ kã gẽŋgɛrterieŋgu-na aa naa ce ba jo baa Pol.
7 Baŋ juɔ baa-yo, *Yuifubaa-ba maŋ hilaa Yerusalɛmu-i-na kã, baa sire cĩilã-yuɔ hiere ta ba gbu ba kar coikãŋkarɛiŋa ba haa-yuɔ.

8 Pol wuɔ cira: «Mi saa cãl manamma Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na, mi saa bi cãl
manamma *Diilodubuɔ-i-na, mi saa bi tiraa cãl *Oromɛ ba *jãmatigi-i, na hiire-miɛ
hama-i nuɔ-i?»
9 Fɛtusiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaaŋo-na, wuɔ yuu Pol wuɔ: «Ŋ taara mi kã
baa ãndaaŋ daaku-i ka ce-ku Yerusalɛmu wɛi?»
10 Pol wuɔ cira: «Mɛi ãndaaŋguŋ hii fãamaaŋ ba terieŋgu-i ku kar kusuɔŋ-nu'i, ku siɛ
gbãa bir kã terieŋgu naŋ-nu. Naŋ fɛrɛ-i ŋ suyaa kerre wuɔ mi saa cãl Yuifubaa-ba-i.
11 Da kuɔ mi cãlãa ninsoŋo, aa miŋ ciɛ mamaŋ ma hii ba ko-mi, mi siɛ cĩina kuliiŋgu-i.
Ŋga baŋ haa mamaŋ miɛ, da kuɔ mi saa ce-ma, molo siɛ gbãa hã-ba baa-mi. Kuŋ hii
terieŋgu maŋ daaku-i, yaaŋ ãndaaŋgu-i na hã Oromɛ ba jãmatigi-i baa-ku.»
12 Fɛtusi wuɔ piiye baa u caantaamba-i aa naa waŋ baa Pol wuɔ: «Niŋ'a i yaŋ
ãndaaŋgu-i hã jãmatigi-i, ŋ ka kã u wulaa.»

Fɛtusibaa-ba saa Pol ãndaaŋgu maama

13 A ne da nellentieŋo naŋo waa ba taa ba bĩ-yo Agirpa*. Agirpa tũɔ naŋo waa, ba taa
ba bĩ-yo Berenisi. Fɛtusiŋ ciɛ Pol ãndaaŋgu-i, ku saa da yinni, Agirpa-i baa u tũɔ-i baa jo
Sesare-i-na wuɔ ba ji jaal Fɛtusi-i.
14 Baŋ juɔ ji ta ba da yinni dumaaŋo-na, yiiŋgu naŋgu-na, Fɛtusi wuɔ biɛ Pol kũŋgu-i tuɔ
piiye baa-ba wuɔ: «Mi juɔ ji da Felisi bilaa naacolŋo naŋo-i jĩna dii kaso-i-na.
15 Miŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Yuifu ba
bĩncuɔmba jo mi wulaa wuɔ mi ko-yo, mi baa yaŋ-yo.
16 Mi gbẽ-ba miɛ *Oromɛbaa miɛ diɛ bel moloŋo-i aa i saa ce u ãndaaŋgu-i i siɛ gbãa
ko-yo.
17 Ba sire jo baa-mi. Iŋ juɔ mi saa sɛrɛ; ku cuo kaala-i-na, mi ce ba jo baa-yo i diɛ ji ce u
ãndaaŋgu-i.
18 Mɛi na'a sĩ u ciɛ kuubabalaaŋgu naŋ temma-i, a ji da ma'i sĩ.
19 Ba fanu ba-naa ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋ-nu, baa naacolŋo naŋ kũŋ-nu. Naacolŋo
faŋo-i wuɔ ba bĩ-yo Yesu. U kuu, Pol fuɔ wuɔ u kuu aa sire.
20 Mɛi ne nel daama cu mi huɔŋga-i; mi saa suɔ miŋ ka ce kumaŋ. Mi naa mi yuu Pol
da kuɔ u taara ãndaaŋ daaku kã Yerusalɛmu.
21 Pol wuɔ fuɔ ãndaaŋgu sa kã terieŋgu, kɛrɛ kuŋ hii terieŋgu maŋ nuɔ-i, i yaŋ-ku i hã
*jãmatigi-i baa-ku. Mi naa mi ce ba bir dii-yo jĩna miɛ da mi da yiiŋgu, mi saaŋ-yo hã
jãmatigi-i baa-yo.»
22 Agirpa wuɔ cira: «Naacolŋ daayo-i mɛi taara mi da-yo baa mi yufelle u piiye mi nu.»
Fɛtusi wuɔ cira: «Wɛima sĩ, bisĩnuɔ ŋ ka da-yo.»
23 Ku cuo kaala-i-na, baa saaŋ Agirpa-i baa niimarni u jo ji suur gẽŋgɛrdũŋgu-na baa u
tũɔ-i baa sorosi ba yuntaamba-i a naara nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba maŋ waa nelle-na. Baŋ juɔ,
Fɛtusi wuɔ ce ba jo baa Pol.
24 Baŋ juɔ baa-yo, Fɛtusi wuɔ cira: «Nellentieŋo-i baa namaa namaŋ dii bande-i-na
hiere, na daa naacolŋ daayo-i kɛ? Miŋ kãa Yerusalɛmu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba sire
jo mi wulaa, aa tiraa nyaanu-miɛ jo bande-i-na, wuɔ naacolŋ daa u saa baa kuliiŋgu.
25 Muɔ da mi ne, mi siɛ da uŋ ciɛ kumaŋ aa ba'a ba ko-yo. Ŋga uŋ ciɛra i yaŋ ãndaaŋgu-i
hã jãmatigi-i baa-ku, mi ka saaŋ-yo hã-yo baa-yo.
26 Mi saa da nelma jebi u kũŋgu-na da mi nyɛgẽŋ saaŋ hã jãmatigi-i, ku'i ciɛ na da mi
ciɛ ba jo baa-yo nyuŋgo-i-na i diɛ ji yuu-yo Agirpa naŋ fɛrɛ-i ŋ yufelle-na, ku niɛ sĩ mi ka
gbãa da manamma nyɛgẽŋ.
27 Mɛi niɛ da, da na bel moloŋo-i da na saaŋ-yo terieŋgu naŋ-nu, uŋ ciɛ kumaŋ na bel-o,
na saaya na nyɛgẽŋ-ku hã terieŋgu faŋgu taamba-i bafamba bi suɔ.»

---

* **25:13** Ba gbẽ Erɔdi-Agirpa maŋ hãalĩŋ-wuoŋo yaa-i. Niɛŋ *Erɔdi sĩnni-na dii ãnfirnumma-na.

26

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Agirpa-i

1 Agirpa wuɔ cira: «Pol, ãndaaŋgu-i dii nuɔnɛi wulaa-i; piiye mamaŋ dii naŋ wulaa.»
Pol wuɔ fara u naŋga-i aa naa cira:
2 «Nellentie, *Yuifubaa-baŋ haa mamaŋ miɛ hiere, niŋ hãa-mi hũmelle-i mi da mi waŋ
maŋ bilaa dumaa tũnu-niɛ nyuŋgo-i-na, ku dɔlaanu-miɛ cor.
3 Na niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, molo siɛ gbãa pigãaŋ-ni Yuifu ba bĩncuɔŋ-maama-i, aa
ŋ suɔ baŋ fanuŋ ba-naa nelma maŋ nuɔ-i hiere. Terieŋgu faŋgu-na, jande, fɛ̃ ŋ huɔŋga-i
aa ŋ nu mi nelma-i.
4 «Ma miŋ siire ce kumaŋ *Yerusalɛmu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba suyaa-ku.
5 Nyuŋgo saa jĩna-yiɛ baa i-naa. Ba suyaa wuɔ *Farisĩɛyiɛŋ muɔ, aa tiraa suɔ wuɔ i
Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu kuolaaya yaŋ Yuifubaa-ba namba-i. Da ŋ yuu-ba, da ba'a ba ka
waŋ ninsoŋo-i baa-ni, ba ka waŋ-ma baa-ni.
6 Aa da ŋ da ba ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ
baa i tobaa-ba-i, miŋ hĩŋ ku taaluŋgu-i, ku'i juɔ baa mafamma-i.
7 *Isirahɛl-baamba-i hiere ba kũŋgu-na ba hĩŋ ku taaluŋgu-i, ku'i ciɛ ba ta ba cãrã
Diiloŋo-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i.
«Nellentie, muɔ miŋ bi hĩŋ taaluduɔŋgu faŋgu-i, Yuifubaa-ba gãŋ baa-mi ma yaa nuɔ-i.
8 Namaa niɛ-ma niɛ, Yuifubaa namaaŋo-i, aa cira Diiloŋo siɛ gbãa sire kuomba-i?
9 Mɛi fɛrɛ maŋ daami-i, mii naa da niɛ sĩ mi saaya mi gbãŋ kpelle a hiel Nasarɛtitaaŋ
Yesu yerre-i nuɔmba nunni-na.
10 Mi taa mi ce ma yaa-i Yerusalɛmu-i-na. Bamaŋ naa cu Yesu huoŋ-nu, *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba naa hã-mi hũmelle-i mi bel ba fɔ̃ŋgũɔ dii-ba kaso, aa da ba'a
ba ko-ba, mi sa yagar.
11 Mi taa mi wuɔra *Diilonelhãalãdũnni-na hiere mi ce-ba gbomma. Mi taa mi taara
mi kpakpaa-ba hiel-ba Yesu hũmelle-na. Mi huɔŋgaŋ ŋa naa gbuu du baa-ba dumaaŋo-
na, da mi ce mi hel nyaa ba huoŋ-nu nilɛiŋa naŋa-na.»

(Pɔpuɔr. 9.1-19; 22.5-16)

12 «Miŋ waa ta mi ce karaaŋgu faŋgu-i, yiiŋgu naŋgu-na, Diilojigãntaamba yuntaamba
ji hã-mi hũmelle-i mi ta mi kã Damasi.
13 Mi waa baa nuɔmba namba. Nellentie, muɔmɛi tũɔ-niŋ, bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i,
miɛ mi ne da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-ye huɔŋga. Cecerŋ daama taa
ma carra ma yaŋ bãaŋgu-i.
14 Yiɛ pãŋ cii hiere, mɛi nu molo piiye baa-mi ebiremma-na wuɔ: ‹Sol, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ
ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi? Ŋ saa suɔ wuɔ ŋ ce gbãŋgbãŋ wɛi?›
15 «Miɛ yuu miɛ: ‹Hai moloŋo-i piiyeŋ?›
«Kutieŋo gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Muɔ Yesu, muɔmɛi piiyeŋ, ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmɛi.
16 Sire ŋ yiɛra. Mi caraaya-niɛ da mi ce-ni mi cãarãŋ nuɔ, aa niŋ daa mamaŋ daama-i
nyuŋgo-i-na, ŋ ce ma watieŋ nuɔ baa miŋ ka ta mi pigãaŋ-ni mamaŋ hiere.
17 Mi ka puɔr-ni ŋ nelleŋ-baamba wulaa baa *niɛraamba bi wulaa. Mi ka waa baa-ni,
molo siɛ gbãa ce-ni bĩŋkũŋgu.
18 Kã ŋ ka hiel-ba kukulma-na ŋ dii-ba cecerma-na. Kã ŋ ka hũu-ba *Sitãni wulaa ŋ hã
Diiloŋo-i baa-ba. Da ba hũu mi maama-i, ba ãmbabalma ka hur aa ba nuŋgu ka waa baa
Diiloŋ-baamba-i.›
19 «Nellentie, Itieŋ uŋ caraaya-miɛ a waŋ mamaŋ baa-mi mi siɛ gbãa yagar-ma.
20 Mi duɔŋ Damasi yaa nuɔ-i igɛ̃na ta mi waŋ u maama-i, aa hel terieŋgu-na kã
*Yerusalɛmu. Miŋ siire Yerusalɛmu-i-na, mi wuɔra gbuo *Yude nilɛiŋa-i hiere ka cor baa
niɛraamba-i. Mi taa mi piiye baa-ba miɛ: ‹Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i aa na suur Diiloŋ-
hũmelle-na. Yaaŋ na ciluɔ tuɔ fa ku yaa pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i ninsoŋo.›

21 Da ŋ da *Yuifubaa-ba bilaa-mi *Diilodubuɔ-i-na ta ba taara ba ko-mi, ku yuŋgu yaa
kufaŋgu-i.
22 Ŋga Diiloŋo saa hũu-ma. Ji hi baa nyuŋgo, muɔmɛi daami ta mi waŋ u maama-i
baa nuɔmba-i hiere, mi sa bɔ moloŋo baa-ma. *Diilopɔpuɔrbiembaŋ siire waŋ mamaŋ
a naara *Moisi-i, mi tir ma yaa-i; mi saa haa manamma mɛi.
23 Ba waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋ uŋ ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka mulĩɛŋ. Aa duɔ ku, u
yaa ka sire igẽna kuomba hɔlma-na. Duɔ sire, u ka pigãaŋ i baamba-i koŋkor-hũmelle-i
baa niɛraamba-i hiere.›»
24 Polŋ juɔ piiye hi terieŋ daaku-i, Fɛtusi wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: «Pol, nuɔ ŋ siɛ
waa dii ŋ fɛrɛ nuɔ! Sɛbɛ siire ŋ yuŋgu-i!»
25 Pol wuɔ cira: «Fɛtusi, mi saa piel. Miŋ waŋ-maŋ dumaa ma ciɛ dumɛi.
26 Maŋ ciɛ terieŋgu maŋ nuɔ-i, ku saa fuo. Agirpa suyaa-ma hiere, ku'i ciɛ mi da holle
yiɛra u yaaŋga-na ta mi waŋ-ma.»
27 Aa naa cira: «Nellentie, Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ, ŋ hũyãa-ma wɛi? Mi
suyaa miɛ ŋ hũyãa-ma.»
28 Agirpa wuɔ cira: «Pol, ŋ taara ŋ ce-mi Kirsa wuoŋ muɔ hoi dumandɛ-i-na wɛi?»
29 Pol wuɔ cira: «Da ku fiɛ waa fiɛfiɛ sĩ, wɛima sĩ. Aa naŋ diei sĩ, miŋ piiyeŋ baa namaa
namaŋ hiere nyuŋgo-i-na, mi cãrã Diiloŋo-i miɛ u ce-na mɛi temma-i; ŋga mamaŋ daa-mi
daama-i u baa yaŋ ma yaa da-na.»
30 Polŋ juɔ piiye tĩ, Agirpa-i baa Fɛtusi-i a naara Berenisi-i baa bamaŋ waa hiere, baa
sire ta ba hel.
31 Umaŋ duɔ puur duɔ piiye, wuɔ: «Mɛi saa suɔ kumaŋ ciɛ ba bel naacolŋ daayo-i aa
migãaŋ ta ba taara ba ko-yo.»
32 Agirpa wuɔ tuɔ piiye baa Fɛtusi-i wuɔ: «Kuɔ u saa naa cira na yaŋ ãndaaŋgu-i hã
*jãmatigi-i baa-ku, dumandɛ-i-na nii naa nanna-yuɔ.»

27

Ba kãa baa Pol jãmatigi wulaa

1 I tammaŋ juɔ hel yiiŋgu-na diɛ kã *Itali-i-na, baa cira i ta baa baatoŋo, aa naa dii
Pol sorosi ba yuntieŋo naŋo naŋ-na a naara kasobiemba namba. Ba taa ba bĩ sorosi ba
yuntieŋo faŋo-i Yulusi. U waa *jãmatigi sorosibaa-ba yaa nuɔ-i.
2 Iŋ taa baa baatoŋo maŋ, uu naa hel Adarmiti jo aa bir tuɔ kã *Asi-i-na. Naacolŋo naŋo
waa baa-ye, ba taa ba bĩ-yo Aritarke; u taa u hel Tesalonike, dii Maseduɔni mara nuɔ.
3 Iŋ taa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ kã ka hi Sidõ. Yulusi taa u ce baa Pol u
cor. Iŋ hii Sidõ-i, wuɔ hã-yo hũmelle-i u suur nelleŋ-huɔŋga-na ka taara u yufieŋ-niini-i u
jẽnaamba wulaa bir jo.
4 Iŋ siire Sidõ-i-na diɛ cor, fafal muɔ ta mu jãrã-yiɛ. Yiɛ naa yiɛ cĩil ka bella Sipire
kɔtuɔŋgu-i tiɛ kã,
5 kã ka cor Silisi-i aa sire ka cor Pãnfili-i kã ka hi Mira, dii Lisi mara nuɔ.
6 Iŋ hii Mira-i, sorosi ba yuntieŋ wuɔ da baatoŋo naŋo hilaa Alɛsãndiri tuɔ kã Itali-i-na,
wuɔ ce i hel suur u yaa nuɔ-i.
7 Iŋ biyaa hũmelle-i, i saa gbãa tiɛ gbar fafamma; i ciɛ sũlma-i dumɛi diɛ ka hi Kinide-i.
Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, i daa yinni hũmelle-na. Iŋ juɔ ne da fafalmu sa hũu-ma, yiɛ karnu
hel Salmone, a cĩil Kirɛti kɔtuɔŋgu naŋgu-na.
8 Iŋ fiɛ kã terieŋgu-na, i ciɛ sũlma-i dumɛi aa diɛ hi baatoŋ ba munyiɛrammu maŋ baŋ
bĩŋ-muŋ «Munyiɛrafafammu-i»; dii Lase caaŋgu-na.
9 I bãaŋgu cuɔ hũmelle-na cor, a ce *Yuifu ba sũŋgu maŋ baŋ dii-kuŋ dĩkara-huɔŋgu-na,
ku ji cor. Kuɔ migãaŋ ta ku balaŋ-yiɛ baatoŋo gbarma-na ku kã. Polŋ daa-ku dumaaŋo-na,
wuɔ gboya bamaŋ waa baatoŋo-na wuɔ:

10 «Mi jɛ̃naaŋ namaa, diɛ suuye i yufieŋa-i aa cor, i siɛ ka hi. Baatoŋo siɛ hi, coŋgorni siɛ
hi! Aa miɛ fɛrɛ-i diɛ saa gbãŋ, i ka ti̧ɛ-maŋ.»
11 Baatoŋo yuntieŋo-i baa u tieŋo-i baa yagar Pol nuŋgu-i. Sorosi ba yuntieŋ wuɔ bi cu
ba huoŋ-nu.
12 Iŋ ŋa naa yiɛra munyiɛrammu maŋ nuɔ-i, mu saa fa waaŋ-huɔŋgu-i. Munyiɛrammu
nammu bi waa Feniki-i-na dii Kirɛti bãsuuruŋgu-na. Iŋ waa baa bamaŋ, ba fɔ̃ŋgũɔ baa
cira i gbãŋ kpelle a hi terieŋgu faŋgu-i, kɛrɛ ba taara ba ka ti̧ɛna kusuɔŋ-nu'i aa waaŋgu
cor.
13 Fafalmu maŋ taa mu jo huɔŋgu faŋgu-na, mu saa waa baa fɔ̃ŋgũɔ dumaa. Muɔ hilaa
cicaaryaŋga ta mu kã dɔryaŋga. Baa da niɛ si̧ ma ka dɔl-ba. Baa ce yiɛ sire bella Kirɛti
kɔtuɔŋgu-i tiɛ kã.

14 I saa maa, fafalmu naŋ teŋ muɔ sire i dɔryaŋga-na a jo ji suuye-yiɛ; ba bi̧ fafalmu
fammu-i «Erakilõ».
15 Baatoŋ wuɔ tuɔ kã kɔtuɔŋgu; i saa gbãa diɛ yiɛra-yuɔ, yiɛ naa yiɛ yaŋ muɔ ta mu kã
baa-ye mu muŋkãmmu.
16 Yiɛ kã ka cor terieŋgu naŋgu kɔtuɔŋgu-na aa yaŋ-ku i nadieŋ-na. Ba bi̧ terieŋgu-i Koda.
Kuɔ ci̧nnu-yiɛ cɛllɛ fafalmu-na. Beŋo naŋo waa baa-ye tuɔ kãyã-yiɛ. Iŋ ci̧ɛnu dumaaŋo-na,
yiɛ gbãŋ baa ufaŋo-i haa-yo baatoŋo-na.
17 Iŋ haa-yo, maacenciraamba maŋ dii baatoŋo-na, baa ce iyiemba a pɛ̃rã baatoŋo-i
wuɔ u baa ji bi̧ɛna. Yiɛ kãalã yiɛ si̧ fafalmu ka kã baa baatoŋo-i Libi jãmalã yaŋga u ka
nyugũŋ hi̧ɛmugãaŋgu-na yiɛra i wulaa; a ce dumaaŋo-na, yiɛ hiire baatoŋo kompaŋga-i
aa naa yaŋ i fɛrɛ hã fafalmu ta mu kã baa-ye mu muŋkãmmu.

18 Ku cuo kaala-i-na, fafalmu yagar ce hũmma ta ma sagalla-yiɛ bɔ̃mbɔ̃ŋ ma naara. Yiɛ
naa yiɛ parra coŋgorni-i nanna hũmma-na.
19 Yiiŋgu faŋgu curoŋo-na, bamaŋ ciɛŋ maacemma-i baatoŋo-na, baa biɛ baatoŋ-
bĩmbi̧nni-i baa ba fɛrɛŋ nammu a nanna-niɛ.

20 I ciɛ yinni bɔi molo sa da bãaŋgu yufelle baa mɔɛŋa-i hiere. Fafal muɔ bi ti̧ɛ mu
temma-i kunaŋgu sa parra-muɔ. I saa tiraa tiɛ hi̧ŋ taaluŋgu i fɛrɛŋ nuɔ.
21 I daa yinni i saa wuo kuuwuoŋgu. Pol wuɔ sire yiɛra i hɔlma-na aa cira: «Mi jɛ̃naaŋ
namaa, kuɔ naa naa nu mi nuŋgu-i aa i ti̧ɛna dii Kirɛti-i-na, mamaŋ juɔ ta ma da-ye
daama-i a ji ce i tiɛ nanna coŋgorni-i, maa naa saa da-ye.
22 Mamaŋ dii fiɛfiɛ-i-na, fi̧ɛŋ na hɔmmu-i, molo siɛ ku, baatoŋo yaa ka ti̧ɛ-maŋ yoŋ.
23 Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i ta mi cãa-yo, u puɔraa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i mi
wulaa isuɔŋgu-na u ji waŋ baa-mi
24 wuɔ mi baa kãalã, kɛrɛ da ku fiɛ ce niɛ niɛ, mi ka hi jãmatigi-i u ce mi ãndaaŋgu-i. A
ce dumaaŋo-na, bamaŋ dii baa-mi hiere u ka bi kor-ba, u siɛ yaŋ ba ku.
25 Terieŋgu faŋgu-na, fi̧ɛŋ na hɔmmu-i, mi haa mi naŋga-i Diiloŋo-na. Uŋ waaŋ-ma
dumaa u ka bi ce-ma dumɛi.
26 Mi suyaa miɛ fafalmu ka kã baa-ye ka nanna bomborma nammaŋ.»

27 Fafalmu bi̧ɛŋ baa-ye da suu hũmma-na a ce yinni ci̧ncieluo ni siɛi. Ci̧ncieluo ni naa
yiiŋgu isuɔŋgu-na, isuɔholleŋ juɔ ta di hi, bamaŋ ciɛŋ maacemma-i baatoŋo-na, baa suɔ
wuɔ i piɛ bomborma namma.
28 Baa fi hũmma pupurma-i a da ma yuu mɛtiribaa komorre baa ci̧ncieluo niehãi. Yiɛ
cor. Iŋ kaa maa cɛllɛ, ba tiraa fi-ma, a da ma yuu mɛtiribaa komorre baa niisiɛi.
29 Baa ta ba kãalã wuɔ si̧ baatoŋo ka kã ka jũŋ tãmpi̧ɛŋa hũmma-na. Baa ful baatoŋo
fagammu naa huoŋ-yaŋga-na aa ti̧ɛna ta ba niya cuo kaalma-i.
30 Ku huoŋgu-na, baa ji ta ba taara ba hel gbar. Baa hiire beŋo maŋ waa baa-ye baatoŋo-
na aa gbɛ̃-ye dumaa wuɔ ba taara ba hiire gbu baatoŋo fagammu nammu yaaŋga-na a
bella-yuɔ u baa ji bibirre.

31 Pol wuɔ gbɛ̃ sorosibaa-ba-i baa ba yuntieŋo-i wuɔ: «Da ŋ da na yaaŋ balaŋ daaba hel,
na ka tĩɛ-maŋ.»
32 Baa naa hiel beŋo-i aa vaa-yo baa iyiemba namba bella-yuɔ. Polŋ juɔ piiye
dumaaŋo-na, sorosibaa baa kar iyieŋ daaba-i aa naa yaŋ beŋo ta.
33 Iŋ tĩɛnaana tiɛ cie cuo kaalma-i, Pol wuɔ cira: «I ciɛ yinni cĩncieluo baa ni naa yaa
dɛi hɔculle-na, aa molo saa dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na.
34 Jande, wuyaaŋ! Ku yaa fɔ̃ŋgũɔ ka da-nɛi na hel-mɛi. Baa na tie holle, i ka hi hĩnni
hiere unaŋ yuŋgu siɛ jaŋ-yo.»
35 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *buruo naŋo waa, wuɔ biɛ-yo aa jaal Diiloŋo-i ba yaaŋga-na
hiere aa bũl-oŋ a doŋ tuɔ wuo.
36 Sirɛiŋa suɔ da-ba hiere baa kã ba ta ba wuo.
37 Miɛ maŋ waa baatoŋo-na, i waa nuɔŋ miɛ nuɔsũɔ komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo nuɔŋ
miɛ niediei.
38 Baatoŋ daa wuɔ tũyãa dĩmma yaa bɔi. Baŋ juɔ wuo tĩ, baa huɔl-ma kũnna hũmma-
na a parra coŋgorni-i aa baatoŋo duɔ ce fiɛfiɛ.
39 Cuoŋ juɔ kaal, maacenciraaŋ baa fara da terieŋgu naŋgu-i ba saa suɔ-ku, aa da
hũmma wuyaa terieŋgu faŋgu yiɛŋgu naŋgu-i. Baa cira ba ka gbãŋ kpelle hi terieŋgu
faŋgu-i.
40 Baa fir baatoŋo-i aa yaŋ fagammu-i dii hũmma-na, aa naa bi fir yilemmu iyiemba-i.
Baŋ ciɛ mafamma-i, baa vaa baatoŋo kompaŋga-i yaaŋga-na fafalmu da mu kã baa-ye
terieŋ daaku-na.
41 Iŋ taa ka hi hɔlma namma-i, hĩɛmugãaŋ kuɔ yiɛra baatoŋo-i u saa gbãa duɔ cor. U
yaaŋga suurii hiere hĩɛmugãaŋgu-na. Hũŋ maa ta ma jo ma naŋ u tuole-i ma kara-diɛ.
42 Sorosibaa-baŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa cira ba ko kasobiemba maŋ waa baa-ye
hiere wuɔ sĩ da ba sɔ hel ba ka gbar.
43 Ba yuntieŋ wuɔ cie-ba. U saa tuɔ taara ba ko Pol ku'i ciɛ wuɔ cie-ba aa naa cira:
«Bamaŋ suyaaŋ sɔmma, ba ta yaaŋga ba ta ba sɔ ba kã bomborma-na,
44 banamba ka nyugũŋ baatoŋ-yilanni-na cu ba huoŋ-nu.» Ba ciɛ dumɛi a gbãa huɔl
hiere; molo saa tĩɛ-maŋ.

28

Polbaa-ba huɔlaa kã Malti

1 Iŋ namalãayã huɔl hũmma-na tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, yiɛ yuu, baa cira terieŋgu faŋgu-i
ba bĩ-ku Malti.*
2 A ne da diilo taa u dãa, waaŋgu'i daaku. Terieŋgu faŋgu taamba silaa ce baa-ye, a dii
dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma aa bĩ-ye i ka tiɛ yiraaŋ.
3 Pol wuɔ kaal daamiɛŋa naŋa duɔ dii dãamu-na, a ne da gbeina waa galla-yɛi, Pol saa
da-yo. Dãamuŋ wurii bel-o, wuɔ doŋ Pol naŋga-i a pãŋ nyaar.
4 Terieŋgu faŋgu taambaŋ daa mafamma-i, ba tĩiŋgu naŋgu waa ba taa ba bĩ-ku
«Ninsontieŋo», baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daayo siɛ waa dii nelfɛfɛiŋo, u
ka waa nelkoroŋo. Na saa da, uŋ fiɛ kor hũmma-na, Ninsontieŋo saa yaŋ-yo.»
5 Pol wuɔ misĩrrã jĩɛŋo-i dii-yo dii dãamu-na aa yiɛra tuɔ ne; bĩŋkũŋgu saa ce-yo.
6 Ba taa ba ne wuɔ sĩ u ka pãŋ nyurã terduɔŋgu faŋgu-na, sisɔ u ka pãŋ ku. Baa niya,
niya, ba saa ji da bĩŋkũŋgu ciɛ. Baa bir yaŋ aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u siɛ waa dii
gbãŋgbãŋ.»
7 Iŋ waa terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba fãamaaŋo dumɛlle saa naa maa baa-ku. Ba taa ba bĩ-yo
Pubilusi. Wuɔ gbuu bel-e ŋaa u jɛ̃naaŋ miɛ aa ce i ce yinni siɛi baa-yo u dumɛlle-na.

* **28:1** Hũmma-i diyaa Malti-i huɔŋga.

8 U to wuɔ waa galla; wuɔ sa waa hĩnni, tɔgɔtɔgɔniŋo'i waa-yuɔ aa u kũɔma tiraa huol
da pãmpãmpãŋ. Pol wuɔ suur ka haa u nammu-i yuɔ aa cãrã Diiloŋo-i hã-yo; wuɔ pãŋ
sire.
9 Polŋ siire bĩncɔiŋo-i, jaamba maŋ waa nelle-na, baa jo u ji sire-bɛi.
10 Uŋ siire jaamba-i dumaaŋo-na, baa migãaŋ bel-e fafamma naara. Iŋ juɔ'a i ta,
bĩmbĩnni maŋ maama-i waa-yiɛ hiere, baa hã-ye baa-ni wuɔ i bel i naŋ-na tiɛ kã.

Polbaa-ba curaa Ɔrɔmu

11 I ciɛ caamba siɛi Malti-i-na aa suɔ diɛ cor. Iŋ'a i ta, yiɛ suur baatoŋo naŋo-na, ba bĩ-yo
«Diyɔsikuur» ku yuŋgu yaa wuɔ pĩɛbaa.† Baatoŋo faŋ wuɔ hilaa Alɛsãndiri a jo ji yiɛra cie
waaŋ-huɔŋgu cor.
12 Iŋ taa dumaaŋo-na, yiɛ kã ka hi Sirakuse; yiɛ ce yinni siɛi kusuɔŋgu-na aa cor.
13 Iŋ curaa, yiɛ bella koŋkondaaŋgu-i kã ka hi Erejo.
Ku cuo kaala-i-na, fafalmu naŋ muɔ sire i huoŋ-yaŋga-na ta mu tisĩŋ-ye; a ce dumaaŋo-
na, yiɛ ce yinni hãi yoŋ aa hi Pusɔli-i.
14 Iŋ hii nelle fande-i, yiɛ da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba. Baa cira i tĩɛna ce yinni niehãi
baa-ba. Yiɛ tĩɛna ce yinni fanni-i aa suɔ cor tiɛ kã *Ɔrɔmu-i-na.
15 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Ɔrɔmu-i-na baŋ juɔ nu wuɔ i jo dii, baa sire jãrã jo nelle
nande-na, ba bĩ-de «Ducɔnni siɛi». Banaŋ baa cor jo Apiyusi saŋga-na da ba ji jãrã-yiɛ.
Polŋ juɔ'a u ne da-ba, wuɔ jaal Diiloŋo-i aa naa migãaŋ dii sirɛiŋa u fɛrɛŋ nuɔ.
16 Iŋ kaa hi Ɔrɔmu-i, ba saa dii Pol kaso-i-na baa kasobiemba namba-i; baa ce u kã ka
biɛ dũŋgu u deŋ, aa jĩna sorosiyiɛ tuɔ niya-yuɔ.

Polŋ ciɛ kumaŋ Ɔrɔmu-i-na

17 Polbaa-baŋ hii *Ɔrɔmu-i, wuɔ ce yinni hãi, siɛliŋ-yiiŋgu-i, wuɔ bĩ *Yuifu ba
bĩncuɔmba maŋ waa terieŋgu-na ba jo u wulaa. Baŋ juɔ, wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa,
naŋ daa mi bĩɛ-na dɛ-i, ku saa balaŋ. Mi saa cãl miɛ nelleŋ-baamba-i, mi saa bi guɔla
manamma i bĩncuɔŋ-hũmelle-na, ŋga ba bilaa-mi *Yerusalɛmu-i-na a hã *Oromɛbaa-ba-i
baa-mi.
18 Oromɛbaa-ba yuu-mi, mi biɛ piiye. Ba ne da mafamma saa hi mi kuliiŋgu. Ba'a ba
nanna-miɛ,
19 ŋga i nelleŋ-baamba yagar wuɔ ma siɛ gbãa ce. Ku yaa nuɔ-i mi naa miɛ ba yaŋ mi
ãndaaŋgu-i hã *Oromɛ ba *jãmatigi ka ce-ku. Na baa ji da niɛ sĩ mi taara da mi dii mi
nelleŋ-baamba yunni-i wɛima-na? Ma'i sĩ.
20 Ku'i ciɛ mi bĩ-na da mi ji waŋ ma yaaŋga-i baa-na. *Isirahɛl-baambaŋ hĩŋ kumaŋ
taaluŋgu-i, ba bilaa muɔŋo-i kufaŋgu maama'i nuɔ-i dumandɛ-i-na.»
21 Bĩncuɔŋ baa cira: «Fẽ ŋ huɔŋga-i; i saa da sɛbɛ hilaa *Yude-i-na jo wuɔ ŋ ciɛ wɛima, i
saa bi da i natobiŋo naŋo juɔ wuɔ ŋ guɔlaaya bĩŋkũŋgu.
22 I suyaa yiɛ niŋ suurii Diiloŋ-hũmelle maŋ nuɔ-i, nuɔmba cĩina-diɛ terni-na hiere, ŋga
miɛ taara naŋ fɛrɛ-i ŋ waŋ di maama baa-ye.»
23 Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa dii yiiŋgu baa ba-naa.
Yiiŋgu faŋguŋ juɔ hi, baa jo maar yidĩɛlãŋgu-i Pol wulaa dii u dumɛlle-na. Pol
wuɔ biɛ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i tuɔ piiye baa-ba, a doŋ cucuuyuŋgu-na ji tuɔ hi
dãnambãaŋgu. Duɔ tuɔ piiye u kã, u ka biɛ *Moisi *ãnjĩnamma-i piiye baa-ba, kuniɛ u
biɛ *Diilopɔpuɔrbiemba maama-i a piiye baa-ba. U taa u ce mafamma-i ba da ba suɔ
wuɔ uŋ waŋ mamaŋ Yesu kũŋgu-na coima sĩ.
24 Banaŋ baa hũu-ma, banamba saa hũu-ma.
25 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ aa naa sire ta ba ta. Pol wuɔ cira: «Ma
dɔlaa *Diiloŋ-Yalle puɔr *Isayi-i i bĩncuɔmba wulaa. Diiloŋ-Yalle gbĩɛ-yo wuɔ:
26 *‹Kã ŋ ka waŋ baa Isirahɛl-baamba-i*

† **28:11** Pĩɛbaa daaba-i, ba taa ba bĩ unaŋo-i Kasitɔr aa bĩ unaŋo-i Polusi. Girɛki ba tĩiŋgu-i waa. Baatoŋ-maacenciraaŋ baa biyaa-ku ku ta ku niya-bɛi.

wuɔ ba nu nelma-i ŋga ba sa suɔ ma yaaŋga-i;
ba ne colcol ŋga ba sa da bĩŋkũŋgu.
27 *Ba nyaayã ba fɛrɛ.*
Ba suuye ba tũnni-i ba sa taara ba nu baa-ni,
aa suuye ba yufieŋa-i ba sa taara ba da baa-ya.
Ba sa taara ba suɔ mi nelma yaaŋga-i aa jo mi ji kor-ba.›‡»
28 Pol wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo birii saaŋ koŋkor-nelma-i hã *niɛraamba baa-ma. Bafamba fuɔ, ba ka nu-ma.» [
29 Polŋ piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa baa gbuu ta ba fanu ba-naa u nelma-na ba kũŋ.]
30 Pol wuɔ biyaa u yerreŋ dũŋgu Ɔrɔmu-i-na. U ciɛ bieŋa hãi dũŋgu faŋgu-na. Nuɔmba taa ba kã u wulaa. U saa tuɔ donya moloŋo u fɛrɛŋ nuɔ.
31 U taa u waŋ Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa nuɔmba-i aa tuɔ kalaŋ-ba baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i. U holle saa ta di tie baa ma cemma-i aa u waa u fɛrɛŋ nuɔ.

‡ **28:27** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Ɔrɔmutaamba-i
Nelmuoyamma

Ɔrɔmutaamba nuɔ Diiloŋ-nelma-i nuɔmba naŋ wulaa aa hũu-ma. Polŋ nuɔ ba maama-i dumaaŋo-na, uŋ juɔ'a u kã, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ tũnu-bɛi wuɔ u ka kã ba terieŋgu-na ka jaal-ba.

Pol firiinu *Neldɔdɔlma-i baa-ba sɛbɛ daayo-na. U nelma-i hiere ma kãa ka jũŋ nelma diei nuɔ; wuɔ *Yuifuyiɛŋ nuɔ o, Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o, da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na yoŋ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ aa u *Yalle ta di kãyã-niɛ ŋ wuɔsaaŋgu-na (sap. 1–8).

U piiye Yuifubaa-ba maŋ cĩinaana Yesu-i ba kũŋgu-i: Wuɔ baŋ cĩinaana Yesu-i, Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa *niɛraamba maŋ hũyãa u maama-i a kor-ba. U ciɛ kufaŋgu-i a pigãaŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba maama dɔlnu-yuɔ, u sa ce ciɛluɔ. A ce dumaaŋo-na u saa bi nanna Yuifubaa-ba-i. Yiiŋgu dii baa yiiŋgu ba ka hũu Yesu maama-i aa Diiloŋo kor-ba (sap. 9–11).

U bi tagaaya pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba-naa nuɔ, baa baŋ bi saaya ba bel banamba-i dumaa tĩɛnamma-na (sap. 12–15). U perieŋ u sɛbɛ-i baa jaalupãlle, aa cira ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-yo u wuɔsaaŋgu-na, aa duɔ hi ba terieŋgu-i ba kãyã-yuɔ u cor baa u hũmelle-i (sap. 15–16).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ. Diiloŋo ciɛ-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ aa bɔ-mi mi deŋ mi ta mi wuɔra mi waŋ u *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.

2 Nelma famma-i Diiloŋ uŋ pãa ma nuŋgu-i ku bãaŋgu cuɔ. Wuɔ ciɛ u *pɔpuɔrbiemba yaa nyɛgɛ̃ŋ-ma u sɛbɛ-i-na.

3 Ma vii u Biɛŋo yaa-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i. A saa baa u nelbilosĩnni-i, u waa jãmatigi *Davidi hãayɛ̃lŋo.

4 Ŋga uŋ kuu aa sire, *Diiloŋ-Yalle pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo kelkel.

5 Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi a ce-mi u pɔpuɔrbiloŋ muɔ u yerre fafaaŋgu maama-na, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba da ba haa ba naŋga yuɔ aa ta ba nu u nuŋgu-i.

6 Diiloŋ uŋ bĩɛ namaa namaŋ a hã Yesu-Kirsa-i, na nuŋgu bi dii nuɔŋ daaba-na.

7 Diiloŋ uŋ dɔlaa namaa namaŋ Ɔrɔmu-i-na hiere aa bĩ-na ce-na u baaŋ namaa, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã namɛi.

I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol taara u ce horre baa Ɔrɔmutaamba-i

8 Mi ka jaal Diiloŋo yaa igɛ̃na na maama-na, Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. Hama-i nuɔ-i? Ku yuŋgu yaa daaku: Nilɛiŋa-na hiere ba waŋ na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.

9 Yinni maŋ joŋ na maama sa karaanu-miɛ mi Diilocãrãlle-na; Diiloŋo yaa mi siɛra. Mi waŋ u Biɛŋo *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i, kuu dii ŋaa mi cãa Diiloŋo-i baa huɔŋga diei yoŋ.

10 Mi bi cãrã-yuɔ bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, wuɔ duɔ siɛ, u yaŋ mi da kã na wulaa.

11 Mi gbu mi taara mi da na yufelle a cal Diiloŋo sãmma-i baa-na ku yaa fɔ̃ŋgũɔ ka danɛi.

12 Mi taara mi cira: Da mi kã i ka da i-naa, i ka gbãa dii sirɛiŋa i-naa nuɔ i Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na.

13 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ wuɔ miŋ duɔŋ ta mi dii yinni-i wuɔ mi kã na terieŋgu-na ku yuu niele, ŋga ji hi baa nyuŋgo, mi saa hi da mi fɛrɛ yogo. Mi taara mi maacemma da belle na hɔlma-na ŋaa maŋ daa belle dumaa yammu nammu-na.

14 Mi saaya mi hi nuɔmba-i hiere baa Neldɔdɔlma-i: bamaŋ yufieŋa-i puurii baa
bamaŋ yufieŋa-i saa puur, ka cor baa bamaŋ suyaaŋ yiɛŋgu-i baa bamaŋ sa suyaaŋ
yiɛŋgu-i hiere.
15 Ku'i ciɛ mi ta mi taara mi ka waŋ-ma baa namaa namaŋ bi dii tĩɛna Ɔrɔmu-i-na.

Fɔ̃ŋgũɔ dii Neldɔdɔlma-na

16 Senserre sa da-mi baa *Neldɔdɔlma wamma-i. Ma yaa Diiloŋo fɔ̃ŋgũɔ-i. U ce ma
yaa-i u kor bamaŋ hũyãa-ma hiere, a doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *niɛraamba-i
hiere.
17 Neldɔdɔl daama pigãaŋ Diiloŋ uŋ kãŋ nuɔmba-i dumaa nelviimba. Viisĩnni da Yesu
yaa nuɔ-i yoŋ; da ŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ ŋaa maŋ nyɛgãaŋ
dumaa u nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, nelviiŋo; u ka kor.»**

Nelbiliemba cãl ba cor

18 Diiloŋo tĩyãa dii dɔrɔ-i-na aa tuɔ pigãaŋ nelbiliemba-i wuɔ u huɔŋga duu baa-ba,
kɛrɛ ba sa kãŋ-yo aa ba sa bi tiraa ce u huɔŋga-i. Ba ce ba maacembabalamma-i ba fĩɛna
ninsoŋo-i.
19 Ŋ siɛ suɔ wuɔ kumaŋ gbãa suɔ Diiloŋ-kũŋgu-na, ku saa fuo-bɛi. Diilo fuɔ fɛrɛ yaa
pigãaŋ-ba baa-ku.
20 U pigãaŋ-ba baa-ku niɛ niɛ? Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede, ŋga diɛ ne uŋ
hielaa miwaaŋo-i dumaa dii ku huɔŋgu-na ji hi baa nyuŋgo, i da u sĩnni-i baa u himma-i
u maacemma-na. A ce dumaaŋo-na nelbiliemba siɛ da ãntãalãmma.
21 Ba suyaa Diiloŋo-i aa yagar ba sa dii u nuŋgu-i ku diima, ba sa jaal-o ku jaaluŋgu. Ba
yunni kuu aa yaŋ-ba, ba ãnjɔguɔma piɛra-bɛi dii-ba kukulma-na.
22 Ba daa niɛ sĩ ba cɛ̃ a ne da ba milãaŋ.
23 Ba birii yaŋ Cagaaŋ-Diiloŋo maŋ sa ji kãaŋ terieŋgu aa sisĩŋ nelbiliemba baa
bĩmbaamba-i ta ba buol. Huriimba-i dii, baabũulãamba bi dii. A ne da tãmmaŋ-
bĩŋkũŋgu sa cɔ.
24 Diiloŋo daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ ba kakarkuoŋ-maacemma-na ba ta ba ce
kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi. Ba tĩyãa ku yaa nuɔ-i ta ba ce sensenda-wɛima-i ba-naa nuɔ.
25 Ba yaaŋ Diiloŋo ninsoŋo-i aa cu coimaŋ huoŋ-nu. Diiloŋ uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ,
ba buol ni yaa-i aa ta ba pã niipãnni ba hã-ni aa bir yaŋ umaŋ hielaa-ni. A ne da u yaa
saaya gbɛliɛma hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ!
26 Diiloŋo daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ ba ta ba ce ba sensenda-wɛima-i. Ba
caamba birii yaŋ bɛmba-i aa ta ba galla baa ba nacaamba.
27 Bɛmba-i maaduɔma, ba yaaŋ caamba-i aa ta ba ku ba-naa maa-na. Ba naaŋ
bĩŋwosĩnniŋ; ba galla baa ba nabɛmba. A ce dumaaŋo-na, baŋ taaraŋ kumaŋ ba da-ku.
28 Baŋ juɔ'a Diiloŋ-maama saa hi-ba, Diiloŋo naa u yaŋ-ba baa ba ãnjɔgɔbabalamma-i
ba ta ba ce kumaŋ saa saaya cemma.
29 Balaaŋgu-i hiere ku gbuɔra ku-naa bɛi. Ba sa fũnuŋ suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ ãnfafamma-i
gbula: cãncaaya'i daayo, hɔbabalaŋga'i daaka, nenemuŋgu'i daaku, nelkolle'i daade,
bɛrru'i daadu, huhurma'i daama, balaaŋgu'i daaku. Ba yaa sikuɔntaamba,
30 yebĩɛnataamba. Ba bigãaŋ Diiloŋo-i, bubɔlaamba, bombolmantaamba, fofort-
aamba, ba hinu kuubabalaaŋgu cemma'i ŋaa bige-i, ba sa nu ba bĩncɔiŋ nuŋgu.
31 Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba sa kã yaduɔŋga, hɔduraamba, ba sa ce hujarre nɛliɛŋ-na.
32 A ne da ba suyaa wuɔ Diiloŋo wulaa, bamaŋ ciɛŋ kumaŋ daaku temma-i, ba saa baa
kuliiŋgu! Ŋga ba suuye ba yufieŋa-i ta ba ce-ku, aa tiraa ta ba dii sũnuŋgu ba hã bamaŋ
ciɛŋ-kuŋ.

---

* **1:17** Abakuke (Habaquq) 2.4

2

Diiloŋ uŋ gɛr dumaa

1 Nuɔni maŋ daaŋ nelma ŋ cãl banamba-i, da ŋ fiɛ waa niɛ niɛ, ŋ siɛ kor. Da ŋ ta ŋ cãl
banamba-i, kuu dii ŋaa ŋ cãl ŋ fɛrɛ. Hama-i nuɔ-i? Naa dii kuuduɔŋgu yaa hiere.
2 I suyaa wuɔ bamaŋ ciɛŋ maacembabalaŋ daama temma-i, Diiloŋ uŋ haa kumaŋ bɛi,
u ninsoŋo.
3 Nuɔ da ŋ ta ŋ cãl banamba-i, aa bi ta ŋ ce ba temma-i, ŋ yuu wuɔ ŋ ka kor Diiloŋo
wulaa wɛi?
4 Sisɔ Diiloŋ uŋ gbuu fũnuŋ fa aa waa hɔhĩnantieŋo, naŋ daa kufaŋgu-i ãnsɔsɔmma
wɛi? Ŋ saa suɔ wuɔ u fafaaŋgu saaya ku ce ŋ bir ŋ ciluɔ-i wɛi?
5 Ŋga niŋ'a ŋ sa nu baa ŋ tũnni-i, aa yagar wuɔ ŋ siɛ bir ŋ ciluɔ-i, naŋ fɛrɛ'i taaraayaŋ
yaahuolbabalaŋo-i ŋ hã ŋ fɛrɛ Diiloŋ uŋ ka pigãaŋ nuɔmba-i u jãyãmma-i yiiŋgu maŋ
nuɔ-i. U suɔ u pã.
6 U ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma sullu-i.
7 Bamaŋ vaa ba fɛrɛ baa ãnfaaŋo-i Diiloŋo duɔ gbɛliɛŋ-ba aa da ba da cicɛ̃lma maŋ sa
tĩɛŋ dede-i, ma ka dɔl-ba.
8 Ŋga bamaŋ puu bubuɔsĩnni baa-yo, bamaŋ cĩinaana ninsoŋo-i aa faya ba fɛrɛ baa
ãmbabalma cemma-i, u ka pigãaŋ-ba u jãyãmma-i.
9 Bamaŋ ciɛŋ ãmbabalma-i, ba ka da yaahuolo-i baa mulĩɛma yar-ba. A doŋ
*Yuifubaa-ba-na ka cor baa *niɛraamba-i hiere.
10-11 A ne da umaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, duɔ fiɛ tuɔ hel hie, Diiloŋo sa ce ciɛluɔ; u ka gbɛliɛŋ
kutieŋo-i aa ce-yo bɔi aa fɛ̃ u huɔŋga-i. A doŋ Yuifubaa-ba-na ka cor baa niɛraamba-i
hiere.
12 Bamaŋ saa suɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i aa ta ba wuɔ ba cãl, Diiloŋo ka caa-ba; ŋga u sa
ka ne ãnjĩnamma aa caa-ba. A ne da bamaŋ suyaa-ma hiere aa suuye ba yufieŋa-i ta ba
wuɔ ba cãl-ma, u ka yuu-ba saa baa ma yaa-i aa caa-ba.
13 Baa na ta na ne wuɔ sĩ bamaŋ nuɔŋ ãnjĩnamma-i yoŋ ba yaa nelviimba-i Diiloŋo
wulaa; ba'i sĩ. Bamaŋ wuɔyaaŋ ma hũmelle-i di kũŋgu-na hiere, ba yaa nelviimba-i.
14 Na saa da, ãnjĩnamma si dii baa niɛraamba-i, ŋga ba suɔ-ma ba karnu ba wuɔ ma
hũmelle-i. Maŋ fiɛ'a maa si dii baa-ba ba nammu-na, maa dii ba hɔmmu-na.
15 Dumaaŋo-na, ba ciluɔ pigãaŋ wuɔ ãnjĩnammaŋ taaraŋ nuɔmba ta ba ce kumaŋ, kuu
dii ba hɔmmu-na. A naara kufaŋgu-i, baŋ suɔ ãnfafamma-i bɔ-ma ãmbabalma-na, ba
hɔmmu sa hũu-ma ba ce manaŋ temma, ku bi pigãaŋ wuɔ ãnjĩnamma dii ba hɔmmu-
na.
16 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, mafamma-i hiere ma ka suɔ. A saanu baa miŋ waŋ *Neldɔdɔlma
maŋ, yiiŋgu faŋgu-na, Diiloŋo ka ce Yesu-Kirsa gɛr nuɔmba yuŋ-maama-i. Mamaŋ fuyaa
hiere, ma ka hel bomborma-na.

Yuifubaa-ba-i baa ãnjĩnamma-i

17 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔ *Yuifuyiɛŋ nuɔ, wuɔ naŋ suɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i, ŋ kaal ŋ fɛrɛ
wuɔ Diiloŋo-i namaa wuoŋo,
18 ŋ suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, aa ãnjĩnamma ciɛ ŋ ta ŋ suɔ kumaŋ faa cemma.
19 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔnɛi diyaaŋ nuɔmba-i hũmelle-na, wuɔ nuɔnɛi puuriiŋ nuɔmba
yufieŋa-i,
20 wuɔ nuɔnɛi pigãaŋ bamaŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu, wuɔ nuɔnɛi kalaaŋ bamaŋ sa suyaaŋ
yiɛŋgu, wuɔ ãnjĩnamma ciɛ naŋ suɔ nelma-i hiere baa ninsoŋo-i hiere.
21 Nuɔni maŋ hãalãayãŋ banamba-i, bige-i ciɛ ŋ sa hãalã ŋ fɛrɛ? Nuɔni maŋ wuɔ
cuoyuŋgu saa fa, bige-i ciɛ naŋ ta ŋ cuo?
22 Nuɔni maŋ wuɔ *fuocesĩnni saa fa, bige-i ciɛ naŋ ta ŋ ce-ni? Nuɔni maŋ sa taaraayaŋ
ŋ da tĩnni-i baa ŋ yufelle, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ biɛ bĩmbĩnni-i tĩnniŋ-dũnni-na?

23 Nuɔni maŋ kaalaaŋ ŋ fɛrɛ wuɔ ãnjĩnamma dii baa-ni, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ cãl ma
wuɔsaaŋgu-i ŋ bĩɛna Diiloŋo yerre-i.
24 Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ: *«Namɛi ciɛ *niɛraamba sa kãŋ Diiloŋo-i.»**
25 Da ŋ ta ŋ wuɔ ãnjĩnamma-i, yuŋgu dii ŋ *jãmma-na. Ŋga da ŋ'a ŋ sa wuɔ
ãnjĩnamma-i, yuŋgu si dii ŋ jãmma-na.
26 Ŋaa umaŋ duɔ saa *jã aa tuɔ wuɔ ãnjĩnamma-i fafamma, ku ce Diiloŋo ka cĩina-yuɔ
wuɔ u saa jã wɛi?
27 Terieŋgu faŋgu-na, nuɔni maŋ jãa aa ãnjĩnamma sɛbɛ waa baa-ni aa ŋ sa wuɔ ma
hũmelle-i, fuɔ maŋ saa jã aa tuɔ wuɔ-de u ka cira ŋ cãlãa cemma.
28 Da ŋ nu wuɔ Yuifuyiɛŋo-i, yufieŋ-nemma sĩ; aa *sĩnjãaŋgu-i pãdorre sĩ.
29 Ŋga da ŋ nu wuɔ Yuifuyiɛŋo-i, ba suɔ-yo u huɔŋ-na. Aa da ŋ bi nu wuɔ sĩnjãaŋgu-i
ba da-ku ŋ huɔŋ-na. *Diiloŋ-Yalleŋ-sĩnjãaŋgu yaa kufaŋgu-i, ãnjĩnammaŋ-sĩnjãaŋgu sĩ.
Yuifuyiɛŋ fuɔ temma-i nuɔmba sa gbɛliɛŋ-yo, ŋga Diiloŋo'i gbɛlaaŋ-yoŋ.

3

1 Terieŋgu faŋgu-na, yuŋ haku-i dii Yuifusĩnni-na? Yuŋgu dii sĩnjãaŋgu-na wɛi?
2 Yuŋgu dii Yuifusĩnni-na bãmbãale. Dĩɛlã-kũŋgu yaa daaku: Diiloŋo diyaa u nelma-i
*Yuifubaa-ba nammu yaa nuɔ-i.
3 Baŋ fiɛ'a ba hiero saa ji yiɛra-mɛi, ku ce Diiloŋo ka bir baa huoŋ-ãndaaŋgu wuɔ ba saa
ji yiɛra-mɛi wɛi?
4 U siɛ bir baa huoŋ-ãndaaŋgu. Nelbilieŋ da ba fiɛ waa huhurmantaamba hiere,
Diiloŋo siɛ gbãa ce huhurmantieŋo dede, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u nelma-na wuɔ:
«Ninsoŋo ka waa baa-ni ŋ nelma-na hiere.
*Umaŋ duɔ cãl-ni, u cãlãa-ni gbãŋgbãŋ.»**
5 Nelbiliemba gbãa bi cira wuɔ diɛ tiɛ ce ãmbabalma-i ku saa balaŋ, kɛrɛ ku faa. Ku faa
yuŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku: Diɛ ne miɛ ãncemma-i baa Diiloŋ-maama-i, i suɔ ku'i nuɔ-i
wuɔ Diiloŋo faa. Wuɔ da kuɔ miɛ ãmbabalma ce i tiɛ da Diiloŋo fafaaŋgu-i, ma bilaa niɛ
u tuɔ gãŋ baa-ye?
6 Diiloŋ duɔ tuɔ gãŋ baa-ye, u ninsoŋo! Kuɔ u saa naa fa, uu naa ce niɛ tuɔ suɔ nuɔmba
pãmma baa ba maacemma sullu-i?
7 Ŋga da kuɔ miŋ kar coima maŋ, ma kaala Diiloŋo sĩnni-i ninsoŋo aa ta ma ce Diiloŋo-i
bɔi, ma da niɛ u dii-mi baa ãmbabalmanciraamba tuɔ gãŋ baa-mi?
8 Da kuɔ miɛ ãmbabalma yaa ciɛŋ i tiɛ da Diiloŋo fafaaŋgu-i, i gbãa cira ku saaya i tiɛ
ce ãmbabalma-i Diiloŋo tuɔ pigãaŋ u fafaaŋgu-i kɛ? Yebĩɛnataamba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ
mɛi wuɔra mi waŋ ma yaa-i. Kutaamba-i Diiloŋo ka gãŋ baa-ba; aa ba yaa taaraaya-mɛi.

Molo saa vii

9 Mi gbãa waŋ wuɔ niɛ? *Yuifubaa miɛ i bɔyaa banamba-na wɛi? I saa buɔ-bɛi! Mi
tagaaya pigãaŋ-na cor miɛ Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere ãmbabalma nyugãaŋ-
bɛi hiere ka saa.
10 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Nelviiŋo si dii aa bi cira u yaa daayo.
11 *Molo sa nu nelma, molo si dii umaŋ taaraayaŋ Diiloŋo-i.*
12 *Ba naana hũmelle-i hiere, ba ciɛ nelsɔsɔyaamba.*
Ãnfafammancero si dii aa bi cira u yaa daayo.†
13 *Ba nuŋ-ãndɛnni balaaŋ ŋaa kuudãlãŋgu.*
Ba nunni yii baa huhurma yaa yoŋ.
Ba nuŋ-ãndɛnni dii ŋaa tĩmma.‡
14 *Ba haa ba nubabalaaŋgu yaa nuɔmba-na ka naŋ bãaŋgu-i.*

---

* **2:24** Isayi (Ésaïe) 52.5 * **3:4** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 51.6 † **3:12** Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4
‡ **3:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 140.4

Ba nunni yuu baa ãndababalanni.§
15 *Aa ba nammu dii fiɛfiɛ nelkolle-na.*
16 *Da ba cor kusuɔŋ-nu, ba guɔla-kuɔ aa kɔsuɔŋ nuɔmba-i aa cor baa ba fɛrɛ.*
17 *Ba sa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ yaafɛ̃lle-i.**
18 *Ba sa kãalã Diiloŋo-i halle cɛkũɔ.»*†
19 A ne da i suyaa wuɔ *ãnjĩnammaŋ waaŋ mamaŋ hiere, ma vii bamaŋ dii ãnjĩnamma yaa nuɔ-i. Mafamma ciɛ molo baa gbãa duɔ da ãntãalãmma aa nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ ba cãlãa Diiloŋo-i.
20 Na saa da, molo siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere a vii Diiloŋo wulaa. Ãnjĩnamma ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ suɔ wuɔ ãmbabalmanceroŋ nuɔ.

Viisĩnni da niɛ?
21 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo pigãaŋ-ye uŋ kãŋ-yeŋ nelviiŋ miɛ dumaa aa u sa ne *Moisi *ãnjĩnamma-i, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na.
22 Diiloŋo ne nelbiliembaŋ haa ba naŋga Yesu-Kirsa-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kãŋ-ba nelviimba. Nuɔni maŋ da ŋ hũu *Kirsa maama-i, u tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ. Na saa da, nuɔmba-i hiere baa dii kuuduɔŋgu,
23 ba cãlãa Diiloŋo-i; a ce dumaaŋo-na molo sa gbãa piɛ Diiloŋo-i.
24 Ŋga Diiloŋo-i baa u fafaaŋgu-i u ce-ba nelviimba ba ta ba gbã ba piɛ-yo. U ce mafamma-i gbãŋgbãŋ u sa hũu bĩŋkũŋgu ba wulaa. U ciɛ Yesu-Kirsa yaa hũu-ba ãmbabalma nammu-na ce-ba nelviimba.
25 Diiloŋo ciɛ u yaa-i tãmmaŋ-kũŋgu a pir ãmbabalma-i bamaŋ haa ba naŋga yuɔ ba yunni-na. Ãmbabalma maŋ ciɛ yiinaa-i-na, uu naa suuye u yufieŋa mɛi, u saa yuu ma cɛ̃mɛlle; ŋga u pigãaŋ baa tãmmaŋ-kũŋ daaku-i wuɔ u wuɔ hũmelle.
26 Tãmmaŋ-kũŋ daaku bi pigãaŋ Diiloŋo viisĩnni-i nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na. Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i nelviiŋo dii yiinaa, aa u bi kãŋ bamaŋ haa ba naŋga-i Yesu-i-na nelviimba.
27 Da ma waa dumaaŋo-na, molo gbãa kaal u fɛrɛ wuɔ fuɔ nelviiŋo wɛi? Molo siɛ gbãa kaal u fɛrɛ. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo sa kãŋ-ye nelviiŋ miɛ wuɔ i wuɔ ãnjĩnamma, ŋga iŋ haa i naŋga Yesu-Kirsa-i-na, ku'i ciɛ u tuɔ kãŋ-ye nelviiŋ miɛ.
28 I gbãa waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋo kãŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i nelviiŋ nuɔ wuɔ ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, u sa kãŋ-ni wuɔ ŋ wuɔyaa ãnjĩnamma.
29 Mi saa yagar-ma da kuɔ Diiloŋo ciɛ *Yuifu ba wuoŋo yoŋ. Diiloŋo bi si dii baa banamba-i wɛi? Uu dii baa-ba.
30 Diiloŋo dii u diei yoŋ, unaŋo si dii yaŋga naŋga. Yuifubaa-ba maŋ haa ba naŋga Yesu-i-na u ka tuɔ kãŋ-ba nelviimba, aa *niɛraamba maŋ bi haa ba naŋga Yesu-i-na u ka bi tuɔ kãŋ bafamba-i nelviimba.
31 Diɛ cira wuɔ Diiloŋo ne nɛliɛŋ nuɔ niŋ haa ŋ naŋga Yesu-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ, ku pigãaŋ wuɔ yuŋgu si dii ãnjĩnamma-na wɛi? Ku'i sĩ; ŋga ku ce i migãaŋ suɔ ãnjĩnamma munyiɛrammu-i Diiloŋ-hũmelle-na.

4

Abiramu nahaale maama
1 Niɛŋ i bĩncɔiŋo-i *Abiramu kũŋgu-i. I gbãa waŋ wuɔ niɛ u maama-na? Uŋ siire u daa bige-i?
2 Uŋ ciɛ kumaŋ, kuɔ Diiloŋo naa ne ku yaa-i aa cira nelviiŋo, uu naa gbãa tuɔ kaal u fɛrɛ. Ŋga u siɛ gbãa kaal u fɛrɛ Diiloŋo yaaŋga-na.

§ **3:14** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 10.7 * **3:17** Isayi (Ésaïe) 59.7-8 † **3:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 36.2

3 Diiloŋ-nelma waaŋ wuɔ niɛ u kũŋgu-na? Ma ciɛra wuɔ: *«Abiramu haa u naŋga Diiloŋo-na, Diiloŋo ne u nahaale-i aa cira nelviiŋo.»**
4 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara bĩŋkũŋgu, ŋ ce maacemma-i a gbãa da ku bĩŋkũŋgu-i. Dumaaŋo-na, ŋ saa da-ku gbãŋgbãŋ; ŋ cufalaa aa da-ku.
5 Kuuduɔŋgu sĩ baa viisĩnni-i. Ŋ siɛ gbãa ce maacemma da viisĩnni-i; ŋga da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na yoŋ, wuɔ u yaa ciɛŋ nelbabalaŋo-i nelviiŋo, Diiloŋo ne niŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ dumaa aa tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ.
6 Diiloŋ uŋ'a u saa ne umaŋ ciluɔ-i aa suɔ tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo, *Davidi hãlãa kutieŋo yudɔdɔlleŋ-nalãaŋgu yaa wuɔ:
7 *«Diiloŋ uŋ ciɛ jande bamaŋ cãlmuɔ nuɔ-i,*
uŋ hurii bamaŋ ãmbabalma-i,
kutaamba yunni dɔlaa.
8 *Itieŋ uŋ'a u sa kãŋ umaŋ ãmbabalma-i,*
kutieŋo yuŋgu dɔlaa.»†
9 Yudɔdɔlle fande vii bamaŋ *jãa yoŋ wɛi? Bamaŋ saa jã, ba nuŋgu bi si dii-diɛ wɛi? I waaŋ ma yaa cor yiɛ: «Diiloŋo niɛ Abiramuŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa yaa aa cira nelviiŋo.»
10 Mafamma ciɛ yaku-i? Abiramu naa jã tĩ sisɔ u saa naa hi jã yogo? U saa naa hi jã yogo.
11 Aa Abiramu suɔ duɔ jã, uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na, a ce dumaaŋo-na Diiloŋo naa tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo. Ku huoŋgu yaa nuɔ-i Diiloŋo ciɛ u suɔ jã a duɔ pigãaŋ wuɔ fuɔ viisĩnni dãnyuɔ yaa *jãmma-i‡. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ saa jã hiere aa haa ba naŋga-i Diiloŋo-na, Abiramu ciɛ ba to. Diiloŋo bi kãŋ bafamba-i nelviimba.
12 Bamaŋ jãa, u yaa bi ciɛ ba to-i. Mi sa gbɛ̃ bamaŋ jãa yoŋ dɛ; ŋga mi gbɛ̃ bamaŋ jãa aa tiraa haa ba naŋga-i Diiloŋo-na ŋaa fuɔŋ ŋa naa haa-ka yuɔ dumaa aa suɔ duɔ jã.

Diiloŋ-nupãlle vii bamaŋ haa ba naŋga yuɔ

13 Ku saa ce ŋaa Diiloŋo niɛ *Abiramuŋ wuɔyaa *ãnjĩnamma-i dumaa aa pã nuŋgu-i baa-yo dɛ! Ŋga uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, Diiloŋo niɛ ku yaa-i aa pã nuŋgu-i baa-yo. Diiloŋo kãaŋ-yo nelviiŋo aa pã nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka hã fuɔ baa u huoŋgu-i hĩɛma-i§.
14 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, kuɔ bamaŋ taa ba wuɔ ãnjĩnamma-i ba yaa naa saaya ba da-ku yoŋ, yuŋgu naa saa waa nahaale-na, aa Diiloŋo nupãlle naa waa ãndagbãŋgbãlãaŋgu.
15 Diɛ i ne, ãnjĩnamma jo baa Diiloŋ-bɛrru; a ne da ãnjĩnamma da ma'a maa si dii kusuɔŋ-nu, cãlmuɔ si dii.
16 Ku'i ciɛ ŋ da Diiloŋo pãa u ciiluŋgu nuŋgu-i baa bamaŋ haa ba naŋga yuɔ, ku da ku ce gbãŋgbãŋ-kũŋgu a vii Abiramu hãayɛ̃lmba-i hiere. Ku saa ce ŋaa bamaŋ wuɔyaaŋ ãnjĩnamma-i bafamba da-ba-diei kũŋgu-i; Abiramuŋ yeŋ i to hiere, bamaŋ haa ba naŋga-i Diiloŋo-na fuɔ temma-i, ba nuŋgu bi dii-kuɔ.
17 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Mi ka ce-ni siyaabaa bɔi bĩncɔiŋ nuɔ.»** Diiloŋo maŋ siireŋ bikuomba-i, umaŋ hielaaŋ bĩmbĩnni maŋ saa hi hel yogo baa u nuŋ-ãndaaŋgu, Abiramu haa u naŋga-i Diiloŋo faŋo yaa nuɔ-i. Diiloŋo faŋo wulaa Abiramu yaa i to-i.
18 Nelma maŋ nɛliɛ siɛ gbãa hũu-ma, Abiramu hũyãa ma yaa-i. U haa u naŋga-i Diiloŋo-na ma yaa nuɔ-i aa tĩɛna tuɔ cie. U ciɛ dumɛi a ce siyaabaa bɔi bĩncɔiŋo ŋaa Diiloŋ uŋ'a naa waŋ-ma dumaa baa-yo wuɔ: *«Ŋ huoŋgu ka ciinu.»*†

---

* **4:3** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6 † **4:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 32.1-2 ‡ **4:11** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 17.9-14 § **4:13** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18. * **4:17** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 17.5 † **4:18** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.5

19 U bieŋa taa a kã bieŋ komuɔŋa ndii-i-na; duɔ ne, u da fuɔ kuu tĩ aa u ciɛŋo-i Sara naa
cor bilodalle-i aa u naŋga saa kã u huoŋ-nu dede; ŋga Abiramu saa kar Diiloŋo-na.
20 Uu naa tĩɛna baa-ma wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku. U saa naa ce u
hɔmmu-i mu hãi. Uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, ku diyaa sirɛiŋa yuɔ a ce u gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.
21 Uu naa fũnuŋ suɔ wuɔ Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ, ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ ce-ma.
22 Ku'i ciɛ *Diiloŋo ne uŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviiŋo.*
23 *«Diiloŋo niɛ uŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviiŋo»*‡: Nelma famma saa nyɛgɛ̃ŋ
vii fuɔ da-u-diei.
24 Ma bi vii miɛ maŋ haa i naŋga-i Diiloŋo-na. U yaa siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba
hɔlma-na. U ji ne iŋ haa i naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviiŋ miɛ.
25 U siyaa ba ko Yesu-i i ãmbabalma maama-na aa sire-yuɔ ce-ye nelviiŋ miɛ.

5

I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i

1 Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na a ce nelviiŋ miɛ u wulaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa
nuɔ baa-yo fiɛfiɛ-i-na.
2 Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na, fuɔ yaa ciɛ i tiɛ da u hujarre-i. Hujar daade dii baa-ye
bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. Aa iŋ tĩɛnaana baa-ma wuɔ i ka ce i bãaŋgu-i baa Diiloŋo-i, ku'i
gbu ku fɛ̃ i hɔmmu-i.
3 Aa ku'i sĩ yoŋ, diɛ fiɛ waa yaahuolo-na, i hɔmmu fɛ̃. I suyaa wuɔ yaahuolo yaa ciɛŋ i
doluonu-mɛi.
4 Aa diɛ doluonu-mɛi ku ce i nyaar-mɛi. Aa diɛ nyaar-mɛi ku ce i tiɛ hĩŋ ma taaluŋgu.
5 Iŋ hĩŋ taaluŋgu maŋ, ku siɛ gbãa tãal-e. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo silaa ce baa-ye cor; uŋ
hãa-ye u *Yalle maŋ di ciɛ i tiɛ suɔ uŋ kuŋ i maama-na dumaa.
6 Coima saa fa, kuŋ ŋa naa gbuu bĩŋ dũŋgu yiɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Diiloŋ uŋ ŋa naa dii
huɔŋgu maŋ, kuŋ juɔ hi, *Kirsa kuu ãmbabalmanciraaŋ miɛ i maama-na.
7 A hũu-ma ku nelviiŋ maama-na kuu dii kpelle! Molo gbãa ji da sirɛiŋa a ku nelfɛfɛiŋ
maa-na.
8 A ne da miɛ iŋ ŋa naa gbuu suur ãmbabalma-na bãl i nuhɔɛŋ-na, Kirsa kuu i maama-
na. Diiloŋo ciɛ ku yaa-i a pigãaŋ-ye uŋ dɔlaa-ye ka hi kusuɔŋ-nu.
9 Fiɛfiɛ-i-na, Yesuŋ ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a ce-ye nelviiŋ miɛ Diiloŋo yaaŋga-na, u ce
niɛ aa u siɛ kor-e u bɛrru-na?
10 Ii naa waa bigãaruŋ baa Diiloŋo-i, u siɛ u Biɛŋo ku a dii-ye i-naa nuɔ baa-yo. Iŋ suurii
i-naa nuɔ tĩ, fiɛfiɛ-i-na u Biɛŋoŋ siire, u ce niɛ aa u siɛ kor-e?
11 A naara kufaŋgu-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa ciɛ i hɔmmu gbuu fɛ̃ baa Diiloŋo-i. U yaa diyaa-
ye i-naa nuɔ fiɛfiɛ-i-na baa Diiloŋo-i.

Adãmaŋ guɔlaaya kumaŋ Yesu migãaŋ-ku

12 Adãma yaa diyaa ãmbabalma-i hĩɛma-na. Kuu dii ŋaa nelduɔŋo'i diyaa
ãmbabalma-i hĩɛma-na aa kuliiŋgu nyaanu ãmbabalma-i jo. A ce dumaaŋo-na nuɔmba-i
hiere baŋ ciɛ ãmbabalma-i, kuliiŋgu naa cure-bɛi hiere.
13 Aa Diiloŋo suɔ duɔ hã *Moisi-i *ãnjĩnamma-i, ãmbabalma naa suur tĩ hĩɛma-na, ŋga
ãnjĩnammaŋ ŋa na'a ma saa waa dumaaŋo-na, Diiloŋo saa tuɔ kãŋ ãmbabalma-i.
14 A ne da a doŋ Adãma bãaŋgu-na, a ji hi Moisi kũŋgu-i, kuliiŋgu ciɛ ku bãaŋgu-i, halle
bamaŋ saa cãl Adãma temma-i a yagar Diiloŋo nuŋgu-i, ku taa ku wuo-ba.
Adãma-i baa *Koŋkortieŋo maŋ naa saaya u jo, ba maacemma nyaanu ma-naa. Adãma
guɔlaaya nelbiliemba-i, Koŋkortieŋo jo ji migãaŋ-ba.
15 Adãma cãlmuɔ siɛ gbãa fi baa Diiloŋ-sãmma-i. Nelduɔŋ cãlmuɔ maama-na kuliiŋgu
wuyaa nuɔmba bɔi ninsoŋo, ŋga Diiloŋo hujarre temma si dii. Aa uŋ ciɛ sãmma maŋ

‡ **4:23** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ 15.6

nelduɔŋ maama-na, Yesu-Kirsa maama-na, ma maaraa kufaŋgu-i aa ma bi hii nuɔmba bɔi.
16 Aa Diiloŋ-sãmmaŋ juɔ baa kumaŋ, kuuduɔŋgu sĩ baa nelduɔŋ cãlmuɔŋ juɔ baa kumaŋ. Ãmbabalma dieiŋ juɔ baa gẽŋgɛruɔ maŋ, gẽŋgɛrɔ faŋo juɔ baa Diiloŋ-bɛrru, a ne da iŋ ciɛ ãmbabalpepetieŋo maŋ, Diiloŋo ciɛ hujarre yiɛ u saa cãl-e.
17 Da kuɔ cãlmuɔtieŋo diei maama-na kuliiŋgu ciɛ ku bãaŋgu-i ninsoŋo, bamaŋ siyaa Diiloŋo sãmma-i aa u ce-ba nelviimba u saa hũu bĩŋkũŋgu ba wulaa, Yesu-Kirsa da-u-diei ciɛ ba da ba ce ba bãaŋgu-i ka hi hie?
18 Terieŋgu faŋgu-na, nelduɔŋ ãmbabalmaŋ ciɛ Diiloŋo gãŋ baa nelbiliemba-i hiere dumaa, nelduɔŋ ãncenviima bi kuraa nelbiliemba-i hiere dumɛi aa hiel-ba kuliiŋgu-na.
19 Nelduɔŋo diei uŋ yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i dumaa a ce nuɔmba bɔi ce ãmbabalmanciraamba, nelduɔŋo diei bi siyaa Diiloŋo nuŋgu-i dumɛi a ce nuɔmba bɔi ce nelviimba Diiloŋo wulaa.
20 Kumaŋ ŋaa *ãnjĩnamma-i, Diiloŋo hãa-ye baa-ma i diɛ suɔ wuɔ i ãmbabalma maaraaya cor. Ŋga i ãmbabalma-i baa ma maaramma-i hiere Diiloŋ-hujarre maaraa-ma aa bir jãrã.
21 Diiloŋo ciɛ hujarre yiɛ aa ce-ye nelviiŋ miɛ i diɛ da cicẽlma maŋ sa tĩɛŋ dede-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. A ce dumaaŋo-na ãmbabalmaŋ ciɛ ma bãaŋgu-i baa nelkolle-i dumaa, Diiloŋ-hujarre ce di bãaŋgu-i baa koŋkoro-i dumɛi.

6

I karaanu i-naa nuɔ baa ãmbabalma-i

1 Kufaŋgu terieŋgu-na i gbãa cira niɛ? I saaya i cor baa ãmbabalma-i Diiloŋo duɔ ce hujarre yiɛ bɔi wɛi?
2 Ma'i sĩ! Ii dii ŋaa i kuu a karnu i-naa nuɔ baa ãmbabalma-i, i ce niɛ gbãa tiraa cor baa-ma?
3 Na saa suɔ wuɔ miɛ maŋ *baatiseŋ hiere a suur Yesu-Kirsa horre-na, kuu dii ŋaa i kuu baa-yo'i wɛi?
4 Iŋ daa *batɛmu-i, kuu dii ŋaa i kuu baa *Kirsa-i aa ba fuure-yiɛ baa-yo i To-i Diiloŋo duɔ sire-yiɛ ŋaa uŋ siire fuɔ-i dumaa baa u himma-i i diɛ waa bãfɛliɛŋ-nu.
5 Na saa da, da kuɔ i kuu kulduɔŋgu baa Kirsa-i, i ka bi sire sireduɔma baa-yo.
6-7 Umaŋ duɔ ku, u kuraa ãmbabalma nammu-na. Terieŋgu faŋgu-na na saaya na suɔ wuɔ ba gbuu i cicuɔŋgu-i baa Kirsa-i a ko i balaaŋgu-i a hũu-ye ãmbabalma nammu-na.
8 Da kuɔ i kuu baa Kirsa-i, i suyaa wuɔ i ka sire waa baa-yo.
9 I suyaa kerre wuɔ Kirsaŋ siire hel kuomba hɔlma-na, u siɛ tiraa ku; kuliiŋgu siɛ tiraa gbãa ce bĩŋkũŋgu yuɔ.
10 Kirsa kuu i diei a kure ãmbabalma-i gbula. Uŋ siire fiɛfiɛ-i-na, u cãa Diiloŋo.
11 Kuuduɔŋgu yaa baa namaa bi fɛrɛ-i: Na gbĩɛ na dii-ma na hɔmmu-na wuɔ na kuu a karnu na-naa nuɔ baa ãmbabalma-i aa sire waa Yesu-Kirsa horre-na ta na cãa Diiloŋo.
12 Terieŋgu faŋgu-na, ãmbabalma saa saaya ma tiraa ta yaaŋga nɛi a ce na ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi.
13 Baa na tiraa na nanna na fɛrɛ na hã ãmbabalma-i ma ce-na kɔraaŋ namaa ta ma ce kuubabalaaŋgu baa-na. Ŋga naŋ kuu aa sire waa cicẽlma fiɛfiɛ-i-na, yaaŋ aa na hã Diiloŋo-i baa na fɛrɛ u ce-na ãnfafammanciraaŋ namaa, tuɔ ce ãnfafamma baa-na.
14 Naŋ yaaŋ ãnjĩnamma-i aa cu Hujarrentieŋo huoŋ-nu, ãmbabalma siɛ tiraa gbãa ce bĩŋkũŋgu nɛi.
15 Ŋga iŋ yaaŋ ãnjĩnamma-i aa cu Hujarrentieŋo huoŋ-nu, i ka cor tiɛ ce ãmbabalma-i wuɔ ãnjĩnamma sa tiraa ma ye dii i yuŋ-nu wɛi? Ma'i sĩ!
16 Na saa suɔ wuɔ da ŋ nanna ŋ fɛrɛ hã nɛliɛŋo ŋaa kɔriɛŋ nuɔ, a ta ŋ nu u nuŋgu-i, ŋ ciɛ kutieŋo kɔriɛŋ nuɔ ninsoŋo wɛi? Ku gbãa waa ŋ naana ŋ fɛrɛ hã ãmbabalma, mafamma

kã baa-ni kuliiŋ-nu. Ku gbãa bi waa ŋ naana ŋ fɛrɛ hã Diiloŋo ta ŋ nu u nuŋgu-i; kufaŋgu kã baa-ni viisĩnniŋ.
17 Ŋga yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i: Namaa namaŋ ãmbabalma naa ce-na kɔraaŋ namaa, na yaaŋ fiɛfiɛ-i-na aa ta na nu Diiloŋo nuŋgu-i baa huɔŋga diei, aa siɛ baŋ waaŋ mamaŋ baa-na.
18 Na hilaa ãmbabalma kɔrsĩnni-na a suur viisĩnniŋ-kɔrsĩnniŋ. Kuu dii ŋaa na hielaa na naŋga ãmbabalma cemma-na, na suurii kuuviiŋ-nu fiɛfiɛ-i-na.
19 Na nelnulle gbĩɛ baa-na ku'i ciɛ mi biɛ nel daama-i da mi tagaaya pigãaŋ-na. Dĩɛlũɔ-i-na, naŋ ŋa naa nanna na fɛrɛ dumaa ŋaa kɔraaŋ namaa a hã ãmbabalma-i ta na ce kakarkuoŋo-i, a ji ce na pu baa Diiloŋo-i, naanaŋ na fɛrɛ dumɛi fiɛfiɛ-i-na na hã Diiloŋo-i, na ta na ce kuuviiŋgu a waa nelfafaaŋ namaa.
20 Ãmbabalmaŋ ŋa naa ta na yaaŋ-na huɔŋgu-na, na saa ta na yuure viisĩnniŋ-maama.
21 Naŋ taa na ce kumaŋ ku huɔŋgu-na, na daa bige-i kuɔ? Ma sĩ nyuŋgo-i-na ku da-na senserre kɛ? Maacemma famma temma kã baa nɛliɛŋo kuliiŋ-nu.
22 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na kuraa ãmbabalma nammu-na ta na cãa Diiloŋo. Naŋ daa kumaŋ kuɔ, ku yaa daaku: Na ciluɔ faa a saanu baa Diiloŋ uŋ taaraŋ-yuɔ dumaa, aa na ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
23 Na saa da, ãmbabalma pã ma tieŋo-i baa kuliiŋgu, a ne da da ŋ waa Itieŋo-i Yesu-Kirsa horre-na, Diiloŋo hã-ni baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i gbãŋgbãŋ.

7

I karaanu i-naa nuɔ baa ãnjĩnamma-i

1 Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ na suɔ kuŋ wuɔ dumaa i hɔlma-na. Na suyaa wuɔ nɛliɛŋ nuɔ da ŋ waa cicɛ̃lma yaa-i ŋ saaya ŋ ta ŋ wuɔ hũmieŋa-i aŋ saaya a wuɔ dumaa.
2 Terieŋgu faŋgu-na, casoiŋo bɔlɔ duɔ waa cicɛ̃lma, u siɛ gbãa hel ãnsorre-na. Ŋga bɔlŋ duɔ ku, bĩŋkũŋgu siɛ gbãa bella-yuɔ ba ãnsorre-na.
3 Duɔ yaŋ u bɔlɔ-i cicɛ̃lma aa kã ka soŋ bibiɛŋo naŋ-na, u cãlãa; u ciɛ *fuocesĩnni. Ŋga u bɔlɔ duɔ ku, nelma siɛ gbãa yuu-yo; u gbãa soŋ bibiɛŋo naŋ-na aa u siɛ cãl.
4 Tobiŋ namaa, kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i; naŋ kuu baa *Kirsa-i, kuu dii ŋaa na karaanu na-naa nuɔ baa *Moisi *ãnjĩnamma-i. Na ciɛ unaŋ baaŋ namaa. Umaŋ siire kuomba hɔlma-na, i ciɛ fuɔ baaŋ miɛmɛi diɛ gbãa tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
5 Iŋ waa tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ-yiɛ, ãnjĩnamma taa ma pigãaŋ kumaŋ saa fa cemma. Da ma cira kumaŋ saa fa, i tiɛ taara i ce ku yaa-i, a ne da ku yaa kãaŋ baa-ye kuliiŋgu-na.
6 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, iŋ kuu baa Kirsa-i, kuu dii ŋaa i karaanu i-naa nuɔ baa ãnjĩnamma-i. Iyoŋo maŋ waa i gbeini-na, u karaa aa yaŋ-ye i fɛrɛŋ nuɔ; i gbãa cãa Diiloŋo-i cãafɛlɛmma. I yaŋ cãacɔlɔmma-i, Moisiŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, aa i tiɛ nu *Diiloŋ-Yalle yaa wulaa-i.

Ãnjĩnamma sĩnni-i

7 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira niɛ? Ãnjĩnamma balaaŋ ãmbabalma temma-i wɛi? Ma'i sĩ! Ãnjĩnamma yaa ciɛ mi suɔ ãmbabalma-i. Kuɔ ãnjĩnamma saa naa cira: *«Baa ce nenemuŋgu-i»**, mii naa saa suɔ wuɔ nenemuŋgu balaaŋ.
8 Ãmbabalma dɛraa ãnjĩnamma yaa nuɔ-i a ce muɔŋo-i nenemuntieŋ muɔ. Ãnjĩnaŋ da ma'a maa si dii, ãmbabalma kure.
9 Dĩɛlũɔ-i-na, ãnjĩnammaŋ ŋa na'a ma saa waa, mi taa mi ce mi bãaŋgu-i; ŋga ãnjĩnammaŋ juɔ jo, ãmbabalma yaa ciɛŋ ma bãaŋgu-i
10 aa muɔmi cɛr kure. Ãnjĩnamma maŋ naa saaya ma kãyã-yiɛ i tiɛ ce i bãaŋgu-i, ma birii yaŋ aa kɔsuɔŋ muɔŋo-i.
11 Ãmbabalma dɛraa ãnjĩnamma yaa nuɔ-i a tãal-mi kɔsuɔŋ-mi.

---

* **7:7** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.17; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17

12 Ãnjĩnamma famma fɛrɛ-i Diiloŋ-maama, ma hũmieŋa-i Diiloŋ-waaŋa. A vii aa tiraa fa.
13 Bĩŋkũfafaaŋgu gbãa jo baa mɛi kɔsuɔma-i wɛi? Ku siɛ gbãa! Ãmbabalma yaa juɔ baa-ma. Ma cĩɛŋ bĩŋkũfafaaŋgu yaa nuɔ-i a kɔsuɔŋ-mi da ma pigãaŋ ma balaaŋgu-i baa ma hɔdorre-i.

Ãmbabalma taa yaaŋga nelbiloŋo-na

14 I suyaa wuɔ *ãnjĩnamma hilaa Diiloŋ wulaa, a ne da muɔŋo-i nelbilogbãŋgbãlãŋ muɔ, aa ãmbabalma tiraa ta yaaŋga miɛ.
15 Mi sa suɔ miŋ ceŋ kumaŋ: Miŋ taaraŋ kumaŋ mi sa ce kufaŋgu, kumaŋ sa dɔlaa-miŋ mi bir mi ce ku yaa-i.
16 Mi suyaa wuɔ miŋ ceŋ kumaŋ ku saa fa. Terieŋgu faŋgu-na mi suyaa wuɔ ãnjĩnamma faa.
17 A ce dumaaŋo-na ku pigãaŋ wuɔ mɛi maacemma sĩ mafamma-i; ãmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.
18 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, mi suyaa wuɔ ãnfafamma si dii mi kusũŋgu-na. Mi niɛ da ãnfafamma cemmaŋ-nuoŋgu dii-miɛ, ŋga ma cemmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ yaa hie?
19 Miŋ taaraŋ ãnfafamma maŋ, mi sa ce mafamma; miŋ'a mi sa taara ãmbabalma maŋ, mi ce ma yaa-i.
20 Da mi ta mi ce kumaŋ mi sa taara-kuɔ, mɛi maacemma sĩ mafamma-i; ãmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.
21 Fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa kumaŋ dii-miɛ: Da mi ta mi taara mi ce ãnfafamma-i, ãmbabalma yaa bir ta yaaŋga.
22 Mi huɔŋga-na, Diiloŋ-ãnjĩnamma dɔlnu-miɛ.
23 Ŋga mi niɛ da nelma namma'i dii ta ma gãŋ baa mamaŋ dɔlaa-miŋ mi huɔŋga-na. Ma ciɛ ãmbabalma ta yaaŋga miɛ, a ce mi ta mi hel mi ce ma yaa-i.
24 Mɛi sũlŋ daama fuɔ! Ma kã baa muɔmɛi daami da ma ka kɔsuɔŋ-mi, hai ka hũu-mi?
25 Mi jaal Diiloŋo yaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na, u yaa hũyãa-mi.
Mi gbãa cira: Muɔ fuɔ, mi siyaa Diiloŋo ãnjĩnamma-i, ma dɔlnu-miɛ, ŋga mi kusũŋ-maama ce mi ta mi cu ãmbabalmaŋ-huoŋ-nu.

8

I yunni dii Diiloŋ-Yalle nammu-na

1 Fiɛfiɛ-i-na fuɔ! Bamaŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-ba.
2 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? *Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ maŋ hãaŋ-yeŋ ninsoŋ-cicɛ̃lma-i Yesu-Kirsa horre-na, u kuraa-ye ãmbabalma nammu-na baa kuliiŋgu bi nammu-na.
3 *Moisi *ãnjĩnamma saa waa ma gbãa ce mafamma-i. Nelbiliemba nayusĩnni yaa naa ce ku ta ku yar ãnjĩnamma-i. Kumaŋ yaraa ãnjĩnamma-i, Diiloŋo ciɛ u Biɛŋo ce-ku: U saaŋ-yo u jo ãmbabalmanciraaŋ miɛ temma, a ji bãl baa ãmbabalma-i nelbilieŋ miɛ i hɔlma-na. U ciɛ dumɛi a kure-mɛi.
4 Miɛ maŋ yaaŋ i kusũŋ-maama-i aa tiɛ ce Diiloŋ-Yalle kusũŋgu, Diiloŋo ciɛ mafamma-i i diɛ gbãa tiɛ wuɔ ãnjĩnamma-i maŋ saaya ma wuɔ dumaa.
5 Bamaŋ ciɛŋ ba fɛrɛŋ kusũŋ-maama-i, ba yii baa kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi. A ne da bamaŋ ciɛŋ Diiloŋ-Yalle kusũŋgu-i, ba yii baa kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋ-Yalle.
6 Da ŋ ta ŋ yii baa naŋ kusũŋ-maama yoŋ, ma kã baa-ni kɔsuɔma-na; ŋga da ŋ ta ŋ yii baa kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋ-Yalle-i, ku kã baa-ni cicɛ̃lma-na baa hɔfɛ̃lleŋ.
7 Bamaŋ hɔmmu-i yuu baa bafamba fɛrɛŋ kusũŋ-maama yoŋ, kutaamba-i Diiloŋ-bigãarãamba; ba sa siɛ Diiloŋo wulaa aa ba siɛ gbãa siɛ u wulaa.
8 Bamaŋ yaaŋ ba kusũŋ-maama ta yaaŋga bɛi, ba siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu hel Diiloŋo yufelleŋ.

9 Ŋga namaaŋo-i, Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ na hɔmmu-na, na sa ce na kusũŋ-maama. Diiloŋ-Yalleŋ taaraŋ kumaŋ, na ce ku yaa-i. *Kirsa Yal da diɛ di sĩ umaŋ nuɔ-i, kutieŋo-i Kirsa wuoŋo sĩ.
10 A ne da da kuɔ Kirsa dii na hɔmmu-na, Diiloŋo ciɛ-na nelviiŋ namaa, a ce dumaaŋo-na u Yalle hãa-na cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Ãmbabalma ka ce na ku banamba temma-i,
11 ŋga umaŋ siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u Yalleŋ yeŋ baa-na, u ka bi sire namaaŋo-i baa-de.
12 Terieŋgu faŋgu-na tobiŋ namaa, cɛ̃mɛlle dii-yiɛ. Ŋga cɛ̃mɛlle maŋ dii-yiɛ di yaa daade: I yaŋ i kusũŋ-maama-i aa i tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋ-Yalle yaa-i.
13 Na saa da, da na ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi, na ka kɔsuɔŋ na fɛrɛ. Ŋga da na yaŋ Diiloŋ-Yalle kãyã-nɛi na hiel na gboluoŋgu kuubabalaaŋgu cemma-na, na ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

Diiloŋ-Yalle ce-ye Diiloŋ-bisãlŋ miɛ

14 Bamaŋ yaaŋ *Diiloŋ-Yalle ta ba yaaŋ-na hiere, Diiloŋ-bisãlmba.
15 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, naŋ daa Diiloŋ-Yalle maŋ, di sa ce-na kɔraaŋ namaa, a ce na ta na kãalã; ŋga di ce-na Diiloŋ-bisãlŋ namaa, a ce i tiɛ gbã i bĩ Diiloŋo-i «Baba!»
16 Diiloŋ-Yalle fande fɛrɛ yaa fĩɛŋ i hɔmmu-i a pigãaŋ-ye wuɔ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ.
17 Aa iŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, u ciiluŋgu vii miɛmɛi; i ka wuo-ku baa i-naa baa *Kirsa-i. Iŋ mulĩɛŋ baa-yo, i ka bi ce i bãaŋgu-i baa-yo u yuntesĩnni-na.
18 Mi suyaa miɛ iŋ ceŋ mulĩɛma maŋ nyuŋgo-i-na, ma siɛ gbãa fi baa iŋ ka ce i bãaŋgu-i dumaa bisĩnuɔ-i-na.
19 Na saa da, Diiloŋ-bisãlmba sĩnniŋ ka suɔ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, hĩɛmaŋ-niini-i hiere ni niya yiiŋgu faŋgu himma-i.
20 Hĩɛmaŋ-niini-i hiere ni naa yuŋgu, aa ni nagãŋ-na sĩ, Diiloŋo yaa ciɛ-ni dumaaŋo-na. Mafammaŋ fiɛ ce, kuu dii ŋaa ku cii ŋga ku saa kũnna.
21 Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka hũu-ni guɔyuɔ nammu-na ni waa ni fɛrɛŋ nuɔ Diiloŋ-bisãlŋ temma, ta ni ce ni bãaŋgu-i.
22 I suyaa kerre wuɔ ji hi baa nyuŋgo, hĩɛmaŋ-niini-i hiere ni gbu ni bireŋ aa ta ni cufal ŋaa kusũŋgu bilaa ciɛŋo.
23 Aa ni'i sĩ yoŋ, Diiloŋ-bisãlŋ miɛ i bi bireŋ dii cicaara. Diiloŋo hãa-ye u Yalle-i i diɛ suɔ wuɔ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku. I cie Diiloŋo duɔ hã-ye Diiloŋ-bisãlmba munyiɛrammu-i a kor-e mulĩɛma-na hiere gbula.
24 I kuraa, ŋga i hĩŋ koŋkoro faŋo taaluŋgu yoŋ. Niŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, da ŋ da-ku, ŋ siɛ gbãa tiraa ta ŋ hĩŋ ku taaluŋgu-i. Hai moloŋo'i daa bĩŋkũŋgu dede aa tiraa cor tuɔ hĩŋ ku taaluŋgu-i?
25 Ŋga niŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, da ŋ'a ŋ sa da ku yufelle, ŋ da ŋ fĩɛ ŋ huɔŋga-i ta ŋ cie-ku.
26 A naara kufaŋgu-i, kuŋ nuɔl-eŋ dumaaŋo-na, Diiloŋ-Yalle bi kãyã-yiɛ. Na saa da, i sa suɔ kumaŋ saaya cãrãmma Diiloŋo wulaa. Ŋga Diiloŋ-Yalle fande fɛrɛ yaa gbuu di bireŋ di cãrã Diiloŋo-i di hã-ye. Diŋ bireŋ baa mamaŋ, ma siɛ gbãa hel nɛliɛŋ nuŋ-nu.
27 Diiloŋ uŋ suɔ nuɔmba kusũŋ-maama-i dumaaŋo-na, u suɔ u Yalleŋ cãrãŋ kumaŋ u wulaa. Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u Yalle cãrã ku yaa-i u wulaa di hã u baamba-i.
28 I suyaa wuɔ Diiloŋo maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, uŋ bĩɛ bamaŋ a saanu baa uŋ yiɛraaya-mɛi dumaa, wɛima-i hiere ma fa ba maama.
29 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u ciɛ ba yaa da ba ce u Biɛŋo nabiɛraamba a ce u Biɛŋo duɔ da hãmba bɔi.
30 U yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u bĩɛ ba yaa-i piɛ-ba u caaŋ-nu. Aa uŋ bĩɛ bamaŋ, u ciɛ ba yaa-i nelviimba. Aa uŋ ciɛ bamaŋ nelviimba-i, u ciɛ ba yaa da ba ce ba bãaŋgu-i baa u Biɛŋo-i.

Diiloŋ-nelnyulmu temma si dii

31 I gbãa tiraa naara hama-i? Diiloŋ duɔ gbãŋ waa baa-ye tĩ, hai gbãa bĩɛna i maama-i?
32 U saa nyaayã fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo-i; u hãa-ba baa-yo ba ko-yo i maama-na hiere. U ce niɛ
aa u siɛ hã-ye bĩmbĩnni-i hiere a naara u Biɛŋo-i?
33 Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, hai moloŋo'i gbãa cãl-ba? Diiloŋ fuɔ fɛrɛ wuɔ ba
saa cãl,
34 hai gbãa cira ba cãlãa? Yesu-Kirsa yaa kuu i sɔlaaŋgu-i, aa ku'i sĩ yoŋ; u siire ka waa
Diiloŋo caaŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i u hã-ye. Terieŋgu faŋgu-na molo siɛ gbãa cãl-e.
35 I maamaŋ dɔlnuŋ *Kirsa-i dumaa, bige-i gbãa bɔrɔ-yiɛ baa-yo? Mulĩɛma siɛ gbãa,
sũlma siɛ gbãa, yaahuolo siɛ gbãa, nyulmu siɛ gbãa, naaluɔ siɛ gbãa, bãani siɛ gbãa,
kuliiŋgu siɛ bi gbãa.
36 Ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Itie, naŋ maama-na, cuo duɔ kaal, kuliiŋgu hũŋ ku cu-ye dumaa ka naŋ bãaŋgu-i.
Ba hɔmmu doŋ baa-ye mu cor:
*Ba ce-ye ŋaa baŋ kãŋ baa tũlmba maŋ da ba ka ko-ba baŋ ceŋ-baŋ dumaa.»**
Miɛ ii bi dii dumɛi i muntĩɛnammu-na.
37 Ŋga mafammaŋ fiɛ ma ce, i maamaŋ dɔlnuŋ umaŋ, u ce ma ta ma tĩɛ miɛ maama'i
nuɔ-i.
38 Coima saa fa, mi suyaa miɛ Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa, bĩŋkũŋgu siɛ gbãa bɔrɔ-yiɛ
baa-yo. Kuliiŋgu siɛ gbãa, cicɛ̃lma siɛ bi gbãa, *dɔrpɔpuɔrbiemba siɛ gbãa, *jĩnabaa-ba
siɛ bi gbãa, isuɔtaamba siɛ gbãa, nyuŋgo ku wɛima siɛ gbãa, bisĩŋ ku wɛima siɛ bi gbãa,
himma siɛ gbãa,
39 dɔr-niini siɛ gbãa, hĩɛmaŋ-niini siɛ bi gbãa. Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye uŋ dɔlaa-ye dumaa
Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-na, ku bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ gbãa bɔrɔ-yiɛ baa-yo.

9

Diiloŋ uŋ hielaa u yufelle bamaŋ nuɔ-i

1 Muɔŋo-i *Kirsa wuoŋ muɔ, a ce dumaaŋo-na miŋ ka waŋ mamaŋ coima sĩ; ninsoŋo
yaa-i. *Diiloŋ-Yalle ce mi ta mi suɔ-ma mi huɔŋga-na wuɔ mi waŋ ninsoŋo.
2 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Mi huɔŋga si dii huɔŋga, ma gbu ma
kukul-mi.
3 Kuɔ Diiloŋo naa gãŋ baa muɔmɛi aa hiel mi nuŋgu-i Kirsa horre-na aa cɛr yaŋ mi
nelleŋ-tobimba-i, kuu naa dɔlnu-miɛ yaŋ.
4 Ba yaa haba-i? Ba yaa *Isirahɛl-baamba-i. Diiloŋo ciɛ ba yaa-i u bisãlmba, u caraaya
ba yaa-i, u bilaa *tobisĩnni-i baa ba yaa-i, u hãa ba yaa u *ãnjĩnamma-i, u pigãaŋ ba yaa
ba ta ba buol-o, u pãa nuŋgu-i baa ba yaa-i.
5 Bafamba bĩncuɔmba yaa Abiramubaa-ba-i. Aa nelsĩnni-na, Kirsa maŋ bĩmbĩnni-i
hiere ni yuŋgu-na, u bĩncuɔmba yaa bafamba-i. Kirsa-i Diiloŋo, u gbĩɛ baa gbɛliɛma hɔnni
maŋ joŋ. Ma ciɛ!
6 Ŋga baŋ'a ba saa hũu Kirsa maama-i, ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-nupãlle ciɛ gbãŋgbãŋ wɛi?
Ku'i sĩ! Na saa da, Isirahɛl-baamba-i hiere, ba hieroŋo sĩ Isirahɛl-baamba Diiloŋo wulaa;
7 aa *Abiramu bisãlmba-i hiere, ba hieroŋo sĩ Abiramu bisãlŋ-kirɛiŋa. Hama-i nuɔ-i?
Diiloŋo gbĩɛ Abiramu-i wuɔ: *«Miŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ni wuɔ mi ka hã-ni huoŋgu, *Isaki
yaa ka hã-ni baa huoŋgu faŋgu-i.»**
8 U taara u cira wuɔ Abiramuŋ huɔŋ bisãlmba maŋ hiere fuɔ homma-i, Diiloŋo sa kãŋ-
ba Abiramu bisãlmba. Ŋga uŋ pãa nuŋgu-i aa hã-yo bamaŋ, u kãŋ ba yaa-i Abiramu
bisãlmba-i.

* **8:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 44.23 * **9:7** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.12

9 Diiloŋo pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ: *«Mi ka bir jo belle maŋ juɔŋ fiɛfiɛ ku temma-i, huɔŋgu faŋgu-na, Sara ka da bɛpolŋo.»*†
10 Aa u'i sĩ yoŋ. Erebeka bi daa pĩɛbaa baa i bĩncɔiŋo-i Isaki-i.
11 Bisãlŋ daaba saa naa hi hoŋ yogo, ba saa naa ce kuufafaaŋgu dede, ba saa naa bi ce kuubabalaaŋgu dede. Ŋga Diiloŋo hiel nuɔmba-i fuɔ hielma.
12 Wuɔ gbɛ̃ Erebeka-i wuɔ: *«Bɛpomɔlŋo ka tuɔ cãa hãaŋo-i.»*‡ U ciɛ mafamma-i duɔ pigãaŋ wuɔ u sa ne moloŋo ãncemma aa hiel-o, ŋga u nyaanu fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu.
13 Ma bi nyɛgãaŋ dumɛi wuɔ: *«*Yakɔbu-i baa Esawu-i, mi yufelle hilaa Yakɔbu yaa nuɔ-i.»*§

Diiloŋo yufelle bi hilaa banamba-na

14 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira niɛ? Diiloŋo maacemma saa fa wɛi? Ku'i sĩ!
15 U gbaraa-ma baa *Moisi-i wuɔ: *«Da mi ta mi taara mi ce hujarre umaŋ nuɔ-i, mi ce-yuɔ. Da mi ta mi bi taara mi ce baa umaŋ, mi bi ce baa-yo.»**
16 Diiloŋo sa ne ŋ huɔŋga, u sa bi ne ŋ ãncemma. U ne u hujarre yoŋ.
17 Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na, Diiloŋo gbĩɛ Esipi jãmatigi-i wuɔ: *«Mi ciɛ-ni jãmatigi nuɔ da mi pigãaŋ-ni mi fɔ̃ŋgũɔ-i, ku yaa mi yerre ka du terni-na hiere ka saa.»*†
18 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ tuɔ taara u ce hujarre umaŋ nuɔ-i, u ce. Duɔ bi tuɔ taara u naara kunaŋgu ãnyagarma maŋ nuɔ-i, u bi naara.
19 Unaa ka gbɛ̃-mi wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋo tiraa tuɔ cãl-e? Hai moloŋo-i gbãa cie Diiloŋo-i u huɔya-maama cemma-na?»
20 Naŋ hilaa hie, nuɔni maŋ nelbiloŋ nuɔ, aa ta ŋ fanu baa Diiloŋo-i? Bireŋga gbãa gbɛ̃ ka matieŋo-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ma-mi dumandɛ-i?»
21 Kumaŋ da ku dɔlnu bitomarãŋo-i u ma ku yaa-i baa u yemaaŋgu-i. Da ku dɔlnu-yuɔ u ma sukpekpelluŋ-bituoŋgu, da ku bi dɔlnu-yuɔ u ma sudɔdɔlluŋ-bituoŋgu baa yemaduɔŋgu faŋgu-i.
22 Bamaŋ duu Diiloŋo huɔŋga-i, bamaŋ gbĩɛ kɔsuɔma-i, Diiloŋ duɔ tiera ba nuoŋgu-i duɔ ji pigãaŋ-ba u jãyãmma-i baa u fɔ̃ŋgũɔ-i yiiŋgu naŋgu, naŋ'a niɛ?
23 Aa uŋ ciɛ hujarre-i bamaŋ nuɔ-i, uŋ tigiiŋ bamaŋ dii ku domma-na ba da ba ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo, duɔ ce baa-ba ceŋ daama temma-i, a pigãaŋ wuɔ hujantieŋo, naŋ'a niɛ?
24 Uŋ bĩɛ miɛ maŋ *Yuifubaa-ba hɔlma-na baa *niɛraamba bi hɔlma-na hiere, u ciɛ baa miɛmɛi, u saa ce baa Yuifubaa yoŋ.
25 U waaŋ ma yaa-i Ose sɛbɛ-i-na wuɔ:
«Bamaŋ saa waa mi baamba,
mi ka ce-ba mi baamba.
Bamaŋ maama-i saa ta ma dɔl-miŋ,
mi ka ta mi ku ba maama-na ŋaa nɛliɛŋo baa u dɔrŋo.
26 *Aa baŋ ŋa naa gbɛ̃ nuɔmba-i terni maŋ nuɔ-i wuɔ mɛi baamba sĩ,*
kufaŋgu terni-na, ba ka ta ba bĩ-ba Cicɛ̃lmantieŋo bisãlmba.»‡
27 *Isayi bi waaŋ *Isirahɛl-baamba maama wuɔ: *«Halle da ku fiɛ'a Isirahɛl-baamba ka ciinu niɛ niɛ, ba da-ba-diei ka kor-bɛi yoŋ;*
28 *kɛrɛ Itieŋ uŋ waaŋ mamaŋ nelbiliemba kũŋgu-na, u ka ce-ma hiere aa u ka tiraa ce-ma pãmpãŋ.»*§
29 Isayi duɔŋo faŋo naa bi wuɔya waŋ-ma wuɔ:
«Kuɔ Dombuɔ saa naa yaŋ huoŋgu hã-ye,
ii naa gbuo hiere ŋaa Sodɔmutaambaŋ gbuyaa dumaa.

---

† **9:9** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 18.10 ‡ **9:12** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 25.23 § **9:13** Malaki (Malachie) 1.2-3 * **9:15** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 33.19 † **9:17** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 9.16 ‡ **9:26** Ose (Osée) 2.1,25 § **9:28** Isayi (Ésaïe) 10.22-23

*Mamaŋ daa Gomɔrtaamba-i maa naa bi da-ye.»**

Viisĩnni da Diiloŋ-na, ni sa da ãnjĩnamma-na

30 Iŋ taaraŋ i waŋ mamaŋ ma yaa daama: *Niɛraamba maŋ saa ta ba wuɔ
*ãnjĩnamma-i da ba da viisĩnni-i, ba daa-ni. Ba daa-ni daŋ hama-i temma-i? Baŋ haa
ba naŋga-i *Kirsa-i-na ku'i ciɛ ba da-ni.
31 A ne da *Isirahɛl-baamba famba maŋ taa ba wuɔ ãnjĩnamma-i da ba da-ni, ba saa
gbãa da-ni.
32 Bige-i ciɛ ba saa gbãa da-ni? Ba saa haa ba naŋga Kirsa-na taara-niɛ, ba taaraaya-niɛ
baa ba ciluɔ, ku'i ciɛ ba saa gbãa da-ni. Ba kãa ka tisĩŋ ba fɛrɛ tãmpɛ̃lle† maŋ malãaŋ
nuɔmba-i.
33 Diiloŋ uŋ waaŋ dimaŋ maama-i u sɛbɛ-i-na wuɔ:
*«Mi ka jĩna tãmpɛ̃lle *Sinyɔ-i-na,*
nuɔmba ka ta ba tisĩŋ ba fɛrɛ diɛ.
Di ka ta di mal nuɔmba-i.
Ŋga umaŋ duɔ haa u naŋga diɛ, u yaaŋga siɛ ture.»‡

10

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ yuu mi huɔŋga-i, mi taara *Yuifubaa-ba kor. Mi gbu mi cãrã
ku yaa Diiloŋo wulaa mi hã-ba.
2 Coima saa fa: Ba hinu pãama baa Diiloŋ-kũŋgu-i, ŋga ba saa suɔ hũmefafalle-i.
3 Nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ ce kumaŋ Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ, ba saa suɔ-ku aa ta
ba taara ba ce nelviimba bafamba fɛrɛŋ cemma. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ ciɛ kumaŋ
duɔ gbãa ce-ye nelviiŋ miɛ, ba saa siɛ-ku.
4 A ne da *Kirsa yaa juɔ ji baal *Moisi *ãnjĩnamma-i. U ciɛ mafamma-i kumaŋ ka ce
bamaŋ da ba haa ba naŋga-i yuɔ Diiloŋo tuɔ kãŋ-ba nelviimba.
5 Na saa da, umaŋ taaraayaŋ viisĩnni-i ãnjĩnamma barguɔ-i-na, Moisiŋ waaŋ mamaŋ
ku kũŋgu-na, ma yaa daama wuɔ: *«Umaŋ duɔ gbãa wuɔ ãnjĩnamma hũmieŋa-i hiere, a ka
kor-o.»**
6 Ŋga umaŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i duɔ taara viisĩnni-i, mamaŋ waaŋ baa-yo ma yaa
daama wuɔ: *«Baa cira: ‹Hai ka nyugũŋ dɔrɔ-i-na ka bĩ Kirsa-i?›*
7 Baa bi tiraa ŋ cira: *‹Hai ka suur hĩɛma-na ka sire Kirsa-i?›»*
8 Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *«Diiloŋ-nelma dii ŋ caaŋgu-na; maa dii ŋ nuŋgu-na, maa dii ŋ huɔŋga-na.»*†
Ma ciɛra wuɔ na hũu Diiloŋ-maama-i. I wuɔra i waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i.
9 Na saa da, da ŋ puur ŋ nuŋgu-i a waŋ-ma nuɔmba yufelle-na wuɔ Yesu yaa Itieŋo-i,
aa hũu-ma hĩŋ wuɔ Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ŋ ka kor.
10 Da ŋ hũu-ma hĩŋ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ. Da ŋ puur ŋ nuŋgu-i a waŋ-ma,
Diiloŋo kor-ni.
11 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga yuɔ, kutieŋo yaaŋga siɛ ture.»*‡
12 A ce dumaaŋo-na Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i kuuduɔŋgu yaa-i; bĩŋkũŋgu saa
bɔrɔ-bɛi. Yunteduɔŋo'i yiɛŋ ba yuŋ-nu hiere tuɔ ce ãnfafamma-i bamaŋ muyaaŋ ba
natiɛŋa yuɔ.
13 Ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ muo u natiɛŋa Itieŋo-na, u
ka kor-o.»*§
14 Ŋga da ba saa haa ba naŋga yuɔ, ba ka ce niɛ gbãa muo ba natiɛŋa yuɔ? Aa da ba saa
nu u maama-i, ba ka ce niɛ gbãa haa ba naŋga yuɔ? Aa moloŋ duɔ uu si dii duɔ tuɔ waŋ
u nelma-i, ba ka ce niɛ gbãa nu-ma?

---

* **9:29** Isayi (Ésaïe) 1.9. Mamaŋ daa ***Sodɔmutaamba-i*** baa ***Gomɔrtaamba-i*** ku da Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.23-28. † **9:32** ***Tãmpɛ̃lle maŋ malãaŋ nuɔmba-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu yaa-i. Niɛŋ Piɛr dĩɛ. 2.4,8. ‡ **9:33** Niɛŋ 10.11; Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 8.14; 28.16; Piɛr dĩɛ. 2.6-8. * **10:5** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 18.5; Gal. 3.12 † **10:8** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 30.12-14 ‡ **10:11** Isayi (Ésaïe) 28.16 § **10:13** Yowɛl (Joël) 3.5

15 Aa moloŋ duɔ saa puɔr ma yerreŋ, ma ka ce niɛ gbãa waŋ? Ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na
wuɔ: *«Bamaŋ juɔŋ baa neldɔdɔlma-i, ba jomma sa suɔ aa fɛ̃ huɔŋga.»**
16 Ŋga nuɔmba-i hiere ba saa siɛ *Neldɔdɔlma-i. *Isayi waaŋ-ma wuɔ: *«Itie, iŋ waŋ nelma
maŋ, ŋ daa hai hũyãa-ma?»*†
17 Terieŋgu faŋgu-na, Kirsa nelma numma yaa juɔŋ baa ma hũuma-i.
18 Yaaŋ mi yuu-na: Nuɔmba saa nu nelma famma-i wɛi? Ba nuɔ-ma! Diiloŋ-nelma ciɛra
wuɔ:
«Ba nelma gbuyaa hĩɛma-i hiere.
Nuɔmba nuɔ ba nelma-i nilɛiŋa-na hiere ka saa.»‡
19 Mi ka tiraa yuu ne: *Isirahɛl-baambaŋ nuɔ-ma, ba saa naa suɔ ma yaaŋga-i wɛi? Ma
yaaŋga suyaa! Moisi yaa waaŋ-ma dĩɛlũɔ wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
‹Naŋ'a na sa kãŋ bamaŋ wuɔ niɛraamba,
mi ka ce na ta na ce yɛlma bɛi.
Mi ka ce na hɔmmu du baa bamaŋ sa suyaaŋ bĩŋkũŋgu.›§»
20 Aa Isayi daa holle cira: «Diiloŋo ciɛra:
‹Bamaŋ saa ta ba taara-miɛ, ba daa-mi.
*Bamaŋ saa ta ba yuu-mi baa wɛima, mi caraaya ba yaa-i.›**»
21 Ŋga kumaŋ ŋaa Isirahɛl-baamba kũŋgu-i, Diiloŋo ciɛra:
«Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i mi bĩ mi baamba-i, ŋga ba sa siɛ-mi.
Ba sa nu mi nuŋgu-i aa tiraa pu bubuɔsĩnni baa-mi.»†

11

Diiloŋo saa cĩina Isirahɛl-baamba-i

1 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ mi yuu-na: Diiloŋo cĩinaana u baamba-i *Isirahɛl-baamba-i
wɛi? U saa cĩina-bɛi. Mɛi fɛrɛ-i Isirahɛl nelleŋ-wuoŋ muɔ, *Abiramu hãayɛ̃lŋ muɔ aa
*Bensaamiɛ dũŋ-wuoŋ muɔ.
2 Diiloŋ u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u siɛ gbãa cĩina-bɛi. *Eliŋ
muyaa u natiɛŋa Diiloŋo-na Isirahɛl-baamba maama-na kusuɔŋ-nu Diiloŋ-nelma-na, ma
sĩ na suɔ ku terieŋgu-i kɛ?
3 U ciɛra wuɔ: *«Itie, ba kuɔ ŋ *pɔpuɔrbiemba-i aa muonu mumbuolmuŋ-terni-i. Muɔmɛi
tĩyãa mi diei ŋ huoŋgu-na, ŋga baa dii ta ba taara-miɛ baa komma.»**
4 Uŋ waaŋ mafamma-i Diiloŋo siyaa-yo baa hama-i? U ciɛra wuɔ: *«ŋ saa tĩɛ ŋ diei!*
Nuɔmba neifieŋa siɛi nuɔsiba ndii dii baa-mi mi jĩnamma-na, kutaamba saa pigeŋ dede
Baal†yaaŋga-na.»‡
5 Kuubiduɔŋ daaku yaa nyuŋgo ku bãaŋgu-na: Diiloŋ uŋ fiɛlaa cɛllɛ-baamba maŋ
Isirahɛl-baamba-na, baa dii yogo.
6 U ciɛ baa-ba aa fiɛl-ba, u saa ne ba maacemma. Kuɔ uu naa ne ba maacemma, baa
naa saa cira u ciɛ baa-ba.
7 Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ Isirahɛl-baambaŋ taa ba taara kumaŋ, ba saa da-ku; Diiloŋ
uŋ fiɛlaa bamaŋ bɛi, ba'i daa-ku yoŋ. Ba boluoŋgu ciɛ ãnyagarmantaamba
8 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ji hi baa nyuŋgo Diiloŋo ciɛ ba hɔmmu*
ku aa yaŋ-ba, aa cu ba yammu-i, aa suuye ba tũnni-i ba sa nu baa-ni.»§
9 *Davidi bi ciɛra wuɔ:
«Baŋ wuo niidɔdɔlni maŋ,
mi taara Diiloŋo ce-ni ŋaa kɔllu a bel-ba,
u ce-ni ŋaa juɔŋo a cure-bɛi,

---

* **10:15** Isayi (Ésaïe) 52.7 † **10:16** Isayi (Ésaïe) 53.1 ‡ **10:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 19.5 § **10:19** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.21 * **10:20** Isayi (Ésaïe) 65.1 † **10:21** Isayi (Ésaïe) 65.2 * **11:3** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 19.10,14 † **11:4** ***Baal:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. ‡ **11:4** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 19.18 § **11:8** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 29.3; Isayi (Ésaïe) 6.10; 29.10

u ce ni yaa u sɔgɔlnu ba gbeini-i a suu ba ãmbabalma sɔlaaŋgu-i.
10 *Mi taara u yir-ba, ba baa tiraa ta ba da baa ba yufieŋa-i.*
*Aa u haa yaahuolo-i bɛi, ba baa gbãa ciir wuɔ baa-yo.»**
11 Yaaŋ mi yuu-na: Isirahɛl-baambaŋ tisãaŋ ba fɛrɛ a cii, ba ka pãŋ ti̇ɛ dii hi̇ɛma-na wɛi? Ba siɛ pãŋ ti̇ɛ dii. Ba cãlmuɔ birii yaŋ aa kãyã *niɛraamba kor. A ce dumaaŋo-na, Isirahɛl-baamba ka ta ba ce yɛlma bɛi.
12 Da kuɔ ba cãlmuɔ ciɛ ãnfafamma nelbiliemba-na, da kuɔ ba ciima kãayã niɛraamba-i, da ba sire, ku ka kãyã nelbiliemba-i ka hi hie?

Niɛraamba kormaŋ-kũŋgu-i

13 Fiɛfiɛ-i mi nelma vii *niɛraaŋ namɛi. Namaa namaŋ *Isirahɛl-baaŋ namaa si̇, Diiloŋo puɔraa-mi namaa hɔlma yaa nuɔ-i. Mi maacemma sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
14 Mi bi ce kufaŋgu-i da mi ce mi nelleŋ-tobimba-i yɛlmantaamba a gbãa da mi kor banamba bɛi.
15 Na saa da, Diiloŋ uŋ ciɛlaa-ba kɔtuɔŋgu, ku ciɛ fuɔ baa niɛraamba-i ba suurnu ba-naa. Duɔ ji siɛ ba piɛ-yo, kufaŋgu ka waa niɛ niɛ? Ku ka waa ŋaa ba kuu aa sire.
16 Na saa da, da ŋ pã di̇di̇ɛlãmma-i hã Diiloŋo-i, ŋ di̇mma-i hiere ma ciɛ Diiloŋ-maama. Da ŋ pã tibikãalmba-i hã Diiloŋo-i, tibinegemmu-i hiere mu ciɛ Diiloŋ-muumu.
17 Isirahɛl-baamba dii ŋaa ci̇iŋ-tibiiŋgu aa niɛraaŋ namaaŋo-i na waa ŋaa hi̇ɛŋ-tibiiŋgu. Diiloŋo karaa ci̇iŋ-tibiiŋgu negemmu nammu nanna, aa biɛ hi̇ɛŋ-tibiiŋgu negemmu gbo mu fonni-na. Ci̇iŋ-tibiiŋgu negemmuŋ daŋ tibiyɔmma maŋ, namaa na bi da maaduɔma famma yaa-i, aa ma hel hiere kaasi̇duɔŋ daani yaa nuɔ-i.
18 Kufaŋgu terieŋgu-na, baa na nyɛ baŋ karaa negemmu maŋ. Na ce niɛ aa nyɛ-mu? Negeŋga sa tũu kaasi̇nni, ŋga kaasi̇nni'i tũyãaŋ negeŋga!
19 Unaa gbãa bi cira: «Diiloŋo karaa negemmu fammu-i aa dii muɔmɛi mu fuoŋgu-na.»
20 U waaŋ ninsoŋo, ŋga kumaŋ ciɛ Diiloŋo kar-mu, ku yaa daaku: Mu saa haa mu naŋga yuɔ ku'i ciɛ u kar-mu halaŋ-mu. Nuɔniŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ ku'i ciɛ u dii-ni mu fuoŋgu-na. Yaŋ aa ŋ nanna bombolma-i aa ŋ ta ŋ kãalã Diiloŋo-i.
21 Diiloŋ duɔ kar ci̇iŋ-tibiiŋgu negemmu-i nanna, bige-i gbãa cie-yo hi̇ɛŋ-tibiiŋgu muumu karma-na?
22 Ŋ saa da, Diiloŋo pigãaŋ u fafaaŋgu-i baa u hɔdorre-i pigãaŋ daama temma yaa-i: U huɔŋga doŋ baa bamaŋ naana u hũmelle-i aa fa baa nuɔni maŋ nyaarãa-yuɔ. Da ŋ bi nanna-yuɔ, u bi kar-ni nanna ci̇iŋ-negemmu temma.
23 Aa Isirahɛl-baaŋ da ba nanna ba ãnyagarma-i, Diiloŋo ka bir dii-ba ba fonni-na. Ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ ce-ma.
24 Nuɔŋo-i, naŋ waa hi̇ɛŋ-tibiiŋ-nu, ba kar-ni jo ji gbo-ni ci̇iŋ-tibiiŋ-nu; mafaŋ da ma saa yar Diiloŋo-i, ci̇iŋ-tibiiŋgu fɛrɛŋ negemmu gbomma ce niɛ gbãa yar-o?

Isirahɛl-baamba kormaŋ-kũŋgu-i

25 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, ku yaa na ka suɔ wuɔ na nelnulle gbi̇ɛ baa-na. *Isirahɛl-baamba namba nyaayã ba fɛrɛ. A ce dumaaŋo-na Diiloŋo yaaŋ-ba tuɔ cie *niɛraamba maŋ dii da ba kor hiere, ba kor aa u suɔ kor-ba.
26 Isirahɛl-baamba ka kor hiere dumɛi ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa wuɔ:
*«Koŋkortieŋo ka hel *Sinyɔ;*
*u ka hiel *Yakɔbu hãayɛ̃lmba-i ãnyagarma-na.*
27 *Mi ka hur ba ãmbabalma-i halaŋ-ma bɛi aa bel *tobisi̇nni baa-ba.»*†
28 Isirahɛl-baambaŋ'a ba saa siɛ *Neldɔdɔlma-i, diɛ i ne-ku, ba ciɛ Diiloŋ-bigãarãamba, ŋga ku kuraa niɛraaŋ namaaŋo-i. A ne da diɛ ne Diiloŋ u yufelleŋ hilaa-bɛi dumaa, i ne da ba maama dɔlnu-yuɔ yogo ba bi̇ncuɔmba maa-na.

---

* **11:10** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.23-24 † **11:27** Isayi (Ésaïe) 59.20-21

29 Na saa da, Diiloŋ duɔ hã-ni, u hãa-ni. U yufel da di hel-niɛ, di hilaa-niɛ; u sa bir baa
huoŋ-ãndaaŋgu.
30 Yiinaa-i-na, namaa na saa ta na nu Diiloŋo nuŋgu-i, Isirahɛl-baambaŋ juɔ ĩina u
nuŋgu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u suɔ ce hujarre namaaŋo-na.
31 Ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i fiɛfiɛ-i-na a ce u ce hujarre namaaŋo-na, aa bafamba da
ba bi da u hujarre-i.
32 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo yaaŋ Isirahɛl-baamba-i baa niɛraamba-i
hiere ba fɛrɛŋ nuɔ ba suur ãmbabalma-na bãl ba nuhɔɛŋ-na aa suɔ duɔ ce hujarre bɛi
hiere.
33 Coima saa fa, Diiloŋo fafaaŋgu temma si dii! U nu nelma-i ma numma-i aa tuɔ
suɔ wɛima-i hiere. Molo siɛ gbãa suɔ u huɔya-maama-i tĩ-ma, molo siɛ bi gbãa konnu
u kusũŋgu-i
34 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u nelma-na wuɔ:
«Hai gbãa suɔ Itieŋo kusũŋ-maama-i?
Hai gbãa dii nelma u tũŋ-nu?‡
35 *Hai diyaa cɛ̃mɛlle yuɔ dede aa u duɔ ji suu-de huoŋ-nu?»*§
36 Bĩmbĩnni-i hiere u yaa hielaa-ni, nii dii fuɔ nagãŋ-na aa ni tĩyãa fuɔ tĩɛma. Yaaŋ i tiɛ
gbɛliɛŋ u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ.

12

Diiloŋ-biloŋ-wuɔsaaŋgu

1 Tobiŋ namaa, Diiloŋ uŋ ciɛ hujar daade temma-i yiɛ, jande, mi cãrã-nɛi, hãaŋ-yoŋ baa
na fɛrɛ ŋaa baŋ hãŋ-yoŋ tãmmaŋ-kũŋgu dumaa. Yaaŋ na ciluɔ tuɔ fa. Taa na ce kumaŋ
dɔlaanuŋ-yuɔ. Ba buol Diiloŋo-i dumɛi ninsoŋ-buolma-i.
2 Baa na ta na nyaanu nelbiliemba kuuceŋgu-i, yaaŋ Diiloŋo bir-na u birma a hã-na
ãnjɔgɔfɛlɛmma, ku yaa na ka ta na suɔ Diiloŋo huɔŋga-i: Kumaŋ faa, kumaŋ dɔlaanuŋ-
yuɔ baa kumaŋ vii, na ka ta na suɔ-ku.
3 Diiloŋ uŋ firiinu u huɔŋga-i aa ce baa-mi, mi ka dii nelma na tũnni-na hiere: Yaaŋ
bombolma-i aa nɛliɛŋo nɛliɛŋo u jĩna u fɛrɛ u fuoŋgu-na. Naŋ haa na naŋga-i Diiloŋo-na
aa u hã-na fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, taa na ce na wɛimambaa-ba-i na saanu baa ba yaa-i.
4 Nelbiloŋ uŋ yeŋ dumaa baa terni bɔi u kũɔma-na, terieŋgu terieŋgu baa ku
maacemma,
5 miɛ iŋ fiɛ ciinu, i suuriinu i-naa dumɛi. Ii dii ŋaa i gbuɔnu ce nelduɔŋo *Kirsa horre-
na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u munyiɛrammu.
6 Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i a hã-ye i de-i-deŋ fɔ̃ŋgɔ̃baa. Duɔ hã nuɔni maŋ u pɔpuɔruŋgu
cemmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ-i, baa haar baa-yo u hũmelle-na.
7 Kãyãmmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ kãyã. U nelma pigãamaŋ-fɔ̃ŋgũɔ duɔ waa
baa umaŋ, u tuɔ waŋ-ma u pigãaŋ.
8 Sirɛiŋ-fɔ̃ŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ dii sirɛiŋa-i banamba-na. Umaŋ duɔ da u
nagãŋ-na, kutieŋo yaŋ u naŋga ta ka fara baa huɔŋga diei. Umaŋ duɔ da yaaŋga-i, u ce
u yaatesĩnni-i baa pãama. Duɔ hã umaŋ fɔ̃ŋgũɔ-i wuɔ u tuɔ kãyã sũntaamba-i, kutieŋo
tuɔ ce-ma baa hɔfɛ̃lle.
9 Na nelnyulmu saaya mu koŋ, huhurma saa saaya ma waa-muɔ. Gbuu na bigãaŋ
ãmbabalma-i aa na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma yaa-i.
10 Taa na dɔl na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa. Taa na jĩna na fɛrɛ banamba huoŋ-nu.
11 Taa na hinu pãama-i, baa na ce yentaaŋ namaa. Vaaŋ na fɛrɛ baa Itieŋo
maacemma-i, baa na fɛ̃ baa-ma.
12 Naŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, yaaŋ ku ta ku fɛ̃ na hɔmmu-i. Wɛiŋ da ma da-na, na
doluonu-mɛi. Taa na hinu Diilocãrãlle-i.

‡ **11:34** Isayi (Ésaïe) 40.13 § **11:35** Yɔbu (Job) 41.3

13 Taa na kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ naaluɔ uŋ suurii-bɛi. Taa na ce niraamba
nersĩnni-i fafamma.
14 Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i. Taa na cãrã kuufafaaŋgu
na hã-ba; baa na haa na nubabalaaŋgu bɛi.
15 Taa na nyɛ baa bamaŋ nyiɛŋ, aa na ta na kaal baa bamaŋ kaalaaŋ.
16 Taa na nunu na-naa. Baa na ta na tɛtɛŋ na fɛrɛ; yaaŋ aa na ta na siɛ maacemma maŋ
sɔlsɔl-maama-i*. Baa na da niɛ sĩ na suɔ wɛima-i hiere.
17 Baa na ta na suu ãmbabalma sɔlaaŋgu-i baa ãmbabalma. Gbãaŋ na ta na ce kumaŋ
faa na hã nuɔmba-i hiere.
18 Gbãaŋ na ta na gbo baa nuɔmba-i hiere; baa na yaŋ ma hella namaa.
19 Mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na ta na suu sɔlaaŋgu-i na fɛrɛ, yaaŋ Diiloŋo yaa tuɔ suu-ku.
Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: Itieŋo ciɛra wuɔ: *«Yaaŋ sɔlaaŋgu-i na hã muɔ.
Muɔmɛi ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa kumaŋ saaya baa-yo.»*†
20 Ŋga kumaŋ namaa kũŋgu-i, ku yaa daaku: *«Nyul da mu ta mu ko ŋ bigãarãŋo-i, hã u
wuo. Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel-o, hã u nyɔŋ. Da ŋ ce mafamma-i kuu dii ŋaa ŋ gbãlãa dãnciɛŋa'i
kũnna u yuŋgu-na.»*‡
21 Baa na yaŋ ãmbabalma da yuŋgu nɛi, ciɛŋ ãnfafamma-i na hiel ãmbabalma-i na
hɔlma-na.

13

Taa na siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa

1 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo u saaya u tuɔ siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-
na, fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i hiere ni hel Diiloŋ-na, u yaa jĩɛna fɔ̃ŋgũɔ-i hiere.
2 A ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ tuɔ gãŋ baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i, u gãŋ baa Diiloŋo. Bamaŋ
cĩinaanaŋ fɔ̃ŋgɔ̃taamba nuŋ-ãndaaŋgu-i, baŋ taaraŋ kumaŋ ba ka da-ku.
3 Da ŋ ta ŋ ce kuuviiŋgu, korma sa da-ni baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i. Korma da
ãmbabalmanciraamba'i baa-ba. Terieŋgu faŋgu-na, da ŋ'a ŋ sa taara korma ta ma
da-ni baa-ba, yaŋ aa ŋ ta ŋ ce kuuviiŋgu, ku yaa bafamba fɛrɛ-i ba ka ta ba gbɛliɛŋ-ni.
4 Fɔ̃ŋgɔ̃taamba ce Diiloŋ-maacemma'i dumaaŋo-na da ba dii-ye hũmefafalle-na. Ŋga da
ŋ bir yaŋ aa ta ŋ ce kuubabalaaŋgu, ŋ saaya ŋ kãalã-bɛi. Diiloŋ uŋ hãa-ba comelle maŋ, u
saa hã-ba baa-de gbãŋgbãŋ, ba ce fuɔ maacemma'i baa-de. Umaŋ duɔ cãl, baŋ haa kumaŋ
yuɔ, ku pigãaŋ Diiloŋ-bɛrru.
5 Ku'i ciɛ i gbĩɛ i tiɛ siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. I baa ne muoru yoŋ aa tiɛ siɛ, i ne i hɔmmu,
i suyaa wuɔ ku faa.
6 Ku'i bi ciɛ ŋ da na saaya na ta na pã na nampobaa-ba-i. Bamaŋ hũyãaŋ nampo-i,
Diiloŋo'i bi hãa bafamba-i maacemma famma-i.
7 Niŋ saaya ŋ pã kumaŋ, pã-ku ŋ hã kuŋ vii umaŋ. Taa na pã nampobaa-ba-i na hã
ba taamba-i, umaŋ duɔ saaya baa kãmma, na kãŋ-yo. Umaŋ duɔ saaya baa bɔbɔima, na
ce-yo bɔi.

Ãnjĩnamma tuole-i

8 Da ma hel nelnyulmu-na, baa na yaŋ bĩŋkũŋ cɛ̃mɛlle waa unaŋ nuɔ-na. Na saa da,
umaŋ duɔ yaŋ banamba maama ta ma dɔlnu-yuɔ, kuu dii ŋaa kutieŋo tĩɛ baa *Moisi
*ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere.
9 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, mamaŋ nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na wuɔ: *«Baa ce
*fuocesĩnni, baa ko nɛliɛŋo, baa cuo, baa nenu nɛliɛŋo»** ka cor baa manamma-i hiere, ma

---

* **12:16** ***Yaaŋ aa na ta na siɛ maacemma maŋ sɔlsɔl-maama-i:*** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Yaaŋ aa na ta na siɛ na piɛ nawalaamba-i.»
† **12:19** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.35
‡ **12:20** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 25.21-22
* **13:9** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13-17; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17-21

juɔ ji gbura ma-naa nelma diei maaŋ daama yaa nuɔ-i wuɔ: *«ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»*†

10 Da ŋ ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i, ŋ sa jɔguɔŋ-yo baa kuubabalaaŋgu. Terieŋgu faŋgu-na, nelnyulmu da mu waa-niɛ, kuu dii ŋaa ŋ tĩɛ baa ãnjĩnamma-i hiere ma kũŋgu-na.

Ku piɛ ku jo dii

11 Baa na hũu nel daama-i na nanna. Iŋ yeŋ huɔŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i, namaa fɛrɛ-i na suɔ-ku. Baa na duɔfũŋ, siireŋ, ku hii! Koŋkoro piyaa-ye fiɛfiɛ-i-na a yaŋ iŋ ŋa naa hũu Diiloŋ-maama-i fɛlɛmma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i.

12 Isuɔŋgu niinu tĩ, cuo piyaa kaalma. Yaaŋ i nanna kukulmaŋ-maacemma-i aa i tiɛ ce bãantĩmma.

13 Yaaŋ i tiɛ ce kuuviiŋgu, bãantaamba ce dumɛi. I yaŋ niiwuoniŋ-gbuolaaŋgu-i, baa kolmaŋ-gbuolaaŋgu-i, baa bĩŋwosĩnni-i ni sĩnni-na hiere. I yaŋ bɛrkarre-i baa nenemuŋgu-i.

14 Yaaŋ i biɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama aa i ne i kusũnniŋ-maama-i aa i yaŋ-ma.

14

Baa cãl ŋ nawuoŋo-i

1 Baa na ta na tĩɛl umaŋ saa naŋ kaasĩnni dɛi yogo Diiloŋ-hũmelle-na; taa na piɛ-yo na caaŋ-nu. Baa na ta na fanu na-naa baa-yo u ãnjɔguɔma-na.

2 Ŋaa unaŋo dii u suyaa wuɔ niiwuoni-i hiere ni gbãa wuo. A ne da umaŋ saa naŋ kaasĩnni dɛi yogo Diiloŋ-hũmelle-na u sa dii kũɔma u nuŋgu-na, u wuo dĩmma yoŋ.

3 Umaŋ wuyaaŋ niiwuoni-i hiere, u baa nyɛ umaŋ wuɔ ninanni nyaa-yo, aa umaŋ sa wuyaaŋ niiwuoni-i hiere u baa cãl umaŋ wuyaaŋ-niŋ. Diiloŋ uŋ siyaa dii-yo u horre-na, yuŋgu si dii u cãlma-na.

4 Naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cãl unaŋ cãarãŋo-i? Ku nuɔlaa-yo wa, ku saa nuɔl-o wa! Ma hii nuɔ baa bige-i? Aa ku siɛ gbãa nuɔl-o; Itieŋo dii tuɔ kãyã-yuɔ. Ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u tuɔ kãyã-yuɔ.

5 Banaŋ wulaa, yinni-i hiere ni sa saa; ni maar ni-naa. Banaŋ ba'a yinni-i hiere nii dii niiduɔni. Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u yaŋ mamaŋ dii u huɔŋga-na ma ye-yo.

6 Umaŋ buɔraŋ yinni-i, u bɔrɔ-niɛ Itieŋo maa-na. Umaŋ wuyaaŋ bĩmbĩnni-i hiere, u bi wuo-ni Itieŋo maa-na. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, kutieŋo jaal Diiloŋo-i ni maama-na. Aa umaŋ wuɔ niiwuoni nanni nyaa-yo, u bi ce-ma Itieŋo maa-na. Fuɔ bi jaal Diiloŋo-i.

7 Na saa da, i hɔlma-na, molo si dii tĩɛna u fɛrɛŋ maa-na, molo sa bi ku kã u fɛrɛŋ maa-na.

8 Da ŋ hoŋ Diiloŋ-horre-na, ŋ huɔŋ Itieŋo maa-na, aa da ŋ bi ku, ŋ kuu Itieŋo maa-na. A ce dumaaŋo-na ii dii cicɛ̃lma wa, i kuu wa, i tieŋo yaa Yesu-Kirsa-i.

9 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? U kuu aa sire jo ji waa bikuomba-i baa cicɛ̃lmantaamba-i hiere ba yuŋ-nu.

10 Ŋga ma bilaa niɛ naŋ da manamma ta ŋ cãl ŋ nawuoŋo-i? Ma bilaa niɛ naŋ ta ŋ nyɛ ŋ nawuoŋo-i sũlma? I ka cor hiere Diiloŋ-fuore-na u yuu-ye i de-i-diei.

11 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

«Muɔ Cicɛ̃lmantieŋ muɔ,
mi siɛ kar ku coima,
nuɔmba-i hiere ba ka jo ji dũuna mi yaaŋga-na.
*Aa nɛliɛŋo nɛliɛŋo u ka puur u nuŋgu-i waŋ-ma wuɔ muɔmɛi Diiloŋo-i kelkel.»**

12 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo uŋ ciɛ kumaŋ, u ka yiɛra Diiloŋo yaaŋga-na a waŋ-ku.

Baa guɔl ŋ nawuoŋo gbeini-i

† **13:9** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 * **14:11** Isayi (Ésaïe) 45.23

13 A ce dumaaŋo-na, yaaŋ i yaŋ i-naa cãlma. Yaaŋ aa na bel na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji
guɔl unaŋ gbeini-i a pira-yuɔ Diiloŋ-hũmelle-na.
14 Itieŋo-i Yesu ciɛ mɛi suɔ, aa tiraa tir suɔ wuɔ kuuwuoŋgu saa nyaa nɛliɛŋo. Ŋga umaŋ
duɔ tuɔ jɔguɔŋ wuɔ kuuwuoŋ daaku nyaa-yo, ŋ bi da ku nyaa-yo.
15 Da ŋ ta ŋ ce kuujaŋgu ŋ natobiŋo-na baa niŋ wuo kumaŋ, ŋ naana nelnyulmuŋ-
hũmelle-i. *Kirsaŋ kuu umaŋ maa-na-i, ŋ ka kɔsuɔŋ-yo kuuwuoŋ maa-na yoŋ wɛi?
16 Kumaŋ faa naŋ yufelle-na, da ŋ suɔ wuɔ ku cemma gbãa bĩɛna Diiloŋ-hũmelle
yerre-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku.
17 Na saa da, *Diiloŋ-nelleŋ-kũŋgu-i niiwuoniŋ-kũŋgu sĩ, niinyɔnniŋ-kũŋgu bi sĩ. Diiloŋ-
nelleŋ-kũŋgu yaa viisĩnni, baa yaafɛ̃lle baa hɔfɛ̃lle, ni da *Diiloŋ-Ɣalle yaa wulaa-i.
18 Umaŋ duɔ tuɔ cãa Kirsa-i cãama famma temma-i, u kũŋgu dɔlnu Diiloŋo-i aa nuɔmba
bi bĩ u yefafalle.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ juɔŋ baa yaafɛ̃lle-i muntĩɛnammu-na aa ta ku ce i
hieroŋo-i i tiɛ naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, yaaŋ i vaa i fɛrɛ baa kufaŋgu cemma yaa-i.
20 Baa na guɔla Diiloŋ-maacemma-i baa niiwuoni. Niiwuoni-i hiere ni faa ninsoŋo, ŋga
kuuwuoŋgu maŋ ka guɔl ŋ natobiŋo gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, ku wuoma saa fa.
21 Bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, kumaŋ gbãa guɔl ŋ natobiŋo gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, ne-ku
aa ŋ yaŋ-ku. Da kuɔ naŋ kũɔwuole-i sisɔ ŋ konyɔlle ka guɔl u gbeini-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku.
22 Niŋ suɔ kumaŋ ŋ huɔŋga-na kufaŋgu bĩŋkũŋgu yaŋga-na, yaŋ ku tĩɛ nuɔ baa Diiloŋo
na hɔlma-na. Umaŋ sa ciɛŋ u wɛima-i baa hɔmmu hãi, kutieŋo yuŋgu dɔlaa.
23 Ŋga umaŋ duɔ tuɔ wuo bĩŋkũŋgu aa u huɔŋga saa hũu-ma baa-ku a kã u Diiloŋ-
hũmelle yaŋga-na, Diiloŋo ka yuu-yo. U ka yuu-yo niɛ niɛ? U ãncemma-i baa u Diiloŋ-
hũmelle sa kã yanduɔŋga. A ne da kumaŋ sa kãaŋ yanduɔŋga baa ŋ Diiloŋ-hũmelle-i
kuubabalaaŋgu.

15

Biyaaŋ Yesu-Kirsa maama

1 Miɛ maŋ yiɛraaya doŋ Diiloŋ-hũmelle-na, ku saaya i tiɛ kãyã bamaŋ saa yiɛra doŋ miɛ
temma-i. I saa saaya i tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ miɛ yoŋ.
2 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo i hɔlma-na, u saaya u vaa u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ banamba-i a
kãyã-bɛi ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
3 Na saa da, *Kirsa saa tuɔ ce kumaŋ dɔlaanuŋ fuɔ. Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Diilo, bamaŋ taa ba tuora-niɛ, ba tuosĩnni birii haa muɔmɛi nuɔ-i.»**
4 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na hiere dii ku bieŋa-na, ma nyɛgãaŋ da ma pigãaŋ-ye
nelma. Ma ce-ye hɔhĩnantaaŋ miɛ aa ta ma dii sirɛiŋa yiɛ i diɛ gbãa diɛ tiɛ hĩŋ Diiloŋ-
ciiluŋgu taaluŋgu.
5 Diilo fuɔ maŋ hɔhĩnammu tieŋo-i baa sirɛiŋa tieŋo-i, u kãyã-nɛi na ta na nunu na-naa
ŋaa Yesu-Kirsaŋ waaŋ-ma dumaa.
6 Ku yaa na ka gbonu hiere ce noduɔŋgu ta na gbɛliɛŋ Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i.
7 Terieŋgu faŋgu-na, taa na siɛ na-naa Diiloŋo yerre fafaaŋgu maama-na, ŋaa Kirsaŋ
siyaa namaaŋo-i dumaa.
8 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, Kirsa juɔ duɔ ji kãyã *Yuifubaa-ba-i. Diiloŋ uŋ ŋa naa pã nuŋgu
maŋ baa ba bĩncuɔmba-i, Yesu juɔ ji ce ku yaa-i a pigãaŋ wuɔ Diiloŋ duɔ waŋ mamaŋ, u
ce-ma.
9 U bi juɔ *niɛraamba da ba gbãa gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u ãnfafamma maama-na ŋaa maŋ
nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Ku'i ciɛ mi ka ta mi gbɛliɛŋ-ni niɛraamba hɔlma-na,
aa ta mi hãl nɛini mi tuɔlnu-niɛ.»*†
10 Ma bi nyɛgãaŋ wuɔ:

* **15:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.10 † **15:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 18.50

«Niɛraaŋ namaa, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ Itieŋo baamba muumu temma-i.»‡
11 Ma bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ:
«Niɛraaŋ namaaŋo-i hiere, taa na gbɛliɛŋ Itieŋo-i!
Nelbilieŋ namaaŋo-i hiere nilɛiŋa-na, taa na hãl nɛini na tuɔlnu-yuɔ.»§
12 Aa bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ *Isayi sɛbɛ-i-na wuɔ:
*«Yese*hãayɛ̃lŋo naŋo ka jo.*
U ka sire waa niɛraamba yuŋ-nu.
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka haa ba naŋga-i u yaa nuɔ-i.»†
13 Naŋ haa na naŋga Diiloŋo-na, fuɔ maŋ i cicuɔŋgu tieŋo-i, u fɛ̃ na hɔmmu-i da hĩnni, aa gbuu dii yaafɛ̃lle na muntĩɛnammu-na, ku yaa *Diiloŋ-Yalle ka ce na ta na hĩŋ u ciiluŋgu taaluŋgu bɔi.

Mamaŋ yuu Pol huɔŋga-i

14 Tobiŋ namaa, mɛi fɛrɛ-i mi suyaa-ma wuɔ na hɔmmu yuu baa ãnfafamma, na suɔ wɛima-i hiere, aa na gbãa dii nelfafamma na-naa tũnniŋ.
15 Ŋga mi suuye mi yufieŋa-i aa waŋ manamma cor sɛbɛ daayo terni bɔi-na, da mi ce nelma namma tĩɛnu-nɛi. Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-mi ku'i ciɛ mi ce-ma dumaaŋo-na.
16 U ciɛ-mi Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ *niɛraamba hɔlma-na. U diyaa u *Neldɔdɔlma-i mi nammu-na mi ta mi waŋ-ma baa-ba kumaŋ ka ce *Diiloŋ-Yalle bɔ-ba ba deŋ, a migãaŋ-ba ba pã ba fɛrɛ hã Diiloŋo-i.
17 Terieŋgu faŋgu-na, Diilo baa Yesu-Kirsa-i, mi gbãa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ Diiloŋ-maacemma-na.
18 Mi gbãa cira *Kirsa yaa kãayã-miɛ mi bir niɛraamba yammu-i Diiloŋo-na ba ta ba nu u nuŋgu-i. U ciɛ-ma baa mi nuŋ-ãndaaŋgu a naara mi ãncemma.
19 U ciɛ-ma baa himma baa gbɛrɛ. U ciɛ-ma baa Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ yaa-i. Ku ciɛ dumɛi mi gbuo terni-i hiere baa Kirsa Neldɔdɔlma-i, a doŋ dii *Yerusalɛmu, jo ji hel baa Iliri nilɛiŋa-i hiere.
20 Mamaŋ naa yu mi huɔŋga-i, mi taa mi taara mi fulnu nilɛiŋa maŋ saa nu Kirsa maama-i dede, a waŋ Neldɔdɔlma-i baa-ba. Mi saa ta mi taara mi haaya unaŋ dũŋgu ku'i ciɛ mi fulnu nilɛiŋa maŋ saa nu u maama-i dede.
21 Mi ciɛ-ma ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Baŋ ŋa na'a ba saa waŋ u maama baa bamaŋ dede,
ba ka da-yo,
aa bamaŋ saa naa nu u maama da,
ba ka suɔ ma yaaŋga-i.»‡

Wuɔsaaŋgu maŋ dii Pol gbeini-na

22 Maaceŋ daama yaa taa ma bella-miɛ a ce mi saa gbãa kã ka ne-na.
23 Fiɛfiɛ-i-na ma tĩɛ terieŋ daaku-na. Miŋ duɔŋ ta mi taara da mi kã ka ne-na ku daa bieŋa bɔi.
24 Mi ka kã Ɛsipanyi. Mi kãmma-na, mi ka yiɛra na terieŋgu-na a ce yinni cɛllɛ baa-na aa suɔ cor, ku yaa mi huɔŋga ka fɛ̃. Aa mi hil mi ne na kakãyãŋgu yaa-i da mi gbãa ka cor baa mi hũmelle-i.
25 Dumandɛ-i-na, mi kã *Yerusalɛmu da mi ka hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i pɔpuɔruŋgu.
26 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Maseduɔni-i-na, baa bamaŋ dii Akayi-i-na, ba naaŋ gbeiŋa da ba kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nawalaamba-i Yerusalɛmu-i-na. Mi kã baa coŋgoruoŋgu faŋgu yaa-i.

---

‡ **15:10** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.43 § **15:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 117.1 * **15:12** ***Yese:*** Davidi to yaa-i. Niɛŋ u sĩnni-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 16.5-13. U bi waa Yesu haayiɛŋo. Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 1.6. † **15:12** Isayi (Ésaïe) 11.10 ‡ **15:21** Isayi (Ésaïe) 52.15

27 Ku dɔlaanu ba yaa-i ba ce-ma. Aa ma cemma faa, baa naa saaya ba ce-ma. Baa naa saaya ba ce-ma yuŋ haku-i nuɔ-i? *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i, ba calaa ba Diiloŋ-hũmelle-i baa *niɛraamba-i; niɛraamba saaya ba bi cal ba nagãŋ-niini-i baa bafamba-i kɛ!
28 Da mi ji bãl baa mafamma-i, da mi gbãŋ kã ka hã-ba coŋgoruoŋgu faŋgu-i, mi pãŋ biɛ Ɛsipanyi hũmelle a ka yiɛra na terieŋgu-na aa suɔ cor.
29 Mi suyaa miɛ da mi hi na terieŋgu-i, *Kirsa ka silaa ce baa-ye cor.
30 Tobiŋ namaa, miŋ ka taara kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Niɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i baa *Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ i hɔmmu-na, aa na ta na cãrã Diiloŋo-i na hã-mi, a kãyã-miɛ mi maluŋgu-na.
31 Cãarãŋ Diiloŋo-i u kor-mi *Yude ãnyagarmantaamba nammu-na, aa miŋ kãŋ baa pɔpuɔruŋgu maŋ Yerusalɛmu-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba ka hũu-ku mi wulaa.
32 Mafaŋ da ma ce, mi ka hi na terieŋgu-i baa hɔfɛ̃lle, aa Diiloŋ duɔ siɛ, mi kaa bi da fiisa cɛllɛ.
33 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo waa baa-na hiere. Ma ce dumaa.

16

Jaalupãlle

1 Mi ka dii i tũɔ-i Febe-i na naŋ-na, u ce Diiloŋ-maacemma-i u kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Sãŋkire-i-na*.
2 Duɔ kã, na ne Itieŋo-i aa na bel-o fafamma ŋaa maŋ saaya ma ce dumaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ i hɔlma-na. Kumaŋ maama-i da ma waa-yuɔ, na kãyã-yuɔ baa ku bĩŋkũŋgu-i. U kãayã nuɔmba bɔi, halle mɛi fɛrɛ maŋ daami-i.
3 Mi jaalaa Pirsika-i† baa Akilasi-i, ba yaa mi namaacenciraamba Yesu-Kirsa suoŋgu-na.
4 Ba hĩɛrã kuliiŋgu-i da ba gbãa hũu muɔŋo-i kuɔ. Mi jaal-ba. Aa mɛi da-mi-diei sĩ yoŋ. Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *niɛraaŋ-nilɛiŋa-na hiere, ba jaalaa-ba.
5 Mi jaalaa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ba cãrã Diiloŋo-i Akilasi ba dumɛlle-na.
Mi jaalaa mi jĩɛŋo-i Epayinɛti-i. U yaa hũyãa *Kirsa maama-i igɛ̃na *Asi-i-na.
6 Mi jaalaa Maari-i, u vaa u fɛrɛ baa na maama-i.
7 Mi jaalaa Andorkusi-i baa Yuniya-i. Bafamba-i mɛi nelleŋ-tobimba. I waa kaso-i-na baa i-naa. Yesu *pɔpuɔrbiemba namba'i bafamba-i, ba kũŋgu dɔlnu nuɔmba-i. Bafamba daa yuŋ-bĩncɔsĩnni muɔ-na Kirsa horre-na.
8 Mi jaalaa Ampilatusi-i, u maama dii kpelle mi huɔŋga-na Itieŋo horre-na.
9 Mi jaalaa Urbɛ̃-i, u yaa i namaacenceroŋo Kirsa suoŋgu-na. Aa bi jaal Sitakisi-i; fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔŋga-na.
10 Mi jaalaa Apelɛsi-i, u pigãaŋ wuɔ u nyaarãa Kirsa-i-na.
Mi jaalaa Aritobul dumɛlleŋ-baamba-i.
11 Mi jaalaa mi nelleŋ-tobiŋo-i Erodiyɔ̃-i. Aa jaal Narsisi dumɛlleŋ-baamba maŋ hũyãa Itieŋo maama-i.
12 Mi jaalaa Tirfɛni-i baa Tirfosi-i. Caaŋ daaba-i ba hãi-i-na, ba vaa ba fɛrɛ baa Itieŋo maacemma-i. Aa bi jaal Pɛrside-i, fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔŋga-na, aa u bi vaa u fɛrɛ baa Itieŋo maama-i.
13 Mi jaalaa Urufusi-i, Itieŋo yufelleŋ-nolŋo-i. Aa bi jaal u nyu-i, uu dii ŋaa mɛi fɛrɛ-i mi bi nyu.
14 Mi bi jaalaa Asɛ̃ŋkiri-i, baa Filegɔ̃-i, baa Ɛrmɛsi-i, baa Paturobasi-i, baa Ɛrmasi-i baa tobimba maŋ dii baa-ba hiere.
15 Mi jaalaa Filologi-i baa Yulusi-i, aa jaal Nerieŋo-i baa tɔ̃nciɛŋo-i, aa bi jaal Olɛ̃mpasi-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii baa-ba hiere.

* **16:1** ***Sãŋkire:*** Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.18. † **16:3** Pirsika yerre nande yaa wuɔ Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

16 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Bamaŋ dii Kirsa horre-na hiere ba pãa-na jaaluŋgu.

17 Tobiŋ namaa, jande mi cãrã-nɛi, Diiloŋ-hũmelle maŋ maama-i waaŋ baa-na, bamaŋ miɛlãa-ma, bilaaŋ na fɛrɛ kutaamba-na; ba jo baa bɔrɔmma, aa ba pira nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle-na. Baa na ta na piɛ kutaamba-i.
18 Ba sa cãa Itieŋo-i *Kirsa-i, ŋga ba cãa ba kusũnni. Ba tãal bamaŋ sa suyaaŋ ku yaaŋga-i baa ba nudɔdɔlle-i.
19 Namaaŋo-i, nuɔmba-i hiere ba suyaa wuɔ na nu Itieŋo nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, ku dɔlnu-miɛ baa-na. Ŋga mi taara na ta na suɔ ãnfafamma-i na ce-ma aa na baa yaŋ ãmbabalma ji kpatalla-nɛi.
20 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo-i, a saa baa cɛllɛ, u ka mal *Sitãni-i hã na ce na bãaŋgu-i yuɔ.
Itieŋo-i Yesu u kãyã-nɛi.

21 Mi nabentieŋo-i Timote jaalaa-na, a naara mi nelleŋ-tobimba-i Lusiwusi-i baa Yasõ-i baa Sosipatɛr hiere.
22 Muɔ Tɛrtusi, mi bi jaalaa-na. Ii dii baa i-naa Itieŋo horre-na. Muɔmɛi nyɛgãaŋ Pol sɛbɛ daayo-i hã-yo.

23 Gawusi bi pãa na jaaluŋgu. Muɔ Pol, mi haraa u yaa nuɔ-i. Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba tigiiŋ fuɔ terieŋ-nu'i ba jaal Diiloŋo-i. Nelle gbeitieratieŋo-i Erati jaalaa-na baa i natobiŋo-i Kartusi-i.
[
24 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere. Ma ce dumaa.]

Jaaluperieŋgu
25 Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i! Miŋ waŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na Yesu-Kirsa maama-na, u yaa gbãa ce na yiɛra doŋ u hũmelle-na a saa baa nelma famma-i. Diiloŋo kusũŋgu maŋ naa fuo dii ku domma-na, ku puuriiye fiɛfiɛ-i-na Neldɔdɔl daama yaa nuɔ-i.
26 Diiloŋo maŋ si dii duɔ ji kã terieŋgu, u ciɛ u *pɔpuɔrbiemba waŋ u kusũŋgu-i ba sɛbɛbaa-ba-na nuɔmba-i hiere nilɛiŋa-na ba da ba suɔ-ma aa hũu-ma aa ce-ma.
27 Diiloŋo yaa u diei yoŋ nelnurãŋo-i. Yaaŋ i tiɛ jaal-o hɔnniŋ joŋ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na! Ma ciɛ!

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ hã Korɛ̃ntitaamba-i
Nelmuoyamma

Pol ciɛ belle diei baa boluoŋgu Korɛ̃nti-i-na. Korɛ̃ntitaamba nuɔ Yesu maama-i u yaa wulaa-i igɛ̃na. Huɔŋgu faŋgu-na, gbeiŋa saa waa dɛi Korɛ̃nti-i-na, baa bĩŋwosĩnni-i ka hel baa sitãni-maacemma-i ma sĩnni-na hiere. A ce dumaaŋo-na Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu waa kpelle Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ nu wuɔ ba sa tiraa ba nunu ba-naa. Bafamba fɛrɛ-i baa bi nyɛgãaŋ sɛbɛ hã Pol a yuu-yo baa nelma bɔi. Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ dii nelma ba tũnni-na; wuɔ ba yaŋ bɛrru-i aa ba bel ba-naa fafamma ku yaa faa Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na (sap. 1–4). Aa cira ba hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na, aa wɛiŋ da ma suur ba hɔlma-na, ba fiɛlnu-mɛi ba fɛrɛ; ba baa kã nelgbãŋgbãlãŋ wulaa wuɔ u ka fiɛlnu-mɛi hã-ba (sap. 5–6). U nuŋgu hii ãnsorreŋ-maama-i (sap. 7), baa cufĩɛŋ-kũɔma wuomaŋ-kũŋgu-i (sap. 8–10), baa Itieŋo niiwuoniŋ-kũŋgu-i (sap. 11). *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, u nuŋgu hii ba kũŋgu-i (sap. 12–14). U nuŋgu bi hii kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i (sap. 15).

Aa suɔ duɔ pã-ba jaaluperieŋgu-i, u diyaa sirɛiŋa bɛi wuɔ ba naŋ gbeiŋa ba hã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i (sap. 16).

Sɛbɛ daayo-na, Pol yuu nyɔlma baa nelnyulmuŋ-kũŋgu-i: Wuɔ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋ duɔ tuɔ ce bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, u saaya u ce-ku baa nelnyulmu (sap. 13).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Diiloŋo bĩɛ-mi ce-mi Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa i natobiŋo-i Sɔsitɛni-i

2 miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Korɛ̃nti-i-na. I nyɛgãaŋ-yo diɛ hã Diiloŋ uŋ buɔ namaa namaŋ na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na. I bi nyɛgãaŋ-yo diɛ hã bamaŋ bĩɛŋ Itieŋo yerre-i terni-na hiere. Bafamba Yuntieŋo miɛ bi Yuntieŋo.

3 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol pã Diiloŋo-i jaaluŋgu

4 Diiloŋo niɛ na horre-i baa Yesu-Kirsa-i aa ce baa-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi jaal-o yinni maŋ joŋ mafamma-na.

5 Coima saa fa, naŋ hũyãa *Kirsa maama-i Diiloŋo ciɛ-na bĩŋkũntaaŋ namaa wɛima-na hiere: Na nu nelma-i ma numma-i aa tiraa ta na suɔ yiɛŋgu.

6 Kumaŋ ciɛ ma ce dumaaŋo-na, Kirsa nelma daa muntĩɛnafafammu na hɔlma-na ku'i ciɛ.

7 A ce namaa namaŋ niɛyaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu himma-i, Diiloŋ uŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, u diei saa naa-nɛi.

8 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa ka kãyã-nɛi na nyaar u nelma-na a ji hi yiiŋgu faŋgu-i; ku yaa cãlmuɔ siɛ ji da haa-nɛi.

9 U yaa bĩɛ-na wuɔ na ce horre baa u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa-i; u sa waŋ wɛima aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.

Korɛ̃nti Diiloŋ-dũŋ-baamba sa nunu ba-naa

10 Tobiŋ namaa, jande mi cãrã-nɛi, niɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa na bel na-naa. Baa na bir na honni-i na-naa nuɔ. Bilaaŋ na-naa fafamma na ce noduɔŋgu aa na waa baa ãnjɔgɔduɔma.

11 Tobiŋ namaa, kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i Kiloe dumɛlleŋ-baamba tũɔnu-miɛ
wuɔ na sa nunu na-naa.
12 Wuɔ na hɔlma-na, banamba ciɛra wuɔ ba cuu mɛi huoŋ-nu, banaŋ ba'a bafamba cuu
Apolɔsi huoŋ-nu, banaŋ ba'a bafamba dii Piɛr* huoŋ-nu, banaŋ ba'a bafamba dii *Kirsa
huoŋ-nu.
13 Namaa wulaa, Kirsa calaanu wɛi? Ba gbuu muɔmɛi *daaŋgu-na ko-mi na maama-na
wɛi? Na daa *batɛmu-i mɛi yerre yaa nuɔ-i wɛi?
14 Da ma hel Kiripusi-i-na baa Gawusi-i-na, mi jaal Diiloŋo-i miŋ'a mi saa *batiseŋ
moloŋo na hɔlma-na.
15 Ku yaa molo siɛ gbãa cira na baatiseŋ mɛi yerreŋ.
16 Ninsoŋo! Muɔmɛi baatiseŋ Sitefanasi dumɛlleŋ-baamba-i, mafamma naa karaanu-
miɛ. Da ma hel bafamba-na, mi saa hũu-ma miɛ mi baatiseŋ moloŋo na hɔlma-na.
17 Kirsa saa puɔr-mi wuɔ mi ji batiseŋ nuɔmba, ŋga u puɔraa-mi wuɔ mi wuɔra waŋ
*Neldɔdɔlma yaa-i aa mi baa ce-ma baa nelbilieŋ-cɛ̃cɛ̃muŋgu ku yaa Kirsa kuliiŋgu ka
waa baa yuŋgu daaŋgu-na.
18 Na saa da, da ba ta ba waŋ Kirsa kuliiŋgu maama-i daaŋgu-na, bamaŋ piɛra, ba da-ku
miminsĩnni. Ŋga miɛ maŋ biyaa koŋkor-hũmelle-i, i suyaa wuɔ Diiloŋo hii.
19 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Mi ka bĩɛna nelnurãamba nelnulle-i
aa bĩɛna cɛ̃cɛ̃muntaamba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i.»†
20 Terieŋgu faŋgu-na, nelnurãamba gbãa da hama-i waŋ? Bamaŋ suyaaŋ yiɛŋgu-i, ba
gbãa da hama-i? Bamaŋ wuɔ ba suɔ ba piiye, ba gbãa da hama-i? Ma sĩ Diiloŋo birii
nelbiliemba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i miminsĩnni kɛ?
21 Na saa da, Diiloŋoŋ ciɛ u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i kusuɔŋ-nu, nelbiliemba-i baa ba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i
hiere ba saa suɔ-yo. Ku'i ciɛ Diiloŋo cira wuɔ nelbiliembaŋ neŋ kumaŋ wuɔ miminsĩnni,
u ka ce ku yaa-i kor bamaŋ hũyãa u maama-i.
22 *Yuifubaa-ba taara ba da gbɛrɛ-wɛima-i baa ba yufelle aa suɔ hũu-ma, Girɛkibaa
ba'a bafamba taara cɛ̃cɛ̃muŋgu.
23 Ŋga miɛ fuɔ, baŋ gbuu Kirsa maŋ daaŋgu-na ko-yo, miɛ waŋ fuɔ maama yaa-i.
Yuifubaa da ba nu-ma, ku gbuu jaŋ-ba wuɔ i tuora Diiloŋo-i. Girɛkibaa ba'a i ce
miminsĩnni.
24 Ŋga Diiloŋ uŋ bĩɛ bamaŋ kor-ba hiere, Yuifubaa o, Girɛkibaa o, iŋ waŋ Kirsa maŋ
maama-i daayo-i, ba suyaa wuɔ u yaa pigãaŋ Diiloŋo himma-i baa u nelnulle-i.
25 Nelbiliembaŋ neŋ Diiloŋo maacemma maŋ wuɔ miminsĩnni, ma bɔyaa bafamba
cɛ̃cɛ̃muŋgu-na, aa baŋ neŋ kumaŋ wuɔ nayusĩnni Diiloŋo wulaa, ku bɔyaa bafamba
fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na.
26 Tobiŋ namaa, niɛŋ na hɔlma-na na ne. Diiloŋoŋ bĩɛ namaa namaŋ, nelbiliemba ne
wuɔ nelnurãamba si dii bɔi nɛi, fɔ̃ŋgɔ̃taamba si dii bɔi, nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba bi si dii-nɛi
dumaa.
27 Ŋga nelbiliembaŋ neŋ bamaŋ wuɔ mimiɛlmba, Diiloŋo hielaa ba yaa-i a ture
nelnurãamba yammu-i. Aa baŋ neŋ bamaŋ wuɔ yuŋgu sĩ-bɛi, u hielaa ba yaa-i a dii
senserre-i fɔ̃ŋgɔ̃taamba-na.
28 Nelbiliembaŋ'a ba sa kãŋ bamaŋ, baŋ neŋ bamaŋ wuɔ nelsɔsɔyaamba, Diiloŋo
hielaa ba yaa-i duɔ pigãaŋ wuɔ baŋ neŋ kumaŋ hĩɛma-na wuɔ bĩŋkũbuɔ, fuɔ wulaa yuŋgu
si dii-kuɔ.
29 U ciɛ mafamma-i molo baa gbãa duɔ kaal u fɛrɛ u yaaŋga-na.
30 U yaa ciɛ na ce Yesu-Kirsa baaŋ namaa, aa Yesu-Kirsa yaa ciɛ u hã-ye u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i:
Na saa da, Yesu-Kirsa yaa ciɛ Diiloŋo ce-ye nelviiŋ miɛ, aa ce-ye fuɔ baaŋ miɛ aa tiraa
hũu-ye *Sitãni nammu-na.

---

* **1:12** Piɛr yerre nande yaa Sefasi. Niɛŋ Nsãa 1.42. † **1:19** Isayi (Ésaïe) 29.14

31 Terieŋgu faŋgu-na, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ tuɔ taara u kaal u fɛrɛ, u saaya u cira: ‹Diilo baa Itieŋo yaa-i.›»*‡

2

1 Tobiŋ namaa, muɔ miŋ bi kãa na terieŋgu-na da mi ka waŋ Diiloŋ-kusũŋgu-i baa-na, mi saa ka piiye pigãaŋ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ mi piiye mi yaŋ nuɔmba-i hiere, mi saa bi ka piiye pigãaŋ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ yiɛŋgu mi yaŋ-ba.
2 Mii naa waŋ-ma aa yiɛra-mɛi wuɔ baŋ gbuu Yesu-Kirsa maŋ *daaŋgu-na ko-yo, mi kã ka waŋ fuɔ maama yaa yoŋ baa-na, mi siɛ haa manamma mɛi.
3 Miŋ taa mi kã na terieŋgu-na, fɔ̃ŋgũɔ saa waa-miɛ aa korma naa ce mi kũɔma ta ma nyɛŋ.
4 Miŋ kãa, mi saa ka puur-na baa neldɔdɔlma na da na cu mi huoŋ-nu ŋaa nuɔmbaŋ puur ba-naa dumaa, ŋga *Diiloŋ-Yalle himma yaa ciɛ na siɛ mi nelma-i.
5 A ce dumaaŋo-na, naŋ hũyãa Yesu maama-i ku saa ce ŋaa nelbilieŋ-cɛ̃cɛ̃muŋgu'i ciɛ na hũu-ma, ŋga Diiloŋ-himma yaa ciɛ na hũu-ma.

Diiloŋo nu nelma

6 Bamaŋ naaŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na i hãalã-bɛi nelnulle. Ŋga nelnulle fande-i diiduɔle sĩ baa nelbiliemba diele-i, diiduɔle bi sĩ baa miwaaŋ daayo yuntaamba diele-i. Bafamba yuntesĩnni sa cɔ.
7 I pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelnulle. Diiloŋo kusũŋgu maŋ fuyaa nelbiliemba-na, i hãalã nuɔmba-i ku yaa-i. Aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, Diiloŋo naa yiɛra-mɛi duɔ pigãaŋ-ye u kusũŋgu-i i diɛ ji tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-yo.
8 Diiloŋo kusũŋ daaku-i miwaaŋo yuntaamba sa suɔ-ku. Kuɔ ba taa ba suɔ-ku, baa naa saa gbu yuntaamba Yuntieŋo-i *daaŋgu-na ko-yo.
9 Ŋga ma ciɛ ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Moloŋ yufelleŋ'a di saa haa kumaŋ nuɔ-i dede,
*kumaŋ maama-i saa suur nɛliɛŋ tũŋ-nu dede,**
kumaŋ molo saa jɔguɔŋ ku maama dede,
Diiloŋo tigiiŋ ku yaa-i a hã u maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ.»
10 Bĩŋkũŋgu faŋgu-i, Diiloŋo ciɛ u *Yalle pigãaŋ miɛmɛi baa-ku. *Diiloŋ-Yalle suɔ nelma-i hiere; halle di suɔ Diiloŋo huɔya-maama-i.
11 Hai moloŋo-i gbãa suɔ u nanolŋo kusũŋ-maama-i ji cor kutieŋ fuɔ fɛrɛ-i? Ku yaa ŋaa Diiloŋo kũŋgu-i: Da ma hel u Yalle-na, molo siɛ gbãa suɔ u kusũŋgu-i.
12 A ne da miɛ iŋ daa Yalle maŋ, nelbilieŋ diele sĩ, Diiloŋ diele. U hãa-ye baa-de i diɛ suɔ uŋ ciɛ ãnfafamma maŋ yiɛ hiere.
13 Ãnfafaŋ daama-i, diɛ i waŋ ma maama-i, i sa waŋ-ma baa miɛ cɛ̃cɛ̃muŋgu, i waŋ-ma baa nelma maŋ Diiloŋ-Yalleŋ hãalãayã-yiɛ baa-ma. A ce dumaaŋo-na, i waŋ Diiloŋ-Yalle maama-i baa Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i.
14 Nelbiloŋ nuɔŋo-i ŋ yundaaŋgu-i, ŋ siɛ gbãa hũu Diiloŋ-Yalle maama-i. Diiloŋ-Yalleŋ'a di si dii ŋ huɔŋga-na, ma maaraa-ni ŋ suɔ ma yaaŋga-i. Da ŋ nu-ma, ŋ da-ma miminsĩnni.
15 Diiloŋ-Yal da di waa umaŋ nuɔ-i, u gbãa suɔ nelma-i hiere ma yaaŋga-i, a ne da fuɔŋ ceŋ mamaŋ, nelgbãŋgbãlãaŋ siɛ gbãa suɔ ma yaaŋga-i.
16 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Hai suyaaŋ Itieŋo kusũŋgu-i?
Hai gbãa pigãaŋ-yo nelma?»†
Ŋga miɛŋo-i i suɔ *Kirsa kusũŋgu-i.

‡ **1:31** Seremi (Jérémie) 9.23 * **2:9** Isayi (Ésaïe) 64.3 † **2:16** Isayi (Ésaïe) 40.13

3

I hieroŋo-i Diiloŋ-maacenciraaŋ miɛ

1 Tobiŋ namaa, coima saa fa, *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i, baŋ piiyeŋ baa-ba dumaa, mi saa gbãa piiye baa-na dumaaŋo-na. Mi piiye baa-na ŋaa nuɔmba maŋ ciɛŋ ba fɛrɛŋ kusũŋ-maama, aa tiraa piiye baa-na ŋaa tontobaa namaa *Kirsa horre-na.

2 Mi hãa-na nyɔlma'i dumaaŋo-na na mɔsũŋ. Kuɔ mii naa hã-na juuru, naa naa saa gbãa wuo-du. Halle ji hi baa fiɛfiɛ, na siɛ gbãa wuo bĩŋkũŋgu.

3 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, ku yaa daaku: Naa dii ta na ce na kusũniŋ-maama-i yogo. Nenemuŋgu maŋ dii na hɔlma-na, baa bɛrru maŋ bi dii, ni yaa pigãaŋ wuɔ na ce na kusũniŋ-maama, na saa nanna nelbiliemba ciluɔ-i yogo.

4 Da na ta na piiye wuɔ: «Mɛi dii baa Pol», «Mɛi dii baa Apolɔsi*», bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba'i sa piiyeŋ dumaaŋo-na wɛi?

5 Ma diei ma hãi, hai moloŋo-i Apolɔsi-i? Aa hai moloŋo-i Pol? Ma sĩ Diiloŋ-maacembieŋ miɛ yoŋ kɛ? Kunaŋgu si dii ji cor kufaŋgu-i. Miɛ waaŋ Yesu maama-i baa-na yoŋ aa na bi siɛ-ma. Itieŋ uŋ calaanu maacemma maŋ hã-ye, i ciɛ ma yaa-i.

6 Kuu dii ŋaa, mɛi sũɔ tibinni-i aa Apolɔsi kũnna hũmma-i niɛ, ŋga Diiloŋo yaa ciɛ ni cẽ.

7 Umaŋ sũɔ, baa umaŋ kũɔna hũmma-i, i sa kãŋ bafamba-i. Umaŋ ciɛ ni cẽ, i ne u yaa-i. U yaa Diiloŋo-i.

8 Umaŋ sũɔŋ baa umaŋ kũɔnaŋ hũmma-i ba saa hiere, unaa saa maar unaŋo; nɛliɛŋo nɛliɛŋo u ka da u maacemma sullu-i.

9 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, i ce maacemma-i baa Diiloŋo aa namɛi u suoŋgu-i.

Mi gbãa saa-na baa dũŋgu maŋ Diiloŋ uŋ yeŋ tuɔ ma-ku.

10 Diiloŋo ciɛ baa-mi a hã-mi baa-ku mi fu ku tuole-i. Mi fuu-ku fafamma ŋaa dumarãfɛfɛiŋ muɔ. Fiɛfiɛ-i-na, banamba dii ta ba haaya-kuɔ. Ŋga nɛliɛŋo nɛliɛŋo, uŋ maŋ dumaa, u tuɔ ne-ku torro.

11 Dũŋgu tuole jĩɛna tĩ; Yesu-Kirsa yaa ku tuole-i, molo siɛ gbãa tiraa jĩna dũŋgu naŋ tuole.

12 Banamba ka jo baa sẽnɛ ji ma, banamba wargbɛ, banamba tãmpẽfɛfɛiŋa, banamba jo baa dɛnni ji ma, banamba hĩɛŋgu, banamba tirɛiŋa.

13 Ŋga maacenfafamma-i baa maacembabalamma-i ma ka suɔ gẽŋgɛryiiŋgu yaa nuɔ-i. Yiiŋgu faŋgu kaa waa dãamuŋ-yiiŋgu. Aa dãamu fammu yaa kaa pigãaŋ nɛliɛŋo nɛliɛŋo u maacemma sĩnni-i.

14 Umaŋ duɔ ma baa kumaŋ aa dãamu siɛ gbãa caa-ku, kutieŋo ka da u maacemma sullu-i.

15 Ŋga umaŋ maacemma-i da ma caa, kutieŋo cii. Fuɔ fuɔ, u ka kor, ŋga u ka waa ŋaa nɛliɛŋo maŋ u dũŋgu bilaa ta ku caa aa u gbãŋ gbar hel.

16 Na saa suɔ wuɔ namɛi Diiloŋo dũŋgu-i aa u *Yalle waa na hɔmmu-na wɛi?

17 Umaŋ duɔ bĩɛna Diiloŋ-dũŋgu-i, Diiloŋo ka kɔsuɔŋ kutieŋo-i. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo ciɛ dũŋgu faŋgu-i fuɔ da-u-diei kũŋgu aa namɛi dũŋgu faŋgu-i.

18 Molo baa tãal u fɛrɛ na hɔlma-na! Umaŋ duɔ fer nelbiliemba-i a tuɔ ne u fɛrɛ wuɔ nelnurãŋo, kutieŋ duɔ tuɔ taara Diiloŋ-nelnulle-i, u saaya u ce u fɛrɛ mimilãŋo.

19 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Nelbilieŋ baŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i, Diiloŋo daa-ku miminsĩnni. Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Diiloŋo bel cẽcẽmuntaamba-i baa bafamba fɛrɛŋ cẽcẽmuŋgu yaa-i.»*†

20 Ma tiraa nyɛgẽŋ wuɔ: *«Itieŋo suɔ nelnurãamba ãnjɔguɔma-i. U suyaa wuɔ yuŋgu si dii-mɛi.»*‡

21 Terieŋgu faŋgu-na, molo baa kaal u fɛrɛ wuɔ fuɔ dii baa mɛlŋo. Na saa da, bĩmbĩnni-i hiere namaa niini-i:

---

* **3:4** Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.24-28. † **3:19** Yɔbu (Job) 5.13 ‡ **3:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 94.11

22 Muɔ baa Apoləsi-i baa Piɛr, namaa baaŋ miɛ. Miwaaŋo-i baa cicɛ̃lma-i a naara
kuliiŋgu-i, namaa niini-i. Nyuŋgo-i baa bisɪ̈nuɔ-i, namaa niini-i.
23 Ŋga namaaŋo-i Kirsa baaŋ namaa, aa Kirsa-i Diiloŋ-wuoŋo.

4

Kirsa pəpuɔrbiemba maama

1 Kumaŋ ŋaa miɛ kũŋgu-i, muɔ baa Apoləsi-i, na saaya na ta na kãŋ-ye *Kirsa maacem-
bieŋ miɛ. Diiloŋ-kusũŋgu maŋ naa fuo, u hãa-ye baa-ku i diɛ puure-kuɔ pigãaŋ nuɔmba-i
baa-ku.
2 A ne da da ba dii wɛima nɛliɛŋ nuɔ ŋ naŋ-na, ba taara ŋ ce-ma maŋ saaya ma ce
dumaa.
3 Mɛi wulaa, da na fiɛ ta na waŋ wuɔ niɛ, sisɔ nelbilieŋ da ba fiɛ ta ba waŋ wuɔ niɛ,
maasũmpɪ̈ɛ. Mɛi fɛrɛ-i, mi sa ji cira mi maacemma faa, mi sa ji cira ma balaaŋ.
4 Mi saa da mi cãlmuɔ terieŋgu-i, ŋga miŋ fiɛ'a mi saa da cãlmuɔ mi fɛrɛŋ nuɔ, kufaŋgu
sa pigãaŋ wuɔ mi vii dɛ. Itieŋo yaa gbãa cira mi maacemma faa sisɔ ma balaaŋ.
5 Terieŋgu faŋgu-na, baa na wuɔya na ta na cãl nuɔmba-i a ne da ba cãlmaŋ-huɔŋgu
saa hi. Yaaŋ Itieŋo jo. Duɔ jo, mamaŋ ciɛ kukulma-na hiere, u ka puure-mɛi aa bi
puure nuɔmba kusũnniŋ-maama-i. Mafaŋ da ma ce, nɛliɛŋo nɛliɛŋo Diiloŋo ka pã-yo baa
jaaluŋgu maŋ saaya baa-yo.
6 Tobiŋ namaa, nɛliɛŋ nuɔ ŋ saa saaya ŋ ce ji cor kumaŋ nyɛgãaŋ. A ce dumaaŋo-na,
mi biyaa nelma bɔi muɔ baa Apoləsi-i i kũŋgu-na a tagaaya pigãaŋ-na na da na suɔ nelma
famma yaaŋga-i. Mi sa taara na hɔlma-na, unaa tuɔ wuɔra u hɔgɔrra u fɛrɛ wuɔ fuɔ dii
baa mɛlŋo aa cɪ̈ina unaŋo-i. Ku'i ciɛ mi biɛ miɛ maama-i tagaaya pigãaŋ-na.
7 Da ŋ ta ŋ wuɔra ŋ hɔgɔrra ŋ fɛrɛ dumaaŋo-na, hai moloŋo-i juɔ ce-ni bɔlbɔl banamba-
na? Bige-i dii baa-ni naŋ yerreŋ-kũŋgu-i? Nimaŋ dii baa-ni hiere, Diiloŋo'i saa hã-ni baa-
ni wɛi? Da kuɔ Diiloŋo'i hãa-ni baa-ni, ma bilaa niɛ ŋ ta ŋ wuɔra ŋ hɔgɔrra ŋ fɛrɛ ŋaa naŋ
niidanni?
8 Tobiŋ namaa, na daa niɛ sɪ̈ na yiɛ. Namaa wulaa na ciɛ bɪ̈ŋkũntaaŋ namaa. Na duɔŋ
yaaŋga miɛŋo-na ta na ce na yuntesɪ̈nni-i. Kuɔ naa naa ce ninsoŋ-yuntaaŋ namaa, kuu
naa saa gbuu suɔ aa dɔlnu-miɛ. Ii naa kã ka tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-na.
9 Mɛi huɔŋ-na Yesu *pəpuɔrbieŋ miɛŋo-i, Diiloŋo jɪ̈ɛna miɛmɛi huoŋgu-na ŋaa kaso-
biemba maŋ baŋ jɪ̈ɛna-bɛi ba deŋ da ba ka ko-ba. A ce dumaaŋo-na, nelbiliemba-i baa
*dərpəpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba hel ba nyɛ-ye.
10 Miɛmɛi birii ce mimiɛl miɛ Kirsa maama-na, aa namaa na ce nelnurãaŋ namaa Kirsa
horre-na! Miɛ i naa yuŋgu aa fõŋgũɔ cɛr waa namaaŋo-na! Nuɔmba sa kãŋ miɛŋo-i, aa ta
ba kãŋ namaaŋo-i!
11 A ji hi baa nyuŋgo, ii dii nyulmu-na baa hũŋkuɔsɪ̈nni-na. Niidiini sɪ̈ baa-ye, ba siɛ
yaŋ i muoma-i, i siɛ bi da tuoleŋ-muntĩɛnammu: Diɛ cor dɛi, i cor dɛi.
12 I ce maacemma-i ŋaa i ka ku diɛ gbãa diɛ da i nuŋ-juuru-i. Umaŋ duɔ tuora-yiɛ, i cãrã
Diiloŋo-i hã kutieŋo-i. Umaŋ duɔ ce-ye kpãncõlgũɔ, i hɪ̈rã i kũɔma-i.
13 Umaŋ duɔ tuɔ bɪ̈ɛna i yirɛiŋa-i, i suɔ nuoŋgu baa kutieŋo-i. A ji hi baa nyuŋgo,
nelbiliemba ne-ye nelsɔsaaŋ miɛ, ba ne-ye ŋaa juoraaŋ miɛ.
14 Ku saa ce ŋaa mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi ture na yammu-i dɛ! Ku'i sɪ̈. Kuu dii ŋaa
naŋ yeŋ mi bisãlŋ namaa, aa na maama tiraa ta ma dɔlnu-miɛ, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ-ma
da mi tigãaŋ-na nelma.
15 Na saa da, halle da na fiɛ da nuɔmba neifieŋa ndii ba ta ba kalaŋ-na Kirsa maama-i,
na to dii u diei yoŋ; u yaa muɔ. Bige-i ciɛ miɛ na to yaa muɔŋo-i? Muɔmɛi waaŋ
*Neldɔdɔlma-i baa-na na hũu-ma a ce Yesu-Kirsa baaŋ namaa.
16 Terieŋgu faŋgu-na, jande, mi cãrã-nɛi, taa na ce mɛi temma-i.

17 Mi puu ma yaa-i mi saaŋ mi biɛŋo-i* Timote-i na wulaa. Timote maama sa suɔ aa
dɔlnu-miɛ, u vii Diiloŋ-hũmelle-na. Miŋ wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ Yesu-Kirsa hũmelle-na, mi
saaŋ-yo u duɔ ka tir kufaŋgu maama yaa baa-na ŋaa miŋ wuɔraŋ mi waŋ-ma dumaa baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i terni-na hiere.
18 Na hɔlma-na, banamba daa niɛ sɪ̃ mi siɛ bir kã, ba doŋ ta ba hɔgɔrra ba fɛrɛ.
19 Ŋga Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ vaaya mi ka kã na wulaa. Da mi kã, bombolmantaamba
famba-i, mi ka ne da kuɔ baŋ waŋ mamaŋ ba gbã ba ce-ma.
20 Da ŋ siɛ Diiloŋo nuŋgu-i, ku sa bãl nuŋ-ãndaaŋ-nu yoŋ, ku saaya ku da ŋ ciluɔ-i-na.
21 Na taara da mi ta mi kã, mi bel nyaŋgbãaŋgu mi naŋga-na ta mi kã, sisɔ na taara mi
ta mi kã baa hɪ̃ɛhɪ̃ɛŋo? Niɛŋ na par.

5

Korɛ̃ntitaambaŋ ceŋ bɪ̃ŋwosɪ̃nni maŋ

1 I wuɔra i nu-ma terni-na hiere wuɔ bɪ̃ŋwosɪ̃nni nanni ciɛ na hɔlma-na. Bɪ̃ŋwosɪ̃ŋ
daani-i, halle bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba sa siɛ ce-ni: Ba'a na hɔlma-na unaa galla
baa u to ciɛŋo.
2 Mafammaŋ fiɛ ce, na cor ta na kaal na fɛrɛ. Ma sɪ̃ kuu naa saaya ku jaŋ-na, aa umaŋ
ciɛ maacembabalamma famma-i na donya-yuɔ hiel-o na hɔlma-na.
3 Muɔ fuɔ, mii si dii baa-na terieŋgu-na, ŋga mi huɔŋga dii. Kumaŋ saaya ku ce kutieŋo-
na, mi yiɛraaya-kuɔ tɪ̃ ŋaa mii dii baa-na terieŋgu-na.
4 Terieŋgu faŋgu-na, tigiiŋ na-naa Itieŋo Yesu yerre-na. Da na tigiiŋ na-naa, u ka kãyã-
nɛi aa muɔmi ka ta mi bi jɔguɔŋ na maama.
5 Da na tigiiŋ, na nyaa-yo na hiel-o na hɔlma-na na hã *Sitãni-i baa-yo. Mi taara u
nanna u ciləbabalaŋo-i aa Diiloŋo kor-o Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i ku'i ciɛ miɛ na donya-yuɔ
hiel-o na hɔlma-na.*
6 Na kaal na fɛrɛ gbãŋgbãŋ! Na saa suɔ wuɔ siini-i baa ni yornumma-i ni gbãa sire
burjũmmu bɔi wɛi?
7 Ãmbabalma dii ŋaa siini. Hielaaŋ-maŋ na hɔlma-na, ku yaa na ka koŋ hiere, na ka
waa ŋaa burjũmmu maŋ siini saa dii muɔ. Aa na kuɔŋ tɪ̃. Yesu-Kirsa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-
kũŋgu a migãaŋ na hɔmmu-i. U yaa *kɔrsɪ̃nni tɪ̃mmaŋ-ponsaaŋgu tũmbiloŋo-i†.
8 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i nanna i ciləbabalaŋo-i baa bɪ̃ŋwosɪ̃nni-i, nii dii ŋaa siini; aa
i ce ponsaaŋgu-i baa huɔŋga diei, ku yaa ŋaa burjũmmu maŋ siini saa dii muɔ.
9 Miŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ‡ maŋ hã-na cor, mi waaŋ-ma yuɔ miɛ baa na ta na piɛ kakarkuon-
taamba-i.
10 Da mi cira na baa piɛ kakarkuontaamba-i, mi sa gbɛ̃ kakarkuontaamba-i hiere
miwaaŋo-na, mi sa bi gbɛ̃ bamaŋ ciɛŋ cãncaaya-i hiere miwaaŋo-na, mi sa gbɛ̃ bamaŋ
ciɛŋ dudubũəle-i hiere miwaaŋo-na, mi sa bi gbɛ̃ cufɛ̃buoltaamba-i hiere miwaaŋo-na.
Da ŋ'a ŋ sa taara ŋ piɛ bafamba-i hiere daaba-i, ŋ ka naa ŋ hel miwaaŋo-na.
11 Da mi cira na baa piɛ kakarkuontaamba-i, mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa
maama-i aa ta ba ce kakarkuoŋo-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i
aa ta ba ce cãncaaya-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba buol
cufɪ̃ɛŋa-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba bɪ̃ɛna nuɔmba
yirɛiŋa-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi.
Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba du nuɔmba-i. Halle na saa
saaya na wuo niiwuoni baa kufaŋgu taamba-i.

---

* **4:17** Timote-i, Pol fɛrɛŋ biɛŋo sɪ̃, ŋga u taa u kãŋ-yo u biɛŋo Diiloŋ-hũmelle-na. Niɛŋ Pəpuər. 16.1. * **5:5** Niɛŋ Kor. hãa. 2.6-11: Terieŋgu-na, ŋ gbãa da wuɔ u donyamma-i Diiloŋ-dũŋgu-na ku kãayã-yuɔ bɔi. Ku ciɛ u nanna u ciləbabalaŋo. † **5:7** ***Kɔrsɪ̃nni tɪ̃mmaŋ-ponsaaŋgu tũmbiloŋo-i:*** Niɛŋ ku nelma-i Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 12.3-21. ‡ **5:9** Sɛbɛ faŋo nuŋgu saa dii Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛbaa-ba-na.

12 Bamaŋ saa hũu Yesu maama-i, mɛi siɛ gbãa waŋ bafamba yuŋ-maama-i. Bamaŋ dii
hũmeduɔle-na baa namaa, na saaya na ta na waŋ bafamba yuŋ-maama yaa-i
13 aa na yaŋ puoŋ-nuɔmba-i na hã Diiloŋo baa-ba, u'i ka suɔ uŋ ka ce-ba dumaa.
Terieŋgu faŋgu-na, *«duɔnyaŋ nelbabalaŋo-i na hiel-o na hɔlma-na»*§, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ
dumaa Diiloŋ-nelma-na.

6

Taa na fiɛlnu na nelma-i na fɛrɛ

1 Bige-i ciɛ nel da ma suur Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa na hɔlma-na, na sa fiɛlnu-mɛi na-naa
nuɔ, na sire bĩ na-naa bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba wulaa wuɔ ba ka fiɛlnu-mɛi?
2 Namaa saa suɔ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa kaa gɛr nuɔmba-i hiere hĩɛma-na ba yuŋ-
maama-i wɛi? Da na waa da na ji gɛr nuɔmba-i hiere ba yuŋ-maama-i, nelyilemma gbãa
yar-na gɛrma wɛi?
3 Na saa suɔ wuɔ i ka bi gɛr *dɔrpɔpuɔrbiemba yuŋ-maama-i wɛi? Aa ji da baa miwaaŋ
daayo nelma!
4 Da na da wɛima-i baa na-naa, na bir yaŋ aa kã ka ne umaŋ si dii baa-na na Diiloŋ-
hũmelle-na u duɔ fiɛlnu-mɛi hã-na!
5 Senserre sa da-na wɛi? Ku ce namaa hɔlma-na nelnurã si dii umaŋ gbãa fiɛlnu na
nelma-i wɛi?
6 Ma ce niɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i na-naa nuɔ, na ji ta na bĩ na-naa? Aa tiraa bĩ
na-naa nelgbãŋgbãlãaŋ wulaa?
7 Da na gbãŋ bĩ na-naa tĩ, ku'i pigãaŋ wuɔ na naana Diiloŋ-hũmelle-i. Bige-i ciɛ moloŋ
duɔ ce-na kuujaŋgu, namaa sa tiil-ku nammaŋ temma? Bige-i ciɛ na sa siɛ ba cuo-na?
8 Namaa sa siɛ ba ce kuujaŋgu nɛi, aa namaa cɛr ta na ce kuujaŋgu banamba-na. Na
sa siɛ ba du-na, aa namaa ta na du banamba-i. Ɲ siɛ suɔ wuɔ na wuɔ Diiloŋ-hũmeduɔle
yaa-i hiere.
9 Ma sĩ na suyaa wuɔ bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i ba siɛ ka da munsuurmu *Diiloŋ-
nelle-na kɛ? Baa na tãal na fɛrɛ: Bamaŋ ciɛŋ kakarkuoŋo-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i, baa
bamaŋ ciɛŋ fuocesĩnni-i, baa bɛmba maŋ ciɛŋ ba-naa,
10 baa cuobaa-ba-i, baa cãncaayataamba-i, baa konyɔrãamba-i, baa yebĩɛnataamba-i,
baa bamaŋ ciɛŋ dudubũɔle-i, ba siɛ da suur Diiloŋ-nelle-na.
11 Na hɔlma-na banamba waa daama yaa nuɔ-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, naŋ suurii Yesu-Kirsa
horre-na, *Diiloŋ-Yalle ciɛ Diiloŋo hur na ãmbabalma-i, aa bɔ-na na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ
namaa, aa ce-na nelviiŋ namaa.
12 Da na ce na ta na piiye wuɔ: «Bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi», ninsoŋo, ŋga bĩmbĩnni hieroŋo
saa fa baa-ni. Mi gbãa cira: «Bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi.» Ŋga bĩŋkũŋ maama sa ji ta yaaŋga
miɛ dede.
13 Da na ce na bi ta na piiye wuɔ: «Niiwuoni ciɛ kusũŋ maa-na aa kusũŋgu bi ce
niiwuoniŋ maa-na.» Mafamma-i ninsoŋo, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu Diiloŋo ka dĩŋ-ni ni
hãi-i-na hiere. I kũɔma saa ce da ma ta ma ce kakarkuoŋo, ma ciɛ i diɛ tiɛ cãa Itieŋo yaa
baa-ma; ma tieŋo yaa ufaŋo-i.
14 Na saa da, Diiloŋoŋ siire Itieŋo-i kuomba hɔlma-na baa kumaŋ, u ka bi sire miɛŋo-i
baa kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i.
15 Ma sĩ na suyaa wuɔ na kũɔma-i *Kirsa kũɔma kɛ? Terieŋgu faŋgu-na, mi gbãa biɛ
Kirsa kũɔma-i ka ce-ma saasorciɛŋ maama wɛi? Ma nu dɛi wɛi?
16 Na saa suɔ wuɔ da ŋ galla baa saasoro-i ŋ ciɛ kuuduɔŋgu baa-yo wɛi? Ma nyɛgãaŋ
Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ba hãi-i-na ba gbonu ce kuuduɔŋgu.»**
17 Ŋga umaŋ duɔ waa horre-na baa Itieŋo-i, Diiloŋ-Yalle ce-yo kuuduɔŋgu baa-yo.

---

§ **5:13** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 17.7 * **6:16** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24

18 Hielaaŋ na naŋga-i figɩ̃iŋ-kakarkuoŋo-na. Nuɔmbaŋ ceŋ ãmbabalma maŋ, ma sa
kpatalla ba kũɔma-na, ŋga umaŋ duɔ ce figɩ̃iŋ-kakarkuoŋo-i, kuu dii ŋaa u ciɛ gbomma
fuɔ fɛrɛŋ kũɔma yaa nuɔ-i.
19 Na saa suɔ wuɔ na kũɔma yaa Diiloŋ-Yalle dũŋgu-i wɛi? Diiloŋ-Yalle fande-i Diiloŋo'i
hãa-na baa-de; dii dii na hɔmmu-na. Na saa suɔ wuɔ na kũɔma-i namaa maama si wɛi?
20 Diiloŋo sãa-na sukpekpelluŋ. Terieŋgu faŋgu-na, taa na ce-yo bɔi baa na kũɔma-i.

7

Pol piiye cɛjãlleŋ-kũŋgu

1 Naŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã-mi, i ka waŋ fuɔ maama yaa fiɛfiɛ-i-na. Na ciɛra wuɔ bibiɛŋ
nuɔ da ŋ saa biɛ ciɛŋo ku faa.
2 Ma miŋ ka waŋ mamaŋ, ma yaa daama: Da na ta na taara na hiel na naŋga-i
kakarkuoŋo-na, bibiɛŋ nuɔ ŋ saaya ŋ biɛ ŋ yerreŋ ciɛŋo, aa ciɛŋo bi soŋ u yerreŋ bɔlɔ
nuɔ.
3 Bibiɛŋoŋ saaya u tuɔ ce kumaŋ u hã u ciɛŋo-i u tuɔ ce-ku, aa ciɛŋoŋ bi saaya u tuɔ ce
kumaŋ u hã u bɔlɔ-i u bi tuɔ ce-ku.
4 Ãnsorre-na, ciɛŋo siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa fuɔ fɛrɛŋ kũɔma-i; u bɔlɔ
maama. Aa bɔlŋo siɛ bi gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa fuɔ bi maama-i, u ciɛŋ maama.
5 Unaa baa yagar unaŋo muŋgallammu-na. Mi saa yagar-ma da na'a na saa-ma wuɔ
na ka bel na fɛrɛ a da huɔŋgu cɛllɛ a gbãa da na cãrã Diiloŋo-i fafamma aa suɔ cor baa
na ãnsorre-i di temma-i. Ni ma'i sɩ̃ da na yaŋ ku vaaya, na siɛ ji gbãa bel na fɛrɛ, a ce
dumaaŋo-na, *Sitãni ka hi-na guɔl na gbeini-i.
6 Mi waaŋ nelma'i, ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma dɛ!
7 Coima saa fa, kuɔ nuɔmba-i hiere baa naa waa siraamba mɛi temma-i, ku yaa naa
dɔlnu muɔ. Ŋga Diiloŋo saa ce-ye kuuduɔŋgu hiere: U hãa unaŋo daaku aa hã unaŋo
daaku.
8 Mamaŋ dii mi da mi waŋ-ma baa siraamba-i baa bikulcaamba-i, ma yaa daama: Da
na tɩ̃ɛ dɛi ŋaa muɔmiŋ tɩ̃yãa dumaa mi saa biɛ ciɛŋo, ku faa.
9 Ŋga nuɔni maŋ da ŋ suɔ wuɔ ŋ siɛ gbãa bel ŋ fɛrɛ, biɛ ciɛŋo. Da ŋ biɛ ciɛŋo-i ku bɔyaa
ŋ tɩ̃ɛna ŋ diei aa cɛ-maama ta ma ko-ni. Da ku bi waa ciɛŋ nuɔ, ŋ soŋ. Da ŋ soŋ bibiɛŋ-na
ku bɔyaa ŋ tɩ̃ɛ ŋ diei aa bɛ-maama ta ma ko-ni.
10 Bamaŋ dii ãnsorre-na aa waa Diiloŋ-dũŋ-baamba hiere, bafamba maama yaa daama;
mɛi saa waŋ-ma, Itieŋo'i waaŋ-ma. Wuɔ ciɛŋo saa saaya u hel u bɔlɔ wulaa.
11 Duɔ hel, u saa saaya u biɛ bɔlŋo naŋo. Da kuɔ bibiɛŋ maama dii-yuɔ, u bir u kã ba ka
nunu ba-naa baa u bɔlɔ-i. Aa bibiɛŋ nuɔ ŋ saa bi saaya ŋ nanna ŋ ciɛŋo-i.*
12 Mɛi fɛrɛ-i, miŋ ka waŋ mamaŋ baa banamba-i ma yaa daama: Da ŋ hũu Diiloŋ-
maama-i, aa ŋ ciɛŋo saa hũu-ma, aa hũu-ma duɔ tɩ̃ɛna baa-ni, ŋ saa saaya ŋ nanna-yuɔ
wuɔ u saa hũu Diiloŋ-maama-i.
13 Kuuduɔŋgu yaa baa caamba-i; nuɔ da ŋ hũu Diiloŋ-maama-i, aa ŋ bɔlɔ saa hũu-ma,
aa hũu-ma ŋ da ŋ tɩ̃ɛna baa-yo, ŋ saa saaya ŋ hel u wulaa.
14 Bɔlŋo faŋo temma-i, uŋ hũyãa-ma kertɩ̃ɛciɛ soŋ-yuɔ, u piyaa Diiloŋo-i. Aa ciɛŋo maŋ
saa hũu Diiloŋ-maama-i aa hũu-ma soŋ kertɩ̃ɛyiɛŋo-na, u piyaa Diiloŋo-i. Kuɔ ma saa naa
waa dumaa, baa naa cira ba bisãlmba-i siɛ gbãa piɛ Diiloŋo-i a ne da ba piyaa-yo.
15 Ŋga umaŋ duɔ u saa hũu Diiloŋ-maama-i, aa u tɩ̃ɛnatieŋo hũu Diiloŋ-maama-i, aa wuɔ
fuɔ si dii u tɩ̃ɛnatieŋo maama-na, ba baa cie-yo; ba yaŋ u kã. Kufaŋgu terieŋgu-na, u
tɩ̃ɛnatieŋo maŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i, u yaa bɔlŋo-i wa, u yaa ciɛŋo-i wa, uu dii u fɛrɛŋ
nuɔ. Diiloŋo bɩ̃ɛ-na wuɔ na waa yaafɛ̃lleŋ.
16 Da ŋ yagar aa nyaar, naŋ ka gbãa kor ŋ tɩ̃ɛnatieŋo-i wɛi? Ŋ siɛ gbãa ce Diiloŋ nuɔ suɔ
mafamma-i.

---

* **7:11** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 5.32.

Tĩyãaŋ na temma-i

17 Da ma hel daama-na, naŋ ŋa naa waa dumaa aa Diiloŋo bĩ-na, na tĩɛ dumɛi; Diiloŋo
yaa wuɔ ma ce dumaa. Mi wuɔra mi waŋ ma yaa-i terni-na hiere baa Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i.
18 Diiloŋoŋ taa u bĩ-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, da kuɔ unaŋ nuɔ ŋ naa *jã, baa yaŋ senserre
ta di da-ni baa ŋ *jãmma-i. Da kuɔ ŋ saa naa bi jã, baa yaŋ senserre ta di da-ni wuɔ ŋ saa
jã, tĩɛ dumaa, baa cira ŋ jã.
19 Ŋ jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ gbãaŋ, ŋ baa yagar Diiloŋo nuŋgu-i.
20 Naŋ ŋa naa waa waama maŋ aa Diiloŋo suɔ duɔ bĩ-na, na hieroŋo-i hiere na saaya
na tĩɛ dumɛi.
21 Diiloŋoŋ taa u bĩ-ni, da kuɔ nii naa waa kɔriɛŋ nuɔ, baa yaŋ ma jaŋ-ni. Ŋga da ba
hã-ni hũmelle-i ŋ da ŋ hel kɔrsĩnni-na, hel-niɛ.
22 Na saa da, Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ bĩ kɔriɛŋo maŋ, u jo ji ce nebiŋo u wulaa, aa umaŋ
duɔ waa nebiŋo aa u bĩ-yo, u jo ji ce u kɔriɛŋo.
23 Diiloŋo sãa-na sukpekpelluŋ, baa na bir na ce nelbiliemba kɔraaŋ namaa.
24 Tobiŋ namaa, mi siɛ kar ku coima, naŋ waa dumaa aa Diiloŋo bĩ-na, waaŋ waama
famma yaa-i u hũmelle-na.

Bamaŋ saa hi suur ãnsorre-na

25 Kumaŋ ŋaa bamaŋ saa hi suur ãnsorre-na ba kũŋgu-i, mi ka piiye cɛllɛ kuɔ. Miŋ
ka waŋ mamaŋ, ma saa hel Itieŋo nuŋ-nu, mɛi huɔya-maama. Diiloŋo faa baa-mi, a ce
huhurma si dii mi nelma-na.
26 Mulĩɛmaŋ maaraaya fiɛfiɛ-i-na, mɛi wulaa ku bɔyaa nuɔmba tĩɛ ba temma-i ba baa
suur ãnsorre-na.
27 Da kuɔ ciɛŋo dii baa-ni tĩ, baa nanna-yuɔ. Da kuɔ ciɛ sĩ baa-ni, baa dii ŋ yuŋgu-i
cakũŋgu-na.
28 Ku saa ce ŋaa da ŋ biɛ ciɛŋo-i ku balaaŋ dɛ! Ku saa bi ce ŋaa ciɛŋ duɔ soŋ ku balaaŋ dɛ!
Ŋga bamaŋ suurii ãnsorre-na ba ka mulĩɛŋ yaŋ siraamba-i ku'i ciɛ miɛ na baa suur-diɛ.
29 Tobiŋ namaa, miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Huɔŋgu saa tiraa tĩɛ bɔi.
Terieŋgu faŋgu-na, a doŋ fiɛfiɛ-i-na, caantaamba saaya ba waa ŋaa ba saa dii caamba.
30 Bamaŋ kaalaaŋ ba ce ŋaa wɛima saa da-ba. Bamaŋ nyiɛŋ ba ce ŋaa ba hɔmmu saa
fɛ̃. Bamaŋ sãa bĩmbĩnni-i, ba baa haa ba naŋga niɛ.
31 Bamaŋ daaŋ miwaaŋo tõnɔ-i, ba baa haa ba naŋga yuɔ. Miwaaŋ daa uŋ yeŋ waama
maŋ, u siɛ tiraa cɔ.
32 Mi sa taara ãnjɔguɔma yu na hɔmmu-i. Na saa da, umaŋ duɔ saa dii ciɛŋo, ŋ da u yii
baa Itieŋo maacemma yaa yoŋ; u taara u ce kumaŋ dɔlaanuŋ Itieŋo-i.
33 Ŋga umaŋ duɔ dii ciɛŋo, u yii baa miwaaŋ daayo maama; u taara u ce kumaŋ
dɔlaanuŋ u ciɛŋo.
34 A ce dumaaŋo-na uu dii sɔmma hãi. Kuuduɔŋgu yaa baa caamba-i, umaŋ duɔ saa
soŋ, ŋ da u gbu u yii baa Itieŋo maacemma yaa yoŋ. U wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ
Diiloŋo yaa nuɔ-i. Ŋga ciɛŋo maŋ duɔ soŋ, u yii baa miwaaŋ daayo maama; u taara u ce
kumaŋ dɔlaanuŋ u bɔlɔ.
35 Da na da mi piiye dumandɛ-i-na, mi taara namaa fafaaŋgu'i. Na baa da niɛ sĩ mi
taara mi cie-na, ma'i sĩ. Mi taara na nyaar Itieŋo'i nuɔ-i baa huɔŋga diei aa na ta na ce
kumaŋ faa cemma.
36 Fiɛfiɛ-i-na, umaŋ duɔ ne da u dɔrŋo maama yuu u huɔŋga-i, aa ne da fuɔ duɔ saa
biɛ-yo ku ka ce kpelle u wulaa, u gbãa biɛ-yo, bãaniŋo sĩ.
37 Ŋga umaŋ duɔ yiɛra-mɛi wuɔ u sa taara u dii ciɛŋo, aa ne da da ba bɔrɔ baa u dɔrŋo-i
ku siɛ ce bãaniŋo, aa u gbãa bel u fɛrɛ cakũŋgu-na, da kuɔ ma hilaa fuɔ fɛrɛŋ huɔŋ-na, ku
faa.

38 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ jã u dɔrŋo-i ku faa, umaŋ duɔ hiel u naŋga u dɔrŋo maama-na, kufaŋgu tiraa fa yaŋ.
39 Casoiŋ nuɔŋo-i, ŋ bɔlɔ duɔ waa cicɛ̃lma, ŋ siɛ gbãa kã ka soŋ yaŋga naŋga. Ŋga duɔ ku, nii dii ŋ fɛrɛŋ nuɔ, ŋ gbãa soŋ bibiɛŋo maŋ dɔlaanu-niɛ. Kumaŋ gbãaŋ, bibiɛŋo faŋo saaya u hũu Yesu maama-i.
40 Ŋga mɛi wulaa duɔ tĩɛ u saa soŋ, ku ka buɔ-yuɔ yaŋ duɔ kã ka soŋ bibiɛŋo naŋ-na. Mafamma-i mɛi huɔya-maama, aa mi suyaa miɛ *Diiloŋ-Yalle bi dii baa muɔŋo-i.

8

Cufĩɛŋ-kũɔma maama-i

1 Fiɛfiɛ-i-na, i ka ne cufĩɛŋ-kũɔma kũŋgu-i. I hieroŋo-i i suɔ wɛima bɔi fuɔ ninsoŋo ŋaa naŋ waaŋ-ma dumaa, ŋga na saaya na suɔ wuɔ sɔsuɔmuŋgu jo baa bɔlbɔlsĩnni, a ne da nelnyulmu ce i naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
2 Umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ fuɔ suɔ bĩŋkũŋgu, u saa hi tuɔ suɔ ŋaa uŋ saaya u suɔ dumaa.
3 Ŋga umaŋ duɔ yaŋ Diiloŋo maama ta ma dɔlnu-yuɔ, Diiloŋo suɔ u yaa-i.
4 Terieŋgu faŋgu-na, cufĩɛŋ-kũɔma-i i gbãa tiɛ wuo-ma wɛi? I suyaa wuɔ cufɛ̃llu-i bĩŋkũŋgu sĩ, aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋo dii u diei yoŋ!
5 Banamba daa ninanni ta ba buol-ni dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere wuɔ bafamba diiliemba yaa-i. Bafamba wulaa diiliemba dii bɔi aa yuntaamba bi dii bɔi.
6 A ne da miɛ fuɔ miɛ wulaa, Diiloŋo dii u diei yoŋ. U yaa i To-i. U'i hielaa bĩmbĩnni-i hiere aa i tĩɛnaana fuɔ maa-na'i. Aa Itieŋo bi dii u diei, u yaa Yesu-Kirsa-i. Diiloŋo ciɛ u yaa hiel bĩmbĩnni-i hiere aa fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ yeŋ cicɛ̃lma dumandɛ-i-na.
7 Ŋga i hieroŋo saa suɔ wuɔ cufɛ̃llu-i bĩŋkũŋgu sĩ. Banamba miɛŋ cufĩɛŋa-i a ce ji hi baa nyuŋgo, da ba ta ba wuo cufĩɛŋ-kũɔma-i ba ta ba jɔguɔŋ cufĩɛŋa maama, aa da ŋaa ba guɔla ba Diiloŋ-hũmelle-i. Ba saa hi naŋ kaasĩnni yogo ku'i juɔŋ baa ãnjɔguɔma famma-i.
8 A ne da ku saa ce ŋaa niiwuoni yaa gbãa piɛ-ye Diiloŋo-na. Diɛ saa wuo, kunaŋgu sa hel-yiɛ, diɛ bi wuo, kunaŋgu sa suur-yiɛ.
9 Naŋ yeŋ na fɛrɛŋ nuɔ dumaa ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi, gbãaŋ bamaŋ saa hi naŋ kaasĩnni yogo Diiloŋ-hũmelle-na, na baa ji bĩɛna ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.
10 Ŋaa bamaŋ saa hi naŋ kaasĩnni-i yogo, unaa kã ka da nuɔni maŋ suyaaŋ yiɛŋgu ŋ tĩɛnaana tĩnniŋ-dũŋ-nu ta ŋ wuo kũɔma; fuɔ u siɛ bi kã na ta na wuo wɛi?
11 Duɔ wuo aa u huɔŋga saa ji hũu-ma, naŋ sɔsuɔmuŋgu'i saa jo baa mafamma-i wɛi? Nuɔnɛi ciɛ u kɔsuɔŋ u fɛrɛ. A ne da *Kirsa kuu fuɔ bi maama-na.
12 Da na ta na ce gbomma famma-i Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ saa hi naŋ kaasĩnni-i yogo na guɔl ba gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, na saaya na suɔ wuɔ na ce-ma Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa nuɔ-i.
13 Ku'i ciɛ na da muɔ da mi suɔ wuɔ da mi wuo daaku-i, mi ka guɔl mɛlŋo gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, mi ne ku bĩŋkũŋgu-i aa yaŋ-ku; mi siɛ tiraa dii-ku mi nuŋgu-na.

9

Kumaŋ saaya baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i

1 Muɔ mi siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-miɛ wɛi? Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ sĩ wɛi? Mi saa da Itieŋo-i Yesu-i baa mi yufelle-i wɛi? Miŋ ciɛ maacemma maŋ hã Itieŋo-i, ma'i sĩ namaaŋo-i wɛi?
2 Banaŋ da ba fi'a ba saa hũu-ma wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ, namaa fuɔ na saaya na hũu-ma. Naŋ hũyãa Itieŋo maama-i mi wulaa, ku yaa pigãaŋ wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ.
3 Bamaŋ ciɛra mi maacemma saa fa, miŋ ka waŋ mamaŋ baa-ba ma yaa daama:
4 Yesu pɔpuɔrbieŋ miɛŋo-i i sa wuo wɛi? I sa nyɔŋ wɛi?
5 Mi saa saaya mi jã ciɛŋo Diiloŋ-dũŋ-baamba-na u tuɔ wuɔra baa-mi ŋaa Yesu pɔpuɔrbiembaŋ ceŋ-maŋ dumaa baa Itieŋo hãmba-i a naara Piɛr wɛi?

6 Sisɔ muɔ baa Barnabasi-i yoŋ, miɛmɛi saaya i ce maacemma-i a taara i nuŋ-juuru-i?
7 Naŋ siire, na nuɔ wuɔ molo kãa sorosĩmma-na aa tuɔ pã u fɛrɛ wɛi? Sisɔ mɛlŋ daayo sũɔ tibinni-i aa u sa wuo ni bieŋa-i? Da ma'i bi sĩ ãncĩinaŋ daayo sa nyɔŋ u muɔru nɔnɔ-i? Na nuɔ-ma dede wɛi?
8 Miŋ waŋ nelma maŋ daama-i, nelbiliemba'i jɔgaaŋ dumaaŋo-na yoŋ wɛi? Ma sĩ maaduɔma famma yaa bi nyɛgãaŋ *Moisi *ãnjĩnamma-na kɛ?
9 Ma nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na ninsoŋo wuɔ: *«Niiŋ duɔ tuɔ muo dĩmma-i ŋ saa saaya ŋ vaa u nuŋgu-i.»** Ku ce namaa na'a Diiloŋo kaalaaya niimba yaa aa waŋ mafamma-i wɛi?
10 Ma sĩ nel daama waaŋ a vii miɛmɛi kɛ? Coima saa fa, ma fuliinu miɛmɛi. Ma sĩ umaŋ duɔ tuɔ kũ, u suyaa wuɔ u ka da bĩŋkũŋgu ku'i ciɛ u tuɔ kũ kɛ? Nuɔ da ŋ suɔ wuɔ naŋ dĩmma ciɛ dɛdiɛni hiere, ŋ waa hie kã wuɔ naŋ ka muo-ma? Da ŋ da umaŋ muyaaŋ u dĩmma-i, u suyaa kerre wuɔ u ka da belle-mɛi ku'i ciɛ.
11 Iŋ ciɛ Diiloŋ-maacemma-i na hɔlma-na, kuu dii ŋaa i duu dĩmma. Da ŋ duu dĩmma-i, ŋ saa saaya ŋ kar-ma wɛi?
12 Bamaŋ wuyaaŋ na nagãŋ-niini-i wuɔ ni vii-ba, ni vii miɛŋo-i yaŋ bafamba-i. Ŋga i fĩinaaŋ aa bel i mulĩɛma-i nammu hãi. I sa taara *Kirsa *Neldɔdɔlma bir baa ma huoŋgu ku'i ciɛ i hĩrã i mulĩɛma-i.
13 Ma sĩ na suyaa kerre wuɔ bamaŋ ciɛŋ maacemma-i *Diilodubuɔ-i-na, ba niiwuoni hel Diilodubuɔ yaa nuɔ-i kɛ? Aa suɔ wuɔ *Diilojigãntaamba niini bi hel ba maacemma'i nuɔ-i kɛ?
14 Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ waaŋ Neldɔdɔlma-i. Itieŋ wuɔ ba ta ba wuo ma'i nuɔ-i.†
15 Na nagãŋ-niini vii-mi, ŋga mi niɛ-ni aa yaŋ-ni. Baa na da niɛ sĩ mɛi taara na ta na hã-mi bĩŋkũŋgu ku'i ciɛ mi ta mi waŋ nel daama-i dɛ! Ma'i sĩ. Aa mi da mi cãrã na wulaa, bɔlbɔl mi ku. Miŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i gbãŋgbãŋ mi sa hũu bĩŋkũŋgu, ku fɛ̃ mi huɔŋga-i. Aa molo siɛ gbãa ce mi yaŋ kufaŋgu-i.
16 Mi siɛ gbãa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ wuɔ mi waŋ Neldɔdɔlma. Maacemma namma-i, ku dɔlaanu-miɛ o, ku saa dɔlnu-miɛ o, mi ka ce-ma. Aa da mi saa ce-ma, sũlma haraa-miɛ.
17 Kuɔ muɔmɛi naa sire mi fɛrɛŋ nuɔ ta mi ce-ma, mii naa saaya baa pãmma, ŋga mɛi saa sire mi fɛrɛŋ siremma, Diiloŋo'i ciɛra mi ce-ma.
18 Terieŋgu faŋgu-na, mɛi maacemma sullu yaa hadu-i? Du yaa a waŋ Diiloŋ-nelma-i gbãŋgbãŋ, mi baa hũu bĩŋkũŋgu a ne da mii naa saaya mi hũu.
19 Mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ, ŋga mi ciɛ mi fɛrɛ na hieroŋo-i na kɔriɛŋ muɔ da mi gbãŋ da nuɔmba bɔi hã Kirsa-i.
20 Da mi waa baa *Yuifubaa-ba-i, mi ce mi fɛrɛ Yuifuyiɛŋ muɔ da mi gbãŋ da-ba. Na saa da, Moisi ãnjĩnamma siɛ gbãa yuu-mi baa wɛima, ŋga da mi waa baa bamaŋ wuɔyaaŋ-maŋ, mi ta mi wuɔ-ma da mi gbãŋ da-ba.
21 Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ sa suyaaŋ Moisi ãnjĩnamma-i, da mi bi waa bafamba hɔlma-na, mi ce mi fɛrɛ ba temma-i da mi gbãŋ da-ba. Ku saa ce ŋaa mi taara mi cira mi cĩinaana Diiloŋo ãnjĩnamma-i dɛ! Ma'i sĩ. Mi wuɔ ma yaa-i Kirsa wuɔsaaŋgu-na.
22 Da mi waa baa bamaŋ saa naŋ kaasĩnni yogo Diiloŋ-hũmelle-na, mi ce mi fɛrɛ ŋaa mɛi fɛrɛ-i mi saa hi naŋ kaasĩnni yogo, da mi gbãŋ da-ba. Da mi suur terieŋgu terieŋgu, mi ce mi fɛrɛ terieŋgu faŋgu taamba temma, da mi gbãŋ da banamba kor-bɛi.
23 Mi ce daama-i hiere Neldɔdɔlma da ma gbãa hi terni-i hiere aa muɔmi bi da mi kũŋgu-i.
24 Na suyaa wuɔ gbaruntaamba gbar hiere, ŋga umaŋ duɔ ta yaŋ banamba-i u yaa yaraa; aa ba pã u yaa-i. Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ ba baa ta aa yaŋ-na.
25 Bamaŋ taaraayaŋ ba ka finu gbaruŋgu-na, ba hĩrã mulĩɛma-i ku tigiima-na. Ba ce mulĩɛma famma-i da ba ka da kumaŋ ku sa gbãŋ bĩɛnamma. A ne da miɛ iŋ donyaŋ kumaŋ, ku sa bĩɛna da.

---

* **9:9** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.4; Tim. dĩɛ. 5.17-18 † **9:14** Niɛŋ Like sɛbɛ-i-na 10.7.

26 Ku'i ciɛ na da muɔ miŋ gbar mi kã, mi sa gbar mi yuŋ-nu. Mi saa baa ciekũrãŋo maŋ
sa jafãaŋ u yuŋ-nu.
27 Mi ce mi kũɔma-i kpãncɔ̃lgũɔ aa mi suɔ mi fɛrɛŋ belma. Mi sa taara da mi ji waŋ
Diiloŋ-nelma-i tĩ baa banamba-i muɔmi hel hɔ̃ntɔbiloŋo.

10

Yaaŋ cufĩɛŋa buolma-i

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ daa i bĩncuɔmba-i *Moisi bãaŋgu-na, mi taara na suɔ-ma hiere.
Duherru nandu naa cĩnnu-bɛi a saaŋ-ba ba kã ka karnu dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i.
2 Ku ciɛ ŋaa ba *baatiseŋ duherru-na baa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na a ce kuuduɔŋgu baa
Moisi-i.
3 Ba hieroŋo-i ba wuyaa Diiloŋ-niiwuoduɔni,
4 aa nyɔŋ Diiloŋ-hũnduɔma. Hũmma famma taa ma hel tãmpɛ̃lleŋ, aa tãmpɛ̃lle fande
yaa waa *Kirsa-i. U waa baa-ba terni-na hiere.
5 Mafammaŋ fiɛ ce, ba fɔ̃ŋgũɔ saa ta ba ce Diiloŋo huɔŋga-i, ku'i ciɛ ba wuɔra ku dii
*hĩɛkuraaŋgu-na.
6 Nel daama ciɛ da ma pigãaŋ-ye wuɔ i saa saaya i yaŋ ãmbabalma cemmaŋ-maama ta
ma dɔlnu-yiɛ ŋaa maŋ taa ma dɔlnu i bĩncuɔmba-i dumaa.
7 Baa na ta na buol cufĩɛŋa-i ŋaa i bĩncuɔmbaŋ taa ba ce dumaa. Diiloŋ-nelma waaŋ-ma
wuɔ: *«Ba tĩɛnaana wuo niiwuoni-i aa nyɔŋ kolma-i. Baŋ juɔ wuo tĩ, ba sire ce ba bãaŋgu-i.»**
8 Baa na yaŋ i tiɛ ce figĩiŋ-kakarkuoŋo-i ŋaa i bĩncuɔmba naŋ ceŋ dumaa. Ba ciɛ ku yaa-i
nuɔmba neifieŋ-cĩ̃ncieluo baa di diei nuɔmba nuɔsiba ndii kuu-bɛi yinduɔŋgu-na.†
9 Baa na yaŋ i feŋ Kirsa-i ŋaa i bĩncuɔmba naŋ fiɛŋ-yo dumaa a ce jɛ̃naamba doŋ-ba
ko-ba.‡
10 Baa na ta na waana ŋaa i bĩncuɔmba naŋ waanaŋ dumaa, a ce *dɔrpɔpuɔrbiloŋo
maŋ kuɔŋ nuɔmba-i u jo ji ko-ba.§
11 Nel daama ciɛ nuɔmba da ba gbãa suɔ ba fɛrɛŋ belma. Ba nyɛgãaŋ-ma da ba gboya
miɛ maŋ piyaa miwaaŋo tĩmma-i.
12 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ sĩ fuɔ yiɛraaya u gbeiniŋ, u gbãŋ u baa ji cii.
13 Mamaŋ guɔlaaŋ nelbiliemba gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, ma yaa bi guɔlaaŋ namaa
niini-i. Ŋga Diiloŋo-i nunni hãi tieŋo sĩ; u siɛ yaŋ ma jĩnya-nɛi. Kumaŋ da ku ta ku guɔl
na gbeini-i, u ka kãyã-nɛi aa pigãaŋ-na naŋ ka ce dumaa hel-kuɔ.
14 Mi jɛ̃naaŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, jande, niɛŋ cufĩɛŋa buolma-i aa na yaŋ-ma.
15 Mi suyaa miɛ na suɔ kuyuŋgu ku'i ciɛ mi ta mi piiye baa-na dumandɛ-i. Miŋ waŋ
mamaŋ, namaa fɛrɛ-i niɛŋ-maŋ na ne, coima wɛi?
16 Diɛ tiɛ wuo Itieŋo niiwuoni-i, iŋ jaal Diiloŋo-i ciiŋga maŋ maa-na-i, ka sa pigãaŋ wuɔ
Kirsa tãmma yaa ciɛ i waa u horre-na wɛi? Iŋ bi calnuŋ *buruo maŋ baa i-naa, u'i sa
pigãaŋ wuɔ Kirsa kũɔma yaa ciɛ i waa u horre-na wɛi?
17 Buruo diei dii; iŋ fiɛ ciinu, i wuo burduɔŋo faŋo yaa-i. Ku yaa pigãaŋ wuɔ ii dii
horduɔleŋ.
18 Niɛŋ *Isirahɛl-baamba-i, ba mumbuolmuŋ-terieŋgu-i Diiloŋ-kũŋgu, a ce dumaaŋo-na,
bamaŋ wuyaaŋ bĩmbaamba maŋ baŋ koŋ-baŋ terieŋgu-na, kutaamba dii Diiloŋo horre-
na.
19 Ku saa ce ŋaa mi taara mi cira cufɛ̃llu-i baa du kũɔma-i nii dii baa yuŋgu waama
namma,
20 ma'i sĩ. Ŋga mi taara mi cira baŋ koŋ bĩmbaamba maŋ cufĩɛŋa-na, ba sa ko-ba ba
hã Diiloŋo, ba ko-ba ba hã *jĩnabaa. A ne da mi sa taara wɛima waa na hɔlma-na baa
jĩnabaa-ba-i.

---

* **10:7** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 32.6 † **10:8** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 25.1-9. ‡ **10:9** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 21.4-7. § **10:10** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 17.6-14.

21 Na siɛ gbãa nyɔŋ baa Itieŋo ciiŋga-i aa miɛl nyɔŋ baa jĩna ba kaaŋga-i. Na siɛ gbãa wuo Itieŋo niiwuoni-i aa tiraa miɛl wuo jĩna ba niini-i.
22 Diɛ vaaya kufaŋgu-i, Itieŋo huɔŋga ka du baa-ye; a ne da i siɛ gbãa fi baa-yo.

Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa Diiloŋ-hũmelle-na

23 Na ciɛra bĩŋkũŋgu saa nyaa-ye. Ninsoŋo, bĩŋkũŋgu saa nyaa-ye, ŋga bĩmbĩnni hieroŋo saa fa baa-ye. Bĩŋkũŋgu saa nyaa-ye, ŋga bĩmbĩnni hieroŋo sa ce i naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
24 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u tuɔ taara banamba fafaaŋgu, u baa tuɔ ne fuɔ kũŋgu-i.
25-26 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Miwaaŋo-i baa u huɔya-niini-i hiere Itie fuɔ niini-i»**, a ce dumaaŋo-na, da na da kũɔma maŋ saŋga-na, na baa cira na yuu ma sĩnni-i, na sãa na wuo; na baa jaana na hɔmmu-i.
27 Moloŋ duɔ bĩ-ni wuɔ ŋ kã na ka wuo niiwuoni, da kuɔ kutieŋo saa hũu Yesu maama-i, da ŋ kã, da ba hã-ni kumaŋ, ŋ baa jaana ŋ huɔŋga-i, ŋ hũu ŋ wuo fiɛya aa ŋ baa yuu moloŋo baa wɛima.
28 Ŋga moloŋ duɔ da tũnu-niɛ wuɔ kũɔŋ daama-i cufɛ̃lluŋ-kũɔma, ne kutieŋo-i aa ŋ yaŋ; baa wuo. Da ŋ wuo, ŋ ka hã kutieŋo-i ãnjɔgɔbabalamma.
29 Mi saa ne namaa ãnjɔguɔma aa piiye, mi niɛ umaŋ gbuɔya-nɛi fuɔ maama'i aa piiye.
Unaa gbãa cira: «Da kuɔ bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi, ma da niɛ na'a mi saa saaya mi wuo daaku-i, wuɔ da mi wuo-ku mi ka hã unaŋo ãnjɔgɔbabalamma?
30 Da mi da kuuwuoŋgu-i aa jaal Diiloŋo-i aa suɔ da mi wuo-ku, ma ce niɛ unaa jo ji tuɔ gãŋ baa-mi wuɔ mi ciɛ niɛ wuo-ku?»
31 Mi gbãa waŋ mamaŋ, ma yaa daama: Na wuo wa! Na nyɔŋ wa! Sisɔ da na ta na ce bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, na saaya na ta na ce-ku Diiloŋ-yerre fafaaŋ-nu.
32 Baa na yaŋ na ciluɔ tuɔ guɔl banamba gbeini-i; u baa guɔl *Yuifu ba niini-i, u baa guɔl *niɛraamba niini-i, u baa bi guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba niini-i.
33 Taa na ce mɛi temma: Muɔmi vaa mi fɛrɛ wɛima-na hiere ta mi ce kumaŋ kãayãŋ nuɔmba-i. Mi sa taara mɛi fafaaŋgu, mi taara nuɔmba-i hiere ba fafaaŋgu Diiloŋo duɔ kor-ba.

11

1 Muɔmiŋ biyaa *Kirsa maama-i dumaa, namaaŋo-i biyaaŋ mɛi bi maama-i dumɛi.

Ciɛŋo saaya u suuye u yuŋgu-i Diilocãrãlle-na

2 Kasi saa da-na: Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na, na wuɔ ma hũmelle-i. Wɛima-na hiere mi nelma sa karaanu-nɛi.
3 Ŋga mi taara na suɔ wuɔ *Kirsa yaa nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-i. Bibiɛŋo yaa ciɛŋo yuŋgu-i aa Diiloŋo yaa Kirsa yuŋgu-i.
4 Bibiɛŋ nuɔ da ŋ yaŋ ŋ cucũŋgu-i ŋ yuŋgu-na aa ta ŋ cãrã Diiloŋo-i, sisɔ ta ŋ waŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, kuu dii ŋaa ŋ saa kãŋ Kirsa yaa-i.
5 Aa ciɛŋ duɔ yaŋ u yuŋgu-i gbãŋgbãŋ aa tuɔ cãrã Diiloŋo-i sisɔ duɔ yaŋ-ku aa tuɔ waŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, kuu dii ŋaa u saa kãŋ u bɔlɔ yaa-i, a ne da u yaa u yuŋgu-i. Ciɛŋo faŋo temma dii ŋaa ciɛŋo maŋ cirii u yuŋgu-i.
6 Ciɛŋo maŋ duɔ u sa taara u vaa bĩŋkũŋgu u yuŋgu-na, u sa hãyã-kuɔ bɔlbɔl wɛi? Ŋga i suyaa wuɔ ciɛŋ duɔ cir u yuŋgu-i, sisɔ duɔ hãyã-kuɔ, ku da-yo senserre, terieŋgu faŋgu-na bɔlbɔl u tuɔ suuye-kuɔ.
7 Bibiɛŋo yaa Diiloŋo nabiɛraŋo-i, u yaa pigãaŋ Diiloŋo fafaaŋgu-i, a ce dumaaŋo-na, duɔ tuɔ cãrã Diiloŋo-i, u saa saaya u suuye u yuŋgu-i. Aa ciɛŋo pigãaŋ bibiɛŋo fafaaŋgu.
8 Na saa da, Diiloŋo saa hiel bibiɛŋo-i ciɛŋ-na, u hielaa ciɛŋo yaa bibiɛŋo-na.
9 Aa ku saa ce ŋaa ba maa bibiɛŋo yaa a hã ciɛŋo-i dɛ! Ba maa ciɛŋo yaa a hã bibiɛŋo-i.

* **10:25-26** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 24.1

10 Terieŋgu faŋgu-na, ciɛŋo saaya u ne *dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa tuɔ suuye u yuŋgu-i a
pigãaŋ u munyiɛrammu-i.
11 Ŋga na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo wulaa, bibiɛŋo siɛ gbãa muo sãntorma baa ciɛŋo-i,
aa ciɛŋo siɛ bi gbãa muo sãntorma baa bibiɛŋo-i.
12 Mi taara mi cira, ciɛŋo hilaa bibiɛŋ-na aa bibiɛŋo hel ciɛŋ-na, aa ba hãi-i-na hiere ba
hilaa Diiloŋ-na.
13 Namaa fɛrɛ-i niɛŋ-kuŋ na ne! Ciɛŋ duɔ yaŋ u yuŋgu-i u saa suuye-kuɔ aa tuɔ cãrã
Diiloŋo-i, ku biyaa wɛi?
14 Ma sĩ na daa bibiɛŋo yukuɔsĩŋ da ni tu cor ku ta ku da-yo senserre kɛ?
15 A ne da ku'i saaya caamba-i. Diiloŋo hãa bafamba-i yukuɔsĩnni-i ni da ni ta ni suuye
ba yunni-i.
16 Umaŋ duɔ u dii nuharuŋgu nel daama-na, kutieŋo saaya u suɔ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i terni-na hiere a naara miɛ fɛrɛ-i i ce-ma dumɛi.

Itieŋo niiwuoni maama-i

17 Miŋ ka dii mi nuŋgu-i mamaŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, mi siɛ gbɛliɛŋ-na. Na tigiima sa kãyã-
nɛi Diiloŋ-hũmelle-na, ma guɔla-nɛi.
18 Mi nuɔ ba'a da na tigiiŋ na-naa, banamba bɔ ba deŋ, aa mi suyaa miɛ ma gbãa ce.
19 Mi suyaa miɛ na saaya na bɔrɔ ku yaa bamaŋ nyaarãa Diiloŋo-na ba ka suɔ.
20 Da na jãnu na-naa da na wuo Itieŋo niiwuoni-i, na sa wuo-ni niŋ saaya ni wuo
dumaa.
21 Niiwuoŋ da ni hi wuoma, na kã ka biɛ na juurumbaa. A ce dumaaŋo-na, banaŋ da
ba ce ba tĩɛ baa nyulmu-i aa banamba wuo ye aa nyɔŋ ye ta ba ce koŋhiliiŋgu.
22 Da na da na sa taara na cal baa moloŋo, bige-i ciɛ na sa wuo dii na cĩnniŋ aa ta
na jo? Sisɔ na taara na bĩɛna Diiloŋ-dũŋ-baamba yerre yaa wɛi? Bige-i ciɛ na ta na ture
sũntaamba yammu-i? Na'a mi waŋ wuɔ niɛ baa-na? Na taara mi gbɛliɛŋ-na wɛi? Mi siɛ
siɛ aa gbɛliɛŋ-na.
23 Miŋ daa mamaŋ Itieŋo wulaa aa waŋ-ma baa-na ma yaa daama: Baŋ ŋa naa saaya
ba bel Itieŋo-i Yesu-i isuɔŋgu maŋ nuɔ-i, wuɔ biɛ *buruo
24 aa jaal Diiloŋo-i, aa bũlnu-yuɔ aa cira: «Mi kũɔma yaa daama-i miŋ hãŋ-naŋ baa-ma,
taa na ce miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i mi maama ta ma tĩɛnu-nɛi.»
25 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na hã-ba aa cira: «Ba ka bel-mi ko-
mi. Mi tãmma maŋ ka kũnna, kuu dii ŋaa ma yaa daama-i ciiŋga-na. Diiloŋo ka bel u
*tobisĩfɛlɛnni-i baa ma yaa-i. Da na ta na nyɔŋ-yo huɔŋgu huɔŋgu, na ce miŋ ciɛ kumaŋ
daaku-i mi maama tĩɛnu-nɛi.»
26 Na saa da, aa Itieŋo suɔ duɔ bir jo, huɔŋgu huɔŋgu, da na wuo buruo-i wuoŋ daama
temma-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋo-i, na waŋ u kuliiŋgu maama yaa dumaaŋo-na.
27 Ku'i ciɛ na da umaŋ duɔ waa waama namma aa wuo Itieŋo buruo-i, sisɔ aa nyɔŋ
Itieŋo duvɛ̃ŋo-i, kutieŋo saa kãŋ Itieŋo kũɔma-i baa u tãmma-i hiere; a ce dumaaŋo-na,
Diiloŋo ka yuu-yo.
28 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u ne u fɛrɛ igɛ̃na aa suɔ duɔ wuo buruo
daayo-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋ daayo-i.
29 Umaŋ duɔ saa kãŋ buruo daayo-i baa duvɛ̃ŋ daayo-i wuɔ Itieŋo kũɔma*, aa suuye u
yufieŋa-i a wuo-ni, Diiloŋo ka gãŋ baa-yo.
30 Ku'i ciɛ na da jaamba-i baa jɛiliemba maaraaya na hɔlma-na baa kuliiŋgu-i hiere.
31 Kuɔ i taa i ne i fɛrɛ igɛ̃na aa suɔ tiɛ wuo, Diiloŋo naa waa hie tuɔ gãŋ baa-ye?
32 Ŋga Diiloŋo sa taara i ka caa baa banamba-i ku'i ciɛ u tuɔ gãŋ baa-ye u dii-ye hũmelle-
na.

---

* **11:29** Vɛrsɛ daayo gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Umaŋ duɔ saa kãŋ Itieŋo horre-i aa suuye u yufieŋa-i wuo buruo daayo-i
aa nyɔŋ duvɛ̃ŋ daayo-i, Diiloŋo ka gãŋ baa-yo.»

33 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, da na jãnu na-naa da na wuo Itieŋo niiwuoni-i, ciyaaŋ na-naa.
34 Nyul da mu waa umaŋ nuɔ-i, u wuo dii u cɩ̃iŋ-nu aa u tuɔ jo, ku yaa da na ji jãnu na-naa u siɛ cãl Diiloŋo ji tuɔ gãŋ baa-yo.
Nelma maŋ tɩ̃yãa, da mi kã mi ka fiɛlnu-mɛi.

12

Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ

1 Tobiŋ namaa, mi nuŋgu ka hi *Diiloŋ-Yalle maacemma yaa fiɛfiɛ-i-na; mi taara ma kaala na wulaa.
2 Na suyaa wuɔ naŋ ŋa na'a na saa hi hũu Itieŋo maama-i na taa na gbar na nyaanu tɩ̃nni, a ne da nunni sɩ̃ baa-ni ni ta ni piiye.
3 Ku'i ciɛ mi ta mi taara mi waŋ-ma baa-na miɛ Diiloŋ-Yalle siɛ gbãa waa moloŋ-na aa kutieŋo wuɔ Yesu dãŋgãaŋ! Ma siɛ gbãa ce. Aa molo siɛ bi gbãa cira Yesu yaa Itieŋo-i, da Diiloŋ-Yalle saa dii-ma u nuŋ-nu.
4 Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ ba ta ba ce Diiloŋ-maacemma-i baa dii sɩ̃nni bɔi, ŋga Diiloŋ-Yalduɔl daade yaa hãaŋ-baŋ baa-ba.
5 Maacemma sɩ̃nni dii bɔi, ŋga ma ce hã Yunteduɔŋo yaa-i.
6 Ãncemma dii bɔi, ŋga Diiloduɔŋo faŋo yaa hãaŋ i hieroŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i i tiɛ ce-ma.
7 Diiloŋo hãa-ye fɔ̃ŋgɔ̃baa i yuŋ-niŋ i tiɛ fa i-naa maama. Fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba famba yaa pigãaŋ Diiloŋ-Yalle maacemma-i.
8 Diiloŋ-Yalle ce unaŋo nelnurãŋo, aa ce unaŋo ãnsuɔmantieŋo.
9 Diiloŋ-Yalduɔl daade hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u haa u naŋga-i Diiloŋo-na ninsoŋ-haama, aa hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ sire jaamba.
10 Di hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ gbã u ce himma, aa hã unaŋo u tuɔ ce Diilopɔpuɔrni, aa hã unaŋo u tuɔ suɔ Diiloŋ-maacemma-i u bɔrɔ-mɛi baa *jɩ̃na ba maama-i. Di hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ gbã u piiye nelfɛlɛmma, aa hã unaŋo u tuɔ gbã u hielnu-mɛi.
11 Diiloŋ-Yal daade yaa ciɛŋ mafamma-i di diei yoŋ. Fɔ̃ŋgũɔ maŋ duɔ dɔlnu-diɛ di hã-ni baa u yaa-i.

Diiloŋ-dũŋ-baamba dii ŋaa nelfifiŋo

12 Terni bɔi dii nɛliɛŋ nuɔ ŋ kũɔma-na. Ŋga ni gbuɔnu hiere ce kũɔduɔma. Terŋ daani-i baa ni ciinumma-i ni gbuɔnu ce nelduɔŋo. Bamaŋ hũyãa *Kirsa maama-i baa dii dumɛi.
13 I hieroŋo-i hiere i daa batɛmu-i Diiloŋ-Yalduɔl daade'i nuɔ-i a gbonu ce ŋaa nelduɔŋo; *Yuifubaa o, *niɛraamba o, kɔraamba o, nebimba o, Diiloŋ-Yalduɔl daade yaa dii i hɔmmu-na.
14 Nelbiloŋ kũɔma-i terieŋgu diei sɩ̃, terni bɔi gbuɔnu ce-ma.
15 Gboluoŋ da ku cira: «Muɔ sɩ̃ naŋga-i, mi nuŋgu si dii kũɔma-na», gbãŋgbãŋ sɩ̃ wɛi? Kufaŋgu gbãa bɔ ku deŋ wɛi?
16 Tũŋ da ku cira: «Muɔ sɩ̃ yufelle-i, mi nuŋgu si dii kũɔma-na», ku saa kar coima wɛi?
17 Kuɔ nelbiloŋ kũɔma-i hiere maa naa waa yufelle yoŋ, ii naa tiɛ nu niɛ? Aa kuɔ maa naa waa hiere tũŋgu, ii naa tiɛ nu hũlãaŋgu-i niɛ?
18 Na saa da, Diiloŋo saa ma-ye u yuŋ-nu. U maa-ye kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa; a sɔgɔlnu i terni-i uŋ taaraŋ ni waa kusuɔŋ-nu.
19 Kuɔ terieŋgu diei waa nelbiloŋo-na, baa naa saa ta ba bɩ̃ u kũɔma-i wuɔ kũɔma.
20 Terni bɔi dii nelbiloŋo kũɔma-na, ŋga ni gbuɔnu ce kũɔma diei.
21 Yufelle siɛ gbãa gbɛ̃ naŋga-i wuɔ: «Mi sa taara-niɛ.» Yuŋgu siɛ bi gbãa gbɛ̃ gboluoŋgu-i wuɔ: «Mi sa taara-niɛ.»
22 Iŋ neŋ terni maŋ i kũɔma-na wuɔ yuŋgu si dii-niɛ, ni yaa faaŋ i maama-i ni yaŋ.
23 Iŋ'a i sa kãŋ terni maŋ, i bel ni yaa-i fafamma. Iŋ fuo nimaŋ aa i sa siɛ waŋ ni maama, i ne ni yaa-i fafamma

24 a ne da terni maŋ niifuoni sĩ i sa ne-ni dumaaŋo-na. Iŋ'a i sa kãŋ terni maŋ i kũɔma-na, Diiloŋo maa-ye aa ce terni fanni waa baa yuŋgu.
25 U saa tuɔ taara i kũɔma terni muo sãntorma baa ni-naa; u taa u taara ni ta ni jɔguɔŋ ni-naa maama aa ta ni fa ni-naa maama.
26 Terieŋgu diei da ku ta ku jaŋ, terni nanni ce kuuduɔŋgu baa-ku hiere. Da ba ce terieŋgu diei bɔi, ninanni hɔmmu bi fɛ̃ hiere.
27 A ne da namɛi Kirsa kũɔma-i. Na hieroŋo-i hiere naa dii baa na terni u kũɔma-na.
28 Ku'i ciɛ na da Diiloŋo hãa nuɔmba-i ba da-ba-deŋ maacemma u dũŋgu-na. U duɔŋ ce banamba Yesu *pɔpuɔrbiemba igɛ̃na, aa ce banamba ta ba ce u pɔpuɔruŋgu, aa ce banamba Diilonelpigãataamba, banamba ta ba ce gbɛrɛ-wɛima, banamba ta ba sire jaamba, banamba ta ba kãyã nuɔmba, banamba yaataamba, banamba bi ta ba piiye nelfɛlɛmma.
29 Ba hieroŋo-i Yesu pɔpuɔrbiemba wɛi? *Diilopɔpuɔrbiemba wɛi? Ba hieroŋo-i nelpigãataamba wɛi? Ba ce gbɛrɛ-wɛima wɛi?
30 Ba hieroŋo-i ba sire jaamba wɛi? Ba gbã ba piiye nelfɛlɛmma-i wɛi? Ba gbã ba hielnu-mɛi wɛi?
31 *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fõŋgõbaa-ba maŋ, gbãaŋ na da bamaŋ faa yaŋ bɛi. Gbãaŋ na da bamaŋ kãayãŋ nuɔmba-i ba yaŋ. Mi ka pigãaŋ-na kumaŋ yuŋgu yaŋ hiere; ku yaa ŋaa nelnyulmu-i.

13

Nelnyulmu

1 Halle da ŋ fiɛ ta ŋ nu nelma-i hiere hĩɛma-na ka cor baa *dɔrpɔpuɔrbiemba maama-i, da kuɔ nelnyulmu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ. Dumaaŋo-na nii dii ŋaa joloŋo maŋ baŋ mar-oŋ ba yuŋ-nu, sisɔ kpoŋo maŋ baŋ mar-oŋ ba yuŋ-nu; u tuɔ du u ce ijieni nuɔmba tũnni-na yoŋ.
2 Da ŋ fiɛ ta ŋ gbãŋ ŋ ce Diilopɔpuɔrni-i; aa ta ŋ suɔ wɛima-i hiere, aa bi ta ŋ suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, da ŋ fiɛ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na fuɔ a gbãa ta ŋ ce tãnni ta ni forra, nelnyul da muɔ muu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ.
3 Da ŋ fiɛ cal ŋ nagãŋ-niini-i hiere hã sũntaamba, da ŋ fiɛ siɛ ba dii-ni dãamu-na Diiloŋ-hũmelle maama-na, nelnyul da muɔ muu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ.
4 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u huɔŋga sa huol, u faa, u sa nenu, u sa tɛtɛŋ u fɛrɛ, bombolma sa dɔlnu-yuɔ.
5 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u sa ce sensenda-wɛima, u sa taara u fɛrɛŋ fafaaŋgu, u huɔŋga sa guɔla, u sa tiera nelma u huɔŋ-na.
6 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, ãmbabalma sa dɔlnu-yuɔ, ninsoŋo yaa dɔlaanuŋ-yuɔ.
7 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u tiil wɛima-i hiere nammaŋ temma, u hũu wɛima-i hiere, u haa u naŋga-i Diiloŋo-na wɛima-na hiere aa tiraa tuɔ hĩrã u kũɔma-i.
8 Nelnyulmu sa ji tĩ dede, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu Diilopɔpuɔruŋgu cemma ka bãl, nelfɛlɛmma wamma ka bãl, mɛl suɔ yiɛŋgu, ku siɛ ji waa.
9 Na saa da, miɛ sɔsuɔmuŋgu saa hi ku fuoŋgu-i aa iŋ ceŋ Diilopɔpuɔruŋgu maŋ, i siɛ gbãa ce-ku hi ku fuoŋgu-i.
10 Ŋga Diiloŋ duɔ ji hã-ye kumaŋ hii ku fuoŋgu-i, kumaŋ saa hi ku fuoŋgu-i ku ka gbuo.
11 Na saa da, iŋ ŋa naa waa bisãlŋ miɛŋo-i, i taa i piiye bisãnsĩnni aa tiɛ jɔguɔŋ bisãnsĩnni aa bi tiɛ ce bisãnsĩnni. I yammuŋ juɔ cɛ̃ huɔŋgu-na, i saa nanna bisãnsĩnni-i wɛi?
12 Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i; iŋ daŋ mamaŋ nyuŋgo-i-na ma saa kaala i wulaa, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ma ka kaala i wulaa hiere da gbaa! I sa suɔ Diiloŋo-i fafamma fiɛfiɛ-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu i ka suɔ-yo ŋaa fuɔ fɛrɛ uŋ suɔ-yeŋ dumaa.
13 Iŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, bĩmbĩnni siɛi dii: ãŋhũuma, baa nahaale, baa nelnyulmu. Ŋga ni siɛi-i-na, nelnyulmu yaa yuŋgu.

14

Nelfɛlɛmma kũŋgu-i baa Diilopɔpuɔrni kũŋgu-i

1 Gbãaŋ kpelle nelnyulmu waa-nɛi. *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, taa
na kuye ba maama. Ku huraa baŋ ceŋ Diilopɔpuɔrni-i baa umaŋ.
2 Umaŋ duɔ tuɔ piiye nelfɛlɛmma-na, molo sa nu u nelma-i, u sa piiye baa nelbiliemba,
u piiye baa Diiloŋo. Nelma maŋ fuyaa nelbiliemba-na, Diiloŋ-Yalle diyaa ma yaa kutieŋo
nũŋgu-na u tuɔ waŋ-ma.
3 Ŋga umaŋ ciɛŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, u kãyã banamba-i ba ta ba naŋ kaasɩ̈nni Diiloŋ-
hũmelle-na, u dii sirɛiŋa bɛi, aa bi dii holle bɛi.
4 Umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, ku kãyã fuɔ da-u-diei yoŋ. A ne da umaŋ ciɛŋ
Diilopɔpuɔrni-i, ku kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba kũŋgu-na.
5 Mi taara na hieroŋo-i na ta na piiye nelfɛlɛmma-na, ŋga mamaŋ yuu mi huɔŋga-i yaŋ,
ma yaa ŋaa na ta na gbã na ce Diilopɔpuɔrni-i. Umaŋ ciɛŋ Diilopɔpuɔrni-i u fa wɛima u
yaŋ umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na. Mi saa yagar-ma duɔ tuɔ piiye aa tuɔ hielnu-mɛi u hã
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
6 Tobiŋ namaa, ŋaa muɔ da mi gbuu kã na terieŋgu-na hãa, aa Diilo saa carra-miɛ baa
nelma mi da mi ka piiye tũnu-nɛi, mi saa kã baa sɔsuɔmufɛlɛŋgu da mi ka pigãaŋ-na,
mi saa kã baa Diilopɔpuɔruŋgu da mi ka waŋ baa-na, mi saa bi kã da mi ka hãalã-nɛi
bɩ̈ŋkũŋgu, aa kã ka ta mi piiye nelfɛlɛmma-na, ku gbãa kãyã-nɛi bige-i nuɔ-i?
7 Kuuduɔŋgu yaa baa niimarni-i, da ba ta ba mar-ni ba yuŋ-nu, naŋ gbãa ce niɛ suɔ baŋ
mar nalãaŋgu maŋ?
8 Aa umaŋ buuŋ yɛrre-i, duɔ saa bu-de fafamma, hai ka suɔ wuɔ ku duu aa hel kã bɛrru-
na?
9 Kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i; da na ta na piiye nelma maŋ nuɔmba sa nu-ma, ba
ka ce niɛ suɔ naŋ waŋ mamaŋ? Kuu dii ŋaa na hiel na nuŋ-fafalmu yoŋ.
10 Nelma bɔi dii hɩ̈ɛma-na, aa yuŋgu dii ma hieroŋo-na hiere.
11 Ŋga moloŋ duɔ tuɔ piiye baa-mi aa uŋ piiyeŋ baa-mi nelma maŋ nuɔ-i mi sa nu-ma,
kutieŋo waa nerieŋo muɔmi wulaa aa mɛi fɛrɛ-i mi bi waa nerieŋ muɔ fuɔ u wulaa.
12 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, naŋ kuŋ ba huoŋ-
nu, gbãaŋ na da bamaŋ kãayãŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba kã yaaŋ-na.
13 A ce dumaaŋo-na, umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, u saaya u cãrã Diiloŋo hã-yo ku
fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ hielnu uŋ waŋ mamaŋ.
14 Da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi huɔŋga cãrã ninsoŋo, ŋga mi sa suɔ miŋ
waŋ mamaŋ.
15 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka ce bige-i? Mi ka cãrã Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi ka bi
cãrã-yuɔ mi nelma-na. Mi ka hãl nɛini-i a tuɔlnu Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi ka bi hãl-
ni tuɔlnu-yuɔ mi nelma-na.
16 Ni ma'i sɩ̈, da ŋ jaal Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na yoŋ, niŋ yeŋ baa bamaŋ ba ka ce niɛ suɔ
wuɔ ŋ pãa Diiloŋo-i jaaluŋgu aa da ba siɛ wuɔ: «Ma ciɛ»?
17 Ŋ jaaluŋ da ku fiɛ fa niɛ niɛ, ku siɛ gbãa kãyã moloŋo Diiloŋ-hũmelle-na.
18 Muɔ miŋ yar-naŋ hiere nelfɛlɛmma wamma-na, mi jaal Diiloŋo-i mafamma-na.
19 Ŋga Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ diɛ tigiiŋ, mɛi sa piiye nelfɛlɛmma-na agaga aa nuɔmba siɛ
da manamma kũŋ. Mɛi taara mi piiye da ku fiɛ waa nelma hãi yoŋ, ma suur nuɔmba
tũnni-na ba sire baa-ma.
20 Tobiŋ namaa, baa na ta na jɔguɔŋ ŋaa bisãlŋ namaa, taa na ce bɩ̈ncɔmma. Ŋga da kuɔ
kuubabalaaŋ cemma-i, ciɛŋ na fɛrɛ bisãmbieŋ namaa. Bafamba sa suɔ kuubabalaaŋgu
cemma-i.
21 Ma nyɛgãaŋ *ãnjɩ̈namma-na wuɔ: Itieŋo ciɛra:
*«Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa *Isirahɛl-baamba-i,*
mi ka ce niɛraamba yaa waŋ-ma baa-ba.

Mi ka piiye niɛrtimma baa-ba.
*Mafaŋ da ma fiɛ ce, ba siɛ nu mi nuŋgu-i.»**

22 Terieŋgu faŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ nelfɛlɛmma saa ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ maa-na, ma ciɛ
bamaŋ saa hũu Yesu maama-i ba maa-na; aa Diilopɔpuɔruŋgu saa ce bamaŋ saa hũu
Yesu maama-i ba maa-na, ŋga ku ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ maa-na.
23 Ŋaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ da ba tigiiŋ hiere aa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na ba hieroŋo-
na hiere, nelgbãŋgbãlãŋ duɔ jo ji suur na hɔlma-na, sisɔ umaŋ saa hi hũu Itieŋo maama-i,
a da na ce dumaaŋo-na, u siɛ cira na pielaa wɛi?
24 Ŋga da na waa hiere ta na ce Diilopɔpuɔrni, aa umaŋ saa hi hũu Itieŋo maama-i u
jo ji suur nu na piiye, u ka suɔ terieŋgu-na wuɔ u maacemma saa fa. Naŋ waŋ mamaŋ
hiere u kũŋgu-na u siɛ gbãa ju-ma.
25 Kufaŋgu huɔŋgu-na, u maama maŋ naa fuo, ma ka hel bomborma-na hiere. Mafaŋ
da ma ce, u ka dũuna jaal Diiloŋo-i aa cira: «Coima saa fa, Diiloŋo dii baa-na kelkel!»

Diilojaaleŋ saaya di ce dumaa

26 Tobiŋ namaa, naŋ saaya na ta na ce dumaa ku yaa daaku: Da na tigiiŋ na-naa,
umaŋ duɔ da nalãaŋgu, u hãl. Umaŋ duɔ da nelma duɔ piiye pigãaŋ banamba-i, u gbãa
piiye-mɛi. Diiloŋ duɔ carra umaŋ baa nelma, u gbãa waŋ-ma. Umaŋ duɔ waa duɔ piiye
nelfɛlɛmma-na, u piiye. Umaŋ duɔ waa duɔ hielnu nelfɛlɛŋ daama-i ba nelma-na, u
hielnu-mɛi. Mamaŋ daama-i hiere ma saaya ma ta ma kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Diiloŋ-
hũmelle wuɔsaaŋgu-na.
27 Bamaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, ba saa saaya ba cor nuɔmba hãi sisɔ ba siɛi. Aa da
ba'a ba piiye, ba ta ba piiye ba hã ba-naa; aa molo saaya u waa tuɔ hielnu-mɛi.
28 Da kuɔ molo saa da duɔ hielnu-mɛi, ba yaŋ aa ba ta ba piiye ba huɔŋ-na baa Diiloŋo.
29 Diiloŋ uŋ puɔr bamaŋ baa u nelma-i, ba hãi sisɔ ba siɛi da ba piiye, banamba ne da
kuɔ baŋ waaŋ mamaŋ ninsoŋo.
30 Ŋga Diiloŋ duɔ carra moloŋo na hɔlma-na baa nelma, umaŋ duɔŋ tuɔ piiye, u saaya
u budii aa Diiloŋ uŋ caraaya umaŋ, u piiye u maama-i.
31 Diiloŋ duɔ puɔr-na hiere baa nelma, na gbãa waŋ-ma, ŋga na saaya na ta na piiye na
da-na-diei, ku yaa ma ka suur nuɔmba tũnni-na aa sirɛiŋa ka da-ba.
32-33 Diiloŋo sa taara nuɔmba ta ba ce wɛima-i ba yuŋ-nu, u taara ma ta ma ce maŋ
saaya ma ce dumaa. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ ciɛŋ u pɔpuɔrni-i, ku fɔ̃ŋgũɔ dii-bɛi ba ta
ba gbã ba bel ba fɛrɛ.
Ŋaa maŋ ceŋ dumaa Diiloŋ-dũnni-na hiere,
34 Diiloŋ-dũŋ-baaŋ da ba tigiiŋ ba-naa, caamba saaya ba suuye ba nunni-i; ba saa saaya
ba ta ba piiye. Ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na wuɔ ba saaya ba ta ba hiire
ba fɛrɛ.
35 Ciɛŋo maŋ duɔ tuɔ taara u yuu nelma namma suɔ, u cie da ba kũŋ cĩiŋgu-na u ka yuu
u bɔlɔ-i. Ciɛŋo saa saaya u piiye Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na, ku saa fa.
36 Na daa niɛ sĩ Diiloŋ-nelma hilaa namaa terieŋ-nu'i wɛi? Sisɔ na daa niɛ sĩ namɛi nuɔ-
ma na da-na-diei yoŋ wɛi?
37 Umaŋ duɔ cira fuɔ ce Diilopɔpuɔruŋgu, sisɔ *Diiloŋ-Yalle hãa fuɔ fɔ̃ŋgũɔ, kutieŋo
saaya u suɔ wuɔ miŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na daama-i ma hilaa Itieŋo nuŋ-nu.
38 Umaŋ duɔ cĩina nel daama-i, Diiloŋo ka bi cĩina kutieŋo-i.
39 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, taa na taara Diilopɔpuɔrni cemmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ yaa-i,
ŋga baa na cie moloŋo wuɔ u baa piiye nelfɛlɛmma-na.
40 Kumaŋ gbãaŋ, da na'a na ce mamaŋ, ma saaya ma ce fafamma, ijieni saa saaya ni
waa ma cemma-na.

---

* **14:21** Isayi (Ésaïe) 28.11-12

15

Kirsa siremmaŋ-kũŋgu-i

1 Tobiŋ namaa, miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na na hũu-ma aa bel-ma nammu hãi,
mi taara mi tir ma yaa baa-na fiɛfiɛ-i-na.
2 Miŋ waaŋ-ma baa-na dumaa, da na saa bibirre-mɛi, aa gbãa bel-ma nammu hãi, ma
ka kor-na, da ma'i sɩ̈ na ce gbãŋgbãŋ.
3 Nelma maŋ suurii mɛi fɛrɛ-i mi tũnni-na, mi bi diyaa ma yaa-i na tũnni-na. Maa
dii baa yuŋgu. Ma yaa daama wuɔ: *Kirsa kuu i ãmbabalma maama-na ŋaa maŋ waaŋ
dumaa Diiloŋ-nelma-na.
4 Uŋ kuu ba fuure-yuɔ, siɛliŋ-yiiŋgu-i u sire hel cɩ̈ncorre-na ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma
dumaa.
5 Uŋ hilaa, u caraaya Piɛr aa sire carra u *hãalãbiemba maŋ waa cɩ̈ncieluo ba hãi
baamba-i.
6 Ku huoŋgu-na, tobimba maŋ daa-yo, ba curaa nuɔmba nuɔsiba hãi komuɔŋa ndii-i.
Ba waa hiere terduɔŋ-nu aa da-yo. Banamba kuu-bɛi, ŋga ba bɔi dii yogo.
7 Kufaŋgu huoŋgu-na, u carra Sake-i, aa carra u *pɔpuɔrbiemba-i hiere.
8 Kufaŋgu huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, u suɔ carra muɔŋo-i. Mi waa ŋaa biloŋo maŋ saa vãa
aa ba hoŋ-yo.
9 Na saa da, Yesu pɔpuɔrbiemba-i hiere ba bɔyaa muɔmɛi nuɔ-i. Mi ciɛ karaaŋgu baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i cor, ba saa naa saaya ba ta ba bɩ̈-mi Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ.
10 Ŋga miŋ yeŋ dumaa nyuŋgo-i-na, mi saaya mi ta mi jaal Diiloŋo yaa-i. Diiloŋ uŋ ciɛ
baa-mi aa hã-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, mi saa hũu-yo nanna, mi ciɛ maacemma-i baa-yo a yaŋ
Yesu pɔpuɔrbiemba namba-i hiere. Mi suyaa miɛ mi saa ce-ma baa mɛi fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ, mi
ciɛ-ma baa Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ.
11 Terieŋgu faŋgu-na, bafamba o, muɔ o, i waŋ Neldɔdɔlduɔŋ daama yaa-i baa
nuɔmba-i. Namaa na bi hũyãa ma yaa-i.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i

12 Bige-i ciɛ diɛ tiɛ piiye yiɛ *Kirsa siire hel kuomba hɔlma-na, banamba ta ba piiye na
hɔlma-na wuɔ kuomba siɛ gbãa sire?
13 Da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire ninsoŋo, suɔ Kirsa saa sire kɛ!
14 Aa da kuɔ Kirsa saa sire, iŋ waŋ mamaŋ nelgbãŋgbãlãmma, aa na haa na naŋga-i
yuɔ gbãŋgbãŋ.
15 A naara kufaŋgu-i, miɛ iŋ wuɔraŋ i waŋ mamaŋ, da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire, ma sɩ̈
kuu dii ŋaa i wuɔra i kar coima i haa Diiloŋo-na wuɔ u siire Kirsa-i hiel-o kuomba hɔlma-
na.
16 Da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire, suɔ Kirsa saa sire.
17 Aa da kuɔ Kirsa saa sire, na haa na naŋga-i yuɔ gbãŋgbãŋ aa na ãmbabalma dii ma
yuŋgu.
18 Dumaaŋo-na, ku bi pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ kuu ba siɛ ka da Diiloŋo-i.
19 Da kuɔ iŋ haa i naŋga-i Kirsa-i-na ku kãyã-yiɛ hɩ̈ɛma-na bande yoŋ, nuɔmba-i hiere
ba bɔyaa miɛmɛi nuɔ-i.
20 Ŋga Diiloŋ wuɔ i waŋ ninsoŋo-i, Kirsa siire hel kuomba hɔlma-na. Diiloŋo siire u yaa
igɛ̃na duɔ pigãaŋ wuɔ kuomba ka sire fuɔ temma-i.
21 Na saa da, nelduɔŋo diei uŋ diyaa kuliiŋgu-i dumaa hɩ̈ɛma-na, nelduɔŋo diei ka ce
kuomba sire dumɛi.
22 Adãma huoŋ-baambaŋ kuŋ hiere dumaa Adãma maama-na, Yesu huoŋ-baamba ka bi
sire hiere dumɛi Yesu barguɔ-i-na.
23 Baŋ ka sire cu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Kirsa fuɔ siire tɩ̈, u yaa siire dɩ̈ɛlũɔ. Duɔ
ji jo, bamaŋ cuu u huoŋ-nu, ba ka suɔ sire.

24 Mafaŋ da ma ce, miwaaŋo tɩ̈mma yaa hii: Kirsa ka hũu fɔ̃ŋgũɔ-i baa yuntesɩ̈nni-i a
naara himma-i ni taamba wulaa, aa hã i To-i Diiloŋo-i baa nelle-i.
25 Dumandɛ-i-na, Kirsa ka tɩ̈ɛ yuntesɩ̈nni-na, Diiloŋ duɔ ji mal u bigãarãamba-i huɔŋgu
maŋ nuɔ-i, u suɔ bir nelle-i hã Diiloŋo-i.
26 Uŋ ka kɔsuɔŋ u bigãarãŋo maŋ tuogbuole-na u yaa kuliiŋgu-i.
27 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋo diyaa wɛima-i hiere u naŋ-na.»** Ŋga da ba
cira Diiloŋo diyaa wɛima-i hiere u naŋ-na, ku saa ce ŋaa fuɔ fɛrɛ uu dii u naŋ-na dɛ! Ku'i
sɩ̈.
28 Diiloŋ duɔ ji dii wɛima-i hiere Bɛpolŋo naŋ-na, Bɛpolŋo ka bir dii u fɛrɛ Diiloŋo naŋ-
na. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋo yaa ka waa wɛima-i hiere ma yuŋgu-na.
29 Kuɔ bikuomba saa naa waa da ba sire, bamaŋ baatiseŋ ba sɔlaaŋgu-i, baa naa waa
hie ta ba batiseŋ? Da kuɔ kutieŋo siɛ sire, ŋ ce ba batiseŋ-ni u maama-na yuŋ haku-i
nuɔ-i?
30 Aa miɛ fɛrɛ-i, kuɔ ba saa naa waa da ba sire, ii naa waa hie tiɛ sãa kuliiŋgu-i hɔnni
maŋ joŋ?
31 Coima saa fa, muɔ baa kuliiŋgu-i i huul i-naa yinni maŋ joŋ. Ma sɩ̈ na suyaa wuɔ naŋ
hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i mi huɔŋga fɩ̈ɛ baa-na kɛ? Terieŋgu faŋgu-na na saaya
na bi suɔ wuɔ kuliiŋgu hũŋ ku cu-mi yinni maŋ joŋ.
32 Efɛsi-i-na bande-i-na, mi bigãarãamba dii mi huoŋgu-na ŋaa jarbaa. Miŋ malãa baa-
ba dumaa, da kuɔ mi malãa baa-ba da mi da bɩ̈ŋkũŋgu hɩ̈ɛma-na bande yoŋ, yuŋ haku-i
dii-kuɔ? Da kuɔ kuomba sa sire, baŋ waŋ-maŋ dumaa: *«Juɔŋ i tiɛ ce i bãaŋgu-i, kuliiŋgu saa
maa.»*†
33 Baa na tãal na-naa: Nelfɛfɛiŋ duɔ cu nelbabalaŋ huoŋ-nu, ku bɩ̈ɛna u fafaaŋgu-i.
34 Na piɛra bɔi, yaaŋ aa na bir na jo hũmefafalle-na aa na ne kuubabalaaŋgu cemma-i
aa na yaŋ-ku. Mi suyaa miɛ na hɔlma-na banamba saa hi suɔ Diiloŋo-i yogo, ku'i ciɛ mi
ta mi waŋ-ma senserre da di da-na.

Kuombaŋ ka sire waa dumaa

35 Unaa gbãa tuɔ jɔguɔŋ wuɔ: «Kuomba ka sire niɛ? Aa da ba sire, ba ka waa niɛ?»
36 Mimilã, ma sɩ̈ da ŋ duu dɩ̈mma-i ma pa aa dɩ̈belle hɔr kɛ?
37 Niŋ duu kumaŋ, dɩ̈belle yaa yoŋ fiɛlu si dii. Ku gbãa waa jijabelle, ku gbãa bi waa
kunaŋgu.
38 Da ŋ duu-de, Diiloŋo ce di sire pa a hiel fiɛlu-i kuŋ dɔlaanu fuɔ dumaa. Dɩ̈mma dii
baa ma fiɛlu ma fiɛlu.
39 Tãmmaŋ-niini-i hiere nii bi dii dumɛi: Nelbiliemba kũɔma dii ma deŋ, bɩ̈mbaamba
maama-i ma deŋ, huriimba maama-i ma deŋ, titiraamba maama-i ma bi deŋ.
40 Bɩ̈mbɩ̈nni bi dii dɔrɔ-i-na baa hɩ̈ɛma-na hiere. Dɔr-niini dii ni deŋ baa hɩ̈ɛmaŋ-niini-i.
41 Bãaŋgu carramma dii ma deŋ, cɛiŋo maama-i ma deŋ, mɔɛŋa maama-i ma bi deŋ.
Halle mɔɛŋa-i a-naa nuɔ, a sa carra carraduɔma.
42 Kuomba siremmaŋ-kũŋgu ka waa dumɛi. Da ba dii kuloŋo-i hɩ̈ɛma-na u hɔr ŋaa
dɩ̈belleŋ hɔr dumaa. Duɔ ji sire, u sa tiraa suɔ baŋ bɩ̈ŋ kumaŋ kuliiŋgu-i.
43 Umaŋ duɔ tuɔ suur hɩ̈ɛma-na, u ko hujarre aa fɔ̃ŋgũɔ sa waa-yuɔ. Duɔ ji sire hel, u
maama sa fa baa fafaaŋgu-i aa fɔ̃ŋgũɔ tiraa waa-yuɔ.
44 Da ba ta ba fuure, ba fuure kũɔsɔsɔmma, ŋga bamaŋ ka sire, ba ka sire baa dɔr-
kũɔma. Iŋ yeŋ hɩ̈ɛma-na baa kũɔma-i dumaa, *Diiloŋ-Yalle ka bi hã-ye kũɔfɛlɛmma dumɛi
dɔrɔ-i-na.
45 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Diiloŋ uŋ maa nelbiloŋo maŋ dɩ̈ɛlũɔ-i-na, u diyaa
cicɛ̃lma-i yuɔ»*‡; ba taa ba bɩ̈ u yaa Adãma-i. Ŋga Adãma§ maŋ juɔ jo huoŋgu-na, u yaa
hãaŋ nuɔmba-i cicɛ̃lma-i.

---

* **15:27** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.7 † **15:32** Isayi (Ésaïe) 22.13 ‡ **15:45** Miwaaŋo jɩ̈namaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.7 § **15:45** Adãma maŋ juɔ huoŋgu-na u yaa *Kirsa-i.

46 Kũɔsɔsɔmma yaa juɔŋ dĩɛlũɔ aa suɔ hã dɔr-maama-i.
47 Ba maa Adãma maŋ dĩɛlã-wuoŋo-i baa hĩɛma, aa hãalĩŋ-wuoŋo hel dɔrɔ jo.
48 Hĩɛmaŋ-baamba dii ŋaa baŋ maa umaŋ baa hĩɛma-i uŋ yeŋ dumaa, aa dɔr-baamba waa ŋaa umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo uŋ yeŋ dumaa.
49 Iŋ yeŋ hĩɛmaŋ-wuoŋo temma-i dumaa, i ka bi waa Dɔrwuoŋo temma dumɛi.
50 Tobiŋ namaa, miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Iŋ yeŋ baa i kũɔma maŋ daama-i, i siɛ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na baa-ma. I kũɔŋ daama-i kũɔsɔsɔmma, ma hɔr, i ce niɛ gbãa tĩɛ baa-ma aa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?
51 Mi ka puure Diiloŋo kusũŋgu-i pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i: Na saa da, i siɛ ku hiere ŋga i hieroŋo-i hiere i kũɔma ka bir.
52 Miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-i, yɛrre ka bu. Yɛr da diɛ ji bu, i kũɔma ka pãŋ bir hɔduɔŋgu aa kuomba ka sire baa kũɔfɛlɛmma a waa gbula ba siɛ gbãa ku.
53 I kũɔŋ daama-i kuliiŋgu yar-ma, aa ma hɔr, a ce dumaaŋo-na, ma saaya ma bir kuliiŋgu baa ta ku yar-ma, aa ma baa ta ma bi hɔr.
54 Iŋ kuŋ aa tiɛ hɔr, i kũɔŋ da ma ji bir a ce i sa tiraa i ku aa i sa tiraa i hɔr, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma'i saa ce mafamma-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Kuliiŋgu gbaraa fuo, ba yaraa-ku!**
55 *Kuliiŋ nuɔ, ŋ fɔ̃ŋgũɔ curaa hie?*
Ŋ naana ŋ puɔluŋgu-i hie?»†
56 Kuliiŋgu puɔluŋgu yaa ãmbabalma-i aa ãmbabalma fɔ̃ŋgũɔ hel *ãnjĩnamma yaa nuɔ-i.
57 Ŋga yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i. U yaa ciɛ ku sa yar-e Itieŋo-i Yesu-Kirsa barguɔ-i-na.
58 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, yiɛraayaŋ na doŋ, molo baa ji gbãa halaŋ-na na munyiɛrammu-na. Taa na gbu na kã yamma baa Itieŋo maacemma-i. Na saaya na suɔ wuɔ naŋ ceŋ mulĩɛma maŋ Itieŋo maacemma-na, na sa ce-ma gbãŋgbãŋ.

16

Korɛ̃ntitaamba kakãyãŋgu-i

1 Kumaŋ ŋaa gbeinalle kũŋgu-i da na kãyã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, miŋ waaŋ mamaŋ baa Galasi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ciɛŋ maaduɔma famma yaa-i.
2 Jumaansi jumaansi, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, uŋ saanu baa kumaŋ, u hiel-ku u tiera-kuɔ u fɛrɛŋ nuɔ u jĩna. Baa na cira na cie-muɔ aa suɔ da na doŋ gbeiŋa namma-i.
3 Da mi ji kã, na ka hiel nuɔmba, mi puɔr-ba baa naŋ daa kumaŋ Yerusalɛmu-i-na, aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ haa-kuɔ ba ka hã-ba.
4 Da kuɔ mɛi fɛrɛ-i mi saaya mi kã, i ka kã hiere.

Polŋ saaya u cor terni maŋ nuɔ-i

5 Mi ka kã Maseduɔni aa suɔ cor kã na wulaa.
6 Da mi kã, mi taara mi da huɔŋgu cɛllɛ baa-na, halle mi jɔguɔŋ da mi ce waaŋ-huɔŋgu-i hiere kusuɔŋ-nu'i, ku yaa da mi ji'a mi cor kã kusuɔŋ-nu, na ka kãyã-miɛ mi cor.
7 Mi sa taara mi ka yiɛra mi gbeiniŋ aa cor. Mi taara Diiloŋ duɔ siɛ, mi da yinni baa-na cɛllɛ.
8 Ŋga mi taara mi ce *Pãntekɔti-i Efɛsi bande aa suɔ ta mi kã.
9 Diiloŋo tigiiŋ terfafaaŋgu hã-mi mi da mi ce mi maacemma-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ mi bigãarãamba ciinu.
10 Timote duɔ kã, na bel-o fafamma u kũɔma baa seŋ. Fuɔ baa muɔŋo-i i ce maacenduɔma yaa-i Itieŋo suoŋgu-na.
11 Molo baa bɛ̃ŋ-yo. Duɔ ji hi tamma, na kãyã-yuɔ u jo ji hi-mi baa hɔfɛ̃lle. Mi cie-yo bande-i-na baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.

---

* **15:54** Isayi (Ésaïe) 25.8 † **15:55** Ose (Osée) 13.14

12 Mi diyaa sirɛiŋa Apoləsi-i-na ji gbɛ̃; miɛ u gbonu baa tobimba-i kã na terieŋgu-na, u
saa hũu-ma duɔ kã fiɛfiɛ. Duɔ ji da huɔŋgu maŋ u ka kã.

Nelperiema

13 Baa na duɔfũŋ, yiɛraayaŋ na doŋ Diiloŋ-hũmelle-na. Baa na yaŋ na kũɔma seŋ, vaaŋ
na fɛrɛ.
14 Naŋ ceŋ mamaŋ hiere, ma saaya ma ta ma pigãaŋ na nelnyulmu nolaaŋgu-i.
15 Ma sĩ na suɔ Sitefanasi-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i kɛ? Ma sĩ na suyaa wuɔ Akayi-i-na
hiere ba yaa hũyãa Yesu maama-i igɛ̃na, aa ba yaa bi vaa ba fɛrɛ baa Diiloŋ-maacemma-i
Diiloŋ-dũŋ-baamba həlma-na kɛ? Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, jande, mi cãrã-nɛi,
16 taa na nu bafamba temma-i ba wulaa baa bamaŋ nyaarãa ta ba ce maacemma-i
baa-ba.
17 Sitefanasi-i, baa Fɔrtunatusi-i, a naara Akayikusi-i ba jomma dəlaanu-miɛ cor. Miŋ
daa bafamba-i, ku ciɛ ŋaa mi daa namɛi.
18 Baŋ juɔ, ba fĩɛ mi huɔŋga-i ŋaa baŋ bi fɛ̃ŋ namaa muumu-i dumaa. Bafamba temma-i
na gbĩɛ na ta na gbɛliɛŋ-ba, nelfafaamba.
19 *Asi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba jaalaa-na. Akilasi-i baa Pirsika-i* a naara Diiloŋ-
dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ba terieŋgu-na, ba pãa-na Itieŋo horre jaaluŋgu.
20 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii hiere bande-i-na, ba jaalaa-na.
Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
21 Muɔ Pol, mi pãa na jaaluŋgu; muɔmɛi nyɛgãaŋ terieŋ daaku-i baa mi fɛrɛŋ naŋga.
22 Umaŋ duɔ cira Itieŋo maama sa dəlnu-yuɔ, kutieŋo dãŋgãaŋ! «Maranata!»† — Itie, jo!
23 Itieŋo-i Yesu-i u kãyã-nɛi.
24 Na maama dəlnu-miɛ hiere Yesu-Kirsa horre-na.

---

* **16:19** Pirsika yerre nande yaa wuɔ Pirsili. Niɛŋ Pəpuɔr. 18.2.

† **16:22** ***Maranata:*** Ku yuŋgu yaa wuɔ: Itieŋ nuɔ, jo! Niɛŋ Ámp. 22.20.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Korɛ̃ntitaamba-i

Nelmuoyamma

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo-i hã Korɛ̃ntitaamba-i, ku huoŋgu-na, nuɔmba namba ji ta ba piiye wuɔ Yesu *pɔpuɔrbiloŋo sĩ. Ku saa dɔlnu-yuɔ. Uŋ juɔ'a u bir duɔ kã ba wulaa, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ kaala nelma namma baa-ba.

Nelma diei yuu u huɔŋga-i: U taara terni-na hiere nuɔmba suɔ i To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ka saa. U maacemma mulĩɛma ciinu cor. Ŋga u fĩɛ u huɔŋga-i baa-ma (sap. 1–7).

U piiye kpɔkpuɔla naŋ maama; wuɔ Korɛ̃ntitaamba firnu ba nammu-i a gbãa da kãyã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma (sap. 8–9).

U nuŋgu hii bamaŋ yaaŋ fuɔ nelma-i aa jo baa ba deŋ maama ji ta ba waŋ baa Korɛ̃ntitaamba-i. Wuɔ kutaamba ciɛ ba fɛrɛ Yesu pɔpuɔrbiemba yuntaamba a ne da Yesu pɔpuɔrbiemba sĩ. Bombolma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi. Wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ-maacemma sĩ mafamma-i. Fuɔ fɛrɛ-i Yesu pɔpuɔrbiloŋo, ŋga u ciɛ u fɛrɛ cɛkũɔ duɔ gbãa ce banamba da yuŋgu. U sa taara yerre, u sa bi taara gbeiŋa. U waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa Korɛ̃ntitaamba-i gbãŋgbãŋ; u saa ji hũu warbelle moloŋ wulaa. U pigãaŋ wuɔ Diiloŋo ce u nelnyulmu-i gbãŋgbãŋ (sap. 10–13).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋo muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi
natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ
dii Korɛ̃nti-i-na a naara bamaŋ bi dii Akayi* huɔŋga-na hiere.
2 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U yaa hujarre tieŋo-i. U yaa Diiloŋo
maŋ diyaaŋ sirɛiŋa-i yiɛ wɛima-na hiere.
4 U dii sirɛiŋa yiɛ i mulĩɛmaŋ-hɔnni-na hiere i diɛ gbãa tiɛ bi dii sirɛiŋa bamaŋ ciɛŋ
mulĩɛma-i ma sĩnni-na hiere ŋaa fuɔ uŋ dii-yiɛ dumaa.
5 Na saa da, iŋ siire biɛ *Kirsa mulĩɛma-i bãmbãale dumaa, Diiloŋo bi dii sirɛiŋa yiɛ
bãmbãale dumɛi Kirsa barguɔ-i-na.
6 Diɛ tiɛ mulĩɛŋ, i sa mulĩɛŋ gbãŋgbãŋ, ku ce sirɛiŋa ta a da-na aa ta ku bi kor-na. Aa
Diiloŋ duɔ tuɔ dii sirɛiŋa yiɛ, u taara i bi tiɛ dii namaaŋo-na na ta na hĩrã mulĩɛma-i miɛ
temma-i.
7 Terieŋgu faŋgu-na, i hulɛiŋa sa tie baa na maama-i. I suyaa wuɔ naŋ siyaa ta na mulĩɛŋ
miɛ temma-i, na ka bi da sirɛiŋa-i miɛ bi temma-i.
8 Tobiŋ namaa, i taara na suɔ mamaŋ daa-ye *Asi-i-na. Mulĩɛma naa silaa jĩnya-yiɛ cor,
i taa i taara i yunni, i saa naa hũu-ma wuɔ i ka hel-mɛi.
9 Ii naa tĩɛna baa-ma wuɔ i kuliiŋ-belle hii. Ŋga mafamma ciɛ pigãaŋ-ye wuɔ i baa haa i
naŋga-i miɛ fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ-i-na. I haa-ka Diiloŋ-na, wuɔ u yaa gbãa sire kuomba-i.
10 U yaa kuraa-ye kuliiŋ daaku-na aa u ka tiraa kor-e ku temma-na. Coima saa fa, i haa
i naŋga yuɔ haama famma-i wuɔ u ka tiraa kor-e.
11 Aa namaa bi fɛrɛ-i na kãyã-yiɛ baa na Diilocãrãlle-i u kor-e. A ce dumaaŋo-na duɔ nu
nuɔmba bɔi cacãrãŋgu aa ce baa-ye, ku ka bi ce nuɔmba bɔi da nelma jaal-o i maama-na.

Pol buraana u kãmma-i Korɛ̃nti-i-na

---

* **1:1** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na.

12 Iŋ bilaa i fɛrɛ dumaa terni nanni-na ku huraa namaa terieŋgu-na, ku yaa gbu ku
fẽ i hɔmmu-i. I suyaa wuɔ i ciɛ maacenfafamma. I sa kã moloŋ terieŋ-nu baa hɔmmu
hãi; i kã baa huɔŋga diei. Diiloŋ-ãncemma, nelbilieŋ-maama sĩ. Diiloŋo kãayã-yiɛ i firnu
i hɔmmu-i baa-na wɛima-na hiere.
13 Aa iŋ nyɛgẽŋ nelma maŋ i hã-na, ma yuŋgu saa fuo. Da na kalaŋ da mamaŋ, ma
yaa-i. Mi huɔŋ-na ma ka kaala na wulaa.
14 Dumandɛ-i-na ku saa kaala na wulaa wuɔ Itieŋo-i Yesu jommaŋ-yiiŋgu-i, na hɔmmu
ka fẽ baa-ye aa miɛ muumu bi fẽ baa namaaŋo-i.
15-16 Miŋ ŋa naa haa mi naŋga-i nɛi dumaaŋo-na wuɔ na hɔmmu fĩɛ baa-ye, mi cira
mi ka kã namaa terieŋgu yaa nuɔ-i igẽna aa suɔ cor kã Maseduɔni-na. Aa da mi ka hel
Maseduɔni-i-na, mi tiraa bir jo na wulaa ku ce i hãi a naara kunaŋgu na hɔfẽlle-na. Aa
da mi ji ta mi cor da mi kã *Yude-i-na, na kãyã-miɛ mi hi.
17 Ŋga mi kãmmaŋ'a ma saa ji hel, ku ce ŋaa ku pigãaŋ wuɔ mii naa bel-ma baa mi
nanyuɔŋgu wɛi? Sisɔ huhurmantieŋ muɔ; da mi waŋ mamaŋ, cuo siɛ kaal, mi bir baa mi
huoŋgu.
18 Iŋ waŋ nelma maŋ baa-na, huhurma diei maa si dii mɛi; Ninsontieŋo yaa mi siɛra.
19 Mɛi fɛrɛ-i baa Silasi-i a naara Timote-i iŋ waaŋ Diiloŋ-Bɪɛŋo maŋ maama-i baa-na,
iŋ waaŋ Yesu-Kirsa maŋ maama-i baa-na, huhurma diei maa si dii-yuɔ. U wɛima-i hiere
maa naa koŋ.
20 Na saa da, Diiloŋ uŋ pãa nunni maŋ hiere, fuɔ yaa ka ce-ni. Ku'i ciɛ fuɔ yerre-na i tiɛ
jaal Diiloŋo-i wuɔ «Ma ciɛ!» a tiɛ ce-yo bɔi.
21 Aa Diilo fuɔ fɛrɛ yaa kãayãŋ miɛŋo-i baa namaaŋo-i hiere *Kirsa huoŋgu-na. U yaa
hielaa u yufelle yiɛ
22 aa haa u dãnyuɔ-i yiɛ a ce-ye fuɔ baaŋ miɛ. U bi hãa-ye u *Yalle-i i diɛ suɔ wuɔ i ka da
uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ tuɔ cie-ye.
23 Na saa da, kumaŋ ciɛ mi saa tiraa bir kã Korẽnti-i-na na wulaa, mi saa ta mi taara
mi ce kuujaŋgu nɛi ku'i ciɛ. Diiloŋo yaa mi siɛra; da kuɔ mi kar coima u baa yaŋ-mi.
24 I sa taara i guor-na baa Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i. Na bilaa-de nammu hãi tĩ, ŋga i
taara i kãyã-nɛi na hɔmmu fẽ baa di wuɔsaaŋgu-i.

2

1 A ce dumaaŋo-na miɛ mi siɛ bir kã na wulaa ka tiraa du na hɔmmu-i.
2 Namɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i, da mi kã ka du na hɔmmu-i, hai ka da fẽ mɛi kaaŋga-i?
3 Bamaŋ saaya ba fẽ mi huɔŋga-i, mi sa taara mi kã ba ka du-ka, ku'i ciɛ mi naa mi bir
aa nyɛgẽŋ sɛbɛ* hã-na. Mi suyaa miɛ mi huɔŋ da ka fẽ, ku bi dɔlnu namaaŋo-i hiere.
4 Coima saa fa, miŋ taa mi nyɛgẽŋ sɛbɛ faŋo-i mi huɔŋga saa naa waa huɔŋga, mi
nyɛgãaŋ-yo baa nyinyɔlma. Mi saa nyɛgẽŋ-yo da mi ce-na kuujaŋgu, ŋga mi nyɛgãaŋ-yo
na da na suɔ wuɔ mi kuye na kũŋgu-i.

Ba sa muo cãlmuɔtieŋo cĩilã cĩiŋgu

5 Umaŋ ciɛ kuujaŋgu-i miɛ na hɔlma-na, kutieŋo saa ce-ku muɔ-na, ŋga u ciɛ-ku na
hieroŋo'i nuɔ-i. Da miɛ mi siɛ dii gbuoya-kuɔ, mi gbãa cira u ciɛ-ku na fõŋgũɔ nuɔ.
6 Naŋ nuolaaya kutieŋo-i dumaa, ku ka gbẽ baa-yo.
7 Fiɛfiɛ-i-na, yaaŋ aa na ce jande yuɔ aa na dii sirɛiŋa yuɔ, ku yaa hɔdulle siɛ cɔruɔnu-
yuɔ a seŋ u kũɔma-i.
8 Jande, mi cãrã-nɛi, bilaaŋ-yoŋ fafamma u suɔ wuɔ u maama dɔlnu-nɛi.
9 Na saa da, miŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ-i† hã-na yuŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku: Mi taa mi taara
mi ce-na ne da kuɔ na nu mi nuŋgu-i wɛima-na hiere.

---

* **2:3** Sɛbɛ faŋo saa dii Diiloŋ-nelma sɛbɛ-i-na; nyuŋgo ku bãaŋgu-na molo sa suɔ uŋ yeŋ kusuɔŋ-nu. † **2:9** U waaŋ sɛbɛ faŋo maama yaa-i vɛrsɛ 3-i-na.

10 Da na ce jande umaŋ nuɔ-i, mɛi bi ce jande kutieŋo-na. Na saa da, da kuɔ naacolŋ
daayo cãlãa-mi, mi ciɛ jande yuɔ, aa mi niɛ namɛi aa ce jande faŋo-i. *Kirsa yaa mi siɛra.
11 Mi sa taara i yaŋ ma dɔl *Sitãni-i ku'i ciɛ mi ta mi ce-ma dumaaŋo-na. I saa bi yaŋ u
kusũŋ-maama-i suɔma.

Pol saa yiɛra Torasi-i-na

12 Miŋ kãa Torasi-i-na da mi ka waŋ *Kirsa *Neldɔdɔlma-i, Itieŋo naa gbuu tigiiŋ
terieŋgu-i hã-mi mi da mi waŋ-ma.
13 Ŋga miŋ kãa, mi saa ka da mi natobiŋo-i Tite-i, mi huɔŋga saa gbãa tĩɛna terduɔŋ-nu.
Mi naa mi cãrã hũmelle-i Torasitaamba wulaa a nyaanu-yuɔ jo Maseduɔni-i-na.

Kirsa hũlãaŋgu dii-yiɛ

14 I siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i! Iŋ yeŋ horre-na baa *Kirsa-i, Diiloŋo taa i yaaŋ-na. A ce
diɛ cor terieŋgu terieŋgu, nuɔmba suɔ wuɔ Kirsa yaraa bigãarãŋo-i. U ciɛ diɛ cor terieŋgu
terieŋgu, ba ta ba nu Kirsa hũlãaŋgu-i yiɛ.
15-16 Na saa da, Diiloŋo wulaa, ii dii ŋaa Kirsa natikolo nuɔmba hɔlma-na. Bamaŋ biyaa
hũmebabalalle-i, bafamba wulaa kuliiŋ-hũlãaŋgu'i dii-yiɛ ta ku jo baa kuliiŋgu. Bamaŋ
biyaa koŋkor-hũmelle-i, cicɛ̃lmaŋ-hũlãaŋgu'i dii-yiɛ ta ku jo baa cicɛ̃lma. Hai gbãa ce
maaceŋ daama temma-i?
17 Ŋga miɛŋo-i Diiloŋo'i hãa-ye baa-ma wuɔ i ce-ma. Nuɔmba bɔi ciɛ Diiloŋ-nelma-i ta ba
taara gbeiŋa baa-ma. Miɛ ii si dii kufaŋgu taamba temma-i. Miɛ iŋ yeŋ Kirsa horre-na, i
sa waŋ Diiloŋ-nelma-i baa hɔmmu hãi; i waŋ-ma baa huɔŋga diei Diiloŋo yufelle-na.

3

Tobisĩfɛlɛnni maaraa ãnjĩnamma-i

1 Namaa wulaa, miŋ waaŋ mamaŋ daama-i, na ka tiraa cira i kaal i fɛrɛ wɛi? Sisɔ na
taara diɛ i kã na terieŋgu-na, i kã baa sɛbɛ ka pigãaŋ wuɔ nelfafaaŋ miɛ ŋaa banambaŋ
ceŋ-maŋ dumaa wɛi? Mi siɛ siɛ aa ce-ma. Mi sa bi taara namaa sɛbɛ-i da mi gbãa kã yaŋga
naŋga.
2 Miɛ sɛbɛ yaa namaa fɛrɛ-i. Sɛbɛ faŋo nyɛgãaŋ i hɔmmu-na. Nuɔmba-i hiere ba gbãa
da-yo aa kalaŋ-yo.
3 Sɛbɛ faŋo-i *Kirsa yaa nyɛgãaŋ-yo. Ku da-nɛi wuɔ u yaa nyɛgãaŋ-yo aa puɔr miɛ fuɔ
baa-yo. U saa nyɛgɛ̃ŋ-yo baa nyɛgɛ̃diele, u nyɛgãaŋ-yo baa Cicɛ̃lmantieŋo *Yalle. U saa bi
nyɛgɛ̃ŋ-yo tãmpɛ̃lleŋ, u nyɛgãaŋ-yo nelbilieŋ-hɔmmu-na.*
4 Kirsa ciɛ i haa i naŋga Diiloŋo-na, ku'i ciɛ i tiɛ waŋ mafamma-i.
5 I suyaa wuɔ ma maaraa-ye i diɛ gbãa ce maaceŋ daama-i baa miɛ fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ-i. I
fɔ̃ŋgũɔ hel hiere Diiloŋ-na.
6 U yaa hãa-ye baa ku fɔ̃ŋgũɔ-i i tiɛ waŋ *tobisĩfɛlɛnni maama-i baa nuɔmba-i.
Tobisĩfɛlɛnni fanni saa nyɛgɛ̃ŋ tãmpɛ̃lleŋ ŋaa *Moisi *ãnjĩnammaŋ nyɛgãaŋ tãmpɛ̃lle-na
dumaa. Ŋga ni hilaa *Diiloŋ-Yalle-na. Ãnjĩnamma jo baa kuliiŋgu a ne da Diiloŋ-Yalle jo
baa cicɛ̃lma.
7 Ãnjĩnammaŋ taa ma nyɛgɛ̃ŋ huɔŋgu maŋ nuɔ-i tãmpĩɛŋa-na, Diiloŋo naa carra
Moisi-i baa cecerma naŋ temma, a ce *Isirahɛl-baamba saa gbãa da ba ne u yaaŋga-i.†
Ãnjĩnamma maŋ juɔŋ baa kuliiŋgu, ma jomma da ma fa fafaaŋ daaku temma-i a ne da
ma sa cɔ,
8 Diiloŋ-Yalle maacemma ka fa ka hi hie?
9 Ãnjĩnamma maŋ cãlãaŋ nuɔmba-i, ma maacemma da ma fa fafaaŋ daaku temma-i,
Diiloŋ-Yalle maŋ ciɛŋ nuɔmba-i nelviimba, difande maama ka fa ka hi hie?

---

* **3:3** ***Tãmpɛ̃lleŋ:*** Pol piiye *Moisi *ãnjĩnamma maama yaa bande-i-na. Maa naa nyɛgɛ̃ŋ tãmpɛ̃lleŋ. Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 24.12. ***Nelbilieŋ-hɔmmu-na:*** *Seremi ciɛra wuɔ ãnjĩnafɛlɛmma ka nyɛgɛ̃ŋ nelbiliemba hɔmmu-na. Niɛŋ Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 31.33. † **3:7** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 34.27-35.

10 Halle i gbãa cira fafaaŋgu maŋ waa ãnjĩnamma huɔŋgu-na, ku siɛ gbãa fi baa fiɛfiɛ
ku kũŋgu-i.
11 Bĩŋkũŋgu maŋ saa waa da ku cɔ, Diiloŋ duɔ migãaŋ-ku migãaŋ daama temma-i,
kumaŋ cuɔŋ u ka migãaŋ-ku ka hi hie?
12 I haa i naŋga-i ku yaa nuɔ-i ku'i ciɛ i nunni sa ce yelma baa nelma-i.
13 I sa ce ŋaa Moisiŋ taa u ce dumaa. Fuɔ taa u suuye u yaaŋga-i baa kompaŋga‡ wuɔ
*Isirahɛl-baamba baa da u yaaŋgaŋ dĩŋ ka kã dumaa.
14 Ŋga kuu naa gbuu bĩŋ dũŋgu Isirahɛl-baamba-na a ce ba saa ta ba suɔ u nelma
tuole-i. Halle ji hi baa nyuŋgo, da ba ta ba kalaŋ *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ-i, kompaŋga cĩɛnu-
bɛi yogo, ba sa da ma tuole-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Kirsa yaa nuɔ-i, kompaŋga halaŋ ŋ
yaaŋga-na.
15 Ji hi baa nyuŋgo, Isirahɛl-baaŋ da ba ta ba kalaŋ Moisi sɛbɛbaa-ba-i, ku ce ŋaa
kompaŋga cĩɛnu-bɛi ba sa da ma tuole-i dɛi.
16 Ŋga ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa: *«Umaŋ duɔ bir jo Itieŋo wulaa, kompaŋga halaŋ u yaaŋga-
na.»*§
17 Baŋ gbɛ̃ŋ Itieŋo maŋ bande-i, Diiloŋ-Yalle yaa-i. A ne da Itieŋo Yal da di waa kusuɔŋ-
nu, kutaamba waa ba fɛrɛŋ nuɔ.
18 Miɛ maŋ kompaŋga halaaŋ i yammu-na hiere, Itieŋo fafaaŋgu da-yiɛ. I duɔŋ tiɛ
bibirre i kã diɛ ka fa Itieŋo temma. Itieŋo Yalle maacemma yaa mafamma-i.

4

Pol kũɔma saa seŋ baa Diiloŋ-maacemma-i

1 Diiloŋo yaa ciɛ baa-ye aa hã-ye maacenfafaŋ daama-i ku'i ciɛ i kũɔma sa seŋ baa-ma.
2 I cĩinaana kukulmaŋ-maacemma-i baa sensenda-wɛima-i hiere. I sa tãal nɛliɛŋo, i sa
bi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa huhurma. I waŋ ninsoŋ-belle yaa-i i kaala-diɛ baa nuɔmba-i
Diiloŋo yufelle-na. I ce mafamma-i nɛliɛŋo nɛliɛŋo u duɔ suɔ wuɔ huhurmantaaŋ miɛ sĩ.
3 Iŋ waŋ *Neldɔdɔlma maŋ, da kuɔ ma cĩɛnu, da kuɔ ma sa kaala, kuu dii ŋaa ma saa
kaala bamaŋ biyaa hũmebabalalle-i ba yaa wulaa-i.
4 Kufaŋgu taamba cĩinaana Neldɔdɔlma-i. *Sitãni cuu ba yammu-i hiere. U yaa
miwaaŋ daayo tieŋo-i. U ciɛ ba sa da cecerma maŋ dii Neldɔdɔlma-na ta ma pigãaŋ
*Kirsa fafaaŋgu-i. A ne da da ŋ da Kirsa-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i.
5 I sa waŋ miɛ fɛrɛŋ-maama baa nuɔmba-i; i waŋ Yesu-Kirsa maama'i baa-ba, wuɔ u yaa
Itieŋo-i. Miɛ fuɔ, i gbãa waŋ kumaŋ i kũŋgu-na, i gbãa cira i cãa namɛi Yesu fuɔ maama-
na.
6 Diiloŋo maŋ naa ciɛra: «Cecerma saaya ma hel a karnu kukulma-i», uuduɔŋo faŋo yaa
bi diyaa cecerma-i i hɔmmu-na i tiɛ da u fafaaŋgu-i Kirsa yaaŋga-na i suɔ-ku.
7 Na saa da, i sa gbãŋ muonumma ŋaa yerruŋ-bitonni, ŋga Diiloŋo hãa miɛŋo-i nelfafaŋ
daama temma-i i diɛ hi nelbiliemba-i baa-ma. Mafamma ciɛ nuɔmba da ba suɔ wuɔ hiŋ
daama temma hilaa Diiloŋ-na, miɛ maacemma sĩ.
8 I ce sũlma-i ma sĩnni-na hiere, ŋga ku saa nuɔl-e dede. I hɔmmu calaanu, ŋga i kũɔma
saa seŋ.
9 Ba huol i yammu-i, ŋga Diiloŋo saa nanna-yiɛ dede. Ba sɛ-ye ba nanna, ŋga i saa tĩɛ-
maŋ.
10 Yinni maŋ joŋ Yesu mulĩɛma temma haa-yiɛ, i nal u kuliiŋgu-i i ne. Diiloŋo ce
mafamma-i Yesu-Kirsa himma da ma ta ma bi da-yiɛ.
11 Miɛ maŋ dii cicɛ̃lma-i, yinni maŋ joŋ kuliiŋgu hũŋ ku cu-ye Yesu maama-na.
Mafamma ce u himma da ma ta ma da tãmmaŋ-nuɔŋ miɛŋo-na.
12 Terieŋgu faŋgu-na, miɛ i mal baa kuliiŋgu-i namaa na da na gbãa da cicɛ̃lma maŋ sa
tĩɛŋ dede-i.

‡ **3:13** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 34.33-35. § **3:16** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 34.34

13 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Mi hũyãa-ma ku'i ciɛ mi waŋ-ma.»** Miɛ i bi hũyãa
Yesu maama-i dumɛi ku'i ciɛ i tiɛ waŋ-ma.
14 I suyaa wuɔ umaŋ siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u ka bi sire miɛŋo-i
u temma-i, aa kã baa-ye ka jĩna u caaŋ-nu baa namaaŋo-i hiere.
15 Kumaŋ haaŋ-yiɛ daaku-i hiere, ku haa-yiɛ namaa maa-na. Ku haa-yiɛ Diiloŋ-hujarre
da di ta di hi nuɔmba-i hiere di kã. A ce dumaaŋo-na, jaaluŋgu maŋ ka ta ku hã Diiloŋo-i,
ku ka ciinu, aa nuɔmba ka ta ba bĩ u yefafalle.
16 Ku'i ciɛ na da i kũɔma sa seŋ da. I kũɔŋ da ma fiɛ ta ma pɔtɔr, kunaŋgu'i naaraayaŋ i
hulɛiŋa-na yinni maŋ joŋ.
17 Mulĩɛma maŋ haaŋ-yiɛ fiɛfiɛ-i-na, ma ka tĩ. Aa i gbãa cira mulĩɛma sĩ. Ma tigiiŋ
fafaaŋgu'i ma cie-ye, aa fafaaŋgu faŋgu temma si dii, aa ku sa ji tĩ dede.
18 Baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, miɛ i fara i ne ku yaa-i. Baŋ daŋ kumaŋ baa
ba yufelle-i ku sa cɔ, ŋga baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, ku sa ji kã terieŋgu.

5

1 Na saa da, hĩɛma-na bande-i-na, i kũɔma dii ŋaa gbuganni, ma sa cɔ. Ŋga i suyaa wuɔ
diɛ ku, Diiloŋo ka hã-ye kũɔfɛlɛmma dɔrɔ-i-na. Kũɔfɛlɛmma famma ka waa ŋaa kɔlluŋ-
dũnni a ce i siɛ tiraa gbãa ku.
2 Iŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, i gbu i niya kũɔma famma damma-i a ce i tiɛ
waana.*
3 Ŋga i suyaa wuɔ diɛ hel gbugaŋ daani-na, i siɛ tĩɛ bebelle.
4 I sa taara i ku aa suɔ da kũɔŋ daama-i, i taara i da-ma cicɛ̃lma ku'i ciɛ i tiɛ niya aa tiɛ
waana.
5 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa tigiiŋ i cicuɔŋgu-i dumaaŋo-na tuɔ cie-ye, aa hã-ye u *Yalle-i i diɛ suɔ
wuɔ uŋ tigiiŋ kumaŋ hiere i ka da-ku.
6 A ce dumaaŋo-na sirɛiŋa da-ye yinni maŋ joŋ, aa i suyaa wuɔ diɛ waa baa i kũɔŋ
daama-i, i maa baa Itieŋo nelle-i.
7 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, i ne iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i aa tiɛ wuɔ, i sa
ne iŋ daŋ kumaŋ baa i yufieŋa.
8 Sirɛiŋa dii-yiɛ ninsoŋo, ŋga i taara i yaŋ i kũɔŋ daama-i aa kã ka waa Itieŋo caaŋ-nu.
9 Ŋga kumaŋ yuŋgu, i taara i fɛ̃ Itieŋo huɔŋga-i. Ii dii baa i kũɔŋ daama-i wa, ii si dii
baa-ma wa, i taara i fɛ̃ u huɔŋga-i.
10 Na saa da, i ka cor hiere *Kirsa wulaa u yuu-ye. Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, uŋ ciɛ kumaŋ hĩɛma-
na bande-i-na, ku faa wa, ku balaaŋ wa, u ka da u maacemma sullu-i.

Koŋkor-maacemma

11 Baŋ bĩŋ kumaŋ a kãŋ Itieŋo-i i suɔ-ku, ku'i ciɛ i tiɛ gbãŋ baa nuɔmba da ba siɛ-
ku. Diiloŋo suɔ i kusũnni-i hiere fafamma. Aa namaa fɛrɛ-i mi suyaa wuɔ na bi suɔ-ye
fafamma.
12 I sa taara i tiraa kaal i fɛrɛ baa-na, ŋga i taara na hɔmmu fɛ̃ baa-ye. Ku yaa bamaŋ
yaaŋ hɔmmu-i aa ta ba ne bomborma, na ka ta na suɔ ba siɛma.
13 Aa miɛŋo-i, diɛ pepiena kusuɔŋ-nu, i pepienaana Diiloŋ-maa-na; diɛ bi waa welewele
kusuɔŋ-nu, i ciɛ welewele namaa maa-na.
14 Na saa da, *Kirsa nelnyulmu taa yaaŋga yiɛ i ãncemma-na hiere. Miɛ maŋ hũyãa-
ma wuɔ nelduɔŋo diei'i kuu nuɔmba-i hiere ba maama-na, miɛ maŋ hũyãa-ma wuɔ i kuu
baa kutieŋo-i, Kirsa nelnyulmu taa yaaŋga yiɛ i ãncemma-na hiere.
15 Kumaŋ ciɛ u ku nuɔmba-i hiere ba maama-na, u taa u taara bamaŋ dii cicɛ̃lma-i
hiere, ba baa tiraa tĩɛ bafamba fɛrɛŋ maa-na, ba tĩɛ fuɔ maa-na. Fuɔ maŋ kuu ba
sɔlaaŋgu-i aa sire.

---

* **4:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 116.10 * **5:2** Niɛŋ Ɔrɔm. 8.2.

16 Terieŋgu faŋgu-na, i sa tiraa i ne moloŋo munyiɛrammu aa kãŋ-yo. Dĩɛlũɔ-i-na, i taa
i ne Kirsa-i nelbilogbãŋgbãlãŋo, ŋga fiɛfiɛ-i-na, i sa tiraa i ne-yo dumaa.
17 Da ŋ gbãŋ suur Kirsa horre-na, ŋ ciɛ nelfɛlɛŋ nuɔ: Ãncɔlɔmma curaa, ãnfɛlɛmma'i
duɔŋ.
18 Kufaŋgu-i daaku-i hiere Diiloŋ-maacemma. U yaa ciɛ Kirsa dii-ye i-naa nuɔ baa-yo aa
dii koŋkor-maacemma-i i naŋ-na.
19 Na saa da, Diiloŋo puɔraa Kirsa ji dii nelbiliemba-i ba-naa nuɔ baa-yo, u saa fer ba
cãlmuɔ-i. Aa u hãa miɛmɛi baa koŋkor-ãndaaŋgu-i.
20 Terieŋgu faŋgu-na, i ciɛ Kirsa pɔpuɔrbieŋ miɛ. Kuu dii ŋaa Diiloŋo muo u natiɛŋa nɛi.
Jande, niɛŋ Kirsa-i aa na siɛ Diiloŋ-koŋkoro-i na suur na-naa nuɔ baa-yo.
21 Kirsa saa naa ce halle ãmbabalma diei, ŋga Diiloŋo haa i ãmbabalma-i hã u yaa-i
duɔ gbãa duɔ ce-ye nelviiŋ miɛ fuɔ barguɔ-i-na.

6

1 Terieŋgu faŋgu-na, iŋ ceŋ maacemma-i baa Diiloŋo-i, jande, i cãrã-nɛi, Diiloŋ uŋ ciɛ
baa-na cemma maŋ, baa na bel-ku baa na nanyuɔŋgu.
2 Na saa da, Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Niŋ cãarã kumaŋ, ku huɔŋ da ku hi, mi ka ce-ku hã-ni.
*Koŋkor-yiiŋ da ku hi, mi ka kor-ni.»**
Mi tũnu-nɛi, koŋkor-yiiŋgu yaa daaku-i. Diiloŋo taara u kor-na huɔŋ daaku yaa nuɔ-i.
3 I sa taara i guɔl unaŋ gbeini a ce nuɔmba ji da muncãlmu i maacemma-na.
4 I yaaŋ aa tiɛ ce wɛima-i hiere i pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ kelkel. Mulĩɛma-i baa
sũlma-i a naara korma sa ce-ye bĩŋkũŋgu, i caa-ni hũmmaŋ-temma.
5 Ba muyaa-ye babalaa, aa dii-ye kaso-i-na, aa tũu nuɔmba-i kũnna-yiɛ. Kuniɛ
maacemma maaramma ce i sa da duɔfũŋ, i sa bi da wuo niiwuoni.
6 I pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ i viisĩnni-na, baa i Diiloŋ-hũmelle suɔma-na, baa i
hɔhĩnaŋga-na, baa i fafaaŋgu-na, baa *Diiloŋ-Yalle maacemma-na, baa i nelnyufafammu-
na,
7 baa i ninsoŋo wamma-na, baa Diiloŋ-fõŋgũɔ bi barguɔ-i-na. I ciɛ viisĩnni yaa-i i
bɛrcebĩmbĩnni-i tiɛ muo baa-ni aa tiɛ cenya i fɛrɛ baa-ni.
8 Yiiŋgu naŋgu ba ce i ce bɔi, yiiŋgu naŋgu ba ture i yammu-i. Ba waŋ i yebabalande-i
dii, ba waŋ i yefafalle-i dii. Ba ne-ye wuɔ coikartaaŋ miɛ, a ne da i waŋ ninsoŋo yaa-i.
9 Ba ne-ye ŋaa ba sa suɔ-ye, a ne da ba suɔ-ye fafamma. Ba ne-ye wuɔ bikuoŋ miɛ, a ne
da miɛmɛi daaye i gbeini-na. Ba huol i yammu-i ŋga ba saa gbãa ko-ye.
10 Ba ce kuujaŋgu yiɛ, i hɔmmu bir yaŋ aa ta mu fɛ̃. Ba ne-ye wuɔ nawalaaŋ miɛ, a ne
da miɛmɛi ciɛŋ nuɔmba bɔi waamba. Ba ne-ye wuɔ bĩŋkũŋgu sĩ baa-ye, ba saa suɔ wuɔ
miɛmɛi bĩŋkũntaaŋ miɛŋo-i kelkel.
11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, Korɛ̃ntitaaŋ namaa, i fũnuŋ firnu i hɔmmu-i a piiye baa-na.
12 I saa fuo i kusũnni-i nɛi, ŋga namɛi fuyaa na kusũnni-i miɛ-na.
13 A ce dumaaŋo-na mi ka piiye baa-na ŋaa mi piiye baa mi bisãlmba: Firiinuŋ na bi
hɔmmu-i baa-ye fafamma!

Cecerma-i baa kukulma-i ni siɛ gbãa gbonu

14 Bamaŋ saa hũu Kirsa-maama-i, baa na dii na nuŋgu baa-ba ba ãncemma-na.
Kuufafaaŋgu-i baa kuubabalaaŋgu gbãa ce niɛ kã hũmeduɔle? Cecerma gbãa nunu ma-
naa baa kukulma-i nunuŋ hama-i temma-i?
15 *Kirsa-i baa *Sitãni-i, ba gbãa suurnu ba-naa niɛ niɛ? Sisɔ umaŋ Kirsa horre-na, u
gbãa gbonu ce hama-i baa umaŋ si dii-diɛ?
16 Diiloŋ-dũŋgu-i baa tĩnni-i ni piyaa ni-naa bige-i nuɔ-i? Miɛmɛi Cicɛ̃lmantieŋo dũŋgu-i
ŋaa fuɔ fɛrɛŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ:

* **6:2** Isayi (Ésaïe) 49.8

«Mi ka tĩɛna ce mi bãaŋgu-i baa-ba.
Mi ka waa ba Diiloŋ muɔ
aa ba waa mi baamba.»†
17 Terieŋgu faŋgu-na, Itieŋo nel daama vii namɛi wuɔ:
«Hilaaŋ ba hɔlma-na, biriiŋ ba huoŋ-nu.
Baŋ bĩŋ kumaŋ bĩŋkũbabalaaŋgu-i, baa na yiɛya-kuɔ,
ku yaa mi ka yaŋ na piɛ-mi.‡
18 *Mi ka waa na To muɔ*
aa na waa mi bɛpuɔŋ namaa baa mi bieŋ namaa.»§
Itieŋo-i Wɛimantieŋo ãndaaŋgu yaa-i.

7

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nuŋ daaku temmaŋ pãa baa-ye, yaaŋ i migãaŋ i kũɔma-i baa i hɔmmu-i i halaŋ dugaaŋgu maŋ dii-niɛ hiere aa i vaa i fɛrɛ i tiɛ kãŋ Diiloŋo-i a ce nelfafaaŋ miɛ kelkel.

Pol huɔŋga fĩɛ

2 Baa na fuo na kusũnni yiɛ! I saa ce kuujaŋgu molo-na, i saa kɔsuɔŋ moloŋo, i saa bi du moloŋo.
3 Na baa da niɛ sĩ mi piiye dɛ-i-na da mi cãl-na, ma'i sĩ. Mi waaŋ-ma baa-na cor tĩ miɛ: I kuye na maama-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, halle kuliiŋgu siɛ gbãa hiel na maama-i i hɔmmu-na.
4 Mi haa mi naŋga-i nɛi cor. Mi huɔŋga fĩɛ baa-na cor. Ku'i ciɛ iŋ fiɛ i mulĩɛŋ, mi kũɔma saa kara yinduɔŋgu, aa mi huɔŋga fĩɛ da yogogo.
5 Na saa da, iŋ juɔ Maseduɔni-i-na* i saa da tuoleŋ-muntĩɛnammu. I ciɛ mulĩɛma-i ma sĩnni-na hiere: I bigãarãamba siɛ yaŋ-ye, korma siɛ tiraa yaŋ-ye.
6 Ŋga Diilo fuɔ maŋ diyaaŋ sirɛiŋa-i nuɔmba-na, u ciɛ Tite jomma dii sirɛiŋa yiɛ.
7 Aa Tite jomma yaa saa dii sirɛiŋa-i yiɛ yoŋ, naŋ diyaa sirɛiŋa-i yuɔ baa nelma maŋ, u juɔ ji hi-ye baa-ma a fɛ̃ i hɔmmu-i. U ciɛra wuɔ mi kũɔma gbuu bel-na, wuɔ mamaŋ ciɛ cor ma saa dɔlnu-nɛi, wuɔ na vaa na fɛrɛ ta na ce na kãyã-miɛ. Ku'i ciɛ mi huɔŋga tiraa fɛ̃ naara.
8 Na saa da, miŋ saaŋ sɛbɛ maŋ hã-na cor, uu naa guɔla na hɔmmu-i. Miŋ nuɔ-ma, maa naa jaŋ-mi, aa kuu naa ce-mi bĩŋkũŋgu.
9 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u maama sa jaŋ-mi. Mi huɔŋga fĩɛ. Ku saa ce ŋaa na hɔmmuŋ ŋa naa guɔla ku'i fĩɛ mi huɔŋga-i dɛ, ŋga hɔguɔla daayoŋ juɔ baa kumaŋ, ku'i fĩɛ-ka. U ciɛ na bir na ciluɔ-i. Na hɔguɔla faŋo naa jo Diiloŋ-jomma, a ce dumaaŋo-na i saa ce kuujaŋgu nɛi.
10 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Hɔguɔla maŋ duɔ jo Diiloŋ-jomma-i, u jo baa bibirremma a ce ŋ biɛ koŋkor-hũmelle. Hɔguɔla faŋo temma-i u maama sa jaŋ-ni. A ne da hɔguɔla maŋ juɔŋ nelbilieŋ-jomma-i, u jo baa nɛliɛŋ-kɔsuɔma.
11 Namaa wuoŋoŋ juɔ Diiloŋ-jomma, niɛŋ u ãnfaaŋo-i na hɔlma-na: U ciɛ na sire yiɛra na gbeiniŋ, u ciɛ na gbãa piiye kor na fɛrɛ, u ciɛ mamaŋ ciɛ cor ma jaŋ-na, u ciɛ na ta na kãalã Diiloŋo-i, u ciɛ mi kũɔma bel-na, u ciɛ Diiloŋ-maama yu na hɔmmu-i, u ciɛ na cãl ãmbabalma cetieŋo-i. Na ciluɔ pigãaŋ wuɔ namaa nuŋgu saa waa nel daama-na.
12 Terieŋgu faŋgu-na, da na da mi nyɛgãaŋ sɛbɛ-i hã-na, mi saa nyɛgɛ̃ŋ-yo umaŋ cãlãa cemma-i fuɔ maa-na, uŋ cãlãa umaŋ†, mi saa bi nyɛgɛ̃ŋ-yo fuɔ maa-na; ŋga naŋ vaa na fɛrɛ baa i maama-i dumaa, mi nyɛgãaŋ-yo na da na suɔ ma yaa-i Diiloŋo yufelle-na.
13 Ku'i ciɛ ŋ da sirɛiŋa daa-ye. A naara kufaŋgu-i, na hieroŋo-i naŋ bilaa Tite-i fafamma dumaa a fɛ̃ u huɔŋga-i, kufaŋgu juɔ ji tiraa naara kunaŋgu i hɔfɛ̃lle-na bɔi.

† **6:16** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 26.12; Esekiɛl (Ézéchiel) 37.27
‡ **6:17** Isayi (Ésaïe) 52.11; Esekiɛl (Ézéchiel) 20.34
§ **6:18** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 7.14; Isayi (Ésaïe) 43.6
* **7:5** ***Iŋ juɔ Maseduɔni-i-na:*** Niɛŋ 2.13.
† **7:12** Ku biyaa ŋaa kutieŋo cãlãa Pol fuɔ fɛrɛ yaa-i. Saa-ku baa 2.5.

14 Miŋ waŋ ninsoŋo-i baa namaaŋo-i dumaa yinni maŋ joŋ, mi bi waŋ-yo baa Tite-i
dumɛi. Miŋ kaalaa na kũŋgu-i baa-yo dumaa, u bi kaa da-ku dumɛi, a ce dumaaŋo-na, na
saa ture mi yaaŋga-i.
15 Duɔ ne na hieroŋo-i naŋ taa na nu u nuŋgu-i dumaa, naŋ taa na kãalã-yuɔ dumaa,
baa naŋ bilaa-yo fafamma dumaa, na maama migãaŋ ta ma dɔlnu-yuɔ ma naara.
16 Terieŋgu faŋgu-na mi huɔŋga fĩɛ, mi gbãa haa mi naŋga-i nɛi wɛima-na hiere.

8

Yaaŋ na nammu ta mu fara

1 Tobiŋ namaa, Diiloŋ uŋ ciɛ baa Maseduɔni Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, i taara i
pigãaŋ-na ku yaa-i na suɔ-ku.
2 Wɛima bɔi daa-ba. Ŋga baŋ ŋa naa fiɛ waa mulĩɛma-na, ba hɔmmu naa gbuu fɛ̃ da
yogogo a ce ba firnu ba nammu-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ nawalkirɛiŋa.
3 Mi daa-ma nuɔ! Ba muoraaya ba fɛrɛ. Mi gbãa cira ba muoraaya ba fɛrɛ cor yɛrɛ, a
ne da molo saa guor-ba.
4 Ba fũnuŋ nyaar wuɔ i ce jande aa i yaŋ bafamba bi da saaŋ ba kakãyãŋgu-i a hã
Diiloŋ-baamba maŋ *Yerusalɛmu-i-na.
5 Iŋ taa i jɔguɔŋ kumaŋ, ba ciɛ cor kufaŋgu-i: Ba siyaa Itieŋo wulaa, aa tiraa sire siɛ miɛ
i wulaa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
6 Maŋ ciɛ dumaaŋo-na, i dii sirɛiŋa Tite-i-na wuɔ uŋ ciɛ namaa na doŋ kpɔkpuɔla maŋ
da na kãyã sũntaamba-i, u gbãŋ u ka perieŋ-yo.
7 Namaaŋo-i Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-na wɛima-na hiere. Na wuɔ u hũmelle-i diŋ
saaya di wuɔ dumaa, na suɔ u nelma wamma-i, na suɔ ma belle-i, na hinu pãama-i aa
iŋ hãalãayã-nɛi nelnyulmu* maŋ, na bilaa-mu nammu hãi. Terieŋgu faŋgu-na gbãaŋ na
firnu na nammu-i kpɔkpuɔla daayo-na.
8 Ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma. Ŋga mi piiye da mi tũnu-nɛi yoŋ na da na suɔ
banambaŋ yuu nyɔlma baa-ma dumaa aa ce ba temma, ku yaa mi ka suɔ na nelnyulmu
nolaaŋgu-i.
9 Itieŋo-i Yesu-Kirsaŋ ciɛ baa-ye dumaa, na saa bi yaŋ-ku suɔma: U waa muɔrĩɛŋo
dɔrɔ-i-na, ŋga u niɛ u muɔrɛ̃tesĩnni-i aa yaŋ-ni duɔ gbãa duɔ ji kãyã nawalaaŋ miɛŋo-i.
U ciɛ ku yaa-i a ce-ye muɔrãaŋ miɛ.
10 Mi piiye mi kusũŋ-maama yaa baa-na, aa ma yaa faa cemma na wulaa. Na saa da,
belle maŋ curaa, namɛi siyaa kpɔkpuɔla daayo kũŋgu-i igɛ̃na, aa namɛi tiraa sire baa-ku
igɛ̃na.
11 Naŋ ŋa naa sire yiɛra baa-ma dumaa, ciɛŋ-maŋ dumɛi bende-i-na a saanu baa kumaŋ
dii na nammu-na.
12 Da ŋ firnu ŋ huɔŋga-i baa Diiloŋo-i, ŋ da u siyaa niŋ daa kumaŋ da ŋ hã-yo; u siɛ cira
ŋ ka cuo ji hã-yo.
13 Ba saa cira na muora na fɛrɛ a hã banamba-i wuɔ na kãyã-bɛi. Ŋga ba taara na waa
kuuduɔŋgu hiere a ta na saa.
14 Dumandɛ-i-na, ku haaya baa namaaŋo-i, na gbãa kãyã bamaŋ dii naaluɔ-i-na. Ku
yaa yiiŋgu naŋgu namaa da na ji waa naaluɔ-i-na aa ku haaya baa bafamba-i ba ka ne
na yaaŋ-na. Na ka ce dumɛi gbãa ce kuuduɔŋgu
15 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Ku waa umaŋ duɔ fiɛ biɛra *mani-i bɔi, u sa haaya u wulaa,*
aa umaŋ duɔ fiɛ biɛra-yuɔ cɛkũɔ, u sa yor-yuɔ.»†

Titebaa-ba ka kã Korɛ̃nti-i-na

---

* **8:7** ***Iŋ hãalãayã-nɛi nelnyulmu maŋ:*** Niɛŋ Kor. dĩɛ. 13. † **8:15** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 16.18.

16 I siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i, u ciɛ na maama waa kpelle Tite huɔŋga-na ŋaa maŋ yeŋ
kpelle miɛ hɔmmu-na dumaa.
17 Iŋ ciɛra u bir kã na wulaa, u saa dure. U ciɛra na terieŋgu kãmmaŋ-maama waa u
huɔŋga-na dii yiinaa.
18 I natobiŋo naŋo dii, Diiloŋ-dũŋ-baamba kaal-o terni-na hiere *Neldɔdɔlma wamma-
na; i ka ce u saaŋ-yo ba kã.
19 Diiloŋ-dũŋ-baamba hielaa u yaa-i u duɔ kã baa-ye *Yerusalɛmu-i-na ka hã-ba
coŋgoruoŋ daaku-i. I ce kufaŋgu-i Itieŋo duɔ da yefafalle nuɔmba nunni-na, aa ba bi suɔ
wuɔ i jɔguɔŋ kuufafaaŋgu baa-ba.
20 I sa taara nuɔmba ji bĩɛna i yerre-i coŋgorbuɔ daayo maama-na.
21 I taara i tiɛ ce kumaŋ faa Itieŋo yaaŋga-na halle baa nelbiliemba bi yaaŋga-na.
22 I natobiŋo naŋo bi dii, i daa u hinu pãama. Dumandɛ-i-na, u fũnuŋ haa u naŋga nɛi
a ce kunaŋgu migãaŋ naara u pãama-na. I ka ce u kã baa-ba.
23 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ ŋaa Tite kũŋgu-i, u yaa mi wuɔratieŋo, u yaa mi na-
maacenceroŋo. Aa tobimba hãi baamba maŋ ka saaŋ-yo, bafamba-i Diiloŋ-dũŋ-baamba
pɔpuɔrbiemba; ba ãncemma ce nuɔmba ta ba bĩ *Kirsa yefafalle.
24 Da ba ka hi, na bel-ba ku belma. Ciɛŋ ba suɔ wuɔ ba maama dɔlnu-nɛi kelkel, ku yaa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i terni-na hiere ba ka suɔ wuɔ na sa dɔl-ba na nuŋ-nu yoŋ, aa ba ka
suɔ wuɔ i sa kaal-na gbãŋgbãŋ.

9

Kakãyãŋgu

1 Kakãyãŋgu maŋ saaya ku kã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa, manamma si dii
mi da mi naara ku kũŋgu-na.
2 Mi suyaa miɛ na taara na ce bĩŋkũŋgu. Mi gbɛlaaŋ-na Maseduɔnitaamba yaaŋga-na
miɛ: «Akayi* Diiloŋ-dũŋ-baamba tigiiŋ tĩ dii bendiala da ba kãyã Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i.» Maŋ yeŋ kpelle na hɔmmu-na dumaa, ku diyaa sirɛiŋa ba bɔi-na.
3 Mi sa taara mi ce coikartieŋ muɔ ku'i ciɛ mi wuɔya puɔr tobiŋ daaba-i na wulaa.
Gbãaŋ da mi ji ta mi kã, mi kã ka da na tigiiŋ ninsoŋo ŋaa miŋ waaŋ-ma baa-ba dumaa.
4 Ni ma'i sĩ, miŋ waaŋ baa Maseduɔnitaamba-i miɛ i haa i naŋga nɛi, diɛ kã baa-ba ka
da na saa tigiiŋ tĩ, senserre ka da-mi baa-ba; mi siɛ gbãa waŋ namaa diele maama.
5 Ku'i ciɛ naŋ pãa kakãyãŋgu maŋ nuŋgu-i, mi cãrã tobiŋ daaba-i miɛ ba ta yaaŋga miɛ
ka tigiiŋ-ku cie-mi. Da mi kã ka da-ku mi yaaŋ-na, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ ku dɔlaanu
namɛi na ce; molo saa guor-na.

Niŋ duu kumaŋ ŋ kar ku yaa-i

6 Na saa da, da ŋ duu cɛkũɔ, ŋ ka kar cɛkũɔ. Da ŋ bi duu bɔi, ŋ ka kar bɔi.
7 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u fara u naŋga-i ŋaa maŋ yeŋ dumaa u huɔŋga-na, u baa ce u hɔmmu-i
mu hãi u baa bi guor u fɛrɛ. Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku:
Umaŋ faaraŋ u naŋga-i baa hɔfafaŋga, fuɔ maama yaa dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
8 Aa Diiloŋo yaa gbãa haaya bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere hã-na, a ce-na bĩŋkũntaaŋ
namaa, na ta na par na ce sãmma-i ma sĩnni-na hiere
9 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«U firiinu u naŋga baa sũntaamba-i.
U sãmma sa ji ku dede!»†
10 Umaŋ hãaŋ goŋguonaŋo-i dĩduuma-i, aa tuɔ hã-yo u nuŋ-juuru-i, u ka bi firnu u
huɔŋga-i hã namaaŋo-i na dĩduuma-i aa ce na sãmma da belle.
11 Na ka ce ninsoŋ-waaŋ namaa, ta na gbã na ce na sãmma-i hɔnni-na hiere. A ce
dumaaŋo-na diɛ hi bamaŋ baa na kakãyãŋgu-i, ba ka gbuu jaal Diiloŋo-i ku maama-na.

* **9:2** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na. Niɛŋ 1.1. † **9:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 112.9

12 Na saa da, naŋ ceŋ kakãyãŋgu maŋ daaku-i, ku sa kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba yoŋ, ŋga
ku ka ce nuɔmba bɔi ta ba ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo.
13 Kakãyãŋ daaku ka pigãaŋ naŋ yuu nyɔlma baa Diiloŋ-maama-i dumaa. Naŋ siyaa
*Kirsa *Neldɔdɔlma-i ta na wuɔ baa-ma dumaa, ku ka ce Diiloŋ-dũŋ-baamba famba ta ba
gbɛliɛŋ Diiloŋo-i. Naŋ firiinu na hɔmmu-i a cal na nagãŋ-niini-i baa bafamba-i dumaa,
ka cor baa banamba-i hiere, ba ka gbɛliɛŋ-yo ku maama-na.
14 Diiloŋ uŋ ciɛ baa-na cemma maŋ, ku ka ce ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-na a pigãaŋ
wuɔ na kũŋgu dɔlnu-bɛi.
15 Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i! Uŋ ciɛ sãmma maŋ yiɛ ma siɛ gbãa waŋ.

10

Pol pigãaŋ u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i

1-2 Muɔ Pol, mi taara nelma diei na wulaa. Nuɔmba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ da mi waa na
hɔlma-na mi waa hĩnni, aa da mi hel na hɔlma-na mi ta mi cɛ. Jande, mɛi fɛrɛ'i cãarãŋ-
nɛi baa *Kirsa hɔhĩnaŋga temma. Baa na yaŋ da mi ji kã na wulaa mi kã baa bubuɔsĩnni.
Banamba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ nelgbãŋgbãlãŋ muɔ, kɛrɛ fɔ̃ŋgũɔ si dii-miɛ Diiloŋ-hũmelle-
na. Mi ka pigãaŋ kutaamba-i mi jãyãmma-i.
3 Nelgbãŋgbãlãaŋ miɛ ninsoŋo, ŋga i sa mal nelgbãŋgbãlãaŋ-maluŋgu.
4 Iŋ kuoraaya i fɛrɛ baa nimaŋ maluŋ daaku-na, nelgbãŋgbãlãaŋ-niini sĩ; Diiloŋ-
niikuoranni. Ni yaa kãayãŋ-yiɛ i tiɛ muonu Diiloŋ-bigãarãambaŋ cĩɛŋ terni maŋ nuɔ-i. I
suuye coikartaamba nunni-i baa ni yaa-i.
5 Bombolmantaamba maŋ ciyaaŋ nuɔmba-i Diiloŋo suɔma-na, i yar-ba baa ni yaa-i.
Bamaŋ sa hũyãaŋ ãŋhũuma-i, i gbãŋ baa-ba ba ta ba nu Kirsa nuŋgu-i baa ni yaa-i.
6 Aa da na ji ta na nu i nuŋgu-i fafamma huɔŋgu maŋ nuɔ-i, i ka pigãaŋ
ãnyagarmantaamba-i i jãyãmma-i.
7 Na ne nelma-i dɔrɔ yoŋ aa ta na piiye. Umaŋ duɔ suɔ wuɔ fuɔ Kirsa wuoŋo, kutieŋo
saaya u bi suɔ wuɔ miɛŋo-i Kirsa baaŋ miɛ fuɔ temma-i.
8 Itieŋoŋ hãa-ye fɔ̃ŋgũɔ maŋ, da ku fiɛ waa mi ciɛ bombolma baa-yo cɛllɛ, senserre siɛ
gbãa da-mi. U hãa-ye baa-yo i diɛ kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, u saa hã-
ye baa-yo wuɔ i kɔsuɔŋ-na.
9 A ce dumaaŋo-na, mi sa taara na ta na jɔguɔŋ wuɔ mi du-na baa mi sɛbɛbaa-ba-i.
10 Banamba ciɛra wuɔ mi cɛ mi cor mi sɛbɛbaa-ba-na a ne da da mi waa na hɔlma-na,
mi waa ŋaa ciɛŋ muɔ aa da mi ta mi piiye, mi nelma sa sire kũɔma.
11 Bamaŋ waaŋ mafamma-i, ba saaya ba suɔ wuɔ iŋ maa aa tiɛ nyɛgɛ̃ŋ mamaŋ i hã-na,
diɛ kã i ka bi ce-ma.
12 Na saa da, bamaŋ kaalaaŋ ba fɛrɛ, miɛ i siɛ siɛ saa i fɛrɛ baa-ba, i siɛ bi gbãa fi baa-ba.
Bafamba saa ba fɛrɛ baa bafamba fɛrɛ yoŋ. Ba fi ba fɛrɛ ba-naa nuɔ. Miminsĩnni nanni
maaraa nifanni-i wɛi?
13 A ne da miɛŋo-i i siɛ siɛ kaal i fɛrɛ ji cor ku terieŋgu-i. Diiloŋ uŋ hãa-ye maacemma
maŋ, i bãl ma yaa nuɔ-i. Ma yaa kãa baa-ye i ka hi namaa terieŋgu-i.
14 Diiloŋ uŋ'a i kã terni maŋ nuɔ-i hiere, namaa terieŋgu nuŋgu bi dii. A ce dumaaŋo-na,
iŋ kãa ka hi-na baa Kirsa *Neldɔdɔlma-i, i saa cor ku terieŋgu-i.
15 Terieŋgu faŋgu-na, i sa kaal i fɛrɛ banaŋ maacemma-na. Ŋga i taara na yiɛra doŋ
Diiloŋ-hũmelle-na i maacemma ta ma da belle ma kã na hɔlma-na a saanu baa Diiloŋ uŋ
huɔnu suoŋgu-i dumaa.*
16 Mafaŋ da ma ce, i ka bi gbãa tiɛ waŋ Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa maŋ na kɔtɔnni-na, ku yaa
i siɛ tiɛ kaal i fɛrɛ banaŋ maacemma-na ba terni-na.
17 Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Umaŋ duɔ tuɔ taara u kaal u fɛrɛ, u saaya u cira: ‹Diilo baa
Itieŋo yaa-i.›»*†

* **10:15** Niɛŋ Ɔrɔm. 15.17-21. † **10:17** Seremi (Jérémie) 9.23; Kor. dĩɛ. 1.31

18 Terieŋgu faŋgu-na, ku saa ce ŋaa umaŋ kaalaaŋ u fɛrɛ u yaa faa dɛ! Ŋga Itieŋ uŋ kaal
umaŋ u yaa faa.

11

Baa na ta na siɛ nelma-i hiere

1 Mi ka ce mi miminsĩnni-i baa-na cɛllɛ, jande, tieraayaŋ mi nuoŋgu-i.
2 Na saa da, na maama dɔl-miŋ a ce mi ta mi ce yɛlma nɛi. Aa yɛlma famma hilaa Diiloŋ-
na. Kuu dii ŋaa mi fii-na hiere dɔrru a hã bibiɛŋo diei baa-na. Bibiɛŋo faŋo yaa *Kirsa-i.
Mi taara na tĩɛ fafamma dumandɛ-i-na a ji hi na nyɛmuŋ-yiiŋgu-i mi hã-yo baa-na.
3 Mi suyaa miɛ fuɔ da-u-diei maama yaa yuu na hɔmmu-i. Mi kãalã miɛ na baa ji yaŋ
ba tãal-na bir-na u huoŋ-nu ŋaa Awaŋ yaaŋ jĩɛŋo tãal-o dumaa baa u nudɔdɔlŋgu-i.*
4 Mi niɛ da umaŋ duɔ jo baa mamaŋ, na tiera u nuoŋgu-i: Ba juɔ baa Yesu naŋ maama
o, na siɛ-ma. Ba juɔ baa *Diiloŋ-yalle naŋ maama o, na siɛ-ma. Ba juɔ baa neldɔdɔlma naŋ
maama o, na hũu-ma.
5 Naŋ kaal bamaŋ wuɔ Yesu *pɔpuɔrbieŋ-kirɛiŋa, mɛi wulaa, ba saa buɔ muɔ-na.
6 Nelma dii yonduo mi nuŋgu-na ninsoŋo, ŋga wɛima sa yar-mi suɔma. Namaa fɛrɛ-i
na suɔ-mi nyuŋgo sĩ.
7 Mi waaŋ Diiloŋ-*Neldɔdɔlma-i baa-na gbãŋgbãŋ mi saa hũu bĩŋkũŋgu na wulaa. Mi
ciɛ mi fɛrɛ cɛkũɔ a gbãa da mi ce na ce bɔi. Miŋ ciɛ kufaŋgu-i, ku ce mi cãlãa cemma wɛi?
8 Miŋ waa na terieŋgu-na, yammu naŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba'i taa ba kãyã-miɛ. Kuu dii ŋaa
mi hũyãa bafamba nagãŋ-niini yaa a fa namaa maama.
9 Ku saa ce ŋaa bĩŋkũŋ-maama saa waa-miɛ na terieŋgu-na dɛ! Ŋga mi saa ji kã yinduɔŋgu
unaŋ nuɔ ŋ wulaa wuɔ ŋ hã-mi daaku baa daaku. Nimaŋ maama-i waa-miɛ hiere,
tobimba maŋ naa hel Maseduɔni-na kã, ba kãa baa-ni ka hã-mi.† Wɛima-na hiere mi
bilaa mi fɛrɛ, kumaŋ ka ce mi baa ji ce coŋgoruɔŋgu na wulaa, aa mi ka cor ta mi bel mi
fɛrɛ dumɛi.
10 Mi huɔŋga fĩɛ baa mafamma-i. Aa Akayi huɔŋga-na hiere, molo siɛ gbãa ce mi nanna
nelma famma-i. Miŋ waŋ mamaŋ coima sĩ. Kirsa yaa mi siɛra; u hãalãayã-miɛ u ninsoŋo
wamma-i.
11 Ku ce na maama sa dɔl-miŋ ku'i ciɛ mi sa siɛ na nagãŋ-niini-i wɛi? Ma'i sĩ. Diilo fuɔ
fɛrɛ suyaa wuɔ na maama dɔlnu-miɛ.
12 Ŋga mi siɛ hũu warbelle na wulaa ku yaa bamaŋ taaraayaŋ da ba saa ba fɛrɛ baa-ye
ba siɛ gbãa.
13 Kufaŋgu taamba-i Kirsa pɔpuɔrbiemba sĩ; huhurmantaamba. Ba ciɛ ba fɛrɛ Kirsa
pɔpuɔrbiemba.
14 Baa na yaŋ ku ce-na gbɛrɛ: *Sitãni fuɔ fɛrɛ sa ce u fɛrɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋo dii wɛi?
15 U cãarãaŋ da ba ce ba fɛrɛ ãnfafammanciraamba, ku ce niɛ aa ce-na gbɛrɛ? Ŋga baŋ
ciɛ maacembabalamma maŋ, Diiloŋo ka pã-ba baa ma sullu-i.

Polŋ daa sũlma maŋ

16 Mi ka tiraa tir-ma baa-na: Molo baa tuɔ ne-muɔ mimilãŋ muɔ. Da na yagar ta na ne-
mi mimilãŋ muɔ, dumaaŋo-na yaaŋ mi bi kaal mi fɛrɛ baa-na cɛllɛ a ce mi miminsĩnni-i.
17 Miŋ ka waŋ mamaŋ fiɛfiɛ-i-na, Itieŋo kusũŋ-maama sĩ. Mi ka kaal mi fɛrɛ ŋaa mimilãŋ
muɔ.
18 Nuɔmba bɔi kaal ba fɛrɛ a saanu baa baŋ yeŋ dumaa; muɔmi ka bi kaal mi fɛrɛ.
19 Namaa namaŋ wuɔ na nu nelma, namɛi tieraayaŋ mimiɛlmba nonni-i, dumaa sĩ
wɛi?

---

* **11:3** ***Awaŋ yaaŋ jĩɛŋo tãal dumaa:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 3.1-6,13. † **11:9** Niɛŋ Filip. 4.15-18.

20 Na siɛ ba ta ba ce-na ŋaa kɔraaŋ namaa. Na siɛ ba ta ba du-na. Na siɛ ba ta ba hũu
na nagãŋ-niini-i. Na siɛ ba ta ba fĩɛna-nɛi. Na siɛ ba ta ba ture na yammu-i aa na sa waŋ
wɛima.
21 Miɛ i saa da holle ce kufaŋgu temma-i nɛi; jande, baa na gãŋ baa-ye!
Mi ka tiraa cor baa mi miminsĩnniŋ-ãndɛnni-i. Banambaŋ siɛ ba kaal ba fɛrɛ mamaŋ
nuɔ-i, muɔmi ka bi siɛ kaal mi fɛrɛ mɛi.
22 Kutaamba-i *Ebirebaa ninsoŋo. Mɛi fɛrɛ-i Ebireyiɛŋ muɔ. *Isirahɛl-baamba. Mɛi
fɛrɛ-i Isirahɛl-wuoŋ muɔ. *Abiramu hãayɛ̃lmba. Mɛi fɛrɛ-i unaŋo'i muɔŋo-i.
23 Ba ciɛ mi da mi piiye ŋaa mi yuŋgu siire. Ba'a bafamba *Kirsa cãarãamba; ŋga mɛi
curaa bafamba-i. Mi mulãaŋ ku maacemma-na yaŋ-ba. Baŋ diyaa-mi kaso-i-na dumaa,
ku maaraa bafamba kũŋgu-i. Baŋ muyaa-mi dumaa, ku maaraa bafamba kũŋgu-i. Miŋ
yuraaya kuliiŋgu-i dumaa, ku maaraa bafamba kũŋgu-i.
24 *Yuifubaa-ba muyaa-mi i ndii. Muoru da-du-diei-na hiere, ba muyaa-mi comeyu-
fieŋ komorre baa cĩncieluo nennaa‡.
25 *Oromɛbaa-ba muyaa-mi i siɛi aa mi bigãarãamba naŋ-mi baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa-i da ba
ko-mi i diei.§ Baatoŋo ciinu baa-mi i siɛi, aa mi ciɛ isuɔyiiŋgu diei baa bãaŋ-yiiŋgu diei
hũmma-na i diei.
26 Mi wuɔramma-na nilɛiŋa-na, hɔnni bɔi dii hũmma wuyaa-mi naa, cuobaa-ba
bilaa-mi naa, mi nelleŋ-tobimba-i Yuifubaa-ba bilaa-mi naa, *niɛraamba bilaa-mi naa.
Mi curaa nilɛbabalɛiŋa-na aa cor terbabalanni-na hĩɛhulɛiŋa-na. Dãmmaŋ-nuoraaŋgu
wuyaa-mi naa, coikartaamba maŋ wuɔ bafamba Kirsa-baamba, ba ciɛ-ye sũlma.
27 Mi ciɛ maaceŋkpekpelma bɔi, mi mulãaŋ cor. Hɔnni bɔi dii, mi taa mi cɔ mi yufieŋ-
na; nyulmu'i daamu, hũŋkuɔsĩnni'i daani! Hɔnni bɔi dii, da mi ce mi naa mi cɔ nyulmu.
Waaŋgu mulãaŋ-mi aa niidiini saa bi tiraa waa baa-mi.
28 Mi ka fĩinaŋ ma boluoŋgu-na. A naara mafamma-i hiere, yinni maŋ joŋ mi jɔguɔŋ
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba maama.
29 Umaŋ duɔ saa naŋ kaasĩnni dɛi Diiloŋ-hũmelle-na, mi da ŋaa muɔmɛi saa naŋ
kaasĩnni. Moloŋ duɔ nanna Diiloŋ-hũmelle-i, ku sa suɔ aa jaŋ-mi.
30 Da kuɔ mi saaya mi kaal mi fɛrɛ, mi ka kaal mi fɛrɛ mi nayusĩnni yaa nuɔ-i.
31 Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu To-i, baŋ gbɛliɛŋ umaŋ hɔnniŋ joŋ, u suyaa wuɔ mi sa kar
coima.
32 Miŋ waa Damasi-i-na, fãamaaŋo maŋ waa terieŋgu-na Aretasi bãaŋgu-na, wuɔ jĩɛna
nuɔmba nelle dumiɛŋa yammu-na hiere wuɔ da miɛ mi hel, ba bel-mi.
33 Ŋga ba yaaŋ-ba aa dii-mi sãmbaga nuɔ a hiel-mi baa fontãlma koko-i-na a jĩna-miɛ
bomborma-na mi ta. Ku ciɛ dumɛi mi gbãa kor u nammu-na.*

12

Diiloŋo caraaya Pol

1 Na saa da, a kaal ŋ fɛrɛ yuŋgu si dii-kuɔ, ŋga mi siɛ gbãa budii; fuɔ mi kaal mi fɛrɛ.
Miŋ ka kaal mi fɛrɛ mamaŋ nuɔ-i gboluoŋ daaku-na, Itieŋ uŋ caraaya-miɛ a pigãaŋ-mi
mamaŋ, mi ka dii mi nuŋgu-i ma yaa nuɔ-i.
2 Mi suɔ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo-i*, Diiloŋo biyaa-yo kã baa-yo dii u terieŋgu-na dii
fɛ̃nfɛ̃lle-na aa bir jo baa-yo; ku bieŋ cĩncieluo a naa yaa dɛ-i. U kãa baa fuɔ fɛrɛ yaa wa,
u kãa baa u yalle wa, mɛi sa suɔ kunaŋgu ji cor Diilo fuɔ fɛrɛ-i.

‡ **11:24** A saa baa ba *Moisi *ãnjĩnamma-i ba saa saaya ba muo nɛliɛŋo-i ku cor comeyufieŋ komuɔŋa hãi. Ku'i ciɛ ba ta ba muo nuɔmba-i ba yiɛra comeyufieŋ komorre baa cĩncieluo nennaa. Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 25.3. § **11:25** Niɛŋ Pɔpuɔr. 16.22; 14.19. * **11:33** Niɛŋ Pɔpuɔr. 9.23-25. * **12:2** Pol gbɛ̃ fuɔ fɛrɛ yaa dumaaŋo-na. Niɛŋ vɛrsɛ 7-i-na.

3-4 Miŋ suyaa ma diei maama maŋ, Diiloŋo kãa baa naacolŋ daayo-i u nelle-na. U kãa
baa fuɔ fɛrɛ yaa wa, u kãa baa u yalle wa, mi sa suɔ kunaŋgu ji cor Diiloŋo-i. Uŋ kãa
terieŋgu-na ka nu nelma maŋ, ma siɛ gbãa waŋ; aa molo saa saaya u hiel-ma u nuŋgu-na.
5 Mi gbãa kaal fuɔ temma yaa-i a yaŋ mɛi fɛrɛ-i. Muɔmi kaal mi fɛrɛ mi nayusĩnniŋ yoŋ.
6 Da ku dɔl-miŋ, mi gbãa kaal mi fɛrɛ aa mi siɛ kar mi huɔyasaŋga ŋaa mimilãŋ muɔ.
Ŋga mi siɛ kaal mi fɛrɛ. Mi sa taara ba haa-mi dɔrɔ ji cor. Mi taara baŋ nuŋ mamaŋ mi
nuŋgu-na baa baŋ daa mi ciluɔ-i dumaa ba kãŋ-mi saa baa ni yaa-i.
7 Na saa da, Diiloŋ uŋ biyaa-mi ka pigãaŋ-mi nelma maŋ u nelle-na ma waa nelbuɔ cor.
U sa taara mi ce bombolmantieŋ muɔ ku'i ciɛ u yaŋ mi ta mi mulĩɛŋ mi kũɔma-na. Ku ciɛ
ŋaa u hãa *Sitãni-i hũmelle-i u tuɔ gãŋ baa-mi mi baa gbãa ce bombolmantieŋ muɔ.
8 Mi cãarã Itieŋo-i i siɛi wuɔ u hiel-mi mulĩɛŋ daama-na.
9 Miŋ cãarã-yuɔ dumaaŋo-na, u gbɛ̃-mi wuɔ: «Miŋ ceŋ baa-ni dumaa ku ka gbɛ̃ baa-ni.
Mi fɔ̃ŋgũɔ da nayusĩnniŋ-huɔŋgu'i nuɔ-i fafamma.» Uŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, mi naa mi
yaŋ aa ta mi kaal mi fɛrɛ mi nayusĩnni'i nuɔ-i. Ku yaa *Kirsa fɔ̃ŋgũɔ ka hiel-mi.
10 Ku'i ciɛ na da mi huɔŋga fĩɛ baa mi nayusĩnni-i, baa mi tuosĩnni-i, baa mi yaahuolo-i,
baa mi sũlma-i, baa mi mulĩɛma-i Kirsa maama-na. Muɔ da mi naa yuŋgu huɔŋgu maŋ
nuɔ-i, huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i fɔ̃ŋgũɔ da-miɛ.

Pol huɔŋga cuu baa Korɛ̃ntitaamba-i

11 Na ciɛ mi ta mi piiye ŋaa mi yuŋgu siire, a ne da namɛi naa saaya na ta na kaal-mi. Mi
siɛ gbãa cii muonu caŋga ninsoŋo, ŋga naŋ kaal bamaŋ bafamba-i wuɔ Yesu *pɔpuɔrbieŋ-
kirɛiŋa, ba saa buɔ muɔ-na halle cɛkũɔ.
12 Kumaŋ pigãaŋ wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ, ku ciɛ na hɔlma-na: Mi fĩɛ mi huɔŋga-i
baa wɛima-i hiere, Diiloŋo kãayã-miɛ mi ce gbɛrɛ-wɛima bɔi baa nelma bɔi na hɔlma-na.
13 Mi ciɛ bige-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i aa mi saa ce-ku hã namaaŋo-i? Mi saa
yagar-ma miŋ'a mi saa ce na yiɛra baa mi yuŋ-maama-i. Da kuɔ miŋ ciɛ mafamma-i mi
cãlãa cemma, ciɛŋ-miŋ jande.
14 Muɔmɛi daami mi tigiiŋ tĩ da mi kã na wulaa siɛliŋ-kãmma-i, aa namaa nuŋgu siɛ
waa mi yuŋ-maama-na. Mi taara namɛi, mi sa taara na nagãŋ-niini. Na saa da, bisãlmba
sa fiɛ ba bĩncuɔmba, bĩncuɔmba'i fiyaaŋ ba bisãlmba.
15 Mi ka hiel mi naŋga-i mi fɛrɛ aa tiraa siɛya mi kũɔma-i na maama-na. Ku ce na
maamaŋ fũnuŋ ma dɔlnu-miɛ dumandɛ-i-na, mi maama ka ta ma balannu namaaŋo-i
wɛi?
16 Na suyaa wuɔ mi saa har mi yuŋ-maama-i haa hã-na. Ŋga banamba ka cira
huhurmantieŋ muɔ; kɛrɛ mi yaaŋ-na aa cure-nɛi.
17 Miŋ saaŋ bamaŋ ba kã na wulaa hiere, mi ciɛ u diei ka tãal-na hũu bĩŋkũŋgu na
wulaa dede wɛi?
18 Mi naŋ cãarã Tite kã na wulaa baa tobiŋo maŋ miŋ waaŋ u maama-i baa-na; Tite
kaa tãal-na hũu bĩŋkũŋgu na wulaa wɛi? Tite-i baa muɔŋo-i i saa ce maacenduɔma yaa
wɛi? I saa wuɔ hũmeduɔle yaa wɛi?
19 Dii yiinaa na jɔguɔŋ wuɔ sĩ i piiye diɛ kor i fɛrɛ. Ma'i sĩ. Iŋ yeŋ *Kirsa horre-na, ku'i
ciɛ i tiɛ piiye dumaaŋo-na; Diiloŋo yaa i siɛra. Mi jɛ̃naaŋ namaa, i taara na naŋ kaasĩnni
Diiloŋ-hũmelle-na ku'i ciɛ i tiɛ waŋ daama-i hiere baa-na.
20 Mi holle tie baa kãmma-i na terieŋgu-na wuɔ sĩ mi siɛ ka da-na miŋ taaraŋ mi ka da-
na dumaa. Da mi saa bi ka da-na dumaaŋo-na, namaa na ka bi piel mi maa-na. Bɛrru-i,
baa yɛlma-i, baa hɔdulle-i, baa nenemuŋgu-i, baa yebĩɛnande-i, baa dondorre-i, baa
bombolma-i, baa ãŋguɔlma-i, mi sa taara mi ka da-ni na terieŋgu-na.
21 Mi holle tie wuɔ sĩ da mi kã na terieŋgu-na Diiloŋo ka tiraa ture mi yaaŋga-i na hɔlma-
na. Mi holle tie wuɔ sĩ mi ka kã ka da nuɔmba bɔi saa nanna ba maacembabalamma-i
yogo. Wuɔ sĩ mi ka kã ka da ba curaa baa ba *fuocesĩnni-i baa ba bĩŋwosĩnniŋ-
maacemma-i. Kufaŋgu ka ce mi kaal ba yuŋ-nu.

13

Nelperiema

1 Mi kãmma i siɛi yaa dɛ-i na wulaa. Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Siɛrtaamba hãi sisɔ ba siɛi da ba da nelma maŋ nuɔ-i hiere, ma ka fiɛlnu.»**

2 Miŋ ŋa naa kã hãalĩŋ-kãmma-i mii naa hi gboya ãmbabalmanciraamba-i. Dumandɛ-i-na, miŋ yeŋ yargaa yogo, mi ka tir-ma baa-na na hieroŋo-i hiere: Da mi kã ka da umaŋ sa wuɔyaaŋ hũmelle-i, mi siɛ yaŋ-yo.

3 Ma sĩ na taara na suɔ da kuɔ miŋ waŋ mamaŋ *Kirsa nuŋ-ãndaaŋgu kɛ? Na ka suɔ-ma. Kirsa-i nayusĩnnintieŋo sĩ, u ka ce bibɛsĩnni na hɔlma-na.

4 Baŋ taa ba gbu-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa nayusĩnnintieŋo ninsoŋo, ŋga uŋ kuu aa sire, Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ. Miɛ fɛrɛ-i maaduɔma, iŋ yeŋ horre-na baa-yo, i naa yuŋgu, ŋga Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ ciɛ i ka da fɔ̃ŋgũɔ. Diɛ kã, i ka pigãaŋ-na baa-yo i ciluɔ-i-na.

5 Niɛŋ na hɔmmu-i aa na yuu na fɛrɛ na ne da kuɔ na wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma. Niɛŋ na hɔmmu-i na ne, Yesu-Kirsa si dii-muɔ wɛi? Mi saa yagar-ma da kuɔ na saa hũu u maama-i.

6 Ŋga mi suyaa miɛ da na ne miɛ ciluɔ-i, na ka suɔ wuɔ i wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma.

7 Iŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa, ku yaa daaku: Na hiel na naŋga ãmbabalma cemma-na. Ku saa ce ŋaa i taara i pigãaŋ wuɔ miɛ i faa dɛ! Ma'i sĩ. Ŋga i taara na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma cemma yaa-i, halle nuɔŋ da ba fiɛ cira miɛ i sa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma, wɛima sĩ.

8 Na saa da, miɛ i gbãa cu ninsoŋo huoŋ-nu yoŋ, ŋga i siɛ gbãa cie-yo u maacemma-na.

9 Namaa da na da fɔ̃ŋgũɔ Diiloŋ-hũmelle-na, aa ba fiɛ ta ba piiye wuɔ miɛ i naa yuŋgu, wɛima sĩ. Iŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa i hã-na, i taara u kãyã-nɛi na bir jo hũmefafalle-na a ji hi na fuoŋgu-i Diiloŋ-hũmelle-na.

10 Mi sa taara da mi kã, mi ka ta mi nuola-nɛi ku'i ciɛ mi waa yargaa aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã-na. Na saa da, Itieŋ uŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, u hãa-mi baa-yo wuɔ mi kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na, u saa hã-mi baa-yo wuɔ mi kɔsuɔŋ-na.

11 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Taa na nyɛ! Gbãaŋ na hi na fuoŋgu-i Diiloŋ-hũmelle-na. Taa na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ. Taa na nunu na-naa. Bilaaŋ na-naa fafamma. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo-i nelnyulmuntieŋo-i baa yaafɛ̃llentieŋo-i u ka waa baa-na.

12 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.

Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba pãa na jaaluŋgu.

13 Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nɛi. Diiloŋo pigãaŋ-na uŋ dɔl-naŋ dumaa aa u *Yalle waa baa-na hiere.

---

* **13:1** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 19.15

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Galasitaamba-i

Nelmuoyamma

Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Galasi Diiloŋ-dũŋ-baamba. *Yuifubaa-ba waa-bɛi, *niɛraamba bi waa. Ba nuɔ Yesu-Kirsa maama-i Pol yaa wulaa-i aa hũu-ma. Ŋga huɔŋgu naŋgu juɔ hi, nuɔmba namba kã ka ta ba guɔl ba gbeini-i. Kutaamba taa ba piiye wuɔ Pol fuɔ fɛrɛ-i Yesu *pɔpuɔrbiloŋ-kerre sĩ, aa uŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i dumaa, ma yaaŋga'i sĩ. Ba taa ba bi piiye wuɔ niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i ba saaya ba *jã a saa baa Yuifu ba *ãnjĩnamma-i.

Baŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ma kã ka hi Pol. Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a tagaaya pigãaŋ-ba ba da ba suɔ wuɔ fuɔ-i Yesu pɔpuɔrbiloŋo-i kelkel (sap. 1–2). U biyaa *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ maama-i tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ molo siɛ gbãa wuɔ Yuifu ba ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na; kɛrɛ da ŋ hũu Yesu maama-i ku yaa gbãa ce-ni nelviiŋ nuɔ (sap. 3–4). Wuɔ Yesu-Kirsa hũyãa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ãnjĩnamma nyisɛ̃nni-na a ce ba waa ba fɛrɛŋ nuɔ; kɛrɛ ba yaŋ ba hɔmmu fɛ̃ gbarnu. Ŋga wuɔ baŋ yeŋ ba fɛrɛŋ nuɔ, ba baa naŋ hãlmaaŋ-nu baa kufaŋgu-i a ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi. Ba yaŋ *Diiloŋ-Yalle ta di ta ba yaaŋ-na ba ãncemma-na hiere (sap. 5–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Pɔpuɔrbilosĩnni fanni-i mi saa da-ni nuɔŋ nammu-na, mi saa bi da-ni nɛliɛŋ bargɔ-na, ŋga Yesu-Kirsa-i baa i To-i Diiloŋo maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ba yaa hãa-mi baa-ni.

2 Muɔ baa tobimba maŋ dii bande-i-na hiere, i jaalaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Galasi-i-na.

3 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

4 Yesu-Kirsa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i i yunni-na a duɔ hũu-ye miwababalaŋ daayo nammu-na ŋaa i To-i Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

5 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ bɔbɔima ta ma haa Diiloŋo-na hɔnni maŋ joŋ! Ma ce dumaa.

Neldɔdɔlma dii ma diei yoŋ

6 Naŋ duɔŋ ta na cĩina Diiloŋo-i donduo dumaaŋo maŋ nuɔ-i, ku cuu mi huɔŋga-i; ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaa ciɛ baa-na aa bĩ-na *Kirsa barguɔ-i-na duɔ ce-na u baaŋ namaa; na bir yaŋ ufaŋo-i aa ta na gbar na nyaanu neldɔdɔlma namma.

7 A ne da neldɔdɔlma namma si dii ji fa yii baa Kirsa maama-i. Ba tãal-na. Ba taara ba cure Kirsa *Neldɔdɔlma-i.

8 Iŋ waaŋ Neldɔdɔlma maŋ baa-na, umaŋ duɔ kã ka waŋ u deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋo-i. Halle da ku fiɛ'a miɛmɛi, Diilo baa yaŋ-ye. Da ku fiɛ'a *dɔrpɔpuɔrbiloŋo, Diilo baa yaŋ-yo.

9 I gbuɔya-nɛi baa-ma cor, mi tiraa mi tir ma yaa baa-na daama-i: Naŋ hũyãa Neldɔdɔlma maŋ, umaŋ duɔ kã ka waŋ u deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋo-i.

10 Namaa wulaa, dumandɛ-i-na mi taara nelbiliemba'i dɔl-mi waa mi taara Diiloŋo'i dɔl-mi? Mi taara mi ce kumaŋ dɔlaanuŋ nelbiliemba wɛi? Kuɔ mi taa mi taara nelbiliemba dɔl-mi, mii naa saa gbãa waa Kirsa cãarãŋ muɔ.

Polŋ daa Yesu pɔpuɔrbilosĩnni-i dumaa

11 Tobiŋ namaa, yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, nelbiloŋ huɔyasaŋga sĩ.

12 Mi saa nu-ma nɛliɛŋ nuŋ-nu, mi saa bi hãalã-mɛi moloŋ wulaa; Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa tigãaŋ-mi baa-ma.

13 Miŋ ŋa naa ta mi wuɔ *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i dumaa, na saa bi yaŋ-ma numma.
Mi taa mi ce Diiloŋo dũŋ-baamba-i kpãncɔ̃lgũɔ mi cor. Mi taa mi taara mi muonu Diiloŋo
dũŋgu-i.
14 Mii naa silaa vaa mi fɛrɛ cor baa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-i; a ce
dumaaŋo-na, mi nabaamba-na, nuɔmba bɔi saa ta ba fi baa-mi.
15 Ŋga ku huɔŋguŋ juɔ hi, umaŋ hielaa u yufelle miɛ dii mi nyu kusũŋgu-na, u ciɛ baa-mi
aa bĩ-mi ce-mi u wuoŋ muɔ,
16 aa pigãaŋ-mi u Biɛŋo-i mi da mi waŋ u maama-i baa *niɛraamba-i. Mafammaŋ ciɛ,
mi saa piɛ moloŋ caaŋ-nu wuɔ mi ka yuu-yo baa nelma.
17 Mi saa bi kã *Yerusalɛmu-i-na ka ne bamaŋ taa yaaŋga muɔ-na Yesu
pɔpuɔrbilontesĩnni-na. Mi yaaŋ aa sire kã Arabi*. Ku huoŋgu-na, mi suɔ bir jo Damasi-i-
na.
18 Mi ciɛ bieŋa siɛi aa suɔ da mi kã Yerusalɛmu-i-na da mi ka taara Piɛr† suɔ-yo. Miŋ
kaa da-yo, mi ciɛ yinni cĩncieluo baa ni ndii yoŋ baa ufaŋo-i.
19 Miŋ kãa terieŋgu-na, da ma hel fuɔ baa Itieŋo hãaŋo-i Sake-i-na, mi yufelle saa haa
Yesu *pɔpuɔrbiloŋo naŋ-na.
20 Miŋ waŋ mamaŋ daama-i coima sĩ; Diiloŋo yaa mi siɛra.
21 Miŋ hilaa terieŋgu-na, mi kã Siiri mara nuɔ, aa sire terieŋgu-na a kã Silisi mara nuɔ.
22 Bamaŋ cuu Kirsa huoŋ-nu *Yude-i-na, ba saa naa hi da mi yufelle yogo.
23 Ba taa ba nu nuɔmba piiye yoŋ wuɔ: «Umaŋ taa u ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ-i, u yaaŋ fiɛfiɛ-i-
na aa tuɔ waŋ Yesu maama baa nuɔmba-i; ŋ siɛ suɔ wuɔ uu naa gbuu cɔ̃-ma.»
24 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i mi maama-na.

2

Yesu pɔpuɔrbiemba daa ba-naa Yerusalɛmu-i-na

1 Bieŋ cĩncieluo baa a naa ku huoŋgu-na, mi tiraa bir kã *Yerusalɛmu-i-na baa
Barnabasi. Mii naa bi ce Tite kã baa-mi.
2 Mi kãa Diiloŋ-kãmma. Miŋ kãa, yiiŋgu naŋgu-na, yiɛ da i-naa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba
yaataamba-i ba kula. Miŋ waŋ *Neldɔdɔlma-i dumaa baa *niɛraamba-i, miɛ suur ma
yaaŋga-na a piiye tũnu-bɛi. Mi saa ta mi taara mi maacemma ce maaceŋgbãŋgbãlãmma
ku'i ciɛ miɛ suur ma yaaŋga-na a piiye tũnu-bɛi.
3 Halle mi nawuoŋo-i Tite waa niɛryiɛŋo, ŋga molo saa ji guor-o yinduɔŋgu wuɔ u *jã.
4 Ŋ siɛ suɔ wuɔ huhurmantaamba namba waa guɔl baa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛŋo-i.
Bafamba taa ba taara u jã. Ba yagalaa suur baa-ye da ba ne iŋ yeŋ i fɛrɛŋ nuɔ dumaa
Yesu-Kirsa horre-na aa da ba bir ce ku yaa sɔgɔlnu *Moisi *ãnjĩnamma-i i gbeini-na.
5 I saa hũu aa hã-ba halle cɛkũɔ. I ciɛ mafamma-i ninsoŋo maŋ dii Neldɔdɔlma-na u
duɔ gbãa tĩɛ u temma-i na da na suɔ-yo.
6 Miŋ piiye tũnu yaataamba-i, ba saa da manamma naara. A ne da ba kãŋ ba yaa-i
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i Diiloŋ-dũŋgu-na, ŋga baŋ niɛ kumaŋ aa ta ba kãŋ-ba, mɛi sa ne
kufaŋgu-i. Diiloŋo sa ce ciɛluɔ.
7 Ba saa da manamma haa. Ŋga ba daa Diiloŋ uŋ puɔraa Piɛr dumaa wuɔ u waŋ
Neldɔdɔlma-i baa *Yuifubaa-ba-i, u bi puɔraa muɔŋo-i dumɛi wuɔ mi waŋ-ma baa
niɛraamba-i.
8 Uŋ puɔraa Piɛr dumaa Yuifubaa-ba wulaa, u bi puɔraa muɔŋo-i dumɛi banamba
wulaa.
9 Sake-i baa Piɛr a naara Nsãa-i ba taa ba kãŋ ba yaa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba yuntaaŋ-
kirɛiŋa-i. Bafambaŋ juɔ suɔ wuɔ Diiloŋo'i ciɛ baa-mi aa hã-mi maaceŋ daama-i, baa dii

* **1:17** ***Arabi:*** Nelle naŋ yerre-i dumaaŋo-na. † **1:18** Piɛr yerre nande yaa wuɔ Sefasi. Niɛŋ Nsãa 1.42.

hũmma muɔ baa Barnabasi-i i nammu-na a pigãaŋ wuɔ ba hũyãa-ma. Terieŋgu faŋgu-na, yiɛ saa-ma baa i-naa; miɛ yiɛ i ka kã niɛraamba hɔlma-na ka tiɛ waŋ Yesu maama-i, bafaŋ ba'a ba ka kã Yuifu ba wulaa.

10 Ba taaraaya nelma diei yoŋ i wulaa: wuɔ i baa yaŋ ba sũntaamba maama karaanu-yiɛ Yerusalɛmu-i-na. Mi bi ciɛ-ma ma cemma-i.

Pol cãlãa Piɛr nuɔmba-na

11 Ku huoŋgu-na, Piɛr wuɔ ji jo Ãntiyɔsi-i-na i wulaa. Uŋ juɔ, mi saa yaŋ-yo; uu naa silaa cãl cor.

12 Uŋ juɔ, u taa u gbonu u wuo niiwuoni-i baa tobimba maŋ *niɛraamba-i. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Sake wuɔ saaŋ nuɔmba jo. Bafamba taa ba kuye *jãmmaŋ-kũŋgu-i. Baŋ juɔ, Piɛr wuɔ kãalã, u sa tiraa wuo niiwuoni-i baa niɛraamba-i.

13 *Yuifubaa-ba namba waa baa-yo, bafamba-i hiere baa bi suuye ba yufieŋa-i aa cu Piɛr huoŋ-nu. Halle Barnabasi fuɔ fɛrɛ yaaŋ ba tãal-o dii-yo ba dawɔruɔ-i-na.

14 Miŋ juɔ da ba ciluɔ sa kã hũmeduɔle baa ninsoŋo maŋ dii *Neldɔdɔlma-na, miɛ fulnu Piɛr nuɔmba-na miɛ: «Nuɔni maŋ Yuifuyiɛŋ nuɔ, nuɔ da ŋ yaŋ Yuifusĩnni-i aa ce ŋ fɛrɛ niɛryiɛŋ nuɔ, ma da niɛ ŋ ta ŋ taara ŋ guor niɛraamba-i ce-ba Yuifubaa?

15 «Miɛ fuɔ, miɛ huɔŋ baa Yuifusĩnni-i; niɛraaŋ miɛ sĩ, ba kãŋ ba yaa-i ãmbabalmanciraamba-i wuɔ ba sa wuɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i.

16 Ŋga i suyaa wuɔ nɛliɛ siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na. Da ŋ hũu Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ. Ku'i ciɛ miɛ i bi hũu Yesu-Kirsa maama-i diɛ gbãa ce nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na. Ku saa ce ŋaa ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu yaa ka ce-ye nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na dɛ! Iŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa ka ce-ye nelviiŋ miɛ, ni ma'i sĩ ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu siɛ gbãa ce moloŋo nelviiŋo.

17 Miɛ maŋ Yuifubaa miɛ, da kuɔ iŋ hũyãa Yesu maama-i diɛ vii Diiloŋo yaaŋga-na, i ciɛ ãmbabalmanciraaŋ miɛ baa niɛraamba-i hiere kuuduɔŋgu, ku yuŋgu yaa wuɔ *Kirsa yaa diyaaŋ nuɔmba-i ãmbabalma cemma-na kɛ! A ne da ma'i sĩ.

18 Miŋ naana hũmelle maŋ, da mi tiraa bir jo-diɛ, ku pigãaŋ wuɔ mi cãlãa cemma.

19 Na saa da, ãnjĩnamma ciɛ mɛi hiel mi naŋga ma wuɔsaaŋgu-na da mi ta mi ce baa Diiloŋo. Kuu dii ŋaa ba gbuu-mi baa Kirsa-i ko-mi. A ce dumaaŋo-na ãnjĩnamma siɛ gbãa yuu-mi baa wɛima.

20 Kuu dii ŋaa mi kuu, mi yalle taa aa Kirsa diele yaa cɛr waa-miɛ. Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, mi haa mi naŋga-i Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔ-i. U yaa dɔlaa-mi aa hũu-ma ku mi maama-na.

21 Mi siɛ cĩina Diiloŋo hujarre-i. Kuɔ ãnjĩnamma yaa taa ma ce-ye nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na, dumaaŋo-na Kirsa kuliiŋgu naa ce gbãŋgbãŋ.»

3

Ãnjĩnamma sa ce nɛliɛŋo nelviiŋo

1 Galasitaaŋ namaaŋo-i daana-i, na yunni kuu aa yaŋ-na. Hai moloŋo-i bĩɛnaana na yunni-i bĩɛnaŋ daama temma-i? Ŋ siɛ suɔ wuɔ Yesu-Kirsaŋ kuu yuŋgu maŋ nuɔ-i *daaŋgu-na, ma waaŋ kaala baa namaaŋo-i.

2 Mi ka yuu-na baa nelma diei yoŋ: Diiloŋo hãa-na u *Yalle-i wuɔ na wuɔyaa *Moisi *ãnjĩnamma yaa fafamma sisɔ u hãa-na baa-de wuɔ na yiɛraaya nu *Neldɔdɔlma-i aa hũu-ma?

3 Bige-i ciɛ na yunni ku aa yaŋ-na dumaaŋo-na? Bige-i ciɛ naŋ duɔŋ mamaŋ baa *Diiloŋ-Yalle-i na ta na taara na perieŋ-ma fiɛfiɛ-i-na baa namaa fɛrɛŋ fõŋgũɔ?

4 Na daa nelma bɔi. Na yuu ba'a Diiloŋo pigãaŋ-na baa-ma gbãŋgbãŋ wɛi? U saa pigãaŋ-na baa-ma gbãŋgbãŋ!

5 Diiloŋ duɔ hã-na u Yalle-i aa tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima-i na hɔlma-na, u ce kufaŋgu-i wuɔ na wuɔ ãnjĩnamma sisɔ u ce-ku wuɔ na nuɔ Neldɔdɔlma-i aa hũu-ma?

6 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«*Abiramu hũyãa Diiloŋ-nelma-i aa haa u naŋga yuɔ ku'i ciɛ Diiloŋo tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo.»**
7 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ bamaŋ hũyãa Diiloŋ-nelma-i Abiramu temma-i, ba yaa Abiramu bisãlŋ-kirɛiŋa-i.
8 A saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, Diiloŋo taara *niɛraamba maŋ da ba hũu u maama-i u dii-ba baa nelviimba, ku'i ciɛ u wuɔya waŋ neldɔdɔl daama-i baa Abiramu-i wuɔ: *«Mi ka ta mi cor baa nuɔnɛi mi ce baa dũnni-i hiere hĩɛma-na.»*†
9 A ce dumaaŋo-na, Abiramuŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na u ce baa-yo dumaa, umaŋ duɔ bi haa u naŋga-i yuɔ u ka bi ce baa-yo Abiramu temma-i.
10 A ne da bamaŋ haa ba naŋga ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu-na, Diiloŋo waasaaŋ-ba. Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Bamaŋ sa wuɔyaaŋ ãnjĩnamma-i hiere ma kũŋgu-na, Diiloŋo ka waasa-bɛi.»*‡
11 Aa bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga Diiloŋo-na, nelviiŋo; u ka kor.»*§ Terieŋgu faŋgu-na, ku kaalaaya wuɔ molo siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na.
12 Ŋga ma bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Umaŋ duɔ gbãa wuɔ ãnjĩnamma hũmieŋa-i hiere, a ka kor-o.»** Terieŋgu faŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ a haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na baa a haa ŋ naŋga-i ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu-na, nelduɔma sĩ.
13 Ŋga molo saa gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere. A ce dumaaŋo-na Diiloŋo naa waasa-yiɛ. Ŋga Yesu-Kirsaŋ kuu *daaŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ u hũyãa miɛ waasamma-i ce-ma u maama. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Da ba nuŋ umaŋ daaŋ-nu, ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo waasaaŋ kutieŋo-i.»*†
14 Ku ciɛ dumɛi Diiloŋ uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa Abiramu-i wuɔ u ka ce baa-yo, Yesu-Kirsa ce ku jo ji bure bi hi niɛraamba-i. Aa Diiloŋ uŋ pãa u Yalle maŋ nuŋgu-i, i hieroŋo-i iŋ hũyãa u maama-i ku'i ciɛ i tiɛ da-de.
15 Tobiŋ namaa, mi ka waŋ nelma diei a pigãaŋ-na a saa baa kuŋ ceŋ dumaa i tiɛ da-ku: Moloŋ duɔ pã nuŋgu baa u nanolŋo aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ aa haa u niele, u siɛ gbãa ka bir jo baa huoŋ-ãndaaŋgu.
16 A ne da Diiloŋo pãa u nuŋgu-i baa Abiramu-i baa u huoŋgu-i. Ba saa cira: «U huoŋ-baamba». Ku ka ce ŋaa baa dii bɔi. Ba ciɛra: «U huoŋgu». A pigãaŋ wuɔ uu dii u diei; aa u yaa *Kirsa-i.
17 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, Moisi ãnjĩnamma siɛ gbãa jo bieŋ nuɔsiba hãi baa bieŋ komorre baa cĩncieluo ku huoŋgu-na ji boruona-kuɔ. Ma siɛ gbãa ce.
18 Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, ku da ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu'i nuɔ-i, ba sa tiraa bĩ kufaŋgu-i nupãlle. A ne da Diiloŋ uŋ ciɛ baa Abiramu-i uu naa pã nuŋgu'i baa-yo aa ce-ma.

Ãnjĩnamma yuŋgu yaa haku-i?

19 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hãa-ye *ãnjĩnamma-i yuŋ haku-i nuɔ-i? U naaraaya-mɛi u nupãlle-na i diɛ tiɛ da i maacembabalamma-i. U ciɛ ku yaa-i a tuɔ cie *Abiramu hãayɛ̃lŋo jomma-i; nupãlle vii u yaa-i. Ãnjĩnamma famma-i *dɔrpɔpuɔrbiemba'i hãa *Moisi-i baa-ma u jo baa-ma ji hã-ye.
20 A ne da Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, molo saa waa ba hɔlma-na, Diilo fuɔ fɛrɛ yaa piiye baa Abiramu-i.
21 Terieŋgu faŋgu-na, ãnjĩnammaŋ waaŋ mamaŋ, ma hilaa ma deŋ baa Diiloŋ-nupãlle-i wɛi? Ma saa hel ma deŋ! Kuɔ ãnjĩnamma namma waa ta ma gbã ma kor nuɔmba-i, maa naa gbãa ta ma ce nɛliɛŋo-i nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na.

---

* **3:6** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6 † **3:8** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 12.3 ‡ **3:10** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 27.26 § **3:11** Abakuke (Habaquq) 2.4 * **3:12** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 18.5; Ɔrɔm. 10.5 † **3:13** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 21.23

22 Ŋga Diiloŋ-nelma karaa ãndaaŋgu-i wuɔ ãmbabalma cuure nuɔmba-i hiere, a ce
dumaaŋo-na bamaŋ da ba hũu Yesu-Kirsa maama-i, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku
hã-ba.
23 Aa *Kirsa maama suɔ da ma jo, ãnjĩnamma naa ce-ye ŋaa kasobieŋ miɛ fuɔ Diiloŋo
ji pigãaŋ-ye Kirsa maama-i i diɛ hũu-ma.
24 A ce dumaaŋo-na, ãnjĩnamma naa waa i yuŋ-nu ta ma dii-ye hũmelle-na ma cie Kirsa
duɔ jo i diɛ hũu u maama-i a ce nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na.
25 Kirsaŋ juɔ aa i hũu u maama-i, ãnjĩnamma sa tiraa ma ye i yuŋgu-na.
26 Fiɛfiɛ-i-na, naŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, na ciɛ Diiloŋ-bisãlŋ namaa hiere.
27 Namaa namaŋ *baatiseŋ hiere a suur Kirsa horre-na, na biyaa Kirsa maama.
28 *Yuifuyiɛŋ nuɔ o, Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o, kɔriɛŋ nuɔ o, kɔriɛŋ nuɔ sĩ o, bibiɛŋ nuɔ o, ciciɛŋ
nuɔ o, yuŋgu si dii-kuɔ. Na ciɛ baaduɔŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na.
29 Aa da na waa Kirsa baaŋ namaa, na ciɛ Abiramu huoŋ-baaŋ namaa, a ce dumaaŋo-
na, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i na nuŋgu dii-kuɔ.

4

1 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Kuu dii ŋaa bisãlãaŋo maŋ saaya
u sire wuo u bĩncɔiŋ-ciiluŋgu. Ciiluŋgu vii u yaa-i, ŋga u yaaŋgaŋ'a ka saa hi kaala yogo,
uu dii ŋaa kɔriɛŋo: U siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa ciiluŋ daaku-i.
2 Nuɔmba'i dii ta ba ne fuɔ fɛrɛ-i aa bi ta ba ne u wɛima-i ba cie u bĩncɔiŋ uŋ diyaa
huɔŋgu maŋ ku da ku hi.*
3 Ku yaa naa waa ŋaa miɛ kũŋgu-i. I waa ŋaa bisãlŋ miɛ. Bĩncuɔŋ-hũmelle naa guor i tiɛ
wuɔ-de ŋaa kɔraaŋ miɛ.
4 Ŋga Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ, kuŋ juɔ hi, u saaŋ u Biɛŋo jo. U juɔ ciɛŋo'i ji
hoŋ-yo *ãnjĩnamma bãaŋgu-na
5 duɔ gbãa sãa i yunni-i, miɛ maŋ waa ãnjĩnamma nyisɛ̃nni-na. U ciɛ mafamma-i i diɛ
gbãa diɛ ce Diiloŋ-bisãlŋ miɛ.
6 Naŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ namaa, ku'i ciɛ Diiloŋo saaŋ u Biɛŋo *Yalle-i† na hɔmmu-na. Di
yaa ciɛŋ i tiɛ bĩ Diiloŋo-i «Baba».
7 Terieŋgu faŋgu-na, na sa tiraa na ye kɔraaŋ namaa, naa dii bɛpuɔŋ namaa. Naŋ yeŋ
u bɛpuɔŋ namaa, u ka hã-na ciiluŋgu maŋ uŋ jĩɛna-kuɔ duɔ hã u bisãlmba-i baa-ku.

Galasitaamba maama yuu Pol huɔŋga-i

8 Dĩɛlũɔ-i-na, na saa ta na suɔ ninsoŋ-Diiloŋo-i, a ce dumaaŋo-na naa naa ta na ko na
fɛrɛ na hã diiliesɔsɔyaamba.
9 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na suɔ ninsoŋ-Diiloŋo-i, mi gbãa cira Diiloŋo yaa suyaaŋ-naŋ fiɛfiɛ-i-na,
ma da niɛ na ta na taara na bir dii na yunni-i ãnsɔsɔmma-na? Na taara na bir jo kɔrsĩnni-
na wɛi?
10 Na fiɛlaa yinni nanni, baa caamba namba, baa bieŋa naŋa ta na ce ponsanni aa ta
na tĩɛ maraama wuɔ na ce Diiloŋ-huɔŋga.
11 Na ce korma ta ma da-mi baa-na. Ku ce miŋ ciɛ mulĩɛma maŋ baa-na, mi ciɛ-ma
gbãŋgbãŋ wɛi?
12 Tobiŋ namaa, muɔ miŋ ciɛ mi fɛrɛ namaa temma-i dumaa, jande, mi cãrã-nɛi, ciɛŋ
na fɛrɛ mɛi bi temma-i dumɛi. Na saa ce kuujaŋgu diei miɛ.
13 Na suyaa wuɔ miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na dĩɛlã-wamma-i, jarma'i ciɛ mi waŋ-
ma baa-na.

---

* **4:2** Pol ba bãaŋgu-na, Girɛkibaa-ba wulaa, tuoŋo yaa pigãaŋ u bɛpolŋoŋ hii bibiɛŋo huɔŋgu maŋ nuɔ-i. Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i tuoŋ duɔ uu si dii, bɛpolŋo gbãa wuo u ciiluŋgu-i. † **4:6** Diiloŋ-Yalle-i baa u Biɛŋo Yalle-i Yaduɔle yaa-i.

14 Miŋ waa jarma-na, naa naa gbãa cĩina-miɛ, naa naa gbãa bi ta na ce nyɛnyɛlma
miɛ, ŋga mafamma saa ce. Na yaaŋ aa bel-mi ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiloŋ muɔ, na bilaa-mi ŋaa
muɔmɛi Yesu-Kirsa-i.
15 Mi suyaa miɛ kuɔ naa na'a na ka gbãa, naa naa hiel na yufieŋa-i hã-mi. Na hɔmmu
naa gbuu fɛ̃ huɔŋgu faŋgu-na da yogogo. Bige-i juɔ ce? Hɔfɛ̃lle falle curaa hie?
16 Miŋ waaŋ ninsoŋo-i baa-na ku'i ciɛ na da niɛ sĩ mi bigãaŋ-na wɛi?
17 Bamaŋ gbaraaŋ ba nyaanu-nɛi, baŋ jɔguɔŋ mamaŋ baa-na, ma saa fa. Ba taara ba
kar-na muɔŋo-na na waa baa ba yaa-i ta na gbar na nyaanu-bɛi.
18 Da ŋ ta ŋ kuye ãnfafamma-i hɔnni maŋ joŋ, ku faa; ku saa saaya ku waa mɛi yufelleŋ
yoŋ.
19 Mi bisãlŋ namaa, na maama gbu ma ko-mi, ma jaŋ-mi ŋaa ciɛŋo kusũŋ da ku bel-
o kuŋ jaŋ-yoŋ dumaa. Da mi ji suɔ wuɔ na ciɛ baaduɔŋ namaa baa *Kirsa-i, ku yaa jaŋ
daama ka ciire-miɛ.
20 Mi huɔŋga cuu baa-na, a ce dumaaŋo-na mi gbuu ta mi taara dumandɛ-i-na mi waa
na hɔlma-na a suɔ miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na.

Abiramu horre maama

21 Namaa namaŋ taaraayaŋ na bir kã *Moisi *ãnjĩnamma-na, na'a niɛ? Na saa nu
mamaŋ waaŋ ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na wɛi?
22 Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *Abiramu daa bɛpolŋo diei baa kɔrciɛŋo-i, aa u bi diei baa
nebiciɛŋo-i.‡ Kɔrciɛŋo-i ba taa ba bĩ-yo Agaar aa bĩ nebiciɛŋo-i Sara.
23 Kɔrciɛŋo biɛŋo huɔŋ nelbilieŋ homma, a ne da nebiciɛŋo biɛŋo-i Diiloŋo'i pãa nuŋgu
baa-yo aa hã-yo baa-yo.
24 Nelma famma gbãa bi pigãaŋ-ye bige-i? I gbãa saa caaŋ daaba-i ba hãi-i-na
baa *tobisĩnni hãi. Dĩɛlã-tobisĩnni yaa nimaŋ ciɛ Sinayi tãnuŋgu-na.§ Ni yaa juɔ baa
kɔrsĩnni-i. I gbãa saa ni yaa baa Agaar.
25 Agaar yerre yaa haa Sinayi tãnuŋgu-na dii Arabi-i-na. Agaar bi dii ŋaa niŋ daa
*Yerusalɛmu-i dumaa nyuŋgo-i-na, bamaŋ dii-yuɔ, ba yaa u bisãlmba-i; ãnjĩnamma ciɛ-
ba kɔraamba.
26 Ŋga Yerusalɛmu maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa dii ŋaa nebiciɛŋo-i, uu dii u fɛrɛŋ nuɔ; u yaa miɛ
nyu-i.
27 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ:
*«Cɛparŋo bisãlmba ka ciinu yaŋ cɛnikɔruɔ baamba-i.
Terieŋgu faŋgu-na, ciɛŋ nuɔni maŋ ŋ naŋga saa kã ŋ huoŋ-nu dede, fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.
Ta ŋ nyɛ ŋ tataala, nuɔni maŋ saa da ku jamma-i dede.»**
28 Tobiŋ namaa, *Isakiŋ yeŋ nupãlleŋ-biloŋo dumaa, namaa naa bi dii nupãlleŋ-bisãlŋ
namaa dumɛi.
29 Ŋga naacombiloŋo maŋ huɔŋ nelbilieŋ homma-i, uŋ taa u ce umaŋ huɔŋ *Diiloŋ-
Yalle homma-i kpãncɔ̃lgũɔ-i dumaa, kuu bi dii dumɛi nyuŋgo-i-na.
30 Ŋga Diiloŋ-nelma waaŋ wuɔ niɛ kufaŋgu kũŋgu-na? Ma ciɛra wuɔ: *«Kɔrciɛŋo biɛŋo
siɛ gbãa wuo tuoŋo ciiluŋgu-i kuuduɔŋgu baa nebiciɛŋo biɛŋo-i. A ce dumaaŋo-na, donya
kɔrciɛŋo-i baa u biɛŋo-i.»*†
31 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, miɛ ii si dii kɔrciɛŋo bisãlŋ miɛ, ŋga ii dii nebiciɛŋo
bisãlŋ miɛ; ii dii i fɛrɛŋ nuɔ.

5

Ii dii i fɛrɛŋ nuɔ

1 *Kirsa hũyãa-ye i diɛ waa i fɛrɛŋ nuɔ kelkel. Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ ba baa ji tiraa
dii-na kɔrsĩnni-na!

‡ **4:22** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 15–21. § **4:24** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19–24. * **4:27** Isayi (Ésaïe) 54.1 † **4:30** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.9-10

2 Niɛŋ, muɔ Pol, miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Da na ce ba *jã-na, Kirsa
maama siɛ tiraa waa baa yuŋgu na wulaa.
3 Yaaŋ mi tiraa tir-ma baa-na: Umaŋ duɔ ce ba jã-yo, kutieŋo saaya u wuɔ *Moisi
*ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere kpãŋkpaani.
4 Namaa namaŋ vaa na fɛrɛ baa ãnjĩnamma-i wuɔ na taara na vii Diiloŋo yaaŋga-na,
na buɔra baa Kirsa-i; Diiloŋo ãnfafamma kuraaya-nɛi.
5 Miɛ fuɔ, iŋ hũyãa Kirsa maama-i, i suyaa wuɔ Diiloŋo ka tuɔ kãŋ-ye nelviiŋ miɛ.
*Diiloŋ-Yalle ciɛ i tĩɛna kufaŋgu tĩɛnamma yaa-i.
6 Da ŋ waa Yesu-Kirsa horre-na, ŋ *jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku
yaa i hũu u maama-i a tiɛ dɔl baa i-naa.
7 Naa naa biɛ hũmefafalle. Hai moloŋo-i juɔ ce na nanna-diɛ? Hai juɔ ce na cĩina
ninsoŋo-i?
8 Na saaya na suɔ wuɔ umaŋ bĩɛ-na ce-na u baaŋ namaa, fuɔ maacemma sĩ mafamma-i.
9 Siini-i baa ni yornumma-i niŋ sireŋ burjũmmu-i dumaa, nelduɔŋo diei gbãa guɔla
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere dumɛi.
10 Muɔ fuɔ, Itieŋo ciɛ mi holle sa tie baa na maama-i. Mi suyaa wuɔ na siɛ jɔguɔŋ na deŋ
maama baa muɔmiŋ jɔguɔŋ mamaŋ. Ŋga umaŋ guɔlaaŋ na gbeini-i, duɔ fiɛ waa niɛ niɛ,
Diiloŋo ka yuu-yo.
11 Tobiŋ namaa, mamaŋ ŋaa mɛi maama-i, kuɔ mi Diiloŋ-nelma wamma-na, mii naa
cor ta mi piiye baa nuɔmba-i wuɔ da ŋ ta ŋ taara ŋ vii Diiloŋo yaaŋga-na fuɔ ŋ jã, baa naa
waa hie ta ba huol mi yaaŋ-na? Aa Kirsaŋ kuu *daaŋgu-na, baa naa waa hie ta ba cĩina
ku nelma-i?
12 Bamaŋ huolaaŋ na yammu-i baa *jãmmaŋ-kũŋgu-i, ba yaaŋ bafamba fɛrɛŋ canni-i
ta ba cie bige-i? Ba sa fũnuŋ kar-ni nanna bɔlbɔl wɛi? Ku yaa i ka suɔ wuɔ jãmmaŋ-maama
dii kpelle ba wulaa.

I baa fer i kusũŋ-maama-i

13 Tobiŋ namaa, namaaŋo-i Diiloŋo bĩɛ-na ce-na u baaŋ namaa, na da na waa na fɛrɛŋ
nuɔ. Ŋga baa na ce kufaŋgu-i gboruoŋgu a ta na ce kumaŋ dɔlaanu-nɛi. Yaaŋ aa na yaŋ
na maama ta ma dɔlnu na-naa na ta na kãyã na-naa.
14 Na saa da, *Moisi *ãnjĩnamma-i hiere ma juɔ ji gbura ma-naa nelma diei maaŋ
daama yaa nuɔ-i wuɔ: *«Ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»**
15 Ŋga da na bir yaŋ aa ta na hel na gãŋ baa na-naa, na bigãaŋ na-naa ŋaa bĩmbaaŋ
namaa; da na saa gbãŋ, na ka kɔsuɔŋ na-naa.
16 Miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Yaaŋ *Diiloŋ-Yalle ta di ta na yaaŋ-na,
ku yaa na ka ne na kusũnniŋ-maama-i aa yaŋ-ma.
17 Nelbiloŋo kusũŋ-maama-i baa Diiloŋ-Yalle kusũŋ-maama-i maaduɔma sĩ. Diiloŋ-Yalle
kusũŋ-maama-i baa nelbiloŋo kusũŋ-maama-i ma sa kã hũmeduɔle. Ma hãi-i-na, ma sa
gbo baa ma-naa; ku'i ciɛ na sa gbã na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi.
18 Da na yaŋ Diiloŋ-Yalle ta na yaaŋ-na, ãnjĩnamma siɛ tiraa gbãa yuu-na baa wɛima.
19 Kumaŋ daaŋ nelbiliemba hɔlma-na ku sa puul. Ku yaa daaku: saasorsĩnni, tĩlãsĩnni,
bĩŋwosĩnni,
20 cufɛ̃buole, isɔmma, bigãaru, bɛrru, nahuɔŋga, hɔdulle, yɛlma, bɔrɔmma, nuharuŋgu,
21 nenemuŋgu, koŋhiliiŋgu, gbuolaaŋgu, ni yaa kãaŋ dumaaŋo-na. Miŋ waaŋ mamaŋ
baa-na cor, mi ka tiraa tir-ma baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba siɛ da munsuurmu
*Diiloŋ-nelle-na.
22 Ŋga Diiloŋ-Yalleŋ dii kumaŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ku yaa daaku: nelnyulmu,
hɔfɛ̃lle, yaafɛ̃lle, hɔhĩnaŋga, hujarre, fafaaŋgu, viisĩnni,
23 hĩɛhĩɛŋo, gbãŋgbãmuŋgu. Ãnjĩnamma sa cĩina nifanni-i daani-i.

---

* **5:14** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18

24 Bamaŋ hũyãa *Kirsa maama-i, ba gbuu ba kusũnniŋ-maama-i baa ba
hɔbabalammu-i *daaŋgu-na ko-ni hiere.
25 Da kuɔ ii dii tĩɛna Diiloŋ-Yalle tĩɛnamma, i saaya i tiɛ ce diŋ taaraŋ i tiɛ ce kumaŋ.
26 Yaaŋ i nanna bombolma-i baa ãntaaramma-i baa nenemuŋgu-i i hɔlma-na.

6

Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa

1 Tobiŋ namaa, *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ baa namaa namaŋ, da na da molo ce kuubabal-
aaŋgu, na bel-o da hĩɛhĩɛ na dii-yo hũmefafalle-na. Aa na bel na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa
ji suur fuɔ nallu-na.
2 Taa na kãyã na-naa. *Kirsa taara ku yaa na wulaa.
3 Umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ sĩ u temma si dii, a ne da u siɛ gbãa cii muonu caŋga, kutieŋo
tãal u fɛrɛ.
4 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u ne fuɔ fɛrɛŋ ciluɔ-i u ne. Duɔ da u faa, u gbãa tuɔ muo u
pãmpĩnaŋga-i a saa baa fuɔ fɛrɛŋ ciluɔ-i; ŋga u baa muo-ka wuɔ fuɔ bɔyaa mɛl-na.
5 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u yuŋ-maama.
6 Umaŋ duɔ tuɔ hel u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ni, kutieŋo saaya u da kunaŋgu ŋ nagãŋ-
niini-na.
7 Baa na tãal na fɛrɛ: Molo siɛ gbãa bĩŋ Diiloŋo yaaŋga-i. Da ŋ duu kumaŋ, ŋ ji kar ku
yaa-i.
8 Umaŋ duɔ vaa u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ fuɔ fɛrɛ, ma ka wuo-yo; ŋga umaŋ duɔ vaa
u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋ-Yalle-i, di ka pã-yo baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede.
9 Baa na yaŋ i kũɔma seŋ baa ãnfafamma cemma-i. I kũɔŋ da ma saa kara, i ka da i
maacemma sullu-i duŋ saaya du da huɔŋgu maŋ nuɔ-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, diɛ da i fɛrɛ huɔŋgu huɔŋgu, i saaya i tiɛ ce ãnfafamma-i nuɔmba-
na hiere, ku huraa bamaŋ dii Diiloŋ-dũŋ-baamba horre-na.

Ãndaperieŋgu

11 Muɔmɛi hũyãa ta mi nyɛgɛ̃ŋ fiɛfiɛ-i-na baa mi fɛrɛŋ naŋga, na saa da mɛi nyɛgɛ̃mma
dii wagaga.
12 Bamaŋ guoraaŋ-naŋ wuɔ na *jã, ba sa taara nelbiliemba bigãaŋ-ba *Kirsa kuliiŋgu
maama-na *daaŋgu-na, ku'i ciɛ. Ba taara yerre yoŋ.
13 Bamaŋ kuuyeŋ *jãmmaŋ-kũŋgu-i daaba-i wuɔ *ãnjĩnamma, bafamba fɛrɛ-i ba sa
wuɔ ãnjĩnamma-i. Ŋga ba guor-na da na jã aa ba da ba gbɛliɛŋ ba fɛrɛ.
14 Muɔ fuɔ, mi sa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ, ŋga mi gbɛliɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa yaa u diei yoŋ. U yaa
siyaa ba ko-yo i sɔlaaŋgu-na. Fuɔ kuliiŋgu yaa ciɛ miwaaŋo bĩmbĩnni nuoŋgu hel muɔ-na;
ni sa tiraa gbãa yuu-mi baa wɛima.
15 Terieŋgu faŋgu-na, ŋ *jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku yaa ŋ ce
nelfɛlɛŋ nuɔ.
16 Bamaŋ wuɔyaaŋ hũmel daade-i hiere, Diiloŋo fɛ̃ ba hɔmmu-i aa kãyã-bɛi, ba yaa
Diiloŋ-baamba-i kelkel.
17 Pãduɔŋa maŋ mi kũɔma-na, a pigãaŋ wuɔ Yesu nolŋ muɔ, molo baa tiraa u mulĩɛŋ-
mi.
18 Tobiŋ namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere. Ma ce dumaa.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Efɛsitaamba-i

Nelmuoyamma

Polŋ taa u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i u waa kaso. U nyɛgãaŋ-yo hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Efɛsi. Ba hɔlma-na, *Yuifubaa-ba waa, *niɛraamba bi waa. Pol taa u taara ba hieroŋo-i ba suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i ku yaa ku ka gbãa kãyã-bɛi ba ti̇ɛnamma-na.

Diiloŋ uŋ taa u taara mamaŋ aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, u waaŋ ma yaa pigãaŋ-ba sɛbɛ domma-na; wuɔ Diiloŋo ciɛra *Kirsa yaa ka waa bi̇mbi̇nni-i hiere ni yuŋgu-na baa nuɔmba-i hiere ba bi yuŋgu-na; a ce dumaaŋo-na, bamaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i hiere, ba ciɛ baaduɔmba fiɛfiɛ-i-na (sap. 1–3).

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa, u nuŋgu hii kufaŋgu-i; wuɔ ba yaŋ ba maama ta ma dɔlnu ma-naa, ba ta ba kãŋ ba-naa aa bi ta ba kãŋ Diiloŋo-i (sap. 4–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Efɛsi-i-na a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa.

2 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Diiloŋ uŋ ciɛ baa-ye dumaa Yesu-Kirsa barguɔ-i-na

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. Iŋ yeŋ horre-na baa *Kirsa-i, u ciɛ baa-ye aa hã-ye dɔrciiluŋgu-i ku si̇nni-na hiere dɔrɔ-i-na.

4 Aa Diiloŋo suɔ duɔ ji̇na miwaaŋo-i, u yufelle naa hel-yiɛ i diɛ waa fuɔ baaŋ miɛ Kirsa barguɔ-i-na. U ciɛ mafamma-i i diɛ waa welewele u yaaŋga-na cãlmuɔ baa waa-yiɛ.

5 I maama dɔlaanu-yuɔ, a ce dii ku domma-na, u taa u taara u ce-ye u bisãlŋ miɛ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na.

6 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i wuɔ u firiinu u huɔŋga-i baa-ye cor a hã-ye u Bɛduɔla-i.

7 U yaa ciɛ tãmmaŋ-kũŋgu a sãa i yunni-i aa pir i ãmbabalma-i. Diiloŋo pigãaŋ-ye u fafaaŋgu-i dumɛi ku si̇nni-na hiere.

8 U firiinu u huɔŋga-i baa-ye a ce-ye nelnurãaŋ miɛ baa cɛ̃cɛ̃muntaaŋ miɛ.

9 U pigãaŋ-ye u kusũŋgu-i. Ãnfafamma maŋ waa u huɔŋga-na dii ku domma-na, u pigãaŋ-ye baa-ma.

10 Ma cemmaŋ-huɔŋ da ku hi, u ka ce-ma: U ka tigiiŋ dɔrbi̇mbi̇nni-i hiere baa hi̇ɛmaŋ-niini-i aa haa Kirsa-i ni yuŋ-nu.

11 Diiloŋo hielaa u yufelle yiɛ dii ku domma-na a saanu baa fuɔŋ taaraŋ ku ce dumaa. Diiloŋo ce wɛima-i hiere kuŋ dɔlaanu fuɔ dumaa. Terieŋgu faŋgu-na iŋ yeŋ Kirsa horre-na, uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ye, u hãa-ye baa-ku.

12 A ce dumaaŋo-na, miɛ maŋ haa i naŋga-i Kirsa-i-na igɛ̃na, yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ Dombuɔ-i.

13 Namaa fɛrɛ-i naŋ bi nuɔ ninsoŋo-i, naŋ nuɔ koŋkor-*Neldɔdɔlma-i, na hũyãa Kirsa maama-i. Naŋ hũyãa-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo dãanya-nɛi baa u *Yalle-i uŋ ŋa naa pã dimaŋ nuŋgu-i baa-na.

14 Di yaa fi̇ɛŋ i hɔmmu-i wuɔ Diiloŋ duɔ ji kor-e gbula i ka da i niɛluɔ-i. Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ jaal Dombuɔ-i.

Pol cãarã Diiloŋo-i hã Efɛsitaamba-i

15 Tobiŋ namaa, ku'i ciɛ miŋ juɔ nu wuɔ na haa na naŋga Itieŋo-i Yesu-i-na aa ta na dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere,

16 mi sa nanna yiiŋgu baa Diiloŋo jaalma-i na maama-na. Na maama sa karaanu-miɛ.

17 Aa mi cãrã Itieŋo-i Yesu-Kirsa Diiloŋo-i, i To maŋ fafaaŋgu tieŋo-i, wuɔ u hã-na u
*Yalle-i di ce-na nelnurãaŋ namaa a pigãaŋ-na baa-yo na suɔ-yo dɛi.
18 U puur na yufieŋa-i na suɔ uŋ bĩɛ-na mamaŋ nuɔ-i, aa uŋ jĩɛna ciilufafaaŋgu maŋ tuɔ
cie u baamba-i na bi suɔ ku sĩnni-i,
19 aa bi tiraa suɔ uŋ ceŋ maacemma-i baa himma maŋ temma-i u hã miɛ maŋ hũyãa
u maama-i.
20 U siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na baa hiduɔma famma yaa-i a jĩna-yuɔ u
caaŋgu-na dii dɔrɔ-i-na.
21 Yuntesĩnni-i hiere, baa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i hiere, baa nellentesĩnni-i hiere ka hel baa
himma-i hiere, *Kirsa dii ni dɔrɔ. Nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba maŋ dii nyuŋgo-i-na baa bamaŋ
juɔŋ bisĩnuɔ-i-na hiere, Kirsa dii ba yuŋ-nu.
22 Diiloŋo haa-yo bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋ-nu, aa bi haa-yo fuɔ dũŋ-baamba bi yuŋ-nu.
23 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa Kirsa borre-i; ba wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ u yaa nuɔ-i. U
yaa wɛima-i hiere miwaaŋo-na.

2

Diiloŋo kuraa-ye gbãŋgbãŋ

1 Dĩɛlũɔ-i-na, na ãmbabalma-i baa na cãlmuɔ naa ce-na ŋaa bikuoŋ namaa Diiloŋo
wulaa.
2 Na taa na wuɔ nelbilieŋ temma; naa naa cu *jĩna ba yuntieŋo huoŋ-nu. Bamaŋ
cĩinaana Diiloŋo nuŋgu-i u yaa diyaa-ba kuɔ.
3 Miɛ fɛrɛ-i ii naa bi waa dumɛi; i taa i ce kumaŋ dɔlaanu-yiɛ, i taa i ce i yufieŋ-maama.
A ce dumaaŋo-na, Diiloŋo naa ka gãŋ baa-ye ŋaa uŋ kaa gãŋ baa bafamba-i dumaa.
4 Ŋga Diiloŋo hujarre temma si dii, i maama silaa dɔlnu-yuɔ cor,
5 a ce i ãmbabalmaŋ ŋa naa fiɛ ce-ye bikuoŋ miɛ, u siire-yiɛ baa *Kirsa-i. Diiloŋo ciɛ
baa-na ku'i ciɛ na kor.
6 Iŋ suurii Kirsa horre-na, Diiloŋo siire-yiɛ baa-yo a hiel-e kuomba hɔlma-na i ka tiɛ ce
i bãaŋgu-i baa-yo dɔrɔ-i-na.
7 U ciɛ mafamma-i duɔ pigãaŋ bamaŋ juɔŋ miɛ huoŋgu-na hiere wuɔ Yesu-Kirsa horre
ciɛ u fa baa-ye cor.
8 Naŋ hũyãa Kirsa maama-i ku'i ciɛ Hujarrentieŋo kor-na gbãŋgbãŋ. Namaa cufaluŋgu
sĩ; Diiloŋ-maacemma.
9 U saa ne na ãnfafamma aa kor-na, ku yaa molo siɛ gbãa gbɛliɛŋ u fɛrɛ.
10 Na saa da, Diiloŋo yaa maa-ye aa ce-ye nuɔfɛlaaŋ miɛ Yesu-Kirsa horre-na i diɛ tiɛ ce
ãnfafamma. Ãnfafamma famma-i u tigiiŋ-ma dii ku domma-na i diɛ tiɛ ce-ma.

Kirsa horre ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduɔmba

11 Ma sĩ na suyaa wuɔ dĩɛlũɔ-i-na na waa *niɛraaŋ namaa? *Yuifubaa-ba taa ba bĩ-na
wuɔ na saa *jã, aa ta ba gbɛ̃ ba fɛrɛ wuɔ ba jãa a saa baa pãduɔŋa maŋ ba kũɔma-na.
12 Huɔŋgu faŋgu-na, naa naa maa *Kirsa-i-na; na waa niɛraaŋ namaa, na nuŋgu saa
waa baa *Isirahɛl-baamba-i; na nuŋgu saa waa Diiloŋ-nupãŋgu-na, na saa ta na hĩŋ
bĩŋkũŋ taaluŋgu, aa na saa ta na suɔ Diiloŋo-i.
13 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, namaa namaŋ naa gbuu maa Diiloŋo-na, naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-
na, u tãmma piyaa-na yuɔ.
14 Yesu-Kirsa yaa juɔ baa yaafɛ̃lle-i. U ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduɔmba.
Bigãaru maŋ waa ba hɔlma-na ŋaa dũŋkɔruɔŋgu ta ku karnu-bɛi, u kuu naara-kuɔ.
15 U buraana Yuifu ba *ãnjĩnamma-i baa ma hũmieŋa-i hiere, aa gbonu niɛraamba-i
baa Yuifubaa-ba-i ce-ba baaduɔmba u horre-na. U juɔ baa yaafɛ̃lle-i jomma famma
yaa-i.
16 Kirsa kuu *daaŋgu-na a tigiiŋ niɛraamba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ce-ba
baaduɔmba, aa dii-ba ba-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. U kuu a hiel bigãaru-i ba hɔlma-na.

17 Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ naa maa, baa namaa namaŋ naa piɛ hiere, Kirsa juɔ baa yaafɛ̃lleŋ-nelma ji waŋ baa-na.
18 Na saa da, Kirsa ciɛ i hieroŋo-i hiere i gbãa tiɛ piɛ Diiloŋo-i *Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na.
19 A ce dumaaŋo-na, na sa tiraa na ye niɛraaŋ namaa Diiloŋ-baamba hɔlma-na; na ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa, gbulgbulgbul.
20 Naa dii ŋaa kpãŋkparabaa namaa aa Diiloŋo ce-na tuɔ ma dubuɔ baa-na. Dubuɔ faŋo-i Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa ku tuole-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i, aa Kirsa yaa tĩntĩŋgbo-i.
21 Fuɔ yaa bilaaya-kuɔ ku yiɛra ku gbeini-na ta ku yuure ku kã da ku ce Diiloŋ-dũŋgu.
22 Namaa naŋ bi yeŋ Kirsa horre-na, na nuŋgu dii dũŋ daaku-na. Diiloŋ-Yalle dũŋgu yaa ka waa dũŋgu faŋgu-i.

3

Polŋ saaya u ce maacemma maŋ

1 Ku'i ciɛ muɔ Pol, baŋ diyaa muɔmi maŋ kaso-i-na wuɔ mi waaŋ Yesu-Kirsa maama-i baa *niɛraaŋ namaaŋo-i, mi ta mi cãrã Diiloŋo-i mi hã-na.
2 Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi a hã-mi maacemma maŋ, wuɔ mi ce-ma a kãyã-nɛi, na saa bi yaŋ nelma famma-i numma.
3 Diiloŋo pigãaŋ-mi u kusũŋgu-i. Mi hii dii mi nuŋgu-i cɛllɛ nelma famma-na baa-na cor.
4 Da na kalaŋ mi sɛbɛ-i, na ka da miŋ suyaa Diiloŋo kusũŋgu-i dumaa a kã *Kirsa maama-na.
5 Nelma famma-i, Diiloŋo saa naa pigãaŋ yiinataamba-i baa-ma. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u *Yalle pigãaŋ Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa fuɔ fɛrɛŋ baamba-i baa-ma hiere.
6 Nelma famma yaa daama wuɔ: Niɛraaŋ namaaŋo-i naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Neldɔdɔlma ciɛ na da na wuo ciiluduɔŋgu baa *Yuifubaa-ba-i, na ciɛ baaduɔŋ namaa baa Yuifubaa-ba-i; Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, na nuŋgu dii-kuɔ.
7 Diiloŋo-i bibiɛŋo! U ciɛ baa-mi a ce-mi Neldɔdɔl daama watieŋ muɔ.
8 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba bɔyaa muɔmɛi nuɔ-i, ŋga Diiloŋo ciɛ baa-mi aa hiel-mi mi da mi ka waŋ Kirsa ãnfafamma maŋ maatĩmma sĩ baa niɛraamba-i.
9 Aa Diiloŋ uŋ ceŋ u kusũŋgu-i dumaa, mi kaala-kuɔ baa nuɔmba-i. U yaa hielaa bĩmbĩnni-i hiere. Dii ku domma-na u yaaŋ nel daama-i u huɔŋ-na.
10 U ciɛ-ma dumɛi duɔ ce Diiloŋ-dũŋ-baamba da ba pigãaŋ yuntaamba-i baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba maŋ dii dɔrɔ-i-na u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i ku sĩnni-na hiere.
11 Mafamma-i daama-i hiere ma waa u huɔŋga-na dii ku domma-na. U ciɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa ce ma yaa daama-i.
12 Iŋ yeŋ baa Yesu-Kirsa-i aa tiraa haa i naŋga yuɔ, i ka da holle piɛ Diiloŋo-i.
13 Terieŋgu faŋgu-na, jande, miŋ ceŋ sũlma maŋ na maama-na, baa na yaŋ ma seŋ na kũɔma-i. Sũlŋ daama yaa ka ce na ce bɔi.

Polŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa

14 Ku'i ciɛ mi ta mi dũuna i To-i Diiloŋo yaaŋga-na aa ta mi cãrã-yuɔ.
15 Tonaamba-i hiere dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na ba tosĩnni hilaa u yaa nuɔ-i.
16 Wuɔ uŋ yeŋ nelbuɔ, u ce u *Yalle dii holle nɛi.
17 Aa naŋ haa na naŋga-i *Kirsa-i-na, u ce u maama yu na hɔmmu-i. U kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na aa nelnyulmu da muntĩɛnammu na hɔmmu-na,
18 ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere na kũŋgu-na, na ka gbãa suɔ Kirsa nelnyulmu nolaaŋgu-i.
19 Kirsa nelnyulmu maŋ cuu nelbiliemba hɔmmu-i, mi cãrã Diiloŋo-i wuɔ u kãyã namaaŋo-i na suɔ mu yaaŋga-i, ku yaa na hɔmmu ka gbuu yu baa Diiloŋo maama-i.
20 Umaŋ gbãa hã-ye cor iŋ cãarã kumaŋ baa iŋ jɔguɔŋ-ma dumaa a saanu baa u fɔ̃ŋgũɔ maŋ ciɛŋ maacemma-i i hɔmmu-na,

21 jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i Diiloŋ-dũŋgu-na yinni maŋ joŋ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na! Ma ciɛ.

4

Diiloŋ-dũŋ-baamba dii baaduɔmba

1 Jande, terieŋgu faŋgu-na, baŋ diyaa muɔmi maŋ kaso-i-na wuɔ mi cãa Itieŋo-i, mi cãrã-nɛi, yaaŋ na wuɔsaaŋgu saa baa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
2 Taa na hiire na fɛrɛ aa na waa hĩɛhĩɛ baa na-naa. Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu huol. Taa na dɔl baa na-naa aa umaŋ duɔ ce umaŋ kumaŋ, kutieŋo tiil-ku nammaŋ-temma.
3 *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ na ce kuuduɔŋgu dumaa, gbãaŋ yaafɛ̃lle ce na tĩɛ dumɛi.
4 *Kirsa borre dii di diei yoŋ, Diiloŋ-Yalle-i di bi diei ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ na haa na naŋga-i nelduɔma diei nuɔ dumaa.
5 Itieŋo dii u diei pe, aa na hũyãa nelduɔma diei, aa *batɛmu duɔŋo yaa naŋ daa-yo.
6 Diiloŋo bi dii u diei, aa u yaa i hieroŋo-i hiere i To-i. U yaa i yuŋ-nu hiere. U biɛ i hieroŋo-i hiere u ce u maacemma-i, aa waa i hieroŋo-i i hɔmmu-na.
7 Ŋga i hieroŋo-i hiere, Kirsa ciɛ baa-ye a hã-ye i de-i-deŋ maacemma a saanu baa uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
8 Ba nyɛgãaŋ fuɔ maama'i Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Uŋ nyugãaŋ kã dɔrɔ-i-na,
u kãa baa kasobiemba
*aa u calaa bĩmbĩnni hã nelbiliemba-i.»**
9 A ne da da ba cira: «U nyugãaŋ kã dɔrɔ-i-na» ku pigãaŋ wuɔ u hiiriiye igɛ̃na hĩɛma-na.
10 Umaŋ hiiriiye, uuduɔŋo faŋo yaa tiraa bir nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na duɔ gbãa duɔ gbuo terni-i hiere.
11 U yaa hãa nuɔmba-i ba da-ba-deŋ maacemma: U ciɛ banamba Yesu *pɔpuɔrbiemba, aa ce banamba ta ba ce u pɔpuɔruŋgu, banamba *Neldɔdɔlma waraamba aa banamba tayaanabaa sisɔ Diilonelpigãataamba.
12 U ciɛ ma yaa-i a ce Diiloŋ-baamba ta ba gbã ba ce u maacemma-i ba kãyã ba-naa ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
13 Mafaŋ da ma ce, i ka suɔ Diiloŋ-Biɛŋo-i hiere kuuduɔŋgu aa hũu u maama-i. I ka ce babĩncuɔŋ miɛ Diiloŋ-hũmelle-na a tiɛ suɔ wɛima-i hiere Kirsa temma-i.
14 I siɛ tiraa waa ŋaa bisãlŋ miɛ nuɔmba ta ba tãal-e ba pira-yiɛ Diiloŋ-hũmelle-na ŋaa fafalmuŋ wuɔraŋ mu bĩŋ baa beŋo dumaa hũmmaŋ dɔrɔ. Nuɔmba siɛ tiraa ta ba gbã ba guɔl i gbeini-i.
15 Ŋga yaaŋ nelnyulmu waa i ninsoŋo wamma-na, ku yaa i ka biɛ Kirsa maama-i hiere. U yaa i yuŋgu-i aa miɛ i waa u borre-i.
16 Fuɔ yaa ciɛ i bel i-naa fafamma bel daama temma-i tiɛ kãyã i-naa; nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma. Diɛ tiɛ ce i maacemmambaa-ba-i maŋ saaya ma ce dumaa, ŋ da kunaŋgu naara-yiɛ aa ŋ da i naŋ kaasĩnni fafamma nelnyulmu-na.

Ãnfɛlɛŋo

17 Miŋ gbu mi cãrã kumaŋ na wulaa Itieŋo yerre-na ku yaa daaku: Jande, baa na tiraa na ta na ce ŋaa bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i baŋ ceŋ dumaa. Yuŋgu si dii ba ãnjɔguɔma-na.
18 Ba nyaayã ba fɛrɛ aa ba sa bi tiraa suɔ bĩŋkũŋgu; a ce dumaaŋo-na ba nuŋgu si dii Diiloŋ-horre-na. Ba ãnjɔguɔma cuure aa yaŋ-ba.
19 Ba sa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ senserre-i; a ce dumaaŋo-na ba maacemma yaa tĩlãsĩnni-i; ba naa ma yaa-i ba wuo juuru-i.
20 Na suyaa *Kirsa-i baa ma yaa wɛi?
21 Mi suyaa miɛ na nuɔ u maama-i aa ba hãalãayã-nɛi baa ninsoŋo maŋ dii u hũmelle-na

* **4:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 68.19

22 wuɔ na nanna na ãncɔlɔmma-i. Naŋ taa na ce mamaŋ dĩɛlũɔ-i-na, na hiel na gboluoŋgu mɛi. Ãmbabalma cemma taa ma dɔlnu-nɛi ŋaa bige-i! Ma yaa taa ma dii-na hũmebabalalle-na.
23 Aa bi hãalã-nɛi wuɔ na yaŋ *Diiloŋ-Yalle bir na ãnjɔguɔma-i.
24 Wuɔ na biɛ Diiloŋ-huɔŋga a ce nuɔfɛlaaŋ namaa aa ninsoŋo ce na waa nelviiŋ namaa baa nuɔfafaaŋ namaa.
25 Terieŋgu faŋgu-na, hielaaŋ na naŋga coima-na. I ciɛ duduɔŋ-baaŋ miɛ, a ce dumaaŋo-na na hieroŋo-i hiere na saaya na ta na waŋ ninsoŋo-i baa na-naa.
26 Umaŋ u huɔŋ da ka guɔla, u bel u fɛrɛ u baa ji ce cãl. Aa u gbãŋ u hiire u huɔŋga-i aa bãaŋ-yufelle suɔ da di suur.
27 Baa na yaŋ *Sitãni da mumbelmu nɛi.
28 Umaŋ duɔ tuɔ cuo, u yaŋ cuoyuŋgu-i aa u siɛya u napuɔŋa-i a taara u yerreŋ-kũŋgu aa bi da kãyã sũntaamba-i.
29 Baa na yaŋ ãndababalaaŋgu diei hel na nunni-na. Nelma maŋ gbãa kãyã tobimba-i aa dii sirɛiŋa-bɛi, na ta na waŋ ma yaa-i.
30 Baa na guɔla Diiloŋ-Yalle huɔŋga-i, Diiloŋo dãanya-nɛi baa di yaa-i tuɔ cie koŋkor-yiiŋgu-i.
31 Baa na ta na nyɔ na nonni-i baa na-naa. Yaaŋ yavãale-i baa hɔdulle-i. Yaaŋ ijieni-i baa tuosĩnni-i. Niɛŋ ãmbabalma-i ma sĩnni-na hiere aa na yaŋ-ma.
32 Taa na ce ãnfafamma na-naa nuɔ aa na ta na ce hujarre na-naa nuɔ. Taa na ce jande na-naa nuɔ ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ jande nɛi dumaa Kirsa barguɔ-i-na.

5

Na wɛima-i hiere ma saaya ma waa cecerma-na

1 Namɛi Diiloŋ-bisãlŋ namaaŋo-i, na maama sa suɔ aa dɔlnu-yuɔ. Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ na ta na ce u temma.
2 Nelnyulmu saaya mu ta na wɛima-i hiere ma yaaŋ-na *Kirsa temma-i. Kirsa dɔlaa-ye fuɔ a ji hũu-ma ku i maama-na. U pãa u fɛrɛ, a ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
3 Namaaŋo-i Diiloŋ-baaŋ namaa, a ce dumaaŋo-na bĩŋwosĩnni-i baa pɔpɔrsĩnni-i ni sĩnni-na hiere ka hel baa cãncaaya-i mi sa taara mi nu ni maama na hɔlma-na.
4 Tĩlãsĩnniŋ-ãndaaŋgu saa bi saaya ku hel na nunni-na, baa miminsĩnniŋ-ãndɛnni-i ka hel baa ãndasɔsɔnni-i hiere. Yaaŋ aa na ta na jaal Diiloŋo yaa.
5 Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cãncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufieŋ-niini, a ce dumaaŋo-na bamaŋ ciɛŋ cãncaaya-i, baa bĩŋwosĩnni-i, baa pɔpɔrsĩnni-i, ba siɛ da munsuurmu Kirsa-i baa Diiloŋo-i ba nelle-na.
6 Baa na yaŋ ba tãal-na baa nelsɔsɔmma pira-nɛi. Daaku temma yaa ciɛŋ Diiloŋo tuɔ gãŋ baa ãnyagarmantaamba-i.
7 Terieŋgu faŋgu-na, baa na cu ba huoŋ-nu.
8 Dĩɛlũɔ-i-na, naa naa waa kukulma-na; fiɛfiɛ-i-na, naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, naa dii cecerma-na. A ce dumaaŋo-na, taa na wuɔ ŋaa cecermaŋ-biembaŋ wuɔ dumaa; ba hɔmmu kuɔŋ.
9 Cecermaŋ-bisãlmba ãncemma yaa ãnfafamma, baa viisĩnni, baa ninsowalle.
10 Gbãaŋ na ta na suɔ kumaŋ dɔlaanuŋ Itieŋo-i.
11 Baa na dii na gboluoŋgu kukulmaŋ-maacemma-na; belle si dii-mɛi. Yaaŋ aa na ta na firre bamaŋ ciɛŋ-maŋ.
12 Baŋ fuo ba ce mamaŋ; sensenda-wɛima; ma siɛ gbãa waŋ.
13 Na saa da, da ŋ firre moloŋo-i, uŋ ceŋ mamaŋ ŋ da ma hilaa hiere bomborma-na.
14 A ne da wɛiŋ da ma hel bomborma-na, ma kaala nuɔmba-i hiere ba wulaa. Ku'i ciɛ ba'a:

«Duɔfũmmuntie, sire!
Sire ŋ hel kuomba hɔlma-na
Kirsa ka pa bãaŋgu niɛ.»
15 Terieŋgu faŋgu-na, niɛŋ na wuɔsaaŋgu-i torro. Baa na ta na ce bisãnsĩnni, taa na ce bĩncɔmma.
16 Iŋ yeŋ yinni maŋ nuɔ-i daani-i, yifafanni sĩ. A ce dumaaŋo-na, vaaŋ na fɛrɛ baa kuufafaaŋgu cemma-i. Baa na gonya ãnsɔsɔmma.
17 Baa na ce bisãnsĩnni, yaaŋ aa na taara Itieŋo huɔŋga-i na suɔ-ka.
18 Baa na ta na nyɔŋ kolma-i na ye. Koŋgbuolaaŋgu bĩɛna nɛliɛŋo. Yaaŋ *Diiloŋ-Yalle yaa ta di yu na hɔmmu-i hɔnni maŋ joŋ.
19 Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nɛini maŋ na nunni-na, taa na hãl-ni na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ. Taa na hãl gbɛliɛmaŋ-nɛini-i na tuɔlnu Itieŋo-i baa huɔŋga diei.
20 Taa na jaal i To-i Diiloŋo-i hɔnni-na hiere baa wɛima-na hiere Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na.

Diiloŋ-dũŋ-baaŋ ãnsorre

21 Niɛŋ *Kirsa-i aa na ta na siɛ na-naa wulaa.
22 Caaŋ namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ŋaa naŋ siɛ Itieŋo wulaa dumaa.
23 Na saa da, bibiɛŋo yaa ciɛŋo yuŋgu-na ŋaa Kirsaŋ yeŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-na dumaa. Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa fuɔ borre-i aa fuɔ u ce ba koŋkortieŋo.
24 A ce dumaaŋo-na, ciɛŋo saaya u tuɔ siɛ u bɔlɔ wulaa wɛima-na hiere ŋaa Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ siɛ Kirsa wulaa dumaa.
25 Bɔlaaŋ namaa, taa na dɔl na caamba-i ŋaa Kirsaŋ dɔlaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa aa hũu-ma ku ba maama-na
26 a bɔ-ba ba deŋ hã Diiloŋo-i baa-ba. U ciɛ u nelma-i baa hũmma a caya-bɛi da welewele
27 ba da ba ta ba ne fafamma u yaaŋga-na; dugaaŋgu baa waa molo-na, unaŋ kũɔma baa yii iyiemba, aa cãlmuɔ baa bi waa molo-na.
28 Bibiɛŋo saaya u yaŋ u ciɛŋo maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumɛi ŋaa fuɔ fɛrɛŋ kũɔma maamaŋ dɔlnuŋ-yuɔ dumaa. Umaŋ duɔ tuɔ dɔl u ciɛŋo-i, kuu dii ŋaa u dɔl u fɛrɛ.
29 Na saa da, ŋ siɛ gbãa bigãaŋ ŋ fɛrɛ, ŋga ŋ taara niiwuoni ŋ hã ŋ fɛrɛ aa ta ŋ ne ŋ fɛrɛ fafamma ŋaa Kirsaŋ neŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa.
30 Ba yaa miɛŋo-i aa miɛmɛi Kirsa kũɔma-i.
31 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ku'i ciɛ bibiɛŋo ka yaŋ u to-i baa u nyu-i aa waa baa u ciɛŋo ba gbonu ce kuuduɔŋgu.»**
32 Nel daama tuole dii purru. Muɔ fuɔ, mɛi ciɛra ma vii Kirsa yaa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
33 Ŋga ma bi vii namaaŋo-i: Bibiɛŋo bibiɛŋo, u saaya u tuɔ dɔl u ciɛŋo ŋaa uŋ dɔl u fɛrɛ dumaa; aa ciɛŋo ciɛŋo, u tuɔ siɛ u bɔlɔ wulaa.

6

Bĩncuɔmba-i baa ba bisãlmba-i baŋ saaya ba waa dumaa

1 Bisãlŋ namaa, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa, ku'i faa. Namaa maama yaa mafamma-i.
2-3 *«Ta ŋ kãŋ ŋ to-i baa ŋ nyu-i ku yaa ŋ huɔŋga ka fɛ̃ aa ŋ ka da yinni hĩɛma-na.»** Nelma famma yaa Diiloŋ-ãnjĩnadĩɛlãmma maŋ baa nupãlle-i.
4 Bientobaa namaa, baa na ta na du na bisãlmba hɔmmu-i, yaaŋ aa na nuola-bɛi fafamma, na dii nelfafamma ba tũnni-na ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

Kɔraamba-i baa ba yuntaamba-i baŋ saaya ba waa dumaa

* **5:31** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24
* **6:2-3** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.16

5 Kɔraaŋ namaa, taa na nu na yuntaamba nunni-i, aa na firnu na hɔmmu-i baa-ba na
ta na kãŋ-ba ŋaa naŋ ceŋ dumaa baa *Kirsa-i.
6 Baa na ta na ce ba yufelleŋ yoŋ ba da ba dɔl-na. Naŋ yeŋ Kirsa kɔraaŋ namaa, firiinuŋ
na hɔmmu-i na ta na ce Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ.
7 Fĩɛŋ na hɔmmu-i baa ba maacemma-i. Baa na ta na ne-ma ŋaa nɛliɛŋ-maama, taa na
ne-ma ŋaa Itieŋo maama.
8 Na saaya na suɔ wuɔ kɔriɛŋ nuɔ o, kɔriɛŋ nuɔ sĩ o, niŋ ciɛ ãnfafamma maŋ, Itieŋo ka
pã-ni baa-ma.
9 Yuntaaŋ namaaŋo-i, taa na bi ce maaduɔma yaa-i baa na kɔraamba-i. Baa na ta na
nuola-bɛi. Na saaya na suɔ wuɔ namaa baa bafamba-i hiere Yunteduɔŋo'i dii-nɛi dɔrɔ-i-
na. Aa Yuntieŋo faŋo sa ce ciɛluɔ.

Diiloŋ uŋ hãa-ye bɛrcebĩmbĩnni maŋ

10 Mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Itieŋo fɔ̃ŋgũɔ temma sĩ, a ce dumaaŋo-na yaaŋ na
fɔ̃ŋgũɔ tuɔ hel u yaa nuɔ-i.
11 Diiloŋ uŋ hãa-na bɛrcebĩmbĩnni maŋ, biyaaŋ-niŋ na tɛrɛŋ na yiɛra, ku yaa *Sitãni
siɛ gbãa yii baa-na.
12 Na saa da, i sa gãŋ baa nelbiliemba, i gãŋ baa jĩnabaa, baa kartaamba, baa hiriemba,
baa isuɔtaamba.
13 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ hãa-na bɛrcebĩmbĩnni maŋ hiere, biyaaŋ-niŋ; baa na
yaŋ ku diei! Ku yaa Sitãni duɔ diire-nɛi yiiŋgu yiiŋgu, na yiɛra ku diei nuɔ. Ma ka dɔl-na.
14 Siireŋ na tɛrɛŋ na yiɛra: Na ce ninsoŋo-i ŋaa kpaŋkpaaŋgu na pɛ̃yɛ̃ na nagɛiŋa-i, aa na
ce viisĩnni-i ŋaa kɔlluŋ-joŋgoruo na dii.
15 Na ce *Neldɔdɔlma wamma-i ŋaa naatɛnni na dii na gbeini-na; yaafɛ̃lle da ma yaa
nuɔ-i.
16 Naŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i baa huɔŋga maŋ, taa na cĩnnu na fɛrɛ baa huɔŋga
faŋga yaa-i hɔnni-na hiere *Bigãarãŋo hɛiŋa baa ji hi-na.
17 Ciɛŋ Diiloŋ-koŋkoro-i ŋaa kɔlluŋ-cucũŋgu na dii na yunni-na, aa na biɛ *Diiloŋ-Yalle
jigãŋga-i, ka yaa Diiloŋ-nelma-i.
18 Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na, taa na gbu na cãrã Diiloŋo-i wɛima-na hiere. Vaaŋ na fɛrɛ
baa Diilocãrãlle-i aa na ta na cãrã na hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere.
19 Taa na bi cãrã na hã muɔŋo-i, wuɔ u kãyã-miɛ, da mi puur mi nuŋgu-i da mi waŋ
Neldɔdɔlma-i huɔŋgu huɔŋgu, mi kũɔma baa nyɛŋ, aa u pigãaŋ-mi miŋ saaya mi waŋ
maŋ.
20 Miŋ feŋ mi ye kaso-i-na, ba puɔraa muɔmɛi baa nel daama-i. Terieŋgu faŋgu-na, maŋ
gbĩɛ ma waŋ dumaa, taa na cãrã Diiloŋo-i wuɔ u kãyã-miɛ mi kũɔma baa nyɛŋ baa ma
wamma-i.

Jaaluperieŋgu

21 Mamaŋ dii bande-i-na, i natobiŋo-i Tisike duɔ kã, u ka waŋ-ma baa-na na suɔ
miŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i. Tisike maama dii kpelle mi huɔŋga-na, u vaa u fɛrɛ baa Itieŋo
maacemma-i.
22 Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i miɛ u ka waŋ ma yaaŋga-i baa-na a fɛ̃ na hɔmmu-i.
23 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba fɛ̃ tobimba hɔmmu-i aa ce-ba nelnyul-
muntaamba baa ãŋhũumantaamba.
24 Bamaŋ gbu ba kuye Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, Diilo kãyã-
bɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Filiputaamba-i
Nelmuoyamma

Pol yaa waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa Filiputaamba-i ba nu-ma aa hũu-ma (Pɔpuɔr. 16.11-40). Ku huoŋgu-na, baa bel-o dii-yo kaso Yesu maama-na. Filiputaaŋ baa hiel moloŋo ba hɔlma-na baa coŋgoruoŋgu u kã ka hã Pol dii kaso-i-na. Ba bĩ naacolŋo-i Epafuroditi. Kufaŋgu maama yaa nuɔ-i Pol nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ jaal-ba.

U duɔŋ a dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba nyaar *Neldɔdɔlma-na aa ba muonu-mɛi terni-na hiere. Wuɔ ba ta ba hiire ba fɛrɛ ŋaa Yesuŋ taa u hiire u fɛrɛ dumaa (sap. 1–2). U gbuɔya-bɛi wuɔ ba bel ba fɛrɛ coikartaamba-na, wuɔ da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na, ku yaa gbãa ce-ni nelviiŋ nuɔ Diiloŋo yufelle-na, Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu sĩ (sap. 3). U bi piiye baa-ba wuɔ ba yaŋ aa ba nunu ba-naa ba ce Itieŋo maacemma-i (sap. 4).

U sɛbɛ huɔŋga-na hiere, u diyaa sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ baŋ yeŋ Itieŋo horre-na, ba ta ba nyɛ. Wuɔ Yesuŋ hãa-ye kumaŋ, ku maaraa bĩmbĩnni-i hiere, a ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ haa u naŋga-i yuɔ wɛima-na hiere, kutieŋo huɔŋga gbãa fɛ̃.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãaŋ miɛ. I nyɛgãaŋ-yo diɛ hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa Filipu-i-na, baa na yaataamba-i, baa bamaŋ kãayãŋ-bɛi ba maacemma-na Diiloŋ-dũŋgu-na,
2 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi bɔi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Polŋ cãrãŋ kumaŋ u hã Filiputaamba-i

3 Da mi jɔguɔŋ na maama huɔŋgu huɔŋgu, mi jaal Diiloŋo-i ma yerreŋ.
4 Da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i mi hã-na huɔŋgu huɔŋgu, mi huɔŋga fɛ̃ da yogogo.
5 Naŋ diyaa na naŋga-i baa-mi *Neldɔdɔlma wamma-na, a doŋ dii yidĩɛlãŋgu maŋ naŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i, ji hi baa nyuŋgo, ku'i fĩɛŋ mi huɔŋga-i.
6 Mi suyaa kerre miɛ Diiloŋ uŋ duɔŋ maacenfafamma maŋ na hɔmmu-na, u siɛ yaŋ-ma boluoŋgu. U ka ce-ma ka bãl-ma Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-na.
7 Na maama dii kpelle mi huɔŋga-na cor, a ce da mi ta mi jɔguɔŋ na kũŋgu-i jɔguɔŋ daama temma-i, mi ninsoŋo. Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi aa hã-mi maacemma maŋ, na kãayã-miɛ mi ce-ma. Na kãayã-miɛ kaso-i-na bande-i-na. Miŋ ŋa naa bi waa mi fɛrɛŋ nuɔ huɔŋgu-na ta mi waŋ Neldɔdɔlma-i mi pigãaŋ nuɔmba-i, ba da ba hũu-ma wuɔ ninsoŋo, na kãayã-miɛ.
8 Yesu-Kirsaŋ dɔl-eŋ dumaa, muɔmi bi dɔl-na dumɛi, Diiloŋo yaa mi siɛra.
9 Miŋ cãrãŋ mamaŋ Diiloŋo wulaa mi hã-na, ma yaa daama: Mi taara naŋ dɔl na-naa dumaa, u yaŋ kunaŋgu ta ku suur-kuɔ ku naara a ce na ta na suɔ ninsoŋo-i aa ta na nu nelma-i ma numma-i.
10 Ku yaa na ka ta na suɔ kumaŋ faa cemma. Mafaŋ da ma ce, molo siɛ da cãl-na, na ka waa nelviiŋ namaa ta na cie *Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i.
11 Yesu-Kirsa ka ce na ãncemma-i hiere ma fa. Ku yaa ka ce nuɔmba ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba tuɔlnu-yuɔ.

Pol wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa yaa nuɔ-i

12 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ wuɔ mamaŋ daa-mi daama-i, ma birii yaŋ aa ce *Neldɔdɔlma kã yaaŋ-na.
13 A ce dumaaŋo-na, sorosibaa-ba maŋ niɛyaŋ *jãmatigi-i a naara nuɔmba-i hiere ba suyaa wuɔ ba diyaa-mi kaso-i-na *Kirsa maama yaa nuɔ-i.

14 Baŋ bilaa-mi, ku kãayã Diiloŋ-dũŋ-baamba bɔi ba da holle Itieŋo hũmelle-na. Ba
wuɔra ba waŋ Neldɔdɔlma-i halle ba sa kãalã nɛliɛŋo baa ma wamma-i.
15 Mi suyaa miɛ ba hɔlma-na, banamba waŋ Kirsa maama-i baa nenemuŋgu, banamba
ta ba waŋ-ma baa yɛlma; ŋga banamba bi dii ta ba waŋ-ma baa hɔfafaŋga.
16 Kufaŋgu taamba-i mi maama dɔlnu-bɛi. Ba suyaa wuɔ Diiloŋo ciɛ mi jo Neldɔdɔlma
maama yaa nuɔ-i da mi ji kaala-mɛi baa nuɔmba-i.
17 Aa yaŋ bamaŋ waaŋ-maŋ baa yɛlma-i, ba huɔya-maama saa fa, ba taara kunaŋgu
naara mi mulĩɛma-i kaso-i-na.
18 Ŋga ba waaŋ-ma baa yɛlma o, ba waaŋ-ma baa hɔfafaŋga o, wɛima sĩ. Kumaŋ gbãaŋ,
Kirsa maama yaa waaŋ. Mi huɔŋga fĩɛ baa ku yaa-i aa mi siɛ yaŋ ka guɔla.
19 Mi suyaa miɛ mafamma-i daama-i hiere, na Diilocãrãlle-i a naara Yesu-Kirsa *Yalle
ka ce ma dɔl-mi.
20 Mi tĩɛnaana baa mafamma cemmaŋ-maama-i mi huɔŋga-na aa mi yaaŋga siɛ ture
gbula. Mi suyaa miɛ mi cicɛ̃lma o, mi kuliiŋgu o, mi ka ta mi ce Kirsa yerre ta di du.
21 Mɛi wulaa, da mi waa cicɛ̃lma-i, mi wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa yaa nuɔ-i. Da
mi bi tiraa ku, mi saa cii.
22 Ŋga da kuɔ da mi tĩɛ cicɛ̃lma-i mi ka gbãa fa wɛima, terieŋgu faŋgu-na da ba yuu-mi,
mi sa suɔ miŋ ka par mamaŋ.
23 Da ba cira mi par, mi huɔŋga dii sɔmma hãi: Kanaŋga'a mi ku, kanaŋga'a mi tĩɛ
cicɛ̃lma. A ku ka waa baa Kirsa-i, mi taara ku yaa-i. Ku yaa faa yaŋ.
24 Ŋga namaa maama-na, da mi tĩɛ cicɛ̃lma, ku ka buɔ-nɛi.
25 Miŋ suyaa mafamma-i, mi suyaa miɛ mi ka tiraa da huɔŋgu baa-na, a kãyã-nɛi
Diiloŋ-hũmelle-na aa bi fɛ̃ na hɔmmu-i diɛ.
26 Terieŋgu faŋgu-na, da mi ji gbãa hel kaso-i-na bir kã na wulaa, ku ka fɛ̃ na hɔmmu-i
Kirsa horre-na aa naara kunaŋgu u jaaluŋgu-na.

Vaaŋ na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i

27 Kumaŋ gbãaŋ, na ta na wuɔ na saanu baa *Kirsa *Neldɔdɔlma-i. A ce dumaaŋo-na,
mi juɔ gbãa kã wa, mi saa ji gbãa kã wa, da mi jaal yuu, mi nu ba'a na bilaa Diiloŋ-maama-i
nammu hãi, aa bel na-naa fafamma aa ce kuuduɔŋgu aa vaa na fɛrɛ baa maacemma-i
nuɔmba bɔi da ba nu Neldɔdɔlma-i.
28 Baa na ta na kãalã na bigãarãamba-i, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba kã dãamu-na aa
namaa na ta na kã Diiloŋ-nelleŋ. Diiloŋo'i ciɛ mafamma-i hiere.
29 Kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i, Diiloŋo saa ce baa-ye wuɔ i hũu Kirsa maama
yoŋ, u bi ciɛ baa-ye wuɔ i mulĩɛŋ u maama-na.
30 Naŋ ŋa naa da-mi maluŋgu maŋ nuɔ-i, mii dii-kuɔ yogo, na saa bi yaŋ-ma suɔma;
namaa na suurii ku yaa nuɔ-i dumandɛ-i-na.

2

Biyaaŋ Yesu-Kirsa gboluoŋgu-i

1 Naŋ dii sirɛiŋa na-naa nuɔ *Kirsa horre-na, aa u nelnyulmu ta mu fɛ̃ na hɔmmu-i, naŋ
yeŋ kuuduɔŋgu baa *Diiloŋ-Yalle-i, naŋ dɔl baa na-naa aa ta na ce hujarre na-naa nuɔ,
2 da na ta na taara mi huɔŋga fɛ̃ gbarnu, taa na nunu na-naa. Terieŋgu faŋgu-na, na
saaya na ta na dɔl na-naa aa ce na hɔmmu-i kuuduɔŋgu baa na ãnjɔguɔma-i hiere.
3 Da na'a na ce kumaŋ, baa na ce-ku baa yɛlma, baa na bi ce-ku baa bombolma. Yaaŋ
aa na ta na hiire na fɛrɛ. Taa na jĩna na fɛrɛ banamba huoŋ-nu.
4 Baa na ta na jɔguɔŋ namaa maama yoŋ; taa na bi jɔguɔŋ banamba maama.
5 Biyaaŋ Yesu-Kirsa gboluoŋgu-i:
6 Uu dii kuuduɔŋgu baa Diiloŋo-i dii ku domma-na,
ŋga u saa ne kufaŋgu-i.
7 U yaaŋ aa ce u fɛrɛ ŋaa kɔriɛŋo.

U ciɛ u fɛrɛ kuuduɔŋgu baa nelbiliemba-i.
U ciɛ u fɛrɛ nelbiloŋo nelbiliemba hɔlma-na.
8 U siyaa hiire u fɛrɛ a nu Diiloŋo nuŋgu-i aa hũu-ma ku kulbabalaaŋgu-i *daaŋgu-na.
9 Ku'i ciɛ Diiloŋo haa-yo dɔrɔ
aa hã-yo yuntesĩnni maŋ maaraa yuntesĩnni-i hiere.
10 U taara bamaŋ dii dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na baa bamaŋ suurii hĩɛma-na, ba ta ba dũuna ba jaal-o.
11 U taara nuɔmba-i hiere ba suɔ-ma aa waŋ-ma wuɔ:
«Yesu-Kirsa yaa Itieŋo-i!» a ce i To-i Diiloŋo yerre ce bɔi.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa

12 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, miŋ ŋa naa waa baa-na, na taa na nu mi nuŋgu-i. Nyuŋgo-i-na, miŋ fiɛ'a mii si dii, diyaaŋ kunaŋgu na naara-kuɔ. Vaaŋ na fɛrɛ baa na koŋkoro kũŋgu-i aa na ta na kãalã Diiloŋo-i.
13 Na saa da, Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u yaa diyaaŋ ku cemmaŋ-maama-i na hɔmmu-na aa hã-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i na ta na ce-ku.
14 Da na ta na ce mamaŋ, molo baa waana, molo baa bi ce ãndapirre;
15 ku yaa na ka waa nelfafaaŋ namaa, na hɔmmu ka waa welewele. Na ka waa Diiloŋ-bisãlŋ namaa. Cãlmuɔ siɛ waa nɛi huhurmantaamba hɔlma-na baa nelbabalaamba hɔlma-na miwaaŋ daayo-na. Na ka waa ŋaa fitĩnuɔ ba hɔlma-na
16 ta na waŋ cicɛ̃lmaŋ-nelma-i baa-ba. Ku yaa *Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i mi huɔŋga ka fɛ̃ baa-na da yogogo. Dumaaŋo-na, mi maacemma ka waa baa yuŋgu, mi mulĩɛma siɛ ce gbãŋgbãŋ.
17 Naŋ hũyãa Yesu maama-i aa ce mamaŋ hiere hã Diiloŋo-i, kuu dii ŋaa na hielaa na fɛrɛ sɔrguɔ; a ce dumaaŋo-na, da ba fiɛ ko-mi, ku ka perieŋ yuliiye na sɔrguɔ-i. Mafaŋ da ma ce, mi huɔŋga ka fɛ̃; aa mi huɔŋ da ka fɛ̃, namaa muumu ka bi fɛ̃ mɛi kaaŋga temma-i.
18 Namaa fɛrɛ-i, na hɔmmu saaya mu fɛ̃ aa mɛi kaaŋga bi fɛ̃ namaa muumu temma-i.

Pol taara u puɔr Timote-i baa Epafuroditi-i

19 Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ siɛ, ku siɛ vaaya, mi ka puɔr Timote ka ne-na aa jo ji tũnu-miɛ mi huɔŋga fɛ̃.
20 Fuɔ yaa dii tuɔ hel u jɔguɔŋ na maama-i kelkel mɛi temma-i. U yaa u da-u-diei yoŋ.
21 Banamba-i hiere ba yaaŋ Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba yii baa ba fɛrɛŋ-maama.
22 Namaa fɛrɛ-i na daa Timoteŋ ciɛ maacemma-i cemma maŋ: U vaa u fɛrɛ ce Diiloŋ-maacemma-i baa-mi ŋaa bisãlãaŋ uŋ vaa u fɛrɛ ce maacemma-i baa u bĩncɔiŋo dumaa.
23 Mi yuŋ-maaŋ da ma gbãŋ kaala, mi ka puɔr u yaa na wulaa.
24 Aa mi suyaa miɛ Itieŋo siɛ yaŋ ku da huɔŋgu u ka ce mɛi fɛrɛ-i mi da mi fɛrɛ kã na wulaa.
25 Mi niɛ da ku saaya mi ce mi natobiŋo-i Epafuroditi bir kã na wulaa. U yaa mi nabentieŋo maaceŋ daama-na, u yaa kãayãŋ-miɛ maluŋ daaku-na. Na puɔraa u yaa baa na kakãyãŋgu-i u ji hã-mi.
26 Na kũɔma gbuu bel-o. U nuɔ wuɔ na nuɔ u jarma kũŋgu-i, a ce dumaaŋo-na u huɔŋga saa tĩɛna terduɔŋ-nu.
27 Coima saa fa, u jaaŋ. U jaaŋ fuɔ tuɔ yii duɔ ku; ŋga Diiloŋo ciɛ hujarre-yuɔ aa sire-yuɔ. Aa fuɔ da-u-diei nuɔ sĩ yoŋ, u bi ciɛ hujarre muɔŋo-na ni ma'i sĩ kunaŋgu naa naara mi sũlma-i.
28 Mi ka gbãŋ hã-yo hũmelle-i donduo u kã na ka da-yo si na hɔmmu ka fɛ̃. Mafaŋ da ma bi ce, kunaŋgu ka bi parra mɛi ãnjɔguɔma-na.
29 Duɔ hi, na bel-o fafamma. Namaa wuoŋo-i Kirsa horre-na. Nuɔmba famba temma saaya na ta na kãŋ-ba.

30 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? U taa u yii duɔ ku *Kirsa maacemma maama-
na. Naŋ saaŋ-yo u duɔ ji ce maacemma maŋ hã-mi na fuoŋgu-na, u ciɛ-ma fuɔ tuɔ yii duɔ
tĩɛ-maŋ.

3

Yesu maama yaa yuŋgu

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, taa na gbu na
nyɛ. Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na cor, da mi fiɛ bir jo-mɛi, mɛi wulaa wɛima sĩ. Aa ku yaa
faa baa namaaŋo-i.
2 Bilaaŋ na fɛrɛ nelbabalaamba-na. Juoraaŋ daaba temma-i, ba yii baa *jãmmaŋ-
kũŋgu yaa yoŋ.
3 Da ŋ nu wuɔ ninsoŋ-*sĩnjãaŋgu-i, ku yaa miɛ kũŋgu-i. Hama-i nuɔ-i? *Diiloŋ-Yalle
fande fɛrɛ yaa kãayãŋ-yiɛ i tiɛ cãa Diiloŋo-i, aa i sa ne *Kirsa-i ye. A naara kufaŋgu-i i saa
haa i naŋga-i nelbilieŋ-ãncemmaŋ.
4 A ne da mɛi naa gbãa bi haa mi naŋga-i nelbilieŋ-ãncemma-na a yaŋ nuɔmba-i hiere.
Mii naa gbãa haa-ka yaŋ-ba niɛ niɛ?
5 Muɔŋo-i *Ebireyiɛŋ muɔ, mi bĩncuɔmba-i Ebirebaa. *Isirahɛl hãayɛ̃lŋ muɔ aa
*Bensaamiɛ dũŋ-wuoŋ muɔ. Miŋ huɔŋ, yinni niehãi cor, niisiɛi yiiŋgu-na ba jã-mi. Mi waa
*Farisĩɛyiɛŋ muɔ, mi wuɔyaa *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i Farisĩɛbaa-baŋ wuɔ-deŋ dumaa.
6 Mii naa vaa mi fɛrɛ baa di kũŋgu-i fuɔ ta mi wuɔra mi ce Diiloŋ-dũŋ-baamba-i sũlma.
Mi wuɔyaa-de diŋ saaya di wuɔ dumaa, molo saa naa waa u gbãa cãl-mi di wuɔsaaŋgu-
na.
7 Daama-i hiere mii naa da ŋaa ma gbãa kãyã-miɛ, ŋga nyuŋgo-i-na, miŋ suyaa Yesu-
Kirsa-i, mi daa yuŋgu si dii-mɛi.
8 Coima saa fa, miŋ juɔ gbãa suɔ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, mi daa ku temma si dii aa da
daama-i hiere ãnsɔsɔmma. Fuɔ maama'i nuɔ-i miŋ siyaa hiel mi naŋga-i wɛima-na hiere.
Mi daa daama-i hiere ŋaa hũini. Mi ciɛ mafamma-i da mi gbãa da mi da Kirsa-i
9 a waa baa u yaa-i. Ku saa ce ŋaa miŋ wuɔyaa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i ku'i ciɛ-mi
nelviiŋ muɔ dɛ! Ku'i sĩ. Miŋ hũyãa Kirsa maama-i, ku'i ciɛ-mi nelviiŋ muɔ. Viisĩnni
fanni-i, da ŋ hũu Kirsa maama-i, Diiloŋo jãrã-niɛ baa-ni.
10 Miŋ taaraŋ kumaŋ, mi taara mi suɔ Kirsa-i baa himma maŋ ciɛ u sire hel kuomba
hɔlma-na. Mi taara mi mulĩɛŋ fuɔ temma-i aa ku fuɔ kuliiŋgu temma-i
11 a gbãa da mi bi sire kuomba hɔlma-na.

Miŋ donyaŋ kumaŋ mi donya ku yaa-i

12 Ku saa ce ŋaa miŋ donyaŋ kumaŋ mi hii-ku dɛ! Mi saa hi-ku. Yesu-Kirsaŋ hii muɔŋo-i
bel-mi, ku'i ciɛ mi vaa mi fɛrɛ da mi bi hi miŋ donyaŋ kumaŋ.
13 Tobiŋ namaa, mɛi huɔŋ-na, miŋ donyaŋ kumaŋ mi saa hi-ku yogo, ŋga mi ciɛ nelma
diei: Mamaŋ ciɛ cor hiere, mi hielaa-ma mi huɔŋga-na aa vaa mi fɛrɛ baa mamaŋ juɔŋ.
14 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ ciɛ Yesu-Kirsa bĩ-ye duɔ ka pã-ye baa kumaŋ dɔrɔ-i-na,
mi donya ku yaa-i.
15 Miɛ maŋ naaŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na hiere, nel daama yaa saaya ma waa
i hɔmmu-na. Ŋga da kuɔ na hɔmmu calaanu terieŋgu naŋ-nu, Diiloŋo ka kaala ku
terieŋgu-i baa-na.
16 Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, iŋ wuɔyaa hũmelle maŋ ji hi baa nyuŋgo, yaaŋ i cor baa-de.
17 Tobiŋ namaa, taa na ce ŋaa muɔ miŋ ciɛ dumaa. Bamaŋ suurii miɛ nallu-na, taa na
ne ba yaa-i aa na ta na ce.
18 Mi waaŋ-ma titirre-mɛi cor baa-na miɛ *Kirsaŋ kuu yuŋgu maŋ nuɔ-i *daaŋgu-na,
nuɔmba bɔi sa kãŋ-ku, a ce dumaaŋo-na kutaamba ciɛ Yesu bigãarãamba. Mi tiraa mi tir
ma yaa baa-na aa ta mi kaal.

19 Kufaŋgu taamba yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ba cãa ba kusũnni. Kumaŋ saaya ku da-ba senserre, ba gbɛliɛŋ ba fɛrɛ ku yaa nuɔ-i. Ba sa jɔguɔŋ manamma miwaaŋo huoŋgu-na. Ba kã da ba ka kɔsuɔŋ ba fɛrɛ.
20 A ne da miɛŋo-i, Diiloŋ-nelle taamba yaa miɛŋo-i. Itieŋo-i Yesu-Kirsa ka hel kusuɔŋ-nu'i ji kor-e. I ne fuɔ hũmelle yaa-i dɛ-i-na.
21 Duɔ jo, u ka bir i kũɔsɔsɔŋ daama-i ce-ma ma waa baa fɔ̃ŋgũɔ ŋaa fuɔ maamaŋ yeŋ dumaa. Uŋ ceŋ wɛima hiere baa himma maŋ, u ka ce-ma baa ma yaa-i.

4

Ãndaperieŋgu

1 Tobiŋ namaa, na maama dɔlnu-miɛ, na kũɔma gbuu fũnuŋ bel-mi! Namɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i aa namɛi mi mulĩɛma sullu-i! Naŋ saaya na bel Itieŋo nelma-i kpelle dumaa, mi waaŋ ma yaa baa-na daama-i.
2 Evodi, nuɔ baa Sɛ̃ntisi-i, jande mi gbu mi cãrã-nɛi, naŋ yeŋ Itieŋo horre-na baa na-naa, yaaŋ aa na ta na nunu na-naa.
3 Mi nahãal, naŋ fɛrɛ-i, jande, mi haa mi naŋga-i nuɔnɛi nuɔ-i, kãyã caaŋ daaba-i ba suur ba-naa nuɔ. Ba yaa mulãaŋ baa-mi baa Kilema-i a naara mi nabaamba namba-i *Neldɔdɔlma wamma-na. Diiloŋo nyɛgãaŋ bafamba yirɛiŋa-i tĩ cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na.
4 Naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, taa na nyɛ yinni maŋ joŋ. Mi tiraa tir-ma: Taa na nyɛ!
5 Bilaaŋ nuɔmba-i hiere da hĩɛhĩɛ. Itieŋo jomma piyaa.
6 Baa na tie holle baa bĩŋkũŋgu, kumaŋ maama-i da ma waa-nɛi na cãrã-kuɔ Diiloŋo wulaa aa na ta na bi jaal-o.
7 Mafaŋ da ma ce, Diiloŋ-hɔfɛ̃lle maŋ maaraa nelbiliemba ãnjɔguɔma-i hiere, di ka ce Yesu-Kirsa maama tĩɛ na hɔmmu-na baa na ãnjɔguɔma-na.
8 Tobiŋ namaa, miŋ ka perieŋ baa mamaŋ ma yaa daama: Nelma maŋ ninsoŋo-i hiere, baa mamaŋ sa bĩɛnaanaŋ nɛliɛŋ yerre, mamaŋ vii, mamaŋ kuɔŋ, mamaŋ huhurma si dii-mɛi, nelma maŋ faa hiere, mi taara na ta na yii baa ma yaa-i.
9 Miŋ hãalãayã-nɛi baa nelma maŋ, naŋ nuɔ mamaŋ mi nuŋgu-na baa naŋ daa miŋ ciɛ mamaŋ, taa na ce ma yaa-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo ka waa baa-na.

Pol jaalaa Filiputaamba-i

10 Na gbãaŋ tiraa pigãaŋ-mi wuɔ na saa nanna-miɛ. Maa naa waa na hɔmmu-na dii yiinaa, ŋga na saa naa da na fɛrɛ da na ce-ma. A ce dumaaŋo-na, mi huɔŋga gbuu fɛ̃ da yogogo baa Itieŋo hũmelle wuɔsaaŋgu-i.
11 Ku saa ce ŋaa mɛi naaluɔ-i ciɛ mi ta mi piiye daama-i dɛ! Ma'i sĩ. Mɛi sa jaana bĩŋkũŋgu; ku miɛŋ-mi.
12 Mi suɔ mi fɛrɛŋ belma naaluɔ-huɔŋgu-na, aa bi suɔ mi fɛrɛŋ belma kuŋ yeŋ baa-mi huɔŋgu-na. Hɔnni-na hiere baa wɛima-na hiere mɛi dii mi fɛrɛŋ nuɔ. Mi wuyaa ye o, mi saa wuo ye o, mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ. Mi daa bĩŋkũŋgu o, mi saa da bĩŋkũŋgu o, mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ.
13 *Kirsa ciɛ mi ta mi gbã mi hĩrã ku makpãaŋo-i. U yaa diyaaŋ ku fɔ̃ŋgũɔ-i miɛ.
14 Ŋga naŋ suyaa-ma kãyã-miɛ mi sũlma-na, ku faa.
15 Filipu Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i, na saa bi yaŋ-ma suɔma, miŋ duɔŋ *Neldɔdɔlma wamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i aa hel Maseduɔni-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba-na hiere, namɛi kãayã-miɛ yoŋ baa na nagãŋ-niini-i.
16 Miŋ ŋa naa fiɛ waa Tesalonike-i-na, na kãayã-miɛ ku yuu niele.
17 Ku saa ce ŋaa mi taara na ta na hel na kãyã muɔ yinni maŋ joŋ, ŋga mi taara kunaŋgu naara na ãnfafamma sullu-i.
18 Naŋ saaŋ nimaŋ miɛ hiere, mi daa-ni; Epafuroditi juɔ ji hã-mi baa-ni. Na ciɛ mi ce bĩŋkũntieŋ muɔ. Mi sa tiraa taara bĩŋkũŋgu. Na kakãyãŋgu dii ŋaa tãmmaŋ-kũŋgu. Tãmmaŋ-kũŋgu maŋ ku hũlãaŋgu dɔlaanu Diiloŋo-i u siɛ-ku.

19 Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i, bĩŋkũŋgu saa naa baa-yo. Naŋ taaraŋ nimaŋ hiere
u ka hã-na baa-ni Yesu-Kirsa horre-na.
20 Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ i To-i Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

21 Jaalaaŋ na nelleŋ-baamba maŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diiloŋ-dũŋ-baamba. I
baamba maŋ dii baa-mi bande-i-na, ba jaalaa-na.
22 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii bande-i-na hiere, ba jaalaa-na. I baamba maŋ bi ciɛŋ
*jãmatigi maacemma-i ba gbuu pã na jaaluŋgu.
23 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Koləsitaamba-i
Nelmuoyamma

Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Koləsi. Ku biyaa ŋaa Pol fuɔ fɛrɛ saa hi nelle falle-i dede, u wuɔratieŋo naŋo-i kãa ka waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba ba hũu-ma. U wuɔratieŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Epafirasi. Fuɔ taa u bi hel Koləsi yaa nuɔ-i.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa dii Pol kaso. Huhurmantaamba namba kã ka ta ba guəl Koləsitaamba gbeini-i wuɔ da ŋ ta ŋ taara ŋ ka da Diiloŋo-i ŋ saaya ŋ ta ŋ buol *dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa ŋ saaya ŋ *jã. Ŋ saaya ŋ bi ne niiwuoni nanni baa niinyɔnni nanni aa yaŋ-ni, baa ma temma bɔi. Epafirasi wuɔ kã ka hi Pol baa-ma.

Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a gbuya Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ Diiloŋ uŋ ciɛ Yesu-Kirsa kor-ba dumaa, ku gbĩɛ; kunaŋgu si dii da ku ce naara-kuɔ. Nelbilieŋ ãncemma siɛ gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ka da Diiloŋo-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na yoŋ, ŋ kuraa nyuŋgo, ŋ kuraa bisĩnuɔ (sap. 1–2).

Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i a piiye pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba wuɔ hũmefɛlɛŋ daade-i dumaa ku ta ku dəlnu *Kirsa-i (sap. 3.1–4.1-6). U piraaŋ u sɛbɛ-i baa jaalupãlle (sap. 4.7-18).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i
2 diɛ hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Koləsi-i-na a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa. I natobimba yaa namaaŋo-i Yesu-Kirsa horre-na.
I To-i Diiloŋo kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Polŋ cãrãŋ Diiloŋo baa mamaŋ

3 Hɔnni maŋ joŋ i cãrã Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i i hã-na, aa tiɛ jaal-o na maama-na.
4 Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ: Naŋ haa na naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa naŋ dəl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere dumaa, i nuɔ-ku.
5 *Neldɔdəlma yaa ninsoŋ kerre-i, maŋ hii-na, ma pigãaŋ-na Diiloŋ uŋ tigiiŋ kumaŋ tuɔ cie-na dɔrɔ-i-na. Naŋ haa na naŋga-i kufaŋgu bĩŋkũŋgu-na, ku'i ciɛ na hũu Yesu maama-i aa ta na dəl na-naa dumandɛ-i-na.
6 Neldɔdəlma gbuo terni-i hiere ma kã, aa ta ma bi ce ma maacemma-i ŋaa maŋ ceŋ dumaa namaa na hɔlma-na. Dii yiiŋgu maŋ nuɔ-i naŋ nuɔ-ma, maa dii ta ma ce maacemma-i na hɔlma-na. Naŋ nuɔ-ma, na suyaa wuɔ ninsoŋo aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋo-i hujarrentieŋo.
7 Epafirasi yaa ciɛ kufaŋgu maacemma-i baa-na, u yaa i jĩɛŋo, u yaa i nabentieŋo. Maacembilofɛfɛiŋo'i *Kirsa suoŋgu-na na hɔlma-na.
8 *Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ na hɔmmu-na, u waaŋ mu maama baa-ye.
9 Ku'i ciɛ dii iŋ nuɔ na maama-i, i faya i fɛrɛ tiɛ cãrã Diiloŋo-i i hã-na. I cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u *Yalle ce-na nelnurãaŋ namaa baa cɛ̃cɛ̃muntaaŋ namaa, ku yaa na ka suɔ u huɔŋga-i fafamma.
10 Ku yaa na ka gbãa ta na ce kumaŋ dəlaanuŋ-yuɔ wɛima-na hiere. Na ka ta na ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere, aa na ka migãaŋ ta na suɔ Diiloŋo-i na kã.
11 I cãrã-yuɔ, fuɔ maŋ u fɔ̃ŋgũɔ temma si dii, wuɔ u hã-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i na gbãa ta na yiɛra baa wɛima-i hiere na hɔmmu baa ta mu huol.
12 I Toŋ jĩɛna ciilufafaaŋgu maŋ dii gbagbaamaŋ-nelle-na tuɔ cie u baamba-i, u ciɛ namaaŋo-i ku wuotaaŋ namaa; a ce dumaaŋo-na yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ na ta na jaal-o.

13 U hũyãa-ye kukulma nyisɛ̃nni-na a kã baa-ye u Biɛŋo nelle-na. U Biɛŋo maama sa
suɔ aa dɔlnu-yuɔ.
14 Fuɔ yaa ciɛ i kor aa i ãmbabalma hur halaŋ.

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

15 Moloŋ yufelle siɛ gbãa haa Diiloŋo-na, ŋga uŋ yeŋ dumaa, ku da u Biɛŋo yaa nuɔ-i.
Diiloŋ uŋ maa bĩmbĩnni maŋ hiere, uu dii ni yaaŋ-na.
16 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Diiloŋo ciɛ u yaa hiel bĩmbĩnni-i hiere dɔrɔ-i-na
baa hĩɛma-na. Iŋ daŋ nimaŋ baa iŋ'a i sa da nimaŋ hiere; himma-i baa nellentesĩnni-i
baa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i ka hel baa yuntesĩnni-i hiere, fuɔ yaa hielaa-ni a vii u fɛrɛ baa-ni.
17 U yaa taa yaaŋga bĩmbĩnni-na hiere, aa bĩmbĩnni-i hiere fuɔ yaa ciɛ ni tĩɛ.
18 U yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-i aa bafamba waa u borre. U yaa mundommu-i. U
yaa siire igɛ̃na kuomba hɔlma-na a duɔ gbãa waa yaaŋga hiere.
19 Ku dɔlaanu Diiloŋo-i u dii u sĩnni-i hiere u Biɛŋo-na.
20 U ciɛ u yaa dii fuɔ fɛrɛ-i baa nelbiliemba-i ba-naa nuɔ. U Biɛŋ uŋ kuu kũnna u tãmma
maŋ *daaŋgu-na, ma yaa diyaa yaafɛ̃lle-i hĩɛma-na baa dɔrɔ-i-na hiere.
21 Namaa fɛrɛ-i, dĩɛlũɔ-i-na, naa naa maa Diiloŋo-na. Naŋ taa na ce ãmbabalma maŋ,
a naara ãnjɔgɔbabalamma maŋ waa na kusũnni-na, maa naa ce na bigãaŋ Diiloŋo-i.
22 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ciɛ u Biɛŋo jo ji ku nelbiloŋ temma a dii-na na-naa nuɔ baa-yo, na
da na waa nelfafaaŋ namaa u caaŋgu-na cãlmuɔ baa waa-nɛi.
23 Ŋga na saaya na ce Yesu maama-i ŋaa gboruoŋgu a yiiye-mɛi yiɛra; na baa yaŋ molo
tãal-na halaŋ-na na munyiɛrammu-na. Naŋ nuɔ *Neldɔdɔlma-i aa haa na naŋga-i Diiloŋo
ciiluŋgu-na, baa na yaŋ molo pira-nɛi. Nelma famma-i ba waŋ ma yaa-i terni-na hiere
baa nuɔmba-i aa muɔ Pol mi ce ma watieŋ muɔ.

Pol maacemma-i

24 Miŋ ceŋ mulĩɛma maŋ daama-i fiɛfiɛ-i-na na maama-na, ma dɔlnu-miɛ mi ta mi nyɛ
baa-ma. *Kirsaŋ mulĩɛŋ mulĩɛma maŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba* maama-na, muɔmi suyaanu
mulĩɛma famma yaa-i dumandɛ-i-na.
25 Mi ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baamba famba cãarãŋ muɔ. Diiloŋo hãa-mi maacemma famma
yaa-i na hɔlma-na wuɔ mi waŋ u nelma-i hiere baa-na.
26 Nelma famma naa fuo yiinataamba-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na u pigãaŋ u dũŋ-baamba-i baa-
ma.
27 U taara ba suɔ nel daama gbãa kãyã nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere kãyãmma maŋ.
Nelma famma yaa daama: Kirsa dii na hɔmmu-na, u yaa fĩɛŋ na hɔmmu-i wuɔ na ka
da Diiloŋo-i.
28 I waŋ Kirsa faŋo maama yaa-i baa nuɔmba-i hiere; diɛ da umaŋ, i dii bĩncuɔŋ-nelma
u tũnni-na a tigiiŋ-yo fafamma Kirsa horre-na a hã Diiloŋo-i baa-yo.
29 Ku'i ciɛ na da mi ce maaceŋ daama-i aa Kirsaŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, mi vaa mi fɛrɛ
baa u yaa-i. U yaa kãayãŋ-miɛ.

2

1 Namaaŋo-i baa Lawodisetaamba-i, ka hel baa bamaŋ bi nuɔ mi maama-i namaa
temma-i aa ba sa suɔ-mi, mi taara na suɔ miŋ vaa mi fɛrɛ dumaa na maama-na.
2 Mi vaa mi fɛrɛ vaama famma-i da mi dii sirɛiŋa nɛi aa nelnyulmu da mu ce na bel
na-naa fafamma, aa Diiloŋo duɔ hã-na cɛ̃cɛ̃muŋgu-i ku sĩnni-na hiere. Ku yaa na ka suɔ
u kusũŋgu-i, ku yaa na ka suɔ *Kirsa-i.
3 Nelnulle-i hiere baa cɛ̃cɛ̃muŋgu-i hiere nii dii baa u yaa-i.
4 Mi sa taara nudɔdɔltie naa tãal-na, ku'i ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i.

---

* **1:24** ***Diiloŋ-dũŋ-baamba:*** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Kirsaŋ mulĩɛŋ mulĩɛma maŋ u borre maama-na...» Ba gbɛ̃ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa dumaaŋo-na. Niɛŋ Kol. 2.19.

5 Miŋ fiɛ'a mii si dii na caaŋ-nu, mi huɔŋga dii. Aa da mi da naŋ ceŋ na wɛima-i fafamma
dumaa, baa naŋ bilaa Kirsa maama-i kpelle dumaa, ku sa gbuu suɔ aa dɔlnu-miɛ.

Kirsa yaa wɛima-i hiere

6 Naŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i dumaa, taa na wuɔ na saanu baa-ma dumɛi.
7 Naaŋ kaasĩnni u horre-na aa na yaŋ na wɛimambaa-ba-i hiere na hã u yaa-i. Nyaarãaŋ-yuɔ ŋaa maŋ waaŋ baa-na dumaa aa na gbu na ta na ce Diiloŋo-i kasi saa da-
yo.
8 Baa na yaŋ molo ji kar u huɔyasaŋga cure-nɛi bĩɛna-nɛi. Baŋ waŋ mamaŋ baa-na, ba
bĩncuɔŋ-maama. Ma hilaa nelbilieŋ ãnjɔguɔma-na hĩɛma-na bande, *Kirsa maama sĩ.
9 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ: Sĩnni maŋ dii Diiloŋo-na
hiere, ni yaa bi dii Kirsa-i-na.
10 Aa u yaa ciɛ namaa na da Diiloŋ-bĩmbĩnni-i hiere ni kũŋgu-na. U yaa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i
hiere baa yuntesĩnni-i hiere ni yuŋgu-na.
11 Fuɔ maama yaa nuɔ-i namaa na *jã, aa *jãmma famma-i nelbilieŋ-maama sĩ, Kirsa
maama. Ku yaa hielaaŋ ãnjɔgɔbabalamma-i i hɔmmu-na.
12 Naŋ daa *batɛmu-i kuu dii ŋaa ba fuuriiye-nɛi baa Kirsa-i aa na sire baa-yo. Diiloŋo
himma maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, naŋ haa na naŋga-i mɛi ku'i ciɛ na sire
baa-yo.
13 Dĩɛlũɔ-i-na, na ãmbabalma-i baa naŋ ŋa na'a na saa jã, kuu naa ce-na ŋaa bikuoŋ
namaa Diiloŋo yaaŋga-na. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u siire-nɛi baa Kirsa-i. U hurii i ãmbabalma-i
hiere.
14 I cãlmuɔ ŋa naa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i, Kirsa kuliiŋgu ciɛ u taalnu-yuɔ.
15 U Biɛŋo kuliiŋgu bi ciɛ u yar u bigãarãamba-i aa hũu fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa yuntesĩnni-i
ba wulaa, aa bel-ba vaa-ba hel baa-ba nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ u yaraa-ba.
16 Terieŋgu faŋgu-na, nuɔmbaŋ cãl-naŋ dumaa na niiwuoniŋ-kũŋgu-na baa na ni-
inyɔnniŋ-kũŋgu-na, baa na ta na kãŋ-ku. Baŋ bi cãl-naŋ dumaa ponsanni kũŋgu-na, baa
cɛifɛlɛŋo kũŋgu-na a naara *yitĩɛnaŋgu kũŋgu-na, baa na bi ta na kãŋ kufaŋgu-i.
17 Baŋ nyaarãa mamaŋ nuɔ-i daama-i hiere, ma waa ŋaa nelma maŋ juɔŋ ma foguoŋgu,
a ne da Kirsa yaa ma belle-i.
18 Bamaŋ wuɔ bafamba sa ce bombolma aa ta ba buol *dɔrpɔpuɔrbiemba-i, baa na yaŋ
ba tãal-na hiel-na hɔ̃ntɔbiloŋo. Baŋ waŋ mamaŋ hiere, ba ciɛra wuɔ Diiloŋo'i caraaya-bɛi
baa-ma. Bafamba fɛrɛŋ ãnjɔguɔma ce ba ta ba hɔgɔrra.
19 Ba saa bel Kirsa maama-i nammu hãi, a ne da u yaa i yuŋgu-i aa miɛ i waa u borre-i.
Fuɔ yaa ciɛ i bel i-naa fafamma bel daama-i temma-i tiɛ kãyã i-naa aa kunaŋgu ta ku
suur-yiɛ ku naara ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
20 Naŋ kuu baa Kirsa-i, nelbiliemba nunni siɛ tiraa gbãa bel-na. Ma daa niɛ na ta na
nu ba nunni-i ŋaa naa dii baa-ba? Da ba ce ba'a:
21 «Daaku saa saaya ŋ yiɛya-kuɔ, daaku saa saaya ŋ wuo-ku, daaku saa saaya ŋ biɛ-ku.»
22 Nimaŋ nifanni-i daani-i hiere ni cor ni kã baa ni yaaŋga. Ãncemma famma-i
daama-i nelbiliemba'i juɔ baa-ma.
23 Da ŋ ta ŋ ne-ma, ma biyaa ŋaa ma faa; ma guor-ni ŋ cãrã Diiloŋo-i, aa ce ŋ hiire ŋ
fɛrɛ, aa tiraa ce ŋ ce ŋ kũɔma-i kpãncɔ̃lgũɔ. Ŋga yuŋgu si dii-mɛi, ma sa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ
suɔ ŋ fɛrɛŋ belma kelkel.

3

1 Naŋ siire baa *Kirsa-i kuliiŋgu-na, vaaŋ na fɛrɛ baa dɔr-niini taaramma yaa-i. Kirsa
dii kusuɔŋ-nu'i tĩɛna Diiloŋo caaŋgu-na.
2 Yaaŋ hĩɛmaŋ-niini-i aa na vaa na fɛrɛ baa dɔr-niini yaa-i.
3 Na saa da, naa dii ŋaa na kuu aa na yalɛiŋa kã ka cĩŋ baa Kirsa-i Diiloŋo-na.

4 Na yalɛiŋa tieŋo yaa Kirsa-i. Duɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, na ka bi waa baa-yo ta na ce na
bãaŋgu-i.

Ãncɔlɔmma baa ãnfɛlɛmma

5 Terieŋgu faŋgu-na, hielaaŋ ãnjɔgɔbabalamma-i na hɔmmu-na; ma yaa diyaaŋ-naŋ
bĩŋwosĩnni-na, baa tĩlãsĩnni-na hiere, baa figĩiŋ-hãlmaaŋgu-na, baa cãncaaya-i-na. Na
saa da, da ŋ ta ŋ ce cãncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufieŋ-niini.
6 Mafamma temma yaa juɔŋ baa Diiloŋ-bɛrru-i.
7 Namaa naŋ ŋa na'a na saa hi suɔ *Kirsa-i, na taa na ce ku yaa-i.
8 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, hɔdulle-i, baa hɔguɔla-i, baa hɔbabalaŋga-i, baa tuosĩnni-i, baa
tĩlãsĩnniŋ-ãndɛnni-i, niɛŋ-niŋ hiere aa na yaŋ-ni.
9-10 Naŋ naana na ãncɔlɔmma-i aa suur ãnfɛlɛmma-na, hielaaŋ na naŋga coima-na.
Yinni maŋ joŋ Diiloŋo ce-na nelfɛlaaŋ namaa na da na waa fuɔ temma a ta na suɔ-yo
fafamma.
11 Terieŋgu faŋgu-na, *Yuifuyiɛŋ nuɔ o! Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o! Ŋ *jãa o! Ŋ saa jã o! Ŋ suɔ
sɛbɛ o! Ŋ sa suɔ sɛbɛ o! Pɛrruntiyiɛŋ nuɔ o! Kɔriɛŋ nuɔ o! Nebiŋ nuɔ o! Na ciɛ hiere
kuuduɔŋgu, unaa saa buɔ unaŋ-na. Ŋga kumaŋ yuŋgu, ku yaa Kirsa-i. U yaa wɛima-i
hiere na hieroŋo-i hiere na wulaa.
12 Diiloŋo yufelleŋ hilaa-nɛi u ce-na u baaŋ namaa aa tuɔ dɔl-na, namaa na bi saaya
na waa hujantaaŋ namaa, aa na ta na kãyã na-naa. Na saaya na waa hĩɛhĩɛ, aa na ta na
hiire na fɛrɛ. Baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu huol.
13 Umaŋ duɔ ce umaŋ kuujaŋgu, kutieŋo tiil-ku nammaŋ-temma. Aa wɛiŋ da ma waa
bamaŋ hɔlma nuɔ-i, ba yaŋ ma tĩ ŋaa Itieŋ uŋ yaaŋ namaa maama tĩ dumaa u huɔŋga-na.
14 Ŋga kumaŋ yuŋgu hiere, ku yaa ŋaa nelnyulmu-i. Nelnyul da mu waa-nɛi, ku yaa na
ka gbãa bel na-naa fafamma.
15 Kirsaŋ juɔ baa yaafɛ̃lle maŋ, Diilo yaŋ na ta na kuye di maama. Na saa da, Diiloŋo
jɔguɔŋ difande maama yaa-i baa-na na da na gbãa ce baaduɔŋ namaa. Taa na gbu na
ce-yo kasi saa da-yo.
16 Yaaŋ Kirsa nelma da muntĩɛnafafammu na hɔmmu-na. Taa na hãalã na-naa baa-ma
aa na ta na dii nelma na-naa tũnniŋ. Na ta na ce-ma bĩncɔmma. Taa na jaal Diiloŋo-i baa
*Diiloŋ-Yalleŋ dii nɛini maŋ na nunni-na. Taa na hãl-ni na tuɔlnu-yuɔ aa hãl-ni gbɛliɛŋ-yo
baa na hɔmmu-i hiere.
17 Naŋ waŋ mamaŋ hiere, baa naŋ ceŋ mamaŋ hiere, taa na ce-ma ŋaa Kirsaŋ taaraŋ-
kuɔ dumaa. Aa fuɔ barguɔ-i-na, taa na ce i To-i Diiloŋo-i kasi saa da-yo.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba dũnniŋ-hɔmmu-na

18 Caaŋ namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
19 Bɔlaaŋ namaa, yaaŋ na caamba maama ta ma dɔlnu-nɛi; baa na ta na vãa na
yammu-i baa-ba.
20 Bisãlŋ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i, ku yaa dɔlaanuŋ
Itieŋo-i.
21 Bientobaa namaa, baa na ta na ce kuujaŋgu na bisãlmba-na, ku gbãa seŋ ba kũɔma-i.
22 Kɔraaŋ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na yuntaamba nunni-i. Baa na ta na
ce ba yufelleŋ yoŋ ba da ba dɔl-na. Da ba hã-na maacemma-i, niɛŋ Itieŋo-i aa na ce-ma
baa huɔŋga diei.
23 Ŋ maacemma da ma fiɛ waa hama-i temma-i, firnu ŋ huɔŋga-i ŋ ce-ma. Baa ta ŋ
ne-ma wuɔ nɛliɛŋ maama, ta ŋ ne-ma ŋaa Kirsa maama.
24 Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo ka pã-na. Uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ tuɔ cie u baamba-i, na
ka da-ku. Itieŋo yaa Kirsa-i aa na cãa u yaa-i.
25 Diiloŋo sa ce ciɛluɔ; a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ce maacembabalamma-i ma ka
wuo-yo.

4

1 Yuntaaŋ namaa, bilaaŋ na kɔraamba-i fafamma baŋ bel nɛliɛŋo dumaa. Na saaya na
suɔ wuɔ unaŋo dii dɔrɔ-i-na namaa bi yuŋgu-na.

Ãmperiema

2 Vaaŋ na fɛrɛ na ta na cãrã Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ. Taa na ce-yo kasi saa da-yo.
3 Aa na bi ta na cãrã-yuɔ na hã miɛŋo-i; wuɔ u tigiiŋ terieŋgu-i u hã-ye i gbãŋ waŋ *Kirsa
maama-i baa nuɔmba-i. Dĩɛlũɔ-i-na maa na fuo, ŋga fiɛfiɛ-i-na Diiloŋo pigãaŋ-ye baa-ma.
Mii dii kaso-i-na mafamma maama yaa nuɔ-i.
4 Miŋ saaya mi waŋ-ma kaala-mɛi dumaa nuɔmba suɔ-ma, cãarãŋ-yuɔ u hã-mi ku
fɔ̃ŋgũɔ-i.
5 Taa na suɔ na fɛrɛŋ bel-ma bamaŋ saa hi hũu Yesu maama-i ba hɔlma-na. Baa na
gonya ãnsɔsɔmma aa na yaŋ kuufafaaŋgu cemma-i.
6 Na saaya na ta na suɔ nuoŋgu baa nuɔmba-i aa na yaŋ belle waa na nelma-na, ku yaa
umaŋ duɔ yuu-na baa nelma na ka suɔ u siɛma.

Jaaluperieŋgu

7 Mamaŋ dii-miɛ bande-i-na, Tisike duɔ kã, u ka waŋ-ma baa-na. Mi kuye u maama-i.
U yaa mi natobiŋo, u yaa mi wuɔratieŋo, u ce pãama baa-mi Itieŋo maacemma-na.
8 Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i miɛ u ka waŋ ma yaaŋga-i baa-na a fɛ̃ na hɔmmu-i.
9 Ba ka ce hũmelle-i kuuduɔŋgu baa na nelleŋ-wuoŋo-i Onesimu-i. I natobiŋo naŋo'i
ufaŋo-i *Kirsa horre-na, u wuɔ Kirsa hũmelle-i fafamma. Mi bi kuye fuɔ maama-i. Da
ba kã, mamaŋ dii bande-i hiere, ba ka waŋ-ma baa-na.
10 Aritarke maŋ dii baa-mi kaso-i-na, u jaalaa-na. Marke maŋ Barnabasi ba horoŋo bi
pãa na jaaluŋgu. Kumaŋ ŋaa Marke kũŋgu-i, mi waaŋ-ma baa-na tĩ; duɔ kã yiiŋgu maŋ
nuɔ-i na terieŋgu-na, na bel-o fafamma.
11 Baŋ bĩŋ Yesu maŋ Yutusi-i u bi jaalaa-na. Na saa da, *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Kirsa
maama-i, ba siɛi baaŋ daaba yaa dii baa-mi i tiɛ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i. Ba kãayã-
miɛ bɔi.
12 Epafirasi* bi pãa na jaaluŋgu. Uŋ yeŋ Kirsa cãarãŋo, u vaa u fɛrɛ tuɔ cãrã Diiloŋo-i
u hã-na hɔnni maŋ joŋ na da na bel Diiloŋ-hũmelle-i nammu hãi aa naŋ kaasĩnni diɛ a
gbãa ta na ce Diiloŋo huɔŋga-i wɛima-na hiere.
13 Mi ka gbɛliɛŋ-yo u huoŋ-nu: U vaa u fɛrɛ na maama-na baa Lawodisetaamba maama-
na ka hel baa Irapolisitaamba-i hiere.
14 I jĩɛŋo-i Like-i daatɔryiɛŋo-i a naara Demasi-i ba bi pãa-na jaaluŋgu.
15 Jaalaaŋ i natobimba maŋ dii Lawodise-i-na, baa Ninfa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ
tigiiŋ ba cãrã Diiloŋo-i u dumɛlle-na.
16 Da na kalaŋ sɛbɛ daayo-i tĩ, na saaŋ-yo na hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii Lawodise-i-
na bafamba bi ka kalaŋ-yo. Mi nyɛgãaŋ unaŋo bi hã bafamba-i, da ba kalaŋ-yo ba ka
saaŋ-yo bi hã namaa na kalaŋ.
17 Waaŋ baa Arsipe-i wuɔ mɛi ciɛra Itieŋ uŋ hãa-yo maacemma maŋ, u gbãŋ u ce-ma
fafamma.
18 Mi pãa-na jaaluŋgu bɔi. Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ terieŋ daaku-i baa mi fɛrɛŋ naŋga.
Yaaŋ ma ta ma tĩɛnu-nɛi wuɔ mii dii kaso.
Diilo kãyã-nɛi.

* **4:12** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Na nelleŋ-wuoŋo-i Epafirasi bi pãa na jaaluŋgu. Saa-ku baa 1.7.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdɩ̈ɛlãŋo maŋ hã Tesaloniketaamba-i

Nelmuoyamma

Polŋ hilaa hãalɩ̈ŋ-helma-i tuɔ wuɔra u waŋ Diiloŋ-nelma-i, u hii Tesalonike nelle-i ku yaa nuɔ-i. Uŋ hii waŋ-ma, nuɔmba namba hũu-ma. Ŋga *Yuifubaa-ba maŋ waa terieŋgu-na, banamba saa hũu-ma baa-yo, a ce u saa da huɔŋgu, wuɔ ta kã Bere (Pɔpuɔr. 17.1-10). Ku huoŋgu-na, u wuɔratieŋo-i Timote wuɔ ji nyaanu-yuɔ ka da-yo dii Korɛ̃nti.

Uŋ birii u huoŋgu-i aa kumaŋ ce Tesalonike-i-na, Timote wuɔ suur ku yaaŋga-na a tũnu-yuɔ. Kuɔ gbuu silaa dɔlnu-yuɔ. Wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a saaŋ-yo hã Tesaloniketaamba-i.

U duɔŋ baa Diilojaale; wuɔ u nuɔ wuɔ ba nyaarãa Yesu maama-na aa ba maama tiraa ta ma dɔlnu ma-naa (sap. 1). Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i uŋ ciɛ maacemma-i dumaa ba hɔlma-na Tesalonike-i-na (sap. 2–3). U diyaa sirɛiŋa bɛi wuɔ ba ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i. Kumaŋ saa bi kaalaa ba wulaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-na, baa *Kirsa jommaŋ-kũŋgu-na, u kaalaaya-kuɔ baa-ba wuɔ Itieŋo ka jo, aa bamaŋ hũyãa u maama-i ba ka waa baa-yo (sap. 4–5).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Silvɛ̃* a naara Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i a diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ cuu Itieŋo-i Yesu-Kirsa huoŋ-nu dii Tesalonike-i-na. Diiloŋo kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Tesaloniketaambaŋ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i dumaa

2 Yinni maŋ joŋ i jaal Diiloŋo-i na maama-na hiere, aa diɛ tiɛ cãrã-yuɔ huɔŋgu huɔŋgu, na maama sa karaanu-yiɛ.

3 Ninsie ninsie, naŋ haa na naŋga-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa nelnyulmuŋ yeŋ kpelle dumaa na hɔmmu-na, a naara naŋ gbu na niya u jomma-i dumaa, diɛ tiɛ jaal i To-i Diiloŋo-i, mafamma siɛ gbãa karaanu-yiɛ.

4 Tobiŋ namaa, i suyaa wuɔ Diiloŋo dɔlaa-na aa fiɛl-na ce-na u baaŋ namaa.

5 Iŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, ma saa waa nelgbãŋgbãlãmma yoŋ, *Diiloŋ-Yalle himma waa-mɛi aa ninsoŋ-kerre yaa-i. I suyaa i fɛrɛŋ belma na hɔlma-na diɛ kãyã namɛi na da na fa.

6 Na ciɛ ŋaa miɛ baa Itieŋo-i iŋ ciɛ dumaa: a hũu Diiloŋ-nelma-i ba ta ba gbu ba mulɩ̈ɛŋ-na ma maama-na. Ŋga, baŋ fiɛ ba mulɩ̈ɛŋ-na, Diiloŋ-Yalle fɩ̈ɛ na hɔmmu-i.

7 Naŋ ciɛ mafamma-i, bamaŋ hũyãa Diiloŋ-nelma-i Maseduɔni-i-na, baa Akayi-i-na hiere, na pigãaŋ-ba hũmefafalle yaa-i.

8 Itieŋo maama hilaa na terieŋgu-na a bure ka hi Maseduɔni-i baa Akayi-i hiere; aa ba'i sɩ̈ yoŋ, naŋ haa na naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, nuɔmba nuɔ-ma terni-na hiere ka saa. A ce ii si dii diɛ mulɩ̈ɛŋ i fɛrɛ waŋ manamma mɛi.

9 Iŋ kãa na terieŋgu-na aa na ka bel-e fafamma dumaa, ba waŋ-ma terni-na hiere, aa tiraa ta ba waŋ wuɔ na naana na cufɩ̈ɛŋa-i aa cu ninsoŋ-Diiloŋo huoŋ-nu ta na cãa-yo. U yaa Cicɛ̃lmantieŋo-i.

10 Dɛ-i-na, na cie u Biɛŋo-i Yesu jomma yaa-i a hel dɔrɔ-i-na. U pɩ̈ɛŋ u yaa-i sire-yuɔ kuomba hɔlma-na. U yaa ka kor Diiloŋo-i hã-ye.

2

Polŋ ciɛ maacemma maŋ Tesalonike-i-na

---

* **1:1** Silvɛ̃ yerre nande yaa wuɔ Silasi.

1 Tobiŋ namaa, namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ i saa kã na nelle-na gbãŋgbãŋ.
2 Baŋ tuoraaya-yiɛ dumaa aa ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ-i Filipu-i-na aa i suɔ diɛ kã na terieŋgu-na, na saa yaŋ-ku suɔma. Aa iŋ kãa, i bigãarãamba fiɛ ka cira ba siɛ yaŋ-ye, Diiloŋo hãa-ye holle i gbãŋ waŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na.
3 Iŋ waŋ mamaŋ baa-na, ninsoŋ-kerre yaa-i, i sa jɔguɔŋ-na baa kuubabalaaŋgu, i sa bi taara i tãal moloŋo.
4 Diiloŋo niɛ da i hɔmmu faa, ku'i ciɛ u hã-ye baa Neldɔdɔlma-i wuɔ i waŋ-ma baa nuɔmba-i. Uŋ ciɛra i waŋ mamaŋ, i waŋ ma yaa-i. Ku saa ce ŋaa i piiye nuɔmba da ba dɔl-e, ŋga i piiye Diiloŋo'i duɔ dɔl-e. U yaa suyaaŋ i hɔmmu-i hiere.
5 Na suyaa kerre wuɔ i saa tiɛ piiye dawɔruɔ, i saa bi tiɛ piiye na da na hã-ye bĩŋkũŋgu; Diiloŋo yaa i siɛra.
6 I saa taara yerre na terieŋgu-na, ka feŋ ji bĩ terni nanni-na.
7 A ne da iŋ yeŋ Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbieŋ miɛ, ii naa gbãa haa i fɔ̃ŋgũɔ-i nɛi. Ŋga mafamma saa ce; i yaaŋ aa bel-na da hĩɛhĩɛ ŋaa baŋ bel bisãlãaŋo dumaa.
8 Na maama dɔlnu-yiɛ ma cor, a ce iŋ ŋa naa kã diɛ ka waŋ Neldɔdɔlma-i baa-na, kuɔ kuliiŋgu na fiɛ jo, ii naa hũu-ma ku na maama-na. Coima saa fa, na maama dii kpelle i hɔmmu-na cor.
9 Tobiŋ namaa, iŋ ciɛ mulĩɛma maŋ na hɔlma-na, ma maama tĩyãanu-nɛi kɛ? I ciɛ maacemma-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i a taara i nuŋ-juuru-i i fɛrɛ. I waa mafamma-na aa bi tiɛ waŋ Neldɔdɔlma-i baa-na.
10 Iŋ ciɛ kumaŋ na daa-ku, Diilo fuɔ fɛrɛ bi daa-ku. I ciluɔ naa fa aa vii baa-na na hɔlma-na. I saa cãl moloŋo.
11 Na suyaa kerre wuɔ ii naa bel Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere ŋaa i bisãlŋ namaa
12 a dii nelma-i na tũnni-na, aa dii sirɛiŋa nɛi, aa waŋ-ma kuola-mɛi baa-na wuɔ na ta na ce Diiloŋo huɔŋga. U yaa bĩɛŋ-naŋ wuɔ na ka ce na bãaŋgu-i baa-yo u nelle-na.
13 Iŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, na suɔ-ma wuɔ Diiloŋ-nelma, kɛrɛ nɛliɛŋ-nelma sĩ, aa hũu-ma; i bi jaal Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ mafamma-na. Ninsie ninsie, Diiloŋ-nelma. Ma kãyã ma hũutaaŋ namaaŋo-i na hɔmmu-na.
14 Tobiŋ namaa, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii *Yude-i-na, *Yuifubaa-baŋ haa yaahuolo maŋ bɛi, namaa nelleŋ-baamba bi haa yaahuolo faŋo temma yaa nɛi. Mamaŋ daa bafamba-i, ma'i bi daa namaaŋo-i.
15 Yuifuduɔŋ daaba'i kuɔ Itieŋo-i Yesu-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i, aa tiraa haa yaahuolo-i miɛŋo-na. Ba bigãaŋ nuɔmba-i hiere; ba maacemma sa dɔlnu Diiloŋo-i.
16 Ba sa taara i piiye pigãaŋ *niɛraamba suɔ baŋ ka kor dumaa. A ce dumaaŋo-na, ba migãaŋ ba naara kunaŋgu ba ãmbabalma-na. Ma saa ji fa Diiloŋo juɔ yagar gãŋ baa-ba.

Tesaloniketaamba kũɔma bilaa Pol

17 Tobiŋ namaa, iŋ fiɛ ta hel na hɔlma-na, i hɔmmu dii kusuɔŋ-nu'i. Iŋ taa, ku saa da yinni na kũɔma fũnuŋ bel-e, a ce i gbuu vaa i fɛrɛ diɛ gbãŋ bir kã ka ne-na.
18 Iŋ duɔŋ tiɛ waŋ-ma wuɔ i ka kã ka ne-na, ku yuu niele. Muɔ Pol, muɔ fuɔ mɛi suyaa mi maama-i. Ŋga hɔnni maŋ joŋ *Sitãni tuɔ boruona i hũmelle-i.
19 Haba-i ciɛŋ i tiɛ hĩŋ Diiloŋ-papãmuŋgu taaluŋgu-i? Haba-i fĩɛŋ i hɔmmu? Namɛi sĩ wɛi? Itieŋo-i Yesu duɔ ji jo, namɛi ka ce i ce bɔi.
20 Coima saa fa, namɛi ka ce i ce bɔi, namɛi ka fɛ̃ i hɔmmu-i.

3

1 Ku'i ciɛ na da iŋ buɔra i-naa nuɔ aa i sa tiraa nunu-nɛi, ma saa ji fa, i naa i tĩɛna i kula Atɛni-i-na
2 aa puɔr i natobiŋo-i Timote-i na wulaa. Timote ce Diiloŋ-maacemma; u wuɔra u waŋ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i. I puɔraa u duɔ ka dii sirɛiŋa nɛi na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-na

3 kumaŋ ka ce yaahuolo maŋ haaŋ-yiɛ daayo-i u baa ji ce unaŋ nuɔ ŋ nanna hũmelle-i.
Namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ miɛ maŋ hũyãa Kirsa-maama-i kuu dii ŋaa i bi hũyãa-ma diɛ
mulɩɛŋ yaa-i.
4 Iŋ waa na hɔlma-na, ii naa gbuya-nɛi wuɔ miɛ maŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i, ba ka ce-ye
kpãncɔ̃lgũɔ. Ninsie ninsie, ma bi ciɛ; na saa yaŋ-ma damma.
5 Ku'i ciɛ na da miŋ'a mi sa nunu-nɛi, mi da mi siɛ gbãa tɩɛna da mi cie, mi naa mi
puɔr Timote-i u duɔ ka ne Diiloŋ-maamaŋ yeŋ dumaa na hɔmmu-na aa ji tũnu-miɛ. Mi
holle naa ta di tie wuɔ sɩ̃ *Sitãni daa munsuurmu na hɔlma-na a ce i maacemma ce
maaceŋgbãŋgbãlãmma.
6 Ŋga Timoteŋ kãa aa jo, u juɔ baa nelfafamma ji tũnu-yiɛ. U ciɛra wuɔ Diiloŋ-maama
dii kpelle na hɔmmu-na yogo, aa na dɔl na-naa. Aa tiraa cira na gbu na kuye i maama;
wuɔ na kũɔmaŋ bilaa miɛŋo-i dumaa, miɛ maama bi bilaa namaaŋo-i dumɛi.
7 Tobiŋ namaa, iŋ fiɛ i ye yaahuolo-na baa mulɩɛma-na, iŋ juɔ nu wuɔ Diiloŋ-maama dii
kpelle na hɔmmu-na, sirɛiŋa daa-ye.
8 Naŋ nyaarãa Itieŋo maama-na, i kũɔma firiinu fiɛfiɛ-i-na.
9 Naŋ fɛ̃ŋ i hɔmmu-i dumaa Diiloŋ-hũmelle-na, i siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i!
10 Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, i gbu i cãrã-yuɔ wuɔ u kãyã-yiɛ i bir kã na wulaa ka da-na
baa i yufelle, aa nelma maŋ saa kaala na wulaa Diiloŋ-hũmelle-na, i kaala-mɛi baa-na.
11 I To-i Diiloŋ fuɔ fɛrɛ-i, baa Itieŋo-i Yesu-i, ba hã-ye hũmelle-i i gbãŋ bir kã na wulaa.
12 Aa naŋ dɔl na-naa dumaa, aa bi ta na dɔl nuɔmba-i hiere, Itieŋo tuɔ dii kunaŋgu u
naara-kuɔ, a ce na ta na dɔl na-naa ŋaa miɛ iŋ dɔl-naŋ dumaa.
13 U migãaŋ na hɔmmu-i a ce-na nelfafaaŋ namaa a ce Itieŋo-i Yesu duɔ ji jo baa u
baamba-i, i To-i Diiloŋo baa da cãlmuɔ nɛi.

4

Wuɔsaaŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tɩ̃yãa i diɛ waŋ-ma baa-na, ma yaa daama: Naŋ saaya na ta na
wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ ku ta ku dɔlnu Diiloŋo-i, i pigãaŋ-na baa-ku. Ninsie ninsie, na bi
wuɔ wuɔsaaŋgu faŋgu yaa-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, i gbu i cãrã-nɛi, niɛŋ Itieŋo-i Yesu-i aa na dii
kunaŋgu na naara-kuɔ.
2 Itieŋo-i Yesuŋ'a i tiɛ wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ, na saa bi yaŋ-ku suɔma; i waaŋ-ku baa-na
cor.
3 Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u taara na ciluɔ fa; u sa taara na ta na ce bɩ̃ŋwosɩ̃nni.
4 U taara na hieroŋo-i na vii baa na caamba-i fafamma, na baa yaŋ nelbiliemba da na
yirɛiŋa mumbɩ̃ɛnammu,
5 na baa yaŋ cakũŋgu ta yaaŋga nɛi ŋaa bamaŋ sa kãalãayãŋ Diiloŋo-i kuŋ taa yaaŋga
bɛi dumaa.
6 Cakũŋ daaku-i, molo baa ce gbomma famma-i u nanolŋ-na. I waaŋ-ma baa-na tɩ̃
kuola-mɛi wuɔ, bamaŋ ciɛŋ gbomma famma temma-i, Diiloŋo ka suu ma sɔlaaŋgu-i hiere
bɛi.
7 Na saa da, Diiloŋo saa cira i tiɛ wuɔra i ce pɔpɔrsɩ̃nni, ŋga wuɔ i yaŋ i ciluɔ fa.
8 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ cɩ̃ina nel daama-i, u baa da niɛ sɩ̃ u cɩ̃inaana nelbilieŋ-
nelma, ŋga Diiloŋo maŋ hãa-na u *Yalle-i, kutieŋo cɩ̃inaana u yaa-i.
9 Tobiŋ namaa, naŋ saaya na ta na dɔl na-naa dumaa, Diilo fuɔ fɛrɛ pigãaŋ-na baa-ku
tɩ̃. A ce dumaaŋo-na, molo siɛ tiraa mulɩɛŋ u fɛrɛ wuɔ u nyɛgɛ̃ŋ-ku hã-na.
10 Diiloŋ uŋ taaraŋ na ta na dɔl na natobimba-i dumaa, ninsie ninsie na bi dɔl na-
naa dumɛi Maseduɔni-i-na hiere. Ŋga tobiŋ namaa, jande, i cãrã-nɛi, diyaaŋ kunaŋgu
na naara-kuɔ.
11 Taa na kuye yaafɛ̃lleŋ-kũŋgu-i na muntɩɛnammu-na, baa na ta na dii na nunni-i
nelma maŋ saa hi-na, taa na bi taara na nuŋ-juuru-i na fɛrɛ ŋaa iŋ waaŋ-ma baa-na
dumaa.

12 Mafaŋ da ma ce, puoŋ-nuɔmba ka ta ba kãŋ-na, aa na ka gbãa ta na fa na yunniŋ-maama-i na fɛrɛ.

Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i

13 Tobiŋ namaa, i taara na suɔ ninsoŋo-i bamaŋ suurii hĩɛma-na tĩ ba kũŋgu-na, ku yaa ku siɛ ta ku jaŋ-na ŋaa bamaŋ sa hĩɛŋ taaluŋgu Yesu jomma-na kuŋ jaŋ-baŋ dumaa.
14 Iŋ hũyãa-ma wuɔ Yesu kuu aa sire, kuu dii ŋaa i bi hũyãa-ma wuɔ bamaŋ hũyãa u maama-i aa ku, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka sire-bɛi ba ka waa baa Yesu-i.
15 I gbãa waŋ mamaŋ baa-na a saa baa Itieŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i ma yaa daama: wuɔ duɔ ji tuɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, miɛ maŋ kaa waa cicɛ̃lma-i, i siɛ ta yaaŋga bamaŋ suurii hĩɛma-na.
16 Yiiŋgu faŋgu-na, Diiloŋo ka ce ku doŋ. I ka nu *dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo piiye da gbagaga, aa Diiloŋ-yɛrre bu. Diɛ i ne, i da Itieŋo hiire u jo. Bamaŋ hũyãa u maama-i aa ku, ba yaa ka sire igɛ̃na.
17 Bafaŋ da ba sire, miɛ maŋ kaa waa cicɛ̃lma-i huɔŋgu faŋgu-na, u gbonu-yiɛ baa-ba a tɛtɛŋ-ye kã baa-ye dii nyaasĩnni-na i ka jãrã Itieŋo-i dii dɔrɔ-i-na aa pãŋ tĩɛ baa-yo gbula.
18 Tobiŋ namaa, taa na waŋ nel daama-i na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ.

5

1 Tobiŋ namaa, Itieŋo jommaŋ-belle-i baa u jommaŋ-yiiŋgu-i ku kaalaaya na wulaa.
2 Namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ u jommaŋ-yiiŋgu ka tugol nuɔmba-i ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa isuɔŋgu-na.
3 Huɔŋgu maŋ nuɔ-i nuɔmba da ba ji ta ba cira: «Fiɛfiɛ-i-na, terieŋgu fĩɛ, i hulɛiŋa sa tie baa wɛima»; kufaŋgu huɔŋgu'i nuɔ-i yaahuolbabalaŋo ka tugol-ba ŋaa cakusũntieŋ u kusũŋguŋ tugol-o dumaa. Molo cɛraa u kor yaahuolo daayo-na.
4 Ŋga namaaŋo-i, mi natobiŋ namaa, naa si dii kukulma-na yiiŋ daaku da ku gbãa tugol-na ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa.
5 Na hieroŋo-na hiere, cecermaŋ-bisãlŋ namaa, na ce na wɛima-i gbagbaama-na. Kukulmaŋ-nuɔŋ miɛ sĩ, isuɔtaaŋ miɛ sĩ.
6 Terieŋgu faŋgu-na, baa na yaŋ i gonya duɔfũmmu banamba temma-i, ku saaya i tĩɛ i yufieŋ-na, aa i suɔ i fɛrɛŋ belma.
7 Nuɔmba hinu ba duɔfũŋ isuɔŋgu'i nuɔ-i, aa ba bi hinu ba nyɔŋ ba kure isuɔŋgu'i nuɔ-i.
8 Ŋga miɛ iŋ yeŋ cecermaŋ-bisãlŋ miɛ, ku saaya i suɔ i fɛrɛŋ belma. Iŋ hũyãa Yesu maama-i baa huɔŋga maŋ, i ce huɔŋga faŋga-i baa i nelnyulmu-i i tiɛ cĩnnu i fɛrɛ *Bigãarãŋo hɛiŋa baa ji hi ye. Aa iŋ hĩŋ koŋkoro taaluŋgu-i, kuu dii ŋaa i diyaa kɔlluŋ-cucũnni-i tĩɛna.
9 Diiloŋo saa fiɛl-e duɔ ji gãŋ baa-ye, u fiɛlaa-ye Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ kor-e.
10 U kuu miɛ maama yaa nuɔ-i, wuɔ duɔ ji bir jo, i kuu tĩ wa, ii dii cicɛ̃lma yogo wa, i waa baa-yo.
11 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na cor ta na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ aa ta na kãyã na-naa Diiloŋ-hũmelle-na.

Pol diyaa nelma Tesaloniketaamba tũnni-na

12 Tobiŋ namaa, bamaŋ ciɛŋ Diiloŋ-maacemma-i na hɔlma-na, Itieŋ uŋ haa bamaŋ na yuŋgu-na ba da ba ta ba pigãaŋ-na hũmelle-i, jande, i cãrã-nɛi, taa na kãŋ-ba.
13 Taa na kãŋ-ba fafamma, aa na ta na dɔl-ba ba maacemma maama-na. Taa na nunu na-naa fafamma.
14 Tobiŋ namaa, bamaŋ yagaraa maacemma-i, jande, i cãrã-nɛi, diyaaŋ nelma ba tũnni-na aa na ta na dii holle kortaamba-na. Taa na kãyã bamaŋ saa naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na yogo. Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu huol baa moloŋo.

15 Bilaaŋ na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji ce ŋ nanolŋo kuubabalaaŋgu wuɔ ŋ suu sɔlaaŋgu.
Yaaŋ aa na ta na kuye kuufafaaŋgu maama yaa-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, namaaŋo-i na-
naa nuɔ a ka cor baa niɛraamba-i hiere.
16 Yaaŋ na hɔmmu ta mu fɛ̃ yinni maŋ joŋ.
17 Taa na cãrã Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ.
18 Taa na jaal Diiloŋo-i wɛima-na hiere. Naŋ hũyãa-ma cu Yesu-Kirsa huoŋ-nu, Diiloŋo
taara na ta na ce ku yaa-i.
19 Baa na ta na cie *Diiloŋo Yalle-i di maacemma-na.
20 Da ba waŋ nelma maŋ baa-na aa cira Diilopɔpuɔruŋgu, baa na biɛ-ma nelsɔsɔmma.
21 Ŋga taa na ne nelma-i hiere torro; da na da mamaŋ faa, na ce ma yaa-i.
22 Niɛŋ ãmbabalma-i ma sĩnni-na hiere aa na yaŋ-ma.

Jaaluperieŋgu

23 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo bir-na fuɔ birma aa u tuɔ niya-nɛi fafamma. Ku yuŋgu yaa
daaku: U tuɔ niya na yalɛiŋa-i baa na hɔmmu-i baa na kũɔma-i; cãlmuɔ baa ji da-nɛi
Itieŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i.
24 Diiloŋo maŋ bĩɛ-na, u pãa nuŋgu wuɔ u ka ce-ma, u ka bi ce-ma. U sa waŋ wɛima aa
ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.
25 Tobiŋ namaa, taa na bi cãrã Diiloŋo-i na hã miɛŋo-i.
26 Taa na jaal tobimba-i hiere fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
27 Mi gbu mi cãrã-nɛi, jande, niɛŋ Itieŋo-i aa na kalaŋ sɛbɛ daayo-i na pigãaŋ Diiloŋ-
dũŋ-baamba-i hiere.
28 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Tesaloniketaamba-i

Nelmuoyamma

Tesaloniketaamba saa naa da tuoleŋ-muntĩɛnammu baa Yesu-Kirsa jommaŋ-kũŋgu-i. Ba hɔlma-na, banamba naa cira wuɔ *Kirsa juɔ tĩ, banamba yagar maacencelle wuɔ miwaaŋo tĩɛ tĩ aa nuɔmba namba'i bir yiɛra baa ba yuŋ-maama-i. Polŋ daa-ma dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ kaala nelma yaaŋga-i baa-ba. U jaalaa Diiloŋo yaa igɛ̃na ba maama-na aa cãrã-yuɔ wuɔ u kãyã-bɛi ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma (sap. 1).

Ku huoŋgu-na, u suɔ dii u nuŋgu-i Yesu jommaŋ-kũŋgu-na, wuɔ «Nelbabalaŋo» yaa saaya u jo igɛ̃na. U ka jo ji ce u fɛrɛ wuɔ u yaa Diiloŋo-i, a tãal nuɔmba bigãaŋ Diiloŋo-i.

Polŋ suyaa mafamma-i dumaaŋo-na, u doŋ tuɔ dii nelma Diiloŋ-dũŋ-baamba tũnni-na, wuɔ mulĩɛŋ da ma fiɛ'a ma ka ko-ba, ba nyaar Diiloŋ-hũmelle-na (sap. 2). U bi taaraaya-kuɔ Tesaloniketaamba wulaa wuɔ ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã fuɔ fɛrɛ-i, aa yentaamba ta ba ce maacemma ba taara ba nuŋ-juuru-i yinni maŋ joŋ fuɔ temma-i, aa ba baa bi yaŋ ãnfafamma cemma-i (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Silvɛ̃* a naara Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ cuu Itieŋo-i Yesu-Kirsa huoŋ-nu dii Tesalonike-i-na.
2 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol dii sirɛiŋa Tesaloniketaamba-na

3 Tobiŋ namaa, Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋguŋ yuŋ na hɔmmu-i ku kã dumaa, a naara naŋ dɔl na-naa na bi kã dumaa, i siɛ gbãa yaŋ Diiloŋo jaalma-i; aa ku yaaŋga yaa dumaaŋo-na.
4 Naŋ ceŋ sũlma maŋ nuɔmba nammu-na, a naara naŋ mulĩɛŋ mulĩɛma maŋ, aa na yagar nyaar Yesu maama-na, ku sa gbuu fɛ̃ i hɔmmu-i puona. A ce dumaaŋo-na diɛ kã terieŋgu terieŋgu, i biɛ na kũŋgu-i a piiye pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii terieŋgu-na.
5 Tobiŋ namaa, naŋ mulĩɛŋ *Diiloŋ-nelle maŋ maa-na-i, kumaŋ haaŋ-nɛi daaku-i, ku'i ka ce di saaya-nɛi. Ku yaa pigãaŋ wuɔ Diiloŋo suɔ pãmma. Nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya baa kumaŋ, Diiloŋo bi pã-ni baa ku yaa-i.
6 Na saa da, bamaŋ ciɛŋ-naŋ sũlma-i, Diiloŋo daa ku saaya u bi ce kutaamba-i sũlma a suu ku sɔlaaŋgu-i.
7 Aa baŋ ceŋ namaa namaŋ sũlma-i, u ka hiel-na sũlma-na baa miɛŋo-i hiere Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i. I ka da u jo dɔrɔ-i-na baa u *dɔrpɔpuɔrbiemba-i; ba hii hiere.
8 Dãncaamu ka dii-yo huɔŋga u tuɔ jo. Duɔ jo, bamaŋ cĩinaana Diiloŋo-i aa bi cĩina Itieŋo *Neldɔdɔlma-i, u ka gbo kakãlle-i ba yunni-na.
9 Kumaŋ ka haa-bɛi ku yaa daaku: Diiloŋo ka kɔsuɔŋ-ba gbula, ba siɛ da piɛ Itieŋo-i, ba siɛ da uŋ ceŋ u bãaŋgu-i dumaa.
10 Ŋga bamaŋ hũyãa u maama-i, yiiŋ daaku-na, ba ka ta ba tuɔlnu-yuɔ aa gbuu ta ba ne-yo ŋaa ba ka wuo-yo. Iŋ waaŋ u maama-i baa-na na hũu-ma, namaa na kaa bi waa ba hɔlma-na.
11 Ku'i ciɛ na da i cãrã Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ i hã-na, wuɔ uŋ bĩɛ-na mamaŋ nuɔ-i, u hã-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i na gbãa ce-ma. Aa ãnfafamma maŋ yuu na hɔmmu-i, u hã-na ma cemmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ-i, aa ce na yu nyɔlma baa Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.
12 Da ma ce dumaaŋo-na, na ka ce Itieŋo-i Yesu ce bɔi aa fuɔ ka bi ce na ce bɔi. Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i baŋ yeŋ hujantaamba, ba yaa wuɔ ma ce dumaaŋo-na.

---

* **1:1** Silvɛ̃ yerre nande yaa wuɔ Silasi.

2

Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i

1 Tobiŋ namaa, kumaŋ ŋaa Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i baa i tigiima-i u caaŋgu-na ku
kũŋgu-i,
2 jande, i cãrã-nɛi, da na nu ba'a Itieŋo juɔ, baa na yaŋ na hɔmmu cu donduo dumaa,
baa na bi yaŋ na hulɛiŋa caar. Umaŋ duɔ cira Itieŋo jomma hii, baa na hũu-ma. Halle
da ba fiɛ cira wuɔ Diilopɔpuɔruŋgu, baa na hũu-ma. Ba gbãa bi cira miɛmɛi waaŋ-ma sisɔ
miɛmɛi nyɛgãaŋ-ma, ba tãal-na.
3 Baa na yaŋ molo da nelma tãal-na. Halle da ba fiɛ hel baa ku nelma-i hie, baa na
hũu-ma. Na saa da, aa Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu suɔ da ku hi, nuɔmba ka cĩina Diiloŋo-i aa
Nelbabalaŋo maŋ kãaŋ dãamu-na u ka carra ba da-yo.
4 Nuɔmbaŋ buol nimaŋ hiere, ka hel baa Diilo fuɔ fɛrɛ-i, u ka sire wuɔ fuɔ sa taara-niɛ,
kɛrɛ fuɔ maaraa-ni hiere. Aa u ka bel diiloŋo-i kã ka suur tĩɛna *Diilodubuɔ-i-na wuɔ fuɔ
yaa Diiloŋo-i.
5 Ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi wuɔ miŋ waa na terieŋgu-na, mi taa mi waŋ-ma baa-na kɛ?
6 Fiɛfiɛ-i-na, na suyaa kumaŋ bilaaya-yuɔ ta ku cie u yiiŋgu da ku hi u duɔ jo.
7 Na saa da, Nelbabalaŋo duɔŋ u maacemma-i tĩ dii cicaara, ku tĩyãa umaŋ bilaaya-yuɔ
u halaŋ u yaaŋga-na.
8 Duɔ halaŋ u yaaŋga-na, i ka da-yo. Kufaŋgu huɔŋgu yaa nuɔ-i Itieŋo ka bãl-o baa u
nufafalmu, aa uŋ juɔ baa bibɛsĩnni maŋ, ku ka kɔsuɔŋ-yo.
9 Nelbabalaŋ daa u ka jo baa *Sitãni himma a ji ce gbɛrɛ-wɛima-i ma sĩnni-na hiere
duɔ gbãa duɔ tãal nuɔmba-i cure-bɛi.
10 U ka jo ji ce kuubabalaaŋgu-i ku sĩnni-na hiere a cure bamaŋ kãaŋ dãamu-na.
Ninsoŋo maŋ naa waa u gbãa kor-ba, u saa dɔlnu-bɛi ba cĩina-yuɔ.
11 Ku ciɛ dumɛi Diiloŋo hã-ba piramman-hɔmmu a ce ba ta ba hũu coima-i wuɔ
ninsoŋo.
12 Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ saa hũu ninsoŋo-i aa kuubabalaaŋgu cemma ta ma dɔlnu-
bɛi, Diiloŋo ka pigãaŋ-ba u jãyãmma-i.

Diiloŋo fiɛlaa-na duɔ kor-na

13 Tobiŋ namaa, na maama dii kpelle Itieŋo huɔŋga-na. Diiloŋo fiɛlaa namɛi dii ku
domma-na* duɔ kor-na u *Yalle maŋ ciɛŋ-naŋ nelfafaaŋ namaa di barguɔ-i-na, baa
ninsoŋo maŋ naŋ siyaa-yo u bi barguɔ-i-na. A ce dumaaŋo-na, miɛ i siɛ gbãa yaŋ u
jaaluŋgu-i na maama-na.
14 Iŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, u bĩɛ-na baa ma yaa-i duɔ kor-na na da na ta na
ce na bãaŋgu-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i.
15 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ Diiloŋ-maama-i kpelle, aa iŋ waaŋ mamaŋ
baa-na i nunni-na, baa iŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na hiere, baa na yaŋ ma karaanu-nɛi.
16 Itieŋo-i Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ-i, baa i To-i Diiloŋo maŋ dɔlaa-ye aa ce hujarre yiɛ tuɔ dii
sirɛiŋa yiɛ, aa ce i haa i naŋga-i bĩŋkũfafaaŋ-nu,
17 ba hã-na holle aa ta ba dii sirɛiŋa nɛi, a ce na maacemma-i baa na ãndɛnni ta ni fa
hiere.

3

Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye; wuɔ u
yaŋ Itieŋo nelma gbuo terni-i hiere donduo donduo, aa ma da fɔ̃ŋgũɔ ŋaa maŋ daa fɔ̃ŋgũɔ
dumaa namaa terieŋgu-na.

---

* **2:13** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «U fiɛlaa namɛi igɛ̃na...»

2 Nuɔmba hiero saa hũu-ma, a ce dumaaŋo-na, taa na bi cãrã Diiloŋo-i wuɔ u hũu-ye
nelbabalaamba nyisɛ̃nni-na.
3 Itieŋo sa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu; u ka dii holle nɛi aa bi tuɔ niya-nɛi na baa ji suur
*Bigãarãŋo nammu-na.
4 Itieŋo ciɛ i suɔ wuɔ diɛ waŋ mamaŋ baa-na na ce-ma aa na ka cor ta na ce-ma.
5 Itieŋo-i Yesu-Kirsa ce na ta na dɔl Diiloŋo-i aa ce na ta na hĩrã mulĩɛma-i fuɔ temma-i.

Na saaya na suur miɛ nallu yaa nuɔ-i

6 Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, bamaŋ bilaa yelma-i tĩɛna aa ba sa ce iŋ waaŋ mamaŋ
baa-na, niɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa na kar-bɛi hiere.
7 Namaa fɛrɛ-i na suyaa naŋ saaya na ta na ce kumaŋ a biɛ miɛ maama-i. Iŋ kãa na
terieŋgu-na, na daa i ciɛ i fɛrɛ yentaaŋ miɛ wɛi?
8 I saa hũu moloŋ kuuwuoŋgu dede wuo-ku gbãŋgbãŋ. I ciɛ maacemma-i bãaŋgu-i baa
isuɔŋgu-i ŋaa i ka ko i fɛrɛ tiɛ da i nuŋ-juuru-i i fɛrɛ
9 a ne da namɛi naa saaya na yiɛra baa i yuŋ-maama-i. Ŋga i ciɛ mafamma-i diɛ pigãaŋ-
na nelma.
10 Iŋ waa na terieŋgu-na, i saa fuo-ma nɛi; i taa i waŋ-ma baa-na yiɛ: «Umaŋ duɔ u sa
taara u ce maacemma-i u bi ne niiwuoni-i aa u yaŋ-ni.»
11 Da na da i waŋ mafamma-i, i nuɔ wuɔ na hɔlma-na banamba bilaa diiloŋo-i yaŋ ba
maacemma-i aa ta ba wuɔra ba dii ba nunni-i mamaŋ saa hi-ba.
12 Iŋ taaraŋ kumaŋ kutaamba wulaa ku yaa daaku: Ba ne Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa ba
belnu maacemma-i ba ta ba ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa a yiɛra baa ba yuŋ-maama-i
ba fɛrɛ.
13 Tobiŋ namaa, namaa fuɔ, baa na yaŋ kuufafaaŋgu cemma-i.
14 Iŋ waaŋ mamaŋ sɛbɛ daayo-na, umaŋ duɔ saa ce-ma, na ne kutieŋo-i aa na yaŋ-yo;
baa na tiraa na gbonu na ce wɛima baa-yo, ku yaa senserre ka da-yo.
15 Mi saa cira na pãŋ bigãaŋ kutieŋo-i, ŋga na dii nelma u tũŋ-nu; namaa wuoŋo'i.
16 Hɔfɛ̃llentieŋ fuɔ fɛrɛ u tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i wɛima-na hiere baa hɔnni-na hiere. Itieŋo
waa baa-na hiere.
17 Muɔ Pol, mi pãa-na jaaluŋgu. Muɔmɛi nyɛgãaŋ jaaluŋ-terieŋ daaku-i baa mi fɛrɛŋ
naŋga. Mi haa mi niele-i dumɛi koko mi sɛbɛbaa-ba-na.
18 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ hã Timote-i

Nelmuoyamma

Timote to waa Girɛkiyiɛŋo, aa u nyu-i Yuifuciɛŋo. Nyuŋo naa hũu Yesu maama-i. Timote-i baa Pol ba kaaŋ da ba-naa Lisire (Pəpuər. 16.1-3). Ku huoŋgu yaa nuɔ-i Timoteŋ juɔ ce Pol namaacenceroŋo tuɔ wuɔra baa-yo nilɛiŋa-na. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ kar-o jĩna Efɛsi u duɔ kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ tigiima (1.3). U nyɛgãaŋ sɛbɛbaa-ba hãi hã-yo a dii sirɛiŋa yuɔ ku maacemma-na.

Dĩɛlã-wuoŋo yaa daayo-i. U gbuɔya-yuɔ wuɔ nuɔmba namba dii ta ba guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i wuɔ miwaaŋ daayo bĩmbĩnni saa fa, wuɔ cadiile saa bi fa, aa niiwuoni nanni saa bi tiraa fa wuoma-i. Pol yaŋ aa tagaaya pigãaŋ Timote-i wuɔ Diiloŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa (sap. 1 baa 4).

U bi tagaaya pigãaŋ-yo Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ gbĩɛ ba ta ba cãrã Diiloŋo-i dumaa, aa yaataamba-i baa ba huoŋ-baambaŋ gbĩɛ ba waa dumaa (sap. 2–3).

Timoteŋ saaya u bel nuɔmba-i dumaa Diiloŋ-dũŋgu-na a saanu baa ba sĩnni-i, Pol waaŋ ku yaa-i perieŋ aa dii nelma u tũnni-na (sap. 5–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa *pəpuərbiloŋ muɔ ŋaa i koŋkortieŋo-i Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa baa iŋ haa i naŋga-i Yesu-Kirsa maŋ nuɔ-i.

2 Mi nyɛgãaŋ-yo da mi hã Timote nuɔnɛi. Diiloŋ-hũmelle-na, nii dii mɛi fɛrɛŋ biɛŋ nuɔ. I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba ce hujarre niɛ aa kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Nelpirataamba kũŋgu-i

3 Mi tamma-na da mi kã Maseduɔni-i-na, mii naa hi dii sirɛiŋa niɛ wuɔ ŋ tĩɛna Efɛsi-i-na ŋ yiɛra bamaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima-i.

4 Waŋ baa-ba wuɔ ba hiel ba naŋga bĩncuɔŋ-nelsəsəmma-na baa huoluŋ-maama-i, ma jo baa ijiesəsənni. Ma sa kãyã nɛliɛ suɔ Diiloŋ-huɔŋga-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, ku yaa ŋ ta ŋ suɔ u huɔŋga-i.

5 Kumaŋ ciɛ miɛ ŋ ce-ma dumaaŋo-na, mi taara Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba ta ba dəl nuɔmba-i baa huɔŋga diei, ba waa nelfafaamba, aa ba haa ba naŋga Diiloŋo-na ku haama.

6 Banamba yaaŋ daama-i hiere aa biɛ nelsəsəmma ta ba waŋ. Ba haaraa hũmelle-na.

7 Ba ciɛ ba fɛrɛ *ãnjĩnamma pigãataamba, a ne da baŋ nyaarãa mamaŋ nuɔ-i ta ba waŋ-ma, bafamba fɛrɛ-i ba sa suɔ ma yuŋgu-i.

Ãnjĩnamma ãnfaaŋo-i

8 I suyaa wuɔ da ŋ wuɔ *ãnjĩnamma-i maŋ saaya ma wuɔ dumaa, ma faa.

9 Aa i saaya i suɔ wuɔ Diiloŋo saa jĩna ãnjĩnamma-i nelviiŋ maa-na, u jĩɛna-mɛi nelbabalaaŋ maa-na. Ba yaa haba-i? Ba yaa bubəlaamba-i, baa yaagbãrãamba-i, baa ãmbabalmanciraamba-i, baa bamaŋ sa kãaŋ Diiloŋo-i, baa bamaŋ bĩɛnaanaŋ u yerre-i, baa bamaŋ kuɔŋ ba tobaa-ba-i sisɔ ba nyubaa-ba-i, baa nelkuraamba namba-i,

10 baa bamaŋ ciɛŋ bĩŋwosĩnni-i, baa bɛmba maŋ ciɛŋ ba-naa, baa bamaŋ suoraaŋ pərtəbaa-ba-i, baa coikartaamba-i, baa bamaŋ hielaaŋ ba nieŋa-i Diiloŋo-na coima-na. Bamaŋ sa wuɔyaaŋ ba saanu baa ninsoŋo-i hiere, ãnjĩnamma jĩɛna bafamba maama yaa nuɔ-i.

11 Baŋ hãa-mi *Neldədəlma maŋ wuɔ mi waŋ-ma, ninsoŋ daayo da ma yaa nuɔ-i. Neldədəl daama piiye Diiloŋo yuntesĩnniŋ-maama baa u fafaaŋ-maama.

Pol pã Kirsa-i jaaluŋgu

12 Mi jaal Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, u haa u naŋga miɛ aa hiel-mi kãyã-miɛ mi ta mi cãa-yo,
13 ŋ siɛ suɔ wuɔ dĩɛlũɔ-i-na mi taa mi bĩɛna u yerre-i aa ta mi ce karaaŋgu baa u
baamba-i. Mi huɔŋga taa ka doŋ ka cor. Ŋga u yaaŋ aa ce hujarre miɛ wuɔ miŋ'a mi
saa hũu Yesu maama-i, mi sa suɔ ku yuŋgu.
14 Itieŋo Yesu-Kirsa ciɛ baa-mi cor. U ciɛ mi haa mi naŋga yuɔ aa tiraa ce mi ta mi dɔl-o.
15 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi: Yesu-Kirsa juɔ hĩɛma-na duɔ ji kor
ãmbabalmanciraamba. A ne da muɔmɛi ba yuntieŋ muɔŋo-i.
16 Ŋga u ciɛ hujarre ãmbabalmanceroŋ muɔ mi temma-na duɔ pigãaŋ u hɔhĩnaŋga-i.
U ciɛ kufaŋgu-i duɔ dii sirɛiŋa nuɔmba-na ba da ba hũu u maama-i a da cicɛ̃lma maŋ sa
tĩɛŋ dede-i.
17 Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa i tiɛ tuɔlnu-yuɔ. Uu dii gbula, u sa ji kã terieŋgu. Moloŋ
yufelle siɛ gbãa haa-yuɔ. U yaa u diei-i Diiloŋo-i. Ma ciɛ.
18-19 Mi biɛ, mi ka hã-ni maacemma a saa baa Diiloŋ uŋ ŋa naa ce ba waŋ mamaŋ ŋ
kũŋgu-na cor. Baŋ waaŋ mamaŋ, da ma tĩɛnu-niɛ, ŋ ka tĩɛ Diiloŋ-hũmelle-na aa gbãa ce
maacenfafamma baa huɔŋga diei. Banamba suyaa kumaŋ sa dɔlaanuŋ Diiloŋo-i aa cor
ta ba ce-ku. A ce dumaaŋo-na ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu kũɔna.
20 Imene nuŋgu dii kutaamba-na baa Alɛsãndire-i hiere. Mi nyaa-ba hã *Sitãni baa-ba,
ku yaa ba ka yaŋ Diiloŋo yerre bĩɛnamma-i.

2

Diilocãrãlle faa

1 Miŋ taaraŋ kumaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ i wulaa, mi taara i tiɛ jaal
Diiloŋo-i aa tiɛ cãrã-yuɔ i hã nuɔmba-i hiere.
2 Na ta na cãrã-yuɔ na hã fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i baa yuntaamba-i hiere, kumaŋ ka ce i kũɔma
fɛ̃, i waa i fɛrɛŋ nuɔ tiɛ cãa Diiloŋo-i aa tiɛ ce kuuviiŋgu.
3 Da na ta na jaal-o aa ta na cãrã-yuɔ na hã nuɔmba-i hiere, ku yaa faa aa tiraa ta ku
dɔlnu i koŋkortieŋo-i Diiloŋo-i.
4 Diiloŋo taara nelbiliemba-i hiere ba kor aa suɔ ninsoŋo-i.
5 Na saa da! Diiloŋo dii u diei yoŋ, aa koŋkortieŋo diei dii nelbiliemba hɔlma-na baa-yo.
Koŋkortieŋo faŋo-i nelbiloŋo. U yaa Yesu-Kirsa-i.
6 Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ duɔ kor nelbiliemba-i ba ãmbabalma-na kuŋ juɔ
hi, u yaa pãa u fɛrɛ a sãa ba yunni-i. U ciɛ ku yaa-i a pigãaŋ wuɔ Diiloŋo taara u kor
nelbiliemba-i hiere.
7 Ku'i ciɛ na da Diiloŋo ciɛ-mi u nelwaraŋ muɔ, aa bi ce-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ, mi
ta mi waŋ Yesu maama-i *niɛraamba hɔlma-na, ba da ba nu ninsoŋo-i aa hũu-yo. Mi sa
kar mi huɔyasaŋga, mi waŋ ninsoŋo yaa-i.
8 Terieŋgu faŋgu-na, mi taara bibɛmba ta ba cãrã Diiloŋo-i terni-na hiere. Aa da ba'a
ba cãrã-yuɔ, ba cãrã-yuɔ baa hɔfafaŋga; ba baa cãrã-yuɔ baa hɔdulle, ba baa bi cãrã-yuɔ
baa bɛrru ba hɔmmu-na.
9 Mi bi taara caamba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ diiyamma. Ba baa yaŋ bisĩnni ta yaaŋga bɛi; ba
yaŋ ni gbɛ̃ baa-ba. Ba baa ta ba dii gbeibuɔ ba yukuɔsĩnni migãmma-na, baa niibilenni-
na, baa kompammu-na.
10 Ba yaŋ aa ba ta ba kuye ãnfafamma cemma yaa-i. Ciɛŋo maŋ wuɔ fuɔ kãalã Diiloŋo-i
u saaya u tuɔ ce ku yaa-i.
11 Aa da ba ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba, ba saaya ba fĩinaŋ aa hiire ba fɛrɛ ta ba
nu.
12 Mi sa taara ciɛŋo sire yiɛra wuɔ u waŋ Diiloŋ-nelma, u saa bi saaya u waa bibiɛŋo
yuŋ-nu, u par fĩinamma yoŋ.
13 Yuŋ haku-i nuɔ-i mi ta mi waŋ mafamma-i? Mi niɛ da Diiloŋo maa bibiɛŋo yaa igɛ̃na
aa suɔ ji ma ciɛŋo-i.

14 Aa *Sitãni saa gbãa tãal bibiɛŋo-i, u tãalãa ciɛŋo yaa-i u cãl Diiloŋo-i.
15 Ŋga ciɛŋo maŋ duɔ hũu Yesu maama-i, aa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma, aa nelnyulmu waa-yuɔ, u horre ka kor-o.

3

Yaatesɪ̃nniŋ saaya ni da dumaa Diiloŋ-dũŋgu-na

1 Umaŋ duɔ tuɔ taara yaatesɪ̃nni-i Diiloŋ-dũŋgu-na, kutieŋo taara maacenfafamma; nuharuŋgu si dii-mɛi.
2 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo-i, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ, u saaya u waa ciɛŋo diei tieŋo, u saaya u tuɔ suɔ u fɛrɛŋ belma, u saaya u waa nelnurãŋo, u saaya u waa nelfɛfɛiŋo aa tuɔ siɛ u har niraamba-i. U saaya u gbãa tuɔ kalaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelma-i.
3 U saa saaya u waa konyɔrɔ̃ŋo, u saa saaya u waa hɔdoroŋo, u saa bi saaya u waa bɛrkartieŋo, ŋga u saaya u waa hɪ̃ɛhɪ̃ɛntieŋo, u saa saaya u yaŋ gbeiŋ-maama ta yaaŋga yuɔ.
4 U saaya u suɔ fuɔ fɛrɛŋ dumɛlleŋ-baamba nuolamma a ce u bisãlmba ta ba nu u nuŋgu-i aa ta ba kãŋ-yo wɛima-na hiere.
5 Nɛliɛŋo maŋ siɛ gbãa nuola u dumɛlleŋ-baamba-i fafamma u ce niɛ gbãa bel Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma?
6 Yaatieŋo saa saaya u waa nelfɛlɛŋo Diiloŋ-hũmelle-na. Duɔ waa nelfɛlɛŋo, bombolma gbãa cɔruɔnu-yuɔ. A ce dumaaŋo-na, mamaŋ daa *Sitãni-i ma ka da-yo.
7 Ku bi saaya u yefafalle waa puoŋ-nuɔmba nunni-na, ku yaa ba siɛ ji dii ba yaaŋga-i yuɔ a ce Sitãni da mumbelmu yuɔ.

Diiloŋ-dũŋgu maacenciraamba maama

8 Kuuduɔŋgu yaa baa Diiloŋ-dũŋgu maacenciraamba-i, ba ciluɔ saaya u vii aa ba baa waa huhurmantaamba. Ba saa saaya ba yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi, aa ba baa taara huhurmaŋ-gbeiŋa-i.
9 Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye ninsoŋo maŋ u hũmelle-na, ba siɛ-yo aa ba bel-o baa huɔŋga diei.
10 Da na'a na hã umaŋ Diiloŋ-dũŋgu maacemma-i, na saaya na ne kutieŋo ciluɔ-i igɛ̃na. Da na da u faa, na suɔ na hã-yo baa-ma.
11 Caamba* maŋ ciɛŋ maacenduɔma famma-i ba saaya ba bi vii, ba saa saaya ba waa yebɪ̃ɛnataamba. Ba saaya ba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ belma aa yaŋ huhurma-i wɛima-na hiere.
12 Diiloŋ-dũŋgu maacenceroŋo saaya u waa ciɛŋo diei tieŋo. U saaya u tuɔ suɔ u dumɛlleŋ-baamba nuolamma.
13 Diiloŋ-dũŋgu maacenceroŋo maŋ ciɛŋ u maacemma-i fafamma, nuɔmba bɪ̃ u yefafalle aa u da holle u piiye uŋ haa u naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na mamaŋ nuɔ-i.

Diiloŋ uŋ puuriiye nelma maŋ pigãaŋ-ye

14 Timote, Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ da huɔŋgu mi ka kã ka ne-ni. Ŋga mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-ni,
15 wuɔ da ŋ saa ji ta ŋ da-mi, u kãyã-niɛ ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na, ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma Cicɛ̃lmantieŋo baamba hɔlma-na. Ba yaa ninsoŋo tuole-i
16 Coima saa fa, Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye nelma maŋ Yesu-Kirsa kũŋgu-na ma temma si dii. Wuɔ *Kirsa juɔ nelbiloŋ temma i ji da-yo.
*Diiloŋ-Yalle ciɛ i suɔ wuɔ nelviiŋo.
*Dɔrpɔpuɔrbiemba daa-yo.
Ba waaŋ u maama-i baa niɛraamba-i nilɛiŋa-na hiere.
Ba hũyãa u maama-i terni-na hiere.
Aa Diiloŋo biyaa-yo ka jɪ̃na u caaŋ-nu.

---

* **3:11** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Ba caamba ciluɔ saaya u vii...»

4

Bilaaŋ na fɛrɛ coikartaamba-na

1 *Diiloŋ-Yalle waaŋ-ma gbar-ma wuɔ miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-na, banamba ka cĩina
Yesu-i aa cu coikartaaŋ huoŋ-nu ta ba nu Sitãni-nelma.
2 Ba ka yaŋ huhurmantaamba famba tãal-ba pira-bɛi.
3 Ba wuɔra ba piiye wuɔ ãnsorre saa saaya di ce, aa cira niiwuoni nanni dii ni saa saaya
wuoma. Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ niiwuoni fanni-i Diiloŋo hielaa-ni hã bamaŋ hũyãa u
maama-i aa ta ba suɔ ninsoŋo-i wuɔ ba ta ba jaal-o aa ta ba wuo-ni.
4 Diiloŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa. I saa saaya i cĩina kuuwuoŋgu naŋgu wuɔ ku saa
fa. Ŋga da ŋ'a ŋ wuo kumaŋ, ŋ saaya ŋ jaal Diiloŋo-i ku maama-na.
5 Ku yuŋgu yaa daaku: Diiloŋ-nelma-i baa u cãrãmma yaa migãaŋ niiwuoni-i hiere.
6 Da ŋ ta ŋ piiye nel daama-i ŋ pigãaŋ tobimba-i, ŋ ka ce maacembilofɛfɛiŋ nuɔ
Yesu-Kirsa suoŋgu-na. Ku yaa ka pigãaŋ wuɔ ŋ fĩlãa Diiloŋ-hũmelle-na aa ŋ kalaaŋ
hũmefafalle-i hi ŋ fuoŋgu-i.
7 Nelma maŋ sa kãaŋ hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, baa yaŋ ma ta ma suur ŋ
tũnni-na. Ta ŋ kuye Diiloŋ-kũŋgu yaa-i.
8 Da ŋ ta ŋ kuye ponsaaŋgu maŋ firiinuŋ ŋ kũɔma-i, ku faa, ŋga ku sa fa wɛima bɔi. A ne
da da ŋ ta ŋ kuye Diiloŋ-kũŋgu-i ku fa nyuŋgo ku maama-i aa tiraa fa bisĩŋ ku maama-i
hã-ni.
9 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi, nuɔmba-i hiere ba saaya ba hũu-ma.
10 Iŋ haa i naŋga Cicɛ̃lmantieŋo-na, ku'i ciɛ i tiɛ ce maacemma-i aa vaa i fɛrɛ vaaŋ daama
temma-i. U yaa nelbiliemba-i hiere ba koŋkortieŋo-i, ku huraa bamaŋ hũyãa u maama-i.
11 Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaa mafamma-i.
12 Baa yaŋ molo dii u yaaŋga-i niɛ wuɔ bisãlãaŋ nuɔ. Diiloŋ-dũŋ-baamba saaya ba ta ba
ne nuɔnɛi aa ta ba ce. A ce dumaaŋo-na, ŋ nuŋ-ãndaaŋgu saaya ku ta ku fa baa ŋ ciluɔ-i
hiere. Ŋ saaya ŋ ta ŋ dɔl nuɔmba-i hiere aa ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku haama. Cãlmuɔ
saa saaya u da-niɛ.
13 Vaa ŋ fɛrɛ ŋ ta ŋ kalaŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i aa ŋ ta ŋ firnu-mɛi ŋ cie mi
jomma-i.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa ba waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-na aa yaataamba haa ba nammu-i niɛ aa
cãrã Diiloŋo hã-ni fɔ̃ŋgũɔ maŋ, baa hũu-yo ŋ nanna.
15 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-ni hiere, bel-ma nammu hai aa ŋ ta ŋ ce-ma maŋ saaya ma
ce dumaa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ Diiloŋ-maacemma wuɔ ŋ wulaa.
16 Suɔ ŋ fɛrɛŋ belma, aa niŋ waŋ Diiloŋ-nelma maŋ, ŋ ta ŋ ne-ma torro. Vaa ŋ fɛrɛ baa
ma cemma-i, ku yaa ŋ ka kor ŋ fɛrɛ aa bi kor bamaŋ ka nu-ma ŋ wulaa.

5

Timoteŋ saaya u bel Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa

1 Bĩncɔiŋo maŋ duɔ cãl, piiye baa-yo da yambaa ŋaa ŋ tohoiŋo ŋ dii-yo hũmelle-na. Da
ku waa naacoloŋo, piiye baa-yo ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
2 Da ku waa cabĩncɔiŋo, ŋ piiye baa-yo ŋaa ŋ nyu, aa da ku waa cabisãlãaŋo, ŋ piiye
baa-yo ŋaa ŋ tũɔ; baa huɔŋga diei.

Bikulcaambaŋ saaya ba bel dumaa

3 Bikulcaamba maŋ taamba sĩ-bɛi koikoi, bel-ba fafamma.
4 Ŋga bisãlŋ da ba waa baa umaŋ, sisɔ u hãayɛ̃lmba, ba yaa saaya ba yiɛra baa ba dũŋ-
maama-i a pigãaŋ wuɔ ba kãalã Diiloŋo-i ninsoŋo. Da ba yiɛra baa-ma dumaaŋo-na, ba
bĩncuɔmbaŋ ciɛ kumaŋ hã-ba, ba suu ku sɔlaaŋgu yaa dumaaŋo-na. Diiloŋo taara ku
yaa-i.

5 Da ŋ nu wuɔ bikulciɛŋo-i, u yaa umaŋ tieŋo sɪ̃-yuɔ. Fuɔ temma-i u haa u naŋga-i
Diiloŋo yaa nuɔ-i, u cãrã u yaa-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i wuɔ u kãyã-yuɔ.
6 A ne da bikulciɛŋo maŋ ciɛŋ u bãaŋgu-i, u ne colcol ŋga u kuu, u Diiloŋ-hũmelleŋ-
huɔŋga kuu aa yaŋ-yo.
7 Ŋ saaya ŋ ta ŋ titirre nel daama yaa baa-ba, ku yaa ba siɛ ji ce cãl.
8 Umaŋ duɔ u sa ne u huraamba-i fafamma, ku huraa fuɔ fɛrɛŋ dũŋ-baamba-na, kutieŋo
hilaa Diiloŋ-hũmelle huoŋ-nu. Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba bɔyaa-yuɔ.
9 Bikulcaamba maŋ naa vii baa ba bɔlbaa-ba-i aa ba bieŋa yu bieŋ komuɔŋa sa-a-siɛi,
na saaya na biɛ bafamba yirɛiŋa yaa-i ta na kãyã-bɛi.
10 Da na'a na kãyã umaŋ, u yefafalle saaya di waa nuɔmba nunni-na, u saaya u suɔ u
bisãlmba nuolamma, u saaya u tuɔ ce niraamba nersɪ̃nni-i fafamma, u saaya u tuɔ saara
Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i*, u saaya u tuɔ kãyã sũntaamba-i aa bi tuɔ ce ãnfafamma-i ma
sɪ̃nni-na hiere.
11 Bikulcaamba maŋ saa vãa yogo, baa dii ba nuŋgu-i kãyãmma-na. Da ŋ dii-ku, bɛkũŋ
da ku ji muonu ba yunni-i, ba ka ciɛl *Kirsa maama-i jɪ̃na kɔtuɔŋgu aa ta ba taara ba soŋ.
12 A ce dumaaŋo-na baŋ pãa nudɪ̃ɛlãŋgu maŋ baa Kirsa-i, ba ka guɔla-kuɔ a taara wɛima
hã ba fɛrɛ.
13 A naara kufaŋgu-i, da na biɛ-ba ta na kãyã-bɛi, ba ka ce yentaamba ta ba wuɔra ba
bɪ̃ŋ nuɔŋ-dumiɛŋ-na, ba nunni ka ta ni ko-ba, ba ka ta ba dii ba nunni-i nelma maŋ saa
hi-ba.
14 Terieŋgu faŋgu-na, mɛi taara bikulcabisãlmba bir soŋ a hoŋ bisãlmba aa yiɛra
terduɔŋ-nu ta ba ce ba dũŋ-huɔya-maacemma-i, ku yaa i bigãarãamba siɛ da nuŋgu yiɛ.
15 Kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i, bikulcaamba namba naana hũmelle-i tɪ̃ aa cu
*Sitãni huoŋ-nu.
16 Ciɛŋo maŋ duɔ hũu Yesu maama-i aa bikulcaamba waa u dũŋ-baamba-na, u'i saaya u
tuɔ kãyã-bɛi aa yaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba ta ba kãyã bamaŋ taamba sɪ̃-bɛi.

Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ saaya ba bel dumaa

17-18 Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Niiŋ duɔ tuɔ muo dɪ̃mma-i, ŋ saa saaya ŋ vaa u nuŋgu-i»* aa
tiraa cira: «Maacembiloŋo saaya baa u maacemma sullu-i».† Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-
dũŋ-baamba yaataamba maŋ ciɛŋ ba maacemma-i fafamma, na saaya na ta na bi ne ba
yaaŋ-na fafamma; ku huraa bamaŋ vaa ba fɛrɛ baa Diiloŋ-nelma wamma-i.
19 Da ba ta ba cãl yaatieŋo-i baa mamaŋ, aa siɛrtaamba saa yu ba hãi sisɔ ba siɛi, baa
hũu-ma.
20 Umaŋ duɔ cãl, waŋ baa-yo banamba yufelle-na, ku yaa bafamba ka kãalã.
21 Jande, ne Diiloŋo-i baa Yesu-Kirsa-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa ŋ ce nel daama-i ŋaa
miŋ waaŋ-ma baa-ni dumaa. Baa ta ŋ ce ciɛluɔ.
22 Da ŋ'a ŋ sa suɔ umaŋ ku kaala, baa tugol ŋ haa ŋ nammu-i u yuŋgu-na ŋ cãrã Diiloŋo-i
ŋ hã-yo wuɔ u tuɔ ce maacemma Diiloŋ-dũŋgu-na. Baa yaŋ banamba ji celieŋ-ni baa ba
balaaŋgu-i. Baa yaŋ cãlmuɔ da-niɛ.
23 Ŋ kusũŋguŋ ŋ'a ku sa dɔl-ni, baa ta ŋ nyɔŋ hũŋkolŋo-i yoŋ, ta ŋ nyɔŋ duvɛ̃ŋo-i tɛ̃ntɛ̃ŋ.
24 Nuɔmba naŋ cãlmuɔ dii u sa fuo; a ne da banamba dii ba tɪ̃ɛna ba ãndaaŋgu-na aa
suɔ da ba cãlmuɔ-i.
25 Ãnfafamma sa bi fuo dumɛi. Halle da ku fiɛ vaaya niɛ niɛ, ma ji hel.

6

Kɔraambaŋ saaya ba waa dumaa baa ba yuntaamba-i

1 Kɔraamba saaya ba ta ba kãŋ ba yuntaamba-i fafamma, ku yaa molo siɛ da bɪ̃ɛna
Diiloŋo yerre-i aa bi bɪ̃ɛna i hũmelle diele-i.

---

* **5:10** *Yuifubaa-ba jãrã ba niraamba-i dumɛi. Niɛŋ Like 7.44. † **5:17-18** Niɛŋ Ãnjɪ̃namma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 25.4 baa Kor. dɪ̃ɛ. 9.9; Matie 10.10; Like 10.7.

2 Kɔraamba maŋ ba yuntaamba hũyãa Yesu maama-i, ba baa yagar ba nunni-i wuɔ ba
natobimba. Ba saaya ba suɔ wuɔ ba yuntaamba hũyãa Yesu maama-i aa ba maama bi
dɔlnu Diiloŋo-i. Terieŋgu faŋgu-na, ba saaya ba firnu ba hɔmmu-i ta ba ce maacemma-i
fafamma ba hã-ba. Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ baa nuɔmba-i ma yaa mafamma-i.

Pol diyaa nelma Timote tũnni-na

3 Umaŋ duɔ yaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa nelmaŋ-kerre-i aa tuɔ waŋ u deŋ maama baa
nuɔmba-i, umaŋ duɔ haar Diiloŋ-hũmelle-na,
4 kutieŋo ce bombolma. U sa suɔ kuyuŋgu, aa nuharuŋgu'i dɔlaanuŋ-yuɔ baa ãndapirre
aa tiraa tuɔ ce bɛrru nelsɔsɔmma-na. Ku yaa juɔŋ baa nenemuŋgu-i, baa cɔcɔgɔluɔ-i, baa
tuosĩnni-i, baa ãnjɔgɔbabalamma-i,
5 baa ãndapirre-i bamaŋ sa jɔgaaŋ kã yaaŋ-na ba hɔlma-na. Ba cĩinaana ninsoŋo-i aa
bir ta ba ne wuɔ sĩ Diiloŋ-hũmelle-i gbeitaara-hũmelle.
6 Coima saa fa, da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, wɛisĩnni nanni saa maar nifanni-i, ŋga ŋ
saaya ŋ waa nɛliɛŋ nuɔni maŋ sa niɛnuŋ moloŋ bĩŋkũŋgu.
7 Ŋ saa da, i juɔ miwaaŋo-na baa i nieŋa ndii, i ka bi bir baa i nieŋa ndii.
8 Kumaŋ gbãaŋ, diɛ tiɛ da i nuŋ-juuru-i baa kompammu-i i hĩ, nifanni ka saanu baa-ye.
9 Bamaŋ kuuŋ gbeiŋa huoŋ-nu, *Sitãni hi ba yaa-i u dii-ba u juɔŋo-na. U gbu-ba baa
bafamba fɛrɛŋ yufieŋ-niini yaa-i u bel-ba. A ne da yuŋgu si dii-niɛ, ni kɔsuɔŋ-ba yoŋ.
10 Ŋ saa da, gbeiŋ da a ta a dɔlnu-niɛ a cor, ku yaa diyaaŋ-niŋ ãmbabalma sĩnni-
na hiere. Gbeiŋ-maama taa yaaŋga banamba-na a ce ba nanna Diiloŋ-hũmelle-i, a ce
dumaaŋo-na mulĩɛma si dii bɛi dɛi.
11 Ŋga nuɔ niŋ yeŋ Diiloŋ-wuoŋ nuɔ, baa dii ŋ gboluoŋgu maacembabalaŋ daama-na.
Ta ŋ kuye viisĩnniŋ-kũŋgu-i, baa nelnyulmuŋ-kũŋgu-i aa ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na. Ta ŋ
hĩrã ŋ kũɔma-i aa ŋ ta ŋ ce nuɔmba-i hĩɛhĩɛ.
12 Vaa ŋ fɛrɛ Diiloŋ-hũmelle-na. Baa yaŋ Diiloŋ-nelle korra-niɛ. Diiloŋo jɔguɔŋ-ni baa
difande maama yaa-i ku'i ciɛ u bĩ-ni ce-ni u wuoŋ-nuɔ. Ŋ waaŋ difande maama yaa-i
fafamma nuɔmba yufelle-na ku belle-na.
13 Fiɛfiɛ-i-na, mi ka piiye baa-ni Diiloŋo maŋ hãaŋ nelbiliemba-i baa bĩmbaamba-i
cicɛ̃lma-i u nu, aa Yesu-Kirsa maŋ waaŋ ninsoŋo-i baa *Põse-Pilati-i u bi nu.
14 Niŋ nuɔ nelma maŋ, ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa, baa yaŋ cãlmuɔ da-niɛ, baa
yaŋ ba da ãntãalãmma haa-niɛ a ji hi Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-i.
15 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa diyaa yiiŋgu faŋgu-i.
U yaa u diei Itieŋo-i;
ãnfafamma-i hiere ma tieŋo-i.
U yaa jãmatigibaa-ba-i hiere ba Jãmatigi-i,
aa bi waa yuntaamba-i hiere ba Yuntieŋo-i.
16 Fuɔ yaa sa kuuŋ u diei yoŋ.
Cecerma maŋ dii u terieŋgu-na
molo siɛ gbãa piɛ ma caaŋ-nu.
Molo saa da u yufelle dede
aa molo siɛ bi gbãa da u yufelle.
Yuntesĩnni-i baa fõŋgõtesĩnni gbĩɛ baa u yaa-i kudɛi.
Ma ciɛ.

Bĩŋkũntaamba maama

17 Waŋ baa bamaŋ bĩŋkũntaamba-i wuɔ ba yaŋ bombolma-i, aa ba baa haa ba naŋga ba
nagãŋ-niini-na; ni gbãa bĩɛna aa yaŋ-ba. Ba yaŋ aa ba haa ba naŋga-i Diiloŋ-na. Bĩŋkũŋgu
bĩŋkũŋgu, u yaa firiinu u huɔŋga-i hã-ye baa-ku bãmbãale i tiɛ ce i bãaŋgu-i.
18 Waŋ baa-ba wuɔ ba ta ba ce kuufafaaŋgu. Ba yaŋ ba ãnfafamma maara. Ba ta ba ce
sãmma aa ba yaŋ ba nammu ta mu fara fiɛfiɛ.

19 Da ba ta ba ce mafamma-i, kuu dii ŋaa ba tiera munterfafamu-na ba jɩ̈na da ba gbãa
ji da cicɛ̃lma maŋ sa tɩ̈ɛŋ dede-i.

Ãndaperieŋgu

20 Timote, Diiloŋ uŋ hãa-ni nelma maŋ, bel-ma nammu hãi. Ãndasɔsɔnni maŋ sa
kãaŋ hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, hiel ŋ naŋga niɛ. Bamaŋ karaaŋ coima-i wuɔ
bafamba suɔ yiɛŋgu, baŋ fanuŋ ba-naa nelma maŋ nuɔ-i, baa dii ŋ nuŋgu-i mɛi.
21 Ba daa niɛ sɩ̈ ba suɔ yiɛŋgu, a ce dumaaŋo-na, ba naana Diiloŋ-hũmelle-i.
Diilo kãyã-nɛi.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Timote-i

Nelmuoyamma

Pol waa kaso aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a hã Timote-i. Huɔŋgu faŋgu-na, u taa u mulĩɛŋ aa nuɔmba naa nanna-yuɔ. Uŋ juɔ suɔ wuɔ u yinni tĩɛ tĩ, mamaŋ waa u huɔŋga-na, wuɔ nyɛgɛ̃ŋ-ma duɔ hã Timote-i baa-ma. Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo yaa perieŋ Diiloŋ-nelma-na.

U duɔŋ u sɛbɛ-i baa jaaluŋgu. U jaalaa Diiloŋo-i Timote maama-na aa suɔ gboya Timote-i wuɔ u tuɔ ce fuɔ temma; u vaa u fɛrɛ baa Diiloŋ-maacemma-i kɛrɛ bamaŋ ciɛŋ-maŋ ba yammu huol baa ma cemma-i (sap. 1–2).

Wuɔ nuɔmba bir baa ba huoŋgu aa ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima, ŋga Timote u yaŋ aa u bel Diiloŋ-maama-i nammu hãi, aa uŋ hãalãayã mamaŋ, u nyaar-mɛi fafamma (sap. 3).

Sɛbɛ periema-na, Pol kaalaa u sũlma-i, ŋga wuɔ yinduɔŋgu u saa ji hel Diiloŋo huoŋ-nu dede. Diiloŋ uŋ kãayã-yuɔ dumaa, u nuŋgu bi tiraa hi mafamma-i (sap. 4).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ umaŋ duɔ suur Yesu-Kirsa horre-na uŋ ka da cicɛ̃lma maŋ, wuɔ mi wuɔra waŋ mafamma maama yaa-i.

2 Timote, mi biɛŋ nuɔ, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã nuɔnɛi. I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba ce hujarre niɛ aa kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Pol dii sirɛiŋa Timote-i-na

3 Mi jaal Diiloŋo-i. Mi cãa u yaa-i baa huɔŋga diei ŋaa mi bĩncuɔmbaŋ siire ce-ma dumaa. Da mi ta mi cãrã-yuɔ huɔŋgu huɔŋgu, ŋ maama sa karaanu-miɛ.

4 Niŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ*, ku maama saa karaanu-miɛ; a ce dumaaŋo-na, ŋ kũɔma gbuu bel-mi. Mi taara mi da ŋ yufelle ku yaa mi huɔŋga ka fɛ̃.

5 Niŋ hũyãa Yesu maama-i baa huɔŋga diei dumaa, mafamma saa bi karaanu-miɛ. Ku duɔŋ baa ŋ nyubĩncɔiŋo-i Losi yaa igɛ̃na, ŋ nyu-i Enisi sire biɛ-ku, mi suyaa miɛ nuɔ ŋ bi siire biɛ kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i.

6 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka tir nel daama-i baa-ni: Miŋ haa mi nammu-i niɛ aa cãrã Diiloŋo-i u hã-ni fɔ̃ŋgũɔ maŋ, baa yaŋ u kusirre ŋ wulaa.

7 Baa tie holle; Diiloŋ uŋ hãa-ye u *Yalle maŋ, di sa ce-ye kortaaŋ miɛ, di dii holle yiɛ aa ta di ce i tiɛ dɔl i-naa aa tiɛ suɔ i fɛrɛŋ belma.

8 Terieŋgu faŋgu-na, baa ce senserre baa Itieŋo nelma wamma-i. Aa baŋ diyaa muɔŋo-i kaso-i-na fuɔ maama-na, baa bi ce senserre aa ŋ hel mi huoŋ-nu. Diiloŋ uŋ hãa-ye fɔ̃ŋgũɔ maŋ, yaŋ i ce u yaa gboruoŋgu aa i hĩrã mulĩɛma-i *Neldɔdɔlma maama-na.

9 Diiloŋo yaa kuraa-ye aa ce-ye u baaŋ miɛ. U saa ne i fafaaŋgu aa ce-ma! U taa u taara u cor baa Yesu-Kirsa-i ce-ye dɛi ku'i ciɛ. Ma waa u huɔŋga-na aa miwaaŋo suɔ duɔ jĩna.

10 Fiɛfiɛ yaa nuɔ-i i Koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa jomma ciɛ i da cedɛiŋ daayo-i. U yaa juɔ ji yiɛra kuliiŋgu-i ku maacemma-na aa pigãaŋ wuɔ diɛ hũu Neldɔdɔlma-i i ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

11 Diiloŋo ciɛ-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ mi ta mi wuɔra mi waŋ Neldɔdɔl daama yaa-i mi pigãaŋ nuɔmba-i baa-ma.

---

* **1:4** Ku gbãa waa uŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ-i-na 20.37.

12 Ku'i ciɛ ŋ da mi ce sũlŋ daama temma-i. Ŋga senserre sa da-mi baa-ma. Mi suɔ miŋ
haa mi naŋga-i umaŋ nuɔ-i aa mi suyaa miɛ uŋ hãa-mi mamaŋ, ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ
gbãa ce mi bella-mɛi ji hi gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i.
13 Miŋ waaŋ ninsoŋ-nelma maŋ baa-ni, ta ŋ wuɔ ma hũmelle-i. Nelnyulmu maŋ dii-yiɛ
baa Diiloŋ-hũmelle huɔŋga maŋ dii-yiɛ Yesu-Kirsa horre-na, bel-ni fafamma.
14 *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ ŋ huɔŋga-na, bel nel daama-i fafamma.
15 Ŋ saa bi yaŋ-ma suɔma, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *Asi-i-na ba naana-miɛ hiere, halle
baa Fisɛl baa Ɛrmosɛni-i hiere ba naana-miɛ.
16 Ŋga Diilo kãyã Onesifɔr dumɛlleŋ-baamba-i. Miŋ fiɛ mi ye kaso-i-na, senserre sa
da-yo baa nuɔmba-i; u juɔ u dii sirɛiŋa miɛ.
17 Uŋ diyaa u gboluoŋgu-i *Ɔrɔmu-i-na, u taaraaya-miɛ fuɔ ji da-mi.
18 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Itieŋo kãyã-yuɔ a ce Diiloŋo ce hujarre yuɔ. Uŋ ciɛ kumaŋ hã-mi
Efɛsi-i-na, naŋ fɛrɛ-i ŋ suɔ-ku ŋ yaŋ nuɔmba-i hiere.

2

Ŋ saaya ŋ hĩrã ŋ kũɔma-i Yesu-Kirsa maama-na

1 Mi biɛ, nuɔ fuɔ, Yesu-Kirsaŋ ciɛ baa-ye cemma maŋ, yaŋ ku ta ku dii sirɛiŋa niɛ.
2 Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-ni nuɔmba bɔi yufelle-na, ne nuɔmba namba ŋ dii-ma ba
nammu-na. Kutaamba saaya ba vii, aa ba saaya ba gbãa ta ba hãalã banamba baa-ma.
3 Ta ŋ hĩrã ŋ kũɔma-i ŋaa sorosiyiɛŋ nuɔ Yesu-Kirsa huoŋgu-na.
4 Sorosiyiɛŋo maŋ duɔ tuɔ taara u ce u yuntieŋo huɔŋga-i, u sa dii u naŋga-i wɛima
namma-na, u tuɔ yii baa sorosisĩnni yaa yoŋ.
5 Aa da ba'a na finu gbaruŋ-nu aa naŋ sa gbar baŋ'a na gbar dumaa, naŋ ka ce niɛ gbãa
yar?
6 Suontieŋ uŋ mulãaŋ baa u suoŋgu-i, fuɔ yufelle yaa saaya di hel igɛ̃na u dĩmma-na.
7 Miŋ waŋ nelma maŋ baa-ni, ne-ma torro aa Itieŋo ka ce ŋ suɔ ma yaaŋga-i hiere.
8 Yaŋ Yesu-Kirsa maama ta ma tĩɛnu-niɛ, *Davidi hãayɛ̃lŋo, u kuu aa sire ŋaa maŋ waaŋ
dumaa *Neldɔdɔlma-na. Mi wuɔra mi waŋ Neldɔdɔlma famma yaa-i.
9 Mi mulĩɛŋ nelma famma maama yaa nuɔ-i. Ba bilaa-mi vaa-mi ŋaa nelbabalaŋ muɔ.
Ŋga baŋ fiɛ vaa-mi, ba saa gbãa vaa Diiloŋ-nelma-i.
10 Ku'i ciɛ ŋ da mi niɛ Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i aa hĩɛrã mulĩɛŋ daama-i hiere.
Mi ciɛ mafamma-i Yesu-Kirsa duɔ bi kor bafamba-i ba da suur Diiloŋ-nelle-na.
11 Nel daama-i coima sĩ:
Da kuɔ i hũyãa-ma a ku baa Yesu-Kirsa-i,
i ka bi sire a waa baa-yo.
12 Aa diɛ hĩrã mulĩɛma-i fuɔ maama-na,
i ka ce i bãaŋgu-i baa-yo.
Diɛ cĩina-yuɔ,
fuɔ ka bi cĩina-yiɛ.
13 Da kuɔ huhurmantaaŋ miɛ,
fuɔ-i huhurmantieŋo sĩ;
u siɛ gbãa yagar fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-i.

Timoteŋ saaya u bel u fɛrɛ dumaa

14 Diiloŋo yufelle-na, ta ŋ waŋ nel daama ta ma tĩɛnu nuɔmba-i, wuɔ ba baa gãŋ baa
moloŋo nelmaŋ-yuŋ-nu. Ijieni fanni sa fa wɛima. Umaŋ duɔ waa nu-ni, ku bĩɛna u Diiloŋ-
hũmelleŋ-kũŋgu-i.
15 Gbãŋ waa nelfɛfɛiŋ nuɔ Diiloŋo yufelle-na. Ŋ maacemma saa saaya ma ta ma da-ni
senserre. Waŋ Diiloŋ-nelma-i maŋ saaya ma waŋ dumaa.
16 Hiel ŋ naŋga ãndasɔsɔnni-na baa ãndɛnni maŋ sa kãaŋ hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-
hũmelle-i. Bamaŋ waaŋ nifanni temma-i, ba maa Diiloŋo-na ba kã.

17 Ba nelma dii ŋaa pãcɔrɔ ta ma guɔla nuɔmba yunni-i ma kã. Unaŋo yaa Imene-i aa
unaŋo yaa Filɛti-i.
18 Ba yaaŋ ninsoŋo-i aa ta ba pira nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle-na wuɔ kuomba siire cor
tĩ.
19 Ŋga Diiloŋ uŋ jĩɛna dũntuole maŋ, dii dii di temma-i. Ma nyɛgãaŋ dũntuole fande-na
wuɔ: «Itieŋo suɔ u baamba-i.» Aa tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: «Umaŋ duɔ cira fuɔ dii baa Itieŋo-i,
kutieŋo saaya u hiel u naŋga kuubabalaaŋgu-na.»
20 Da ŋ suur wɛiŋ dũŋgu-na, ma sĩ ŋ da jukalni-i ni sĩnni-na hiere kɛ? Da ku waa yibuɔ,
u hiel sukpekpelluŋ-niini yaa-i, aa da ku waa yigbãŋgbãlãaŋgu-i u hiel sudɔdɔlluŋ-niini.
21 Kuu bi dii dumɛi baa miɛŋo-i. Miŋ tagaaya ãmbabalma sĩnni maŋ pigãaŋ-ni daani-i,
umaŋ duɔ bel u fɛrɛ niɛ, kutieŋo ka waa ŋaa jukalni maŋ baŋ tieraaya-niɛ jĩna ta ba
hiel-ni yibɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-na. Ni ka waa ta ni fa ni tieŋo maama-i u tuɔ biɛ-ni u ce
maacenfafamma-i ma sĩnni-na hiere.
22 Timote, naaciembaŋ kuyeŋ niibabalanni maŋ, ne-ni aa ŋ yaŋ-ni. Ta ŋ kuye viisĩnni,
baa Yesu maama, baa nelnyulmu. Taa na nunu na-naa fafamma baa bamaŋ cãarãŋ
Itieŋo-i baa huɔŋga diei.
23 Baa dii ŋ nuŋgu-i miminsĩnniŋ-ãndɛnni-na baa nelsɔsɔmma-na, ni jo baa bɛrru.
24 A ne da Itieŋo cãarãŋo saa saaya u ce bɛrru. U saaya u fa baa nuɔmba-i hiere aa tuɔ
suɔ ba hãalãmma baa Diiloŋ-nelma-i, aa waa hɔhĩnantieŋo.
25 U saaya u tuɔ tagaaya Diiloŋ-nelma-i da yambaa u pigãaŋ ãnyagarmantaamba-i, ku
niɛ sĩ Diiloŋo ka kãyã-bɛi ba nanna ba ciləbabalaŋo-i aa siɛ ninsoŋo-i.
26 *Sitãni bilaa-ba ce-ba u kɔraamba; mafaŋ da ma ce, ku yaa ba ka gbãa hũu ba fɛrɛ u
kɔrsĩnni-na aa waa ba fɛrɛŋ nuɔ.

3

Balaaŋgu maŋ ka waa miwaaŋo tĩmma-na

1 Ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ miwaaŋo tĩmma-na yinni nanni ka huol.
2 Nuɔmba ka ta ba ce nahuɔŋga, gbeiŋ-maama ka ta yaaŋga bɛi, bombolma ka ce ba ta
ba kaal ba fɛrɛ. Ba ka ta ba tuora Diiloŋo-i. Ba siɛ ji ta ba nu ba bĩncuɔmba nunni-i. Ba
siɛ ji ta ba suɔ ãnfafamma-i. Ba siɛ ji ta ba kãŋ Diiloŋ-bĩŋkũŋgu.
3 Ba ka waa hɔduraamba, yebĩɛnataamba, kakarkuontaamba, bubɔlaamba, ba siɛ ji ta
ba suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ ãnfafamma-i.
4 Ba ka ta ba hel ba-naa honniŋ aa waa hɔhuoltaamba. Bombolma ka cɔruɔnu-bɛi. Ba
yufieŋ-maama ka ta yaaŋga bɛi a yaŋ Diiloŋ-maama-i.
5 Ba ka ta ba cu nuɔmba yammu-i wuɔ ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle, a ne da ba hɔmmu-na
ba cĩinaana u fɔ̃ŋgũɔ-i. Baa ta ŋ piɛ kufaŋgu taamba-i.
6 Ba hɔlma-na, banamba wuɔra dumiɛŋa-na ba tãal cakakarkuontaamba-i ba dii-ba ba
kuɔcuɔŋgu-na. Caamba famba saa naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, ba yufieŋ-maama taa
yaaŋga bɛi.
7 Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ba taara ba suɔ yiɛŋgu, ŋga ninsoŋo yaraa-ba suɔma.
8 Sanɛsi-i baa Sãmbirɛsi-i* baŋ cĩinaana *Moisi-i dumaa, daaba bi cĩinaana ninsoŋo-i
dumɛi. Baŋ jɔguɔŋ mamaŋ ma saa fa. Ba Diiloŋ-kũŋgu saa jãal kaaŋgu.
9 Ŋga ku siɛ vaaya nuɔmba ka suɔ wuɔ daaba sa waŋ ninsoŋo ŋaa baŋ suyaa baa
Sanɛsibaa-ba-i† dumaa.
10 Nuɔ fuɔ, ŋ daa miŋ hãalãayã nuɔmba-i kumaŋ. Ŋ daa mi ciluɔ-i. Ŋ suɔ miŋ donyaŋ
kumaŋ. Ŋ suɔ mi Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i. Ŋ daa miŋ koŋ mi huɔŋga-i dumaa. Ŋ suɔ mi
nelnyulmuŋ-kũŋgu-i aa ŋ suɔ miŋ nyaarãa Diiloŋ-maama-na dumaa.

---

* **3:8** ***Sanɛsi-i baa Sãmbirɛsi-i:*** *Yuifu ba bĩncuɔmba taa ba bĩ Esipitaaŋ hiriemba-i dumɛi. Niɛŋ ba maacemma-i Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 7.11-12. † **3:9** ***Sanɛsibaa:*** Ku birii a saanu baa cerma Girɛkimma-na ma nyɛgãaŋ wuɔ «Sanɛsi baa Sãmbirɛsi». Niɛŋ 3.8.

11 Kumaŋ haa-miɛ Ãntiyɔsi-i-na, baa Ikoniyɔmu-i-na, a naara Lisire-i-na, ŋ suɔ-ku. Miŋ ciɛ sũlma maŋ, ŋ suɔ-ma. Mulĩɛŋ hama-i mi saa ce-ma? Ŋga Itieŋo hielaa mi yuŋgu-i mɛi hiere.
12 Ku yaaŋga yaa dumaaŋo-na; bamaŋ da ba ta ba taara ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa Yesu-Kirsa horre-na, ba ka mulĩɛŋ.
13 Ŋga nelbabalaamba-i baa huhurmantaamba ka cor baa ba balaaŋgu-i. Ba ka pira banamba-i aa bi pira ba fɛrɛ.
14 Nuɔ fuɔ, niŋ hãalãayã kumaŋ aa siɛ-ku wuɔ ninsoŋo, bel-ku nammu hãi. Ŋ suyaa niŋ hãalãayã-kuɔ umaŋ wulaa-i.
15 Ŋ suyaa Diiloŋ-nelma-i dii ŋ bisãnsĩnniŋ. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, ma yaa gbãa ce-ni nelnurãŋ nuɔ ŋ kor.
16 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na hiere, ma hilaa Diiloŋ nuŋ-nu. Ma kãyã nɛliɛ suɔ ninsoŋo-i, ma hiel coima moloŋ nuŋ-nu, ma dii nɛliɛŋo hũmefafalleŋ aa ce-ni nelviiŋ nuɔ.
17 Diiloŋ-nelma tigiiŋ Diiloŋ-nolŋo-i fafamma u hi u fuoŋgu-i tuɔ gbã u ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere.

4

Waŋ Diiloŋ-nelma-i

1 Yesu-Kirsa jomma maama-na duɔ ji gɛr cicɛ̃lmantaamba-i baa bikuomba-i, baa u *nellentesĩnni bi maama-na, mi ka waŋ nel daama-i kuola-mɛi baa-ni Diiloŋo yufelle-na baa Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ bi yufelle-na:
2 Ta ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i. Ku balaaŋ o, ku faa o, ta ŋ waŋ-ma. Dii nuɔmba-i hũmefafalle-na. Umaŋ duɔ cãl, waŋ-ma baa-yo wuɔ u cãlãa, aa ŋ ta ŋ bi dii sirɛiŋa bɛi. Mafamma-i daama-i hiere, ta ŋ ce-ma baa hɔhĩnaŋga.
3 Ŋ saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, nuɔmba ka ta ba gbar ninsoŋo-na ba nyaanu ba yufieŋ-maama. Ba ka hiel ba yufelleŋ-nuɔmba da bãmbãale ba ta ba piiye kumaŋ suuriinuŋ-bɛi.
4 Ba ka cĩina ninsoŋo-i aa ta ba nu nelsɔsɔmma.
5 Ŋga nuɔŋo-i, ta ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma wɛima-na hiere, ta ŋ hĩrã ŋ kũɔma-i, ta ŋ kuye *Neldɔdɔlma wamma-i. Diiloŋ uŋ hãa-ni mamaŋ hiere, ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa.

Pol yinni tĩɛ tĩ

6 Muɔ fuɔ, mi yinni tĩɛ tĩ. Mi ka ce ŋaa tãmmaŋ-kũŋgu hã Diiloŋo-i.
7 Mi kũɔ ciefafaaŋgu. Miŋ taa mi donya kumaŋ mi hii-ku. Mi saa nanna Diiloŋ-hũmelle-i.
8 Fiɛfiɛ-i-na, mi viisĩnniŋ-nyantuoluo dii tuɔ cie-mi. Itieŋ uŋ suɔ u gɛr, u ka hã-mi baa-yo gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na. Aa muɔ sĩ mi diei yoŋ, u jommaŋ ka dɔlnu bamaŋ hiere, bamaŋ niyaŋ u jomma-i, u ka hã kutaamba-i baa ba bi baamba-i.
9 Gbãŋ ŋ jo donduo mi wulaa.
10 Demasi nanna-miɛ aa tuɔ yii baa miwaaŋ daayo huɔya-niini. Dumandɛ-i-na, u taa kã Tesalonike. Kiresã fuɔ kã Galasi aa Tite kã Dalmasi.
11 Like yaa tĩyãa baa-mi u diei yoŋ. Ta ŋ jo baa Marke-i, u maacemma dii mi wulaa bɔi.
12 Mi puɔraa Tisike-i Efɛsi.
13 Da ŋ ta ŋ jo, ŋ biɛ mi waaŋ-joŋgoruo-i Karpusi wulaa dii Torasi-i-na ŋ ji hã-mi, baa sɛbɛbaa-ba-i. Cãaniŋ-sɛbɛbaa-ba* kũŋgu yaa dii kpelle yaŋ.
14 Alɛsãndire maŋ fãnaŋo-i, u ciɛ karaaŋgu baa-mi cor, Itieŋo ka pã-yo ku sɔlaaŋgu.
15 Iŋ waaŋ Diiloŋ-nelma maŋ, u cĩinaana-mɛi hiere, a ce dumaaŋo-na bel ŋ fɛrɛ yuɔ.
16 Baŋ'a ba ce mi ãndaaŋgu-i yidĩɛlãŋgu-na, molo saa cu mi huoŋ-nu, ba naana-miɛ hiere. Diilo baa yuu-ba ku cɛ̃mɛlle.

---

* **4:13** ***Cãaniŋ-sɛbɛbaa-ba:*** Bafamba taa ba ce cãani yaa ŋaa sɛbɛbaa ba nyɛgɛ̃ŋ.

17 Baŋ fiɛ nanna miɛ, Itieŋo saa nanna-miɛ; u hãa-mi holle mi waŋ u maama-i maŋ
saaya ma waŋ dumaa. *Niɛraamba-i nilɛiŋa-na hiere ba nuɔ-ma ka saa. Aa u tiraa hũu-
mi kuliiŋgu nammu-na†.
18 Itieŋo ka cor tuɔ hiel mi yuŋgu-i wɛima-na hiere; u ka kor-mi aa ce mi suur u nelle-
na. Bɔbɔima gbĩɛ baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

19 Jaal Pirsika-i‡ baa Akilasi-i a naara Onesifɔr dumɛlleŋ-baamba-i ŋ hã-mi.
20 Erati tĩyãa dii Korɛ̃nti. Turofimu saa da hĩnni mi yaŋ-yo dii Milɛti.
21 Gbãŋ ŋ jo aa waaŋgu suɔ da ku tã.
Ebulusi pãa ŋ jaaluŋgu, baa Pudɛ̃nsi-i, baa Linusi-i, baa Kulodiya-i a naara Diiloŋ-dũŋ-
baamba namba-i hiere.
22 Itieŋo tĩɛ baa-ni. Ũ kãyã-nɛi hiere.

† **4:17** ***Kuliiŋgu nammu-na:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Aa tiraa hũu-mi jara nuŋgu-na. ‡ **4:19** Pirsika yerre nande yaa Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Tite-i
Nelmuoyamma

Tite waa Pol wuɔratieŋo naŋo. Ŋga u saa waa *Yuifuyiɛŋo; u waa *niɛryiɛŋo aa hũu Yesu maama-i (Gal. 2.1-3). U kãayã Pol bɔi u maacemma-na. Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa Kirɛti. Pol naa ce u tĩɛna terieŋgu-na duɔ kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ ba maacemma belma Diiloŋ-dũŋgu-na.

Pol piiye Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ gbĩɛ ba waa dumaa, aa cira bamaŋ miɛlãaŋ Diiloŋ-nelma-i ba pira nuɔmba-i, ba ta ba nuola-bɛi (sap. 1). U pigãaŋ Tite-i uŋ saaya u waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: Bĩncuɔmba-i, cicɔraamba-i, naaciemba-i baa kɔraamba-i, nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u nelma (sap. 2). Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba ta ba wuɔ gboluoŋgu maŋ, aa da na ta na nunu na-naa tĩɛnamma-na kuŋ faa dumaa (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Mi cãa Diiloŋo aa tiraa waa Yesu-Kirsa *pəpuɔrbiloŋ muɔ. Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u puɔraa-mi wuɔ mi kãyã-bɛi ba hũu u maama-i aa pigãaŋ-ba ninsoŋo-i ba da ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.
2 Mafamma da ma ce, Diiloŋo-i Ninsontieŋ uŋ pãa cicɛ̃lma maŋ nuŋgu-i aa suɔ duɔ jĩna miwaaŋo-i, ba ka ta ba hĩŋ ma taaluŋgu.
3 Diiloŋo-i i koŋkortieŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ duɔ kor nelbiliemba-i, kuŋ juɔ hi, u puɔr-mi baa u nelma-i mi ta mi wuɔra mi waŋ-ma baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-ma.
4 Tite, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã nuɔnɛi baa-yo. Mɛi fɛrɛŋ biɛŋo'i nuɔŋo-i i Diiloŋ-hũmelle-na. I To-i Diiloŋo-i baa i Koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo sĩnni-i

5 Tite, mi yaaŋ-ni Kirɛti-i-na ŋ da ŋ perieŋ maacemma maŋ tĩyãa cemma terieŋgu-na aa ŋ da ŋ wuɔra fiɛl yaataamba hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i nilɛiŋa-na hiere ŋaa miŋ waaŋ-ma baa-ni dumaa.
6 Da ŋ'a ŋ fiɛl umaŋ, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ aa u saaya u waa ciɛŋo diei tieŋo. U bisãlmba saaya ba hũu Yesu maama-i, ba ciluɔ saaya u vii aa ba saaya ba ta ba nu ba bĩncuɔmba nunni-i.
7 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo ce Diiloŋ-maacemma, a ce dumaaŋo-na cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ. U saa saaya u waa bombolmantieŋo, u huɔŋga saa saaya ka maar-o, u saa saaya u tuɔ ce koŋhiliiŋgu, u saa saaya u waa bɛrkartieŋo, u saa bi saaya u tuɔ wuo huhurma-na.
8 Ku saaya u tuɔ suɔ niraamba belma aa waa ãnfafammanceroŋo. Ku saaya u waa nelnurãŋo, aa waa nelviiŋo, aa tiraa waa Diiloŋ-nolŋo. Ku saaya u tuɔ suɔ u fɛrɛŋ belma.
9 Kutieŋo saaya u nyaar Diiloŋ-nelma-na a wuɔ ma hũmelle-i ŋaa uŋ hãalãayã-mɛi dumaa, ku yaa u ka gbãa waŋ-ma fafamma a dii sirɛiŋa nuɔmba-na aa da nuŋgu nuharuntaamba-na.

Bel ŋ fɛrɛ coikartaamba-na

10 Na saa da, yaagbãrãamba maaraaya; ba nunni sa suɔ aa dɔl. *Yuifubaa-ba maŋ suurii Yesu horre-na, ba yaa bɔi. Da ba ce ba ta ba piiye ba tãal banamba-i.
11 Mamaŋ saa saaya wamma, ba waŋ ma yaa-i da ba da nallã ba nieŋa-i. Baa yaŋ ba cor baa-ku, ba guɔla dumiɛŋa bɔi dumaaŋo-na.
12 Ba nelleŋ-tobiŋo naŋo waa tuɔ suɔ yiɛŋgu, u saa fuo-ma, u waaŋ-ma wuɔ: «Kirɛtitaamba sa waŋ ninsoŋo gbula. Ba balaaŋ ŋaa kɛ̃lãamba aa tiraa waa yentaamba. Ba yii baa ba kusũnni yoŋ.»

13 Uŋ waaŋ mamaŋ, u saa kar coima. Terieŋgu faŋgu-na, fulnu-bɛi ŋ waŋ ninsoŋo-i
baa-ba ku yaa ba ka vii Diiloŋ-hũmelle-na.
14 Waŋ baa-ba wuɔ ba baa fer Yuifu ba yiinatĩmma-i, ninsoŋo sĩ; aa nuɔmba maŋ
cĩinaana ninsoŋo-i, ba baa cu ba nelma huoŋ-nu.
15 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋ da ka waa welewele, ŋ wɛima-i hiere ma bi waa welewele dumɛi.
Ŋga bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ aa cĩina Diiloŋo-i, fafaaŋgu diei kuu si dii-bɛi. Ba balaaŋ baa
ba hɔmmu-i hiere.
16 Ba wuɔra ba piiye wuɔ bafamba suɔ Diiloŋo-i, a ne da baŋ ceŋ kumaŋ ku pigãaŋ wuɔ
ba sa suɔ-yo. Ba balaaŋ cor, ba sa nu nɛliɛŋ ãndaaŋgu, ãnfafamma yaraa-ba cemma ma
kũŋgu-na hiere.

2

Babĩncuɔmbaŋ saaya ba waa dumaa

1 Tite, Diiloŋ-hũmelleŋ taaraŋ kumaŋ, nuɔ ta ŋ hãalã nuɔmba-i ku yaa-i.
2 Waŋ baa babĩncuɔmba-i wuɔ ba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ belma, ba waa bĩncɔfafaamba, ba
waa nelnurãamba aa ba nyaar Diiloŋ-maama-na, ba yaŋ nelnyulmu waa-bɛi, aa ba waa
hɔhĩnantaamba.
3 Aa ŋ bi waŋ baa cicɔraamba-i wuɔ ba ta ba ce Diiloŋ-bisãlŋ temma. Ba yaŋ sikuɔŋa-i,
ba baa bi yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi. Ba ta ba dii nelfafamma nuɔmba tũnni-na.
4 Ku yaa cabisãlmba ka ta ba suɔ ba dɔl ba bɔlbaa-ba-i baa ba bisãlmba-i.
5 Ba ka ce nelnurãamba, baa cafafaamba. Ba ka yiɛra terduɔŋ-nu aa vii aa ta ba siɛ ba
bɔlbaa-ba wulaa. Mafaŋ da ma ce, molo siɛ da bĩɛna Diiloŋ-hũmelle yerre-i.

Titeŋ saaya u ce kumaŋ hã naaciemba-i

6 Dii nelma naaciemba tũnni-na wuɔ ba yaŋ bisãnsĩnni-i.
7 Naŋ fɛrɛ-i, ŋ saaya ŋ yaŋ ŋ ciluɔ fa wɛima-na hiere; ba ta ba ne u yaa-i aa ta ba ce. Ta
ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba maŋ yeŋ dumaa; baa ta ŋ puona baa-ma.
8 Ŋ nelma saaya ma koŋ, huhurma saa saaya ma waa-mɛi, ku yaa ŋ bigãarãamba siɛ
da cãl-e. Mafaŋ da ma ce, ba yammu ka ture.

Kɔraambaŋ saaya ba waa dumaa

9 Kɔraamba saaya ba ta ba siɛ wɛima-i hiere ba nebimba wulaa. Ba ta ba ce ba
hɔmmu-i. Ba baa ta ba fanu baa-ba.
10 Ba baa bi ta ba cuo ba nagãŋ-niini-i. Ba yaŋ aa ba firnu ba hɔmmu-i baa-ba, ku yaa
nuɔmba ka siɛ Diiloŋ-nelma-i, u yaa i koŋkortieŋo-i.

Diiloŋo hujarre yaa kuraa-ye

11 Na saa da, Diiloŋo pigãaŋ-ye u hujarre-i a ce nelbiliemba-i hiere ba da ba gbãa kor.
12 Diiloŋ uŋ ciɛ hujarre-i yiɛ, ku ciɛ i hiel i naŋga kuubabalaaŋgu cemma-na, aa ce i
sa gbar nyaanu i yufieŋ-niini-i banamba temma-i. U ciɛ kufaŋgu-i i diɛ gbãa bel i fɛrɛ
fafamma nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na, aa vii aa tiɛ ce Diiloŋo huɔŋga-i
13 i cie yibuɔ maŋ iŋ hĩŋ u taaluŋgu-i. Yiiŋgu faŋgu-na, i ka da Dombuɔ bɔbɔima-i, i ka
da i koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa bɔbɔima-i.
14 U yaa hãa-ba u fɛrɛ ba ko-yo i sɔlaaŋgu-i duɔ hiel i yunni-i ãmbabalma-na aa migãaŋ
i hɔmmu-i da welewele ce-ye fuɔ baaŋ miɛ i diɛ gbãa tiɛ kuye ãnfafamma cemma-i.
15 Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ ma yaa mafamma-i. Nuɔnɛi yaatieŋ nuɔŋo-i, ta ŋ dii
sirɛiŋa bɛi aa ŋ bi ta ŋ nuola-bɛi. Baa yaŋ molo ce yaadolle baa-ni.

3

Diiloŋ uŋ taaraŋ wuɔsaaŋgu maŋ

1 Ta ŋ titirre-mɛi baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ba saaya ba ta ba siɛ fãamaambaa-ba
wulaa baa yuntaamba bi wulaa. Ba ta ba nu ba nunni-i aa ta ba kuye kuufafaaŋgu
cemma-i.
2 Ba baa waŋ ãndaparaaŋgu a hã moloŋo, ba baa ce bɛrru baa moloŋo. Ba suɔ ba fɛrɛŋ
belma aa ba bi bel nuɔmba-i hiere da hĩɛhĩɛ.
3 Na saa da, miɛ fɛrɛ-i i waa dumɛi, i saa tiɛ suɔ kuyuŋgu. I saa tiɛ hũu ãŋhũuma. Ii naa
pira, i taa i ce kumaŋ dɔlaanuŋ-yiɛ yoŋ, aa i yufieŋ-maama naa ta yaaŋga yiɛ. I maacemma
saa naa fa, nenemuŋgu waa-yiɛ. I waa pɔpɔraaŋ miɛ aa i taa i bigãaŋ i-naa.
4 Ŋga Diiloŋo-i i koŋkortieŋ uŋ juɔ'a u ka pigãaŋ nuɔmba-i u fafaaŋgu-i baa u nel-
nyulmu-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i kuŋ juɔ hi,
5 u kuraa-ye. Iŋ hii ce ãnfafamma maŋ, u saa ne mafamma aa kor-e dɛ! Ŋga i hujarre'i
kuɔ-yo u kor-e. U hãa-ye u *Yalle yaa a kor-e. U Yalle caya-yiɛ hũmmaŋ temma a hur i
ãmbabalma-i a ce-ye nelfɛlaaŋ miɛ i doŋ tiɛ ce ãnfɛlɛŋo.
6 U puɔraa i koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa yaa jo baa-de sãmbaga yufelle ji hã-ye.
7 U ciɛ mafamma-i wuɔ uŋ dɔlaa-ye aa ce-ye nelviiŋ miɛ, iŋ hĩŋ cicɛ̃lma maŋ taaluŋgu-i,
i ce ma taaŋ miɛ.

Bel ŋ fɛrɛ terbĩɛnataamba-na

8 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi, mi taara ŋ waŋ-ma kuola-mɛi, ku yaa bamaŋ haa
ba naŋga Diiloŋo-na ba ka ta ba kuye ãnfafamma cemma-i. Ku faa aa ku kãyã nuɔmba-i
hiere.
9 Baa nyiɛsĩŋ nelma maŋ yuŋgu si dii-mɛi, bĩncuɔŋ-yirɛiŋa-i, cɔcɔgɔluɔ-i, ãndapirre-i
*ãnjĩnamma-na, hiel ŋ naŋga niɛ. Mamaŋ mafamma-i daama-i hiere yuŋgu si dii ma
diei nuɔ, ma sa kãyã nɛliɛŋo.
10 Da kuɔ nelgboroŋo dii na hɔlma-na, da ŋ gboya-yuɔ ku yu i hãi aa u saa nanna, hiel-o
na hɔlma-na.
11 Ŋ suyaa kerre wuɔ fuɔ temma-i u naana Diiloŋ-hũmelle-i. Aa uŋ yagaraa cor tuɔ ce
kuubabalaaŋgu-i, u kɔsuɔŋ u fɛrɛ'i dumaaŋo-na.

Ãndaperieŋgu

12 Artemasi-i baa Tisike-i mi ka saaŋ unaa kã na wulaa. Duɔ kã, ŋ gbãŋ ŋ jã-mi
Nikopolisi-i-na; mi taara mi ka ce waaŋ-huɔŋgu-i kusuɔŋ-nu'i.
13 Senasi maŋ piiyeŋ u kãyã nuɔmba-i gɛ̃ŋgɛrbaa-ba-na, gbãŋ ŋ kãyã-yuɔ baa Apolɔsi-i,
da ba biɛ hũmelle-i bĩŋkũŋgu baa naa ba wulaa.
14 I natobimba saa saaya ba waa yoŋ nelbiliemba; ba saaya ba hãalã ãnfafamma
cemma-i ta ba gbã ba kãyã sũntaamba-i.
15 Bamaŋ dii baa-mi hiere bande-i-na ba pãa ŋ jaaluŋgu. Iŋ daa jɛ̃naamba maŋ Yesu
horre-na, jaal-ba ŋ hã-ye.
Diilo kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Filemɔ-i
Nelmuoyamma

Filemɔ waa nelbuɔ. U nuɔ Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i aa hũu-ma. U waa ťɪɛna Koləsi. Kɔraamba waa baa-yo. U kɔriɛŋo naŋo-i ba taa ba bǐ-yo Onesimu. Onesimu ji gbar aa naa yaŋ-yo. Uŋ gbaraa dumaaŋo-na, yiiŋgu naŋgu-na u kã ka da Pol dii kaso-i-na. Pol wuɔ piiye Yesu maama-i baa-yo fuɔ wuɔ bi hũu-ma.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ saaŋ-yo hã u yuntieŋo-i baa-yo. Ku waa kɔriɛŋo maŋ duɔ gbar aa ba hi-yo bel-o, ba sa puona baa u kũɔma huolma-i. Sɛbɛ daayo nyɛgẽmmaŋ-yuŋgu yaa kufaŋgu-i duɔ cãrã Filemɔ-i wuɔ u ce jande aa u yaŋ Onesimu bir suur u dumɛlle-na, u baa gãŋ baa-yo, u yaŋ aa u bel-o fafamma kɛrɛ ba ciɛ baaduɔmba *Kirsa horre-na.

Pol hiiriiye u yalle-i baa u jǐɛŋo-i u sɛbɛ-i-na. U sa guor-o, u sa kpakpaa-yo, u saa bi cie-yo wuɔ u baa ce kumaŋ saaya cemma Onesimu-i-na. Ŋga Kirsa nelnyulmuŋ migãaŋ ťɪɛnamma-i dumaa, u piiye ma yaa da ma ťɪɛnu u jǐɛŋo-i baa bamaŋ ka kalaŋ sɛbɛ daayo-i hiere.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, ba bilaa-mi dii-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama-na. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã-ni Filemɔ. Nuɔnɛi i jǐɛŋ nuɔ, nuɔnɛi i nabentieŋ nuɔ maacemmaŋ-hũmelle-na.

2 I bi nyɛgãaŋ-yo diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ŋ dumɛlle-na baa i tũɔ-i Apiya-i a naara Arsipe-i fuɔ maŋ vaa u fɛrɛ tuɔ ce Diiloŋ-maacemma-i baa-ye.

3 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fẽ na hɔmmu-i.

Pol nuɔ Filemɔ maama-i

4-5 Filemɔ, niŋ dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, baa niŋ haa ŋ naŋga-i Itieŋo-i Yesu-i-na dumaa, mi nuɔ-ma hiere. A ce dumaaŋo-na, da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i huɔŋgu huɔŋgu, mi ta mi jaal-o ŋ maama-na.

6 Mi cãrã Diiloŋo-i wuɔ niŋ hũyãa u maama-i i waa horre maŋ nuɔ-i daade-i, u yaŋ di ta di kã baa di yaaŋga, ku yaa *Kirsaŋ ciɛ ãnfafamma maŋ yiɛ, nuɔmba ka suɔ-ma.

7 Kpɔr, niŋ dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, ku fǐɛ ba hɔmmu-i, a ce dumaaŋo-na ku dɔlaanu-miɛ cor aa tiraa dii sirɛiŋa miɛ.

Pol cãarã Filemɔ-i a hã Onesimu

8 Filemɔ, *Kirsa yerre-na mi gbãa guor-ni ŋ ce kumaŋ saaya cemma.

9 Ŋga mi niɛ da ku bɔyaa mi ne niŋ dɔl nuɔmba-i dumaa, aa cãrã-niɛ ku yaa faa. Muɔ Pol, mi yaaŋga cãa, a naara kufaŋgu-i ba diyaa-mi kaso Yesu-Kirsa maama-na.

10 Mi cãrã-niɛ da mi hã Onesimu* yaa-i. U nuɔ Kirsa maama-i mi nuŋgu-na kaso-i-na bande-i-na aa hũu-ma, a ce dumaaŋo-na u ciɛ mi biɛŋo.

11 Dǐɛlũɔ-i-na, u saa tuɔ fa wɛima u hã-ni, ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ka fa a hã nuɔŋo-i aa bi fa hã muɔŋo-i.

12 Mi saaŋ-yo da mi hã-ni, uu dii ŋaa mɛi fɛrɛŋ tãmmaŋ-wuoŋo

13 Miŋ yeŋ kaso-i-na bande-i-na *Neldɔdɔlma maama-na, mi taa mi taara mi jǐna-yuɔ mi caaŋ-nu u tuɔ ce mi maacemma-i naŋ fuoŋgu-na.

14 Ŋga mi sa taara mi ce kumaŋ sa dɔlaanuŋ-niɛ. Mi sa taara mi guor-ni ŋ ce ãnfafamma hã-mi. Mi taara da ŋ'a ŋ ce kumaŋ hã-mi ku hel naŋ fɛrɛŋ huɔŋ-na.

15 Ku gbãa ce Onesimu furaaya ŋ caaŋgu-na da huɔŋgu cɛllɛ aa duɔ bir kã ka waa baa-ni gbula hai gbãa suɔ?

---

* **1:10** Onesimu yuŋgu yaa wuɔ «fa wɛima».

16 Gboluoŋ daaku-na, baa bel-o ŋaa kɔriɛgbãŋgbãlãŋo, bel-o ŋaa ŋ nelkpekpelŋo. U
maama dii kpelle mi huɔŋga-na; ŋga uŋ kãŋ na da na ka tĩɛna baa na-naa, a naara naŋ
tiraa na ye Itieŋo baaŋ namaa na hãi-i-na, u maama saaya ma waa kpelle naŋ huɔŋga-na
a yaŋ muɔŋo-i.
17 Da ŋ ta ŋ kãŋ-mi ŋ jĩɛŋ muɔ, bel-o ŋaa niŋ bilaa muɔŋo-i dumaa.
18 Da kuɔ u cãlãa-ni baa wɛima, sisɔ ŋ cɛ̃mɛlle dii-yuɔ, muɔmɛi ka pã-de hã-ni.
19 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ nel daama-i baa mi fɛrɛŋ naŋga wuɔ mi ka suu u cɛ̃mɛlle-i.
Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ mɛi bi cɛ̃mɛlle dii nuɔŋo-na: Ŋ saaya ŋ pã ŋ fɛrɛ a hã-mi.†
20 Mi natobiŋ nuɔ, jande, ne Itieŋo-i aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ waaŋ-ma dumaa; ne Kirsa-i aa
ŋ fɛ̃ mi huɔŋga-i.
21 Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, mi suyaa wuɔ miŋ waaŋ mamaŋ baa-ni daama-i ŋ ka
ce-ma, aa tiraa suɔ wuɔ ŋ ka ce cor kufaŋgu-i.
22 Naŋ cãrãŋ Diiloŋo-i, mi suyaa miɛ mi ka da hũmelle-i kã na wulaa, terieŋgu faŋgu-na,
ta ŋ tigiiŋ mi muncɔmmu-i ŋ cie-mi.

Jaaluperieŋgu

23 Epafirasi pãa ŋ jaaluŋgu. Uu bi dii baa-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama'i nuɔ-i.
24 Marke-i baa Aritarke-i baa Demasi-i a naara Like-i, bafamba dii baa-mi i tiɛ ce
Diiloŋ-maacemma-i, ba bi pãa ŋ jaaluŋgu.
25 Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nɛi.

† **1:19** Filemɔ hũyãa Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i ku'i ciɛ Pol wuɔ u cɛ̃mɛlle dii-yuɔ.

Sɛbɛ maŋ nyɛgãaŋ hã
Ebirebaa-ba-i
Nelmuoyamma

Umaŋ nyɛgãaŋ Ebire ba sɛbɛ-i, kutieŋo ŋyɛgãaŋ-yo a vii *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i aa ba ta ba mulĩɛŋ-ba ma maama-na. U diyaa sirɛiŋa bɛi Yesu hũmelle wuɔsaaŋgu-na; wuɔ da ba fiɛ ta ba mulĩɛŋ-ba di maama-na, ba baa yaŋ ba kũɔma seŋ.

U tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ Yesu-i ponsaaŋ-wuoŋo sĩ: U yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i. Diiloŋo ciɛ u yaa-i *jigãntaamba yuntieŋo-i. Yesu jigãntesĩnni deŋ baa Yuifu ba niini-i. Bafamba taa ba kor Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-niini, ŋga ba niikonni saa ta ni gbã ni pir nɛliɛŋ ãmbabalma. A ne da Yesu yaa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pã u fɛrɛ hã Diiloŋo-i. U ciɛ ku yaa-i a pir i ãmbabalma-i a dii-ye i-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. Dumandɛ-i-na, u taa yaaŋga yiɛ ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu tuɔ cãrã-yuɔ u hã-ye (sap. 1–9).

Sɛbɛtieŋo diyaa sirɛiŋa bɔi Diiloŋ-dũŋ-baamba-na. Sɛbɛ periema-na, u tiraa dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba baa bir baa ba huoŋgu Diiloŋ-hũmelle-na. Ba ne yiinataambaŋ wuɔyaa-de dumaa aa ba ta ba ce ba temma. Ba ta ba ne Yesu yaa u diei yoŋ. Ba hĩrã mulĩɛma-i aa ba siɛya ba kũɔma-i fuɔ ku bãlma (sap. 10–13).

Diiloŋo puɔraa u Biɛŋo-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu-i

1 Yiinaa-i-na, Diiloŋo taa u ce u *pɔpuɔrbiemba yaa ta ba piiye baa i bĩncuɔmba-i. Baŋ piiye baa-ba ku yuu niele, aa ba piiye baa-ba sĩnni bɔi-na.
2 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, yiperieŋ daani-na, u ciɛ u Biɛŋo yaa piiye baa-ye. Diiloŋo curaa baa u yaa-i a hiel miwaaŋo-i, aa bir bĩmbĩnni-i hiere dii u naŋ-na.
3 Diiloŋo bɔbɔima da u yaa nuɔ-i, u fũnuŋ ko Tuoŋo-i. U nuŋ-ãndaaŋgu dii baa fõŋgũɔ. U bilaaya bĩmbĩnni-i hiere baa ku yaa-i. U pirii nelbiliemba ãmbabalma-i aa nyugũŋ ka tĩɛna Diiloŋo-i Wɛimantieŋo caaŋ-nu dii dɔrɔ-i-na.
4 Diiloŋ-Biɛŋoŋ maaraa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i dumaa, u yerre bi maaraa ba yirɛiŋa-i dumɛi.

Diiloŋ-Biɛŋo maaraa dɔrpɔpuɔrbiemba-i

5 Na daa Diiloŋo gbĩɛ *dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i dede wuɔ:
«Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i.
*Muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.»**
Sisɔ u piiye dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i maama-i dede wuɔ:
«Mi ka ce u To muɔ, u ka waa mi biɛŋo.»†
Na nuɔ-ma dede wɛi?
6 Ŋga uŋ'a u saaŋ u Bɛpoldĩɛlãŋo-i hĩɛma-na, u ciɛra wuɔ:
«Dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba dũuna ba jaal-o.»‡
7 Uŋ waaŋ mamaŋ dɔrpɔpuɔrbiemba kũŋgu-na, u ciɛra wuɔ:
«Mi gbãa ce mi dɔrpɔpuɔrbiemba bir fafalmu,
mi gbãa ce mi maacembiemba bir dãamu.»§
8 Ŋga u Biɛŋo kũŋgu-na, u ciɛra:
«Nuɔŋo-i Diiloŋ nuɔ, ŋ yuntesĩnni dii gbula.
Ŋ sa ce ŋ fãamaansĩnni-i baa huhurma.
9 *Kumaŋ vii, ku yaa dɔlaanuŋ-niɛ, ŋ bigãaŋ ãmbabalma fuɔ.*
Diilo, ku'i ciɛ ŋ Diiloŋo hiel nuɔnɛi ŋ nabaamba hɔlma-na
*a hure namma-i niɛ a ce-ni nelbuɔ nuɔ a fẽ ŋ huɔŋga-i.»**

---

* **1:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 † **1:5** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 7.14 ‡ **1:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 97.7 § **1:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 104.4 * **1:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 45.7-8

10 U bi tiraa cira:
«Itie, nuɔnɛi hielaa hĩɛma-i dii ku domma-na,
naŋ fɛrɛŋ nammu yaa maa dɔrɔ-i.
11 *Nifanni-i daani-i hiere ni ka gbuo,*
ŋga nuɔ fuɔ ŋ sa ji gbuo dede.
Ni ka vãa hiere ŋaa kompammu.
12 *Ɲ ka pumannu-niɛ ŋaa baŋ pumannuŋ joŋgoruo dumaa jĩna kɔtuɔŋgu.*
Ɲ ka hor-ni ŋaa baŋ hor niidiini dumaa.
Ɲga nuɔ nii dii ŋ temma-i ŋ sa ji kã terieŋgu.»†
13 Diiloŋo gbĩɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i dede wuɔ:
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu;
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»‡
14 Dɔrpɔpuɔrbiemba dii yoŋ ta ba ce Diiloŋo maacemma; molo sa da ba yufelle. Diiloŋo puɔr-ba ba ta ba jo ba kãyã uŋ ka kor bamaŋ.

2

Bilaaŋ Diiloŋ-nelma-i nammu hãi

1 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, iŋ nuɔ Diiloŋ-nelma maŋ, i saaya i gbuu bel-ma nammu hãi, ku yaa i siɛ ji nanna hũmelle-i.
2 Na saa da, *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba, ba nelma waa baa fõŋgũɔ. Umaŋ duɔ yagar ba nuŋgu-i uŋ taaraŋ kumaŋ u da-ku.
3 Ɲga koŋkoro daayo temma nelma-i, diɛ bel-ma baa i nanyuɔŋgu, i ka ce niɛ gbãa kor yaahuolo-na? Itie fuɔ fɛrɛ yaa juɔ baa nel daama-i dĩɛlũɔ, ku huoŋgu-na, bamaŋ nuɔ-ma Itieŋo nuŋgu-na, ba tiraa tir-ma wuɔ ninsoŋo.
4 Ma tirma-na, Diiloŋo taa u ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, baa nelma bɔi, duɔ hiel coima-i ba nunni-na, aa bi tuɔ cal u *Yalle papãmuŋgu-i a saa baa kuŋ dɔlaanu fuɔ fɛrɛ-i dumaa.

Yesu juɔ baa koŋkoro

5 Iŋ waŋ miwaanfɛlɛŋo maŋ maama-i wuɔ u jo dii, Diiloŋo saa hã *dɔrpɔpuɔrbiemba baa u tesĩnni-i.
6 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
«Diilo, yuŋ haku-i dii nɛliɛŋo-na
aa ŋ bel-o fafamma belŋ daama temma-i?
Yuŋ haku-i dii nelbiloŋo-na
aa ŋ vaa ŋ fɛrɛ baa u kũŋgu-i vaaŋ daama temma-i?
7 *Ɲ birii-yo dɔrpɔpuɔrbiemba huoŋ-nu cɛllɛ. Ɲ ciɛ u ce bɔi.*
8 *Ɲ haa-yo bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋ-nu.»**
Da kuɔ Diiloŋo haa nɛliɛŋo-i bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋ-nu, ku yuŋgu yaa daaku wuɔ bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ tĩyãa nɛliɛŋo si dii ku yuŋ-nu. A ne da i sa da nɛliɛŋo yuntesĩnni-i bĩmbĩnni-na hiere fiɛfiɛ-i-na yogo.
9 Ɲga Diiloŋ uŋ birii Yesu maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba huoŋgu-na cɛllɛ, i daa u ciɛ u ce bɔi. Uŋ kuu kuliiŋgu maŋ, Diiloŋo niɛ ku yaa-i aa ce u ce bɔi. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hujarre yaa ciɛ u nal kuliiŋgu-i ne nelbiliemba-i hiere ba maama-na.
10 Diiloŋo maŋ hielaa bĩmbĩnni-i hiere, aa bĩmbĩnni-i hiere ni tĩyãa fuɔ tĩɛma, u taa u taara nuɔmba bɔi suur u nelle-na ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo. A ce dumaaŋo-na uu naa saaya u yaŋ Yesu mulĩɛŋ a perieŋ u jommaŋ-yuŋgu-i duɔ gbãa duɔ puur hũmelle-i hã-ba.
11 Yesu yaa piriiŋ nelbiliemba ãmbabalma-i. Fuɔ fɛrɛ-i baa uŋ pirii bamaŋ ãmbabalma-i, Toduɔŋ bisãlmba. Ku'i ciɛ senserre sa da-yo u duɔ bĩ-ba u hãmba.
12 U ciɛra wuɔ:

---

† **1:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 102.26-28 ‡ **1:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1 * **2:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.5-7

«Diilo, mi ka waŋ ŋ maama baa mi hãmba-i,
mi ka gbɛliɛŋ-ni ŋ baamba hɔlma-na.»†
13 U tiraa cira wuɔ:
«Muɔmi ka haa mi naŋga-i Diiloŋo yaa nuɔ-i.»‡
Aa tiraa cira:
«Muɔmɛi daami baa Diiloŋ uŋ hãa-mi bisãlmba maŋ.»§
14 Uŋ gbɛ̃ŋ bisãlmba maŋ, baa dii tãmmaŋ-niɛmba hiere. Ku'i ciɛ fuɔ bi ce u fɛrɛ tãmmaŋ-nolŋo ba temma, a ku kɔsuɔŋ *Sitãni; u yaa diyaaŋ kuliiŋgu-i nuɔŋ dumiɛŋa-na.
15 Yesu ciɛ ku yaa-i a kor kuliiŋguŋ taa ku dii korma bamaŋ nuɔ-i. Kuu naa ce-ba ŋaa kɔraamba.
16 Ku saa ce ŋaa u juɔ duɔ ji kãyã dɔrpɔpuɔrbiemba dɛ, u juɔ duɔ ji kãyã *Abiramu hãayɛ̃lmba.
17 Ku'i ciɛ uu naa saaya u ce u fɛrɛ u hãmba nabiɛraŋo wɛima-na hiere a jo ji ce *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ hujantieŋo aa vii baa Diiloŋ-jigãŋga-i duɔ pir nuɔmba ãmbabalma-i halaŋ-ma ba yunni-na.
18 Fuɔ fɛrɛ uŋ mulãaŋ baŋ taa ba taara ba guɔl u gbeini-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u suyaa ku yaaŋga-i, a ce dumaaŋo-na u gbãa kãyã bamaŋ gbeini-i guɔlaaŋ.

3

Yesu maaraa Moisi-i

1 Tobiŋ namaa, ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ bĩɛ namaa namaŋ hiere ce-na u baaŋ namaa, na saaya na ta na ne Yesu yaa-i. Diiloŋo puɔraa u yaa-i. Iŋ waŋ Diiloŋ-hũmelle maŋ maama-i, u yaa di *jigãntaamba yuntieŋo-i.
2 Diiloŋo yaa hãa-yo baa maacemma famma-i. U ciɛ u maacemma-i Diiloŋo yaaŋga-na maŋ saaya ma ce dumaa ŋaa *Moisiŋ ciɛ u maama-i Diiloŋ-dũŋgu-na dumaa.
3 Yesu maaraa Moisi-i. U maaraa-yo niɛ niɛ? Ba siɛ gbãa gbɛliɛŋ dũŋgu-i ji cor ku matieŋo-i.
4 Dũnni-i hiere nuɔmba'i maa-ni ninsoŋo, ŋga na saaya na suɔ wuɔ bĩmbĩnni-i hiere Diiloŋo'i maa-ni.
5 Moisi fuɔ waa maacembiloŋo yoŋ. U ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma ce dumaa Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na. Diiloŋo naa saaya u ji ce mamaŋ, Moisi naa wuɔya tuɔ suɔr ma yaa-i.
6 Ŋga *Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa Bɛpolŋo-i. U bi ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma ce dumaa. U yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-na. Iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i aa tiɛ gbɛliɛŋ i fɛrɛ, ku maama da ma saa hel i hɔmmu-na, miɛmɛi u dũŋ-baaŋ miɛŋo-i.

Diiloŋo tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu tuɔ cie u baamba-i

7 *Diiloŋ-Yalle daa ma yaa di cira wuɔ:
«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i-na,
8 *baa na cĩina-mɛi*
ŋaa na bĩncuɔmba naŋ puu baa-yo dumaa
*yiiŋgu maŋ ba naŋ fiɛŋ-yo dii *hĩɛkuraaŋgu-na.»*
9 Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Na bĩncuɔmba daa miŋ ciɛ kumaŋ bieŋ komuɔŋa hãi hɔlma-na,
ŋga ba bilaa diiloŋo-i a feŋ-mi da ba ce-mi ne
10 *ku'i ciɛ mi cira:*
‹Ba sa gbãŋ haarma,
miŋ taaraŋ ba ce kumaŋ ba yaaŋ-ku.›
Mi huɔŋga duu baa-ba cor.
11 *Kaŋ duu baa-ba dumaaŋo-na mi waasa miɛ:*

† **2:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.23 ‡ **2:13** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 22.3 § **2:13** Isayi (Ésaïe) 8.18

*‹Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.›»**
12 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, na hɔlma-na unaa baa ji ce
ãnyagarmantieŋo a ji tuɔ cĩina Cicɛ̃lmantieŋo-i.
13 Nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na, Diiloŋo tiraa u taara u piiye baa-ye. A ce dumaaŋo-na
taa na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ yinni maŋ joŋ; ku yaa bĩŋkũŋgu siɛ gbãa tãal unaŋ nuɔ dii-
ni ãmbabalma cemma-na a ce-ni ãnyagarmantieŋ nuɔ.
14 Ii dii *Kirsa kuoyataaŋ miɛ nyuŋgo-i-na. Ŋga diɛ tiɛ taara i tĩɛ u kuoyataaŋ miɛ, iŋ
haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, i saaya i haa i naŋga kuɔ.
15 Ma waaŋ wuɔ: *«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i, baa na cĩina-mɛi ŋaa na bĩncuɔmba
naŋ puu baa-yo aa cĩina-mɛi dumaa.»*†
16 A ne da na bĩncuɔŋ haba-i nuɔ Diiloŋo nelma-i aa pu baa-yo? *Moisiŋ hielaa bamaŋ
hiere Esipi-i-na ba'i sĩ wɛi?
17 Aa Diiloŋo huɔŋga duu baa haba-i bieŋ komuɔŋa hãi hɔlma-na? Baaduɔŋ daaba'i sĩ
wɛi? Ba yaa cãlãa aa kã ka ku dii hĩɛkuraaŋgu-na.
18 Diiloŋo waasaaŋ wuɔ haba-i siɛ da suur u fiisaaŋ-terieŋgu-na? Baaduɔŋ daaba'i sĩ wɛi?
Ba yaa naa yagaraa wuɔ ba siɛ nu Diiloŋo nuŋgu-i.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ ciɛ i bĩncuɔmba saa gbãa suur fiisaaŋ-terieŋgu-na, ku yuŋgu
yaa daaku: Ba yagaraa wuɔ ba siɛ haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ.

4

1 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ wuɔ i gbãa suur u fiisaaŋ-terieŋgu-na, u saa bir-ku yogo.
Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, na hɔlma-na unaa baa ji hel hõntɔbiloŋo.
2 Na saa da, miɛ iŋ nuɔ *Neldɔdɔlma-i dumaa, i bĩncuɔmba bi nuɔ-ma dumɛi. Ŋga baŋ
nuɔ mamaŋ, ba saa hũu-ma hĩŋ, a ce dumaaŋo-na ma saa gbãa fa wɛima hã-ba.
3 Miɛ maŋ haa i naŋga Diiloŋ-ãndaaŋgu-na, i ka suur fiisaaŋ-terieŋ daaku-na. Miŋ gbɛ̃ŋ
fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, Diiloŋo waaŋ kufaŋgu maama yaa u nelma-na wuɔ:
«Ku'i ciɛ mi huɔŋgaŋ duu baa-ba mi waasa miɛ:
*‹Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.›»**
Diiloŋo yaa piiye dumaa, a ne da u bãlãa u maacemma-i dii miwaaŋo jĩnammaŋ-huɔŋ-
nu.
4 Diiloŋ-nelma piiye *yitĩɛnaŋgu maama terieŋgu naŋgu-na wuɔ: *«Diiloŋ uŋ bãlãa u
maacemma-i, wuɔ fiisa niehãi yiiŋgu-na.»*†
5 Ma bi waaŋ bande-i-na wuɔ:
«Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ ba cɛraa ba da suur-kuɔ.»‡
6 Bamaŋ nuɔ Neldɔdɔlma-i dĩɛlũɔ, ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i, a ce ba saa da suur fiisaaŋ-
terieŋgu-na, a ne da nuɔmba saaya ba suur-kuɔ.
7 Ku'i ciɛ Diiloŋo tiraa dii nyuŋgo ku yiiŋgu-i a hã-ye. Baŋ yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i, bieŋa
bɔi ku huoŋgu-na, u juɔ ce *Davidi waŋ ku maama u gbɛliɛmaŋ-nɛini-na. Mi nuŋgu hii
nelma famma-i cor tĩ wuɔ:
«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i-na, baa na cĩina-mɛi.»§
8 Yosuweŋ kãa baa *Isirahɛl-baamba-i kusuɔŋ-nu, kuɔ fiisaaŋgu waa, Diiloŋo naa waa
hie tuɔ piiye fiisaaŋgu naŋ maama?
9 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ ciɛ u maacemma-i bãl aa fiisa fiisaaŋgu maŋ niehãi
yiiŋgu-na, ku temma dii ta ku cie u baamba-i.
10 Umaŋ duɔ da fiisaaŋ daaku-i, u ka fiisa ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ u maacemma tĩ aa fiisa
dumaa.
11 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i gbãŋ i da fiisaaŋgu faŋgu-i. Yaaŋ i vaa i fɛrɛ unaa baa ji
yagar Diiloŋo nuŋgu-i a ji hel hõntɔbiloŋo ŋaa i bĩncuɔmbaŋ ciɛ dumaa.

---

* **3:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7-11 † **3:15** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7-8 * **4:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.11 † **4:4** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.2 ‡ **4:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.11 § **4:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7

12 Diiloŋ-nelma-i nelkulemma sĩ, maa dii baa fɔ̃ŋgũɔ. Ma dɔl ma yaŋ nunni hãi jigãŋga-i.
Da ŋ nu-ma, ma suur ŋ huɔŋga-na a fiɛlnu ŋ kusũŋ-maama-i baa ŋ ãnjɔguɔma-i. Ma hɔnu
ŋ kusũŋ-maama-i ŋaa baŋ hɔnnuŋ bĩŋwuoŋo dumaa baa jigãdɔdɔlŋga.
13 Diiloŋ uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere, ku diei saa fuo-yuɔ, u yufelle dii-niɛ hiere, u
da-ni hiere. U yaa kaa yuu-ye baa iŋ ciɛ mamaŋ cor hiere.

Yesu yaa Diilojigãntaamba yuntebuɔ-i

14 *Diilojigãntieŋo dii baa-ye. Diilojigãntieŋo faŋo yaa Diilojigãntaamba yuntebuɔ-i. U
yaa Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo-i. U yaa nyugãaŋ kã Diiloŋo wulaa dii dɔrɔ-i-na. Terieŋgu faŋgu-
na, uŋ pigãaŋ-ye hũmelle maŋ, yaaŋ i bel-de nammu hãi.
15 Miɛ *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i hujantieŋo, da ku ta ku nuɔl-e, u tuɔ kaal u kãyã-
yiɛ. Ba ciɛ wɛima-i hiere da ba guɔl u gbeini-i ŋaa baŋ guɔl miɛ niini-i dumaa, ŋga
yinduɔŋgu u saa ji cãl Diiloŋo-i.
16 Terieŋgu faŋgu-na, baa na kãalã, yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i hujarrentieŋo-i. Diɛ piɛ-yo, u ka
ce hujarre yiɛ aa firnu u huɔŋga-i baa-ye aa wɛiŋ da ma da-ye u kãyã-yiɛ.

5

1 *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ duɔ hel nelbiliemba hɔlma-na, u maacemma yaa a
tĩɛna tuɔ fa ba maama-i Diiloŋ-hũmelle-na. U yaa buolaaŋ Diiloŋo-i aa tuɔ pã niipãnni-i
u hã-yo ãmbabalma maama-na.
2 Fuɔ fɛrɛ-i ku bi nuɔl-o Diiloŋ-hũmelle-na, a ce dumaaŋo-na bamaŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu
aa ta ba pira, u suɔ ba belma.
3 Aa kuŋ nuɔl-oŋ dumaaŋo-na, u saaya u kor Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-kũŋgu a ce, aa bi
kor-o hã banamba-i.
4 Molo siɛ gbãa bi sire u fɛrɛŋ nuɔ dumaa wuɔ fuɔ Diilojigãntaamba yuntieŋo; Diiloŋo'i
hãa-niŋ kufaŋgu munyiɛrammu-i ŋaa uŋ hãa *Aarɔ̃-i baa-mu dumaa.
5 Kuuduɔŋgu yaa baa *Kirsa-i, fuɔ fɛrɛ saa jĩna u fɛrɛ munyiɛrammu fammu-na,
Diiloŋo'i jĩɛna-yuɔ. U gbĩɛ-yo wuɔ:
«Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i,
*muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.»**
6 Terieŋgu naŋgu-na, u tiraa cira:
«Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Mɛlkisedɛki temma.»†
7 Yesu naa suɔ wuɔ Diiloŋo gbãa hũu-yo kuliiŋgu-na, a ce dumaaŋo-na, uŋ waa hĩɛma-
na, u cãarã-yuɔ, gbuu cãrã-yuɔ baa kaasĩŋgu baa nyinyɔlma. Uŋ hiiriiye u fɛrɛ dumaaŋo-
na Diiloŋo yaaŋga-na, Diiloŋo siɛ u cãrãmma-i‡.
8 Uŋ ŋa naa fiɛ waa Diiloŋ-Biɛŋo, u hũyãa-ma ce sũlma-i a nu Diiloŋo nuŋgu-i.
9 Uŋ ciɛ u maacemma-i ka hi u fuoŋgu-i, ku'i ciɛ bamaŋ nuɔŋ u nuŋgu-i hiere, u ciɛ ba
Koŋkortieŋo a kor-ba gbula.
10 A ce dumaaŋo-na Diiloŋo ciɛ-yo jigãntaamba yuntieŋo Mɛlkisedɛki temma.

Bĩncuɔŋ-niiwuoni

11 Terieŋ daaku-na, nelma bɔi dii i diɛ waŋ-ma, ŋga na tũnni sa tiraa ni ye fiɛfiɛ, a ce
dumaaŋo-na ma wamma dii kpelle.
12 Na huɔŋgu cuɔ hũmel daade-na. Naa naa saaya na suɔ yiɛŋgu ta na hãalã banamba-i,
ŋga namɛi daana yogo ba saaya ba tiraa hãalã-nɛi Diiloŋ-hũmelle-i ŋaa na suurii-diɛ
fɛlɛmma. Na birii jo nyɔlma-na, a ne da naa naa saaya na ta na wuo bĩncuɔŋ-niiwuoni.
13 Umaŋ duɔ tuɔ mɔsũŋ yogo, tonto; u sa suɔ kumaŋ vii baa kumaŋ saa vii.
14 A ne da niiwuoni yaa bĩncuɔŋ-niini-i. Ni wuoma miɛŋ-ba, a ce dumaaŋo-na ba suɔ
kuufafaaŋgu-i bɔ-ku kuubabalaaŋgu-na.

---

* **5:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 † **5:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.4 ‡ **5:7** Niɛŋ Like sɛbɛ-i-na 22.42-43.

6

1 Terieŋgu faŋgu-na, i ka cor Kirsa hũmelle dommaŋ-kalaŋo-i a tiɛ kã ku yuŋ-terieŋ-nu. Kuu dii ŋaa dũŋgu tuole jĩɛna tĩ, i saaya i haaya-kuɔ. I siɛ gbãa tiɛ titirre nelduɔŋ daama-i yinni maŋ joŋ wuɔ na nanna na ciləbabalaŋo-i aa na haa na naŋga-i Diiloŋo-na. Mafamma waaŋ cor tĩ baa-na.

2 *Batɛmu ba kũŋgu-i baa a haa ŋ naŋga-i nuɔmba yunni-na aa cãrã Diiloŋo-i, ku waaŋ tĩ baa-na. Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i baa Diiloŋ uŋ ka gɛr nuɔmba yuŋ-maama-i dumaa, ku bi waaŋ tĩ baa-na.

3 I ka yaŋ mafamma-i dumaa aa Diiloŋ duɔ siɛ i kã yamma.

4 Nuɔmba maŋ daa Diiloŋo gbagbaama-i, bamaŋ nalãa Dərwuoŋo papãmuŋgu-i ne, bamaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i,

5 bamaŋ daa Diiloŋ-nelma fafaaŋgu-i, bamaŋ nalãa bãaŋgu maŋ juɔŋ ku fõŋgũɔ-i ne

6 aa tiraa bir biɛ ba ãncələmma-i cor baa-ma, molo cɛraa u gbãa tiraa hiel-ba kuɔ bir dii-ba hũmefafalle-na. Baŋ yaaŋ Diiloŋo-i aa bir suur ba ciləbabalaŋo-na, kuu dii ŋaa ba birii gbu Diiloŋ-Biɛŋo-i *daaŋgu-na a hã nuɔmba ta ba nyɛ-yo.

7 Na saa da, diiloŋ duɔ tuɔ dãa fafamma, suoŋgu maŋ da ku ta ku ce dĩmma-i fafamma ku hã ku taamba-i, ŋ da Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa suoŋgu faŋgu-i.

8 Ŋga da ku yaŋ aa ta ku pa huɔni baa jukɛ̃lŋo u kula, ku pigãaŋ wuɔ sofafaaŋgu sĩ, ku siɛ vaaya Diiloŋo ka waasa-kuɔ aa dãamu'i ka caa-ku.

9 Mi jɛ̃naaŋ namaa, iŋ feŋ i piiye dumandɛ-i, i suyaa wuɔ namaaŋo-i na biyaa hũmefafalle yaa-i da na ka kor.

10 Diiloŋo saa balaŋ. Naŋ ciɛ maacemma maŋ hã-yo, ma siɛ gbãa karaanu-yuɔ. Naŋ kãyãŋ u baamba-i dumaa, ku pigãaŋ wuɔ u maama dəlnu-nɛi.

11 I taara na hieroŋo-i na vaa na fɛrɛ dumɛi fuɔ ku bãlma; ku yaa naŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, na ka da-ku ku temma-i.

12 Terieŋgu faŋgu-na, baa na dii yelma na fɛrɛŋ nuɔ. Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, bamaŋ haa ba naŋga yuɔ aa fɛ̃ ba hɔmmu-i ta ba cie-ku, taa na ce ba temma.

Diiloŋ-nupãlle

13 Diiloŋ u naŋ pãa nuŋgu-i baa *Abiramu-i wuɔ hielaa u niele u fɛrɛŋ nuɔ wuɔ u ka ce-ma. Bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ maaraa Diiloŋo-i u duɔ hiel u niele-i kuɔ, ku'i ciɛ wuɔ hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ

14 aa naa cira: *«Coima saa fa, mi ka silaa ce baa-ni aa hã-ni huoŋgu bəi.»**

15 Abiramu wuɔ bi fɛ̃ u huɔŋga-i tĩɛna. Uŋ fĩɛ u huɔŋga-i tĩɛna tuɔ cie dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-yo, wuɔ bi ce-ku hã-yo.

16 Moloŋ duɔ waŋ nelma aa tuɔ taara na suɔ wuɔ ninsoŋo, ŋ da u hielaa u niele-i bĩŋkũŋgu maŋ maaraa fuɔ fɛrɛ-i.

17 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa bamaŋ, uŋ taaraŋ ba suɔ wuɔ ninsoŋo, kɛrɛ u siɛ ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu, ku'i ciɛ u hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ a haa nupãlle-na.

18 Nelma hãi maaŋ daama-na, Diiloŋo siɛ gbãa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu. Uŋ pãa nuŋgu-i aa hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ, u siɛ gbãa ni u saa ce-ma. Terieŋgu faŋgu-na, miɛ maŋ gbaraa ji cĩŋ Diiloŋo-na, uŋ'a u ka hã-ye kumaŋ, nel daama dii sirɛiŋa yiɛ bãmbãale i tiɛ hĩŋ ku taaluŋgu-i.

19 Iŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, ku yaa miɛ kəlluŋ-gboruoŋgu-i. I bilaaya ku yaa yiɛra Diiloŋ-hũmelle-na. Ku yaa ciɛ i suɔ wuɔ i ka ciɛl kompaŋga-i suur Diilodubiloŋo-na†.

20 Yesu taa yaaŋga yiɛ suur kusuɔŋ-nu'i baa i yunniŋ-maama-i. U yaa ciɛ *Diilo-jigãntaamba yuntieŋo-i a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Mɛlkisedɛki temma.

---

* **6:14** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 22.16-17 † **6:19** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 27.51 baa Ebire ba sɛbɛ-i-na 10.20.

7

Mɛlkisedɛki sĩnni-i

1 Mɛlkisedɛki* waa Salɛmu jãmatigi, aa tiraa waa Dɔrwuoŋo jigãntieŋo. *Abiramuŋ
kãa ka ce bɛrru-i baa jãmatigibaa-ba-i a yar-ba aa bir tuɔ jo, Mɛlkisedɛki wuɔ sire ka
jãrã-yuɔ a cãrã Diiloŋo-i hã-yo.
2 Abiramuŋ daa bĩmbĩnni maŋ bɛrru-na, wuɔ hã-yo cĩnciel calnumma da-ma-diei niɛ
hiere. Mɛlkisedɛki yerre yuŋgu yaa wuɔ: «Jãmatigiviiŋo». A naara kufaŋgu-i u waa
Salɛmu jãmatigi, ku yuŋgu yaa wuɔ Yaafɛ̃lleŋ-jãmatigi.
3 Molo sa suɔ u to, molo sa suɔ u nyu, molo sa suɔ u bĩncɔiŋo naŋo. U hommaŋ-maama
saa waŋ terieŋgu, u kuliiŋ-maama saa bi waŋ terieŋgu. A ce dumaaŋo-na uu dii ŋaa niŋ
daa Diiloŋ-Biɛŋo-i dumaa: U ciɛ *jigãntieŋo a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ.
4 Nelbuɔ kelkel! Na saa da Abiramu fuɔ maŋ i bĩncɔiŋo, uŋ kaa da nimaŋ hiere bɛrru-
na, u birii ni cĩnciel calnumma da-ma-diei hã-yo wɛi?
5 A ne da *Levi baamba maŋ jigãntaamba, a saa baa *Moisi *ãnjĩnamma-i, ba yaa
saaya ba ta ba hũu *Isirahɛl-baamba nagãŋ-niini cĩnciel calnumma da-ma-diei-i, ŋ siɛ
suɔ wuɔ bafamba fɛrɛ-i Abiramu hãayɛ̃lmba namba'i.
6 Mɛlkisedɛki saa waa ba horre-na, ŋga Abiramu hãa-yo u bĩmbĩnni cĩnciel calnumma
da-ma-diei-i aa u cãrã Diiloŋo-i hã-yo; fuɔ maŋ Diiloŋo naa pã nuŋgu-i baa-yo.
7 A ne da i suyaa wuɔ umaŋ maaraa u'i cãarãŋ Diiloŋo-i hã umaŋ cɛkũɔ.
8 Isirahɛl-baambaŋ pãŋ ba cĩnciel calnumma-i ba hã Levi baamba maŋ, bafamba ku,
a ne da Abiramuŋ pãa a hã umaŋ, uu dii u saa ku ŋaa maŋ waaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.
9 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira Isirahɛl-baambaŋ pãŋ ba cĩnciel calnumma-i ba hã Levi
maŋ, Abiramuŋ pãa u maama-i a hã Mɛlkisedɛki-i Levi faŋo saa naa hi hoŋ yogo ŋga u
pãa.
10 U pãa niɛ niɛ? Tuoŋo-i baa Mɛlkisedɛki-i baŋ daa ba-naa huɔŋgu-na, u waa hũmelleŋ
tuɔ jo, a ce dumaaŋo-na tuoŋoŋ pãa kumaŋ, u nuŋgu dii-kuɔ.

Kirsa ciɛ jigãntieŋo Mɛlkisedɛki temma

11 Diiloŋ uŋ hãa *Isirahɛl-baamba-i *ãnjĩnamma maŋ, ma yuŋgu waa *Levi baamba
jigãntesĩnni yaa nuɔ-i. Kuɔ ba jigãntesĩnni naa hi ni fuoŋgu-i, Diiloŋo naa waa hie yaŋ
bafamba-i aa hiel *jigãntieŋo naŋo Mɛlkisedɛki temma? Bafamba maŋ *Aarɔ̃ baamba.
12 A ne da jigãntesĩŋ da ni hor, fuɔ ãnjĩnamma bi hor.
13 Iŋ waŋ umaŋ maama-i, jigãntesĩŋ daani vii u yaa-i, u bĩncuɔŋ-niini sĩ. U bĩncɔiŋo
naŋo saa sire cãa jigãŋga-i dede.
14 I suyaa-ma hiere wuɔ Itieŋo tobaa-ba haayiɛŋo yaa *Yuda-i, *Moisi saa waŋ ba
jigãntesĩnniŋ-maama dede.
15 Ku migãaŋ tiraa kaala dɛi, jigãntie daa Mɛlkisedɛki temma, uuduɔŋo sĩ baa Levi
baamba-i.
16 U saa ce jigãntieŋo a biɛ u bĩncuɔŋ-maama ŋaa maŋ ceŋ dumaa ãnjĩnamma-na, ŋga
uŋ yeŋ u siɛ gbãa ku, ku yaa ciɛ-yo jigãntieŋo-i.
17 Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:
«Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Mɛlkisedɛki temma.»†
18 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo gbuyaanu nelma namma ãnjĩnamma-na wuɔ yuŋgu si dii-
mɛi; ma siɛ gbãa kãyã nɛliɛŋo.
19 Na saa da, ãnjĩnamma saa gbãa migãaŋ wɛima ma hi ma fuoŋgu-i Diiloŋo yufelle-na.
Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo diyaa-ye hũmelle maŋ faa yaŋ. I haa i naŋga-i di yaa nuɔ-i aa tĩɛna.
Di yaa ciɛ i gbãa piɛ Diiloŋo-i.
20 A naara kufaŋgu-i, Diiloŋo pãa nuŋgu aa ce Yesu-i jigãntieŋo. Ma temma saa ce
banamba jigãntesĩnni damma-na.

---

* **7:1** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 14.18-20. † **7:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.4

21 Ŋga ma ciɛ Yesu niini damma-na. Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:
«Itieŋo hielaa u niele u fɛrɛŋ nuɔ aa u sa ji bir u nuŋgu-i dede.
U ciɛra wuɔ: ‹Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ.›»
22 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ bilaa *tobisĩfɛlɛnni maŋ baa nelbiliemba-i, Yesu yaa yiɛraaya baa ni maama-i.
23 A naara kufaŋgu-i Levi bisãlmba huraa ba-naa bɔi cor jigãntesĩnni-na; umaŋ duɔ nyugũŋ duɔ saa ji waa, unaa hor-o. Ku ciɛ dumɛi ba ciinu.
24 Ŋga Yesu fuɔ dii gbula aa molo sa ji hor-o u jigãntesĩnni-na
25 ku'i bi tiraa ce bamaŋ piyaaŋ Diiloŋo-i fuɔ barguɔ-i-na, u gbãa tuɔ kor-ba fafamma. Uŋ yeŋ u siɛ gbãa ku, u cãrã Diiloŋo-i u hã-ba.
26 Terieŋgu faŋgu-na, Yesu yaa *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ gbĩɛ baa-ye. U huɔŋga kuɔŋ, u saa cãl, u saa ce ãmbabalma. Diiloŋo biyaa-yo ka jĩna u caaŋ-nu a maa-yo ãmbabalmanciraamba-na.
27 Uu si dii ŋaa *Diilojigãntaamba yuntaamba namba-i: Bafamba kor Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ baa tãmmaŋ-niini bafamba fɛrɛŋ ãmbabalma maama-na aa tiraa sire kor-o ba nelleŋ-baamba bi maama-na. A ne da fuɔ pãa fuɔ fɛrɛŋ kerre yaa-i a kor Diiloŋo-i i diei yoŋ gbula.
28 Ãnjĩnammaŋ ciɛ bamaŋ Diilojigãntaamba yuntaamba-i, ku nuɔl-ba Diiloŋ-hũmelle-na. Ŋga Diiloŋ uŋ hielaa u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ aa ce umaŋ Diilojigãntaamba yuntieŋo-i ãnjĩnamma huoŋgu-na, fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo yaa-i. U jigãntesĩnni hii ni fuoŋgu-i aa mumbãlmu sĩ-niɛ.

8

Tobisĩfɛlɛnniŋ-maama

1 Iŋ waŋ mamaŋ, mamaŋ yuŋgu mɛi, ma yaa daama: Iŋ waaŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ maama-i baa-na, u yaa dii baa-ye. Uu dii tĩɛna Diiloŋo-i Wɛimantieŋo caaŋ-nu dii dɔrɔ-i-na
2 tuɔ ce u maacemma-i Diiloŋ-dũŋ-kerre-na. Dũŋgu faŋgu-i, Itie fuɔ fɛrɛ yaa maa-ku; nelbiliemba sĩ.
3 Diilojigãntaamba yuntieŋo maacemma yaa a tuɔ buol Diiloŋo-i aa tuɔ pã niipãnni-i u hã-yo. Terieŋgu faŋgu-na, fuɔ miɛ wuoŋo bi da kunaŋgu a hã Diiloŋo-i kɛ.
4 Kuɔ uu naa waa hĩɛma-na, uu naa saa gbãa ce halle *jigãntieŋo. Hama-i nuɔ-i? Jigãntaamba dii tĩ ta ba pã niipãnni-i ba hã Diiloŋo-i a saa baa *ãnjĩnamma-i.
5 Bamaŋ dii hĩɛma-na bande-i-na, baŋ ceŋ ba maacemma-i dũŋgu maŋ nuɔ-i, ku kerre yaa dɔrɔ-i-na. Diiloŋo pigãaŋ *Moisi-i kufaŋgu cemma yaa-i. U gbuɔya-yuɔ wuɔ: *«Ne, ce-ku fafamma ŋaa miŋ pigãaŋ-ni ku cemma-i dumaa tãnuŋgu-na.»**
6 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋ uŋ pãa nufɛliɛŋgu maŋ *tobisĩfɛlɛnni-na, ku bɔyaa dĩɛlã-kũŋgu-na. Yesu yaa dii i hɔlma-na baa Diiloŋo-i tobisĩnni fanni cemma-na. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hãa miɛ jigãntieŋo-i maacemma maŋ maaraa hĩɛmaŋ-jigãntaamba maama-i titirre.
7 Kuɔ tobisĩdĩɛlãnni naa fa, Diiloŋo naa waa hie tuɔ bel ninanni?
8 Ŋga i daa Itieŋo taa u cãl u baamba-i uŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ:
*«Yiiŋgu dii baa yiiŋgu mi ka bel tobisĩfɛlɛnni baa *Isirahɛl-baamba-i a naara *Yuda-baamba-i.*
9 *Ni siɛ waa niiduɔni baa mi naŋ bilaa ba tobaa-ba nammu-i hiel-ba Esipi-i-na aa naa bel nimaŋ baa-ba.*
Ba bĩɛnaana tobisĩnni fanni-i
ku'i ciɛ mɛi bi ne-ba aa yaŋ-ba.
10 *Miŋ ka bel tobisĩnni maŋ baa Isirahɛl-baamba-i bieŋa maŋ juɔŋ,*

---

* **8:5** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 25.40

mi ka dii mi ãnjĩnamma-i ba kusũnni-na,
mi ka nyɛgɛ̃ŋ-ma ba hɔmmu-na.
Mi ka waa ba Diiloŋ muɔ
aa ba waa mi baamba.
11 *Yuŋgu si dii unaa duɔ ji cira u pigãaŋ unaŋo baa mi sĩnni-i.*
Ba ka suɔ-mi hiere ka saa;
a doŋ bisãlmba-na ka hel baa bĩncuɔmba-i hiere ba ka suɔ-mi.
12 *Baŋ cãlãa-mi baa mamaŋ,*
mi ka yaŋ ma tĩ, mi ka hiel ba ãmbabalma-i mi huɔŋga-na.»†
13 Diiloŋ uŋ bĩɛ tobisĩŋ daani-i niifɛlɛnni, kuu dii ŋaa u ciɛ dĩɛlã-niini-i niicɔlɔnni. A ne da bĩŋkũŋgu maŋ vãa, ku kã gbuoma-na.

9

Jigãntie buɔra jigãntieŋ-na

1 Dĩɛlã-*tobisĩnni waa baa ni buolmaŋ-hũmieŋa baa ni buolmaŋ-terieŋgu hĩɛma-na bande-i-na.
2 Baa naa ce kompadũŋgu aa karnu ku huɔŋga-i sɔmma hãi. Niŋ suur gbuya kumaŋ, ba taa ba bĩ-ku Diiloŋ-dũŋgu. Fitĩmbaa-ba waa kusuɔŋ-nu'i baa Diiloŋ-buruoŋ waa taabale maŋ nuɔ-i hiere.
3 Hãalĩŋ-kũŋgu-i, ba taa ba bĩ-ku Diilodubiloŋo.
4 Wusũnaŋ-igãŋga naŋga waa terieŋgu-na, ka waa sɛ̃nɛ-kaaŋga, a naara *tobisĩnniŋ-kporuo-i; baa naa tĩŋ-yo baa sɛ̃nɛ. Kporuo huɔŋga-na, sɛ̃nɛ-bireŋga naŋga waa baa *mani ka huɔŋga-na. *Aarɔ̃ gboruoŋgu maŋ naa puu pũlma-i* kuu naa bi waa a naara tobisĩnniŋ-nelmaŋ nyɛgãaŋ tãmpĩɛŋa maŋ nuɔ-i.
5 Ba taa ba kũnna tãmma-i kporuo daayo suuluo yaa nuɔ-i ba kor Diiloŋo-i ãmbabalma maama-na. Baa naa kul Seribɛ̃baa-ba† namba jĩna suuluo dɔrɔ-i-na ba ta ba pigãaŋ wuɔ Diiloŋo dii. Seribɛ̃baa daaba naa paarnu ba bũncɛmmu-i kporuo yudɔrɔ-i-na a cĩnnu-yuɔ. Mii si dii da mi biɛ bĩmbĩŋ daani-i ni yunniŋ da mi waŋ ni maama; ma wammaŋ-huɔŋgu sĩ fiɛfiɛ-i.
6 Kompadũŋgu waa waaŋ daama temma yaa-i aa *Diilojigãntaamba ta ba suur dudĩɛlãŋgu-na yinni maŋ joŋ ba ce ba maacemma-i.
7 Hãalĩŋ-kũŋgu-na, ba yuntieŋo yaa taa u suur u diei yoŋ. Aa u taa u suur i diei belle-na. Fuɔ fɛrɛ-i, baa nuɔmba-i, baŋ cãlãa Diiloŋo-i baa mamaŋ hiere, duɔ u suur, u suur baa bĩŋwuoŋ-tãmma, ka kor-o.
8 Terieŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pigãaŋ-ye wuɔ mamaŋ taa ma ce kompadudĩɛlãŋgu-na, maŋ taa ma ce huɔŋgu-na, Diilodubiloŋo dumɛlle saa naa hi puure yogo.
9 Kompadũŋ daaku pigãaŋ-ye nelma nyuŋgo ku bãaŋgu-na. Ku pigãaŋ-ye wuɔ baŋ pãŋ niipãnni maŋ ba hã Diiloŋo-i a naara niikonni-i hiere a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ, ni siɛ gbãa fɛ̃ ni pãtaamba hɔmmu-i gbarnu.
10 Mamaŋ nyɛgãaŋ, ma pigãaŋ niiwuoniŋ-kũŋgu yoŋ baa niinyɔnniŋ-kũŋgu a naara nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ migãaŋ ŋ kũɔma-i dumaa Diiloŋo yufelle-na. Nifanni-i daani-i hiere nelbilieŋ-ãncemma. Ba taa ba ce-ma ba cie Diiloŋo duɔ bibirre-mɛi.
11 Fiɛfiɛ-i-na, *Kirsa juɔ ji ce *Diilojigãntaamba yuntieŋo, i diɛ da bisĩŋ ku fafaaŋgu-i. Uŋ ceŋ u jigãntesĩnni-i kompadũŋgu maŋ nuɔ-i, ku maaraa hĩɛmaŋ-kũŋgu-i aa tiraa fa yaŋ-ku. Kompadũŋgu faŋgu-i nelbiliemba saa ce-ku, ku yuŋgu yaa wuɔ hĩɛmaŋ-kũŋgu sĩ.
12 Kirsa suurii-kuɔ i diei yoŋ. U saa suur ka buol baa kaagbuoŋ-tãmma, u saa bi suur ka buol baa balyuŋ-tãmma. Ŋga u suurii ka buol baa fuɔ fɛrɛŋ tãmma a kor-e gbula.

---

† **8:12** Seremi (Jérémie) 31.31-34 * **9:4** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 17.16-25. † **9:5** ***Seribɛ̃baa-ba:*** Ba bĩ *dɔrpɔpuɔrbiemba namba'i dumaaŋo-na.

13 Bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ, ba migãaŋ-ba baa kaagbuoŋ-tãmma, sisɔ balaaŋ-tãmma, da
ma'i bi sĩ naanɔnɔŋ-cuoŋgu.
14 Bĩmbaaŋ-tãmma da ma gbãa migãaŋ nɛliɛŋo-i migãaŋ daama temma-i, miɛ iŋ ciɛ
guɔyuɔ maŋ, Yesu fuɔ maŋ saa ce kuubabalaaŋgu da, aa pã u fɛrɛ hã Diiloŋo-i Diiloŋ-Yalle
barguɔ-i-na, fuɔ tãmma ka hur i balaaŋgu-i ka hi hie a migãaŋ i hɔmmu-i i tiɛ cãa Diiloŋo-i
Cicɛ̃lmantieŋo-i?
15 Ku ciɛ dumɛi u jo ji waa i hɔlma-na baa Diiloŋo-i tobisĩfɛlɛnni-na. Cãlmuɔ maŋ ciɛ
tobisĩcɔlɔnni-na, Yesu kuu a kor nuɔmba-i cãlmuɔ faŋo-na. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ
bĩɛ bamaŋ duɔ ji hã-ba u ciiluŋgu maŋ sa tĩɛŋ dede, ba ka gbãa da-ku ŋaa uŋ pãa nuŋgu-i
baa-ba dumaa.
16 Da ŋ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ a pigãaŋ ŋ ciiluŋgu calnumma-i, da ŋ saa ku, ku siɛ gbãa cal.
17 Da ŋ waa cicɛ̃lma yogo, sɛbɛ huɔya-maama siɛ gbãa ce. Da ŋ ku, ku yaa ma suɔ gbãa
ce.
18 Kuuduɔŋgu yaa-i baa Diiloŋ-tobisĩnni-i. Halle dĩɛlã-niini bilaa baa tãmmaŋ-kũŋgu.
19 Kuŋ ciɛ dumaa ku yaa daaku: Diiloŋ uŋ'a ba ta ba wuɔ hũmieŋa maŋ, *Moisi kalaaŋ-
ya baa-ba hiere igɛ̃na ŋaa aŋ nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na. Uŋ ciɛ mafamma-i, baa
naa ko nambiemba namba baa kaagbolaamba namba, wuɔ biɛ ba tãmma-i a guɔl baa
hũmma, aa ce kumitedãama a vaa *isopefiɛlu a dii misĩrrã ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na aa bi
dii misĩrrã nuɔmba-na hiere
20 aa cira: *«Diiloŋ uŋ bilaa tobisĩnni-i baa-na baa tãmmaŋ-niini maŋ, ni tãmma yaa-i.»*‡
21 Aa naa bi misĩrrã kompadũŋgu-na baa ku bĩmbĩnni-na hiere.
22 A saa baa ãnjĩnamma-i, ba migãaŋ bĩmbĩnni bɔi baa tãmma-i. Aa ãmbabalma siɛ
gbãa pir ni tãmmaŋ-kũŋgu saa ko.
23 Hĩɛmaŋ-bĩmbĩnni migãaŋ migãaŋ daama temma yaa-i baa bĩmbaaŋ-tãmma, ŋga
dɔr-niini yaa kirɛiŋa-i, nifanni migãaŋ baa tãmma maŋ bɔyaa bĩmbaaŋ-tãmma-na.
24 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku, nelbiliembaŋ maa Diiloŋ-
dũŋgu maŋ, Kirsa saa suur kufaŋgu-na, u suurii Diiloŋ-dũŋ-kerre yaa nuɔ-i dɔrɔ-i-na, ka
waa u caaŋ-nu tuɔ waŋ i yuŋ-maama-i baa-yo.
25 Aa tobisĩcɔlɔnni-na, belle belle, Diilojigãntaamba yuntieŋo suur Diilodubiloŋo-na
baa bĩŋwuoŋ-tãmma ka kor Diiloŋo-i. Ŋga Kirsa suurii a ka pã fuɔ fɛrɛŋ kerre yaa-i i diei
yoŋ a hã Diiloŋo-i.
26 Diɛ i ne miwaaŋoŋ duɔŋ dii huɔŋgu-na ji hi baa nyuŋgo, kuɔ uu naa u pã u fɛrɛ ku yu
niele, uu naa mulĩɛŋ bɔi dɛ! Ŋga u juɔ i diei yoŋ gbula miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋ daaku-na,
a ji ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu duɔ gbuonu ãmbabalma-i.
27 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ ku i diei yoŋ a kã Diiloŋo ka yuu-ni.
28 Kuuduɔŋgu yaa baa Kirsa-i, u ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a hã Diiloŋo-i i diei yoŋ a pir
nuɔmba ãmbabalma-i. U ka bir jo. Duɔ jo gboluoŋgu faŋgu-na, u sa ji pir ãmbabalma, u
ji kor bamaŋ ciyaaŋ u duɔ ji kor-ba.

10

1 *Ãnjĩnamma ciɛ ta ma pigãaŋ bisĩŋ ku fafaaŋgu yalle yaa yoŋ; ŋga ma'i sĩ fafaaŋgu
faŋgu fɛrɛ-i. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ kuraaŋ Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-niini-i bieŋaŋ joŋ,
tãmmaŋ-niini fanni cɛraa ni gbãa migãaŋ-ba ba hi ba fuoŋgu-i Diiloŋo yufelle-na.
2 Kuɔ nii na'a ni ka gbãa, nii naa pir ba cãlmuɔ-i bɛi i diei gbula aa ba siɛ tiraa nunu-yuɔ.
A ce dumaaŋo-na dii yiinaa baa naa hiel ba naŋga buolma-na.
3 Na saa da, belle belle, buolŋ daama ce nuɔmba ãmbabalma maama ta ma tĩɛnu-bɛi.
4 Hama-i nuɔ-i? Balŋ-tãmma-i baa kaagbolaaŋ-tãmma siɛ gbãa pir nɛliɛŋo
ãmbabalma-i halaŋ-ma u yuŋgu-na.
5 Ku'i ciɛ Kirsaŋ taa u jo hĩɛma-na, u gbɛ̃ Diiloŋo-i wuɔ:
«Ŋ ciɛra ŋ sa taara tãmmaŋ-kũŋgu baa bĩŋkũpãŋgu.

‡ **9:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 24.3-8

Ŋga ŋ hãa-mi kũɔma mi da mi bir-ma hã-ni.
6 *Baŋ koŋ tãmmaŋ-niini maŋ aa kukul-ni, ni maama sa dɔlnu-niɛ,*
ãmbabalmaŋ-tãmmaŋ-kũŋgu-i maaduɔma.
7 *Ku'i ciɛ mi cira:*
Diilo, muɔmɛi daami!
Mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ,
*ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa mi kũŋgu-na Diiloŋ-nelma-na.»**
8 Uŋ puurii u nuŋgu-i, neldɪ̃ɛlãmma maŋ juɔ, ma yaa daama: *«Ŋ ciɛra ŋ sa taara tãmmaŋ-kũŋgu baa bɪ̃ŋkũpãŋgu, ŋ sa taara baŋ koŋ tãmmaŋ-niini maŋ aa kukul-ni, ŋ sa bi taara ãmbabalmaŋ-niini-i, kɛrɛ ni sa dɔlnu-niɛ.»* A ne da ãnjɪ̃namma yaa juɔ baa niipãŋ daani-i hiere.
9 Aa tiraa cira: *«Muɔmɛi daami, mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ.»*
Ku pigãaŋ wuɔ u huraa ãncencɔlɔmma-i baa maafɛlɛmma.
10 Diiloŋ uŋ taa u taara kumaŋ, Yesu-Kirsa ciɛ ku yaa-i. U pãa u fɛrɛ i diei yoŋ gbula tãmmaŋ-kũŋ temma, a pir i ãmbabalma-i.
11 Yinni maŋ joŋ Diilojigãntaamba kã ba ce ba maacemma-i. Ba hinu ba kor Diiloŋo-i korduɔŋ daama yaa-i baa tãmmaŋ-niini, a ne da tãmmaŋ-niini cɛraa ni gbãa pir nɛliɛŋ ãmbabalma.
12 Ŋga *Kirsa pãa u fɛrɛ i diei yoŋ a pir nuɔmba ãmbabalma-i aa kã ka tɪ̃ɛna Diiloŋo caaŋ-nu gbula
13 tuɔ cie Diiloŋo duɔ mal u bigãarãamba-i hã u ce u bãaŋgu-i bɛi.
14 A ce dumaaŋo-na, uŋ pirii bamaŋ ãmbabalma-i, u pãa u fɛrɛ-i diei yoŋ a migãaŋ-ba ba hi ba fuoŋgu-i gbula.
15 *Diiloŋ-Yalle bi waaŋ ma yaa-i wuɔ:
16 «Itieŋo ciɛra:
*‹Miŋ ka bel *tobisɪ̃nni maŋ baa-ba bieŋa maŋ juɔŋ,*
mi ka dii mi ãnjɪ̃namma-i ba hɔmmu-na,
mi ka nyɛgɛ̃ŋ-ma ba kusũnni-na.›»
17 Aa tiraa cira:
«Mi ka hiel ba ãmbabalma-i mi huɔŋga-na
baa ba cãlmuɔ-i hiere.»†
18 Da kuɔ Diiloŋo hielaa i ãmbabalma-i u huɔŋga-na, yuŋ haku-i dii ŋ ka tiraa pã kuupãŋgu da ŋ hur-ma?

Yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i baa huɔŋga diei

19 Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Yesu tãmma ciɛ i suɔ wuɔ i ka gbãa tiɛ suur Diilodubiloŋo-na.
20 U pãa u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋ temma, a taalnu kompaŋga maŋ waa Diilodubiloŋo dumɛlle yaaŋga-na a puure hũmefɛlɛnde hã-ye. Hũmelle fande yaa cicɛ̃lmaŋ-hũmelle-i.
21 A ce dumaaŋo-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ dii baa-ye Diiloŋ-dũŋgu yuŋgu-na, u temma si dii.
22 Terieŋgu faŋgu-na, i ãmbabalma ãnjɔguɔmaŋ hilaa i hɔmmu-na aa i cɛ koŋ, yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i baa huɔŋga diei aa i gbu i haa i naŋga yuɔ ku haama.
23 U sa pã nuŋgu aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu, a ce dumaaŋo-na, iŋ faraŋ i ne kumaŋ aa tiɛ waŋ ku maama, yaaŋ i nyaar-kuɔ kpelle.
24 Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa i dii sirɛiŋa i-naa nuɔ nelnyulmu cemma-na baa ãnfafamma bi cemma-na.
25 Baa na yaŋ i tiɛ bir i tigiimambaa-ba-na ŋaa banambaŋ miɛŋ-kuɔ dumaa. Aa ji tiraa da naŋ daa Itieŋo jomma piɛ ma jo dɛ-i-na, yaaŋ aa i tiɛ dii sirɛiŋa i-naa nuɔ.

---

* **10:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 40.7-9 † **10:17** Seremi (Jérémie) 31.33-34

26 Na saa da, iŋ suyaa ninsoŋo-i, diɛ suuye i yufieŋa-i aa cor tiɛ ce kuubabalaaŋgu-i,
tãmmaŋ-kũŋgu naŋgu si dii kumaŋ gbãa pir i ãmbabalma-i.
27 Diɛ suuye i yufieŋa-i, kumaŋ ti̧yãa ku yaa daaku: I ti̧ɛna baa hotiele-i i tiɛ cie
gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i baa dãŋgbɔguɔŋgu maŋ ka wuo Diiloŋo bigãarãamba-i.
28 Umaŋ duɔ cãl *Moisi *ãnjĩ̧namma-i, aa nuɔmba hãi sisɔ ba siɛi da-yo aa waŋ-ma,
hujarre si dii-kuɔ; ba ko kutieŋo-i.
29 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ saa dii Diiloŋ-Biɛŋo nuŋgu-i, umaŋ duɔ saa kãŋ
*tobisĩ̧nniŋ-tãmma maŋ pirii u ãmbabalma-i, umaŋ duɔ tuɔ bĩ̧ɛna *Diiloŋ-Yalle yerre-i,
ŋ siɛ suɔ wuɔ di yaa pigãaŋ-yeŋ Diiloŋo hujarre-i, fuɔ kũŋgu ka waa niɛ? Ku siɛ balaŋ yaŋ
umaŋ cãlãa ãnjĩ̧namma-i wɛi?
30 Umaŋ ciɛra:
«Muɔmɛi ka suu sɔlaaŋgu-i;
muɔmɛi ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa uŋ ciɛ kumaŋ.»
Ma sĩ̧ i suɔ kutieŋo-i kɛ? U yaa Diiloŋo-i. U tiraa cira wuɔ:
«Itieŋo ka ce u baamba ãndaaŋgu-i.»‡
31 Diiloŋo-i Cicɛ̃lmantieŋo-i, u nel da ma bel-ni, hotiele dii-kuɔ dɛ!
32 Yaaŋ aa na ne kumaŋ curaa: Naŋ hilaa kukulma-na, ku domma-na muĩ̧ɛŋ hama-i
saa haa-nɛi? Ŋga ma saa gbãa jĩ̧nya-nɛi.
33 Na hɔlma-na, ba taa ba tuora banamba aa ce-ba kpãncɔ̃lgũɔ nuɔmba-na. Bamaŋ naa
tĩ̧ɛ, ba saa nanna baŋ ceŋ bamaŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i; ba taa ba kãyã-bɛi.
34 Na siyaa muĩ̧ɛŋ baa kasobiemba-i aa na bi siyaa ba hũu na nagãŋ-niini-i ni maama
saa jaŋ-na, aa suɔ kerre wuɔ bĩ̧mbĩ̧fafanni nanni dii baa-na a yaŋ baŋ hũyãa nimaŋ aa
ni sa ji kã terieŋgu.
35 Terieŋgu faŋgu-na, naŋ daa holle maŋ dii ku domma-na, baa na yaŋ di korra-nɛi, ku
yaa Diiloŋo ka pã-na bɔi.
36 Vaaŋ na fɛrɛ na ta na ce Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ a gbãa da na da uŋ pãa nuŋgu maŋ.
37 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Ku saa maa, ku tĩ̧yãa cɛllɛ
aa umaŋ saaya u jo, u jo.
U siɛ vaaya.
38 *Umaŋ vii mi hũmelle-na, uŋ haa u naŋga-i miɛ, u ka kor,*
ŋga duɔ nanna hũmelle-i, ku siɛ dɔlnu-miɛ baa-yo.»§
39 Bamaŋ naana hũmelle-i aa ta ba kã da ba ka balla, miɛ ii si dii baa-ba. Ŋga bamaŋ
hũyãa-ma da ba ka kor, ii dii baa ba yaa-i.

11

Nagãhaaleŋ-maama

1 A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku yuŋgu yaa wuɔ niŋ hĩ̧ŋ kumaŋ taaluŋgu-i, ŋ suyaa wuɔ
ŋ ka da-ku, ku bi pigãaŋ wuɔ niŋ'a ŋ sa da kumaŋ baa ŋ yufelle, ŋ suyaa wuɔ kuu dii.
2 Yiinataamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋo gbɛliɛŋ-ba.
3 I haa i naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ i suɔ wuɔ Diiloŋo hielaa miwaaŋo-i baa u nuŋ-
ãndaaŋgu yoŋ, a ce dumaaŋo-na iŋ daŋ nimaŋ hiere baa i yufieŋa-i ni hilaa iŋ'a i sa da
kumaŋ baa i yufieŋa yaa nuɔ-i.
4 Abɛl naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u pã bĩ̧ŋkũfafaaŋgu hã Diiloŋo-i a yaŋ
Kayine-i*. Uŋ ŋa naa haa u naŋga Diiloŋo-na, ku'i ciɛ Diiloŋo gbɛliɛŋ-yo wuɔ u vii aa
cira u niipãnni dɔlaanu-yuɔ. Abɛlŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, uŋ fiɛ ku, u nelma dii-ye
hũmefafalle-na yogo.

‡ **10:30** Ãnjĩ̧namma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.35-36 § **10:38** Abakuke (Habaquq) 2.3,4 * **11:4** Niɛŋ Miwaaŋo jĩ̧namma-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.3-10.

5 Enɔki naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋo biɛ-yo ka jĩna u caaŋ-nu u saa yaŋ
u ku†. Ba juɔ'a ba ne naa-yo; moloŋ yufelle saa ji tiraa haa-yuɔ. Aa u suɔ duɔ ta, Diiloŋo
naa waŋ-ma wuɔ u kũŋgu dɔlaanu-yuɔ.
6 Da ŋ saa haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, ku siɛ gbãa dɔlnu-yuɔ baa-ni. Umaŋ piyaaŋ
Diiloŋo-i, u saaya u hũu-ma wuɔ Diiloŋo dii, aa u pã bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ.
7 *Nowe naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ gbuɔya-yuɔ baa mamaŋ, u hũu-
ma a ne da ma saa naa hi ce yogo. U nuɔ Diiloŋo nuŋgu-i aa ce begubuɔ-i a suur baa
u dumɛlleŋ-baamba-i hiere hũmma saa da wuo-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i u pigãaŋ wuɔ
mamaŋ daa banamba-i ba'i taaraaya-mɛi. Aa uŋ haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u ce
nelviiŋo Diiloŋo wulaa.‡
8 *Abiramu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u nu u nuŋgu-i aa hũu-ma hel ba nelle-
na ta tuɔ kã Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka hã-yo nelle maŋ; a ne da u saa tuɔ suɔ
di saaŋgu.
9 Uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka hã-yo nelle maŋ
u kã ka tĩɛna-diɛ ŋaa nerieŋo tuɔ cɔ kompadũŋ-nu. *Isaki-i baa *Yakɔbu-i, ba bi waa
kompadũnni yaa nuɔ-i aa nuduɔŋgu yaa bi pãa baa bafamba-i.
10 Diiloŋ uŋ fuu nelle maŋ aa ma-de u fɛrɛ, dũnni yiɛraaya dɛi, Abiramu yufelle waa
di yaa nuɔ-i.
11 Sara waa cɛnyɛiŋo, ŋga uu naa bi haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u gbãa duɔ da biloŋo;
ŋ siɛ suɔ wuɔ uu naa cor bilodalle-i gbuu maa. Uu naa suɔ wuɔ umaŋ pãa nuŋgu-i baa-yo
wuɔ u ka da biloŋo u siɛ gbãa tãal-o, ku'i ciɛ ma bi dɔl-o.
12 Ku ciɛ dumɛi bibiɛŋo diei hoŋ a dii hĩɛma yu a ne da uu naa tuɔ yii baa u yuŋgu. U
huoŋgu ciinu ŋaa niŋ daa mɔɛŋa-i dumaa dɔrɔ-i-na; molo siɛ gbãa kãŋ-ku.§
13 Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, ba haa ba naŋga Diiloŋo-na ji ku. Diiloŋ uŋ
pãa nuŋgu maŋ, ba saa hi-ku; ŋga ba faara da-ku yaa-i a ce ba hɔmmu gbuu fɛ̃ baa-
ku. Bafamba fɛrɛ waaŋ-ma wuɔ bafamba-i hũncortaamba, bafamba muntĩɛnammu sĩ
hĩɛma-i.
14 Bamaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ku pigãaŋ wuɔ ba taara ba nelle.
15 Baŋ hilaa dimaŋ nuɔ-i, kuɔ di kũɔma naa bel-ba, baa naa gbãa bir kã-diɛ.
16 Ŋga ba taa ba taara dimaŋ faa yaŋ difande-i. Ba taa ba taara dɔrnelle. Ku'i ciɛ Diiloŋo
siɛ ba ta ba bĩ-yo ba Diiloŋo. Na saa da, u migãaŋ terieŋgu hã-ba u nelle-na.
17 Abiramu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ fiɛ ce-yo ne wuɔ u pã Isaki-i
hã-yo, u saa yagar. U siyaa duɔ pã u bɛduɔla-i hã Diiloŋo-i.
18 A ne da Diiloŋo naa pã nuŋgu baa-yo wuɔ: *«Isaki yaa ka hã-ni huoŋgu.»**
19 Abiramu naa suɔ wuɔ Isaki duɔ fiɛ ku, Diiloŋo ka gbãa sire-yuɔ, ku'i ciɛ Diiloŋo bir u
biɛŋo-i hã-yo. Nel daama ciɛ ãntigãama.
20 Isaki naa bi haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u cãrã-yuɔ hã Yakɔbu-i baa Esawu-i ba
bisĩnuɔ maama-na.†
21 Yakɔbu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ uŋ juɔ tuɔ yii duɔ ku u cãrã-yuɔ hã Yosɛfu
bɛpuɔmba-i ba yunniŋ aa yiiye u bũɔle-i a dũuna jaal Diiloŋo-i.‡
22 Yosɛfu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ uŋ juɔ piɛ kuliiŋgu huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u
waŋ-ma wuɔ *Isirahɛl-baamba ka hel Esipi-i-na aa pigãaŋ baŋ saaya ba ce kumaŋ baa u
kogonni-i.§

---

† **11:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 5.21-24. ‡ **11:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 6–9. § **11:12** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 22.17. * **11:18** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.12 † **11:20** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 27.28-29,39-40. ‡ **11:21** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 48.1-20; 47.31. § **11:22** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 50.24-25 baa Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 13.19.

23 *Moisi bĩncuɔmba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ baŋ huɔŋ-yo ba fuo-yo u ce
caamba siɛi. Baa naa da u faa cor a ce ba saa kãŋ jãmatigi ãndaaŋgu-i.*
24 Moisi naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u yaaŋgaŋ juɔ cã u yagar wuɔ ba baa bĩ-yo
jãmatigi hãayɛ̃lŋo.
25 U niɛ fiisaaŋgu-i aa yaŋ-ku; wuɔ fiisaaŋgu maŋ baŋ ceŋ-kuŋ ãmbabalma hɔlma-na ku
sa cɔ; aa hĩrã u kũɔma-i ka mulĩɛŋ baa Diiloŋ-baamba-i.
26 Uu naa ne da da ŋ hĩrã tuosĩnni-i *Koŋkortieŋo maŋ ka jo u temma-i, kuu dii baa
yuŋgu a yaŋ wɛisĩnni-i hiere Esipi-i-na. U taa u fara u ne Diiloŋ uŋ ka pã-yo baa kumaŋ.
27 Moisi naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u hel Esipi-i-na u saa kãŋ jãmatigi hɔdulle-i.
U nyaarãa ŋaa u da Diiloŋo-i baa u yufelle.
28 Uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i. U ciɛ
Isirahɛl-baamba hure tãmma ba dumiɛŋ-yammu-na wuɔ *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ kuɔŋ
nuɔmba-i duɔ ji tuɔ cor, u baa ko Isirahɛl-baamba bɛpuɔmba-i.†
29 Isirahɛl-baamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ hũmma taal sɔmma hãi
dãmmaŋ-nuoradãama-i-na‡ aa ba wuɔ cor terkuraaŋ-nu. Esipitaaŋ ba'a ba niya-bɛi ce
ba temma-i hũmma wuo-ba.
30 Isirahɛl-baamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ ba nu u nuŋgu-i aa wuɔ cĩilã
Yeriko-i yinni niediei. Niehãi yiiŋgu-na nelle-koko wuɔ cii.
31 Araabu maŋ waa saasorciɛŋo-i uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u har Isirahɛl-
baamba maŋ naa juɔ da ba ji cuo ne nelle-i, a ce dumaaŋo-na ba saa ko-yo baa bamaŋ
saa ta ba nu Diiloŋo nuŋgu-i.§
32 Mi tiraa waŋ wuɔ niɛ? Mi siɛ da mi fɛrɛ a piiye Sedeõ maama-i, baa Baraku maama-i,
baa Samusõ maama-i, baa Yefite maama-i, baa *Davidi maama-i, baa *Samiɛl maama-i
a naara *Diilopɔpuɔrbiemba bi maama-i.*
33 Baŋ haa ba naŋga Diiloŋo-na, ba ciɛ bɛrru-i a hũu jãmalãbaa bɔi. Ba wuɔyaa hũmelle
aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ba, ba daa-ku. Ba suuye jarbaa-ba nunni-i.
34 Ba diyaa-ba dãamu-na ŋga bĩŋkũŋgu saa ce-ba. Ba kuraa jigãŋga-na. Fõŋgũɔ saa
waa-bɛi, ŋga Diiloŋo diyaa fõŋgũɔ bɛi. Ba ciɛ naŋkarbabaa bɛrru-na. Ba duɔnya nilɛiŋa
bɔi sorosibaa ba gbar.
35 Caamba namba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u sire ba kuomba-i hã-ba.

Ba muyaa nuɔmba namba ko-ba wuɔ ba ciɛ niɛ ta ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i. Kuɔ baa
naa cĩina-diɛ baa naa gbãa yaŋ-ba, ŋga ba yagaraa kufaŋgu-i wuɔ da ba ku, Diiloŋo ka
sire-bɛi ba ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo.
36 Ba bi nyiɛ banamba sũlma aa muo-ba aa vaa banamba dii-ba kaso.
37 Ba naaŋ banamba baa tãmpĩɛŋa ko-ba. Ba karaanu banamba sɔmma hãi, aa fõ
banamba baa jigãmmu ko-ba. Muncɔmmu saa waa baa banamba. Kutaamba taa ba
wuɔra ba bĩŋ. Ba taa ba hĩ cãani. Bĩŋkũŋgu saa waa baa-ba. Nuɔmba mulãaŋ-ba aa ce-ba
sũlma.
38 Miwaaŋo saa naa saaya baa-ba. Ba taa ba wuɔra ba bĩŋ hĩɛŋ-nu, tãnni-na aa ta ba cɔ
fonniŋ.
39 Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, Diiloŋo gbɛlaaŋ-ba wuɔ ba haa ba naŋga yuɔ, a ne
da uŋ pãa nuŋgu maŋ, ba saa da-ku.

---

* **11:23** Ba gbɛ̃ Esipi jãmatigi maŋ naa ciɛra ba ko bisãlmba-i. Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 1.8-22. † **11:28** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 12.1-30. ‡ **11:29** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 14.21-31 baa Pɔpuɔr. 7.36. § **11:31** Niɛŋ Yosuwe sɛbɛ-i-na (Josué) 2. * **11:32** ***Sedeõ:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 6–8. ***Baraku:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 4.6-16. ***Samusõ:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 14–16. ***Yefite:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 11. ***Davidi:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 17.23-51. ***Samiɛl:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 7.9-11.

40 Bige-i ciɛ ba saa da-ku? Diiloŋo niɛ da miɛ diɛ hi i fuoŋgu-i baa bafamba-i hiere
kuuduɔŋgu aa da-ku, ku yaa bɔyaa. U saa tuɔ taara bafamba da-ku miɛ i yaaŋ-na ku'i
ciɛ.

12

Yaaŋ i hĩrã i kũɔma-i

1 Terieŋgu faŋgu-na, nelpũŋgu maŋ siire wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i daaku-i, ku taa i yaaŋ-na
ta ku pigãaŋ-ye hũmelle-i. A ce dumaaŋo-na, kumaŋ bilaayaŋ-yiɛ i sa gbã i kã yamma
Diiloŋ-hũmelle-na, yaaŋ i hiel i naŋga kuɔ. Ãmbabalma maŋ sɔgɔlaanuŋ i gbeini-na fɛ̃u,
yaaŋ i yaŋ-ma aa i vaa i fɛrɛ baa gbaruŋgu maŋ dii i gbeini-na.
2 Yaaŋ i tiɛ ne Yesu yaa-i. U yaa ciɛ i haa i naŋga-i yuɔ aa u yaa ka ce i haa-ka hi i fuoŋgu-i.
U hĩɛrã kuliiŋgu-i *daaŋgu-na, u saa ne ku senserre-i. Hɔfɛ̃lle maŋ taa di cie-yo, u taa u
fara u ne di yaa-i. Fiɛfiɛ-i-na, uu dii tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu.
3 Niɛŋ uŋ hĩɛrã nelbabalaamba bigãaru-i dumaa, ku yaa kũɔkaralle siɛ ta di mulĩɛŋ-na.
4 Naŋ yeŋ maluŋgu maŋ nuɔ-i baa ãmbabalma-i, unaa saa tĩɛ-maŋ yogo do!
5 Aa Diiloŋ uŋ dii sirɛiŋa maŋ nɛi wuɔ u bisãlŋ namaa, sirɛiŋa faŋa maama karaanu-nɛi
wɛi? Ma nyɛgãaŋ wuɔ:
«Mi biɛ, Itieŋ duɔ kaya ŋ yuŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, baa biɛ-ma ãnsɔsɔmma.
Duɔ nuola-niɛ, baa yaŋ ŋ kũɔma kara.
6 *Umaŋ maama-i dɔlaanuŋ Itieŋo-i, u dii u yaa-i hũmefafalle-na.*
*Uŋ bĩŋ umaŋ u biɛŋo, u muo u yaa-i.»**
7 Taa na hĩrã mulĩɛma-i, Diiloŋo dii-na hũmefafalle-na baa ma yaa-i. U ce dumɛi baa
u bisãlmba-i. Namaa daa bisãlãaŋ hayo-i dii aa u to sa nuola-yuɔ?
8 Diiloŋo nuola u bisãlmba-i hiere. Duɔ yaŋ namaaŋo-i u sa nuola-nɛi, na saaya na suɔ
wuɔ u bisãlŋ-kirɛiŋ namaa sĩ; na to dii u deŋ.
9 Tonaamba dii baa-ye hĩɛma-na bande-i-na ta ba nuola-yiɛ aa i tiɛ kãŋ-ba. Ku ce niɛ i
siɛ nu i To maŋ dɔrɔ-i-na u nuŋgu-i aa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?
10 I tobaa-ba nuolaaya-yiɛ a saanu baa kuŋ dɔlaanu bafamba dumaa, aa ba nuolamma
bãlãa hĩɛma-na bande yoŋ. A ne da Diiloŋo ne miɛ fafaaŋgu'i aa tuɔ nuola-yiɛ i diɛ bir fuɔ
birma.
11 Da ba ta ba nuola-niɛ, baŋ nuolaŋ-niɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i ku sa dɔlnu-niɛ, ku bir yaŋ
aa ta ku jaŋ-ni. Ŋga da ŋ siɛ ba nuola-niɛ, ku huoŋgu jo baa viisĩnni baa yaafɛ̃lle.
12 Terieŋgu faŋgu-na, baa na yaŋ na kũɔma kara.
13 Biyaaŋ hũmefafalle ku yaa bamaŋ gbeini-i nuyãanu ku ka ta ku buɔ-bɛi ku kã, ku
siɛ hor-bɛi.†

Ãŋgbuyamma

14 Gbãaŋ kpelle na ta na dɔl nuɔmba-i hiere aa na yaŋ Diiloŋo bir-na u birma. Umaŋ
duɔ saa yaŋ Diiloŋo bir-o, u siɛ gbãa da Itieŋo yufelle.
15 Bilaaŋ na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji cĩina Diiloŋo hujarre-i. Baa na yaŋ cɛiŋ-purru da
unaŋ-na na hɔlma-na a ji tuɔ celieŋ banamba-i baa u balaaŋgu-i.
16 Molo baa ji dii u naŋga bĩŋwosĩnni-na, molo baa bi bel Diiloŋ-bĩŋkũŋgu naŋgu baa u
nanyuɔŋgu Esawu temma-i: Esawu huraa u bɛpolsĩnni-i baa jukalaaŋgu.
17 Na suyaa wuɔ ku huoŋgu-na u juɔ tuɔ taara tuoŋo cãrã Diiloŋo-i hã-yo bɛpuɔmba
namba temma, ŋga tuoŋo saa hũu-ma. Uŋ fiɛ kaal cãrã-yuɔ ma saa dɔl-o.‡
18 Namaaŋo-i naŋ piyaa Diiloŋo-i dumaa, kuuduɔŋgu sĩ baa *Isirahɛl-baamba-i.
Bafamba kãa tãnuŋ-nu. Ba daa dãamu-i, baa fafalmu-i a naara kukulberre naŋ temma
tãnuŋgu-na.

---

* **12:6** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.11-12 † **12:13** Isayi (Ésaïe) 35.3 ‡ **12:17** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 25.29-34; 27.30-40.

19 Ba nuɔ yɛrre buu, aa bi nu molo piiye da gbagaga. Ba cãrã kutieŋo-i wuɔ u baa tiraa
u piiye baa-ba.
20 Uŋ waaŋ mamaŋ, ma saa ta ma du dɛi ba tũnni-na ku'i ciɛ. U gbĩɛ-ba wuɔ: *«Umaŋ duɔ
yiɛya tãnuŋ daaku-i, halle da ku fiɛ waa bĩŋwuoŋo, na naŋ kutieŋo-i baa tãmpĩɛŋa na ko-yo.»*§
21 Nelma maŋ ciɛ tãnuŋgu-na*, maa naa silaa ta ma nyɛŋ kũɔma ma cor, a ce *Moisi fuɔ
fɛrɛ u cira: «Korma ciɛ mi kũɔma gbuu ta ma nyɛŋ!»†
22 Ŋga kuuduɔŋgu sĩ baa namaaŋo-i. Namaa na kãa *Sinyɔ-tãnuŋ-nu, na kãa
Cicɛ̃lmantieŋo nelle yaa nuɔ-i; *Yerusalɛmu maŋ dɔrɔ-i-na, na kãa u yaa nuɔ-i.
*Dɔrpɔpuɔrbiemba dii u yufelle ta ba ce ba bãaŋgu-i.
23 Namaaŋo-i, na suurii Diiloŋ-bɛpuɔmba-na. Ba yirɛiŋa nyɛgãaŋ dɔrɔ-i-na. Na piyaa
Diiloŋo-i, u yaa nelbiliemba-i hiere ba gɛ̃ŋgɛrtieŋo-i. Na suurii nelviimba-na. Ba yaa hii
ba fuoŋgu-i Diiloŋ-terieŋgu-na.
24 Namaaŋo-i, na piyaa Yesu maŋ *tobisĩfɛlɛnni yaaŋga-na. U yaa kuu kũnna u
tãmma-i. U tãmma kãayã-yiɛ a yaŋ Abɛl maama-i.‡
25 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ! Baa na yagar wuɔ na siɛ nu umaŋ piiyeŋ baa-na
u nelma-i. Umaŋ taa u piiye baa Isirahɛl-baamba-i hĩɛma-na bande-i-na, bamaŋ naa
yagar wuɔ ba siɛ nu u nelma-i, ba saa gbãa kor yaahuolo-na. Umaŋ piiyeŋ baa miɛŋo-i,
uŋ yeŋ dɔrɔ, diɛ saa nu u nuŋgu-i, i ka ce niɛ gbãa kor-yuɔ?
26 U piiye dede fuɔ hĩɛma sagalla§; ŋga fiɛfiɛ-i-na, u pãa nuŋgu baa-ye wuɔ: *«Mi ka tiraa
sagalla hĩɛma-i i diei baa dɔrɔ-i naara.»**
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, ku pigãaŋ wuɔ ku yiiŋgu-na, uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere,
ni ka bĩɛna halaŋ aa yaŋ nimaŋ siɛ gbãa bĩɛna.
28 Iŋ ka ce i bãaŋgu-i nelle maŋ nuɔ-i, di siɛ gbãa bĩɛna. Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ
ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo. I tiɛ cãa-yo aa i tiɛ jaal-o kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa. I tiɛ dii u
nuŋgu-i aa i tiɛ kãalã-yuɔ.
29 Ni ma'i sĩ u cɛ ŋaa dãamu.†

13

Kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

1 Namaaŋo-i, yaaŋ na maama cor ta ma dɔlnu ma-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
2 Baa na yagar niraamba harma na dumiɛŋa-na. Na saa da, banamba tĩyãa niraamba
harma-na, a ji har *dɔrpɔpuɔrbiemba aa ba saa suɔ.
3 Yaaŋ bamaŋ dii kaso-i-na ba maama ta ma tĩɛnu-nɛi; ku waa ŋaa naa dii baa-ba
kaso-i-na. Aa naŋ yeŋ tãmmaŋ-nuɔŋ namaa, baa na yaŋ baŋ ceŋ bamaŋ sũlma-i ba
maama karaanu-nɛi.
4 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u tuɔ kãŋ ãnsorre-i aa bamaŋ dii ãnsorre-na ba vii baa ba-
naa, ni ma'i sĩ, bamaŋ ciɛŋ saasorsĩnni-i baa *fuocesĩnni-i Diiloŋo ka gãŋ baa-ba.
5 Gbeiŋ-nyulmu saa saaya mu ta yaaŋga nɛi. Yaaŋ na nagãŋ-niini ta ni ye-na. Na saa da,
Diilo fuɔ fɛrɛ ciɛra wuɔ:
«Mi siɛ yaŋ-ni ŋ diei,
*Mi siɛ nanna-niɛ gbula.»**
6 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u gbãa da holle cira:
«Itieŋo yaa kãayãŋ muɔ;
mi siɛ kãalã bĩŋkũŋgu

§ **12:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 19.12-13 * **12:21** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19–20 baa Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 4–5. † **12:21** Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 9.19. ‡ **12:24** Yesu kuliiŋgu ciɛ i suɔ hujarre-i a ne da Abɛl kũŋgu taa ku taara sɔlaaŋgu. § **12:26** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19.18. * **12:26** Ase (Aggée) 2.6 † **12:29** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 4.24 * **13:5** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 31.6,8; Yosuwe (Josué) 1.5

Nelbilo fuɔ gbãa ce bige-i miɛ?»†
7 Na yaataamba maŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, baa na yaŋ ba maama karaanu-nɛi. Niɛŋ baŋ siire haa ba naŋga-i Diiloŋo-na dumaa ji ta ba ku, aa na ce ba temma.
8 Yesu-Kirsaŋ waa dumaa cicuɔŋgu-na, uu dii dumɛi nyuŋgo-i-na, aa u ka bi ti̍ɛ dumɛi yinni maŋ joŋ.
9 Baa na yaŋ ba hel baa nelma yaŋga naŋga a ji pira-nɛi miɛ hũmelle-na. Baa na yaŋ ba cu na yammu-i baa niiwuoniŋ-maama. Na saa da, ku saaya Diiloŋ-hujarre yaa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga ti̍ɛna terduɔŋ-nu, niiwuoniŋ-maama si̍. Bamaŋ firaa niiwuoniŋ-maama-i, ma saa kãyã-bɛi dede gbula.
10 Yesu ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i. *Diilojigãntaamba maŋ curaa baa bi̍ncuɔŋ-jigãŋga-i kompadũŋgu-na, ba nuŋgu si dii baa-ye.
11 Da ba ko bi̍mbaamba-i dumandɛ-i-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋo suur baa tãmma yaa Diilodubiloŋo-na ka kor Diiloŋo-i ãmbabalma maama-na, aa bi̍mbaamba famba fɛrɛ-i ba hel baa-ba gborsanniŋ ka caa-ba.
12 Ku'i ciɛ na bi da Yesu kuu gborsanniŋ duɔ pir nuɔmba ãmbabalma-i baa fuɔ fɛrɛŋ tãmma-i.
13 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i hi̍rã tuosi̍nni-i fuɔ temma-i aa i hel i nyaanu-yuɔ dii gborsanni-na.
14 Na saa da, ninsoŋ-nelle si dii baa-ye hi̍ɛma-na bande-i-na dimaŋ cuɔŋ, i taara bisi̍ŋ ku diele yaa-i.
15 Yaaŋ i tiɛ pã jaaluŋgu-i hɔnni maŋ joŋ i hã Diiloŋo-i Yesu maama-na. Miɛ tãmmaŋ-kũŋgu yaa kufaŋgu-i. I tiɛ ce-yo bɔi baa i nuŋ-ãndɛnni-i.
16 Baa na yaŋ ãnfafamma cemma maama karaanu-nɛi, aa na bi ta na kãyã na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa, kufaŋgu temma saa baa tãmmaŋ-kũŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
17 Taa na nu na yaataamba nunni-i, taa na siɛ ba wulaa. Ba yaa kãayãŋ-nɛi Diiloŋ-hũmelle-na. Ba suyaa wuɔ yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka yuu-ba baŋ ciɛ kumaŋ na hɔlma-na. Gbãaŋ ba ta ba ce ba maacemma-i baa hɔfɛ̃lle. Da na du ba hɔmmu-i ku siɛ fa wɛima hã-na.
18 Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye. I suyaa wuɔ i hɔmmu kuɔŋ; i taara i tiɛ ce kumaŋ faa hɔnni-na hiere.
19 Jande mi gbu mi cãrã-nɛi: Cãarãŋ Diiloŋo-i u yaŋ mi bir donduo kã na wulaa.

Jaaluperieŋgu

20-21 Diiloŋo yaa hɔfɛ̃lle tieŋo-i, u siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na. U kãyã-nɛi na ta na gbã na ce ãnfafamma-i ma si̍nni-na hiere a gbãa ta na ce u huɔŋga-i. U ce Yesu-Kirsa bir-e uŋ taaraŋ i waa dumaa. Yesu-Kirsa yaa i ninsoŋ-tayaana-i‡. U yaa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a bel Diiloŋo *tobisi̍nni-i baa-ye. Tobisi̍nni fanni sa ji boruona dede. Jaaluŋgu gbi̍ɛ baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ!
22 Tobiŋ namaa, mi diyaa nelma'i na tũnni-na. Mi saa nyɛgɛ̃ŋ-ma bɔi. Jande fi̍ɛŋ na hɔmmu-i baa ma numma-i.
23 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, ba naana i natobiŋo-i Timote-i. Duɔ jo donduo, mi ka kã baa-yo i ka ne-na.
24 Mi jaalaa yaataamba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere. *Italitaamba pãa-na jaaluŋgu.
25 Diilo kãyã-nɛi hiere.

† **13:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.6,7 ‡ **13:20-21** Girɛkimma-na ba bi̍ɛ Yesu-i «ãnci̍inaŋo» bande-i-na. Ba taara ba pigãaŋ wuɔ u yaa i yaaŋga-na Diiloŋ-hũmelle-na tuɔ kãyã-yiɛ. Fuɔ fɛrɛ yaa bi̍ɛ u fɛrɛ dumaaŋo-na. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 10.11.

Sakeŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ
Nelmuoyamma

Sake maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i u waa yaatieŋo Diiloŋ-dũŋgu-na *Yerusalɛmu-i-na (Gal. 2.9). U nyɛgãaŋ-yo a hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii hĩɛŋgu-na hiere, a duɔ pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba hel ba ce dumaa yinni maŋ joŋ.

Sake nuŋgu hii nelma bɔi: U waaŋ gbeintesĩnni maama, baa nawalsĩnni maama. Aa wɛiŋ da ma da-ni niŋ saaya ŋ nyaar dumaa Diiloŋ-hũmelle-na u waaŋ-ku (sap. 1). Wuɔ ciɛluɔ saa fa tĩɛnamma-na aa bi tiraa cira Diiloŋ-nelma sa hũu yoŋ nuŋ-nu, da ŋ hũu-ma, ma saaya ma ta ma da ŋ ciluɔ-i-na, ni ma'i sĩ ŋ ce gbãŋgbãŋ (sap. 2). Wuɔ i bel i fɛrɛ i nunni-na, aa tagaaya pigãaŋ Diiloŋ uŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i (sap. 3). Wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaŋ bɛrru-i baa ba-naa cãlma aa ba hiel ba naŋga bombolma-na (sap. 4).

Sɛbɛ periema-na, u gbuɔya waamba-i aa dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ ba fẽ ba hɔmmu-i ba ta ba cie Itieŋo jomma-i aa ba ta ba cãrã Diiloŋo-i wɛima-na hiere (sap. 5).

Jaaluŋgu

1 Diiloŋ-dũŋ-baaŋ* namaa namaŋ dii hĩɛŋgu-na hiere, mi jaalaa-na! Muɔ Sake, mi cãa Diiloŋo baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.

Taa na nyɛ baa na sũlma-i

2 Tobiŋ namaa, wɛima wɛima da ma da-ni, ta ŋ gbu ŋ nyɛ baa-ma.

3 Na saa da, wɛiŋ da ma da-ni aa ŋ nyaar Diiloŋo-na, ku yaa ciɛŋ ŋ naŋ kaasĩnni fafamma Diiloŋ-hũmelle-na.

4 Ŋga na saaya na gbãŋ, na kaasĩnni suur kã yaaŋ-na, ku yaa na ka da fɔ̃ŋgũɔ yiɛra fafamma aa bĩŋkũŋgu siɛ naa-nɛi.

5 Nelnulle da di yor umaŋ nuɔ-i, u cãrã-diɛ Diiloŋo wulaa, u ka hã-yo baa-de. Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i hiere.

6 Ŋga ma diei dii, da ŋ'a ŋ cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu Diiloŋo wulaa, baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi, haa ŋ naŋga-i yuɔ wuɔ u ka hã-ni niŋ cãrãŋ kumaŋ. Umaŋ ciɛŋ u hɔmmu-i mu hãi, uu dii ŋaa hũmma, fafalmu ta mu wuɔra mu pira-mɛi.

7-8 Fuɔ temma-i uŋ'a u sa kã yaduɔŋga u wɛima-na hiere dumaaŋo-na, u baa tuɔ hĩŋ taaluŋgu wuɔ sĩ u ka da bĩŋkũŋgu Itieŋo nammu-na.

9 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nawalaamba-i, ba ta ba nyɛ; Diiloŋo ka ce-ba nelbɔ̃mbɔ̃mbaa u hũmelle-na.

10 Aa waamba ta ba bi nyɛ; Diiloŋo ka hiire-bɛi. Baa dii ŋaa pũlma; ba sa cɔ.

11 Da ma ce ma pu ta ma ne da fafamma, bãaŋ da ku huol, ma pɔtɔr hũl diire hiere, ŋ sa tiraa da ma fafaaŋgu-i. Waamba dii dumɛi, da ba ce ba tĩɛ ba maacemma-na ji kanu aa yaŋ-ma.

12 Wɛiŋ da ma da umaŋ aa u nyaar Diiloŋo-na, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Uŋ nyaarãa Diiloŋo-na, Diiloŋo ka pã-yo baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede. U maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, u pãa cicɛ̃lma famma nuŋgu yaa baa-ba.

13 Ãnjɔgɔbabalamma da ma waa umaŋ huɔŋ-na'i, u baa cira Diiloŋo'i diyaa-ma u huɔŋga-na. Molo siɛ gbãa tãal Diiloŋo-i dii-yo kuubabalaaŋgu cemma-na, aa fuɔ fɛrɛ sa bi tãal nɛliɛŋo dii-yo kuubabalaaŋgu cemma-na.

14 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ kusũŋ-maama yaa kãaŋ baa-ni ka tãal-ni dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na.

---

* **1:1** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «*Isirahɛl dũnni cĩncieluo baa ni hãi baamba.» Ba bĩɛ Diiloŋ-baamba yaa dumaaŋo-na.

15 Da ŋ siɛ ŋ kusũŋ-maama-i, ku'i juɔŋ baa ãmbabalma-i. A ne da ãmbabalŋ da ma gbuu
vãa, ma jo baa kuliiŋgu.
16 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na tãal na fɛrɛ!
17 Ãnfafamma-i hiere, baa bɪ̃mbɪ̃fafanni-i hiere ni hel dɔrɔ; Diiloŋo yaa hãaŋ-yeŋ baa-
ni. Bãaŋgu-i baa cɛiŋo-i a naara mɔɛŋa-i hiere, fuɔ yaa hielaa-ni. U hielaa-ni ni ta ni pa aa
ta ni suur cuobaa-baŋ kaal dumaa, ŋga fuɔ fɛrɛ-i u sa tɪ̃ bãaŋ temma aa yaŋ-ye kukulma-
na.
18 U waaŋ ninsoŋ-nelma-i baa-ye a ce i hoŋ diɛ gbãa waa yaaŋga bɪ̃mbɪ̃nni maŋ uŋ
hielaa-ni hiere. Ku dɔlaanu u yaa-i u ce-ma dumaaŋo-na.

A nu nelma-i aa ce-ma

19 Mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na yaŋ nel daama karaanu-nɛi: Yaaŋ na tũnni waa fiɛfiɛ. Baa
na yaŋ na nunni ta ni dɔl. Baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu du fiɛfiɛ.
20 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋ da ka du, ŋ sa ce ãnviima Diiloŋo yufelle-na.
21 Terieŋgu faŋgu-na, nelma maŋ balaaŋ hiere, hielaaŋ na gboluoŋgu mɛi; aa na bi ne
hɔbabalaŋga-i aa na yaŋ-ka. Yaaŋ bombolma-i aa Diiloŋ uŋ diyaa nelma maŋ na hɔmmu-
na, na bel-ma nammu hãi; ma yaa ka gbãa kor-na.
22 Baa na gonya Diiloŋ-nelma numma yoŋ aa na sa ce-ma. Umaŋ duɔ dii mafamma-i u
huɔŋga-na u tãal u fɛrɛ.
23 Na saa da, umaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaŋ niɛ u fɛrɛ duɔleŋ-
na
24 aa hel ta. U saa maa u maama karaanu u fɛrɛ.
25 Ŋga ãnjɪ̃nafafamma maŋ ciɛ i waa i fɛrɛŋ nuɔ, umaŋ duɔ tuɔ ne-ma torro, aa bel-ma
nammu hãi, umaŋ duɔ yaŋ ma tɪ̃ɛnu-yuɔ, aa tuɔ wuɔ ma hũmelle-i, fuɔ temma-i duɔ dii
u naŋga-i mamaŋ nuɔ-i ma fa u wulaa.
26 Umaŋ duɔ cira wuɔ fuɔ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i, aa u nuŋgu ta yaaŋga yuɔ, kutieŋo tãal
u fɛrɛ; yuŋgu si dii u Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na.
27 Diiloŋ uŋ bɪ̃ŋ kumaŋ Diilohũmefafalle-i, ku yaa daaku: A ta ŋ kãyã yombɪ̃mba-i
baa bikulcaamba-i aa ŋ baa yaŋ nelbiliemba celieŋ-ni baa ba balaaŋgu-i. Diiloŋo taara
ku yaa-i.

2

Baa na ta na ce ciɛluɔ

1 Tobiŋ namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsaŋ yeŋ nelbuɔ aa na haa na naŋga-i yuɔ, baa na ta na
ce ciɛluɔ.
2 Ŋaa nuɔmba hãi da ba jo ji suur na hɔlma-na, unaŋo-i wɛiŋo, unaŋo-i nawalŋo. Wɛiŋo
gbuu diiya u fɛrɛ da fafamma aa dii sɛ̃nɛ-naafontɛrre, aa nawalŋo dii nyarkpãtãnni kã
ka hel.
3 Na sire jaal wɛiŋo-i aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Jo ŋ ji tɪ̃ɛna yaaŋ-na bande.» Aa bir gbɛ̃ nawalŋo-i
dumaa wuɔ: «Hai daayo-i, yiɛra dii terieŋgu-na! Sisɔ jo ŋ ji tɪ̃ɛna hɪ̃ɛma-na bande!»
4 Da na ta na ce kufaŋgu-i, ba sa bɪ̃ ku yaa-i ciɛluɔ-i wɛi? Ãnjɔgɔbabalamma'i saa dii-na
mafamma-na wɛi?
5 Mi jɛ̃naaŋ namaa, na saa da! Nelbiliembaŋ neŋ bamaŋ wuɔ nawalaamba, Diiloŋo
yufelle hilaa ba yaa-i nuɔ-i u ce-ba waamba u hũmelle-na aa ba da ba suur u *nelle-na
ŋaa uŋ pãa ma nuŋgu-i dumaa baa u maamaŋ dɔlnu bamaŋ.
6 A ne da namaa birii yaŋ nawalŋo-i aa ta na kãŋ wɛiŋo yaa-i! Ma sɪ̃ waamba yaa ciɛŋ-
naŋ sũlma-i aa ta ba bɪ̃-na fãamaaŋ ba terni-na kɛ?
7 Baŋ haa yefafalle maŋ nɛi, ba yaa sa bɪ̃ɛnaanaŋ-diɛ wɛi?
8 Nelma maŋ maaraa *ãnjɪ̃namma-na hiere, da na wuɔ-ma ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa
Diiloŋ-nelma-na, ku faa. Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *«Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ
dumaa.»**

* **2:8** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18

9 Ŋga namaa da na ta na ce ciɛluɔ, kuu dii ŋaa na cãlãa ãnjĩnamma-i, na ciɛ
ãmbabalma'i dumaaŋo-na. Ãnjĩnamma ka bel-na.
10 Da ŋ ta ŋ wuɔ ãnjĩnamma-i hiere aa ma diei yar-ni wuɔsaaŋgu, kuu dii ŋaa ŋ cãlãa-
ma hiere ma kũŋgu-na.
11 Hama-i nuɔ-i? Umaŋ ciɛra: *«Baa ce *fuocesĩnni»*†, uuduɔŋo faŋo yaa bi ciɛra: *«Baa ko
nɛliɛŋo.»*‡ Da ŋ fiɛ'a ŋ saa ce fuocesĩnni-i aa sire kã ka ko moloŋo, ŋ saa cãl ãnjĩnamma-i
wɛi?
12 Terieŋgu faŋgu-na, naŋ suyaa wuɔ Diiloŋo kaa yuu-na a saa baa ãnjĩnamma maŋ
ciɛŋ i waa i fɛrɛŋ nuɔ, taa na piiye aa na ta na ce na wɛima-i na saa baa ma yaa-i.
13 Na saa da, umaŋ duɔ u sa ce hujarre, gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Diiloŋo siɛ bi ji ce hujarre
kutieŋo-na. Ŋga hujarrentieŋo baa tie holle baa yiiŋgu faŋgu maama-i.

Ba suɔ Yesu nolŋo-i u ãncemma'i nuɔ-i

14 Tobiŋ namaa, umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ fuɔ haa u naŋga Diiloŋo-na, aa ba sa da-ku u
ciluɔ-i-na, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Uŋ haa u naŋga-i dumaa Diiloŋo-na, ku gbãa ce u ka da
Diiloŋo-i wɛi?
15 Ŋaa na hɔlma-na, niidiini si dii baa unaŋo, niiwuoni bi sĩ baa-yo u tuɔ wuo.
16 Naŋ'a na bɔrɔ, na bir gbɛ̃-yo wuɔ: «I ka waa! Baa yaŋ waaŋgu ko-ni, baa bi yaŋ
nyulmu ko-ni.» Kumaŋ maama-i dii-yuɔ da na saa hã-yo baa-ku, yuŋ haku-i dii na nelma
famma-na?
17 A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na kuu dii dumɛi, da kuɔ ku sa da ŋ ciluɔ-i-na, yuŋgu si dii-
kuɔ.
18 Unaa bi gbãa cira: «Banamba haa ba naŋga Diiloŋo-na, aa banamba ta ba ce
ãnfafamma.» Mi ka gbɛ̃ kutieŋo-i miɛ: «Nuɔ da ŋ saa ce bĩŋkũŋgu, naŋ ka pigãaŋ-mi niɛ
mi suɔ wuɔ naŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na? Muɔ fuɔ, mɛi ka pigãaŋ-ni mi nahaale-i mi
ãncemma-na.»
19 Ma sĩ ŋ hũyãa-ma wuɔ Diiloŋo dii u diei yoŋ kɛ? Ku faa. Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ
*jĩnabaa-ba bi hũyãa-ma naŋ temma-i wuɔ Diiloŋo dii u diei aa ba kũɔma nyɛŋ baa-yo
yɛrɛ.
20 Ŋ sa gbuu jɔguɔŋ kã yaaŋ-na! Ŋ taara mi pigãaŋ-ni wuɔ da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na
aa ku sa da ŋ ciluɔ-i-na ŋ ce gbãŋgbãŋ wɛi?
21 Bige-i naa ciɛ Diiloŋ wuɔ tuɔ kãŋ i bĩncɔiŋo-i *Abiramu-i nelviiŋo? U ciluɔ'i sĩ wɛi? Uŋ
ciɛ u bɛpolŋo-i *Isaki-i tãmmaŋ-kũŋgu duɔ pã-yo hã Diiloŋo-i, ku'i ciɛ Diiloŋo tuɔ kãŋ-yo
nelviiŋo.§
22 Ŋ saa da, uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, ku kã baa u ciluɔ-i. U ãncemma pigãaŋ
wuɔ u haa u naŋga-i Diiloŋo-na ninsoŋ-haama.
23 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Abiramu haa u naŋga Diiloŋo-na, Diiloŋo ne u
nahaale-i aa cira nelviiŋo»**, nelma famma'i saa ce daama-i wɛi? Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na,
Diiloŋo tuɔ bĩ-yo u jĩɛŋo.
24 Terieŋgu faŋgu-na, na saa da, Diiloŋo ne nɛliɛŋo ãncemma yaa-i aa dii-yo baa
nelviimba-i, u sa ne uŋ haa u naŋga-i fuɔ-na dumaa yoŋ.
25 Kuuduɔŋgu yaa baa Araabu maŋ waa saasorciɛŋo-i. U ciluɔ yaa naa ciɛ Diiloŋ wuɔ
tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo. U haraa *Isirahɛl-baamba pɔpuɔrbiemba-i. Baŋ juɔ'a ba ta, u pigãaŋ-
ba baŋ saaya ba biɛ hũmelle maŋ ka suur hĩnni.
26 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ ŋ yal da diɛ hel aa yaŋ-ni, ba gbãa tiraa bĩ-ni nɛliɛŋ nuɔ wɛi?
Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i: Ãnfafaŋ da ma'a maa si dii ŋ Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na,
ŋ ce gbãŋgbãŋ.

---

† **2:11** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.14 ‡ **2:11** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13 § **2:21** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 22. * **2:23** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6

3

Taa na suɔ nuoŋgu

1 Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ Diiloŋ uŋ ka gɛr u nelpigãataaŋ miɛŋo-i dumaa ku
ka kuola yaŋ banamba kũŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ taaraayaŋ na ce
Diilonelpigãataaŋ namaa, baa na ciinu.
2 I hieroŋo-na hiere i cãl. Umaŋ sa cãlãaŋ u piiyuo-i-na, fuɔ fuɔ u faa. Mi gbãa cira, u
faa hi u fuoŋgu-i. U gbãa bel u fɛrɛ u ãncemma-na hiere.
3 Ba dii iyoŋo-i sũŋo nuŋgu-na wuɔ u tuɔ ce niŋ taaraŋ u ce kumaŋ: Da ŋ bir-o dɛ, u bir,
da ŋ bi bir-o dɛ, u bir.
4 Kunaŋgu yaa baatoŋo-i. Baatoŋo-i baa u bɔbɔima-i hiere, fafal da muɔ fiɛ maara niɛ
niɛ, u gbartieŋo miɛl-o baa yileŋga yoŋ.
5 Kuuduɔŋgu yaa-i baa nɛliɛŋ nuɔ ŋ jumɛlle-i: Di yuraanu, ŋga di ce nelkãŋkarɛiŋa aa ta
di kaal di fɛrɛ.
Na saa da, dãncoiŋo diei gbãa caa nelle-i hiere!
6 Jumɛlle dii ŋaa dãamu. Bĩŋkũbabalaaŋgu naŋgu-i i kũɔma-na dumaaŋo-na. Di celieŋ
nɛliɛŋ nuɔŋo-i baa di balaaŋgu-i. Di balaaŋgu hilaa *Sitãni wulaa. Di kɔsuɔŋ-ni baa
balaaŋ daaku-i fuɔ ŋ kuliiŋgu.
7 Nelbiloŋo gbãa nuola bĩmbaamba-i hiere ba bir fuɔ birma a ta ba nu u nuŋgu-i:
Huriimba-i baa niibũulni-i a naara titiraamba-i, u birii banamba u birma.
8 Ŋga jumɛlle-i, molo siɛ gbãa nuola-diɛ. Di balaaŋ cor aa di sa bi tiraa yiɛra terduɔŋ-nu.
Di yuu baa tĩmma.
9 I tuɔlnu i To-i Diiloŋo-i baa di yaa-i, aa bi tiɛ waasa nuɔmba-i baa di yaa-i. A ne da
Diiloŋo'i hielaa-ba aa ce-ba fuɔ nabiɛraamba.
10 Nuŋgu maŋ tuɔlaanuŋ Diiloŋo-i, ku'i bi waasaaŋ nuɔmba-i. Tobiŋ namaa, yaaŋ i hiel
i naŋga kufaŋgu-na.
11 Namaa daa hũnfafamma-i baa hũmbabalamma gbãa ta ma hel hũnfoeduɔle-na
wɛi?
12 Tobiŋ namaa, *yensãaŋgu gbãa maŋ musĩɛŋa wɛi? Sisɔ hãlãaŋgu gbãa maŋ
*yensãbieŋa wɛi? Terieŋgu faŋgu-na, hũnfafamma siɛ gbãa da hũnfoebabalande-na.

Diiloŋ uŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i

13 Na hɔlma-na, umaŋ duɔ fuɔ nu nelma aa tuɔ cɛ̃, kutieŋo pigãaŋ-ku u ciluɔ-i-na i ne.
Diɛ da u ãncemma faa aa u sa ce bombolma, i ka suɔ suɔ wuɔ u nu nelma-i aa tiraa tuɔ
cɛ̃.
14 Ŋga da na ta na ce nenemuŋgu-i baa yɛlma-i, baa na ta na kaal na fɛrɛ wuɔ namaa
nu nelma. Na kar coima.
15 Nelnulle fande temma sa hel dɔrɔ; di hel hĩɛma-na, nelbilieŋ-diele; *Sitãni'i juɔ baa-
de.
16 Ku yuŋgu yaa daaku: Nenemuŋgu-i baa yɛlmaŋ yeŋ kusuɔŋ-nu, bɛrru-i baa
ãmbabalma-i ma sĩnni-na hiere nii dii kusuɔŋ-nu'i.
17 Ŋga umaŋ u nelnulle hilaa dɔrɔ, kutieŋo huɔŋga dii welewele igɛ̃na, ijieni sa dɔlnu-
yuɔ, uu dii hĩɛhĩɛ, u kũŋgu si dii kpelle, u ce hujarre aa u ãncemma-i hiere ma faa, u sa
ce ciɛluɔ aa huhurmantieŋo sĩ.
18 Bɛrruŋ'a du sa dɔlnu bamaŋ, ba fɛ̃ ba muntĩɛnammu-i. Ba maacemma sullu yaa
viisĩnni.

4

Baa na yaŋ na yufieŋ-niini ta yaaŋga-nɛi

1 Bige-i juɔŋ baa ijieni-i na hɔlma-na? Bige-i juɔŋ baa bɛrru-i? Na kusũniŋ-maama'i si
wɛi?

2 Bĩŋkũŋ-maama dii-niɛ, da ŋ saa da ku bĩŋkũŋgu-i, ŋ sire ta ŋ taara ŋ ko moloŋo mafamma-na. Ŋ yufelle hilaa bĩŋkũŋ-nu aa ŋ saa gbãa da ŋ da ku bĩŋkũŋgu-i, ŋ sire ta ŋ kar bɛrru. Naŋ taaraŋ nimaŋ, na sa cãrã-niɛ Diiloŋo wulaa ku'i ciɛ na sa da-ni.
3 Aa na ãnjɔguɔma balaaŋ ku'i ciɛ da na fiɛ cãrã kumaŋ Diiloŋo sa hã-na baa-ku. Na cãrã na yufieŋ-niini yoŋ, da na ta na ce na bãaŋgu.
4 Naa dii ŋaa saasorbaa namaa. Na saa suɔ wuɔ umaŋ gbaraaŋ u nyaanu miwaaŋ daayo bĩmbĩnni-i kutieŋo bigãaŋ Diiloŋo-i wɛi? Umaŋ duɔ tuɔ kuye miwaaŋ daayo bĩmbĩnni-i, ku pigãaŋ wuɔ u bigãaŋ Diiloŋo-i.
5 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋ uŋ diyaa u *Yalle maŋ i hɔmmu-na, u sa gbuu siɛya-diɛ; u ce yɛlma di maama-na»*; na yuu ba'a nelsɔsɔmma wɛi?
6 Ŋga Diiloŋo ce baa-ye u cor, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i, ŋga u faa baa bamaŋ hiiriiyeŋ ba fɛrɛ.»**
7 Terieŋgu faŋgu-na, taa na nu Diiloŋo nuŋgu-i, aa na baa hũu-ma baa *Sitãni-i, ku yaa u ka yaŋ na da fiisa.
8 Piyaaŋ Diiloŋo-i, na ka bi da u piyaa-na. Ãmbabalmanciraaŋ namaa daana, hielaaŋ na naŋga ãmbabalma-na. Hɔmmu hã-mu-hãi taaŋ namaa temma-i daana-i, hielaaŋ ãnjɔgɔbabalamma-i na hɔmmu-na.
9 Na saaya na suɔ wuɔ na maacemma saa fa. Haaŋ na nammu-i na yuŋ-niŋ na ta na kaal kuliiŋ-kaaluŋgu. Yaaŋ nyɛmbĩnni-i aa na ta na kaal. Yaaŋ ponsaaŋgu-i aa na haa na nammu-i na yuŋ-niŋ.
10 Hiiriiyeŋ na fɛrɛ na hã Itieŋo-i ku yaa u ka tɛtɛŋ-na dɔrɔ.

Yaaŋ na-naa cãlma

11 Tobiŋ namaa, baa na ta na bĩɛna na-naa yirɛiŋa. Umaŋ duɔ tuɔ bĩɛna u nabentaamba yirɛiŋa-i, sisɔ duɔ tuɔ cãl-ba, kuu dii ŋaa u bĩɛna Diiloŋ-ãnjĩnamma yerre yaa dumaaŋo-na aa tuɔ bi cãl-ma. A ne da uu naa saaya u tuɔ wuɔ ma hũmelle'i, u bir yaŋ aa tuɔ cãl-ma.
12 Diiloŋo yaa *ãnjĩnamma tieŋo-i, u yaa gẽŋgɛrtieŋo-i u diei yoŋ. U yaa gbãa kor nelbiliemba-i, u yaa gbãa kɔsuɔŋ-ba. Terieŋgu faŋgu-na, naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cãl banamba-i?

Yaaŋ bombolma-i

13 Niɛŋ, da na ce na ta na piiye wuɔ: «Bisĩnuɔ mi ka kã nel daade-na ka ce torguoŋgu belle diei a taara gbeiŋa.»
14 Namaa namaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, na suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i wɛi? Na suɔ cuo uŋ ka kaal baa mamaŋ wɛi? Yuŋ haku-i dii namaaŋo-na? Ma sĩ naa dii ŋaa fĩnfiiruŋgu. Cuo duɔ kaal, da ŋ da-ku, cɛllɛ da ŋ'a ŋ ne, ŋ naa-ku.
15 Da na'a na piiye, na gbĩɛ na cira: «Diiloŋ duɔ siɛ, i ka ce daama baa daama baa daama.»
16 Ŋga na sa ce mafamma-i; na yii baa bombolmaŋ-ãndɛnni yaa yoŋ. Bombolma famma temma saa fa.
17 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ suɔ ãnfafamma-i aa yagar ma cemma, kutieŋo ciɛ ãmbabalma'i dumaaŋo-na.

5

Waamba ciləbabalaŋo-i

1 Fiɛfiɛ-i-na, waaŋ namaa niɛŋ, sũlma maŋ ka har-nɛi, duɔŋ na ta na kaal higohigo!
2 Na nagãŋ-niini hɔraa, nyɛi wuyaa na bĩmbĩnni-i hiere.
3 Gbẽllũɔ bilaa na sẽnɛ-i baa na gbeiŋa-i hiere. Gbẽllũɔ daayo yaa ka pigãaŋ-na na balaaŋgu-i. U ka kɔsuɔŋ-na ŋaa dãamuŋ kɔsuɔŋ daaŋgu dumaa. Miwaaŋo tĩɛ tĩ, aa namaa migãaŋ ta na kũɔl gbeiŋa-i na jĩna kɔtuɔŋgu.

* **4:6** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.34

4 Maacenciraamba maŋ ciɛ maacemma-i na sonni-na aa na yagar na saa pã-ba, ba
kaal baa na yirɛiŋa-i. Baŋ kaal baa-ya Dombuɔ nuɔ.
5 Hĩɛma-na bande-i-na, na ciɛ na bãaŋgu-i. Kumaŋ dɔlaanu-nɛi, na ciɛ ku yaa-i. Na
wuyaa niidɔdɔlni-i cel da kpɛ̃ŋkpɛ̃niɛ ŋaa bĩmbaaŋ namaa ta na cie na kuliiŋ-yiiŋgu-i.
6 Na karaa coima-i haa nuɔmba-na aa bel-ba ko-ba, a ne da ba saa ce wɛima. Kutaamba
saa gbãa hũu ba fɛrɛ na nyisɛ̃nni-na.

Fĩɛŋ na hɔmmu-i

7 Tobiŋ namaa, fĩɛŋ na hɔmmu-i na ta na cie Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i. Na saa da
kũrãamba-i wɛi? Da ba duu dĩmma-i ifɛlle domma-na, ba fɛ̃ ba hɔmmu-i ta ba cie di
tĩmma aa da ba suɔ kar-ma.
8 Namaa na bi saaya na fɛ̃ na hɔmmu-i dumɛi aa na dii sirɛiŋa na fɛrɛŋ nuɔ; Itieŋo
jomma piyaa.
9 Tobiŋ namaa, da na ta na waana baa na-naa, Diiloŋo ka yuu-na. Umaŋ ji gɛraaŋ
nuɔmba yuŋ-maama-i u jomma piyaa.
10 *Diilopɔpuɔrbiembaŋ hĩɛrã mulĩɛma-i hĩrãmma maŋ, ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi kɛ?
Hĩɛrãŋ mulĩɛma-i bafamba temma-i.
11 Na saa da, bamaŋ nyaarãa tĩɛ Diiloŋ-hũmelle-na, i ciɛra wuɔ ba yunni dɔlaa. Yɔbuŋ
hĩɛrã mulĩɛma-i hĩrãmma maŋ, ma sĩ na nuɔ ma maama kɛ? Aa ma sĩ na daa Itieŋoŋ juɔ
pã-yo baa kumaŋ kɛ? Coima saa fa, Itieŋo faa baa nelbiliemba-i aa tiraa waa hujantieŋo.
12 Tobiŋ namaa, mamaŋ gbãaŋ, nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa taara Diiloŋo ka yuu-ni, da ŋ'a ŋ
piiye, ŋ baa cira «muɔ baa Diiloŋo», ŋ baa bi cira «muɔ baa hĩɛma», ŋ baa gbuŋ bĩ bĩŋkũŋ
yerre. Mamaŋ da ma ce, ŋ cira ma ciɛ, mamaŋ da ma saa ce, ŋ cira ma saa ce; gere.

Fɔ̃ŋgũɔ dii Diilocãrãlle-na

13 Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuɔ mulĩɛŋ, u tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Umaŋ huɔŋga-i da ka fɛ̃, u
tuɔ hãl nɛini u tuɔlnu Diiloŋo-i.
14 Umaŋ duɔ tuɔ jaŋ, u bĩ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i ba ji hure namma u yaaŋga-na
Itieŋo yerre-na aa cãrã Diiloŋo-i hã-yo.
15 Da ba haa ba naŋga Itieŋo-na aa cãrã-yuɔ cãrãmma famma temma-i, jɛiŋo ka sire.
Itieŋo ka sire-yuɔ aa da kuɔ u ciɛ ãmbabalma, u ka bi hur-ma.
16 Terieŋgu faŋgu-na, da na ce ãmbabalma maŋ, na tũnu na-naa baa-ma aa na
cãrã Diiloŋo-i na hã na-naa ku yaa na ka sire na jarma-na. Fɔ̃ŋgũɔ maŋ dii nelviiŋo
Diilocãrãlle-na ponsaaŋ-wuoŋo sĩ.
17 Na saa da, *Eli waa nelbiloŋo miɛ temma yaa-i; ŋga u cãarã Diiloŋo-i, cãrã-yuɔ, cãrã-
yuɔ wuɔ u baa dãa; Diiloŋo ce bieŋa siɛi baa caamba niediei u saa dãa.
18 Ku huoŋgu-na, u tiraa cãrã-yuɔ, u doŋ tuɔ dãa goŋgorre gbãa da di ta di ce.*
19 Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, umaŋ duɔ pira Diiloŋ-hũmelle-na, umaŋ duɔ maaya
ninsoŋo-i aa unaŋ nuɔ ŋ dii-yo hũmelle-na, ŋ ciɛ maacenfafamma.
20 Na saaya na suɔ wuɔ moloŋ duɔ pira aa ŋ gbãŋ baa-yo dii-yo hũmefafalle-na, ŋ
kuraa-yo kuliiŋgu-na aa uŋ ciɛ ãmbabalma maŋ cor hiere, Diiloŋo ka hur-ma.

---

* **5:18** Niɛŋ Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Rois) 17–18.

Piɛrŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ
Nelmuoyamma

Piɛr nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i a hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii *Asi huɔŋga-na. Baŋ yeŋ Yesu horre-na, nuɔmba sa dɔl-ba. Piɛrŋ daa-ku dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ dii sirɛiŋa bɛi. U tagaaya pigãaŋ-ba Diiloŋ-dũŋ-wuoŋoŋ saaya u waa dumaa bamaŋ cĩinaana Diiloŋo-i ba hɔlma-na. U tirii-ma baa-ba wuɔ Yesu fuɔ fɛrɛ bi mulãaŋ fuɔ ku ji ta ku ce kuliiŋgu. Ŋga Diiloŋo siire-yuɔ aa ce u ce bɔi. Aa u pãa nuŋgu wuɔ umaŋ duɔ hũu Yesu maama-i u ka ce kutieŋo-i Yesu temma-i. Wuɔ nupãlle fande yaa diyaaŋ sirɛiŋa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba-na, halle da ba fiɛ ta ba ce-ba sũlma-i, ba kũɔma sa seŋ. U diyaa nelma ba tũnni-na; wuɔ bamaŋ dii Yesu horre-na, ba biɛ Yesu maama-i.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Piɛr, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Diiloŋo yufelleŋ hilaa namaa namaŋ nuɔ-i aa na waa hĩɛŋgu-na. Banamba dii Pɔ̃, banamba Galasi, banamba Kapadɔsi, banamba *Asi aa banamba Bitini.

2 I To-i Diiloŋo yufelle hilaa-nɛi ŋaa maŋ waa u huɔŋga-na dumaa u ce u *Yalle bɔ-na na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa na da na ta na nu Yesu-Kirsa nuŋgu-i aa u tãmma da ma misĩrrã-nɛi a migãaŋ-na hã-yo.

Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ kãyã-nɛi aa u tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i.

Nahaale pã nɛliɛŋo

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U ciɛ hujarre yiɛ aa ce-ye nelfɛlaaŋ miɛ Yesu-Kirsa siremma barguɔ-i-na a ce i migãaŋ haa i naŋga-i yuɔ.

4 Aa uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ duɔ hã u baamba-i, i bi hĩŋ ku taaluŋgu. Ciiluŋgu faŋgu sa kusirre, ku sa bĩɛna, ku sa bi pitelle. Diiloŋo jĩɛna-kuɔ tuɔ cie-na dɔrɔ-i-na.

5 Naŋ haa na naŋga-i yuɔ, u niya-nɛi fafamma duɔ ji kor-na miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-i. Nuɔmba-i hiere ba ka da uŋ kuraa-na dumaa.

6 Terieŋgu faŋgu-na, taa na nyɛ. Mi suyaa miɛ na yammu huolaa fiɛfiɛ-i-na, ŋga ku siɛ kã yaaŋ-na. Taa na nyɛ.

7 Sɛ̃nɛ maŋ sɛ̃nɛ, yiiŋgu dii baa yiiŋgu u ka gbuo; ŋga ba dii-yo dãamu-na a ne da kuɔ u faa. Namaa nahaale saa buɔ sɛ̃nɛ-i-na wɛi? Ba ce niɛ ba siɛ ne-de si di faa? Ba ne nahaale-i baa yaahuolo yaa-i. Yaahuolo duɔ saa gbãa kara na kũɔma-i Diiloŋ-hũmelle-na, Yesu-Kirsa duɔ ji bir jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, Diiloŋo ka tuɔlnu-nɛi aa gbɛliɛŋ-na aa ce na ce bɔi.

8 Na yufelle saa haa Yesu-Kirsa-i-na dede, ŋga u maama dɔlaanu-nɛi. Na saa hi da-yo yogo, ŋga na haa na naŋga-i yuɔ aa na hɔmmu gbuu fɛ̃ da yogogo. Na hɔmmuŋ fĩɛ dumaa, ma siɛ gbãa waŋ.

9 Diiloŋoŋ duɔŋ tuɔ kor-na, kufaŋgu hɔfɛ̃lle yaa dumaaŋo-na. Naŋ haa na naŋga-i Diiloŋo-na da na da koŋkoro maŋ, na duɔŋ ta na da-yo.

10 *Diilopɔpuɔrbiemba siire taara koŋkoro daayo yaaŋga-i aa tũnu-nɛi Diiloŋ uŋ ka firnu u huɔŋga-i baa-na dumaa.

11 *Kirsa *Yalle waa ba hɔmmu-na; dii naa tũnu-bɛi wuɔ Kirsa ka mulĩɛŋ, aa ku huoŋgu-na u ka ce bɔi. A ce dumaaŋo-na ba gbuu vaa ba fɛrɛ da ba suɔ ma cemmaŋ-huɔŋgu-i baa maŋ ka ce dumaa.

12 Diiloŋo yaŋ aa waŋ baa-ba wuɔ uŋ puɔraa-ba baa nelma maŋ, ma siɛ ce bafamba bãaŋ-nu, kɛrɛ ma ka ce namaa bãaŋ-nu. Nelma famma yaa baŋ waŋ-maŋ baa-na nyuŋgo-i-na. Bamaŋ waaŋ *Neldɔdɔlma-i ba yaa waaŋ-maŋ baa-na. Diiloŋo yaa saaŋ

u Yalle-i di ji dii-ma ba nunni-na. *Dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i ba taara ba suɔ ma yaaŋga-i.

Viisĩnni yaa dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

13 Terieŋgu faŋgu-na, tigiiŋ na fɛrɛ, baa na dii na yunni-i. Haaŋ na naŋga-i Diiloŋo-na ku haama wuɔ u ka ce hujarre nɛi Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-na.
14 Taa na nu Diiloŋo nuŋgu-i ŋaa bisãnfɛfɛiŋ uŋ nuŋ u to nuŋgu dumaa. Naŋ ŋa na'a na saa ta na suɔ kuyuŋgu huɔŋgu-na, kumaŋ taa ku dɔlnu-nɛi cemma, baa na bir na suurkuɔ.
15 Yaaŋ na wɛima-i hiere ma fa ŋaa Diiloŋo maamaŋ faa dumaa. U yaa buɔ-na na deŋ a ce-na u baaŋ namaa.
16 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Muɔmiŋ yeŋ nelfɛfɛiŋ muɔ dumaa, na saaya na waa nelfafaaŋ namaa dumɛi.»**
17 Da na ta na cãrã Diiloŋo-i na ta na bĩ-yo «Baba», na ninsoŋo. U yaa pãaŋ nuɔmba-i a saanu baa baŋ ciɛ kumaŋ; u sa ce ciɛluɔ. Terieŋgu faŋgu-na, yinni maŋ tĩyãa na wulaa hĩɛma-na, gbãaŋ na ciluɔ tuɔ pigãaŋ wuɔ na kãalã-yuɔ.
18 Naŋ siire biɛ ãnsɔsɔmma maŋ na bĩncuɔmba wulaa, na suyaa baŋ sãa na yunni-i baa kumaŋ a hiel-ni mɛi. Ba saa sãa-ni baa gbeiŋa, ba saa bi sãa-ni baa sɛ̃nɛ, nifanni sa gbãŋ ciima.
19 Ŋga ba sãa na yunni-i baa tãmma. Aa tãŋ hama-i? *Kirsa tãmma. Ba ciɛ-yo ŋaa *tũmbiloŋo maŋ faa buolma; jarma sĩ-yuɔ, pãdorre sĩ-yuɔ. A ko-yo sãa na yunni-i.
20 Diiloŋo naa par ma yaa hã-yo aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ. U ciɛ ma yaa daama hɔperieŋ daaku-na duɔ kor-na.
21 Fuɔ yaa ciɛ na haa na naŋga Diiloŋo-na. Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na aa ce u ce bɔi ku'i ciɛ na haa na naŋga Diiloŋo-na aa ta na hil na ne-yo.
22 Naŋ siyaa ninsoŋo-i, kuu dii ŋaa na migãaŋ na hɔmmu-i da na gbãa ta na dɔl na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa. Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ na maama gbuu ta ma dɔlnu ma-naa.
23 Na saa da, na ciɛ nelfɛlaaŋ namaa, na huɔŋ fɛlɛmma. Gboluoŋ daaku-na nelbilo saa hoŋ-na, Diiloŋo'i huɔŋ-na. Nelbiloŋo ku, ŋga Diiloŋo sa ku. U huɔŋ-na baa u nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i. Ku sa ji gbuo dede.
24 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Nelbiliemba-i hiere baa dii ŋaa hĩɛŋgu.
Ba fafaaŋgu dii ŋaa pũlma.
Hĩɛŋ da ku kuol, ku pũlma hũl.
25 *Ŋga Itieŋo nelma dii gbula, ma sa ji gbuo dede.»*†
Itieŋo nelma yaa hama-i? Ma yaa *Neldɔdɔlma maŋ baŋ waŋ-maŋ baa-na.

2

Piyaaŋ Cicɛ̃lmantieŋo-i

1 Naŋ ciɛ nelfɛlaaŋ namaa, hielaaŋ na naŋga balaaŋgu-i ku sĩnni-na hiere, baa nuɔmba tãalma-na, baa huhurma-na, baa nenemuŋgu-na, baa yebĩɛnande-na.
2 Tonto mɔsũŋ nyɔlma yaa a vãa. Nyɔlmaŋ dɔlnuŋ-yuɔ dumaa, yaaŋ Diiloŋ-nelma ta ma dɔlnu namaaŋo-i dumɛi, ku yaa na ka naŋ kaasĩnni a kor.
3 *Na daa Itieŋ uŋ faa dumaa kɛ**?
4 Piyaaŋ-yoŋ, u yaa cicɛ̃lmantieŋo-i, uu dii ŋaa tãmpɛ̃lle maŋ nuɔmbaŋ cĩinaana-diɛ ŋga di yaa hilaa Diiloŋo yufelle-na u hiel-de.
5 Namaa fɛrɛ-i naa dii cicɛ̃lma aa naa bi dii ŋaa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa. Da na piɛ-yo, Diiloŋo ka ce-na ma u *Yalle dũŋgu-i baa-na. Na ka waa jigãntaaŋ namaa ta na pã niipãnni-i na hã

* **1:16** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.2 † **1:25** Isayi (Ésaïe) 40.6-8 * **2:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.9

Diiloŋo-i a saa baa u Yalleŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. Yesu maama-na, u ka tuɔ siɛ na niipãnni-i fafamma.
6 Diiloŋ-nelma waaŋ-ma wuɔ:
«Niɛŋ, mi hielaa tãmpɛ̃fafalle,
*mi ka jĩna-diɛ dũŋgu tuole-na *Sinyɔ-i-na.*
Umaŋ duɔ haa u naŋga diɛ, u yaaŋga siɛ ture.»†
7 Namaa namaŋ haa na naŋga-i tãmpɛ̃l daade-na, Diiloŋo ciɛ na ce bɔi. Ŋga bamaŋ saa haa ba naŋga diɛ, ma nyɛgãaŋ ba kũŋgu-na wuɔ:
«Dũmarãambaŋ cĩnaana tãmpɛ̃lle maŋ,
di yaa juɔ bella dũŋgu-i.»‡
8 Ma tiraa nyɛgɛ̃ŋ terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
«Nuɔmba tisĩŋ ba fɛrɛ tãmpɛ̃l daade-na.
Di mal nuɔmba-i.»§
Baŋ'a ba saa nu Diiloŋo nuŋgu-i ku'i ciɛ ba ta ba tisĩŋ ba fɛrɛ diɛ. Ma yaa naa saaya ma da-ba.
9 A ne da Diiloŋo yufelleŋ-nuɔmba yaa namaaŋo-i. Namɛi Itieŋo jigãntaaŋ namaaŋo-i. Namɛi Diiloŋo baaŋ namaaŋo-i. Namɛi Diiloŋo napɔrreŋ-nuɔŋ namaaŋo-i. U bĩɛ-na hiel-na kukulma-na a jo baa-na u gbagbaama-na na da na ji ta na waŋ u maacenfafamma maama-i baa nuɔmba-i.*
10 Dĩɛlũɔ-i-na, na saa naa waa Diiloŋ-baaŋ namaa; fiɛfiɛ-i-na, na ciɛ Diiloŋ-baaŋ namaa. Dĩɛlũɔ-i-na, u saa tuɔ ce hujarre nɛi; ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ce hujarre nɛi.†

Taa na kãŋ na yuntaamba-i

11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, naa dii hũncortaaŋ namaa hĩɛma-na bande-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi cãrã-nɛi, naŋ kuyeŋ ãmbabalma maŋ, hielaaŋ na naŋga mɛi; ma kɔsuɔŋ nɛliɛŋo.
12 Naŋ yeŋ *niɛraamba hɔlma-na, yaaŋ na ciluɔ vii ku yaa da ba fiɛ ta ba bĩɛna na yirɛiŋa-i wuɔ nelbabalaaŋ namaa, ba ka da na maacenfafamma-i aa ba ka gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u jommaŋ-yiiŋgu-i.
13 Niɛŋ Itieŋo-i aa na ta na siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. Na ta na siɛ *jãmatigi wulaa, u yaa nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-na.
14 Na ta na siɛ fãamaambaa-ba wulaa; jãmatigi jĩɛna ba yaa-i nilɛiŋa-na ba ta ba nuola ãmbabalmanciraamba-i aa ta ba gbɛliɛŋ ãnfafammanciraamba-i.
15 Na saa da, Diiloŋo taara na ta na ce ãnfafamma ku yaa mimiɛlmba maŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu aa ta ba bĩɛna na yirɛiŋa-i ba nunni ka suuye.
16 Naa dii na fɛrɛŋ nuɔ ninsoŋo, ŋga baa na pãŋ na ce kufaŋgu-i gboruoŋgu na ta na ce kuubabalaaŋgu-i. Na saaya na waa ŋaa Diiloŋ-cãarãaŋ namaa.
17 Taa na dii nuɔmba-i hiere ba nuŋgu-i. Naŋ yeŋ baa bamaŋ Yesu horre-na, yaaŋ ba maama ta ma dɔlnu-nɛi. Taa na kãalã Diiloŋo-i. Taa na dii jãmatigi nuŋgu-i.

Biyaaŋ Kirsa maama

18 Maacembieŋ namaa, taa na siɛ na yuntaamba wulaa aa na ta na kãŋ-ba fafamma. U balaaŋ baa-ni wa, u faa baa-ni wa, ta ŋ siɛ u wulaa.
19 Na saa da, mulĩɛma maŋ naŋ maama sĩ, da ba haa-ma hã-ni aa ŋ siɛ-ma Diiloŋo maama-na, ku faa.
20 Da ŋ cãl aa siɛ muoru-i, yer hade-i dii-kuɔ? Ŋga da ba ta ba huol ŋ yaaŋga-i ŋ ãnfafamma maama-na aa ŋ siɛ yaahuolo faŋo-i, yerre dii ku yaa nuɔ-i aa ku faa Diiloŋo wulaa.
21 Diiloŋo taara ku yaa na wulaa. *Kirsa fuɔ fɛrɛ mulãaŋ namaa maama-na. U pigãaŋ-na nelma'i dumaaŋo-na na da na ta na ce u temma-i.

---

† **2:6** Isayi (Ésaïe) 28.16 ‡ **2:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22 § **2:8** Isayi (Ésaïe) 8.14 * **2:9** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19.5-6; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 4.20, 7.6; Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 9.1; 43.20-21. † **2:10** Niɛŋ Ose sɛbɛ-i-na (Osée) 1.6,9; 2.1,23,25.

22 *«Fuɔ maŋ saa cãl, aa huhurma diei saa hel u nuŋgu-na dede»*‡
23 ba tuoraaya-yuɔ, u saa ji siɛ moloŋo. Ba ciɛ-yo sũlma-i, u saa ji wur moloŋo. U yaaŋ
aa yaŋ-ma hã Diiloŋo wuɔ u yaa suyaaŋ u pã.
24 U biyaa i ãmbabalma-i tũu-ma fuɔ fɛrɛŋ yuŋgu-na a kã baa-ma *daaŋgu-na. U ciɛ ku
yaa-i a ce i hiel i naŋga ãmbabalma cemma-na a ce-ye nelviiŋ miɛ i tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ
Diiloŋo-i. Fuɔ mulĩɛma yaa ciɛ na waa na fɛrɛŋ nuɔ dumandɛ-i-na.
25 Naa naa waa ta na wuɔra na yuŋ-nu ŋaa tũlmba maŋ baala; ŋga fiɛfiɛ-i-na na birii jo
na tieŋo wulaa, u yaa niɛyaŋ-nɛi.

3

Ãnsorreŋ-tĩɛnamma

1 Kuuduɔŋgu yaa baa caaŋ namaaŋo-i; taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa, ku yaa bamaŋ
saa hũu Diiloŋ-maama-i ba hɔlma-na, na ciluɔ ka ce ba hũu-ma. Ku siɛ hi na puur na
nunni-i wuɔ na piiye baa-ba.
2 Da ba da na ciluɔ faa, aa ne da na kãŋ-ba, ba ka hũu Diiloŋ-maama-i.
3 Baa na ta na kuye bomborman-fafaaŋgu-i: Baa na gonya yumigãale, baa sɛ̃nɛ ba
diima, baa kompafafammuŋ-vaama.
4 Yaaŋ aa na ta na taara huɔya-fafaaŋgu: Na ta na taara hɔfafammu baa hɔhĩnammu;
nifanni sa vãa dede. Aa ni yaa dii baa yuŋgu Diiloŋo wulaa.
5 Yiinaticaamba maŋ naa hũyãa Diiloŋ-maama-i aa haa ba naŋga-i yuɔ, ba taa ba diyaa
ba fɛrɛ baa ni yaa-i ba siɛ ba bɔlbaa-ba wulaa.
6 Unaŋo yaa Sara-i. Sara taa u nu *Abiramu nuŋgu-i, a ce dumaaŋo-na u taa u bĩ-yo
«Baba». Da na da holle ta na ce ãnfafamma-i, namɛi Sara bieŋ namaaŋo-i kelkel.
7 Kuuduɔŋgu yaa baa bɔlaaŋ namaaŋo-i; bilaaŋ na caamba-i fafamma na tĩɛnamma-
na, aa na saaya na suɔ wuɔ na fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba sa saa. Diiloŋ uŋ ciɛ baa-na aa cira u ka hã-na
cicɛ̃lma maŋ, ba nuŋgu bi dii-mɛi. Terieŋgu faŋgu-na, taa na kãŋ-ba ku yaa na cacãrãŋgu
siɛ gbãa soŋ yaŋga naŋga.

Hĩrã mulĩɛma-i ŋ ãnfafamma cemma-na

8 Miŋ ka perieŋ baa mamaŋ ma yaa daama: Yaaŋ nelduɔma yaa yu na hɔmmu-i hiere.
Bilaaŋ na-naa kpelle. Taa na dɔl baa na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa. Bilaaŋ na-naa
hĩɛhĩɛ, baa na ta na tɛtɛŋ na fɛrɛ.
9 Baa na ta na suu ãmbabalma sɔlaaŋgu-i baa ãmbabalma. Baa na bi ta na suu tuosĩnni
sɔlaaŋgu-i baa tuosĩnni. Yaaŋ aa na ta na haa na nufafaaŋgu kutaamba-na. Diiloŋo taara
ku yaa na wulaa. Da na haa na nufafaaŋgu bɛi, Diiloŋo ka bi haa u nufafaaŋgu namaaŋo-
na.
10 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce u bãaŋgu-i,
umaŋ duɔ tuɔ taara u huɔŋga fɛ̃,
kutieŋo saaya u hiel u naŋga noparaaŋ-ãndɛnni-na baa coima-na.
11 *U saaya u nanna kuubabalaaŋgu-i aa tuɔ ce kuufafaaŋgu.*
U vaa u fɛrɛ wɛima baa ji suur u hɔlma-na baa moloŋo.
12 *Na saa da, Itieŋo saa nanna nelviimba-i.*
U tũŋgu dii ba cacãrãŋgu-na.
*Ŋga u sa gbo baa bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i.»**
13 Da na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma cemma-i hai ka ce kuubabalaaŋgu nɛi?
14 Halle da ba fiɛ ce-na sũlma na ãnfafamma maama-na, na yunni dɔlaa. Baa na ta na
kãalã nuɔmba-i, baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu cu baa-ba.

‡ **2:22** Isayi (Ésaïe) 53.9 * **3:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.13-17

15 Na saaya na suɔ wuɔ *Kirsa yaa u diei Itieŋo-i. Taa na dii u nuŋgu-i fafamma. Tigiiŋ
na ta na cie, umaŋ duɔ yuu-na wuɔ bige-i ciɛ na haa na naŋga Kirsa-i-na, na waŋ ma
yaaŋga-i baa-yo.
16 Na fɛ̃ na hɔmmu-i baa ma wamma-i aa na baa bi tĩɛl moloŋo. Naŋ suyaa kumaŋ faa,
taa na ce ku yaa-i. Ku yaa bamaŋ bĩɛnaanaŋ na yirɛiŋa-i Kirsa huoŋgu-na ba yammu ka
ture.
17 Diiloŋ duɔ cira ŋ mulĩɛŋ, da ŋ mulĩɛŋ ãnfafamma cemma-na, ku bɔyaa ŋ mulĩɛŋ
ãmbabalma cemma-na.
18 Na saa da, Kirsa fuɔ fɛrɛ bi mulãaŋ aa ku nelbiliemba ãmbabalma maama-na. U
ciɛ-ma i diei gbula. Fuɔ maŋ waa nelviiŋo, u siyaa ku nelbabalaamba sɔlaaŋgu-na, duɔ
dii-na na-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. Ba kuɔ-yo, ŋga *Diiloŋ-Yalle siire-yuɔ.
19 Diiloŋ-Yalle yaa bi ciɛ u kã ka piiye Diiloŋ-nelma-i baa bamaŋ dii kuliiŋgu nyisɛ̃nni-na.
20 *Nowe bãaŋgu-na, ba yaa naa puu bubuɔsĩnni baa Diiloŋo-i. Baŋ puu bubuɔsĩnni
baa-yo dumaaŋo-na, Diiloŋ wuɔ fɛ̃ u huɔŋga-i aa yaŋ Nowe ce beŋo-i. Nuɔmba bɔi saa
suur beŋo faŋo-na; nuɔmba niisiɛi suurii yoŋ a kor hũmma-na.
21 I gbãa saa hũmma famma-i baa *batɛmu hũmma. Nuɔmba bi kor dumɛi nyuŋgo-i-
na batɛmu hũmma-na. Batɛmu hũmma-i maacɛmma sĩ ŋ kũɔma-na, ŋga ma yuŋgu yaa
wuɔ ŋ hã Diiloŋo-i ŋ fɛrɛ baa huɔŋga diei. Yesu-Kirsa siremma yaa ciɛ batɛmu tuɔ kor-e.
22 U siire nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu, a waa *dɔrpɔpuɔrbiemba yuŋ-
nu baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hiere.

4

Taa na ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

1 *Kirsaŋ mulãaŋ u kũɔma-na dumaa, namaa fɛrɛ-i na saaya na tĩɛna baa-ma wuɔ na
ka mulĩɛŋ fuɔ bi temma-i. Na saa da, umaŋ duɔ mulĩɛŋ u kũɔma-na, ŋ da u hielaa u naŋga
ãmbabalma cemma-na.
2 U ce mafamma-i duɔ gbãa nanna nelbiliemba kuuceŋgu-i aa tuɔ ce Diiloŋ-huɔŋga u
yinni boluoŋgu maŋ tĩyãa hĩɛma-na.
3 Na ciɛ na bãaŋgu-i dɛi baa *niɛraamba-i ba kuuceŋgu-na: Na ciɛ na bãaŋgu-i tĩlãsĩnni-
na, baa bĩŋwosĩnni-na, baa koŋhiliiŋgu-na, baa wuolalle-na, baa nyɔlle-na. Aa na duu
Diiloŋo huɔŋga-i baa na tĩnni-i.
4 Fiɛfiɛ-i-na, niɛraambaŋ daa na sa tiraa na ce kakarkuoŋo faŋo-i baa-ba, ku bir yaŋ aa
cu ba hɔmmu-i ba bigãaŋ-na.
5 Ŋga baŋ ceŋ kumaŋ hiere, Diiloŋo ka gãŋ baa-ba. U tigiiŋ tĩ duɔ yuu cicɛ̃lmantaamba-i
baa bikuomba-i hiere.
6 Ku'i ciɛ na da *Neldɔdɔlma bi waaŋ halle baa kuomba-i. A ce dumaaŋo-na, baŋ waa
hĩɛma-na aa mamaŋ fiɛ da-ba a saanu baa ba ãncemma-i, fiɛfiɛ-i-na *Diiloŋ-Yalle ka gbãa
ce ba sire waa baa Diiloŋo-i.

Taa na suɔ Diiloŋ-caluɔ belma

7 Wɛima-i hiere ma piyaa tĩmma. Terieŋgu faŋgu-na, baa na dii na yunni-i, aa na saaya
na suɔ na fɛrɛŋ belma ta na gbã na cãrã Diiloŋo-i.
8 Kumaŋ gbãaŋ, yaaŋ na maama ta ma gbu ma dɔlnu ma-naa. Na saa da, *nelnyulmu
sa kãŋ ãmbabalma bɔi**.
9 Taa na ce niraamba nersĩnni-i fafamma, baa na ta na waana baa-ba.
10 Diiloŋo hãa-na na da-na-deŋ fɔ̃ŋgɔ̃baa hiere. Nɛliɛŋo nɛliɛŋo u saaya u suɔ u wuoŋo
belma a gbãa duɔ tuɔ kãyã banamba-i baa-yo.
11 Diiloŋ duɔ hã umaŋ jumɛfafalle-i, kutieŋo saaya u ce-de tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma baa-
de. Duɔ hã umaŋ kakãyãmmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ-i, u tuɔ kãyã nuɔmba-i baa u yaa-i. Yesu-Kirsa

* **4:8** Niɛŋ Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na (Proverbes) 10.12.

maama-na, ku saaya na ãncemma-i hiere ma ta ma ce nuɔmba ta ba bĩ Diiloŋo yefafalle. Yefafalle-i baa fɔ̃ŋgũɔ-i ni vii u yaa-i hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Taa na hĩrã mulĩɛma-i Yesu-Kirsa maama-na

12 Mi jɛ̃naaŋ namaa, yaahuolo maŋ haaŋ-nɛi daayo-i, baa na yaŋ na hɔmmu cu baa-yo; u sagalla-nɛi duɔ ne. Baa na da niɛ sĩ ba fiɛŋ-na baa-yo.
13 Yaaŋ aa ku ta ku dɔlnu-nɛi wuɔ na nalãa *Kirsa mulĩɛma temma ne. Terieŋgu faŋgu-na, duɔ ji jo u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-jomma-i, na hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.
14 Da ba tuora-nɛi Kirsa maama-na, na yunni dɔlaa. *Diiloŋ-Yalle dii baa-na aa Diiloŋo bɔbɔima da di yaa nuɔ-i.
15 Molo baa yaŋ ba ji bel-o ta ba huol u yaaŋga-i wuɔ u kuɔ nɛliɛŋo, sisɔ u cuyaa, sisɔ u ciɛ kuubabalaaŋgu naŋ temma, da ma'i bi sĩ u diyaa u nuŋgu-i nelma maŋ saa hi-yo.
16 Ŋga da ba ta ba huol ŋ yaaŋga-i wuɔ Kirsa wuoŋ nuɔ, baa yaŋ senserre da-ni. Niŋ yeŋ Kirsa horre-na, yaŋ aa ŋ ta ŋ jaal Diiloŋo-i mafamma-na.
17 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu hii. Diiloŋo duɔŋ tuɔ gãŋ baa u dũŋ-baaŋ miɛmɛi igɛ̃na. A ne da duɔ doŋ tuɔ gãŋ baa miɛŋo-i, gɛ̃ŋgɛrɔ periema ka waa niɛ baa bamaŋ cĩinaana Diiloŋ-*Neldɔdɔlma-i?
18 A saa baa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa:

«Da kuɔ nelviiŋo korma dii kpelle,
ãmbabalmanciraamba kũŋgu ka waa niɛ?»†

19 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ nuɔni maŋ mulĩɛŋ, baa yaŋ ŋ kũɔma kara; cor ŋ ta ce ãnfafamma-i aa ŋ dii ŋ fɛrɛ Wɛimantieŋo naŋ-na. U yaa maa-ni. U sa waŋ wɛima aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.

5

Bilaaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dɛi

1 Fiɛfiɛ-i-na, mi ka fulnu Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba yaa-i. Mɛi fɛrɛ-i yaatieŋ muɔ; mi daa *Kirsa mulĩɛma-i nuɔ baa mi yufelle. Duɔ ji bir jo duɔ ji ce u yuntesĩnni-i, mi ka ce mi bãaŋgu-i baa-yo. Miŋ ka waŋ mamaŋ baa yaataaŋ namaaŋo-i ma yaa daama:
2 Diiloŋ uŋ hãa-na nuɔmba maŋ, bilaaŋ-baŋ dɛi ŋaa ãncĩinaŋ uŋ bel u muɔru-i dumaa. Baa na bel-ba ŋaa ba guoraa-na, bilaaŋ-baŋ baa hɔfafaŋga ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. Baa na bi ce-ku gbeitaara-hũmelle; yaaŋ aa na ta na ce-ku baa pãama.
3 Diiloŋ uŋ diyaa bamaŋ na nammu-na, baa na ta na haa na fɔ̃ŋgũɔ-i bɛi; yaaŋ ba ta ba da namaa ciɔfafaŋo yaa aa ta ba ce.
4 Ku yaa ãncĩinaamba yuntieŋ* duɔ ji jo, na ka da nyantuoluo maŋ sa cuɔraayaŋ dede.
5 Kuuduɔŋgu yaa baa naacieŋ namaaŋo-i, taa na siɛ yaataamba wulaa. Aa na hieroŋo-i na saaya na nanna bombolma-i. Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ:

«Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i,
ŋga u firiinu u huɔŋga-i baa bamaŋ hiiriiyeŋ ba fɛrɛ.»†

6 Terieŋgu faŋgu-na, taa na hiire na fɛrɛ Wɛimantieŋo yaaŋga-na ku yaa na tɛtɛmmaŋ-yiiŋ da ku hi, u ka tɛtɛŋ-na.
7 U yaa yiɛraaya baa na yunniŋ-maama-i, haraaŋ-maŋ hiere na hã-yo.
8 Baa na dii na yunni-i! Siireŋ na yiɛra! Na bigãarãŋo-i *Sitãni dii tuɔ wuɔra u bĩŋ aa tuɔ bure ŋaa nyulmu bilaa jara. U taara moloŋo duɔ wuo.
9 Bilaaŋ Diiloŋ-maama-i nammu hãi na bigãarãŋo baa ji yar-na. Na saaya na suɔ wuɔ terni-na hiere yaahuolo faŋo temma yaa daaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.

---

† **4:18** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 11.31 * **5:4** ***Ãncĩinaamba yuntieŋo-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu fuɔ fɛrɛ yaa. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 10.11. † **5:5** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.34

10 Na ka mulĩɛŋ cɛllɛ yogo, ŋga Diilo fuɔ maŋ ãnfafamma-i hiere ma tieŋo-i, u ka bir
dii-na na fonni-na. U ka dii sirɛiŋa nɛi aa ce na yiɛra doŋ u hũmelle-na. U yaa bĩɛ-na na
da na ta na ce na bãaŋgu-i baa-yo Kirsa horre-na hɔnni maŋ joŋ.
11 Fõŋgũɔ dii baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

12 Mi nyɛgãaŋ sɛbɛyel daade-i da mi dii sirɛiŋa nɛi aa waŋ baa-na wuɔ naŋ vaa na fɛrɛ
baa Diiloŋo maŋ maama-i, u yaa ninsoŋ-Diiloŋo-i. Mi waaŋ fuɔ hujarre maama yaa baa-
na. U hujarre temma si dii. Silasi yaa kãayã-miɛ mi nyɛgẽŋ sɛbɛyel daade-i. U nyaarãa
Yesu huoŋgu-na.
13 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *Babilɔni-i-na bande-i-na, Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ
nuɔ-i namaa bi temma-i, ba pãa-na jaaluŋgu. Mi biɛŋo-i‡ Marke bi jaalaa-na.
14 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Namaa namaŋ dii *Kirsa horre-na Diilo kãyã-nɛi.

‡ **5:13** Niɛŋ Tim. dĩɛ. 1.2; Tite sɛbɛ-i-na 1.4.

Piɛrŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ
Nelmuoyamma

Piɛrŋ taa u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, uu naa suɔ wuɔ u yinni saa tiraa tĩɛ bɔi. U taa u taara halle duɔ fiɛ'a u saa ji waa, uŋ waaŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Yesu kũŋgu-na, ma baa hel ba hɔmmu-na.

U duɔŋ piiye pigãaŋ-ba wuɔ ba saaya ba waa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ ba waa dumaa, aa Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ pigãaŋ-ba ninsoŋo maŋ, ba nyaar-yuɔ nammu hãi, ba baa yaŋ u ji korra-bɛi (sap. 1).

U gbuɔya-bɛi wuɔ ba bel ba fɛrɛ coikartaamba maŋ wuɔ bafamba hãalã nuɔmba-i baa Diiloŋ-nelma aa cakũŋgu cɛr muonu ba yunni-i (sap. 2). Sapitiri daayo nyaanu u-naa baa Yuda sɛbɛ-i.

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa Yesu jommaŋ-maama. Banamba ciɛra wuɔ Yesu sa tiraa u ye dii jomma-na. Piɛr wuɔ kutaamba kar coima. Wuɔ da ŋ da Yesu hii yiŋ daani-i u sa jo u jo, kuu dii ŋaa u fĩɛ u huɔŋga-i baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-yo hiere aa bir ba hɔmmu-i (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Simɔ-Piɛr, Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ aa tiraa waa u *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Yesu-Kirsa fafaaŋguŋ ciɛ namaa namaŋ haa na naŋga-i yuɔ miɛ temma-i. U yaa i Diiloŋo, u yaa i Koŋkortieŋo.

2 Naŋ suyaa Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-i, Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ kãyã-nɛi aa tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i.

Kertĩɛsĩnni fafaaŋgu-i

3 Na saa da, Diiloŋo himma pigãaŋ-ye kumaŋ gbãa fa i maama-i hiere i diɛ gbãa tiɛ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Iŋ suɔ-yo, ku'i ciɛ u ce kufaŋgu-i hã-ye. U yaa bĩɛ-ye duɔ ji pigãaŋ-ye u bɔbɔima-i baa u fafaaŋgu-i.

4 Ku ciɛ dumɛi uŋ ŋa naa pã nufafaaŋgu maŋ baa-ye, uŋ ŋa naa pã nubãmbãale maŋ baa-ye, u ce-ku hã-ye. U ciɛ-ku hã-ye i diɛ gbãa hiel i naŋga nelbiliemba kusũŋ-maama-na, ma kɔsuɔŋ nɛliɛŋo; aa biɛ fuɔ kusũŋ-maama.

5 Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ kpelle na naara ãnfafamma-i na ãŋhũuma-na, aa na taara Diiloŋo huɔŋga-i na suɔ-ka na naara na ãnfafamma-i.

6 Na ta na suɔ na fɛrɛŋ belma a naara Diiloŋo huɔŋga suɔma-i. Na naara pãama-i na bel-ŋ-fɛrɛsĩnni-na, aa na naara Diiloŋ-hũmelle wuɔsafafaaŋgu-i na pãama-na.

7 Na ta na ce horre-i a naara na Diiloŋ-hũmelle wuɔsafafaaŋgu-i, aa na naara nel-nyulmu-i na horre cemma-na.

8 Mamaŋ daama-i hiere, da ma waa-nɛi aa na firnu na hɔmmu-i baa ma cemma-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ na suɔ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa yuŋgu dii u suɔma-na.

9 Ŋga da ma'a maa si dii umaŋ nuɔ-i, kutieŋo dii ŋaa yiroŋo; u sa da dɛi. Kuu dii ŋaa u yaaŋ ma karaanu-yuɔ wuɔ Diiloŋo hurii u ãmbabalma-i cor.

10 Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Diiloŋ u yufelleŋ hilaa-nɛi u bĩ-na, gbãaŋ kpelle na baa ji bir u babĩmuɔ-i-na. Da na siɛ u babĩmuɔ-i, na sa ji gbãa cii u hũmelle-na gbula.

11 Mafaŋ da ma ce, Yesu-Kirsa nelleŋ-hũmelle ka puure da gbaa a hã-na. U yaa Itieŋo-i, u yaa i koŋkortieŋo-i aa u nelle sa ji muonu dede.

Bilaaŋ ninsoŋo-i nammu hãi

12 Naŋ feŋ na suɔ nel daama-i, mi siɛ budii mi nuŋgu-na. Mi suyaa miɛ na nyaarãa ninsoŋ-belle-na, ŋga mi ka cor ta mi titirre-mɛi baa-na ma ta ma tĩɛnu-nɛi.

13 Da mi waa yogo mi saa ku, mɛi wulaa ku saaya mi ta mi hãl-ma nalãaŋgu baa-na, ku
yaa ma siɛ karaanu-nɛi.
14 Mi suyaa miɛ ku siɛ da huɔŋgu Diiloŋ-babĩmuɔ ka hi-mi. Itieŋo-i Yesu-Kirsa gbuɔya-
miɛ tĩ baa-ma.
15 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka gbãŋ kpelle, da mi saa ji waa, nel daama baa karaanu-nɛi.
16 Na saa da, iŋ waaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-maama-i baa u fɔ̃ŋgũɔ maama maŋ
baa-na, ku saa ce ŋaa i karaa i huɔyasaŋga dɛ! I saa kar i huɔyasaŋga, miɛ fɛrɛ-i i daa u
bɔbɔima-i nuɔ baa i yufelle.
17 I To-i Diiloŋo yaa hãa-yo bɔbɔima famma-i. U tĩyãa dii u yuntesĩnni-na dɔrɔ-i-na aa
fara cira: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.*»
18 Uŋ taa u piiye mafamma-i, miɛ fɛrɛ-i i waa u tãnuŋgu-na baa Yesu-i a nu uŋ piiyeŋ.
19 Ku'i ciɛ i fũnuŋ haa i naŋga-i *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-na. Maa dii ŋaa fitĩnuɔ ta
ma ce cecerma kukulmaŋ yeŋ terni maŋ nuɔ-i. Ma ce kufaŋgu-i ta ma cie cicãnjãale-i.
Huɔŋgu faŋgu yaa nuɔ-i cuomɔɛle† ka hel a kaala wɛima-i hiere na hɔmmu-na. Terieŋgu
faŋgu-na, taa na ne-ma torro.
20 Mamaŋ yuŋgu, na saaya na suɔ wuɔ nɛliɛŋ nuɔŋo-i ŋ yundaaŋgu-i, ŋ siɛ gbãa hielnu
Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ Diiloŋ-nelma-na.‡
21 Na saa da, Diilopɔpuɔruŋgu naŋgu saa jo nelbiloŋ-jomma-i dede, *Diiloŋ-Yalle'i diyaa-
kuŋ ba nunni-na.

2

Sũlma haraa bamaŋ ciɛ ba fɛrɛ Diilopɔpuɔrbiemba
(Yuda 4-13)

1 Nuɔmba naŋ ciɛ ba fɛrɛ *Diilopɔpuɔrbiemba dumaa *Isirahɛl-baamba hɔlma-na,
ma temma ka bi ce namaa hɔlma-na. Ba ka jo baa coima naŋ temma ji ta ba tãal-na.
Kutaamba ka cĩina Itieŋo-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaa sãa ba yunni-i. A ce dumaaŋo-na ba siɛ
gbãŋ aa kɔsuɔŋ ba fɛrɛ.
2 Nuɔmba bɔi ka cu ba huoŋ-nu ba bĩŋwosĩnni-na. Ba ka ce ninsoŋ-hũmelle yerre bĩɛna.
3 Gbeiŋ-nyulmu ka ce coikartaaŋ daaba kar ba huɔyasammu baa-na a hũu na nagãŋ-
niini-i. Ŋga kumaŋ ka haa-bɛi, ku suyaa tĩ jĩna; ba kɔsuɔmaŋ-yinni saa maa.
4 Na saa da, halle *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ naa cãlãa ku huɔŋgu-na, Diiloŋo saa yaŋ-ba;
u vaa-ba dii-ba fobabalaaŋgu-na dii kukulma-na a jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i.
5 U saa bi yaŋ yiinataamba-i, baa naa silaa balaŋ baa-yo cor. U dãa hũmma wuo-
ba hiere aa ji yaŋ *Nowe yaa yoŋ baa nuɔmba niehãi baa-yo*. Nowe taa u hel u waŋ
viisĩnniŋ-maama-i baa-ba, ŋga molo saa ji hũu-ma.
6 Diiloŋo bi pãa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i ba ãmbabalma sullu-i; u kukulii
nilɛiŋ daaya-i a pigãaŋ bubɔlaamba-i mamaŋ ka da-ba.†
7 Ŋga u kuraa Lɔti-i. Fuɔ waa nelfɛfɛiŋo ba hɔlma-na. Baa naa silaa mulĩɛŋ-yo baa ba
bĩŋwosĩnniŋ-maacemma-i.‡
8 Uŋ waa nelfɛfɛiŋo dumaaŋo-na aa waa ba hɔlma-na tuɔ da ba ciluɔ-i aa tuɔ nu ba
piiyuo-i yinni maŋ joŋ, ku taa ku jaŋ-yo ku cor.
9 Na saa da, Itieŋo suɔ uŋ ka hiel nelviimba-i dumaa mulĩɛma-na aa fɛ̃ nelbabal-
aamba-i jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu duɔ ji pigãaŋ-ba u jãyãmma-i.
10 Kakarkuoŋ-maacemmaŋ dɔlnuŋ bamaŋ ba ta ba ce-ma aa ba sa kãŋ Itieŋo-i, u ka gbo
kakãlle-i bafamba yunni-na.

---

* **1:17** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 17.1-5; Marke sɛbɛ-i-na 9.2-7; Like sɛbɛ-i-na 9.28-35. † **1:19** ***Cuomɔɛle-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu yaa-i. Niɛŋ Amp. 22.16. ‡ **1:20** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hiere, nɛliɛŋ huɔyasaŋga sĩ.» * **2:5** ***Nowe:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 6.1–7.24. † **2:6** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24. ‡ **2:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.1-16.

Coikartaamba maŋ wuɔ bafamba hãalã nuɔmba-i Diiloŋ-nelma, bombolma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, aa ba yammu sa suɔ aa gbãŋ; ba tuora dɔrniɛmba-i halle ba sa kãalã.
11 A ne da dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba, ba fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya coikartaaŋ daaba
wuoŋo-i, aa ba tiraa hi yaŋ-ba; ŋga ba sa waŋ dɔrniɛmba yebabalalle baa Diiloŋo-i.
12 Ŋga coikartaaŋ daaba sa cɛ̃, ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Baŋ'a ba sa
suɔ mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuɔ-i. Ba ka ko-ba ŋaa baŋ koŋ bĩmbaamba dumaa.
Na suyaa wuɔ bĩmbaamba gbĩɛ baa komma yaa yoŋ.
13 Baŋ ciɛ ãmbabalma maŋ, ma sɔlaaŋgu ka suu-bɛi. Tĩlãsĩnniŋ-maacemma sa suɔ aa
dɔlnu-bɛi, halle bãhulaaŋgu-na ba ce-ma. Da ba waa baa-na na ponsanni-na, coikarre
dɔlnu-bɛi ŋaa bige-i! A ce dumaaŋo-na ku bĩɛna na yerre-i aa ta ku ce-na senserre.
14 Ba sa da ciɛŋo baa ba yufelle aa cor-o, aa ba sa ye ãmbabalma cemma-na. Bamaŋ saa
naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na ba hi ba yaa-i ba tãal-ba. Gbeiŋ-maama yuu ba hɔmmu-i
cor. Diiloŋo waasaaŋ-ba.
15 Ba naana hũmefafalle-i aa cu Bosɔr biɛŋo-i Balamu huoŋ-nu. Balamu naa ce u fɛrɛ
Diilopɔpuɔrbiloŋo. Huhurmaŋ-gbeiŋa damma taa ma dɔlnu-yuɔ ŋaa bige-i!
16 Ŋga uŋ'a naa yagar Diiloŋo nuŋgu-i aa tuɔ taara kumaŋ, u daa-ku: Kakũmuɔ'i piiye
baa-yo pãŋ ce u nanna u miminsĩnni-i.§
17 Coikartaaŋ daaba dii ŋaa hũnfonni maŋ kuolaa; baa dii ŋaa diiloŋo maŋ biilii aa cor
baa fafalmu. Diiloŋo tigiiŋ kukulberre nande'i tuɔ cie-ba ba da ba ka tĩɛna.
18 Bombolmaŋ-ãndɛnni sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, a ne da yuŋgu bi si dii ba nelma-na. Ba ce
ma yaa-i ba tãal bamaŋ naana hũmebabalalle-i fɛlɛmma-i wuɔ ba ta ba ce bĩŋwosĩnni
bafamba temma-i.
19 Ba waaŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ da ba siɛ ba nuŋgu-i ba ka waa ba fɛrɛŋ nuɔ; a
ne da bafamba fɛrɛ-i baa si dii ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba kusũŋ-maama ciɛ-ba ŋaa kɔraamba. Ma
ka wuo-ba. Na saa da, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, duɔ yaŋ bĩŋkũŋ-maama ta yaaŋga yuɔ, ku bĩŋkũŋgu
ce-yo ŋaa ku kɔriɛŋo!
20 Bamaŋ suyaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, bamaŋ suyaa koŋkortieŋo-i a kor nelbiliemba
ãmbabalma cemma-na, da ba ji tiraa yaŋ ma ta yaaŋga bɛi, ku migãaŋ balaŋ-bɛi a yaŋ
dĩɛlã-kũŋgu-i.
21 Kuɔ ba saa naa suɔ hũmefafalle-i, kuu naa buɔ-bɛi yaŋ baŋ suyaa-de aa yagar Diiloŋo
nuŋ-ãndaaŋgu-i.
22 Bĩncuɔmba ciɛra wuɔ: «Juoro sa ta yaŋ u wuosaaŋgu», aa «Pɛriɛŋ duɔ tuɔ hel hũncɛlle-
na u tuɔ suur kpɔkpɔtuɔŋgu-na.» Ku yaa ŋaa bafamba kũŋgu-i.

3

Itieŋo ka bir jo

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, mi nyɛgãaŋ sɛbɛ naŋo hã-na cor tĩ, hãalĩŋ-wuoŋo yaa daayo-i. Ba
hãi-i-na hiere, mi tirii nelma bɔi baa-na da mi kãyã-nɛi na ta na jɔguɔŋ ãnjɔgɔfafamma.
2 *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ cor yiinaa-i-na, yaaŋ ma ta ma tĩɛnu-nɛi a naara
Itieŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i. U yaa koŋkortieŋo-i. U *pɔpuɔrbiemba yaa hii-na baa u nuŋ-
ãndaaŋgu-i.
3 Kumaŋ yuŋgu, na saaya na suɔ wuɔ yiperieni-na, nuɔmba namba ka sire ta ba ce ba
kuudɔlnuŋgu yoŋ. Ba ka ta ba nyɛ-na
4 aa ta ba piiye wuɔ: «Na Yesu pãa nuŋgu wuɔ u ka bir jo, u cie bige-i aa duɔ jo? I
bĩncuɔmbaŋ kuu ji hi baa nyuŋgo, wɛima dii ma temma-i ŋaa maŋ waa dumaa dii ku
domma-na; ma saa bibirre.»

§ **2:16** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 22.4-35.

5 Bamaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ba yaaŋ ma karaanu-bɛi wuɔ Diiloŋo ciɛ u nuŋ-ãndaaŋgu
yoŋ a hiel dɔrɔ-i baa hĩɛma-i. Ba yaaŋ ma karaanu-bɛi wuɔ u hielaa hĩɛma-i hũmma yaa
nuɔ-i aa tigiiŋ-ma terduɔŋ-nu hũmma huɔŋga-na*.
6 U bi ciɛ hũnduɔŋ daama yaa-i a kɔsuɔŋ yiinataamba-i *Nowe bãaŋgu-na†.
7 Aa iŋ daŋ hĩɛma maŋ daama-i baa dɔrɔ maŋ daayo-i, Diiloŋ nuŋ-ãndaduɔŋ daaku yaa
bilaaya-niɛ jĩna ta ku cie dãamu-i gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na. Yiiŋgu faŋgu-na, bamaŋ sa kãalãayãŋ
Diiloŋo-i, u ka kɔsuɔŋ-ba.
8 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, nelma diei dii na saa saaya na yaŋ ma karaanu-nɛi: Na saaya
na suɔ wuɔ Itieŋo wulaa, yiiŋgu diei dii ŋaa bieŋ nuɔsiba ndii, aa bieŋ nuɔsiba ndii dii ŋaa
yiiŋgu diei‡.
9 Itieŋo sa fɛ̃rɛ̃ baa u nupãlle cemma-i ŋaa banambaŋ jɔguɔŋ-ma dumaa. Ŋga namaa
maama yaa ciɛ u kũnna u huɔŋga-i; u sa taara molo ji kɔsuɔŋ u fɛrɛ; u taara nɛliɛŋo nɛliɛŋo
u ne u ciɔbabalaŋo-i aa yaŋ-yo.
10 Na saa da, Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu ka tugol nuɔmba-i ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa.
Yiiŋgu faŋ da ku ji hi, ijiebabalanni naŋ temma ka ce aa dɔrɔ pãŋ balla. Dãamu ka hãl
cɛiŋo-i baa bãaŋgu-i baa mɔɛŋa-i hiere, aa hĩɛma-i baa bĩmbĩnni maŋ dii ma dɔrɔ-i-na
hiere, ni ka caa.
11 Nimaŋ daani-i hiere niŋ yeŋ da ni caa, namaa ciluɔ saaya u waa niɛ? U saaya u fa
ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ u fa dumaa aa na vaa na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i
12 na ta na cie Diiloŋ uŋ diyaa yiiŋgu maŋ, aa na gbãŋ ku hi donduo. Yiiŋgu faŋgu-na,
dɔrɔ ka bel dãamu caa, aa cɛiŋo ka hãl baa bãaŋgu-i baa mɔɛŋa-i hiere!
13 Ŋga miɛŋo-i, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa-ye wuɔ u ka hiel dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma
hã-ye; i cie ni yaa-i. Balaaŋgu siɛ waa terieŋgu-na.
14 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, iŋ yeŋ tiɛ cie yiiŋgu faŋgu-i, gbãaŋ kpelle
Diiloŋo baa ji da balaaŋgu nɛi, u baa ji da cãlmuɔ nɛi, ku yaa na hulɛiŋa siɛ ta a tie baa-yo.
15 Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo vaayamma kor nuɔmba ŋaa i jĩɛŋo-i Polŋ bi nyɛgãaŋ-ma
dumaa hã-na. Diiloŋo yaa diyaa-ma u nuŋgu-na.
16 Pol waaŋ nel daama-i u sɛbɛbaa-ba-na hiere. Nelma namma dii u sɛbɛbaa-ba-na ma
suɔma dii kpelle. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋ-nelma-i kã yaaŋ-na aa ba saa
tiraa naŋ kaasĩnni u hũmelle-na, ba miɛl-ma. Kutaamba bi miɛl Diiloŋ-nelma-i hiere ma
kũŋgu-na dumɛi. Ba kɔsuɔŋ ba fɛrɛ'i dumaaŋo-na.
17 Mi jɛ̃naaŋ namaa, namaa fuɔ mi gbuɔya-nɛi tĩ baa nel daama-i. Bilaaŋ na fɛrɛ
nelbabalaaŋ daaba baa ji pira-nɛi a ce naŋ daa munyiɛrafafammu maŋ, mu korra-nɛi.
18 Itieŋo-i Yesu-Kirsa ciɛ hujarre yiɛ, yaaŋ aa na ta na naŋ kaasĩnni u huoŋgu-na, aa na
ta na bi hãalã na suɔ-yo na kã. U yaa koŋkortieŋo-i, jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i fiɛfiɛ-i-na
baa hɔnni-na hiere. Ma ciɛ.

* **3:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 1.6-9. † **3:6** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 7.11.
‡ **3:8** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 90.4.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ
Nelmuoyamma

Nuɔmba namba naa ji sire ta ba guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo siɛ gbãa jo ji hoŋ nelbiloŋ temma; aa tiraa cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ Yesu-i, aa cor ta ba ce kuubabalaaŋgu-i ba kã. Nsãaŋ daa-ma dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ba bel ba fɛrɛ kutaamba-na. U waaŋ-ma kaala-mɛi u sɛbɛ-i-na wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i aa u juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma. U waaŋ-ma baa-ye wuɔ: Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i. Aa cira Diiloŋo dii ŋaa gbagbaama hiere; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ. A ce dumaaŋo-na iŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, ku saaya i hiel i naŋga ãmbabalma-na aa ku saaya i tiɛ dɔl banamba-i a pigãaŋ wuɔ i dɔl Diiloŋo-i.

Cicɛ̃lmaŋ-nelma

1 Umaŋ* waa dii ku domma-na, i daa-yo baa i yufieŋa-i aa ne-yo aa nu u nelma-i baa i tũnni-i aa yiɛya-yuɔ baa i nammu-i. Kufaŋgu tieŋo yaa cicɛ̃lmaŋ-nelma-i. I waŋ fuɔ maama yaa baa-na.
2 Cicɛ̃lmantieŋo caraaya i da-yo aa tiɛ waŋ u maama. U waa baa Diiloŋo, fiɛfiɛ-i-na u caraaya i da-yo. I ciɛ cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma wataaŋ miɛ a tiɛ waŋ-ma baa-na.
3 Iŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, i bi waŋ-ma baa namaaŋo-i i diɛ gbãa ce baaduɔŋ miɛ i To-i Diiloŋo horre-na. Iŋ yeŋ horre maŋ nuɔ-i baa Diiloŋo-i, ii dii di yaa nuɔ-i baa u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa-i.
4 Da na da i nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i diɛ hã-na, i taara i hieroŋo-i i hɔmmu fɛ̃ gbarnu.

Diiloŋo yaa gbagbaama-i

5 Iŋ nuɔ mamaŋ Yesu-Kirsa nuŋgu-na aa tiɛ waŋ-ma baa-na, ma yaa daama: Diiloŋo dii ŋaa gbagbaama; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ.
6 Diɛ cira ii dii u horre-na, aa tiɛ ce kukulmaŋ-maacemma-i, i ciɛ coikartaaŋ miɛ, i saa cu ninsoŋo huoŋ-nu.
7 Ŋga diɛ tiɛ ce i wɛima-i hiere gbagbaama-na ŋaa Diilo fuɔ fɛrɛ uŋ kuɔŋ dumaa, i ka waa horre-na baa i-naa aa u Biɛŋo-i Yesu tãmma ka ta ma pir i ãmbabalma-i hiere ma halaŋ-ma yiɛ.
8 Diɛ cira ãmbabalmanciraaŋ miɛ sĩ, i tãal i fɛrɛ; aa i naana ninsoŋo hũmelle-i.
9 Ŋga diɛ siɛ i cãlmuɔ-i Diiloŋo yaaŋga-na u ka ce jande yiɛ aa pir i ãmbabalma-i hiere halaŋ-ma yiɛ. U faa, u sa waŋ nelma aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.
10 Diiloŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba cãlãa; diɛ cira i saa cãl, kuu dii ŋaa i ciɛ Diiloŋo-i coikartieŋo, ku pigãaŋ wuɔ u nelma si dii i hɔmmu-na.

2

1 Mi bisãlŋ namaa, mi sa taara na ta na ce kuubabalaaŋgu-i ku'i ciɛ na da mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi hã-na. Ŋga umaŋ duɔ pira ce kuubabalaaŋgu-i, kakãyãtieŋo dii baa-ye i To caaŋgu-na; u yaa Yesu-Kirsa-i, u yaa Nelviiŋo-i, u saa cãl dede.
2 U yaa pãa u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋ temma a pir i ãmbabalma-i halaŋ-ma i yunni-na. Aa miɛ sĩ yoŋ; u pãa u fɛrɛ duɔ bi pir nelbiliemba-i hiere ba ãmbabalma-i.
3 Diɛ tiɛ nu Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i, ku yaa i gbãa cira i suɔ-yo.
4 Umaŋ duɔ puur u nuŋgu-i cira: «Mi suɔ Diiloŋo-i» aa kutieŋo sa nu u nuŋ-ãndaaŋgu-i, u kar coima, u sa suɔ Diiloŋo-i aa u naana ninsoŋo hũmelle-i.

---

* **1:1** U gbɛ̃ Yesu-Kirsa yaa-i.

5 Ŋga umaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i, Diiloŋ-nelnyulmu hii mu fuoŋgu-i fuɔ huɔŋga yaa
nuɔ-i kelkel. Diɛ tiɛ nu Diiloŋo nuŋgu-i, ku yaa i gbãa cira ii dii u horre-na.
6 Umaŋ duɔ cira fuɔ dii Diiloŋo horre-na, kutieŋo saaya u biɛ Yesu maama-i.

Dɔdɔluŋ-maama

7 Mi jɛ̃naaŋ namaa, miŋ nyɛgɛ̃ŋ nelma maŋ da mi hã-na daama-i, maafɛlɛmma sĩ;
maacɔlɔmma. Na nuɔ-ma dii ku domma-na. Nel daama-i na nuɔ-ma cor tĩ wuɔ na saaya
na ta na dɔl na-naa.*
8 Mi gbãa bi cira maafɛlɛmma. Ma da *Kirsa wuɔsaaŋgu-na aa bi da namaa wuɔsaaŋgu-
na. Na saa da! Kukulma duɔŋ ta ma ta aa terieŋgu ta ku kaala baa gbagbaamaŋ-kerre-i.
9 Umaŋ duɔ cira fuɔ dii gbagbaama-na aa tuɔ bigãaŋ u natobiŋo-i, kutieŋo dii kukulma-
na yogo.
10 Umaŋ u natobiŋo maama dɔlnu-yuɔ, u yaa dii gbagbaama-na. Uŋ yeŋ gbagbaama-
na dumaaŋo-na, u siɛ gbãa pira.
11 Ŋga umaŋ duɔ bigãaŋ u natobiŋo-i, uu dii kukulma-na. Kukulma yirii-yo a ce u tuɔ
wuɔ u sa suɔ uŋ kãŋ kusuɔŋ-nu.
12 Mi bisãlŋ namaa, Yesu-Kirsa maama-na na ãmbabalma hurii halaŋ, ku'i ciɛ mi ta
mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.
13 Bĩncuɔŋ namaa, naŋ suyaa umaŋ waa dii ku domma-na, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ
daayo-i da mi hã-na. Naacieŋ namaa, naŋ yaraa *Bigãarãŋo-i, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ
sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.
14 Bisãlŋ namaa, naŋ suyaa i To-i, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.
Bĩncuɔŋ namaa, naŋ suyaa umaŋ waa dii ku domma-na, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ
daayo-i da mi hã-na. Naacieŋ namaa, na gbãŋ, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da
mi hã-na. Diiloŋ-nelma dii na hɔmmu-na aa na yaraa Bigãarãŋo-i.
15 Terieŋgu faŋgu-na, baa na fer miwaaŋo-i baa u balaaŋgu-i. Da na fer-o, i To maama
siɛ gbãa ta ma dɔlnu-nɛi.
16 Na saa da, kumaŋ balaaŋ miwaaŋ daayo-na: Nuɔmba gbar ba nyaanu ba kusũŋ-
maama, ba ce cãncaaya aa tiraa ta ba ce bombolma baa ba nagãŋ-niini-i. Mafamma-i
daama-i hiere Diiloŋ-maama sĩ, nelbilieŋ-huɔya-maama.
17 Miwaaŋo tĩ u kã baa u balaaŋgu-i hiere, ŋga umaŋ ciɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i, kutieŋo dii
gbula; u sa ji kã terieŋgu.

Kirsa bigãarãamba maama

18 Mi bisãlŋ namaa, miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu hii tĩ. Ma sĩ ma waaŋ baa-na wuɔ *Kirsa
bigãarãŋo ka jo kɛ? Ku yaa daaku fiɛfiɛ-i-na nuɔmba bɔi bigãaŋ Kirsa-i i hɔlma-na. Ku
pigãaŋ wuɔ miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu hii tĩ.
19 Kutaamba waa baa miɛmɛi aa ji bir i huoŋ-nu. Kuɔ baa naa waa miɛ baamba kelkel,
baa naa saa bir. Ŋga mafamma ciɛ i diɛ suɔ wuɔ ba hieroŋo-na, molo saa waa miɛ wuoŋo.
20 Kirsa hãa namaaŋo-i *Diiloŋ-Yalle-i, a ce dumaaŋo-na na hieroŋo-i, na suɔ ninsoŋo-i.
21 Ku saa ce ŋaa na sa suɔ ninsoŋo-i ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na
dɛ! Na suɔ-yo ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ-yo; aa na bi suyaa wuɔ coima-i baa ninsoŋo-i ni sa
gbo.
22 Umaŋ duɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u'i sĩ Yesu-i»
ba bĩ kufaŋgu tieŋo yaa coikartieŋo-i. U yaa Kirsa bigãarãŋo-i. U cĩinaana i To-i Diiloŋo-i
baa u Biɛŋo-i Yesu-i hiere.
23 Umaŋ duɔ cĩina Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u cĩinaana Tuoŋo yaa-i; aa umaŋ duɔ siɛ
Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u bi siyaa Tuoŋo yaa-i.

---

* **2:7** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34.

24 Terieŋgu faŋgu-na, baŋ waaŋ mamaŋ baa-na dii ku domma-na, yaaŋ ma tĩɛ na hɔmmu-na. Naŋ nuɔ mamaŋ ku domma-na, da na yaŋ ma tĩɛ na hɔmmu-na, na ka tĩɛ
i To horre-na baa u Biɛŋo-i hiere.
25 Uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ye, ku yaa daaku: Wuɔ u ka hã-ye cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
26 Bamaŋ taaraayaŋ ba pira-nɛi, ba yaa ciɛ mi ji ta mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi hã-na.
27 Namaa fuɔ, Kirsa hãa-na Diiloŋ-Yalle-i, dii dii na hɔmmu-na. Di pigãaŋ-na wɛima-i hiere. Aa diŋ pigãaŋ-na mamaŋ coima sĩ; ninsoŋo yaa-i. Terieŋgu faŋgu-na, na taara pigãatieŋo naŋo da na ce bige-i baa-yo? Nyaarãaŋ Kirsa-i-na ŋaa Diiloŋ-Yalleŋ waaŋ-ma baa-na dumaa.
28 Mi bisãlŋ namaa, nyaarãaŋ Kirsa-i-na, ku yaa duɔ ji tuɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i korma siɛ da-ye baa-yo, aa i yammu siɛ bi ture u yaaŋga-na.
29 Na suyaa wuɔ Kirsa-i nelviiŋo. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na bi suɔ wuɔ umaŋ duɔ tuɔ ce ãnviima-i Diiloŋ-biloŋo.

3

Ba suɔ Diiloŋ-bisãlmba-i niɛ?

1 Niɛŋ i To-i Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa! Ku ciɛ u tuɔ bĩ-ye u bisãlŋ miɛ! Ninsie ninsie, u bisãlŋ miɛ. Ŋga nelbiliembaŋ'a ba saa suɔ Diiloŋo-i, ba saa suɔ wuɔ u bisãlmba'i miɛŋo-i.
2 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nyuŋgo-i-na, ii dii Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, ŋga iŋ ka waa dumaa jebi bisĩnuɔ-i-na, i saa suɔ ku yaa yogo. Iŋ suyaa ma diei maama maŋ, ma yaa daama: *Kirsa duɔ ji jo, uŋ yeŋ dumaa, i ka bi da-yo dumɛi; aa uŋ yeŋ dumaa, i ka bi waa dumɛi.
3 Bamaŋ haa ba naŋga-i Kirsa-i-na aa tĩɛna kufaŋgu tĩɛnamma-i, ba hielaa ba naŋga ãmbabalma-na da ba gbãŋ ce nelfafaamba Kirsa temma-i.
4 Ãmbabalma yaa a maar Diiloŋo nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ tuɔ ce ãmbabalma-i, kutieŋo maar Diiloŋo nuŋgu yaa dumaaŋo-na.
5 Na suyaa wuɔ Yesu-Kirsa juɔ hĩɛma-na duɔ ji pir ãmbabalma. Fuɔ-i ãmbabalmaŋ-huɔŋga si dii-yuɔ.
6 A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ nyaar-yuɔ, ŋ da kutieŋo yaaŋ ãmbabalma-i. Ŋga umaŋ duɔ cor tuɔ ce ãmbabalma-i, ŋ suɔ kerre kutieŋo sa suɔ-yo aa u saa da-yo dede.
7 Mi bisãlŋ namaa, baa na yaŋ ba pira-nɛi baa viisĩnniŋ-kũŋgu-i. Umaŋ ciɛŋ kuuviiŋgu-i u yaa nelviiŋo-i a biɛ Yesu-Kirsa maama-i.
8 Ŋga umaŋ duɔ tuɔ ce ãmbabalma-i, kutieŋo dii baa *Sitãni. Na saa da, Sitãni duɔŋ baa ãmbabalma cemma-i dii ku domma-na. Diiloŋ-Biɛŋo jommaŋ-yuŋgu-i hĩɛma-na, u juɔ duɔ ji bĩɛna Sitãni maacemma.
9 Umaŋ duɔ ce Diiloŋ-biloŋo, Diiloŋo tãmma'i dii-yuɔ, a ce dumaaŋo-na ŋ da u yaaŋ ãmbabalma cemma-i. Uŋ ciɛ Diiloŋ-biloŋo, u ce niɛ gbãa cor tuɔ ce ãmbabalma-i?
10 Baŋ suɔ Diiloŋ-bisãlmba-i dumaa ba bɔ-ba Sitãni-baamba-na ku yaa daaku: Umaŋ sa ciɛŋ kuuviiŋgu-i baa umaŋ sa dɔlaaŋ u natobimba-i, ba hãi-i-na hiere Diiloŋ-bisãlmba sĩ, Sitãni-baamba.

Niŋ saaya ŋ dɔl ŋ natobiŋo-i dumaa

11 Ma waaŋ baa-na dii ku domma-na wuɔ: «I saaya i tiɛ dɔl i-naa.»*
12 Molo baa suur Kayine gboluoŋgu-na; fuɔ waa *Sitãni-nolŋo ku'i ciɛ u ko u hãaŋo-i. Kayine maacemma naa balaŋ aa u hãaŋo maama cɛr fa, ku'i ciɛ u bigãaŋ-yo aa ko-yo.†
13 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, nelbilieŋ da ba bigãaŋ-na, baa na yaŋ ku ce-na gbɛrɛ.
14 Miɛ i suyaa wuɔ i hilaa kuliiŋ-hũmelle-na a biɛ cicɛ̃lmaŋ-hũmelle. I natobimba maamaŋ dɔlnuŋ-yiɛ, ku'i ciɛ i suɔ mafamma-i. Umaŋ sa taaraayaŋ u da u natobiŋo-i baa u yufelle, kutieŋo dii kuliiŋ-hũmelle-na yogo.

---

* **3:11** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34. † **3:12** ***Kayine:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.1-8.

15 Umaŋ duɔ bigãaŋ u natobiŋo-i, kutieŋo saa baa nelkoroŋo. Aa ma sĩ na suyaa wuɔ
nelkoroŋo-i baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ba maaya ba-naa kɛ?
16 Yesu-Kirsa juɔ ji ku i maama-na ku yaa ciɛ i suɔ nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ dɔl ŋ natobiŋo-i
dumaa. Miɛ fɛrɛ-i i bi saaya i hũu-ma ku i natobimba maama-na.
17 Da ku waa baa nuɔ aa ŋ da ŋ natobiŋo-i mulĩɛma-na aa yagar wuɔ ŋ siɛ kãyã-yuɔ,
naŋ ka bel-ma niɛ cira Diiloŋ-nelnyulmu temma dii nuɔ-na?
18 Mi bisãlŋ namaa, baa na yaŋ i tiɛ dɔl i-naa i nunniŋ yoŋ; yaaŋ ku ta ku da i ciluɔ-i-na
wuɔ i dɔl i-naa kelkel.
19 Diɛ tiɛ dɔl i natobimba-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ i cuu ninsoŋo huoŋ-nu aa i hulɛiŋa siɛ ta
a tie baa Diiloŋo-i.
20 Diiloŋo suɔ wɛima-i hiere; halle i hɔŋ da mu fiɛ'a mu sa hũu-ma, baa na yaŋ ku ce-ye
bĩŋkũŋgu. Diiloŋ uŋ suɔ mamaŋ, ma maaraa miɛ hɔmmu-i.
21 Aa mi jɛ̃naaŋ namaa, da kuɔ i hɔmmu hũyãa-ma, terieŋgu faŋgu-na i gbãa da holle
yiɛra Diiloŋo yaaŋga-na a cãrã aa u hã-ye.
22 Iŋ nuŋ u nuŋ-ãndaaŋgu-i aa tiɛ ce u huɔŋga-i, ku'i ciɛ diɛ cãrã kumaŋ u hã-ye baa-ku.
23 U nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku: Wuɔ i hũu u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa maama-i aa i tiɛ dɔl i-naa
ŋaa Kirsaŋ taaraŋ-kuɔ dumaa i wulaa.‡
24 Umaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i, kutieŋo dii baa Diiloŋo-i aa Diiloŋo bi waa baa
kutieŋo-i. Diiloŋ uŋ hãa-ye u *Yalle maŋ, di yaa pigãaŋ wuɔ uu dii baa-ye.

4

Ba suɔ Diiloŋ-Yalle maacemma-i niɛ?

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, bilaaŋ na fɛrɛ. Na saa da, bamaŋ karaaŋ coima-i wuɔ bafamba
*Diilopɔpuɔrbiemba, ba gbuyaa terni-i hiere. A ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ cira fuɔ ce u
wɛima-i baa *Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ, baa na pãŋ na cu kutieŋo huoŋ-nu. Ciɛŋ-yoŋ na ne igɛ̃na,
da kuɔ Diiloŋ-Yalle yaa kelkel, na ka suɔ.
2 Na gbãa suɔ Diiloŋ-Yallentieŋo-i dumaa ku yaa daaku: Umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ Yesu-
Kirsa juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma, kufaŋgu tieŋo yaa Diiloŋ-Yalle dii-yuɔ.
3 Ŋga umaŋ duɔ yagar mafamma-i, kutieŋo-i Diiloŋ-wuoŋo sĩ, *Kirsa bigãarãŋo. Na nuɔ
fuɔ maama yaa wuɔ u ka jo, u juɔ tĩ.
4 Ŋga mi bisãlŋ namaa, namaaŋo-i Diiloŋ-baaŋ namaa. Diiloŋ uŋ hãa namaaŋo-i fɔ̃ŋgũɔ
maŋ, u maaraa *Sitãniŋ hãa nelbiliemba-i fɔ̃ŋgũɔ maŋ, a ce dumaaŋo-na, na maama
yaraa coikartaaŋ daaba-i.
5 Bafamba-i bande ku taamba; ba piiye bande ku tĩmma. Aa bande ku taamba'i nuɔŋ
ba nelma-i.
6 A ne da miɛŋo-i Diiloŋ-baaŋ miɛ. Umaŋ duɔ tuɔ suɔ Diiloŋo-i ŋ da u nu i nelma-i. Ŋga
umaŋ duɔ Diiloŋ-wuoŋo sĩ, ŋ da kutieŋo sa nu i nelma-i. I suɔ ninsontieŋo-i dumɛi a bɔ-yo
coikartieŋo-na.

Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i

7 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nelnyulmu hel Diiloŋ-na, a ce dumaaŋo-na yaaŋ i tiɛ dɔl i-naa.
Umaŋ duɔ tuɔ dɔl banamba-i, kutieŋo-i Diiloŋ-biloŋo; ku yuŋgu yaa wuɔ u suɔ Diiloŋo-i.
8 Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i. Umaŋ duɔ u sa dɔl u nabaamba-i, kutieŋo sa suɔ
Diiloŋo-i.
9 Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye u nelnyulmu-i dumaa ku yaa daaku: U saaŋ u Bɛduɔla jo hĩɛma-
na a ji hã-ye baa ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.
10 Nelnyul daamu-i, ku saa ce ŋaa miɛmɛi dɔlaa Diiloŋo-i dɛ! Ŋga u yaa dɔlaa-ye aa saaŋ
u Biɛŋo jo ji ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i halaŋ-ma i yunni-na.

‡ **3:23** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34; 15.12,17.

11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, da kuɔ Diiloŋo dɔlaa-ye dɔl daama temma-i, miɛ fɛrɛ-i i bi saaya i
dɔl i-naa.
12 Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede, ŋga diɛ tiɛ dɔl i-naa, u ka waa baa-ye aa u
nelnyulmu ka hi mu fuoŋgu-i i hɔmmu-na.
13 Diiloŋo hãa-ye u *Yalle-i ku'i ciɛ i suɔ wuɔ uu dii baa-ye aa i bi waa baa-yo.
14 A naara kufaŋgu-i uŋ saaŋ u Biɛŋo jo hĩɛma-na duɔ ji kor nelbiliemba-i, miɛ i daa-yo
nuɔ baa i yufelle, ku'i ciɛ i tiɛ waŋ-ma.
15 Umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo; kutieŋo dii Diiloŋo horre-na aa Diiloŋo
bi waa baa kutieŋo-i.
16 Aa Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa, i daa-ku aa i haa i naŋga yuɔ. Nelnyulmu tieŋo yaa
Diiloŋo-i. Nelnyul da mu waa umaŋ nuɔ-i, Diiloŋo dii baa kutieŋo-i aa kutieŋo bi waa
Diiloŋo horre-na.
17 Nelnyul da mu hi mu fuoŋgu-i i hɔmmu-na, i hulɛiŋa siɛ ta a tie baa gɛ̃ŋgɛryiiŋgu
maama-i. Iŋ biyaa Yesu maama-i hĩɛma-na bande-i-na, ku'i ciɛ i hulɛiŋa sa tie baa-ma.
18 Nelnyul da mu waa-niɛ, ŋ holle sa tie baa wɛima. Nelnyul da mu hi mu fuoŋgu-i niɛ,
korma ta hiere. Diiloŋ-bɛrru yaa juɔŋ baa korma-i. Umaŋ duɔ suɔ wuɔ Diiloŋo kaa gãŋ
baa-yo, ŋ da kutieŋo holle tie. Umaŋ duɔ tuɔ kãalã, ŋ suɔ kerre Diiloŋ-nelnyulmu saa hi
mu fuoŋgu-i u huɔŋga-na.
19 Miɛŋo-i, da ŋ da i dɔl nuɔmba-i baa Diiloŋo-i hiere, kuu dii ŋaa Diiloŋo dɔlaa-ye dĩɛlũɔ
ku'i ciɛ.
20 Umaŋ duɔ tuɔ bigãaŋ u natobiŋo-i aa cira fuɔ dɔl Diiloŋo-i, kutieŋo kar coima. Niŋ
daŋ umaŋ baa ŋ yufelle, da ŋ saa gbãa dɔl ufaŋo-i, ŋ ce niɛ gbãa dɔl Diiloŋo maŋ ŋ sa
da-yo?
21 *Kirsaŋ hãa-ye mamaŋ, ma yaa daama: Umaŋ duɔ tuɔ dɔl Diiloŋo-i u saaya u bi tuɔ
dɔl u natobiŋo-i.

5

Ba dɔl Diiloŋo-i niɛ?

1 Umaŋ duɔ hũu-ma wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa Yesu-i, kutieŋo-i
Diiloŋ-biloŋo. Aa da ŋ ta ŋ dɔl Tuoŋo-i ŋ siɛ gbãa ni ŋ sa dɔl u bisãlmba-i.
2 Diɛ tiɛ dɔl Diiloŋo-i aa tiɛ nu u nuŋ-ãndaaŋgu-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ i dɔl u bisãlmba-i.
3 A dɔl Diiloŋo-i, ku yaa haku-i? Ku yaa a tiɛ ce u nuŋ-ãndaaŋgu-i. A ne da u nuŋ-
ãndaaŋgu saa kuola.
4 Ku saa kuola niɛ niɛ? Umaŋ duɔ ce Diiloŋ-biloŋo, ŋ da u maama yaraa nelbiliemba-i.
Uŋ haa u naŋga Yesu-i-na, u hielaa u naŋga nelbiliemba balaaŋgu-na. Ku'i ciɛ u maama
yar-ba.
5 Da ma hel bamaŋ hũyãa-ma wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo, hai moloŋo-i gbãa hiel u naŋga
nelbiliemba balaaŋgu-na?
6 Yesu-Kirsa yaa juɔ hĩɛma-na ji *batiseŋ hũmma-na aa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu. Ku saa
ce ŋaa u juɔ ji batiseŋ yoŋ dɛ! U juɔ ji batiseŋ aa tiraa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu. *Diiloŋ-
Yalle yaa ninsoŋo tieŋo-i; di yaa pigãaŋ Yesu-Kirsa sĩnni-i.
7 Bĩmbĩnni siɛi pigãaŋ-yeŋ u sĩnni-i. Bĩmbĩnni siɛi niiŋ daani yaa daani:
8 Diiloŋ-Yalle, baa hũmma, a naara tãmma. Aa ni siɛi-i-na hiere ni pigãaŋ ãnduɔma.
9 Ma sĩ nelbilieŋ da ba da mamaŋ aa waŋ-ma baa-ye, i hũu-ma wuɔ ninsoŋo kɛ? A ne
da Diiloŋ-nelma dii baa yuŋgu yaŋ nelbiliemba maama-i. Diiloŋ-nelma yaa hama-i? Ma
yaa uŋ waaŋ mamaŋ a vii u Biɛŋo-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ hũu Diiloŋ-Biɛŋo maama-i, Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ
u Biɛŋo kũŋgu-na, ma ka tĩɛ kutieŋo huɔŋga-na. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu-ma, kutieŋo ciɛ
Diiloŋo-i coikartieŋo. U ciɛ-yo coikartieŋo niɛ niɛ? Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ u fɛrɛŋ Biɛŋo
kũŋgu-na, kutieŋo bilaa diiloŋo-i cĩina-mɛi.

11 Diiloŋo waaŋ wuɔ niɛ u Biɛŋo kũŋgu-na? Wuɔ u hãa-ye cicɛ̃lma maŋ, ma da u Biɛŋo
yaa nuɔ-i. Cicɛ̃lma famma sa tĩ dede.
12 Umaŋ duɔ siɛ Bɛpolŋo-i, cicɛ̃lŋ daama dii baa kutieŋo-i; ŋga umaŋ duɔ saa siɛ
Bɛpolŋo-i, u siɛ gbãa da cicɛ̃lŋ daama-i.

Diiloŋo sa yagar u baamba wulaa

13 Namaa namaŋ hũyãa Diiloŋ-Biɛŋo maama-i, mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi hã namɛi,
na da na suɔ wuɔ na daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ.
14 Diɛ tiɛ cãrã Diiloŋo-i i hulɛiŋa sa tie baa-yo. I suyaa wuɔ diɛ cãrã kumaŋ dɔlaanuŋ-
yuɔ, u siɛ yagar.
15 A ce dumaaŋo-na, iŋ suyaa wuɔ u sa yagar i wulaa, i bi suyaa wuɔ diɛ cãrã kumaŋ u
ka hã-ye baa-ku.
16 Da ŋ da ŋ natobiŋo ce ãmbabalma, da kuɔ ãmbabalma famma gbãa hur a hiel-o
dãamuŋ-hũmelle-na, cãrã Diiloŋo-i ŋ hã-yo; Diiloŋo ka kor-o. Kufaŋgu vii bamaŋ ba
ãmbabalma gbãa hur halaŋ-bɛi. Ŋga ãmbabalma diei dii, ma siɛ gbãa hur aa ma kã baa
ma cetieŋo-i dãamu-na*, mi saa cira na cãrã Diiloŋo-i mafamma-na.
17 Mamaŋ saa vii hiere, ãmbabalma. Ŋga ãmbabalma-i hiere ma sa kã baa ma cetieŋo-i
dãamu-na; manamma gbãa hur.
18 I suyaa wuɔ Diiloŋ-biloŋo sa ce ãmbabalma, Diiloŋ-Biɛŋo dii tuɔ neya-yuɔ, a ce
dumaaŋo-na *Bigãarãŋo yufelle yuɔ.
19 I bi suyaa wuɔ miɛŋo-i Diiloŋ-baaŋ miɛ, a ne da banamba-i hiere baa dii Bigãarãŋo
naŋ-na.
20 I bi tiraa suɔ wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo juɔ, u yaa Yesu-Kirsa-i. U juɔ ji ce i tiɛ suɔ ninsoŋ-
Diiloŋo-i. Ii dii baa-yo ninsoŋ-Diiloŋo horre-na. U yaa ninsoŋ-Diiloŋo-i. U yaa cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i ma tieŋo-i.
21 Mi bisãlŋ namaa, bilaaŋ na fɛrɛ cufĩɛŋa-na.

---

* **5:16** Umaŋ duɔ tuora *Diiloŋ-Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuɔ hĩɛma-na bande-i-na baa dɔrɔ-i-na hiere. Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 12.31.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ
Nelmuoyamma

Nsãa nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba namba. U bĩɛ ba yaa wuɔ ciɛŋo naŋo baa u bisãlmba.

Nsãa kuye dɔdɔluŋ-maama'i baa-ba; wuɔ ba ta ba dɔl ba-naa; aa ba ta ba wuɔ ba saanu baa Diiloŋ-nelma-i. U gbuɔya-bɛi wuɔ bamaŋ cĩinaana Yesu-Kirsa-i, ba bel ba fɛrɛ kutaamba-na.

Jaaluŋgu

1 Ciɛŋ nuɔ, Diiloŋo yufelleŋ hilaa nuɔni maŋ nuɔ-i, na yaatieŋo nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ hã nuɔnɛi baa ŋ bisãlmba-i. Coima saa fa, na maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. Aa na maama sa dɔlnu muɔ mi diei yoŋ; bamaŋ siyaa ninsoŋo-i hiere, na maama bi dɔlnu-bɛi.

2 Ninsoŋo maŋ dii i hɔmmu-na, u yaa ciɛ na maama ta ma dɔlnu-yiɛ. Ninsoŋ daayo dii i hɔmmu-na u sa ji kã terieŋgu.

3 I To-i Diiloŋo-i baa u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba ka kãyã-yiɛ aa ce hujarre yiɛ aa fɛ̃ i hɔmmu-i i diɛ gbãa tĩɛ ninsoŋo hũmelle-na aa tiɛ dɔl i-naa.

A dɔl ŋ nanolŋo-i ku yaa yuŋgu

4 Mi nuɔ wuɔ ŋ bisãlmba namba wuɔ ninsoŋo hũmelle-i ŋaa i Toŋ taaraaya-kuɔ dumaa i wulaa. Nel daama gbuu silaa fɛ̃ mi huɔŋga-i cor.

5 Ciɛŋ nuɔ, miŋ taaraŋ kumaŋ ŋ wulaa fiɛfiɛ-i-na, ku yaa daaku: Yaaŋ i tiɛ dɔl i-naa. Ku saa ce ŋaa mi nyɛgɛ̃ŋ nelfɛlɛmma'i da mi hã-ni; nelfɛlɛmma sĩ. Iŋ nuɔ mamaŋ cor dii ku domma-na, ma yaa-i.

6 Diɛ tiɛ dɔl i-naa, kuu dii ŋaa i ce Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i. Aa Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu yaa haku-i? Ku yaa naŋ nuɔ nelma maŋ dii ku domma-na wuɔ na saaya na ta na dɔl na-naa.*

Bilaaŋ na fɛrɛ Kirsa bigãarãamba-na

7 Na saa da, coikartaamba bɔi wuɔra terni-na hiere ba tãal nuɔmba-i. Kutaamba yagaraa-ma wuɔ Yesu-Kirsa juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma. Ba bĩ ba yaa-i tãalnuɔmbaa-ba-i. Ba yaa *Kirsa bigãarãamba-i.

8 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ i maacemma baa ji ce maaceŋgbãŋgbãlãmma na hɔlma-na. Gbãaŋ na da ma sullu-i du kũŋgu-na hiere.

9 Umaŋ duɔ yaŋ Kirsa maama-i aa tuɔ ce u deŋ-maama, kutieŋo nuŋgu si dii baa Diiloŋo-i. Ŋga umaŋ duɔ bel-ma nammu hãi, u nuŋgu dii baa Diiloŋo-i baa u Biɛŋo-i hiere.

10 Bamaŋ yaaŋ Kirsa maama-i aa ta ba wuɔra ba waŋ ba deŋ-maama, umaŋ duɔ kã na wulaa, baa na hã-yo muntĩɛnammu. Halle baa na jaal-o ku jaaluŋgu.

11 Umaŋ duɔ jaal-o, kutieŋo nuŋgu dii baa-yo u maacembabalamma-na.

Nelperiema

12 Nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-na, ŋga mi sa taara mi nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ hã-na. Diiloŋ duɔ siɛ, mi ka kã na wulaa. Da mi kã, mɛi fɛrɛŋ nuŋgu yaa ka waŋ-ma baa-na, ku yaa i hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.

13 Ciɛŋ nuɔ, Diiloŋo yufelleŋ hilaa ŋ mɔlõ maŋ nuɔ-i, u bisãlmba pãa-ni jaaluŋgu.

---

* **1:6** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34; 15.12,17.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛsiɛliŋo maŋ
Nelmuoyamma

Nsãa nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo naŋo-i baa-yo; ba taa ba bĩ-yo Gawusi. Gawusi taa u kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ku'i ciɛ Nsãa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ jaal-o aa duɔ gbuya-yuɔ wuɔ u bel u fɛrɛ Diyotirɛfu-i-na kɛrɛ yaatesĩnni dɔlnu-yuɔ a ne da u maacemma saa fa.

Nsãa gbɛlaaŋ Gawusi-i bɔi wuɔ u vii baa Diiloŋo-i aa tiraa firnu u huɔŋga-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. U bi kaalaa Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Demetursi. Nuɔmba taa ba bĩ u yefafalle-i terni-na hiere.

Nsãa pigãaŋ-ye u sɛbɛ daayo-na wuɔ i baa cu nelbabalaamba huoŋ-nu, i yaŋ aa i tiɛ ce ãnfafamma-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ku yaa pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo sĩnni-i.

Gawusi wuɔsaaŋgu-i

1 Gawusi, yaatieŋo nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ hã nuɔnɛi. Kpɔr, coima saa fa, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
2 Mi cãrã Diiloŋo-i da ŋ dii ŋ naŋga-i mamaŋ nuɔ-i ma fa ŋ wulaa, aa ŋ kũɔma waa ma fɛrɛŋ nuɔ ŋaa niŋ yeŋ ŋ fɛrɛŋ nuɔ dumaa Diiloŋ-hũmelle-na.
3 Tobimba namba juɔ a hel na terieŋgu-na a jo ji tũnu-miɛ wuɔ ŋ bilaa ninsoŋo-i nammu hãi aa ŋ wuɔ u hũmelle-i. Nel daama gbuu silaa fɛ̃ mi huɔŋga-i cor.
4 Da mi gbuu nu wuɔ mi bisãlmba wuɔ ninsoŋo hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa, ku yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i ku yaŋ wɛima-i hiere.
5 Kpɔr, niŋ kãyãŋ tobimba-i dumaa, ku yaa pigãaŋ wuɔ ŋ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma. Halle niŋ fiɛ'a ŋ sa suɔ bamaŋ, ŋ kãyã-bɛi.
6 Tobimba namba juɔ bande-i-na aa waŋ-ma baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ŋ bilaa-ba fafamma. Ta ŋ kãyã-bɛi dumɛi ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa, ba ta ba cor baa ba hũmelle-i.
7 Ba hilaa ba nilɛiŋa-na Itieŋo maacemma maama'i nuɔ-i, ba sa hũu bĩŋkũŋgu bamaŋ si dii Yesu horre-na ba wulaa.
8 Tobimba famba temma-i, i saaya i dii i naŋga baa-ba a kãyã-bɛi ninsoŋo wamma-na.

Diyotirɛfu maama baa Demetursi

9 Mi nyɛgãaŋ sɛbɛyuŋgu naŋgu a hã-na Diiloŋ-dũŋgu-na. Ŋga yaatesĩnniŋ dɔlnuŋ Diyotirɛfu-i, diɛ waŋ mamaŋ u sa ce-ma.
10 Da mi kã, uŋ ceŋ kumaŋ, mi ka waŋ-ku tũnu-nɛi: U wuɔra u bĩɛna i yirɛiŋa-i. Aa u saa bãl mafamma-na, tobimba maŋ da ba kã da ba ka har-yuɔ, u yagar. Moloŋ duɔ hũu-ma ba da ba har-yuɔ wuɔ hĩi; aa donya kutieŋo-i Diiloŋ-dũŋgu-na.
11 Kpɔr, baa dii ŋ gboluoŋgu-i nelbabalaamba maacemma-na, yaŋ aa ŋ cu nelfafaamba. Umaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, Diiloŋ-wuoŋo. Ŋga umaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i, u sa suɔ Diiloŋo-i.
12 Kumaŋ ŋaa Demetursi kũŋgu-i, nuɔmba-i hiere ba bĩ u yefafalle. Uŋ wuɔ ninsoŋo hũmelle-i dumaa, ku pigãaŋ wuɔ nelfɛfɛiŋo. Miɛ fɛrɛ-i i bi bĩ u yefafalle. Aa ŋ suyaa wuɔ iŋ waŋ mamaŋ u kũŋgu-na, ninsoŋo yaa-i.
13 Nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-ni, ŋga mi sa taara mi nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ hã-ni.
14 Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ vaaya, i ka da i-naa; diɛ da i-naa, i ka saa-ma.
15 Diilo kãyã-niɛ. Ŋ jɛ̃naamba pãa-ni jaaluŋgu. Jaal i jɛ̃naamba maŋ dii terieŋgu-na hiere ba da-ba-diei ŋ hã-mi.

Yudaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ
Nelmuoyamma

Sɛbɛ daayo-i Yuda'i nyɛgãaŋ-yo. U nyaanu u-naa baa Piɛr sɛbɛhãalĩŋo-i (Piɛr hãa. 2). Yuda-i baa Piɛr ba sa gbo baa bamaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima-i aa ba siɛ bi tiraa hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na.

Yuda piiye duɔ tũnu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ baŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i dumaa Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa, ba bel-ma dumɛi aa ba ta ba kãyã ba-naa Diiloŋ-hũmelle-na.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Yuda, Sake hãaŋ muɔ, mi cãa Yesu-Kirsa. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã i To-i Diiloŋ uŋ dɔlaa bamaŋ aa fiɛl-ba jĩna tuɔ cie Yesu-Kirsa-i.

2 Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ ce hujarre-nɛi aa u fɛ̃ na hɔmmu-i aa yu-mu baa nelnyulmu.

Nelbabalaamba ka da-ma
(Piɛr hãa. 2.1-17)

3 Mi jɛ̃naaŋ namaa, Diiloŋ uŋ kuraa-ye hiere dumaa, mi gbuu ta mi taara mi nyɛgɛ̃ŋ ku yaa-i hã-na, ŋga sɛbɛ daayo kũŋgu ciɛ mi naa mi yaŋ mafamma-i aa da mi nyɛgɛ̃ŋ u yaa-i da mi dii sirɛiŋa nɛi, wuɔ na vaa na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i uŋ hãa u baamba-i baa mamaŋ i diei gbula.

4 Na saa da, nelbabalaamba namba yagalaa suur na hɔlma-na; kutaamba sa kãalã Diiloŋo-i. Ba siire ta ba tãal-na wuɔ Diiloŋ uŋ faa, da ŋ fiɛ ta ŋ ce bĩŋwosĩnni-i u siɛ gãŋ baa-ni. Ba cĩinaana Yesu-Kirsa-i, a ne da u yaa i Yuntieŋo-i u diei yoŋ aa tiraa waa Itieŋo. Mamaŋ ka da-ba, ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na ku bãaŋgu cuɔ.

5 Yaaŋ mi tir nel daama-i baa-na: Ma sĩ Itieŋ uŋ kuraa *Isirahɛl-baamba-i dumaa Esipi-i-na ma tĩyãanu-nɛi kɛ? Aa ku huoŋgu-na uŋ kuɔ bamaŋ saa haa ba naŋga-i yuɔ dumaa, ma diei saa fuo-nɛi.

6 Aa *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ cĩinaana ba munyiɛrammu-i aa ta halaŋ ba muntermu-na, Diiloŋo bilaa-ba suuye-bɛi kukulma-na jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i duɔ yuu-ba. Yaaŋ mafamma ta ma bi tĩɛnu-nɛi.

7 Kuuduɔŋgu yaa baa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i a naara nilɛiŋa maŋ a kɔtɔnni-na, ba taa ba galla baa ba-naa ba yuŋ-nu aa ba saa bãl-ku nelbiliemba-na yoŋ.* Ku'i ciɛ Diiloŋo dii bafamba-i dãamu-na ba ta ba ce sũlma-i. Dãamu fammu sa dĩŋ da. U diyaa-ba duɔ pigãaŋ nuɔmba-i nelma.

8 Mafammaŋ fiɛ ce, nelbabalaaŋ daaba siire ta ba ce maaduɔma yaa-i. Ba pepieŋgu ciɛ ba ta ba guɔla ba fɛrɛ, ku ciɛ ba sa kãŋ yuntieŋo, aa tiraa ce ba ta ba tuora dɔrpɔpuɔrbiemba-i.

9 Ma sĩ na suɔ Misɛl maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo-i kɛ? Baŋ taa ba ce ba-naa baa *Sitãni-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i *Moisi fuuremmaŋ-kũŋgu-na, Misɛl saa siɛ piiye babalaa hã-yo. Uŋ waaŋ mamaŋ ma diei maama-i, u ciɛra: «Itieŋo baa yaŋ-ni.»

10 Ŋga nelbabalaaŋ daaba-i, baŋ'a ba sa suɔ mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuɔ-i. Ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Ma ka wuo-ba.

11 Sũlma haraa-bɛi! Ba suurii Kayine† nallu-na, aa gbeiŋ-maama ciɛ ba nanna hũmelle-i Balamu‡ temma-i. Ba ãnyagarma ka kɔsuɔŋ-ba ŋaa Kore§ maamaŋ kɔsaaŋ-yo dumaa.

---

* **1:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.1-29. † **1:11** ***Kayine:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.3-8. ‡ **1:11** ***Balamu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 31.16. § **1:11** ***Kore:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 16.1-35.

12 Da na tigiiŋ na-naa da na wuo niiwuoni-i, ba yaa bɪ̃ɛnaanaŋ na niiwuoni wuoma-i.
Senserre sa da-ba baa ba gbuolaaŋgu-i. Ba yii baa ba kusũnni yoŋ. Baa dii ŋaa diiloŋo
maŋ biilii aa cor baa fafalmu. Baa dii ŋaa tibiiŋgu maŋ sa maaŋ bieŋa; da ba jũŋ kufaŋgu
temma-i kuu dii ŋaa ku kuu hɪ̃ŋ.
13 Ba hel baa ba senserreŋ-maacemma-i bomborma-na ŋaa dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ hiel ku
sãmpugaaru-i ku nanna bomborma-na dumaa. Baa dii ŋaa mɔɛŋa maŋ wuɔraayaŋ a bɪ̃ŋ.
Diiloŋo tigiiŋ kukulberre* nande'i tuɔ cie-ba ba da ba ka tɪ̃ɛ terieŋgu-na gbula.
14 Enɔki maŋ Adãma hãayɛ̃tiluo† waaŋ bafamba maama yaa cor. U ciɛra wuɔ: «Niɛŋ,
Itieŋo ka jo baa u dɔrpɔpuɔrbiemba-i nelleŋ-yufelle
15 a ji gɛr nelbiliemba-i hiere ba ãndaaŋgu-i. U ka cãl ãmbabalmanciraamba-i ba
ãmbabalma-na hiere. Baŋ'a ba sa kãŋ-yo, aa ba sa bi nu u nuŋgu-i, ba siɛ bi tiraa waŋ
ãndafafaaŋgu hã-yo, u ka cãl-ba babalaa.»
16 Nelbabalaaŋ daaba-i ba hɔmmu sa fɛ̃ da, ba hel ba waana yaa yinni maŋ joŋ; kumaŋ
dɔlaa-baŋ ba gbar ba nyaanu ku yaa-i. Bombolmaŋ-ãndɛnni sa suɔ aa dɔlnu-bɛi aa ta ba
puur nuɔmba ta ba kãyã-bɛi.

Ãŋgbuyamma

17 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, namaaŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiembaŋ waaŋ ma-
maŋ, yaaŋ ma ta ma tɪ̃ɛnu-nɛi.
18 Ba waaŋ-ma baa-na wuɔ: «Miwaaŋo tɪ̃mmaŋ-huɔŋgu-na, nuɔmba namba kaa ta ba nyɛ
Diiloŋo-i aa ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi.»
19 Bamaŋ buɔraŋ nuɔmba-i ba-naa nuɔ, ba yaa bafamba-i. Ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu;
*Diiloŋ-Yalle sɪ̃ ba hɔmmu-na.
20 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, namaaŋo-i, taa na ce na wɛima-i na saanu baa na Diiloŋ-
hũmelleŋ-kũŋgu yaa-i. Di maama saa fa baa fafaaŋgu-i; aa na ta na cãrã Diiloŋo-i baa
Diiloŋ-Yalle-i yaa na hɔmmu-na.
21 Baa na yaŋ Diiloŋo nelnyulmu maama karaanu-nɛi. Taa na ce-mu na cie Itieŋo-i
Yesu-Kirsa duɔ ce hujarre nɛi aa hã-na cicɛ̃lma maŋ sa tɪ̃ɛŋ dede-i.
22 Taa na ce hujarre bamaŋ ciɛŋ ba hɔmmu-i mu hã-mu-hãi.
23 Kuraaŋ-baŋ dãamu-na. Banamba dii na saaya na ta na ce hujarre-bɛi, ŋga na saaya
na bel na fɛrɛ ba baa ji celieŋ-na baa ba kakarkuoŋ-maacemma-i. Halle ba niidiini gbãa
celieŋ-na.

Diiloŋ-jaaluŋgu

24 Taa na jaal Diiloŋo-i, u yaa gbãa ce na siɛ cii u hũmelle-na aa ce-na welewele na yiɛra
u yaaŋga-na baa hɔfɛ̃lle.
25 Yaaŋ i tiɛ jaal-o, u yaa u diei Diiloŋo-i. U ciɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa jo ji kor-e. Bɔbɔima-i
baa yuntesɪ̃nni-i, baa fɔ̃ŋgɔ̃tesɪ̃nni-i baa nellentesɪ̃nni-i, nii dii baa u yaa dii ku domma-
na ji hi baa fiɛfiɛ aa ni sa ji tɪ̃ dede! Ma ciɛ.

---

* **1:13** Kukulma pigãaŋ wuɔ ba sa ka da suur Diiloŋ-nelle-na; saa-ku baa Matie 22.13. † **1:14** ***Hãayɛ̃tiluo:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ku kaalaaya girɛkimma-na wuɔ Enɔki naa waa Adãma hãayɛ̃lŋo hãayɛ̃lŋo hãayɛ̃lŋo. Adãma hãayɛ̃lmbaŋ cuu ba-naa dumaa, niɛŋ-kuŋ Miwaaŋo jɪ̃namaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 5.1-24.

Ãmpigãamaŋ-sɛbɛ
Nelmuoyamma

Sɛbɛ daayo huɔya-maama-i Yesu-Kirsa yaa caraaya Nsãa-i baa-ma aa ce u nyɛgɛ̃ŋ-ma hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba da ba suɔ-ma.

Huɔŋgu faŋgu-na, *Oromɛ ba *jãmatigi taa u ce Diiloŋ-dũŋ-baamba-i kpãncɔ̃lgũɔ wuɔ ba ciɛ niɛ yaŋ ufaŋo-i aa ce Yesu-Kirsa yaa ba Yuntieŋo-i ta ba jaal-o. Sɛbɛ daayo dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na. Uu dii ŋaa gbãnalãaŋgu, bĩmbaamba-i baa nelbiliemba-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i ba ce wɛima-i baa ba-naa. U gbuyaa baa ãntigãama: Bĩmbĩpiɛlni dii, dadãa-niini dii, jũŋo dii, *Tũmbiloŋo dii baa u dɔrŋo, saasorciɛŋo dii; ba haa u yerre-i *Babilɔni-i. Babilɔni-i nelle naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ŋga di maacemma saa naa fa ku'i ciɛ sɛbɛ daayo-na ba haa di yerre-i saasorciɛŋo-na. Bĩmbĩpiɛlni pigãaŋ fafaaŋgu, dadãa-niini pigãaŋ yaahuolo. Jũŋo pigãaŋ *Sitãni-i. Tũmbiloŋo-i baa u dɔrŋo-i, Yesu yaa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Bĩmbĩnni bɔi dii, nii dii niehã-niehãi. Niehãi pigãaŋ Diiloŋo bɛyufieŋa yaa-i.

Sɛbɛ domma-na, Yesuŋ caraaya Nsãa-i a waŋ mamaŋ baa-yo *Asi Diiloŋ-dũŋ-baamba maama-na, ma yaa dii (sap. 1–3). Asi faŋo yaa, baŋ bĩŋ-yoŋ Turki-i nyuŋgo-i-na.

Ku huoŋgu-na, *Diiloŋ-Yalleŋ kãa baa-yo dɔrɔ-i-na u ka da mamaŋ, u waaŋ ma yaa-i (sap. 4–22). Wuɔ yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka kor bamaŋ haa ba naŋga yuɔ hiere aa nyaar-yuɔ, aa kɔsuɔŋ Sitãni-i baa u huoŋ-baamba-i hiere. U ka hiel hĩɛfɛlɛmma baa dɔrfɛlɛŋo a tĩɛna baa u baamba-i.

Domma

1 Nelma maŋ naa fuo aa Diiloŋo hã Yesu-Kirsa-i baa-ma u duɔ puure-mɛi pigãaŋ u cãarãamba-i, ma yaa dii sɛbɛ daayo-na. Nelma famma ka doŋ ta ma ce yibieŋ daaya-na. Yesu-Kirsa puɔraa u *dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i baa nelma famma-i u ka tũnu u cãarãŋo-i Nsãa-i baa-ma.

2 Nsãa uŋ daa mamaŋ, Yesu-Kirsaŋ puɔraa ba ji tũnu-yuɔ baa Diiloŋ-nelma maŋ, u waaŋ ma yaa-i sɛbɛ daayo-na.

3 Nelma famma cemmaŋ-huɔŋgu hii tĩ, a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ kalaŋ sɛbɛ daayo-i, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Bamaŋ da ba bi nu u huɔya-maama-i aa bel-ma nammu hãi, kutaamba yunni bi dɔlaa.

Nsãa jaaluŋgu-i

4 Muɔ Nsãa, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Diiloŋ-dũnni niehãi maŋ dii *Asi-i-na. Diiloŋo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; fuɔ baa yalɛiŋa niehãi* maŋ u caaŋgu-na ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

5 Yesu-Kirsa fuɔ maŋ sa ciɛŋ huhurma baa Diiloŋ-nelma-i, u bi kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i. U yaa siire igɛ̃na kuomba hɔlma-na, aa u yaa yuntaamba-i hiere hĩɛma-na ba yuntieŋo-i.

I maama dɔlnu *Kirsa-i. U siyaa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a hũu-ye i ãmbabalma nyisɛ̃nni-na.

6 U ciɛ-ye u nelle taaŋ miɛ aa tiraa ce-ye jigãntaaŋ miɛ i diɛ tiɛ cãa u To-i Diiloŋo-i. Bɔbɔima-i baa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni gbĩɛ baa u yaa-i hɔnni-na hiere. Ma ciɛ!

7 Niɛŋ u yaa juɔŋ daayo duherru-na.†
Nuɔmba-i hiere ba yufelle ka haa-yuɔ.
Halle bamaŋ fũɔ-yo baa puɔluŋgu-i ba ka da-yo.‡

---

* **1:4** Yalɛiŋ daaya pigãaŋ *Diiloŋ-Yalle yaa-i.

† **1:7** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.13 baa Marke sɛbɛ-i-na 14.62.

‡ **1:7** Sakari (Zacharie) 12.10, Nsãa 19.37

Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal u maama-na.
Ninsoŋo! Ma ka ce.
8 Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; u ciɛra wuɔ:
«Muɔmɛi yaaŋga-i, muɔmɛi huoŋgu-i.»

Yesu pigãaŋ Nsãa-i baa u fɛrɛ

9 Muɔ Nsãa, muɔmɛi dii baa-na Yesu-Kirsa horre-na. Mulĩɛduɔma yaa haaŋ-yiɛ, Diiloŋ-
nelleŋ-baaŋ miɛmɛi hiere, aa i nyaarãa Yesu-i-na nyaarduɔma yaa hiere. Ba bilaa-mi kã
baa-mi Patimɔsi, dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu holle-na, wuɔ mi ciɛ niɛ ta mi waŋ Diiloŋ-nelma-i
baa nuɔmba-i mi pigãaŋ-ba Yesu-Kirsaŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ.
10 Baŋ naana yiiŋgu maŋ ta ba jaal Itieŋo-i kuŋ juɔ hi, *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Miɛ mi
ne da molo piiye mi huoŋ-yaŋga-na da gbagaga ŋaa ba bu yɛrre.
11 Kutieŋo taa u piiye wuɔ: «Niŋ daŋ mamaŋ, nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ ŋ saaŋ-ma ŋ hã
nilɛiŋa niehãi waaŋ daaya Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: Efɛsi, Simine, Pɛrgamu, Tiyatire, Sardɛsi,
Filadɛlfi a naara Lawodise.»
12 Mi miɛlãa ku yaa da mi ne umaŋ piiyeŋ baa-mi, a da sɛ̃nɛ-fitĩmbaa niehãi.
13 Fitĩmbaa daaba hɔlma-na, moloŋo naŋo waa yiɛra ŋaa Moloŋ-Biɛŋo, uu naa dii
joŋgorbuɔ aa pɛ̃yɛ̃-yuɔ u pãmpĩnaŋga-na baa sɛ̃nɛ-kpãŋkpaaŋgu.
14 U yuŋgu naa gbuu pu da cagaa aa u yufieŋa ta a caa ŋaa dãamu.
15 U gbeini taa ni caa ŋaa da ba kul kɔvɛ̃lluŋ-bĩŋkũŋgu-i aa hu-ku kuŋ caa dumaa, aa u
yalle waa ŋaa hũnjulammaŋ duŋ dumaa.
16 Mɔɛŋa niehãi waa u nadieŋga-na aa jigãpɔruɔŋgu naŋgu waa u nuŋgu-na, ku waa
yammu hãi aa ku maama saa naa fa baa dɔdɔlma-i. U yaaŋga taa ka carra ŋaa bãaŋ da
ku hi yuhuɔŋga-i kuŋ carraŋ dumaa.
17 Miŋ daa-yo, mi pãŋ cii nanyir u caaŋgu-na. U haa u nadieŋga-i miɛ aa cira: «Baa yaŋ
ŋ holle tie. Muɔmɛi dĩɛlũɔ-i, muɔmɛi tuogbuole-i,
18 muɔmɛi Cicɛ̃lmantieŋo-i. Mii naa ku, ŋga fiɛfiɛ-i-na mi siire waa cicɛ̃lma, mi ka tĩɛ
gbula. Kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelle-i hiere nii dii mɛi naŋ-na.
19 Terieŋgu faŋgu-na, nyɛgɛ̃ŋ niŋ daa mamaŋ: Mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i-na baa mamaŋ ka jo
hiere, nyɛgɛ̃ŋ-ma.
20 Aa niŋ daa mɔɛŋa niehãi maŋ mi nadieŋga-na daaya-i, baa sɛ̃nɛ-fitĩmbaa niehãi-
baaŋ daaba-i, yaŋ mi waŋ ni yuŋgu-i pigãaŋ-ni: Mɔɛŋa niehãi-waaŋ daaya yaa
*dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ niɛyaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nilɛiŋa niehãi-waaŋ daaya-na§,
aa fitĩmbaa niehãi-baaŋ daaba yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nilɛiŋa niehãi-waaŋ daaya-
na.»

2

Yalle maŋ kãa Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

1 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
wuɔ: ‹Mɔɛŋa niehãiŋ yeŋ umaŋ nadieŋ-na-i, aa u tuɔ wuɔra sɛ̃nɛ-fitĩmbaa niehãi-
baamba hɔlma-na, u nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku:
2 Mi suɔ na maacemma-i baa na mulĩɛma-i baa na pãama-i hiere. Mi suyaa miɛ
na sa gbãa ko na hɔmmu-i baa nelbabalaamba-i. Bamaŋ karaaŋ coima-i wuɔ mɛi
*pɔpuɔrbiemba, na firiiye-bɛi.
3 Na hinu pãama, na mulãaŋ mɛi maama-na aa na kũɔma saa ji seŋ yinduɔŋgu.
4 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Mi maamaŋ taa ma dɔlnu-nɛi dumaa
dĩɛlũɔ-i-na, ma sa tiraa dɔlnu-nɛi dumaa fiɛfiɛ-i-na.
5 Jɔgaaŋ na ne kuŋ ŋa naa waa dumaa yiinaa-i-na baa fiɛfiɛ-i, ku saa piɛ ku-naa! Yaaŋ
aa na ta na ce naŋ taa na ce dumaa dĩɛlũɔ-i-na. Da na yagar, mi ka jo ji biɛ na fitĩnuɔ-i
halaŋ-yo u terieŋgu-na.

§ **1:20** Nilɛiŋa faŋa yaa vɛrsɛ 11-na.

6 Kumaŋ dɔlaaŋ-miŋ baa-na ku yaa daaku: Nikola-baamba maacemmaŋ balannuŋ
muɔŋo-i dumaa, ma bi balannu namaaŋo-i dumɛi.›
7 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ
duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaŋ, cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu maŋ dii Diiloŋ-suoŋgu-na*,
mi ka hã kutieŋo-i kufaŋgu bieŋa yaa u wuo.»

Yalle maŋ kãa Simine Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

8 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Simine Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
wuɔ: ‹Umaŋ dɩ̃ɛlũɔ-i baa tuogbule-i, umaŋ naa ku aa sire, u ciɛra:
9 Mi suɔ na mulɩ̃ɛma-i baa na nawalsɩ̃nni-i. Ŋga coima saa fa, nawalaaŋ namaa
sɩ̃, waaŋ namaa. Baŋ bɩ̃ɛnaŋ na yirɛiŋa-i bɩ̃ɛnamma maŋ, mi suyaa-ku. Bamaŋ ciɛŋ
kufaŋgu-i ba ciɛra bafamba *Yuifubaa, a ne da Yuifukirɛiŋa sɩ̃; ba hieroŋo-i hiere
Sitãnitaamba!
10 Baŋ ka haa mulɩ̃ɛma maŋ nɛi, baa na yaŋ ma tie na hulɛiŋa-i. Na saa da, *Sitãni ka
ce ba dii banamba na hɔlma-na kaso a sagalla-nɛi ne. Ba ka ce-na sũlma-i yinni cɩ̃ncieluo.
Da ba fiɛ'a ba ka ko-na, baa na cɩ̃ina Diiloŋo hũmelle-i. Mafaŋ da ma ce, mi ka pã-na baa
cicɛ̃lma maŋ sa tɩ̃ɛŋ dede.›
11 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ
duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaŋ, hãalɩ̃ŋ-kuliiŋgu yufelle-yuɔ.»

Yalle maŋ kãa Pɛrgamu Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

12 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Pɛrgamu Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i wuɔ: Jigãpɔruɔŋgu yeŋ baa umaŋ, u piiye baa-na. U jigãŋga dii baa yammu
hãi aa ku maama saa fa baa dɔdɔlma-i. U ciɛra wuɔ:
13 ‹Mi suɔ na nelle-i. Mi suyaa miɛ *Sitãni yaa di tieŋo-i. Ŋga na bilaa mi maama-i
kpelle cor, a ce halle baŋ fiɛ ko Ãntipasi-i yibieŋa maŋ nuɔ-i na Sitãni-nelle-na, na saa
cɩ̃ina-miɛ. Ãntipasi saa tuɔ kar u huɔyasaŋga baa Diiloŋ-nelma-i.
14 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na hɔlma-na, nuɔmba namba cuu
Balamu ãndaaŋgu huoŋ-nu. A ne da u yaa pigãaŋ Balaki-i u tãal *Isirahɛl-baamba-i dii-
ba cufɩ̃ɛŋ-kũɔma wuoma-na baa bɩ̃ŋwosĩnni cemma-na.†
15 A naara kufaŋgu-i, nuɔmba namba bi cuu Nikola-baamba huoŋ-nu na hɔlma-na.
16 Terieŋgu faŋgu-na, da na saa bir na ciluɔ-i, ku siɛ vaaya, mi ka kã kutaamba huoŋ-
nu baa jigãpɔruɔŋgu maŋ mi nuŋgu-na.›
17 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ
duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaŋ, mi ka hã-yo *mani maŋ fuyaa u tuɔ wuo aa bi
hã-yo tãmpɛ̃pilande. Yefɛlɛlle nyɛgãaŋ tãmpɛ̃lle fande-na. Da ma hel fuɔ-i-na, molo sa
suɔ yerre maŋ nyɛgãaŋ-diɛ.»

Yalle maŋ kãa Tiyatire Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

18 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Tiyatire Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i wuɔ: ‹Diiloŋ-Biɛŋo-i, umaŋ u yufieŋa caa ŋaa dãamu aa u gbeini ta ni caa ŋaa
kɔvɛ̃llu, u ciɛra wuɔ:
19 Mi suɔ na maacemma-i, aa suɔ na nelnyulmu-i, aa suɔ wuɔ na haa na naŋga miɛ,
aa tiraa suɔ na pãama-i. Mi daa naŋ kãyãŋ banamba-i dumaa. Mi suyaa miɛ na vaa na
fɛrɛ fiɛfiɛ-i a yaŋ dɩ̃ɛlũɔ-i-na.
20 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na tiera ciɛŋ daayo nuoŋgu-i na cor.
Mi gbɛ̃ Sesabɛl yaa-i. Mi daa-yo sɔ wuɔ Diiloŋo'i puɔraa-yo. U kar coima. U tãal mi
cãarãamba-i u dii-ba bɩ̃ŋwosĩnni cemma-na baa cufɩ̃ɛŋ-kũɔma wuoma-na.
21 Mi hãa-yo huɔŋgu wuɔ sɩ̃ u ka nanna, ŋga u sa taara u nanna u bɩ̃ŋwosĩnni-i.

---

* **2:7** ***Cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu:*** Niɛŋ ku kũŋgu-i Miwaaŋo jɩ̃namman-sɛbɛ-i-na 2.8-9 baa Ãmpigãamaŋ-sɛbɛ-i-na 22.2.
† **2:14** ***Balamu-i baa Balaki-i:*** Niɛŋ ba kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 25.1-2; 31.16.

22 Mi ka ce u galla yaahuol-gallamma. Bamaŋ ciɛŋ bĩŋwosĩnni-i baa-yo hiere, mi ka
bi haa yaahuolo bɛi, mi saa yagar-ma da ba hiel ba gboluoŋgu ciɛŋ daayo bĩŋwosĩnni-na.
23 Mi ka ko u huoŋ-baamba-i ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka suɔ wuɔ
muɔmɛi suyaaŋ nelbiliemba kusũnni-i baa ba hɔmmu-i. Mi ka pã-na hiere a saa baa naŋ
ciɛ kumaŋ na da-na-diei-na hiere.‡
24 « ‹Aa yaŋ namaa namaŋ saa cu ciɛŋ daayo huoŋ-nu Tiyatire-i-na, baŋ bĩŋ kumaŋ
wuɔ «Sitãni-kusũŋgu» na saa taara na suɔ-ku, a ce dumaaŋo-na mi siɛ yuu-na baa
wɛima.
25 Ŋga ma diei dii: Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i dumaa aa hũu-ku, bilaaŋ-kuŋ kpelle dumɛi
fuɔ mi jomma.
26 «‹Da ku saa yar bamaŋ, bamaŋ da ba gbãa ce mi huɔŋga-i ji hi mi jommaŋ-yiiŋgu-i,
mi ka haa kutaamba-i nilɛiŋa yuŋ-nu.
27 Ba ka ta ba ce ba fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa kɔlluŋ-bɔ̃ɛŋa;
umaŋ duɔ ce ba muonu-yuɔ ŋaa ba muyaanu bituoŋgu.§
28 «‹Fɔ̃ŋgũɔ faŋo-i muɔmi daa-yo mi To yaa wulaa-i; mi ka hã kutaamba-i baa-yo. Mi
ka bi hã-ba cuomɔɛle.›
29 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ
duɔ u ka nu, u nu!»

3

Yalle maŋ kãa Sardɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

1 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Sardɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
wuɔ: ‹Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi* yeŋ baa umaŋ, baa mɔɛŋa niehãi-i; u ciɛra wuɔ: Mi suɔ na
maacemma-i. Nuɔmba daa niɛ sĩ naa dii cicɛ̃lma, a ne da na kuu.
2 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Mi niɛ da na wɛima sa hel Diiloŋ-yufelleŋ.
Terieŋgu faŋgu-na, siireŋ! Aa kuufafaaŋgu maŋ tĩyãa cɛllɛ-kũŋgu-i na wulaa, na ne-ku
dɛi ku baa ji kusirre gbuo!
3 Naŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i dumaa aa hũu-ma, yaaŋ ma maama ta ma tĩɛnu-nɛi na wuɔ
ma hũmelle-i dɛi aa na nanna na ciɔbabalaŋo-i. Da na saa sire yiɛra na gbeiniŋ, mi ka
jo ji tugol-na ŋaa cuoyuo muɔ. Aa ma maaraa-na na suɔ miŋ ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i.†
4 Ŋga banamba dii na hɔlma-na Sardɛsi-i-na, ba saa guɔla ba fɛrɛ. Kufaŋgu taamba
yaa gbãa piɛ-mi. Ba ka dii joŋgorpiɛlmba i tiɛ wuɔra.
5 « ‹Terieŋgu faŋgu-na, da ku saa yar umaŋ, kutieŋo ka bi dii joŋgorpilaŋo bafamba
temma-i, aa mi sa ji hur u yerre-i gbula cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na‡. Mi ka bi siɛ-ma mi To
yaaŋga-na baa u dɔrpɔpuɔrbiemba bi yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i mɛi wuoŋo.›§
6 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ
duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle maŋ kãa Filadɛlfi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

7 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Filadɛlfi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
wuɔ: ‹Diiloŋ-nolŋo maŋ cãlmuɔ sĩ yuɔ, Ninsontieŋo-i, *Davidi dieleŋ yeŋ baa umaŋ,
umaŋ duɔ hĩl dũŋgu-i molo siɛ gbãa bĩŋ-ku, aa duɔ bĩŋ-ku molo siɛ gbãa hĩl-ku, u ciɛra
wuɔ:

---

‡ **2:23** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 62.13 baa Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 17.10. § **2:27** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 2.8-9. * **3:1** ***Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi:*** Da ba cira Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi, ku saa ce ŋaa Yalɛiŋa niehãi dii baa Diiloŋo-i, ŋga ba taara ba pigãaŋ wuɔ u *Yalle dii terni-na hiere aa di suɔ wɛima-i hiere. † **3:3** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 24.43-44; Like sɛbɛ-i-na 12.39-40; Tes. dĩɛ. 5.2; Piɛr hãa. 3.10. ‡ **3:5** ***Cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ:*** Diiloŋ-dũŋ-baamba yirɛiŋaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i ba gbɛ̃ u yaa-i. Ba yaa daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Niɛŋ Filip. 4.3. § **3:5** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 10.32 baa Like sɛbɛ-i-na 12.8.

8 Mi suɔ na maacemma-i. Mi suyaa miɛ fɔ̃ŋgũɔ si dii-nɛi, ŋga na nuɔ mi nuŋgu-i aa
na saa cĩina-miɛ. Terieŋgu faŋgu-na, mi puurii dumɛlle hã-na, molo siɛ gbãa suu dumɛlle
fande-i.
9 Niɛŋ, Sitãnitaamba maŋ karaaŋ coima-i wuɔ bafamba *Yuifubaa, miŋ ka ce kumaŋ
bɛi ku yaa daaku: Mi ka guor-ba ba ta ba dũuna ba jaal-na. Ba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ
na maama dɔlnu-miɛ.*
10 Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i aa vaa na fɛrɛ, yaahuolo maŋ ka jo ji sagalla nuɔmba-i hiere
miwaaŋo-na, muɔ mi ka bi kãyã namaaŋo-i yaahuolo daayo-na.
11 Mi jomma saa maa; a ce dumaaŋo-na naŋ hii fuoŋgu maŋ, gbãaŋ molo baa ji bir
baa u huoŋgu a ce unaa hũu u maacemma sullu-i.
12 « ‹Da ku saa yar umaŋ, mi ka ce-yo tibibuɔ Diiloŋo dubuɔ-i-na, u waa kusuɔŋ-nu'i
kudɛi. Mi ka nyɛgɛ̃ŋ Diiloŋo yerre-i baa mi yefɛlɛlle-i yuɔ. Aa bi nyɛgɛ̃ŋ Diiloŋo nelle
yerre-i yuɔ.† Diiloŋo nelle yaa Yerusalɛmufɛlɛŋo maŋ uŋ saaŋ-yo u hel dɔrɔ-i-na tuɔ
hiire u jo.›
13 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ
duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle maŋ kãa Lawodise Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

14 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Lawodise Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i wuɔ: ‹Baŋ bĩŋ umaŋ «Ninsoŋo-i», umaŋ sa ciɛŋ huhurma baa Diiloŋ-nelma-i,
Diiloŋ uŋ ciɛ umaŋ hiel bĩmbĩnni-i hiere, u ciɛra wuɔ:
15 Mi suɔ na maacemma-i. Na saa huol, na saa bi fɛ̃. Naa naa gbɛ̃ na par ma diei!
16 Naŋ yeŋ hɔlma-na, na saa huol, na saa bi fɛ̃, mi ka ture-nɛi taaluŋ temma.
17 Da na ce na ta na piiye wuɔ namaa waaŋ namaa, wuɔ bĩmbĩnni-i hiere nii dii baa
namaa. A ne da na saa suɔ wuɔ namɛi sũntaaŋ namaaŋo-i, namɛi kuɔŋ hujarre, namɛi
nawalaaŋ namaaŋo-i, namɛi yirii, namɛi tãmporni.
18 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka dii nelma na tũnni-na: Da na ta na taara na ce waaŋ
namaa kelkel, juɔŋ na ji sãa sɛ̃nɛ kerre-i mi wulaa, baa bĩmbĩpiɛlni, na ta na dii na cĩnnu
na kũɔma-i, ku yaa senserre siɛ ta di da-na, aa na sãa yufieŋ-tĩiŋgu na ta na dii na yufieŋa-
na a ka buɔ na ta na da baa-ya.
19 Muɔ miŋ dɔl bamaŋ hiere, umaŋ duɔ cãl, mi nuola-yuɔ, mi dii-yo hũmelle-na.‡
Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ kpelle na nanna na ciɔbabalaŋo-i.
20 Na saa da, muɔmɛi yiɛraaya daami dumɛlle yaaŋga-na ta mi bĩ, umaŋ duɔ nu aa siɛ
mi suur, i ka wuo niiwuoni-i baa i-naa.
21 « ‹Kuŋ'a ku saa yar muɔŋo-i aa mi kã ka tĩɛna baa mi To-i u fɔ̃ŋgũɔ-i-na dumaa, da
ku saa yar umaŋ, mi ka ce kutieŋo jo ji tĩɛna baa muɔŋo-i dumɛi mi fɔ̃ŋgũɔ-i-na.›
22 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ
duɔ u ka nu, u nu!»

4

Baŋ tuɔlnuŋ Diiloŋo-i dumaa dɔrɔ-i-na

1 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ mi tiraa ne a da dumɛlle nande puurii dɔrɔ-i-na. Miŋ ŋa
naa nu moloŋo maŋ piiye baa-mi, umaŋ yalle-i waa ŋaa ba bu yɛrre, wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ:
«Nyugũŋ ŋ jo bande mi ji pigãaŋ-ni mamaŋ juɔŋ bisĩnuɔ-i-na.»
2 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle sire-miɛ. Miɛ mi ne da mi fɛrɛ dɔrɔ. Aa da fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-
teterre nande-i baa moloŋo di dɔrɔ.
3 Kutieŋo taa u caa ŋaa jape-tãmpɛ̃lle, u caa ŋaa sarduɔni-tãmpɛ̃lle. Diiloŋ-pɔruɔŋgu
naa cĩilã teter daade-i. Ku taa ku caa ŋaa emerodi-tãmpɛ̃lle*.

---

* **3:9** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 49.23; 60.14. † **3:12** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 62.2. ‡ **3:19** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.12; Ebire 12.6. * **4:3** Tãmpɛ̃lle nande-i baŋ bĩŋ-deŋ dumaaŋo-na, ba ce niibilenni baa-de.

4 Titiɛŋ† komorre baa a naa waa cĩilã fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teter daade-i. Bĩncuɔmba komorre baa
ba naa-i waa tĩɛna-yɛi aa dii bĩmbĩpiɛlni baa sɛ̃nɛ-nyantuolbaa ba yunni-na.
5 Teterre maŋ waa hɔlma-na, di taa di nyiɛsĩŋ aa ta di naar ŋaa diiloŋo, di taa di bi ce
ijieni. Fitĩmbaa niehãi naa celieŋ jĩna di yaaŋga-na. Fitĩmbaa daaba yaa Diiloŋ-Yalɛiŋa
niehãi-waaŋa-i.
6 Fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, ku waa ŋaa hũmma, da kilekilekile. Da ŋ yiɛra, ŋ ta ŋ da
ŋ yalle-i. Bimuɔmba namba naa dii-de huɔŋga. Ba waa ba naa. Yufieŋa-i naa gbuo ba
yammu-i baa ba honni-i hiere.
7 Dĩɛlã-wuoŋo waa ŋaa jara, hãalĩŋ-wuoŋo waa ŋaa balyuŋgu, siɛliŋ-wuoŋo yaaŋga waa
ŋaa nelbiloŋ-yaaŋga aa Naaliŋ-wuoŋo waa ŋaa kuɔcurɔ duɔ tuɔ yuul uŋ yeŋ dumaa.‡
8 Bimuɔŋ daaba waa baa bũncɛmmu niede-niediei. Ba kũɔma naa gbuo hiere baa
yufieŋa ka hel baa ba bũncɛmmu cicaara-i hiere. Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ba bi hãl nɛini
yaa-i. Ba taa ba hãl wuɔ:
«U faa, u faa, u faa,
Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo
maŋ naa waa, u yaa dii, u yaa ka waa;
u faa kelkel.»§
9 Da ba ta ba hãl ba tuɔlnu fɔ̃ŋgɔ̃sĩnniŋ-teterre Tieŋo-i, umaŋ dii gbula u sa ji kã
terieŋgu-i, da ba ta ba hãl ba tuɔlnu-yuɔ, ba ta ba gbɛliɛŋ-yo aa ta ba jaal-o.
10 Da ba ta ba ce kufaŋgu-i, bĩncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ daaba sire dũuna jaal
umaŋ dii gbula aa u sa ji kã terieŋgu-i. Da ba'a ba ce mafamma-i, ba hiel ba nyantuolbaa-
ba-i jĩna u yaaŋga-na aa cira:
11 «Diiloŋ nuɔ, Itieŋ nuɔ,
tuɔlnumma saaya-niɛ,
gbɛliɛma saaya-niɛ,
jaaluŋgu saaya-niɛ,
himma saaya-niɛ
wuɔ nuɔnɛi hielaa bĩmbĩnni maŋ dii hiere.
Bĩmbĩnni maŋ dii hiere
ni hilaa naŋ helma
aa tĩɛ naŋ tĩɛma.»

5

Hai ka gbãa puur sɛbɛ-i?

1 Miɛ mi ne da umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na u bilaaya sɛbɛ naŋo u nadieŋga-na.
Sɛbɛ faŋo-i baa naa nyɛgɛ̃ŋ u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere aa pĩŋ-yo ŋaa figĩiŋgu aa
nyaar-o sɔmma niehãi aa dãnya-mɛi.
2 Aa da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo* naŋo piiye da gbagaga wuɔ: «Hai moloŋo-i ka gbãa yer
dãnyɔbaa daaba-i halaŋ-ba aa puur sɛbɛ-i?»
3 Molo saa da! Molo saa da dɔrɔ-i-na, molo saa da hĩɛma-na, molo saa bi da kuoŋ-nelle-
na duɔ puur sɛbɛ-i a ne u huɔya-maama-i.
4 Moloŋ uŋ'a u saa da dumaaŋo-na, miɛ pãŋ ta mi kaal higohigo!
5 Bĩncuɔŋ daaba-i, unaŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Budii; baa kaal! Ne, jara maŋ hilaa *Yuda-
baamba-na†, u yaraa u bigãarãamba-i. *Davidi hãayɛ̃lŋo yaraa. U ka gbãa yer dãnyɔbaa
daaba-i aa puur sɛbɛ-i.»

---

† **4:4** Titiɛŋ daaya bi waa fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-titiɛŋa; ku kaalaaya girɛkimma-na. ‡ **4:7** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 1.5-10,22; 10.14. § **4:8** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 6.2-3. * **5:2** Girɛkimma-na ba pigãaŋ *dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo sĩnni-i wuɔ u waa baa fɔ̃ŋgũɔ ŋaa maŋ waaŋ dumaa 10.1. † **5:5** ***Jara maŋ hilaa Yuda-baamba-na:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 49.9.

6 Miɛ mi ne da *Tũmbiloŋo naŋo yiɛraaya fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre caaŋgu-na bimuɔmba naa-baaŋ daaba hɔlma-na, bĩncuɔmba yaaŋga-na. U taa u ne ŋaa ba cãa u nuoŋ-nu. U waa baa yiɛŋa niehãi baa yufieŋa niehãi. Yufieŋ daaya yaa Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi-waaŋa-i‡. U saaŋ a yaa-i terni-na hiere hĩɛma-na.
7 Tũmbiloŋ wuɔ piɛ umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na a hũu sɛbɛ-i u nadieŋga-na.
8 Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i baa bĩncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ daa baa pãŋ sire dũuna Tũmbiloŋo yaaŋga-na. Ba waa baa koncoyieŋa ba yunniŋ hiere baa sɛ̃nɛ-biremmu. Bireŋ daamu naa yu baa wusũnaŋo. Wusũnaŋ daayo yaa pigãaŋ Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i.
9 Ba taa ba hãl nalãfɛliɛŋgu wuɔ:
«Baŋ kuɔ-ni,
ŋ ciɛ ŋ tãmma-i a sãa nuɔmba yunni-i terni-na hiere,
baa dũnni-na hiere,
baa nelmambaa-ba-na hiere,
baa nilɛiŋa-na hiere
a hã Diiloŋo-i.
Nuɔnɛi gbãa biɛ sɛbɛ-i a yer dãnyɔbaa-ba-i aa puur-o.
10 Niŋ sãa bamaŋ,
ŋ ciɛ-ba Diiloŋ-nelleŋ-baamba
aa ce-ba jigãntaamba
ba ta ba cãa Diiloŋo.
Ba ka waa hĩɛma yuŋ-nu.»
11 Miɛ mi tiraa ne, a da dɔrpɔpuɔrbiemba-i ŋaa sĩamba! Ba waa ŋaa nyɛiŋo; molo siɛ gbãa kãŋ-ba. Ba waa kalla bimuɔŋ daaba-i baa bĩncuɔŋ daaba-i baa fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teter daade-i hiere.§
12 Ba taa ba hãl kabakaba wuɔ:
«Baŋ cãa Tũmbiloŋo maŋ nuoŋ-nu'i,
himma saaya-yuɔ, wɛisĩnni saaya-yuɔ,
nelnulle saaya-yuɔ, fɔ̃ŋgũɔ saaya-yuɔ,
bɔbɔima saaya-yuɔ, gbɛliɛma saaya-yuɔ,
tuɔlnumma saaya-yuɔ!»
13 Diiloŋ uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere, nimaŋ dɔrɔ-i-na, baa nimaŋ hĩɛma-na, baa nimaŋ kuoŋ-nelle-na a naara nimaŋ hũmma-na, bĩmbĩnni-i hiere miwaaŋo-na, miɛ nu ni hãl wuɔ:
«Umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na,
fuɔ baa Tũmbiloŋo-i,
tuɔlnumma saaya ba yaa-i,
bɔbɔima saaya ba yaa-i, gbɛliɛma saaya ba yaa-i,
fɔ̃ŋgũɔ saaya ba yaa-i hɔnni maŋ joŋ!»
14 Bimuɔmba naa-baaŋ daa baa siɛ wuɔ: «Ma ciɛ.» Aa bĩncuɔŋ daa baa dũuna jaal-ba.

6

Dãnyɔbaa-ba yerma-i

1 Ku huoŋgu-na, mi da *Tũmbiloŋo yiraa dãnyɔdĩɛlãŋo-i. Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i miɛ nu unaŋo piiye da gbagaga ŋaa diiloŋo-i naaraa wuɔ: «Jo bande!»
2 Miɛ mi ne da sũmpilaŋo naŋo hilaa. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na tãaŋgu waa u naŋga-na. Uŋ juɔ, baa hã-yo nyantuoluo wuɔ u yaraa cor; wuɔ ta duɔ ka tiraa yar u bigãarãamba-i.
3 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer hãalĩŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu hãalĩŋ-bimoloŋo ciɛra wuɔ: «Jo bande!»

‡ **5:6** ***Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi:*** Niɛŋ 3.1 baa naaruɔ-i cicaara-i-na. § **5:11** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.10.

4 Sũŋo naŋo tiraa hel, fuɔ waa dãa ŋaa tãmma. Uŋ juɔ, umaŋ waa u dɔrɔ-i-na, baa hã-yo ku fɔ̃ŋgũɔ-i u duɔ tuɔ dii bɛrru terni-na hiere hĩɛma-na, a ce nuɔmba ta ba hel ba ko ba-naa. Ba hãa ufaŋo-i jigãpɔruɔŋgu.
5 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer siɛliŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu siɛliŋ-bimoloŋo ciɛra wuɔ: «Jo bande!» Miɛ mi ne da sũŋo naŋo hilaa da kirkirkir. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na, kilo waa u naŋga-na.*
6 Miɛ nu ŋaa molo piiye bimuɔmba naa-baaŋ daaba hɔlma-na wuɔ: «Yuure dĩmma sullu-i. Ŋ ce yinduɔŋ-maacemmaŋ-sullu gbãa sãa mahĩbieŋa-i kilo diei yoŋ aa da kuɔ jijaaŋa-i, kilobaa-ba siɛi. Namma-i baa duvɛ̃ŋo-i baa yuure nifanni sullu-i.»
7 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer naaliŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu naaliŋ-bimoloŋo ciɛra wuɔ: «Jo bande!»
8 Miɛ mi ne da sũŋo naŋo hilaa, u waa puguu. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na, ba taa ba bĩ-yo Kuliiŋgu, aa u saatieŋo-i ba taa ba bĩ-yo «Kuoŋ-nelle». Baŋ juɔ, baa hã-ba fɔ̃ŋgũɔ-i wuɔ ba ko nelbiliemba namba. Da ba calnu nelbiliemba-i sɔmma naa-i, ba hãa-ba fɔ̃ŋgũɔ-i sɔmma diei nuɔ wuɔ ba ce bɛrru ko banamba, aa ce nyulmu ko banamba, aa ce jarma ko banamba, aa ce bĩmbabalmba ko banamba.
9 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer diiluŋ-dãnyuɔ-i, baŋ kuɔ bamaŋ Diiloŋ-nelma maama-na, miɛ da ba yalɛiŋa-i mumbuolmuŋ-terieŋgu cicaara-i-na
10 a piiye da gbagaga wuɔ: «Yuntieŋ nuɔ, nuɔni maŋ faa aa tiraa ta ŋ waŋ ninsoŋo-i; bamaŋ kuɔ miɛŋo-i, ŋ cie bige-i aa da ŋ yuu-ba? Ŋ cie bige-i aa da ŋ suu ku sɔlaaŋgu-i nelbiliemba-na?»
11 Baa hã-ba joŋgorpiɛlmba hiere ba yunniŋ, ba dii. Aa naa waŋ baa-ba wuɔ ba fɛ̃ ba hɔmmu-i cɛllɛ, kɛrɛ baŋ taaraŋ nuŋgu maŋ ku saa yu yogo. Baŋ taa aa yaŋ ba natobimba maŋ, baŋ taa aa yaŋ ba namaacembiemba maŋ Diiloŋ-suoŋgu-na, ba ka bi ko-ba bafamba temma-i. Ba'i ka jo ji yuliiye-bɛi.
12 Ku huoŋgu-na, mi da Tũmbiloŋo yiraa dãnyuɔ maŋ niediei-wuoŋo-i. Uŋ yiraa-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, hĩɛma gbuu sagalla da dɛi! Bãaŋ-yufel diɛ bir kau ŋaa kompabileŋga, cɛiŋo bir ŋaa tãmma da dãa!
13 Mɔɛŋa par diire hiere hĩɛma-na ŋaa fafalmuŋ hũl kpaani dumaa nanna.
14 Dɔrɔ wuɔ pĩŋ halaŋ ŋaa ba pĩɛŋ figĩiŋgu. Tãnni-i baa dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ cĩilãayã nilɛiŋa maŋ hiere niɛ halaŋ ni terni-na hiere.†
15 Nuɔmba-i hiere baa gbar ka fuo tãnniŋ: Yuntaamba-i, nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i, sorosi ba yuntaamba-i, waamba-i, fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i, baa nuɔmba namba-i hiere, kɔraamba-i baa nebimba-i hiere, baa gbar ka fuo tãnfonniŋ!
16 Aa naa ta ba waŋ baa tãnni-i wuɔ: «Ciiŋ na haa-yiɛ na fuo-ye, umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na u baa da i yufelle aa Tũmbiloŋo baa bi da-ye gãŋ baa-ye.‡
17 Baŋ ka pigãaŋ ba jãyãmma-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i ku hii. Hai ka gbãa kor?»§

7

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo haa dãnyuɔ Diiloŋ-cãarãamba-na

1 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ da *dɔrpɔpuɔrbiemba naa calaanu yiɛra hĩɛma-na a suu fafalmu-i terni-na hiere wuɔ mu baa jo hĩɛma-na, mu baa sagalla hũmma-i, mu baa bi sagalla tibiiŋgu diei.
2 Diiloŋo hãa ba yaa-i fɔ̃ŋgũɔ-i ba da ba guɔla hĩɛma-i baa hũmma-i. Miɛ mi ne tiraa da dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa bãpagũŋgu-na tuɔ jo. Cicɛ̃lmantieŋ uŋ haa u dãnyuɔ-i baa kumaŋ, ku waa u naŋga-na. Uŋ juɔ hi, wuɔ piiye da gbagaga baa ba naa-baaŋ daaba-i wuɔ:

---

* **6:5** Niɛŋ Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 1.8; 6.1-8. † **6:14** Niɛŋ Isayi (Ésaïe) 13.10-13; 34.4; Esekiɛl (Ézéchiel) 32.7-8; Amɔsi (Amos) 8.9 baa Yowɛl (Joël) 2.10; 3.3-4. ‡ **6:16** Niɛŋ Ose sɛbɛ-i-na (Osée) 10.8 baa Like sɛbɛ-i-na 23.30. § **6:17** Niɛŋ Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 2.11 baa Sofoni sɛbɛ-i-na (Sophonie) 2.2-3.

3 «Baa na hi na guɔla hĩɛma-i, baa hũmma-i, baa tibinni-i! Yaaŋ i haa dãnyɔbaa Diiloŋ-
cãarãamba yammu-na igɛ̃na.»*
4 Baŋ juɔ haa-bɛi tĩ, baa bĩ ba nuŋgu-i baa-mi: Ba waa nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siɛi baa
cĩncieluo neifieŋa hãi *Isirahɛl-dũnni cĩncieluo baa ni hãi baamba-na hiere.
5 Ba hɔlma-na, *Yuda baamba waa neifieŋ-niediei,
Urubɛ̃ baamba-i neifieŋ-niediei,
Gadi baamba-i neifieŋ-niediei,
6 Asɛr baamba-i neifieŋ-niediei,
Nefutali baamba-i neifieŋ-niediei,
Manase baamba-i neifieŋ-niediei,
7 Siminyɔ baamba-i neifieŋ-niediei,
*Levi baamba-i neifieŋ-niediei,
Isakaar baamba-i neifieŋ-niediei,
8 Sabulɔ̃ baamba-i neifieŋ-niediei,
Yosɛfu baamba-i neifieŋ-niediei,
*Bensaamiɛ baamba-i neifieŋ-niediei.

Nelpũŋgu maŋ kuraa

9 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ mi tiraa ne, a da nelpũŋgu naŋ temma molo siɛ gbãa kãŋ-
ba. Baa naa hel terni-na hiere, dũnni-na hiere, nilɛiŋa-na hiere baa nelmambaa-ba-na
hiere a jo ji yiɛra fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na *Tũmbiloŋo yaaŋga-na. Ba waa hiere baa
joŋgorpiɛlmba baa nampurni† ba nammu-na.
10 Ba taa ba piiye da gbagaga wuɔ:
«Umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, Diiloŋo yaa-i.
Fuɔ baa Tũmbiloŋo-i ba'i kuraa-ye.»
11 *Dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere baa dii fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-i huɔŋga baa bĩncuɔmba-i a
naara bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i. Baŋ diyaa-ba huɔŋga dumaaŋo-na, baa dũuna hiere
teterre yaaŋga-na a jaal Diiloŋo-i.
12 Ba taa ba piiye wuɔ:
«Ninsoŋo!
Tuɔlnumma saaya Diiloŋo-i, gbɛliɛma saaya-yuɔ,
nelnulle saaya-yuɔ, jaaluŋgu saaya-yuɔ, bɔbɔima saaya-yuɔ,
himma saaya-yuɔ, fɔ̃ŋgũɔ bi saaya-yuɔ hɔnni maŋ joŋ!
Ma ciɛ.»
13 Bĩncuɔŋ daaba-na, unaŋo yuu-mi wuɔ: «Bamaŋ diyaa joŋgorpiɛlmba-i daaba-i, ŋ
suyaa-ba wɛi? Ŋ suyaa baŋ hilaa kusuɔŋ-nu wɛi?»
14 Mi gbɛ̃-yo miɛ: «Yuntie, mi daa-ba hie ta mi suɔ-ba? Jande ŋ sa pigãaŋ-mi ba sĩnni-i
wɛi?»
Wuɔ cira: «Bamaŋ hilaa yaahuolbabalaŋo-na, ba yaa-i. Ba saaraa ba joŋgorbaa-ba-i
Tũmbiloŋo tãmma-na ba pusũŋ.
15 Ku'i ciɛ ŋ da ba yiɛraaya Diiloŋ-teterre yaaŋga-na aa ta ba jaal-o bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i
u dubuɔ-i-na. Umaŋ tĩɛnaana teterre-na u ka tuɔ neya-bɛi.
16-17 Aa Tũmbiloŋo-i fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, u'i ka waa ba ãncĩinaŋo-i. U ka ceŋ-ba kã baa-
ba cicɛ̃lmaŋ-hũnfoeŋa-na.
Nyulmu sa ji tiraa bel-ba,
hũŋkuɔsĩnni sa ji tiraa ko-ba,
bãaŋgu sa ji tiraa ye-ba,
babãaŋgu sa ji tiraa mulĩɛŋ ba kũɔma-i.

---

* **7:3** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 9.4-6. † **7:9** Ba taa ba jãrã yuntaamba-i baa nampurni yaa ba nammu-na. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 12.13.

Aa Diilo fuɔ fɛrɛ yaa ka hur ba nyinyɔlma-i hiere.»‡

8

Dãnyuɔ maŋ niehãi-wuoŋo yerma-i

1 *Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer dãnyuɔ maŋ niehãi-wuoŋo-i, kuɔ ce da sensenseŋ dɔrɔ-i-na lɛr
boluoŋ temma.
2 *Dɔrpɔpuɔrbiemba namba dii niehãi Diiloŋo caaŋgu-na u tuɔ puɔr. Miɛ mi ne da ba
hãa-ba yiɛŋa niehãi ba yunniŋ.
3 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo jo ji yiɛra mumbuolmuŋ-terieŋgu caaŋgu-na baa sɛ̃nɛ-bitiele u
naŋga-na. Bitiel daade-i ba ciɛ-de ta ba dii wusũnaŋo diɛ. Uŋ juɔ ji yiɛra dumaaŋo-na, baa
hã-yo wusũnaŋo-i da bãmbãale wuɔ u pã-yo mumbuolmuŋ-terieŋgu-na a hã Diiloŋo-i baa
Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na. Mumbuolmuŋ-terieŋ daaku waa
sɛ̃nɛ-kũŋgu.
4 Baŋ hãa-yo wusũnaŋo-i, wuɔ dii-yo bitiele-na, wuɔ wur kã Diiloŋo-na baa Diiloŋ-
baamba cacãrãŋgu-i.
5 Ku huoŋgu-na, dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ gbãl dãamu mumbuolmuŋ-terieŋgu-na a yu
bitiele-i aa fara nanna-diɛ hɩ̃ɛma-na. Diiloŋ wuɔ pãŋ doŋ tuɔ nyiɛsɩ̃ŋ aa tuɔ naar, terni-i
hiere ijieni aa hɩ̃ɛma sagalla.

Yiɛŋa hii bumma

6 Hɩ̃ɛmaŋ sagalaaya dumaaŋo-na, *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ baŋ hãa-ba yiɛŋa-i,
baa tigiiŋ da ba bu-ya.
7 Dɩ̃ɛlã-wuoŋo bu u yɛrre-i. Uŋ buu-de terieŋgu maŋ nuɔ-i, diiloŋ-tãlɛ̃iŋa naŋ aa kũnna
hɩ̃ɛma-na, aa guɔlaa baa dãamu baa tãmma. Hɩ̃ɛma yiɛŋgu diei kuɔ caa baa ku tibinni-i
ka hel baa hɩ̃ɛbɩ̃naaŋgu-i hiere. Yiɛŋgu maŋ caa, da ba calnu hɩ̃ɛma-i sɔmma siɛi, kuu dii
ŋaa sɔmma diei caa.
8 Hãalɩ̃ŋ-wuoŋo bu u diele-i. Baa naŋ kulaŋgu naŋgu dii-ku dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Ku
waa ŋaa tãnuŋgu ta ku caa. Nuoraaŋgu yiɛŋgu diei bir tãmma hiere. Da ba calnu-kuɔ
sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa sɔmma diei birii tãmma-i.
9 Ku bɩ̃mbaaŋ baa ku hiere aa baatombaa-ba maŋ waa hɔlma famma-na baa bi bɩ̃ɛna
hiere.
10 Siɛliŋ-wuoŋo bu u yɛrre-i. Mɔɛkãŋkarre nande hel dɔrɔ-i-na ta di caa dãamu di jo; jo
ji suur nuoranni-na baa hũnfonni-na. Da ba calnu-niɛ sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa di suurii
sɔmma diei nuɔ.
11 Ba taa ba bɩ̃ mɔɛle falle-i «Gbagagamma». Diŋ suurii hũmma maŋ nuɔ-i, maa bir hiere
da gbagaga. Maŋ ciɛ gbagaga dumaaŋo-na, nuɔmba maŋ nyuɔŋ-ma ba fɔ̃ŋgũɔ baa ku.
12 Naaliŋ-wuoŋo bu u diele-i. Bãaŋ-yufelle yiɛŋgu diei kuɔ pãŋ ku, cɛiŋo-i maaduɔma,
mɔɛŋa naŋ aa balla, a ce cecerma parra. Da ba calnu bãanyufelle-i baa cɛiŋo-i sɔmma
siɛi, kuu dii ŋaa sɔmma da-ma-diei naa kuu-niɛ. Aa calnu mɔɛŋa-i sɔmma bi siɛi, sɔmma
diei naa baala-yɛi. A ce dumaaŋo-na bãaŋgu saa ta ku ye dumaa aa cɛiŋo saa tuɔ muora
dumaa.
13 Miɛ mi tiraa ne a da kuɔcurɔ naŋo bɩ̃ŋ dii fɛ̃nfɛ̃lle-na aa tuɔ kaasɩ̃ŋ wuɔ: «Gbɛrɛ o
gbɛrɛ! Gbɛrɛ o gbɛrɛ! Dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ tɩ̃yãa ba siɛi-baamba-i, da ba bu ba yiɛŋa-i
sũlma haraa nelbiliemba-na!»

9

1 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ diiluŋ-wuoŋo bu u yɛrre-i. Miɛ da mɔɛle nande diiriiye hɩ̃ɛma-
na. Diŋ diiriiye dumaaŋo-na, baa hã-de fobabalaaŋgu diele-i.
2 Diɛ puur fobabalaaŋgu-i. Nyaasɩ̃babalanni naŋ temma ta ni hel da kirkirkir, a ce
terieŋgu pãŋ bir ce da kullu hiere.

‡ **7:16-17** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 25.8; 49.10 baa Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 34.23.

3 Dũŋgbɛrmba naŋ temma hel nyaasĩŋ daani-na a gbuo hĩɛma-i hiere. Baa naa ce ba
ta ba cɛ ŋaa namɛlmba.
4 Baa gbɛ̃-ba wuɔ ba baa yiɛya hĩɛŋgu-i, baa dĩmma-i, baa tibinni-i, ŋga Diiloŋ-dãnyuɔ
uŋ'a u sĩ bamaŋ yammuŋ, kɛrɛ ba ta ba yii baa ba yaa-i yoŋ.
5 Ba saa cira ba ko-ba, ba'a ba huol ba yammu-i caamba ndii. Namiɛŋ duɔ doŋ-ni kuŋ
jaŋ-niŋ dumaa, bafamba ka haa jamma famma temma yaa kutaamba-na.
6 Caamba ndii daayo-na, nuɔmba ka ta ba taara kuliiŋgu-i ŋga ba siɛ da-ku. Ba ka mul
dãamu taara-kuɔ, ŋga moloŋ yufelle siɛ gbãa haa-kuɔ.
7 Dũŋgbɛrŋ daaba taa ba niya bɛrru domma-i ŋaa bɛrcesũnaamba. Ninanni nanni waa
ba yunni-na ŋaa sɛ̃nɛ-nyantuolbaa, aa ba yammu waa ŋaa nelbilieŋ-yammu.
8 Ba yukuɔsĩnni waa pɔ̃mpɔr ŋaa caaŋ-niini aa ba nyiɛni-i ŋaa jar-nyiɛni.
9 Ba pãmpĩnammu waa ŋaa ba diyaa kɔlluŋ-joŋgorbaa-ba'i muɔ, aa da ba ta ba yuul, ba
bũncɛmmu ta mu du ŋaa sũŋ-wotorbaa-baŋ duŋ dumaa bɛrruŋ-hũmelle-na.*
10 Pelni waa baa-ba baa turɛiŋa ŋaa namɛlmba. Ba ka ce nuɔmba-i sũlma baa turɛiŋa
faŋa yaa-i caamba ndii daayo hɔlma-na.
11 Fobabalaaŋgu dieleŋ yeŋ baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo† maŋ, u yaa dii ba yuŋgu-na. Ba bĩ-yo
ebiremma-na «Abadõ», girɛkimma-na «Apolinyɔ» ku yuŋgu yaa wuɔ Guɔyɔtieŋo.
12 Yaahuol-dĩɛlãŋo curaa. Ba hãi tĩyãa.
13 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niediei-wuoŋ wuɔ bu u yɛrre-i. Miɛ nu molo piiye sɛ̃nɛ-
mumbuolmuŋ-terieŋgu kɔtɔnni naa-i-na, Diiloŋo yaaŋga-na.
14 Kutieŋo taa u piiye baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niediei-wuoŋo yaa wuɔ: «Ba vaa
dɔrpɔpuɔrbiemba‡ namba jĩna Efurata§ caaŋgu-na, baa dii ba naa. Fir-ba ŋ nanna.»
15 Wuɔ fir-ba nanna. Diiloŋo naa dii bel daade yaa-i, baa cɛiŋ daayo yaa-i, baa yiiŋ
daaku yaa-i, baa huɔŋ daaku yaa-i, a hã dɔrpɔpuɔrbieŋ daaba-i ba da ba ko nelbiliemba-i
parra-bɛi. Da ba calnu-bɛi sɔmma siɛi, baŋ ka ko bamaŋ, ba ka waa sɔmma diei.
16 Bɛrcetaamba waa baa dɔrpɔpuɔrbieŋ daaba-i. Ba waa baa sũnaamba. Baa bĩ ba
nuŋgu-i baa-mi. Ba waa nuɔmba milnyɔmbaa nuɔsũɔ.
17 Miŋ daa sũnaamba-i damma maŋ baa ba gbartaamba-i ku yaa daaku: Ba kɔlluŋ-
joŋgorbaa-ba waa dãdãa ŋaa dãamu, banamba kakau ŋaa bula-hũmma, banamba
bɔjũmmu. Sũnaamba yunni waa ŋaa jar ba yunni. Dãamu taa mu hel ba nunni-na, baa
nyaasĩnni, baa naarjũmmu.
18 Dãamu maŋ taa mu hel ba nunni-na baa nyaasĩnni-i a naara naarjũmmu-i, guɔyɔ-
bĩmbĩnni. Nelbiliembaŋ calaanu sɔmma siɛi-i, niɛ ko sɔmma diei bɛi.
19 Sũnaaŋ daaba himma waa ba nunniŋ, baa ba pelniŋ. Na saa da! Ba pelni waa ŋaa
jɛ̃naamba. Yunni waa-niɛ, aa ba taa ba kɔsuɔŋ nelbiliemba-i baa ni yaa-i.
20 Guɔyɔ-bĩmbĩnni siɛi niiŋ daaniŋ'a ni saa ko bamaŋ, ba saa nanna ba ciɔbabalaŋo-i;
ba saa yaŋ ba cufĩɛŋa buolma-i. Ba buol *jĩnabaa-ba-i dii, ba buol tĩnni-i dii, a ne da
ba yaa ciɛ-ni ba fɛrɛ. Ba ciɛ ninanni baa sɛ̃nɛ, ninanni baa wargbɛ, ninanni baa kɔvɛ̃llu,
ninanni baa tãmpĩɛŋa, ninanni baa daaŋgu. Ni sa da, ni sa nu, ni sa bi wuɔ.
21 Ba saa nanna ba nelkolle-i, baa ba isɔmma-i, baa ba bĩŋwosĩnni-i, baa ba cuoyuŋgu-i.

10

Nsãa wuyaa sɛbɛyelle-i

1 Ku huoŋgu-na, mi tiraa da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo. U waa
baa fɔ̃ŋgũɔ. Duherru naa dii-yo huɔŋga aa diiloŋ-pɔruɔŋgu waa u yudɔrɔ-i-na. U yaaŋga
taa ka caa ŋaa bãaŋgu, aa u gbeini-i ŋaa dãamu.

* **9:9** Niɛŋ Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 1.6; 2.4-5. † **9:11** Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo-i, ba yaa cĩinaana ba munyiɛrammu-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 6. ‡ **9:14** Dɔrpɔpuɔrbiemba daaba-i, ba yaa cĩinaana ba munyiɛrammu-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 6. § **9:14** Efurata-i nuorabuɔ naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ku kaalaaya girɛkimma-na.

2 Sɛbɛyelle nande waa u naŋga-na, sɛbɛyel daade naa puur. Uŋ juɔ hi, wuɔ dii u
nadiegboluoŋgu-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na aa jĩna u nanyuɔ-kũŋgu-i bomborma-na.
3 Aa naa kaasĩŋ da gbagaga ŋaa jara buure. Uŋ kaasãaŋ, diiloŋ wuɔ naar da niehãi a
siɛ-yo.
4 Uŋ siyaa-yo baa mamaŋ miɛ mi nyɛgɛ̃ŋ-ma jĩna, miɛ mi ne da molo niɛ piiye baa-mi
dɔrɔ-i-na wuɔ: «Diiloŋ uŋ naaraa waŋ mamaŋ, baa yaŋ molo nu-ma; baa nyɛgɛ̃ŋ-ma.»
5 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daa wuɔ sire u nadienaŋga-i dɔrɔ-i-na
6-7 aa naa cira: «Ku hii! Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ tĩyãa niehãi-wuoŋo-i, duɔ doŋ tuɔ bu
u yɛrre-i Diiloŋ uŋ ŋa naa waŋ u kusũŋgu maŋ baa u cãarãamba-i, uŋ ŋa naa waŋ u
kusũŋgu maŋ baa u *pɔpuɔrbiemba-i, u ka ce-ku. Diiloŋo yaa mi siɛra. U yaa hielaa
dɔrɔ-i baa hĩɛma-i, aa hiel dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i baa bĩmbĩnni-i hiere, uu dii gbula, u sa
ji kã terieŋgu.»
8 Umaŋ naa piiye baa-mi dɔrɔ-i-na u tiraa gbɛ̃-mi wuɔ: «Kã dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ
yiɛraaya a dii u gboluoŋgu diei dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na, aa jĩna ku diei bomborma-na u
wulaa, ŋ ka hũu sɛbɛyelle maŋ puurii u naŋga-na.»
9 Mi piyaa kã ku yaa-i ka gbɛ̃ dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i miɛ u hã-mi sɛbɛ-i. U gbɛ̃-mi wuɔ mi
hũu-yo mi wuo-yo. Da mi wuo-yo, u ka waa kpɛ̃nnɛ mi nuŋgu-na ŋaa sɔllu, ŋga u ka waa
gbegege mi kusũŋgu-na.
10 Miɛ hũu sɛbɛ-i u wulaa a wuo-yo. U waa ŋaa sɔllu mi nuŋgu-na da kpɛ̃nnɛ, ŋga miŋ
juɔ hĩŋ-yo, u bir da gbegege mi kusũŋgu-na.*
11 Ku huoŋgu-na, baa gbɛ̃-mi wuɔ: «Diiloŋo taara u puɔr-ni baa nuɔmba bɔi maama, baa
nilɛiŋa bɔi maama, baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba bɔi maama, ŋ gbĩɛ ŋ ka tiraa waŋ-ma.»

11

Diilopɔpuɔrbiemba hãi maama

1 Ku huoŋgu-na, baa hã-mi gboruoŋgu naŋgu, ba fi baa-ku; aa gbɛ̃-mi wuɔ: «Sire ŋ ka
fi *Diilodubuɔ-i baa mumbuolmuŋ-terieŋgu-i, aa ŋ kãŋ bamaŋ dii ta ba jaal Diiloŋo-i
Diilodubuɔ-i-na.
2 Baa ji cira ŋ fi gɔ̃ŋgũɔŋ-huɔŋga-i, ba yaaŋ-ka hã *niɛraamba baa-ka. Ba ka sɛrɛ Diiloŋo
nelle-i* caamba komuɔŋa hãi baa ba hãi.
3 Kuu dii ŋaa yinni nuɔsiba niediei komuɔŋa siɛi. Mi ka puɔr mi nuɔmba hãi baa mi
nelma-i ba ka ta ba waŋ-ma yinni fanni-na hiere. Kutaamba ka dii balaaŋ-joŋgorbaa.»
4 Nuɔmba hãi baaŋ daaba dii hĩɛma Tieŋo† caaŋ-nu. Baa dii ŋaa *Olivi-tibinni, baa dii
ŋaa fitĩmbaa.‡
5 Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce-ba kuujaŋgu, dãamu nammu hel ba nunni-na a kɔsuɔŋ
kutieŋo-i. Ba bigãarãamba ka ku kuliiŋgu faŋgu temma yaa-i.
6 Baŋ ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i bieŋa maŋ nuɔ-i hiere, ba gbãa bella diiloŋo-i u siɛ
dãa bieŋa faŋa-na. Ba gbãa bi ce hũmma bir tãmma hiere. Aa ãmbabalma maŋ da ma
dɔlnu-bɛi, ba gbãa dii-ma miwaaŋo-na huɔŋgu maŋ dɔlaanu-bɛi.
7 Ŋga da ba ji waŋ Diiloŋ-nelma-i tĩ, bĩŋwobalŋo maŋ dii fobabalaaŋgu-na, u ka hel kar
bɛrru-bɛi aa ko-ba.
8-9 Duɔ ko-ba, ba siɛ yaŋ ba fuure-bɛi; ba ka nanna-bɛi nelleŋ-huɔŋga-na
ponsanatigerre-na. Ba ka tĩɛ terieŋgu-na a ce yinni siɛi baa boluoŋgu nuɔmba ta ba
jo ba ne-ba. Nuɔmba ka hel terni-na hiere, baa nilɛiŋa-na hiere, baa dũnni-na hiere, baa
nelmambaa-ba-na hiere a ji ne-ba. Maŋ ka ce nelle maŋ nuɔ-i, nelle fande-i nebuɔ; ba
gbuu Itieŋo-i kusuɔŋ-nu'i ko-yo. Ba gbãa bĩ nelle falle-i Sodɔmu§; ba gbãa bi bĩ-de Esipi
di balaaŋgu maama-na.

---

* **10:10** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 2.8, 3.1-3. * **11:2** Diiloŋo nelle-i bande-i, ba gbɛ̃ *Yerusalɛmu yaa-i. † **11:4** Hĩɛma Tieŋo yaa Diiloŋo-i. ‡ **11:4** Niɛŋ Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 4.3,11-14. § **11:8-9** ***Sodɔmu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 18–19.

10 *Diilopɔpuɔrbiemba hãi-baaŋ daaba kuliiŋgu ka silaa dɔlnu nelbiliemba-i ji cor. Ba
mulãaŋ nuɔmba-i cor baa ba nelma-i; a ce dumaaŋo-na, ba ka ce ponsaaŋgu ma yerreŋ
aa hã ba-naa bĩmbĩnni ponsaaŋ daaku-na.
11 Ŋga yinni siɛi baa boluoŋ daakuŋ juɔ cor, Diiloŋo hul fafalmu dii ba mɛmmu-na, ba
sire. Bamaŋ taa ba ne-ba, korma fũnuŋ bel-ba.
12 Diilopɔpuɔrbieŋ daaba nu molo piiye baa-ba da gbagaga dɔrɔ-i-na wuɔ: «Nyugãaŋ
na jo bande!» Ba ta ta ba nyugũŋ ku yaa nuɔ-i baa duherru, ba bigãarãamba ta ba ne ba
ta ba kã.
13 Huɔŋgu faŋgu-na, hĩɛma gbuu sagalla. Maŋ sagalaaya dumaaŋo-na, nelle muonu
yiɛŋgu diei. Da ba calnu-diɛ sɔmma cĩncieluo-i, sɔmma diei-i muyaanu. Nuɔmba neifieŋa
siɛi nuɔsiba ndii tĩɛ-maŋ. Bamaŋ tĩyãa ba saa ku, ba kũɔma ta ma nyɛŋ. Ba ta ba piiye
wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo».
14 Hãalĩŋ-yaahuolo curaa, ŋga ma saa tĩ; siɛliŋ-wuoŋo jo dii.

Yɛrperiele buu

15 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niehãi-wuoŋo bu u yɛrre-i. Nuɔmba namba
ta ba piiye dɔrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:
«Miwaaŋo yuntesĩnni-i fiɛfiɛ-i-na ni ciɛ Itieŋo da-u-diei niini, fuɔ baa uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo
maŋ.
Yuntesĩŋ daani ka tĩɛ baa ba yaa-i ni sa ji tĩ dede.»
16 Nuɔŋ daabaŋ piiye dumaaŋo-na, bĩncuɔmba komorre baa ba naa maŋ tĩɛnaana
Diiloŋo caaŋgu-na, ba sire dũuna hiere a jaal Diiloŋo-i
17 aa cira:
«Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ,
nii naa waa, aa nii dii.
Niŋ hũyãa nelle-i a pigãaŋ ŋ fõŋgõtesĩnni-i
i ce-ni kasi saa da-ni.
18 *Niɛraamba taa ba gãŋ baa-ni.
Ŋga fiɛfiɛ-i-na nuɔnɛi ka gãŋ baa-ba.
Ŋ ka pigãaŋ-ba ŋ jãyãmma-i.
Bikuomba gɛrma hii.
Ŋ cãarãamba maŋ waaŋ ŋ nelma-i, ba pãmmaŋ-huɔŋgu hii,
ka hel baa ŋ baamba maŋ kãaŋ-niŋ hiere,
nelbõmbõmbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba-i hiere ba pãmmaŋ-huɔŋgu hii.
Bamaŋ bi guɔlaayaŋ hĩɛma-i, ba kɔsuɔmaŋ-huɔŋgu yaa hii daaku-i.»
19 Baŋ juɔ piiye tĩ, *Diilodubuɔ maŋ dɔrɔ-i-na wuɔ puur, *tobisĩnniŋ-kporuo wuɔ carra
dii u huɔŋga-na, diiloŋ wuɔ doŋ tuɔ nyiɛsĩŋ aa tuɔ naar. Terni-i hiere ijieni. Hĩɛma sagalla,
diiloŋo wuɔ tuɔ gbu u dãa baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa.

12

Gbɛrɛ

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da gbɛrɛ naŋ temma dɔrɔ-i-na: ciɛŋo naŋo. Uu naa dii
bãanyufelle-i joŋgor temma, aa haa u gbeini-i cɛiŋo-na aa dii nyantuoluo baa mɔɛŋa
cĩncieluo baa a hãi yuɔ.
2 Kusũŋgu waa-yuɔ a hi homma. Kuŋ bilaa-yo ta ku jaŋ-yo, wuɔ tuɔ kaasĩŋ.
3 Miɛ mi ne tiraa da gbɛrɛ naŋo dɔrɔ-i-na: Jũŋo naŋo da dãa baa yunni niehãi baa yiɛŋa
cĩncieluo! Nyantuolbaa-ba waa u yunni-na hiere.
4 U pelieŋgu pir mɔɛŋa-i yiɛŋgu diei nanna hĩɛma-na. Da ba calnu mɔɛŋa-i sɔmma siɛi, u
pirii sɔmma diei nanna. Wuɔ jo ji yiɛra ciɛŋ daayo caaŋgu-na wuɔ duɔ bɔrɔ u hĩŋ biloŋo-i.

5 Ciɛŋ wuɔ bɔrɔ naacombiloŋo. Uŋ bi buɔra, baa biɛ biloŋo-i kã baa-yo ka jĩna-yuɔ
Diiloŋo caaŋgu-na. U waa tĩɛna u fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na. Naacombiloŋ daayo yaa saaya u
sire waa nilɛiŋa-i hiere a yuŋgu-na. U ka sire ce u fɔ̃ŋgũɔ-i baa kɔlluŋ-bũɔle.
6 Baŋ biyaa biloŋo-i ta baa-yo, nyuŋ wuɔ gbar suur hĩɛŋ-nu. Diiloŋo naa tigiiŋ terieŋgu
naŋgu dii hĩɛŋgu-na duɔ ka fiɛ-yo yinni nuɔsiba niediei komuɔŋa siɛi.
7 Huɔŋgu faŋgu-na, bɛrru nandu sire dɔrɔ-i-na. Misɛl-i* baa u napɔpuɔrbiemba yaa kãa
ka suuye jũŋ daayo-i baa u baamba-i.
8 Baŋ daa ba-naa dumaaŋo-na, baa yar jũŋo-i baa u baamba-i, a ce dumaaŋo-na ba saa
gbãa da ba tĩɛna dɔrɔ-i-na.
9 Ba siɛ-yo nanna hĩɛma-na. U yaa jĩɛbĩncɔiŋo-i. U yerre yaa *Sitãni, dinande
yaa *Bigãarãŋo. U yaa tãalãaŋ nuɔmba-i hĩɛma-na hiere. Ba siɛ-yo nanna baa u
pɔpuɔrbiemba-i hiere hĩɛma-na.†
10 Miɛ mi ne da molo piiye dɔrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:
«Fiɛfiɛ fuɔ, i kuraa.
I Diiloŋo pigãaŋ u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa u nellentesĩnni-i.
Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ,
fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni dii u naŋ-na.
Umaŋ taa u cãl i baamba-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i Diiloŋo yaaŋga-na,
ba duɔnya-yuɔ dɔrɔ-i-na.
11 Tũmbiloŋo tãmma-i
baa Diiloŋ-nelma maŋ hilaa i baamba nunni-na,
ma yaa ciɛ ba yar-o.
Ba hĩɛrã kuliiŋgu-i ŋaa ku sa jaŋ-ba.
12 Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ dii dɔrɔ-i-na hiere, taa na nyɛ.
Ŋga namaa namaŋ dii hĩɛma-na, baa hũmma-na, sũlma haraa-nɛi!
Sitãni hiiriiye kã na wulaa baa hɔdulle,
u suyaa wuɔ u yinni saa tĩɛ bɔi.»
13 Jũŋoŋ juɔ'a u ne da u fɛrɛ hĩɛma-na, wuɔ sire cu cɛhuonaciɛŋ daayo huoŋ-nu.
14 Baa hã ciɛŋo-i kuɔcurɔ bũncɛmmu hãi, u yuul ka diire dii *hĩɛŋgu-na baŋ tigiiŋ
terieŋgu maŋ hã-yo u duɔ ka tĩɛna ce bieŋa siɛi baa boluoŋgu jĩɛŋo baa da u yufelle.
15 Uŋ yuulii ka diire dumaaŋo-na, jĩɛŋo wuosa hũmma, kuɔ pãŋ ce nuoraaŋgu ta ku
bũŋ da ku ka wuo ciɛŋo-i.
16 Hĩɛma yaŋ-yo aa naa yiɛrnu hũŋ daama yaaŋga-na, maa bũŋ jo ji suur hiere. Hĩɛma
bir suuye.
17 Jũŋo huɔŋga fũnuŋ du baa ciɛŋo-i. Bisãlmba namba waa baa ciɛŋo-i. Jũŋo gũunu ka
tuɔ gãŋ baa ba yaa-i. Bisãlŋ daaba yaa bamaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i aa bel Yesu nelma-i
nammu hãi.
18 Ku huoŋgu-na, jũŋo jo ji yiɛra dãmmaŋ-nuoraaŋgu nuŋgu-na tuɔ ne.

13

Bĩŋwobalŋo naŋo hilaa hũmma-na

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da bĩŋwobalŋo naŋo hilaa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. U waa baa
yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo. Nyantuolbaa-ba waa yiɛŋ daaya-na hiere. Aa Diiloŋo
tuosĩnniŋ-yirɛiŋa naa nyɛgɛ̃ŋ u yunni-na hiere.
2 Bĩŋwobalŋ daayo waa ŋaa kɛ̃lŋo, u gbeini waa ŋaa dãŋkilaaŋ-gbeini aa u nuŋgu waa ŋaa
jara nuŋgu.* Jũŋ wuɔ hã-yo himma-i baa yuntesĩnni aa bi hã-yo fɔ̃ŋgɔ̃bãmbãale.

---

* **12:7** Misɛl yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 9. † **12:9** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 3.1 baa Like sɛbɛ-i-na 10.18. * **13:2** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.3-6.

3 Baa naa posol bĩŋwuoŋ daa u yuŋgu naŋgu-i babalaa, da ŋ ta ŋ ne-yo ŋaa u ka ku, ŋga
pãaŋ daaku jo ji fɛ̃. Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba nyaanu-yuɔ ba ne-yo.
4 Jũŋ uŋ hãa bĩŋwuoŋ daayo-i fɔ̃ŋgũɔ-i, nuɔŋ baa doŋ ta ba dũuna ba jaal jũŋo-i. Ba
taa ba bi dũuna ba jaal bĩŋwuoŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «Hai gbãa saa u fɛrɛ baa bĩŋwuoŋ
daayo-i? Hai gbãa yii baa-yo?»
5 Baa hã bĩŋwuoŋo-i hũmelle-i wuɔ u kaal u fɛrɛ aa u tuora Diiloŋo-i. Ba hãa-yo
hũmelle-i wuɔ u ce u bãaŋgu-i caamba komuɔŋa hãi baa ba hãi.
6 Wuɔ doŋ tuɔ tuora Diiloŋo-i, u bĩɛna u yerre-i baa u dũŋgu yerre-i ka cor baa bamaŋ
dii u nelle-na hiere ba yirɛiŋa-i.
7 Baa bi hãa-yo hũmelle-i wuɔ u ce bɛrru baa Diiloŋ-baamba-i. Kɛrɛ duɔ ce bɛrru-i baa-
ba, u ka yar-ba. Ba haa-yo dũnni-i hiere ni yuŋ-nu, baa terni-i hiere ni yuŋ-nu, baa
nelma-i hiere ma yuŋ-nu, baa nilɛiŋa-i hiere a yuŋ-nu.†
8 Da ma hel bamaŋ yirɛiŋa-i nyɛgãaŋ cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na dii miwaaŋo jĩnamma-na,
nelbiliemba-i hiere ba ka ta ba dũuna ba jaal-o. Cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ daayo-i, baŋ kuɔ
*Tũmbiloŋo maŋ, fuɔ wuoŋo-i.
9 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!
10 Diiloŋ duɔ cira ba bel umaŋ, ba ka bel-o; duɔ cira ba cãa umaŋ nuoŋ-nu-i, ba ka
bi cãa-ku. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-baamba saaya ba hĩrã ba kũɔma-i aa haa ba naŋga-i
Diiloŋo-na.

Bĩŋwobalŋo naŋo hilaa hĩɛma-na

11 Miɛ mi ne tiraa da bĩŋwobalŋo naŋo hel hĩɛma-na u jo. Yiɛŋa hãi waa u yuŋgu-na. A
waa ŋaa tɛrbɛyuŋ-waaŋa. U taa u piiye ŋaa jũŋ daa uŋ piiyeŋ dumaa.
12 Bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hũmma-na uu naa hã-yo fɔ̃ŋgũɔ-i u duɔ tuɔ ce himma-i aa fuɔ
tĩɛna tuɔ ne u tuɔ ce. A ce dumaaŋo-na, uŋ hilaa, u guor nelbiliemba ta ba dũuna ba jaal
bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hũmma-na. Fuɔ yuŋgu yaa naa posol babalaa aa fɛ̃.
13 Umaŋ hilaa hĩɛma-na, u taa u ce himma bɔi. Halle u taa u ce dãamu ta mu hel dɔrɔ-i-
na mu diire hĩɛma-na nuɔmba-i hiere ba yufelle-na.
14 Uŋ daa fɔ̃ŋgũɔ maŋ tuɔ gbã u ce himma-i umaŋ hilaa hũmma-na u yufelle-na, u taa
u pira nelbiliemba-i. Uu naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ baŋ posolaa bĩŋwobalŋo maŋ baa
jigãpɔruɔŋgu-i aa u saa ku, ba ce daaŋgu ba sisĩŋ-yo ba jĩna ba ta ba dũuna ba jaal-o.
15 Baa naa hã bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hĩɛma-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i u ce baŋ sisãaŋ umaŋ jĩna u
tuɔ fiisa aa gbãa tuɔ piiye aa tuɔ bi ko bamaŋ sa dũunaanaŋ ba jaal-o hiere.
16 Mafammaŋ ciɛ, bĩŋwuoŋ daa wuɔ guor nuɔmba-i hiere, nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i baa
nyuɔnyuɔ-baamba-i, waamba-i baa nawalaamba-i, kɔraamba-i baa nebimba-i wuɔ ba
dãnya ba fɛrɛ ba nademmu-na sisɔ ba yaadãmma-na.
17 Dãnyuɔ duɔ uu si dii nuɔni maŋ nuɔ-i, ŋ siɛ gbãa sãa bĩŋkũŋgu, ŋ siɛ bi gbãa suor
bĩŋkũŋgu. Bĩŋwobalŋo yerre yaa waa dãnyuɔ faŋo-i sisɔ niele maŋ saa baa u yerre-i.
18 Terieŋ daaku-i nelnurãaŋ-terieŋgu. Niel daade yaa nuɔsiba siɛi komuɔŋa siɛi baa
niediei (666). Di pigãaŋ moloŋo naŋ sĩnni-i dumaaŋo-na. Umaŋ duɔ tuɔ cɛ̃ u jɔguɔŋ u ne.

14

Bamaŋ kuraa ba maama-i

1 Miɛ mi tiraa ne da *Tũmbiloŋo yiɛraaya *Sinyɔ-tãnuŋgu-na baa nelpũŋgu naŋ temma.
Ba waa nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo nuɔmba neifieŋa hãi. Tũmbiloŋo
yerre-i baa u To diele naa nyɛgɛ̃ŋ ba yaadãmma-na.
2 Miɛ ta mi nu ba yalɛiŋa-i dɔrɔ-i-na. A taa a du ŋaa hũnjulamma, a taa a du ŋaa diiloŋo'i
naaraa. A taa a du ŋaa ba mar konconni.

† **13:7** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.8,21,25.

3 Ba waa ta ba hãl nalãfɛliɛŋgu fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, bimuɔmba naa-baaŋ daaba
yaaŋga-na, bĩncuɔmba bi yaaŋga-na. Da ma hel bafamba-na, molo siɛ gbãa suɔ nalãaŋ
daaku-i hãl-ku. Diiloŋo sãa bafamba yunni yaa hĩɛma-na. Baa dii nuɔmba neifieŋ-
komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo neifieŋa hãi.
4 Baa dii welewele, ba saa guɔla ba fɛrɛ baa caamba. Ba yaaŋ aa ta ba cu *Tũmbiloŋo
huoŋ-nu uŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere. Diiloŋo yufelle hilaa ba yaa-i nuɔ-i igɛ̃na
nelbiliemba hɔlma-na u sãa ba yunni-i ba da ba ce fuɔ baa Tũmbiloŋo-i ba baamba.
5 Ba nunni saa puur baa coima-i dede. Cãlmuɔ si dii-bɛi.

Dɔrpɔpuɔrbiemba siɛi maama

6 Miɛ mi ne da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo yuul dii fɛ̃nfɛ̃lle-na u jo baa neldɔdɔlma namma.
Nelma famma sa ji saara dede. U jo baa-ma duɔ ji waŋ-ma baa nelbiliemba-i terni-na
hiere, dũnni-na hiere, nelmambaa-ba-na hiere baa nilɛiŋa-na hiere.
7 U taa u piiye da gbagaga wuɔ: «Diiloŋ uŋ ka gɛr nuɔmba ãndaaŋgu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i
ku hii tĩ, a ce dumaaŋo-na, taa na kãŋ-yo aa na ta na gbɛliɛŋ-yo. Taa na dũuna na jaal
umaŋ hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i. Taa na jaal umaŋ hielaa nuoranni-i baa hũnfonni-i!»
8 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa cu dĩɛlã-wuoŋo-i tuɔ piiye wuɔ: «U muyaanu! *Babilɔni
muyaanu! Nebuɔ maŋ cilaaŋ nilɛiŋa-i hiere baa u saasorsĩnni-i, u muyaanu!»
9 Unaa tiraa cu hãalĩŋ-wuoŋo-i tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Umaŋ duɔ tuɔ dũuna
bĩŋwobalŋo yaaŋga-na, sisɔ u karkuuyo* yaaŋga-na, aa dãnya u nadieŋga-na, sisɔ u
yaadãmma-na,
10 kutieŋo siɛ kor Diiloŋ-bɛrru-na. Diiloŋo ka pigãaŋ-yo u jãyãmma-i. U ka waa
ŋaa ba guoraa moloŋo hã-yo kombabalamma u nyɔŋ. Kufaŋgu taamba ka mulĩɛŋ
dãŋgbɔguɔŋgu-na, dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na, baa Tũmbiloŋo yaaŋga-na.
11 Dãamu maŋ mulãaŋ-baŋ, mu sa ji dĩŋ dede. Mu nyaasĩnni sa ji yaŋ wurma-i dede.
Bamaŋ dũunaanaŋ bĩŋwobalŋo yaaŋga-na, sisɔ u karkuuyo yaaŋga-na, bamaŋ dãanya ba
fɛrɛ baa u yerre-i, ba cɛraa ba da fiisaaŋgu gbula.»
12 Ku'i ciɛ Diiloŋ-baamba-i, bamaŋ nuɔŋ u nuŋgu-i aa haa ba naŋga-i Yesu-i-na, ba saaya
ba hĩrã ba kũɔma-i.
13 Ku huoŋgu-na, mi nu molo piiye baa-mi dɔrɔ-i-na wuɔ: «Nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i: ‹A doŋ
fiɛfiɛ-i-na, bamaŋ kuuŋ baa Itieŋo maama-i ba hɔmmu-na, ba yunni dɔlaa. *Diiloŋ-Yalle
waaŋ-ma wuɔ ninsoŋo, kɛrɛ ba ka fiisa, ba silaa ce wɛima; ba ka da ba mulĩɛma sullu-i.›»

Dĩmma hii karma

14 Miɛ mi tiraa ne a da nyaasĩpilanni nanni dɔrɔ-i-na, moloŋo naŋo waa tĩɛna ni dɔrɔ-i-
na, ŋaa Moloŋ-Biɛŋo. Sɛ̃nɛ-nyantuoluo waa u yuŋgu-na baa jukɔrdɔdɔlŋgu u naŋga-na.
15 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hel *Diilodubuɔ-i-na a piiye da gbagaga baa umaŋ waa tĩɛna
nyaasĩnni-na wuɔ: «Dĩmma vãa hi karma hĩɛma-na, biɛ ŋ jukɔruɔŋgu-i ŋ doŋ!»
16 Umaŋ waa tĩɛna nyaasĩnni-na wuɔ biɛ u jukɔruɔŋgu-i a kar dĩmma-i hiere hĩɛma-na.
17 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa hel Diilodubuɔ-i-na dii dɔrɔ-i-na; jukɔrdɔdɔlŋgu bi waa
baa fuɔ-i.
18 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa hel mumbuolmuŋ-terieŋgu-na, u yaa waa dãamu tieŋo-i.
Wuɔ piiye da gbagaga baa jukɔruɔntieŋo-i wuɔ: «Ne! *Ɛrɛsɛ̃ biɛ hĩɛma-na, kã baa ŋ
jukɔruɔŋgu-i ŋ ka kar-o.»
19-20 Wuɔ ce u jukɔruɔŋgu-i a kar ɛrɛsɛ̃-i hiere hĩɛma-na aa kũɔl-o kã baa-yo baŋ kãmal-
oŋ kusuɔŋ-nu. Ku waa gborsanniŋ. Baa jãmallã ɛrɛsɛ̃ daayo-i kãmal-o, tãmma bir yaŋ
aa ta ma hel-yuɔ, gbuu ta ma bũŋ ŋaa nuoraaŋgu. Ma bũɔŋ kilobaa nuɔsũɔ komuɔŋa

---

* **14:9** ***Karkuuyo:*** Baŋ gbɛ̃ŋ karkuuyo maŋ bande-i-na, da ba sisĩŋ daaŋ-bĩŋkũŋgu, ba bĩ-ku yaa karkuuyo-i. Ku gbãa waa nɛliɛŋo, ku gbãa bi waa bĩŋwuoŋo'i baŋ sisãaŋ.

ndii temma.† Ma pupurma waa sũŋ duɔ suur, u bãl u nuoŋ-nu. Daaku-i hiere ku pigãaŋ Diiloŋo jãyãmma yaa-i.

15

Dɔrpɔpuɔrbiemba juɔ baa ãmbalma niehãi

1 Miɛ mi ne a tiraa da gbɛrɛ naŋ temma dɔrɔ-i-na: *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi baa ãmbalma niehãi ba nammu-na. Ãmbalperiema yaa-i. Diiloŋo ka pigãaŋ u jãyãmma-i baa ma yaa-i a perieŋ.
2 Aa da kulaŋgu naŋgu ŋaa nuoraaŋgu, ku caa ŋaa duɔleŋo, baa dãamu ku huɔŋga-na. Bamaŋ yaraa bĩŋwobalŋo-i, bamaŋ saa hũu-ma ta ba dũuna u karkuuyo* yaaŋga-na, bamaŋ saa siɛ ba haa u dãnyuɔ-i bɛi, ba waa yiɛra nuoraaŋ daaku-na. Diiloŋo naa hã-ba konconni
3 ba ta ba hãl *Tũmbiloŋo nalãaŋgu-i. Diiloŋ-cãarãŋo-i *Moisi hãlãa-ku cor.
Ba taa ba hãl wuɔ:
«Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ.
Ŋ maacemma temma si dii fafaaŋgu-na.
Nilɛiŋa-i hiere a Itieŋ nuɔ.
Ŋ ãncemma faa aa tiraa vii.
4 Itieŋ nuɔ, nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i ŋ diei yoŋ.
Hai moloŋo-i ka siɛ cira u siɛ kãalã-niɛ?
Hai moloŋo-i ka siɛ cira u siɛ bĩ ŋ yefafalle?
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba daa niŋ pãŋ fafamma dumaa baa ba yufelle.
Ba ka jo ji dũuna jaal-ni hiere.»
5 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da *Diilodubuɔ-i dɔrɔ-i-na u puurii, aa da *Tobisĩnniŋ-dũŋgu-i dii huɔŋga-na.
6 Uŋ puurii dumaaŋo-na, dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ naa bella ãmbalma-i, baa hel. Baa naa dii joŋgorpiɛlmba aa pɛ̃yɛ̃-bɛi baa sɛ̃nɛ-kpãŋkpanni. Ba joŋgorbaa-ba taa ba carra.
7 Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-na, unaŋo hã *dɔrpɔpuɔrbieŋ niehãi-baaŋ daaba-i sɛ̃nɛ-cimmu niehãi. Muu naa yu hiere baa Diiloŋ-bɛrru, fuɔ maŋ dii gbula.
8 Diiloŋo bɔbɔima-i baa u himma ce Diilodubuɔ wuɔ pãŋ yu baa nyaasĩnni a ce molo saa naa waa u gbãa suur-yuɔ, fuɔ dɔrpɔpuɔrbiembaŋ juɔ baa ãmbalma niehãi maŋ ma cor igɛ̃na.

16

1 Ku huoŋgu-na, miɛ nu molo piiye da gbagaga Diilodubuɔ-i-na baa dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi-baaŋ daaba-i wuɔ: «Diiloŋ-bɛrru maŋ cimmu niehãi-muuŋ daamu-na, kãaŋ na ka kũnna-duɔ hĩɛma-na.»
2 Dɔrpɔpuɔrbilo-dĩɛlãŋo ta kã ka jier u kaaŋga-i hĩɛkuole-na. Pãbabalanni naŋ temma doŋ ta ni kar bĩŋwobalŋo dãnyuɔŋ waa bamaŋ nuɔ-i aa ba ta ba dũuna u karkuuyo* yaaŋga-na. Pãŋ daani maama saa naa fa baa jamma-i.
3 Hãalĩŋ-wuoŋo kã ka jul u kaaŋga-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Hũmma bir hiere ŋaa bikuloŋ-tãmma, a ce dumaaŋo-na bĩmbaamba maŋ waa hiere hũmma-na baa ku.
4 Siɛliŋ-wuoŋo kã ka jier u kaaŋga-i nuoranni-na baa hũnfonni-na, hũmma bir hiere tãmma.
5 Miɛ nu dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ hũmma tieŋo-i u ciɛra wuɔ:
«Diilo, nuɔni maŋ dii, nuɔni maŋ waa;
nuɔni maŋ Diiloŋ nuɔ, ŋ fafaaŋgu temma si dii.
Niŋ ciɛ nel daama-i dumaa, ma yaaŋga yaa dumaaŋo-na.

† **14:19-20** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Ma bũɔŋ sitadibaa nuɔsiba niisiɛi.» A saanu baa miɛ niifinni-i, i gbãa saa-ba baa kilobaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii temma. * **15:2** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.
* **16:2** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

6 Baŋ kuɔ ŋ baamba-i baa ŋ *pɔpuɔrbiemba-i,
ku'i ciɛ ŋ hã-ba tãmma wuɔ ba nyɔŋ.
Baŋ taa ba taara kumaŋ ba daa-ku.»
7 Ku huoŋgu-na, mi nu molo piiye mumbuolmuŋ-terieŋgu-na wuɔ: «Ninsoŋo! Itieŋ nuɔ,
Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ, ŋ maacemma-i hiere ma faa. Da ŋ pã umaŋ baa kumaŋ,
ku'i saaya baa-yo.»
8 Naaliŋ-wuoŋo kã ka jier u kaaŋga-i bãanyufelle-na. Diɛ pãŋ bir ŋaa dãamu gbuu ta ku
ye nuɔmba-i.
9 Bãaŋguŋ fiɛ ku ye-ba, ba saa nanna ba ciləbabalaŋo-i a fɛ̃ Diiloŋo huɔŋga-i, ba bir yaŋ
aa ta ba tuora-yuɔ, ŋ siɛ suɔ wuɔ mamaŋ daaŋ-baŋ daama-i ma tieŋo yaa ufaŋo-i.
10-11 Diiluŋ-wuoŋo kã ka jier u ciiŋga-i bĩŋwobalŋo fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, u nilɛiŋa-i hiere
aa pãŋ bir da kullu. Pãnniŋ karaa nuɔmba-na ta ni mulĩɛŋ-ba, baa gbuu ta ba wuo ba
nyiɛni-i, ba saa nanna ba ciləbabalaŋo-i, ba bir yaŋ aa ta ba tuora Dɔrwuoŋo-i.
12 Niediei-wuoŋo kã ka jul u kaaŋga-i nuorabuɔ naŋo-na, ba bĩ-yo Efurata. Nuoraaŋ
daa kuɔ pãŋ kuol a ce jãmatigibaa-ba maŋ hilaaŋ bãpagũŋgu-na ba da ba da muncormu.
13 Ku huoŋgu-na, mi da *jĩnabaa-ba siɛi. Unaŋo taa u hel jũŋo nuŋgu-na, unaŋo-i
bĩŋwobalŋo nuŋgu-na, unaŋo-i u pɔpuɔrbiloŋo nuŋgu-na.† Jĩnabaa daaba waa ŋaa ma-
maalmba.
14 Ba yaa *Sitãni cãarãamba-i ta ba ce himma-i. Ba ka wuɔra gbura jãmatigibaa-ba-i
hiere hĩɛma-na wuɔ ba ji gãŋ baa Diiloŋo-i Wɛimantieŋo-i uŋ ka pigãaŋ u jãyãmma-i
yiiŋgu maŋ nuɔ-i.
15 Itieŋo waaŋ-ma wuɔ: «Niɛŋ, mi ka jo ŋaa cuoyuo muɔ. Umaŋ duɔ saa gonya
duɔfũmmu aa tigiiŋ tĩɛna baa u joŋgorbaa-ba-i u nuoŋgu-na, u yuŋgu dɔlaa. U siɛ hel
bebelle, a ce dumaaŋo-na senserre siɛ da-yo baa banamba-i.»
16 Jĩnabaa baa tigiiŋ jãmatigibaa-ba-i terieŋgu naŋgu-na, ba bĩ-ku ebiremma-na «Ar-
magedɔ̃».
17 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niehãi-wuoŋo fara jier u ciiŋga-i a guɔla fafalmu-i. Miɛ nu
molo piiye da gbagaga fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na Diilodubuɔ-i-na wuɔ: «Ma tĩɛ!»
18 Huɔŋgu faŋgu-na, diiloŋ wuɔ doŋ tuɔ nyiɛsĩŋ aa tuɔ naar, terni-i hiere ijieni. Hĩɛma
gbuu sagalla baa fɔ̃ŋgũɔ. Diiloŋ uŋ hielaa nelbiliemba-i ma temma saa sagalla dede!
19 Maŋ sagalaaya dumaaŋo-na, nebuɔ maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Babiləni-i wuɔ taalnu sɔmma
siɛi. U maacembabalamma saa karaanu Diiloŋo-i, wuɔ pigãaŋ-yo u jãyãmma-i. U ciɛ-yo
ŋaa ba hãa moloŋo kombabalamma u nyɔŋ. Aa nilɛiŋa naŋa-i jãmalãbaa-ba-na hiere aa
muonu.
20 Tãnni gbuo hiere baa dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ diyaa hĩɛma maŋ huɔŋga-i, molo saa suɔ
niŋ curaa kusuɔŋ-nu.
21 Diiloŋ wuɔ tuɔ dãa baa tãmpɛ̃kãŋkarɛiŋa u naŋ nuɔmba-i. Tãlle diei gbãa yu kilobaa
komuɔŋa hãi. Kuŋ gbuu silaa balaŋ cor dumaaŋo-na, nuɔmba ta ba tuora Diiloŋo-i.

17

Babiləni dii ŋaa saasorciɛŋo

1 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ waa baa cimmu niehãi, unaŋo jo ji gbɛ̃-
mi wuɔ: «Jo mi ji pigãaŋ-ni kumaŋ ka haa saasorciɛŋo maŋ tĩɛnaana kanni hɔlma-na.
2 Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba gaala baa-yo, u guɔlaaya nuɔmba yunni-i cor baa
u saasorsĩnni-i nilɛiŋa-na hiere.»
3 Uŋ waaŋ mafamma-i, *Diiloŋ-ʏal diɛ sire-miɛ. Mi da dɔrpɔpuɔrbiloŋ daa u kãa baa-
mi hĩɛŋ-nu. Miɛ mi ne da ciɛŋo naŋo tĩɛnaana bĩŋwodãama naŋo-na, Diiloŋo tuosĩnniŋ-
yirɛiŋa'i nyɛgãaŋ gbuo bĩŋwuoŋ daayo-i hiere. U waa baa yunni niehãi baa yiɛŋa
cĩncieluo.

† **16:13** Bĩŋwobalŋo yaa bĩŋwuoŋo maŋ hilaa hũmma-na aa u pɔpuɔrbiloŋo yaa umaŋ hilaa hĩɛma-na. Niɛŋ sapitiri-i-na 13.

4 Ciɛŋ daayo naa gbuu diyaa u fɛrɛ baa kompafafaŋga naŋga, ka waa dãa kaaŋga. Sɛ̃nɛ
saa waa dɛi u nuoŋgu-na baa u nieŋa-na a naara u niibilenni-i. Sɛ̃nɛ-ciiŋga waa u naŋga-
na, kaa naa yu baa kakarkuoŋ-bĩmbĩnni, baa saasor-bĩmbĩnni.
5 Yerre nande naa nyɛgɛ̃ŋ u yaadãmma-na. Di yuŋgu naa fuo. Ku yaa daaku wuɔ:
«Babilɔnibuɔ yaa-i, saasorbaa-ba nyu yaa-i, kakarkuoŋo maŋ ciɛŋ hiere miwaaŋo-na u
nyu yaa-i.»
6 Mi ne da ciɛŋ daayo nyuɔŋ Diiloŋ-baamba tãmma-i a ye cor kolmaŋ temma. Baŋ kuɔ
bamaŋ Yesu maama-na, u nyuɔŋ ba tãmma-i ye. Miŋ daa ciɛŋ daayo-i daŋ damma-i, kuɔ
ce-mi gbɛrɛ.
7 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa yaŋ ku ce-ni gbɛrɛ! Ciɛŋ daayo-i baa bĩŋwuoŋo
maŋ tũyãa-yo, mi ka firre-bɛi pigãaŋ-ni.
8 Niŋ daa bĩŋwuoŋo maŋ daayo-i baa yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo-i, uu naa waa
yiinaa-i-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na uu si dii, u kuu. Ŋga u ka sire hel fobabalaaŋgu-na. Duɔ hel, u
ka kã baa u yaaŋga ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ. Nelbiliemba maŋ ba yirɛiŋa si dii cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na
dii miwaaŋo jĩnamma-na, da ba ji da-yo, ku ka ce-ba gbɛrɛ. Uu naa waa, fiɛfiɛ-i-na, uu si
dii, ŋga u ka bir jo.
9 «Terieŋ daaku-na fuɔ ŋ waa cɛ̃cɛ̃muntieŋ nuɔ baa nelnurãŋ nuɔ. Bĩŋwuoŋo yunni
niehãi pigãaŋ tãnni niehãi ciɛŋ daayoŋ tĩɛnaana nimaŋ nuɔ-i. Ni bi pigãaŋ jãmatigibaa
niehãi.
10 Jãmatigibaa niehãi-baaŋ daaba-na, ba ndii ciɛ ba bãaŋgu-i cor tĩ, aa u diei dii tuɔ ce
u kũŋgu-i; niehãi-wuoŋo saa hi nyugũŋ yogo. Duɔ ji nyugũŋ, u siɛ cɔ.
11 Bĩŋwuoŋo maŋ naa waa aa u saa ji waa, u nuŋgu dii jãmatigibaa niehãi-baaŋ daaba-
na. U ka tiraa bir jo ji ce jãmatigi, ba ce jãmatigibaa niisiɛi. U ka kã baa u yaaŋga ka
kɔsuɔŋ u fɛrɛ.
12 «Yiɛŋa cĩncieluo maŋ niŋ daa-ya bĩŋwuoŋo-na daaya-i, jãmatigibaa-ba'i dumaaŋo-na,
ŋga ba saa doŋ ba bãaŋgu-i yogo. Ba ka hã-ba hũmelle-i ba ce ba bãaŋgu-i baa bĩŋwuoŋo-i
lɛr diei yoŋ.
13 Nelma diei dii jãmatigibaa daaba hɔmmu-na hiere; ma yaa daama: a ce ba fɔ̃ŋgũɔ-i
ta ba cãa bĩŋwuoŋo-i baa-yo.
14 Ba ka sire ka kar bɛrru *Tũmbiloŋo-na, ŋga Tũmbiloŋ uŋ yeŋ yuntaamba-i hiere
ba Yuntieŋo, aa tiraa waa jãmatigibaa-ba-i hiere ba Jãmatigi, u ka yar-ba. U baamba-i,
uŋ bĩɛ bamaŋ, u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, bamaŋ haa ba naŋga-i yuɔ ba ka bi yar
jãmatigibaa daaba-i.»
15 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo tiraa gbɛ̃-mi wuɔ: «Niŋ daa kanni maŋ saasorciɛŋ uŋ tĩɛnaana
kusuɔŋ-nu, ni pigãaŋ nuɔmba'i dumaaŋo-na, ni pigãaŋ nilɛiŋa'i dumaaŋo-na, ni pigãaŋ
nelmambaa-ba'i dumaaŋo-na.
16 Niŋ daa yiɛŋa cĩncieluo maŋ daaya-i, mi waaŋ-ma baa-ni miɛ jãmatigibaa-ba'i
dumaaŋo-na; bafamba-i baa bĩŋwuoŋo-i ba ka bigãaŋ saasorciɛŋo-i. Ba ka hũu u nagãŋ-
niini-i aa firre-yuɔ yaŋ-yo bebelle. Ba ka wuo-yo aa caa u boini-i baa dãamu.
17 Diiloŋo yaa diyaa-ma ba hɔmmu-na wuɔ ba ce-ma dumaaŋo-na, kɛrɛ u taara-mɛi
dumɛi. Ba ka ce kuuduɔŋgu a ce ba fɔ̃ŋgũɔ-i ta ba cãa bĩŋwuoŋo-i baa-yo. Ba ka ta ba
ce dumɛi ba cie Diiloŋo uŋ waaŋ mamaŋ hiere maŋ ka perieŋ ce yiiŋgu maŋ nuɔ-i.
18 «Aa niŋ daa ciɛŋo maŋ daayo-i, u yaa *Babilɔni-i, u yaa nebuɔ-i, u yaa jãmatigibaa-
ba-i hĩɛma-na hiere ba yuŋgu-na.»

18

Babilɔni muonumma hii

1 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo. U waa
nelbuɔ, u taa u caa ŋaa duɔleŋo, a ce hĩɛma-i hiere da cerre.
2 U piiye da gbagaga wuɔ:

«U muyaanu! Babilɔnibuɔ muyaanu hiere.
Terieŋgu ciɛ *jĩna ba terieŋgu fiɛfiɛ-i-na, ku ciɛ jĩna ba muncɔmmu.
Huribabalaamba maŋ molo sa taara u da ba yufelle, ba kãa ka tĩɛ kusuɔŋ-nu'i.*
3 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba diyaa ba gboluoŋgu u saasorsĩbabalanni-na.
Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba gaala baa-yo aa u bisĩnniŋ-hãlmaaŋgu ciɛ torgociraamba ce waamba hĩɛma-na hiere.»
4 Ku huoŋgu-na, mi tiraa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mɛi baaŋ namaa, siireŋ na hel *Babilɔni huɔŋga-na, ni ma'i sĩ, na nunni ka waa u ãmbabalma-na, aa kumaŋ ka haa-yuɔ, da na tĩɛna, ku ka bi haa-nɛi.
5 U ãmbabalma haaya ma-naa fuɔ ka ta ma yiɛya diiloŋo-i. Ma diei-maama saa karaanu Diiloŋo-i.
6 Uŋ haa kumaŋ banamba-na, suuŋ ku sɔlaaŋgu-i yuɔ. Uŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa nuɔmba-i, ciɛŋ ku temma yuɔ na tir. Uŋ hãa nuɔmba-i koŋgbaaŋo maŋ temma-i ba nyɔŋ, diyaaŋ mamaŋ biɛ yaŋ mafamma-i tir na hã-yo.
7 Uŋ taaraaya yerre-i dumaa, aa ce u bãaŋgu-i dumaa baa gbeiŋa-i, haaŋ mulĩɛma-i yuɔ dumɛi baa yaahuolo-i. Duɔ ce u tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: ‹Mii dii ta mi ce mi bãaŋgu-i ŋaa jãmatigi muɔ. Bikulciɛŋ muɔ sĩ, aa balaaŋgu cɛraa ku da-mi.›
8 Yinduɔŋgu yoŋ ãmbabalma-i hiere ma ka cure-yuɔ: Jarma ka har-yuɔ, balaaŋgu ka har-yuɔ, nyulmu ka bi har-yuɔ. Fuɔ fɛrɛ-i dãamu ka caa-yo. Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-bɛrru-i ponsaaŋ-duulu sĩ.»†
9 Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere baŋ gaala baa-yo aa ce ba bãaŋgu-i baa-yo, da ba ji da nyaasĩnni-i tugugu u yudɔrɔ-i-na, ba ka pãŋ haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal.
10 Korma ka da-ba ba yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba piiye wuɔ:
«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!
Babilɔni naŋ sũlŋ daama!
Nuɔ baa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i baa ŋ bɔbɔima-i hiere ŋ guɔlamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»‡
11 Torgociraamba-i hiere hĩɛma-na ba ka bi waa kuliiŋ-kaaluŋ-nu wuɔ molo siɛ da sãa ba niisuorni-i.
12 Sɛ̃nɛ dii baa-ba, baa wargbɛ, baa niibilefafanni-i ni sĩnni-na hiere, baa kompafafammu-i mu sĩnni-na hiere, baa dɛnni maŋ hũɔŋ vãmmu, baa gbɛ̃lŋ-nyiɛniŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa daafafanniŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa kɔvɛ̃lluŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa kɔlluŋ-nobimba-i ba sĩnni-na hiere, baa tãlɛ̃fɛfɛiŋa-i a sĩnni-na hiere.
13 Baŋ ceŋ nantiilma-i baa fiɛlu maŋ, duu dii du sĩnni-na hiere, baa natikolobaa-ba-i, baa *miir baa wusũnambaa-ba-i. Duvɛ̃ŋo dii, namma dii, jũmmu dii, dĩmma dii, niimba dii, tũlmba dii, sũnaamba dii, wotorobaa-ba dii, kɔraamba bi dii.§
14 Ba ka ta ba piiye wuɔ: «Babilɔni, niŋ taa ŋ kuye nimaŋ hiere ni taa nyaasĩnniŋ, ŋ bĩmbĩfafanni taa aa yaŋ-ni; ŋ cɛraa ŋ tiraa da-ni.»
15 Torgociraamba maŋ ciɛ bĩŋkũntaamba Babilɔni-i-na, korma ka da-ba ba yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba kaal kuliiŋ-kaaluŋgu*
16 aa ta ba piiye wuɔ:
«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!
Nebuɔ maŋ taa u diyaa u fɛrɛ baa kompafafammu-i mu sĩnni-na hiere, baa niibilefafanni-i ni sĩnni-na hiere, baa sɛ̃nɛ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere.
17 Bĩmbĩfafaŋ daani bĩɛnamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»
Bamaŋ taaraayaŋ ba nuŋ-juuru-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na: Baatoŋ-gbartaamba-i, hũncortaamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ maacemma baatombaa-ba-na, da ba ji da nyaasĩnni-i tugugu nelle yudɔrɔ-i-na, ba ka yiɛra da yargaa

* **18:2** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.19-22. † **18:8** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 48.8-9. ‡ **18:10** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 26.16-17. § **18:13** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.12-13,22. * **18:15** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.31,36.

18 ta ba fara ba ne aa ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Nel daade bɔbɔima temma saa waa!»
19 Ba ka kũɔl hĩɛma kũnna ba yunni-na aa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal aa ta ba piiye wuɔ:
«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!
Nebuɔ maŋ ciɛ baatontaamba ce waamba hiere baa u bisĩnniŋ-hãlmaaŋgu-i, u bĩɛnamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»†
20 Dɔrtaaŋ namaa, taa na nyɛ! Diiloŋ-baaŋ namaa, taa na nyɛ! Yesu *pɔpuɔrbieŋ namaa, taa na nyɛ! *Diilopɔpuɔrbieŋ namaa, taa na bi nyɛ! Nebuɔ daa uŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa-na, Diiloŋo pãa-yo baa kufaŋgu sullu yaa-i.
21 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i, fɔ̃ŋgũɔ waa-yuɔ. U biyaa tãmpɛ̃buɔ naŋo-i, uu dii ŋaa namɛlle, a fara naŋ-yo dii-yo dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na aa cira: «Babilɔni, nuɔ baa ŋ bɔbɔima-i hiere, ba ka fara nanna-niɛ dumandɛ'i nuɔ-i, molo siɛ tiraa da ŋ yufelle.
22 Fãnaa siɛ ji waa ŋ huɔŋga-na, koncomaraamba siɛ ji waa, tulahultaamba siɛ ji waa, gbamaraamba siɛ ji waa, nagãŋ-maacenciraamba siɛ ji waa. Molo cɛraa u tiraa nu buoŋ dumma ŋ huɔŋga-na.
23 Fitĩŋ-cecerma ka gbuo gbula. Molo sa ji tiraa waŋ cɛjãlleŋ-maama ŋ huɔŋga-na. Kumaŋ ciɛ ku gbuo-niɛ dumaaŋo-na, ŋ torgociraamba ciɛ ba fɛrɛ ba temma si dii hĩɛma-na hiere, aa ŋ piɛra nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere baa ŋ isɔmma-i.
24 A naara kufaŋgu-i, ba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i baa Diiloŋ-baamba-i naŋ huɔŋga yaa nuɔ-i. Baŋ kuɔ bamaŋ hiere hĩɛma-na, ŋ nuŋgu dii ba kuliiŋgu-na.»

19

1 Ku huoŋgu-na, mi nu ŋaa nelpũŋgu'i piiyeŋ da gbagaga dɔrɔ-i-na wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Koŋkoro dii baa u yaa-i, bɔbɔima gbĩɛ baa u yaa-i,
himma dii baa u yaa-i.
2 U maacemma faa aa ma yaaŋga yaa dumaaŋo-na.
U gãaŋ baa saasorcɛnampãnto maŋ taa u celieŋ nuɔmba-i hĩɛma-na hiere baa u kakarkuoŋo-i.
Uŋ kuɔ Diiloŋ-cãarãamba maŋ,
Diiloŋo suu ku sɔlaaŋgu-i yuɔ.
3 Nebuɔ daayo dãamu sa ji dĩŋ dede,
u nyaasĩnni sa ji yaŋ wurma-i dede.»
Aa naa tiraa cira:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!»
4 Bĩncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ daaba-i, a naara bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i*, ba sire dũuna jaal Diiloŋo-i fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na aa ta ba piiye wuɔ:
«Ninsoŋo! Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!»

Tũmbiloŋo dɔrŋo ponsaaŋgu-i

5 Mafammaŋ ciɛ, molo niɛ piiye fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaŋga-na wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Namaa namaŋ cãaŋ-yoŋ, namaa namaŋ kãaŋ-yoŋ,
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa namaaŋo-i, baa nyuɔnyuɔ-baaŋ namaaŋo-i hiere,
taa na jaal Diiloŋo-i.»
6 Ku huoŋgu-na, mi da ŋaa nelpũŋgu'i piiyeŋ. Ba piiyuo taa u du ŋaa hũnjulamma. Ku waa ŋaa diiloŋ-naarma. Ba taa ba piiye wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!

† **18:19** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.29-34. * **19:4** Bĩncuɔŋ daaba-i baa bimuɔŋ daaba-i, niɛŋ 4.4,6.

Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo yaa wɛima-i hiere ma yuŋ-nu fiɛfiɛ-i.
7 Yaaŋ i yaŋ i hɔmmu fɛ̃ i tiɛ nyɛ
aa tiɛ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i!
*Tũmbiloŋo dɔrŋo ponsaaŋgu hii tĩ,
u dɔrŋo tigiiŋ u fɛrɛ tĩ.
8 Ba hãa dɔrciɛŋo-i joŋgorfɛlɛŋo u dii.
Baŋ nyiɛ-yo baa kompaŋga maŋ, ka caa da muimui!»

Kompaŋ daaka pigãaŋ Diiloŋ-baamba maacenfafamma yaa-i.

9 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i wuɔ: ‹Baŋ bĩɛ bamaŋ *Tũmbiloŋo kãlle-na, ba yunni dɔlaa.›» Aa tiraa cira: «Nel daama-i hiere ma hilaa Diilo fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-nu, huhurma sĩ mɛi.»

10 Mi dũuna u yaaŋga-na miɛ mi jaal-o, u gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuɔŋo-i baa bamaŋ wuɔyaaŋ Yesuŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ u hũmelle-i, ii dii kuuduɔŋgu yaa-i. Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ hiere, unaa saa maar unaŋo. Diiloŋo'i gbĩɛ baa jaaluŋ daaku temma-i.»

Yesuŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ, *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ hiere, ma hilaa u yaa nuɔ-i.

Bɛrru wuyaa bĩŋwobalŋo-i

11 Ku huoŋgu-na, mi da dɔrɔ puurii. Uŋ puurii dumaaŋo-na, mi da naacolŋo naŋo nyugãaŋ sũmpilaŋ-na. Ba bĩ naacolŋo-i Nelviiŋo, u yerre nande yaa Ninsontieŋo. U suɔ gɛrma aa u ce bɛrru-i u ninsoŋ-na.

12 U yufieŋa taa a caa ŋaa dãamu, aa nyantuolbaa-ba waa bɔi u yuŋgu-na. Yerre nande naa nyɛgɛ̃ŋ yuɔ, da ma hel fuɔ-i-na molo sa suɔ di yuŋgu-i.

13 Joŋgoruo maŋ waa u nuoŋgu-na, uu naa gbuo baa tãmma hiere. U yerre nande yaa waa wuɔ: Diiloŋ-nelma.

14 Dɔrsorosibaa-ba cu u huoŋ-nu baa sũmpiɛlmba aa naa dii bĩmbĩpiɛlni, dugaaŋgu saa waa ku diei nuɔ.

15 Jigãpɔruɔŋgu waa u nuŋgu-na, ku maama saa naa fa baa dɔdɔlma-i. U ka ce ku yaa-i a muo nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere. U yaa ka waa ba yuŋ-nu baa kɔlluŋ-bũɔle. U yaa ka bi kãmal-ba ŋaa baŋ kãmal *ɛrɛsɛ̃ dumaa a hiel u hũmma-i, ku yaa ba ka suɔ Itieŋo-i Diiloŋo jãyãmma-i.

16 U sĩnni nyɛgãaŋ u joŋgoruo-i-na baa u corre-na wuɔ: «Jãmatigi ba Jãmatigi, yuntaamba Yuntieŋo.»

17 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo yiɛraaya bãanyufelle-na. Wuɔ piiye da gbagaga baa dũnaamba-i baa kpaalbaa-ba-i dii fɛ̃nfɛ̃lle-na wuɔ: «Diiloŋo ciɛ kãlle, juɔŋ na ji wuo niiwuoni-i.

18 Juɔŋ na ji wuo jãmatigi ba kũɔma-i baa sorosi ba maama-i, baa ba yuntaamba bi maama-i. Juɔŋ na ji wuo sũnaamba-i baa ba taamba kũɔma-i. Nelbiliemba-i hiere ba kũɔma dii: Kɔraamba-i baa nebimba-i, ba kũɔma dii; nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔbaamba maama bi dii, juɔŋ na ji wuo.»

19 Ku huoŋgu-na, mi da bĩŋwobalŋo-i baa jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba tigiiŋ baa ba sorosibaa-ba-i da ba ce bɛrru baa sũmpilantieŋo-i baa u bi sorosibaa-ba-i.

20 Sũmpilantieŋ wuɔ bel bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i†. Pɔpuɔrbiloŋo faŋo yaa taa u ce gbɛrɛ-wɛima-i u cu nuɔmba yammu-i ba ta ba cu bĩŋwobalŋo huoŋ-nu. Bamaŋ naa haa bĩŋwobalŋo dãnyuɔ-i ba fɛrɛŋ nuɔ aa ta ba dũuna u karkuuyo‡ yaaŋga-na, u ciɛ gbɛrɛ-wɛima famma yaa a pira-bɛi. Sũmpilantieŋ uŋ bilaa-ba, wuɔ dii-ba cicɛ̃lma dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hũlãaŋgu-i.

---

† **19:20** Bĩŋwobalŋo yaa bĩŋwuoŋo maŋ hilaa hũmma-na aa u pɔpuɔrbiloŋo yaa umaŋ hilaa hĩɛma-na. Niɛŋ sapitiri 13 baa 16.13. ‡ **19:20** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

21 Aa naa ko ba sorosibaa-ba-i hiere nanna baa jigãpɔruɔŋgu maŋ waa u nuŋgu-na.
Dũnaamba-i hiere baa kpaalbaa-ba-i baa jo ji ta ba ce ba bãaŋgu-i.

20

Bieŋ nuɔsiba ndii yuntesĩnni-i

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hiire u jo. Fobabalaaŋgu diele
waa u naŋga-na baa jɔlgɔbuɔ naŋo.
2 Uŋ juɔ ji hi, u bel jĩɛbĩncɔiŋo-i. U yerre yaa *Sitãni, dinande yaa *Bigãarãŋo. U bilaa-
yo vaa-yo baa jɔlgɔ-i u duɔ ce bieŋ nuɔsiba ndii.
3 Uŋ vaa-yo dumaaŋo-na, u sɛ-yo dii-yo fobabalaaŋgu-na aa gbonu-kuɔ baa diele-i aa
tiɛlaa-kuɔ wuɔ u baa gbãa hel ka pira moloŋo bieŋ daaya hɔlma-na. Bieŋ daaya da a cor,
ba ka suɔ hiel-o nanna u da yinni cɛllɛ.
4 Kufaŋgu huoŋgu-na, mi da fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-titiɛŋa. Bamaŋ waa tĩɛna-yɛi ba hãa-ba fɔ̃ŋgũɔ-i
ba ta ba gɛr. Aa baŋ kuɔ bamaŋ wuɔ ba cuu Yesu ninsoŋo huoŋ-nu, baŋ kuɔ bamaŋ
Diiloŋ-nelma maama-na, miɛ bi da bafamba yalɛiŋa-i. Kufaŋgu taamba saa ta ba dũuna
bĩŋwobalŋo yaaŋga-na baa u karkuuyo* bi yaaŋga-na. Ba saa naa bi haa u dãnyuɔ-i ba
fɛrɛŋ nuɔ. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa sire kuoŋ-nelle-na a jo ji tĩɛna fɔ̃ŋgũɔ-i-na baa *Kirsa-i
da ba ce bieŋ nuɔsiba ndii.
5 Kuomba siredĩɛlãmma yaa-i mafamma-i. Banamba ka cie bieŋ daaya ka tĩ aa ba suɔ
sire.
6 Bamaŋ ka sire siredĩɛlãmma-na, ba yunni dɔlaa! Baŋ yeŋ Diiloŋ-baamba, hãalĩŋ-
kuliiŋgu yufelle bɛi. Ba ka ce *Diilojigãntaamba baa *Kirsa jigãntaamba aa ba ka tĩɛna
fɔ̃ŋgũɔ-i-na baa Kirsa-i bieŋ nuɔsiba ndii daayo-na.

Ba yaraa Sitãni-i

7 Bieŋ nuɔsiba ndii-waaŋ daaya da a cor, ba ka hiel *Sitãni-i u kaso-i-na.
8 Duɔ hel, u ka wuɔra bĩŋ nilɛiŋa-na hiere a tãal Gɔgi-i baa Magɔgi-i†. Ba bĩ nelbiliemba
yaa dumaaŋo-na. U ka wuɔra gbura-bɛi wuɔ ba ji ce bɛrru baa Diiloŋo-i. Ba ka hel ŋaa
nyɛiŋo.
9 Ba hilaa terni-na hiere a jo ji dii Diiloŋ-baamba terieŋgu-i huɔŋga, Diiloŋ uŋ kuyeŋ
nelle maŋ maama-i, ba juɔ ji dii-de huɔŋga. Ŋga dãamu hilaa dɔrɔ-i-na a jo ji kukul-ba
hiere.
10 Sitãni maŋ taa u tãal-ba, ba bilaa ufaŋo-i dii-yo dãŋgbɔguɔŋgu-na u kã ka yuɔ
bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i‡. Ba ka ce sũlma-i terieŋgu-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i
ba sa ji hel-mɛi dede.

Diiloŋ uŋ ka gɛr dumaa

11 Ku huoŋgu-na, mi da fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-tetembuɔ naŋo-i, u waa uupilaŋo; baa u Tieŋo-i u dɔrɔ.
Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni gbar halaŋ kutieŋo caaŋgu-na, molo saa ji tiraa da-ni.
12 Ku huoŋgu-na, mi da nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba maŋ kuu baa nyuɔnyuɔ-baamba-i hiere, ba
yiɛraaya fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, aa da sɛbɛbaa-ba namba puurii, aa bi da cicɛ̃lmaŋ-
wuoŋo puurii. Baa gɛr kuoŋ daaba-i hiere ba ãndaaŋgu-i a saanu baa baŋ ciɛ kumaŋ
hĩɛma-na, a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛbaa daaba-na.
13 Hũmmaŋ wuyaa nuɔmba maŋ hiere, maa jo baa-ba. Kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelleŋ
wuyaa bamaŋ hiere, niɛ jo baa-ba. Baa gɛr ba ãndaaŋgu-i hiere a saanu baa ba
maacemma-i.
14 Baŋ juɔ gɛr-ba tĩ, baa sɛ kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelle-i dii-ni dãŋgbɔguɔŋgu-na. Hãalĩŋ-
kuliiŋgu yaa dãŋgbɔguɔŋ daaku-i.

---

* **20:4** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na. † **20:8** ***Gɔgi-i baa Magɔgi-i:*** Ba bĩ Diiloŋ-bigãarãamba yaa dumaaŋo-na bande-i-na. Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 38.2; 39.1. ‡ **20:10** Bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i, ne-ku 19.20 baa naaruɔ-i cicaara-i-na.

15 Bamaŋ yirɛiŋa-i saa waa cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na hiere baa bi sɛ bafamba-i dii-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na.

21

Dɔrfɛlɛŋo baa hɩ̃ɛfɛlɛmma

1 Ku huoŋgu-na, mi da dɔrfɛlɛŋo baa hɩ̃ɛfɛlɛmma*. Nimaŋ waa dɩ̃ɛlũɔ-i-na ni gbuyaa. Dãmmaŋ-nuoraaŋgu saa waa.

2 Aa da Diiloŋo nelle hilaa dɔrɔ-i-na ta di hiire di jo. Yerusalɛmufɛlɛŋo yaa juɔŋ dumaaŋo-na. U maama saa fa baa fafaaŋgu-i. U gbuu migãaŋ u fɛrɛ ŋaa sɩ̃njãrãŋ uŋ diiyaŋ u fɛrɛ dumaa duɔ ka puona baa u dɔrŋo-i.

3 Miɛ nu molo piiye da gbagaga fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na wuɔ: «Diiloŋ-muntĩɛnammu dii nelbiliemba hɔlma-na fiɛfiɛ-i-na! U ka tɩ̃ɛna baa-ba, ba ka ce u baamba. Fuɔ fɛrɛ yaa ka waa baa-ba, u'i ka waa ba Diiloŋo-i.†

4 U ka hur ba nyinyɔlma-i hiere. Kuliiŋgu siɛ tiraa waa, balaaŋgu siɛ tiraa waa, kaaluŋgu siɛ tiraa waa, mulɩ̃ɛma siɛ tiraa waa. Ãncɔlɔmma gbuyaa hiere.‡»

5 Kufaŋgu huoŋgu-na, umaŋ tɩ̃ɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na u cira: «Fiɛfiɛ-i-na, mi bir bɩ̃mbɩ̃nni-i hiere niifɛlɛnni.» Aa gbɛ̃-mi wuɔ: «Nel daama-i hiere ninsoŋo, nyɛgɛ̃ŋ-ma ŋ jɩ̃na. Huhurma si dii-mɛi.»

6 Aa tiraa cira: «Fiɛfiɛ-i-na, mi ciɛ mi maacemma-i tɩ̃! Muɔmɛi yaaŋga-i, muɔmɛi huoŋgu-i; muɔmɛi mundommu-i, muɔmɛi mumbãlmu-i.§ Hũŋkuɔsɩ̃ŋ da ni bel umaŋ, mi ka hã-yo cicɛ̃lmaŋ-hũnfoeleŋ-hũmma-i gbãŋgbãŋ u nyɔŋ.*

7 Da ku saa yar umaŋ, mi ka pã-yo pãŋ daama yaa-i. Mi ka waa u Diiloŋ muɔ aa u waa mi bɛpolŋo.

8 Aa kortaamba-i baa bamaŋ naana mi hũmelle-i, baa pɔpɔraamba-i, baa nelkuraamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ bɩ̃ŋwosĩnni-i, baa isuɔtaamba-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i ka hel baa coikartaamba-i ba ka dii bafamba-i dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hũlãaŋgu-i. Hãalɩ̃ŋ-kuliiŋgu yaa ka waa kufaŋgu-i.»

Yerusalɛmufɛlɛŋo

9 *Dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi-baamba maŋ naa bella cimmu niehãi-muumu-i baa ãmbalperiema-i mu hɔmmu-na, unaŋo jo ji gbɛ̃-mi wuɔ: «Jo mi ji pigãaŋ-ni sɩ̃njãrãŋo-i, jo ŋ ji da *Tũmbiloŋo dɔrŋo-i.»

10 *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Mi da dɔrpɔpuɔrbiloŋo kãa baa-mi tãnujaataama naŋo dɔrɔ-i-na ka pigãaŋ-mi Diiloŋo nelle-i, ka pigãaŋ-mi Yerusalɛmu maŋ hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo.

11 Diiloŋo naa ce u tuɔ caa da kpoikpoi ŋaa fuɔ uŋ caa dumaa. U taa u caa ŋaa japetãmpɛ̃lle, da muimui ŋaa kamoeyilanni.

12 Kokojaataama naŋo naa dii-yo huɔŋga, baa dumiɛŋa cɩ̃ncieluo a hãi, baa dɔrpɔpuɔrbiemba cɩ̃ncieluo ba bi hãi ba ta ba niya dumiɛŋ daaya-i. Baa naa nyɛgɛ̃ŋ *Isirahɛl dũnni cɩ̃ncieluo ni hãi niini yirɛiŋa-i dumiɛŋa yammu-na, dũŋgu dũŋgu baa ku dumɛlle.

13 Dumiɛŋa sa-a-siɛi waa koko yammu naa-i-na hiere: a siɛi bãpagũŋgu-na, a siɛi bãsuuruŋgu-na, a siɛi dɔryaŋga-na, a bi siɛi cicaaryaŋga-na.†

14 Baa naa jɩ̃na koko daayo tuole-i baa tãmpɩ̃ɛŋ cɩ̃ncieluo a hãi. Baa naa bi nyɛgɛ̃ŋ Tũmbiloŋo *pɔpuɔrbieŋ cɩ̃ncieluo ba hãi baamba yirɛiŋa-i tãmpɩ̃ɛŋ daaya-na.

15 Kuufiŋgu waa baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ taa u piiye baa-mi. Ku waa sɛ̃nɛ-gboruoŋgu. Uu naa saaya u fi nelle-i baa di dumiɛŋ-yammu-i baa koko fuɔ fɛrɛ-i hiere.

---

* **21:1** ***Dɔrfɛlɛŋo baa hɩ̃ɛfɛlɛmma:*** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 65.17. † **21:3** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 37.27.
‡ **21:4** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 25.8; 35.10; 65.19. § **21:6** Niɛŋ 1.8. * **21:6** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 55.1.
† **21:13** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 48.30-35.

16 Nelle naa waa pɔgɔnni naa, di pɔpɔrma taa ma saa baa di kpokpomumma-i.
Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ fi-de hiere baa u gboruoŋgu-i a da yiɛŋgu diei yuu sitadibaa‡ neifieŋ-
niediei; ku saa baa kilobaa neifelle nuɔsũɔ. Di pɔpɔrma-i baa di kpokpomumma waa
kuuduɔŋgu, halle baa di jajaatamma-i hiere.
17 Wuɔ fi koko jajaatamma-i a da u yuu nelbilieŋ miɛ nakɔrni§ komuɔŋ-niehãi baa ni
naa; ku saa baa mɛtiribaa komuɔŋa siɛi baa ba ndii temma.
18 Koko daayo naa ma baa jape-tãmpɛ̃lle, aa nelle fande fɛrɛ-i di ma baa sɛ̃nɛ kerre.
Sɛ̃nɛ daayo taa u ne u tãnu ŋaa kamoele.
19 Tãmpɛ̃fɛfɛiŋa-i a sĩnni-na hiere a yaa naa ce tuɔlnu koko tuole-i:
Dĩɛlã-diele-i jape-tãmpɛ̃lle,
hãalĩŋ-diele-i safir-tãmpɛ̃lle,
siɛliŋ-diele-i agate-tãmpɛ̃lle,
naaliŋ-diele-i emerodi-tãmpɛ̃lle,
20 diiluŋ-diele-i onike-tãmpɛ̃lle,
niediei-diele-i sarduɔni-tãmpɛ̃lle,
niehãi-diele-i kirsoliti-tãmpɛ̃lle,
niisiɛi-diele-i beril-tãmpɛ̃lle,
nennaa-diele-i topasi-tãmpɛ̃lle,
cĩnciel-diele-i kirsopasi-tãmpɛ̃lle,
cĩncieluo baa dĩɛlã-diele-i turkuɔsi-tãmpɛ̃lle
aa cĩncieluo baa hãalĩŋ-diele-i ametisi-tãmpɛ̃lle.
21 Baa naa sisĩŋ dumiɛŋa cĩncieluo baa a hãi-waaŋ daaya dũnfenni-i baa niibilenniŋ-
tãmpĩɛŋa. Dũnfieŋgu diei tãmpɛ̃fifille diei. Baa naa ce sɛ̃nɛ-kerre a haa ponsanatigerre-
na hiere. U taa u ne u tãnu ŋaa kamoele.*
22 Diiloŋ-dũŋgu saa waa nel daade-na. Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo-i, baa
*Tũmbiloŋo-i, baŋ yeŋ ba fɛrɛ, yuŋgu si dii Diiloŋ-dũŋgu waama-na.
23 Diiloŋ uŋ ciɛ di ta di caa kpoikpoi dumaaŋo-na, bãaŋ-maama saa waa bɛi, cɛiŋ-maama
saa bi waa bɛi. Tũmbiloŋo yaa waa ba fitĩnuɔ-i.
24 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere, ba ka ta ba ce ba bãaŋgu-i nel daade cecerma-na.
Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere, ba ka jo baa ba nagãŋ-niini-i kusuɔŋ-nu'i.
25 Ba sa suɔ isuɔŋgu nel daade-na, a ce dumaaŋo-na di dumiɛŋa yammu sa bĩŋ da.
26 Ba ka jo baa nilɛiŋa-i hiere a bĩmbĩfafanni-i baa a daluɔ-i kusuɔŋ-nu'i.
27 Ŋga bĩŋkũbabalaaŋgu siɛ gbãa suur-diɛ, pɔpɔraamba siɛ gbãa suur, coikartaamba siɛ
bi gbãa suur. Baŋ nyɛgãaŋ bamaŋ yirɛiŋa-i Tũmbiloŋo cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na, ba yaa ka suur
yoŋ.†

22

1 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ pigãaŋ-mi cicɛ̃lmaŋ-nuoraaŋgu-i. Ku gbuu ta ku ne da kilekilek-
ile. Ku taa ku bũŋ ku hel Diiloŋo-i baa Tũmbiloŋo-i ba teterre yaa nuɔ-i*
2 ku suur nelleŋ-huɔŋga-na. Cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu waa nuoraaŋ daaku kɔtɔnni hãi-i-na
hiere. Ku taa ku maŋ cĩncieluo i hãi benduɔle-na; cɛiŋo cɛiŋo ku maŋ. Ba taa ba ce pɛrru
baa ku fiɛlu-i nilɛiŋa-na hiere.
3 Diiloŋ uŋ haa u nubabalaaŋgu-i kumaŋ nuɔ-i, ku siɛ gbãa da nel daade-na.
Diiloŋo-i baa Tũmbiloŋo-i ba teterre ka waa nelleŋ-huɔŋga-na. Diiloŋo cãarãamba ka
ta ba jo ba jaal-o diɛ.

‡ **21:16** ***Sitadibaa:*** Girɛki ba niifinni-i. Sitadi diei yuu mɛtiribaa nuɔsũɔ. Terieŋgu faŋgu-na, sitadibaa neifieŋ-niediei yuu kilobaa neifelle nuɔsũɔ temma. § **21:17** ***Nakɔrni:*** Yiinataamba taa ba fi baa ba nakɔrni-i, a ce dumaaŋo-na ba kuufiŋgu-i ba bĩ-ku nakɔruɔŋgu. Nakɔruɔŋgu diei saa baa mɛtiri boluoŋ temma. * **21:21** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 54.11-12. † **21:27** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 60.3-5,11,19-20; 52.1 baa Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 44.9. * **22:1** ***Cicɛ̃lmaŋ-nuoraaŋgu:*** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 47.1 baa Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 14.8.

4 Ba ka ta ba da u yufelle, u yerre ka nyɛgɛ̃ŋ ba yaadãmma-na.
5 Itieŋo-i Diiloŋo ka ce terieŋgu-i cerre hã-ba. A ce dumaaŋo-na ba siɛ tiraa ta ba suɔ isuɔŋgu nel daade-na; fitĩŋ-maama siɛ tiraa waa-bɛi, bãaŋ-maama siɛ bi tiraa waa-bɛi. Ba ka tĩɛ fɔ̃ŋgũɔ-i-na gbula, ba sa ji kã terieŋgu.

Yesu jomma piyaa

6 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Nel daama-i hiere ninsoŋo, huhurma si dii-mɛi. Itieŋo-i Diiloŋo maŋ diyaaŋ nelma-i u *pɔpuɔrbiemba nunni-na, u puɔraa u dɔrpɔpuɔrbiloŋo duɔ ji tũnu u cãarãamba-i mamaŋ ka ce yibieŋ daaya-na.»
7 Yesu waaŋ-ma wuɔ: «Niɛŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Bamaŋ bilaa nelma maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-na nammu hãi, kutaamba yunni dɔlaa.»
8 Nel daama-i hiere, muɔ Nsãa mi daa-ma nuɔ, aa tiraa nu-ma baa mi tũnni-i. Miŋ daa-ma dumaaŋo-na, dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ pigãaŋ-mi baa-ma, mi dũuna u yaaŋga-na da mi jaal-o.
9 U gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuɔŋo-i hiere Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ. Ii dii kuuduɔŋgu yaa baa ŋ natobimba-i *Diilopɔpuɔrbiemba-i, baa bamaŋ bilaa sɛbɛ daayo nelma-i nammu hãi hiere; unaa saa maar unaŋo. Diiloŋo'i gbĩɛ baa jaaluŋ daaku temma-i!»
10 Aa naa cira: «Nel daama cemmaŋ-huɔŋgu hii tĩ, a ce dumaaŋo-na baa fuo mamaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-na.
11 Bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i, ba cor baa ba kuubabalaaŋgu cemma-i. Bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ, ba cor ba ta ba guɔla ba fɛrɛ ba kã. Bamaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, ba faya ba fɛrɛ baa ma cemma-i. Bamaŋ biyaa Diiloŋ-maama-i, ba cor ba ta ba ce Diiloŋo huɔŋga-i.»
12 Yesu waaŋ-ma wuɔ: *«Niɛŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Aa da miɛ mi jo, mi ka bel bĩŋkũŋgu mi naŋ-na ji pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma sullu-i.*†
13 Muɔmɛi yaaŋga-i muɔmɛi huoŋgu-i, muɔmɛi dĩɛlũɔ muɔmɛi tuogbuole-i, muɔmɛi mundommu-i muɔmɛi mumbãlmu-i.‡»
14 Bamaŋ saaraaŋ ba joŋgorbaa-ba-i ba yunni dɔlaa. Ba ka da wuo cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu bieŋa-i aa da munsuurmu Yerusalɛmufɛlɛŋo-na.
15 Ŋga pɔpɔraamba-i, baa isuɔtaamba-i, baa kakarkuontaamba-i, baa nelkuraamba-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i, baa coimaŋ muyaanu bamaŋ yunni-i hiere ba siɛ da munsuurmu.
16 «Muɔ Yesu, muɔmɛi puɔraa mi dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i baa nel daama-i u duɔ ji waŋ-ma pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere. Muɔmɛi *Davidi hãayɛ̃lŋ muɔŋo-i. Muɔmɛi cuomɔɛle-i§.»
17 *Diiloŋ-Yalle-i baa Tũmbiloŋo dɔrŋo-i* ba cira: «Jo!»
Umaŋ duɔ bi nu-ma, u gbĩɛ u cira: «Jo!»
Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel umaŋ, kutieŋo jo. Umaŋ duɔ tuɔ taara cicɛ̃lmaŋ-hũmma-i, u jo u ka da-ma gbãŋgbãŋ.

Ãndaperieŋgu

18 Muɔ Nsãa, mi ka gboya-nɛi baa nel daama-i: Nelma maŋ waaŋ sɛbɛ daayo-na, nuɔni maŋ da ŋ nu-ma aa dii kunaŋgu mɛi naara, ãmbalma maŋ maama-i waaŋ sɛbɛ huɔŋga-na, Diiloŋo ka naara-mɛi ŋ mulĩɛma-na.
19 Umaŋ duɔ bi hiel kunaŋgu nel daama-na, Diiloŋo ka hiel kutieŋo nuŋgu-i bĩmbĩfafanni maŋ maama-i waaŋ sɛbɛ daayo-na: U siɛ da wuo cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu bieŋa-i, u siɛ bi da suur Diiloŋo nelle-na.
20 Ninsowaraŋo yaa waaŋ daama-i baa-mi hiere, u gbaraa-ma wuɔ: «Mi ka jo yibieŋ daaya-na ninsoŋo.»

---

† **22:12** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 28.4 baa Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 17.10. ‡ **22:13** Niɛŋ 1.8. § **22:16** Niɛŋ 2.28; 5.5. * **22:17** *Tũmbiloŋo dɔrŋo yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Niɛŋ 19.5-10.

Yesu, Itieŋ nuɔ, jo! Mi taara ku yaa-i.
21 Itieŋo-i Yesu u kãyã-nɛi hiere.